

יד דוד

•

חולין

יד דוד

חידושים וביאורים על מסכת חולין

מאת

הגאון רבי יוסף דוד זינצהיים זצ"ל

מופיע לראשונה מעצם כתב יד המחבר

בתוספת ציונים ומקורות

על ידי

הרב אליהו דוב פינס

השתתפו בעריכת הספר:
הרב יצחק ברינגר
הרב דוד חן

יוצא לאור בסיוע
משרד התרבות

כל הזכויות שמורות ל"מכון ירושלים" (ע"ר)
ירושלים עיר העתיקה, רח' גלעד 14, ת.ד. 100
נדפס בישראל, דפוס המכון
מיסודם של השותפים העוסקים במלאכת המתכת
Printed in Israel

מונטז' ממוחשב ולוחות "פרנק" ירושלים

נתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם

ספר זה מוקדש
לעילוי נשמות זקנינו הדגולים
אנשי מעלה, יראים ושלמים, מגזע תרשישים

רבי **מרדכי זאב הכהן רפאפורט** זצ"ל

בי"ר יוסף צבי זצ"ל

לבוב-ציריך

נלבי"ע י"ב סיון תרפ"ד

מרת **אסתר** ע"ה

בת רבי ראובן דובער פינס זצ"ל

מינסק-ציריך

נלבי"ע ח"י אדר א' תשכ"ז

ת . נ . צ . ב . ה .

נפשם בטוב תלין וזרעם יירשו ארץ

מוקדש בהערצה על ידי

משפחת רפאפורט הי"ו

יד דוד

מסכת חולין

חידושים למסכת חולין במהר"י הלוי אחיו של הט"ז בדף טו ובדף נט, חידושים על הר"ן פורת יוסף מדף צו ואילך, מלכי בקודש דף קכ [ואילך].

פרק ראשון

מקום לדעתי הקלושה נראה זה דוחק גדול בהך תנאי דכתב הרב. והיה נראה, דאפילו נאמר דההבאה גם כן מצוה, אין פירושו ההבאה לבית המקדש, אלא המסירה לכהן היא המצוה, ואם כן הלל שהיה מקדישה והיה אח"כ מוסרה לכהן, היה גם כן מקיים תרווייהו הנדר וההבאה. ועיין זבחים [ב, א] ד"ה קרי ליה נדר, ומה שכתבתי בנדרים [ט, ב ד"ה מ"ש נודר]. ולפי מה שכתבו הראשונים בקרבנות שהם לכפרה, או בצדיקים שהם מכוונים לזרוזי עצמם, על זה לא נאמר, וכך כתב הריטב"א כאן.

תוספות ד"ה הכל שוחטין. כתב בהלכות ארץ ישראל כו', מפני שדעתן קלות. הך שדעתן קלות יש לפרשו בשנים פנים, או שדעתן קלות ואין נאמנות¹, ולפי זה אם אחרים עומדים על גבן שרי², ואפשר זה דעת הכלבו שהביא בב"י [יו"ד ריש סי' א'] שנשים שוחטות לעצמן, ולפי זה כוונתו דלעצמן הן נאמנות כמו כל מידי דאיסורא. אמנם הראשונים³ כתבו שמא תתעלה, ולפי זה אפילו בעומדים על גבה יש לפסול⁴. ובט"ז [יו"ד סי' א' סק"א] הקשה מתוספות דקידושין, דכתבו [עו, ב] דלא היו שוחטים אלא מיוחסים שבישראל ולא נשים ועבדים, ואם כן הוה מצי למימר משום נשים⁵, ותירץ, דזו משום חומרא

דף ב, א. עיין על כל העמוד מלכי בקודש דף קכ [ע"א - חי' חולין].

הכל שוחטין. לשון הר"ן כנסת הגדולה מהדורא קמא דף קיט.

לא שהאדם רשאי להמיר. לשון רש"י עיין יבין שמועה דף קטו ע"ב [סוף כלל ש"ה], ועיין בסמוך ברש"י [בד"ה] תרתי דיעבד למה לי.

טוב מזה ומזה כו'. עיין בהרמ"ע מפאנו סימן ס"ח. וראיתי לו בסוף התשובה, שכתב דלרבי יהודה בנדבה אתא ליה קרא כפשוטו, טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם מיד, אבל טוב מזה ומזה את אשר תדור שלם, "את" דייקא לגופו של נידב, ומשמע ליה שהן שתי מצוות הנדר וההבאה. וההיא דהלל הזקן, בקוליותאפילו כרבי יהודה, דמצי אמר הרי זו לעולתי, ואין קדושה תופסת בה עד שאביאנה לעזרה, עכ"ל ע"ש. ונראה דקשה ליה בדרכי יהודה, למה לי לידור כלל, יביאנו לבית המקדש בלא נדר, לכן קאמר דנדר הוי מצוה, וההבאה גם כן מצוה. והוקשה לו, דאם כן הלל לא היה מקיים מצות ההבאה, שהרי היה מביאה כשהיא חולין, ולזה תירץ, דהיה אומר הרי זו לעולתי, ולא תפיס בה קדושה עד שאביאנה לעזרה, נמצא היה מקיים תרווייהו הנדר וההבאה. ואני אינני כדאי, מכל

עומדין על גבן. וכ"כ הראש יוסף שמפני קלות דעתן חשודות לעבור בלפני עיור, אבל באחרים עומדים על גבה שחיטתן כשירה אפילו לכתחילה.
3. הגהות מיימונית פ"ד מהל' שחיטה וסמ"ג עשין סג סוף הל' שחיטה, ועי' בדרישה.
4. בכרתי ופלתי סי' א' סק"ב כתב להיפוך דבזה החשש אם אחרים עומדין על גבה ורואים שלא נתעלפה בודאי שחיטתה כשרה.
5. ר"ל על מה שהקשו בפ' כל הפסולין על הא דתנן כל

1. אע"פ שנשים נאמנות לכל מילי דאיסורא מדאורייתא, מ"מ כיון דשחיטה טעונה בקיאות ואומנות ודעתן קלות יש חשש לתקלה יותר משאר איסורים שהיא מומחית ובקיא ומקפדת שלא להכשל.
2. ראה בש"ט מקובצת שכתב דמסתברא כשאחרים עומדין על גבן שוחטות לכתחילה. תדע דאפילו חש"ו דשחיטתן פסולה בדיעבד כשאין אחרים עומדין על גבן, כשאחרים עומדין על גבן אסיקנא להו דרגא ובדיעבד שחיטתן כשרה, כ"ש נשים דאסיקנא להו דרגא מדיעבד לכתחילה כשאחרים

אותן עסקינן ברישא, ומשמע מזה הא אחרים רואין אותן מותר ליתן להם לכתחילה להתלמד, כיון דבדיעבד על כל פנים שחיטתן כשרה ליכא למגור. ורבינו ירוחם כתב, דאפילו באחרים רואין אותן אין ליתן להם אפילו להתלמד, ותמה הב"ח [יו"ד סי' א' ד"ה ולענין] דהוא כנגד דברי התוספות, ומסיק דרבינו ירוחם חולק על התוספות. והשי"ך [שם סק"ה] כתב לחלק בין מומחה לאינו מומחה. ויש לתמוה על הגדולים דלא עיינו בפסקי תוספות, דשם כתוב להדיא חרש שוטה וקטן אין מוסרים להם חולין לשחוט, אפילו אחרים רואין אותן, ואפילו להאכיל לכלבים, הרי הדברים מבוארים כדברי רבינו ירוחם. [ונראה] שהיה להם לפסקי התוספות ורבינו ירוחם גירסא אחרת בדברי התוספות, או היו מפרשים פירוש אחר בדברי התוספות. ועיין מה שכתב בשו"ת בית יעקב דף לה ע"א ובדף לו ע"ב [סימן מ"ב] לפרש דברי התוספות, והוא דרך רחוק.

ולעניות דעתי דהם מפרשים דברי התוספות כך, דלרש"י הך שמא יקלקלו הוא, דאין מוסרים להם אפילו אחרים עומדים על גביו לכתחילה, הא דיעבד שפיר דמי, וזה מסיפא שמענין לה. אמנם לפירוש ר"ת הפירוש דאין מוסרים להם לכתחילה להתלמד, וסתם להתלמד לא מיירי באחרים רואין אותן, דלמה יראו אותן אחרים כיון שנותנים לו לנבל, ואם כן כיון דרישא מיירי באין אחרים רואין אותן, הדר תני סיפא דאפילו באחרים רואין אותן דווקא דיעבד שחיטתו כשרה, וממילא אין נותנין לו להתלמד אפילו באחרים רואים, שיטעו ליתן לו לכתחילה. ועיין בחידושי הר"ן, ובתורת הבית דף ח [ב"א ש"א]. ועיין על התוספות בית יעקב שם, פנים מאירות ח"ב סימן פ', תבואות שור דף ב [בכור שור – ח"י חולין], מגדנות נתן [ח"ב] דף לו [ע"א – ח"י חולין].

תוספות ד"ה וסופג את הארבעים כו'. הוה ליה למימר וסופג שמונים כו'. והקשה מהרש"א דמאי קושיא, דחד לאו נעקר מעשה, ולא נשאר אלא לאו אחד, והניח בצ"ע. וע"ש בתמורה [ב, א ד"ה וסופג] שכתבו התוספות דבאמת לקי שמונים. ועיין ביבין שמועה שהאריך בזה בדף פ [כלל קצג], והביא דברי הכריתות שכתב דאין מנתק שום לאו, באשר לא ידעינן איזה לאו ינתק. ולכאורה אפשר לומר דזה תלוי

בעלמא ולא מצד הדין. ונראה שזו גם כן דעת הלכות ארץ ישראל, ולא מדינא פסל להו⁶, ואם כן משום הכי לא קאמר הגמרא הכי שם בזבחים, דהגמרא לא רצה לומר אלא מה שהוא מצד הדין הגמור משום גזירה, אבל מה שהוא משום חומרא לא רצה לומר, כמו שלא רצה לומר משום הך חומרא שכתבו התוספות בקידושי. והאחרונים האריכו בזה. ועיין לחם שלמה אשר בבית דינו של שלמה דף ט, ברכי יוסף יו"ד סי' א' סק"ב בארוכה, מחזיק ברכה שם, שונה הלכות ח"ב דף לב [ריש שחיטת חולין], מלך שלם ח"ב עב ע"ג [חולין], מקום שמואל בחידושי יו"ד סימן א', שאילת יעב"ץ ח"ב סימן קנ"ז, מגדנות נתן [ח"ב] לו [ח"י חולין], ועיין מ"ש בזבחים⁷.

תוספות ד"ה שמא יקלקלו כו'. ופירש הקונטרס אפילו אחרים רואין אותן כו'. לפי מה שכתבו הרשב"א והר"ן בחידושיהם דאיכא משום בל תשחית, אם כן איכא למימר דסיפא היינו דתני דיעבד משום איסור שחיטה, ועל כל פנים אי שחיט ונטרפה לאו מידי עביד, קמ"ל דמועדים הם לקלקל, דבין אם נטרפה הבהמה בין אם כשרה היא שלא כדין עבד, אם כשרה, דלכתחילה אין ליתן להם לשחוט כדי לאכול משחיטתם, ואם נטרפה, שלא כדין עבד, דעבר משום בל תשחית. ואע"ג דהר"ן והרשב"א הוצרכו לתרץ קושית התוספות על רש"י דאורחא דתנא הכי הוא, יש לומר שלא תירצו כן אלא לאידך טעמא שכתבו לשיטת רש"י⁸, אבל להך טעמא שכתבו משום בל תשחית, מעיקרא לא קשיא מידי. ומה שכתבו התוספות וליכא למימר דיעבד נקט משום טמא במוקדשים, אע"ג דהתוספות כתבו בסמוך [בד"ה אילימא] דאחרש שוטה וקטן וודאי קאי, כדדייק לקמן מאן תנא דלא בעי כוונה לשחיטה, יש לומר דוודאי השתא דקתני שמא יקלקלו ולא קתני שמא קלקלו, מוכח דאחרש שוטה וקטן וודאי קאי, אבל אי לא הוי קתני שמא יקלקלו, יש מקום לומר דלעולם באחרים רואין שוחטים לכתחילה, והא דקתני וכולן ששחטו דווקא דיעבד, משום טמא במוקדשים הוא דהחשש שמא יגע הוא, ואם כן אפילו אחרים רואים לא מהני לכתחילה.

באותו הדיבור. ור"ת מפרש דאין מוסרין להם חולין לכתחילה כו'. וניחא השתא דבאין אחרים רואין

כמה חומרות מדעתו כמו גם שאר הלכות שאין הלכה כן.

7. שם אינו כותב אלא לעיין במה שכתב כאן בחולין.

8. כיון שהם מועדים לקלקל, חוששין שמא ידרסו מעט, כאשר העומדים על גבן לא ירגישו.

הפסולין ששחטו שחיטתן כשרה, וחשיב שם נשים ועבדים וטמא במוקדשין, וקאמר לשון דיעבד משום טמא במוקדשין ולא קאמר משום נשים דלפי דברי תוס' ג"כ אין שוחטין לכתחילה.

6. וכ"כ הסמ"ג שם דאותו חכם שכתב הל' א"י אמר

ל [יו"ד סימן ד'] שהאריך בזה. ואפשר דדווקא לרבה בר עולא צריכין למימר הכי לאוקימתיה דליה, דהרי לכל האמוראים כל אופני הדיעבד צריכים תיקון, כמו שכתב הט"ז [סי' א' סק"ג], אבל לשאר אמוראים דלא מוקי בהכי אין צריך לומר ברי לי. ואפשר נמי דדווקא לפי מה דמוקי בסכין ארוכה ממש, שאי אפשר שנגע בבשר, הוצרך לאשמועינן דאפי' הכי צריך שיאמר ברי לי, אבל להרמב"ם [שם ה"א] דמוקי שהכניס ידיו ושחט, אם כן אין זה חידוש, ופשיטא שצריך שיאמר ברי לי.

ואלא אטמא במוקדשים. יומא לא [ע"א תוס'] ד"ה או דלמא.

תוספות ד"ה אנה שחיטתן כשרה קא קשיא לי. משמע שרב אשי הקשה אותה קושיא כו'. כלומר, הקושיא הראשונה שמקשה הגמרא לעיל הכל שוחטין לכתחילה, ושחיטתן כשרה דיעבד, דמקשה סתם גמרא, חזינן הכא דרב אשי הקשה אותה, דסתם גמרא רב אשי הוא שסידר, ודווקא מכאן מוכח דאמר רב אשי בעצמו קא קשיא לי. אבל מהא דאמר רב אחא תקשי לך ולא תקשי לך, לא היו יכולים להביא ראיה, דיש לומר רב אחא לא ידע בשם מי היה מקשה, ולכן אמר תקשי לך, ולכן הביאו מרב אשי עצמו שאמר כן, ואם כן בוודאי הוא הקשה, ואעפ"כ אמרה הגמרא בסתמא שהוא סידרה. ועיין בינין שמועה ד ע"ב [ד"ה מוהרי"ק ז"ל]. ואין להקשות על כמה דברים הנאמרים בש"ס על שם רב אשי, למה לא נאמרו סתמא כמו הך קושיא דכאן, דיש לומר דוודאי כמה דברים נסדרו אחר כן בש"ס מאמוראי בתראי וממר בריה דרב אשי, ומה שלא הספיק הזמן לרב אשי לסדר סידרו הם, לכן אמרו שמו מפורש.

תוספות ד"ה טמא בחולין מאי למימרא כו'. ואפילו יהא אסור לטמאות גופו באוכלין טמאין כו'. משמע דמספקא להו הך דינא, אי אסור לטמאות גופו באוכלין טמאין או לא. ודבר זה הוא מחלוקת רש"י [לקמן לה, א ד"ה דליכא כזית]¹² ותוספות [שם לד, ב ד"ה והשלישי], דלרש"י אסור לטמאות גופו מדרבנן, ולהתוספות [ד"ה אין] אין איסור כלל, וכן דעת הר"ש¹³ והרמב"ם¹⁴, כמו שהאריך בזה במשנה למלך בפרק ט"ז בטומאת אוכלין ה". אמנם בפסחים דף קטו [ע"א] כתבו תוס' [ד"ה כל] דאסור לשתות משקים טמאים ולטמא גופו, והביאו ראיה מההיא

בפלוגתא דהריב"א והתוספות לקמן דף קמא [ע"א ד"ה לא צריכא], דהיכא דאיכא עשה דלא דחי עשה ולא תעשה, על כל פנים הלא תעשה נדחי ולא לקי, דלא נשאר אלא העשה, הרי חזינן דאע"ג דהלאו אלים דיש גביה עשה, אפי' הכי נדחה מפני העשה שכנגדה, הכי נמי בתרי לאוי, חד מהם נדחה ולא נשאר אלא אחד. אמנם להתוספות דס"ל דכיון דאיכא עשה גביה ולא יוכל לבטל העשה, גם הלאו לא בטל, הכי נמי איכא למימר בתרי לאוי, כיון דאין יוכל לבטל תרי לאוי, גם הלאו האחר נשאר בתקפו, ואין כח בעשה לבטלו כיון דאיכא לאו גביה, דמאי שנא לאו ועשה מכל שאר תרי לאוי⁹. ועיין מרכבת המשנה פ"א דתמורה בח"ג, בינין שמועה דף פו [שם], לימודי ה' דף מו ע"ד [לימוד פ"ה].

תוספות ד"ה טוב מזה ומזה. זהב שבא [דפוס פירדא צ ע"ג – ד' קושטא קה ע"א סי' מ"ח].

דף ב.ב. תוספות ד"ה אבל אמר הרי עלי לא כו'. דכולי עלמא לא בקיאי כהלל. עיין מה שכתבתי בסמוך בשם הרמ"ע מפאנו [סימן ס"ח].

באותו הדיבור. דבשעת צרה שרי וכו' לאמר לדורות שיהיו נודרים בעת צרה. בשלטי הגבורים פ"ג דשבועות [אות א] למד מדברי התוספות דמצוה לידור בעת צרה, ומהר"י אלפאנדארי בשו"ת כהונת עולם דף לד [סי' כ"ז] השיב עליו, דהתוספות לא אמרו אלא דשרי, אבל מצוה לא קאמרי. וכבר השיג עליו המחבר שם, דהרי ממדרש שהביא התוספות לאמר לדורות שיהיו נודרים בעת צרה, הרי מוכח מזה דמצוה היא, ויעקב למדה לדורות ע"ש, וכן כתוב בספרי תוספות¹⁰ דמצוה לידור בעת צרה. ועיין מה שכתב הרשב"א בנדרים [ט, א], דשם לא היה נדר אלא [נדבה ו]הודאה, וע"ש בכהונת עולם.

אנא שחיטתן כשרה קשיא לי. גופי הלכות לג ע"ב [כללי אות ה' כלל קעג].

תיתי דיעבד למה לי. לשון רש"י יבין שמועה קטו ע"ב [כלל שו], תפארת שמואל דף לו [ע"א – השגות על מהרש"א], פרי עץ חיים לח [ע"ד – חולין].

ואם שחט ואומר ברי לי שלא נגעתי כו'. הרמב"ם בריש פ"א דפסולי המוקדשין [ה"ב] לא כתב שצריך שיאמר ברי לי¹¹, ועיין נודע ביהודה ח"א דף

9. לתירוץ זה כיון גם הגרי"ב.

10. סמ"ג ל"ת רמב.

11. וכ"כ תוספות בנדה ה, ב ד"ה ואם, שהרי העזרה רשות הרבים היא וספק טומאה ברשות

הרבים טהור.

12. וכן בגיטין סא, א ד"ה רבא.

13. טהרות פ"ב מ"ג, מקואות פ"י מ"ז.

14. טומאת אוכלין פט"ז ה"ח.

שמה יגע בבשר¹⁶. ועוד יש לומר דבאמת הכי קאמר, דאיכא תרתי בנגיעת בשר, שמתמא הקדשים, ועובר על ביאה במקצת או דאורייתא או דרבנן. אמנם שם בזבחים [לה, ב ד"ה ובטמאים] כתבו דטמא מזהר זהיר, ולהכי לא נקט החשש שמה יכניס ידו למאן דאמר ביאה במקצת שמה ביאה, והא וודאי תמוה, דהא חיישינן שמה יגע בבשר, אם כן על כרחך יכניס ידו. ואפשר כוונתם, כשם דאין אנו חוששים שבשביל לעסוק בשחיטה ישכח ויכניס גופו בשביל עסק מה, כך לא חיישינן שיכניס ידו בשביל דבר אחר, אבל הא מיהו חיישינן שיכניס ידו ליגע בבשר אם יש צורך בדבר ליגע, ואם כן תרתי איסורי עבד. ועיין על התוספות במשנה למלך פ"ג דביאת מקדש ה"ט, ובמגדנות נתן [ח"ב] דף לז [חי' חולין].

תוספות ד"ה שמה ישאו. תבואות שור דף ב [בכור שור].

תוספות ד"ה דליתיה קמן דנשייליה. אע"ג דעזרה רשות הרבים היא. קושייתם היא, דעל כרחך על מה שאמר הגמרא אם אמר ברי לי שלא נגעתי שחיטתו כשרה, למה צריך ברי לי, דאפילו באינו יודע סגי, דהא הוה ספק טומאה ברשות הרבים, וכן הקשה קושיא זאת הריטב"א בשם התוספות. ולא ידעתי למה מציינים התוספות על דליתיה קמן דנשייליה, דליכא למימר דכוונתם דאפילו איתא קמן לא נשייליה, דהא בספק טומאה ברשות הרבים אמרינן [לקמן ט, ב] אי איכא מיא קמן אמרינן להו זילו טבילו, אם כן וודאי לכתחילה צריך לישאל לברר הספק. והריטב"א דחה תירוץ התוספות, דכיון דבסכין ארוכה מיירי, הוה ספק שקול ולא הוה קרוב שנגע, ע"ש מה שתירץ הוא¹⁷. ואפשר דהתוספות לא כתבו תירוץם אלא ליש מפרשים שכתבו דבכמה מיירי, ואם כן הגמרא לא נקט סכין ארוכה, אלא בשביל לשחוט לכתחילה אפילו בחולין שנעשו על טהרת הקודש, אבל ענין קדשים ודיעבד בכמה, אפילו שחט בסכין שאינה ארוכה נמי טהור אם אמר ברי לי שלא נגעתי, ואם כן שפיר תירצו דאפילו במה רשות הרבים. ואמנם לשאר תירוץם שכתבו התוספות דאי אפשר לשחוט בקדשים אלא בסכין ארוכה, תירצו כתירוץ הריטב"א. מיהו הא קשה לתירוץ התוספות, כיון דלא הוה ספק שקול, ולהכי צריך ברי כי קרוב הדבר שנגע, אם כן אם ליתא קמן דלשייליה למה טהור, כיון דלא הוה ספק שקול.

דהשוחט ולא יצא מהן דם [לקמן לג, א], ואם כן דבריי התוספות דפסחים ובחולין סותרים זה את זה. וראיתי בחקרי לב ח"א דף עג [או"ח סי' מ"ד – הל' בהכ"נ] שכתב, דההיא דפסחים מיירי במי שרוצה לאכול חולין בטהרה, ע"ש. ואינו נראה כן מהתוספות, דאם כן מה טעם הוא זה לכל אדם, דכל דבר שטיבולו במשקה שצריך נטילה. אמנם ידוע דהתוספות בפסחים תוספות אחרים הם, ואם כן דעתם שם כדעת רש"י, וגם הריטב"א כאן כתב כדעת רש"י. ועיין לקמן [לד, ב תוס' ד"ה והשליש], כריתות יג [תוס' ד"ה התירו לעובר].

תוספות ד"ה ובמוקדשין לא ישחוט שמה יגע בבשר. כו' שמה יגע אחר פירכוס. להאי תירוצא קשה, דמאי מקשה הגמרא אילימא דאיטמי במת כו' ואזל סכין וטמיתיה לבשר, דהא בעודה מפרכסת אינה מטמאה, ואם כן לא הוי אלא ספק שמה נגע הסכין אחר פירכוס, ואם כן שפיר דיעבד כשר אם אמר שלא נגע¹⁵. ונראה, דוודאי כל היכא דאיכא וודאי נגיעה, אי אפשר לצמצם בין קודם פירכוס בין לאחר פירכוס, ואף היכא דהוא לא נזהר מליגע, תולין שנגע גם לאחר פירכוס. והא דנקטו התוספות שמה יגע לאחר פירכוס, היינו כמעיקרא דינא כי קאמר שמה יגע, דהיינו כל שנגע תולין שנגע גם לאחר פירכוס. ואין כוונת התוספות לומר דמספקא לן אי נגע קודם פירכוס או לאחר פירכוס, אלא כל שנגע הוי לאחר פירכוס בוודאי, והך שמה שכתבו התוספות על הנגיעה הוא, ואם כן גבי סכין דאיכא וודאי נגיעה, הוה כוודאי אחר פירכוס. ושוב ראיתי במגדנות נתן [ח"ב לז ע"ב – חי' חולין] שהקשה כן, ותירץ בענין אחר, ע"ש. ואפשר לומר דהקושיא היא על הא דקתני ובלבד שלא יהיו טמאים נוגעים בבשר, הא וודאי נגעו ע"י הסכין.

תוספות ד"ה שמה יגע בבשר כו'. אבל טמא מזהר זהיר ומידכר כו'. היינו דמידכר שלא להכניס גופו, אבל להכניס ידו וודאי חיישינן שיכניס ידו ויגע בבשר. אלא דלפי זה הוה מצי למימר האי טעמא שמה יכניס ידו, ולמאן דאמר ביאה במקצת לא שמה ביאה [זבחים לג, א] איכא על כל פנים איסורא דרבנן, ולמאן דאמר שמה ביאה איכא איסורא דאורייתא. ואפשר דלא הוקשה להם אלא מכניסת גופו, דהוא חשש יותר דאיכא כרת, אבל משום ביאה במקצת דליכא חשש כרת אין חילוק בין הך חשש לחשש

15. גם רעק"א בחידושו עמד על קושיא זו, ומכריח מכך שגם בשעת פירכוס מקבלת טומאה.

16. ראה בראש יוסף שהביא סמך לחילוק זה מדברי תוס' יומא ל, א שכתבו דטמא דאית ביה כרת מזהר זהיר.

17. שקדשים נפסלין בהיסח הדעת בכל ספק טומאה אפי' ברה"ר משום דין שימור.

לסיפא, דקתני רישא המטהר דמשמע דיעבד, וע"ש. תוספות ד"ה כגון שבדק. עיין בית ישחק [מעשה הקרבנות פ"ד ה"ז] דהקשה, דבפסחים עט [ע"א] קאמר כלי שרת טמאים, והדר קאמר סכין, אלמא דסכין בכלל כלי שרת, ע"ש. יש לדחות, דנהי דתנא כלל ליה בכלי שרת, אבל לא בעי כלי שרת רק כלי. ומה שהקשה עוד שם על התוספות איפכא, יש ליישב גם כן, דוודאי לפי מה דאמר סכין מקדש ככלי שרת, משמע דלאו גופיה כלי שרת הוא.

תוספות ד"ה המניח קתני דיעבד. כו' אי נמי כל זמן שיכול לתקן ע"י חותך כזית בשר כו'. וכתב בפורת יוסף למהר"י סאמיגה בדף קטו [ריש כל הבשר], דהוקשה לו על מה דאמרינן לקמן בדף ה ע"ב שמא לא שמע רבי אלא כשאין ישראל עומד על גביו, א"ל דמי האי מדרבנן כדלא גמירי אינשי שמעתא, כשאין ישראל עומד על גביו למימרא בעי, ואם כן לתירוץ התוספות מאי פריך למימרא בעי, דהא שפיר בעי למגור ולמיסר ביוצא ונכנס היכא דלא חתך כזית בשר, וכך נמי לרבא בבא ומצאו היכא דלא חתך כזית בשר, דלרבא נמי שרי כמו שכתבו התוספות. וע"ש שהאריך בזה, וכתב דגם על התירוץ הראשון של התוספות יש להקשות. אמנם לעניות דעתי הקלושה נראה, דלא מסתברא ליה להגמרא כלל לקמן לומר, דהגזירה היתה לענין דיעבד באיזה אופן תהיה אסורה, אלא משמע לכתחילה אסרו שחיטתו ובכל ענין, ועל זה היה מסופק הגמרא, דילמא דווקא באין אחרים עומדים על גביו, ודחי דלמימרא בעי, דאי משום חותך כזית בשר, על זה לא נראה דבשביל זה עשו תקנה, אלא וודאי בכל ענין אסרו.

תוספות ד"ה אבל בא ומצאו. באר יעקב מ ע"ב [י"ד סי' ב].

הכל שוחטין ואפילו מומר. באר יעקב מ ע"ב [שם].

מומר למאי, לאכול נבלות לתיאבון. כי יש ג' מיני מומרים בענין לאכול נבלות, מומר לתיאבון, ומומר להכעיס, ומומר שאינו לא לתיאבון ולא להכעיס, אלא שאינו מקפיד בדבר ושוה לו בין נבילות לכשרות, ומומר כזה כתב רמ"א [סי' ב' ס"ה] שהוא כמומר להכעיס, והפ"ח נחלק עליו דבדיעבד שחיטתו כשרה. ולכאורה יש לומר, דמדלא מתרץ הגמרא אליבא דרב אשי דוכלן ששחטו אתי לרבות מומר כזה, דאין דינו כמומר להכעיס, ולהכי באחרים רואין

ג, א. חרב הרי הוא כחלל. עיין בר"ש פ"ק דאהלות [מ"א], ובמשנה למלך פ"ה דטומאת מת ה"ג דף עד ע"ב.

כגון שבדק קרומיות של קנה. זבחים מזו [ע"א תוס'] ד"ה איזהו מקומן, מנחות צו [ע"ב תוס'] ד"ה לדברי האומר, בבא בתרא סו [ע"א תוס'] ד"ה ושאני פשוטי.

המניח נכרי בחנותו. עיין בכללי שמואל הנדפסים בתמים דעים דף טו ע"ב.

אין השומר צריך להיות יושב ומשמר. וכתב רש"י דרישא לסיפא לא תקשי, דלא זו אף זו קתני. וכבר תמהו המפרשים על רש"י, דהרי משנת אין השומר קדומה למשנת המניח, ואם כן היה לו לרש"י לומר זו ואין צריך לומר זו קתני¹⁸. ועוד קשה לרבא גופא דהביא ראיה ממשנת המניח דאיכא למדחי, ולא הביא תיכף משנת אין השומר צריך להיות יושב ומשמר. ובדוחק אפשר לומר, דרש"י נמי סבירא ליה כמו שכתבו התוספות [ד"ה אין השומר] דאין השומר צריך לא מוכח לכתחילה, דלפעמים משמע נמי דיעבד, וכן המניח משמע נמי לפעמים לכתחילה ולפעמים דיעבד, רק מיתורא דהני תרי משניות שמעינן דחד לכתחילה וחד דיעבד, ואם כן ממשנת המניח שהיא אחרונה שמעינן דלכתחילה הוא דהיא מיותרת, ולכן רבא הביא הך משנה תחלה ודייק לה מכח יתורא¹⁹. אמנם המקשה הבין דמגופא דמתניתין דייק לה, והקשה מי קתני מניח, המניח קתני, וקאמר אלא מהכא, כלומר לאו מלישנא דמתניתין דייקנן לה אלא מיתורא, דהרי כבר תנן אין השומר צריך להיות יושב ומשמר, ואם כן דיעבד שמעינן, ומוכח דהמניח לכתחילה. מעתה שפיר הקשה רש"י, כיון דרישא דיעבד וסיפא לכתחילה מכח יתור, אם כן הוה סתרי אהדדי, וליכא למימר דסיפא מגלי ארישא דהוא נמי לכתחילה, הא ליתא, דאם כן לא ליתני אלא חדא, וליתני בפירוש לכתחילה, ותרת למה לי, אלא וודאי דרישא בדיעבד וסיפא לכתחילה, ואם כן סתרי אהדדי, וכתב רש"י דלא זו אף זו קתני, ולעולם דמשנת אין השומר הקודמת בדיעבד היא, והמניח לכתחילה, וזו על פי דרכו של הרמ"ז בשו"ת סימן ס"א [נה ע"ג], וע"ש בסימן ס' [שם ע"ב]. ועיין מהר"י בן לב ח"ב סימן ס"ב, מהרשד"ם חיו"ד סימן מ"ח, תולדות ישחק [קסו ע"א – חי' חולין]. ושוב ראיתי להריטב"א, דכוונת רש"י על משנת דהמניח גופא, דקשיא רישא

18. ראה בנמוקי הגרי"ב דרש"י וכן הרשב"ם בב"ב גרסו פרק השוכר בע"ז כפרק רביעי לפני פרק רבי ישמעאל שהוא במקום פרק החמישי, ולפי"ז מיושב

היטב, עי"ש.

19. כן משמע גם מ"ש במהרש"א בתרא אע"פ שיש שם חסרון מילים כפי שצויין שם.

דיש לומר דמשום חרש שוטה וקטן נקט הכי, כך כתב הב"ח. ועיין בית יעקב דף לה [סי' מ"ב].

ואפשר לומר דלעיל גבי כותי ברישא דינא דווקא הוא באחרים עומדים על גבו, וקתני שריותא אפילו לכתחילה, ואם כן להכי מקשה דלא יצדק בסיפא לומר דיעבד, דאם כן רישא וסיפא סתרי, אע"ג דיש לומר דמשום חרש שוטה וקטן נקט הכי, הוה ליה למיתני ואם שחטו, דקאי דווקא אחרש שוטה וקטן, וכותי לא ליתני כלל בהך דינא דאחרים עומדים על גבו, כיון דכבר שמעינן לה מרישא, אבל הכא לאוקימתא דרבינא לא נזכר כלל מהך דינא דאחרים עומדים על גבו ברישא, והוצרך על כל פנים למיתנייה בסיפא דמהני, דהוה מקום לומר דשמא יתעלה והרואים לאו אדעתיהו, וכיון דצריך למיתנייה נקטה בלשון דאחרש שוטה וקטן נמי קאי, ולהכי הוצרך לשנותו בלשון דיעבד, אע"ג דאיכא למימר דלכתחילה נמי שפיר דמי באחרים עומדים על גביו. ואפשר דזו היא דעת הראב"ן [סי' ר"ה] שכתב, דאי הלך לו ואי אפשר למבדקיה שחיטתו כשרה, והקשו עליו דהא הגמרא מוקי להך דוכלן ששחטו בדליתיה קמן למבדקיה, ומוכח דבעי על כל פנים אחרים עומדים על גביו. ועיין בש"ך [סי' א' סק"ה] שכתב בעצמו שתירוצו דחוק²¹. אמנם יש לומר דהראב"ן סבר דוודאי אם ליתא קמן למבדקיה, באין אחרים רואים נמי כשר בדיעבד, והך אחרים רואין לא קאי אלא לשריותא, דלכתחילה דשרי באחרים רואין, אבל בדיעבד אפילו באין אחרים רואין שרי. ועיין תבואות שור דף ב [בכור שור].

דליתא קמן למבדקיה. רשב"א סימן תק"ל, באר יעקב מ ע"א [יו"ד סי' א'].

כולהו כרבינא לא אמרי רוב מצויים אצל שחיטה מומחין הן. וכתב רש"י הלכך לא בעי למבדקה. בב"י [סי' א'] כתב דהיינו לבסוף לא בעי למבדקה, אבל לכתחילה בעי שידע דמומחה הוא, כי לא נאדו מתחילת דברי רבינא, וכן דעת בעל העיטור. והדרישה [שם סק"ג] הקשה, דאם כן למה נאדו מדברי רבינא, ונימא הכל שוחטין הכל מומחין שוחטין לכתחילה, ושחיטתן כשרה בשאין יודעין בו שהוא מומחה. ותירץ הדרישה, דלא תירץ הכי, משום דאם כן קשה וכולן. והוא תמוה, דהא וכולן בלאו הכי לא ניחא להני אמוראי, ובעל כרחך צריך לומר דאחרש שוטה וקטן קאי, ולא קשיא להו קושית הגמרא, כמו

אותן כשר, אלא וודאי דס"ל להגמרא דמומר כזה דינו כלהכעיס. ושוב ראיתי במחזיק ברכה דף ג [סי' ב' ס"ח] הביא בשם הרמ"ע מפאנו²⁰, דלכן באמת הגמרא הניח בקושיא ולא בתבואתא, דרב אשי יתריך כן, ע"ש. ומכל מקום צריך לומר, דהגמרא היה נראה לו לדוחק, ולכן הניח בקושיא. ועיין בכנסת הגדולה מהדורא קמא דף קיט, בשם מ"כ [מצאתי כתוב] הקשה דווקא דדברי הר"ן מרישא לסיפא, דברישא משמע דווקא לתיאבון, ובסיפא משמע דווקא להכעיס, ע"ש. ואפשר לומר דהר"ן מפשט פשיטא ליה דהוה כלהכעיס, וכמו שכתב הרמ"א. ועיין תבואות שור דף ב [בכור שור].

וכדרכא דאמר רבא ישראל מומר לאכול נבילות לתיאבון בודק סכין ונותנו לו. וכתב בקהלת יעקב אלגאזי דף רב ע"ב [סי' קנ"ד], דמהכא מוכח דרב אשי סבירא ליה הא דרבא, ובלתיאבון לא שבק התירא ואכל איסורא. ויש לעמוד בזה מהא דאמרין בתמורה כז [ע"א], בעי רב אשי היו לפניו ד' בהמות של קודש, ואחת מהן בעלת מום, וד' בהמות של חולין, ואמר הרי אלו תחת אלו, הכא וודאי כיון דאיתחזק גברא באיסורי לקי בד' מלקות, או דילמא אע"ג דאיתחזק באיסורי, לא שבק איניש התירא ועבד איסורא, ובתרייתא לאחולי הוא, ואם כן מאי שנא מהכא דפשיטא ליה והתם מספקא. ושמא יש לחלק בין הך איסור דאכילות, דהכא יצרו תוקפו, וכל זמן דלא הוה בשביל הנאתו לא שביק התירא ואכל איסורא, אבל בההיא דתמורה הוה אין יצרו תוקפו, ושמא יש לומר דהוה קצת כלהכעיס, ואע"ג דיכול לעשות בהתירא עושה באיסור. ועוד יש לומר דהתם באותו מעשה גופא עושה עבירה, ואם כן אינו מדקדק בזה, אבל הכא בשעת שחיטה אינו עסוק בשום עבירה.

דף ג. ב. רבינא אמר הכי קתני. תבואות שור דף ב [בכור שור]. עיין מרכבת המשנה ח"ב פ"ד דשחיטה ה"ח.

בבודקין אותו סגי. בהגהות אשר"י [סי' ו'] דייק מהכא, מדמקשה בבודקין אותו סגי, ולא פריך אפילו לכתחילה נמי, שמע מינה דאין מוסרין לו לכתחילה אפילו באחר עומד על גבו. ואין לומר דלעולם אפילו לכתחילה נמי באחר עומד על גבו שפיר דמי, אלא דלא היה יכול להקשות כן, דהוה מצי לתירוצי דמשום חרש שוטה וקטן נקט לשון דיעבד, דהרי לעיל מקשה לאביי כן גבי כותי אי הכי אפילו לכתחילה נמי, אע"ג

20. הועתק מספרו של הרמ"ע באלפסי זוטא ריש חולין.

21. שמדובר באופן שאם ירדפו אחריו ישיגוהו, ועל זה אמרו שאם אחרים ראו שחיטתו אין צורך לרדוף אחריו.

דאין השומר מוכרח דהמניח לכתחילה הוא, נמי ניחא, כיון דעיקר הקושיא מהמניח. ושוב ראיתי כי נתכוונתי לדברי גדול, הוא מהרשד"ם בחי"ד סימן מ"ח, ושמתתי כמוצא שלל רב.

בודק סכין ונותן לו. באר יעקב מ"ע ב [י"ד סי' ב'].
אלא רבא מ"ט לא אמר כשמעתיה. עיין בעי חיי ח"ג סימן ו' שהשיג על הרב דמשק אליעזר, דכתב דתירוצא דרב אשי נשאר בקושיא, דהלא גם תירוצא דרבא נשאר בקושיא זו עצמה מכח וכולן ששחטו. ואפשר דכוונתן, דאוקימתא דרבא יש לתרץ בנקלה לפי התירוץ השני של התוספות דאפילו ביוצא ונכנס, כיון דאפשר לתקן ע"י שיחתוך כזית בשר צריך לתקן, ואם כן יש לומר דרבא הכי קאמר, דיוצא ונכנס וסמך על חותך כזית בשר (אם אפשר), ובא ומצאו ששחט בעידנא [שיצא] חותך כזית בשר, וכולן ששחטו קאי איצא ונכנס וליתא קמן ליתן לו כזית בשר, ולהכי צריך לומר בדיעבד דווקא, דאם איתא צריך ליתן לו כזית בשר, משא"כ בתירוצא דרב אשי נשאר בקושיא. תוספות ד"ה דליתיה קמן דלברדיקה. תימה, דמשמע הא איתא קמן ולא ידע [וכו']. קשה לי למה הניחו התוספות קושייתם בתימה, דהא לקמן קאמר הגמרא אי דידע דלא גמיר פשיטא, ואם כן שפיר מקשה הגמרא דכיון דידע דלא גמיר הוא פשיטא, דכיון דהוא ידע דלא גמיר, אם כן הרואה נותן על לבו, שהרי צריך לחוש לכל הדינים הפוסלים, כיון שברור לו שהשוחט אינו יודע ואינו יכול למסמך עליו, ולהכי שחיטתו כשרה, אבל כאן דמייירי באינו יודע דגמיר או לא גמיר, ואם כן אם בדקוהו ולא גמיר, אע"ג דאחרים רואים אותן לא מהני, דהרואה לא דקדק בכך, דחשיב בוודאי לא חציף אינש למשחט אם לא גמר וסביר וודאי שגמר, ולא דקדק עליו כל כך, ואם כן אפשר שעשה ריעותא בשחיטה ולהכי פסול²³. ושוב ראיתי להרב בעי חיי ח"ג [י"ד] סימן ד' שכתב הסברא שכתבתי, אלא שהוא כתב דלרב נחמן דסבירא ליה רוב מצויים אצל שחיטה מומחים, אין צריך אפי' ראיית האחר, אלא מצד עצמו השחיטה כשרה, משא"כ לרבינא. ולא הבנתי כוונת הרב, דכיון דידוע דלא גמיר, מאי רוב מצויים שייך בזה. ועיין מה שתירץ לקושיית התוספות בתבואות שור דף ב [בכור שור], אמנם התוספות לא ס"ל הך סברא שכתב. ועיין במקום שמואל בחידושיו [ליו"ד ב ע"א] שהאריך בסוגיא זו ובתוספות.

שכתבו התוספות ד"ה [רוב מצויין] והראשונים. ועיין במהרש"א בד"ה [רוב] שתמה גם כן על הב"י, וכתב דלא מצאנו ידינו ורגלינו בבית המדרש, ע"ש²². ולעניות דעתי נראה, דהא לכולהי אוקימתא דגמרא הך ושחיטתן כשרה לאו דיעבד לחוד הוא, אלא תקנתא אחריתא אתי למשמע לן, לרבה בר עולא צריך שיאמר ברי לי, לאביי חותך כזית בשר ונותן לו, וכן לרבא ולרב אשי בודק סכינו, ולרבינא ללישנא קמא בודקים אותו, וללישנא בתרא צריך שיאמר ברי לי, הרי דלכולהי אוקימתא דאמוראי הך ואם שחטו לאו דיעבד בלחוד הוא, אלא תקנתא קמ"ל, ולא ניחא להו לפרש רישא בלכתחילה וסיפא דיעבד, וכדרצה הגמרא לומר המניח דיעבד קתני, ולמה לא מפרש אביי הכל שוחטין בעומד על גביו, ושחיטתן כשרה ביוצא ונכנס, ואע"ג דהתוספות כתבו לעיל [ד"ה המניח] דהיכא דאפשר לחתוך כזית בשר לא סמכינן איצא ונכנס, מכל מקום מאי דוחקא דאביי בהכי, כיון שמצינו אפילו לענין יין נסך דחמיר בכמה גווני דסמכו איצא ונכנס. ובעל כרחך צריך לומר דלא ניחא להו לאמוראי לפרש כן, דאם כן הוי ליה לתנא למיתני בגוונא דלא היה צריך למיתני תרי בבי, וליתני הדיעבד ומשמע דלכתחילה לא, ואם כן לא היו יכולין לתרץ כרבינא, כיון דאין כאן דבר לתקן לבסוף, כיון דלדידהו לא צריך בדיקה, ולהכשיר בדיעבד בלא שום דבר, זהו לא ניחא להו לפרש מתניתין בכך. ועיין במקום שמואל בחידושיו שהאריך בזה, ומה שתירץ אין לו מקום. ושוב מצאתי בפרי צדיק דף פט [י"ד סי' א'] שכתב קרוב למה שכתבתי. ושוב ראיתי בבדק הבית שהקשה כעין קושיא זו, להגאונים שסברו דאע"ג דרוב מצויים אצל שחיטה אם איתא בודקים אותו. וקושיא זו אינה מתורצת במה שכתבתי, שהרי לפי הך אוקימתא נמי תקנתא קתני דבודקין אותן. ועיין ברשב"א במשמרת הבית, דנראה דלא חש להאי קושיא לתרוצה, ואם כן אין כל כך תימה על רש"י ובעל העיטור. עיין בית ישחק דף כח [יבום וחליצה פ"ג הי"ח].

רבא לא אמר כאביי כי קושייה. וכתב ברש"י דאותביה מהמניח נכרי בחנותו. ומקשים, דהוי ליה למימר מאין השומר. ולפי מה שכתבו התוספות ד"ה המניח לעיל בתירוצא קמא, דלאביי הקושיא מהמניח לא ניחא אפילו אי דיעבד הוא, דהא לא בעי כזית בשר, ניחא. ולפי מה שכתבתי לעיל בדעת רש"י, דעיקר הקושיא מהמניח דהיא סיפא, דמכח הרישא

א' על הש"ך סקט"ו], והוסיף בחי' שכן מצא בכנסת הגדולה, ושכן שמע שכתב גם הפני יהושע.

22. ראה בתוס' הרא"ש שעמד כבר על קושיית המהרש"א, ועי"ש מה שתירץ.

23. לסברא זו לתרץ נחית גם רעק"א בחידושיו ובש"ע [סי'

הוה אמרינן דאביי הכי סבירא ליה, אבל השתא דמוכח מאין השומר, אם כן בלאו הכי קשה לאביי, אם כן נאמר לאביי דדוקא בעי חותך כזית בשר אפילו בדיעבד.

מצת כותי כו' דכתיבא ולא אחזיקו בה. על הסוגיא ועל רש"י ותוספות: גופי הלכות דף מח ע"ב [פ"א כללי אות כ' כלל רס"ז].

כל מצוה שהחזיקו בה כותים. פסחים צא [ע"ב] תוספות ד"ה שמא.

תוספות ד"ה מצת כותי מותרת כו'. וא"ת כו' דהא קאמר התם מכאן אמר ר"א כל האוכל פת כותים. בשביעית [פרק ח' מ"י] איתא, אמרו לפני רבי עקיבא כל האוכל פת כותי כאוכל בשר חזיר, אמר להם רבי עקיבא שתוקו, לא אומר לכם מה שר"א אומר בו, ופירושו המפרשים דהיה מיקל טפי, ואם כן קשה למה התוספות הוצרכו לראיה מפרקי רבי אליעזר, ולא הביאו ראיה ממשנה דשביעית. ובעל כרחך צריך לומר משום דרבי עקיבא חולק, וסבר דר"א לא אמרה מעולם, ואם כן יש לומר דהך ברייתא כרבי עקיבא אליבא דר"א, ואם כן מהך דפרקי ר"א נמי לא קשיא, דיש לומר דהך נתיסדה על פי התנאים שאמרו לפני רבי עקיבא, וכך כתב התוספות יום טוב שם, אבל ברייתא דהכא כרבי עקיבא איתא. ושוב ראיתי מה שכתב בחקרי לב ח"ב דף ריג ע"ד [יר"ד סי' קל"ט], ע"ש ובמגדנות נתן [ח"ב לז ע"ב - ח"י חולין].

מומר אוכל נבילות. עיין בשו"ת כרם שלמה ח"ד סימן י"ז שדקדק מזה, דבפעם אחת לא הוי מומר רק עד שיעשה לכל הפחות שני פעמים, מדקאמר נבילות בלשון רבים, ע"ש²⁷. ובאמת אין ראיה מזו, דאפשר לומר אנבילות דעלמא קאי. ועוד לפי מה שכתבו התוספות בעבודה זרה [כו, ב ד"ה וחד] לחלק בין נבילה לנבילה אי מתה או נשברה מפרקת, דאי מתה אינה ראויה לאכילה והוי כלהכעיס, ולאפוקי זה אמר רבא נבילות, כלומר כל נבילות בין שמתה מאליה בין נשברה מפרקתה. ועוד קשה לדבריו, דהרי בהוריות דף יא [ע"א] אמרינן, אכל פרעוש או יתוש אחד הרי זה מומר, וקאמר הגמרא שם דהאי טעמא דהוה מומר משום למטעם טעמא דאיסורא, ואם כן בעל כרחך מיירי דלא אכל אלא פעם אחת, דאם אכל שני פעמים הוי מין, כיון דכבר טעם טעמא דאיסורא, ומוכח מזה דבפעם אחת הוי מומר, ודלא כהרב כרם שלמה. אמנם באמת אין ראיה משם

תוספות ד"ה אע"פ שאין מומחין כו'. כדאמר רב יהודה לקמן כל טבח. וכתב מהרש"א במהדורא בתרא, דממילתא דרב נחמן שהביאו בדיבור הקודם, מוכח נמי הכי דכל דלא גמיר אסור, אלא שהביאו מימרא דרב יהודה שהיא מוקדמת בגמרא. ולע"ד היה נראה לומר, דאי מדרב נחמן לא שמעינן אלא בהלך לו, ואי אפשר לשואלו אם עשה שום פסול בשחיטה, אכן אם איתא קמן ואמר ברי לי שלא עשיתי שום פסול בשחיטה שחיטתו כשרה, וכן היה רוצה לומר הרשב"א. אמנם שוב הוכיח מדרב יהודה דאמר סתם כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול, ומדפסיק ואמר, משמע דבכל גוונא פסול אפילו אמר ברי לי, דמילתא דלא ידע לא מסיק אדעתיה. ולכן הביאו התוספות הך דרב יהודה, כדי להשמיענו זה הדין, ובאו לתרץ קושית הרשב"א, דלשאר אמוראי לוקמיה מתניתין בכי האי גוונא²⁴, וגם הרשב"א תירצה כך. ושוב ראיתי בבעי חיי ח"ג סימן ה' שכתב כן, וכתב שמזה למדו הר"ן ורבינו ירוחם שכתבו בשם התוספות²⁵ דמאן דלא גמיר לא מהני ברי לי²⁶. ועיין מגדנות נתן [ח"ב לז ע"ב - ח"י חולין].

תוספות ד"ה קסבר כותים גרי אריות הן. עיין מרכבת המשנה ח"ג [ק"א ענף ה].

ד. ת. א. & לאביי קשיא סיפא ולרבא קשיא רישא. לכאורה בלאו הכי נמי קשה דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא. ולפי מה שכתבתי לעיל יש לומר, דבלאו הכי לא קשיא רישא לסיפא, דאיכא למימר דבעומד על גביו לכתחילה, וביוצא ונכנס בעי לכתחילה כזית בשר, ואם הלך לו מותר כו' דהיה יוצא ונכנס, אבל בא ומצאו ששחט בעי דווקא חותך כזית בשר, ובלאו הכי אפילו בדיעבד אסור. אבל לאביי ורבא דלא סבירא להו הכי, אלא לאביי דווקא בעי בחותך כזית בשר ביוצא ונכנס אפילו דיעבד, וכן לרבא דמתיר אפילו בלא חותך כזית בשר ביוצא ונכנס קשה, ואע"ג דכתבתי לעיל דלרבא נמי אפשר לפרש הכי, מכל מקום סתם גמרא לא סבירא ליה הכי אליבא דרבא. אמנם להך תירוצא דהתוספות לעיל [ד"ה המניח] דאף לאביי דווקא לכתחילה בעי כזית בשר ביוצא ונכנס, אבל באי אפשר כגון שהלך לו מותר, אם כן לא מקשה הגמרא מידי, דגם לאביי ניחא הכי כמו שכתבתי דאפשר לפרש בברייתא. וצריך לומר להתוספות לעיל דוודאי לא הוה קשה אלא מהמניח

24. ראה בב"ח סי' א' סק"ה.

25. ספר התרומה סי' ב'.

26. מובא גם בב"י שם סק"ג.

27. ראה בש"ך סי' ב' סקט"ז, י"ז, ועי' בהג' אשר"י סי' ד' ובמרדכי רמז תקעג.

נגד סברת הרב כרם שלמה, דיש לומר דשם מיירי דכבר אכל נבילה פעם אחת (או שתיים אם נאמר דבעי ג' פעמים), והשתא אכל יתוש או פרעוש, דמהו דתימא דהוה עכשיו מין כיון דהוה להכעיס, קמ"ל דלא הוה אלא מומר ולא מין, כיון דבעי למטעם טעמא דאיסורא, אבל לעולם צריך שיעבור ב' פעמים האיסור שיהיה מומר.

ושוב בא לידי חקרי לב ח"ב דף רכז ע"ב, ע"ג [י"ד סי' קנ"א], הביא בשם אור יקרות (והספר ההוא אינו תחת ידי) ראייה דבעי ג' פעמים, מהא דאמרין בתמורה דף כז [ע"א] בעי רב אשי היו לפניו ד' בהמות כו', הכא וודאי כיון דאיתחזק גברא באיסורי בכולם לקי, הרי מוכח דבעינן ג' פעמים לאחזוקי באיסורא. ועוד תמה במאי קמיבעיא ליה שם, הא אמרינן כאן דלא שבק התירא ואכל איסורא, וכבר כתבתי זו הקושיא לעיל בשם הרב קהלת יעקב. ומה שתירצתי בזה ראיתי כי כוונתי לדעת הרב חקרי לב, וע"ש מה שרצה לסתור הראיה דבעינן ג' פעמים. ובדרך פשוט אפשר לומר, דהתם שאני דלענין מלקות הוא, ולהכי בעינן ג' פעמים לעשותו כוודאי דהוה חזקה גמורה, דכל מה דהוה עושה באיסור הוא, והוה חזקה וודאי אפילו ללקות, אבל לעולם דבפחות מג' ספיקא הוי, ולענין חשוד נעשה הוא חשוד, דלמיחש מיהו בעי לאיסורא, ואפשר לזה גם כן כוונת הרב חקרי לב. ועיין עבודת הגרשוני סימן י"ח.

של עוברי עבירה אחר הפסח. באר יעקב יט ע"ג [או"ח].

דף ד, ב. מותר מיד מפני שהן מחליפין. מלכי בקודש קכא [ח"י חולין], ודברי רש"י ותוס' לשון לימודים חאו"ח דף צג ע"ב [הל' פסח סי' קע"ט] ובחיו"ד דף ג ע"ב [בריש הל' בשר בחלב], לשון הר"ן שער המלך ח"א עא [הל' חו"מ פ"א ה"ב], ושם בח"ב טו ע"ד [הל' אישות פ"ה ה"ב], לשון הרא"ש מחנה אפרים בחידושים כב ע"א, חזון נחום קדשים קעח [תמורה פ"ו ד"ה והנה], קרבן אליצור קעד [דיני ברירה], וע"ש פה ע"ב [ע"ז מט ע"ב], בית דוד או"ח מח ע"א [הל' פסח שאלה ר"א], שו"ת שער אפרים סימן ב', שו"ת חות יאיר סימן מ"ו, עיין משל"מ פ"ה דאישות ה"א, קהלת יעקב [אלבעלי] דף ס [ע"ב, מאכ"א פ"ח הט"ז], קרית

מלך רב ח"א מט ע"ד, נ ע"א [הל' אישות פ"ה דין ב], לשון התוס' מקום שמואל סימן ט"ו, רש"י ותוס' אמרות טהורות מב ע"א [הל' אישות סי' כ"ח]. מפני שהן מחליפין. וכתב רש"י לדרידה אסורין ורק לדין מותר. וכוונתו, בין למאי דסברוה כרבי יהודה דאסור מדאורייתא, בין למאי דמוקי כר"ש, לעולם לדידה אסור ולדין מותר, דהא וודאי החמץ גופיה אסור בהנאה, אי מדאורייתא אי משום קנס, ולהכי לדידה וודאי אסור, דכל שנאמר דהדמים מותרים לו, הרי הוא נהנה בחמץ, שע"י החמץ בא לו החליפים וזה מיקרי הנאה. ומה שכתב ואם כן אף דאינו תופס דמיו מכל מקום אסור, הוא מצד הנאה המגיע דהוא אסור בהנאה דאורייתא, ולר"ש הרי קנסא קניס לאסור בהנאה, ואם מתירים לו החליפים, הרי יש לו הנאה. אמנם לאחריני דנותן בעד החליפין דבר אחר ששוה ממון, אם כן הרי לא נהנה מן החמץ כלל, שהרי היה יכול לקנות החליפין המותרים בעד הדבר שנתן בלאו הכי, ולכן לא מיקרי הנאה, ומכל מקום אי הוה תופס דמיו היה אסור, אבל אנן קיימא לן דאינו תופס דמיו. ודעת הסוברים²⁸ דאף הוא עצמו מותר דחה רש"י, דאם כן מצינו דמים לחמץ בפסח, ותנן האוכל תרומת חמץ בפסח פטור מן התשלומין. קשה, דהא תרומה אינו יכול למוכרה לגוים, דוודאי אסור למכור תרומה לגוים, ומה הנאה יהיה לו בה בחליפין, ודוחק לומר דזה מיקרי בר דמים הוא לו אם עבר ומכרה החליפים מותרים, דהא כיון דאסור למכרה לא מיקרי בר דמים, ותרומת תותים וענבים דיכול לסחוט פחות מרביעית ורק משום תקלה אסור [פסחים לג, ב] ואפילו הכי פטור, ושם בפסחים [כט, א] אמרו דבחמץ של הקדש אם אין פודין הקדשים להאכילן לכלבים לא מעל דלא שוה מידי, אע"ג דאם עבר ועשה הרי הדמים להקדש, אלא וודאי דזה לא מיקרי בר דמים, וכן הקשה במלכי בקודש [קכא ע"א – ח"י חולין]. ואם שם מיירי בתרומה ביד ישראל הוה אפשר לומר דאם ישראל מיתשל עליה הרי הוא בר דמים לכהן, דחזר ונעשה חולין ומותר למכרה, אמנם אם היה מיתשל עליה אם כן אין זו תרומה. ואפשר דסבר רש"י, דכיון דאסורה בהנאה והוה כעפרא בעלמא, אם כן אין שם תרומה עליה לענין זה שיהיה אסורה למכור לנכרי, דפקע מיניה לענין זה שם תרומה, והוה כמוכר לו עפר בעלמא. ומכל מקום אם סלקא דעתך דשרי להנות בחליפין, היה חייב על אכילתה, דבר

נגד סברת הרב כרם שלמה, דיש לומר דשם מיירי דכבר אכל נבילה פעם אחת (או שתיים אם נאמר דבעי ג' פעמים), והשתא אכל יתוש או פרעוש, דמהו דתימא דהוה עכשיו מין כיון דהוה להכעיס, קמ"ל דלא הוה אלא מומר ולא מין, כיון דבעי למטעם טעמא דאיסורא, אבל לעולם צריך שיעבור ב' פעמים האיסור שיהיה מומר.

ושוב בא לידי חקרי לב ח"ב דף רכז ע"ב, ע"ג [י"ד סי' קנ"א], הביא בשם אור יקרות (והספר ההוא אינו תחת ידי) ראייה דבעי ג' פעמים, מהא דאמרין בתמורה דף כז [ע"א] בעי רב אשי היו לפניו ד' בהמות כו', הכא וודאי כיון דאיתחזק גברא באיסורי בכולם לקי, הרי מוכח דבעינן ג' פעמים לאחזוקי באיסורא. ועוד תמה במאי קמיבעיא ליה שם, הא אמרינן כאן דלא שבק התירא ואכל איסורא, וכבר כתבתי זו הקושיא לעיל בשם הרב קהלת יעקב. ומה שתירצתי בזה ראיתי כי כוונתי לדעת הרב חקרי לב, וע"ש מה שרצה לסתור הראיה דבעינן ג' פעמים. ובדרך פשוט אפשר לומר, דהתם שאני דלענין מלקות הוא, ולהכי בעינן ג' פעמים לעשותו כוודאי דהוה חזקה גמורה, דכל מה דהוה עושה באיסור הוא, והוה חזקה וודאי אפילו ללקות, אבל לעולם דבפחות מג' ספיקא הוי, ולענין חשוד נעשה הוא חשוד, דלמיחש מיהו בעי לאיסורא, ואפשר לזה גם כן כוונת הרב חקרי לב. ועיין עבודת הגרשוני סימן י"ח.

של עוברי עבירה אחר הפסח. באר יעקב יט ע"ג [או"ח].

דף ד, ב. מותר מיד מפני שהן מחליפין. מלכי בקודש קכא [ח"י חולין], ודברי רש"י ותוס' לשון לימודים חאו"ח דף צג ע"ב [הל' פסח סי' קע"ט] ובחיו"ד דף ג ע"ב [בריש הל' בשר בחלב], לשון הר"ן שער המלך ח"א עא [הל' חו"מ פ"א ה"ב], ושם בח"ב טו ע"ד [הל' אישות פ"ה ה"ב], לשון הרא"ש מחנה אפרים בחידושים כב ע"א, חזון נחום קדשים קעח [תמורה פ"ו ד"ה והנה], קרבן אליצור קעד [דיני ברירה], וע"ש פה ע"ב [ע"ז מט ע"ב], בית דוד או"ח מח ע"א [הל' פסח שאלה ר"א], שו"ת שער אפרים סימן ב', שו"ת חות יאיר סימן מ"ו, עיין משל"מ פ"ה דאישות ה"א, קהלת יעקב [אלבעלי] דף ס [ע"ב, מאכ"א פ"ח הט"ז], קרית

נחשב ממונו של המחליף, ונמצא שהמחליף לא נתן כלום ומה שקיבל הוא גזל בידו, ולכן מותר אפילו למחליף עצמו.

28. זו דעת הרמב"ן והרמב"ם הל' מאכ"א פ"ח הט"ז, דכיון שהאיסור הנאה אינו יוצא מאיסורו והחליפין אינן תופסין דמיו, והוא עומד לישרף ואינו

איסורי הנאה לכולי עלמא אין מקדשים בהם, אבל החליפין דמצד עצמן לאו איסורי הנאה הם, אלא שאסורים לו כדי שלא יהנה, ולה ולכולי עלמא שרי, להכי מקודשת בהן. ועיין בספרים שציינתי בסמוך.

אלא פשיטא מומר לערלות. הרב חקרי לב בח"ב דף רכו [ע"ב, יו"ד סי' קנ"א] דייק מזה דבעל כרחך בפעם אחת הוה מומר, דהא מומר לערלות אי אפשר לעבור אלא פעם אחת כל ימי חייו. וגם מוכח דאין חילוק בין פעם אחת לכמה פעמים, דאם לא כן מאי מקשה הגמרא היינו מומר לערלות, והוכיח מזה דהוא מומר לאותו דבר, ודילמא לעולם במומר לדבר אחר, והא קמ"ל דאפילו עבר כמה פעמים שחיתתו כשרה, ואי במומר לערלות לא עבר אלא פעם אחת³¹, אלא וודאי דאין סברא לחלק בין פעם אחת לכמה פעמים, ומדחזינן במומר לערלות דכשר, הוא הדין בשאר עבירות אפילו עבר כמה פעמים. ולעניות דעתי הקלושה יש להשיב, חדא, דבמומר לערלות אפשר דמיירי נמי שלא מל בניו וביטל מצות עשה, ולהכי קרי ליה מומר לערלות. אמנם נראה דבמומר לערלות, כיון שבכל יום מבטל מצות עשה, הוה כעבר כמה פעמים. ומה שדחה הרב בזה, דאילו הוה לאו לא הוה חייב אלא אחת, לא כן באיסור דחייב על כל כזית וכזית, אין זו כדאי להכריע, דהכא לאו משום חיובא וריבוי הלאוין אתינן עליה, אלא אנו באנו על רשעו וקשיות ערפו, ואומרים בפעם אחת מקרה הוה וכבשו היצר, אבל מפני זה לא יעשה כן פעם אחרת שיכבוש יצרו, ולא כל העתים שוות. אמנם אם חזינן דעבר כמה פעמים, כל העתים לרעה, וחזינן דאינו עומד נגד יצרו ומומר מיקרי, והוא הדין במילה, כיון דבכל יום משתנה דעתו של אדם, ואצל זה יצרו גבר עליו ועומד במרדו, כמומר כמה פעמים יחשב.

גם זולת זה לא הבנתי מה שכתב הרב על כל כזית עובר, דוודאי אם נאמר דבפעם אחת לא נעשה מומר, אפילו אכל כמה זיתים בפעם אחת לא נעשה מומר. והרב כרם שלמה הביא ראיה מהא דאמר מומר לאותו דבר לא, וכיון דדש ביה כהתירא דמיא ליה, הרי מוכח דמיירי שעבר כמה פעמים, ובאמת ראיה חזקה היא. ועיין בפרח מטה אהרן ח"ב סימן נ"ז מה שכתב לתרין בזה, וגם שם בכרם שלמה חכם אחד, ודבריהם דחוקים אחר המחילה, גם מה שכתב הרב חקרי לב לדחות אינו מספיק. ואפשר לומר דהגמרא הכי קאמר,

דמים הוא לענין זה, ואם כן מפסיד הוא לכהן. והר"ן בנדרים דף מז [ע"א] כתב דוודאי להחליפו לכתחילה אסור, דאי לא תימא הכי, מצינו דמים לחמץ בפסח למכרו לגוי, ואמאי תנן שהגוזלו פטור מן התשלומין. ובמלכי בקודש [שם] הקשה עליו, דהא לא תנן הכי אלא גבי תרומת חמץ, ומשם אין ראיה דאסור למכרו. ולעניות דעתי על הר"ן אין קושיא, דיש לומר דאין כוונת הר"ן על הך משנה דתרומת חמץ, אלא כוונתו על הא דתנן בהגוזל [ב"ק צו, ב] חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך, ומבואר שם דאם נשרף או נאבד חייב לשלם, ודווקא חמץ ועבר עליו הפסח, הא חמץ בפסח אין צריך לומר הרי שלך לפניך, ואם כן מבואר הוא דלאו בר דמים הוא, דאילו היה בר דמים היה חייב.

והר"ן הקשה על רש"י, איך אפשר לומר דלמחליף אסורין, הא תנן מוכרין וקידש בדמיהן מקודשת, ומהרש"א תמה על הר"ן דהרי זו היא קושית הגמרא, ומתריך דילמא לכתחילה הא דיעבד שפיר דמי. והנה כפי הנראה הבין מהרש"א, דקושית הר"ן היא דאין נימא דמקודשת, דהרי נהנה ע"י החליפין, ואם כן הוה לן למימר דאינה מקודשת, ואם כן לא יהנה, ועל זה הוקשה לו, דהרי זה מתורץ בתירוץ הגמרא דלכתחילה לא יהנה בחליפין, אבל אי נהנה לית לן בה. אמנם אי זו היא קושית הר"ן, אם כן הרי לא תירץ כלום דהיא יכולה להנות בהם, ומה בכך אם היא יכולה להנות, הרי על כל פנים הוא נהנה, והוה לן למימר דאינה מקודשת כדי שלא יהנה. אמנם נראה דכוונת הר"ן להקשות, כיון דלדידיה הך חליפין אסורין בהנאה, ולא יכול לעשות בהן שום דבר, אף דעבר ונתן לא תהוי מקודשת מצד דלא נתן לה כלום, דהרי לדידיה אסור בהנאה. ותירץ, דלא אזלינן בתר דידיה אלא בתר דידיה, דאע"פ שהוא אינו יכול להנות ולא שוה ליה מידי, מכל מקום לה שוה הוא שהיא יכולה להנות, ובתר דידיה אזלינן²⁹.

ועיין במשנה למלך פ"ה מהלכות אישות ה"א, דנסתפק באיסורי הנאה שהוא אסור בהם והיא מותרת, אם קידש בהם מהו, והעלה לשיטת רש"י דמקודשת, ע"ש בארוכה, וכאשר כתבתי מבואר כן מדברי הר"ן הללו. אמנם אפשר יש לחלק בין איסורי הנאה גופיהו, דהם מצד עצמן אסורים, ואם כן, אף שיש אפשרות דלדידה מותר³⁰, אפי' הכי כיון שמצד עצמם

29. לשוב זה על תמיהת המהרש"א זכה גם הנמוקי הגרי"ב.
30. כגון שהיא חולה שיש בה סכנה.
31. מטעם זה כתב החת"ס [מהדו"ת ד"ה מומר] דרש"י דכתב מבעט במצוה זו, מפני דהבין דאין פירושו

29. לשוב זה על תמיהת המהרש"א זכה גם הנמוקי הגרי"ב.
30. כגון שהיא חולה שיש בה סכנה.

31. מטעם זה כתב החת"ס [מהדו"ת ד"ה מומר] דרש"י דכתב מבעט במצוה זו, מפני דהבין דאין פירושו

שבתוספות, ולא כפירוש רבינו תם. וצריך לומר לרש"י, דבפת פלטר מיירי ובמקום שמותר³⁴, או במקום שאין פת אחר מצוי, ואז שרי פת של גוים, ועיין בעבודה זרה [לה, ב].

באותו הדיבור. ומותר מיד דקאמר היינו כשיעור לישא. דלרש"י הך מיד הוי מיד ממש, דאפילו לית ביה שיעור אפיה, ונאפה וודאי בפסח והיה חמץ בפסח, ואם כן לא אתיא כרבי יהודה, לכן כתבו דהשתא דבבצק מיירי נחא אפילו לרבי יהודה, והך מיד היינו דווקא לאתר שיעור לישא, אבל אם אין בו שיעור לישא אסור לרבי יהודה, ועיין מהרש"א.

ועל יתר דברי התוספות עיין בספרים שצינתי, ובמגדנות נתן [ח"ב לז ע"ב - חי' חולין]. ועיין בנדרים [מז, ב] דשם מבואר כדברי מהרש"ל³⁵ בדברי התוספות [ד"ה ה"נ], ע"ש בתוספות. ומה שכתבו דהמקדש בשעות דרבנן וחמץ דרבנן חוששין לקידושו, הוא לשיטת רב גידל דאמר המקדש משש שעות [אין חוששין לקידושין] כוונתו מסוף שש³⁶, אבל בתחילת שש ממילא חוששין, וחידשו כאן דהוה רק חששא בעלמא³⁷.

תוספות ד"ה אלא מומר לאותו דבר. ולתיאבון, דאי להכעיס פשיטא דפסול. הרב עבודת הגרשוני בסוף סימן י"ח הקשה, מאי בעי התוספות בזה דפשיטא הוא. ותירץ, כי כוונתם כי היה מקום לומר כי הברייתא מיירי במומר להכעיס, דבפעם אחת נעשה מומר³⁸, אבל במומר לתיאבון דבעי תלתא זימני, אם כן כיון דדש [נעשה לו] כהיתר³⁹, ולהכי כתבו דאי אפשר לאוקמי במומר להכעיס, דאפילו בפעם אחת פסול, ע"ש. ולעניות דעתי הקלושה דהא התם להמקשה קיימי, והמקשה עדיין לא נחית להך סברא דכהתיירא נעשה לו. אמנם נראה דכוונתם לקושית הרשב"א, שהקשה דנוקמי במומר להכעיס ואחרים עומדים על גביו, והרשב"א ס"ל דאפילו בלהכעיס בעומד על גביו כשר, אלא דתירץ דעל כל פנים לכתחילה אין נותנין לו לשחוט, דלא עדיף מחרש שוטה וקטן⁴⁰. אמנם הרא"ש הביא בשם ר"י דשחיתו

דוודאי בשאר עבירות אין חילוק בין עשה פעם אחת לעשה כמה פעמים, אמרינן דלענין השחיטה לא שביק התיירא ואכל איסורא, מה שאין כן לענין שחיטה עצמה, נהי דאנן לא חזינן דעבר רק פעם אחת, אולי עבר עוד איזה פעמים ואנן לא ידעינן, ואם כן נעשה לו היתר בענין השחיטה.

ועוד אפשר לומר, דהא וודאי כיון דאמרינן לא שביק התיירא ואכל איסורא, צריך טעם לחלק בין מומר לדבר אחר בין מומר לאותו דבר, דמאי שנא, ובעל כרחך צריך לומר, דבאותו הדבר נעשה לו כהיתר, והגמרא רצה לדחות הסיוע ואמר, דאפשר דבכמה פעמים אמרינן כיון דדש, ולהכי הברייתא לא מצי מיירי במומר לאותו דבר, דהא סתמא קתני ואפילו ישראל מומר, ומשמע אפילו כמה פעמים, ובאותו דבר בכמה פעמים וודאי פסול, מיהו בפעם אחת דלא דש, אע"ג דנעשה מומר, מכל מקום כיון דלא נעשה לו כהתיירא, אפילו מומר לאותו דבר כשר. ולפי זה אפשר ליישב מה שהקשה בתורת חיים, הא דקאמר לימא מסייע ליה, הא כבר אית ליה סייעתא מברייתא בחמצן של עוברי עבירה³², ונדחק בזה לחלק בין בל יראה לאיסור אכילת חמץ לאחר הפסח³³. אמנם לפי מה שכתבתי נחא, דגבי חמצן של עוברי עבירה יש לומר רק בפעם אחת, ואם כן עדיין לא נעשה לו כהיתר, ואין סיוע לרבא היכא דעבר כמה פעמים, דיש לומר דנעשה כהיתר, ולא שייך שבק היתר ואכל איסור, אמנם בהך ברייתא בעל כרחך דומיא דמומר לדבר אחר הוא, ומומר לדבר [אחר] אפילו כמה פעמים השחיטה לא נעשה לו כהיתר, והוא הדין במומר לאותו דבר.

ודילמא גברי דאחאב כו'. והן היו ד' אלפים, ולפי שהיה בביתו לא היו מתייראים.

תוספות ד"ה מותר מיד מפני שהן מחליפין. פירוש מותר בהנאה כו', אי נמי כדפירש ר"ת דבבצק מיירי. רש"י כתב ואע"ג דלא שהה כדי לאפות, ומוכח דבאפוי מיירי, וגם כתב מותר לכשרים לאכול מחמצן מיד, אם כן רש"י לא סבר לא כפירוש ראשון

35. דפירוש בדיעבד אינו כמו שלמד מההרש"א שאם החליף מותר ליהנות מן החליפין, אלא שגם אם החליף אסור, אלא אם כבר עבר ונהנה וקידש אשה בדיעבד מקודשת.

36. ראה תוס' פסחים ו, ב ד"ה משש.

37. דהיינו אם בא אחר וקידשה אח"כ היא מקודשת לשניהם וצריכה גט משניהם.

38. ולכן כיון שלא עבר אלא פעם אחת שחיתו כשירה.

39. י"ל שאין שחיתו כשירה, ואין לומר לא שבק היתרא ואכיל איסורא.

40. וכיון דהברייתא נקיט הכל שוחטין לכתחילה, אין מומר

32. ועי' בתוס' הרא"ש מה שתירץ על הקושיא דהא כבר סייעיה מחמצן של עוברי עבירה.

33. וז"ש: דאיכא למימר דבהנך עוברי עבירה לאו רשעים לאותו דבר ניהו, דרגילין לעבור בכל יראה ובבל ימצא שאין מבערין חמץ בפסח, מ"מ למיכל חמץ בפסח לא ידעינן בהו דעברי, ואיסור אכילת חמץ חמירא, ולפיכך אמרינן שהן מחליפין דלא נחשדו בכך אע"ג דהכל איסור חמץ הוא, מ"מ איסור אכילה מילתא אחרייתא הוא ולא הוי מומר לאותו דבר.

34. ראה בחשק שלמה דמיד אחרי הפסח בזמן שאין להספיק לאפות מותר לקנות פת מן הפלטר.

התרוצץ דהיה בכל יום אנשים אחרים, אפשר לומר דלא הוה כל יומא אלא חד, וכתוב עורבים לשון רבים שבכל יום היה אחר, אלא אגב דנקט המקשה תרי נקט נמי התרוצץ תרי.

ודילמא על שם מקומן. גופי הלכות קלט ע"ב [למעלת אליהו].

תוספות ד"ה דמן נעורן. תפארת שמואל דף לו ע"ב - השגות על המהרש"א.

מכם ולא כולכם להוציא את המומר. שער המים בשיטתו [דף א ע"א]. ועיין שנות חיים בהתפארת שמואל לו ע"ב [שם].

מכם, בכם חילקתי ולא באומות העולם. וכתב רש"י מדכתיב האי מיעוטא בישראל כו'. ולכאורה משמע דכוונתו של רש"י מדכתיב האי מיעוטא בויקרא [א, ב] גבי ישראל, ולא כתיב אצל קרבנות אומות העולם בפרשת אמור [כב, יח]. אמנם הא ליתא, דכיון דאימעט בישראל, וגבי נכרים ילפינן להו מאיש איש לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל, אם כן לא איתרבו יותר מישראל, וכמו דמישראל ממעטינן מומרים, הוא הדין באומות. אמנם אין כוונת רש"י לומר כמ"ש מדלא כתיבא מיעוט בפרשת אמור, ולא הביא רש"י הך דרשא דבפרשת אמור, אלא להורות מהיכא ילפינן דנכרים נודרים ונודבים, וכאן עיקר המיעוט הוא מדהוה ליה למכתב מן האדם, ואז הוי קאי בין אישראל בין על אומות העולם. אמנם דהמיעוט בא לא על האדם, אלא אחר כי יקריב קרבן והוא מכם ולא כולכם, משמע דדווקא על ישראל קאי דהיינו מכם ממועטים מקצתם, אבל באומות העולם לא נתמעטו, דאי אומות העולם נמי נתמעטו, לא הוי ליה לכתוב מיעוט על מכם. ועיין במהרש"ך ח"א דף לה, ובזהב שבא [ד"פ צא ע"א - ד"ק קה ע"ב], והריטב"א לא פירש כן.

חוץ מן המומר ומנסך את היין ומחלל שבתות בפרהסיא. עיין ברשב"א במשמרת הבית דף ט ע"ג דנראה דרצה להביא ראייה מכאן, דמומר להכעיס לדבר אחר לא בשחיטה לא הוי רק מין, ומותר לאכול משחיטתו באחרים עומדים על גביו דלא הוי כגוי, דהא קאמר הכא חוץ מן המומר לנסך את היין, ומשמע דווקא הני הוי כמומרים לכל התורה כולה ולא אחרים. ולדעת החולקים על הרשב"א יש לומר, דהכא

פסולה אפילו בעומד על גביו, דהרי הוא כגוי. ובוודאי מדברי התוס' אלו הוא, והוכיחו כן דאיך פשיטא ליה דבמומר לאותו דבר מיירי ובלתיאבון, ודילמא להכעיס ואחרים עומדים, לזה כתבו דפשיטא ליה להמקשה דאפילו באחרים עומדים על גביו פסול הוא, ואם כן בעל כרחך מיירי במומר לתיאבון ולא במומר להכעיס⁴¹.

תוספות ד"ה מומר לעבודה זרה מותר לאכול משחיטתו כו'. דמין דלקמן היינו לעבודת אלילים שעובד אלילים תמיד. במגדנות נתן [ח"ב לו ע"ג] הקשה, דאם כן מאי מייתי ראייה מאחאב, הלא אפילו לפי שיטת רב ענן היה אסור לאכול משחיטתו, שהרי אחאב היה עובד עבודה זרה תדיר, ע"ש. והדבר ברור שיש חסרון בדברי התוספות שנשמט מן הדפוס מחמת יראה, וצריך לומר דמין דלקמן היינו כומר לעבודה זרה, וכן הוא בתוספות בעבודה זרה דף כז [ע"ב ד"ה שאני מינות], וכן הוא בחידושי הרא"ש, ואם כן לא קשיא מאחאב, שאחאב לא היה כומר⁴². ובאמת מאי חילוק יהיה בין עובד עבודה זרה תמיד בין אינו עובד תמיד אלא לפרקים.

דף ה, א. ודילמא תרי גברי דהוי שמיייהו עורבים. והקשה בתורת חיים, דלמה קאמר תרי גברי, ולא קאמר סתמא⁴³. ומה שתירץ דבתלתא איכא פירסום ולא בתרי⁴⁴, אם כן קשה לימא דבכל יום היה אחד. אמנם נראה, דלכאורה קשה על מה דמתרץ איתרמי מילתא דתרווייהו הוה שמיייהו עורבים, ומה תימה הוא זה, וכי לא ימצא שני אנשים שיש להם שם אחד, והלא אפילו שני יוסף בן שמעון מצינו בעיר אחת, ומכל שכן שם סתם. אמנם הריטב"א נראה דגרס איתרמי להו מילתא, דכל יומא מתרמי להו תרי גברי דשמיייהו עורבים, דליכא למימר דתרי גברי מסוימים הוה בכולה יומא, דאם כן לא סגי דלא הוה מרגשי ביה גברי דאיזבל. ואם כן יש לומר דבזה היו מחולקים המקשן והתרוצץ, דהמקשה הוה סבר אדרבה כל דהוה אנשים מעטים דידעו הדבר עדיפא טפי שלא לפרסם הדבר, אמנם אחד אי אפשר, דהא כתיב עורבים בלשון רבים, ולהכי קאמר ודילמא תרי גברי ולא יותר. ותירץ לו, דאדרבה דבכל יום היו צריכים להיות אנשים אחרים, ואיך מתרמי כך. ובאמת לפי מה שסובר

42. פסקי הרי"ד: ומין ישראל חמור ממשומד לע"ז, שהמין אדוק לה ביותר וכל מחשבותיו לה.

43. ר"ל גברי לבד.

44. כדאמרינן בחזקת הבתים כל מילתא דמיתאמרא באפי תלתא לית ביה משום לישנא בישא הא באפי תרי לא.

להכעיס בכלל, דאינו שוחט אלא באחרים רואין אותו.

41. ראה כאן בתוס' הרא"ש שבאמת מביא כאן קושיא של הרשב"א דלוקמא בישראל משומד ואחרים עומדין על גביו דלדעתו כשר בכה"ג, והרא"ש אמנם טוען נגדו דבישראל משומד לא מהני עומד על גביו, ורבינו כיון לדבריו.

עדיין היה אסור, אלא וודאי דשחיטת מומר שרי, והוצרך לתרץ דהקב"ה התיר האיסור.

ואין להקשות דהרי לעיל מתרץ הגמרא דלא היה סיפוק בשחיטת עובדיה לכל אנשי יהושפט, ואם כן הכא שפיר איכא למימר דהביאו משחיטת עובדיה, ואם כן מאי מקשה הגמרא, גם להתירו דצריך לומר שהקב"ה התיר את האיסור, ומנלן, דילמא לאו איסור הוה, אלא משחיטת עובדיה הוה⁴⁷. ואפשר מדאמר הגמרא מבי טבחי דאחאב, ולמה דווקא מבי טבחי דאחאב, ולמה לא ציוה הקב"ה לעורבים שיביאו מישראל אחר כשר. ונראה טעמא דהבשר לא היה שכיח, שמתו הבהמות מחמת הרעב, כדמצינו בקרא אח"כ שאמר אחאב לעובדיה ולא נכרית מן הבהמה, ואם כן לא היה שום בשר שכיח רק לאחאב עצמו, ואפשר עובדיה גופא לא אכל בשר מפני יוקר מציאותו, ולכן הוצרכו העורבים להביא דווקא מבי טבחי דאחאב, ובוודאי שחטוהו אנשיו. וכל זה לשיטת רש"י שכתב שהתיר לו הקב"ה את האיסור. אבל הריטב"א הקשה על זה קושית התוספות, ועוד למה יתיר הקב"ה האיסור, וזה לא קשה לפי מה שכתבתי דלא היה בשר אחר בנמצא. ולכן פירש הריטב"א, דנהי דהבטיח לו הקב"ה שיביא מבי טבחי דאחאב ולא מנכרים, אבל בי טבחי דאחאב הרוב היה אסור, כי עובדיה היה המיעוט, ואם כן איך הותר לו לאכול, ותירץ דגם זה אמר לו הקב"ה שיביאו משחיטת עובדיה. ועיין בזה שבא [ד"פ צא ע"ב – ד"ק קו ע"א סי' נ'] ובתפארת שמואל [לו ע"א, השגות על המהרש"א].

תוספות ד"ה מכם ולא כולכם כו'. עיין שם בתוספות בסוכה [ל, א ד"ה כי יקריב] שדחו בשם ר"ת התירוץ הראשון. והתירוץ השני שכתבו כאן הגיהו מהרש"א ומהר"ם, ולפי הגהת מהר"ם ביתו איצטריך לשלא יוכל להקדישו, ומכאן איצטריך דאם גזל קרבן דחבריה לא עלה לשם חובה. ומהר"ם כתב דלגזול לא עלה לחובה אם היה חייב קרבן, ורש"י בבבא קמא דף סו [ע"ב] כתב דאפילו הנגזל אינו יוצא בו, ומשמע וודאי דלפני יאוש מיירי, ואפילו הכי אינו יוצא, ועיין מ"ש שם [ד"ה דגול]. ונראה דהתוספות שם [ד"ה דגול קרבן] סוברים דעל הגזול קאי. ועיין בשיטה מקובצת שמה, ועיין זרע אמת א"ח סימן ג'.

תוספות ד"ה כדי שיחזרו בהם בתשובה. לאו טעמא דקרא קדריש כו'. לפי מה שכתבתי לעיל וודאי איכא למימר, דטעמא דקרא קדריש לחלק בין שחיטה

שאני לענין קרבן דמקבלין מהן, כמו שאמר טעמא כדי שיחזרו בהם, אבל באלו שנים אין תקוה שיחזרו, דכבר הם כגוים גמורים בלי תקוה, אבל מומר להכעיס אחר יש תקוה, ומכל מקום לענין שחיטה פסול, כיון דלהכעיס הוא חשוד שיקלקל במזיד להכשיל, כמו שהוא חשוד לעשות עבירה להכעיס, באופן דמן הסוגיא זו אין קושיא להחולקים על הרשב"א, כמו שהוא דעת הרא"ה, וכ"כ הרא"ש בשם ר"י, וכמו שנראה גם כן דעת התוספות כמ"ש לעיל. ועיין בדברי אמת בקונטרסים [צא ע"ד – קונ' ט'], ודבריו צ"ע.

אלא לאו הכי קאמר כו'. הרשב"א הקשה, דלמה לא מוקמיה ליה במשומד לדבר אחד, ואשמעינן דלא מקבליים מיניה לאותו דבר, דהרי לכולי עלמא משמע דמשומד לאכול חלב אין מקבלין מיניה לחלב, והריטב"א דחאה משום דההוא קרא בנדבה כתיב, ואם כן איך שייך למימר מומר לאותו דבר⁴⁵. ואפשר לומר דהרשב"א סבר דאע"ג דבנדבה הוא, שייך שפיר מומר לאותו דבר, דהא ביומא [לו, ב] אמרינן דלחד מאן דאמר מכפר עולה על לאו דנבילה ומתודה עליו, ולכולי עלמא משמע דמתודה על עון לקט שכחה ופיאה, ואם כן שפיר שייך לומר דמומר לאותו דבר הוה⁴⁶. ועיין במגדנות נתן [ח"ב לז ע"ג].

רש"י ד"ה אלא לאו ה"ק כו'. האי תנא חמירא ליה שבת כו'. עיין במגן אברהם סימן ש"ו סקכ"ט שכתב וז"ל: ובחולין ה פירש רש"י דשבת חמיר מעבודה זרה, וצ"ע מנלן, ע"ש. וכן היה בנוסחא שלו, אמנם בש"ס דפוס פפ"ד הגיהו חמירא ליה שבת כעבודה זרה, ואם כן ניחא. וכך כתב בספר בית הילל ליו"ד שצריך להגיה כן, וכך כתב בפנים מאירות ח"ב סימן נ"ו. ועיין באל"י רבה [פו ע"ב].

תוספות ד"ה על פי הדיבור שאני כו'. ויש לומר דזה היה יודע שהיה סומך על פי הדיבור דלאו מנכרי קאתי. כלומר, דלענין איסור בשר שנתעלם מן העין ספיקא הוא, ספק מן הנכרי ספק מן הישראל, ובפרט היכא דהקרוב הוא ישראל, למה לן למתלי דהביאו ממקום רחוק, וכיון דהאיסור מן הספק, אם כן בוודאי כשאמר לו הקב"ה ואת העורבים צויתי [מלכים א יז, ו], הבטיח לו שיהיה משל ישראל ולא מספק. ועוד שהרי הקב"ה אמר לו בפירוש מבי טבחי דאחאב, ואם כן הרי יצא מידי ספק של בשר שנתעלם מן העין, כי הרי הקב"ה אמר לו שבא מבית אחאב שהיה ישראל. אבל הא גופא קשיא, דנהי דהוה מבי טבחי דאחאב,

45. מפני קושיא זו כתב המשנה למלך ה' שגגות פ"ג ה"ז ד"ה אך דאינו יכול להלום דברי הרשב"א.

46. רבינו כיון בזה לישבו של המשל"מ שכתב ג"כ כך

צריך לחלק התם גופיה בין הך דבפרק קמא שם דאיפשטא, ובין הך דהוא בחלב והן בדם, וכמו שכתבתי שם בהוריות בדף ז [ד"ה הוא בחלב]⁴⁹, ואם כן הכי נמי יש לחלק לענין חשוד.

ובתבואות שור [ב ע"ב - בכור שור] הקשה על התוספות, דהרי הגמרא לא קאמר שם הטעם אלא דקרבנו שוה, ולא אמר דתרווייהו לגבוה סלקי ובלאו אחד נאמרו, משמע דזה לא הוי טעם שיצטרפו. ואפשר לומר דהתם וודאי לא הוי טעם שיצטרפו לחדא, אבל הכא לענין מומר כיון דהוא מומר לזה ונקל בעיניו, אם כן מסתמא האידך גם כן נקל בעיניו לעבור כמו זה, אבל התם לא מהני האי טעמא. ועיין מגדנות נתן [ח"ב לז ע"ד].

תוספות ד"ה אינו שב מידיעתו כו'. תימה מה צריך קרא. והקשה במשנה למלך פ"ג מהלכות שגגות [ה"ז], דלמה קשיא להו לר"ש, ולא קשיא להו נמי לת"ק. ותירץ, דלפי מה דאמר דמומר לאכול חלב והביא קרבן על הדם איצטריך קרא דמעם הארץ, דמומר לחלב אינו מביא קרבן על הדם, אע"ג דלא קרינן ביה זבח רשעים תועבה, דהא אינו מומר לדם, ודווקא במומר לעבודה זרה או לכל התורה קרינן ביה זבח רשעים תועבה, אבל במומר לשאר עבירות לאותו שאינו מומר לא הוי זבח רשעים תועבה, ע"ש⁵⁰. והנה לתירוץ ראשון של התוספות בדיבור הקודם דהכא איירי באמת במומר לכל התורה, אם כן באמת היו יכולים להקשות גם על ת"ק, אמנם להתירוץ השני שכתבו התוספות, הוי רק מומר לחלב ולא לשאר עבירות, ואם כן כיון דלא הוי מומר לדם, לא הוי נפקא לן מזבח רשעים תועבה, והך אשמעינן קרא דמעם הארץ דאפילו בכי האי גוונא הוי מומר, ופשוט הוא. אלא שראיתי במגדנות נתן [שם] דתמה על המשנה למלך, דאף לפי התירוץ השני שכתבו התוספות, הרי הוא מומר לאותו דבר והוי זבח רשעים תועבה, ולפי מה שכתבתי ניחא, דהא גופא קמ"ל קרא, דהוי מומר לאותו דבר עד דנאמר עליו דהוי זבח רשעים תועבה. ועיין בבאר שבע.

תוספות ד"ה ר"ג ובית דינו כו'. ר"ג בנו של ר"י הנשיא. טעם רש"י הוא דאם רבן גמליאל דיכנה גזר, איך סתם רבי במשנתו הכל שוחטין ואפילו כותי דלא כוותיה, והתוספות סוברים דגזר ולא קיבלו. ועיין ביבין שמועה דף ב ע"ג [להרשב"ץ, הל' שחיטה ס"ה],

דבשחיטה מומר להכעיס הוי כמומר לכל התורה, ולענין קרבן לא, לכן קאמר הטעם משום כדי שיחזור בתשובה. ונראה לפי זה דהתוספות סבירא להו, דדווקא באוכל נבילות להכעיס הוי כגוי לענין שחיטה, אבל באחד משאר עבירות לא, ולעיל [ד, ב ד"ה אלא מומר] נראה מהתוספות דאף בשאר עבירות דינא הכי. ואפשר לומר דהתוספות סברי כהב"ח [סי' ב' אות ה], דהא דלענין שחיטה הוי כגוי היינו רק מדרבנן, ולכן לא ניחא להו לומר דהברייתא טעמא דקרא קאמרי, דהרי במן התורה ל"ק לן כלל. והאחרונים⁴⁸ השיגו על הב"ח, ולפי מה שכתבתי נראה שכן דעת התוספות, ועיין בבאר שבע.

דף ה, ב. השב מידיעתו. עיין משנה למלך פ"ג דשגגות ה"ז בארוכה.

מומר לאכול חלב. באר שבע.

ואי אשמעינן עולה משום דלאו חיובא הוא. אע"ג דעולה מכפרת אעשה, מכל מקום לאו חיובא מיקרי. ועיין בבאר שבע בהוריות [יא, א], ועיין במגדנות נתן [לז ע"ד].

שמא לא שמע רבי אלא בשאין ישראל עומד על גביו. עיין מה שכתבתי לעיל דף ג ע"א בד"ה המניח בשם הרב פורת יוסף מה שהקשה מכאן, ע"ש.

אני ראיתי את רבי יוחנן שאכל משחיטת כותי. עיין לקמן יא [ע"ב תוס'] ד"ה ודילמא, בכורות כ [ע"ב תוס'] ד"ה חלב.

תוספות ד"ה מעם הארץ פרט למומר כו'. ודוחק לומר דפריך מדברי שמעון כו'. דעדיפא טפי להקשות מדרבנן סתירה על עיקר הדין, ולא להקשות מדברי שמעון דתרי לימודי למה לי, וגם קושיא זו מתנא קמא אינה מתורצת, ועיין מגדנות נתן [ח"ב לז ע"ג]. ומה שכתבו התוספות בתירוץ השני דדווקא בחלב ודם פליגי, לפי שיש כרת בשניהם ועולים לגבוה ונאמרו בלאו אחד. ועי' בחקרי לב ח"ב דף רלז ע"ב [יו"ד סימן קס"ב] שכתב: וכן יש בפ"ק דהוריות דף ג דבעי אי חלב ודם מצטרפים, ובאם תמצי לומר דמצטרפי וידוע דעת הפוסקים דהלכה כאם תמצי לומר, ע"ש. ונראה שכוונת הרב שהביא ראייה לדברי התוספות מסוגיא דהוריות. ואי מהא לא איריא, דהרי שם בדף ז [ע"ב] מיבעיא ליה הך בעיא ממש בהוא בחלב והן בדם מאי, ושם לא איפשטא האיבעיא, ובעל כרחך

48. ראה ש"ך שם סקט"ז.

49. דיש לחלק, דהתם בדף ג בצבור, ודאי מסתבר שיצטרפו כיון דאיסורן שוה וקרבנן שוה, אבל בדף ז לאו לענין צירוף

אלא לענין דליהוי כעשה עם הצבור, או נהוי כעשה בפני עצמו.

50. וכן כתבו גם רעק"א והראש יוסף.

ולא זזו משם עד שעשאום גוים גמורין. יד אליהו סימן י"ב.

רבי שמעון בן אלעזר שדריה רבי מאיר. עיין עבודה זרה כב [ע"א] תוספות ד"ה ותיפוק ליה.

תוספות ד"ה אשכחיה ההוא סבא. עיין בגופי הלכות דף לב ע"ב [שם] שהקשה, למה לא הביאו ראייה מההיא דאמר בפרק אע"פ [סב, ב] גבי מעשה דברתא [דכלבא שבוע, איתתיה] דרבי עקיבא, ויש ליישב כמו שכתב הרב שם⁵¹. אבל מהא דמכות יא [ע"א] דאמר הגמרא דהאי סבא אמר מפרקיה דרבא שמיע לי, שם וודאי קשה⁵², ומה שתירץ הרב הוא דוחק. ונראה דשם אפשר למדחי, דההוא סבא לא אמר אלא שהיה להם לבקש רחמים ולא ביקשו, אבל מאי דאמר הגמרא כי הא דהאי גברא דאכליה אריא לא אמר אליהו, אלא הגמרא אמרה לראיה דאליהו עביד באמת כן, ולכן לא הביאו התוספות ראייה משם. ועיין ביבין שמועה דף וי"ו [שם], ובמגדנות נתן [ח"ב לח ע"א].

ולא חייש מר לתערובת דמאי. תרומת הדשן סימן מ"ג, ורש"י ד"ה ביין שם.

תוספות ד"ה אם בעל נפש אתה. רצוף אהבה [ד' פד"א צח ע"ב ד"ו – ד' וירונה קמב ע"ב סי' ש"ט]. הלוקח יין לעשות אלונתיה. עיין עבודה זרה ל [ע"א תוס'] ד"ה אלונתיה.

לא גזרו על תערובת דמאי. עיין עבודה זרה לה [ע"ב תוס'] ד"ה מכלל.

הנותן לשכנתו. כתובות כד [ע"א תוס'] ד"ה שלי חדש.

אינו חושש לשאור ותבלין. יומא פא [ע"ב תוס'] ד"ה שהפלפלין, בכורות יא [ע"ב תוס'] ד"ה הרי הן בחזקתן, ודף ל [ע"א תוס'] ד"ה מעשרות וד"ה מתניתין.

ולאחלופי לא חיישינן. על הסוגיא כולה ורש"י ותוספות: בית יעקב דף טו ע"ב [שאלה י"ב], ולחם יהודה דף סג, סד [הל' מעשר ריש פרק י"א].

דף ג, ב. אשת חבר טוהנת עם אשת עם הארץ. בית יעקב טו ע"א [שם], ברכי יוסף [או"ח סי' תכ"ג סק"ג], ומחזיק ברכה או"ח סימן תכ"ג.

שחברתה נותנת לה ואוכלת. וכתב רש"י דעביד אינש דמינשי ואכל מאי דיהבי ליה. ודקדק בבית יעקב דף טז ע"ב [שם] דדווקא מה דיהביה ליה מינשי, אבל ליקח מעצמו לא מינשי. והכי וודאי מוכח, דאם לא

גופי הלכות [כללי אות ר'] כלל תק"כ, ועיין מה שכתבתי בעירובין [סא, ב בסוף], ועיין מגדנות נתן [ח"ב לח ע"א].

תוספות ד"ה צדיקים עצמן לא כל שכן. חזון עובדיה פט ע"ג [פרשת צו ד"ה ואפשר לומר].

דף ג, א. אשכחיה ההוא סבא. גופי הלכות לב ע"א [אות ה' כלל קס"ו], יבין שמועה דף ו [כלל יב] ותוספות שם.

ושמת סכין בלועך. לשון רש"י אמרי שפר למהראנ"ח. ואפשר לומר דלכאורה קשה, למה לא אמר האי סבא להדיא שלא יקח מהם, וצריך לומר דהיה מתיירא שישמעו זה כותים ויסתכן ע"י זה, ואם כן עדיין קשה, כשישמעו זה ושמת סכין בלועך נמי יסתכן, לזה כתב רש"י פסוק הוא, ואף אם ישמעו לא יסתכן, כי יחשבו שהפסוק אמר לו.

ור"מ לטעמיה דחייש למיעוטא וגזר רובא אטו מיעוטא. והקשה בחקרי לב [קמח ע"ב, יו"ד סי' ק"ג להל' תערובות] דליחסר לכולי עלמא מדינא דהוי ליה קבוע, כיון דכותים דהר גריזים עובדי עבודה זרה ושאר ארצות אין עובדים, וכל כותי לא ידעינן אם מהר גריזים הוא או משאר מקומות, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, ע"ש. ועיין בתוספות יבמות ספ"ק [ד"ה בדוכתא] דכתבו דכל דפריש מרובא פריש. ועוד יש לומר לדעת רש"י דהכי פירושו, דוודאי אותן היושבים בהר גריזים נעשו מומרים וודאים, ואע"ג דידיעינן וודאי שהוא משאר מקומות, חוששין למיעוט, כשם דהם נעשו מומרים כך בשאר מקומות נעשו מומרים, וכן משמע ביבמות דף קיט [ע"ב] בתוספות [ד"ה סיפא], וע"ש, ובבכורות דף כ שציינתי בסמוך. ולדעת הכריתות דאם אין הקבוע ניכר לא חיישינן ליה, אפשר [לתרץ] ליה לקושיית הרב חקרי לב, דאף אותן שהיו בהר גריזים היו מיעוט ולא היו ניכרים, ועיין מ"ש שם ביבמות.

וע"ש בחקרי לב שהקשה בשם הפלתי, בדמאי דאמרינן רוב עמי הארץ מעשרין הן, מכל מקום הא איכא בכל מקום מיעוט דלא מעשרי, ואם כן הוי ליה קבוע, ע"ש בדף קס [ע"ב] בכרתי ופלתי [בית הספק ד"ה והנה יש לדקדק]. ולעניות דעתי אינו מוכרח, דאיכא בכל מקום מיעוט דלא מעשרי, ודילמא הכוונה דיש מיעוט ברוב העולם, אבל לא דידוע במקום אחד דיש שם וודאי מיעוט. וע"ש בחקרי לב, ועיין עבודה זרה מ [ע"ב תוס'] ד"ה גזר.

51. באמת י"ל דהיה אליהו ולא אמר כך אלא לנסותה.

52. קושיא זו הביא גם המהר"ץ חיות בשם הפחד יצחק [ערך ההוא].

קידשה לעתיד לבוא. ועיין בתוספות כתובות דף כה [ע"ב תוס'] ד"ה נאמן להאכילו בתרומה.

תוספות ד"ה אשת חבר טוחנת כו'. וקשה, דהך משנה מתניא במסכת טהרות. ט"ס הוא, וצריך לומר ברייתא, דאינה משנה שם. ומה שכתבו התוספות להקשות על רש"י מההיא דבבא קמא [ק"ט, א] דמקבלין מן הנשים דבר מועט לצדקה, הקשה בבית יעקב סי' י"ב ועוד בדף מב דדווקא בצדקה מותר דבר מועט, אבל כל שאינו צדקה אף דבר מועט אסור, ע"ש. וכבר ביאר זה הרשב"א, דאף בלא צדקה דבר מועט מותר, וכן כתב הריטב"א⁵⁴. ומה שהקשה בבית יעקב ממה שאמר הגמרא שם גבי בדין, דאדרכה דבר מרובה שרי ודבר מועט אסור, היינו למכור, דדבר מרובה בלתי אפשר אלא ברצון בעלה, ודבר מועט אפשר שתמכור בלא רצון בעלה וגזול הוא, אבל ליתן במתנה דבר מועט לאכול וודאי אין הבעל מקפיד, ולא כל דבר מועט שוה הוא. ועיין על התוספות מגדנות נתן [ח"ב לח ע"א].

תוספות ד"ה והתיר רבי את בית שאן. שער המלך ח"ג דף כז ע"ג, ע"ד [הל' תרומות פ"ד הט"ז], כפתור ופרח דף יד, טו [רק חמישי], קרית מלך רב ח"ב בשו"ת עג ע"ג [סי' ט'], מגדנות נתן [ח"ב] דף לח [ע"א].

דף ת, א. מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו. מלך שלם ח"ב עג ע"א [חי' חולין], מנחת בכורים בארוכה [נט ע"ג – חי' חולין], תולדות יצחק [קסו ע"ב – חי' חולין].

הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל. במלכי בקודש [קכא ע"א] הקשה מהא דאיתא בשביעית פ"ו [מ"א], דכל שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל נאכל אבל לא נעבד, הרי דאינו נעבד, ואם כן איך אמר שיסמכו עליה העניים, הא דווקא אם נעבד הוא נאכל, אבל לכתחילה אין עובדין⁵⁵. ואפשר לומר דהכא מיירי לענין עמון ומואב דווקא שהוא בעבר הירדן, דעל זה נשנית בפרק אחרון דידים, אבל בארץ ישראל גמורה לא⁵⁶. ועיין בכפתור

כן למה צריך רבי שמעון בן אלעזר לומר שחברתה נותנת לה, נימא שתשכח ותטול היא עצמה, וכן לרבנן למה מתירין שמא תשכח, אלא וודאי דלהכי לא חיישינן. מיהו בעלמא חיישינן שמא יאכל, ועיין ביומא דף יג [ע"א]. ואפשר לומר דווקא דבר שמתעסק בו ונוגע בו בלאו הכי חיישינן שמא יאכל, אבל דבר שאינו נוגע בו לא חיישינן. ועוד אפשר לומר, דבשלו חיישינן שיאכל, אבל הכא כיון שאינו שלה להכי לא חיישינן, ולהכי הוצרך לומר שאשת עם הארץ תתן לה. אמנם אינו נראה כן, דהא משמע דאשת חבר בשלה טוחנת ולא חיישינן שתאכל, ובעל כרחך צריך לומר משום שאינה נוגעת, ורבי שמעון בן אלעזר נמי אינו חושש אלא משום דחברתה תתן, אבל היא עצמה אינו חושש. וליכא למימר משום שאינו שלה היא, דאם כן באשת חבר בשל עצמה נמי פליג רבי שמעון בן אלעזר, ולא משמע כן דפליגי בשל עצמה רק בשל עם הארץ. ועיין לימודי ה' לימוד י"ב. והתיר רבי את בית שאן. מרכבת המשנה ח"ג פ"א דתרומות ה"ה, עבודה זרה נח [ע"ב תוס'] ד"ה בצר, פסחים נא [ע"א תוס'] ד"ה אי אתה, מגילה ה [ע"ב תוס'] ד"ה דברים המותרים, עבודה זרה לו [ע"א תוס'] ד"ה אשר לא יתגאל, ועיין בית דינו של שלמה [י"ד סי' י"ט].

רש"י ד"ה את בית שאן כו'. קס"ד כו'. כפתור עינים [ח"ב כ ע"ב, חי' חולין] הקשה, דבבבא קמא קיד [ע"ב ד"ה בתרומה דרבנן] כתב רש"י [דרבין] ס"ל לא קידשה לעתיד לבוא. ותו, דאיך כתב רש"י קס"ד, דמה הלשון קס"ד, הרי הוא האמת, ע"ש. ולעניות דעתי כוונת רש"י, דהמקשה הוה סבר דבית שאן חוץ לארץ גמור הוא, ועל זה כתב רש"י קס"ד, דהאמת הוא דהוא מארץ ישראל דלא קידשה, וכתב רש"י דהוכחתו של המקשה דהוא מחוץ לארץ, דאילו היה מארץ ישראל לא היה יכול להתיר דקידשה אף לעתיד לבוא, והמתרץ השיב לו אף לפי שיטתו דסבר דקידשה קדושת עזרא לעתיד לבוא, יש לומר דבית שאן לא נתקדשה בקדושת עזרא⁵³. אמנם רבי לדידיה אפשר, דסבר דאף אם נתקדשה בקדושת עזרא לא

53. כ"כ גם מהר"י קורקוס.
54. וכן הוא בר"ן, ומקורו בתוספתא הבן שאוכל אצל אביו והעבד אצל רבו נותן פרוסה לבנו ולבתו של אוהבו.
55. גם מהר"י קורקוס [תרומות פ"א ה"ה] והמשנה למלך [שמיטה ויובל פ"ד הכ"ז] נתקשו בזה.
56. ראה ביד דוד חגיגה ג, ב שעמד ג"כ על קושיא זו, ושם יישב בדרך אחרת, וז"ל ש: ואפשר לומר לדעת רש"י כי קידוש וכיבוש לאו חדא מילתא היא, דכל שכבשו עולי בבל ממילא

דדמאי הוה, ואם כן לא הוה מצי לתרץ כן. ונראה וודאי דמהרי"ט ראה דברי התוספות דכאן, אלא דסבירא ליה דקושייתם בכאן אינו הכרח לומר דדמאי הוה, ואם כן היה הגמרא שפיר יכול לתרץ דוודאי הוה.

ועיין בשער המלך שם שהשיג על מהרי"ט והראב"ד [הל' תרומות פ"ד ה"כ], דסבירא להו דתרומת מעשר שמפריש ישראל אין צריך לתרום מן המוקף, ואם כן בעל כרחך הכא לאו בדמאי מיירי, דהא בדמאי ליכא תרומה גדולה, וליכא אלא תרומת מעשר ולא בעינן מן המוקף, אלא וודאי דסבר הראב"ד דבוודאי מיירי ולענין תרומה גדולה. ואפשר דזה כוונת מהר"י קורקוס, שהקשה לדעת הראב"ד מהכא דאמר לא נחשדו לתרום שלא מן המוקף, והרי ר"מ לא היה לוי. ובדברי אמת בקונטרסים דף צט ע"א [קונ' עשירי ד"ה עוד הקשה] תמה עליו, דהכא לענין תרומה גדולה מיירי ולא לענין תרומת מעשר. ואפשר לומר דהר"י קורקוס ס"ל דדמאי הוה, וליכא אלא תרומת מעשר. ועיין בית ישחק דף נה [תרומות פ"ג ה"כ]. תוספות ד"ה אלא מקום. שמע שלמה פרשת בחוקותי.

רמו ליה שערי לחמריה לא אכל. יבמות סו [ע"ב תוס'] ד"ה לא יאכילנה.

דף ת, ב. מזבנינא להו, א"ל איכא משום לפני עור. וכתב רש"י והא ליכא למימר דלמזבן לנכרי, מדאין מוכרין להם בהמה גסה. עיין בלשון לימודים דף ב ע"ג בחאו"ח [הל' ציצית סי' ב'] דהקשה, דלפי מה שכתבו התוספות בעבודה זרה [טו, א ד"ה אימור] דעתה מותר משום הפסד ממון, אם כן הכי נמי הוה לו להתיר משום הפסד ממון. ולעניות דעתי לא קשה, דהתוספות לא כתבו כן אלא בזמן הזה, דאי לא נתיר למכור איכא הפסד טובא בכל עת ובכל שעה, אבל גבי רבי משום פעם אחת לא נתיר. ועוד דרבי פנחס בן יאיר וודאי לא יתיר לרבי בשביל הפסד ממון, דרבי עשיר גדול הוה. ומה שהקשה עוד ימכור ע"י ספסר דש"י [ע"ז טו, א], וכן פסק הרמב"ם, אפשר במקום שחשודין על הרביעה הוה ואפילו ע"י ספסר אסור⁵⁷.

עקרנא להו. וכתב רש"י דבל תשחית ליכא בראויין לדוש. וכוונתו, דאי שייך בל תשחית הוה ליה

ופרה דף טו [פרק חמישי], דשם משמע דבית שאן מארץ ישראל הוא. והוא תירץ דספחים התירו, ובעמון ומואב התירו לגמרי, ואם כן אף שהלשון כאן ובמסכת ידים הכל אחד, מכל מקום אין הכוונה אחת, דשם בעמון ומואב מיירי לענין עיבוד גמור, וכאן לענין ספיחין מיירי. ועיין יבמות פב [ע"ב תוס'] ד"ה ירושה ראשונה.

לא קדשה לעתיד לבוא. עיין זבחים ס [ע"ב תוס'] ד"ה מאי קסבר, ודף סב [תוס'] ד"ה ואחד שמקריבין, שבועות טז [ע"א תוס'] ד"ה דכ"ע.

ודילמא נתן עיניו בצד זה ואכל בצד אחר. התוספות בד"ה והתיר רבי הוכיחו מזה דבדמאי איירי, דבוודאי לא שרי כי האי גוונא. אמנם רש"י בביצה יג [ע"ב] כתב דאפילו בוודאי נמי שרי. ובשער המלך ח"ג דף כד [הל' תרומות פ"ד הט"ז] כתב, דהתוספות בכורות [נט, א ד"ה ובמחשבה] ובגיטין [לא, א ד"ה ובמחשבה] חולקין על זה, וסבירא להו דאפילו בוודאי נמי שרי. ובאמת התוספות בגיטין סבירא להו נמי דהכא דמאי הוה, וכן כתבו במנחות נה [ע"א ד"ה במחשבה] דהכא דמאי הוה. ואפשר דכתבו כן משום הך קושייתם דהכא דתרומה נוהג בחוץ לארץ, אבל הך הכרח שכתבו משם ר"ת, מדנתן עיניו בצד זה ואכל מצד אחר דלא שרי אלא בדמאי, לא סבירא להו, אלא דמהכרח זה היינו יכולים לומר דוודאי הוה, ואפילו וודאי שרי לאכול. אמנם אפשר לומר דהתוספות דשם אין חולקים על מה שכתבו כאן, דוודאי דווקא בדמאי מותר לאכול ע"י שנותן עיניו בצד זה ואוכל מצד אחר, אבל בוודאי נהי דיכול להפריש ע"י כן, שנותן עיניו בו ואומר זה תרומה, או חשב דסגי במחשבה והוה מתוקן ע"י זה⁵⁷, מכל מקום אסורה באכילה עד שיפריש, וכל זמן שלא הפריש אסור באכילה אע"ג דכבר הוא מתוקן⁵⁸, נמצא דדברי התוספות אינם סותרים זה את זה, והכל עולה בקנה אחד. אמנם בפסקי תוספות שם [גיטין אות קו] לא משמע כן. ועיין במהרי"ט ח"א סימן כ"ה דכתב, דאי אפשר לומר דמאי הוה ומש"ה מקשה הגמרא, דאם כן מאי הקשה הגמרא ודילמא נתן עיניו בצד זה, ויתרץ דוודאי הוה. ולעניות דעתי לא קשה להתוספות, דהא בלאו הכי הכריחו התוספות מכח קושייתם

57. ראה ברש"י בכורות נט, א ד"ה באומד שני לשונות וגם בתוס' שם שחלוקים בזה.

58. בהנחה זו שדווקא עשיית התרומה אפשר לעשות במחשבה ולא ההפרשה עצמה, מתרץ רבינו בספרו למס' גיטין

לא, א למה בוודאי טבל לא יכול להפריש כשנותן עיניו בצד זה. 59. אע"ג דאין גוי מרביע את בהמתו מחשש שתעקר, שאני פרדות שבלאו הכי לא יולדות שפיר איכא למיחש לרביעה. ממהרי"ל דיסקין.

שם סבירא להו נמי דבעקירה ליכא בל תשחית, ואם כן יש לומר דרבי פנחס בן יאיר סבירא ליה דבל תשחית דאורייתא, וצער בעלי חיים או דאורייתא או דרבנן.

גדולים צדיקים במיתתן כו'. עיין בארוכה בני חי קפט ע"ד עד קץ [ליקוטים], שנות חיים דף ס [ע"א פר' וארא], ודברי רש"י והתוספות כסף מזוקק מהר"י פינטו דף ו"ו [דרוש ב' לפר' בראשית], אהבת עולם [קטז ע"א – עמוד נח]. ועיין שנות חיים דף קכז [פר' אחרי מות].

שנאמר ויהי הם קוברים איש. בסנהדרין מז [ע"א] יליף מזה שאין קוברין רשע אצל צדיק. הרב שאגת אריה בתשובה שהשיב לי על שאלה ששאלתי ממנו בדין קבורת המתים⁶², כתב לי וזה לשונו: והנה הא וודאי אין להקשות דמגלן למילף מיניה דאין קוברין רשע אצל צדיק מדהחיה הקב"ה את האיש, ודילמא שאני התם שהיה קברו בתוך קברו ממש, ונגע בו בעצמותיו ממש, אבל זה אצל זה לית לן בה, דמשמע ליה להגמרא דאין לחלק ביניהם.

אבל הא קשה לי, דהא כל מת יש לו תפיסה ג' טפחים מדינא, וצריך להרחיק מזה לזה ששה טפחים, ג' טפחים לכל אחד מפני כבודן של מתים, אם כן מגלן דאין קוברין רשע אצל צדיק, דילמא לעולם קוברין כמו שקוברין שאר מתים, ושאני הכא כיון שנקבר בתוך קבר אלישע עצמו, ולא היו מרוחקים כדי תפיסה, משום הכי חי ויקם על רגליו, אבל היכא דאיכא כדי תפיסה אפילו רשע אצל צדיק לית לן בה. וביותר קשה, מדיליף מכאן שאין קוברין רשע אצל צדיק, משמע הא צדיק אצל צדיק בכי האי גוונא שפיר דמי, ואמאי, הא בשוין נמי בעינן כדי תפיסה לזה וכדי תפיסה לזה, והכא ליכא, שהרי נוגע בעצמות אלישע. והיה נראה לי ללמוד מכאן, דהני מילי דבעינן כדי תפיסה, בקוברים שם שלא לפנות לעולם, אבל בקוברים שם לפנות כמו שהיה דרך הראשונים שהיו קוברים עד שנתאכל הבשר, ואח"כ מלקטים העצמות וקוברים במקום שינוחו מנוחת העולם, אין צריך בקבורה הראשונה כדי תפיסה, והכא לא היה עצמות האיש אלא גופו ממש היה, שהרי לא כתיב ויגעו עצמותיו, משמע דגופו קיים היה, ולפיכך משום כדי תפיסה לא היה צריך במת אחר, אך מפני שאין קוברים רשע אצל צדיק הוא דחיה, ועוד האריך הרב ז"ל בזה.

למימר תיכף הק טעמא, כדי דלא יאמר לו אח"כ קטלינהו להו. ותו דאפשר דצער בעלי חיים דרבנן ובל תשחית דאורייתא, מיהו אפשר דבכי האי גוונא דאינו עושה דרך השחתה ליכא איסור דאורייתא⁶⁰, ועיין מה שכתבתי בפרק החובל בסופו [ב"ק צא, ב על תוס' ד"ה אלא]⁶¹. ולפי זה איכא למימר דאין ראייה לרש"י, דלעולם עקנא להו אפילו בגוונא דאין ראוין לדוש, והא דלא אמר משום בל תשחית, עדיפא מיניה קאמר, דאפילו איסורא דאורייתא איכא משום צער בעלי חיים, ורבי פנחס בן יאיר סבירא ליה דצער בעלי חיים דאורייתא.

ובמגילת ספר לאוין [רכ"ט] דף קיג ע"ג הביא דברי התוספות דעבודה זרה יא [ע"א] ד"ה עוקרין על המלכים, דכתבו דבעיקור איכא משום בל תשחית, ע"ש בדף יא, וכתב דהתוספות חולקין על רש"י. ובחיים שאל דף כה ע"ד בח"א [סי' כ"ג ד"ה איכו] הרגיש עליו, דהא התוספות אליבא דרש"י כתבו כן התם, ואם כן דברי רש"י סותרים מכאן לעבודה זרה. ולפי מה שכתבתי אפשר לומר, דוודאי אף רש"י מודה דאיכא עיקור דיש בל תשחית, או דכל עיקור הוא בל תשחית, אמנם זה תלוי בפירוש הסוגיא דהכא, דאם נאמר דרבי פנחס בן יאיר סבירא ליה צער בעלי חיים דאורייתא, שפיר יש לומר דבכל עיקור איכא בל תשחית, אמנם אם נאמר דצער בעלי חיים דרבנן, צריך לומר דאיכא עיקור דליכא בל תשחית, דאם לא כן למה לא אמר תיכף משום בל תשחית, ורש"י נקט הכא אפילו אי נאמר דרבי פנחס בן יאיר סבר דצער בעלי חיים דרבנן. אמנם בכל זאת אפשר ליישב דעת רש"י דהתם, דבכל עיקור איכא בל תשחית, וכאן נאמר דצער בעלי חיים דאורייתא, ואם כן אפשר לקיים פירוש רש"י דהתם ולא כטעמיה דהכא.

אמנם באמת התוספות בבבא קמא [צא, ב ד"ה אלא] סבירא להו, דבכל בל תשחית איכא איסורא דאורייתא, ואם כן ליכא למימר דאמר הטעם דצער בעלי חיים משום דהוא דאורייתא, דהא בל תשחית נמי דאורייתא, ואם כן בעל כרחך צריך לומר דמיירי בעיקור דליכא בל תשחית, וכמו שכתב רש"י כאן. וצריך לומר דהתוספות כתבו כן דווקא לשיטת רש"י, אבל לשיטתם אי אפשר לומר כן. ועיין חיים שאל שם בארוכה. ולפי האמת לתוספות

בל תשחית.
62. תשובה זו לרבינו נדפסה באריכות בשו"ת שאגת אריה סי' י"ז יחד עם שאלת רבינו אליו מתאריך כ"ו שבט תקמ"ד, ע"ש.

60. ראה אהע"ז ס"ס ה' ברמ"א, נודע ביהודה מ"ק יו"ד סי' פ"ג, מ"ת יו"ד סי' י' ו"ג.
61. ראה מה שהאריך בזה רבינו בספרו מנחת עני ערך

ועוד דהא דרבי זירא דווקא בדידע שהיא מלובנת ויהיב אדעתיה כו'. ועוד דהא דרבי זירא דווקא בדיעבד קאמר, דהא ליבן סכין ושחט אמר, אבל לכתחילה לא ישחוט, ואפילו אמר אשחוט ולא אטה אין סומכין על זהירותו, והראב"ד מן המתירין, ואינו דומה לתלת רוחתא ומן הטענה שאמרנו, עכ"ל. הרי דלא כתב מן הטענות שאמרנו אלא מן הטענה, ומשמע דעל האחרונה קאי, ובוודאי לטענה האחרונה אפילו בדלא ידע מיירי, דהא קאמר ואפילו אמר אשחוט ולא אטה, ומשמע דהכי קאמר, לא מיבעיא אם לא ידע דוודאי לכתחילה אסור, אלא אפילו ידע ואמר אשחוט ולא אטה נמי אין סומכין לכתחילה, דהא וודאי אם לא אמר כאינו יודע דמי. ודוחק לומר דהכי קאמר, לא מיבעיא אם לא אמר, דאז אפילו בדיעבד אסור, אלא אפילו אמר, על כל פנים לכתחילה אסור, דבוודאי אין משמעות הלשון כן. אמנם בחידושי הרשב"א לא משמע כן, אלא דהראב"ד מחלק בין ידע ללא ידע. ואפשר לומר דמה שכתב בחידושו, הוא דברי רבו החסיד ולא דברי הראב"ד, ולפי שראיתי להרב שונה הלכות בדף לז [שחיטת חולין בד"ה סכינא] האריך בזה, קיצרתי.

ליבן שפוד והכה בו. מרכבת המשנה ח"ג פ"ב דצרעת ה"ב.
לקה באבן. מרכבת המשנה ח"ג פ"ה דצרעת ה"א.

ביטל אחרון את הראשון. וכתב רש"י נפקא מינה לענין צירוף, שאם היה בו חצי גריס שחין ונעשה מכוה, ואח"כ בא לו עוד חצי גריס שחין, הועיל זה דנעשה מכוה דאינו מצטרף עם השני. וכתב מהרש"א דרש"י הוצרך לפרש כן, דחצי גריס הראשון נהפך למכוה, קודם שבא חצי גריס השחין השני, ואי לא נהפך אלא אחר שבא חצי הגריס השני, או שחצי גריס השני נהפך, אם כן הרי קודם שנהפך היה גריס שלם וכבר נטמא. אמנם בסמוך בהכה בשפוד דהכאה קודם לכויה, לא שייך לומר דנטמא תיכף מהכאה קודם שנעשה מכוה, דהא לא נעשה שחין באותו רגע ממש עד שכבר בטלו המכוה. והקשו על מהרש"א דמגליה הא, ועיינ בתורת חיים [נב ע"ד]. ולעניות דעתי סברת מהרש"א מוכרחת, דהא קיימא לן דלעולם אינו טמא עד שיראנו הכהן ויסגירנו או יחליטנו, ואם היה כגריס קודם שבא הכהן, ונתמעט קודם שראהו הכהן, הוא טהור, אם כן יפה כתב מהרש"א, דבההיא דהכה בשפוד הרי לא היה אפשר שהכהן יראה בעת היותו גריס שחין, וכשבא הכהן הרי חצי גריס שחין וחצי

ואני השבתי לו⁶³, דממתניתין דכוכין דמשם אנו למדין שיעור ההרחקה, משמע דבתחילת קבורה מיירי ולא בליקוט עצמות, ואפילו הכי בעי הרחקה, אם לא שנאמר דמיירי מתניתין במקום שאין נוהגין בליקוט עצמות, ומשמע בתורת האדם להרמב"ן דף לח, דבמקצת מקומות היו נוהגין, ובמקצת מקומות לא היו נוהגין, ועל כל פנים לא הוה למתניתין לסתום אליבא דדינא, והוה ליה לפרש דבמקום שאין נוהגין בליקוט עצמות מיירי.

ומאי דדייק מהא דאמר רשע אצל צדיק, והלא אפילו צדיק אצל צדיק בכי האי גוונא נמי לא, אפשר לומר דמשום הך טעמא דהרחקה לא היה אלישע מקפיד עד שיחיה אותו האיש, (אע"ג דקיימא לן דכופין את העליון שיפנה), אבל משום דהיה רשע והיה צער לצדיק, כמו שכתב בציוני פרשת ויחי, משום הכי חיה. וזה הוכיח התלמוד מן הפסוק דקאמר ויקם על רגליו ולביתו לא הלך, ומה משמיע לן הפסוק בזה, אלא וודאי זה נתינת טעם שבשביל כך חי אותו האיש שרשע היה, אבל לולא זאת מפני הכבוד לכד לא היה חי, ואם כן כיון דמוכח דצער הוא לצדיק, אם כן אין חילוק בין נגיעה ממש לרחוק יותר, וכמו שכתב הרב ז"ל עצמו.

ועוד נראה כי שם לא היתה קבורה כלל אפילו לפי שעה, כי לא השליכוהו שם רק מיראת הגדוד, והיה בדעתם לפנות כשיעבור הגדוד ויקברוהו במקום אחר, וברשע אצל צדיק אפילו שלא בדרך קבורה קפיד. והכי משמע מדברי התוספות דכתבו, דנפקא לן דגדולים צדיקים במיתתן ממה שבחיהם הרשעים נוגעים בהם ויושבים אצלם, ושם לא היה רשות להתעכב אצלו, ומשמע דאפילו עיכובא בעלמא נמי לא, שהרי לא כתבו לישנא דלקבור אצלו רק להתעכב, ובוודאי צריך לומר כן, דאי משום קבורה, אין ראייה שגדולים צדיקים במיתתם, שהרי וודאי גם בחייהם מקפידים שלא להיות בתמידות אצל רשעים, אמנם לנגיעה בעלמא ולישיבה לשעה קלה, אי אפשר להם בחייהם להקפיד ובמותם מקפידים.

דף ח, א. **ליבן סכין ושחט בה.** מגדנות נתן [ח"ב לח ע"א]. וע"ש שהקשה בשם מהר"ב אנגיל על הב"י, שכתב [סי' ט' ד"ה לדעת הראב"ד] דרבי זירא לא הכשיר אלא בדיעבד, אם כן אף בלא בדק אתלת רוחתא נמי כשרה בדיעבד, דהא כתבו בשם הראב"ד דדווקא כשידע שהיא מלובנת, ואם כן זה לא שייך בסכין. והנה ז"ל הרשב"א בתורת הבית בדף טו ע"א:

63. והנה זכינו עתה לתשובתו של רבינו שכבר לא נדפסה בתשובה הנ"ל.

הך ברייתא, ועל כל פנים מוכח דחידודו קודם לליבוננו, אלא וודאי דבהך סברא אין חולק, ואי איכא לספוקי, הוא בצדדים אי מרווח רווח או לא. ועיין מגדנות נתן [ח"ב] לח.

סכין של עבודה זרה. יד אליהו [סי' ל"ו, ועיין מלכי בקודש קכא, פרי האדמה ח"א דף קיא [הל' מאכ"א סי' כ"א], מגילת ספר לאוין [קלז] סח, סט, פרשת הכסף כו ע"ג וע"ד [הל' עכו"ם פ"ז ה"ג] ודף נח [פ"ז הי"ט], שבת קו [תוס' ד"ה חוץ מחובל, עבודה זרה סו [ע"ב תוס' ד"ה אבי אמר.

רש"י ד"ה מקלקל הוא. עיין לקמן דף יד ע"א. פעמים שהשוחט אסור. תבואות שור [בכור שור].

ותיפוק ליה משום שמנונית דאיסורא. הרא"ש [פ"א סי' ט'] הוכיח מזה דהיכא דאסור לשחוט או לחתוך מותר בדיעבד ודלא כהרשב"א, דאם לא כן מאי פריך ותיפוק ליה משום שמנונית, הא איצטריך לטעמא דע"ז לאסור בדיעבד. ואין לומר דפריך אהיתרא דמותר לשחוט או לחתוך, [דהא] נמי קשה מאי פריך, הא איצטריך לאשמועינן דהבשר מותר, וכח דהתירא עדיף טפי לאשמועינן, דאע"ג דאסור לכתחילה משום שמנונית אם חתך מותר. ומהרש"א הקשה דלא ידע מאי קושיא, דהא שפיר מקשה הגמרא דעל כל פנים איך אמר מותר, דהא לכתחילה אסור משום שמנונית דאיסורא⁶⁴. ונראה דכוונת הרא"ש דאם נאמר דאפילו בדיעבד אסור, אם כן בהני דמותר צריך לאשמועינן שני דברים, אחד דמצד איסור עבודה זרה מותר ואינו אסור בדיעבד, ואף לכתחילה מצד איסור עבודה זרה מותר לכתחילה, ועוד צריך לאשמועינן האיסור מצד שמנונית, אם כן לא קשיא אמאי נקט לשון מותר, אע"ג דלא יצדק לשון היתר בישנה דמשמע לכתחילה, דעל כל פנים מצד עבודה זרה מותר לכתחילה, ונקט כח דהתירא לאשמועינן, דהיכא דלבנו או בחדשה מותר לכתחילה, וזה עדיף טפי לאשמועינן ממה שמשמע לן איסור לכתחילה משום שמנונית. אמנם אי נאמר דמשום עבודה זרה בלאו הכי לכתחילה מותר, אם כן שפיר מקשה הגמרא, כיון דלענין עבודה זרה אין חידוש, הוי ליה

גריס מכוה ואינו טמא. אמנם הכא גבי ביטל דלא מיירי בהכה, רש"י מילתא פסיקתא נקט, דאם נהפך הראשון וודאי טהור, שהרי לא ראה הכהן גריס בפעם אחת, אמנם אי חצי גריס השני נהפך, לאו מילתא פסיקתא היא, דאם ראה הכהן בינתיים הרי טמא. ומה שכתב בתורת חיים [נב ע"ב], דאע"פ שהיה טמא כיון שנתמעט מגריס טהור, על כל פנים במצורע מוחלט נהי דנתרפא הנגע, על כל פנים הכהן היה מחליטו בגריס שחין, ויש לו כל דין מצורע בהבאת קרבנות. ועיין בפ"א דנגעים משנה ה' בר"ש, ולהכי רש"י מילתא פסיקתא נקט שלא יהיה מוסגר ולא מוחלט. הן אמת דיש מקום לפרש, מה דאמר הגמרא כגון דהוה ביה חצי גריס שחין וליבן שפור והכה בו, היינו באותו מקום הכה, ונפיק ביה חצי גריס אח"כ במקום אחר, ואם כן היינו ממש כמו שפירש רש"י כאן. אמנם מדברי רש"י מוכח להדיא דאינו כן, דהרי רש"י כתב ומצטרף עם חצי גריס קמא, הרי דחצי גריס קמא נשאר כמו שהיה, ותמיהני מהרב שונה הלכות דרצה לפרש כן לפי שיטת רש"י, וזה אי אפשר.

ת"ש ליבן שפור והכה בו נדון משום מכוות אש כו'. יש לדקדק, דמאי דחקו להוציא הברייתא מפשטה ולאוקמיה דברזייה מיברזו. ואפשר לומר דדייק מדקתני שפור, ולא נקט ברזל והכה בו, משמע דווקא בשפור מיירי, דאפשר לומר בו דברזייה מיברזו ולא בשאר ברזל, ואע"ג דבאיבעיא נמי נקט ליבן שפור והכה בו, אפשר לומר דתרתיה איבעיא ליה, חדא אם הכאה קודם לליבון או לא, ואם תמצוי לומר דהכאה אינו קודם לליבון, על כל פנים יש לומר דחידוד קודם לליבון, ופשיט ליה מרבי זירא ומברייתא, ועל כל פנים חידוד קודם לליבון, אבל ההכאה אי קודם לליבון נשאר באיבעיא, ועל כל פנים מוכח מהברייתא דחידוד קודם לליבון, ודווקא גבי שחיטה אפשר לומר דלא מהני האי טעמא משום הצדדים, אבל גבי נגע לא שייך זה. וראיתי להרב כרתי ופלתי [סי' ט'] דרצה לפרש בדעת הרמב"ם [הל' טומאת צרעת פ"ה ה"ב], דמספקא ליה הך סברא גופא אי חידודו קודם לליבוננו⁶⁴, כיון דאמוראים הם אליבא דרבי זירא⁶⁵. ולעניות דעתי קשה, איך אפשר לומר כן, דאיך יחלוקו אמוראים על

מדחוינן דהנך אמוראי לית להו בית השחיטה מרווח רווח, וקשה והלא הם בתראי, וכי יחלקו אשמואל דאמר ליבן סכין כשר דמרווח רווח, אלא ודאי דאמוראי נינהו אליבא דשמואל. 66. יש"ש סי' י"א: ואין ראוי לכתחילה לשחוט על סמך שיקלפנו, כמ"ש הרא"ש גופיה לקמן בסכין של עכו"ם.

64. ז"ל הרמב"ם: ליבן שפור והכה בו, אם היה ראשו (מבורז) [כדור] הרי זה מכוה, ואם היה ראשו חד הרי זה ספק אם היא מכוה או שחין, ועי"ש בכ"מ.

65. הלשון מגומגם ונראה שיש פה חסרון דברים, וזל"ש הפלתי: הרמב"ם מספקא ליה אי איתא להא דר"ז או לא,

זה בלאו הכי קשה, הא חורפא מחליא ליה לשבת. ואפשר דהתוספות סבירא להו דדווקא בקורט של חלתית אמרו כן, וע"ש בעבודה זרה [לה, ב] מה שכתבתי בזה. ואפשר עוד לומר דאף להסוברים דבכלים אין כבישה אסור, מכל מקום יש לומר דבתוך כ"ד שעות פולט קצת, אלא שאינו כדי ליתן טעם, ולהכי לא אסרינן⁷⁰, ואם כן אפשר דהראשונים אסרוהו מהאי טעמא, ואם כן לא היה להאחרונים להתיר, והרי כמה דברים של גוים אסורים אע"פ שאין בהם כדי נתינת טעם, ובשלמא אם כל הטעם פגום, סמכו אהני תנאים דסברי אף בגיעולי גוים מותר, אבל אי הוה קצת טעם לשבח, אין להם מקום שיסמכו בזה. ושוב ראיתי בחקרי לב דף קיז [י"ד סי' ע"ז] שהאריך בזה. ועיין על התוספות תבואות שור [בכור שור], מגדנות נתן [ח"ב] דף לח [ע"ג], באר יעקב דף נג, נה ע"ב, ע"ג, נו ע"ג, נח ע"ג [י"ד סי' ק"ג], וע"ש בעבודה זרה דנראה דהתוספות לא סבירא להו כמו שכתבו כאן.

תוספות ד"ה אגב דוחקא דסכינא בלעה כו'. והשתא ללישנא דדוחקא דסכינא תקשי ליה הכי, דהתירא נמי אגב דוחקא דסכינא קא בלע. ומקשים, מאי ראייה מייתי התוספות, הא לפי מה שכתב רש"י דווקא הבשר בולע מהסכין, ולא הסכין מבשר לפי שהוא קשה. ועיין במעדני מלך [מעדני יו"ט אות ו]. וכוונתו לתרץ, דודאי הך מאן דאמר דאסור בסכין טריפה בחמין אע"ג דהוא רך, מכל שכן בסכין של גוים דסבירא להו כרב, ולדידיה לא מסתברא לחלק בין בשר רך לסכין שהוא קשה, ואם כן עדיין קשה דהתירא נמי, דרש"י לא כתב החילוק אלא למאן דאמר בצונן, וגבי סכין של גוים קיימא לן הלכתא כרב, אבל לסלקא דעתך בחמין לא סבירא ליה חילוק זה. ולכאורה קשה למה הקשה הגמרא הך קושיא כאן אפלוגתא דרב אחא ורבינא, ולא הקשה הך קושיא אדלעיל לרב דאמר בסכין של גוים קולף, אם כן בסכין דהתירא נמי הא בלע אבר מן החי, ואם כן כששוחט פעם אחרת אם כן הבשר בולע. וצריך לומר דהגמרא וודאי ידע החילוק, דסכין כשר מן השחיטה אינו בולע דקשה הוא, אבל סכין של גוים כבר הוא בלוע, ואם כן בשר בולע ממנו, וכן לענין הך תירוץ דאמר הגמרא דאגב דוחקא דסכינא נמי צריכין לחילוק הזה. אמנם השתא לרב אחא ורבינא דהגמרא לא קאמר טעמא במאי פליגי, משמע דהוא הטעם בעצמו

למינקט איסורא משום שמנונית. ועיין בים של שלמה [סי' י"א], ובגופי הלכות דף לט ע"א וע"ב [אות ו' כלל ר"ו], ובמלכי בקודש [קכא ע"ב].

תוספות ד"ה מותר לשחוט בה מקלקל הוא כו'. שאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה כו'. כלומר דהתם סגי בתיקון כל דהוא דתיקון בעינן ולא הנאה, וכל שנתקיים מחשבתו מה שרצה לתקן הרי תיקן, אע"ג דאין שם הנאה, אבל בעבודה זרה הנאה בעינן, וכל שהקלקול מרובה מן הריווח לא מיקרי הנאה, אע"ג דתיקון מיקרי. וכן מבואר מן התוספות שציינתי בגמרא [שבת קו, א ד"ה חוץ מחובל] וברשב"א בתורת הבית. ועיין בפלתי סימן י' [סק"א], וכמדומה שלא ראה שם התוספות.

תוספות ד"ה שליבנה באור. מגילת ספר לאוין סח [קלז], ועיין מה שכתבתי בסוף עבודה זרה [עו, ב].

דף ה, ב. ואיבעית אימא בישנה שליבנה באור. מגילת ספר לאוין סח [שם].

השוחט בסכין של גוים. שונה הלכות דף מ [בד"ה השוחט], ועיין על הסוגיא ורש"י ותוספות פרח מטה אהרן ח"ב סימן ע"כז.

תוספות ד"ה השוחט בסכין של עובדי כוכבים. וטעם לפגם דקאמר היינו משום דאינן בני יומן כו'. עיין בפלתי סימן ק"ה [סק"א] שהקשה, מנלן דהוה משום דסתם כליהם אינן בני יומן, דילמא משום הכי הוי נותן טעם לפגם, דהרי הך שמן צונן הוא, ואינו נאסר בשביל הכלים אלא משום כבוש, וכבוש לא הוי אלא רק אחר כ"ד שעות, ואז בולע וודאי פגם⁶⁷, כמו שהוא דעת האחרונים שם, אלא וודאי צריך לומר דאף כבישה בכלים אוסר, ע"ש. ואפשר לומר דשפיר הוכיחו התוספות, דבשלמא לפירושם אתי שפיר דהראשונים⁶⁸ אסרו, דסבירא להו דדווקא נותן טעם לפגם בעינא [מותר], אבל נותן טעם לפגם מחמת אינו בני יומא והוא ספק אינו מותר, אבל בוודאי אינו בני יומן לא מסתברא להן לחלק בין פוגם בעינא או מחמת אינו בני יומן, והרי בכלי מדין אמרו לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא.

ועיין שם בעבודה זרה [לה ע"ב תוס'] ד"ה זליפתן, דכפי מה שכתב שם בפסקי התוספות [אות עג] כוונתם דשמן הוא דבר חריף, ואם כן יש לומר אף קודם כ"ד שעות אסור משום כבישה⁶⁹. אלא דלפי

67. כי ברגע שנשלם הכבישה כבר נפגם.

68. הכונה ל"ראשונים" היינו התנאים שהיו קודם לר' יהודה ודינו שהתירו את השמן.

69. ראה מגן אברהם סי' תמ"ז ס"ק כח, וש"ך יו"ד סי' ק"ה סק"ב.

70. כ"כ גם המטה יהונתן על הש"ך הנ"ל.

דפלט דם דידיה כן יפלוט דם אחר. ועיין בספר תמים דעים סימן ז', ח' בארוכה שנחלקו בזה רש"י והראב"ד, ועיין בטור [ס"ס ע']. ואם כן יש לומר דרש"י סבר דדם שבא ממקום אחר אינו פולט, ואם כן שפיר הוצרך רש"י לזה. ועוד אם נאמר דבית השחיטה רותח, יש לומר, דווקא מה שכולע בצונן פולט אבל לא בחמין. ושוב ראיתי כי בקצת דברים נתכוונתי להרב שונה הלכות, ומה שכתב שם בשם תרומת הדשן הוא טעות סופר, וצריך לומר תמים דעים. ועיין לקמן קיא.

תוספות ד"ה סכין טריפה. עיין תבואות שור [בכור שור], שער המלך קמו בח"ג [שם].

הטבח צריך שיהיו לו שלשה סכינים. כנסת הגדולה או"ח מהדורא קמא דף קיט לשון הר"ן. ולתקן חדא. רדב"ז דפוס ויניציא סימן תתי"ב.

דף ט, א. ואידך הני שכיחן. ופירש רש"י שמצויין תדיר, הלכך הכל בקיאים בהם. לפי מה שפירש רש"י אין ראיה נגד רבינו אליהו, דסבירא ליה שצריך לקשור בכל יום, דיש לומר דאף דצריך לקשור בכל יום, מכל מקום כיון שהוא דבר ההוה תמיד בכל יום, לא צריך לאזהורי עלייהו שילמדום, כי ממילא הוא לומדם, כי ע"י ההרגל שבכל יום הלימוד הוא ממילא. אמנם התוספות לשיטתם שפירשו הני שכיחן, דתפילין בי בר חבו משכח שכיח שיכול לקנותו משם, ועל זה הוקשה להם דנהי דיכול לקנותן משם מה מהני, הא בכל יום צריך לילך מחדש אצלם לעשות הקשירה. ומה שהקשה הרא"ש [סי' י"ב] לפירוש רש"י, דכתב שחיטה ומילה שכיח יותר, יש לומר דהתם אין צורך ע"י עצמו, דוודאי יש לעשות ע"י אחרים, אבל הני ובפרט ציצית ותפילין רגילים לעשות ע"י עצמן דווקא⁷⁴.

אלו הן הלכות שחיטה. תבואות שור דף ב [בכור שור].

תוספות ד"ה כולהו תנינהו. לפי מה שכתבו התוספות בהבנת רש"י, דוודאי גם כן רש"י מודה דיש דברים אחרים נכללו בכלל עיקור, אלא דהכא לא חשיב להו, דרק כוונתו להך עיקור דשחט את הוושט ופסיק את הגררת, אם כן לא קשה כל הקושיות

דמפרש הגמרא לעיל, או דפליגי בבית השחיטה רותח או צונן⁷¹, או דפליגי בדוחקא דסכינא⁷², דאי הוי פלוגתייהו בענין אחר, אם כן הוי ליה להגמרא לפרש. ועיין בבעל המאור שכתב על שם רש"י לחלק, דבסכין של גוים תשמישו תדיר, אבל בסכין טריפה לא הוי אלא באקראי בעלמא. ונראה שהוא מפרש דברי רש"י, דוודאי דוחק הוא לחלק בהאי חילוקא לבד דסכין קשה ובשר רכיך, דממה נפשך, או בית השחיטה רותח, וכל רותח בולע אפילו דבר קשה, ולכן הוא מפרש דתרת טעמי בעי, דסכין של גוים הוא תשמישו תדיר ובולע בשפע רב, ולכן נקל לבשר שהוא רכיך לבלוע, אבל סכין טריפה שהוא רק באקראי בעלמא, וכיון שהוא קשה לבלוע אין בולע כל כך שיהיה אסור, אבל בחד טעמא לא הוי סגי. ובעל כרחך צריך לומר כן, אם לא שנאמר דהיה לו לבעל המאור נוסחא אחרת בדברי רש"י. ועיין בפרח מטה אהרן ח"ב סימן מ"ז שהארין בדברי התוספות, ועיין בשו"ת כרם שלמה [יג ע"א סי' י"ג]. ושוב ראיתי להרב שער המלך בח"ג דף קמו [הל' מאכ"א פי"ז ה"ז] שהארין בזה. ומה שתמה על בעל המאור, לפי מה שכתבתי לא קשה. ועיין בתפארת שמואל [ע"א ע"ב – ח' על הרא"ש].

סכין טריפה. לשון הרא"ש שדה הארץ [ח"ג] קלז [ע"ג – ח' חולין], שונה הלכות ח"ב לו [שחיטת חולין], ועיין עבודה זרה לט [ע"א תוס' ד"ה אגב חורפיה].

דמר סבר בית השחיטה רותח. עיין לקמן צו [ע"ב תוס' ד"ה עד שמגיע].

ואי איכא בליתא דפרסא למיכפריה לא צריך. עיין עבודה זרה עה [ע"ב תוס' ד"ה הסכין].

משום דקא בלעה איסורא. וכתב רש"י שמנונית דטריפה, אבל אבליעת דם לא קפדינן. וכוונתו, דאם קפדינן אבליעת דם, אם כן קשיא בכל סכינן, הלא בסוף השחיטה לכי חיימא בולע דם, ולא שייך תירוצא דהגמרא. אמנם הרשב"א בתורת הבית ובחידושו הקשה על רש"י⁷³. ולענין הך קושיא משום דם כתב, דמשום דם לא חיישינן, דכשם דיפלוט דם דידיה, כן יפלוט דם אחר. אמנם דבר זה הוא מחלוקת בין הראשונים בדם שבא ממקום אחר, אי שייך לומר כשם

71. כך למד הרשב"א לפי פרש"י.

72. כ"כ המהר"ם.

73. קשה תרתי, חדא דהכא פסקינן דבית השחיטה צונן, ובפרק כל הבשר אמר שמואל סכין ששחט בה אסור לחתוך בה רותח, ופרש"י שם אידי דבית השחיטה רותח בלע הסכין מן הדם, ואסור לחתוך בה רותח ומפני שחזור ופולט. ועוד

דהכא פירש דאפילו למ"ד בית השחיטה רותח דם אינו בולע בקשה, ואין הסכין נאסר מחמת הדם כלל, והתם אמרינן דבולע הוא דם וחזור ופולטו.

74. וכזה כתבו גם הרמב"ן והר"ן, דכתב, שחיטה ומילה אין מצוי שיתנו לת"ח לעשותם, כיון דיש אומנים לכך שהתמחו בשטח זה.

ורק האיסור משום שאינה זבוחה, וכן כתבו בפסחים לו [ע"ב תוס'] ד"ה האוכל נבילה ביום הכפורים. ולכאורה נראה דהתוספות לא הוצרכו לכך, אלא משום דהאוכל נבילה ביום הכפורים, אבל כאן לא קשיא להו. אמנם בביצה דף כה [ע"א] ד"ה [בחזקת איסור] הקשו גם כן דכאן ליכא חזקת איסור, כיון שעבר איסור אבר מן החי, והתוספות ס"ל כיון דלא מחזקינן מאיסור לאיסור, אם כן כיון דלא הוחזקה לאיסור אחר רק לאבר מן החי, וכשיעבור זה האיסור הותרה, אם כן כשעבר שפיר יש לומר דמעמידין אותה בחזקת היתר. ועיין בשבועות כד [ע"א תוס'] ד"ה האוכל נבילה [דהתוספות בשם ריצב"א דחו פירוש זה דהוה באיסור שאינה זבוחה. ועיין במהר"י טראני ח"א [סי' ל"ז], ובדברי אמת בקונטרסים מה ע"ב [קונ'] ששי ד"ה הרי", ובריב"ש סימן שצ"ח, וביבמות דף ל [ע"ב תוס'] ד"ה אשה זו.

ועיין בדברי אמת בקונטרסים דף פג [קונ'] שמיני ד"ה וראיתי] שהביא רביה לדברי רש"י, מהא דאמרו ביומא דף פג [ע"א] דטבל ונבילה מאכילין אותו נבילה, טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית, ואי ס"ד כסברת התוספות דנבילה איכא לאו ועשה, אם כן השתא טבל ונבילה דהוה הנבילה לאו ועשה, אפילו הכי מאכילין אותו נבילה לעבור בלאו ועשה ולא טבל דהוה במיתה⁷⁸, אם כן טבל ושביעית לא כל שכן דמאכילין אותו שביעית, דליכא אלא איסור עשה לבד, פשיטא דמאכילין אותו שביעית, ולא צריך למיתניא כלל, ע"ש⁷⁹.

ואפשר לומר, דהך דינא דרב הונא מוכח מהא דרבי עקיבא בביצה דף כה [ע"א], ואפשר דרבנן שם חולקין על זה וס"ל דאף דנשחטה לאו בחזקת היתר עומדת. ולדעת התוספות דכל היכא דבטל האיסור לא הוי עוד חזקת איסור, אם כן קשה דמאן דפליג על רב הונא ולא ס"ל נשחטה בחזקת היתר עומדת, ואי משום איסור שאינה זבוחה, כבר עבר איסור זה, ואם כן אפשר דרבנן דרבי עקיבא שם סברי כמ"ש, והטעם משום אבר מן החי, ואע"ג דעבר האיסור עדיין בחזקת איסור, ואם כן הוצרך לשנות שם ביומא משום רבנן דרבי עקיבא. עוד אפשר לומר, דשביעית נמי עונשה

שהקשו הרשב"א ובספר התרומה [הל' שחיטה סי' ז'] לרש"י⁷⁵. ולכן נראה, שהן הבינו דרש"י לא קרי עיקור אלא הך דשחט את הוושט ופסק את הגרגרת, ולכן שפיר הוקשה להם. ולפירוש הלכות גדולות שהקשו התוספות מהך נוחר ומעקר, אפשר נמי דסבר כמ"ש לדעת רש"י דיש גם כן עיקור אחר, אלא דנחלקו בהך עיקור דהכא, דהלכות גדולות לא ניחא ליה בפירוש רש"י, דזה פשיטא דכולי עלמא ידעי זה דצריך לשחוט ולא לנבל, ומה חידוש יש בזה, דבשלמא שארי דקחשיב שחיטה הן, אלא שאינו עולה כהוגן, אבל עיקור לפרש"י לאו שחיטה היא. ולכן מפרש הלכות גדולות דאע"ג דשאר דינים אין צריך לידע, מכל מקום זה מוטל על השוחט לידע, שיראה כשישחוט שלא יהיה סימן עקור דאז לא מהני שחיטה, ולהכי חשיב ליה כאן, כיון דבאמת לאו טריפה הוא, אלא דאין שחיטה מועלת בו, אם כן שייך לידיעת השוחט, אבל עיקור אחר פשיטא הוא וכמ"ש. ובהכי ניחא מה דהקשו התוספות בכריתות ריש פרק דם שחיטה [כ, ב] על הא דאמר התם ודם עיקור, דהתוספות הקשו שם לפירוש הלכות גדולות דלא יצדק זה, הא אין שם דם כלל, ולפי מה שכתבתי דגם הלכות גדולות מודה, דבמקומות אחרים עיקור יש לו פירוש אחר, לא קשה מידי. ועיין בפרי חדש במים חיים דף יג [ע"ג], ועיין בתבואות שור דף ב [בכור שור], ובמלכי בקודש [קכג ע"ב].

בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת. רש"י פירש בחזקת אבר מן החי שהיתה בחיים, ולכן כל שנפל ספק בשחיטה אע"ג שיצאה מידי חזקת אבר מן החי, מכל מקום הרי עדיין בחזקתה הראשונה עומדת. ולכאורה נראה מדברי רש"י דמחזקינן מאיסור לאיסור⁷⁶. אמנם יש לומר דאין הטעם משום דמחזקינן מאיסור לאיסור, אלא כל ספק דשרינן היינו דווקא היכא דאיכא חזקה, וכל היכא דליכא חזקה אע"פ שאין לה חזקת איסור, גם כן אסורה, ואם כן כיון דבהמה זו לא יצאה רגע אחת לחזקת היתר, דתיכף שעבר איסור אבר מן החי נולד לה הך ספק בשחיטה, אם כן לית לה חזקת היתר וממילא אסורה⁷⁷. והתוס' לקמן נחלקו על רש"י וס"ל דאיסור אבר מן החי פקע,

78. יש לדון שגם באוכל טבל עובר בעשה דוהרמותם חוץ ממה שעובר בלאו שעונשו מיתה.

79. ואין להקשות מכאן על חידושו של המנחת חינוך מצוה עג ותעב לגבי טריפה ונבילה שהאוכלם מבטל מצות עשה דלגר תתנה ואכלה, שאין זה אלא אם אסור לו לאוכלם, משא"כ בהנידון ביומא באחוז בולמוס דהלאו נדחה, נתבטל העשה ממילא ולא עבר על העשה.

75. ראה בריב"ב לקמן דף כ, א שמסיק ג"כ כדי לתרץ סתירת רש"י משם לכאן שלדעתו שני סוגי עיקור ישנם.

76. כן נקט הרשב"א בשיטת רש"י.

77. מצינן גם ברשב"א סברא כזו לתרץ שיטת רש"י, וז"ל: ומיהו אינו קשיא כל כך, דאפשר לומר דכיון שמעיקרא בחזקת איסור אבר מן החי עומדת, ועכשיו נמי לא נתברר אם נשחטה כהוגן, הרי היא מוחזקת מאיסור לאיסור.

דף ט, ב. התם הלכתא גמירי לה מסוטה. עיין דברי אמת קונטרסים דף פו [קונ' תשיעי ד"ה גם], ובית ישחק דף צ [ע"א, הל' תומאת מת פ"ט הי"ב]. אם יכולה חולדה לשתות ממנו כו'. הרמב"ם בפ"ט דפרה [הט"ז] כתב הטעם דכשרין מפני ספק ספיקא, ספק בהמה ספק אדם, ואת"ל אדם, דילמא הוא טהור לחטאת, וספק ספיקא זה אינו מתהפך, דאם נאמר ספק אדם טהור ספק אדם טמא, לא שייך לומר שוב שמא בהמה, ובזה לא שייך סברת הש"ך [י"ד סימן ק"י סק"ד בדיני ספק ספיקא] בשם הרמ"ע מפאנו [סי' צ"ז], דהכא ליכא סברא להתחיל הספק מבהמה יותר מבאדם, ואדרבה אפשר אדם שכיח יותר אף לגלות מבהמה. ועיין בני יעקב דף ריג [שאלה ט].

הלכתא גמירי לה מסוטה. עיין יבמות ק"ח [ע"א תוס'] ד"ה בת ישראל, סוטה כח [ע"ב תוס'] ד"ה מכאן.

תוספות ד"ה התם הלכתא גמירי לה מסוטה כו'. ולא מסוטה גמירי לה, אלא מטהרין להו מכח דמוקמינן כל חד וחד בחזקת טהרה. מהרש"א הקשה לפי הך סברא דתוספות, דבין ברה"י בין ברשות הרבים ליכא למילף מסוטה, דלא ילפינן אלא דבר שאפשר להיות כמו בסוטה, אם כן כשם דספק טומאה ברה"ר מוקמינן אחזקה, כן ספק טומאה ברה"י נוקי אחזקה. ותירץ דאיכא עוד טעם אחר לחלק ברה"י וברשות הרבים, דברשות הרבים ילפינן מפסח, וברשות היחיד אפשר לישאל ליחיד, ע"ש. ובתפארת שמואל דף לו [ע"ב] כתב עליו, דלא ירד לכוונת דברי התוספות, והדברים עמוקים ומי יבוא אחר המלך.

אמנם לענ"ד היה נראה ככוונת התוספות, דוודאי ברה"ר לא גמירינן כלל מסוטה בשום ענין, וכיון דלא גמירינן מסוטה, הדר דינא כמו בכל התורה כולה דמוקמינן כל דבר על חזקתו, אבל ברה"י כיון דהלכתא גמירינן לה מסוטה להוציא מחזקתו, הלכתא כל היכא דהוה דומיא דסוטה דיכול הדבר להיות אמת, וכיון דהיכא דהוה דומיא דסוטה ילפינן לה, דהוציא הדבר מחזקתו אף לענין טומאה וודאי, כמו שהוא דעת התוספות, אם כן חזינן דחזקה לא מהני

חמור, כמו דאמרו [קידושין כ, א] כמה קשה אבקה של שביעית, והוה אמינא דטבל קיל לענין זה. נשחטה בחזקת היתר עומדת. עיין מהר"י טראני ח"א סימן ל"ז, ומה שכתב עליו בבני משה דף קנג ע"א, ע"ב [הלכות מאכ"א סי' ד'].
ראה צפור המנקר בתאנה. עיין עבודה זרה ל [ע"ב תוס'] ד"ה פי תאנה.

תוספות ד"ה ואסורה באכילה. משום דרוב פעמים שוחט שפיר. בחקרי לב ח"ב דף קמה ע"א [י"ד סי' ק"א] הקשה, איך כתבו התוספות דמטעם רוב שרי, הא אמרינן דרוב התלוי במעשה לא חשיב רוב, ואם נימא דכאן פליגי תנאי בזה, דלמאן דאמר נבילה סבירא ליה דרוב התלוי במעשה לא הוה רוב, ומאן דאמר טריפה זה הוה רוב, הוא וודאי דוחק⁸⁰, דאנן קיימא לן כמאן דאמר דרובא דתליא במעשה לא הוה רוב [בכורות כ, א], וגם לא הוה עיקר פלוגתייהו בדרב הונא. אמנם לענ"ד הקלושה מה שרצה הרב לדמותו לרובא דתליא במעשה, יש לדחות⁸¹, דדווקא אם יש מקום לומר דהך מעשה לא נעשה, ואם כן לא סמכינן ארובא, ומי יימר דהך מעשה נעשה, אבל הכא הרי שחט ועשה מעשה ושחוטתו לפנינו, ומן הסתם השוחט שוחט כדרכו, וכמו שאתה אומר רוב השוחטין שוחטין רוב שני סימנין. ועיין בט"ז סימן ס"ט [סקכ"ד] בספק אם מלח הבשר, דהביא ראייה מהא דלמען ירבו ימיכם דאמרינן סרכיה נקט ואתי [ברכות טז, א], ואף להחולקים שם על הט"ז, היינו דשם הוה ספק אי עשה מעשה כלל, אבל היכא דעשה מעשה אמרינן וודאי דעשה כדון וכפי הצורך.

ומ"ש הרב דהך דבעינן רובא דתליא במעשה הוא רק מדרבנן, צ"ע שם בסוגיא⁸², ועיין מ"ש שם. ובאמת מדברי התוספות גופייהו שכתבו לא החמירו לעשות נבילה, משמע דגוף הדבר גם לענין האיסור רק מדרבנן הוא, דמדאורייתא שריא מכח רוב ורק מדרבנן אסור, ולכן לענין נבילה לא החמירו. ולפי זה לענין מחלוקת דטריפה ונבילה, היה לנו לפסוק לקולא כיון דהוא רק מדרבנן, ודעת הפוסקים נראה דהוה נבילה, ואם כן לא ס"ל כהתוספות. וע"ש בחקרי לב.

הולכין בכה"ג בתר רוב אלא חשש מדרבנן, ועכ"פ היה לרבינו להזכירו. וע"ע בראש יוסף.
82. ראה בשו"ת רעק"א סי' קס"ב, וכ"כ בהגהותיו בש"ע [סי' ב' ס"ק ב], דתוס' ורשב"א ס"ל דאינו אלא מדרבנן, אלא כנראה שהרמב"ם יסבור דרוב התלוי במעשה מדאורייתא לא אזלינן בתריה, ולכן פסק דאסורה באכילה מן התורה.

80. ראה ברשב"א דכתב דלמ"ד דאמר טריפה הוא משום דאזלינן בתר רוב, אבל הוה דרוב תלוי במעשה מדרבנן אינו נחשב כרוב משום הכי אוקמוה רבנן בחזקת איסור, אבל לא לטומאה דלא הוה קיימא בחיים בחזקת טומאה.
81. צע"ק דנעלם מרבינו כנראה דבחי' רשב"א מפורש דמכיון דהאי רובא כאן תלוי במעשה, משום הכי אוקמי רבנן בחזקת איסור ראשון, ומדבריו נראה דאין כלל זה שאין

בין בעצמות אחרות בין בעצם המפרקת, אם כן אין ראייה למה שכתב הב"ח שם, דלמסקנא זה התירוץ שמתרץ הגמרא לרב חסדא קיים, דהא על לא שיבר בה עצמות מתרץ הגמרא, ובלא שיבר בה עצמות קיימא לן כרב חסדא, דהא לפי מה שכתבתי ידע נמי, דרב חסדא בשיבר בה עצם המפרקת מכשיר, ובהא לא קיימא לן כרב חסדא. ועיין בשו"ע בסימן י"ח הנחלקו האחרונים בעצם המפרקת אם שיבר בה וודאי, דדעת האחרונים דהוה כשאר עצמות וזה דעת הב"ח, ואם כן שפיר הביא ראייה, אבל לדעת הש"ע⁸⁶ יש לסתור הראיה.

עור ספק פוגם. עיין עבודה זרה מא [ע"ב תוס' ד"ה] ואין ספק.

סכין איתרעאי. פנים מאירות ח"א סימן ט"ו, מהרי"ק שורש קמ"ז, מלכי בקודש קכג [ע"ד], קרית מלך רב ח"א מא ע"א [הל' פ"ג דין י"ד ד"ה עוד ראיית].

בהמה לא איתרעאי. גופי הלכות ט עא [כללי אות א' כלל כ].

שחט את הושט ואח"כ נשמטה הגרגרת כשרה. מכאן למד רבינו יונה⁸⁷ דכל ספק שנעשה מחיים בוודאי אסור⁸⁸. ובתבואות שור [בכור שור] הקשה עליו דספק בשחיטה שאני, דבחזקת שאינה זבוחה היתה עומדת, אבל לענין שאר טריפות לא. ואפשר לומר דהתם בנידון רבינו יונה הוה ספק שקול, ולהכי בלי חזקה תולין לאיסור, אבל הכא קרוב להיתר יותר מלאיסור, ואי לאו חזקה שאינה זבוחה הוה תולין להיתר⁸⁹. ויותר נראה דרבינו יונה ס"ל דמחזקינן מאיסור לאיסור, ואע"פ דמשמע דלדעת הסוברים הטעם משום שאינה זבוחה בחזקת איסור עומדת, אם כן לא מחזקינן מאיסור לאיסור, ודווקא לדעת רש"י דס"ל דבחזקת איסור אבר מן החי עומדת צריכים למימר הכי, על כל פנים נהי דאין לה חזקת איסור, גם חזקת היתר אין לה, וכיון דהדבר שקול והספק וודאי נעשה מחיים לכן אסורה, ונשחטה הותרה לא מהני אלא היכא דאפשר לומר דנעשה הוא לאחר שחיטה⁹⁰. ועיין ביבמות לב [ע"ב], ובש"ך סימן נ' [סק"ג], ובפר"ח סימן כ"ט [סק"א, יז ע"א ואילך].

כלל בטומאת רה"י ואינה מעלה ומוריד, ואם כן אין היכא דלא ילפינן מסוטה, על כל פנים החזקה אינה מועלת ונשאר הדבר בספק, כמו כל דבר דליכא חזקה לא לאיסור ולא להיתר⁸³, ובמקומות אחרים הארכתי בזה.

באותו הדיבור. וא"ת ומסוטה היכי מצי למילף כו'. עיין דברי אמת בקונטרסים דף פו ע"ב [קונ' תשיע'].

תוספות ד"ה או שירד בה טל. תפארת שמואל דף לו [ע"ב – השגות על מהרש"א חולין].

דף י, א. ש"מ חמירא סכנתא מאיסורא. רש"י דחי פירוש היש מפרשים. ובכוונת היש מפרשים אפשר לומר, דס"ל דה"ט דמקילינן לענין איסורא, כדי שעל ידי זה יחזיק החומרא דסכנת נפשות, והיא גופא בעי התנא לאשמועינן דחמירא סכנתא מאיסורא, ולפי זה לא קשה מה שהקשה רש"י ליש מפרשים. ועיין במלכי בקודש [קכ"ג ע"ג].

איתמר השוחט בסכין ונמצאת פגומה. עיין על הסוגיא ותוספות: בשו"ת הב"ח בסימן א', ובשו"ת גאוני בתראי בסימן ט"ו.

בעצם נפגמה. וכתב רש"י באותו ששיבר בה. לכאורה קשה, דהא מסיקין דלרב חסדא אע"ג דלא שיבר בה עצמות, ותלינן דבעצם המפרקת איפגם. ואפשר לומר דהמקשה לא הוה סלקא דעתיה דרב חסדא מכשיר אפילו בלא שיבר בה עצמות, דהרי לבסוף מקשה אלא במאי איפגם, ולמה לא הקשה קושיא זו תיכף, אלא וודאי צריך לומר דהוה סבר דרב חסדא נמי לא מכשיר אלא בשיבר בה עצמות, וקרוב לזה כתב הב"ח בשו"ת שם⁸⁴. אמנם אפשר לומר, דרש"י לשיטתו שכתב לקמן דהא דתולין בעצם המפרקת לרב חסדא, היינו בידוע שנגע במפרקת, והיינו בעל כרחו שיש חתך במקום המפרקת⁸⁵, דאם לא כן מאין נדע, ואם כן זה שכתב רש"י באותו ששיבר בה, קאי בין על עצם אחר ששיבר, בין על עצם המפרקת ששיבר, דהא לפי מ"ש גם בעצם המפרקת מיירי ששיבר בה, הא לאו הכי לא תלינן, ולפי זה דגם המקשה ידע כן דבשבירת עצמות מיירי,

83. רבינו זכה לכוין בזה לישובו של המהר"ם, ופליאה שנעלם ממנו שמהר"ם כבר הקדימו.

84. וכזה כתב גם בחי' חת"ס ד"ה שמא.

85. המרדכי כתב דאם נעשה חתך במפרקת בזה ודאי פוגם, משא"כ בנגיעה בעצם המפרקת, ושאר ראשונים לא כתבו כן.

86. שם סעיף ט"ו דאם שבר עצם המפרקת אפילו דרך

שבירה אין תולין בו מפני שהוא רך.

87. מובא ומבואר בר"ן באריכות, עי"ש.

88. ראה גם ביו"ד סי' נ' ברמ"א סק"א ובבהגר"א שם.

89. כ"כ הש"ך סי' נ' סק"ג בדעת רבינו יונה והרשב"א דלא אמרינן נשחטה הותרה אלא כשיש קצת רגלים לדבר.

90. כזה יישב גם השב שמעתתא [ש"ה פ"ט] ע"פ דברי הרשב"א ביבמות, וכן כתב גם החת"ס במהד"ת.

סבר דמתלא תלינן לקולא אף בלא הטעם דעצם וודאי פוגם, אלא טעם הקולא דסכין איתרעאי בהמה לא איתרעאי, ובטעם זה לחודא סגי, וכן נראה קצת מדברי הרשב"א דהטעם הוא משום דתלינן לקולא, ואם כן לישנא קמא יש לומר, דסבר הטעם דרב חסדא דעצם וודאי פוגם, ולכן אף לרב חסדא דווקא קמייתא ולא אחרינא. ובזה ניחא דברי התוספות שכתבו בתירוץ השני, שכתבו לפרש הא דאמרינן דרב חסדא מתלא תלינן, דמסתמא בבתייתא נפגם, ולמה כתבו זה בתירוץ השני, הלא בלאו הכי צריך לומר. אמנם לפי מה שכתבתי, דבתירוצם הראשון סגי דהגמרא הדר ביה מטעמא דעצם וודאי פוגם, אלא דמקילינן מטעמא דסכין איתרעאי, אם כן בלאו הכי ניחא דלא כרב חסדא, אמנם בתירוצם השני שכתבו דהך טעמא דעצם וודאי פוגם נשאר קיים, הוצרכו לתרץ דיהיה ניחא להך טעמא.

ושוב ראיתי להרב קרית מלך רב בח"א דף מא [שם] כתב מעין מה שכתבתי, ועיין במהרש"א, והאחרונים האריכו בזה. ועיין פרי תואר סימן א' ס"ב, ג, ופר"ח שם, ובשו"ת הב"ח סימן א', ובנקודות הכסף [סי' י"ח ס"ח], ובפלתי [שם סק"ג], ובחקרי לב דף יא בח"ב [יו"ד סי' ט'], גופי הלכות [כללי אות ס'] כלל תל"ב, מקום שמואל בשו"ת קעג. ובאגודה למד מכאן להכשיר שוחט שאינו יודע, וידוע כי כל ספר האגודה מיוסד על התוספות, ואם כן דבריו לא יסתרו דברי התוספות. ונראה דהאגודה ס"ל דכל הפלפול של התוספות היכא דיש חזקות מתנגדות, או רק חדא חזקה, ובשוחט שאינו יודע הוי תרתי חזקה, חזקת הבהמה דנשחטה בחזקת היתר עומדת, וחזקת גברא דמחזקינן ליה בחזקת יודע או בחזקת כשר, וכיון דהוה תרתי חזקה לכל התירוצים של התוספות כשר. ומה שכתבו האחרונים דגם בשוחט יצאה מחזקתו, בעל כרחו מקורם לא ס"ל להאגודה. אמנם הרבה מן האחרונים מחמירין בזה, ובחבורי ליו"ד הארכתי בזה, ובתשובה שכתבתי למו"ץ הרב המנוח מוהר"ר הירש אויערבאך ז"ל אב"ד בוורמיישא, זקנו של חתני התורני נר"ו. ועיין במלכי בקודש [חי' חולין קכג ע"ד].

דף י. ב. כמאן כרב הונא ולמפסל קמייתא. עיין תבואות שור דף ב [בכור שור].
מנא הא מילתא דאמרו רבנן אוקמיה מילתא אחזקה. קרית מלך רב ח"א לא ע"ד, מא ע"ב [הל' אישות פ"ד דין ד].
דילמא אדנפיק ואתי בצר ליה שיעורא. פנים מאירות ח"א סימן ט"ו.

תוספות ד"ה עד שיאמר ברי לי. תבואות שור דף ב [בכור שור].

תוספות ד"ה והא הכא דודאי טבל. עיין בגופי הלכות דף ט ע"א [כללי אות א' כלל כ] שכתב, קצת קשה למה שפירשו דהוה קרוב לוודאי, אם כן מאי קשיא ליה מהכא, דהא כאן עצם וודאי פוגם. ולפי מה שפירש מהר"ם מלובלין דברי התוספות לא קשיא, שהתוספות באו להשוות הנושאים דלכאורה אין עניינם שוה, ולפי מה שכתבו דהוה קרוב לוודאי, שפיר הוה עניינם שוה וכמו שפירש מהר"ם.

תוספות ד"ה סכין איתרעאי כו'. ויש לומר דשאני התם דאיכא למימר חסר ואתאי. נראה כוונתם, דהתם במקוה הרי בעל כרחך יצא כבר מחזקתו, שהרי אי אפשר שיחסר בפעם אחת, ואם כן בעל כרחך כבר התחיל מקודם, אבל גבי פגימה אפשר לומר דבפעם אחת נעשה הפגימה, ולא הוה הספק מקודם. ולפי זה משמע דעיקר הטעם במקוה הוא משום דבוודאי נעשה מקודם, הא לאו הכי הוה תלינן להקל, אע"ג דלא דמי לפגימה, דהתם בפגימה איכא צד טפי להתיר, משום דעצם וודאי פוגם ועור ספק פוגם, וסברא זו ליתא במקוה כלל, ואפילו הכי הוה מקילינן. ואפשר לומר דהשתא הדר ביה מטעם זה, דאמר בתחילה עצם וודאי פוגם, והכל תלוי בסכין איתרעאי בהמה לא איתרעאי, וטעם זה שייך נמי התם במקוה היכא דלא הוה חסר ואתאי.

אמנם אפשר לומר בכוונתם, דוודאי הגמרא לא הדר ביה מהך תירוצא, דצריך לומר עצם וודאי פוגם, אלא שבתירוצם הראשון הוה סוכרים דלא סגי לחלק בהך טעמא דעצם וודאי פוגם, אלא צריך גם כן גבי מקוה לטעם דחסר ואתאי, וכאן אפשר לומר דבפעם אחת נעשה, הא כל דלא הוי הני תרווייהו לא מקילינן. ובתירוץ השני חידשו דלא צריכין להך סברא דחסר ואתאי, אלא סגי לחלק בטעם הכא עצם וודאי פוגם. ואפשר לומר דלקמן בסמוך קאמר הגמרא לא כרב חסדא ולבר מקמייתא, ואיבעית אימא אי כרב חסדא מכדי מתלא תלינן, ממאי דבעצם דמפרקת דקמייתא איפגם, דילמא בעצם דמפרקת בתרייתא איפגם, וקשה, אם נאמר דטעמא דרב חסדא הוא משום דעצם וודאי פוגם ועור ספק פוגם, והרי זה לא שייך גבי עצם המפרקת, דהרי יש לתלות בעצם דמפרקת הראשונה כמו דתלינן בעצם דמפרקת האחרים, וקושיא זו הקשה הרשב"א לשיטת רש"י, דס"ל דבעינן דידע דנגע בעצם המפרקת, ובאמת לא ידעתי איך יתיישב גם לפי שיטתו.

אמנם אפשר לומר כמו שכתבתי, דהך מאן דאמר

דע"י חבל ארוך הוצרך לאשמועין דאפילו הכי סגי בהכי, ואין חוששין שמא נתמעט. ואין לומר דבאמת דווקא אם חזר הוה הסגירו הסגר, אבל ע"י שליח לא, חדא, דאם כן קרא למה לי כמ"ש. ועוד, דהא לפי האמת לכולי עלמא סמכינן על החזקה, אם כן אף דלא חזר נמי הסגירו הסגר, ומכל מקום אפשר דשם בנדריים דלא מיירי בהכי לענין חזקה, שפיר אפשר לפרש דע"י שליח נמי הוצרך לאשמועין דלא מהני.

ומדברי רש"י הללו נראה, שהיה מסגיר את הבית ממש, אמנם במשנה למלך פי"ד דטומאת צרעת ה"ה האריך בזה להוכיח, דההסגר לא היה אלא אמירת הכהן שיהיה מוסגר, והביא ראיה מוהסגיר דכתיב גבי מצורע, ע"ש בארוכה. ואפשר לומר דהתם נמי הוי הסגר ממש, וכמו שכתב הרד"ק בשרשים, שהיה סגור מבני אדם שלא היה רשאי לצאת, ובבית לא שייך זה, ולכן היה מסגיר הפתח. וגם כיון שאין אדם בבית, היה מסגירו כדי שלא יכנסו בני אדם ויטמאו, ולכן כתב רש"י שהיה מסגירו בחבל ארוך. ועיין בשו"ת מהרש"ך ח"א דף קמז ע"ב, ע"ג, וע"ש במשנה למלך, ושם בנדריים.

תוספות ד"ה דילמא אדנפיק ואתי. אבל היכא דאיכא ריעותא כגון סכין שנמצאת פגומה. וכתב מהרש"א דהיינו לרב חסדא, ומטעם סכין איתרעאי בהמה לא איתרעאי, והיינו מטעם חזקה, והרי איכא ריעותא, וזה עולה כפי מה שכתב מהרש"א לעיל [ע"א ד"ה סכין], דלתירוץ הראשון ולתירוץ האחרון שכתבו התוספות הדר ביה מטעמא דעור ספק פוגם, והוה רק טעמא דסכין איתרעאי, אבל לפי התירוץ השני דגם לפי המסקנא אמרינן כן דעצם וודאי פוגם, אם כן לא מקשה התוספות מידי, וכפי מה שצדדתי לעיל דגם לתירוץ הראשון ס"ל להתוספות הך טעמא דעצם וודאי פוגם, גם כן לא קשה להך תירוץ.

ובנדה [ב, ב] כתבו התוספות [ד"ה התם] התירוץ השני דעצם וודאי פוגם, והתירוץ השלישי משום ספק ספיקא, ובתור הכי הקשו קושייתם דהכא, היכא דאיכא ריעותא מנלן. וצריך לומר שלא כיוונו שם על הך דסכין פגומה, דאם כן לא קשה לתירוצם הראשון, רק כוונתם לשאר מקום דאיכא ריעותא, או שלא הקשו כן אלא לתירוצם בתרא דשם. ובתבואות שור [בכור שור] כתב, הא דלא תירצו התוספות כתירוצם דהתם בנדה, משום דבמקוה איכא למימר חסר ואתאי, ולמה הניחו כאן בתימה, ותירץ דהתם אליבא דרב חסדא קמקשי, וכאן אזלי אליבא דרב הונא דפסקינן כמותו. ולפי מה שכתב מהרש"א, אדרבה מוכח דהתוספות

בית אפל אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו. עיין פרשת דרכים דף לח ע"א [דרך כרמים, דרוש י"ו].

כהן גדול ביום הכפורים יוכיח דכתיב ביה יציאה כו'. וכתב רש"י כשהוא יוצא מבית קודש הקדשים לאחר הוצאת כף ומחתה, כתיב [ויקרא טז, כד] ויצא ועשה את עולתו. באמת הך מתניתין דתנן יצא ובא לו דרך כניסתו, לא בהוצאת כף ומחתה מיירי שהיתה היציאה האחרונה, אלא ביציאה הראשונה מיירי כשהביא הכף ומחתה⁹¹. ומכל מקום רש"י שפיר דייק, כיון דהוה מוכח מהך קרא דויצא דבעי יציאה ממש ולא דרך אחוריו, אף שהפסוק מיירי בהוצאת כף ומחתה, מכל מקום לא הוה מצרכינן גם בהוצאות אחרות שיחזור דרך אחוריו דמהיכי תיתי, כיון דהתורה הקפידה בחד יציאה שלא תהיה דרך אחוריו, אם כן הוא הדין מסתמא באחריני. ועוד דהרי מוכח דאין זה גנאי לקודש אם יוצא כדרכו, אלא וודאי דויצא אף דרך אחוריו נקרא יציאה. אמנם קשה, דרש"י בחומש כתב ויצא מן ההיכל לעשות את עולתו, אם כן הך קרא בקודם הוצאת כף ומחתה מיירי ומן ההיכל ולא מן קודש הקדשים, וכך כתב רש"י שם בחומש דהמקראות שלא כסדר, וכן מוכח מהגמרא. וצריך לומר דרש"י סבר כאן דהך ויצא אדלעיל קאי, על והניחם שם שהוא לאחר הוצאת כף ומחתה, ועל זה קאי ויצא ליצא מבית קודש הקדשים, ועשה הוא ענין בפני עצמו, נמצא דלא אמרו חז"ל דהפסוק שלא כסדר אלא על ועשה, אבל על ויצא לא נאמר דהוא שלא כסדר, אלא קאי לאחר הוצאת כף ומחתה. ורש"י הוצרך לפרש כן כאן, משום דהגמרא אמר דכתיב בה יציאה. אבל הא וודאי קשה, למה לא הביא רש"י פסוק ויצא אל המזבח אשר לפני ה' [שם יח], שהוא בוודאי יציאה מבית קודש הקדשים, וצ"ע. ושוב ראיתי בלחם שלמה [לניאדו דף ט] הקשה גם כן על רש"י, ותמיהני שלא הרגיש דרש"י הוה ליה להביא פסוק ויצא אל מזבח הזהב.

יכול ילך לתוך ביתו ויסגיר. וכתב רש"י שיחזור ויסגיר. ובנדריים [נו, ב] פירש רש"י ע"י שליח. ונראה דכאן לא מצינו לפרש כן, דהא אם נפרש כן, אם כן לא מוכח דלא כרב אחא בר יעקב, דמאי שנא הוא מאי שנא שליח, דהרי השליח יכול גם כן לראות, ולכן פירש רש"י כאן שיחזור. מיהו זה וודאי פשיטא, דאם חזר דהוי סגי בהכי בדיעבד, דניהו דלכתחילה לא יחזור לביתו אלא יקיים המצוה תיכף, מכל מקום אם לא עשה כן ההסגר, מכל מקום טוב הוא. ולכן פירש

91. גם הרש"ש העיר על כך.

ברוב וכלא היה, דלעולם אזלינן בתר רוב, ומזה ילפינן גם כן בכל איסור שנתערב בטל ברוב, דהרי זה ממש דין הסנהדרין, דהתורה אמרה דהמיעוט לגבי הרוב כמאן דליתא דמי. ואפשר העיקר קרא גם להכי הוא דאתא, ואע"פ דלפי פשטא דקרא לא מיירי רק בסנהדרין, והך רוב דשאל הגמרא עליה כאן הוא ברוב דתליא בטבע העולם, כגון בהמות דאין יודעים אם כשירות או טריפות, אך זה ידוע לנו דרוב הבהמות שיש בעולם כשירות הן, ומעתה כל בהמה שנשחטה, אמרינן מסתמא שזאת הבהמה היא מן הרוב של הבהמות שכשרות הן, ולא מן המיעוט שטריפה היא, וכן רוב בני אדם הם נולדים מן אביהם הידוע לנו, שהרי רוב הנשים אין מזנות, או שרוב תשמישן עם הבעל, ואם כן כל אדם מסתמא הוא בנו של אביו המוחזק, שמסתמא הוא מן רוב בני אדם שאינם ממזרים. והרוב הראשון שאמרה תורה הוא רובא דאיתא קמן, הרי אנו רואים הרוב בין בסנהדרין בין בביטול איסור. אמנם זה הרוב שבא מן הסברא הוא רובא דליתא קמן, ועל זה שאל הגמרא כאן מנלן דאזלינן גם כן אחר רוב כזה.

ומסוגיא זו הקשו⁹³ לדעת הרמב"ם [הל' איסורי ביאה פי"ח הי"ז, טומאת מת פ"ט הי"ב, שאר אבות הטומאות פט"ז ה"א] דס"ל דכל ספק אינו אסור אלא מדרבנן, אם כן מאי הוכיח הגמרא מכאן מן הראיות שהביאו דאזלינן בתר רובא, ודילמא הטעם לאו משום רובא אלא משום ספק שרי, ואפילו לא הוי רובא נמי שרי, ואפילו במחצה על מחצה דהתורה לא אסרה אלא וודאי. ומהרי"ט [ח"ב יו"ד סימן א'] כתב, דספק לא הותר אלא באי אפשר לברר, אבל היכא דאפשר לעמוד על בירורן של דברים אסור לאכלו, שהרי חייבה תורה קרבן באוכל חלב דהוה ליה למידק, וכתיב והוא לא ידע ואשם ונשא עונו⁹⁴, וכל הני דמייתי מעיקרא הא אפשר למבדק כמו גבי פסח, ומהך טעמא גופא דחי גמרא ילפותא דרב אשי דיליף משחיטה עצמה, ודילמא במקום נקב קשחית דהיכא דלא אפשר שאני, כלומר וכיון דלא אפשר הוא שרינן מכח ספק, ומשמע דווקא דעל לימודא דרב אשי מקשה הגמרא כן ודילמא היכא דלא אפשר, אבל הך ראיות דמביא הגמרא כאן לא מקשה כן, והטעם דכל הני אפשר נינהו, ואע"ג דאסור לשבור עצם בפסח, הוא דווקא היכא שהחזק כבר בפסח, אבל אי לא

כאן בשיטת רב חסדא אזלי מדהקשו מסכין פגומה⁹², ותו, דהרי בשבר בה עצמות קיימא לן כרב חסדא. וגם כן קשה, מהיכן ילפינן דמוקמינן אחזקה, הרי איכא ריעותא. ונראה דהתוספות שם בנדה נאדרו משני התירוצים הראשונים, ותירצו מכח האי קושיא דהכא, דצריך לומר דגבי מקוה חסר ואתאי, ואם כן הקושיא הראשונה גם כן מתורצה, אמנם הכא אדרבה כתבו הנך שני תירוצים לבסוף, ולא ניחא להו בהאי סברא דחסר ואתאי, ולכן הניחו בקושיא.

ועיין על התוספות מהרצב"י [חכם צבי] סימן ג', קרית מלך רב ח"א דף מא [הל' אישות פ"ג הי"ד ד"ה וראיתן], דברי אמת בקונטרסים פה ע"ג [קונ' תשיע'], פנים מאירות ח"א סימן ט"ו, מגדנות נתן דף לח, תבואות שור דף ג [שם]. וע"ש שהביא בשם הב"ח בתשובה [כ"ז], כי בהך דמקוה הוי רק מדרבנן [ועיין גאוני בתראי סימן ט"ו], והתוספות בעל כרחך לא ס"ל הכי, דאם לא כן לא מקשו מידי ממקוה לנגע. ולדעת הרמב"ם ניחא, דכל ספק [הוא אינו אלא איסור] דרבנן, אם כן הוה רק מדרבנן. ועיין בשו"ת מהרשד"ם [יו"ד הלכות שחיטה ובדיקה אות י"ח].

תוספות ד"ה אלא לאו. מגדנות נתן [ח"ב לד ע"ד].

דף יא, א. עיין על כל הרף מלכי בקודש [קכג ע"ד], ושער המים [לט ע"א – הל' טריפות סי' ל"ט] בשיטתו.

מנה"מ דאזלינן בתר רובא. פנים מאירות סימן ט"ו, שער המלך ח"ג סח ע"ג [הל' יבום וחליצה פ"ג הט"ז], ובח"ב דף יב, דברי אמת בקונטרסים פה ע"ג [קונ' תשיע'], מחנה אפרים בחידושים יז [הלכות יבום פ"ג דין יו], מכתם לרוד דף מו [שו"ת יו"ד סי' א'], גופי הלכות [כללי אות א' כלל ד'] כלל תל"ג, באר יעקב סי' ע"ג וע"ד, עץ חיים פרשת שלח פד ע"ב, ובלשונות ז ע"א, קהלת יעקב אלגאזי עג ע"ב [אות נ' סעיף רי"ד ד"ה ואלום], באר יעקב מא ע"א [יו"ד סי' ד'], מגדנות נתן לח [שם], ועיין בית ישחק צ [הל' טו"מ פ"ט הי"ב], ברית יעקב יו"ד ע"ב [דרוש ג' ד"ה והנני למעלת הצדקה], ועמ' יא [דרוש ד' למעלת כבוד אב ואם].

בתר רובא. הרוב הנאמר בתורה אחרי רבים להטות [שמות כג, ב] הוא ברוב ברור, דהיינו הסנהדרין היושבים ואמרו דעותיהם כל אחד ואחד לזכות או לפטור, ובזה אמרה תורה דהמיעוט בטל

92. ראה במהר"ם שפירש קושיית התוס' אליבא דרב הונא.

93. הרשב"א בתורת הבית בית ד שער א סי' יב, ובחידושי קידושין עג, א ד"ה ממזר, והר"ן סוף פרק

קמא דקידושין.

94. וכן תירץ הפרי חדש יו"ד סי' ק"י בכללי הס"ס כלל א, וע"ש בשב שמעתתא שמעתא א פ"א.

ועיין במשנה למלך בסוף הלכות מעילה [פ"ז ה"ו], דעל מה שרצה מהר"י אלפאנדארי להוכיח מההיא דסוף מעילה דמטבע חשיב ולא בטיל, השיב הרב משנה למלך דביטול לא שמענו אלא לבטל האיסור לתחילה באכילה, אבל אם הרוב הוא איסור, נהי דאיסורא איכא, אבל לחייבו מלקות או כרת או קרבן לא שמענו. ועיין באוהל יוסף סימן כ"ד, שם נדפסה תשובה מהר"ח ב"ד אבולעפיא תמה עליו מסוגיין, דהרי אף לענין קטלא אמר הגמרא דאזלינן בתר רובא במכה אביו ואמו ואחרינא, וכן הביא עוד כמה ראיות מש"ס ובסוף פ"ק [דכתובות טו, א] גבי וארב לו וקם עליו דפטרין מטעם קבוע, הא לאו הכי היה חייב דאזלינן בתר רוב, (ובאמת מהתם אין ראייה, דהוה כאילו נתכוון לישראל, וע"ש).

והנה בוודאי מסוגיא זו מוכח דרובא דאיתא קמן עדיפא מרובא דליתא קמן, דהרי ברובא דאיתא קמן פשיטא לן מן התורה דהולכין אחריו, ועל רובא דליתא קמן הוצרך להביא ראיות, אמנם אחר שידוע לן דאזלינן בתר רובא אף ברובא דליתא קמן, יש לומר דבהא אדרבה רובא דליתא קמן עדיפא, שהרי אין כאן דבר הפוטר או היתר בבירור, אלא מכח רובא אנו דנין אותו לחייב או לאיסור, והוה כאילו ידוע לנו שזה האיש חייב, או שזה דבר האסור בוודאי מכח רובא דעלמא, אבל כל היכא דאיתא קמן איסור והיתר ופטור וחייב, בזה אנו לא הולכים אחר הרוב לחייב מיתה או קרבן או מלקות, כיון שיש כאן היתר ברור, והרי אפשר שעלה בידו ההיתר ולא האיסור, ומספק אי אפשר לחייבו⁹⁶, וזהו נידון של הרב משנה למלך שם גבי מעילה, אבל בכל רוב דאזלינן בתר רובא דעלמא כוודאי ייחשב לכל דבר. ושוב בא לידי חקרי לב ח"ב [שם], ובסימן צ"ז האריך בזה ע"ש.

תוספות ד"ה מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא כו'. לרב אחא בר יעקב פריך כו'. עיין מהרש"א, ומה שכתב בבאר יעקב דף סא [יו"ד סי' ק"י ד"ה ועוד], ובזרע אמת ח"ד סימן קי"א. באותו הדיבור. אלא ילפינן מפרה אדומה כו', אע"ג דאיכא חזקה כנגד הרוב כו'. והקשה מהרש"א, דלפי זה באמת קשה למה אזלינן בתר רובא, נימא סמוך מיעוטא לחזקה וה"ל פלגא ופלגא. וצריך להבין דקושיא זו לא לבד כאן קשה, אלא בכל מקום דאזלינן בתר הרוב, נימא סמוך מיעוטא לחזקה וליכא כי אם רוב. ועיין בבדק הבית להרא"ה [ו, ב] שכתב מכח הך

אזלינן בתר רובא לא הוה הוחזק כלל בפסח, ולא נפק זה מספק כרת, לא הוה אסור לשבור עצם כדי לבדוק, ורק אחר שהוחזק בפסח אסור לשבור עצם.

ומהרח"א בעץ חיים דף פד ובלשונות הקשה עליו, דהא כתב רש"י [לקמן יב, א ד"ה דאמר רחמנא] דהא דאזלינן בתר רובא אפילו היכא דאפשר להתברר הלכה למשה מסיני הוא, או דילפינן מאחרי רבים להטות, ולמה הוצרך רש"י לכך, והלא לפי שיטתו של הרב מהרי"ט הך לימודא דפרה אדומה שריר וקיים, (כי האי דפסח נדחי בגמרא מכח קושיא דגומרתא), דהרי אפשר לברר, ואפילו הכי אזלינן בתר רובא, ע"ש. ועיין בית ישחק דף צ [ע"א, הל' טו"מ פ"ט הי"ב]. ובאמת זו לא קשה, דאם רש"י כתב כן, אפשר הרמב"ם לא יסבור הכי, אלא דילפינן מפרה אדומה, וכן כתב הר"ן להדיא דאפילו בבדיקת סרכות הריאה אזלינן בתר הרוב מן התורה, וילפינן לה מפרה אדומה, הרי דהר"ן לא סבירא ליה, אלא דילפינן לה מפרה אדומה כיון דהוה אפשר. איברא דמדעת הר"ן איכא למדחי, דיש לומר דטעמו הוא לפי האמת דילפינן חזקה מקרא גם כן, וגבי פרה הוה חזקה דאתי מכח רובא, וזה ילפינן מיניה והוה הדין לענין סרכות, אבל רובא לחוד לא שמענו. ולפי מה שתירץ מהרי"ט מוכח על כל פנים, דרש"י לא ס"ל כהרמב"ם דספק בשל תורה מותר, דאם כן יקשה עליו קושיא מהרי"ט. ועל פי זה ניחא מה שמקשים, דהא מוכח דאזלינן בתר רובא מכהן שעובד עבודה בשבת, ודילמא לאו כהן הוא, דיש לומר דהתם שאני, כיון דאי אפשר להתברר בלאו הכי, אין איסור מכח ספק. אמנם הא ליתא, לפי מה שכתבו בדעת הרמב"ם⁹⁵, דבחייבי כריתות ומיתות בית דין אף להרמב"ם אסור מדאורייתא, ואם כן אסור לו לחלל שבת מספק. ואין להקשות לדעת מהרי"ט, דאם כן מה צריך הגמרא לומר לקמן, דאי לא תימא הכי לר"מ דלא חייש למיעוטא היכי אזלינן בישראל, וזה צריך להוכחה זו, הא וודאי כיון דלא אפשר שרי מכח ספק, דאפשר לומר דזה גופא בא להוכיח דספק שרי היכא דלא אפשר לברר. אמנם הא ליתא, דהרי בשחיטה איתחזק איסורא, ובאיתחזק איסורא אף לדעת הרמב"ם ספק אסור, ואם כן שפיר הוצרך להוכיח מהא דר"מ. ולקושיית הראשונים על הרמב"ם, עיין בחקרי לב ח"ב דף קפו [יו"ד סי' קי"ח להל' קונטרס הספיקות], ומה שכתבתי בזה בסמוך.

96. שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, ממש לדברים אלו זכה גם החת"ס בשו"ת אהע"ז ח"ב סי' קמ"ז, ע"ש.

95. ראה בכסף משנה הל' טו"מ פ"ט הי"ב שמצא כן בספר ישן מהרמב"ם בעצמו.

הרי רובא דאיתא קמן עדיף מרובא דליתא קמן, ואם ברובא דליתא קמן לא צריכינן לברורי, מכל שכן ברובא דאיתא קמן, ע"ש. ולפי מה שכתבתי לעיל [ד"ה בתר רובא] אין ראיה, דנהי דרובא דאיתא קמן עדיפא ליזול בתרה, מכל מקום בזה יש עדיפות ברובא דליתא קמן דאין כאן איסור ברור, ומהאי טעמא כוודאי יחשב להמית וללקות ולחייב קרבן¹⁰¹, לא כן ברובא דאיתא קמן שיש כאן היתר בבירור, אין כאן עונשין כלל, וכמו שכתב במשנה למלך, ואם כן הוא לענין ההיתר דבטל, הכי נמי לענין האיסור דבטל, דכיון שיש שם איסור וודאי, כל היכא דאפשר לברורי צריכינן.

ולא עוד אלא שיש לומר, דהא דקאמר הגמרא רובא דאיתא קמן כו', לאו דפשיטא ליה דרובא דאיתא קמן טוב יותר, אלא דמספקא ליה, כיון שיש לומר דיש עדיפות ברובא דאיתא קמן, אע"פ דברובא דליתא קמן יש עדיפות מצד אחר, על כל פנים אין ללמוד רובא דליתא קמן מרובא דאיתא קמן. אמנם אחר שיש לנו לימודים דאזלינן בתר רובא דליתא קמן, אם כן יש לומר דעדיף בכל מילי מרובא דאיתא קמן, דהתם יש וודאי איסור, וברובא דליתא קמן לא הוזק איסור. ולפי מה שכתב מהרי"ט לדעת הרמב"ם, דבלאו הכי כל ספק שרי מדאורייתא, אם כן מאי הוכיח הגמרא מכל הני, והא בלאו הכי ספק הוא. וצריך לומר דאי מטעם ספק, הוה צריכינן לברורי, אבל מטעם רוב לא צריכינן לברורי, ואם כן כדמקשה הגמרא מנלן דאזלינן בתר רובא, היינו דאין צריך לברר, דאי באי אפשר לברר, בלאו הכי שרי מכח ספק, ואם כן כיון דכל עיקר קושית הגמרא כך הוה, מנלן דברוב אינו צריך לברר, ועל זה קאמר רובא דאיתא קמן לא קמיבעיא לן, משמע דפשיטא לן דברובא דאיתא קמן אין צריך לברר. אמנם לתירוץ האחר שכתב שם מהרי"ט לא מוכח מידי, וכן להפוסקים האחרים. ויש עוד להאריך בזה וכאן קצרת. **רובא דאיתא קמן. עיין ב"ב כד [ע"א תוס']**

ד"ה וש"מ.

אתיא מרישא של עולה כו' ולא נתחיה לנתחים. והקשה בשער המלך ח"ג דף סג [הל' קרבן פסח פ"י ה"א] דלרבי אלעזר דיליף מראשה של עולה, אם כן

קושיא, דהא דאמרינן רוב מצויין אצל שחיטה מומחים הן, לאו דווקא רוב אלא כל. וע"ש במשמרת הבית שהשיג עליו, וכתב כמה גווני לחלק ולא יצדקו בכאן, דמה שתירץ הוא דווקא על מה שסמכין על הרוב לענין שחיטה, כיון שהמתעסקין מתעסקין בה⁹⁷, וזה לא שייך לענין טריפות. וכן מה שתירץ הרשב"א [יבמות ק"ט, ב] דדווקא במיעוט דמפלת, שהרי מן הרוב דמתעברות יוצא הן מיעוט דמפלת ומגרע את הרוב, זה נמי לא שייך בטריפות, שהרי הוא מן המיעוט שבחוץ שאינו מגרע הרוב⁹⁸. ומה שתירץ מהרש"א דסמוך מיעוט לחזקה לא הוי אלא מדרבנן, כן מבואר להדיא בתוספות בבכורות דף כ [ע"ב ד"ה] חלב פוטר, ועיין מ"ש שם.

עוד תירץ מהרש"א דהוה מיעוט שאינו מצוי. ובשער המלך ח"ב דף קח [הל' יבום וחליצה פ"ג ה"טז] הקשה עליו, דאם כן איך רצה ללמוד מזה דאזלינן בתר רובא⁹⁹, ועיין מ"ש בבכורות בזה. ועוד יש לומר דדווקא לפי האמת דאזלינן בתר רובא רק דנסמוך מיעוט לחזקה, לענין זה מהני האי סברא דהוה מיעוט שאינו מצוי, שלא נסמוך אותו לחזקה דלהוי פלגא ופלגא, דבעינן מיעוט טוב לגרע הרוב, אבל אי לא הוה אזלינן בתר רובא כלל, אין מקום לחלק בזה בין מיעוט המצוי לשאינו מצוי, דיש לומר דהוה נמי מצוי, אבל לא כל כך. וע"ש בשער המלך, ברית יעקב יוד ע"ג [דרוש ג' ד"ה ובהכי].

רובא דאיתא קמן לא קמיבעיא לן, כי קמיבעיא לן רובא דליתא קמן. הרב חקרי לב ח"ב סימן צ"ד נסתפק, הא דקיימא לן ברובא בטיל הוא דווקא באי אפשר לברר איסורו, אבל היכא דאפשר לברר, כגון חתיכה של חלב שנתערב בשנים של שומן, ויש למצוא אומן בקי שיודע להכיר, מי מחייבין לטרוח אבתריה, ופשיט ליה מהא דקיימא לן דכל י"ח טריפות לא בדקינן אבתריה אף שאפשר לברר¹⁰⁰, ואם כן מוכח דלא צריכינן בירור אף שאפשר. ושוב דחה, דילמא דווקא ברובא דליתא קמן, דאין כאן איסור ברור, אבל ברובא דאיתא קמן שיש כאן איסור ברור לא. ופשיט ליה, דהרי הגמרא אמר רובא דאיתא קמן לא קמיבעיא,

101. ראה בשב שבעתתא [ש"ב פט"ו] כתב כמו כן דברובא דליתא קמן שלא מועיל כל דפריש מרובא פריש, וכן לגבי ספק ממזר היכא שמתברר איסורו מכח רובא דליתא קמן אין מתחשבין כלל במיעוט דנחשב כוודאי, והחילוק הוא "שרובא דליתא קמן הוה ליה רוב הבא מן הסברא לפיכך חשיב ודאי, משא"כ רובא דאיתא קמן אדרבה מסברא יכול להיות דפירש מן המועט כמו מן הרוב".

97. וז"ש: אפילו תימא דבעלמא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, לא אמרינן אלא ברובא וחזקה בעלמא, אבל חזקה המסתלקת ע"י המתעסקין לסלקה ורוב דמתעסקין, כל שיתעסקו בה מסלקין אותו ודאי.

98. כן כתב מהרי"ט אלגאזי בבכורות אות מ.

99. וכן הקשו גם רעק"א בחידושו ובתשובתו סי' קצ"ח והפמ"ג בפתחה לסי' ל"ט.

100. רש"י לקמן יב, א ד"ה פסח וכ"כ שאר הראשונים.

הוה לן לימוד דאזלינן בתר רובא, הוה דחינן כן, אמנם השתא דבלאו הכי יש לנו לימוד דאזלינן בתר רובא, אם כן אמרינן דאפילו בלייף נמי אסור, ולכן לא כתבו הרמב"ם פ"ו דמעשה הקרבנות הי"ט. ועיין מה שכתבתי ביומא דף כו [ע"ב ד"ה העוקן].

דמנח גומרתא עליה. וכתב בחקרי לב ח"ב דף קפו [יו"ד סי' קי"ח להל' קונטרס הספיקות], דהרי בפסחים פרק שביעי [פד, ב] אמר הגמרא באמת למה לא מניחין גומרתא, אביי אמר שמא יפקע, רבא אמר משום הפסד קדשים, וכיון שכן איך דחי דילמא ע"י גומרתא, והא לאביי איכא ספק שבירת עצם, ואם כן מאי אולמא לאו דספק טריפה מספק שבירת עצם, ואדרבה לענין דחיה שב ואל תעשה עדיף, וכל שכן לרבא דאיכא הפסד קדשים בוודאי, איך הותר הפסד קדשים משום ספק טריפה¹⁰³, אמנם לדעת הרמב"ם נחא, ע"ש בארוכה. ולעניות דעתי הקלושה יש להשיב, חדא דהכי קאמר הגמרא, דבאמת חדא איסור צריך לעשות, או לאכול ספק טריפה או להניח גומרתא, ואם כן מאי חזית דהתירה התורה הך איסור, דילמא איסור דשמא יפקע התירה התורה או הפסד קדשים, אבל ספק טריפה אסור. ועוד מה שכתב הרב מאי אולמא דהאי איסור מהאי איסור, יש לומר דוודאי הך בדיקה הוא בתר שחיטה קודם שיצלה, ואם ימצא טריפה יביא פסח אחר, ואם כן הך דגומרתא עדיפא כדי שלא לעמוד בספק כרת, וכן נראה מדברי מהרי"ט, ע"ש. וגם לדברי רבא נראה דאפילו אם נאמר דלהפסיד קדשים הוי איסורא דאורייתא, היינו דווקא במתכוין להפסיד, אבל זה אינו מכוון להפסיד, ואם כן לא הוי אלא איסור דרבנן, וכן לאביי הא הוי דבר שאין מתכוין, ופסיק רישיה לא הוי, אם כן למה אסור. אלא וודאי צריך לומר דדווקא לענין המוח אסור רבנן, משום דגזרו דהוה בשב ואל תעשה, אבל לענין דין תורה מקשה הכא הגמרא שפיר. מיהו למאן דאוסר דבר שאין מתכוין לא הוה מקשה הגמרא מידי, וצריך לומר כתירוצים האחרים שכתבתי. וע"ש בחקרי לב מה שרצה לתרץ לקושית הראשונים על הרמב"ם¹⁰⁴.

והנה בחידושי הר"ן מבואר שכתב בתחילת הסוגיא, דרש"י כתב אגב הא דאמר מנלן דאזלינן בתר חזקה, אמר נמי מנלן דאזלינן בתר רובא, והר"ן כתב דעל הא דרב הונא קאי, דאמר בהמה בחייה בחזקת

נתחיה לנתחים מנלן, ואי משום "אותה", דילמא כי קאמר קרא דאין צריך לנתח לנתחים, דהיה מקום לומר דצריך לבדוק בשביל קרום של מוח, קמ"ל קרא דאין צריך דאזלינן בתר רובא, אבל לעולם אם רוצה אין איסור בדבר. ובלימודי ה' לימוד צ"ו הקשה עליו, דבאמת לפי הך סברא דרבי אלעזר אין איסור בנתחיה לנתחים. ולעניות דעתי קשה, דהא אמר אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא, ואם כהבנת הרב לימודי ה', מאי קאמר אלא לאו, הא התורה אמרה בפירוש כן דאין צריך לבדוק אחר קרום של מוח, ופשיטא הוה דאזלינן בתר רובא. מיהו אפשר לומר, דלר"א מספקא ליה אי עיקר קרא להכי הוא דאתא דלא צריכין למבדק, ואשמעינן דאזלינן בתר רובא, אבל איסורא ליכא כלל, או דעיקר קרא לאיסורא אתי, ואעפ"כ נשמע על כל פנים מיניה דאזלינן בתר רובא, ודחי דוודאי קרא איסורא קמ"ל, ואפילו הכי לא מוכח דאזלינן בתר רובא כיון דלייף לית לן בה.

ולעיקר הקושיא אפשר לומר, דוודאי אע"ג דמוכח מכל הני דאזלינן בתר רובא אף דליתא קמן, היינו בתר דכתיב אחרי רבים להטות וגלי קרא דאזלינן בתר רובא, רק שהיה מקום לחלק בין רובא דאיתא קמן לרובא דליתא קמן, וזה ילפינן מהנך לימודים דליכא, אבל אי לא הוה כתיב אחרי רבים, מעיקרא דדינא לא הוה ילפינן מהנך הוכחות דניזיל בתר רובא, כיון דלא נזכר בתורה כלום מרוב, והוה דחקינן לתרץ בגוונא אחרינא¹⁰². מעתה אם נאמר דלא נתחיה לנתחים אתי לאורויי דלא צריך, משום דאזלינן בתר רובא אבל איסור ליכא, אם כן כיון דהתורה כתבה בפירוש דאזלינן בתר רובא אף ברובא דליתא קמן, אם כן וכ"ש ברובא דאיתא קמן, ואם כן אחרי רבים להטות למה לי וכ"ש הוה. מיהו לפי מה שכתבתי דיש סברא לומר דרובא דליתא קמן עדיפא, כיון שאין שם חזקת איסור כלל, אם כן הדרא קושיא לדוכתה. ועיין מה שתירץ בשער המלך שם, ועיין מ"ש [בזבחים] בסוף פרק חטאת העוף בדף סו [ע"א על תוד"ה אלא].

אתיא מרישא של עולה. עיין לקמן כו [ע"א תוספות] ד"ה מנין לרבות, ברית יעקב יא ע"ג [דרוש ד' למעלת כבוד אב ואם].

אבל היכא דלייף לית לן בה. אפשר לומר אי לא

102. במנחת עני ערך שבירת עצם מתייחס רבינו למה שכתב כאן, וז"ל: וכבר כתבתי דלא קשה, דאילו הוה אמרינן דלא אזלינן בתר רובא ובעי בדיקה אחר הטריפות, א"כ בע"כ הוה צריכין לומר דגומרתא שרי.

103. וכן הקשה רעק"א בחידושי, ותירץ שגם לאביי וגם לרבא אינו אלא חשש, וכל כמה דלא ידעינן

104. ראה במנחת עני ח"ב ערך שבירת עצם מה שכתב רבינו בענינו.

וליהוש דילמא טריפה. עיין זבחים יז [ע"ב תוס' ד"ה] שרפה אונן.

תוספות ד"ה אבל היכא דלייף כו'. משום דאיכא למימר דמספק נמי אמר רחמנא דלדחי שבת. לכאורה לדעת הרמב"ם לא קשיא, דס"ל דכל ספק רחמנא שריא באי אפשר לברר¹⁰⁶, ואם כן בשחיטת הקרבן אי אפשר לברר מחיים, ולכן שרי הספק, וקודם הקרבה היו בודקים כל מה שאפשר לבדוק, ואם כן לא מוכח מידי. ונראה דהתוספות לא ס"ל דספק שרי מדאורייתא, ולכן הוצרכו לומר דהקב"ה התיר אפילו לא ניזל בתר רובא כמו בפיקוח נפש. וכך כתב בצרור החיים דף קלז ע"ב [הל' טו"א פ"ב]. והוא הקשה שם על התוספות, דלתירוצם מאי הביא הגמרא ראייה מכל הני, דנימא נמי דהקב"ה צוה כן אע"ג דספק הוא. ולעניות דעתי כוונתם הוא, דוודאי בקרבן דצריך לבטל מכל וכל שלא לשחוט, דהרי קודם השחיטה אי אפשר למבדק, ולכן התירה התורה אע"ג דלא אזלינן בתר רוב, אבל בכל הני דלא צריכין ליבטל לגמרי, אלא דהתורה לא היה לה לאסור נתחיה לנתחים, וכן לשבור עצמות הפסח, ועל כל פנים היה המצוה מקויים, וכן בעגלה ערופה היה לו להתיר לבדוק אחר העריפה, וכן בפרה אדומה קודם שריפתה, ולא היה המצוה בטלה מכל וכל, משא"כ גבי שבת הוצרכה התורה להתיר שחיטה על כל פנים, משום דלא אפשר בענין אחר¹⁰⁷. ועיין במהר"ם לובלין, ובבאר יעקב דף ס ע"ג [י"ד סי' ק"י ד"ה ומה], ובמגדנות נתן דף לט [ע"א] ודף מא [ע"ג].

תוספות ד"ה הערופה. בית אברהם כהן קמו ע"א [מנחה בלולה].

תוספות ד"ה אתיא מפרה אדומה כו'. ויש ללמוד מכאן דכל חזקה שלא נתבררה כו'. ואין לומר דנהי דמטעם חזקה לא תלינן להכשיר דעכשיו נטרפה, מכל מקום מכח רובא נכשיר ונאמר דעכשיו נטרפה, דדווקא היכא דלא איתיליד בה ריעותא הוא דאזלינן בתר רובא, אבל עכשיו דאתיליד ריעותא לא אזלינן בתר רובא. אמנם הר"ן סובר דכיון דהוה חזקה דאתי מכח רוב, כל שאפשר דסמוך לשחיטה נטרפה, העמידנה על חזקתה דאזלינן בתר חזקה דאתיא מכח רובא, דעדיפא דאזלינן בתרה אף במקום דאיכא ריעותא, אבל בחזקה לחודא דלא אתיא מכח רובא אף

איסור קאי, נשחטה בחזקת היתר עומדת עד שיוודע לך במה נשחטה והוא מכח רוב, דחזקה אין כאן כמו שכתבו התוספות, ואם כן בתחילה הקשה רישא דרב הונא דאמר בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת מנלן הך חזקה, והדר שאל על סיפא דרב הונא דנשחטה בחזקת היתר עומדת מכח הרוב דמנלן דאזלינן בתר רובא, ע"ש. ולדעת הר"ן גופא צריך לומר דהכי פריך, מנלן דהוה בחזקת היתר מכח רוב, דילמא הוה ספק שקול ואסור מדאורייתא, כמו דס"ל להר"ן, דאי ס"ד דכוונת הר"ן דאי לא אזלינן בתר רובא אכתי בחזקתה הראשונה קיימא, אם כן מה הקשה הר"ן בקידושין [סוף פ"ק] על הרמב"ם מהך סוגיא, דהא אי לא אזלינן בתר רובא יש חזקה ואיסור, ובחזקת איסור מודה הרמב"ם דספק איסור מדאורייתא. אמנם אי נאמר דמחזקינן מאיסור לאיסור, ואם כן אם נאמר דלא אזלינן בתר רוב, הוה הך בהמה בחזקת איסור הראשון ואף מספיקא אסור, ואם כן לא קשה מידי על הרמב"ם. ודעת הרשב"א בחידושיו דמחזקינן מאיסור לאיסור. ואפשר לומר דהא גופא דמחזקינן מאיסור לאיסור, היינו אי ספק אסור מן התורה, ואם כן כיון דמכח הספק אסורה, אמרינן גם כן דהרי היא בחזקת איסור, כי לא יצאה מספק אל ההיתר, אמנם אם נאמר דספק מותר מן התורה, לא הוה מחזקינן מאיסור לאיסור, דהך ספק כוודאי היתר הוא, דהתורה לא אסרה כלל. וע"ש בחקרי לב, ברית יעקב יב ע"א [דרוש ד'].

אתיא מעגלה ערופה. נחפה בכסף סב ע"א [חור"מ סי' א'], מים שאל סח ע"ג [מים ראשונים סי' ל"ב].
כפרה כתיב בה כקדשים. עיין עבודה זרה כט [ע"ב תוספות ד"ה] כפרה, שבעות יא [ע"ב תוספות ד"ה] אי הכי, קידושין נו [ע"א תוספות] ד"ה כפרה. **אתיא מפרה אדומה.** אליה רבא למהר"א אלפאנדרי דף מד [קוני' עיגונא דאיתתא שער א'], שער המלך ח"ב קח ע"ב [הל' יבום וחליצה פ"ג הי"ו ד"ה עוד], וח"ג דף סח [טומאת מת פ"ט הי"ב ד"ה האמנם], מחנה אפרים בחידושים דף יז ע"ג [הל' יבום], תבואות שור דף ג [בכור שור], מלך שלם ח"ב עג ע"א [חולין], מקום שמואל [ח"ב] בשער התירוצים [סח ע"א], זכרון יוסף כו ע"ג [י"ד שאלה ד'].
ושחט ושרף מה שחיטתה כשהיא שלימה. משנה למלך פ"ד דפרה הלכה י"ב¹⁰⁵.

הפוסקים לא הסכימו לאותה גירסא, וכ"כ בשו"ת מהרי"ט ח"ב י"ד סי' א, חות דעת סי' ק"י בית הספק ד"ה אכן ועוד אחרונים.

107. כעין זה תירצו גם הרמב"ן והרא"ה.

105. ראה במנחת עני ח"א ערך הפשט וניתוח כפרה אדומה.
106. ולספר ישן דהביא הכ"מ בהל' טו"מ דכתוב ברמב"ם דבחיבי כריתות ומיתות גם ספק אסור מדאורייתא גם אליביה קשה, אבל כבר כתב הראש יוסף בע"ב דכל

ידיע¹¹¹, ומדחיי אם כן בעל כרחך לאו ממזר הוא. ושמעתי מתרצים, דהגמרא הוכיח מבין ממזר ידוע שהכה אביו דיכול לחיות, דכיון דידוע שהוא ממזר, ואם כן בהכה אביו נימא דאשת הממזר זינתה ולא אביו הוא. ולעניות דעתי אין זה מספיק, דדילמא באמת התורה לאו בהכי מיירי, ובן ממזר ידוע שהכה אביו פטור, דהרי הגמרא דנה לתרץ כגון שהיו אביו ואמו חבושים בבית הסוהר, דוודאי הוא דוחק לאוקמיה קרא בהכי, ואפילו הכי הוה מוקמינן כן אי לאו דדחי דאין אפוטרופוס לעריות, ומכל שכן דאיכא לאוקמיה קרא בכשרים דווקא ולא בפסולים כגון בממזר. ולעיקר הקושיא, הנה כבר כתב האגודה בדף פו [בחי' ליבמות פרק האשה] דדווקא בדורות האחרונים התפללו על הממזר שלא יחיה¹¹², אבל לעולם לפי דין התורה היה חי. ועיין מה שכתבתי ביבמות עח [ע"ב ד"ה שאלו], ומה שציינתי שם¹¹³. עוד מקשים, מאי רצה להוכיח ממכה אביו ואמו דאזלינן בתר רובא, דהא קיימא לן [קידושין פ, א] סוקלין ושורפין על החזקות, ואע"פ שאין אנו יודעין שהוא בנו, כל שהחזיק עצמו לבנו ממיתים על זה, ואם כן הכא נמי כיון שהחזיק עצמו לבנו ממיתים עליו. ולעניות דעתי נראה, דדווקא בתר דאזלינן בתר רובא, וכיון שאם אנו יודעין שהוא בנו חזקה אביו הוא בוודאי לכל דבר, אם כן אף שאין אנו יודעים אלא ע"י שהחזיק עצמו, הוה כאילו אנו יודעים שהוא בנו מכח חזקה, אבל אי לא הוה אזלינן בתר רובא והיו תולין לומר ממזר הוא, אם כן אף שהחזיק עצמו לבנו מה בכך, הא ידיעתו אין מכרעת, והרי הוא אינו יותר ממה שאנו יודעים, וזה שהחזיק עצמו לבנו הוא גופא בטעות, שסבר שהוא בנו ובאמת אינו בנו. ועיין בתורת כהנים פרשת אמור גבי אביו חזקה מנין, ובמקום אחר הארכתי בזה. ועיין במלך שלם [ח"א] דף צ ע"ב [רמב"ם הל' איסורי ביאה פ"א ה"כ] שהקשה קושיא זו בשם הרב דרך אמת, ובחוט השני [שו"ת] דף יג.

והרמב"ם בפ"א מהלכות איסורי ביאה ה"כ כתב האי טעמא דסוקלין על החזקות דילפינן ממכה אביו ואמו¹¹⁴, והוא מן הירושלמי [קידושין פ"ד ה"י], ולפי

הר"ן סבר דלא אזלינן בתרה, וכדמוכח ממקומות אחרים, בפרט מההיא [דינא] גבי קידשה אביה בעיר [קידושין עט, א], ע"ש¹⁰⁸, ועיין בזה בספרים שציינתי בגמרא. ובעיקר קושית התוספות מקשים, דמאי קשה להו, הא אפילו אי נימא דטעמא הוי משום חזקה, על כל פנים פשיטא דאזלינן בתר רובא דרוב עדיף מחזקה, אם לא שנאמר דהתוספות כתבו כן לתירוץ השני שכתבו לעיל בשם רבינו חיים. ובשער המלך ח"ב דף קח [ע"ג, הל' יבום וחליצה פ"ג הי"ז] תירץ, דהכי קמקשה התוספות, מנלן דרובא לחוד סגי, דילמא טעמא הוי משום דרובא וחזקה, וכל היכא דאיכא רובא וחזקה להתיר, אפילו רבי מאיר דחייש למיעוט מודה בכי האי גוונא, ואם כן הכי נמי דילמא בפרה מהאי טעמא הוא, דהוי תרווייהו חזקה ורובא¹⁰⁹, והקשה מזה על הרשב"א שכתב לתרץ קושית התוספות, דכיון דילפינן חזקה, מכל שכן רובא, והא לא מוכח מידי. ולעניות דעתי דהרשב"א סבר דדווקא כי הוי חזקה ורובא בשני עניינים, כגון בהך דייבום שם ביבמות קיט [ע"א] דחזקה הוה, שהרי יצאה חמותה בלא בנים, ואם כן אשה זו היה לה חזקה היתר, כיון שלא היה יבם בעולם, והרוב הוא היתר אחר, דאפילו אם ילדה חמותה הרוב מה שהולידה הוא אינו מחייבה לייבום דמתצה נקבות וגם נפלים, ואם כן לא הוה כי אם ספק ספיקא דמודה רבי מאיר, אבל הכא הרוב והחזקה הכל אחד לומר שאינה טריפה, דמעמידין על חזקתה שלא היה טריפה באותו פעם, וגם רוב בהמות כשרים, ואם כן מכח זה אנו אומרים גם כן שאינה טריפה, ואם כן בכי האי גוונא לא מודה רבי מאיר, כיון שהרוב אינו מוסיף על החזקה, והכא נמי אי לא הוה מהני טעמא דחזקה, גם מטעם צירוף רוב בהדה לא הוה מהני. ועיין בעי חיי ח"ג יו"ד סימן מ"ו, באר יעקב מז ע"ב [יו"ד ריש סי' ס"ד], מגדנות נתן דף לח, חקרי לב ח"ב דף יג [יו"ד סי' ט' ט'], ובסימן כ"ו, ובספרים שציינתי בגמרא, ברית יעקב יו"ד ע"ג [דרוש ג' ד"ה ובהכי].

דף יא, ב. אתיא ממכה אביו ואמו וכו' דילמא לאו אביו הוא. ומקשים¹¹⁰ הא ממזירא לא חיי אם לא

111. כ"ה בירושלמי דאינו חי יותר מל' יום.
112. השער המלך מביא זה בשם הילקוט דמנביאים ואילך התפללו שלא יחיה כדי שלא יתערבו ממזרים בישראל.
113. דבריהם של האגודה ושעה"מ הובאו בשם הגדולים ח"ג בקונטרס טוב עין בדף לו, ועי' בגופי הלכות דף קמא ע"ב [לשונות הגמרא, למעלת רות].

108. דאם קידשה עצמה בבוקר ולאחר מכן קידשה אביה, ועתה היא בוגרת לפנינו, אומר רב כיון דעכשיו היא בוגרת אם כן היא מקודשת לזה שהיא קידשה את עצמה.
109. ואמנם כן הקשה גם הר"ן דהיאך אפשר לילף רובא מחטאת, הרי בחטאת יש חזקה עם הרוב, אבל רובא או חזקה לחודיה לא ניזיל בתריה.
110. שער המלך הל' טומאת מת פ"ט הי"ב.

גבי בכור, לאו מטעם נפל הוא, דאפילו בידעינן שכלו לו חדשיו אין פודין דהוה מה"ט¹¹⁹, דהא לענין שיהיה מוחזק בעינין שלשים יום. ועיין בחקרי לב קפא [שם] ובמגדנות נתן.

תוספות ד"ה כגון שהיו אביו ואמו חבושים כו'. ועוד הוה מצי למידק דאזלינן בתר חזקה דהעמד האם בחזקת צדקת. וכתב מהרש"א דלפי מה דמתרין אין אפוטרופוס לעריות, אי אפשר לומר מחמת חזקה דאימא דנאנסה. ובחקרי לב ח"ב דף קפא ע"א [שם] הקשה על זה, שהרי בכתובות דף [ט, א] כתבו התוספות ד"ה [ואי בעית אימא] בשם הירושלמי דמהאי טעמא לא מוקמינן לה בחזקת צדקת ואמרינן שנאנסה, משום דנאנסה קלא אית ליה, וכיון דליכא קלא הוי אונס לגבי רצון כמיעוט לגבי רוב, ואם כן אכתי תקשי דילמא משום חזקה, ואי משום נאנסה, הא איכא תרי רובי, רוב דבעל ורוב ברצון דלא חשיבי ליה נגד חזקה, ולמיעוט דמיעוט לכולי עלמא לא חיישינן, והכריח מזה דהתוספות לא ס"ל כמו שכתב הרב שער המלך, הבאתי לעיל בתוספות ד"ה אתיא מפרה דרובא וחזקה מהני לכולי עלמא. ולעניות דעתי אפשר לומר, דהתוספות סוברים דהכא שאני, דבשלמא התם דהיה מזמן קרוב, אם כן שפיר יש לומר דאם היה נאנסה הוה ליה קלא, דמסתמא הוא בתוך זמן שקבעו חכמים נותנים לבתולה שנים עשר חודש, אבל כאן דהוא זמן רב אחר המעשה שנאנסה, דהא מכה אביו צריך להיות גדול כדי לדונן, אם כן שפיר יש לומר דנאנסה והוה ליה קלא, ובריבוי הזמן נשכח ולא נודע כעת. ועוד יש לחלק בין ארוסה שנאנסה דוודאי אית לה קול, וגם היא עצמה מפרסמת הדבר, לאשה היושבת תחת בעלה שמחפה על עצמה, ובלאו הכי כמה פוסקים סוברים שם דהגמרא שלנו אינה הולכת על שיטת הירושלמי.

עוד מקשים¹²⁰, דילמא מיירי שאביו קינא לאשתו ושתתה מים המאררים ונולד קודם לזה, ואם כן בעל כרחך מדלא בדקוה המים לא זינתה. ויש לומר דאפשר דנאנסה, לפי מה שכתבתי דנאנסה שפיר יש לומר בכי

גמרא דידן הרי משמע דהוא מטעם רוב ולא מטעם חזקה¹¹⁵. ועיין בתשובת הרשב"א סימן כ"ז שכתב גם כן דהוא מטעם חזקה, ומשמע שם דמהגמרא דהכא למד כן, והרי בגמרא אמרו מטעם רוב. ואפשר דהרמב"ם והרשב"א כוונתם לחזקה דאתי מכח רובא, ואילו לא היה הרוב גם החזקה לא היה מהני וכמ"ש¹¹⁶. וקרוב לזה כתב בחקרי לב דף קפא בח"ב [י"ד סי' קי"ח להל' קונ' הספיקות]. אמנם בבנו מאנוסה דחייב רחמנא דמטעם חזקה הוא.

ובתורת חיים [נג ע"א – ח"י חולין] הקשה, דלמה לא הביא הגמרא ראייה מכהן שמקריב קרבנות, ודילמא לאו כהן הוא, ובהא ליכא לתרין דהיו חבושים, דילמא אביו נמי לאו כהן הוה. ולדעת הרמב"ם ניחא, דכל דאי אפשר לברורי שרי מטעם ספק כמ"ש לעיל, וכן מצאתי כעת להרב שער המלך בדף סח בח"ג [ע"ג, הל' ט"מ פ"ט הי"ב]. מיהו בלאו הכי לא קשה, לפי מה שפירשתי לעיל בדברי התוספות גבי קרבן בשבת, דוודאי היכא דצריכה לבטל המצוה מכל וכל שלא יקריבו שום קרבן, בזה אמרינן דהתורה התיירה אפילו בלא רוב, אבל היכא דיכולה המצוה להתקיים בענין אחר, בזה שפיר מוכח מיניה, דלמה לא צוה התורה המצוה בענין אחר, ואי הוה חיישינן לכהנים, היה בטל מצות הקרבנות מכל וכל. ומה שהקשה עוד הרב תורת חיים, איך שרי למנסב איתתא דילמא ממזרת היא, כבר השיב הרב שער המלך דספק ממזר שרי, דממזר וודאי הוא דלא יבוא, אבל ספק ממזר יבוא¹¹⁷. ומה שהקשה הרב שער המלך מפדיון הבן, דניחוש שמא טריפה הוא, עיין מה שכתבתי בזה בפרק יש בכור [בכורות מט, א ד"ה לאחר].

ועוד יש להקשות, איך הכהן יכול להוציא חמש סלעים מהאב וגם כופין על זה, הא יכול לומר שמא לאו אביו אני ואינני מחויב לפדות, ואי משום רוב, הא אין הולכין בממון אחר הרוב. אמנם הא לא קשיא, דהא חייב מטעם חזקה שהחזיק עצמו לאביו¹¹⁸. ואפשר לומר לשיטת רש"י, הא דבעינן שלשים יום

התורת חיים.

118. בח"י רבינו בבכורות הנ"ל מביא כבר רבינו בעצמו את חידושו של בעל הפלאה בספ"ק דכתובות, דכיון דלשאר דיני תורה לא נחשב לטריפה, א"כ ה"ה לגבי דיני ממונות. אמנם מחדש שם רבינו דרוב כה"ג הבא מכה הטבע גם שמואל מודה דאזלינן בתר רוב, ע"ש.

119. ר"ל דבעינן שלשים יום כדי שיוחזק שהוא בנו של אביו.

120. בחידושי הרד"ל מביא זאת כקושיית העולם.

114. וז"ל: מי שהוחזק בשאר בשר דנין אותו ע"פ חזקה וכו', וראיה לדין זה ממה שדנה התורה במקלל אביו ומכה אמו שיומת, ומניין לנו ראייה ברורה שזה אביו אלא בחזקה.

115. הבכור שור בקידושין דף פ, א והחת"ס אה"ע"ז ח"א סי' ע"ו עמדו ג"כ על כך, ומתמצים שצריכים שתי ההנהגות גם יחד כדי לקבוע שזהו אביו.

116. כן תירץ גם בחוט המשולש לר' חיים מוולוז'ין.

117. וע"ע בראש יוסף שמאריך יותר בישוב קושיית

בסימן קס"ו במהדורא בתרא שהשיג עליו, וע"ש, ועיין מכתם לדוד דף מה [שו"ת יו"ד סימן א'], ועיין במהר"ק שורש קע"א קרוב לסופו, ובשער המלך ח"ג [סח ע"ב הל' טו"מ פ"ט הי"ב]. ושוב ראיתי בחקרי לב ח"ב דף קצא [יו"ד סי' קי"ח, להלכות קונטרס הספיקות] שעמד על דברי הרב ראשון לציון.

תוספות ד"ה וכי תימא דבדקינן ליה כו'. ושמא קסבר דשמה התראה. כלומר דוודאי למאן דאמר לא שמה התראה, אי אפשר לומר דבדקינן ליה, דאם כן הוה התראת ספק, ואם כן לא הוה צריך לומר הטעם משום דמינוול, אמנם למאן דאמר דהתראת ספק שמה התראה, ואם כן שפיר אפשר לומר דבדקינן ליה, הוצרך לומר דמינוול. ועיין בלימודי ה' לימוד מ"ז שכתב בענין אחר¹²⁵.

תוספות ד"ה ליחוש דילמא במקום סייף נקב הוה כו'. הקשה הר' יצחק בר מרדכי כו'. עיין מה שכתבתי שם בסנהדרין [פא, ב על תוס' ד"ה הנסקלין] ליישב מה שמקשים¹²⁶ מבת כהן שזינתה¹²⁷.

ומה שכתבו דרבי עקיבא לטעמיה, הקשה במהדורא בתרא אם כן קשה, איך אכלינן בשרא כיון דחייש למיעוטא מדאורייתא. ולא קשה, דהתוספות בהך תירוצא ס"ל כמ"ש לקמן בריש השוחט [כח, א ד"ה אתא] דאפשר לבדוק החיצון, ורק בפסח וקדשים הוה מום, ואם כן מיקרי לא אפשר. אבל הא קשה, דהרי מוכח בבבב"ב [כה, א] דרבי עקיבא סבר דהותר לאכול מבהמה בלי בדיקה וכדרכ הונא והוא מטעם רוב, והיינו חזקה הבאה מכח רוב. ואפשר לומר דאם נחוש למיעוט הוה רק פלגא ופלגא, כמו שכתבו התוספות בבכורות [כ, א ד"ה מחוורתא], וסברי התוספות בהך דספק אין אסור אלא מדרבנן, וכיון דמדרבנן הוא משום הפסד ממון לא העמידו דבריהם, דהא באמת אין צריך לאכול, רק שיהיה ראוי לאכול כמו שכתב מהרש"ל בים של שלמה, ואם כן מן התורה ראוי הוא. ומכל מקום קשה, דמשמע בגמרא דרבי עקיבא סבר כרב הונא, והרי זה אי אפשר דרבי עקיבא כרב הונא ס"ל, דטעמא דרב הונא מטעם רוב, ורבי עקיבא לא אזיל בתר רובא, ודוחק לומר דמצד

האי גוונא. ועוד אפשר לומר דזה אין ראייה להמיתו, דילמא הא דלא בדקו מים לאמו משום דאביו לא היה מנוקה מעון¹²¹.

וכי תימא משום איבוד נשמה דהאי נינווליה. וכתב רש"י דכתיב ושפטו העדה והצילו העדה¹²². ומקשים, אדרבה משום איבוד נשמה דהאי לא נינווליה, ואם כן יהיה פטור מטעם דילמא טריפה הוה, ועיין בספר בית יהודה [נ ע"א – חי' מהר"י ב"ן לחולין]¹²³. ונראה דפשיטא ליה להגמרא דהורג נפש אי אפשר בלא קטלא, וכתיב [בראשית ט, ו] שופך דם האדם באדם דמו ישפך, וכתיב [במדבר לה, ג] ולא יכופר כי אם בדם שופכו, והוכיח הגמרא מדאמרה תורה דקטלינן ליה ולא חיישינן שטריפה הרג, שמע מינה דאזלינן בתר הרוב, ועל זה מקשה דילמא התורה לא אמרה להרגו אלא אחר שבדקו את הנהרג ולא היה טריפה, וסתר, דזה אי אפשר דהתורה צוה כן לבדוק דהא מינוול, ואם כן מסתמא התורה צוה להרגו בלא בדיקת הנהרג, וסתר זה, דילמא לעולם צריכין דווקא לבדוק הנהרג, ואי משום דמינוול, התורה חסה משום איבוד נשמה דהאי, דהא על כל פנים אי לא ציוותה התורה לבדוק, בעל כרחך היו צריכין להרגו אותו כמ"ש, והתורה חסה על איבוד נפשו דילמא פטור משום דטריפה הוה, ולכן הקילה בכבודו של נהרג לבדוק אותו¹²⁴.

אמר רב אשי אמרייתא לשמעתיא קמיה דרב כהנא. מלך שלם ח"ב דף עג ע"א [חולין].

דאי לא תימא הכי לרבי מאיר דחייש למיעוטא הכי נמי דלא אכיל בישראל. עיין בקונטרס הספיקות בראשון לציון דף קיו [ריש כללי ספק ספיקא] דרצה להוכיח דספק אסור מן התורה, דאם לא כן מאי מקשה פסח וקדשים מאי איכא למימר. ולא ידעתי מאי קשה לו, דהא בלאו הכי כתבו התוספות דהא דחייש רבי מאיר למיעוט לא הוי אלא מדרבנן, אלא שמביא ראייה דיש חילוק בין אפשר ללא אפשר, וכמו כן נימא לרבנן. ובלאו הכי הרי כבר כן הקשו הראשונים בתחילת הסוגיא, וכבר תירצה מהר"ט כמ"ש לעיל, ועיין בפר"ח. ושוב ראיתי בעפרא דארעא

סי' ר"י.

124. כזה פירשו השמ"ק, נודע ביהודה ונימוקי הגרי"ב גם יחד.

125. ועי' בחת"ס דלדעת התוס' ביבמות שכל דבר שסופו להתגלות אינו נקרא התראת ספק מיושב היטב.

126. בשם הגאון מהר"ץ זה"ש.

127. דא"כ למה בת כהן בשריפה, דילמא לאו בת כהן היא, וממיתה למיתה לא אזלינן בתר רובא, ועי"ש שני תירוצים.

121. והרד"ל העיר שעדיין יש מציאות להעמיד כאשר יש לו שתי נשים ומשקה את שתיהן, והמים בדקו את אשתו השניה, וע"כ דהראשונה לא זינתה, דאל"כ אין האיש מנוקה מעון, ואף אם בשוגג חשיב אין האיש מנוקה מעון, וכמ"ש המשנה למלך בפ"ב דסוטה. וע"ע בראש יוסף.

122. ראה רש"ש.

123. וכן הקשו בשיטה מקובצת ובנודע ביהודה מהר"ת יו"ד

הריאה שאני, ובשאר טריפות מודה דאין צריך לבדוק משום דלא שכיחי, והוא הדין קטן וקטנה לא שכיחי שיהיה סריס או איילונית ודמיא לשאר טריפות.

תוספות ד"ה פסח וקדשים כו'. עיין בחקרי לב דף קצא [שם] שכתב דסברת התוספות אינה מוסכמת, וביבמות דף קיט [ע"א] כתבו הם עצמם דלרבי מאיר היכא דאיכא למימר סמוך מיעוטא לחזקה הוה מדאורייתא, ע"ש. ועיין בבכורות כ [ע"א] דשם כתבו התוספות [ד"ה ואיב"א] כמו שכתבו הכא, אע"ג דס"ל שם גם כן היכא דסמך מיעוטא לחזקה הוה מדאורייתא, אמנם כבר ביאר מהרש"א שם דהא דחיישינן שמא במקום נקב קשחית לא הוה חזקה, דעל כל פנים מהני שחיטה לטהרה מידי נבילה, וע"ש שהארכתי בזה¹²⁹. ומכל מקום מדברי הרשב"א והר"ן מוכח, דהגמרא מקשה מדאורייתא הוה לנו לחוש בפסח וקדשים. ואפשר דסברי דרבי מאיר חייש לכל מיעוט מדאורייתא ברובא דליתא קמן, ועיין מה שכתבתי בזה בריש פרק בתרא דיבמות [קיט, ב ד"ה אל]. ועיין לימודי ה' כב ע"ג [לימוד ל"ד], ולקמן פו [ע"ב] ד"ה סמוך מיעוטא. עיין על כל הדף שער המים בשיטתו [ה ע"ג].

ראה אחד ששחט. שו"ת רשב"א סימן תמ"ב. תוספות ד"ה אי דידע דלא גמר. עי' לעיל ג [ע"ב תוס' ד"ה] ואם וד"ה דליתא.

רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן. הראשונים¹³⁰ הקשו דאין נימא רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, נימא סמוך מיעוטא לחזקה. וראיתי בקול אליהו בחי"ד סימן א' שכתב, ששליח דרך לעצמו על פי מה שכתב הרשב"א בחידושו ליבמות [קיט, א] והנמוקי יוסף שם¹³¹, דשם גבי יבום המיעוט הוא מהרוב עצמו מגרע הרוב, מה שאין כן הכא דהמיעוט לא הוה מהרוב עצמו, ע"ש, וכיוון לדברי הרשב"א עצמו במשמרת הבית שתירץ כן, שכתבתי בדף הקודם גבי אתיא מפרה, ע"ש, ותמיהני שלא ראה הרב דבריו¹³².

עוד הקשה הרב קול אליהו, דאין אמרינן רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, הא קיימא לן דרובא

דין תורה ס"ל כרב הונא. ולכן נראה דבהך תירוצא ס"ל דטעמא דרב הונא מכח חזקה לבד, והא דמייתי ראייה מפרה אדומה, היינו כפי תירוצם דעדיין לא קים לן דאזלינן בתר חזקה, אבל לפי האמת טעמא משום חזקה. ועיין בחידושי רשב"א. ואין להקשות דהא רובא וחזקה רובא עדיף, דהא בלאו הכי צריך לומר לרבי עקיבא דלית ליה הך סברא, דהרי אזיל בתר חזקה ובתר רובא לא אזיל. ועיין בחידושי הרשב"א חולין דף ט גבי בא זאב ונטל בני מעיים.

דף יב, א. פסח וקדשים מאי איכא למימר. בכורות כ [ע"א תוס'] ד"ה איבעית אימא, וד"ה חלב פוטור, עיין לקמן כח [ע"א תוס'] ד"ה אתא כי ממסמס קועיה.

רש"י ד"ה פסח כו'. אי נמי אחרי רבים להטות משמע כו'. עיין מכתם לדוד דף מה [שו"ת יו"ד סי' א']. ומ"ש רש"י ואהא סמכינן, עיין דרך המלך דף ה ע"ג [הלכות חו"מ פ"ב הי"ז], ועיין בשער המים [ה ע"ג – שיטה על חולין] שכתב שדברי רש"י צריכים ביאור. ונראה כוונת רש"י, דוודאי מהקרבן פסח אין ראייה, דיש לומר דהתורה צוה כן להקריב יהיה כשר או טריפה, הוא יצא בו אם יהיה טריפה בסתר, אבל מה שציווה התורה לאכלה הוא דקשיא, וכן קדשים שלמים גם כן קשיא, למה צוה התורה לאכלה ולא סגי בלאו הכי. אמנם קשה למה כתב רש"י שלמים, ולא כתב רש"י אפילו חטאת שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים. וע"ש בשער המים שנתקשה בלשון המרדכי [רמז תקע"ה] שהביא ראייה משעיר המשתלח¹²⁸, והוא הדין לקטן וקטנה אע"ג דאפשר. ולעניות דעתי כוונת המרדכי, דוודאי בכל השאר הוה לא אפשר, ואם כן יש לומר דהיכא דאפשר לא סמכינן, אמנם גבי בדיקת הריאה נהי דלא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה איברים איברים, מכל מקום היה יכול לירד אחריו ולבדוק הריאה, ואם כן בדיקת הריאה אפשר הוה, אלא שמע מינה דאפילו באפשר סמכינן ארובא, וכרש"י ודלא כמהר"י הלוי. ולדעת מהר"י הלוי לא קשיא מקטן וקטנה, דס"ל דטריפות

128. דהתם לא היתה בדיקה כלל אפילו בריאה.

129. דף כ, ב בתוס' ד"ה חלב. וכתב רבינו שם דבאמת קשה דמה יושיענו זה דמוציאה מידי נבילה, דהא עכ"פ בחזקת איסור היא. ופירש כוונת המהרש"א דהבהמה בחזקת שאינה זבוחה עומדת, וא"כ כיון שנשחטה כראוי הרי היא זבוחה לפנינו והשחיטה כראוי, רק הספק מחמת דבר אחר, אבל ברוב מצויין אצל שחיטה הספק בשחיטה עצמה אם הוה שחיטה או לא, וא"כ מוקמינן לה אחזקתה הראשונה שלא נשחטה.

130. ראה תוס' בכורות כ, ב ד"ה חלב ורא"ש [חולין פ"ק סי' ט"ו], בדק הבית ו, ב ומשמרת הבית ז, ב והריטב"א.

131. שהקשה שם ביבמות דבכל הסוגיא שם מזכירה הגמ' רק למיעוט המפילות, ולא הקשה אמאי לא אמרה מיעוט שאין מתעברות כלל, ותירץ בשם הרשב"א דאין מתעברות דמנגד הרוב לא אמרינן בו סמוך לחזקה.

132. ראה שו"ת רעק"א מה"ת סי' ק"ג.

[סקי"ז] תמה, דמוכח מהגמרא דחיישינן דאחר תרמו. ועיין במשנה למלך פ"ב דבכורות ה"א תמה על שלא הרגישו בזה רבני אשכנז, ע"ש, וכבר כתבתי שנגרש המגן אברהם מזה, וגם בפרישה נגרש מזה. ועיין במחנה אפרים דף נד [הל' שלוחין סי' כ"א] שתמה גם כן על הטור, ובנדפס בעירובין דף לב [ע"ב ד"ה כתב הטור] כתבתי ליישב דברי הטור ע"ש¹³⁴. ועיין דינא דחיי ח"ב ד ע"ד [עשין מ"ח הל' קידושין].

דילמא איניש אחרינא שמע ושחט. וכתב הרא"ם בספר יראים [סי' תנ"ו בהל' שחיטה] דדווקא קאמר שמע, ואם כן יודע היה דרצון בעל הבית היה לשחט, אבל לא שמע אם כן הרי הוא חשוד אגזל, ולא אמרינן בכי האי גוונא רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן. וכן ההיא דבסמוך אבדו דווקא, אבל נגנבו לא, דאם חשוד על הגניבה, לא אמרינן רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן¹³⁵. ושאר הפוסקים חולקים בזה¹³⁶, והרשב"א הביא ראיה מתוספתא דקתני בהדיא¹³⁷, ולדידהו קשה למה קאמר ושמע. ואפשר דלהכי קתני ושמע, דוודאי אי לא שמע מהיכי תיתי שישחוט בהמה של אחרים, וכנראה דמיירי בביתו, ומי יכנס לביתו וישחטם שלא ברשותו, ואם אחר עשה שלא ברשות כיון דלא שחט לאכילה, אם כן יש לומר דלא ידע כלל הלכות שחיטה, אבל כיון ששמע שרצון בעל הבית בכך, אם כן אמרינן דהבקי לשחוט שחט.

נראין דברי רבי מדברי רבי חנינא. ע"י לקמן קט [ע"א] תוס' ד"ה נראין.

רש"י ד"ה הכי קאמר וכו' ודברי רבי חנינא וכו'. תולדות יצחק [קסז ע"ג].

בבית דכ"ע לא פליגי. עיין תבואות שור [בכור שור]. וראיתי לו שהביא לשון העיטור שכתב בבית דווקא אבדו, אבל לא אבדו לא, בעל דבכא הוא דאזיק ליה, ולא דאיק מדקתני המוצא תרנגולת שחוטתה. ואפשר כוונתו דווקא אבדו, ואם כן איכא למימר דאחר מצאן חיים ושחטן לצורך עצמו ואח"כ רצה להחזירן, אבל אם מצאן בביתו שחוטם אסורין, דאפשר לומר דשונאו הוא ועשה, שהיה מכוון להזיקו,

דתליא במעשה לא הוי רוב, והא וודאי ידיעה זו לא אתיא ממילא, אלא ע"י מעשה רב בלימוד הדינים ושימוש אומן והשחזת סכין, ואמאי סמכין ארובא כי האי, ולא מצא ישוב לזה, אם לא שנאמר דאיכא הכא עוד רוב, דאמרינן רוב ישראל כשרים הם, ואין מכשילין את הרבים להאכיל לישראל מילתא דאיסורא, ומשום הכי אע"ג דרובא דמומחין תלוי במעשה, מכל מקום הך רובא דכל ישראל בחזקת כשרות לא תליא במעשה, אלא הוא מלידה ומבטן, וע"ש. ובאמת לשיטתו הוה מצי לפרש, טעמא דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן מהאי טעמא גופא, דרוב ישראל בחזקת כשרות הן. וכן כתב הרא"ה בבדק הבית בדף ו סוף עמוד ב וז"ל: וטעמא דמילתא דכל המצויין אצל שחיטה אנו סומכין לומר שהן מומחין, לפי שדבר מפורסם הוא בישראל ואפילו אצל עמי הארץ, שהנבילה אסורה וכן אבר מן החי, ואין תקנה בזה אלא בשחיטה, הלכך אין אדם מישראל נזקק לשחוט לעולם אלא אם כן יודע הלכות שחיטה, עכ"ל, הרי הדברים מפורשים דטעמא הוא, כי מי שאינו מומחה שאינו שוחט, ואף הרשב"א במשמרת הבית שם אינו נראה שחלוק עליו בעיקר הפירוש, אלא במה שמפרש הרא"ה דהאי רוב לאו דווקא הוא, אלא קאמר הרשב"א דרוב דווקא הוא, לפי דעדיין יש חשש מן המיעוט, ע"ש, והרא"ה לא אתי לאפוקי, אלא שלא נפרש דרוב יודעים שמי שאינו בקי אסור לשחוט, והמיעוט שאין יודעין שמי שאינו בקי לא ישחוט, להכי פירש דכולי עלמא יודעים, אבל אפילו נימא דמיעוט אין יודעין, מכל מקום לא הוי רובא דתליא במעשה, דלזה אין צריך לימוד לידע דמי שאינו בקי אסור לשחוט. ועיין שם מה שהביא בשם ריא"ז מכ"י לתרץ בעיקר הקושיא של סמוך מיעוטא לחזקה¹³³, ועיין בכורות כ [ע"ב תוס' ד"ה] חלב, לחם שלמה [לאניאדן] ט ע"ג.

ממ"נ אי חזקה שליח עושה שליחותו וכו'. הטור פסק בסימן של"א [סקל"ד] דאם ידוע שכריו תרום לא חיישינן שאחר תרמו, והמגן אברהם בסימן ת"ט

135. וכן משמעות הרמב"ם בפ"ד דהל' שחיטה ה"ח דהשמיט התיבות וכן אם נגנבו. וע"י באור זרוע סי' שס"ז ג"כ מביא דעה זו בשם יש רצו לומר. וע"י בבית הלוי ח"ב סי' א' באריכות, ומסיק בביאור שיטתם דכל שעשה איזה איסור באותה שחיטה עצמה שוב חיישינן שמא נשחטה שלא בהכשר הל' שחיטה והרי היא ספק נבילה.

136. ראה בתוס' ד"ה הרי וברא"ש.

137. יש לתמוה על רבינו שגם בתוס' וברא"ש כאן מובאת התוספתא.

133. דאע"ג דיש חזקה לאיסורא ומיעוטא דהדיוטות, אפ"ה אמרינן רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, משום דהוי מיעוטא דהדיוטות מיעוטא דמיעוטא, דלאו כולי הדיוטות מנבלי, אדרבא רובא דהדיוטות לא שהו ולא דרסי ושחטי שפיר, אלא דאיכא למיחש דילמא שהה או דרס ולא אדעתיה, והו"ל מיעוט דמיעוטא דלא חייש גם ר"מ כדאיתא בסוף יבמות, וכזה תירץ גם הרא"ש כאן סי' י' וסי' ט"ו ושם ביבמות דהוי מיעוט שאינו מצוי.

134. וכתב שם דדבריו של הקרבן נתנאל אינן נהירין.

כוונה אפילו גדול ע"ג, אבל לענין חרש אין חילוק בין גט לחליצה, דאפילו בחליצה הוה בר כוונה, ולכן הוצרכה הגמרא למפסל חרש וחרשת משום דלאו בני קריאה נינהו, אבל משום כוונה לא מפסל, וכך כתב בספר בני יעקב דף קלד [מאמר ז']. ובוה לא קשה מה שהקשה בבית יהודה [נ ע"ב – חי' מהר"י ב"ן לחולין], למה לא תירצו התוספות על קושייתם מהכא להאי דגיטין, דהתם שאני דמוכחא מילתא, אבל הכא לא מוכחא מילתא, דאם כן עדיין היה קשה מחליצה, דהא התם נמי לא מוכחא מילתא, ואפילו הכי מוכח דבני כוונה נינהו חרש וחרשת, ורק מטעם קריאה מפסלי, והוצרכו לתרץ דהכא רק רואין אותן, אבל אין מלמדין אותן. ועי' במקום שמואל שער התירוצים [סח ע"ג], מנחת בכורים [נט ע"ד], גט מקושר קסא ע"א. רש"י ד"ה אמר ליה ר' אמי לרבי חייא בר אבא. עיין משנה למלך פי"ד דטומאת אוכלין ה"ב. תוספות ד"ה ותיבעי ליה מעשה. בני יעקב קלד ע"ב [מאמר ז' כתיבת גיטין ושטרות], מקום שמואל בשו"ת סימן כ"ה, קרית מלך רב ח"א קכו ע"א [הל' גירושין פ"ג דין טו ד"ה ועוד], מלכי בקודש [קכד ע"ב], אמרות טהורות [קמט ע"ג – הל' גיטין סי' קכ"ג].

דף יג.א. מפני שיש להן מעשה ואין להן מחשבה. עיין בבני יעקב דף קלד [שם] הביא דברי הר"ש במסכת ידים, על מתניתין דספ"ק הכל כשרים ליתן לידים אפילו חרש שוטה וקטן, דבתוספתא בעי כוונת נותן ונוטל לרבי יוסי, והא דלא פליג בחרש שוטה וקטן, משום דבני כוונה נינהו. והקשה הרב בני יעקב, דהא מוכח דלאו בני כוונה נינהו, דהא אמרינן מאן תנא דלא בעי כוונה לשחיטה, אלמא לאו בני כוונה נינהו, ע"ש שהניח בצ"ע. ובאמת הר"ש לאו יחידאה הוא, שכן כתב הב"י בס"ס קנ"ט בשם הגהות הרא"ש בפרק אלו דברים, דפסל קטן פחות מבר שית, וכתב הב"י שהוא סובר דבעי כוונת נותן ונוטל, וחרש שוטה וקטן בני כוונה נינהו, ופחות מבר שש לאו בן כוונה הוא, והוא דעת הר"ש ממש. ולהרשב"א לא קשה, אע"ג דהוא גם כן מצריך כוונה, מפני שהוא סובר דסגי בכוונת נותן או נוטל, ואם כן יש לומר הא דבחרש שוטה וקטן כשר, מיירי שנתכוון (הנותן) [הנוטל], אבל להר"ש והגהות הרא"ש דמצרכי כוונת תרווייהו קשה. ולעניות דעתי היה נראה, דכשם דגבי גט מהני גדול עומד על גביו שמלמד ומזהיר, הכי נמי גבי נטילה הוי גם כן כגדול עומד על גביו, שהרי הנוטל צריך לכוון, ואם כן הוא מלמד ומזהיר. ואין להקשות משוטה לפי מה שחלקו התוספות בין גט

ואם כן מסתמא לא שחטן כהוגן כדי שיהיו אסורים באכילה, דכיון שמחמת שנאה עשה, הרי מפסידו כל מה שיכול להפסידו. אמנם לא דייק ליה מדקתני המוצא תרנגולת שחוטה, ואם כן הרי אפשר נמי לומר ששונא לקח מבעליו ושחטו, אלא וודאי דלא חיישינן להכי, אפילו אם שונא שוחט אע"פ [כן] שוחט כהוגן. אשפה שבשוק. עיין עבודה זרה נג [ע"א תוס'] ד"ה או דילמא.

תוספות ד"ה כי פליגי כו'. ה"ה דפליגי בשוק בלא אשפה כו'. אין לפרש דבאו לומר שלא נפרש דבשוק נמי לכולי עלמא אסור, דהא זה אי אפשר, דהרי לעיל בברייתא תניא או שמצא תרנגולת שחוטה בשוק דשרי, ואם כן הך ברייתא אמאן תרמייה, אלא כוונתם דלא נימא דרבי יהודה גם כן בשוק מתיר, והך ברייתא ככולי עלמא אתיא, להכי כתבו דלעולם לרבי יהודה אסור, וכדמוכח בבבא מציעא [כד, ב]. וכן כתב בבבא מציעא [כד, ב] א' ע"ד [סימן א'], אלא שהקשה למה הוצרכו התוספות לכך, כיון דקיימא לן כרבי חנינא ולא כרבי יהודה, ע"ש. ואפשר לומר דהוקשה להם ההיא דבבא מציעא, דקאמר דהתירו משום שחיטה כרבי חנינא, ומשמע דלרבי יהודה אסור, והרי אי אמרינן דרבי יהודה מתיר גם כן בשוק, אם כן הרי אפילו לרבי יהודה מותר, ולכן כתבו דרבי יהודה אסור, ואם כן שפיר אמרו שם בבבא מציעא כרבי חנינא דווקא ולא כרבי יהודה. מיהו אפשר לומר, דלעולם הוצרכו לכך משום רבי חנינא גופא, וכדמשמע פשטא דלישנא בתוספות מהראיה שהביאו מבבא מציעא, והא דלא הביאו ראייה מברייתא דלעיל ממצא תרנגולת בשוק, התם שאני שלא נגנבה, ויש לומר דנאבדה מאחר ולא הושלכה לשם כוונה, אבל הכא דנגנבו היה מקום לומר דאפילו בשוק אסורה דוודאי הושלכה, וכך כתב בתבואות שור לפי דרכו, לכן הביאו ראייה מההיא דבבא מציעא.

דף יב, ב. מאן תנא דלא בעי כוונה לשחיטה. שו"ת רשב"א סימן כ"ו, בני יעקב דף קלד [מאמר ז' כתיבת גיטין ושטרות].

זאת אומרת אין מוסרין להם חולין לכתחילה. עי' לעיל דף ב [ע"א], ומ"ש שם בתוספות ד"ה שמא יקלקלו.

תוספות ד"ה מאן תנא כו'. ויש לומר דלגבי גט מהני דבגט מוכחא מילתא טפי כו'. האי חילוקא שכתבו התוספות בין גט לחליצה, אינו עולה אלא לשיטה דלאו בר כוונה הוא כלל, ומכל מקום בגט כיון דמוכח מילתא טפי הוה כוונה, אבל בחליצה לא הוי

השחיטה כהוגן¹⁴¹, רק שהוא טריפה ואינו כשר באכילה¹⁴², אבל טומאה מנין לנו אם לא מצד לתא דעבודה זרה, וכל טומאת עבודה זרה דרבנן. ועיין מה שכתב הרשב"א בסימן תקכ"ט בשם רבי דן, שבאמת הם דברים תמוהים. ובאמת היה אפשר לומר, כי כוונת רבי דן דמצד עצמו שחיטת הנכרי אין בה פסול, וכמו שהוא דעת הרמב"ם, אמנם משמע מדברי רבי דן דאף לענין אכילה כן הוא, והא וודאי ליתא, דלאכילה אף הרמב"ם מודה דאסורה מן התורה.

ובדברי אמת בקונטרסים דף צא ע"ד [קונ' תשיעי] הקשה על הרמב"ם, דאיך אפשר לומר שטומאתו מדרבנן, והרי בגמרא פריך ומטמאה במשא פשיטא, כיון דנבילה היא פשיטא דמטמאה במשא, הרי טובא אשמעינן, דאם שחט קוף בסכין יפה ואחרים רואין אותו נבילה ואינה מטמאה במשא, ואילו נכרי ששחט ואפילו אחרים רואין אותו נבילה ומטמאה במשא, ומדהקשה בדרך פשיטות, משמע דכל שנשחטה ע"י שאינו בר זביחה הוה נבילה ממש ומטמאה מדאורייתא, ע"ש. ולעניות דעתי הא לא קשיא, דהרי לא קשיא ליה להגמרא אלא כפל הלשון נבילה ומטמאה במשא, דסתם נבילה הוא לענין טומאה, דאם לא כן הוה ליה למימר אסורה ולא נבילה, ומדקאמר נבילה פשיטא שהוא מטמאה במשא. ומה שכתב מקוף, אפשר דקוף מטמא במשא מדאורייתא אף לשיטת הרמב"ם, דנכרי עדיף לענין זה מקוף כיון שהוא בר דעת, ואף הכסף משנה נראה דנסתפק בקוף אף לשיטת הרמב"ם. ומה שהביא ראיה מרש"י בגמרא, שכתב לקמן בגמרא ומטמא במשא כדכתיב והנושא את נבלתה, אלמא דאורייתא היא, אינו מוכרח, דרש"י בא לפרש מהו טומאת משא, וכמו דמסיים רש"י ואע"פ שלא נגע, ולעולם עיקר הטומאה הוא מדרבנן. ועיין בהשגות הראב"ד שם, ובאמת דבריו אין להם הבנה, וכמו שתמה הכסף משנה. ונראה דפשיטא ליה להראב"ד דשחיטת קוף מטמא במשא מדאורייתא, ולכן הקשה על הרמב"ם, דשחיטת נכרי אע"ג דיש לו דעת, מכל מקום הרי הוא כבהמה ממש, והוה כשחטה הקוף דמטמאה מדאורייתא. והביא ראיה לזה דנכרי כבהמה נחשב, שהרי אינו מטמא ולא נטמא, שמע מינה דדין בהמה יש לו, אם

לחליצה, דבגט מוכח ובחליצה לא מוכח, דיש לומר דנט"י לגט דמיא ולא לחליצה, דגם כן מוכח מן המעשה לשם דבר מה, ודווקא חליצה מיקרי לא מוכח, משום דהוא אינו עושה כלום, דהיבמה חולצת המנעל מרגלו ורוקקת, אבל הוא אינו עושה כלום, אבל כל היכא שהוא צריך לעשות דבר ומלמדן אותו סגי בהכי.

המעלה פירותיו לגג. עיין על הסוגיא ורש"י ותוספות: משנה למלך פי"ד דטומאת אוכלין הלכה ב', מקום שמואל [ח"א] בשו"ת דף לט ע"ג.

מנין למתעסק בקדשים שהוא פסול. וכתב רש"י שלא היה מתכוון כלל, אלא לזורקה או לנועצה בכותל, אבל נתכוון לשום שחיטה כשר, אלא שלא עלה לבעלים לשם חובה. לכאורה קשה, אם נתכוון לשחיטה למה לא עלה לבעלים לשם חובה, ואע"פ שלא נתכוון לשחיטת קדשים, הא קיימא לן דסתמא כשרה, וכמו שהקשה התוספות לעיל [יב, ב] בד"ה קטן יש לו מחשבה¹³⁸. והתוספות תירצו דהתם בקטן שאני, והכא בגדול מיירי, וכן הקשה במלכי בקודש דף קכד [ע"ג], והניח בצ"ע. וצריך לומר דכוונת רש"י שהיה מתעסק אע"ג שנתכוון לשחיטה, אבל לא נתעסק בה לשם שחיטת קדשים אלא לשם שחיטת חולין, ובכי האי גוונא הוא דלא עלה לבעלים לשם חובה¹³⁹, וכמו שהביא התוספות דשם אמר לשם חולין כשרה, והיינו לא עלתה לבעלים, וכמו שכתב הרשב"א, ואע"ג דבסתם הוא זה, לא מיקרי סתם כיון שכונתו לשם חולין, והרי לרש"י בקדשים הכל הוא במחשבה ולא בעי דיבור, וכמו שכתבתי בריש (פסחים) [זבחים ב, ב].

תוספות ד"ה מנין למתעסק. מלכי בקודש דף קכד [שם].

שחיטת נכרי נבילה ומטמאה במשא. הרמב"ם בספ"ב דאבות הטומאה [ה"י] נסתפק, אי הך טומאה דאורייתא היא או דרבנן, ולפיכך כתב שאין לוקה על טומאת מקדש וקדשיו בטומאה זו. ונראה טעמו כמו שכתב הכסף משנה, דהרמב"ם סבירא ליה דגוי אין פסולו מצד עצמותו¹⁴⁰, אלא משום לתא דעבודה זרה, והטומאה גם כן מצד טומאת עבודה זרה, דאילו מצד נבילות אין כאן אם היתה

138. וכן הקשה הראש יוסף.

139. וכן תירץ גם האחיעזר [ח"ג סי' נ"ב אות ה].

140. שהרי הוסיף על מה שכתב דשחיטת עכו"ם נבילה, וקרב בעיני שאף זה מדברי סופרים וכו'.

141. ודלא כהש"ך סי' ב' סק"ב.

142. רמב"ם הל' שחיטה פ"ד ה"א: עכו"ם ששחט אע"פ ששחט בפני ישראל בסכין יפה ואפילו היה קטן שחיטתו נבלה ולוקה על אכילתה מן התורה, שנאמר וקרא לך ואכלת מזבחו.

יהודה בן בתירא, הדיוק ויש לך אחרת שמטמאה באוהל היינו אפילו מדאורייתא. אמנם אי נאמר דטומאת משא גם כן דרבנן, אם כן הדיוק הוא דמטמא באוהל מדרבנן. וללישנא בתרא דתקרובת עבודה זרה כזו, אם משא מדרבנן, תקרובת עבודה זרה [אינה מטמאה באוהל] אפילו מדרבנן, אמנם אי נאמר דמשא מדאורייתא, אם כן יש לומר כזו שמטמאה במשא ולא באוהל היינו מדאורייתא, אבל מדרבנן מטמאה באוהל, ואם כן אתי שפיר כרבי יהודה בן בתירא. ובעל כרחך צריך לומר דרבי יהודה בן בתירא מטמא באוהל מדאורייתא, או דטומאת משא גם כן רק מדרבנן, ואם כן שפיר דייק דלא כרבי יהודה בן בתירא, דלפי זה צריך לומר דאפילו מדרבנן אינו מטמא באוהל. ועיין בר"ש סוף זבים [פ"ה מ"א] שהביא תוספתא, והוכיח ממנה דתקרובת עבודה זרה מטמאה באוהל רק מדרבנן.

ובדברי אמת בקונטרסים הוכיח ממשנה דפ"ק דכלים [מ"ד], חמור מכולם המת שהוא מטמא באוהל, מה שאין כולם מטמאים, ומשמע דליכא שום טומאת אוהל רק במת, ואם כן סתם משנה דלא כר"י בן בתירא, וכתב דלהכי פסק הרמב"ם כן. ולעניות דעתי אין ראיה, דהא בלאו הכי קשה, דהא לא הוזכר שם כלל טומאת עבודה זרה בכל הפרק, וצריך לומר דנכלל בכלל טומאת מת. ובלאו הכי יש לומר, חמור מכולם המת מכל הטומאות שנוכרו באותו הפרק, אבל מה שלא נזכר באותו הפרק לא מיירי. ועיין שם בדברי אמת דף צ ע"ג [קונטרס תשיעי], ועיין רוח אליהו בלשונות כח.

תוספות ד"ה אבל מעובדי כוכבים כלל וכלל לא. בדיבור התוספות הזה נתחבטו בו המפרשים¹⁴³, ומה שכתב בפנים מאירות ח"ב סימן קל"ט לתרץ ע"פ התוספות דמנחות דף עג [ע"ב ד"ה איש], כבר קדמו מהר"ט בחלק חו"מ סימן קכ"ה, וע"ש ביאור דברי התוספות, ומהרש"ך ח"א דף לה, בני חיי דף קץ [ע"ג ליקוטים לחולין], שנות חיים דף קח [פר' ויקרא ד"ה וזה], רצוף אהבה [ד' פד"א צח ע"ב, ד' וירונה קמב ע"ב סי' ש"ך], ועיין מ"ש בתמורה.

תוספות ד"ה תקרובת עבודת כוכבים כו'. דמקיש רחמנא למת לענין איסור הנאה, דהא כתיב אכילה בקרא ויאכלו זבחי מתים כו'. ומשמע להו הכא כרבי אבהו דכל מקום שנאמר לא יאכל איסור הנאה משמע. אמנם בבבא קמא דף עב [ע"ב] כתבו ד"ה דאי [להיפך, כיון דכתיב ויאכלו לאכילה איתקש ולא

כן הכא נמי לענין שחיטה הוה כשחיטת בהמה. ועיין תבואות שור דף ג [בכור שור], ועי' לעיל ד [ע"ב תוס'] ד"ה מומר לעבודה זרה¹⁴³.

נבילה ומטמאה במשא. לשון רש"י תולדות יצחק [קסז ע"ד].

שחיטת מין לעבודה זרה. עיין עבודה זרה כו [ע"ב תוס' ד"ה] איזהו מין.

פתו פת כותי. עיין לעיל דף ד [ע"א תוס' ד"ה מצת כותי, ושם כתבתי כי הך ברייתא אתיא כאמרו לו לפני רבי עקיבא בפ"ח דשביעית [משנה מ"ט], אבל רבי עקיבא לא סבירא ליה הכי אליבא דר"א.

דף יג, ב. אין מינין באומות. עיין עבודה זרה כו [ע"ב תוס' ד"ה איזהו מין].

השתא דישאל מורידין דנכרי מיבעיא. עיין עבודה זרה יוד [ע"ב תוס' ד"ה חד קטל].

מכם ולא כולכם להוציא את המומר. עיין על הסוגיא ותוספות: פנים מאירות ח"ב סימן קל"ט, מהר"י מטראני חלק חו"מ סימן קכ"ה.

דתניא איש מה ת"ל איש איש. עיין פר"ח במים חיים דף יג. ונראה כוונתו דלמה לי איש איש, דשם בערכין דף ה [ע"ב] מרבינן נכרי ממילת איש לבד. ותירץ דשאני הכא דכתיב מבית ישראל, ולהכי איצטריך איש איש. ועיין מה שכתבתי שם בערכין.

לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות. עיין תמורה ז [ע"א תוס' ד"ה ומיד בן נכר].

שהיא מטמאה אפילו באוהל ואיזו זו תקרובת עבודה כוכבים. אי תקרובת עבודה זרה לרבי יהודה בן בתירא מטמאה באוהל מדאורייתא או מדרבנן, נחלקו המפרשים. ולקמן בהעור והרוטב [קכט, א] בהך סוגיא שהביאו התוספות, הרי אמרו תקרובת עבודה זרה של אוכלין מטמאין באוהל טומאתה לאו דאורייתא, וכתב רש"י דקרא אסמכתא בעלמא הוא. והתוספות נראה דלא גרסי שם טומאת אוהל, דהא בתירוצם השני כתבו אי נמי כרבי יהודה בן בתירא, ובתירוצם הראשון כתבו ואתיא כרבנן, והתירוץ דיהוי בעלמא, ולעולם לא הוי אלא מדרבנן, והרי משמע דלרבנן אינו מטמא טומאת אוהל כלל אפילו מדרבנן, ואם כן פשיטא דאביי כרבי יהודה בן בתירא אמרה, אלא וודאי דהתוספות לא הוי גרסי באוהל. ולדעת הרמב"ם דנסתפק בטומאת משא אם היא מדאורייתא או מדרבנן [הל' טו"א פ"ב ה"י], מעתה אם נאמר דהוא מדאורייתא, מעתה ללישנא קמא דאתיא כרבי

143. עי' בביאור הגר"א ריש סי' ב' ובחי' חת"ס כאן ביאור על שיטות הרמב"ם והראב"ד.

144. ראה מהרש"א ומהר"ם.

דופני הספינה [לא שרי לכתחילה], קמ"ל דשרי לכתחילה, וכן פירש הב"י [סי' י"א]. ועיין בב"ח, ופר"ח בסימן י"א, ובתבואות שור [בכור שור]. תוספות ד"ה בין בראש הספינה. תבואות שור [שם].

הכא במאי עסקינן כשאבוקה כנגדו. דקדק בבית יעקב דף כה ע"ד [שאלה כ"ו] למה תני במשנה דיעבד דווקא דמיירי בשאין אבוקה כנגדו, ליתני בלכתחילה ובאבוקה כנגדו כמו דתני בברייתא. והיה אפשר לומר דנחלקו הפוסקים בהך אבוקה, אי בעי דווקא אבוקה ממש¹⁴⁸ ולא נר יחיד, או אפילו נר יחיד סגי¹⁴⁹, ואם כן להכי תני דיעבד, דדווקא דומיא דסומא שאינו רואה כלל, אבל כל דלא הוא דומיא דסומא שרואה קצת ואפילו בנר אחד סגי. ואין להקשות מברייתא דבעי דומיא דיום, דאם כן משמע דווקא דומיא דיום ואם כן בעי אבוקה, דהא על כרחך הך דווקא לאו דווקא הוא, דהא אפילו אבוקה על כל פנים אינו כיום ממש.

איברא לענ"ד מעיקרא לא קשיא, דתנא דמתניתין לא רצה לשנות שני בבות, ולפי שהוצרך למיתני סומא דווקא דיעבד, כלל בהדיה לילה נמי בדיעבד, ולא רצה לשנותה בבא בפני עצמו, ותנא דברייתא לפי שנקט הני דמותרים לכתחילה, כלל עמהם לילה באופן דשרי נמי לכתחילה. ודברי הקובץ ישן שהביא שם בבית יעקב תמוהים¹⁵⁰. ואפשר דכוונתו לאו התחיל לשחוט ממש, דפשיטא דלא יפסיק אם ככה הנר שהרי שוהה¹⁵¹, אלא שהכין עצמו לצורך עניני שחיטה, וברגע שרוצה להתחיל לשחוט ככה הנר, וקמ"ל דהוי כדיעבד ויתחיל השחיטה ויגמור. ובעיקר דינו של הרב בית יעקב, עיין במהרצב"י [חכם צבי] סימן מ"ה, ובשו"ת שבות יעקב [ח"ב או"ח סי' ל'], ומה שכתבתי ביומא דף ז [ע"א ד"ה היה עומד], ועיין מחזיק ברכה דף ד [סימן י"א סעיף א].

דף יד, א. **השוחט בשבת.** גמרא ותוספות עיין מהר"י קורקוס, תבואות שור [בכור שור], משנה למלך פ"ג דשגגות ה"ו דף נא, צרור החיים דף פח [הלכות שחיטה פ"א], קהלת יעקב ג ע"ב ובדף ב ע"ג [הלכות

להנאה. ועיין בריש פרק כל שעה, דכתבו [ד"ה כל מקום] דכי כל אוכל לא ילפינן, ואם כן התוספות שם בבבא קמא סבורים כהתוספות בפסחים דויאכלו משמע דווקא אכילה כמו כי כל אוכל, וכאן לא ס"ל הכי. ועיין מ"ש שם בפסחים, ושם בבבא קמא ובספרים שצינתי שם, ועיין לימודי ה' מ ע"ג [לימוד ע].

השוחט בלילה כו'. וכתב רש"י לכתחילה לא ישחוט, שמא לא ישחוט רובא והוא לא ידע. האחרונים¹⁴⁵ הקשו על רש"י, דהא קיימא לן דצריך לבדוק בסימנים, ואם כן אם בודק ביום ורואה הסימנים נשחטים כהלכתם מאי הוה. והב"ח תירץ דחיישינן שמא פירכסה, והוא דוחק. ותו דאם שחט כל הסימנים אף הב"ח מודה דכשרה¹⁴⁶. ובתבואות שור [סי' י"א סק"ב] כתב דהטעם שאסור לגרום טריפות בחנם ומשום קלקול. וקשה, הא רש"י כתב והוא לא ידע, ולפי דבריו של הרב תבואות שור אפילו ידע נמי איסורא עבד. ובעל כרחך צריך לומר הטעם של רש"י שמא ישכח מלבדוק, כיון שהוא זמן רב עד אור היום. והרשב"א [בית א, שער ד] כתב הטעם שמא ידרוס או יחליד. ורש"י ס"ל דאי חיישינן להכי, אפילו בדיעבד היה אסור¹⁴⁷, ולכן כתב רש"י שהחשש שמא ישכח מלבדוק, ואם כן כל שלא שכח ובדק שחיטתו מותרת.

בין בראש הגג בין בראש הספינה. כתב רש"י דבספינה נמי הכל יודעים, דכיון דבספינה הוא ע"כ הוא שוחט לתוך הים, והתוספות הקשו עליו. ובאמת שדברי רש"י תמוהים, דהרי רש"י מביא הגמרא דלקמן, ומבואר שם דאף בספינה אסור לשחוט לתוך הים. והנה רש"י הוצרך לזה, דקשיא ליה מאי קמ"ל בראש הספינה, ואי נימא גם כן דמיירי בראש הספינה ממש במקום גבוה בספינה, ואם כן יש גם כן חשש שיאמרו שעלה לשחוט לצבא השמים, על כל פנים שמעינן לה מראש הגג, ולכן סבר רש"י דאע"ג דדינא שאינו שוחט לתוך הים להדיא אלא על דופן הספינה, מכל מקום הוה אמינא דלכתחילה מיהא לא. וכן משמע לכאורה בגמרא לקמן דקאמר אין לו מקום בספינה, משמע הא יש לו מקום אפילו לשחוט על

145. הב"ח בסי' יא, תוי"ט.

146. וכן אמנם כתב בפירוש, עי"ש.

147. ראה בב"ח שגם הוא מעורר את זה, ומיישב שהמדובר כשברי לו שלא דרס ולא חלד דאפשר להזהר בזה. וע"ע בט"ז ובש"ך סי' י"א סק"א.

148. כך דעת הרמ"א סי' י"א והש"ך, דאין אבוקה אלא ב' נרות.

149. ראה שם בבאר היטב סק"ב.

150. מכיל דיני שחיטה ממהר"א קלויזנר: התחיל לשחוט בלילה וככה הנר מותר לגמור השחיטה ובלבד שלא ישהה ולא ידרוס וכו'.

151. ראה בשו"ת שבות יעקב ח"ב סוף סי' ס"א דכתב דכביית הנר באמצע שחיטה מבעית השוחט ועושה שהיה וטריפה.

ההתחלה נמי תיקון מיקרי ולהכי חייב תיכף¹⁵⁵, והתוספות לא סבירא להו הכי, אלא דאינו חייב עד שישלים התיקון¹⁵⁶.

ובבני יעקב דף קלח [מאמר ז' כתיבת גיטין ושטרות] הקשה על הרמב"ם מסוגיא דכבא קמא דף עא [ע"א], דמקשה אלא שבת שחיטה ראויה היא, דתנן השוחט ביוה"כ אע"ג שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה, ובוודאי דהוה משמע ליה דהך משנה דהכא במזיד נמי מיירי, דאי בשוגג דווקא, אם כן מה קשה ליה, דהא התם במזיד מיירי, ואם כן איכא למימר דווקא הכא בשוגג כשר, אבל במזיד שפיר הוה שחיטה שאינה ראויה, אלא וודאי דהוה מפרש במזיד ובפרהסיא, ואפילו הכי קרי ליה שחיטה ראויה, והוצרך לאוקמיה כר"י הסנדלר, ואם כן מוכח דבפעם אחת לא נעשה מומר¹⁵⁷. ותיקן, דהסוגיא דהתם חולקת על הסוגיא דהכא, ולבסוף הניח בצ"ע. ואפשר היה לומר דבהא פליגי, דהתם ס"ל דמתניתין דס"ל כל המקלקלין פטורין ואפילו חובל ומבעיר, ואם כן בתחילת שחיטה לא נעשה מומר, אמנם הסוגיא דהכא אזלא כמאן דאמר דחובל ומבעיר חייב אע"פ שהן מקלקלין, ואם כן שפיר נעשה מומר מתחילת השחיטה.

וראיתי בספר כפתור ופרח דף רג ע"ב [פרק ל"א] שכתב וז"ל: כתב הר"ם בחידושיו, וקשיא לן טובא כיצד שחיטתו כשרה, והרי הוא מחלל שבתות בפרהסיא במזיד, לא שוגג ולא מוטעה. ומסתברא שזה שאמרנו שחיטתו כשרה בהמה אחת לבד, מפני שכששחטה כשר היה, ולא נתחייב סקילה ונעשה כגוי לכל דבריו אלא כשנגמרה השחיטה. וא"ת והלא משחבל בעור והוציא דם קודם שישחוט סימנים נתחייב, לזו אינו מתחייב עד שישחוט שחיטה גמורה שמחשבתו לשחיטה ולכך נתכוון, וקיימא לן מלאכת מחשבת אסרה תורה, ואילו שחט שתי בהמות זו אחר זו, הראשונה כשרה והשנייה פסולה, שכבר נעשה גוי כששחט הראשונה. וכתב עליו בנו הר" אברהם שאין

שבת פ"כ הי"ט], בני יעקב קלז ע"ד, קלח ע"א [מאמר ז' כתיבת גיטין ושטרות], קרית מלך רב ח"א דף קכ ע"א וע"ב [הל' גירושין פ"ב דין ח"י ד"ה איך], אדמת קודש ח"א צו ע"ג [אה"ע סי' ל"ט], מקור ברוך קלעי כו ע"ג וע"ד, כפתור ופרח דף רג ע"ב [פרק ל"א], שער המים בשיטתו [ח ע"ד], ועיין זבחים יוד [ע"א תוס'] ד"ה ריש לקיש, עירובין מ [ע"א תוס'] ד"ה הא וודאי, מים שאל סג ע"ב.

השוחט בשבת וביוה"כ אע"פ שמתחייב בנפשו. עיין להרמב"ם בפירוש המשנה, דכתב דדווקא שוגג ולא מזיד, דכיון דהתחיל לעשות חבורה בעור כבר חילל שבת, ולפחות משיתחיל לשחוט בסימנים, ואם כן כבר הוא מומר קודם גמר השחיטה. וסברא זו של הרמב"ם כתבה מהרש"ך בח"ג סימן א', ולא הזכיר דברי הרמב"ם. ולפי זה בכל חילול שבת שעשה שיעור גדול יותר מכדי חיוב, כל שעשה כשיעור שחייב עליו נעשה כבר מומר, ומה שעשה אח"כ הוא בפיסול, כגון עדים שחתמו הגט בשבת, משעה שכתבו שתי אותיות נפסלו משום מומר לחלל שבתות. ומהר"ט בח"א סימן קל"ח קרוב לסופו, כתב על מהרש"ך ואין פירושו נכון, דבהתחלת שחיטה אע"פ שנעשה חבורה לא מתחייב, דמקלקל הוא ותנן כל המקלקלים פטורים, ודווקא בשחיטה חשוב תיקון, כדכתבו התוספות שמוציאו מידי אבר מן החי ומכשירו לאכילה, הלכך חילול שבת והכשר שחיטה באים כאחת, עכ"ל¹⁵². וגם מהר"ט לא הזכיר דברי הרמב"ם בפירוש המשנה, ובאמת שקושיית מהר"ט קושיא חזקה היא להרמב"ם, דהרי הרמב"ם פסק כן בחיבורו¹⁵³ דחובל חייב דווקא בצריך לכלבו, ואם כן דברי הרמב"ם סותרים זה את זה. ואפשר לומר דהרמב"ם ס"ל, דדווקא אי עביד דרך השחתה וקלקול פטור, וכל שאינו צריך לדם סתם חובל דרך השחתה הוא¹⁵⁴, אבל בשוחט כיון דגוף המלאכה הוא לתיקון, אם כן

הרמב"ם דמקלקל דהוי מחלל שבת באיסור דרבנן גם כן נעשה מומר לכל התורה כולה ששחיטתו נבילה.
155. כסברא זו העלו התוס' בשבת קו, א ד"ה חוץ בתירוצם הראשון.

156. וכדעת הר"ן בחידושיו בשם התוספות.

157. על קושיא זו התלבטו כל גדולי האחרונים, הכרתי ופלתי סי' י"א סק"ב, רעק"א בדרוש וחידוש מערכה ג' וביו"ד סי' ב', הצ"ח כאן, ההפלאה והבית יעקב לנתיבות בכתובות לד, א, ועוד.

152. ראה בקצוה"ח ס"ס נ"ב שהביא דבריו, ברם סתר את דבריו בכותבו דנראה דהרמב"ם מחייב כבר מתחילת השחיטה אע"ג דהוי מקלקל משום דהוי מקלקל על מנת לתקן.

153. הלכות שבת פ"ח ה"ז: וכן החובל בחי שיש לו עור חייב משום מפרק, והוא שיהיה צריך לדם שיצא מן החבורה, אבל אם נתכוון להזיק בלבד פטור מפני שהוא מקלקל.

154. ראה ברעק"א בחידושיו וביו"ד סי' ב' דמסיק לפי דעת

כמאן דליתא דמיא, והוה כמו שנתבלה הבהמה ואסורה, קמ"ל דלא אמרינן הכי, אי משום דאי עביד מהני, או אפילו אם נאמר דאם עביד לא מהני¹⁶⁰, גבי שחיטה בשבת לא שייך זה¹⁶¹, כמו שאני עתיד לכתוב אי"ה בהך סוגיא דאי עביד לא מהני בתמורה [ד, ב ד"ה כל מילתא]¹⁶².

אע"פ שמתחייב בנפשו. תבואות שור דף ד [בכור שור].

תוספות ד"ה השוחט בשבת כו'. עוד יש לומר דמשום פעם אחת לא חשיב מומר כו'. האחרונים נחלקו בהבנת דברי תוספות הללו, דלכאורה נראה כוונתם דס"ל דבפעם אחת לא נעשה מומר כלל עד שיעשה יותר מפעם אחת. וכן לכאורה מוכח מהא דהביאו משנים אוחזין בסכין ושוחטין, דמוקי לה בישראל מומר, ומשמע שכבר היה מומר, ואפילו הכי אותה שחיטה כשרה, דבפעם אחת לא נעשה מומר, ואם נאמר דבפעם אחת לא נעשה מומר, אם כן יש לומר דגם חשוד לא נעשה בפעם אחת, ואם כן גם לרבי מאיר לא קשיא, דהא בפעם אחת לא נעשה חשוד. ואפשר באמת התוספות באו לתרוצי דלא צריך השתא לחלק בין צינעא לבפרהסיא, וגם ניחא אפילו לרבי מאיר, דכשם דלא נעשה מומר בפעם אחת, כן לא נעשה חשוד בפעם אחת, ולפי שעיקר ראיתם מחשוד לכן נקטו חשוד. אמנם אפשר לחלק בין מומר לחשוד, דמומר דינו כגוי ושחיטתו פסולה אפילו אחרים רואין אותו, ויש לומר דבפעם אחת לא נקרא מומר, אבל חשוד הוא דינו כישראל, רק כיון שחשוד צריך שיהיו אחרים רואין אותו, אבל אם אחרים רואין אותו כשר, ואם כן יש לומר, דנחי דמומר לא הוי בפעם אחת שיהיה פסול באחרים רואין אותו, מכל מקום חשוד הוה, ואי לא הוי אחרים רואין אותו פסול, ואם כן יש לומר דמתניתין מיירי באחרים רואים אותו ולכך שחיטתו כשרה, דמשום מומר הא עדיין לא הוי מומר, ואי משום חשוד, הא אחרים רואין אותו. אמנם כבר הוכיח מהרי"ק בשורש ק"ס דליכא לפרושי כן בדברי התוספות, דהא לתירוץ הראשון שהקשו מחשוד לרבי מאיר, אם כן בעל כרחך מיירי באין אחרים רואין אותו, אם כן גם תירוצם השני כן הוא,

אמירתו אלא בשוחט בשוגג בלבד, עכ"ל. ולא ידעתי אם כוונתו לפירוש המשנה של הרמב"ם, ואם כן היה לו נוסח אחר, או כוונתו לחידושים אחרים, ועל כל פנים נראה דהרמב"ם חזר בו ממה שכתב בפירושו המשנה שלו.

ולכאורה יש לדקדק ממה שכתב דאינו חייב משום חובל, כיון דמלאכת מחשבת אסרה תורה, והרי כתב הרמב"ם [הל' שבת פ"א הי"ד] המתכוון לארוג בגד שלם ולא ארגו כולו אפי' הכי חייב, כיון שעשה מלאכה שחייב עליה כפי השיעור, וכן המתכוון לכתוב אגרת שלם או שטר ולא כתב כולו חייב, כמו שהוא מבואר בפ"א דהלכות שבת. וצריך לומר דהתם שאני, דעל כל פנים התם המלאכה שעשה גם כן תיקון הוא, אבל הכא אם לא היה עושה המלאכה בשלימות הוה קלקול ולא תיקון, ולכן אינו חייב עד שיגמור מחשבתו, אע"פ שבאמת השתא שגמר שחיטתו תחילת השחיטה לא היה קלקול, מכל מקום סוף המעשה משוי לתחילת המעשה מלאכה, ובעיני שיגמור את כולה¹⁵⁸. ומיהו מה שכתב ר' אברהם בנו אין לו מובן, אם לא שהוא רוצה לחלוק על אביו, ולומר דמשנתינו דווקא בשוגג ולא במזיד, וכמו שהוא בפירושו המשנה אשר לפנינו¹⁵⁹.

כתב בתבואות שור [שם] בשם מהרי"ק [שורש ק"ס] דמתניתין קמ"ל, דלא תימא דלא מהימן על השחיטה כיון דעביד איסורא רבא. והוא הקשה על זה דלמאי דמוקי מתניתין בשוגג, אם כן עדיין קשה מאי קמ"ל. ובאמת המעיין יראה, דלא כתב כן מהרי"ק אלא לפי הוה אמינא דמיירי במזיד, לפי דברי התוספות שהוכיח דמיירי אפילו באין אחרים רואין אותו. ולפי דברי התוספות אמנם לפי המסקנא דמיירי בשוגג, צריך לומר דעיקר חידושיה הוא לאשמועינן דבאותו יום אסורה, ולמוצאי שבת מותרת בין לו בין לכל אדם. ומה שכתב הרב תבואות שור דאתי לאשמועינן דלא נימא וזבחת ואכלת כתיב, בזמן הראוי לזביחה ניכול, ובזמן שאינו ראוי לזביחה לא נאכל, והוא דוחק. ואפשר לומר דאפשר אם נאמר דכל מידי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ואם כן כיון שהתורה אסרה השחיטה, אם כן השחיטה

158. כזה נמצא בשו"ת חת"ס יו"ד סוף סי' י"ד.

159. ראה בחי' רעק"א ליו"ד סי' ב' סק"ה שדן בארוכה בענינים אלו, ובפרט אם מחלל שבת באיסור דרבנן הוי ג"כ מומר לכל התורה כולה.

160. והיא קושית מהרשד"ם יו"ד סי' קט"ו.

161. ישובים לקושיא זו תמצא גם בחידושי רעק"א כאן ובספר תשובותיו ח"א סי' קכ"ט ד"ה זאת ובמנחת חינוך

[מצוה שסא אות ה], שער המלך [גירושיין בפ"ג הי"ט], ש"ך [חו"מ סי' ר"ח סק"ב] ועוד, עיי"ש.

162. מיישב שם עם כללו של מהרי"ט [ח"א סי' ס"ט] דלא אמרינן אי עביד לא מהני אלא כאשר ע"י זה נתקנו מעשיו, משא"כ בשוחט בשבת דאפילו אם לא נכשיר השחיטה מ"מ הרי היא נבילה ותיקן להוציאה מידי איסור אבר מן החי והרי חילל שבת.

שצינתי בגמרא, ובאר יעקב מ ע"ב [יו"ד סי' ב' ס"ב], מרכבת המשנה ח"ב פ"ב דעכו"ם ה"ה, שו"ת בית יוסף [שם].

תוספות ד"ה ונסבין חבריא למימר. עיין בשער המלך ח"ב דף קלה [הל' יו"ט פ"ג ה"ד] שהקשה, למה לא הביאו התוספות ראייה מביצה כה [ע"א] גבי בהמה מסוכנת, דת"ק קאמר כדי לאכול כזית צלי, ורבי עקיבא אמר אפילו כזית חי, ואי ס"ד דחי בעי מליחה, אם כן כיון דשיעור מליחה הוא כשיעור צלי שהוא כדי הילוך מיל¹⁶³, אם כן מאי איכא בין ת"ק לרבי עקיבא, ומשמע דרבי עקיבא להקל בא, ובאמת שיעור שניהם שוה, וכן הוכיח בשיטה מקובצת שם. ועיין מ"ש בביצה [ד"ה ר"ע], ונתכוונתי לתירוצו של הרב שער המלך. וכעת ראיתי שגם בבאר יעקב דף מז ע"ד [יו"ד ריש סי' ס"ד] הקשה כן, והוכיח מזה כדעת הטור [סי' ס"ז]¹⁶⁴, דלהרמב"ם שיעור מליחה לקדירה אינו כשיעור צלי, ע"ש. ובאמת אם הרמב"ם סבר דשיעור מליחה הוא פחות מכדי שיעור צליה, קשה מנין לו זה השיעור, ועוד להרב המגיד דסבר דגם להרמב"ם שיעור מליחה כשיעור צליה, אם כן עדיין קשה להרמב"ם הך דביצה. ועיין ביו"ד סימן ס"ז שכתב הב"י [סי' ב'] בשם מהר"י בן חביב¹⁶⁵, דלהרמב"ם אע"פ דאומצא בעי מליחה, מכל מקום אינו צריך מליחה כמו לקדרה אלא כמו לצלי, ואם כן לא קשה על הרמב"ם מהך סוגיא דביצה, דשפיר רבי עקיבא מיקל דהך מליחה לחי אינו כשיעור צליה, והב"י דחה מדקאמר הרמב"ם מולחו יפה יפה. ועל כל פנים על התוספות לא קשה מה שהקשה הרב שער המלך למה לא הביא ראייה מההיא דביצה, משום דיש לדחות דלעולם אומצא בעי מליחה, אבל לא בעי מליחה כמו לקדרה רק כמו לצלי. ועיין זבחים כו [ע"א תוס' ד"ה ש"מ].

תוספות ד"ה בהמה לרבי יהודה. עיין לעיל דף ח סוף ע"א, ובעבודה זרה דף יד [ע"ב תוס' ד"ה] מקום שנהגו¹⁶⁶, פרי חדש במים חיים דף יג.

י"ד, ב. אימר דשמעת ליה לרבי יהודה במוקצה מחמת מיאוס. שבת יט [ע"ב תוס' ד"ה] הני כרכי.

דף טו, א. ודלמא שאני התם שהוא דחי ליה בידיים. והקשה בקרית מלך רב ח"א, דהא התוספות בשבת [מד, א ד"ה שבנר] הוכיחו לרבי יהודה אע"ג

ועוד האריך בזה. ועל כל פנים מהר"ק הביין גם כן מדברי התוספות דבפעם אחת לא נעשה לא מומר ולא חשוד, וכן הביין הרב משנה למלך בהלכות שגגות [פ"ג ה"ז], וכן כתב בכרם שלמה בחי"ד סימן י"ז. ועיין פרח מטה אהרן סימן נ"ז, ובשו"ת עבודת הגרשוני [סימן י"ח]. ובעירובין סט [ע"א וע"ב] כתבו בפירוש דהא דמומר לחלל שבת הוי מומר לכל התורה, היינו ברגיל לחלל שבתות, והביאו במשנה למלך. אמנם הראשונים שהביאו דברי התוספות כתבו, דמהאי טעמא לא נעשה מומר, דבאותה השחיטה לא נפסל, כיון שהוא בתחילת השחיטה לא היה מומר, ואם כן משמע דאפילו בפעם אחת בעלמא נעשה מומר והוא הדין חשוד, רק הכא שאני כי באותו דבר לא נעשה מומר, וכן הביין הב"י בתשובה דף כה [שאלה י דיני קידושין]. ובתשובת מהרש"ך ח"ג סימן ט"ו דף ד נחלקו בזה הוא וחכם אחר.

ושוב ראיתי בחקרי לב ח"ב דף רכו [יו"ד סי' קנ"א] שהאריך בזה, ופירוש כוונתו דמשמע מהגמרא [לקמן מא, א] דבשביל לתא דעבודה זרה נאסרה, ואהא פריך דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ותיפוק ליה דהשחיטה בעצמה פסולה, אי משום אותו מומרות, אי משום שהיה מומר מקודם, ואם כן למה לי ששחט לשם עבודה זרה, אפילו בלא שחט לעבודה זרה פסול משום פסול עצמו, ע"ש. ולא הבנתי כוונתו, חדא, דהא משמע וודאי דמוקמינן בישראל מומר שהיה מומר מקודם, דאי באותו שחיטה, מה חידשה הגמרא, דהא קאמר אחד שוחט לשם אחד מכל אלו. ומה שהקשה דאם כן בלאו הכי שחיטתו פסולה, זהו באמת קושית התוספות, ומזה הוכיחו דלא נעשה מומר בפעם אחת, ואם כן מיירי שלא היה מומר אלא פעם אחת, ועכשיו שחט שחיטה שניה. ולדעת הסבורים דבשחיטה ראשונה הוי מומר, אפשר יתרצו דבאמת בלאו הכי פסול לפי מה דמתרץ הגמרא בישראל מומר, אמנם קמ"ל דלא הוי זבחי מתים לאסור בהנאה. ועיין מה שאכתוב לקמן. ועוד מה יענה הרב לדברי התוספות בעירובין, שכתבו להדיא דבעינן שיהיה רגיל לחלל שבתות, ואם בשבת אחת הוציא, אעפ"כ בשבת האחרת היה דינו כישראל, ובוודאי שאין לחלק בין שבת לעבודה זרה. אמנם נראה כפי מה שכתב מהר"ק שם, דבתוספות שאנץ חלוקים על זה, והתוספות שלפנינו הם תוספות טוך, ואם כן הראשונים שכתבו בשם התוספות כוונתם לתוספות שאנץ. ועיין בספרים

163. זו דעת הרמב"ם מאכ"א פ"ו ה"י.

164. דאומצא לא בעי מליחה כדעת התוס' והרא"ש והר"ן.

165. וכן הביאו בכ"מ הל' מאכ"א פ"ו ה"ב.

166. שבשני המקומות יוצא שהבהמות הם עומדים ג"כ לגדל ולדות ולחרישה.

דרכי היא ונסיב לה אליבא דתנאי, ובמבשל בשבת סבר לה כרבי מאיר. ומה שכתב כן להרשב"א, הנה רשב"א כתב להדיא דבאותה שחיטה לא נעשה מומר, וא"כ לא קשות קושיות התוספות, וגם לרשב"א אפשר ליישב, ועיין מ"ש לקמן.
תוספות ד"ה המבשל בשבת. באר שבע.

דף טו, ב. השוחט לחולה בשבת כו', המבשל לחולה בשבת. הרא"ש כתב דעת הר"ף דאפילו חלה בשבת מותר לבריא באומצא וליכא מוקצה, דקיימ"ל כרבי שמעון דלית ליה מוקצה, אלא בנר שהדליקו בשבת דדחיה בידים כו'. וקשה, דהא רבי שמעון מתיר אפילו בנר שהדליקו בשבת, ורק בנר הדולק אסור, וכמו שאמר הגמרא בשבת דף קנז [ע"א] בכולהי הלכה כרבי שמעון לבר מנר שנדלק בשבת. ובט"ז בסימן שי"ח [סק"ב] הגיה בדברי הרא"ש לבר מנר הדולק בשבת. אמנם לענ"ד אין צורך להגיה, דהכי קאמר הרא"ש, דאנן קיימ"ל כרבי שמעון דלית ליה מוקצה מחמת איסור, אלא בנר הנדלק בשבת לא קיימ"ל כוותיה, ובגרוגרות וצימוקים אף רבי שמעון מודה, והכא לא דמיא לנר הנדלק בשבת, דאירע בו מעשה בשבת והוה כמו דחאו בידים, אבל כאן לא דחאו בידים¹⁶⁸.

ועוד י"ל דהא בשבת פרק כירה דף מד [ע"א] קאמר, דדווקא בנר גדול ובקערה מתיר רבי שמעון דדעתו עלויה, אבל בכוס מודה דאין יושב ומצפה ואין דעתו עלויה, וא"כ שפיר קאמר הרא"ש דאפילו לרבי שמעון אסור בנר שהדליקו, והיינו בנר קטן. וכך כתב הרשב"א בחידושו דלית ליה לר"ש מוקצה מחמת איסור, אלא באיסור שדחאו בידים ואינו עומד ומצפה, ככוס ועששית שהדליקו בו באותו השבת, הרי הדברים מבוארים כמ"ש. והט"ז לשיטתו בסימן [שי"ח סק"ב] כתב ג"כ, דטעות הוא ברא"ש כאן וצ"ל שדולק. ועל הלבוש שכתב כי מודה רבי שמעון בנר שהדליקו, כתב הט"ז כי טעה, דלרבי שמעון אין איסור אלא בנר הדולק. ואחר המחילה אלף פעמים, דברי הלבוש הם הם דברי הרא"ש והרשב"א, והרי דברי הרשב"א ברור מללו ואין ליחסם לטעות סופר, וכן מבואר בדברי הרב המגיד [הל' שבת פכ"ה ה"י]. ושוב ראיתי ביצחק ירנן דף מ [ע"ב, הל' שבת פ"ב ה"ט] שהקשה על הט"ז מדברי הרשב"א. אבל הקשה על הרשב"א, דהא רבי שמעון מתיר אפילו בדחאו בידים, ורק נר הדולק אסור. ולענ"ד לא קשה כמו

דלא דחיה בידים נמי אית ליה מוקצה, והוכיחו כן מהא דפרק מפנין אבל לא את האוצר, וכן מהא דמחתינן את הנבילה, ע"ש. ולעניות דעתי וודאי דהתם קאמרי התוספות כן לפי האמת, אבל הכא הגמרא על כל פנים מדחי לה דאיכא למימר הכי, דאי משום האי דמחתינן את הנבילה, כבר דחי הגמרא לעיל דמעיקרא מוכן לאדם והשתא מוכן לכלבים, ואי מההיא דאוצר, הא לא נזכר שם לא ר"ש ולא רבי יהודה, רק דהגמרא קאמר דאתיא כר"ש, וזה הוא לפי האמת כמ"ש, אבל על כל פנים הגמרא שפיר מדחי. ועיין בבעל המאור ובמלחמות ר"פ חבית.

בשוגג יאכל במזיד לא יאכל. ופירש רש"י דבשוגג אפילו הוא עצמו מותר בו ביום, ובמזיד בין לו בין לאחרים מותר למוצאי שבת. ועיין ביד אהרן או"ח סימן שי"ח בהגהות הטור שתמה על רש"י, דבפרק אלו נערו [כתובות לר, א] פירש דאסור לו לעולם רק לאחרים מותר, וזה היפך ממה שכתב רש"י כאן, ע"ש שהניח בצ"ע¹⁶⁷. ואפשר לומר דרש"י סבר, דוודאי עיקר הפירוש נראה לרבי מאיר דאסור לו לעולם ורק לאחרים שרי, אמנם הכא דהוה הגמרא בעי נמי לאוקמיה כרבי מאיר, וא"כ כי מוקמינן כרבי מאיר בעל כרחך דהוה סבר דאף לו מותר, דאי ס"ד דלו אסור, למה הוצרך לומר דומיא דיום הכפורים קתני, הוה ליה לתרץ לרבי מאיר, כמו דמתרץ כשמקשה לרבי יוחנן הסנדלר דשחיטתו כשורה קתני בין לו בין לאחרים, אלא וודאי דאפשר לפרש בדרבי מאיר דלו לעולם אסור, ולא היה הגמרא יכול לתרץ כן, לכן כתב רש"י כאן זה הפירוש, וכן הכריחו התוספות מהך הכרח גופא שכתבתי דלרבי מאיר אף לו מותר.

עוד הקשה ביד אהרן שם על הרמב"ם בפירוש המשנה בתרומות [פ"ב מ"ג], שפירש על המבשל בשבת בשוגג יאכל, דהיינו למוצאי שבת אפילו הוא, ובמזיד לא יאכל עולמית, דהא הך סתם מתניתין רבי מאיר היא, ואיך פירש המשנה אליבא דרבי יהודה. ולענ"ד כיון דלא נזכר באותה משנה רבי מאיר, פירש הרמב"ם הך משנה אליבא דהלכתא וכמו שכתבו בחיבורו, כיון דלפי הלשון אפשר לפרש המשנה כן, והדין לא נשתנה בשבילו, וכן עשה הרמב"ם במקומות אחרים, שפירש נגד הגמרא כשאינן נפקותא נגד הדין. ונוקמיה במזיד כרבי מאיר. עיין בבאר יעקב דרצה לתרץ קושיות התוספות דלעיל, דאיך אפשר לאוקמי כרבי מאיר, והא הוי חשוד, דכוונת הגמרא

167. ראה בחת"ס ובראש יוסף שמבארים כל אחד לפי דעתו

168. ועי' בפרי מגדים שסתור את דברי הט"ז כמו כן כך.

ועיין בבית יעקב דף עד ע"ב [שאלה ק"ב] שהקשה מסוגיא זו להרשב"א במשמרת הבית, שחולק על הרא"ה שהתיר אם ביטלו לחולה בשבת ע"י גוי למוצאי שבת ג"כ. והרשב"א כתב וחלילה שלא הותר אפילו לחולה עצמו אלא בעת הצורך דהיינו בשבת, הא למוצאי שבת אף להחולה אסור, ומכל שכן לבריא, ודומה לנבילה לחולה שיש בו סכנה, ואם הבריא אסור, דהא הכא משמע דהטעם דאסור משום שמא ירבה בשבילו, הא לאו הכי הוה שרי לבריא, ותיפוק ליה דכיון דהוא בריא הרי הוא אצלו כנבילה, ע"ש בארוכה. ואחר המחילה הן דברי תימה, דבישול גוי אסור מצד עצמו כנבילה ואין היתר לאיסורו, לכן קאמר הרשב"א דהוה כנבילה, אבל בישול שבת הרי במוצאי שבת מותר, ואין כאן איסור נבילה כלל, רק בשבת אסור בשנתבשל באיסור וזה בהיתר נתבשל, אם כן אין איסור כלל, והרי הוא בשבת כמו במוצאי שבת, וכמו דבמוצאי שבת מותר באין חולק הכי נמי בשבת, וא"כ אין איסור רק משום שמא ירבה בשבילו. גם יתר דבריו שם תמוהים, ולפי שראיתי שוב כי בספר נחפה בכסף דף יב ע"ד [או"ח סימן ג'] השיג עליו בארוכה, לכן קצרתי.

תוספות ד"ה כגון שקצץ לו דלעת. קרית מלך רב ח"א דף ח ע"ג [שם].

השוחט דיעבד אין לכתחילה לא, בשלמא במגל יד כו'. ומקשים למה היה צריך להקדים הך בשלמא. ועיין בשו"ת שמש צדקה בסוף אחר המפתחות מה שכתב שם החכם המגיה. ואפשר לומר משום דהתוספות כתבו לעיל דף ג [ע"א ד"ה] המניח, דבאמת משמע לכתחילה ומשמע דיעבד, והקשו מאי מקשה בכאן מהשוחט, ונראה כוונתם לתרץ דסמך כאן אסיפא דקתני בכל שוחטין דמשמע לכתחילה. אמנם י"ל דהוכחת המקשה היה מדקתני דומיא דמגל יד, דמגל יד וודאי לכתחילה לא, דזה הוה פשיטא ליה וכמו שכתב רש"י, וא"כ משום הכי הקדים הך בשלמא, דמזה היתה הוכחתו דהשוחט דיעבד הוא. השוחט במגל יד. עיין על הסוגיא שער המים בשיטתו [ט ע"ג].

בתלוש ולבסוף חיברו. אמנם הך ברייתא דבכל שוחטין בין בצור בין בזכוכית אתיא ככולי עלמא, ומיירי בתלוש. ויש לדקדק מאי קמ"ל הך ברייתא. ובדמשק אליעזר כתב דקמ"ל דלא בעי סכין, וגם דהקשה דמהיכי תיתי דבעי סכין, ועי' לעיל דף ג דשם

שכתבתי, דכיון דאינו יושב ומצפה והיינו בנר קטן הוה כאילו דחאו בידים.

מבשל אסור כגון שקצץ לו דלעת. והקשה בקרית מלך רב ח"א דף ח ע"ג [הל' שבת פ"ב דין ט' ד"ה הן אמת], דאמאי נקט רב פפא דמבשל אסור כגון שקצץ דלעת מן המחובר, ואמאי לא נקט לה בשחטו וביטלו בשבת אסור, כיון דלא היה לו חולה מבעוד יום. ואפשר לומר דנקט הכי בדלעת, לאשמועינן דדווקא חלה בשבת הוא דאסור בקצץ דלעת, הא בחלה מבעוד יום אף בקצץ דלעת מותר, דכל הדלעות מוכנין אצלו, וכך כתב הר"ן בחידושיו, ולא תימא דדווקא בהמה הוה מוכנת בחלה מבעוד יום, שדעתו עלויה כיון שהיא מוכנת אצלו, אבל דלעת לא, קמ"ל דאפילו דלעת. והרב קרית מלך רב נדחק בתירוץ זאת הקושיא כמו שיראה המעיין. והרשב"א הקשה על רש"י, ועיין מה שתירץ שם בקרית מלך רב.

גזירה שמא ירבה בשבילו. וכתב הרשב"א בשם רבו דהגזירה היא, שאחר שיניח הקדירה על האש ירבה בחתיכות בתוך הקדירה בשבילו, וזה הוא איסור סקילה. אבל אין לפרש שירבה בקדירה קודם שיתן אותו על האש, דאפילו עביד הכי לית כאן איסורא דאורייתא אלא איסור דרבנן, וביו"ט שרי לכתחילה, וא"כ משום האי איסורא דרבנן לא הוי גזרו. אמנם הר"ן בריש פרק שני דביצה חולק על הרשב"א, והביאו הב"י בסימן שי"ח, וס"ל דאפילו מרבה בקדירה קודם שיתן על האש נמי הוי איסורא דאורייתא, ולפי זה שפיר יש לפרש כאן, שמא ירבה בשבילו קודם שיתן על האש. ובקרית מלך רב שם הקשה לפי זה, דאם כן בשוחט נמי לגזור, דשמא אין צריך אלא לעוף, והוא שוחט בהמה והוה מפיש בשיעורים ואסור, שהרי הר"ן למד זה מהא דאיבעיא לן בפרק רבי ישמעאל במנחות [סד, א] דהיו ב' גרוגרות בעוקץ אחד ושלשה בעוקץ אחד דכל דמרבה בשיעורים אסור, ועיין מה שכתבתי שם, והרב ז"ל הניח בצ"ע¹⁶⁹. ולענ"ד בין בהמה קטנה לגדולה ליכא לחלק בהכי, דהכל גוף אחד ולא שייך שמא ירבה, דדווקא בגופים נפרדים הוא דאמרינן הכי, אבל לא בגוף אחד, דאי לא נימא כן, אם כן אם היה צורך לו לחולה לתאנה קטנה וחתך תאנה גדולה, הכי נמי דיהיה חייב, וזה אי אפשר לומר¹⁷⁰, דהא משמע שם בגמרא דדווקא אם מרבה בתאנים חייב, אבל בין תאנה קטנה לגדולה אין חילוק¹⁷¹.

169. הסתער על קושיא זו גם המנחת חינוך במצוה לב מוסך השבת אות לט.

170. יסוד חילוק זה מבואר בחי' הרא"ה ביצה יז, א ד"ה

ת"ר אין אופין וד"ה ממלאה.

171. כך משמע גם מדברי המאירי כאן, ולתירוץ זה זכה גם האור שמחה הל' שבת פ"ח.

עולה, אבל לענין כלי מסתברא דווקא בקדשים דבכל דבר בעינן כלי.

ומה שכתבו דאע"ג דהכי דחי רב חייא זריזותיה דאברהם קמ"ל, התם לא שייך למימר הכי, כוונתם, דאף אם נימא דקמ"ל זריזותיה דאברהם שלא נתעצל מלהביא עמו, עכ"פ הוה מצי למכתב המחתיך, והוה שמעינן נמי דלא נתעצל מלהביא עמו המחתיך, ומדכתיב מאכלת שמע מינה דבעי דווקא מאכלת, וכן כתבו התוספות בזבחים [צז, ב ד"ה והתם] ובמנחות [פב, ב ד"ה ויקח] ע"ש. ומבואר שם מדבריהם, דלענין תלוש י"ל דקרא כתיב לאשמועינן זריזותיה, אע"ג דהיה מוצא דבר מחובר, אעפ"כ לקח עמו. והתוספות ג"כ מפרשים זריזותיה דאברהם כרש"י, ולא כמו שכתב במגדנות נתן דהתוספות אין מפרשים כרש"י. אמנם קשה מאי זריזותיה הוא זה שהיה יכול לסמוך שימצא צור או קנה מחובר, הא מחובר וודאי פסול. וצ"ל לרב חייא דאף במחובר כשר מן התורה כמו שכתבו התוספות, וכן כתב בבעל המאור.

ועיין בספר יראים דף קלז [סי' תנ"ח – קבלות] שהקשה ג"כ לרבי חייא כיון דזריזות הוא, מנלן דבעינן סכין, וכתב וי"ל בהאי תלינן בזריזות, שהזריזות אינו גורם הקידוש, ולא הבנתי כוונתו¹⁷². עוד כתב שם, דלרבי דבעי למילף תלוש מהאי קרא אסמכתא בעלמא הוא, ורב חייא השיב לו דאפילו אסמכתא ליכא. וקשה, דבאמת לפי תירוצו של רב חייא קשה, דא"כ קדשים נמי לא נילף ונימא דמשום זריזות הוא, ועדיפא הוי ליה למימר דאסמכתא היא. ונראה דס"ל דגם לענין קדשים דבעי סכין נמי אסמכתא היא, אלא דקבלה היא בלאו הכי, ואסמכתא אהך קרא. עיין מלכי בקודש [קכד ע"ד].

דף טז, ב. בעופא דקליל. עבודת הגרשוני סימן קט"ו.

המקנה בדבר שהאור שולט בו שינוי נושרות. הרב תורת חיים¹⁷³ הביא בשם האגודה [שבת סי' ק"ח] דעתה אין נזהרין בזה, שבתאי כסאות שלנו אין בשדה, והקשה על זה מה לי בבית מה לי בשדה¹⁷⁴. ועיין בברכי יוסף [או"ח סי' ג' אות ז] שהביא בשם הירושלמי [שבת פ"ח ה"ו] טעמא דקנים הוא משום רוח רעה, ואע"ג דמשמע דבגמרא דידן לא ס"ל האי טעמא, מ"מ לענין זה שפיר י"ל דס"ל להגמרא טעמא משום רוח רעה, וא"כ שפיר יש לחלק בין בית

התוספות נסתפקו אפילו בקדשים אי בעינן כלי ומכל שכן חולין. וצ"ל דהוה אמינא דבשאר דברים אי אפשר להשחזם שלא יהיה בהם פגימה דקה מן דקה שלא ירגישו בהם אלא דווקא בסכין, קמ"ל דלא. ועוד אפשר לומר, לרבי דילף תלוש מן ויקח את המאכלת, א"כ הוה אמינא כמו דילפינן תלוש מהאי קרא, כן ילפינן נמי דבעי דווקא סכין כדכתיב מאכלת, קמ"ל דלענין סכין לא ילפינן בחולין אלא בקדשים, ומהאי טעמא דכתבו התוספות לקמן [טז, א] בד"ה מנין לשחיטה.

תוספות ד"ה ורמינהי בכל שוחטין כו'. הוה מצי למימר הא בסימוניא דאגמא הא בשאר קנה. משמע דקושייתם הוא על המקשה דהוה מצי למימר הכי. ולפמ"ש איכא למימר, דהמקשה לא הוה ניחא ליה לומר דנקט דיעבד משום מגל יד, דלא תני תרתי אגב חדא, אבל אי קנה נמי דיעבד, שפיר איכא למימר דנקט צור דיעבד משום מגל יד וקנה. אמנם התוספות לא ניחא להו בהכי לפי תירוצם בדיבור הקודם, ולהכי שפיר כתבו כאן דהוה מצי לחלק בין קנה לקנה ואפילו הכי קשה מצור.

דף טז, א. הא בסרנא דפחרא כו'. תבואות שור דף ד [בכור שור].

פשיטא לי תלוש ולבסוף חיברו. ב"מ נד [ע"א תוס'] ד"ה הקדש.

בשביל שיודה הכותל. עיין ע"ז מח [ע"א תוס'] ד"ה גדעו ופסלו.

ואם בשביל שלא ילקה הכותל. גופי הלכות דף ע"א וע"ב [כללי אות נ' כלל תכ"ב].

תוספות ד"ה אמר רבי אלעזר. שער המים [שיטה על חולין יב ע"א].

תוספות ד"ה מנין לשחיטה כו'. ומדכתיב ויקח ולא כתיב ויכין כו'. נראה כוונתם דקשיא להו, דלפי פשטא דמילתא תרווייהו ילפינן מהמאכלת, דבעינן דומיא דמאכלת דהיה תלוש וגם כלי, וא"כ מאי שנא לענין לימוד זה דכלי לא ילפינן ליה לחולין, ולענין תלוש ילפינן ליה לחולין מדלא כתיב עולה, א"כ גם לכלי ראוי למילף. ולזה כתבו דשני לימודים הם, דמדכתיב ויקח ילפינן תלוש דהיינו דבר הנקח ביד, דאם לא כן הוה ליה למכתב ויכין, אמנם כלי שפיר ילפינן מהמאכלת, וא"כ הא דכתיב בנו ולא כתיב לעולה, קאי רק על ויקח, דזה בעי גם בדבר שאינו

172. עיי' בתועפות ראם שמפרש דר"ל כמו תירוצו של תוס' בזבחים דלענין מה שהביא דבר תלוש תלי בזריזות, אבל לענין מאכלת שהזכיר למה לי למכתב אי לאו לאשמועינן

דבעינן כלי. 173. מובא גם בדרכי משה סי' ג' סק"ג.

174. וכן הקשה גם הד"מ.

לשדה¹⁷⁵. ומה שהקשה בתורת חיים למה צריך לאוקמיה בקינוח פי המכה, יתרין דצריך האי טעמא משום מקנח בבית דלא שייך רוח רעה, וזו אינה קושיא, דהרי כבר כתב האגודה דלא היה דרכן לקנח בבית כלל אלא בשדה¹⁷⁶.

שבתחילה נאסר להם בשר תאווה. וכתב רש"י שאם היו שוחטין בלא קרבן היו ענושין כרת, כדכתיב ואל פתח אוהל מועד לא הביאו, וא"כ משמע דרש"י ס"ל דהך קרא בחולין נמי מיירי, וכמו שהקשו עליו התוספות [ד"ה שבתחילה]. ורש"י בחומש [ויקרא יז, ד] פירש הפסוק בקדשים כמו שכתב הרא"ם, ואפי' הכי בפסוק כי ירחיב [דברים יב, ב] פירש כרבי ישמעאל דבא להתיר בשר תאווה, וא"כ דבריו שבנמוקי החומש סותרים למה שכתב כאן, וכן הקשה בטירת כסף דף קכ ע"א [פר' תרומה דרוש א']. ועיין בזבחים דף קז בחק נתן שהקשה על הרא"ם שכתב דרבי ישמעאל מואל פתח אוהל מועד יליף, ובאמת הא לא יליף רק מכי ירחיב ה' אלקיך את גבולך, ואני כתבתי שם, דכוונת הרא"ם דוודאי עיקר לימודא דרבי ישמעאל מכי ירחיב, רק אחר דאית לן לימודא דכי ירחיב, י"ל דהך אל פתח אוהל מועד קאי נמי אתרווייהו, בין לשעה על כל הבהמות ואפילו בשר תאווה, בין לדורות אקדשים דווקא, וקרוב לזה כתב שם הרא"ם בשם הרמב"ן¹⁷⁷, וא"כ י"ל דרש"י בחומש נקט במוקדשים, משום דעיקר קרא לדורות כתיב, ורש"י דינא קמ"ל, אבל לענין בשר תאווה מאי דהוה הוה, ולכן כתב רש"י במוקדשין. ושוב ראיתי שהרשב"א כאן הביא דברי הרמב"ן, וכתב כמ"ש בהבנת דברי רש"י, ע"ש. אמנם רש"י הוצרך לזה, י"ל דנחי דמכי ירחיב ילפינן לה שהיה אסור, מ"מ לא מסתבר שהיה אסור בלא אזהרה שהזהיר עליו הכתוב, ולכן פירש רש"י דמאל פתח ילפינן.

תוספות ד"ה תלוש ולבסוף חברו. לענין שחיטה עיין מלכי בקודש [קכד ע"ד], עבודת הגרשוני סימן קט"ו, ועיין מרכבת המשנה.

תוספות ד"ה שבתחילה כו'. עיין במקום שמואל [ח"ב] שער התירושים [סח ע"ד], ועיקר תירוצו ומה שהביא בשם מדרש רבה בויקרא רבה פרשה כ"ב, הכל מבואר בחידושי הרשב"א. אמנם מה שכתב במקום שמואל כי שם מבואר פירוש של רש"י ושל התוספות, אדרבה מבואר כרש"י, ולא ראיתי שם פירוש התוספות, ועיין ביפה תואר שם.

דף יז, א. רבי עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לאסור להם בשר נחירה כו'. הרמב"ם בסוף פרק רביעי דהלכות שחיטה [הי"ז] כתב, כשהיו ישראל במדבר לא נצטוו על שחיטת חולין, אלא נותרים או שוחטין ואוכלין, ונצטוו במדבר שכל הרוצה לשחוט לא ישחוט אלא שלמים, שנאמר כו' ואל פתח, אבל הרוצה לנחור ולאכול במדבר היה נותר, ולכאורה מזכי שטרא לבי תרי, דפסק כרבי ישמעאל וכרבי עקיבא¹⁷⁸. אמנם נראה דסבר הרמב"ם, דאף לרבי עקיבא לא הותר בשר תאווה בשחיטה אלא בנחירה לבד, משום דסבר לרבי עקיבא האי קרא דאל פתח אוהל מועד בכל ענין מיירי, בין בחולין בין בקדשים, וכמו שכתב בלחם משנה. אבל קשה, דאם כן מאי מקשה הגמרא מהצאן ובקר ישחט להם, הא שפיר קאמר ישחט, דהיו יכולין לאכול בשחיטה ג"כ ולעשותן קדשים. וצריך לומר דקושיית הגמרא היא, דמשמע דקרא דווקא שחיטה הותר להם ולא נחירה, ואין לומר דאם כתיב ינחר להם נמי יש לטעות, דדווקא נחירה ולא שחיטה, והא ליתא, דהא בוודאי יכולין, זה אינו, דבזה ליכא למטעי, דהא בלאו הכי פשיטא דאם היו רוצים לשחוט קדשים ולעשותם שלמים מי ימחה בידיהם, דהרי שחיטת קדשים כתיב, וא"כ אי הוה כתיב ינחר לא הוה מקום לטעות, אבל השתא דכתיב ישחט איכא מקום לטעות לרבי עקיבא. אבל קשה, דמאי מקשה הגמרא, בשלמא לרבי עקיבא היינו דכתיב כאשר יאכל את הצבי ואת האיל, אלא לרבי ישמעאל צבי ואיל גופייהו לא משתרי, כיון דהמקשה לא הוה ידע חילוק בין צבי ואיל לשאר בהמה דראוי להקרבה, א"כ צבי ואיל לרבי עקיבא בעל כרחך היו נותרין, והיה חילוק בין צבי ואיל לשאר בהמות, א"כ מאי כאשר יאכל את הצבי ואת האיל, הא לא דמיא לצבי ואיל כלל, דהם בנחירה היו ושאר בהמות בשחיטה, בשלמא לרש"י דהיו מותרים לשחוט ג"כ, א"כ שפיר קאמר כאשר יאכל את הצבי ואת האיל אם היו שוחטים, אך להרמב"ם דלא היה שחיטה כלל קשה. וצ"ל דאעפ"כ מדמה קרא דהם דומיא לצבי ואיל דלא שייך בהו הקרבה, אבל לעולם בהא אין דומין לצבי ואיל, דהם בנחירה היו ועכשיו בשחיטה.

ולכאורה היה נראה לומר, דוודאי מסוגית הגמרא נראה דפליגי, דהרי מר מוקי מתניתין כרבי ישמעאל, ומר מוקי מתניתין כרבי עקיבא, ומשמע דלכל חדא אפשר לאוקמיה כאידך, ואם כן בעל כרחך פליגי.

175. דבבית לא חיישין לכשפים.

176. ולכן אסור אפילו בבית, וכן יישב גם החתם סופר.

177. וכן פירש גם בחי' הר"ן את דברי רש"י.

178. ראה ביערות דבש ח"ב דרושיט שהאריך ליישב הרמב"ם.

הראשונה של בית המקדש והיה דינם כמו במדבר, אבל עכשיו דקדושה הראשונה קיים, והיה הדין כמו בארץ ישראל דמותר לשחוט בכל מקום מה שאינו קדשים, ועם כל זה דברים תמוהים הם. ושוב ראיתי ביקרא דשכבי דף לד, לה [דרוש י"ד] שעמד על זה, ותירץ מעין מה שכתבתי על פי דברי התוספות בד"ה וכל שכן. ועיין שהארץ בסוגיא, ובמגן שאול דף נא [ליקוטים סי' ל"ה], ובלשונית [הרמב"ם שבסוף הספר] שם דף ו, צרור הכסף דף ב [או"ח סי' ב'] ודף קיד [בליקוטים], ובשער המים [יב ע"א בשיטתו].

בשר תאווה לא איתסר כלל. וכתב רש"י וקרא דבכל אות נפשך בא לכדרכי אלעזר בן עזריה, שלא יאכל אדם בשר אלא לתאבון. לכאורה נראה דהך דרשא דרבי אלעזר בן עזריה מרישא דקרא נפקא, מכי ירחיב כו' ואמרת אוכלה בשר, וכתב רש"י בחומש [דברים יב, כ] מכאן שלא יאכל אדם בשר אלא בהרחבה, ובכל אות נפשך פירש רש"י להתיר להם בשר תאווה. והקשה הרא"ם על רש"י דדבריו סותרים, דמוקי קרא כרבי אלעזר בן עזריה, וא"כ היינו כרבי עקיבא והדר פירש כרבי ישמעאל, ולפי מה שכתבתי לא קשה, דהרי תרווייהו אפשר למדרש, דרישא דקרא כרבי אלעזר בן עזריה וסיפא כרבי ישמעאל, ורבי ישמעאל לא פליג על רבי אלעזר בן עזריה. אמנם הרא"ם עכ"פ שפיר הקשה לפי שיטת רש"י דכאן, דמוכח מדבריו דהך דר"י והך דרבי אלעזר בן עזריה אין להם ישיבה אחת, ורבי עקיבא דווקא סבר לה כרבי אלעזר בן עזריה, וא"כ איך כתב רש"י הני ב' דרשות. ואפשר לומר דרש"י בחומש סבר כהרמב"ם, דאף לרבי עקיבא לא הותר בשר תאווה בשחיטה רק בנחירה, וא"כ בכל אות נפשך הוצרך להתיר בשחיטה ג"כ, וא"כ הוה אמינא דלעולם בנחירה נמי שרי, אתי כי ירחק לאסור נחירה, וא"כ תלתא קראי איצטריך, כי ירחיב שלא יאכל בשר אלא בהרחבה, בכל אות נפשך להתיר שחיטה, כי ירחק לאסור נחירה. אמנם כאן בגמרא סבר רש"י דלרבי עקיבא שחיטה נמי הותרה בבשר תאווה, וא"כ בכל אות נפשך לא איצטריך להתיר שחיטה, דמהיכי תיתי יאסור, וא"כ בעל כרחך צ"ל דבכל אות נפשך אכי ירחיב קאי, דאע"פ דכתיב ואמרת אוכלה בשר מנלן דמותר, לכן כתבה התורה התיירא בכל אות נפשך תאכל בשר. ומה שהקשה מהרש"א על רש"י על זה שכתב דהך קרא בפסולי המוקדשין מיירי, עיין מה שכתבתי בכורות יד¹⁷⁹,

אמנם לפי המסקנא דמוקי לה למתניתין לא כמר ולא כמר, א"כ אפשר לומר דלא פליגי, וכמו שהקשו התוספות, וכן ראיתי למהר"י שאול שתירץ כן, הובאו דבריו במגן שאול, אמנם הוא עצמו כתב שהוא דוחק. ונראה דהכרח הרמב"ם, מדאמר בגמרא אליבא דרב יוסף ועכשיו שגלו יכול יחזרו להתירן הראשון, לכך שנינו לעולם שוחטין, דבשלמא אם נאמר דלרבי עקיבא בשר תאווה לא הותר אלא בנחירה, אבל בשחיטה לא הותר, שפיר יש מקום לומר כיון דעכשיו אין יכולין להקריב, וא"כ ג"כ אין היתר לבשר תאווה אלא בנחירה ולא בשחיטה, כמו שהיה קודם שנכנסו לארץ, אבל אם נאמר דהותר להם בשר תאווה לרבי עקיבא בין בשחיטה בין בנחירה, א"כ מהיכי תיתי נאמר דעכשיו שגלו חזרו להתירן הראשון, כיון שכבר אסרה התורה, ועכשיו ג"כ אע"פ שאין מקדש אפשר לשחוט, למה יהיה בשר נחירה שרי, אבל אם אין מקדש יש מקום לומר דלא שרי שחיטה, שפיר יש לטעות דנחירה מותר. ולפי זה יש לומר, דהרמב"ם מפרש הא דקאמר הגמרא במאי קמפליגי, לא קאי לרבי עקיבא ורבי ישמעאל, רק קאי לרבה ורב יוסף, דקשה להגמרא למה לא מוקי רבה מתניתין כרבי עקיבא כמו דמוקי לה רב יוסף, לזה קאמר הגמרא דהוא סבר דלרבי עקיבא בשר תאווה לא איתסר כלל בין בנחירה בין בשחיטה, וא"כ אין מקום לטעות בזה דעכשיו יהיה נחירה מותר, כיון דאפשר בשחיטה וכמ"ש.

ועיין בפירושו של רבינו סעדיה גאון בדניאל יו"ד [ג], בפסוק ובשר ויין לא בא אל פי, שכתב דהיינו בשר דגים ועופות תורים ובני יונה איל וצבי, דאילו בשר בהמה לא הותר לבני הגולה, כי לא הותר לשחוט כי אם בשעריך בארץ הקדושה, למען זרוק הדם והקטר החלב, ע"ש. והם דברים תמוהים, דמלבד שהוא נגד הגמרא כאן, יש לתמוה אם בימי רב סעדיה לא אכלו בשר בהמה כלל, ודבר זה לא נראה בשום ספר. ואפשר שהוא כתב "גם דעתי" לומר כלומר שדעתו הוא כן, אבל העולם לא נהגו כדבריו והוא היה נזהר. אבל עדיין הם דברים תמוהים, דהרי בכמה מקומות בגמרא מוכח דהיו אוכלים בשר התנאים והאמוראים, ואיך יחלוק רב סעדיה על התלמוד, אם לא שנאמר דרבינו סעדיה ס"ל דדווקא בגלות בבל לא הותר, דאז [אזלה] קדושה

הדחק, למה צריך קרא לאסור כשאין דחק. והתוספות ביבמות לא כתבו כן אלא לר"י, דהיה מותר להם בשחיטה, ובשר נחירה היה אסור. ולדעת הרמב"ם שכתבתי, דבאמת שחיטה לא הותרה רק בקדשים, היו הכל מותרין בבשר נחירה. ועיין מקום שמואל [ח"ב שער התירוצים קסח ע"ד] שהאריך בזה. מה שכתב כי כוונת התוספות שם ביבמות דווקא על בעלי מומין, הוא דוחק. ועיין לימודי ה'.

אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ מהו. וכתב רש"י דדרוש וקבל שכר הוא, שצריכין אנו לעמוד על האמת אע"פ שכבר עבר. והרא"ש כתב דנפקא מינה לדינא, לענין מי שנדר ואסר על עצמו דבר, או בבית דין שגזר על הדבר, ועיין מהרש"ל בים של שלמה [סי' ל"ו]. וכתב בבית יעקב דף עה [שאלה ק"ב], דמה שנחלקו הרשב"א והרא"ה במי שבישלו לחולה בשבת והותר, אי מותר למוצאי שבת או לא, דלכאורה תלוי זה בהך איבעיא אי אמרינן כן הואיל ואשתרי אשתרי, ע"ש. והנה וודאי יש לחלק, לדעת הרשב"א דאסור בישל לחולה במה שהותר, דעל כרחך לא קמיבעיא לן אלא באברי בשר נחירה, דהיתר גמור הוא לאותה שעה כי לא נצטווה על השחיטה, והאיבעיא הוא אם ניטמא, דמאי דאסרה התורה הנחירה הוא דווקא מכאן ולהבא, אבל מה שכבר הונחר לא נאסר, או אפילו מה שכבר הונחר נמי בכלל האיסור, אבל דבר שהיה אסור ורק לצורך שעה הותר מפני הדוחק או האונס, וודאי כשעבר הדוחק חוזר לאיסורו, כי הדבר אסור מצד עצמו ונשאר באיסורו¹⁸⁰, רק בשבת אנו מתירים מפני הדוחק, וכל שאין דוחק א"כ הרי האיסור קיים. ולהרא"ה דמתיר בבישול לחולה, אפילו אם נאמר דבהך איבעיא אסור, י"ל דחל עליה איסור ג"כ בכלל הציווי שהקב"ה ציווה על השחיטה, אבל בבישול גוי בשבת ס"ל להרא"ה דאין כאן איסור כלל, כי האיסור משום חתנות, וכל שמבשל לחולה לא שייך חתנות. והרא"ש שכתב דנפקא מינה גם לזמן הזה, ס"ל דאי אמרינן דהקב"ה לא אסר אלא מכאן ואילך, אבל מה שעבר והיה בהיתר לא נאסר, הוא הדין דנימא הכי במה שאסר אדם על עצמו או שהצבור גזרו, אבל אם נאמר דגם מה שנשאר נאסר, כן ביחיד ובצבור ג"כ דעתם על זה שעבר¹⁸¹. ורש"י אפשר דלא ניחא ליה בהכי, משום דנהי דמפרש האיבעיא כהרא"ש, מ"מ י"ל דווקא גבי ציווי התורה י"ל כן, אבל ביחיד האוסר על עצמו או

ועיין מלכי בקודש [קכד ע"ד] ובשער המים בשיטתו [שם], ובספרים שציינתי בסמוך, ובמגדנות נתן [ח"ב לט ע"ג].

והנוחר והמעקר פטור מלכסות. עיין דינא דחיי ח"ב עו ע"ב [עשיין ס"ד הל' כיסוי הדם].

תוספות ד"ה וכל שכן השתא. מקום שמואל [ח"ב] בשער התירוצים [סט ע"ב].

תוספות ד"ה רבי עקיבא כו'. אי לרבי עקיבא מיתסר בשר תאוה, איך הותר להם בשר נחירה. ומקשים, לפי מה שכתבו התוספות ביבמות דף עא [ע"ב ד"ה מאי טעמא] דכיון דלא מלו במדבר איך היו אוכלים קדשים, דערל אסור בקדשים, ובשר תאוה לא הותר להם. ותירצו, דווקא אותן שיצאו ממצרים אכלו דווקא קדשים, אבל הנולדים במדבר שלא מלו לא אכלו קדשים והותר להן בשר תאוה, דכיון דלא אפשר להם לאכול קדשים שרי בבשר תאוה, מידי דהוה אצבי ואיל, כיון דלא אפשר בהקרבה שרי, וא"כ אפשר לומר הכי נמי לרבי עקיבא, דאותם שנולדו במדבר והותר להן הבשר תאוה, הותר להם ג"כ נחירה. וראיתי להרב לימודי ה' [כז ע"ג] דכתב דקושיא זו קשה גם על הגמרא, דמאי מקשה לר"י מצבי ואיל, נימא דאותן הנולדים במדבר המה אכלו צבי ואיל, ע"ש בלימוד מ"ח. ולכאורה לא קשה, דהתוספות לא כתבו כן שם אלא לפי המסקנא דצבי ואיל מותרים כיון דלא אפשר, אמנם להך מקשה דהוה סבר דצבי ואיל אסורין כיון דלא אפשר, א"כ גם הנולדים במדבר היו אסורים. אמנם קשה, דא"כ הוי להו להקשות איך אכלו הנולדים במדבר בשר. וצ"ל דבאמת היה יכול לתרץ דלא אכלו בשרא, ולהכי עדיפא מיניה קמקשי מקרא דכתיב בהדיא דצבי ואיל מותר. ואפשר לומר דהתוספות לא ניחא להם לרבי עקיבא לומר כן, דאם נאמר דבשר תאוה לא שרי כלל, וא"כ הנולדים במדבר לא היה אפשר להם לאכול בענין אחר רק בשר נחירה, דשחיטה אסורה רק בקדשים, ואע"ג דהתוספות לא ס"ל כרש"י דאיכא כרת לר"י, מ"מ איסורא מיהו הוי, ולהכי הוצרך תורה להתיר להם בשר נחירה, א"כ כשנכנסו לארץ והותר להם השחיטה בבשר תאוה, למה צריך לאסור בבשר נחירה, דמה"ת הרי אפשר להם לשחוט, ואעפ"כ הותר בשר נחירה, שפיר י"ל דהא דגם כשנכנסו לארץ ישאר בהתירו, אבל אם לא הותר רק מפני

דשאני נדרים וחרמים שהולכים אחר לשון בנ"א, כי ניתן להניח שבענין זה דעת אדם שסומך לפי חוקי התורה במקרה דומה.

180. יסוד זה העלה גם רעק"א.

181. בזה דוחה כנראה רבינו מה שהשיג היש"ש על הרא"ש

לאו בר נחירה היא. ולענ"ד לא דמיא¹⁸⁷, דהתם שאני, דהרי בכור שלא נזרק דמו ואינו ראוי לזרוק אסור באכילה, וא"כ הך בכור דעכשיו אי אפשר לזרוק דמו חזינן ליה כאילו לא נזרק כלל, דגזירת הכתוב הוא שלא לאכול בשר אלא באם הדם ראוי בשעת אכילה לזריקה, אבל אם אינו ראוי, הזריקה שהיה לאו זריקה הוא, אבל הכא מאי יכול למימר כיון דהשתא לא יכול לנחור, הנחירה לאו נחירה היא וכמאן דליתא דמי, זה אי אפשר לומר, וכי נחירה מצוה היא, הלא נחירה לאו מצוה היא, ועכ"פ הבהמה אינה חיה, ואע"פ דכתבו המפרשים דגם לרבי עקיבא דווקא לנחור מותר, אבל להרגה בענין אחר אסורה, וכמו כן נבילה היה אסורה, מ"מ הרי עכ"פ הונחרה וא"כ אין איסור בדבר.

ועיין פנים מאירות ח"א סימן סב, צרור הכסף דף ב [או"ח סי' ב'], ודף קיד [בליקוטים], מלכי בקודש קכה, קכו [חולין], נחפה בכסף יא ע"ד [אוה"ח סי' ג'], קרבן אליצור קנו ע"ב [ע"ז סד ע"א], מגן שאול דף נא [שם], ובלשונות [שם] דף ו, בית שלמה בתחילת הספר, בית יעקב דף לה ע"ג [שאלה מ"ב], ודף עה [שאלה ק"ב], סם חיי בליקוטים דף א, שער המים בשיטתו [יג ע"א], אמרות טהורות [יב, יג, הל' נדרים סי' רי"ח], לימודי ה' לימוד מ"ח, יד מלאכי כלל צ"ב, חיים שאל ח"א קט ע"א [סי' פ"ט בד"ה והיותר נראה], יעיר אוזן כו ע"א [מערכת הה"א אות ג], ועיין פרח מטה אהרן ח"א סימן מ"ד, כסא דוד ג ע"ד ולהלך [דרוש א'], עץ חיים פרשת כי תצא, ראש דוד קנא [ע"א, פר' כי תצא]¹⁸⁸.

אפילו קדלי דחזירי. עיין מ"ש בקידושין סוף דף לז [בתורה ממחרת הפסח] מה שקשה מסוגיא זו, ועיין עדות ביהוסף סימן טו"ב. כמגירה שנינו. מלכי בקודש [קכו ע"א].

דף יז, ב. דקאי ארישא דסכינא. מלכי בקודש [שם].

אמר רב חסדא מנין לבדיקת סכין מן התורה. הפוסקים פסקו דאסור לשחוט בסכין שאינו בדוק על סמך שיבדקנו אחר כך, והטעם כתב הרשב"א [תורת

בבית דין שאסרו דבר, אין ראייה מכאן לא לאסור ולא להתיר¹⁸².

ולפי זה יש לתרץ מה שהקשו האחרונים, מהא דאמרינן בסוף חגיגה [כו, א] הפותח את חביתו והמתחיל בעיסתו ע"ג הרגל, דר"י אומר יגמור וחכ"א לא יגמור, והלכה כחכמים, ואף לא מתיר אלא משום דהתירו תחילתן משום סופן, וכן הא דתנן במסכת תרומות [פ"ח ה"א] האשה שהיתה אוכלת בתרומה, וכן העבד שהיה אוכל בתרומה ובאו ואמרו להם דאסורים, דרבי יהושע אומר יפלוט, והכי קיימ"ל, וכן הא דתנן במסכת תרומות [פ"ח מ"ג], והובא בסוף פרק המביא בביצה [לה, א], היה אוכל באשכול ונכנס מן הגינה אל החצר, דרבי יהושע אומר לא יגמור, דלפי מה שכתבתי אין עניינם לכאן כלל, דהכא דבר המותר הוא, ופשיטא דאם הקב"ה לא אסרו נשאר מותר, רק האיבעיא אי הקב"ה אסרו, אבל הני דבר האסור הוא, ולשעה הותר מפני טעם או מפני הצורך, וכשעבר הטעם חוזר לאיסורו.

עוד מקשים¹⁸³ מהא דקידושין דף כא [ע"ב], דכהן שרי ביפת תואר, ונחלקו רב ושמואל, דרב סבר דשרי לקיימה הואיל ואשתרי אשתרי, ושמואל ס"ל דאסור, וא"כ לכאורה הך בעיא דהכא היינו פלוגתא דרב ושמואל. אמנם י"ל דהתם שאני, דרב סבר דמסתמא כיון דהתירה לו התורה, התירה לו במכל וכל, אבל הכא התורה לא התירה, רק לא נאסור מעיקרא, וממילא היה מותר בשר נחירה, כי לא נצטווה על השחיטה, וא"כ י"ל כשציווה על השחיטה נאסר. ועיין מ"ש שם בקידושין ובעירובין סוף פרק כל גגות [צג, ב ד"ה רב] גבי שבת הואיל והותרה הותרה, ליישב סוגיא דקידושין עם סוגיא דעירובין.

עוד מקשים¹⁸⁴ מההיא דיבמות סא [ע"א] באירס את האלמנה ונתמנה להיות כהן הגדול¹⁸⁵, וגם זה לא דמיא להך דכאן¹⁸⁶. ובמגן שאול בלשונות [הרמב"ם] דף ו הקשה בשם רבו, מהא דאמרינן בתמורה דף כא [ע"א] בבכור שנזרק דמו קודם שנחרב הבית ובשרו קיים דאסור לאכול, דאם איתא לדם לאו בר זריקה הוא, ולמה לא אמרינן ג"כ הכא דאם איתא לבהמה

182. ראה בש"ך יו"ד סי' רי"ח סק"ג.

183. יעיר אוזן לחיד"א כו, א מערכת ה' אות ג.

184. גם זה ביעיר אוזן.

185. הקושיא איננה משם, אלא מהגמ' באותו העמוד, שעל המשנה כהן גדול שמת אחיו חולץ ולא מיבם, שואלת הגמ' קא פסיק ותני ל"ש מן האירוסין ול"ש מן הנישואין וכו', וקא מסיק הגמ' גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה, ונימא הואיל ואשתרי הביאה הראשונה הותרה

גם ביאה השניה.

186. ראה שם תירוצו של רבינו, דלא אמרינן הואיל ואשתרי אלא היכא דתחילת הדבר הוא היתר גמור, אבל לא כשכל ההיתר הוא רק ע"י דחיה כמו בעשה דוחה לא תעשה.

187. ביד דוד לתמורה ציין רבינו לעיין במה שכתב כאן, ועי"ש מה שהוסיף.

188. וע"ע מה שהאריך רבינו בענין זה בספרו מנחת עני ח"ב ערך הואיל ואשתרי אשתרי.

הרמב"ם דפגימה היא כל שהוא, ועיין בית יעקב סימן כ"א.

פגימת מום בקדשים. עיין שער המים [בשיטתו יג ע"ב].

ורב חסדא אמר אף פגימת סכין. הא וודאי דרב חסדא ס"ל דפגימת הסכין כפגימת המזבח דהיינו חגירת הצפורן, אלא שנחלקו הפוסקים אי הלכה כן, או כהנך אמוראי דלעיל דמחמרי דהווי בדקי בהנך בדיקות, שמע מינה דאפילו פגימה כל שהוא פסלי¹⁹³, אמנם הרא"ש לא סבר כן. ועיין להפ"ח שהשיג על הטור במה שהבין בדעת הרא"ש דבעי חגירת צפורן, אלא הרא"ש מפרש כפירוש הרא"ה דחגירת הצפורן היינו כדי שתרגיש בצפורן. ואחר המחילה רבה וודאי הטור הוה בקי טפי בדברי אביו הרא"ש, וגם הרא"ש מפרש חגירת הצפורן כשאר הראשונים, אלא שהוא בא לפרש למה הר"ף השמיט הא דרב חסדא, וכתב הטעם כיון דבעי בדיקה בטופרא כדי שירגיש, שמע מינה שחגירת הצפורן בעי, שהרא"ש סבר שכל שמרגיש הצפורן הוא ע"י החגירה שאוסף הצפורן, הא לאו הכי אינו מרגיש. אמנם הרא"ה [בדק הבית יב, ב]¹⁹⁴ אפשר סבר דאע"פ שאינו חוגר איהו מרגיש¹⁹⁵. ועל מה שכתב הפ"ח על דברי הרמב"ם שדבריו סותרים זה את זה¹⁹⁶, עיין דבר שמואל סימן רפ"ב, בית יעקב שאלה כ"ז.

הבית הקצר יג] דילמא משתלי ולא בדק. ורש"ל והפרישה כתבו הטעם, משום שנאמר [שמואל א יד, לד] ושחטתם בזה [ואכלתם]¹⁸⁹. והש"ך [סי' י"ח סק"ה] הקשה עליהם, דהא בגמרא קאמרינן דושחטתם אתא להראות סכינא לחכם, ע"ש. ובאמת הרי גם על זה אמרו דאסמכתא הוא, וכוונת הש"ך דא"כ ה"ל להגמרא לתרץ על קושית פשיטא, דקמ"ל דאפילו אם רוצה לבדוק אח"כ לא ישחוט, וזה לא הוי פשיטא. ועיין בתבואות שור [ה ע"ג, בכור שור] מ"ש לתרץ¹⁹⁰, והוא דוחק, דוודאי הכא מיירי בסכין שאינו בדוק כלל, ובזה אין חילוק בין רב הונא לרב חסדא. אמנם גם לשיטת הש"ך עכ"פ קשה, למה לא משני הגמרא כן באמת, ואי משום דס"ל להגמרא דאין סברא לומר דמדינא דאורייתא לא ישחוט על סמך שיבדקנו אחר כך, עכ"פ הוה ליה לומר דקרא אשמעינן מדרבנן ולאסמכתא, כמו דלהראות לחכם נמי הוי אסמכתא. וי"ל דאי מדרבנן אפילו אסמכתא לא צריך, דכל דבר דצריך בדיקה פשיטא דלא יסמוך מעיקרא על סמך הבדיקה שיבדוק אח"כ, וכמ"ש הפוסקים בסוגיא דריש פרקין¹⁹¹.

צריכה בדיקה אבישרא ואטופרא. שונה הלכות לו, לז [חולין בד"ה וראיתי], בית יעקב סימן כ"ז. פגימת עצם בפסח. לא ראיתי להרמב"ם שהביא דין זה בפ"י דקרבן פסח¹⁹², ומזה ג"כ ראיה לדעת

191. בספרו של המחבר מנחת עני ח"א ערך בדיקת סכין ציין לעיין במה שכתב כאן, ע"ש שנגע בנידון שדן כאן.
192. העיר על כך גם הרש"ש, ע"ש.
193. וכן פסקו הרמב"ם והרשב"א.
194. בבדק הבית [ב"א ש"ב] אינו מפרש כדי שתחגור מלשון חגורה כמו שסוברים האחרים, אלא מלשון חגירה כמו ויחרגו ממסגרותיהם שתרגיש בה הצפורן, כלומר שתרגיש בה הציפורן, שאילו כדבריהם היה לו לומר כדי שתחגור הצפורן שהפגימה היא הפוגמת, ולדעתו כל שיש שום הרגשה בציפורן והוא שיעור הפחות מאוגרת משהו.
195. ראה בדרישה שמבאר באריכות מחלוקתם ופירושו מסכים עם זה של רבינו, דפלוגתתם בפירוש חגירת צפורן, שהרשב"א ודעימיה מפרשים פגימה גדולה שתחגור ותאסוף הצפורן לתוכה, הלכך כתב דלית הלכתא כוותיה, דאף פגימה קטנה פוסלת ובלבד שתאגור שום דבר, והרא"ש מפרש לעומת זה היינו כל דבר שמרגיש בצפורן והיינו פגימה קטנה, ולכן כתב שהר"ף סובר כרב חסדא, וא"כ אין שום חילוק ביניהם.
196. דבהלכות שחיטה כתב הרמב"ם דשיעור פיסול הסכין של שחיטה שהוא בכל שהוא אפילו פחות מכדי חגירת צפורן, ובהל' בית הבחירה פ"א בדין פגימת אבני מזבח כתב: כל אבן שנפגמה כדי שתחגור בו הצפורן כסכין של שחיטה הרי זה פסול.

189. ומשמע מזה שצריך שתהיה הבדיקה קודם השחיטה. הש"ך [סי' ב' סק"י] כתב בשם הרשב"א והב"ח דחיישינן שמא ישכח מלבדוק אחר השחיטה, והפמ"ג סימן י"ח [שפתי דעת ה'] כתב עוד טעם, דאיכא חשש ברכה לבטלה אם ימצא הסכין פגום, וכן איכא בל תשחית אם שחט בפגום. והרמב"ם ס"ל הטעם כדי שלא יבא לעשות פעם אחרת.
190. בעיקר קושית הש"ך הוי מצי הגמ' לתרוצי, דס"א דאפשר לסמוך על הבדיקה שבסוף, ולהכי קמ"ל הפסוק דאין לסמוך, אלא דתירוץ זה אינו עולה יפה אלא לרב הונא דס"ל דהשוחט בסכין ונמצאת פגומה טריפה, ולדידה כתבו הפוסקים דאפילו בשוחט בסכין בדוק צריך בדיקה גם אחר שחיטה ואי לא בדקה ה"ל טריפה, וא"כ שפיר הו"א לסמוך אבדיקה דלאחר שחיטה דליכא למיחש דמישתלי וקאכיל, דאפילו אם יבדוק הסכין קודם השחיטה ואישתלי ולא בדק אח"כ קאכיל טריפות, אבל לרב חסדא שהוא בעל המימרא דידן ולדידה אי בדק הסכין קודם שחיטה אין צריך לבדוק אחר שחיטה, דהא ס"ל דאפילו מצאו פגום אחר שחיטה כשירה, ולדידה בלאו קרא הוה ידעינן דאסור לשחוט בלי בדיקה על סמך שיבדוק אח"כ, דיש לחוש דדילמא מישתלי ולא יבדוק אח"כ וקאכיל נבילות.

המקדש אין פוסל פגימה קטנה. ועיין דרך המלך פג ע"ד [הל' בית הבחירה פ"א הי"ד], ועיין מה שכתבתי בסמוך לתרץ קושית התוספות.

האי טבחה דלא סר סכינא קמי חכם. נחלקו בו הפוסקים, דיש אומרים הטעם מפני כבודו של חכם, ולפי זה אם רצה החכם למחול מוחל. והרמב"ם [שחיטה פ"א הכ"ו] ס"ל הטעם כדי שלא יבוא לעשות פעם אחרת, ולפי זה אם רצה למחול אינו מוחל. והש"ך כתב דמשמע לעיל בגמרא דף יוד ע"ב כרש"י והר"ן. ולא ידעתי למה הוצרך להא דלעיל, הלא הגמרא קאמר לעיל [יז, ב] בסמוך לא אמרו להראות סכין לחכם אלא מפני כבודו של חכם, ובאמת הקשה כן הלחם משנה. ונראה דהא לא קשה על הרמב"ם, דוודאי עיקר הטעם הוא כמו שכתב הרמב"ם מפני המכשול, אלא למה תקנו לחכם דווקא ולא סגי אם יראה לאחר, זהו מפני כבודו של חכם. אמנם לעיל דף יוד ע"ב דקאמר הגמרא דאף דצריך בדיקה בין כל חדא וחדא, תיבעי נמי בדיקת חכם, ומתריך לא אמרו אלא מפני כבודו של חכם, ואי ס"ד דלתא דאיסורא אית ביה, א"כ מאי מתריך הגמרא מפני כבודו, הלא מצד הדין, ומה שמראה לחכם הוא רק מפני הכבוד, ואין לומר דהא דקאמר הגמרא לעיל היינו לדיחויא דנהוי אפילו כרב חסדא, אבל לדין דקיימ"ל כרב הונא וא"כ הבדיקה הוא לפסול קמייתא, וא"כ להכי לא צריך להראות לחכם, וכן תירץ בשאלת יעב"ץ דף קא בח"ב [סי' קצ"ו], דהוא דוחק, דוודאי לא נראה דחלוקים בזה הדין מאן דמוקי לה כרב הונא ומאן דמוקי לה כרב חסדא. ואפשר לומר דהשתא וודאי דתקינו רבנן נוגע בזה כבודו של חכם, ואף להרמב"ם בין שחיטה לשחיטה אין לגזור במה שישחוט פעם אחרת ותהיה פגומה, כיון שהראה סכינו מעיקרא. אמנם קושית הגמרא היא, כיון דעכ"פ תחילת שחיטה היא, א"כ נוגע בכבוד החכם, ועל זה תירץ כיון דמשום כבודו הוא לית לן בה, דבכי האי גוונא נמי לא שייך כבוד. ועיין בשער המים בשיטתו [יג, ב], דבר משה ח"א דף לב ע"ג [יו"ד סימן ג'], משבית מלחמות סימן ט'.

סר סכיניה. עיין ע"ז מג [ע"א תוס'] ד"ה רשב"ם גריס.

רבינא אמר היכא דלא נמצאת סכיניו יפה. פרי האדמה ח"א דף קכא [ע"ג], הל' שחיטה פ"א דין כו].

וכולן פגימתן כדי פגימת המזבח. וכתב רש"י מזבח שנפגם פסול דכתיב זבחת עליו. וקשה, דהא רש"י כתב בסמוך דילפינן לה מדכתיב אבנים שלימות, וזבחים דף נט [ע"א ד"ה שנאמר] הארכתי בזה, ועיין מה שכתבתי שם ליישב¹⁹⁷. וכעת נ"ל דאפשר לומר, דאי מקרא דאבנים שלימות ה"א דקרא לא אתי אלא שלא יניף עליהם ברזל, וכן משמע לישנא דמתניתין בפ"ג [מ"ד] דמדות ומביאין משם אבנים שלימות שלא הונף עליהם ברזל, משמע דבזה מיקרי שלימות כשהיו, אבל השתא דכתיב עליו כשהוא שלם מוכח דגם אפגימה קפדינן, וא"כ שלימות פירושו אפילו בלא פגימה. ובהו יש ליישב מה שהקשה התוספות [ד"ה וכמה] מאבני בית המקדש שכתוב אבנים שלימות והיה ע"י שמיר, ד"ל דגבי אבני בית המקדש לא היה פוסל פגימה רק שלא יניף עליהם ברזל, ובסוכה דף מט [ע"א] הביאו התוספות בשם רש"י כאן מאבנים שלימות, וע"ש.

דף יח, א. תוספות ד"ה וכמה פגימת המזבח כו'. והשתא ליעבדינהו ע"י שמיר. עיין בכסף משנה פ"א דבית הבחירה הי"ד שהביא קושיא זו בשם התוספות, ונדפס שם הגה דהרי בבית שני לא היה שמיר, ע"ש, ובאמת התוספות ס"ל דהוה שמיר בבית שני, שכן כתבו בגיטין דף סח [ע"א]¹⁹⁸, ובמקום אחר הארכתי בזה¹⁹⁹. ושוב ראיתי בשדה הארץ קלו ע"ד [חי' חולין] שכתב ג"כ לתרץ קושית התוספות, דההיא דע"ז היה בבית שני ושם לא היה שמיר, אבל השמיר היה באמת עושה אותן חלקות עד כדי שלא תחגור בהם את הצפורן, ואחר המחילה לא ראה דברי המגיה בכסף משנה שכבר קדמו, וגם התוספות לא ס"ל הכי כמו שכתבו בגיטין. ועיין ע"ז כג [ע"ב תוס'] ד"ה בקשו, זבחים נד [ע"ב תוס'] ד"ה אבנים שלמות, דשם הוכיחו ג"כ דהיה שמיר בבית שני, וכן בסוכה מט [ע"א]. ומה שכתב הרב שדה הארץ דקחשיב שמיר בחמשה דברים שנגזרו, לא ידעתי היכן הוא, ועיין בחזון נחום פ"ג דמדות שהביא דברי התוספות וחולק עליהם, ע"ש.

באותו הדיבור. ומיהו קשה דגבי בית המקדש כו'. משמע דפשיטא להו דגבי אבני בית המקדש נמי פוסל פגימה כדי חגירת הצפורן. ועיין פרי חדש במים חיים בפ"א דבית הבחירה דכתב בפשיטות דגבי אבני בית

198. וכן עמד על הגה"ה זו בהר המוריה בית הבחירה פ"א אות לו, וכתב שכבר תמה כן בלחם שמים להיעב"ץ.

199. בזבחים נד, ב על תוד"ה אבנים.

197. ד"ל דמהפסוק אבנים שלמות תבנה היה מקום לומר שיש לבנות המזבח מאבנים שלמות, אבל אם נפגם אבן אחת א"כ אין חסרון, קמ"ל דאפילו הכי פסול אם נפגם, וכן תירץ גם בשער המים.

אמר אביו הני מילי מבבל לא"י. משפט צדק ח"ב סימן ע"ט תוך התשובה, מטה יוסף ח"ב בחי"ד סימן א', בית דינו של שלמה דף קפח ע"ב [חו"מ סי' י"ח].

תוספות ד"ה הני מילי היכא דדעתו לחזור כו'. אי נמי מה שמחלק בין דעתו לחזור כו'. כלומר, אם יצא מבבל שמחמירין והלך לא"י שמקילין, אם דעתו לחזור נוהג כחומרות בבל, ואי אין דעתו לחזור נוהג כקולות א"י, ואם יצא מא"י המקילין והלך לבבל המחמירין, אם דעתו לחזור נוהג כקולי א"י, ואי אין דעתו לחזור נוהג חומרי בבל המחמירין, אבל מבבל לבבל ומא"י לא"י אין חילוק בין דעתו לחזור בין אין דעתו לחזור, דאם במקום שיצא מחמירין ובמקום שהלך לשם מקילין, אף שאין דעתו לחזור נוהג כחומרי מקום שיצא משם, ואם במקום שהלך לשם מחמירין אף שדעתו לחזור, צריך לנהוג חומרי מקום שהלך לשם. וכן כתב באדמת קודש ח"ב דף קיז ע"ב [או"ח סימן ב']. אמנם הא וודאי קשה, דאם אין דעתו לחזור שיהיה צריך לנהוג חומרי מקום שיצא משם, ובפסחים לא כתבו הך תירוץ אלא כתבו תירוץ הראשון. ועיין במטה אשר קלו [לשונות רבי' ירוחם], ומגדנות נתן [ח"ב] לט [ליקוטים חולין], ובגינת וורדים [שם], ומטה יוסף שם.

דף י"ט, א. והלכתא כרבי חנינא בן אנטיגנוס דקאי רב נחמן כוותיה. והקשה מהרש"א דלמה ליה למימר דקאי רב נחמן כוותיה, הלא בלאו הכי הלכה כמותו, דכל עדות הלכה היא, וכמו שפירש רש"י לעיל בדרכי חנינא בן אנטיגנוס. ועיין בחק נתן דף רסד ע"ג [עמ"ס חולין] שכתב, דכוונת הגמרא היא דלא ידעינן באיזה מוגרמת אמר ר"ח בן אנטיגנוס, ולהכי אמר דקאי רב נחמן כוותיה, כלומר בזו המוגרמת דקאי רב נחמן כוותיה. והלשון דחוק לפי זה, ועוד מי דחקו לרש"י לעיל לומר כן דהלכה כר"ח משום דכל עדות הלכה היא, עד שצריכין לפרש דברי הגמרא בדרך רחוק. ואפשר היה לומר, הא דכל עדות הלכה היא, היינו דווקא מה ששנויה במסכת עדיות, דהיה באותו יום שמינו לרבי אלעזר בן עזריה, ששם היה קיבוץ חכמים ונשאו ונתנו בדבר, אבל בשאר עדות לא. ועיין בסוף פרק קמא דזבחים [יא, ב] דאמר בן עזאי מקובל אני מפי שבעים ושנים זקן ביום שהושיבו את ר"א בישיבה ולא הודו לו חכמים, וא"כ היה מקום לומר דעדות כזו אינה הלכה, להכי קאמר דקאי רב נחמן כוותיה, וא"כ למה פסק רב נחמן כן, ומסתמא דרב נחמן ס"ל דכל עדות הלכה היא, וא"כ זה שכתב רש"י לעיל דכל עדות הלכה היא, היינו דשמעינן לה מדברי

השוחרט מתוך הטבעת ושייר בה מלא החוט. עיין בארוכה שער המים בשיטתו [יד ע"א], ועל דברי רש"י עיין תולדות יצחק [קסז ע"א].

הלכה כרבי יוסי ברבי יהודה. עיין בבא קמא צט [ע"ב תוס'] ד"ה מנעך מספק, ועי' לקמן דף ל [ע"ב תוס'] ד"ה החליד.

דף י"ח, ב. כי סליק רב זירא אכל מוגרמת דרב ושמואל. והקשה בגינת וורדים חיו"ד כלל ב' סימן ה', דלמה הקשו לו ולא מאתריה דרב ושמואל את, ולמה לא הקשו לו כדפריך לקמן וכי לית ליה לרבי זירא נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם, ע"ש. ואפשר לומר דזו היא באמת הקושיא שהקשו לו והרי מאתרא דרב ושמואל את, ואת צריך לנהוג חומרי מקום שיצא משם. ועוד הקשה, שעיקר הקושיא של התלמוד אינה קושיא, וכי נביא היה שרבי זירא היה דעתו לחזור. ולזו נמי נראה, דמסתמא כל אדם דעתו לחזור למדינתו עד שידוע שאין דעתו לחזור. עוד הקשה, דמה תירץ רבי זירא, דלו יהא דלא הוורו רב ושמואל, מ"מ כיון שפשטה הוראה זו בבבל, מ"מ היה צריך לנהוג בה. ולזה היה מקום לומר, דרבי זירא סבר דטעות הוה, ולכן אין צריך לנהוג בה, כיון דהמנהג בטעות. ומה שהקשה בגינת וורדים דמנא ידע דטעות הוא, אע"ג דרב יוסף לא דייק, דילמא בפעם הזאת דייק, י"ל דכיון דידוע לו דהדין טעות, מסתמא לא אמרוה רב ושמואל. אבל קשה לפי זה, מאי פריך וכי לית ליה נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם, וכבר עמד על זה הרשב"א בחידושו, ע"ש. ואפשר לומר דבאמת רבי זירא עיקר טעמו היה כדמתרץ הגמרא, דלא צריך לנהוג חומרי מקום שיצא משם, אמנם אם היה אומר זה הטעם, היה משמע דבני בבל נוהגים כדין, אלא שהוא אינו מחויב לנהוג כן, לכן השיב כדי שלא יטעו השומעים, שהוא לא ס"ל כלל הך דרב ושמואל, אבל לעולם עיקר טעמו היה כיון דלא היה דעתו לחזור, אמנם הגמרא סברה כי זה עיקר טעמו של רבי זירא, ולכן פריך דמאי השיב בזה, דמסתמא היה דעתו לחזור מדלא השיב כן, וא"כ אף דלא ס"ל להא דרב ושמואל, הוא מחויב לנהוג כן. ותירץ הגמרא, דעיקר טעמא דרבי זירא כיון דהוא אין דעתו לחזור, וממילא ידעינן דלא אמר זה הטעם אלא להוציא מלב השומעים, שהוא מסכים בזה שרב ושמואל אמרוה. וע"ש בארוכה בגינת וורדים, ובמטה יוסף ח"ב חיו"ד סימן א', ובשער המים [שיטה יד ע"ד].

שלשה מתירין את הבכור. שבת מו [ע"ב תוס'] ד"ה התם אי לאו.

וזו לא הוי שחיטה מפורעת, קמ"ל דאין הלכה כשמואל, ונמצא דלהפוסקים כשמואל שחיטה עשויה כמסרק לא הוי שחיטה מפורעת. ועיין בבבלי חיי חיו"ד דף טו [סי' י"ח] שהאריך בזה.

רש"י ד"ה הכי נמי במיפק חיותא כו'. עיין מגדנות נתן [ח"ב לט ע"ד].

תוספות ד"ה שחט ופגע בו נקב. שער המים [שיטה טז ע"ד].

תוספות ד"ה השוחט מן הצדדין. מצינן למימר דווקא דיעבד ואפילו החזיר. בדברי התוספות נחלקו בזה האחרונים, כי יש לפרש דווקא בהחזיר מכשרינן דיעבד, אבל לא החזיר אפילו דיעבד נמי לא, מזה שכתבו ואפילו החזיר גזירה אטו לא החזיר, ומוכח מזה דבלא החזיר פסול, דאי ס"ד דבלא החזיר גופא כשרה, מאי גזירה אטו לא החזיר איכא. ולפי זה רש"י והתוספות נחלקו מן הקצה אל הקצה, דלרש"י בין החזיר בין לא החזיר כשר לכתחילה, ולהתוספות לא החזיר אפילו דיעבד פסול, והחזיר דווקא דיעבד. אלא דלפי זה קשה מאי איכא בין שוחט מן הצדדים לשוחט מן העורף, דבתריווייהו לא החזיר פסול, והחזיר כשר דיעבד, תירץ הש"ך [יו"ד סי' כ' סק"י] דשפיר יש לחלק, דבצדדים הא דפסלינן דיעבד בלא החזיר, היינו בדלא ידע ששחט הסימנים אלא בסתם, דיש לחוש שהסימנים רכים ונרחים מפני הסכין, אבל בידע ששחט הסימנים קודם, שחיטתו כשרה ב[לא] החזיר אף להתוספות, אבל בעורף ולא החזיר לא שייך ידע כלל ולעולם פסולה.

ובבית יעקב דף קב [שאלה קל"ט] כתב דהש"ך לא דייק בשמעתיה, דהרי בסמוך קאמר הגמרא גבי מליקה ואי ס"ד מחזיר דווקא, מאי איריא מולק אפילו שוחט נמי, וכתב רש"י כיון דמתניתין מיירי בהחזיר, דאי לא החזיר אף במליקה פסולה, שוחט אמאי פסול, מאי שנא עורף מן הצדדים, ולהש"ך קשה, מאי דייק מאי שנא עורף מן הצדדים, דילמא איכא, דבעורף לעולם פסול דלא שייך ידע, ומן הצדדים בעינן ידע, אלא על כרחך דגם מן העורף שייך ידע. ולא הבנתי תמיהתו, דהא הש"ך לא קאמר דלא שייך ידע אלא בלא החזיר, והוא וודאי דבר ברור וניכר לעין כיון דשלא החזיר הסימנים, א"כ בעל כרחו הוא שוחט המפרקת תחילה קודם הסימנים, אבל בהחזיר אף בעורף אפשר לידע דשחט הסימנים תחלה, וא"כ לפום כך הוה אמינא דבהחזיר מיירי, א"כ וודאי אין חילוק

רב נחמן, אבל לולא רב נחמן לא היינו יודעין זה. ושוב ראיתי בתולדות יצחק [קסח ע"ג] שכתב קרוב לזה, ע"ש.

הגרים שלישי ושחט שני שלישים. עי' לקמן מג [ע"ב תוס' ד"ה] כשמואל וד"ה אי כשמואל.

רב יהודה אמר רב טריפה בעינן רובא בשחיטה. עיין שער המים בשיטתו [טז ע"ב].

אתו שילוח לרב הונא אמר להו טריפה. וכתב רש"י מסברא דנפשיה אמרה ולא משמיה דרב, מדלא קאמר להו הכי אמר רב טריפה. ולכאורה קשה, דלמה הוצרך רש"י לדייק כן, הלא רב הונא גופא אמר איהו שמיע ליה מיניה דרב ואנא לא שמיע לי. ואפשר לומר דהוה מקום לומר, דהכוונה של רב הונא הוא דרב יהודה שמעה מפי רב עצמו, והוא לא שמעה מפי רב עצמו, אלא מאחרים שמעה בשם רב, להכי דייק רש"י דאם כן הוה ליה לומר כן בשם רב, וכך כתב בשער המים. אמנם נראה דכוונת רש"י, שלא נפרש דהא דאמר רב הונא טריפה היינו שלמד כן מאידך דינא דאמר בשם רב, דמוכח מיניה דתלי אי נפק חיותא בהכשירא או נפק חיותא בהגרמה, וא"כ מקום יש לומר דרב הונא למד זה מהך דינא דלעיל, והוה כאילו אמרה רב, וכמו שאמר רב חסדא א"כ מפסדת לקמייתא, לכן כתב רש"י דרב הונא לאו מטעם זה אמרה, אלא מסברא דנפשיה אמרה, דאילו היה לומדה מהך דינא דרב דלעיל וכרב חסדא, היה לו לומר כן, אלא בוודאי היה סבר שיש סברא לחלק בין נדון דלעיל להא, ולכן הקפיד רב יהודה. ועיין במגדנות נתן [ח"ב לט ע"ג] ובשער המים [שם].

תוספות ד"ה דילמא רבי יוסי ברבי יהודה היא כו'. פירוש ופולוגטייהו בעורף²⁰⁰, דאילו בבהמה אף רב אדא בר אהבה מודה, כדתנן בסיפא רוב שנים בבהמה כשרה. תוספות ד"ה הגרים שלישי ושחט שלישי. שער המים [טז ע"א].

דף יט. ב. מהו דתימא בעינן שחיטה מפורעת וליכא קמ"ל. לכאורה י"ל דהוה אמינא דאין זו שחיטה מפורעת, קמ"ל דשחיטה העשויה כמסרק הוי שחיטה מפורעת. ולפי זה אף להפוסקים כשמואל דבעינן שחיטה מפורעת, אעפ"כ שחיטה העשויה כמסרק כשרה. אמנם יש לפרש, דוודאי שחיטה העשויה כמסרק לא הוי שחיטה מפורעת, והכי קאמר, מהו דתימא דהלכה כשמואל ובעינן שחיטה מפורעת,

²⁰⁰ וא"כ אין נפ"מ בין קנה לוושט. ועוד כיון שיש לשחוט שני הסימנים גם יחד מה איכפת לנו הא דוושט הוי מיוחד שבסימנים.

200. מיישב בזה רבינו תמיהות של הראש יוסף והתפארת יעקב דהיכי ס"ד לחלק בין וושט לקנה, דהא בסיפא דמתני' קתני בהדיא רוב שני סימנים בבהמה כשר,

אמנם השתא י"ל דוודאי השוחט מן העורף דפסולה מיירי בלא החזיר סימנים, דאי בהחזיר כשר, מ"מ אין ראייה מזה דהמולק נמי דווקא בכי האי גוונא מיירי בלא החזיר סימנים, די"ל דהא הדין דאם החזיר סימנים נמי הוי מליקה כשרה, וי"ל נמי דומיא דהשוחט דווקא בלא החזיר סימנים, וא"כ לא הוי תיובתא ולא סייעתא. ועיין מגדנות נתן [שם].

אמר רבי ינאי יקבלו הרובים את תשובתם. כתב מהרשד"ם בחיו"ד סימן מ"ח, לא אמר מיתבי, משום דזה שאמרו בני ר"ח מחזיר על המשנה אמרו, והנה המשנה סותרת להם, ע"ש. ובל"י ספק דדבריו נכונים בטעמם, מיהו בלאו הכי היה נראה, דהגמרא לא אמרה מיתבי, אלא כשסתם הגמרא שואל שנשאלה קושיא בבית המדרש, אבל הכא ר' ינאי אמרה דהוה קשיש מינייהו טובא, כדאמר יקבלו הרובים, לכן לא אמרה בלשון מיתבי, דמשמע דהוה רק קושיא, אלא סתירה גמורה היא.

מאי לאו למעוטי חזרת סימנין. וכתב רש"י ואידי דתני כשר בשחיטה פסול במליקה תני נמי כשר במליקה פסול בשחיטה. והקשה מהרשד"ם שם, דלמה ליה לרש"י למימר אידי, נימא דרישא אתי לחזרת סימנים, וסיפא דכשר במליקה אתי לשן וצפורן. ולענ"ד דרש"י דייק לה, דאי ס"ד דגם המקשה נמי הוה ידע דסיפא אתי לשן וצפורן, רק בהא היו מחולקין, דהמקשה לא הוי ניהא ליה לומר דרישא אידי סיפא, והתרצן תירץ לו דאעפ"כ בני ר"ח סברי כן, א"כ העיקר חסר, דהל"ל לא תני רישא אידי סיפא, אלא בעל כרחך צ"ל דהמקשה לא הוה ידע כלל דסיפא אתי למעוטי שום דבר אלא אידי הוא, והתרצן חידש לו דאתי למעוטי שום דבר בסיפא.

עוד הקשה מהרשד"ם דלא שייך לומר אידי אלא כשמחדש דין, והדין הוא מיותר שייך לומר דתני ליה אידי, אבל הכא דלא חידש כלל שום דין, לא שייך למיתני אפילו בשביל אידי. ואפשר דלאו דווקא נקט רש"י אידי, אלא כלומר משנה שאינה צריכה, והרי כי האי גוונא מצינו כמה פעמים דקאמר הגמרא כדי נסבה, וכ"כ בה"ע [בהליכות עולם] דף לא ע"א [ש"ג פ"ב], ומכל שכן הכא דאיכא למימר דרישא אגב סיפא או סיפא אגב רישא, דפשיטא די"ל דאף שאינה צריכה כלל תני לה. שוב ראיתי כן בכריתות, והביאו בהליכות עולם דף כה ע"א [שם], ואעתיקנו לקמן גבי כשר בתורים.

לא למעוטי שן וצפורן. מדברי הרשב"א בחידושו נראה דאתי למעוטי שן וצפורן בשחיטה, והכי קאמר, כל הכשר במליקה דהיינו צפורן פסול בשחיטה, וממילא ידעינן דהוה הדין שן נמי פסול

בין עורף לצדדים ושפיר דייק. אמנם בכל זאת דברי הש"ך דחוקים, כיון דהתוספות לא הזכירו חילוק דידע.

ולכן אפשר לומר דאשמעינן ברישא דאפילו מן הצדדים רק דיעבד כשרה, ועכ"פ רוב האחרונים הסכימו לפירוש זה שפירש הב"י, וכן משמע באגודה. אמנם מהרש"א והב"ח פירשו דהכי קאמרי, לא מבעיא בלא החזיר דווקא דיעבד כשר, אלא אפילו בהחזיר נמי דווקא דיעבד כשר, גזירה אטו לא החזיר. והך גזירה צ"ל דלאו דווקא קאמרי, אלא לא פלוג דגזרו בין בהחזיר בין בלא החזיר, אע"ג דבהחזיר לא הוי שייך למגזר, מ"מ הגזירה הוי משום לא החזיר. ומ"ש בבית יעקב שם דמצינו גזירה אף משום דבר דבדיעבד מותר, כמו ההיא דלא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה משום מושך בסעודתו [שבת ט, ב], אע"ג דאם התחילו אין מפסיקין, לענ"ד לא דמיא להא, דהתם עיקר הגזירה שמא יעבור זמן מנחה. ועיין בשבות יעקב [ח"ד] סימן מ"ח שהאריך בדברי התוספות, ובית יעקב שם, ובמגדנות נתן [ח"ב לט ע"ד], ועיין בפסקי התוספות שג"כ דעתם כמ"ש מהרש"א, ועיין תולדות יצחק [קסט ע"א].

תוספות ד"ה מסתברא כמאן דאמר כו'. תימה, דלא ה"ל למימר מסתברא, דהא תיובתא גמורה היא כו'. נראה כוונתם, דהוה ליה להגמרא לומר תיובתא למאן דאמר מחזיר דווקא אמרי, וכן פירש בכללי שמואל דף כה ע"ב [פרק המם], וכן הבין מרן מהריק"א בכלליו דף יז ע"ב, וכמ"ש שם ביבין שמועה. ומ"ש הרב יבין שמועה שאין הכרח בדברי התוספות דהוה ליה למימר תיובתא, אלא דלא הוה ליה למימר מסתברא, דמשמע דהיא סברא בעלמא, אין נראה כן מדברי התוספות. ומיהו מדברי רש"י משמע דתיובתא גמורה הוה, ואפשר דרש"י סבר, כיון דעיקר מחלוקת הוה אי בני ר"ח אמרו אף מחזיר או אמרו דווקא מחזיר, א"כ מכח האי קושיא לא נדחו דברי האומר דבני ר"ח אמרו דווקא מחזיר, ואי משום דאם נאמר כן תהוי תיובתא עליהו, מה בכך, הא כמה אמוראים אמרו לפעמים דין ומקשה הגמרא תיובתא עליהו, והכי נמי בני ר"ח לא ראו התיובתא אלא הגמרא, דלא מסתבר שבני ר"ח יטעו בזה, אבל הכרח גמור אין. ומעיין זה כתב במגדנות נתן [שם].

דף כ, א. ואי סלקא דעתך מחזיר דווקא מאי איריא. וכתב רש"י אלא לאו שמע מינה אף מחזיר קאמר, ולא הוה מתניתין לא תיובתא ולא סייעתא. כוונתו, דאי נימא דהמולק דווקא במחזיר מיירי, א"כ קשיא דהשוחט נמי במחזיר מיירי, וא"כ למה פסולה,

דתני בתר הכי כשר בתורים פסול בבני יונה, וכן אידך בבות, משום הכי תנא נמי כן בהך בבא הקודמת שהיא התחלת כל הבבות. אמנם רבי ינאי לא הוה סבר הכי, אלא דבעל כרחך המשנה אתי למעוטי שום דבר, ולא תני לה אגב, ולשיטתו דרבי ינאי השיב הגמרא דסברי מוליך ומביא פסול, ולא הוה כל שכן, דלא ס"ל סברת הרשב"א, ומחזיר הסימנים מסברא בעלמא אמרו כשר, דעכ"פ מקיים המצוה במול עורף, ואינו מוכח מהתורה שלא יחזיר בסימנים, אבל מוליך ומביא הרי אמרה תורה ומלק, והולכה והבאה לא הוי מליקה, כל זה לשיטת רבי ינאי כמו שסבר הוא אליבא דבני ר"ת, אבל לפי האמת דכל שכן הוא, א"כ מחזיר סימנים והולכה והבאה שוים הם ותרווייהו שרי. ואפשר דהרמב"ם מסתפק אי הלכה כרבי ינאי או לא, לכן לא הביא דין דמחזיר סימנים.

ועיין בהרא"ם פ' ויקרא שדבריו תמוהים, דבתחלה כתב לפרש דברי רש"י דכל שכן מוליך ומביא, ואח"כ כתב דלכני ר"ח בעל כרחך מוליך ומביא פסול, ורש"י דווקא נקט קוצץ ממול עורף, וכבר העיר על זה בלחם משנה, ובלי ספק שיש איזה חסרון בדברי הרא"ם. ועיין ביים של שלמה [סי' מ"ב] ובדמשק אליעזר.

כל הכשר בשחיטה כנגדו בעורף כשר במליקה. עיין במהרש"א. ומה שהקשה, הקשה ג"כ בשו"ת מהרשד"ם בחיו"ד סימן מ"ח, ועיין שם מה שתירץ, ועיין בתולדות יצחק [קס"ט ע"ב].

תוספות ד"ה לא למעוטי שן וצפורן. דהא נמי שמעינן ממתניתין דזבחים כו'. אפשר דרש"י מצא להך מפרשים עצמן שפירשו כן דתנינא היינו מתורת כהנים, דאי ממתניתין דזבחים ה"ל להגמרא לאתווי היכן הוא, כמו בכל מקום דאומר תנינא אמר הגמרא במקום פלוני, אמנם כיון שהוא בתורת כהנים לא הוה צריך לפרש. ועוד מי יימר דהך דזבחים נשנית בתחילה, דילמא הך דהכא נשנית בתחילה והוצרך לאשמועינן, ואעפ"כ תניא בתר הכי בזבחים לאשמועינן דמטמא בבית הבליעה אע"ג דהוה כשחיטה, וקרוב לזה כתב בחק נתן.

תוספות ד"ה אילימא למעוטי עיקור סימנים. ע"י לקמן מד [ע"א תוס'] ד"ה והאיכא.

תוספות ד"ה לא אמרן אלא למ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה. דנהי דלא בעי שחיטה, נחירה מיהו בעי כדמוכח לקמן בריש פ"ב כו'. ויש לדקדק להגמרא גופא לקמן מנלן, דילמא למ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה אפילו נחירה לא בעי, ויכול להמיתה

בשחיטה, דהא עיקר הפסול הוא בשביל מחובר, וא"כ מאי שנא שן מצפורן, וממילא ידעינן דשן נמי פסול. אלא דקשה דלמה ליה להגמרא למנקט שן כלל, הוה ליה לומר למעוטי צפורן, דהא מליקה בצפורן הוא, להכי כתב הרשב"א דאגב דנקט צפורן נקט נמי שן. והתוספות נראה שהיה להם גירסא אחרת ברש"י, דלפי מה שכתבתי וכמו שמשמע בהרשב"א לא קשה כלל מה שהקשו התוספות, דאי מיירי במחוברין אין שן כשר במליקה, דהא כבר כתבתי דשן אגב גררא נקטה ולא פסל בשחיטה.

בני רבי חייא סברי כמ"ד מוליך ומביא במליקה פסול. עיין בתוי"ט שכתב במשנה דנמצא כשר בשחיטה אתי למעוטי מחזיר סימנים, וסיפא אידי, ואוקימתא אחריתא דלא כמסקנא, וכמ"ש ג"כ הרמב"ם בסוף פרק ו' דמעשה הקרבנות [הכ"ג]. והנה אמת שהרמב"ם פסק דמוליך ומביא כשר ואפילו לכתחילה נמי, אבל לא הביא הך דחזרת סימנים במליקה דפסול, והיה לו להביא, דהרי מוכח דפסול²⁰¹. ועיין לקמן דף כח [ע"א תוס'] ד"ה רבי דכתבו דלמאן דאמר מחזיר מוליך ומביא פסול, דאי אפשר לאוקמיה מתניתין בענין אחר. אמנם ראיתי להרשב"א בחידושו שכתב, דטעמא דמאן דאמר מוליך ומביא כשר, דלא אשכחן דחילקה תורה אלא במול עורף, אבל בהלכותיה כל שאתה יכול לעשות שחיטה כמליקה, כדי שתעשה עיקר מליקה בסימנים בחיות אתה עושה, ונהי שהתורה התירה אפילו בדריסה, כל שכן שאם הוליך והביא שלא תחנק במליקה כשר, וטעמא דמאן דאמר דאף מחזיר סימנים, נמי מהאי טעמא הוא דקאמר, עכ"ל. והדברים תמוהים, דאיך אפשר לומר דמהאי טעמא הוא דקאמר אף מחזיר סימנים, א"כ למה פסול במוליך ומביא, והא חד טעמא איתא לתרווייהו, ואם נאמר דמוליך ומביא גזירת הכתוב הוא דפסול, וכמו שכתב הריטב"א, א"כ הרי חזינן דהתורה לא הקפידה בכך שתהא מליקה בחיות, א"כ אף במחזיר סימנים נמי נימא הכי.

ואפשר לומר דוודאי לפי האמת דסברא פשוטה היא להגמרא דמוליך ומביא כשר, ואדרבה עדיפא טפי, לא מסתברא שבני ר"ח יחלוקו על זה, ובפרט דדבריהם סותרים זה את זה, דאם מחזיר סימנים כשר מהאי טעמא דכתב הרשב"א, א"כ מוליך ומביא בעל כרחך נמי כשר וכמ"ש, אלא וודאי צ"ל דהם לא דייקי בהך דיוק דדייק רבי ינאי מהא דכשר בשחיטה פסול במליקה, די"ל דלהכי קתני כן אגב הבבות האחרות

201. וכן כתב בליקוטי הלכות בזבחים שהרמב"ם סובר כר' ינאי שאם החזיר הסימנים מליקתו פסולה.

ועיין בתוספות בנוזיר דף כט דמקשה הגמרא לריב"ח קאכיל כהן נבילה, ומתרץ אין שחיטה לעוף מן התורה, וכתבו התוספות [ד"ה אלא] והא לא קשיא ליה דקאכיל טריפה, דמליקה מן העורף וה"ל נשברה חוט השדרה, דאיכא למימר דסבר לה כמאן דאמר מחזיר סימנים לאחורי עורף. וכוונתם, דאי הוה מקשה דטריפה היא, א"כ לא מתרץ הגמרא מידי, דנהי דאין שחיטה לעוף מן התורה, אבל טריפות שייך בה כמבואר בכתוב, ומפרשי התוספות כיצד הוה טריפה, דהא מליקה מן העורף, וה"ל נשבר חוט השדרה קודם שיגיע לסימנים וא"כ טריפה הוא, ועל זה תירצו דמחזיר סימנים לאחורי העורף, וא"כ קוצץ הסימנים קודם שיגיע לחוט השדרה, וא"כ למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה, הרי העוף הזה כשר מן התורה, דהא נחתכו הסימנים, וס"ל להתוספות דעכ"פ נחירה בעי וכמו שכתבו ג"כ כאן, אבל למאן דאמר יש שחיטה לעוף מן התורה, אע"פ שהחזיר הסימנים הוי נבילה, דהא מלק בצפורן דהוה מחוברת, וא"כ ליתא לשחיטה כלל והוי נבילה ממש, ומטעם זה קרי לה ש"ס בכל מקום למליקה נבילה, אפילו למאן דאמר דמחזיר סימנים, וא"כ אין ראייה מן התוספות שם בנוזיר דס"ל דבעי פסיקת חוט השדרה, וכמו שכתבו התוספות לקמן, דהרי לא כתבו כן אלא לענין טריפות ולא לענין נבילה, וכן פירש בבית יעקב שאלה קס"ב. וראיתי בבאר יעקב דף מא [יו"ד סי' כ"ז סק"א] שכתב עליו שלא ירד לעומקן של דברי התוספות, ולא ידעתי למה. ומה שהקשה שם בבאר יעקב דאם התוספות כתבו כן שם לפי האמת, א"כ למה הוצרכו לכתוב אחר כך קסבר אין שחיטה לעוף מן התורה ולא צריך אלא נחירת סימנים, דהרי כבר כתבו דמיירי דמחזיר סימנים. נלענ"ד דאין ראייה מזה, דאכתי התוספות הוצרכו לבאר, דיש מקום לומר דכיון דנחירה עכ"פ מיהו בעי, ונחירה יש מקום לומר דלא הוי אלא בסכין, אלא שאין פוסל בו כל הדברים הפוסלים בשחיטה, אבל בצפורן אפילו נחירה לא הוי, לזה ביארו דעיקר הטעם דבעי נחירה כדי להוציא הדם, וא"כ כל שהוציא הדם ע"י סימנים, יהיה בין בסכין בין בצפורן, כשר הוא למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה, וא"כ אין ראייה כלל מן התוספות דשם. אף גם ראיתי מה שכתב שם בבאר יעקב למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה דלא הוי נבילה כלל, אפשר דסבר רש"י דלא הוה נבילה בעוף רק שמתה מאליה ולא בענין אחר. ועיין מה שכתבתי שם בנוזיר על דברי רש"י [ד"ה הא קאכיל], ועיין במוהר"ר צבי שם, ובבאר יעקב שם, ובית יעקב שאלה קס"ב, ועיין על הסוגיא ופוסקים זרע אמת ח"ד סימן ג'.

בכל מה שרוצה. ונראה דהתוספות סוברים דנהי דאין שחיטה, עכ"פ טריפה אוסרתו, ובעינן שלא תהיה טריפה קודם שמתה, ואע"ג דגם בשחיטה היא נעשה טריפה ע"י חתיכת מקצת הוושט, מ"מ כך הוא דרך מצוותו ואפילו בנחירה ג"כ, אבל שאר טריפות פוסלת בו, ולהכי אי אפשר בענין אחר למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה רק בנחירה. וכן למ"ד לעיל דבשר נחירה הותר במדבר, היינו ג"כ נחירה דווקא דלא נעשה טריפה מקודם, אבל אם המיתה ממקום אחר הרי נעשית טריפה, וטריפה היתה אסורה להם. מיהו לעיקר קושית התוספות קשה, למה לא נאמר למאן דאמר דאין שחיטה לעוף מן התורה נבילה היינו דווקא במתה מאליה, אבל כל שלא מתה מאליה לא הוה נבילה ואפילו המיתה באיזה אופן שיהיה, כל שלא מתה מאליה.

באותו הדיבור. והא דנקט בהתכלת נבילה וטריפה לא יאכלו הכהנים כו'. עיין בגן המלך שבספר גינת וורדים סימן כ"ו דהקשה דלמה לא הוי נבילה, הא בחולין לכולי עלמא מליקה הוי נבילה, בין לר"מ בין לרבי יהודה כדאיתא בזבחים. ולא הבנתי קושיתו, דוודאי למאן דאמר יש שחיטה לעוף מן התורה מליקה בחולין הוי נבילה, אבל התוספות כתבו הכא למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה, דלדידיה לא [הוי נבילה] אלא טריפה, ובין בחולין ובין בקדשים לא שייך נבילה, והך דקתני בזבחים דהוי נבילה, הוא כמאן דאמר יש שחיטה לעוף מן התורה, וכדמוכח לקמן בפרק ב. ומה שתירץ בגן המלך דעיקר קרא למיסר נבילה, וטריפה אנב גררא נכתב, בזה לא תירץ קושית התוספות למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה, ובעל כרחך צ"ל כתירוצם, ועיקר קרא למיסר טריפה, ונבילה אנב גררא נכתב. ועיין מה שכתבתי שם במנחות [מה, א ד"ה וכל נבילה].

דף כ. ב. נשברה מפרקת ורוב בשר עמה נבילה. עי' לקמן לב [ע"ב תוס'] ד"ה ולחשוב, דכתבו התוספות דדווקא בשנפסק החוט מיירי, ולפי זה אפשר לומר דבלא נפסק החוט אף טריפה לא הוי, וכן נראה דעת הט"ז ואחיו בסימן כ"ז [סק"א]. ומוהר"ר צבי [חכם צבי סי' כ"ח] האריך להוכיח מדברי הרמב"ם [הל' אבות הטומאות פ"ב ה"א] דס"ל דאף בלא נפסק החוט הוי נבילה, ויש להשיב, אבל מדברי הטור וודאי נראה כן. ועוד לפי זה שכתב בשבות יעקב ח"א סימן נ' יש לומר, דהתוספות לא כתבו כן לקמן אלא לסברת המקשה, אבל לפי מה דמתרץ הגמרא, שפיר י"ל דאף בלא פסיקת החוט הוי נבילה.

רש"י כתב לקמן להדיא נהי נמי דכי תבר שדרה ומפרקת בלא רוב בשר כדאמרין לעיל, הרי דס"ל לרש"י דאפשר לעשות מליקה בסכין בלא רוב בשר, ובהכי מיירי מתניתין דמלק בסכין כסתם מליקה, ולכן הוקשה לו דתהני לטהרו מידי נבילה, כיון דלא נעשה בשחיטה עצמה נבילה למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה, וא"כ קושית מוהר"ר צבי הדרה לדוכתה. אמנם נראה דלא קשה, דהא וודאי כאן בסוגיא הוה סבר דמצות מליקה הוה דווקא ברוב בשר, דרבא הוה דחדית לן במסקנא אימא וכן הוה עושה חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר, מכלל דעד השתא הוה פשיטא ליה דמצות מליקה ברוב בשר. ובזה יש לתרץ מה שהקשה הרשב"א הא דאמר רבא אי קשיא לי הא קשיא לי, דמאי אי קשיא, הא מעיקרא לא מקשה מידי. ולפי מה שכתבתי יש לומר, דרבא הכי קאמר, את דמסייע ליה מהך דמלק בסכין, א"כ בעל כרחך ס"ל דמליקה היא ברוב בשר, א"כ הא קשה, וכי מתה עומד ומולק, אלא בעל כרחך צ"ל דמליקה היא בלא רוב בשר, וא"כ הך סייעתא²⁰³ נמי לא הוה סייעתא וכקושית מוהר"ר צבי, אמנם רש"י סבר דבאמת הך אגן נמי תנינא קושיא היא, וכמ"ש מהר"ק בכלליו דף צט ע"ב²⁰⁴. ולקושית אותו החכם דילמא משמיע לן זעירי אף בלא חוט, י"ל אם זה הוה עיקר חידושא, הוה ליה לומר כן, אלא וודאי מדלא אמר הכי, משמע דעיקר חידושא הוה סתם בנשברה מפרקת ורוב בשר, ולא דינא דחוט אחי לאשמועינן. עיין זבחים סט [ע"ב תוס'] ד"ה אי טריפה, ועיין זרע אמת ח"ד סימן ג'.

וואי אמרת טריפה הויא. בט"ז סימן כ"ז [סק"א] בתשובת אחיו דקדק, למה אמר וואי אמרת טריפה, דטריפה מאן דכר שמיה, הוה ליה לומר וואי לאו נבילה היא, ועיין במוהר"ר צבי שם. ונראה דהא בסכין וודאי טריפה היא, דהא בכל מליקה נפסק החוט, ולהכי נקט לשון טריפה, ואפילו אם נאמר בנשברה מפרקת ורוב בשר ולא נפסק החוט אפילו טריפה לא הוי, במליקה הוי וודאי טריפה.

כל המעכב בשחיטה. עיין מגדנות נתן [ח"ב מ ע"א].

דף כא, א. כי סליק ר' זירא אשכחיה לרבי אמי. התוספות כתבו דלא גרסינן רב אסי, דהא רב אסי קאמר לקמן כהבדלת עולת העוף. ומשמע מדבריהם

ראיה ולא קושיא, וכן ציין הראש יוסף לדברי המהר"ם שיף בב"מ. ²⁰⁴ וכ"פ לדעתו גם המהרש"א והראש יוסף, וכן כתב גם תוס' הרא"ש.

אף אגן נמי תנינא מלק בסכין מטמא בגדים אבית הבליעה. והקשה חכם אחד בשו"ת מוהר"ר צבי [שם], דאי ממתניתין הוה אמינא דווקא נפסק החוט הוא דהוה נבילה, אבל בלא נפסק החוט לא הוי נבילה, וקמ"ל זעירי דאפילו בלא נפסק החוט הוי נבילה, אלא וודאי צ"ל דאף לזעירי בלא נפסק החוט לא הוי נבילה, וכמ"ש התוספות [לקמן לב, ב ד"ה וליחשוב]. ומוהר"ר צבי השיג, דהא בלאו הכי קשה אפילו לזעירי, איך פסק ותני מטמא בגדים אבית הבליעה, ומאי פסקא דמיירי שחתך רוב בשר, דילמא חתך מפרקת בלא רוב בשר, וא"כ לא הוי נבילה אלא טריפה וסכין מטהרו, אלא וודאי דס"ל לרב חסדא דמליקה אי אפשר בענין אחר, אלא שעושה אותה נבילה או טריפה. והכי מוכח ממתניתין דקתני כשר במליקה פסול בשחיטה, ואי אמרת דאפשר במליקה בלא שתעשה נבילה וטריפה, א"כ האיכא דכשר במליקה וכשר גם בשחיטה, ע"ש בארוכה²⁰². ולענ"ד זו אין ראייה, דאם כן תקשי למאן דאמר מחזיר סימנים אזורי עורף דכשר במליקה, א"כ איך קתני כשר במליקה פסול בשחיטה הא איכא מחזיר סימנים, ואדרייק רבי ינאי מרישא לעיל להקשות על בני ר"ה דהוה רק דיוק, הא לפי מה שכתב מוהר"ר צבי מסיפא מוכח כן להדיא, אלא וודאי צ"ל דלאו אכל גווני דמליקה כשרה קתני דפסול בשחיטה, אלא איכא דכשר במליקה ופסול בשחיטה, וא"כ הכא נמי נימא לענין נשברה מפרקת ורוב בשר, וכ"כ רש"י לעיל ריש ע"א בד"ה ואי ס"ד מחזיר, דליכא ממתניתין לא סייעתא ולא תיובתא, דמתניתין בלא אהדר מיירי, ועיין מ"ש שם.

ובעיקר הקושיא שהקשה מוהר"ר צבי, דאיך פסק ותני מטמא בגדים אבית הבליעה, הא אפשר בלא רוב בשר כמו שהוא מצות מליקה, ראיתי בבאר יעקב שם בשם חכם אחד, דפשיטא לו דבמליקת סכין אי אפשר בלא חתיכת רוב בשר, דהא מחתך לרחבו של צואר. ועפ"ז הוקשה לו לקמן דף כח [ע"א], איך אמר למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה תהני ליה סכין לטהרה, הא נשברה מפרקת ורוב בשר דהוי נבילה, ע"ש, מעתה אם נאמר כסברת החכם הנזכר, דבסכין אי אפשר בלא חתיכת רוב בשר, א"כ לא קשה קושית מוהר"ר צבי, דדילמא בלא רוב בשר מיירי. אמנם על דברי אותו חכם שהביא בבאר יעקב קשה לי, דהא

²⁰² וכעין תשובה שהשיב רבי ינאי לבני רבי חייא, אלא ודאי דלעולם צריך במליקה לעשות איזה דבר שיהא נבילה או לכל הפחות טריפה.

²⁰³ ראה ברש"ש שהלשון אף אגן נמי תנינא הוה

דמפרקת בלא רוב בשר הוה, דילמא עם רוב בשר הוה. ובאמת היה מקום לפרש בגמרא דאדרבה איפכא משמע, דסתם מפרקת הוה עם בשר, ומשמע דווקא מכח זקנה, אבל בלא זקנה לא, ולהכי מתרץ דמפרקת בלא בשר הוה, ולכן קאמר דווקא מחמת זקנה, אבל עם בשר אף בלא זקנה מת. אמנם רש"י לא כתב כן, ולכאורה משמע דהקושיא היא, דהא חזינן דמת אף שלא נשברה מפרקת ורוב בשר. אמנם קשה לפי זה מאי ראייה, דוודאי אפשר למות אף בלא רוב בשר, אבל מ"מ נבילה לא הוה דהוה כמת מחיים. ונראה דלהכי פירש רש"י דקרי ליה מת דכתיב וימות, משמע דתיכף נשברה מפרקתו קרי ליה מת. והרמב"ם לא הביא הך דינא דנשברה מפרקת בלא רוב בשר אם הוא זקן הוי כרוב בשר, וכבר הקשה עליו במגדנות נתן למה לא הביאה הרמב"ם. ואפשר שהוא אינו מפרש כפירוש רש"י, אלא כמ"ש דהקושיא מהא דחזינן דמת, וא"כ אין ראייה דהוה נבילה, אלא דראוי למות מכח זה. ועיין במפרשים על שמואל דפירשו כי זקן קאי על סיבת הנפילה, שהיה תש כח לכן נפל וע"י זה נשברה מפרקתו, וא"כ אין ראייה דזקנה שאני. תוספות ד"ה הותזו ראשיהן. עיין מה שכתבתי לעיל בסמוך.

תוספות ד"ה כשהוא אומר והקריבו. עיין קרבן אהרן סו [פרשתא ח' אות א], ומגדנות נתן [ח"ב מ ע"ב], ושער המים [שיטה כ ע"א], ומה שכתבתי שם בזבחים.

תוספות ד"ה כמשפט חטאת בהמה כו'. דהא כאשר יורם וכן יעשה לפר כאשר עשה לפר החטאת חשיב ליה היקש הוא כו'.²¹² דבריהם תמוהים, איך אמרו דכאשר יורם היקש, הא מבואר שם דלא חשיב היקש, דאי הוה חשיב ליה היקש, איך ילפינן שם שעירי ע"ז מפר העלם דבר, הא הוי דבר הלמד בהיקש

דלזעירי בנשברה מפרקת ורוב בשר מטמא, א"כ קשה דלא יצדק זה בלשון הותזו ראשיהם, דאיך מיקרי זה הותזו אם לא נחתך הך רוב הבשר שעל המפרקת והמפרקת. והרשב"א כתב דמשום האי טעמא כתב רש"י דבשרצים מיירי, ואפשר דבשרצים יש להם חיות חזק, ולכן בעינן דווקא הותזו ראשיהם, אלא שהתוספות [ד"ה הותזו] הקשו על רש"י, דהא וודאי דמשנה דהתם קאי על אדם ובהמה וחיה כדקאמר שם במתניתין²⁰⁵. ואפשר דרש"י סבר דאע"ג דקתני אדם בהמה וחיה, מ"מ אשרצים נמי קאי, ובשרצים הוא דנחלקו ר"ל ורבי אמי, אבל באדם חיה ובהמה לא נחלקו על שמואל וזעירי. והרשב"א כתב דזעירי ושמואל מפרשים הותזו ראשם במפרקת ורוב בשר, והוא בעל כרחך דעת התוספות. ובאמת לולא דבריהם היה אפשר לחלק בין נשברה ע"י מכה לחותך דרך שחיטה, וכ"כ בשער המים שם [יט ע"ד], אלא דא"כ מאי מקשה הגמרא ממלק בסכין, הא בכי האי גוונא אף זעירי מודה דלא הוי נבילה במפרקת ורוב בשר עד שהותזו ראשן לגמרי, או לפחות ברוב שני סימנים. ובריטב"א הנדפס חסר כאן²⁰⁶, וצ"ל להריטב"א²⁰⁷.

ובתורת חיים [נ"ג ע"ד, חולין] הקשה על הרמב"ם [הל' אבות הטומאה פ"ד הי"ד] דפסק כזעירי²⁰⁸ וכשמואל²⁰⁹, וכתב הותזו ראשיהם דמשמע לגמרי²¹⁰. ומה שכתב בשער המים דהרמב"ם ס"ל כרש"י, ובשרצים כתב כן, ליתא, דגם על בהמה כתב כן [שם פ"ה ה"א]. ואי הרמב"ם סבר כדעת הריטב"א ניחא, דווקא בנשברה י"ל כן דהוי נבילה במפרקת ורוב בשר, אבל בחתיכה לא. ומה שהקשיתי א"כ מאי מקשה הגמרא ממלק בסכין, אפשר הוה סבר דמליקה הוא בלא הולכה והבאה, וא"כ לא הוה דרך חתיכה רק דרך שבירה, ולכן ג"כ הוה נבילה. ועיין בשער המים שהאריך בזה. וא"ת אותו מעשה דעלי כו'. ומקשים²¹¹, מנלן

מרוסק והמיתה ממהרת לבוא, אבל הכא מיירי ע"י חרב שאין בו ריסוק בשר ועצם והתם בעינן הותזו ראשיהן, וגם הכי אמרינן בהעור והרוטב גבי השוחט בהמה טמאה לנכרי עד שתמות או עד שיתזו את ראשה.

208. רמב"ם הל' טומאת מת פ"א ה"טו: המת אינו מטמא עד שתצא נפשו וכו' נשברה מפרקתו ורוב בשר עמה וכו' הרי זה מטמא אע"פ שעדיין הוא מרפרף באחד מאיבריו.

209. וז"ל: השרץ אינו מטמא עד שימות, הותזו ראשיהן אע"פ שעדיין הראש מעורה בעור הגוף אע"פ שהן מפרכסין כזנב הלטאה מטמאין.

210. וכן תמה גם החת"ס בחידושי, עי"ש.

211. המגדנות נתן כותב: כאן הבן שואל.

212. ראה בשיטה מקובצת דאין זה מהתוספות אלא הגה"ה.

205. אהלות פ"א: אדם אינו מטמא עד שתצא נפשו אפילו מגוייד וכו', וכן בהמה וחיה אין מטמאין עד שתצא נפשם, הותזו ראשיהן אע"פ שמפרכסין טמאים.

206. השער המים מביא חילוק זה מעצמו, והוסיף שאח"כ אינה ה' לידו את שיטת הריטב"א וראה שם שהכריח בעד רש"י כמו שכתב. ובאמת בדפוסנו זה חסר, כי כל החידושים של הריטב"א מכאן והלאה עד דף סח חסרים לגמרי.

207. ר"ל "שיטת הריטב"א" משמעותו חידושי הריטב"א, אבל כאמור הם לא נדפסו, משא"כ "שיטה להריטב"א" יתכן שמכילה קטעים שונים ממנו או מאחרים שהביאם בשמו. ברם מצאתי חילוק זה בדברי הראב"ד הנמצאים בשמ"ק, וז"ל: דמילתא דזעירי ודשמואל מיירי ע"י מכה או בנפילה כמעשה דעלי, שמכח הנפילה או המכה הבשר או העצם

מ"מ קיימ"ל בכל התורה כולה רובו ככולו ולהכי סגי ברוב²¹⁵, ודוחק לומר דהתוספות ס"ל דלכתחילה מדאורייתא מצוה בשני סימנים²¹⁶. ואפשר דהתוספות סוברים דהבדלה לא שייך אלא כשמתכוון להבדיל, אבל כשאינו מתכוון להבדיל רק שהוא עושה משום טעם אחר לא מיקרי הבדלה, וא"כ השתא דתקנו רבנן לשחוט לכתחילה השנים ובשביל זה הוא מבדיל, אינו נקרא הבדלה. אמנם קשה, דהא משמע דרבי ישמעאל אקרא קאי, והכתוב אי אפשר למדרש בענין זה, וצ"ע. ונראה דקושייתם הוא דווקא להך לישנא דקאי על אחד בעוף, אבל אי אמרינן על רובו של אחד קאי, א"כ שפיר יש לקיים פירוש רש"י. ועיין קרבן אהרן קכו [ויקרא פי"ח סוף אות י], מגדנות נתן [מ ע"ג], שער המים [כ ע"ג].

דף כב, א. אוחז בראש ובגוף ומזה. עיין זבחים סד [ע"ב תוס'] ד"ה אוחז בראש.
ביום מביום צוותו נפקא. רשב"א סימן רע"ז, עיין זבחים סה [ע"א תוס'] ד"ה בן עוף.
ימין מדרבה בר בר חנה נפקא. עיין זבחים כד [ע"ב תוס'] ד"ה והרי זריקה.
כהונה בעי אצבע. סנהדרין סה [ע"א תוס'] ד"ה יצא מגדף.
תוספות ד"ה ת"ל והקריבו. קרבן אהרן קכו [ויקרא פי"ח סוף אות י].

כשר בתורין. וכתב רש"י לשון משנה. וכתבו המפרשים²¹⁷ דקשה לרש"י, דהוה ליה למימר תורים כמו שהוא כתיב בקרא, לכן כתב רש"י דנקט תורין שהוא לשון משנה. ומהרשד"ם בסימן ס"ח כתב דקשה לרש"י, דכמו דאמר לעיל גבי שחיטה דיני השחיטה והמליקה ואח"כ אמר נמצא כשר בשחיטה, כך כאן היה לו לומר תחלה הדינים תורים גדולים ובני יונה קטנים ואח"כ נמצא, לכן אמר רש"י דוודאי דיני שחיטה עיקרם בכאן, לכך שנה הדינים בתחילה, אבל הך אין עיקרם בכאן, רק אגב דתני נמצא כשר בשחיטה תני נמי אידך דברים מה שכשר באחד פסול באידך, ולפיכך התחיל תיכף בזה, וע"ש. ולפי זה צדק

ואינו חוזר ומלמד בהיקש, וכן תמה באליה רבא למהר"א אלפאנדארי בדף עא ע"ד²¹³. וע"ש מה שתירץ, ותירוצו שייך גבי כאשר יורם, אבל לא גבי כאשר עשה לפר, והא מוכח התם דלא הוי הקישא, ותמה אני איך לא הרגיש הרב בזה. אמנם נראה דכוונת התוספות דנראה שם מהגמרא דדווקא מכח דהוה יתורא הוא דילפינן, אבל אי לא הוי יתורא לא ילפינן דהוה אמרינן דהקישא הוא, וא"כ הוא הדין גבי כמשפט דאינו מיותר נמי אמרינן הכי. ועיין שם בזבחים דף מט [ע"ב] שהארכת בזה. ועיין על התוספות קרבן אהרן דף קכה [ויקרא פרשה י' אות ז], מגדנות נתן [מ ע"ב], שער המים [שיטה כ ע"א], ועיין מנחות ב [ע"א תוס'] ד"ה כל המנחות.

דף כא, ב. **אלא מן החולין וביום ובידו הימנית.** מנחות יוד [ע"ב תוס'] ד"ה והרי זריקה, ועיין חגיגה ח [ע"א תוס'] ד"ה אמאי.
ובידו הימנית. עיין זבחים כד [ע"ב תוס'] ד"ה והרי זריקה.
מה חטאת העוף ממול עורף. עיין זבחים סה [ע"א תוס'] ד"ה אף מליקה.
רבי אלעזר בר' שמעון אומר כמשפט. מרכבת המשנה ח"ג פ"ו דמעשה הקרבנות הלכה כ"ג.
תוספות ד"ה מה חטאת העוף. עיין בקרבן אהרן [שם].

תוספות ד"ה ואינו מבדיל כו'. וקשה לפירושו, דלקמן בריש פרק ב' אמרינן בהדיא דהא דתני השוחט אאחד בעוף. ולא זכיתי להבין דבריהם, דמאי קשה להו על רש"י, דהא רש"י כתב לקמן [כו, א] דהא דאמרינן אאחד בעוף קאי הוא מדרבנן ומשום סייג, וא"כ כיון דמדאורייתא ליכא מצוה כלל, א"כ פשיטא דמדאורייתא הסימן השני הבדלה הוא²¹⁴. ואע"ג דרש"י כתב דכל הסימן הוי מצוה בעוף לכתחילה, אע"ג דנראה ג"כ דהוה דרבנן, דאי מדאורייתא אין חילוק בין לכתחילה לדיעבד, י"ל דבסימן אחד שאני, דבוודאי אין חילוק בדאורייתא בין לכתחילה לדיעבד, אלא דהכא שאני, דנהי דעיקר מצוה הוא בכל הסימן,

213. וכן תמה בתפארת יעקב, ע"ש.

214. ראה בשיטה מקובצת שקושיא זו ממש הביא בשם הר"ף הוא רבינו פרץ.

215. וזל"ש השמ"ק: ואפשר דרש"י ז"ל ס"ל דכי אגמריה רחמנא למשה בעוף היינו סימן אחד שלם ורובו בדיעבד ככולו, וסימן שני רבנן הוא דאצרכוה משום הרחקה דעבירה, וכמו שפירש ז"ל לקמן בריש השוחט", וזה ממש כדברי רבינו כאן. ור' בפרי מגדים [סי' כ"א] ובבית הלוי [ח"ב סי' י"א]

שגם הם נחתו כך בדעת רש"י דמדאורייתא לכתחילה יש לשחוט כל הסימן, וסימן השני הוא רק מדרבנן.

216. בשמ"ק מביא בשם הרמב"ן לקמן בריש השוחט דמצות שחיטה על שנים שלמים בין בעוף בין בבהמה, דהכי אגמריה רחמנא למשה למשחט שנים, ורובו של אחד בעוף ורוב שנים בבהמה ככולן.

217. ראה מהרש"א מהדו"ב, מהר"ץ חיות לקמן קלו, ב, מלאכת שלמה וראש יוסף.

י ע"א], ועיין באר שבע בהוריות דף יוד, ובקרבן אהרן דף סה [פ"ח אות ו].

דף כב, ב. ת"ר יכול יהיו כל התורים וכל בני היונה כשרים כו'. לכאורה משמע מהברייתא דבעי רק למעט תחילת הציהוב שבזה ושבזה, אבל תורים קטנים ובני יונה גדולים לא בא למעט מהך קרא דמן, אמנם הרמב"ם בפ"ג דאיסורי מזבח ה"ב כתב, תורים קטנים פסולים ובני יונה גדולים פסולים, שנאמר מן התורים או מן הבני יונה, ומשמע לכאורה דהרמב"ם ממעט לה מדכתיב מן, והרי בגמרא קאמר דמן אתי לתחילת הציהוב. אמנם כיון דהאיבעיא לא נפשט אי בריה הוא אי ספיקא הוא, ואי ספק הוא אי אפשר לומר דאתי קרא למעוטי ספיקא, לכך נקט הרמב"ם לימודא דמן על גדולים וקטנים. ואפשר נמי דהרמב"ם לאו כוונתו על מן, אלא הביא הקרא וס"ל דמשמעות הקרא הוא תורים גדולים ולא קטנים ובני יונה קטנים, וס"ל כרש"י דהפלפול של הגמרא אינו אלא לעכב.

וראיתי להרב משנה למלך שם שכתב על מה שכתב הרמב"ם תחילת הציהוב שבזה ושבזה פסול, מספק הוא הפיסול, ועיין לקמן רפ"ו מהלכות מעשה הקרבנות, עכ"ל, וכוונתו למה שכתב הרמב"ם שם הנודר מן התורים או מן בני היונה והביא תחילת הציהוב שבזה ושבזה הרי זה ספק, ע"ש. ולא זכיתי להבין דבריו, דאדרבה מהתם מוכח דלאו מפני הספק פסולים הם וודאי, וא"כ הוה יוצא כיון דנדר מן התורים או מן בני היונה, א"כ ממה נפשך יוצא, רק אי בריה הוא אינו יוצא, וכוונת הרמב"ם שם הרי זה ספק מפני שיש ספק בפסול תחילת הציהוב, אי הוא משום ספק או משום דבריה הוא, וא"כ איך כתב הרב משנה למלך דפסולם הוא מפני הספק. ונראה שיש ט"ס בדבריו, וכוונתו שלנו הוא ספק טעם פסולן, וצריך להביא..

מאימתי בני יונה כשרים משיעלעו. רש"י פירש דקודם לזה ביום שנולדו פסולים, והרמב"ם [איסורי מזבח פ"ג ה"ב] מפרש לה דעד כאן נקראו בני יונה, ומשם ואילך הם תורים, ולשון הגמרא דחוק לפי זה²¹⁸.

האומר הרי עלי עולה. עיין בדמשק אליעזר שכתב שרמב"ם השמיט איבעיא זו ונדחק בזה, והרי הרמב"ם בפ"ז מהלכות מעשה הקרבנות [ה"ב] [כתבו] אצל שארי האיבעיות דבסמוך דלא איפשטא. הרי עלי עולה וכו' והביא תחילת הציהוב. עיין קרבן אהרן דף סה [שם], ועיין בדמשק אליעזר.

מה שכתבתי לעיל [כ, א ד"ה בני ר' חייא], די"ל דהכי קתני נמצא במתניתין דלעיל, כדי לסמוך לו שארי המשניות מה שכשר באחד פסול באידך, ועיין מה שאכתוב בתוספות.

ת"ר תורים גדולים ולא קטנים כו'. עיין על הסוגיא כולה ודבורי התוספות: גופי הלכות נד ע"ב, נה [פרק י"ב כללי, אות ל, כלל ש"א], ועיין מלכי בקודש דף קכה [חולין], תועפות ראם דף נה [סדר ויקרא].

שיכול והלא דין הוא. עיין בדף הסמוך [ע"ב תוס'] ד"ה ותהא פרה, זבחים טז [ע"ב תוספות] ד"ה כל חדא וחדא. ועיין בכריתות בלשון לימודים שער ג' סימן ט"ו שכתב, דלהכי לא מתרץ איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי, משום דאינו רק מסברא ילפינן זה מזה במה מצינו, דלא הוה אלא גילוי מילתא בעלמא. ובוזה ג"כ ניחא הא דקשה דלישתוק חד מייעוט, וממילא ידעינן מדאיצטריך אידך מייעוט, ובעל כרחך צ"ל דהוה ילפינן ק"ו, משום דהק"ו אינו אלא לרווחא דמילתא, דסמוך על מה מצינו דלא הוה אלא גילוי מילתא בעלמא ע"ש.

רש"י ד"ה ה"ג תחילת הציהוב. עיין במהרשד"ם שם איזו גירסא שבא רש"י לשלול, ועיין מגילת ספר. תוספות ד"ה נמצא כשר בתורין פסול בבני יונה. כוונתם, דהכי קתני בברייתא, כלומר השתא לפי מה שאמרתי תורים דווקא גדולים ובני יונה דווקא קטנים, ניחא מה דקתני במתניתין כשר בתורים פסול בבני יונה. ובהליכות עולם בדף כה [שם] כתב בשם הכריתות, דכל היכא דאיכא לדקדק דייקנין, ואי ליכא לדקדק לא דייקנין, דאורחא דמשנה בכל דבר שיש לו שני הפוכים לומר נמצא, כדי שלא נשכח אחד מן אותן ההפכים שיש בכלם ק"ו, ע"ש. ולפי זה יש לומר, דבוזה נחלקו בני ר"ח ורבי ינאי לעיל [כ, א], דרבי ינאי סבר כיון דאיכא לדייק דממעט מחזיר סימנים אמרינן, ובני ר"ח סבר דאין סברא למעט כיון דהולכה והובאה בעל כרחך כשר, הוא הדין דמחזיר סימנים כשר, וכמ"ש לעיל לדעת הרשב"א. אמנם התוספות נראה דלא ס"ל הך כללא דספר כריתות, ובעל כרחך דצריך למעט שום דבר, רק הכא שאני, ולכן כתבו לקמן בדף כח [ע"א ד"ה רבי] דבני ר"ח בעל כרחך דמוליך ומביא פסול.

תוספות ד"ה שיכול והלא דין הוא. בשום דוכתא ל"ג תרווייהו. עיין במהרשד"ם שם שכתב דכוונתם דכאן יש ליישב דגרסינן תרווייהו, לפי מה שכתבו התוספות בסמוך. ועיין שער יוסף פט ע"ג [הוריות דף

218. ראה בשמ"ק דכתב על דברי הרמב"ם: וצ"ע דלשון מאימתי דנקט בגמריין לא דייק לפירושו כלל.

זבים, דמוקי ליה בבא ליד כהן ונאברו ואינו חייב באחריות, ע"ש, וזו וודאי בנדר מיירי, דאי בנדבה אפילו לא בא ליד כהן אינו חייב באחריותו, וא"כ י"ל דהכא מיירי ביצא ידי נדרו, כיון שנתן ליד כהן ואינו חייב באחריותו. אמנם דברי הש"ך תמוהים, דהרי במגילה דף ח [ע"א] קאמר הגמרא ונרצה לו לכפר עליו את שעליו חייב באחריותו, ומשמע דכל זמן שלא הקריב חייב באחריותו²¹⁹. ועיין במגילת ספר לאוין [של"א] דף קסו ע"ב דהקשה בלאו הכי על דברי הש"ך ע"ש, ועיין בר"ה דף ו [ע"א] דאיכא עולה שאינו חייב באחריותה ע"ש.

ואפשר לומר דכוונת התוספות לענין כל תאחר, דבר"ה שם מצריך תרי לימודי חד ללא אפריש וחד לאפריש ולא אקריב, ומשמע באפריש ולא אקריב היכא דאיתא ברשותיה הוא דעובר בכל תאחר, הא כל דמסרו ליד כהן אינו עובר שוב על כל תאחר, ואע"ג דהכהן אינו יכול להקריב עד שיגדלו ויהיו התורים כשרים, מ"מ בכל תאחר אינו עובר כיון שמסרו ליד כהן ויצא ידי נדרו בזה, כיון שעכ"פ אפשר להקריב התורים כשיגדלו²²⁰.

אמנם בעיקר הקושיא של הרב משנה למלך, לענ"ד הקלושה היה נראה דלא דמי כלל להקריב שלא לשמו, דהכא לאו לענין חיוב אחריות עסקינן, אלא שיהיה יוצא ידי נדרו²²¹. ועוד דאפשר לאוקמיה באומר הרי עלי עולה ולא אתחייב באחריותה²²². ועוד בשלא לשמה הרי לא הביא רק אותו הקרבן והוא נפסל, אבל הכא הרי התורים כשרים כשיגדלו²²³. ועיין בים של שלמה.

והנה איבעיא זו וודאי בדיעבד הוא, דאילו לכתחילה וודאי אסור הוא, דהרי אסור להקדיש מחוסר זמן, ואם נאמר דדעתו על הראוי להקריב, מ"מ קשה דהרי מספק אסור להקריב, ואי משום דראוי להקריב התורים כשיגדלו, מ"מ הרי עכשיו אסור להקדישם מספק מחוסר זמן. ועיין יצחק ירנן קת, ובמגדנות נתן [מ ע"ד], ובשער המים [שיטה כב ע"ב]. ושוב בא לידי פתח עינים [ח"ב, סח, א - חולין], והקשה על התוספות בשם מהר"א, ותמה אני שלא הביא דברי הרב משנה למלך.

תוספות ד"ה איצטריך קרא למעוטי ספיקא. עיין ביומא שם [עד ע"א] בתוספות, ובשבת פרק ר"א

רש"י ד"ה איצטריך קרא למעוטי. חקרי לב ח"ב קפ ע"ג [יו"ד סי' קי"ח, להל' קונ' הספיקות].

תוספות ד"ה ומה תורים שלא הוכשרו בקטנים. תימה, דאכתי לא קים ליה דבני יונה הם קטנים כו'. יש להקשות, דהתוספות היה להם להקשות זה לעיל, דקאמר ומה בני יונה שלא הוכשרו בגדולים, דהא אכתי לא ידעינן זה, וכן הקשה בגופי הלכות שם. ואפשר לומר דכאן דלימודא דבני יונה הוא מדלא אישתמיט קרא, א"כ לא קשה מידי, אבל תורים עיקר הלימוד הוא מדהוקשו לבני יונה, א"כ אי לא כתיב בני יונה, א"כ אין יכול לעשות הק"ו ומה תורים, הא בתורים לא ידעינן אי גדולים אי קטנים. ועיין בגופי הלכות שם, ובקרבן אהרן דף סה [שם].

תוספות ד"ה לא לשתמיט קרא כו'. ע"כ לאו משום דאיכא הרבה מקראות. כתבו כן לאפוקי מפרש"י שפירש כן, דדווקא ע"י הרבה מקראות אנו יודעים, והתוספות סוברים דתורים גופים משמע בין גדולים בין קטנים, רק משום דסמך לבני יונה ילפינן לה, א"כ אין חילוק בין פעם אחת להרבה פעמים. אמנם רש"י ס"ל דתורים משמע דווקא גדולים, ולא בעי תלמודא אלא לעיכובא, א"כ דווקא מכח דלא אישתמיט בדוכתי טובא ידעינן זה. ועיין במהרשד"ם שהקשה לסברת רש"י, דאיך משמע תורים גדולים, הא קרא לגופיה איצטריך לפרש המין. ותירץ, דהוה ליה לכתוב והקריב מהתורים או תורים, ע"ש, ונראה דכוונתו דילפינן לה מדכתיב מן, ובסמוך ממעטינן מזה תחילת הציהוב, ולשון רש"י לא משמע כן. והרא"ם כתב דשם המין כך הוא כמו פרים אילים. ואפשר דרשד"ם לא ניחא ליה בהכי, דפרים ואילים מציינו לכל מין שמות נפרדים על מספר השנים, עגל ופר גדי וטלה ואיל כבש, אבל הכא תורים ובני יונה שני מינים הם והוצרך לפרטם.

תוספות ד"ה והביא תחלת הציהוב כו'. אי נמי כיון שהביא ליד כהן יצא ידי נדרו, מאחר דמ"מ האחד ראוי להקריב. במשנה למלך פי"ד דמעשה הקרבנות ה"ה תמה על זה, דאיך יצא ידי נדרו כיון דאי אפשר להקריב, והרי אם הקריבו כהן ולא עלה לבעלים כגון שלא לשמו לא יצא ידי נדרו, מכל שכן כשאינו ראוי להקריב כלל. ועיין בש"ך ח"מ סימן קכ"ח סק"ג דכתב להירושלמי האי מתניתין דמיקריב עליו קיני

219. וכן הקשה כך הטורי אבן במגילה על דברי תוס' שלנו.

220. ממש לתירוץ זה כיוון גם החת"ס בחידושו כאן.

221. גם בזה זכה רבינו לדחיתו של החת"ס, דאין המדובר

לחיוב אחריות, דהא מעיקרא לא היה ראוי כלל ולא הוה

222. וכן תירצו העמק יהושע [דיני צדקה] והחזו"א [אוה"ח

סי' קמ"ב סק"ב.

223. כן תירץ העיני אברהם [מעה"ק פי"ד ה"ה].

הקריבהו נא לפחתך. והתוספות הקשו עליו, דהא נפקא לן מן העוף ולא כל העוף. וי"ל לדעת רש"י דדווקא אי אמרינן דתחלת הנהו בספיקא הוא ולא איצטריך קרא למעוטי ספיקא, א"כ בעל כרחך מן העוף למעט מחוסר אבר, אבל אם נאמר דבריה הוא, משמע שפיר דאיצטריך קרא דמן העוף למעט תחילת הציהוב כיון דבריה הוא²²⁶, וקשה מנלן, דילמא לא אתי למעוטי אלא מחוסר אבר, אבל תחילת הציהוב כשר, ולכן בעל כרחך בהא צד צ"ל דמחוסר אבר מסברא ילפינן משום דהקריבהו נא לפחתך, וא"כ בעל כרחך קרא אתי לתחילת הציהוב, כיון דמחוסר האבר מסברא ילפינן לה. ואע"ג דרש"י כתב לה השתא בהך הוה אמינא דספיקא הוא, מ"מ י"ל דרש"י כתב כן להורות דלאו סברא מוכרחת הוא. ואין להקשות הא עכ"פ בעינן למן העוף לרובע ונרבע, י"ל דרש"י לא ס"ל כהתוספות, דסברא זו דמשחתם במ מוסכמת היא מכולי עלמא. ועוד אפשר לומר דרש"י לא בא לומר דילפינן לה מהקריבהו נא לפחתך, אלא בא ליתן טעם למה התירה התורה מומים קטנים ואסרה מחוסר אבר, לכן כתב רש"י הטעם משום הקריבהו נא לפחתך. ועיין מ"ש רש"י בקידושין דף כד [ע"ב ד"ה ואין תמות], דשם משמע דכיון דכתיב תמים זכר בבקר בכבשים ובעזים משמע דמיעוטא הוא, וכאן משמע דלאו מיעוטא הוא, אלא מדלא כתיב נמי בעוף, ויש ליישב²²⁷. ועיין בתועפות ראם דף נד ע"ג [סדר ויקרא] שעמד על זה.

תוספות ד"ה כי איצטריך כו'. ומשמע בפרק המזבח מקדש דאית ליה נרבע בעופות. הגמרא אמר שם זה להדיא, ופשיט האיבעיא מהכא מדלא קאמר רבי עקיבא נמי נרבע. ואפשר משום דאיכא למימר דרבי ירמיה בעל האיבעיא לא סבר הכי, דאל"כ מאי מיבעיא ליה, הא על המשנה מיבעיא ליה, להכי כתבו דמשמע דגם רבי ירמיה אינו חולק על זה, אלא דמעיקרא לא הוה דייק הך דיוקא. וע"ש בתוספות [ד"ה יש] שכתבו דהא דקאמר הכא למעוטי נרבע, היינו לפי המסקנא דהתם, אבל לפי ההוה אמינא שם הוה סבר דאתי למעוטי נעבד בלבד, וכונתם דוודאי לרבי ירמיה לא הוה פשיטא דבריה הוא, ואיצטריך קרא לתחילת הציהוב, וא"כ בעל כרחך הא איצטריך קרא לנעבד, ולהכי כתבו דהוה סבר דאיצטריך קרא לנעבד, ועכ"פ משמע להו דסוגיא דהכא לפי המסקנא

דמילה [קלו ע"ב, תוד"ה בזכר] ובכורות [מא, ב תוד"ה ואתי]. ועיין מהרי"ט ח"ב חי"ד סימן ב', ופר"ח בקונטרס הספיקות, ובשמות בארץ שם ביומא [תוספת יום הכפורים א ע"ג], ובקונטרס הספיקות, ובמגנות נתן [שם], ובשער המים [שיטה כב ע"ב], ובחקרי לב ח"ב קפ ע"ד [שם].

באותו הדיבור. משום דאינו יכול לסמוך. ופירש מהרש"א דאם אשה הוא אינו יכול לסמוך אפילו אם נשים סומכות רשות, היינו באקפויי ידא דווקא, ובמקומות אחרים לא כתבו התוספות כן, ועיין מ"ש שם בפסחים פט [ע"א ד"ה ואילו פסח] ובחגיגה דף טז [ע"ב ד"ה אל תהא] בארוכה²²⁴. והוקשה למהרש"א דברי התוספות דשבת דף קלו [ע"ב ד"ה הזכר], דשם כתבו דאינו יכול לסמוך, דאי עולת ראייה היא לא בעי סמיכה (ועולת נדבה בעי סמיכה, כן הוגה בדפוס חדש), ואיך כתבו דעולת ראייה לא בעי סמיכה, דהא וודאי בעי סמיכה וכמ"ש הרמב"ם [מעשה הקרבנות פ"ג ה"ו]. ובאמת דברי התוספות שם בלאו הכי תמוהים, דהא התנאי הוא דאם זכר הוא יהיה עולת ראייה, ואם נקבה היא תהיה עולת נדבה ומקריבה למחר וכמ"ש בחגיגה, וא"כ אם עולת ראייה לא בעי סמיכה, א"כ הרי שפיר יכול להקריב בלא סמיכה, דאם עולת ראייה היא שהוא זכר, א"כ הרי לא בעי סמיכה, ואם נקבה היא והוי עולת נדבה, א"כ עולת אשה נמי לא בעי סמיכה, וא"כ ממה נפשך לא לסמוך, אמנם אם עולת ראייה בעי סמיכה, שפיר כתבו התוספות, דהרי אם זכר הוא והוי עולת ראייה צריך לסמוך והוא אינו יכול לסמוך, דדילמא נקבה הוא והוה עולת נדבה ואינו יכול לסמוך. ולכן היה נראה דט"ס הוא בתוספות שם, וצ"ל דעולת ראייה בעי סמיכה²²⁵, אבל כיון שהוגה בשם דפוס פפ"ד דעולת נדבה בעי סמיכה, א"כ נראה דהבינו דברי התוספות כפשוטן והוא תמוה. גם על מהרש"א יש לתמוה, איך לא היה קשה לו דברי התוספות בלאו הכי. ושוב ראיתי בשער המלך ח"ג דף מה ע"ב [הל' מעשה הקרבנות פ"ג הי"ג] שכתב ג"כ כי ט"ס הוא בתוספות דשבת וכמו שכתבתי, וכתב שהוא ברור, ע"ש.

דף כג, א. תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעופות. [פי' רש"י] מדלא כתיב זכר תמים, א"כ לא פסל ביה מומים קטנים רק מחוסר אבר משום

226. בכת"י יש הערה על שולי הגליון בכתב אחר: במ"כ אינני מבין דבריו, כי לא היה צריך לזה דילפינן כן מקרא דמן התורים.

227. ראה מהרי"ט אלגאזי לבכורות פ"ו אות נה ד"ה ולע"ד.

224. בחגיגה יש רק ציונים של ספרים, וגם בפסחים אין שם אריכות דברים, ברם בביצה כ, א ד"ה הא מני ב"ש מאריך רבינו יותר.

225. וכן הגיהה שם ר"ב מרנשבורג ונימוקי הגרי"ב.

לומר, דכוונת רש"י מדהניח הגמרא בקושיא ולא בתיובתא, א"כ עיקר הקושיא הוא מהך ברייתא דקתני או לאיל לרבות את הפלגס, אבל הא לא קשיא לבר פדא ד"או" לאיל למה לי, דא"כ הוי תיובתא לבר פדא, אלא וודאי צריך לומר דיש לימוד אחר לבר פדא, ולהכי לא קאמר תיובתא²²⁹, ועיין בספרי. ועיין בתועפות ראם דף נה [סדר ויקרא].

רש"י ד"ה והאמר רבי יוחנן כו'. דאי ספיקא הוא לא מרבי קרא. קשה, דאי ספיקא הוא קמיה שמיא, מי איכא ספיקא קמי שמיא, ופשיטא דלא הוה צריך לרבות לנסכי איל וגם לא שייך לאתנויי.

מיייתי ומתנה. הרמב"ם פסק כרבי יוחנן דמביא עליו נסכי איל בפרק ב' דמעשה הקרבנות [ה"ו], ואפי' הכי בפרק י"ו [ה"ב] שם הביא הך בעיא, וכבר תמהו עליו המפרשים, והא לרבי יוחנן לא קמיבעיא לן כלל. ועיין בחיים שאל ח"ב [שם] ובספרים שציניתי לעיל. ולפי מה שכתבתי בסמוך לשיטת רש"י י"ל ג"כ להרמב"ם, דנהי דקיימ"ל כהך ברייתא דאו לאיל לרבות הפלגס לנסכי איל, מ"מ י"ל דספק הוא, אלא דגזירת הכתוב שמביא עליו נסכי איל, והני מילי בנדר סתם לנדבה ואמר הרי זו, אבל אם אמר הרי עלי מן האיל או מן הכבש עדיין הספק קיים אם יצא או לא יצא.

ועיין בחיים שאל שם ששמע מקשים, לפי מה שכתב במשנה למלך [פט"ז הי"א] דמעשה הקרבנות דיש חילוק בנסכים בין יין הבא בפני עצמו לענין המלח, וא"כ אינו יכול להתנות בנסכים, והיכי קאמר הגמרא מיייתי ומתנה ע"ש, וקושיא זו הביא בשער המלך ח"ג דף מט [הל' פסולי המוקדשין פ"ו הי"ח]. ותירץ, דהיכא דמתנה להדיא בלא מלח שפיר יכול להביא בתנאי, וא"כ מכאן אין ראייה דאין הלכה כבר פדא, דהא בלאו הכי היה קשה לבר פדא מן המשנה, אלא וודאי צ"ל דמן המשנה לא קשה, די"ל מיקריבו מביא נסכי איל ומתנה, אבל מן הברייתא דמרבין ליה מקרא, וקרא בלא תנאי קאמר כמ"ש רש"י.

תוספות דאמר מיייתי ומתנה. שער יוסף ח ע"ג [חי' הוריות], בתי כהונה בית אבות דף כט [חי' גיטין ד"ה קידושין], תועפות ראם נה ע"ב [סדר ויקרא]. ועיין מנחות צא [ע"ב תורה דמיית], קידושין נה [ע"ב], ושבת עא [ע"ב תורה ומאן].

והביא שיאור. חקרי לב ח"א דף קעב [או"ח סי' פ"ג להל' פסח].

הרי עלי חלה לפטור חובתו של פלוני. ערכין ה [ע"א תוס' ד"ה ימכר].

שם פשיטא דנעבד פסול מכח הכרח דמתניתין שם, וא"כ צ"ל כמ"ש דמשמע לאו דמשמע בגמרא שם, אלא דמשמע מן המשנה, אע"ג דהגמרא הוכיח שם כן, עכ"פ לא הוי אלא משמעות. ועיין בשער המים [כד ע"ב], ובקרבן אהרן דף סה [פ"ח אות ו], ובמגדנות נתן [מד ע"ד].

תוספות ד"ה תמות וזכרות בבהמה כו'. בתורת כהנים דריש לה מדכתיב זכר תמים. במטה אפרים דף לג [הל' איסורי מזבח פ"ג ה"א] הקשה, דמאי חידשו התוספות מתורת כהנים, הרי בגמרא אמר כן תמות וזכרות, ותירץ בדרך רחוק. ולענ"ד לא קשה, הרי הגמרא לא אמר מאיזה קרא הוא יליף, והוצרכו התוספות לפירושא מהך קרא דקיליף, לכן הביאו בתורת כהנים, וכבר כתבתי לעיל די"ל דמיעוט הוא, וכמו שכתב רש"י בקידושין [כד, ב], או מדלא נכתב גבי עוף, אמנם מדברי התורה כהנים אין הכרע בזה. וע"ש במטה אפרים על דברי התוספות, ובשמע שלמה פ' ויקרא, תועפות ראם נד ע"ג [סדר ויקרא], לימודי ה' [לימוד ק"כ], ועיין בשער המלך ח"ב דף קמה [הל' שחיטה פ"א ה"א].

וראיתי בתועפות ראם שהקשה בשם מהר"ם בן אדרת, איך אפשר לומר דתמות וזכרות פוסל בעוף, א"כ מן התורים למה לי למעט רובע ונרבע, הא מום פסול, מכל שכן רובע ונרבע, והמחבר כתב דהא בבהמה כתיב זכר תמים, ואפי' הכי בעינן קרא לפסול, והיא גופא קשיא, למה לי קרא בבהמה. ונראה לפי מה שכתב הרמב"ם דאינו לוקה לפי שלא כתיב אזהרה בהדיא, אי הוה בכלל מום אפשר דהוה לקי.

והביא פלגס מהו. קרבן חגיגה דף כט [רמב"ם נזקי ממון פ"ח ה"ו], חיים שאל ח"ב נו ע"ג, ע"ד [סי' מ"ב בד"ה אבל כבר].

ואמר רבי יוחנן או לאיל לרבות הפלגס. וכתב רש"י דבעי אתווי נסכי איל ואתנויי, וליכא למימר דבעי לאתווי נסכי איל וכבש, דהא קתני במתניתין הקריבו מביא עליו נסכי איל. ועיין מ"ש במנחות [צא, ב ד"ה דמיית]. ועיין ר"ה יוד [ע"א תוס' ד"ה בן, ועי' לקמן לח [ע"ב תוס' ד"ה או כשב].

דף כג. ב. דאמר מיייתי ומתני. וכתב רש"י דס"ל דספק הוא, ו"או" לאיל דריש ליה לדרשא אחריתא במנחות פרק שתי מדות. ליתא כן התם, ואדרבה הגמרא מקשה מינה והניחו בקושיא²²⁸. ובדוחק יש

229. כך העלה המשנה למלך הל' מעה"ק פט"ז ה"ב.

228. עי' ברש"ש שרש"י אומר שני דברים שאינם קשורים יחד.

דעבודה בכהנים ובלוים ובכתף, א"כ אף כהנים פסולים, דלא מיעט קרא לומר דכהנים כשרים בשנים אלא בשאר עבודות, אבל לא בעבודת כתף. וקשה, לפי מה שכתב הרמב"ן שם, כי בהיותם במדבר מפני תדירות משא לא היה מביאין הלוי הזקן לשיר ולשאר העבודות, כדי שלא יבוא לישא בארון, ולא היה נכנס אלא לנעילת שערים ולעבודת בני גרשון שאינה עבודת פנים, אבל משנכנסו לארץ לא נפסלו אלא ממשא הארון, ע"ש, א"כ למה לי מיעוט אשר ללוים ולא אשר לכהנים, דמהיכי תיתי לפסול לכהנים, דהא לויים גופיהו לא מפסלי אלא משום עבודת משא, ובשאר עבודות שהם בחוץ לא מפסלי, וא"כ כהנים דלא עבדי עבודת משא מהיכי תיתי לפסלי, בשלמא להרמב"ם י"ל דאיצטריך אשר ללוים ולא לכהנים לדורות היכא דהכהנים נושאים הארון, דה"א דיפסלו כמו הלויים, אשמעינן קרא דלא מפסלי, אלא להרמב"ן דסבר דכהנים גם לדורות מפסלי לעבודת כתף בשנים, א"כ לויים ולא לכהנים למה לי. ואין לומר דהרמב"ן לא קאמר הכי אלא השתא דכתיב ללוים ולא לכהנים, אבל אי לא הוה כתיב כן לא אמרינן הכי, דמהיכי תיתי נאמר כן, והא כיון דממעטין שילה ובית עולמים, והטעם להרמב"ן דשם לא שכיח עבודות כתף, ולהכי גם בשאר עבודות לא פסלי, א"כ מה"ת לפסול כהנים לשאר עבודות. ועיין שם ברמב"ן, ומגילת אסתר, ולב שמח נד, נה [שורש ב].

זאת אשר ללוים. עי' לקמן קל [ע"א תוס' ד"ה זה אין].

יכול אף בשילה ובבית עולמים כן כו', לא אמרתי אלא בזמן שהעבודה בכתף. לדעת הרמב"ם²³² נראה כי הכי קאמר, לא אמרתי אלא בזמן שהעבודה בכתף שאז נפסלו, אבל משפסק העבודה בכתף מלוים לא נפסלו, וא"כ לפירוש זה יש ראייה להרמב"ם דהוה מצוה שאינה נוהגת לדורות, דעיקר הטעם ששנים אין פוסלין בשילה ובית עולמים מפני שאין נוהג עבודה בכתף²³³. אמנם הרמב"ן סבר דעבודה בכתף לא פסקה מלוים והיא נוהגת לדורות, צ"ל דהכי קאמר, לא אמרתי אלא בזמן שהעבודה בכתף בתדירות דאז פסולים גם לשאר העבודות²³⁴, אבל בזמן שאין העבודה בתדירות בכתף כשרים לשאר עבודות. ובאמת שזו היא דוחק לסברת הרמב"ן, דצ"ל טעמא דקרא דפסלי לשאר עבודות משום גזירה

לא צריכא דלא אמר לפטור. מגדנות נתן [מא ע"ב, ליקוטים חולין].

ותהא פרה כשרה בעריפה. עיין על הסוגיא: ידי אליהו קכ [חידושים], ועיין הליכות עולם [ש"ד פ"ב אות ט'], ויבין שמועה [שם], וכללי מהרי"ק בדף לר ודף מ [שם ובסוף הפרק].

תוספות ד"ה ותהא פרה. מהר"י בן טבחא, עצמות יוסף דף קיד [חי' חולין], לימודי ה' לימוד ק', מגדנות נתן דף נב ע"א וע"ב [דרוש]. תוספות ד"ה פרה שהיא כשרה בשחיטה. עצמות יוסף דף קיד [שם], יבין שמועה דף לב [ריש פרק שני].

דף כד, א. וכל היכא דכתיב ביה חוקה לא דרשינן ק"ו. עיין ברש"י. וכוונתו פשוטה, דוודאי אי ליכא למילף מיניה דחוקה למעט אלא מילתא חדא, בוודאי לא דרשינן בו, דאי נמי דרשינן ק"ו, חוקה למה לי, הלא ליכא למעט מילתא אחרית, אמנם היכא דאיכא למימר דחוקה אתי לדברים אחרים דלא נילף בק"ו, שפיר י"ל דילפינן הק"ו, וחוקה אתי לדברים אחרים, ואין לומר דאם כן לדברים דלא אתי בק"ו, חוקה למה לי למעט דמהיכי תיתי לרבות, דהא צריכין לעכב. ומהרש"ם בחי"ד סימן מ"ח כתב דרך אחר בדברי רש"י וע"ש.

זאת בעריפה ואין אחרת בעריפה. מעילה יא [ע"א תוס' ד"ה תרי מיעוטי, ועי' לעיל יא [ע"א תוס' ד"ה הערופה].

תוספות ד"ה אמר קרא ושחט וחוקה. עיין מ"ש שם בזבחים [ית, א על תוד"ה ת"ל חוקה], ובמנחות יט [ע"א ד"ה תורה], ובבכורות לג [ע"א תוס' ד"ה וכו', וברכי יוסף באו"ח סימן א' [סק"י], ובמגדנות נתן. אמנם רש"י לא ס"ל דחוקה היה ממש אלא ממשמעוּתא דקרא, ועיין בחידושי הר"ן.

לוים במומין כשרים בשנים פסולים. הרמב"ם בשורש ג' דף כד, כה השיג על בעל הלכות גדולות דמנה מצוה זאת, דהרי אינה נוהגת לדורות, דרק בזמן שהיו נוהגין בכתף²³⁰, והרמב"ן סבר דגם לדורות נהגה כשיצטרכו לשאת הארון ממקום למקום בכתף. והרמב"ם בעשין ל"ד סבר דלדורות כשיצטרכו לשאת את הארון, הכהנים נושאים ולא הלוים, ובכהנים שנים אין פוסלים. והרמב"ן²³¹ סובר כיון

230. וכן פסק בהל' כלי המקדש פ"ג ה"ח.

231. בספר המצוות שם.

232. בפירוש המשניות ובספר המצוות הנ"ל.

233. לפיכך ביאר את דין המשנה לגבי פסול קול שנוהג לדורות.

234. כנ"ל היינו עבודות פנים כגון לשיר, אך לשאר עבודות כגון להיות מן השוערים אף במדבר כשרים.

צבור הוא כמשמעו בשאר מקומות, מאי ולירד לפני התיבה, לירד לפני התיבה הוה ליה למיתני, ולהכי פירש רש"י שליח לשאר דברים²³⁸. אמנם לרש"י יקשה קושית התוספות מהא דמגילה דקתני קטן, משמע הא גדול עובר לפני התיבה אע"פ שלא נתמלא זקנו, בשלמא להתוספות נוכל לתרין כמו שתרצו, דמדקתני שליח צבור היינו בקבע והתם באקראי מיירי, אבל לרש"י דקתני לירד לפני התיבה דהוה הך לישנא דקתני, ואי משום דהכא דקתני לירד והתם קתני לעבור, בזה בוודאי אין חילוק בלישנא. וצ"ל לרש"י כמו שתירץ בחידושי הרשב"א בשם גאון דהכא למצוה מן המוכרח קאמר. ועיין בתורת חיים למהרח"ש ח"ג סימן א', ובשער המים [כה ע"ב].

והא האי קרא בלויים כתיב. וכתב רש"י דלויים אין נפסלים אלא בקול. וקשה, דמאי דוחקא דרש"י, הא משמע מהגמרא דהקושיא היא אין יליף רבי מהאי קרא דבעינן בן עשרים, הא קרא בלויים כתיב, אבל כהנים מנלן, וברייתא מיירי בכהנים²³⁹. ואפשר דקשה ליה לרש"י דמאי מקשה, דילמא הכי נמי ברייתא בלויים מיירי, ועל זה הביא רבי הפסוק, ולהכי קאמר רש"י דבלויים אי אפשר, שהרי אין נפסלים אלא בקול. ומאימתי כשר לעבודה משיביא שתי שערות. עיין בסוף פרק ג' מהלכות כלי המקדש [ה"ז], דהרמב"ם פסק שכן לוי אין נכנס לעבודה עד שיהיה איש, והכסף משנה הראה מקום למתניתין דערכין [ג, ב] דאין קטן נכנס לעבודה, ומפרש הכסף משנה קטן היינו שהביא שתי שערות, וכן מבואר בדבריו בפ"ה דכלי המקדש גבי כהן. והפרי חדש במים חיים השיג עליו, דקטן וודאי משמע שלא הביא שתי שערות. אמנם מדברי הרמב"ם וודאי מוכרח שהוא מפרש כן דבהביא שתי שערות מיירי, כיון דהוא מפרש לה גם ככה. אמנם מה שהביא בחזון עובדיה ראה מדברי רבי אלעזר דהכא, אין ראייה, שהרי י"ל דר"א מפרש למתניתין בערכין בלוי, וכמו שפירשה הראב"ד. ועי' בית ישחק דף סג [ע"א, הל' כלי המקדש פ"ג ה"ז]. תוספות ד"ה וגבו טהור. עיין משנה למלך פ"ג דכלים ה"א.

שישאו בכתף, ולא מצינו כן שהתורה אסרה משום גזירה שאר עבודות אטו עבודת כתף. ועוד דנושאי הארון לא היו אלא בני קהת, ולמה שאר הלויים יפסלו לעבודת פנים כדי שלא ישאו את הארון. ועיין בלב שם, ועיין בית ישחק דף סג [ע"ב, הל' כלי המקדש פ"ג ה"ז].

הא כיצד, כ"ה ללמוד ושלשים לעבודה. עיין ברמב"ם פ"ג דכלי המקדש ה"ז דהביא הך לימוד דסתירת הקרא, ולמדים מזה דבעי חמש שנים. והנה, אין כוונתו דצריך לדורות להתחיל ללמוד דווקא בכ"ה ולא יהיה כשר אלא בלמ"ד, דזה אינו²³⁵, אלא רק כוונתו שהביא הך קרא ללמוד ממנו דבעי לימוד חמש שנים, וכל שלמד חמש שנים אח"כ כשר יהיה באיזה זמן מהשנים שיהיה. ואפשר אפילו אי למד בילדותו החמש שנים, כל שהגיע אח"כ לכלל איש שהביא שתי שערות הוא כשר²³⁶. ויש לספק רק לימוד מה הוא, אם הוא לימוד בעל פה כיצד יעשו, או [שמראין לו] כל הענינים כיצד יעשו, וכן נראה קצת מדברי רש"י²³⁷.

ויש לדייק למה הכהנים אין צריכין לימוד, שהרי הם צריכין לידע כל דיני הקרבנות, וגם עניני שחיטה הפשט ונתוח ואפיית המנחה, וכמה דברים שהם יותר קשים מעבודת הלויים, וכן יש איזה עבודות ש"א שהן עבודות קשות כגון קמיצה וכדומה. ואפשר דהטעם בלויים, כי מחמת העבודה אם אין בקיאים אפשר שיקלקלו וישברו איזה דבר בקדשים או בכלים, וכן לשיר בכלי השיר מי שאינו בקי בהם יקלקלו. ועיין להרמב"ן בפ' בהעלותך [במדבר ה, כה], ובחזון עובדיה דף קכג [פ' בהעלותך ד"ה הא כבר פירשו]. ופרי חדש במים חיים.

תוספות ד"ה יכול אף בשילה. מגדנות נתן מא ע"ד [חולין].

דף כד, ב. נתמלא זקנו ראוי ליעשות שליח ציבור. ופירש רש"י שליח צבור לכל צרכיו לנדות ולתקוע בשופר ולמנות פרנס. נראה דרש"י הוה גריס ולירד לפני התיבה, כמו שהוא בנוסחא שלנו, ואם שליח

שנים בקטנותו.

237. על הא דאמ' הגמ' למדנו ללויים שהשנים פוסלין בהם, פירש רש"י פחות מכן שלשים ויותר מכן חמשים, ומבואר בדבריו דעד גיל שלשים אינו כשר לעבודה, וכן גם דעת הרמב"ן, ודברי רבינו מוסבים רק על סוף דבריו בקשר לצורת הלימוד.

238. וכן פירש השמ"ק ברש"י לפי גירסתו.

239. וכן הקשו התפארת יעקב ועוד אחרונים.

235. כמו שכתבו בדעתו גם הרש"ש והמהר"י קורקוס שם ועי"ש בכסף משנה שמעלה שני תירוצים, או שרק לשירה כשר בגיל שלשים, או רק לעבודות המיוחדות לו. וברעק"א על הרמב"ם כתב שאפילו בהגיע לגיל שלשים אם לא הביא שתי שערות אינו כשר.

236. נראה שזה מפורש ברמב"ם עצמו, מהמשך דבריו "ואינו נכנס לעבודה עד שיגדיל ויהיה לאיש שנאמר איש איש על עבודתו", והלא זה רק יתכן אם למד קודם חמש

פסולה, דכתבו קצת תימה, כיון דעשוי למלאות ה"ל גולמי כלי עץ דטהורים, כמו קתא דסכיני עד שלא שם הברזל, דמהיכא פשיטא להו דגולמי כלי עץ טהורים, הא אדרבה כאן אמרינן דגולמי כלי עץ טמאין הם, ומה ראייה הביאו מקתא דסכיני, שהוא גולמי כלי מתכת דטהורין. ונראה דהתוספות מדמה להו לחיצים נקבות לחק קפיזא דקבא, גולם כי האי טהור כיון דאין ראוי למלאכה כלל מה שהיה גומר בדעתו, ועל זה הביאו התוספות ראייה מקתא של סכין ומיירי שהקתא של עץ, דבגולם כי האי וודאי לא מקבל טומאה, כיון דאינו כלל הכלי שהיה רוצה לעשות, והוא הדין בחצים נקבות. ועיין מ"ש שם בסוכה, דדעת התוספות דלא היו משתמשים כלל בחצים לדבר אחר רק שהיו ממלאים אותן, וא"כ הוי כגולמי דטהורים, ולפי מ"ש שם ניחא.

תוספות ד"ה להטיח בטונס. הקשה ר"ת בדפרק שני דסנהדרין כו'. זה דרך התוספות בכמה מקומות, כשמביאין משנה מזרעים וטהרות ואותה משנה הובאה בגמרא, מביאין הגמרא ולא המשנה ממקומה, וכן דרך הר"ש בסדר טהרות ברוב פעמים, ולכן הביאו התוספות מסנהדרין, אע"פ שהוא משנה בפרק ט"ז מכלים [מ"א]²⁴⁰. ומה שחילקו התוספות בין שיפה שהוא להעביר הקסמין לשיפה שהוא לנוי, הנה לרש"י שפירש דאטונס הוא ג"כ עור הדג, א"כ משמע לכאורה דהיינו משישופם בעור הדג דקתני שם, וא"כ קשה, דמאי שנא התם דטמא והכא טהור, וכן נראה מדברי רש"י, דהך לטוח באטונס היינו משישופם בעור הדג, וא"כ וודאי קשה. ולכאורה י"ל דהתוספות אינן מפרשים לטוח באטונס כרש"י דהיינו בעור הדג, אלא לעשותו אדום כמו שפירש הערוך²⁴¹, אמנם א"כ ה"ל להתוספות לחלוק על רש"י ולפרש לטוח באטונס כהערוך. והר"ש הקשה הך קושיא על עתיד לשוף ולא על לטוח באטונס. ונראה דהוא מפרש כפירוש הערוך, וא"כ מן לטוח באטונס לא קשה. ולרש"י גופיה איכא למימר, דיש חילוק בין מטה ועריסה לשאר כלי עץ, דדווקא מטה ועריסה צריך לשופם בעור הדג²⁴², אבל שאר כלי עץ הוא רק לנוי ולכן טמא²⁴³. אבל להתוספות לא יצדק זה, דא"כ הוה להו לתרץ נמי כמ"ש לדעת רש"י, ובעל כרחך צ"ל דאע"ג דהתוספות מציינים על לטוח, מ"מ עיקר קושייתם לא הוי רק על הא דקאמר כל שעתיד לשוף, וכמו שהקשה הר"ש.

דף כה, א. התורה העידה על כלי חרס ואפילו מלא חרדל. חגיגה כ [ע"ב תוס'] ד"ה הכלי מצרף, שבת צא [ע"א תוס'] ד"ה אי לענין טומאה, ועי' לקמן קיח [ע"ב תוס'] ד"ה אין יד.

ויהא כלי חרס מיטמא מגבו מק"ו. הליכות עולם דף לט ע"ב [ש"ד פ"ב אות ז], עי' לעיל כג [ע"ב תוס'] ד"ה ותהא פרה, זבחים טז [ב תוס'] ד"ה כל חדא.

תוספות ד"ה ומה כל הכלים. גופי הלכות כו ע"א וע"ב [פ"ד כללי אות ד' כלל קכ"ד].

תוספות ד"ה ואפילו כלי שטף כו'. ועוד דאיכא חידוש יותר כו' כגון דשרץ בכלי חרס פנימי ואוכלין בכלי חרס חיצון. וכתב מהרש"א לא ידענא למה להו למימר ואוכלין כו', דלגבי כלי חיצון גופא הוה מצי למימר אם שרץ באוויר כלי חרס פנימי, אע"פ שהפנימי טמא חוצץ הוא ולא נטמא החיצון מאווירו, דאף לטמא תוכו אמר רחמנא ולא תוך תוכו, ע"ש. ולכאורה קשה, דאי לענין הכלי שהיה טהור, הא פשיטא דבלאו הכי ידעינן שהוא טהור, כמו דדרשינן בפסחים [כ, א] דאין כלי מטמא מאוויר כלי חרס וכמו שכתב רש"י, להכי הוצרכו למימר דאוכלין בכלי חיצון. אמנם נראה דכוונת מהרש"א, דודאי אילו הוה התוספות אומרים דכלי הפנימי טמא ושלא יהיה טמא מאוויר, שפיר הוצרכו למימר דאוכלין בכלי חיצון, דלענין הכלי גופא פשיטא הוא, אמנם כיון שכתבו התוספות דיש שרץ בפנימי, א"כ היה מקום לומר דהשרץ גופו יטמא החיצון דהוה כמונח בתוכו, וכתב אשר יפול מהם אל תוכו, ואין זה ממועט מאוויר כלי חרס דאין מטמא כלי, דהא לא בעינן לטמאות מכח הכלי חרס רק מכח השרץ, אמנם כיון דכתב אשר יפול מהם אל תוכו ולא תוך תוכו, נמצא השרץ מונח בתוך תוכו, זה כוונת מהרש"א. ועיין סוף פ"י דכלים [מ"ח] דגם הרמב"ם נתן שם הטעם מכח תוך תוכו, ולא מכח דאין כלי מקבל טומאה מאוויר כלי חרס, אלא שיש לומר דהרמב"ם (בפירוש המשנה) הוצרך לטעם זה דאפילו יש בו אוכלים טהורים, וזה דווקא מטעם תוך תוכו. ועיין להרמב"ם סוף פ"ג דכלים [ה"י] ובראב"ד שם, דנראה לכאורה דלא ס"ל הכי, ע"ש.

גולמי כלי עץ טמאין כו', ואלו הן גולמי כלי עץ. עיין בסוכה דף יב ע"ב [תוס'] ד"ה בנקיבות

240. וכ"כ הרש"ש.

241. וכן פירש רבינו גרשום.

242. ק"ק דרש"י שם בסנהדרין מפרש משפפם בעור הדג כדי להחליק הארוכות כדי ליפותם, משמע דגם במטה אינו

אלא לנוי.

243. ראה בתוספות אנשי שם בכלים שם שכותב רש"י מחלק בין לשוף בדג עצמו ובין בעורו של דג, והם שני מלאכות נמשכים מחומרים מתחלפים.

בהחמיץ מדינא חייב, דהא ניקח בכסף מעשר ואינו פוסל את המקוה, וא"כ גם לענין מעשר יוכל להפריש ממקום אחר עליו ועליו למקום אחר, ובלא החמיץ דהוי רק חומרא בעלמא אינו יכול להפריש אלא מיניה וביה, וא"כ איך סתם ותני רבי יהודה מחייב דקאי בין על החמיץ ובין על לא החמיץ, הא אין דיניהם שוה, דבהחמיץ מדינא חייב ויכול להפריש ממקום אחר, ובלא החמיץ לא, וא"כ הוה ליה לרבי יהודה לפלוגי בין החיובים, אלא וודאי משמע לפום הך סברא דהמקשה, דאין חילוק בין החמיץ בין לא החמיץ, ובתירווייהו מדינא חייבים, וקושיא זו קשה גם על הרשב"ם שם בב"ב שהביאו התוספות. ונראה דרשב"ם כתב כן, דס"ל דהגמרא קאי שם לסברת ר"א דמיירי בלא החמיץ, ורק משום חומרא מחייב רבי יהודה, אבל תירוץ דרב נחמן ורבי יוסי בר חנינא באמת אי אפשר לומר כן, דוודאי מחייב רבי יהודה מדינא, כמו דמוכח הכא דקאמר ופליגא, דרבי אלעזר דסבר באמת כן, דמיירי בלא החמיץ, ומחייב רבי יהודה לחומרא, ובהחמיץ אפילו רבנן מודים. ובעל כרחך צ"ל דהתוספות סוברים דאע"ג דפלוגתייהו בכל ענין, מ"מ יש לומר דרבי יהודה מחייב בלא החמיץ משום חומרא, ולא הוה צריך לפרש דפשיטא הוא. ושוב ראיתי במחנה יהודה דף רטו [הל' מקח טעות סי' ר"ל] שהקשה כמו שהקשיתי, ומה שהקשה בקושיא השניה שם, היא היא הקושיא הראשונה, ומ"ש שדברי הרשב"א אין עולים כפי המסקנא כאן, יש ליישב, ע"ש.

דף כו, א. אלא מתניתין דקתני החמיץ אין לא החמיץ לא, דלמא אי שבקיה הוה מחמיץ. דווקא לענין מעשר שני מקשה, כיון דמוקמינן מתניתין כרבי יהודה, ורבי יהודה נמי לא מחייב אלא בהחמיץ, א"כ איך קתני עד שלא החמיץ אינו ניקח בכסף מעשר ואינו מחולל המעות, דילמא אי שבקי הוה מחמיץ, אבל בהך פלוגתא דמתניתין דרבי יהודה ורבנן לענין חיוב מעשר משמע דלא קשיא כלל. וקשה למה, דהא משמע דדווקא בהחמיץ פליג רבי יהודה, אבל בלא החמיץ אף רבי יהודה פוטר, ודילמא שבקיה הוה מחמיץ, ובפרט לרש"י דכתב דרובן מחמיצין, וא"כ כיון דבמעשר שני אזלינן בתר רובא אף להקל, א"כ פשיטא דלענין חיוב מעשר הוה לן למיזל בו לחומרא, ולחייב במעשר אף בלא החמיץ, דדילמא אי שבקיה הוה מחמיץ. ונראה מהתוספות דכל היכא דספק הוא

דף כה, ב. הואיל ודמיהן יקרים. עיין רש"י, ועיין בשער המים [כה ע"ד] שהגיה בדברי רש"י ולא ידעתי למה. ולפי הגהתו נראה דמפרש דקאי על כלי עץ, דהם יקרים וחזי למילתייהו למכור ביוקר כראוי להם, ובוודאי אין נראה כן מדברי רש"י, אלא אכלי מתכות קאי, וידוע כי כלי מתכות הם ביוקר מכלי עץ.

מאי בינייהו כו'. עיין ברמב"ם פ"ה דכלים [ה"א] שכתב דנראה לו דכל עצם יש לו דין כלי עץ של אשכרוע, דג"כ גולמי טהורים כמו שהוא במשנה דכלים [פ"ב מ"ח], והראב"ד השיג עליו. ולפי הנראה מדברי הכסף משנה הוא מפרש דהרמב"ם סבר דאף לרבי יוחנן גולמי כלי עצם טהורים, ואף שאין טהורים מטעם שאמר רב נחמן, מ"מ הם טהורים מטעם אחר דהוה כמו אשכרוע. ובמשנה למלך הקשה על זה, דא"כ מאי בינייהו שייך, דהא בין למר ובין כלי עצם טהורים, ע"ש. ואפשר לפרש דמאי בינייהו לא הוה פירושו מאי איכא בינייהו לענין דינא, דבאמת לא נפק מינה מידי לענין דינא, אלא הכי פירושא, באיזו סברא פליגי, ואמר דפליגי בכלי עצם מאיזה טעם אנו מטהרים אותם, ומצינו מאי בינייהו כי האי גוונא. ועיין בהליכות עולם [ש"ב פ"א אות ו'], וביבין שמועה כלל ט"ו, ט"ז, ועיין בים של שלמה [סי' נ"ג] ובמרכבת המשנה.

כלי עצם ככלי מתכות. שבת פ [ע"ב תוס' ד"ה למימרא.

זה וזה לפטור. עיין רש"י כאן, ובעירובין כה [ע"ב בד"ה זה וזה] דלא פירש כן²⁴⁴.

האחין השותפין כשחייבין בקלבון. כתובות צט [ע"א תוס' ד"ה נתן לו דינר.

תוספות ד"ה המתמד ונתן מים במדה כו'. והלא כל איסור שבתורה שלא במינו בנותן טעם, וטבל חמור לענין שלא במינו כו'. דבריהם תמוהים, דהיכן מצינו טבל חמור לענין שלא במינו, דהא שלא במינו טבל בנותן טעם כמו שאר איסורים, ולכן הך "שלא" הוא ט"ס²⁴⁵, וצ"ל לענין במינו, כלומר דכיון דלענין מינו חמור, א"כ ממילא לענין שלא במינו, לא הוה קיל משאר איסורים, וכן מבואר בדבריהם שם בב"ב [צו, א].

תוספות ד"ה אי רבי יהודה אע"ג דלא החמיץ כו'. לכאורה קשה, דהמקשה דהוה סבר דמדלא מפליג מתניתין בין החמיץ ובין לא החמיץ, א"כ בעל כרחך מתניתין בכל גוונא מיירי, דרבנן פטרי אפילו בהחמיץ, ור"י מחייב אפילו בלא החמיץ, ובוודאי

244. דפירש שם כתוס' כאן: מרים בין גדולים ובין קטנים, גדולים דלא אוכלא, וקטנים דלא פירא.

245. וכן הגיהו השמ"ק והגהות מהר"ב מרנשבורג.

גמור הוא מדין תורה, וא"כ למה אינו יכול להפריש ממקום אחר. ועוד דהרי רבי אלעזר גופא קאמר דאינו מפריש עליו ממקום אחר כל זמן שלא החמיץ, משמע הא החמיץ מפרישין עליו ממקום אחר. וצ"ל דהרמב"ם מיירי בלא החמיץ. ונראה דסבר הרמב"ם דר"א סבר דהך מתניתין בלא החמיץ מיירי, ולהכי קאמר ר"א דבין לרבי יהודה דאפילו כדי מדתו חייב, ובין לרבנן במצא ארבעה, אינו מפריש אלא מיניה וביה, כיון שלא החמיץ וליכא רק חששא שיחמיץ, אמנם בהחמיץ כל חד לשיטתו מפריש עליו אפילו ממקום אחר דיין גמור הוא, ועדיין צ"ע. ועיין מחנה יהודה רטו [שם].

רבא אמר הא מני רבי יוחנן בן נורי היא. רש"י מפרש דלאו על משנתנו קאי, אלא לתרץ הקושיא לרב נחמן, והרשב"א והר"ן מפרשים דעל קושיא דלעיל קאי לתרץ למתניתין. ועיין תולדות יצחק [קסט ע"ד].

ופליגא דר"א. עיין בארוכה דברי רש"י והתוספות במהרשד"ם חיו"ד סימן מ"ח.

דף כו, ב. תוספות ד"ה הכי נמי מבבלאי כו'. ונראה דלא קשה מידי דלא דמי, דוודאי אגבא דגברא או אגבא דמנא מחלחלי בהו מיא. עיין בשמן המור ח"א דף מו ע"ב [יור"ד סימן ז'] הקשה, דמשמע דווקא משום דמחלחלי להו מיא, הא בלאו הכי חצצי, והא בסוף פרק תמיד נשחט [פסחים סה, ב] אמרינן שבח הוא לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהן בדם, ופריך והא קא חייץ, ומתריך דם לח לא חייץ, אלמא אפילו בלא מיא לא חייץ. ולענ"ד לא דמיא כלל, דשניא הך חציצה דהתם מחציצה בטבילה, דבטבילה נהי דלא חייץ עכ"פ בעינן שיגיעו המים לאותו מקום, וכל שלא מגיעים המים לאותו מקום שיש דבר המעכב לא סלקא טבילה, דהרי בעינן כל גופו במים, אבל התם מיירי לענין חציצה בין רגלו לרצפה, שפיר קאמר דלא חייץ דלא קפיד.

זו דברי ר"מ אבל חכמים אומרים כו'. מגדנות נתן [מב ע"א].

כל מקום שיש תקיעה. וכתב רש"י ערבי שבתות וימים טובים להבדיל את העם ממלאכה כו'. משמע דגם בערבי י"ט היו תוקעין, ובאמת לא נזכר בשום מקום בגמרא דהיו תוקעין בערבי י"ט רק בערבי שבתות, וכן נראה מדברי הרמב"ם [שבת פ"ה הכ"א], וכן מוכח מסוגיא דסוף סוכה [נד, א] 247. ועיין בלחם

אי יחמיץ או לא יחמיץ, באמת חייב לרבי יהודה מספק דילמא יחמיץ, והא דקאמר הגמרא כשהחמיץ מחלוקת, היינו שעתיד להחמיץ, והתוספות לא ס"ל כרש"י דרובן מחמיץ, ואפי" הכי ספק הוא, מיהו כשעבר הזמן שראוי להחמיץ ולא החמיץ, אז פטור אף לרבי יהודה. וקושיא הגמרא היא ממקוה, דלמה פוסל את המקוה כיון דספק שאובין היא ודילמא לא יחמיץ, אבל ספק מעשר וודאי חייב. ורש"י דהוצרך לומר דרובן מחמיץ ולא מפרש כפירוש התוספות, אפשר דס"ל דלענין מעשר וכן לענין מקוה בתר האי שעתא אזלינן, וכל שאכל בלא מעשר קודם שהחמיץ, אע"ג דאח"כ החמיץ, לא עביד איסורא, דבאותה שעה פטור היה, וממילא נמי לענין מקוה כמים דנינן ליה באותה שעה, כמו דדנינן ליה לענין חיוב מעשר, דאוכל בלא מעשר כל זמן שלא החמיץ, אפילו אי ידעינן בוודאי שיחמיץ. אבל לענין קניית מעשר שפיר קשה ליה, דבשלמא אי שתי ליה קודם שיחמיץ, לא תפיס המעות קדושת המעשר, דבתר ההיא שעתא אזלינן ומים הוי, אמנם אם הניחו עד שיחמיץ, בהא הוא דקשיא ליה, למה אין המעות נתפס בקדושת מעשר למפרע. ולפי מ"ש לשיטת התוספות דכל שרוצה לשתות אפילו בלא החמיץ חייב במעשר מספק דילמא מחמיץ, ורק כשעבר הזמן שראוי להחמיץ ולא החמיץ אז פטור, א"כ בלא החמיץ ומפריש מספק אי אפשר להפריש אלא מיניה וביה, וא"כ קשה, איך כתבו התוספות על מה שאמרו בגמרא בהחמיץ מחלוקת היינו בראוי להחמיץ, ומשמע דמתניתין בהכי מיירי בהחמיץ או בראוי להחמיץ, וא"כ איך קתני סתמא רבי יהודה מחייב, הא חלוקים בדיניהם וכמ"ש לעיל, דכל שלא החמיץ רק ראוי מפריש מיניה וביה, וכשהחמיץ חייב מדאורייתא ומפריש אפילו ממקום אחר. ובעל כרחך צ"ל דהתוספות לא חשו לזה, דממילא ידעינן דכל שהוא מפריש רק מן הספק אי אפשר לעשר אלא מיניה וביה, ועיין בתולדות יצחק [קסט ע"ג – חי' חולין].

והרמב"ם בהלכות מעשר שני [פ"ז ה"ו] פסק למשנתנו בסתם לענין מעשר שני, וחילק בין החמיץ ללא החמיץ, ובהלכות מעשר [פ"ב ה"ז] פסק כרבנן, דבמצא ארבע חייב ומפריש מיניה וביה²⁴⁶, ופחות מכאן פטור לגמרי ולא חילק בין החמיץ ללא החמיץ, ונראה שסבר דבמצא ארבע אי אפשר שלא החמיץ. אלא דא"כ קשה, למה מפריש מיניה וביה, הא כיון דניקח בכסף מעשר ואינו פוסל את המקוה, צ"ל דיין

ממקום אחר, ולפי"ז הכל מיושב היטב. 247. עי' ברש"ש שהאריך בזה.

246. פליאה גדולה על רבינו, שהרי הרמב"ם דבריו ברור מללו "אם נתן שלשה ומצא ארבעה מוציא מעשר מזה היתר

לבין השמשות, וע"ש. ואפשר דרש"י לאו כוונתו לבין השמשות ממש, אלא סמוך לבין השמשות. היכא תוקע. מרכבת המשנה ח"א פ"ה דשבת הכ"א.

יהודה דף עה ע"א [הל' כלי המקדש פ"ז ה"ו] שהאריך בזה. וגם מ"ש רש"י דבין השמשות היו תוקעין, לא משמע כן בסוגיא דסוף במה מדליקין [לה, ב] דהיו תוקעין בבין השמשות ממש, אלא סמוך

פרק שני

בדרבנן, ואם נאמר דלישנא קמא מיקל לענין רוב, מאי חזית למפסק כלישנא בתרא קולא גבי עוף, נפסוק כלישנא קמא קולא גבי רוב. אמנם רוב הפוסקים סוברים דשתי הלשונות לא פליגי. ועיין בפוסקים דכל זה מדרבנן, אבל מן התורה וודאי סגי בסימן אחד בעוף, וגם רובו של אחד כמוהו.

ועיין לעיל בדף כ"א [ע"ב] בד"ה ואינו מבדיל, דהקשו לרש"י דכיון דלכתחילה בעי שנים, א"כ לאו הבדלה היא, והוא תמוה, דהא מן התורה וודאי לא בעי יותר מסימן אחד, וא"כ מן התורה שפיר הבדלה היא. ונראה דהתוספות הקשו כן לפירוש רש"י, דכתב דכיון דמצוה בכל הסימן, יותר מרובו לאו הבדלה היא, דמאי חילוק בין סימן השני ליתר לרובו של סימן הראשון, דתרווייהו הוי רק למצוה, ונראה מזה ג"כ דהתוספות ס"ל דלישנא קמא תרווייהו בעי, שני סימנים ושלמים. ועיין ביומא דף לג [תוס'] ד"ה למה לי למרק, דמוכח ג"כ דהתוספות ס"ל דלב' הלשונות צריכים לכתחילה כל הסימנים, דאי ס"ד ללישנא קמא [נמי] סגי לכתחילה ברוב, לא יקשו שם מיד, דאימא סוגיא דהתם כלישנא קמא דהכא דסגי ברוב לכתחילה. ושוב ראיתי ברמב"ם בפ"א מהלכות שחיטה [ה"ט], דס"ל להרמב"ם דמן התורה בעי לכתחילה שני סימנים, ואפשר שזו היא שיטת התוספות.

תוספות ד"ה שנים בבהמה לכתחילה לא וכו'. ואי משום וורידין אפילו רבי יהודה מודה. לפי מה שהוכיחו בדיבור הסמוך, דרבנן אפילו לכתחילה לא ס"ל דבעינן וורידין, א"כ הוה מצי לתרוצי דלא מצינו למימר משום וורידין, דהא רישא ת"ק היא דלא בעי וורידין כלל, וכן תירץ באמת בחידושי הרשב"א בחד תירוץ. ואפשר לומר דוודאי הא דלא בעי רבי יהודה וורידין בבהמה, הוא מימרא דרב חסדא לקמן, וא"כ שפיר י"ל דעל זה סמך המקשה דהיה יודע זה הדין, אבל הא דלרבנן אפילו לכתחילה לא בעי, אין מפורש כן בגמרא לקמן, אלא דהתוספות הכריחו כן מרב פפא

דף כז, א. על כל הדף שער המים [שיטה כו ע"א]. השוחט אחד בעוף כו'. השוחט דיעבד אין. ע"י לעיל ג [ע"א תוס'] ד"ה המניח.

תוספות ד"ה השוחט רבי יהודה אומר עד שישחוט את הוורידין כו'. דבריהם מבוארים יותר בהרא"ש, דרבי יהודה אדיוקא דמתניתין קאי, דמשמע דסגי בשנים בעוף ללישנא קמא, וללישנא בתרא אפילו באחד, קאמר רבי יהודה דלכתחילה לא סגי בהכי אלא בנקיבת הוורידין ג"כ, וקאי אלכתחילה, אבל בדיעבד סגי בכל ענין בדינא דמתניתין אפילו צלאו כולו כאחד. והך דתוספתא דהביאו התוספות ופירשו פוסל לשון אסור, לכאורה נראה מדברי הרא"ש דכוונתם דהך תוספתא אצליה קאי, דאסור לצלותו כולו כאחד ואיסור יש, ולהכי בעי לכתחילה [לשחוט] הוורידין, דשמא ישכח ויצלה כולו כאחד¹. ועיין במעדני מלך² וברשב"א.

איבעית אימא אחד בעוף, ואיבעית אימא ארובו של אחד כמוהו. לכאורה י"ל דלישנא קמא דווקא אחד בעוף קאמר הוא דנקט דיעבד לכתחילה בעי שנים, אבל לענין רוב של כל אחד כמוהו לא הוי דיעבד, אלא אפילו לכתחילה סגי ברוב של כל אחד בין בעוף בין בבהמה, דבכל התורה כולה רובו ככולו. ונמצא כל אחד מב' הלשונות מיקל ומחמיר, דלישנא קמא מחמיר בעוף, ומיקל ברוב בין בבהמה בין בעוף, ולישנא בתרא מחמיר ברוב, ומיקל באחד בעוף. וכן צידד בפרי תואר בסימן כ"א, וכן נראה, דאי ס"ד ללישנא קמא נמי רוב לאו לכתחילה הוא אלא דיעבד, מאי דוחקא למימר דאחד בעוף קאי, כיון דבעל כרחו ארובו של אחד נמי קאי, א"כ מהיכי תיתי לומר דקאי נמי אחד בעוף. מיהו י"ל דאע"ג דלישנא קמא מודה דארובו נמי קאי, לא ניחא ליה למימר דנקט בשביל כך דיעבד, כיון דהך רובו בסיפא קתני לה, ומסתברא ליה טפי דקאי ארישא נמי, ולהכי מוקי לה אחד בעוף. וכן מוכח לפי פסקו של הרי"ף לפי דעת הרא"ש, דפסק כלישנא בתרא משום דהוה לקולא

1. אבר אבר.
2. מעדני יום טוב [סק"ז].

1. מה שאין כן לדעת הרא"ש אם לא שחט הוורידין וצלאו שלם אין תקנה להכשירו אפילו על ידי חתיכת

מנין לרבות את הראש שכבר הותז. וכתב רש"י הראש אינו בכלל הפשטה, אלא קרב כמות שהוא, כדאמרין בזבחים צמר שבראשי כבשים והשער שבזקן תישים, כצ"ל. והרשב"א העתיק בשם רש"י דהראש אינו בכלל הפשט דכתיב את הראש, וע"ש בארוכה. וכן הר"ן בחידושי העתיק כן דברי רש"י, ופירש דברי רש"י [ותירצם] ממה שהקשה עליו הרשב"א. אמנם הדברים תמוהים, דהרי ליתא כן שם בגמרא דיליף לה מאת הראש, אלא מוהקטיר הכהן הכל המזבחה יליף לה, כדאיתא במשנה שם. ודברי הר"ן בחידושי יש ליישב, אבל דברי הרשב"א קשים. ועוד דמשמע מדברי הרשב"א, דאף לפי מה שפירש הוא ילפינן לה דהראש אינו בכלל הפשט מדכתיב את הראש, והוא תמוה. ונראה דהרשב"א סבר דוודאי מוהקטיר הכהן את הכל המזבחה אינו מוכח דהראש אינו בכלל הפשט, דהרי איכא לאוקמיה ריבוי דקרא לטלפים, ודווקא אחר שיש לנו לימוד דהראש אינו בכלל הפשט, שפיר ילפינן מוהקטיר הכהן את הכל לצמר ושער וקרנים, דהוה אמינא דאף שאינו בכלל הפשט יתלש, ולהכי כתב רש"י לשיטת הרשב"א דילפינן לה מ"את", וגם הרשב"א סבר דילפינן לה מ"את", אלא שהוא מפרש פירוש אחר בגמרא דכאן⁵. אמנם מה שכתב הרשב"א לשיטתו ו"את" מכיון דנפקא לן דלא הוה בכלל הפשט, למה לן דאיצטרך "את" לרבות צמר שבזקן תישים, והוא תמוה, דהא וודאי לאו מ"את" נפקא. ונראה וודאי שזה ט"ס הוא בדברי רשב"א, וצ"ל אמאי איצטרך להקריב את הכל, ועיין בית ישחק יא ע"ב [הל' שבת פ"א ה"ה], ובשער המים [שיטה כו ע"ב] שהאריכו בזה.

תוספות ד"ה מדקאמר את הראש. עיין הפירוש בקרבן אהרן פרשת ויקרא דף ס ע"א [פ"ו סוף אות ב].

דף כו, ב. ראשו של זה ממול עורף. ע"י לעיל כג [ע"ב תוס' ד"ה פרה].

ת"ל זאת. בני משה חדש דף כז ע"א [הל' נדרים ס"י י"ב].

לומר לך מה בהמה בשחיטה אף עוף בשחיטה. עיין זבחים סט [ע"ב תוס' ד"ה וכי באיזו תורה. תוספות ד"ה מה עוף בסימן אחד. דכתיב ומלק ולא יבדיל. וכן כתב רש"י, ואע"ג דגבי עולת העוף

לקמן דף כט, וא"כ עדיין קשה דמאי מקשה, דילמא באמת רישא בקדשים ופליגי דווקא דיעבד, אבל לכתחילה גם רבנן מצרכי וורידין, ולהכי תירצו משום דמרבי יהודה גופא לא בעי בבהמה. אמנם הרשב"א ס"ל, דמברייתא דלקמן מוכח דלרבנן לא צריך שחיטת וורידין אפילו לכתחילה, כמו שכתב להדיא, להכי שפיר תירץ האי תירוצא, דלא יוכל לתרץ כן בשביל רבנן. אמנם התוספות בעל כרחך ס"ל דמהך ברייתא לא מוכח מידי דלרבנן לא בעי לכתחילה, שהרי הוצרכו להוכיח מהא דרב פפא, ולהכי לא תירצו כן. ועיין במחזיק ברכה ט ע"ב [ס"י כ"ב סעיף א].

אמר רב כהנא מנין לשחיטה שהיא מן הצואר. עיין בתורת חיים [נד ע"ג] שדקדק למה סידר דברי רב כהנא כאן, לעיל אמתניתין דשוחט מן העורף הוה ליה לאתויי, ע"ש מה שכתב. ולפי פשוטו נראה דסידר הך סוגיא הכא, משום מאי דמסיק והאי תנא דמייתי לה מהכא, דתניא זאת תורת הבהמה דמסיים בה הלימוד של זאת, דממעט מינה עוף דלא בעי שני סימנים, וא"כ שפיר שייך להכא.

אמר רב כהנא כו' רב יימר אמר תנא דבי ר"י. על הסוגיא תבואות שור דף נז [בכור שור].

ממקום ששח חטהו. עיין בשו"ת הרשב"א [ח"א] סימן רס"א, והלשון שהביא משם התוספות אינו כן בתוספות לפנינו, וע"י לקמן דף ל [ע"ב תוס' ד"ה תנא דבי ר"י].

ותנא מייתי לה מהכא. הסוגיא כן במקומות הרבה כשהאמוראים למדו דין אחד מאיזה לימוד, ונמצא ג"כ תנא דלמדו ממקום אחר, אמר ותנא מייתי לה מהכא. וצ"ל שהאמוראים לא שמעו הברייתא, כן כתב הכריתות בלשון לימודים שער ג' סימן קל"ט. אלא דכאן קשה, כיון דכבר קדם לנו תנא שאמר דבי ר"י תנא, הוה ליה לומר שם ותנא מייתי ליה מהכא³. ואפשר לפי שהך דרבי חייא הוא ברייתא בתורת כהנים, והיא שגורה יותר מברייתות אחרות⁴. וזו היא שקשה על מה שכתב הכריתות, דאיך נאמר דכל הני אמוראי לא ידעו ברייתא דתורת כהנים, ובעל כרחך צ"ל דאע"ג דידעו, אפי' הכי אמרו לימודים אחרים להגדיל תורה, ועיין ביד מלאכי כלל רנ"ו.

דתניא רבי חייא אומר. עיין זכרון יוסף דף עו ע"א [יר"ד שאלה י"ב].

3. וכן הקשה השיטה מקובצת.

4. וכיוון רבינו לדברי השמ"ק, שאחרי תירוצו הראשון שתנא דבי רבי ישמעאל אינו מדברי רבי ישמעאל עצמו אלא הברייתות של ר"י שהיו האמוראים שונים, כתב בתירוצו השני דתנא דתורת כהנים שגורה בפי הכל ועל כן

נחשבת כעיקר.

5. מדכתיב והפשיט ונתח למדים שהפשט קודם לניתוח, ומכיון דהראש כבר מנותח קודם ע"י שחיטתו אינו בכלל הפשט, ולכן לא בא "את ראשו" ללמדנו זה, אלא שאין לתלוש את שער הזקן.

פסק כרבי עקיבא דבשר נחירה הותר להם, וכמו שהארכתי בזה לעיל בדף יז. ולכאורה י"ל דהך סוגיא דהכא כרבי ישמעאל דבשר נחירה נאסר להם, וא"כ הך ישחט להם הוא שחיטה ממש, וא"כ שפיר ילפינן דגים, אבל לרבי עקיבא הרי מקשה הגמרא לעיל נחור להם מיבעיא, ותירץ, נחירתן זו היא שחיטתן, וא"כ כיון דבנחירה מיירי, א"כ אין ראייה כלל דדגים באסיפה מותרין, שהרי באותו פעם היה הכל מותר בנחירה. אמנם הא ליתא, דהא עכ"פ צאן ובקר נחירה הוה בעי במקום סימנים, ודגים אפילו נחירה לא בעי, ואפילו מתו מאליהן מותרין, ולהכי כתיב אסיפה במקום שחיטה, וא"כ מוכח שפיר לרבי עקיבא דלא בעי אפילו נחירה. אמנם זה דווקא כאן גבי דגים כתיב אסיפה במקום נחירה, אבל גבי ויאספו את השליו שפיר יש לפרש דנחירה הוה דשרי באותו פעם, אבל אוסף החסיל דנכתב בזמן שלא הותרה נחירה א"כ וודאי אסיפה כמשמעו, דוודאי אין פירושו של אסיפה שחיטה, אלא או נחירה או אסיפה אפילו מת, וכן כתב בכרתי ופלתתי [סי' י"ג סק"א]. אמנם לפי זה לרבי ישמעאל דהך ישחט הוא שחיטה ממש, א"כ יש לפרש אסיפה נחירה, וכן ויאספו את השליו יש לפרש שחיטה, וא"כ אין לנו לימוד לחגבים.

בהמה שנבראת מן היבשה. תבואות שור דף נז [בכור שור].

אמר רב יהודה משום רבי יצחק בר פנחס אין שחיטה לעוף מן התורה. עיין על הסוגיא בעי חיי חיו"ד סימן י"ב.

מסתברא משום דסליק מיניה. דווקא השתא דאית לן הקישא דחיה לפסולי המוקדשין ועוף לבהמה, ואי לאו ושפך הוה אמינא דתרווייהו בעי שחיטה, אמנם כיון דכתיב ושפך, בעל כרחך אחד לא בעי שחיטה, דאם לא כן למה כתיב ושפך, ומ"מ מסתגי לאוקמיה אעוף דסליק מיניה, ובא לאפוקי מההיקש, אבל לא לחיה כיון דיש לקיים ההיקש, אבל אי לא הוה לן ההיקש בחיה, הוה מוקמינן ושפך אתרווייהו, וזו לדעת הרמב"ם דס"ל דאף דלא כתיב שחיטה, מסברא אמרינן דבעי שחיטה, ולכן צריך לימודא לחגבים דלא בעי שחיטה. ולדעת הרשב"א דס"ל דכל דלית לנו לימוד ממילא לא בעי שחיטה, א"כ אי לאו ההיקש פשיטא דהוה אמינא דלא בעי שחיטה, דמהיכי תיתי לחייבו שחיטה.

ואין להקשות למה לי ההיקש עוף לבהמה ובעינן ושפך, לא לכתוב הקישא, וממילא ידעינן דלא בעינן שחיטה להרשב"א, וא"כ ושפך למה לי, י"ל דהא איצטריך כדאמרינן לעיל מה עוף הכשירו מן הצואר,

בעי הבדלה והיינו שני סימנים, וא"כ מנלן דנילף מחטאת העוף, דילמא מעולת העוף בשני סימנים, י"ל דעכ"פ ילפינן מיניה דוודאי עיקר ההכשר הוא בסימן אחד, דאילו בעי דווקא בשני סימנים, איך הכשירה תורה חטאת בסימן אחד. אמנם אם נאמר דהכשר העוף הוא רק בסימן אחד, לא קשה דלמה בעולת העוף בעי שנים, דזה הוא כדי לקיים מצות הבדלה ולא משום הכשר שחיטה. אמנם קשה, דהרי לעיל דף כא [ע"ב תוס'] ד"ה ואינו מבדיל, דהא דאינו מבדיל יותר מסימן אחד, היינו משום דהכשרו בסימן אחד, אי לרש"י לכתחילה ואי להתוספות דיעבד, וא"כ זה נוחא אי בלאו הכי ידעינן זה דהכשירו בסימן אחד, אבל אי לא ידעינן זה בלאו הכי, באמת [אמרינן] דבעי ב' סימנים, וא"כ קשה איך אמר כאן דהוה אמינא מה עוף בסימן אחד, הא זה אינו מוכח מלא יבדיל כלל אי לא ידעינן בלאו הכי.

ונראה לי דבהא באמת פליגי הך תנא דלעיל דממעט מזאת בעוף שני סימנים ור' אלעזר דהכא, דאדרבה ממעט בהמה בסימן אחד, דהך ברייתא סברי דלא ידעינן עוף הכשירו בסימן אחד מלא יבדיל, דאימא דלעולם בעינן שני סימנים, ולא יבדיל איצטריך להתזה גמורה שלא יעשה, ולהכי איצטריך, ואלבא דהך ברייתא כתבו התוספות ורש"י לעיל דבלאו הכי ידעינן דעוף הכשירו בסימן אחד והיינו מזאת. אמנם ר"א סבר דאין סברא לומר דאיצטריך שלא יבדיל הראש לגמרי, דהוא ס"ל דכל שנחתכו שני סימנים זה קרי הבדלה גמורה, וא"כ בעל כרחך ולא יבדיל דקאמר רחמנא היינו שלא יחתוך יותר מסימן אחד, ולפי זה פליגי הנך תנאי בפלוגתא דר"ל ורב אסי לעיל גבי הותזו ראשיהן [כא, א], דר"ל סבר דהותזו ראשיהן היינו לגמרי, והוא הדין בהבדלה סבר דאיכא למימר לגמרי, והך תנא סבר כרב אסי דהותזו ראשיהן מיקרי ברוב שני סימנים וקרי ג"כ הבדלה, וא"כ בעל כרחך ולא יבדיל הוא רק בסימן אחד. ועיין בזרע יצחק [רנ ע"ג – ח' חולין]. והתוספות ורש"י הוצרכו לפרש כן בדברי ר' אליעזר, משום דקשה דאמר והעוף בסימן אחד, משמע דידוע הוא שהוא בסימן אחד, ומהיכן ידעינן זה והוצרכו לומר מלא יבדיל.

התם לא כתיבא אסיפה במקום שחיטה. מכאן הקשו על הרמב"ם [הל' שחיטה פ"א ה"ג] דפסק דחגבים באסיפה סגי, מדכתיב [ישעיה לג, ד] אוסף החסיל, דהא לא כתיב אסיפה במקום שחיטה. ועיין מה שתירץ בספר בית אברהם מראה כהן. ומה שכתב דהרמב"ם בספר המצוות פסק כרבי ישמעאל דבשר תאוה נאסר להם, הנה בחיבורו הגדול [שם פ"ד הי"ח]

ממש וז"ל: הא דמקשה תלמודא בריש פרק השוחט כו' ואי אמרת כו', אמאי לא אוקמיה כשחתך שדרה ומפרקת ורוב בשר דאז לא מהני שחיטה. והשיב הרשב"א מה זו קושיא, דהא על כרחך מליקה לא כן היתה, דהא נשברה מפרקת ורוב בשר מתה היא ומטמאה במשא כדזעירי, ואחר שמתה עומד ומולק וכדאיתא התם בהדיא. ויש לתמוה על הרב באר יעקב וחבירו השואל, איך לא ראו דברי רש"י ודברי הרשב"א. גם על הרשב"א יש להקשות שלא נסתייע מדברי רש"י. ואפשר השואל כתב כן, כי לא סיים שם תשובת השואל כנראה שם.

תוספות ד"ה תיהני לה סכין. הך פירכא ליתא לרבי יוסי כו'. והקשה בבאר יעקב שם, דא"כ מאי דוחקא לאוקמא כתנאי, נהי דהמקשה לא אסיק אדעתיה פלוגתא דרבי מאיר ורבי יוסי, מ"מ התרצן למה לא תירץ לו כן דאיתא כרבי יוסי, ע"ש בארוכה. ולענ"ד נראה, דא"כ למה תני כלל דמלק בסכין מטמא בבית הבליעה, דלרבי יוסי פשיטא, דהא שמעינן ליה בתר הכי במתניתין שם דסבר דאין מליקה מטהרת טריפה מטומאתו, אלא וודאי צ"ל דאיתא כרבי מאיר דקאמר מליקה מטהרת טריפה, וקמ"ל דאפי' הכי כאן מטמא, דכיון דבסכין הוא לא הוי מליקה כלל, וכמו שאמרה הגמרא לעיל דף כ [ע"ב]. מיהו זה דווקא שייך אי אמרינן יש שחיטה לעוף מן התורה, וא"כ לאו מליקה הוא כלל בסכין, אבל אי אין שחיטה לעוף מן התורה, הרי לא הוי אלא טריפה, ותהני ליה לטהרו מידי נבילה, אבל לרבי יוסי לא איצטריך למיתני כלל⁶. דתניא ר"א הקפד אומר אך כאשר יאכל כו'. עיין בכורות טו [ע"א תוס'] ד"ה מה הצבי, ודף לב [ע"ב תוס'] ד"ה פסק.

הרי זה בא ללמד ונמצא למד מה פסולי המוקדשין. סנהדרין עג [ע"א תוס'] ד"ה הרי זה. מה פסולי המוקדשין בשחיטה. רש"י הביא הגירסא בספרי, מה בהמה בשחיטה. וכתב בפנים מאירות ח"ב סימן קנ"ד דנלאו כל הלומדים למצוא פתח, דמי הכריח לרש"י להביא הך גירסא דספרי. ותירץ הוא דקשה לרש"י, דהרי בכורות טו [ע"א] ילפינן פסולי המוקדשין מצבי ואיל, מה צבי ואיל פטורין מן הבכורה ומן המתנות אף פסולי המוקדשין, וא"כ מאי קאמר וכי מה למדנו מצבי ואיל, שהרי טובא למדנו כדאמרן, אלא וודאי דגרסינן בהמה, וא"כ שפיר מקשה מה למדנו מבהמה, ע"ש. ולענ"ד דבריו

דהא עכ"פ נחירה בעי, אף בהמה מן הצואר. וזה שכתב רש"י איתקש לבהמה, ונימא דאין היקש למחצה, וכוונתו, כיון דאף לשיטתך דעוף סגי בנחירה, עכ"פ ילפינן מיניה בבהמה דהוא דווקא בצוואר, א"כ אף נילף מבהמה דבעי דווקא שחיטה, או י"ל דבעי נמי הקישה, כמו דאמרינן בזבחים [סט, ב], והביאו התוספות דמטהרו מידי נבילה. ועיין בבעי חיי שם דהוכיח דדעת רוב הפוסקים דיש שחיטה לעוף מן התורה. ומה שכתב הרא"ש בפרק יום הכפורים [סי' י"ד] שנשאל להר"ם מרוטנבורג, גבי חולה בשבת אי שרי לשחוט או לנחור ע"י גוי, דאין שחיטה לעוף מן התורה, זו היתה דעת השואל, אבל דעת הרא"ש אינו כן, כמבואר בתשובתו כלל כ"ו סימן ה'. ועיין מה שכתבתי בכורות דף לב [ע"ב] על התוספות [ד"ה פסק] והרא"ש שם.

דף כח, א. מאי לאו בעוף דקבעי לדמיה ליניכא כו'. מכאן מוכח דמותר לנבל בהמה או עוף אם צריך לו בשביל דם לדבר מה, וליכא בזה משום בל תשחית. אמנם אם שרי לו למכור הבשר לגוים, יש לצדד בזה, ד"ל דהוה כמו נזדמנו לו, והאחרונים נחלקו בזה. ועיין בט"ז י"ד סימן קי"ז [סק"ד], ובחידושי ל"ד הארכתו בזה.

ואי אמרת אין שחיטה לעוף מן התורה. עיין לעיל כ [ע"א תוס'] ד"ה אילימא וד"ה לא אמרן. תהני ליה סכין לטהרו מידי נבילה. וכתב בבאר יעקב דף מא ע"ב [י"ד סי' סק"א] בשם חכם אחד, צ"ע אמאי לא משני דס"ל כזעירי דאמר נשברה מפרקת ורוב בשר עמו נבילה, ובסכין וודאי נשברה מפרקת ורוב בשר עמו, דאינו יכול לחתוך המפרקת בלא רוב בשר דהא מחתך לרחבו של צואר, וא"כ לאו קושיא, דהרי הוה נבילה מקודם. והמחבר כתב דבתחילת העיון היה הדבר קשה בעיניו ונדחק לתרץ. וכבר כתבתי לעיל בדף כ [ע"ב ד"ה אף אנן] כי זה דבר תמוה, דהרי רש"י כתב להדיא שדרה ומפרקת בלא רוב בשר כדאמרן בפ"ק [כא, א], וכוונתו למה דאמרינן שם בסוף הסוגיא למסקנא, דמצות מליקה הוא שדרה ומפרקת בלא רוב בשר, וא"כ מדקאמר המולק בסכין, משמע מליקה כהלכתה בלא רוב בשר, ואע"ג דהוא בסכין, אפשר הוא בלא רוב בשר. ולא עוד אלא שהדברים מבוארים כן להדיא בשו"ת הרשב"א [ח"א] סימן ר"ס, דהשואל הקשה קושיא זו

6. לפי דברי רבינו משמע דאין הטעם משום דר' יוסי סובר דשחיטת עוף מן התורה, אחרי שהוא מפיק דינו שאין מליקה מטהר טריפתה מדרשת פוסקים ודיו לבוא מן הדין להיות

כנידון, אלא אפילו אם אין שחיטת עוף מן התורה, כל הריגת עוף חוץ משחיטה אין מוציאה מידי נבילה, ודלא כסברת הרשב"א כאן.

בסנהדרין [עג, א תוד"ה הרי] דגרסי נמי הכי. אמנם מה שכתבו שם דללמוד אפסולי המוקדשין נמי קאתי לפטור מן המתנות, קשה לכאורה, דהרי משמע בבכורות טו דילפינן לה מכצבי וכאיל, ולא מאת הצבי ואת האיל. ועיין מה שכתבתי שם בבכורות טו [ע"א], ודף לב [ע"ב ולג ע"א].

תוספות ד"ה רבי היא דתניא. הוה מצי למימר בר קפרא היא. עיין בבעי חיי חיו"ד דף יא ע"ג [סי' י"ב] דכתב דבר קפרא נמי כרבי ס"ל, ותרווייהו צריכי. מיהו אפשר לומר לקושיתו, הא דלא רצה רבי למילף מלימודא דאמר בר קפרא, לפי מה שכתב הכסף משנה [הל' שחיטה פ"א ה"ד] דלרבי דילף מכאשר צויתין, א"כ לא נצטוו רק על רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה, ולבר קפרא אפשר לומר דכולהי סימנים בעי לכתחילה. ואפשר דלהכי נקט הרמב"ם טעמא דושפך את דמו דהוקש לחיה, היינו דכמו דחיה בעי שני סימנים לכתחילה, אף בעוף בעי שני סימנים לכתחילה, מיהו בדיעבד סגי בסימן אחד, או מלימודא דרבי, או מלימודא דבר קפרא. וא"כ אפשר הך שני תירוצים דלעיל אי דיעבד דמתניתין קאי על עוף או קאי על רוב, תליא בהך לימודים, מאיזה לימוד ילפינן עוף, אי מלימודא דרבי ובר קפרא, או מושפך כמו שכתב הרמב"ם. ויש עוד להאריך בזה ואני קצרתי. ועיין על התוספות בבאר יעקב מא [יו"ד סי' כ"ז סק"א] בארוכה, וע"ש בנזיר בתוספות ומ"ש שם, ומה שכתבתי לעיל בדף כ מזה. ועיין בספר התרומה [בפתיחה להל' שחיטה], דכתב ג"כ דההיא דנזיר מיירי בהחזיר סימנים, והוא כתיורן השני של מהר"ם, וכמ"ש בנזיר [כט, א], ולא כהרב באר יעקב.

שחט את הוושט ונמצאת גרגרת שמוטה. ע"י לקמן נד [ע"א תוס'] ד"ה יבוא ויקיף. תוספות ד"ה אתא כי ממסמס קועיה דמא כו'. למאי נפקא מינה אי תלינן בשונרא או בקניא, כיון דאפילו בקניא צריך בדיקה, כצ"ל. ובדברי ריב"א נחלקו הפוסקים, כי לדעת הרא"ש אליבא דריב"א להכי מוקי לה כאן בספק דרוסה, משום דס"ל דאילו לא הוה חיישינן כלל לנקב, לא הוה בעי בדיקה. והכי משמע מדהקשו לסברת רש"י, מאי נפק"מ בין אי תלינן בשונרא או בקניא, דהא גם בקניא נמי צריך בדיקה, משמע דלריב"א שכתבו אח"כ ניחא בפשיטות הנפק"מ בין שונרא לקניא, דאילו משום שונרא צריך בדיקה, ומשום קניא אין צריך בדיקה כלל. אלא שהתוספות הוסיפו לשיטת ריב"א ניחא ביותר, הא דאמר הגמרא וושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים, דזה לא שייך אלא בדרוסה. אמנם יש סוברים אליבא דריב"א, דאינו חולק על רש"י רק במה שרש"י

תמוהים, דהרי רש"י כתב שם בבכורות דהך לימודא דהתם ילפינן לה מכצבי וכאיל, והוא נכתב בפרשה ראשונה שם, ואף להספרי אותה פרשה מיירי בפסולי המוקדשין, וכן כתב שם רש"י להדיא כספרי, אבל הכא דריש ליה הגמרא מאת הצבי ואת האיל הנכתב בפרשה שניה, וזה לא מיירי בפסולי המוקדשין לדעת הספרי, וכמו שכתב רש"י, רק דמיירי בבשר תאוה. ומה שהקשה הפנים מאירות מאי בעי רש"י בזה, הלא הדברים מבוארים ברש"י דלגירסא דידן לא מיירי בבשר תאוה רק בפסולי המוקדשין, ור"א הקפ"ר ס"ל דמיירי בפסולי המוקדשין, ועיין בכורות לג [ע"א] דקאמר הגמרא דתלתא צבי ואיל כתיבי, וחד צבי ואיל לרבי עקיבא אתי להתיר בכור בעל מום לנכרי, וא"כ הרי כולהי צבי ואיל מיירי בעל כרחך בפסולי המוקדשין, דאיך תרי לכולי עלמא מיירי בפסולי המוקדשין. והחולק על ר"ע ס"ל כר"א הקפ"ר, וכתבו התוספות בחד תירוצא דרבי עקיבא לא ס"ל כר"א הקפ"ר, וכן כתב הרא"ש, אלא ס"ל כרבי דיש שחיטה לעוף מן התורה. והשתא קשה, אי לר"א הקפ"ר [מיירי] נמי בפסולי המוקדשין, מנליה למילף מיניה הך לימודא, דילמא לכדברי עקיבא אתי דבכור בעל מום מותר לנכרי, ולהכי כתב רש"י דר"א הקפ"ר סבר דהאי קרא לא מיירי כלל בפסולי המוקדשין אלא בבשר תאוה, וא"כ אי אפשר לאוקמיה ללימודא דרבי עקיבא, דהרי לא נזכר פסולי המוקדשין בהאי קרא, וא"כ אתי רש"י להורות דרבי עקיבא שם בבכורות לא ס"ל כר"א הקפ"ר, וא"כ אין הלכה כר"א הקפ"ר. ולפי זה ר"א הקפ"ר אזיל לה בשיטת רבי ישמעאל, דהאי קרא בבשר תאוה בעל כרחך מיירי, דקרא אתי להתיר בשר תאוה, אבל ר"ע לשיטתו דס"ל דבשר תאוה לא איתסר כלל, וא"כ לא איצטריך קרא לבשר תאוה, ולהכי מוקי קרא בפסולי המוקדשין, ושפיר יליף מיניה דבכור מותר לנכרי. ולפי זה יש לתרץ מה שהקשה התוספות לעיל בדף יז [ע"א ד"ה ר"ע], דמנלן דרבי עקיבא סבר דבשר תאוה לא איתסר כלל, דלפי מה שכתבתי הוא מוכרח, דאי ס"ד דרבי סבר דבשר תאוה איתסר, ואתי קרא להתיר בשר תאוה, א"כ קרא אתי לר"א הקפ"ר, ומנליה לרבי עקיבא להתיר בכור בעל מום לנכרי, אלא וודאי דס"ל דקרא לא איירי בבשר תאוה, דלא צריך להתיר דלא נאסר, וא"כ שפיר מיירי בפסולי המוקדשין. אמנם התוספות שהקשו לעיל לרבי עקיבא, אפשר דגרסינן הכא פסולי המוקדשין, וא"כ לכולי עלמא קרא בפסולי המוקדשין מיירי, ואפי" הכי מכי ירחיב אפשר למילף בשר תאוה, דסיפא דקרא לאו ארישא קאי וכמו שכתבתי לעיל. וכן מוכח שם בבכורות דהעתיקו מה פסולי המוקדשין, ועיין שם

תליא במעשה לא חיישינן לה, וא"כ לספק דרוסה לא חיישינן אחרי שלא ידעינן בה שום ריעותא, מהיכי תיתי נאמר דהבהמה נדרסה, אבל לנקב ע"י חולי הבא מאליו חיישינן, ולזה הוה מהני בדיקה, ולהכי הוצרכו התוספות לומר דיש חולי שמאדים כמו בדרוסה. ועיין בחק נתן דף רטז [חולין] שכתב דלדרוסה לא חיישינן, דהרי ספק כלבא ספק שונרא תלינן בכלבא. ולענ"ד אין התירוף מספיק, דזה דווקא לרבנן דרבי מאיר דלא חיישינן למיעוט, דאזלינן בתר המצוי דהוי רובא אף להקל, אבל לרבי מאיר אינו כן אף דרובא כלבא וקניא, כל שלא ראינו חוששין אף למיעוט של שונרא. אמנם מה שכתב דכאן מיירי בדורס רודף אחריו, ולכן לרבא חיישינן לספק דרוסה, זהו אמת לדין דלא קיימ"ל כרבי מאיר, אבל לרבי מאיר אף שלא ראינו שרדף אחריו חוששין. ועיין באמונת שמואל דף מב [שו"ת סי' ל"ד], ובשער המים בשיטתו [כו ע"ד].

דף כח. ב. לא אמר רבי יהודה אלא בעוף הואיל וצוליהו כולו כאחד. וכתב הר"ן בשם הראב"ד¹ באיסור משהו, מדנקט צוליהו ולא נקט מבשלו משמע דשחיטת וורידין לא סגי אלא לצלי ולא לבישול, משום דנורא משאב שאיב, כדאמרין בהזרוע [לקמן קלג, א] דאין נותנן לכהן שאינו יודע דחוטין שבלחי אסורין, וקאמר הגמרא ולא היא, אי בטווייה מידב דייבי, ואי בקדרה איידי דחתך להו ומלח להו מידב דייבי, וא"כ דווקא לצלי סגי בשחיטת וורידין, אבל לקדרה אפילו ששחט את הוורידין בעינן חתיכת חוטין ולחתכו אבר אבר.

והקשה בשער המים דמאי ראייה מייתי מהתם, הא התם בבהמה מיירי דלא בעי שחיטת וורידים אפילו לרבי יהודה, משום הכי בעי חתיכת חוטים, אבל בעוף דבעי שחיטת וורידין מנלן דלבישול בעי ג"כ חתיכת אבר אבר, ע"ש. וראיתי להכנסת הגדולה מהדורא קמא דף קיח שכתב בשם אחד קדוש, דמשמע מלשון הר"ן שבאמת אין ראייה מהא דלקמן בפרק הזרוע, [אלא] למה שאמר דנורא משאב שאיב, אבל לא למה שאמר דמבשל צריך חתיכת וורידין, שהרי הר"ן אמר אח"כ והביא ראייה לדבריו, משמע דעד הנה אין שום ראייה. וכתב הטעם לזה, כיון דהתם מיירי בלא שחיטת וורידין, ואע"ג דנתוח אבר אבר הוי כמו שחיטת וורידין, התם שאני בלחי שהם קבועים בלחי, דמה שחותך בלחי לא מהני לחוטים עד שיחתכם. וע"ש בארוכה על כל לשון הר"ן. ועיין בטור [סי' כ"ב]

סובר דגם בקניא אין לו בדיקה מבחוץ, אבל לעולם גם ריב"א סבר דבעי לעולם בדיקה, וזה דעת הרב התרומות [סי' כ"ה] לקמן בענין ספק דרוסה, והשיג על הסוברים דספק נקב לא בעי בדיקה כלל, כיון דיש ריעותא לפנינו איך אפשר להתיר בלא בדיקה, ע"ש. ואפשר דסברי דמיירי שאין רואין שום דבר בחוץ, ואילו היה מחמת נקב היו רואין דבר בחוץ, דבשלמא בדרוסה הארס מתחלחל לפנינו ואינו ניכר בחוץ כלל, אבל אם היה נקב מכלבא או מקניא היה ניכר גם בחוץ, וכיון דאינו ניכר לא צריך בדיקה בפנים.

ומהרש"ל [ביש"ש] הקשה, לשיטת רש"י דהכא מיירי בנקב, א"כ מאי חידש הגמרא בהאי מעשה לקמן [נג, ב], גבי בר אווזא דרב אשי דנכנס לביני קניא, ועוד הרי לא הוזכר שם דבר מן הבדיקה, ע"ש. וקושיא זו קשה גם לשיטת הסוברים דנקב בעי בדיקה, וכבר הקשה זאת בספר התרומות, וישבה לשיטתו דהתם ג"כ בדיקה היה, אלא דבמעשה דכאן היה אי משום ספק שונרא אי משום קניא, ודווקא משום ספק דרוסה, והתם דווקא משום קניא, אבל לעולם בדיקה הוה בעי. ולשיטת רש"י י"ל, דמהך מעשה דהתם שמעינן דהכא נמי הוה משום ספק קניא, ואילו לא הביא הגמרא הך מעשה דהתם, הוה אמרינן דהא הוה משום ספק דרוסה, ולהכי לא מהני בדיקה בחוץ, אבל משום ספק נקב מהני דרוסה, אבל השתא מוכח ממעשה דהתם, דכאן לא חיישינן לספק דרוסה רק משום ספק נקב, וא"כ לנקב נמי אין לו בדיקה מבחוץ.

ומהרש"א הקשה לתירוף ראשון שתירצו התוספות לקושיא רבי אלחנן דיש חולי שמאדים, א"כ איך ניקב הפנימי ולא החיצון כשר, ותירץ, דלפי מה דאמרין היכא דלא אפשר לא אפשר ניחא. ולענ"ד היה נראה, דבאמת לרבי מאיר טריפה ניקב הפנימי ולא החיצון, דחיישינן למיעוט של חולי שאינו ניכר, אבל אנן דאזלינן בתר רובא לא חיישינן להכי, שרוב חלאים אינן כן שמאדימים כמו דרוסה, אלא ניכרים הם. ולתירוף מהרש"א קשה למה קורא זה אי אפשר, דהא וודאי אי חזינן נקב אפשר שלא לאכול אותה בהמה, ורק שלא לאכול שום בשר זה קורא התלמוד אי אפשר. ומה שהקשה מהרש"א בעיקר התירוף, למה לא תירצו דחיישינן למיעוט של דרוסות, ולענ"ד אפשר לומר, דכשם דלדין ברובא דתליא במעשה לא הוי רוב [בכורות כ, א], הוא הדין לרבי מאיר מיעוט

7. וכן הביא הרמב"ן בשם רבי חננאל והר"ש בשם רבינו אפרים.

8. דחוששין דלפעמים הוא צולה אותה כולה כאחד.

השתא דלכולי עלמא מחצה על מחצה אינו כרוב, אי אמרינן דאפילו רוב במדידה פסול מדרבנן, א"כ למה קתני מתניתין חצי דמשמע דכל שהוא יותר מחצי כשרה, והא ליתא, דהא פסול מדרבנן, דבשלמא פסול מדרבנן שפיר יש לתרץ דחומרא הוא וליכא, אבל השתא דאמרת דיתר ממחצה כשר רק מדאורייתא ופסול מדרבנן, א"כ [איך] נתנה המשנה [שיעור זה], ושוב ראיתי כי בפרי תואר הקשה עליו כן, ע"ש. ובדוחק יש לומר כיון דתנן ורובו של אחד כמוהו, ורוב לא מיקרי מדרבנן עד דהוא רוב הנראה לעינים, א"כ כל דקתני חצי, לאו חצי ממש אלא פחות מהך רוב דמוזכר קודם לזה, והיינו פחות מרוב הנראה לעינים, וא"כ לא נאיד מזה ממה דהוה בעי למימר דמדרבנן הוא.

ולשיטת הפר"ח יש לתרץ מה שהקשו התוספות במתניתין, למה נקט חצי אחד בעוף דפשיטא הוא, דהא קתני ורובו של אחד כמוהו, אמנם לפי מה שכתבתי דאתי לאשמועינן ממשנה יתירא דבעינן רוב הנראה לעינים, ופחות מכאן כחצי נחשב, ולפי זה התוספות מדלא תירצו כן, לא ס"ל כהפר"ח. או אפשר לומר לפי מה שהוכיח הפר"ח מדבריהם דלקמן דף קכג [ע"ב תוס'] ד"ה עולת העוף, דהם סברי דבעינן רוב הנראה לעינים ממש, ובאמת פשוט דבריהם שם מורים כן, וא"כ י"ל דעדיפא מיניה קמשני במתניתין דלעיל, דתירוץ זה שכתבתי דחיקא להם. ועיין בפרי תואר שהאריך בזה. ובפרי תואר השיג על הפר"ח במה שרצה לפרש דעת רש"י דלא כהרשב"א, דהרי רש"י כתב כלומר כו', וא"כ כוונת רש"י דלא בעינן רוב הניכר. ולא ידעתי למה נדחק הפר"ח בזה, דהרי הוא עצמו מודה דלענין טריפות ברוב כל שהוא סגי [לאסור], דכן הך פירושא דרוב נראה לעינים לענין טריפות בחצי קנה פגום, ולכן ביאר רש"י שפיר דרוב הנראה לעינים אינו רוב גדול, דאפילו ברוב מצומצם טריפה, אמנם לענין שחיטה שפיר י"ל דבעינן מדרבנן רוב ממש הנראה לעינים. ועיין בפרי חדש במים חיים דף יג [חולין].

אי אמרת בשלמא בקדשים היינו דלכתחילה לא דתני רב יוסף. עיין ברשב"א שהקשה דהכא משמע דדווקא לכתחילה דלא, הא בדיעבד שפיר דמי, ואילו לקמן אמרינן ליתא כלל, והיא קושית התוספות לקמן, וליכא למימר דהכא אליבא דרבנן דר"א קאמר לה, ורבנן נמי לא מכשרי אלא דיעבד אבל לכתחילה לא, דהא רבנן אמרי שנים שוחטים זבח אחד, והא ודאי לכתחילה משמע דמותר לדידהו.

הביא בשם בה"ג [הל' שחיטת חולין סי' ס'], דאף בבהמה צריך לכתחילה חתיכת וורידים⁸, והדברים תמוהים. ועיין מה שכתבו האחרונים בזה, ובתבואות שור דף נז [בכור שור].

ת"ש אמרו לו לרבי יהודה מאחר שלא הוזכרו וורידים אלא להוציא מהן דם. עיין להרשב"א לעיל במשנה דכתב דמברייתא בגמרא דרבנן אפילו לכתחילה לא בעו וורידים. ונראה שכוונתו על זאת הברייתא, שהרי לא מצינו שאמרו רבנן דבר אחר בברייתא חוץ מזו, וכן מבואר שם בדבריו, ועיין מה שכתבתי לעיל.

איתמר רב אמר מחצה על מחצה. עירובין טז [ע"ב תוס'] ד"ה והלכתא, סוכה טו [ע"א תוס'] ד"ה פרוץ, וע"ש בדברי התוספות ובבכורות.

תנן חצי אחד בעוף ואחד וחצי בבהמה שחיטתו פסולה. הרשב"א הקשה דלמה לא מקשה מרישא דמתניתין ורובו של אחד כמוהו, ע"ש. ולולא דכריז היה נראה דלא קשה, דהא רב עלה דמתניתין קאי, דקתני ורובו של אחד כמוהו קאמר רב, דבכלל הרוב דנקט הוא נמי מחצה על מחצה דהוא בכל מקום כרוב, וא"כ מאי מצי להקשות מרובו של אחד, כיון שרב אמר דפירושו מחצה על מחצה, אמנם מהא דקתני חצי אחד בעוף ואחד וחצי בבהמה שפיר מקמשה.

דף כט, א. דבעינן רוב הנראה לעינים. וכתב רש"י כלומר רוב גמור שהוא ניכר. לכאורה היה משמע מדברי רש"י דכוונתו דלא סגי ברוב מצומצם, ואינו ניכר להדיא שהוא רוב אלא עד שנמדוד אותו ונראה שהוא רוב, אלא בעינן רוב שיהיה ניכר במראית עין בלא מדידה, וזה נקרא נראה לעין⁹. אמנם הרשב"א מפרש להיפך כוונת רש"י, דסגי ברובא דע"י מדידה כל שהוא יותר מהחצי, דזה נקרא רוב הנראה לעינים, ולאפוקי ממחצה על מחצה קאמר כמו דהוה סבר עד השתא, וכן דעת הר"ן. אמנם הפר"ח בסימן כ"א האריך להוכיח, דאע"ג דלענין טריפות הך רוב הנראה לעינים הוה אפילו רוב כל דהוא, שאני התם דהוה לחומרא, אבל בשחיטה בעינן רוב גמור שנראה לעינים בלא מדידה, ואע"ג דמדאורייתא סגי וודאי ברוב כל דהוא, מדרבנן בעינן רוב גמור, והאריך בראיות על זה. וקשה על הפר"ח, דהא קתני במתניתין דחצי אחד בעוף ואחד וחצי בבהמה שחיטתו פסולה, ונהי דהוה הגמרא רצה לתרץ דפסולא מדרבנן, מ"מ

9. וכן דעת הט"ז [סי' כ"א סק"ב] בשיטת רש"י, ע"ש.

תזבחהו שלא יהיו שנים שוחטים זבח אחד. עיין סוטה ח [ע"א תוס'] ד"ה אין משקין.

דף כט, ב. תוספות ד"ה א"כ הוי ליה עבודה באחר. ואין שנים שוחטים בזבח אחד. ואפילו בזה אחר זה, וכן כתבו שם ביומא. ולענ"ד הקלושה קשה בדבריהם, דמה קשה להו, הא רבי אלעזר ברבי שמעון ס"ל הכי, אבל רבנן מכשרי, ובוודאי דאף לכתחילה שוחטים, כדמשמע לישנא שנים שוחטים זבח אחד, וכן פסק הרמב"ם בפ"א דפסולי המוקדשין [ה"ה] דשוחטין שנים לכתחילה, וא"כ איך הוה מצי הגמרא להקשות, והא הוה שחיטה בשנים, דזה לא קשה אלא לרבי אלעזר ברבי שמעון, אבל לרבנן הוה ניחא, ולהכי פריך משחיטה באחר דקשה גם לרבנן¹⁰. וראיתי בבית יעקב שאלה ל"ב הביא דברי התוספות הללו, ולמד מזה דאף בפחות משיעור שהייה אסור לאחר לשחוט אם אחד גמר רוב השחיטה, וכתב, ותמיהני שלא הזכירו הפוסקים דס"ל דשיעור שהייה אינו אלא כדי שחיטת בהמה לבהמה דין זה, דאסור לאחר לגמור השחיטה אם שחט הראשון הרוב, שכן מבואר בדברי התוספות, ע"ש. וכבר כתבתי דדברי התוספות צריכים תלמוד, דנראה מדבריהם דפוסקים כרבי אלעזר ברבי שמעון ולא כרבנן, ושאר פוסקים לא פסקו כן אלא כחכמים, וכמו שפסק הרמב"ם בפירוש, ולכן השמיטו דין זה, וכיון דאפילו שנים שוחטים לכתחילה בזה אחר זה, מכל שכן אם אחר יגמור השחיטה ברוב, דס"ל להנהו פוסקים דליכא איסורא, ובפרט זה... נראה... דס"ל דליכא שהייה במיעוט בתרא כלל, דאין זה נראה כשהייה.

ולעיקר קושייתם שם למה לא ימרק כיון דמצוה בשני סימנים, י"ל דהיינו דווקא לשוחט כל זמן שלא סילק ידו, אבל כל שסילק ידו הרי כשרה היא ברוב, וא"כ ליכא מצוה כלל, ואעפ"כ שאין כאן איסור, עכ"פ מצוה נמי ליכא. עוד קשה על התוספות דנראה מדבריהם דשנים ששחטו פסול, דומיא דשחיטת [זה] אחר [זה] דכתבו דהוה פסול מדרבנן, וביומא [לב, ב ד"ה אם] כתבו להדיא כן דשנים ששחטו אפילו בזה אחר זה פסול, והא ליתא, דהא מוכח בסוגיא דדווקא לכתחילה אסור, אבל בדיעבד וודאי כשר, כמו השוחט שני ראשים, וכן כתבו הם עצמם בסמוך בד"ה תרי גברי בחד זיבחה קאמרת. ואפשר דפסול דכתבו הוא לאו דווקא, אלא כלומר אסור. ואפשר דהתוספות

דהתם כר"א ב"ש אפילו דייעבד פסול, וכדמשמע בסמוך מהא דאמר תרי גברי בחד זיבחה קאמרת בר מינה דההיא, ואע"ג דשני ראשים אפילו לרבי אלעזר ברבי שמעון כשר, אפשר תרי גברי גרע טפי, וא"כ לרבנן לכתחילה מיהו אסור, אע"ג דשוחטים משמע לכתחילה, מ"מ לא מסתברא לעשות פלוגתא רחוקה כל כך. והתוספות שם ס"ל כן לתרץ קושיית התוספות דהכא, או דס"ל דרב אשי דלעיל ידע דאביי דפלוגתא היא, ומוקי ברייתא דרב יוסף כרבנן ולכתחילה, ורב יוסף דלא ידע מפלוגתא, הוה מוקי לה אף דייעבד, וכמו דס"ל לרבי אלעזר ברבי שמעון. ואפשר דהתוספות דהכא במאי דכתבו וא"ת, באו לתרץ קושיא הראשונה, כלומר דהרי קשה מאי קאמר עבודה באחר, הא שחיטה בזר כשרה, וצ"ל מדרבנן פסול, וא"כ ניחא דלא קאמר עבודה בשנים מדלא הוי פסול. אמנם קשה, מה הוצרכו התוספות למימר דשחיטה באחר פסול, לימא דלכתחילה דווקא לא, וכמ"ש הר"ן, אמנם לפי מ"ש ניחא, דבאו לתרץ קושייתם הראשונה. ועיין מה שכתבתי ביומא, ובמלכי בקודש דף קכו [חולין].

אמר ר"ל משמיה דלוי סבא. ב"מ מה [ע"א תוס'] ד"ה נתנה לסיטון.

ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף. עיין ע"ז עא [ע"א תוס'] ד"ה רב אשי, זבחים דף כט [ע"ב תוס'] ד"ה מחלוקת, בכורות יג [ע"ב תוס'] ד"ה רב אשי. נתקלקלה בשחיטה. מרכבת המשנה ח"ג פ"א דפרה ה"ח.

תוספות ד"ה אמר ר"ל משמיה דלוי סבא כו'. עיין בשו"ת בית יעקב שאלה פ"ו שהאריך בזה. וי"ל לדברי התוספות, דוודאי אם אמורא אחרון הכריע בהלכה במחלוקת ראשונים ואמר הלכה כפלוגני, יש לפסוק כמותו, אע"ג דאם היה חולק עמו בהדיא לא היה הלכה כמותו, כגון כאן, דאם היו רבי יוחנן ורבא חולקין בהדי הדדי, אפשר לומר דהלכה כרבי יוחנן, אם נאמר דמאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי ולא אביי ורבא גופייהו, אבל כשאמר הלכה, א"כ הוא אינו בר פלוגתא, אלא שקבלה בידו שהלכה כן, וא"כ הכא אף דרבא סבר כר"ל משמיה דלוי סבא, א"כ רבא ג"כ הוא בר מחלוקתו דרבי יוחנן, וא"כ הלכה כרבי יוחנן. ואילו רבא היה אומר הלכה כר"ל, היה הלכה כן, דמסתמא אמרינן שכך היה מקובל בידו, וא"כ אף שהתוספות כתבו כן במקומות רבים דרבא ס"ל הכי, מ"מ אין ראיה שהלכה כרבא, כיון דלא אמר הלכה כן, אלא בר פלוגתא הוא כמ"ש. ואפשר דזה דעת

10. ראה רש"ש שמעורר גם כן קושיא זו.

למעלה ואחד למטה הנקטי סכינא באלכסון. בתורת חיים [גה ע"א] הקשה על רש"י דפשיטא הוא, דמה לי שוחטים בשוה או שוחטים באלכסון, ע"ש, ובאמת אי רצה להשמיענו דין אלכסון, ה"ל להשמיענו אפילו באחד¹¹. והוא פירש דלמעלה ולמטה אסכין קאי, שאחד אוחז למעלה בסכין ואחד אוחז למטה בסכין, ע"ש¹². ובאמת דהלשון אפילו אחד מלמעלה ואחד מלמטה, לא משמע דעל אוחזין קאי, דאחד אוחז למטה ואחד אוחז למעלה, אלא דעל השחיטה קאי, שאחד שוחט למטה ואחד שוחט למעלה, וא"כ רש"י אפשר נמי דמפרש כמו שכתב הרב תורת חיים שאחד אוחז למטה בסכין ואחד למעלה, וע"י זה ממילא השחיטה היא כקולמוס, שאין עומדים בשוה זה כנגד זה, ומ"מ רש"י לא רצה לפרש כן בלשון המשנה מטעם שכתבתי.

תוספות ד"ה השוחט בשנים או בשלשה מקומות כו'. בשלא נחתך הסימן לא למעלה ולא למטה אז הוה שחיטה מפורעת. עיין בשער המים [שיטה לא ע"א].

דף ל, ב. על רב יצחק בר שמואל בר מרתא. בדמשק אליעזר כתב כי רב יצחק היה בן שמואל ולא פסק כאביו. ולא ידעתי מנין לו, דאדרבה אביו של שמואל הנקרא סתם אבוה דשמואל לא היה שמו מרתא, ועיין ביוחסין. אמנם מה שהקשה עליו בשער המים [שיטה לא ע"ג] דרב ושמואל קדמו, אינה קושיא, שהרי ר' זירא תלמידו דרב יהודה שהיה בימי שמואל ותלמידו, וא"כ אפשר שבנו של שמואל יהיה בזמן ר' זירא.

החליד במיעוט סימנים. עיין בארוכה מכריע סימן ה', וע"ש שהעתיק דברי ר"ת בספר הישר, ועיין שאילת יעב"ץ ח"ב סימן א'.

תוספות ד"ה החליד במיעוט סימנים מהו כו'. וכן שהה במיעוט סימנים מפרש ר"ת במיעוט קמא כו'. וכתב הרא"ש דמיבעיא ליה, אע"ג דמטרפא בנקיבת הוושט, דילמא לא פסל שהייה אלא במידי דמנבלא ביה, כגון אחר רוב סימן, ע"ש. ודבריו מבוארים בדברי ר"ת בספר הישר [חידושים סי' תמ"ג] שהעתיק שם במכריע, וד"ל: אבל מידי דמטרפא ביה, כגון נקובת הוושט דהוה כנקובת הדקין טריפה ולא נבילה, לא גמירי שהייה, וטריפה נמי לא הוי, דבדרך שחיטה קעסיק, כי היכי דלא הוי שהייה בעור לענין מום בקדשים. ופסוקת הגרגרת נבילה, דהא דר ביה רבי עקיבא לגבי רבי ישבב, אבל נקובת הוושט

הרמב"ם [הל' שחיטה פ"ד הי"ג], אבל הר"ן כתב בשם בעל ה"ג דהלכה כר"ל, משמע דלא מפליג בהאי חילוקא שכתבתי, או אפשר דס"ל דמאביי ורבא ואילך הלכה ככתראי, ואף אביי ורבא בכלל.

תוספות ד"ה תרי גברי בחד זיבחה קאמרת. עיין מ"ש בסמוך בשם התוספות דיומא [לב, ב] דמשמע מדבריהם דבתרי הוה פסול, ע"ש.

דף ל, א. פסח בשאר ימות השנה שלמים. עיין זבחים ח [ע"ב תוס'] ד"ה הגה"ה בשאר.

מדמי פסח מי אידחי. בכורות לב [ע"א תוס'] ד"ה הא לאחר.

וכ"ת בעי העמדה והערכה. בבא קמא עו [ע"א תוס'] ד"ה שחיטה וד"ה בשוחט, ודף עז [ע"ב תוס'] ד"ה אומר.

שחט בה שנים או רוב שנים ועדיין היא מפרכסת. מכאן קשה לי על מה דפליגי לעיל דף כא [ע"א] בהותזו ראשיהן, דר"ל אמר הותזו ממש, ורב אסי אמר כונב הלטאה שמפרכסת והיינו רוב שנים, דהא כאן אמר להדיא דברוב שנים עדיין היא כחיה כל זמן שמפרכסת, וא"כ כיון דחיה היא אינה מטמאת, דהרי אמר כחיה לכל דבריה. ואפילו לפי מה שכתבו התוספות לקמן דף פד [ע"ב ד"ה כיסוי] דדווקא שלא נשחטה כראוי, הא כל שנשחטה כראוי לא אמרינן הכי, מ"מ הא לעיל גבי הותזו ראשיהן דקאי אדם ובהמה וחיה, ובפרט לדעת רש"י דקאי אשרצים, א"כ בוודאי לא מיירי בשחיטה ראויה. מיהו לדעת רש"י דלעיל ניחא, די"ל דדווקא בשרצים פליגי, וסבר רב אסי דפרכוס שלהם לאו פרכוס הוא כיון דהותזו רוב שנים, אבל בשארי דברים מודה דמפרכסת הרי היא כחיה, אבל להתוספות קשה. ואם נאמר דדווקא בבהמה טמאה הוא כחיה, וכמו שנראה מהתוספות דבבא קמא [עו, א ד"ה שחיטה] ניחא, אבל כאן מוכח דכל שחיטה שאינה מכשרת כן הוא, והתוספות לעיל ס"ל דאכולהי קאי. אמנם נראה דלעיל מיירי שחתך שדרה ומפרקת ג"כ לר"ל בשני סימנים, ולר"א ברוב שני סימנים ולהכי הוי נבילה, אבל הכא מיירי בסימנים לבד, וכן מוכח מהתוספות לעיל על זעירי, ע"ש.

השוחט בשנים או בשלשה מקומות. מכריע סימן ד', בעי חיי חייו"ד דף טו [סי' י"ח] בארוכה, ע"ש תמיה על הרא"ש.

בסכין אחד ושני בני אדם. וכתב רש"י ומאי אחד

12. כן פירש גם הרמב"ם בפ"י המשניות.

11. כן הקשו גם הרש"ש והתפארת יעקב.

כשר, הוא הדין תרי גברי. אמנם הרמב"ם אינו סובר כן, אלא פסק [פסוה"מ פ"א ה"ד] דשני ראשים דווקא בדיעבד כשר בקדשים, אבל תרי גברי אפילו לכתחילה כשרים אפילו בקדשים [שם ה"ה], ולפי זה הך שנים אוחזים בסכין מיירי אפילו בקדשים. ונראה דהתוספות אין חולקים על הרמב"ם, דהרמב"ם ס"ל אליבא דחכמים דרבי אלעזר ברבי שמעון, דהם לא דרשו תזבח כלל, ולהכי אפילו לכתחילה שרי לזבוח תרי גברי, אבל בדרשת תזבחהו שלא יהיה שוחט שני ראשים לא פליגי, ולהכי לכתחילה לא. אבל רבי אלעזר ברבי שמעון דדריש תרווייהו תזבח ותזבחהו, א"כ ממה נפשך, אם הוא לכתחילה דווקא, א"כ תרווייהו לכתחילה, ואי קרא אפילו דיעבד, א"כ תרווייהו אפילו דיעבד פסלי. ובתורת כהנים פרשת קדושים דריש מתזבח תזבחהו שלא יהיה שוחט שני ראשים, אבל שלא יהיו שנים שוחטים לא הביא, והוא כרבנן דרבי אלעזר ברבי שמעון, וכמו שכתב בקרבן אהרן שם. ושוב ראיתי בפרי חדש במים חיים דף יג ע"ג [חולין] השיג על התוי"ט בזה¹⁵. והנה הרבה מהפוסקים העתיקו המשנה כצורתה, וכן הרמב"ם. ובתורת חיים [נה ע"א] כתב, משום דבעינן הולכה והבאה לכתחילה, ע"ש, והפרי"ח כתב שמצא בתוספתא כן, ע"ש. אמנם אם היה כן דעת הפוסקים, היה להם להביא הך דינא דלכתחילה בעינן הולכה והובאה בכל ענין. אבל אם הולך והביא. תבואות שור דף נז [בכור שור].

דף לא, א. דמזמין ליה עפר דכולה פתקא. רש"י כתב ב' פירושים, ועיין לקמן בתוספות דף פג [ע"ב תוס'] ד"ה צריך שיתן, ועיין ברשב"א. נפלה סכין ושחטה. עי' לעיל יב [ע"ב תוס'] ד"ה זרק סכין. טעמא דנפלה הא הפילה כו'. כתבו התוספות בסנהדרין דף עז [ע"א] ד"ה סוף חמה לבוא, והא דתנן בפ"ב דחולין נפלה סכין מידו ושחט שחיטתו פסולה, ודייק טעמא דנפלה הא הפילה הוא כשרה, כמאן כרבי נתן דלא בעי כוונה, וקשה, נפלה נמי להוי כי הפילה למאן דאמר אשו משום חציו, אם לא נחלק בשחיטה, (כלומר בשחיטה דאיסורא ולא ממון הוא מחמירין).

אלא ע"י מעשה השחיטה, משא"כ חלדה במיעוט סימנים הרי זה כנבק ע"י קרץ.
14. ותמה רעק"א על דבריו, שהרי אין דין תמות וזכרות בעוף.
15. גם הרש"ש השיג עליו, ע"ש.

טריפה, אם לא ע"י שהיית מיעוט סימנים בתורת שחיטה. והרא"ש נראה שלא חלק על ר"ת בזה, גם בספר המכריע שם לא חלק על ר"ת בזה, אע"פ שנחלק עליו בעיקר הפירושו. ומעתה מ"ש הב"י בסמ"ן ל"ג בפשיטות דהוי נבילה כמ"ש הרמב"ם, אלא שהטור לא דקדק בכך, לפי מ"ש אפשר בכוונה כתב כן הטור, כיון דר"ת לא ס"ל כן, וגם הרא"ש נראה שלא נחלק עליו בזה, ועיין מה שאכתוב בסוגיא דלקמן. ובמכריע חלק על ר"ת במה שרצה לדמות לעור בקדשים דלא הוי מום¹³, והיכן מצינו דפגימת העור הוי מום. ועיין לעיל דף כח [ע"א בתוס'] ד"ה אתא כי ממסמס קועיה דמא, דכתבו התוספות פסח וקדשים מאי איכא למימר אם ישחוט העור ואח"כ יבדוק אין מום גדול מזה, ע"ש, והרי זו כשיטת ר"ת. ובמכריע הביא ראייה מכרחת, מהא דאמרינן בסוף פרקין השוחט חטאת בשבת בחוץ חייב ג' חטאות, ומוקמיה התם בחטאת העוף, וכגון שהיה חצי קנה פגום והוסיף עליו כל שהוא וגמרו, דכולהי בהדי הדדי קאתו, וא"כ מוכח דחצי קנה פגום לא חשיב מום בקדשים, דאי חשיב מום, א"כ משום שחוטי חוץ לא מחייב, דהא אינו ראוי לבוא בפנים, וכל שאינו מתקבל בפנים אין חייבים עליו בחוץ, וכל שכן דחתיכת עור לא הוי מום, ע"ש¹⁴. ולענ"ד יש לומר דאין קושיא לר"ת, דדווקא חצי קנה פגום דהוי מומים שבסתר, שהרי אין נראה כל זמן שלא נחתך העור, אבל עור מומין שבגלוי הוה שפיר מום. ומתוך תוספתא שהביאו התוספות ושאר פוסקים, דקתני שחט מיעוט וושט ושהה כדי שחיטה ואח"כ שחט שניהם, טריפה ושחיטתה מטהרתה, מוכח דלא כהרמב"ם דכתב דנקובת הוושט הוי נבילה, דאי נבילה הוה, א"כ אין שחיטתה מטהרתה. השוחט שני ראשים כאחד שחיטתו כשרה. וכתב התוי"ט דלהכי נקט השוחט, דבקדשים מיירי כדאמר הגמרא לעיל [כט, א], וא"כ הא דקתני שנים אוחזין בסכין ושוחטים דהוה לכתחילה, בחולין מיירי ולא בקדשים, ע"ש. הנה סבר הרב דהנך תרתי, לשחוט שני בהמות כאחת, ושהיו תרי גברי שוחטין כאחד, כי הדדי נינהו ודינייהו שווים, דאם אכשר דווקא דיעבד, הוא הדין תרי גברי. וכן מוכח מדברי התוספות דלעיל [כט, ב], דהרי הוכיחו בד"ה תרי גברי, כיון דשני ראשים בדיעבד

13. דאין להשוות חלדה תחת העור לחלדה של מיעוט סימנים, שהרי אם חתיכת עור נחשבת למום, בהכרח שהתורה הכשירה לצורך שחיטה כיון שאין העור בכלל השחיטה, אבל סימנים שהם בתורת שחיטה לא התירה התורה את נקיבתם

דכלים, ולא דייק מגופא דברייתא (משנה היא) דקתני כלים אע"ג דלא מכווני, וכי דחי נמי מאי איצטריך למימר וכלים דומיא דאדם, הל"ל וכלים נמי דלא מכוון להו, ע"ש שהאריך. ואפשר לומר דהמקשה הוה סבר דדווקא אדם דשייך ביה כוונה לעצמו, אבל כלים לא שייך בהו כוונה מצד עצמותם לטהרם, א"כ כוונת אדם עלייהו לטהרם נמי לא בעי דאין זה מיקרי כוונה, וא"כ לא היה יכול לדייק כלום מכלים, דשאני כלים דלאו בני כוונה נינהו, אבל אדם בר כוונה הוא, ולזה דייק דאדם דומיא דכלים, אע"ג דבר כוונה הוא מיירי דלא איכוון, ודחי, דילמא איפכא דמיירי באיכוון ואדם בר כוונה, וקתני כלים דומיא דאדם, דגבי כלים נמי שייך כוונה דבעי כוונת אדם עלייהו. אמנם רש"י כתב ה"ג מה כלים דלא מכווני, דהא לית להו דעת, ונראה דרש"י בא לשלול גירסא אחרת¹⁷ שהיו גורסים מה כלים לא בעו כוונה וכמו שכתבתי, וכן בחגיגה כתב רש"י הך גירסא. ומ"מ אפשר דרש"י סבר כמ"ש, אלא דלא ברירא ליה להמקשה כל כך דכלים לא בעי כוונה, דקשה מנין לו, אלא דהוה סבר כן מסברא כיון דלאו בני כוונה נינהו, מסתמא לא בעי דלכוון אדם עלייהו, והתוצרן השיב לו איפכא.

תוספות ד"ה ואסורה לאכול בתרומה כו'. אלא נקט תרומה דנוהגת בזמן הזה. גם מעשר נוהג בזמן הזה, כמ"ש הרמב"ם בריש הלכות תרומות [פ"א ה"א], אמנם כוונתו על מעשר שני, שאין נוהגת בזמן הזה לענין אכילה, דהרי אסורה באכילה בזמן הזה¹⁸. **תוספות ד"ה עון כרת התרת.** עיין במהר"ם. ותחילת דבריו יש בו ט"ס מ"ש בשחיטה, וצ"ל בתרומה, ופשוט הוא. ועיין ברשב"א שהקשה, הא מצינו כמה דברים דלטהרות חמור מלבעלה, וע"ש. ובאמת היה מקום לומר, דוודאי מדרבנן עשו כמה חומרות לענין טהרות, אבל לבעלה לא החמירו, אמנם הכא משמע דמדינא דאורייתא הוא, ולדינא דאורייתא אין לחלק ביניהם, ואם לתרומה בעי כוונה מכל שכן לבעלה, ולכן נראה דהם סוברים דהך כוונה לתרומה נמי מדרבנן הוא. וראיתי בשער המים [שיטה לב ע"ד] שהקשה על הרשב"א, דלמה לא הביא ראייה דקודש חמיר מדם טוהר, דטמא לקודש ולבעלה טהורה היא. וזו אין ראייה, שהרי יש כמה טומאות באדם שמתמא אותו לקודש ולבעלה לא, וא"כ י"ל דזו כאחת מהם. ועוד כפי מה שכתבתי י"ל, דוודאי בדין תורה יש לחלק, אמנם הרשב"א לא הקשה אלא ממה שאסרו חכמים.

ולא מסתבר לחלק, כיון דאפילו מיתה גמרינן מממון, (כלומר דמחייבין אפילו [נפל] למאן דאמר אשו משום חיציו, כדמוכח סוגיא דבבא קמא [כב, ב]), אלא נראה דאתיא ההיא סוגיא כמאן דאמר אשו משום ממונו, ע"ש. וקשה, דא"כ הך מתניתין תהוי תיובתא למאן דאמר אשו משום חציו, ואנן קיימ"ל הכי. והרשב"א כתב דיש לפרש הפילה הוא, שנפלה מידו, דכל שנפלה מידו כח בן דעת איכא, וכדאמרין בהנזיקין בסוף פרק כיצד הרגל [כז, א] דחייב, והא דקתני נפלה, היינו שהפילתו הרוח, ע"ש, ולפי זה לא קשה מידי למאן דאמר אשו משום חציו. אמנם התוספות בעל כרחך לא ס"ל הכי, וכ"כ הרשב"א שם, דהתוספות ס"ל דכל שנפלה בין מידו בין שהפילתו הרוח, נפלה קרי לה, ואין שחיטתו כשרה עד שיפילנו הוא, והיינו דקאמרין הא הפילה הוא, ע"ש, וא"כ קשה על התוספות, דתקשי למאן דאמר אשו משום חציו. ואפשר לומר לפי מה שכתב הרשב"א, דהא דמקשה והא אמרה רבה חדא זימנא, וכתב רש"י דהקושיא היא על רבא, דאי לא אמרה רבא הוה אמינא דכל שלא נתכוון הוא לזביחה נפלה קרי ליה, דלא קרינן מה שאתה זובח אתה אוכל אלא במה שזובח לדעת, עכ"ל, וא"כ י"ל דרבי יוחנן דס"ל אשו משום חציו, לא ס"ל כרבא, אלא ס"ל נפלה סכין ושחטה, הוא הדין הפילה פסול, ורבי נתן דמכשיר זרק, הוא הדין אם נפלה נמי מכשיר, ונקט זרק סכין לרבנותא דרבנן, דאפילו בכי האי גוונא פסול, אלא דא"כ קשיא הלכתא אהלכתא, דהא קיימ"ל דנפלה סכין פסולה והפילה כשר, וקיימ"ל כר"י אשו משום חציו, וצ"ל דהפוסקים לא ס"ל כהתוספות.

זרק סכין לנועצה בכותל. עיין זבחים מז [ע"א תוס'] ד"ה מתעסק.

אבל הכא דלא מיכוין. וכתב רש"י אפילו לחתיכה ולא הוה דייקין הא הפילה כו'. כוונת רש"י, דאע"ג דיש להקשות למה תני נפלה ולא קתני הפילה, והוה נפלה לא כל שכן, לזה ביאר רש"י דלא צריך, משום דקתני טעמא מה שאתה זובח אתה אוכל, ובין נפלה ובין הפילה לא קרינן ביה מה שאתה זובח¹⁶. **תוספות ד"ה ואי אשמועינן הפילה.** עיין גופי הלכות לח ע"א [פ"ו כללי אות ו' כלל ר"ב]. **מאי לאו אדם דומיא דכלים.** והקשה בתורת חיים [נה ע"ב] דמאי איצטריך לומר אדם דומיא

18. ראה הגהת מהר"ב מרנשבורג.

16. כ"פ גם הרשב"א, ועי' במהר"ם.

17. גירסת הרא"ה.

ופשט מי שידיי טמאות ונטלן ידיו טהורות. וכתב רש"י דלא בעי כוונה לחולין, והרע"ב [מכשירין פ"ד מ"ז] והרמב"ם בפירוש המשנה כתבו דווקא לחולין, אבל לפירות מעשר לא. והתי"ט בשם מהר"ו תמה, דהא הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח [לקמן קו, א], והחכם ההוא רוצה להגיה בדברי הרע"ב והרמב"ם, והתי"ט כתב דההגה אינו עולה, דהמשנה מדבר בפירות, ע"ש. ואני לא זכיתי להבין דבריו, דהא כתב הרשב"א דווקא בפירות נגובים, אבל אם יש בהם משקה או שמטבילם במשקה בעי נטילה, והרי כאן וודאי יש בפירות הללו מים, שהרי נפלו לתוך אמת המים, וא"כ הרי בעי נטילה אפילו לחולין, אלא של חולין ידיו טהורות כיון דלא בעי כוונה, אמנם אם היה מעשר לא נטהרו ידיו בשביל שלא נתכוין, והפירות שיש בהם מים צריך ליטול ידיו שניות בכוונה²². ועיין בתולדות יצחק [קע ע"ב] שכתב לחלק בין סתם ידים לידים שוודאי טמאות, וקרוב לזה כתב בבית דוד, ובשושנים לדוד השיג עליו ע"ש. ועיין בטל אורות החדש דף יב ע"ד מה שהשיג על התי"ט, ובמחילה מכבודו לא ירד לכוונת התי"ט כאשר יראה המעיין. ועיין מ"ש המגן אברהם בריש סימן קנ"ח [סק"ב] בשם הרשב"א, ועיין בתי"ט ריש פ"ו דמכשירין, ומ"ש הרשב"א כאן.

ועיין באדמת קודש ח"א בחי"ד סימן יו"ד שעמד ג"כ על דברי הרמב"ם, והקשה עליו, דבלאו הכי דבריו סותרים זה את זה²³, ופירש פירוש אחר בסוגיא דחגיגה, דדווקא לרבי מאיר הוא דפירות מעשר לא בעי נטילה, הא לרבנן בעי נטילה, ע"ש, ובאמת אילו היה כן, היה לו להרמב"ם לכתוב כן בחיבורו הגדול, ומדלא סתם וכתב כן, שמע מינה דלכולי עלמא אין צריך נטילה.

וראיתי שם באדמת קודש שהקשה על הרשב"א בתורת הבית, שפסק דגבי נטילת ידים לחולין צריך או כוונת נותן או כוונת נוטל וכרבי יוסי דתוספתא, והוקשה לו מהך מתניתין דידיו טהורות. ותירץ, דההיא לאו לאכילה דחולין מייירי, אלא לנגיעה דחולין שנעשו על טהרת תרומה, ולעולם לאכילה דחולין בעי כוונה, ע"ש, וא"כ מאי ראייה מיייתי תלמודא מכאן לרב

דף לא, ב. מהו דתימא לגזור משום חרדלית של גשמים. עיין בתי"ט פ"ה דמקואות [מ"ו]¹⁹ שהקשה מכאן לדעת הסוברים²⁰ דבמעין לא בעינן מ' סאה אפילו לאדם, רק שיהיה כל גופו עולה בהן, דהא הכא מדין מעיין מכשרינן להך גל דזוחלין נינהו, ואעפ"כ קתני ארבעים סאה, שמע מינה דבמעין בעינן ארבעים סאה, ותמה על הראשונים שלא הביאו ראיה זו. ובאמת של כת קודמים היא, שהרשב"א בתורת הבית דף קפח [בית שביעי שער ז, דיני הטבילה] הביאה בשם ר"ת, ואפשר התי"ט לא ראה ספר תורת הבית, אבל על הש"ך שהביאה בשם התי"ט קשה, וכן קשה על הרא"ש שלא הביא ראיה זו. אמנם כל תוקף ראיה זו הוא כפי מה שכתב הרשב"א שם בתורת הבית ובחידושו כאן, דפירוש הגמרא דה"א נגזר משום חרדלית דהוה מקוה בזוחלין, קמ"ל הכא דמעין הוא, וא"כ מוכח דמטעם מעיין מטהרין ליה. אמנם לדעת רש"י דפירש שחרדלית פסול משום דאין ארבעים סאה במקום אחד, א"כ אפשר לומר דלאו מטעם מעיין מכשרינן ליה. ועיין בחגיגה ששם הארכתי בזה, והבאתי דברי הראב"ד בפירושו לעדיות, דשם הדברים ברורים דמפרש דלאו מתורת מעיין אתינן עלה, ע"ש. והב"י בסימן ר"א הקשה לדעת הרא"ש שכתב דמתניתין רבי יוסי היא דים מטהר בזוחלין, א"כ לימא קמ"ל כרבי יוסי. וכתבתי שם בחגיגה דבאמת לשיטת התוספות זהו תירוץ דגמרא, וכמו שכתב הרשב"א בתורת הבית ובחידושו, וכעת ראיתי בשער המים שכתב שיש לפרש כן הקמ"ל, ע"ש, ובאמת שהדברים ברשב"א. ועיין בשער המים שם [שיטה לב ע"ד].

מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין. מים שאל נט [ע"א, מים ראשונים סי' ו'] .

תוספות ד"ה גזירה משום חרדלית. עיין בחגיגה [יט, א] ומ"ש שם [על תוד"ה נגזר].

תוספות ד"ה דתנן מטבילין בראשין. קצת תימה דאי משנה היא. נראה דהתוספות נסתפקו מדקאמר דתנן ולא קאמר דתניא, משמע דמשנה היא, אמנם באמת הדבר תמוה, דהא לאו משנה היא, ואיך נסתפקו התוספות בזה²¹, ובוודאי אין מקום לומר שהיה לחכמי התלמוד משניות אחרות ממה שיש לנו.

23. דבפ"ב דחגיגה כתב: "אסור לו לאדם שיאכל לחם ואפילו חולין עד שיטול ידיו, וכמו כן חייב ליטול ידיו לתרומה ולמעשר בין לפת בין לפירות", היפוך ממסקנת הש"ס בחגיגה, דמשמע דלפירות אפי' הם של מעשר לכ"ע אין צריך נטילה, ולעומת זה בריש פ"ב דביכורים כתב הרמב"ם בפ"ה המשניות: "וכן פירות מעשר אינו חייב בנט"י באכילתן", ונקט כמסקנת הגמ'.

19. וכן הדרישה, הב"ח הט"ז והש"ך, ועי"ש ובבהגר"א מה שתירצו.

20. הרמב"ם [מקואות פ"ט ה"ח] והראב"ד [בעלי הנפש שער המים ס"ג הכ"ה].

21. ראה רש"ש.

22. כזה תירץ גם בתפארת יעקב.

דפּרה פּסולָה. ובאמת לא היה צריך להביא מהלכות שחיטה, דהרי באותה ההלכה עצמה כתב הרמב"ם אע"פ שבהמת חולין כשרה, שאין שחיטת החולין צריכה כוונה, הרי דבאותו ההלכה עצמה כתב כן. וכתב הכסף משנה דהרמב"ם היה גורס לרבי נתן שניהם כשרים, ולרבנן פרה כשרה ובהמה פסולה. וקשה, דמאי איצטריך לומר לרבנן כלל, דלימא רק לרבי נתן שתייהן כשרות, ואנן ידעינן מכל שכן דלרבנן פרה כשרה, ואי משום בהמה אחרת, הא ג"כ פשיטא, דאטו יהיה עדיף כיון ששחט עמה פרה, ותהיה זו יותר סברא להכשיר הבהמה. ונראה דזו היא קושית הגמרא באמת פשיטא, דלרבנן לא איצטריך, ומתוך דלרבי נתן איצטריך. והקשה במלכי בקודש דף קנג [חולין] בשם מהר"ח א, דהא ביומא מג קאמר הגמרא מאי בינייהו, בין ת"ק דאמר אין מוציאין שתי פרות משום שמא יאמרו [שתים שחטו], ובין רבי דאמר משום אותה, ומתוך איכא בינייהו דאפיק חמור, דלמאן דאמר משום אותה אפילו חמור לא, וא"כ אי דרשינן אותה אפילו חמור נמי לא, ומכל שכן בהמת חולין דלא יוציא, וא"כ הכא נמי דרשינן אותה, ה"ל למימר אפילו בהמת חולין נמי לא, וא"כ למה קאמר הגמרא דכשרה לרבי נתן לפי גירסת הרמב"ם. ולכאורה לא קשה מידי, דהא קאמר הגמרא שם דגם ת"ק דריש אותה, ואפי' הכי סבר דחמור מותר. אמנם נראה דקושית הרב מהר"ח א היא, דהתם קאמר דטעמא דת"ק דדרשינן טעמא דקרא, וא"כ דווקא פרה אסורה שלא יאמרו שתים שחטו, אבל חמור לא שייך לומר שמא יאמרו ולהכי שרי להוציא, וזה תינת בהוצאה, אבל בשחיטה דלא שייך טעמא דשמא יאמרו, א"כ הכל אסור ואפילו חמור ומכל שכן בהמת חולין, זה נראה כוונת קושיתו. ולזה אפשר לומר דכשם דגבי הוצאה דרשינן טעמיה דקרא, הכי נמי גבי שחיטה דהתורה אסרה שחיטת שתי פרות בשביל דבעי כוונה ולהכי שתייהן פסולות, אבל בהמות חולין דלא בעי כוונה, להכי לא פסלה שחיטתה שחיטת פרה, ולרבנן הרי לא נתכוון לשחיטת בהמה של חולין, ולהכי לא מפיסד הכוונה של פרה²⁴.

ואין להקשות למאי איצטריך למכתב אותה לשתי פרות, הא בלאו הכי קיימ"ל שאין שוחטין שני ראשים כאחת בקדשים, ופרה כל דין קדשים יש לה, יש לומר דהא דווקא לכתחילה הוא, אבל דיעבד כשר, להכי איצטריך בפרה דאפילו דיעבד פסול. ובזה ניחא מה דקשה לגירסתינו נמי לרבנן דאמרי פרה כשרה ובהמה פסולה, דלמה פרה כשרה, הא כתיב אותה וממעט

דלא בעי כוונה אפילו לאכילה, הא הך מתניתין דווקא לנגיעה מיירי ולא לשאר מילי, ואילו רב לכל מילי קאמר, וא"כ הוה ליה להגמרא לדחויי, ע"ש. ולענ"ד אין זו תימה על הרשב"א, דוודאי רב יפרש מתניתין דלאכילה מיירי, ולפי דעתו הביא שפיר ראייה. ואם זו קושיא, א"כ קשה ג"כ על התוספות [ד"ה הוא] שכתבו דלרבי יוחנן לא קשה מהך משנה, דס"ל דנטילת ידים שאני, שהוא דבר קל ולהכי לא בעי כוונה, אבל טבילה חמורה ובעי כוונה, דא"כ הדרא קושיא לרב דמאי ראייה מייתי, אלא וודאי צ"ל דרב לא חילק בהכי. וכן דרך הש"ס היכא שנחלקו אמוראים בסברא, דמר סבר הכי ומר סבר הכי, באופן דאין להקשות מסברא דחדא אסברתו של האחר, ואדרבה נראה דהרשב"א רצה לתרץ בזה קושית התוספות, ולא ניחא ליה לחלק בין טבילת ידים לטבילת כל גופו, לפי שהוא סבר דאף נטילת ידים בעי כוונה, ולהכי מוקי לה בנגיעה דווקא.

עוד הקשה שם, כיון דהרשב"א פסק כרבי יוחנן ולא כרב, א"כ מה הוקשה לו מהך מתניתין דמכשירין, דהא לסברתו מוכרחים לומר דהך מתניתין לא אתיא כרבי יוחנן, דכיון דאיהו פסק כרבי יוחנן, אין להקשות מהך מתניתין דאתיא כרב ולא כרבי יוחנן, וא"כ מאי דוחקא לאוקמיה מתניתין בנגיעה, ע"ש מה שתיריך בשם חבורה. ואחר המחילה הדברים תמוהים, דאטו רבי יוחנן ורב תנאים הם לאוקמיה מתניתין כהך ולא כהך, ולעולם לא אמר הש"ס מתניתין כרב או כרבי יוחנן, וא"כ לפי שיטתו שפיר הוקשה לו להרשב"א. ונראה שיש שם איזה ט"ס, וכוונתו להקשות, דהלא בלאו הכי לרבי יוחנן תנאי היא, דמתניתין דטבל לחולין אתיא כתנא דפליג על רבי יונתן בן יוסף, א"כ נימא דהך מתניתין נמי לא אתיא כוותיה, ותירצו ע"פ התוספות. אמנם לענ"ד לא קשה כלל, דנהי דהגמרא תירצה להך ברייתא דטבל ולא הוחזק מותר לחולין דתנאי היא, מ"מ הא קשיא מתניתין דחולין, דהרי רבי יוחנן ס"ל הלכה כסתם משנה, והוצרך לתרץ דבשחיטה אפילו רבי יונתן בן יוסף מודה, ועדיין קשה סתם מתניתין דמכשירין, דאיך פסק רבי יוחנן נגד הך סתם, ולכן הוצרכו התוספות והרשב"א לתרץ כל חד לפי שיטתו.

דף לב, א. נשחטה בהמה אחרת עמה כו'. הרמב"ם [הל' פרה פ"ד הי"ח] פסק דנשחטה בהמה אחרת עמה שניהם כשרים. והקשה הכסף משנה, הא כיון דפסק בהלכות שחיטה כרבי נתן, א"כ ה"ל למימר

24. עי' בפלתי, צל"ח ותפארת יעקב ישובים לשיטת הרמב"ם.

דף לב, א. כדי שחיתת בהמה לבהמה ועוף לעוף. ע"י לעיל ל [ע"ב תוס'] ד"ה החליד. עומדת להטיל איכא בינייהו. תבואות שור דף נז [בכור שור].

כדי שיגביהנה וירביצנה. מכריע סימן ז'. שהיות מהו שיצטרפו. זכרון יוסף כה ע"ד [יו"ד שאלה א'].

שהה במיעוט סימנים. רבו בו הפירושים, ועיין מה שכתבו התוספות לעיל בדף ל ע"ב [ד"ה החליד] בשם ר"ת, ומה שכתב עליו במכריע סימן ה'. ועיין בטור [סי' כ"ג] שכתב בשם הרמב"ם ג"כ דמפרש במיעוט קמא, ולדידיה ליכא לפרושי כפירוש ר"ת דנקובת הוושט הוה טריפה ולא נבילה, שהרי הרמב"ם [הל' שחיטה פ"ג ה"כ] סבר דנבילה. וצריך לומר לדידיה כיון דהוה דרך שחיטה לא מתנבלה ביה, ולא קרי נבילה אם שחט אח"כ כולו, ועיין מה שכתבתי לעיל.

או פסק את הגרגרת ואח"כ שחט את הוושט. במשניות הנוסחא, או ששחט את הגרגרת ופסק את הוושט²⁵, ובאמת שגירסא זו תמוהה והיא לכאורה נגד הגמרא. ועיין בקול הרמ"ז [חולין] שכתב²⁶ דהוה אמינא דדווקא בקנה דעיקר חיות תלוי בקנה ולא בוושט, ובשושנים לדוד הקשה עליו דמנליה. והנה לדעת ר"ת דסבר דנקובת הוושט לא הוי נבילה, רק פסוקת הגרגרת הוי נבילה, א"כ בעל כרחך צ"ל דחיות תלוי יותר בקנה מבוושט, דאם לא כן למה בקנה הוי נבילה ולא בוושט. ולפי זה י"ל דלהכי לא נזכר וושט במשנה²⁷, לפי מה שכתב הרשב"א דלא גרסינן אח"כ, א"כ מיירי בין שהיה הפסיקה קודם שחיטה בין שהיה לאחר שחיטה, וא"כ אם פסק בוושט תחילה ואח"כ שחט הגרגרת לא נעשה נבלה, דלא הוי רק טריפה ושחיטתה מטהרתה, אבל גרגרת בכל ענין הוי נבילה לפי המסקנא דש"ס. ולפי זה אם נאמר דגרסינן שחט את הגרגרת ופסק את הוושט, צ"ל דדווקא קתני דבשעת שחיטה הוה, דאם לא כן לא הוי נבילה באמת לפי הך שיטה.

ורמינהו אלו טריפות בבהמה. עיין מרכבת המשנה ח"ב.

דף לב, ב. כי קתני נבלה דלא מטמאה מחיים. מסוגיא זו הקשו על הרמב"ם [הל' שחיטה פ"ג ה"ט], דנראה דסבר דנקובת ופסוקת הגרגרת הוי נבילה ומטמא

חמור ומכל שכן פרה, אמנם לפי מ"ש נחא, דלא ממעטינן מאותה אלא דווקא פרה אחרת, אבל בהמת חולין לא ממעטינן, אמנם דווקא משום דבהמת חולין לאו שחיטה היא ופסולה, אמנם אם היה בהמת חולין כשרה, היו גם רבנן מודים דפסול פרה, כמו שהוא באמת לרבי נתן, דלפי גירסתינו התורה הקפידה על כל שחיטה שנעשה עמו בכשרות, בין בכוונה בין שלא בכוונה למאן דמכשיר. אבל לגירסת הרמב"ם צ"ל, דאף בשחיטה אחרת כשרה לא הקפידה תורה אלא דווקא בשחיטת פרה אחרת, ומטעמא שצריך כוונה יתירא, אבל שאר שחיטה לא פסלי אע"ג דכשרה היא. ובתורת חיים הקשה לגירסת רש"י, דמאי פריך לרבי נתן פשיטא, דמאי פשיטא הוא, הא כיון דהמקשה לא ידע מאותה, א"כ מהיכי תיתי הוה אמינא דלפסל פרה. ולפי פשוטו י"ל דבאמת עיקר הקושיא מכח רבנן, למה איצטריך לומר לרבנן פרה כשרה בהמה פסולה, דמאי איצטריך לאשמועינן, דפשיטא דפרה כשרה, דהא לאו שחיטה היא דבהמת חולין, ומתרץ, לרבי נתן איצטריך. אמנם י"ל דאף לרבי נתן פריך פשיטא, שהרי משנה היא בפ"ג דפרה, ובוודאי ידע המשנה, וא"כ הוה סבר דפשיטא הוא דאפילו בהמת חולין נמי לא, מכח דדרשינן טעמא דקרא בהוצאה דווקא, והכא לא שייך לומר כן, וכקושית מהר"א שכתבתי בסמוך, להכי קאמר דאפי' הכי הוה מקום לטעות, כיון דלא צריך כוונה בשחיטת חולין, א"כ אותה לא ממעט אלא שחיטת פרה אחרת דבעי כוונה, קמ"ל כיון דשחיטה כשרה שפיר ממעטינן לה מאותה ולא כסברת הרמב"ם. ונראה כי רש"י שכתב הכי גרסינן, בא לשלול שלא נגרוס כגירסת הרמב"ם שכתב הכסף משנה. ולשיטת הרמב"ם יש לתרץ בלאו הכי דס"ל כקושית התוספות, דכשם דגבי חטאת אמרינן ולא עליו ועל חבירו דבעינן דומיא דידיה, הכי נמי בעינן דומיא דידיה דהיינו פרה כמותה, ואע"ג דגבי הוצאה לא אמרינן הכי, ואפילו בהמת חולין אסורה, התם הכי טעמא דדרשינן טעמא דקרא, וא"כ בהוצאה הוא כדי שלא יאמרו שחטו, ולהכי אפילו בהמת חולין אסורה, אבל גבי שחיטה לא שייך האי טעמא, י"ל שפיר דבעינן דומיא דידיה דהיינו פרה אחרת, ומהאי טעמא פרה דחולין לא, וזה קמ"ל.

25. וכן גירסת הרי"ף והרא"ש.

26. וז"ל: וושט, דלא תימא דדוקא פסוקת הגרגרת משום

דחיים תלויים בקנה, אבל וושט אימא לא, קמ"ל. 27. ר"ל פסוקת הוושט.

מחיים, דהא מוכח מהכא להדיא דלא מטמא מחיים²⁸. ולא אפשר לומר, דלפי מה דסבר השתא דאלו אסורות קתני ויש מהן נבילות ויש מהן טריפות, וא"כ קחשיב המשנה ג"כ נבילות, וא"כ קשה ליחשוב נמי דחזקיה, וצריכין לחלק בין נבלות לנבלות, דאלו דקחשיב לא מטמא מחיים, אבל לפי מאי דמסיק דמשנה דאלו טריפות כרבי עקיבא אתיא וקודם חזרה, וא"כ המשנה לא חשיב נבלות כלל רק טריפות, ולהכי לא חשיב הך דחזקיה, א"כ י"ל לאחר חזרה הוי נקובת הוושט ופסוקת הגרגרת נבילה כמו שאר נבילות, דמהיכי תיתי לחלק ביניהם. ויש מן האחרונים²⁹ שכתבו דכוונת הרמב"ם דהוי נבילה מחיים רק ללקות משום אוכל נבילה, אבל לטמאות לא מטמא מחיים³⁰. ועיי' במקום שמואל בחידושי יו"ד סימן ל"ג, ובבאר יעקב בסימן ל"ג, ודוחק הוא, דא"כ הו"ל להרמב"ם לכתוב זה דמירי בחתך חתיכה מחיים דלוקה משום נבילה. אמנם הא וודאי קשה מה שהקשה הפר"ח בסימן כ', דהא הרמב"ם בעצמו פסק [הל' שאר אבות הטומאה פ"ב ה"א] דשחט בה שנים או רוב שנים ומפרכסת אינה מטמא טומאת נבילות, וא"כ איך אפשר לומר דנקובת הוושט ופסוקת הגרגרת מטמא מחיים, אע"ג דאפשר לחלק בין אם הוא דרך שחיטה דאינו מטמא, אבל אם הוא שלא כדרך שחיטה גרע טפי ומטמא, דוודאי אין סברא לומר כן, דממה נפשך, אי קרינן לה מת, וא"כ מקריים בה פסוק וכי ימות מן הבהמה, א"כ אף בנקובה דרך שחיטה נמי קרינן בה וכי ימות, ואי לא קרינן בה מת, א"כ אף בלא דרך שחיטה נמי לא קרינן בה מת. ולכן היה נראה כדעת הפר"ח, דאין כוונת הרמב"ם רק דאין שחיטה מטהרתה, וכן דעת הש"ך בנקודות הכסף [שם]³¹, ועיי' שאילת יעב"ץ ח"ב סימן י"א.

דף לג, א. שמע מינה מדרבי שמעון בן לקיש מזמנין ישראל על בני מעיים וכו'. ומקשים, מה חילוק יש בין ישראל לנכרי, דהא כיון דאמרינן כיון ששחט את הקנה כמאן דמנחא בדיקולא דמיא קודם ששחט סימן השני, והוה כאילו חתך מן הבהמה קודם שחיטת סימן השני, א"כ הוה אבר מן החי. ומה שתירץ מהר"ם מלובלין, כיון דכלה חיותא דקנה לא הוי עוד בשר מן החי, הוא דוחק. ואפשר לומר דישאל כיון דבשחיטה תליא מילתא, ואפילו בדבר שאינו מותר באכילה כגון טריפה, מהני שחיטה לטהרה מידי נבילה, הוא הדין דמהני שחיטת סימן השני לאכשורה באכילה, דוודאי דאע"ג דכמאן דמנחא בדיקולא דמי לא הותר באכילה, אלא לענין טריפות אמרינן הכי, ועכ"פ אצל ישראל מהני שחיטת סימן השני אף לבני מעיים, אבל נכרי דלאו בשחיטה תליא מילתא, א"כ לא מהני שחיטת סימן השני מידי, כיון דהוה כמאן דמנחא בדיקולא³². ועוד אפשר לומר לדעת ר"ל, דבאמת הריאה מותרת בסימן אחד, מיהו בעינן דתצא נפשה של בהמה בשחיטה, וא"כ אף אם הוציא, כי אח"כ שחט סימן השני ומתה, הבהמה שריא, כמו שאר בשר שחתך בעודה מפרכסת, אבל נכרי כי חתך בעודה מפרכסת לעולם אסור, וא"כ ליכא היתר. ובתבואות שור דף נז [בכור שור] כתב דהכי אגמריה רחמנא דשריא.

רש"י ד"ה ויש מהן נבילות. כגון נקובת הוושט ופסוקת הגרגרת. דעת רש"י כדעת הרמב"ם דנקובת הוושט הוי נבילה, וכבר כתבתי כי דעת ר"ת אינו כן. תוספות ד"ה וליחשוב נמי דחזקיה. וי"ל דאינה נבילה אלא א"כ נפסק נמי חוט השדרה, והא תני לה דבנפסק חוט השדרה לחוד נמי אסור. מכאן כתב הט"ז [סי' כ"ז סק"א] דאי לא נפסק החוט י"ל דאפילו טריפה נמי לא הוי, דאם לא כן קשה, ליתני נשבר השדרה ולא נפסק החוט. ובאמת אין זו ראייה, דיי"ל

נאמר כי אם "לא תאכלו כל נבלה" ולא הווכר בה לשון מיתה.
31. וכן גם דעת הדרישה והב"ח.
32. ראה בחי' רעק"א שהביא בשם התורת חיים כדברי רבינו כאן, ועיי"ש שהאריך בנידון.

28. ראה בש"ך [סי' ל"ג סק"ד].

29. הוא התבואות שור והצל"ח, ועי' בפלתי.

30. דטומאה תליא במיתה כדכתיב בטומאת אדם החמור "הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות", אבל לענין איסור נבלה לא

עובר בלא תעשה, ובוודאי הך לישנא דעובר בלא תעשה מדאורייתא הוא, ומה שכתב הרמב"ם דאין לוקין עליו, היינו טעמא דלא תאכלו על הדם הוא לאו שבכללות ואין לוקין עליו, והגמרא שם בסנהדרין למדה ממנו אזהרות הרבה ועל כולם אין לוקין³⁶. והראיות שהביא מדברי הרמב"ם במקומות אחרים, להכריח ממנו דווקא במפרכסת מיירי, אין מכריחות כלל. והנה בבהמה טמאה אף הרשב"א מודה, והוא מברייתא דרבי אושעיא לקמן בהעור והרוטב [קכא, ב].

ומהרש"ל כתב לתרץ להרמב"ם, דמיירי בטהורה ששחט ישראל לנכרי, דכיון דנכרי לא נצטווה על השחיטה, א"כ שחיטה לאו מידי הוא, ולפי זה קשיא, למה נקט רב אושעיא באמת בהמה טמאה, ולא נקט רבותא טפי, ישראל ששחט בהמה טהורה לנכרי דנמי אסור במפרכסת. וצ"ל דרבי אושעיא לאו דווקא נקט בהמה טמאה, א"כ י"ל דאפילו בהמה טהורה ששחטה ישראל נמי אסור מפרכסת, והא דנקט בהמה טמאה לאשמועינן דאיסור אבר מן החי נוהג בטמאה. וא"כ י"ל כיון דלא איפרך רב אחא בר יעקב, אלא דהגמרא קאמר תניא דלא כוותיה ומסתבר טעמיה, דהא הגמרא קאמר והא טעמיה קאמר, ואע"ג דלא קיימ"ל כר"ל לדעת הרמב"ם, מ"מ סברתו של רב אחא בר יעקב קיים לענין מפרכסת, וברייתא דרבי אושעיא מסייע ליה, וכל ברייתא דלא מתנייא בי ר"ח ור"א לאו דסמכא, אלמא ברייתות דר' אושעיא עיקר הן, לכן סמך הרמב"ם על רב אחא בר יעקב והך ברייתא דרבי אושעיא, ולא ניחא ליה לומר כמ"ש מהרש"ל, דר"א לאו בדווקא נקט בהמה טמאה. ושוב ראיתי קרוב לדרך הזה בפרי תואר. אמנם התוספות כתבו לקמן בדף קב [ע"א ד"ה אלא] דהוה מצי להקשות מרב אחא בר יעקב ממתניתין דטהרות, אלא דאין הקושיא כל כך פשוטה, וא"כ כיון דמתניתין דלא כרב אחא בר יעקב, לא הוה ליה להרמב"ם לפסוק כן, אמנם באמת לא קשה על הרמב"ם, וכמ"ש שם. ועיין ברית יעקב נח ע"א [דרוש כ"ה ד"ה וכבר].

הרוצה לאכול מבהמה קודם שתצא נפשה. בעי חיי חיור"ד דף סח ע"ב [סי' קי"ו].

חותך כזית בשר מבית השחיטה. לכאורה נראה דכיון דחותך מבית השחיטה, דשם אין עצם ורק כזית בשר ולא בעי כולו, שמע מינה דבאבר שאין בו עצם

ריאה. והקשה מהר"ם מלובלין למה כתב רש"י משום ריאה, ולא כתב נמי משום שאר בני מעיים, דכיון דשחט וושט, הווי בני מעיים כמאן דמנחי בדיקולא³³. ועיין בחידושי הר"ן [לעיל לב, ב ד"ה לא אמר] שכתב, דר"א דריאה לאו דווקא, אלא הוא הדין לב וכבר. והוא נחלק עליהם דווקא ריאה, והביא ריאה מדברי רש"י כאן שכתב משום ריאה, וא"כ י"ל דלאפוקי לב וכבר כתב רש"י ריאה³⁴. ועיין מה שתיירך בתבואות שור [בכור שור].

ואין מזמנין עובדי כוכבים על בני מעיים. ע"י לקמן קב [ע"א תוס'] ד"ה אלא, מרכבת המשנה ח"ג פ"ט דמלכים ה"א.

מי איכא מידי דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור. פרי האדמה ח"ב דף קמג, ודף קנ [הל' נחלות פ"א ה"ג], קהלת יעקב [אלבעלי] דף מט ע"ג וע"ד, ודף נ [מאכ"א פ"ה ה"א וה"ב], ועיין סם חיי בדרשות טז ע"א.

תניא דלא כרב אחא בר יעקב. הרמב"ם בפ"ט מהלכות מלכים [ה"ג] כתב, ויש שבני נח חייבים ולא ישראל, ואבר ובשר הפורשין מן המפרכסת, אע"פ ששחט בה ישראל שני סימנים, אסור לבני נח משום אבר מן החי. ותמהו עליו הראשונים והאחרונים. ועיין בתורת הבית להרשב"א דף ל [בית שני שער שלישי], ובכסף משנה, ובש"ך ובפר"ח סימן כ"ז, ובאמונת שמואל [שו"ת] סימן י"ד, ובמהרש"ל בים של שלמה, ובביאוריו לסמ"ג, ובבעי חיי סימן י"ט.

וראיתי בספר מקום שמואל [שאלה י"ד] שכתב שלא ידע מאי קשיא להו לכל הגדולים, דהרמב"ם מיירי לענין איסור דאורייתא ובעודה מפרכסת, דגוי חייב בעודה מפרכסת, ולישראל שרי מצד דינא דאורייתא, והא דאמרינן בסנהדרין סג [ע"א] דאסור לאכול מבהמה קודם שתצא נפשה, אסמכתא בעלמא הוא והוא רק מדרבנן, וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהלכות שחיטה [ה"ב], אבל גוי חייב מיתה, ע"ש בארוכה, כי כתב כי מקום הניחו לו מן השמים, ע"ש. והן אמת כי רש"י לקמן דף קכא [ע"א בד"ה השוחט בהמה טמאה] כתב, כי מה שישאל אסור לאכול ממנה בעודה מפרכסת הוא רק מדרבנן, דהך דרשא דלא תאכלו על הדם אסמכתא בעלמא הוא³⁵. אבל הרמב"ם לא ס"ל כן, ואדרבה בפ"א מהלכות שחיטה [שם] כתב שהוא

33. וכפי שהוא בפ"י רבי' גרשום.

34. יש מחלוקת כבר בראשונים בדעת רש"י בנידון, דלכאורה מרש"י לעיל לב, ב ד"ה אבל בבני מעיים משמע דאין חילוק, דלא נקט קנה אלא לפי שהוא סמוך לעור ונשחט תחילה, אבל הר"ן מחדש שם שאף אם ניקבו

המעיים לאחר שחיטת הוושט היא טריפה ואין אומרים בבני מעיים כמאן דמנחי בדיקולא. ועיין בשמ"ק, במהר"ם ובראש יוסף.

35. כזה יישב גם המהר"ם שיף.

36. כ"כ הכנסת הגדולה [הגה' הטור סי' כ"ז סק"ב].

קאי על חיות ועופות הטהורים, כמו שגילתה תורה גבי ישראל. אמנם מה שכתב מהרש"א מסוגיא דגמרא דלקמן, יש לדחות, וגם בזרע יצחק [רנא ע"ב – חולין] כתב דבריו אין ברורים לו.

באותו הדיבור. אע"ג דגוי אסור במשהו בשר גידין ועצמות וישראל לא אסור. הרמב"ם בפ"ט מהלכות מלכים [ה"י] כתב דלא נאמרו שיעורים לבני נח, ובן נח חייב בכל שהוא, והתוספות נראה דלא ס"ל הכי, דהרי משמע מדבריהם דבן נח בעי עכ"פ משהו בשר גידין ועצמות, ואינו חייב בכל שהוא³⁷. וכן זה שהקשו התוספות מפחות משהו פרוטה בגזל, משמע מדבריהם דבישראל ליכא איסור גזל כלל בפחות משהו פרוטה, ודעת הרמב"ם אינו כן [הל' גזילה פ"א ה"ב], אלא דאסור משום חצי שיעור, וא"כ נראה דהתוספות חולקים על הרמב"ם, וכן כתב בלימודי ה' במהדורתו בדף ק ע"א. אמנם י"ל, דהתוספות לא כתבו כן אלא בקושייתם, דלא מסקי עדיין דמשום דאסור בחצי שיעור מיקרי אסור לישראל, אבל לפי תירוצם דדבר האסור לישראל משום חצי שיעור מיקרי שפיר אסור לזה ולזה, א"כ י"ל דאף התוספות סברי דפחות משהו פרוטה אסור משום חצי שיעור, אבל באבר מן החי דסבר הרמב"ם דאסור בכל שהוא וודאי פליגי. איברא די"ל לפי מה שכתב הרא"ם, דכל היכא דכתיב אכילה בכל שהוא משמע, אלא דשיעורין הלכה למשה מסיני ואתי קרא ואפיקתיה בכזית³⁸, וא"כ י"ל דסבר הרמב"ם דשיעורין דווקא לישראל נאמרו לא לבני נח, וכן נראה מלשון הרמב"ם, ולכן גבי בני נח באיסורייהו קיימי, וא"כ כיון דכתיב אכילה, הוה בכל שהוא. והתוספות אפשר לא ס"ל כסברת הרא"ם דאכילה בכל שהוא משמע, ולכן אף בבן נח בעי שיעורא, וכן כתב בקהלת יעקב אלגאזי דף לח [תוספת דרבנן אות ח סעיף קל"ז ד"ה והנה]. אמנם לר"ל דאמר דחצי שיעור מן התורה מותר, א"כ לדידיה ודאי אכילה בכזית הוא, וא"כ גם לבני נח יש שיעורים כמו לישראל.

ושוב ראיתי להרב חקרי לב בדף עג בח"א [או"ח סי' פ"ג להלכות פסח] שהקשה לסברת הרא"ם והרמב"ם, דאי אכילה בכל שהוא והלכה לא נשנית לגבי גוי, א"כ תקשי לר"ל דסבר דחצי שיעור מותר מן התורה, א"כ הרי ליכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור, ואי משום דאסור מדרבנן, זה לא מיקרי אסור. ע"ש שתירץ ע"פ התוספות דר"ל לית ליה האי כללא

לא בעי כולו לחייב עליה משום אבר מן החי, אלא אפילו מקצתו וכדעת הרמב"ם. אמנם י"ל דעכ"פ משום בשר מן החי אסור, ועיין קהלת יעקב מט [מאכ"א פ"כ הי"ט], ותו דמי יימר דאין בו עצם.

תוספות ד"ה מולחו יפה יפה כו'. אי נמי לצלי. ומוכח דהתוספות סוברים דלצלי לא בעי הדחה קמייתא דנורא משאב שאיב, והפוסקים חולקים על זה. ועיין בארוכה בעי חיי דף סח ע"ב [שם]. ומדברי הרשב"א נראה דדווקא לצלי מיירי, דאי לקדרה מסתמא כיון דבעי שיעור מליחה מאי וממתין עד שתצא נפשה, הא בין כך ובין כך וודאי מתה היא. ולדעת התוספות אפשר לומר דהך וממתין לאו תנאי הוא, אלא טעמא קיהיב למה אמר ומולחו, דפשיטא דבעי מליחה, אלא כלומר הא אתי לאשמועינן דיאכל בקדרה ולא בצלי, ולמה, לפי שצריך להמתין עד שתצא, ובעודה במליחה בין כך תצא נפשה, אמנם לתירוצם השני דמיירי לצלי קשה. ונראה דסבר דבעי רק קצת מליחה, אבל לא שיעור מליחה, ולהכי כתבו דעדיף מבישרא דאיסמיק, דהרי שם קיימ"ל דלא בעי מליחה כלל, לכן כתבו דעדיף, אבל מליחה גמורה בעל כרחך לא בעי, וכן צ"ל לדעת הרשב"א, דאל"כ דבריו סתורין מיניה וביה.

תוספות ד"ה אחד נכרי כו'. וא"ת דבפרק גיד הנשה דפליגי כו', והא איכא אבר מן החי דחיות ועופות הטהורין. מהרש"א הקשה דאימא הכי נמי, דבן נח אין מצווה על אבר מן החי דחיות ועופות הטהורין. ובלמודי ה' דף קא ע"ב כתב דלא קשה, דהא לרבי מאיר ממעט חיות ועופות הטהורים מוזבחת מבקרן ומצאנן [דברים יב, כא], א"כ זה לא שייך אלא בישראל אבל לא בבני נח, דהרי סתמא כתיב, ומהאי טעמא לרבנן בכל המינים דטהורים [נוהג], ע"ש. ולענ"ד לא קשה, דהא מהרש"א טעמא קאמר דמי איכא מידי, ואע"ג דקרא סתמא כתיב, מ"מ מכח הכלל דמי איכא מידי מוכח דלנכרי ג"כ שרי. ואין לומר דכיון דקרא סתמא כתיב, וא"כ קודם שניתנה תורה היו וודאי בני נח אסורים בכל המינים, וא"כ איך נאמר דבנתנת התורה נתחדשה, הא לא קשיא, דא"כ בכל מקום דאמרינן מי איכא מידי, נמי נימא הכי, והרי מפרכסת אסורה לבני נח ואע"פ שממתין עד שתצא נפשה, ואעפ"כ הותרה משום ליכא מידי. ובעל כרחך צ"ל או באמת דנתחדשה הלכה לבני נח, או דמעיקרא לא היה אסור ואע"ג דנכתב סתם, מ"מ האיסור לא

37. נח אינו חייב על בשר מן החי, ובזה חולקים התוס' על הרמב"ם המחייב גם כבן נח על בשר מן החי.

38. מובא גם במשנה למלך הל' חמץ פ"א ה"ז בארוכה.

37. ראה במראה כהן שכתב להיפוך, דדעת התוס' כהרמב"ם לחייב בן נח באיסור כל שהוא, ושאני אבר מן החי דאין עוברין עליו רק בבשר ועצם וגידין גם יחד, ולדעת תוס' בן

דמי איכא מידי דלישראל שרי. ועיין בספרי יד דוד בסנהדרין [נט, א ד"ה כל מצוה] שהבאתי מן הספרי [פר' ראה], דלית ליה נמי האי כללא דמי איכא מידי כו'. ולענ"ד מעיקרא דינא לא קשה, דבעל כרחך הרא"ם לא כתב דאכילה בכל שהוא משמע, וכן הרמב"ם [לא כתב] דשיעורים לא נאמרו לבני נח אלא לרבי יוחנן דהלכתא כוותיה, אבל לר"ל הא בעל כרחך אכילה בכזית משמע, וא"כ גם לבני נח יש שיעורים. ויש לתמוה על הרב חקרי לב, דמשמע מדבריו דאף לר"ל נאסר בכל שהוא לבני נח, ולהכי הוצרך לומר דלא סבר ליה מי איכא מידי, והא בעל כרחך לר"ל אי אפשר לומר כן, דמהיכי תיתי נאסר בכל שהוא, כיון דאכילה דווקא כזית משמע.

ולכאורה יש לדקדק בדברי התוספות, דהא כל קושייתם לא הוי אלא לרבי מאיר, אבל לרבנן לא קשיא להו, וא"כ מי דוחקם לומר דר"ל לית ליה הך כללא, ודילמא ר"ל נמי אית ליה הך כללא לרבנן, וסבר דאין מזמנים גוי על בני מעיים, אבל לרבי מאיר לא ס"ל הכי, ובאמת נחלקו רבי מאיר ורבנן בהך כללא דמי איכא מידי. וצ"ל דהתוספות ס"ל דאם נאמר כן מכח סברא דמי איכא מידי, ודאי רבי מאיר לא הוה פליג על זה, אלא בעל כרחך צ"ל דאין זו סברא מוכרחת לומר כן, וכיון דאין זו סברא מוכרחת אף לרבנן לא נאמר כן. ועיין על התוספות בלחם סתרים [יא ע"ב – חולין]. ועיין לקמן לז [ע"א] ד"ה השתא מחיים שהקשיתי על התוספות, דהא אבר מן החי בחיות ועופות הטהורים לרבי מאיר אסור בעשה שאינה זבוחה.

השוחט בהמה כו' ולא יצא מהן דם. עי' פסחים קטו [ע"א תוספות] ד"ה כל שטיבולו במשקה.

השוחט בהמה חיה ועוף ולא יצא מהן דם כו'. מדברי הרמב"ם [פ"ג הי"ג] נראה דאתי לאשמועינן, דלא תימא דמתים הם כיון דלא יצא מהן דם. והרשב"א במשמרת הבית דף כ [בית ראשון ש"ה הל' שחיטה] כתב דאשמועינן, דאע"ג דלא קיים בהן מצות כיסוי, אפי' הכי מותרים, ולפי זה צ"ל דבהמה אגב גררא נקטה. עוד כתב הרשב"א שם דאשמועינן, דאע"ג דלא יצא מהן דם מותר, דדם האברים שלא פירש מותר. ועיין בדינא דחיי חלק ב עשין דף עז ע"ד [הל' כיסוי הדם], ובמקום שמואל בחידושיו ל"ד סימן כ"ח.

תוספות ד"ה ונאכלים בידים מסואבות. לצלי איירי, אי נמי לקדרה והודחו במי פירות. משום דאי

לא מיירי כן, הרי הוכשרו במים ע"י הדחה שהדיח הבשר³⁹. ולפי זה צ"ל לשיטת התוספות דצלי לא בעי מליחה כלל ולא הדחה כלל, והרמ"א בסימן ס"ט [סעיף ז'] פסק דהדחה מועיל במי פירות להדחה אחרונה ולא להדחה ראשונה, והביא כן בשם הר"ן. והש"ך [שם סק"ל] הקשה, חדא דלא נמצא כן בר"ן, דהר"ן תירץ דמיירי שהודחו ע"י מי גשמים שלא מדעת. ועוד, מה שכתב הרב בתשובה דהדחה ראשונה לא, דמיא מטרשי ליה, דא"כ מאי תירצו התוספות להדחה ראשונה. ואפשר לומר דכוונת רמ"א שדקדק על הר"ן, למה לא תירץ כתיורין התוספות שהוא פשוט יותר דמי פירות אין מכשירין, ומיירי אפילו לקדרה, ולהר"ן בצלי דווקא. ועוד דדוחק הוא לאוקמיה במי גשמים, דהרי אי ניחא ליה, למפרע הרי זה בכי יותן, ובעל כרחך דניחא ליה, דהאי אי אפשר לאכול בלא הדחה, כפי קושית הר"ן, בין לקדרה בין לצלי בין לאומצא, ודוחק לומר דמיירי שלא היה רוצה לאכול רק למכור. ובעל כרחך צ"ל, דמשום הכי לא ניחא ליה להר"ן בתיורין התוספות, דאין מדיחין במי פירות. אבל לית לן טעם לסברא זו, אלא צ"ל דדווקא בהדחה ראשונה חולק הר"ן על תירוצי התוספות, דס"ל דמיא מטרשי ליה⁴⁰, אבל להדחה אחרונה דלית לן טעם נגד סברת התוספות, שוודאי אינו חולק הר"ן על הרמב"ם. ועיין מ"ש בבית אברהם כהן דף קמג [מנחה בלולה ד"ה שו"ע סי' ס"ט], ויש להשיב על דבריו.

40. כ"כ גם החת"ס בדעת ריב"א דאין מדיחין במי פירות, לפי שהם מקשים את הבשר וגורמים שלא יצא דמו במליחה.

39. ראה ברשב"א שמביא בשם ריב"א דכשלא יצא דם בשחיטה לא בעי הדחה ראשונה כלל אפילו לקדרה, ועי' בחת"ס.

מאכל כביצה, ואוכל עד דאכל כחצי פרס. וכתב הרב המגיה במשנה למלך פ"ד טומאות אוכלין ה"א, דסוגיא זו צריכה יישוב למאן דסבר דאוכל כל שהוא מקבל טומאה מן התורה, ולא בעי כביצה אלא לטמאות אחרים. ונראה דכוונתו להקשות, מדקאמר הגמרא כביצה. ורש"י כתב דאילו המאכל קיבל טומאה מכביצה אוכלין כשנגעה בו, הרי רש"י ביאר דקאי על המאכל המטמא ולא קאי על המאכל הנטמא. ואין להקשות למה באמת אמר הגמרא כן כביצה, וקאי על המאכל שטימאו [מכביצה], ולא קאמר כל שהוא וקאי על המאכל שנטמא, הא ליתא, דהא הגמרא רוצה לדמות לאדם, וא"כ שפיר קאמר הגמרא דהמאכל חמור מן האדם, דהמאכל קיבל טומאה מכביצה, והאדם קיבל טומאה מפרס, אבל לא היה יכול לומר שהמאכל עצמו מקבל טומאה בכל שהוא, זה אינו חומרא לגבי אדם, דבאדם לא שייך כל שהוא. ויש לתמוה על הרב המגיה, איך לא ראה דברי רש"י. ושוב ראיתי בספר קהלת יעקב דף כז ע"א [הל' שבת פ"ח הכ"ז] הקשה עליו כן, ושוב ראיתי בחידושי הר"ן שכתב כאן, כי רש"י לשיטתו⁴³ דאוכל מקבל טומאה בכל שהוא, ע"ש.

מצינו שהשני עושה שני על ידי משקין. חגיגה כד [ע"ב תוס' ד"ה דתנן].

אף אני לא אמרתי אלא בתרומה שטהרתה טומאה היא אצל הקודש. עיין על לשון רש"י במהרש"א ובמהר"ם. ועיין בית אברהם כהן דף קלד [מנחה בלולה ריש הקונ'] שהאריך בדברי רש"י, ועיין על דברי רש"י מרכבת המשנה ח"א פ"א דאבות הטומאה ה"ז, ובקונטרס ח"י דבר ענף א' שריג ב'.

תוספות ד"ה משקין. מרכבת המשנה ח"א, בקונטרס לח"י דבר בפתיחה שריג י"ב.

דף לד, ב. על טהרת הקודש לא. וכתב רש"י, כלומר לית ביה שלישי. וכתב רש"י כן לפי מה דמפרש לעיל דרבי יהושע לית ליה שלישי על טהרת הקודש, אבל מהגמרא אינו מוכרח כן, דאפילו אם נאמר דיש שלישי בחולין שנעשו על טהרת הקודש רק

דף לג, ב. וחכמים אוסרים במעשר. יבמות עג [ע"א תוס'] ד"ה מה שאין כן.

הכניס ידיו לבית המנוגע. נזיר מג [ע"א תוס'] ד"ה צירף, שבועות יז [ע"ב תוס'] ד"ה אפילו, ועיין מ"ש שם.

תוספות ד"ה והא נגיעה היא כו'. וא"ת ואפילו אם היה תנן. עיין במהרש"א. וכוונתו להקשות, דלפי סברתם דבאכילה אין איסור רק משום נגיעה הוא, אבל אי נגיעה לא אסרו אכילה ג"כ שרי, א"כ איך קאמר ע"כ לא פליגי רבנן אלא באכילה אבל בנגיעה לא פליגי, דא"כ כיון דנגיעה שרי אכילה איך אסורה, ועל זה היה להם להתוספות להקשות. ותירץ לזה, דוודאי הוה מקום לפרש דחכמים מתירים בנגיעת מעשר, דאין איסור לנגוע בהם אע"פ שנטמאם ואסור אח"כ לאוכלם, דלא מצינו איסור לטמאות מעשר כמו דאסור לטמאות תרומה, אבל כיון שנגע בהם עכ"פ אסור לאוכלם. אבל ממתניתין הקשו שפיר, דמיירי שאין גופו טמא רק ידיים מסואבות, א"כ לא אסור באכילה כלל, א"כ אף שיצא מהן דם מותר ליגע, ואי בשביל האכילה, אף אם נטמאו מותר לאכול, אלא וודאי צ"ל דהנגיעה ג"כ אסורה⁴¹. ועיין בתפארת שמואל דף לו [בהשגות על מהרש"א], דכתב על דברי מהרש"א דהן תמוהים, ולפי מ"ש הדברים קרובים למה שכתב הוא בפירוש דברי התוספות. ועיין ברדב"ז דפוס ויניציא סימן תת"כ הביא בשם תוספות הרא"ש קרוב לקושית מהרש"א, וגם קרוב לתירוץ⁴², והרדב"ז האריך בזה, ע"ש. ועיין בשער המים [שיטה לה ע"א], ובמגדנות נתן [מב ע"א], ובמרכבת המשנה ח"א בקונטרס אחרון דף יח ע"ג, ובמעשה חייא דף פג [חולין].

תוספות ד"ה האוכל. מרכבת המשנה ח"א פ"א דאבות הטומאה ה"ז, ובפתיחה לקונטרס לח"י דבר ענף א' שריג ב'.

שלישי שני לקודש. עיין זבחים צט [ע"א תוס'] ד"ה מדבר המטמאני.

דף לד, א. אלא אפילו בחולין שנעשו על טהרת תרומה. עיין נידה ז [ע"א תוס'] ד"ה והאי.

מאן חבריא, רבה בר בר חנה היא. מרכבת המשנה ח"א פ"א דאבות הטומאה הי"ז. מצינו שהמאכל חמור מן האוכל. דאילו

41. ראה רש"ש.

42. וז"ש: אמאי ידים שניות הן ואין שני עושה שלישי בחולין. תימה לי אף אי עביד שני שלישי בחולין, אמאי אין נאכלין בידים מסואבות, מאי נפקא

43. פסחים לג, ב ד"ה בכביצה, סוטה ל, א ד"ה ונותנת.

והרי הכא מוכח מהתוספות, דאפילו בוודאי טומאת גוויה מותר לו לאכול חצי שיעור כיון שהוא דרבנן, מכל שכן לטמאות עצמו בחצי שיעור דליכא איסורא. ולענ"ד דברי התוספות גופא צריכינן ביאור, דהא חצי שיעור אפילו באיסורין דרבנן אסור, וכן כתב הריב"ש בסימן רפ"ז בפשיטות, וא"כ כיון דפסול גוויה מדרבנן אסור לאכול, למה נקיל בהך חצי שיעור יותר מחצי שיעור אחר באיסור דרבנן⁴⁴. ואפשר דהכא שאני, דכיון דהוא חצי שיעור ע"י תערובות, ופסול גוויה דרבנן, לא מחמירינן ביה כולי האי⁴⁵, הא אילו הוה בעיניה הוה אסור אפילו חצי שיעור, וא"כ לאכול חצי שיעור בעיניה לטמאות עצמו בחצי שיעור נמי אסור. ובהכי ניחא הך גמרא דכריתות שהביאו התוספות אח"כ לסייע לרש"י, מדאמר התירו לעוברת פחות, דמשמע אבל כשיעור לא, וגם אחר לא שרי, ותירצו דמיירי בבא אח"כ לאכול תרומה. ואכתי מי ניחא, הא עכ"פ חצי שיעור הוא, ומותר לטמאות עצמו בחצי שיעור, לשיטתם שכתבו דאפילו היה טמא מותר לאכול חצי שיעור בטומאה דרבנן, והרב חקרי לב שם נתקשה בזה. אבל לפי מה שכתבתי ניחא, דבחצי שיעור בין לטמאות עצמו, בין אם היה טמא לאכול חצי שיעור קודש או תרומה אסור וכשיטת הרדב"ז. ושוב ראיתי להרב חקרי לב עצמו בסוף דבריו שכתב כן, אלא דהניח לבסוף בצ"ע, כיון דחצי שיעור ע"י תערובות נמי אסור.

ולענ"ד הקלושה אפילו אי חצי שיעור אסור מן התורה אפילו ע"י תערובות, הני מילי באיסורין דאורייתא, אבל באיסורין דרבנן לא אסור חצי שיעור ע"י תערובות. והדברים מוכרחים מדברי התוספות, דאם לא כן מה סברא יש להקל בטומאות הגוויה, משאר איסורין דרבנן דאסרינן בהן חצי שיעור. ועוד הא איכא כמה טומאות דרבנן, ולא מסתבר שנקל בהם בחצי שיעור לאכול קודש או תרומה, ואדרבה נראה מזה דגם לענין טומאה אפילו דרבנן יש חצי שיעור שלא לפסול האיש בחצי שיעור, ומכל שכן בטומאת כהן ונזיר דאסורין לטמאות בחצי שיעור, ודלא כהרב חות יאיר בסימן ט"ו.

דף לה, א. רש"י ד"ה דליכא כזית בכדי אכילת פרס. חקרי לב ח"א קעג [שם], ועיין ארעא דרבנן סימן רס"ד.
ואיצטריך דעולא ואיצטריך דרבי יונתן. אין הכוונה למאי צריכי תרווייהו, דאפשר חד לא שמע

דאין גופו שני לקודש, אפי' הכי פריך הגמרא שפיר. ועיין בתולדות יצחק [קע ע"ב].
והשלישי נאכל בנזיד הדמע. עיין משנה למלך פי"ו דטומאת אוכלין ה"י.

רש"י ד"ה בחולין שנעשו כו'. אלו קאמר, הוא סוף הדיבור, ושייך כל הדיבור לעיל בתחילת העמוד וקאי אקושית ר"ז, ודיבור הא שלישי הוא במקומו וקאי לקמן.

תוספות ד"ה והשלישי כו'. ומה שהקשה מ"מ האיך שרי למפסל גופו כו'. ועיין בכריתות יג [ע"א תוד"ה התיירו] דהוכיחו שם מסוגיין דמותר לטמאות גופו, ולפירוש רש"י אין הכרח, ועיין במשנה למלך שם. ועיין לעיל דף ב ע"ב שנראה שהתוספות [ד"ה טמא] נסתפקו בזה אי אסור לטמאות גופו או לא. אמנם בפסחים דף קטו [ע"א] ד"ה כל שטיבולו במשקה נראה דס"ל כרש"י דאסור לטמאות גופו. והביאו ראיה מן המשנה, דאם יצא מהן דם אין נאכלין בידים מסואבות שאסור לפסול גופו. ורש"י פירש לעיל בריש הסוגיא, הכא בחולין שנעשו על טהרת הקודש, אדם הרגיל לאכול קדשים ושומר אף חולין מכל טומאות הפוסלות בקודש, ואשמועינן דשני עבדי בהו שלישי, וא"כ אין ראיה כלל דאסור לפסול גופו, דהרי שלישי בקודש וודאי אסור לאכול משום טומאה, וא"כ זה הרגיל לאכול קדשים נזהר אף משלישי בחולין שנעשו על טהרת הקודש. אמנם מן הגמרא משמע לכאורה, דמיירי משום פסול גופו, ולהכי כתבו התוספות כן שם. אמנם רש"י אע"ג דס"ל דאסור לטמאות גופו, אפי' הכי לא ניחא ליה בפירוש התוספות דפסחים. ועיין מה שכתבתי לעיל בדף ב, ועיין בר"ש סוף מקוואות.

באותו הדיבור. אע"ג דחצי שיעור אסור מן התורה, הכא בפסול הגוף דרבנן לא החמירו. ומשמע דווקא בטומאה דרבנן, אבל בטומאה דאורייתא אף לאכול חצי שיעור אסור, דמאי חילוק יש [בין] חצי שיעור דאכילת איסורין, או [בין] חצי שיעור לטמא שאוכל תרומה או קודש. וראיתי להרב חקרי לב בדף עג [שם] הקשה על הרדב"ז בדפוס ליוורנו סימן ע"ח, שכתב דלשיטת התוספות דפסחים שכתבתי לעיל, אפילו להושיט אצבעו לתוך המשקה ולמצוץ אסור, אע"ג דלא נפסל גופו אלא ברביעית, מ"מ ראוי שלא לטמא אפילו בפחות מכשיעור, דדמי לכל האיסורים דחצי שיעור אסור מן התורה לרבי יוחנן, לענין טומאה נמי אין ראוי לו לשתות פחות מכשיעור, ע"ש,

44. כן העיר הרש"ש.

45. כך מסיקי גם הרש"ש והמהר"ץ חיות.

רש"י פרט לדם קילוח. זרע אמת חי"ד סימן ב'. תוספות ד"ה סלקא דעתך אמינא כו'. תימה, הא גיזה עצמה שריא כו', ובתולש נמי פליגי כדמוכח התם כו'. כלומר, הוה אפשר לומר דווקא בנשר פליגי דלא עביד איסורא, אבל בתולש דעביד איסורא אף שגזז אסור, להכי הביאו ראייה דאף בתולש פליגי דעביד איסורא, וא"כ מוכח דהגיזה שרי. אמנם קשה, דהא בסוגיא הקודמת שם מסיק בגמרא דתולש לאו היינו גוזז, וא"כ מאי ראייה מתולש לגוזז, די"ל דווקא תולש שרי התלישה, דאינו בכלל הגיזה שאסרה תורה, אבל גוזז דאסרה תורה אף הגיזה אסורה נמי אם גוזז. ואפשר לומר דהתוספות ס"ל, דאי ס"ד דגיזה דאסורה מן התורה אף הגיזה אסורה מן התורה, א"כ אף בתולש דאסור מדרבנן התלישה אסורה מדרבנן. ושוב ראיתי להרב זרע יצחק [רנא ע"ג] שהקשה קושיא זו. ועוד דייק על התוספות מאי תולש נמי דקאמרי, דמאי ענין תולש לגוזז, ולפי מ"ש נחא, דכתבו תולש נמי כלפי נתלש, אבל לא כלפי גוזז.

וראיתי להרב הלכות יו"ט שם בבכורות [פ"ג אות מב, א], דהקשה על התוספות דכתבו ואחר שחיטה שרי אפילו לגוז, כדמשמע בפ"ב דבכורות, והיינו הך תנא דדריש תזבח ואכלת, אין לך בהם היתר אלא משעת זביחה ואילך, וא"כ כיון דדריש דאין היתר אלא משעת זביחה ואילך, א"כ הרי סבר דאפילו הגיזה אסורה, דאם לא כן הרי יש לך בהם היתר קודם זביחה. וא"כ י"ל, דהא דמתרץ הגמרא כאן דאתי למישרי דם פסולי המוקדשין דלא בעי קבורה, כוונת הגמרא דר"ש ס"ל כהאי תנא דלא דריש מתזבח ולא גיזה, אלא כאידך תנא דדריש מתזבח ואכלת דאין היתר אלא מזביחה ואילך, וא"כ אף הגיזה אסורה, ע"ש. ולענ"ד בלאו הכי קשה, דאיך דריש אין לך בהם היתר אלא משעת זביחה ואילך, דהא אפשר בתלישה, דתולש לאו היינו גוזז, ובעל כרחך צ"ל דאין לך היתר הנאה דקאמר, היינו כדרך שרגילין ליהנות לגוז, וא"כ י"ל דהאי תנא נמי סבר דגיזה מותר, וא"כ זה לא מיקרי היתר קודם שחיטה, דהא אסור לגוז, ואף דאם גוז מותר, מ"מ כיון דאסור לגוז ולוקה, שפיר מיקרי דאין לו היתר קודם זביחה. וכן נראה, דהא משמע דלא פליגי הני תנאי אלא בפודין הקדשים להאכילן לכלבים, אבל לענין דבר אחר לא נחלקו כלל.

באותו הדיבור. כדתנן הגוזז והעובד סופג את הארבעים. שכח המדפיס מלציין, והוא שם בבכורות דף טו ע"ב.

ת"ר השוחט והתיז דם. מרכבת המשנה ח"ג פ"י טומאת אוכלין ה"ג.

מחבריה, כיון דתרווייהו היו אמוראים קדמונים, אע"פ שרבי יונתן קדם לעולא, מ"מ אפשר דלא שמע. אמנם כוונת הגמרא דלא נימא דעולא ורבי יונתן פליגי אהדדי, מדעולא נקט חולין שנעשו על טהרת תרומה, משמע דתרומה עצמה חמירא דאפילו ליגע אסור, ורבי יונתן נקט תרומה עצמה, משמע דחולין שנעשו על טהרת תרומה אפילו לאכול מותר, ולהכי קאמר הגמרא דלא פליגי, אלא תרווייהו שוין, ומר משמיע לן היתר נגיעה, ומר משמיע לן איסור אכילה. ועיין בתורת חיים.

תוספות ד"ה האוכל שלישי. מרכבת המשנה ח"א פ"א דאבות הטומאה ה"ז.

תוספות ד"ה בחולין. מרכבת המשנה ח"א פ"א דאבות הטומאה ה"ז.

דף לה, ב. שמא תשב עליהן אשתו נדה. חגיגה יט [ע"ב תוס'] ד"ה בגדי עם הארץ.

שחיטה מכשרת. ע"י לקמן קכו [ע"ב תוס'] ד"ה ומר סבר.

ההוא למישרי דמן דפסולי המוקדשין בהנאה הוא דאתא. ראיתי להרב דמשק אליעזר ברף סט שכתב, דדם מליקת עוף טהור בחולין שנעשו על טהרת הקודש כולי עלמא מודו דמכשיר, ואע"ג דדם קדשים אינו מכשיר. ובזה תירץ קושית התוספות דלעיל דף לג [ע"א] בד"ה השוחט בהמה חיה ועוף, דכולי עלמא מודים אפילו רבנן דקרא איירי בפסולי המוקדשין, דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, ודווקא דם פסולי המוקדשין דבהמה דלא בעי כיסוי, והוי בכלל תשפכנו כמים, אבל פסולי המוקדשין דחיה ועוף דטעון כיסוי, ולא הוי בכלל תשפכנו כמים, דמן אין מכשיר, ע"ש בארוכה. ולא הבנתי כוונתו, היכן מצינו חיה ועוף פסולי המוקדשין, דהא חיה אינה קריבה, ועוף אין לו פדיון, שאין פדיון לעופות, וא"כ היכן מצינו חיה ועוף פסולי המוקדשין. ואפשר כוונתו שאוכל חיה ועוף על טהרת הקודש, כמו שנראה מתחילת דבריו, אמנם זו אין נקרא פסולי המוקדשין, ודמן מכשיר כמו שאר דם, דמה חילוק יש בין חולין גמורים לאלו, ואי משום שרוצה לאוכלם אחר שחיטה על טהרת הקודש, זה לא מעלה ולא מוריד שלא יכשיר דמן, ואי מיירי בהקדשין לבדק הבית, זה לא נקרא פסולי המוקדשין, ודברי הרב שגבו ממני.

דף לו, א. סד"א הואיל ואסור בגיזה ועבודה. עיין מעילה יב [ע"ב תוס'] ד"ה חלב המוקדשין, ודף יג [ע"א תוס'] ד"ה אתיא העברה.

דף לו, ב. חד בטומאת מת וחד בטומאת שרץ. עיין בבא קמא כה [ע"ב תוס'] ד"ה וקמייתי ליה. חיבת הקודש דאורייתא. זבחים לד [ע"א תוס'] ד"ה ואפילו. לרבות עצים ולבונה. בבא קמא עז [ע"א תוס'] ד"ה פרה. אלא חיבת הקודש מכשרתן. חגיגה כג [ע"ב תוס'] ד"ה והא דרבנן. תוספות ד"ה והבשר. ברית יעקב דף מח ע"א [דרוש יט ד"ה ומורי הרב].

דף לו, א. תוספות ד"ה כי מהניא חיבת הקודש. מרכבת המשנה ח"א פ"י דטומאת אוכלין הי"ז. אמר רבי שמעון השוחט בלילה ולמחר כו'. הא וודאי בדיעבד מיירי, דהא בלא נר אסור לכתחילה, ואי בנר הא אפשר לראות. דכתיב זאת החיה אשר תאכלו כו'. מגילת ספר לאוין [עו] דף טז ע"ד. ודילמא היינו נבלה היינו מסוכנת. וכתב רש"י ואשמועינן דקאי עלה בלאו נמי. כוונתו, לפי מה דסבר השתא דמסוכנת ונבילה הכל חדא, דכל שהתחילה להסתכן ולבסוף מתה הרי היא כמתה כבר ואסורה (כמו דבאמת איכא נבילות מחיים, כגון נשברה מפרקת ורוב בשר, וניטלה הירך, ושאר דחייב עליהם משום נבילה), וא"כ קשה, נבילה דכתב רחמנא למה לי, כיון דכבר אשמעינן מזאת החיה מסוכנת והיינו נבילה, לזה פירש רש"י דנכתב לאשמועינן דקאי עלה נמי בלאו, וא"כ בין במסוכנת בין בנבילה יש לאו ועשה, ועל זה תירץ הגמרא דבכלל לאו דנבילה ליתא למסוכנת, דמדכתיב וכי ימות מן הבהמה וכו', שמע מינה דבחיים לא נקראת נבילה, וא"כ כיון דמחיים לא נקראת נבילה, אי ס"ד דמסוכנת אסורה, נבילה למה לי. והדר פריך הגמרא, דילמא לעולם מסוכנת אסורה משום נבילה, היינו מקרא דזאת החיה, והא דקשיא לך נבילה למה לי, כיון דלא מצי קאי אמסוכנת, דבתורה לא נקראת נבילה, מ"מ איצטריך, דמסוכנת ליתא רק בעשה, ונבילה לאחר מיתה עשה ולא, זה כוונת הסוגיא. והכלל דמעיקרא הוה סבר דמסוכנת בכלל נבילה, איכא במסוכנת נמי לאו, ולבסוף דהוכיח דמסוכנת לאו בכלל נבילה, עכ"פ איכא איסור עשה, ונבילה לאו ג"כ. ועיין תולדות יצחק [קע ע"ג].

בנתקנה מיהו אשוו להדדי. מלכי בקודש דף קכו [חולין]. רב אשי אמר תולין לעולם משמע. הרמב"ם בפ"י דטומאת אוכלין [ה"ג] פסק כרב אשי דתולין בנתקנה בין סימן לסימן, וא"כ צריך לומר דמספקא לן אי ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, ואילו בפרק א' דפסולי המוקדשין [הי"ח] פסק הרמב"ם דישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף, וכתב הכסף משנה דפסק כרבי יוחנן, וא"כ למה הכא מספקא ליה⁴⁶. ושוב ראיתי להרב דמשק אליעזר שהקשה כן, אלא שהוא כתב דהרמב"ם פסק כר"ל, ולא ראיתי שכתב כן. ועיין בבתי כהונה בבית ועד [הל' פסולי המוקדשין פ"א דין י"ח] שהקשה כן, וע"ש מה שתירץ. הן אמת דלא ראיתי להרמב"ם שכתב דשחט מיעוט סימנים בחוץ וגמרון בפנים דחייב, רק בפ"א דהלכות פסולי המוקדשין [הי"ח] כתב דפסול, אבל חייב לא כתב, וגם בהלכות מעשה הקרבנות בדין שחוטט חוץ לא הביאו לא לחייב ולא לפטור. וראיתי בדמשק אליעזר בהך פרקין בסימן ד' כתב דבפרק י"ח מהלכות מעשה הקרבנות פסק כר"ל, ואני לא מצאתי לו שם שכתב כן, וא"כ היה נראה דהרמב"ם גם שם מספקא ליה, ולהכי לא כתב חייב. אמנם לפי זה ה"ל לכתוב ג"כ דפסולה מספק, וכן דקדק בבתי כהונה בבית ועד דף סו ע"ג [הל' פסלה פ"א דין י"ח]. ואפשר לומר דהרמב"ם ס"ל, דלא מסתברא דנחלקו ר"י ור"ל בפלוגתא דרבי חייא ורבי, דהא ברייתא היא, ואיך לא שמיע להו, לכן סבר הרמב"ם דדווקא הכא מספקא ליה, משום דם שחיטה דמכשיר, מעל הארץ תשפכנו כמים נפקא לן, ומזה ילפינן דלא בעי כיסוי, דכל דם דבעוף בעי כיסוי כנגדה בבהמה מכשיר. וזהו הספק אפילו למאן דאמר אין לשחיטה אלא לבסוף בעלמא, הכא ישנה לשחיטה מתחילה, דהרי הוא דומיא דדם כיסוי, דכל הדם טעון כיסוי, וסברא זו שכתבתי כתבה הר"ן בחידושי. וכן למאן דאמר ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, אפשר לומר דהכא שאני, דהוה דומיא דכיסוי דאינה אלא לבסוף, דצריך לכסות כל הדם, אבל קודם גמר השחיטה אין כאן כיסוי, והוא הדין דאין מכשיר, וא"כ כי נתקנה הוה ספק, לכן פסק הרמב"ם דספיקא הוי. ועיין במרכבת המשנה ח"ג פ"י דטומאת אוכלין ה"ג. צריד של מנחות. מרכבת המשנה ח"ג פ"א דאבות הטומאה ה"ז, ועיין ברית יעקב קלג ע"ד [יגל יעקב קונטרס אחרון ד"ה כתב הרמב"ם] שהקשה קושיא זו על הרמב"ם, וע"ש.

46. בסתירה זו נתקשו הרבה אחרונים, כמו רעק"א, כתב סופר, תפארת יעקב, אור שמח ועוד, ע"ש תירוץיהם.

משום הך קושיא עד כמה לשחוט וליזיל, וא"כ מאי פריך, ולהכי תירצו דלעיל מוכח דהוה דיעבד מדקתני שחיטתו כשרה. ולפי זה נראה מדברי התוספות, דאע"ג דמשמע לכתחילה ומשמע דיעבד, מ"מ היכא דלכתחילה הוא, צריך טעם למה נקט לישנא דדיעבד ונתן מקום לטעות. ולעיל דף כט דייק רב אשי מהשוחט שני ראשין דדיעבד הוא, אע"ג דכתבתי דהוא נמי לכתחילה, אפשר נמי מהא דייק כיון דאפשר למטעי למה תני השוחט, שמע מינה דבבבדשים מיירי. ועיין בפרשת הכסף דף ס ע"א [הל' עכו"ם סוף פ"ז] דפשיטא ליה דהשוחט דיעבד, וכבר כתבתי דהתוספות לעיל דף ג לא ס"ל הכי. וראיתי עוד שם בפרשת הכסף שהקשה, דבריש סוטה [ב, א] הבינו התוספות [ד"ה המקנא] דהשוחט את המסוכנת היינו לכתחילה, ואילו הכא כתבו דלשון דיעבד הוא. ולפי מה שכתבתי לא קשה, דשם כתבו דהכא וודאי לכתחילה הוא, דהרי שרי לשחוט המסוכנת לכתחילה, אלא כאן באו לתרץ כיון דלשון דיעבד נמי הוא, למה נקט הך לישנא.

תוספות ד"ה השתא מחיים אסירא לאחר מיתה מיבעיא כו'. לפירוש התוספות משמע, דלעולם איכא איסור עשה דשאינה זבוחה אף בנבילה, ומכל שכן בחיים. ולפי זה קשה, לעיל דף לג [ד"ה אחד] שהקשו לרבי מאיר דאמר אבר מן החי אינו נוהג אלא בבהמה, א"כ לרבי מאיר אבר מן החי דחיה ועופות הטהורים [מותר], קשה מי איכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור, ומאי קושיא, והא הוי איסור עשה דשאינה זבוחה לישראל ואסור ג"כ [לנכרי]. ובעוף למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה שפיר קשה, אמנם י"ל דרבי מאיר סבר יש שחיטה לעוף מן התורה⁴⁸. ודוחק לומר דהתוספות ס"ל דאיסור עשה לא מיקרי איסור רק איסור לאו בעי, דמנא להו לומר כן ולהקשות לרבי מאיר. אמנם הא לא קשיא, דזה באמת מה שתירצו לעיל, דמ"מ אסור משום שאינה שחוטתה, כלומר דעובר בעשה שאינה זבוחה. ועיין בחקרי לב ח"ב דף א ע"א [יו"ד סימן א'] שהביא כן בשם שיטה כ"י לסנהדרין בשם תוספי הרא"ש, והרי הם דברי התוספות דלעיל.

וראיתי להרב חקרי לב שם שכתב, לפי מה דקיימ"ל כרבי עקיבא דבשר נחירה היה מותר להם

מחיים לא איקרי נבלה. היינו ע"י חולי בעלמא לא נקראת נבילה עד שמתה ממש, שכל שיש בה חיות שיכולה לפרכס לאו נבילה, אבל אם יש בה חסרון כגון נשברה מפרקת, שפיר נקראת נבילה אפילו מחיים.

אמרה התורה יבוא איסור נבלה ויחול על איסור חלב. ועיין בשער המלך דף קכב בח"ב [הל' איסורי ביאה פי"ז ה"ח], שהקשה על התוספות ביבמות דף לג [ע"ב ד"ה אמר] שכתבו דר"ש דלית ליה כולל לית ליה הך דרשא, ודווקא למאן דאית ליה כולל אית ליה להך דרשא, א"כ לר"ש מסוכנת דשריא מנליה, ובוודאי לא יחלוק על זה דמסוכנת שרי, ועוד הא ר"ש גופיה קאמר במשנה השוחט בלילה כו', דמוכח דמסוכנת שריא ע"ש. ובאמת אינו מוכרח כלל מדברי התוספות שם דר"ש לית ליה האי דרשה. ועיין בהרב המגיד ריש פרק ז' דמאכלות אסורות [ה"ב] שכתב, כי לדעת הרמב"ם דהכא איסור נבילה על איסור חלב איסור מוסיף הוא⁴⁷, דמ"מ אפילו למאן דלא ס"ל איסור מוסיף, מודה בזה [הואיל] וגזירת הכתוב הוא, שהרי הוא מפורש בתורה, ומ"מ אין למדין ממנו לעלמא. ועיין מגילת ספר לאוין [קלח] דף סט ע"ב.

רש"י ד"ה מסוכנת מחמת טריפות שחסרה היא מיבעיא. דהך טריפה נמי אינה חיה. לכאורה קשה, דאי מוקמינן זאת החיה למסוכנת, אין לנו לימוד לטריפה שאינה חיה, ודווקא אי לא איצטריך למסוכנת מוקמינן לטריפה שאינה חיה... מסוכנת ואינה מכלל נבילה....

תוספות ד"ה השוחט את המסוכנת. אפילו לכתחילה נמי כו'. עיין לעיל דף ג [ע"א ד"ה המניח], דכתבו דלשון השוחט משמע לכתחילה ומשמע דיעבד, וא"כ מ"ש דנקט השוחט דהוא לשון דיעבד, דלא הוה ליה למנקט לישנא דמשמע לתרי אנפי, דלא נטעי לומר דהוא דיעבד דווקא, ולהכי כתבו דנקט הכא משום עד שתפרכס. אלא דלפי זה לעיל דף ג [שם] לא הוצרכו לתרץ הא דפריך בריש פרוקין [כו, א] השוחט דיעבד, דסמיך אשחיטתו כשרה, אלא הוה להו לפרש נמי למה נקט לישנא דאיכא למטעי דהוה דיעבד. ויש לומר דאדרבה, לעיל ליכא למטעי דהוה דיעבד,

⁴⁷ ואיסור מוסיף.

⁴⁸ ראה בפלתי סי' סב סק"ב.

⁴⁷ וכ"כ תוס' בזבחים ע, א ד"ה יבוא. ובשו"ת מהרש"ל סי' כ"ח כתב בשמ"מ נפלה ט"ס, וכונתו לאיסור כולל ולא

בין לכתחילה לדיעבד, או דאף לכתחילה שריא, או דאפילו בדיעבד אסורה. ואין להקשות כיון דיחזקאל לא אכל, והרוצה להחמיר על עצמו הרי זה משובח⁵¹, א"כ י"ל דלהכי קתני דיעבד במתניתין, ולמה לא תירצו כן התוספות לעיל, דמשום הכי אין שייך דיעבד, כיון דמצד הדין מותר לכתחילה, ואפילו מידת חסידות אין כאן.

תוספות ד"ה שלא הורמו מתנותיה כו'. וי"ל דרבי יוחנן סבר כמאן דאמר שלא אכל כו'. עיין בתוספות לקמן דף קלא [ע"א תוס'] ד"ה הכי גרסינן שכתבו, דאע"ג דלית הלכתא כרבי יוחנן דהוה כאילו אוכל טבלים, איסורא מיהו איכא. ולפי זה קשה קושית התוספות להך מאן דאמר הכא דאמר דיחזקאל לא אכל מן הבהמה שלא הורמו מתנות, מאי רבותא, דהא לכולי עלמא אסירי, דנהי דהתוספות תירצו לרבי יוחנן דלא סבר כן, אבל הך מאן דאמר דסבר הכא כן, לדידיה תקשי אם לכולי עלמא איסורא הוא. ויש לומר דהתוספות לא דחו להך תירוצא דיחזקאל כהן הוה, אלא אי אמרינן דהוה כאילו אוכל טבלים דכהן עצמו אסור בטבל, אבל אם נאמר דהוה רק איסורא בעלמא, שפיר י"ל דכיון דכהן הוה, אפילו איסורא בעלמא ליכא⁵². וכן מוכח מדברי רש"י שכתב, אע"פ שהיה כהן ובלא הרמה יכול לאוכלה, משמע אבל אחר אינו יכול לאכול בלא הרמה, וזה כוונת הפר"ח בסימן ס"א [סעי' כ] שהקשה ותירץ כן. ובכרתי ופלתי [סק"א] השיג עליו, שהתוספות דחו הך תירוצא כיון דכהן היה. ואחר המחילה דבריו תמוהים, דהתוספות לא דחו הך תירוצא אלא לרבי יוחנן דאמר דהוה כאילו אוכל טבל, אבל אם נאמר דהוה איסורא בעלמא, הך תירוצא עולה שפיר, והרי כן מוכח להדיא מדברי רש"י. ושוב ראיתי במחזיק ברכה דף פד [סי' ס"א ס"ד] שתמה על הפלתי, ע"ש, ותמיהני שלא הביא ראיה מדברי רש"י. אמנם בעיקר קושית התוספות דסברי דלרבי יוחנן הוה כאוכל טבל ממש, אין הכל מודים בזה, אלא גם לרבי יוחנן הוה איסורא בעלמא. ועיין במגילה כח [ע"א] ולקמן קלא.

דף לח, א. כל היכי תיחי ותיזיל. רבינו ירוחם [נתיב טו ח"ג] כתב בשם רש"י דסוף שחיטה היינו לאחר שנשחטה, וכן פסק רמ"א בסימן י"ז [סעי' א']

במדבר, ועיקר מצות שחיטה הוא שלא ינחור ויאכל אלא ישחוט ויאכל, ולפי זה אין באכילת אבר או בשר מן החי איסור שאינו זכות, שהרי גם בשעת היתר נחירה אבר או בשר מן החי הוה לקי עליה, ואין איסור זה כי אם בנחירה או שחיטה פסולה, ע"ש בארוכה⁴⁹. ולענ"ד יש להשיב דאין זו ראיה מנחירה, דהרי אף שהותר נחירה, מ"מ היה נחירה מצוה ג"כ, שהיו צריכים דווקא לנחור, ואילו המיתו בהמה על אופן אחר היתה אסורה, וכמו דס"ל להך מאן דאמר דאין שחיטה לעוף מן התורה, וא"כ אם היו אוכלים אבר מן החי או בשר מן החי היו עוברים על עשה דנחירה, כמו דעכשיו עוברים על עשה דזביחה⁵⁰. ואפילו אם נאמר דעיקר טעם דנחירה היה כדי שיצא הדם, כמו שנראה מדברי התוספות דלעיל, מ"מ עכ"פ היו עוברים על איסור זה, ועכשיו שנצטווה בשחיטה עוברים על הך איסור. ועיין בשבועות דף כד [ע"א ד"ה האוכל] מה שהקשו התוספות בשם ריצב"א על הך סברא דהתוספות. ועיין מה שתירץ שם בחקרי לב. ובמסקנא העלה דשלוש שיטות בדבר, דלהתוספות והרא"ש והרשב"א והריב"ש בסימן שפ"ח איסור דשאינה זבוחה הוא בין בחייה בין לאחר מיתה, ובאבר ובשר מן החי מלבד הך איסורא עובר בעשה דשאינה זבוחה, וכן בנבילה, מלבד לאו דנבילה, עובר על הך איסור דשאינה זבוחה. ולהרמב"ם והרמב"ן והסמ"ג והחינוך ואורחות חיים, בחייה ליכא איסור דשאינה זבוחה, אבל לאחר מיתה, מלבד הלאו דנבילה, עובר בעשה דזבוחה. ולבעל הלכות גדולות והרשב"ץ בח"א סימן ק"ס ליכא עשה כלל בזביחה, בין בחייה בין במיתתה. ועיין בדברי אמת בקונטרסים מה ע"ב, נו ע"ג, [קונט' ששי], ובדף פג [קונט' תשיע'], ומלך שלם ח"ב דף נד ע"ד [קידושין פ"ד ד"ה וראיתי], ועיין לעיל דף ט ע"א שהארכתי בזה.

דף לז, ב. והיכי דמי, שעשאה גיסטרא. עיין במהרש"א, ומ"ש בתפארת שמואל דף לו ע"ג [השגות על מהרש"א].

אי אמרת בשלמא שריא היינו רבותיה דיחזקאל כו'. וליכא למימר דלכתחילה אסורה ובדיעבד שריא, וכמ"ש בקול הרמ"ז [חולין], דהא אם נאמר דאסורה היינו משום דהיא בכלל נבילה, וא"כ ליכא ליפלוגי

וזבחת ואכלת.

49. וכ"כ הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ד הי"ב]: גדולי החכמים לא היו אוכלים מבהמה מסוכנת, ודבר זה אין בו איסור, אלא כל הרוצה להחמיר על עצמו הרי זה משובח.

50. וכן יישב גם הראש יוסף.

49. גם בחי' חת"ס כתב דאליבא דר"ע לא היה איסור אינו זבוח בחייה, ועל זמן זה הוצרכה התורה לאסור איסור נבילה. 50. המהר"ם שיק דחה טענה זו, שאף שבמדבר היו צריכים לנחור הבהמה בסימנים, מ"מ לא היה אצלם איסור אינו זבוח, שכיון שלא הוזהרו על השחיטה, ע"כ לא נאמר בהם הכתוב

בלילה כו'. הטור [סי' י"ז] פסק כרבי אליעזר דדיה אם זינקה וכר"ש, והכל תפסו עליו בזה. וראיתי להרב כרתי ופלתי [שם סק"ב] שכתב לתרץ, דהא קשה, למה בשוחט בלילה ולמחר השכים ומצא כתלים מלאים דם פסול, וצ"ל דחיישינן שמא באמצע השחיטה זינקה, ולמה חיישינן להכי, ולא ניזול בתר רובא דרוב המסוכנות חיים, אלא צ"ל דאינה רוב, ורוב המסוכנות אין חיים, ולהכי חיישינן שמא באמצע שחיטה זינקה. וכיון שכן דמסוכנת לא הוי בחזקת חיה, א"כ איך מותר לשחוט את המסוכנות ביו"ט, וכדאייתא בביצה כה [ע"א], בשלמא אי הרוב חיים שפיר, אלא אי אמרת דהרוב אין חיים, למה מותר לשחוט ביו"ט, דהרי הוה כעוף הנדרס, אלא וודאי הך משנה דמסוכנת מותר לשחוט אתיא כר"ש, ע"ש. ואחרי המחילה רבה דבריו דברי תימה, דוודאי אילו היו התנאים האחרים מודים לר"א, דאם רואים שזינקה הוי סימן חיות, א"כ אף השוחט בלילה ומצא למחר כתלים מלאים דם כשרה, שהרי ידוע שזינקה, ולא הוי תולים שזינקה באמצע שחיטה, אלא שהם סוברים דזינקה לא הוי סימן כלל, וא"כ כי מצא כתלים מלאים דם מאי הוה. ולשיטתו שהקשה דאיך מותר לשחוט מסוכנת, א"כ אף לר"ש קשה, דהא וודאי משמע לר"ש ולר"א דלאו כל המסוכנות מזנקות, אלא דאיכא נמי דמפרכסות ולא מזנקות, ופשיטא דכשרה בהכי אי פרכסה ולא זינקה, וא"כ לר"ש ולר"א כיון דבחזקת חיים קאי ומספק מכשרינן, א"כ אף השוחט בלילה ולא מצא כתלים מלאים דם תהיה כשרה, דאמרינן שפרכסה, דכל ספק הוה לן לאכשורה. אלא וודאי צ"ל, דנהי דמסוכנת מותר לשחוט, דמסתמא אמרינן כל זמן דאית בה חיות תהיה בה סימן כשרות בפרכוס או בזינקה, אבל כשלא ראינו בה סימן חיות אסורה כיון דאיתליד בה ריעותא, ומ"מ הך ריעותא לא מגרע כחה דאסור לשוחטה, ומהאי טעמא עוף הנדרס גופא מתירין לשחוט לדעת רוב הפוסקים⁵⁵ אע"ג דאית ביה ריעותא, ומכל שכן מסוכנת דלית בה ריעותא כל כך. ולפי מ"ש הפר"ח בסימן תצ"ח דשחיטה איסור דרבנן הוא ביו"ט, לא קשה מידי. ואפילו לדעת האוסרים⁵⁶ עוף הנדרס, י"ל דשאני התם שיש בה ריעותא גדולה ובעי בדיקה בכל האברים, אבל כאן דליכא כל כך ריעותא לא, ומ"מ סימנא בעי בין לרבנן בין לר"ש, ואי ליכא סימן חיות פסולה, דנהי דמעיקרא לא חיישינן להכי, כיון דאיכא ריעותא אסורה, ואם היה בלילה נמי אסורה. ואם נאמר דכל היסוד אי לא בדק

דצריך שיהיה הפירכוס בסוף שחיטה ולמשוך עד לאחר שחיטה. והב"ח כתב דלא נמצא כן ברש"י שלנו, וכן כתב מהרש"ל בים של שלמה. והש"ך [סי' י"ז סק"ג] תמה, דהרי רש"י כתב כאן דלאחר ששחטה לא תסגי בכפיפת יד, הרי מבואר דלאחר ששחטה מיירי, וכן כתב רש"י עוד בד"ה אמר ליה רבא ובד"ה שאני אומר.

אמנם מה שהביא הש"ך ראייה מדברי רש"י בסוף העמוד בד"ה בסוף שחיטה, משם אין ראייה, דכוונת רש"י שתפרכס בגמר שחיטה, ומשם מוכח דאית ביה חיותא ג"כ לאחר שחיטה, דאי אפשר אם תפרכס בגמר שחיטה שלא נשאר בה חיות קצת, וסבר רש"י דבמסוכנת בעינן שיהיה בה חיות לאחר שחיטה קצת, אבל לא בעינן שיהיה ניכר בה, רק ע"י פירכוס בגמר שחיטה ממילא הוא ניכר⁵³. וכן מה שכתב רש"י בעמוד ב בד"ה זה פירש למיתה שממנו הביא הש"ך ראייה, יש ג"כ לפרש על הדרך שכתבתי. והפר"ח [שם סק"ג] האריך הרבה בזה, וכתב שהש"ך ורי"ז לא ירדו לכוונת רש"י, ובתבואות שור [שם סק"א] חולק⁵⁴. ולענ"ד הקלושה אין הכרע לאחד מן הצדדים בכוונת רש"י, ופשטות דברי רש"י מורים כרבינו ירוחם והש"ך.

את זה ראיתי להרב בתבואות שור בדף נו [בכור שור] הביא דברי בעל המאור בסוגיין, ונדחק בו מאוד, ופירש בו פירוש רחוק. ולענ"ד הקלושה נראה שבעל המאור היה לו גירסא אחרת בסוגיין, שהוא היה גורס שפשטה ידה ולא החזירה פסולה, הא החזירה כשרה, אימת אילמא כו', וכן העתיק שם הסוגיא, וכל הקושיא שלו על הדיוק של רב חסדא הא החזירה כשרה, ועל זה הוקשה לו לפירוש רש"י, דלמה לו לרב חסדא האי דיוקא, כיון דהוא אמר מסברא דכל כי האי תחיה ותיזיל, א"כ מפשטא דמתניתין איכא ראייה מדקאמר פסולה, ואי בסוף שחיטה, למה פסולה, דכל כי האי תיתי ותיזיל, ולהכי פירש דרב חסדא מוכיח לה מדקתני שאינה אלא הוצאת נפש בלבד וכפירוש התוספות, וא"כ מוכח דבאמצע השחיטה היא, ואפי' הכי קאמר דהחזירה כשרה, ושמע מינה דמהני באמצע שחיטה. אמנם ראיתי למהרש"א, שגם הוא הבין בדברי בעל המאור כמו שהבין הרב שמלה חדשה. אמנם אף אם נאמר דבעל המאור מקשה דלא הוה צריך להוכיח ממתניתין, מ"מ גם זה הוא מקשה, דלמה צריך להאי דיוקא הא החזירה. מנא אמינא לה דתנן אמר רבי שמעון השוחט

53. ובסברא זו החזיק גם הפילתי שם.

54. ונקט ברש"י כדעת הש"ך.

55. רמב"ם, רשב"א ורא"ש.

56. ר"ן.

הכי, אלא כדעת הפוסקים דברייתא לא ממעט דברים שלא נזכרו בה, וכשכוש בזנב מהני, וא"כ אם נאמר דרפרוף וכשכוש הכל חדא, א"כ איך קתני ובעוף אפילו לא רפרף כו', דמאי אפילו, הא בבהמה נמי דינא הכי, ומכח זה יש להוכיח דכשכוש זנב בבהמה לא מהני, לזה כתב רש"י דרפרוף בציר מכשכוש, ולהכי קתני אפילו בשביל רפרוף דלא מהני בבהמה, אבל כשכוש שפיר מהני⁵⁷. ועיין מגילת ספר לאוין [קלב] סה ע"א. ושוב ראיתי מ"ש בתולדות יצחק, ונראה שנתכוון לזה התירוץ השני, אלא שיש בדבריו ט"ס.

מאי קמ"ל כולהו תננהי. עיין מ"ש מהרש"א במשנה להוכיח מזה דגרסינן במשנה ר"ג ולא רשב"ג, דבשלמא אי גרסינן ר"ג אי אפשר לומר דבא לאפוקי דלא נימא הלכתא כר"ג, דפשיטא דיחיד ורבים הלכה כרבים, אבל אי גרסינן רשב"ג, הא אשמעינן רבא דאין הלכה כרשב"ג, דכל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו, ע"ש. וזה ניחא לדעת הסוברים דרבא בא לאפוקי סימנים אחרים, אבל הסוברים דרבא לא בא למעט מה שנזכר במשנה, אלא בא להוסיף מה שלא נזכר במשנה, וא"כ אין ראיות מהרש"א ראייה⁵⁸. תוספות ד"ה או כשב. גופי הלכות א ע"א [פ"א כללי אות א' כלל ל"ו].

השוחט לעובד כוכבים שחיטתו כשרה. עיין במפרשים שביארו למה נקט השוחט. וראיתי להרב שער המים [שיטה לה ע"ב] שדקדק על הרשב"א, שהקשה מדקתני שחיטתו כשרה ולא נרגש מדקתני השוחט, דאדרבה מלת השוחט הוא המורה דהוא דיעבד, דהא אי הוה תני שוחטין ושחיטתו כשרה לא הוה אמרינן בדיעבד, ע"ש. ולענ"ד דברי הרשב"א צודקים, דעיקר הקושיא היא דליתני שוחטין לנכרי ולא ליתני שחיטתן כשרה, וכן הקשה הר"ן⁶⁰ קושיא זו, דאי אפשר לומר דליתני שוחטין לנכרי ושחיטתו כשרה, וא"כ הוה קשה כמו דמקשה בריש המסכתא, דשוחטין משמע לכתחילה ושחיטתו כשרה דיעבד, אלא דעיקר הקושיא דשחיטתו כשרה למה לי, דאי הוה תני שוחטין לנכרי הוה סגי, ותירוצא דהר"ן דהוה אמרינן דאסור באכילה לא ס"ל להרשב"א, ולהכי הוצרך לתרץ בדרכים אחרים. ולפי מה שכתבתי במשנה הקודמת השוחט משמע בין לכתחילה בין דיעבד, רק במקום דאיכא למטעי יש להקשות למה תני דיעבד, יש ג"כ ליישב, ואין מקום להאריך בזה. תוספות ד"ה מחצר הכבד שלה. לאו דווקא נקט

אסור אינו רשאי לשחוט ביו"ט, א"כ לדעת האוסרים בנאבדה הריאה אסור לשחוט בהמה ביו"ט, אלא וודאי כיון דמיעוט דשכיח הוא אסור בלא בדיקה, ומ"מ לכתחילה מותר לשחוט דסמכינן ארוב⁵⁷.

אחזה דבר אבוברם. עיין בתולדות יצחק דנראה דהיה לו הגירסא מר אבוברם, ולכן נדחק בדברי רש"י, אבל לגירסתנו בר אבוברם דברי רש"י פשוטים, דאבוה דבר אבוברם הוא אבוברם בעצמו.

דף לח. ב. פרט ליתום. עירובין טו [ע"ב תוס'] ד"ה פרוץ, סוכה טו [ע"א תוס'] ד"ה פרוץ.

אלא דמתה והדר ילידתיה מכי יולד נפקא. עיין מרכבת המשנה ח"ג פ"ג דאיסורי מזבח הי"א.

זה פירש למיתה וזה פירש לחיים. עיין בלחם יהודה דף נו [הל' מאכ"א פ"ב דין ט'] שכתב דבעל כרחך צריך לפרש כפירוש התוספות, דקרא איצטריך לאפילו אם יבא אליהו, דליכא למימר דאתיא כמאן דאמר אפשר לצמצם, א"כ איך מייתי רבא ראייה מניח, דהא אנן קיימ"ל כמאן דאמר דאי אפשר לצמצם. ולענ"ד אין ראייה זו מכרעת, דנהי דפליגי באפשר לצמצם או לא, מ"מ לא מסתברא נמי דפליגי נמי חיותא בסוף לידה או לא, דהא כשם דלרבנן בעל כרחך צריך לאוקמיה ללימוד אחר, א"כ ריה"ג נהי דסבר אפשר לצמצם, מ"מ הא לא בעינן חיותא בסוף לידה, וא"כ בעל כרחך ללימוד אחר, ובעל כרחך מדחזינן דריה"ג סבר הכי דבעינן חיותא בסוף לידה, רבנן נמי סברי הכא, וע"ש בלחם יהודה. ובמקום אחר הארכתני, ועיין בכורות יז [ע"ב תוס'] ד"ה אפשר, ועיין בית ישחק דף ע [ע"א, הל' איסורי מזבח פ"ג הי"א].

אפילו לא רפרף אלא בגפו. והרבה פוסקים גורסים רפרף בעינו. וכתב רש"י דרפרוף בציר מכשכוש, ויש לדקדק מאי בעי רש"י בזה. ונראה דקשה לרש"י דבשלמא להגורסים רפרף בעינו שפיר דנקט רפרף, דרפרף שייך בעין, ובעין לא שייך כשכוש, אמנם אם גורסים גפו, הוה ליה למיתני כשכוש בגפו או בזנבו, ולהכי פירש רש"י דרפרוף הוא בציר מכשכוש ולהכי תני לה, ומיהו לא שייך רפרוף אלא בגף, אבל לא בזנב, ולהכי תני לה דווקא בגף ולא בזנב. ועוד אפשר לומר בדעת רש"י, דדעת כמה פוסקים דברייתא זו דרבא, דחי מהלכה הא דתנן במתניתין דכשכוש זנב מהני בבהמה, וסבר הך ברייתא דלא מהני אלא בעוף. אמנם רש"י לא ס"ל

59. ראה במצפה איתן לעיל במשנה.

60. וגם הרמב"ן.

57. וכן העלה השאגת אריה בסי' ס"ד, ע"ש.

58. ראה במהרש"א

בשם התוספות, אע"פ שלא נמצא כן בתוספות שלפנינו. והקשו עליו⁶¹ דהא אמרינן בסנהדרין [ס, ב], והביאו התוספות כאן, דאפילו לר"ל גברא בר קטלא הוא, ואי מיירי שחיטת שהגוי יזרוק, מאי קטלא שייך. וכבר כתבתי במסכת סנהדרין, דהרשב"א דייק תיבת מותרת שאמר ר"ל, דמשמע דמותרת לגמרי אף באכילה, ותירוץ התוספות דבפעם ראשונה לא נעשה מומר לא ניחא ליה, ולהכי מוקי לה במחשב שהגוי יזרוק, אבל לעולם דפליגי נמי במחשב ישראל עצמו לזרוק לענין איסור הנאה, דלרבי יוחנן אסורה בהנאה, ולר"ל מותרת בהנאה, ורק אסורה באכילה משום שחיטת מומר, וא"כ שפיר אמר הגמרא התם דאע"ג דגברא בר קטלא בהמה מותרת, היינו במחשב ישראל, ומותרת מתורת שחיטת עבודה זרה, אבל בשביל שחיטת מומר אסורה באכילה, ולזה כיוון ג"כ הרב פרי תואר. ומה שהקשה על זה בספר באר יעקב [מ ע"ד, חיו"ד סי' ד'], ישבתי שם בסנהדרין, ועיין בבדק הבית ובמשמרת הבית בדף יוד בארוכה.

וראיתי בצרור החיים דף פט [שם] שהקשה להרא"ה, לפי מה שכתב בבדק הבית דף יח דשחיטת מומר לעבודה זרה לא הוי נבילה, דדווקא בנכרי נעשה נבילה, אבל לא בישראל מומר, א"כ איך פירש אליבא דר"י הכא דאיירי שישראל חישב ואסורה בהנאה ע"ש. ולענ"ד הרא"ה בשם הרמב"ן לא אמר אלא דאינה נבילה, ואינה מטמאה בנבילה כמו אם שחטה נכרי, אבל אסורה בהנאה, והרי מדמה אותו לשור הנסקל, ושור הנסקל וודאי אסור בהנאה, וגם הרשב"א לא היה לו הכנה אחרת בדברי הרא"ה, אלא שהוא הקשה דוודאי מטמא אפילו באוהל. והרא"ה אפשר סבר דהך אתיא דלא כרבי יהודה בן בתירא, ואין טומאת תקרובת עבודה זרה אלא מדרבנן, וא"כ עכ"פ תיקן להוציא מידי טומאה דאורייתא, ואילו היה הרשב"א מבין דהרא"ה בשם הרמב"ן ס"ל דשחיטת ישראל מומר לעבודה זרה הוי מותר בהנאה, הוה מקשה עליו מסוגיא דהכא, דאמר אלא זביחה דעבודה זרה דמיתסרא היכי משכחת לה.

עוד הקשה בצרור החיים שם מהך סוגיא דע"ז דף לד [ע"ב], דמאי מקשה לר"ל, דהא כיון דאין מחשבין מעבודה לעבודה, ליכא שום פיסול בשחיטה, אבל התם הרי הגוים שוחטין לעבודה זרה, ובהא ר"ל מורה דאסורה ע"ש. וקושיא זו לא לבד להרא"ה אלא לכל המפרשים מקשה, חוץ מהרשב"א, אמנם כבר הקשו התוספות שם [ד"ה וכי] קושיא זו, ותירצו דהוה סבר דהתם נמי מיירי ברוצה לעבדה בזריקה והקטרה,

יותרת הכבר. נראה דקושייתם היא מלשון אפילו דנקט, דמאי אפילו, דמאי חילוק יש בין חצר הכבר לדבר אחר. ולכן הוה אפשר לפרש, דלא מיבעיא חלב ודם דאסור, אלא אפילו לא שחטו רק שיאכל מחצר הכבר נמי אסורה, כיון דעכ"פ עולה לגבוה, לזה כתבו דלאו דווקא קאמר, דאפילו בשאר בשר אם היתה כוונתו לכך להאכילו אסור, ולשון אפילו צ"ל דהכונה אפילו אינו רוצה לאכול אלא דבר מועט נמי אסורה. ובקול הרמ"ז [חולין] הקשה, דאיך אפשר לאסוקי כך, דהא קרבנות הגוים אינן אלא עולות [הל' מעה"ק פ"ג], וא"כ מה לי בשר מה לי חלב ודם, והלא כולה סלקא לגבוה. ויפה השיב בשושנים לדוד, דמאי ענין זה לקדשי נכרים, דהא הכא בכוונתו לעבודה זרה קמיירי, ובקרבנם לעבודה זרה בוודאי היה אוכלים, כדמוכחי קרא ותקראנה לעם לזבחי אלהיהן, ומה שרצה לתרץ בשער המים [שיטה לה ע"ג], המעיין יראה שדבריו דחוקים.

תוספות ד"ה פסולה שסתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים כו'. והכא קתני ר"א אומר פסולה ואע"ג דאסורה אף בהנאה כו'. פשיטא להו להתוספות דלר"א אסורה בהנאה, שהרי קתני שסתם מחשבת נכרי לעבודה זרה, והוי כאילו בפירוש שחט לעבודה זרה, ובשחט בפירוש אין חולק דתקרובת עבודה זרה אסורה בהנאה, ואפילו להתוספות במרובה דף עב [ע"ב] בד"ה דאי ס"ד אסורה, עכ"פ בהנאה מדרבנן, דמרבנן גופא לא קשיא למה אמרו כשרה, ולא אמרו שוחטין לכתחילה, דכבר ביארתי זה לעיל.

דף לט, א. השוחט את הבהמה לזרוק דמה לעבודה זרה. צרור החיים פט [הלכות שחיטה פ"א], באר יעקב עא [י"ד סי' ד'], עי' לעיל יד ד"ה השוחט, ע"ז כו [ע"ב תוס'] ד"ה איזהו מין.

רבי יוחנן אמר פסולה. וכתב רש"י אסורה בהנאה, ולפי זה הא דאמר ר"ל מותרת היינו בהנאה, אבל באכילה אסורה דהוה עכ"פ שחיטת מומר. אמנם בזבחים [י, א] כתב רש"י לר"ל דמותרת אף באכילה. וצ"ל דסבר רש"י כמ"ש התוספות לעיל [יד, א ד"ה והשוחט] ושאר ראשונים, דבאותה שחיטה לא נעשה מומר, רק בשחיטה השניה נעשה מומר, וכבר הארכתי בזה לעיל בדף יד, ע"ש. אמנם הרשב"א לא ברירא ליה דברי התוספות, במה שתירצו גבי שחיטת שבת דבפעם ראשונה לא נעשה מומר, ולכן בחידושיו בתורת הבית מוקי לפלוגתייהו דהכא דחשב ישראל השוחט שהגוי יזרוק דמה לעבודה זרה, וכן הביא

61. הפרי חדש והתורת חיים.

דין שלא יהיה אותו הדיבור מהני אלא בשוחט, אבל בבעלים אפילו דיבור לא מהני, באופן דאין מדברי התוספות סתירה לפירוש זה. אבל מדברי רש"י וודאי קשה, שהרי רש"י הביא כמה ראיות לזה דזביחה לעבודה זרה אוסרת, ומה צורך לראיה, דהרי רבי יוסי גופיה אומר שהכל הולך אחר השוחט, ועכ"פ השוחט אוסר וכמ"ש.

תוספות ד"ה ריש לקיש אמר מותרת כו'. ועוד דהכא אפילו יודע וודאי שלא יזרוק חייב, דחשיב עובד עבודה זרה בשחיטה זו. ואין להקשות א"כ למה השחיטה מותרת, דמכל מקום לא נעשה פסול בשחיטה, [דהרי לא] היתה כוונתו לשוחטה לעבודה זרה אלא לעבודה בזריקה, לפיכך השחיטה כשרה, וכן נראה מדברי הרא"ה בבדק הבית דף יוד, ע"ש.

תוספות ד"ה אלא זביחה דעבודת כוכבים. תימה, אי חשיב פיגול כו'. עיין בתוי"ט בסוף פרק המפקיד [ד"ה החושב] דתמה, דשם מפשט פשיטא להו דפיגול הוי בדיבור, ואיך כאן מספקא להו⁶³. וזו אין ראייה, דהרבה פעמים מצינו כן בתוספות ממסכתא למסכתא, דלאו מרועה אחד ניתנו. ובעיקר תמיהתם יש לומר לפי מה שכתבתי לעיל, דמשמע דווקא משום דר"א אמר שמחשבת הנכרי לעבודה זרה אוסרה הוא דפליג עליה, הא אילו השוחט גופא מחשב לא פליג עליה, והא לפי זה צריכין לומר דאף בשוחט מחשב פליג עליה, ורק בדיבור של השוחט לעבודה זרה הוא מתסר, וא"כ אפילו דמשכחת זביחה לעבודה זרה, אבל עכ"פ מתניתין לא ניחא. ועיין פרי האדמה ח"ב דף ז [הל' גזילה פ"ג הי"א].

תוספות ד"ה פנים. קשיא לר"ל. משפט צדק ח"ב סימן י"ג.

דף לט, ב. מקום שאין המחשבה פוסלת בחולין אלא בשתי עבודות. תבואות שור דף נו [בכור שור]. זה היה מעשה ולא אמרו בה לא איסור ולא היתר. תבואות שור דף נו [בכור שור], ועיין שער אפרים דף צא ע"ד [סי' קכ"ב] על הסוגיא. ונפל ומת. וכתב רש"י, וכבר כתבו ונתנו העדים גט לאשתו. והוא שפת יתר הוא, דפשיטא הוא דנתנו לה בעודו בחיים, דאי לאחר שמת, הא אין גט לאחר

והתוצן תירץ לו באמת דעובדה בשחיטה. וגם יתר דבריו של הרב צרור החיים תמוהין כאשר יראה המעיין.

ועיין בעבודה זרה דף כו ע"ב [בתוס' ד"ה איזהו מין שהביאו בשם רש"י כאן, דלר"ל מותרת אפילו באכילה, ובאמת רש"י לא כתב כן כאן לפי נוסח שלפנינו, וע"ש שהוכיחו מדר"ל דסתם אין שחיטתו נאסרת אף בעובד עבודה זרה. ולכאורה יש לדקדק דהכא שאני, דשמעו ממנו בפירוש שרוצה לזרוק הדם לעבודה זרה, שאם לא כן מנא ידעינן, דהא מיירי להתוספות שלא היה עדיין מומר, אלא בפעם זו נעשה מומר, וע"ש בדף לד [ע"ב].

ומה במקום שהמחשבה פוסלת. משפט צדק ח"ב סימן י"ג.

מאי אין מחשבה פוסלת בחולין. אלימא דלא פסלה כלל, אלא זביחה דעבודה זרה היכי משכחת לה. לכאורה קשה, דאם נאמר דמחשבה בחולין לא פסלה כלל, א"כ מאי קאמר במתניתין אינו דין שלא יהיה הכל הולך אלא אחר השוחט, ובמאי נלך אחר השוחט, הא אי מחשבה לא פסלה כלל, אף מחשבת השוחט לא פסלה, ומאי צריך להוכיח מבחוץ א"כ זביחה דעבודה זרה היכא משכחת לה⁶². וכן הקשה חכם אחד בשו"ת פרי צדיק דף סג ע"ב [יור"ד סימן כ"א], וע"ש מה שתירץ המחבר, והוא עצמו כתב שיש קצת חולשא בדבריו. ולענ"ד היה נראה לומר דהכי מקשה באמת, אלא זביחה דעבודה זרה היכי משכחת לה, וא"כ במאי נלך אחר השוחט, הא שוחט גופיה לא אסר במחשבתו, דהא משמע עכ"פ ממתניתין דשוחט גופא אוסר במחשבתו. ומה שדחה המחבר זה שם מכת קושית התוספות, לענ"ד הקלושה התוספות שפיר מקשים, דאע"ג דמקשה הגמרא מאי קאמר שלא יהיה הכל הולך [אלא] אחר [השוחט], יש לומר דהכי פירושו, דמחשבה בקדשים אפילו בלא דיבור פוסל, ובחולין דווקא בדיבור פוסל, ובמתניתין, נהי דמיירי במחשבה כמו שאמר ר"א, מ"מ גם באמרה נכרי בפירוש נמי פליגי, וכמו דמצינו לקמן גבי הני טיעא דאמרו דמא ותרבא לדידן, הרי שהיה בפירוש לעבודה זרה, וא"כ הכי קאמר רבי יוסי, במקום שאין לה מחשבה פוסלת בחולין אלא בדיבור לעבודה זרה, אינו

63. על קושיא זו עמד גם השיטה מקובצת כאן, ותירץ: תשובתך אין הכי נמי דהכין הוא קושטא דמילתא, מיהו הדוחה דוחה בקש, ואיכא למימר דר' יוחנן ור"ל ס"ל דחשיב פיגול במחשבה בלא דיבור, דהא אינו מפורש בשום קרא בהדיא ולא בשום משנה כי היכי דניתב עליהו דר' יוחנן ור"ל בהכין.

62. בשיטה מקובצת העיר כבר קושיא זו, ויישב בזה"ל: וי"ל דאי ממתניתין הוה אמינא ה"מ לגוי דסתם מחשבת נכרי לע"ז, אבל בישראל אימא דלא פסלה ביה מחשבת דע"ז, להכי אקשי ליה זביחה דע"ז דמיתסרא וכו' דמיירי בישראל, כדכתיב ויאכלו זבחי מתים דמיירי בישראל.

שחיטה או לא, דאם ידוע שלא דיבר, הא דחשבה לא מהני, וא"כ לפי זה י"ל, דאף רבנן דרשב"ג מודים דבכי האי גוונא אמרינן הוכיח סופו על תחילתו, דהא דווקא בנדון דרשב"ג ורבנן דיש הוכחה שלא לומר הוכיח סופו על תחילתו מדשתק בתחילה, להכי אמרינן מיהדר הדר ביה, אבל הכא דאין ידוע אי דיבר או לא, שפיר אמרינן הוכיח סופו על תחילתו, כיון שאין הוכחה מנגדתו, ע"ש. ונראה דוודאי לרבנן מסתמא לא אמרינן דהוכיח סופו על תחילתו אע"ג דליכא הוכחה, והא דהוצרך לומר הכא מדשתק, משום דלכאורה י"ל, דבשלמא גבי מעשה דקיסרי לא אמרינן הוכיח סופו על תחילתו, משום דאח"כ נכנס בו יצר הרע, אבל גבי מקבל מתנה מהיכי תיתי נאמר דנשתנה דעתו מעיקרא לסופו, וכיון דצווח לבסוף הוה לן למימר דמסתמא גם מעיקרא לא נתרצה, דאם היה מתרצה מעיקרא לא היה חוזר בו, לכן הוצרך הגמרא לומר בהכי הטעם דכיון דשתק מסתמא נתרצה, והא דצווח לבסוף, בעל כרחך מיהדר הדר ביה. ומה שהוכיח דאם נאמר ג"כ בההיא מעשה דקיסרי דאף בסתמא לא אמרינן הוכיח סופו על תחילתו, א"כ למה הוצרך הגמרא לומר דמיירי בזיכה לו ע"י אחר, נימא דמיירי דעכשיו אמר אי אפשר, ומעיקרא לא ידעינן אי אמר מידי או לא, כמו בההיא מעשה דקיסרי דלא ידעינן, לפי מ"ש לא קשה מידי, דבמקבל מתנה אי לא ידעינן, מסתמא אמרינן דמעיקרא נמי צווח, דמהיכי תיתי ישתנה דעתו. אמנם לשיטת רש"י דמיירי בשטר, א"כ מעיקרא לא קשה מידי, דאיך אפשר לאוקמיה דלא ידעינן, הא כיון דבשטר מיירי, ממה נפשך, אי קיבל השטר הרי בוודאי שתק, דאם לא כן לא הוי ליה לקבל השטר וא"כ בוודאי נתרצה, ואי לא קיבל השטר הרי בוודאי צווח, וא"כ י"ל דלהסוברים דבעי דיבור ולא מחשבה, י"ל דסברי דהכא בשטר מיירי.

ובעיקר דברי הרב יש להשיב, דאפילו לדעת הסוברים דבקדשים בעינן דיבור, מ"מ בעבודה זרה [די] במחשבה, דבשלמא בקדשים כתיב [דברים יז, א] [כל] דבר [רע], ודרשינן [ספרי] דיבור רע, וא"כ להכי בעי דיבור, ועוד דמחשבה בעלמא לא סגי להוציאו מקדושתו הראוי לו ולשנות דינו, אבל בחולין ששוחט לשם עבודה זרה אין מוציאו מדבר אחר, אף במחשבה בעלמא יכול לעשותו לשם עבודה זרה. ומה שהקשה, דא"כ איך יליף ק"ו חולין ממוקדשים, דשאני קדשים דבעי דיבור, ולהכי דווקא העובד מחשב, אבל חולין דסגי במחשבה חמירא ואף אחר פוסלו, אפשר לומר

מיתה [כתובות ב, ב], וכבר הקשה כן בספר מכתב מאליהו דף יב ולא תירץ כלום. ומה שתירץ באמרות טהורות דף רסח [הל' גיטין סי' קמ"א ד"ה ומעתה], דכוונת רש"י דבעינן עדים שהגיע גט לידה בהיותו בחיים, אבל אם הוא ספק לא, הא נמי פשיטא, דמספק אי אפשר להכשיר הגט. ואפשר היה לומר, דדווקא אם כתבו ונתנו הגט קודם שמת, אבל אם לא מת תיכף בנפילתו, אע"ג דחזינן דמחמת הנפילה אמר כתבו, והוה כמסוכן והדין שנותנין, מ"מ עכשיו דלא מת עדיין צריך לומר תנו. אלא שלא ידעתי טעם לזה, דהא עכשיו נמי מסוכן הוא, וכיון דמעיקרא לא צריך לומר תנו, למה עכשיו מצריכין.

בצווח מעיקרא דכולי עלמא לא פליגי דלא קנה, בשתק ולבסוף צווח כו'. וכתב רש"י בשתק שקיבל השטר, וכן פירש רשב"ם בב"ב [קלח, א]. וכתב מהרי"ק בשורש קנ"ב דרש"י פירש כן, משום דאם לא קיבל השטר במאי קנינהו לעבדים שיאכלו בתרומה, ע"ש. ולפי זה צריך לומר בצווח מעיקרא, היינו שלא רצה לקבל השטר, וא"כ קשה דלאו מטעם צוויחתו הוא, אלא שלא קנה העבדים כלל ולהכי יכול לחזור. ונראה דזה באמת טעם הגמרא דלא פליגי משום דלא קנינהו, ובהא דזיכה לו ע"י אחר וודאי מיירי דלא מסר לו השטר, דאם מסר לו השטר הוה כשתק, דמאי שנא אם מסר לו תיכף השטר, או זיכה לו ע"י אחר ומסר לו השטר אח"כ, אלא וודאי מיירי דלא הגיע לידו השטר, והא דקאמר הגמרא ושתק, היינו כששמע שזיכו לו ע"י אחר שתק. ולא הבנתי מ"ש מהר"י קולון שם להוכיח, דאי אפשר לומר דהכא נחלקו רבנן משום דאיכא מעשה מוכיח ע"י השטר, ולכן [לא] אמרינן הוכיח סופו על תחילתו, אבל אם לא היה מעשה מוכיח לא, דא"כ למה לא אמרו בו לא היתר משום כבודן דרבנן, הא בהאי מעשה דקיסרי לא היה מעשה מוכיח, ע"ש⁶⁴, דאמאי היה צריך לכך, הא בפשיטות הדבר מוכרח, דאם קיבל שטר היינו שתק ולבסוף צווח. ושוב ראיתי בשער אפרים דף צג ע"א [סי' קכ"ב] הקשה עליו כו', ע"ש.

משום כבודו דרשב"ג דהכא, דתניא הכותב נכסיו. עיין בארוכה שמחת יו"ט סי' ל"ו. וראיתי לו שם, אחר שהוכיח דאי אמרינן כשיטת התוספות ורש"י דבקדשים מחשבה לא פסלי, הוא הדין בעבודה זרה מחשבה נמי לא פסלי אלא דיבור (וכן נראה קצת מהתוספות בד"ה אלא זביחה דע"ז), כתב דנ"ל דהך מעשה דקיסרי היה, שאין אנו יודעים אי דיבר בשעת

אפילו רבנן מודו דאמרינן הוכיח סופו על תחילתו ותאסר בהמה אפילו לרבנן.

64. נגד הוכחה דלסוף כי התם כשקיבל השטר, דלבסוף חשב עליה ולא עשה שום מעשה שיוורה נגד המחשבה ההיא,

גוונא, אמנם אי מיירי דזרק ממש, שפיר אפילו לר"ל. אמנם בעל המאור פירש דמיירי מעבודה לעבודה, ולפי זה לא סליק הך תירוץ אלא לרבי יוחנן. ולקושיא ראשונה נראה, דהתוספות ס"ל דזה מחשב וזה עובד לא אמרינן, הני מילי במחשב בשעת שחיטה, דאין מחשבה של אחר מועלת, כיון דלא עביד מעשה השחיטה, והשוחט הוא דעביד מעשה השחיטה, וא"כ מחשבה של אחר אין פוסלת, אבל בזריקה אין שייך זה מחשב וזה עובד, הא הזורק עושה מעשה, ומאי אולמיה דהשוחט שיאסור בזריקה ממש, ואחר לא יאסור כשזורק, הא וודאי ליכא למימר, ולכן שפיר הביאו התוספות ראייה מההיא טיעוי דעשו מעשה בפועל, וזרקו והקטירו לעבודה זרה ואעפ"כ לא נאסר. ואני תמה מהרב הגדול בעל כנסת הגדולה, שנכנס בדרך דחוק לומר דהתוספות סוברים כרשב"א, ועיקר טעם הרשב"א כדי לתרץ דלא להוי מומר, והרי התוספות לעיל תירצו דבאותה שחיטה לא נעשה מומר. ועיין בשער המים [שיטה לו ע"ג].

תוספות ד"ה רישך והר. אפילו למאן דאמר מעות קונות, הכא לא סמכא דעתיה כו'. יש לפרש כמו שכתב הרשב"א בשם הרמב"ן, כיון דלא סמכא דעתיה דנכרי אינו מחשב לעבודה זרה, כיון שסבר שאינו שלו. והא דלא הקשו התוספות על פרש"י כמו שהקשה הרמב"ן⁶⁶, משום דאפשר לפרש גם לרש"י הך טעמא דלא סמכיה דעתיה ולא מחשב, כמו שנראה מחידושי הר"ן שכתב כן אף לשיטת רש"י. אלא שדברי הר"ן קשים, דא"כ מה צריך רש"י לטעם דישאל מסלק לנכרי, אפילו כי לא מסלק ליה מאי הוה, הא אין הנכרי אוסר. ולכן היה נראה שיש איזה חסרון בדברי הר"ן. ועכ"פ דברי התוספות וודאי אפשר לפרשם כמו שפירש הרמב"ן, וכן נראה דעת הרב זרע יצחק, וכן כתב חכם אחד בשו"ת זכרון יוסף דף מו ע"א [שאלה כ"א]. ומה שהמחבר שם הפליג הדברים וסבר שהוא דרך חורפא, אחר המחילה אין ראיותיו מכרעות לדחות פירוש זה. ועיין בשו"ת צמח צדק סימן ס"ב.

דף ת, א. פסולה אין זבחי מתים לא. ע"י לעיל יג [ע"ב תוס'] ד"ה תקרובת, ודף לח [ע"ב תוס'] ד"ה פסולה.
הא דאמר להר. ופירש רש"י דאינו נעשה עבודה זרה, ומ"מ שחיטתו אסורה משום דמאי לשחיטת

דאין זה חומרא וקולא, וכמו שכתבתי דבקדשים דינא הכי הוא, שאין יכול להוציאו במחשבה מדבר הראוי, אבל חולין אין מוציאו מדבר אחר, שהרי אין בו קדושה. וכן צ"ל להתוספות לעיל, שהקשו הא משכחת זביחה דעבודה זרה ע"י דיבור, ועדיין קשה איך יליף ק"ו, כיון דבעבודה זרה בעי דיבור ובקדשים לא, אלא וודאי צ"ל דאין זו פירכא, דאין זו קולא וחומרא, דבחולין יכולים לעשות כל מה שירצה במחשבה בעלמא, אבל לא בקדשים. ולכאורה י"ל דבעל כרחך בעבודה זרה מיירי בדיבור, דאי במחשבה, מנא ידעינן ששחט לשם עבודה זרה שיהיה אסור, ואי משום שהוא אמר אח"כ שהיתה מחשבתו לעבודה זרה, וכי הוא נאמן על כך לאוסרו, וכי תימא כל דבר שבידו נאמן, והרי היה יכול לומר שניבלה, הא תינח שנאמן לאוסרו באכילה, אבל לאוסרו בהנאה איך נאמן, הרי אין בידו לאוסרו בהנאה, וא"כ לכאורה משמע דמיירי ששמעו בפירוש שאמר ששוחט לשם עבודה זרה. ושוב ראיתי בבעי חיי סוף סימן י"א כתב כן, דאם בשעת שחיטה לא שמעו ממנו, ואח"כ אמר ששחט לשם עבודה זרה, אינו נאמן.

תוספות ד"ה מקום שאין מחשבה פוסלת בחולין כו'. וקשה לריב"א. בכנסת הגדולה סימן ז' הגהות ב"י אות ג' ובבעי חיי דף יא ע"ב [סי' י"א] הקשו על התוספות, דמאי ראייה מייתי מהאי מעשה דטייעי, דהתם שאני דזה מחשב וזה עובד לא אמרינן, אבל היכא שהוא עצמו השוחט מחשב, שפיר י"ל שאסור בזריקה, וכן כתבו התוספות גופא בדיבור הסמוך לחלק בהכ"ס⁶⁵. ואפילו אם נאמר דעיקר קושית התוספות הוא מהתוספתא שהביאו, דאפילו הוא זרק אח"כ לא נאסר, שאני התם משום דלא חשב בשעת שחיטה ובהיתר נשחטה, אבל היכא שחשב בשעת שחיטה שפיר יש לאסור, ע"ש. וקושיא זו יש ליישב לפי מה שכתב בעל המאור, דרש"י לא רצה לתרץ במחשב מעבודה לעבודה, אלא במחשב בעבודה גופיה, וא"כ ליכא למימר דרש"י מפרש במחשב בשחיטה על הזריקה, דא"כ הוה מעבודה לעבודה, אלא וודאי מיירי שזרק לעבודה זרה, ולהכי שפיר הקשו התוספות מהך תוספתא דמוכח דאפילו זרק לא מיתסר. וטעמו של רש"י דלא בעי לאוקמיה במחשב מעבודה לעבודה, משום דאע"ג דהגמרא מתרץ פנים לר"ל, מ"מ משמע דזה התירוץ הוא ג"כ לר"ל כמו לר"י, וא"כ אי אפשר לומר דמיירי במחשב בשעת שחיטה על הזריקה, דהא לר"ל לא מיתסר בכי האי

65. כן אמנם תירץ הרמב"ן את קושיית התוס'.

66. דכיון שהוא קונה ממילא איתסר, דהא ע"כ שותפא הוא ואוסר.

כלום, ונראה שמפרש לה כפשוטו שניסך ממש ואגבה, וא"כ שפיר הקשה התוספות. אמנם בגיטין [גב, ב] פירש רש"י גם על המנסך כן ששכשך לשם עבודה זרה, ובאמת קשה, דהא שם אמר הגמרא להדיא מכי אגבה קניא. ונראה דרש"י ס"ל דכיון דקתני מנסך סתמא, א"כ בכל ענין מיירי, בין לפני עבודה זרה בין שלא בפני עבודה זרה, ולהכי הוצרך רש"י לפרש שם ששכשך לענין אי מיירי שלא בפני עבודה זרה, דלא שייך ניסוך בהגבהה, אמנם לעולם דמיירי נמי לפני עבודה זרה, ולהכי שפיר מקשה הגמרא מכי אגבה קניא. אמנם הר"ן בחידושו כתב שאף דעת רש"י כן הוא דלא קנה אלא להתחייב באונסין, ומ"מ רבותא הוא רבוצה, דהרי עכ"פ בהרביצה יש סברא יותר לומר דאוסר, כיון שקונה עכ"פ להתחייב באונסים. ועיין בשו"ת מהר"י מיניץ שנדפסה במים עמוקים [שו"ת ח"א סי' ל"ט] בתשובת הרא"ם סימן ל"ז.

ומקשים, מאי ראייה הביאו התוספות מהא דגזל ולא נתיאשו הבעלים, דשאני התם דהגזילה הדרא בעיניה, ולכן אין יכולים להקדישו, אבל הכא כיון ששחטה אין הדרא בעיניה, ולכן שפיר יכול לאוסרה. ומה שתירץ בשער המים, דהגביה והפרישה לעבודה זרה, אחר המחילה לא נהירא, דהא אין מוקצה להדיטו. ולדעת הסוברים דהא דקאמר הגמרא סימן אחד לאו דווקא סימן אחד, אלא אפילו חצי סימן, ועיין בש"ך סימן קמ"ה סעיף ח' שחולק על הט"ו, דס"ל בס"ס ב' דבעי ממש סימן אחד, וא"כ י"ל דשפיר הדרא בעיניה. ועיין בנקודות הכסף ס"ס ב', וכ"כ הפר"ח, ואפילו במידי דאינו עושה נבילה נאסרה, וא"כ הרי מצי משכחת לה במיעוט מהקנה דנאסרה, אף שהיתה ראויה להדר בעיניה, שהרי יכולה להתרפאות.

כיון ששחט בה סימן אחד. תבואות שור דף נז [בכור שור], ועיין מ"ש בעבודה זרה.

השוחט חטאת בשבת בחוץ לעבודת כוכבים. מכריע סימן ח', בני יעקב קלח ע"ג וע"ד [מאמר ד' כתיבת גיטין ושטרות], קרית מלך רב ח"א קכו ע"ב [הל' גירושין פ"ג דין ט"ז].

תוספות ד"ה לפני עבודת כוכבים כו'. אי נמי כיון דלפני עבודה זרה הוא, מסתמא מתכוון לשם עבודה זרה. מהרש"א הביין מדברי התוספות דאף רב הונא אינו אוסר אלא במשומד, ולהכי הוקשה לו דא"כ מאי פליג רב נחמן בלישנא בתרא⁶⁸ עליה דרב הונא,

עבודה זרה⁶⁷. ולכאורה קשה למה כתב רש"י זה הטעם, ולא כתב דהטעם דשחיטתו פסולה משום שחיטת מומר. ואין לומר דרש"י ס"ל כסברת התוספות [לעיל יד, א ד"ה השוחט] דבפעם ראשונה לא נעשה מומר, עכ"פ מי דחקו לאוקמיה בפעם ראשונה, נימא דלא מיירי בפעם ראשונה, אלא שהיה כבר מומר ושפיר פסולה משום שחיטת מומר. ונראה דאי מיירי במומר, א"כ אין חידוש דשחיטתו פסולה, דמומר דינו כגוי, ורק החידוש דאין אסור בהנאה דלא הוא זבחי מתים, א"כ הו"ל למיתני אין שחיטתו אסורה בהנאה, ומדקתני שחיטתו פסולה, משמע דעיקר החידוש דעכ"פ אסורה באכילה, ולהכי הוצרך רש"י לאוקמיה דלאו משום שחיטת מומר הוא.

וראייתו להרב פרי תואר שכתב לתרץ, למה לא פירש רש"י הטעם משום מומר, מכח הסיפא דקתני שנים אוחזין בסכין ושוחטין אחד לשם אלו כו', ואי הוה פסולו משום מומר, כל דאיכא כשר בהדיה לא פסל ליה, דשפיר קרינן ביה זבחת ואכלת, ומשוה לה הרב לזה וזה גורם דשריא, ע"ש. ולענ"ד הקלושה קשה לי, דאיך אפשר לומר כן, דהא לקמן מוקי הגמרא בישראל מומר, והוקשה למפרשים דתיפוק ליה דפוסלה משום שחיטת מומר, והתוספות הוכיחו מזה לעיל [יד, א] דפעם אחת לא נעשה מומר, ומוכח דס"ל דמומר ששוחט בשותפות ישראל פסול, ודוחק לומר דרש"י חולק על זה.

היתה בהמת חבירו רבוצה לפני עבודת כוכבים. עיין על הסוגיא ורש"י ותוספות: חזון נחום קדשים דף קסב [תמורה פ"ו ד"ה גם הרמב"ם], בעי חיי חיו"ד ח ע"א [סי' י"א], שער המים בשיטתו [לו ע"ג].

היתה בהמת חבירו רבוצה. התוספות הבינו מפירוש רש"י, דאם הוא הרביצה הוי כגזלה וקנאה, וא"כ וודאי יכולין לאוסרה, ולפי זה אף למאן דאמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, בהרביצה מודה, ולכן הקשה התוספות ממנסך לקמן, דהא בהמנסך כולי עלמא מודו דקנאה. אמנם רש"י כתב לקמן שניסך שכשך ידו לתוכו לעבודה זרה, וא"כ י"ל דלהכי לא קנאה, דהרי לא אגבה כלל, רק כשהיה עומד היין שכשך ידו לתוכו. אמנם רש"י לא כתב כן לקמן, אלא על נכרי שניסך יינו של ישראל שלא בפני עבודה זרה, והתם ליכא לפרושי מנסך ממש כדרך עבודה, שהרי לא היה לפני עבודה זרה, ולהכי הוצרך רש"י לפרש ששכשך ידו לתוכו, אבל על המנסך לא פירש רש"י

67. ראה בחי' הר"ן לקמן דף מא, א ד"ה שנים שהקשה שם אותה הקושיא על קושיית הגמ' הגמרא שם, ותירץ ראשית שבאותה שחיטה שנעשה בה מומר פסולה, ושנית

68. ראה בחי' הר"ן לקמן דף מא, א ד"ה שנים שהקשה שם אותה הקושיא על קושיית הגמ' הגמרא שם, ותירץ ראשית שבאותה שחיטה שנעשה בה מומר פסולה, ושנית

מהאי ברייתא דהשוחט חטאת בשבת בחוץ לעבודה זרה, דהתם לאו במומר מיירי, אלא וודאי צ"ל דרב הונא אוסר אף שלא במומר, ודברי מהרש"א תמוהים, וכן תמה עליו בתפארת שמואל דף ל ע"ב [חולין], וע"ש בארוכה. ונראה לספק שנסתפקתי, דאחר אפילו בהרביץ לפני עבודה זרה אינו אוסר, דאם לא כן למה השמיענו רבוצה ובמומר, [ולא] השמיע לן הרביץ לפני עבודה זרה ובאינו מומר דאפי' הכי נאסרה בסתמא, אלא וודאי דווקא במומר תלינן הקלקלה מן הסתם ששחט לשם עבודה זרה כל שהוא לפני עבודה זרה, אבל באחר כל ישראל בחזקת כשרים הם, ואמרינן מקום הוא דאיתרמי ליה, ועד שישחוט בפירוש לעבודה זרה לא נאסר. ומיהו לפי מה שכתבתי לעיל, דאפילו הוא אמר ששחטה לשם עבודה זרה אינו נאמן, וכמ"ש ג"כ הרב בעי חיי בס"ס י"א, א"כ י"ל דלהכי נקט רבוצה, דכל שאמר ששחט לשם עבודה זרה אע"ג דאנן לא שמעינן מיניה, דנאמן, דכיון ששחט לפני עבודה זרה רגלים לדבר, ואע"ג דמן הסתם לא נאסרה בהכי, מ"מ כל שהוא אמר כן נאמן, אבל שלא בפני עבודה זרה אינו נאמן.

דף מ. ב. מחתך בעפר הוא. והקשה רש"י, דהא אמרינן לעיל כיון ששחט בה סימן אחד בחוץ וסימן אחד בפנים חייב, שהרי עשה בה מעשה חטאת העוף בחוץ. ותירץ, דהכא שאני דלמפרע לאו שחיטה היא כלל. ועיין לעיל ברש"י [כט, ב, בד"ה שהרי] ובתוספות [שם בד"ה כגון]. ומוכרח מדברי רש"י דס"ל דווקא סימן אחד בעינן, ולא כל דהוא אפילו בדבר שאינו עושה נבילה, דאי ס"ד דכל דהו נאסרה, א"כ מאי הקשה רש"י, דהא לעיל לא אמרינן דחייב אלא בסימן אחד, שהרי עשה בה מעשה חטאת העוף, אבל בפחות מסימן אחד לא הוי מעשה חטאת העוף, והכא תיכף נאסרה בהתחלת השחיטה. אמנם הא לא קשיא, דהרי באמת זה קושית הגמרא א"כ דאפילו בכל דהוא נאסרה, ורש"י מקשה לפי סברת המקשה דהשתא, דהוה בעי למימר סימן אחד דווקא. אמנם עכ"פ קשה על רש"י, דהא רב נחמן המקשה וודאי הבין מדברי רב הונא דבכל שהוא נאסר כמו שהקשה הגמרא א"כ, וא"כ מאי קשה לרש"י מהך דלעיל דשחט סימן אחד בחוץ. וצ"ל דקושית רש"י על רב פפא המתיר, דלמה לי לאוקמיה בחטאת העוף, דאפילו בבהמה נמי כיון ששחט בה סימן אחד חייב, דהא רב פפא הבין דסימן אחד דווקא בעינן. ובזה

דהא מודה נמי בישראל מושמד, ולהכי צריכין לומר דהתוספות לא כתבו הך תירוץ אלא ללישנא קמא דלקמן, דאף במומר פליגי עליה דרב הונא אלא דווקא באית ליה שותפות, ובוודאי דזה דוחק טובא, ולכן הניח דברי התוספות בצ"ע. אמנם נראה בכוונתם, דבוודאי בשוחט לשם עבודה זרה אף שאינו מומר אסור לרב הונא, אלא דמ"מ לדידיה איכא ג"כ חילוק בין מומר לשאר ישראל, דהם ס"ל דשוחט לעבודה זרה אינו אוסר אלא שיאמר בפירוש שמתכוון לשם עבודה זרה, הא בסתמא לא אמרינן ששחט לשם עבודה זרה, ואפילו מומר נמי ששחט בסתמא לא אמרינן ששחט לשם עבודה זרה, דדווקא מין האדוק בעבודה זרה אמרינן שחיטת מין לעבודה זרה, אבל מומר לא, כמ"ש לעיל דף ד סוף ע"ב ובעבודה זרה, וא"כ מומר סתמא, נהי דשחיטתו אסורה, מ"מ תקרובת עבודה זרה לא הוי לאסור בהנאה, כל שלא שחט בפירוש לשם עבודה זרה. והשתא קאמרי, דמלבד דרב הונא רצה להשמיע לן דיכול לאסור בהמת חברו אם שוחט בפירוש לשם עבודה זרה, קמ"ל עוד דאם היתה בהמת חברו רבוצה לפני עבודה זרה ושחטה מומר אפילו בסתמא אסור. וזה החילוק שבין לפני עבודה זרה בין שלא בפני עבודה זרה, דאילו שלא בפני עבודה זרה היה צריך שיאמר בפירוש, אבל כיון דשוחט בפני עבודה זרה, מסתמא אמרינן דשוחט לשם עבודה זרה כיון דמומר הוא, אבל אחר אע"ג דשוחט בפני עבודה זרה צריך שיאמר בפירוש, הא מסתמא אמרינן דלאו לעבודה זרה שחיט⁶⁹.

ומיהו יש להסתפק בדברי התוספות במה דקאמרי דלא מיבעיא הרביצה דוודאי לשם עבודה זרה נתכוון, אי קאי ג"כ על מומר דווקא, אבל אחר אע"ג שהרביצה לפני עבודה זרה לא אמרינן ששחט לעבודה זרה, אלא מקום הוא דאיתרמי ליה הכא, או דילמא בהרביצה כולי עלמא אוסרים אפילו בסתמא, ורק בהיתה רבוצה יש חילוק בין מומר לאחר. וראיתי בפרשת הכסף דף סה ע"ד [הל' עכו"ם פ"ח ד"ה ועוד] שכתב לפרש דברי התוספות ע"פ מה שכתב בדמשק אליעזר, דלמסקנא לרב נחמן תרווייהו בעי, שותפות וישראל מומר, אבל בחד לבדו לא מיתסר, וא"כ איכא למימר דבהא פליגי רב הונא, ואוסר אפילו במומר לבדו. ומלבד דברי הרב דמשק אליעזר תמוהים, כמו שכתב הרב פרשת הכסף עצמו, אף גם אי אפשר לומר כן דרב הונא דווקא במומר מיירי, דא"כ מאי הקשה

69. זכה רבינו לכוין לפירושו של השמ"ק.

68. דאע"פ שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, מ"מ מומר אוסר.

דבר שאינו שלו, והלא לרש"י מדרבנן הוא הא דאוסר ואפי' הכי פטרינן ליה, ושמע מינה דלא ס"ל כהרמב"ם. ועיין בשער המלך ח"א דף צג [הל' לולב פ"ח ה"א ד"ה ודע], שהקשה לרש"י ותוספות מסוגיא דהתם בבבא קמא⁷⁰, דהרי רבנן בוודאי לא תקנו להקל עליו אלא להחמיר עליו. וזו אינה ראייה, דהרי רבנן לא תיקנו בשביל זה לחוד שיהיה פטור, אלא עיקר התקנה היה לחומרא לאסור, ואע"פ דלפעמים יהיה נולד מזה קולא לפטור מממון, לית לן בה, דהפקר בית דין הפקר, וכבר הארכתי בזה בכמה מקומות. ועיין מ"ש שם בבבא קמא ליישב קושית הרב שער המלך באופן אחר.

ואפשר עוד לומר, דהא דכתבו רש"י והתוספות שם דלא אסור אלא מדרבנן, היינו דווקא בכלים דאחו, דלא הוה תקרובת עבודה זרה ממש, והוה רק מעשה כל דהוא, אבל גבי שחיטה מודים רש"י ותוספות דאסירי מדאורייתא. וכן נראה מן התוספות שם [נב, ב ד"ה ברוך] דקוראים להך דעולא מעשה רבה, והרי באמת מוכח בגמרא דכאן דהוי רק מעשה זוטא, ואפילו בשחיטה כל שהוא נאסר, ואפילו במידי דלא נעשה נבילה, וכדמוכח דהוצרך לאוקמיה בחצי קנה פגום, ולא אוקמיה בקנה שלם דעד דלא נשחט רובו לא נאסר, כיון דלא הוי נבילה, אלא וודאי אף דלא הוי נבילה נאסר. וצ"ל בעל כרחך דכוונת התוספות דהשחיטה מצד עצמה מיקרי מעשה רבה, שהוא עיקר תקרובת עבודה זרה יותר מכלים, ולכן אסור אף להדיוט, וא"כ י"ל דבכ"י האי גוונא אף מדאורייתא אסירי, ולכן אף בכלים אסרו מדרבנן, אבל אי לא הוי מצינו כלל איסור דאורייתא באוסר דבר שאינו שלו, לא הוה אסרי רבנן כלל. וע"ש בבבא קמא דף עא [ע"ב תוס'] ד"ה איסורי הנאה, דלפי תירוצם שם דעיקר הקושיא כאן דאינו ראוי אל פתח אוהל מועד, אפשר דכוונתם דאע"פ דלא הוה רק מדרבנן, לא קרינן ביה אל פתח אוהל מועד.

לא הויה חטאת תיובתיה. לשון רש"י עיין תולדות יצחק [קעא ע"א - ח' חולין].

רש"י ד"ה מחתך בעפר. שער המים [שיטה לז ע"א]. תוספות ד"ה לא הויה חטאת. שער המים [שם לו ע"ד].

אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. על כל הסוגיא ולשונו רש"י ותוספות בית יעקב שאלה קנ"ו, ועיין מרכבת המשנה ח"ג פ"ד דאיסורי מזבח ה"ו. עיין מה שכתבתי בדף הקודם.

אפשר ליישב מה שהקשה מהרש"א, דהרי לעיל דף כט [ע"ב בד"ה כגון] כתבו התוספות בשם רש"י דבבהמה לא מחייב בסימן אחד, והרי רב נחמן המקשה לרב הונא הוה מוקי לה בבהמה. אמנם לפי מה שכתבתי דקושית רש"י לא הוי כלל לרב נחמן, דהוא ידע דבכל דהוא מיתסרא ולא בעי סימן אחד, רק לרב פפא קאי קושית רש"י, וא"כ קשה דמשמע דדווקא בחטאת העוף משום דכולהי בהדי הדדי קאתי, אבל בעולת העוף לא, ולהכי נקט הברייתא חטאת, והרי אף בעולת העוף כולהי בהדי הדדי קאתי. והקשה בפלתי [סי' ב' סק"ג], דמאי מקשה לרב

הונא מהך ברייתא דהשוחט חטאת בשבת בחוץ, דהא כתב רש"י הא דאדם אוסר דבר שאינו שלו מכלים דאחו ילפינן לה, ורש"י כתב בעבודה זרה דף נד [ע"ב בד"ה מאבני מזבח] דהתם רבנן הוא דקאסרי לה, אבל מדאורייתא לא אסירי, וכ"כ התוספות שם בדף נב [ע"ב] בד"ה ברוך אתה, וא"כ כיון דמדאורייתא לא נאסר משום עבודה זרה, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, א"כ איך יהיה פטור משום שחוטי חוץ בשביל זה מה דרבנן עשאו כעפר, הא מדאורייתא שרי הוא ואינו אוסר כלל ע"ש. והנה הרמב"ן שם חולק וס"ל דע"י מעשה נאסר מדאורייתא, דהרי הקשה שם לוקמיה קרא [דברים יב, ג] דואשריהם תשרפון באש דמיירי ע"י מעשה, וכמ"ש שם [ד"ה איתסרו להו]. ולדעת רש"י ולהתוספות י"ל, דהא כתב הרב משנה למלך בפ"ג מהלכות תמידין [ה"ב], דאף אם נימא בקטורת דשיעור פרס הוא רק מדרבנן, אבל מן התורה בפחות סגי, אעפ"כ הקטיר כזית בחוץ פטור, אע"ג דמן התורה הקטרה היא, מ"מ כיון דמדרבנן ליתא לשיעורא, לא קרינן ביה והקטורת אשר תעשה במתכונתה [שמות ל, לז], ובריש פרק ז' מהלכות תרומות [ה"א] צידד לומר דהאוכל תרומה טמאה בטומאה דרבנן אינו חייב מיתה, שהרי לא קרינן בה ומתו בה כי יחלוהו, והביא ראייה מהבא ביאה אסורה מדרבנן, דאין המים בודקים את אשתו, וגבי אונס ומפתה דקרינן באיסורי דרבנן ולו תהיה לאשה פרט לאשה שאינה ראויה, אלא שהביא ראייה מדברי הרמב"ם דפסק [הל' גניבה פ"ב ה"ח] כיון דחולין שנשחטו בעזרה מדרבנן חייב לשלם תשלומי ארבע וחמשה. אלא לשיטת רש"י והתוספות אי אפשר לומר כן, ובוודאי לא ס"ל כהרמב"ם, שהרי הגמרא בבבא קמא דף עא קאמר, בשלמא עבודה זרה ושוור הנסקל שחיטה שאינה ראויה היא, וכתב רש"י דאדם אוסר

70. דאין הוה ניחא ליה בע"ז, דהא מדאורייתא שחיטה ראויה היא, דאינו אסור לרש"י ותוס' אלא מדרבנן.

של חבירו או נותן בשר לתוך החלב הכי נמי לא יאסור, והא אי אפשר לומר, וכ"כ התוספות ביבמות דף פג ריש עמוד ב' [ד"ה אין], דדווקא בדבר התלוי במחשבה, כגון עבודה זרה או כלאים אמרינן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אבל באיסור פשיטא דאסור. ולכן נראה וודאי דהרמב"ם כוונתו דווקא, כיון דמדרבנן הוא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, הא אילו היה מדאורייתא היה אוסר, ודברי מהר"ל בן חביב צ"ע. ועיין מנחות דף טו [ע"ב], דשם קאמר הגמרא דאפילו למאן דאמר אדם אוסר דבר שאינו שלו, במילתא דרבנן לא אסור. ושוב ראיתי בחזון נחום שם שעמד על דברי מהר"ל בן חביב, והקשה ג"כ מיין דאפשר לחלק, ואפי' הכי פסק הרמב"ם [הל' חובל ומזיק פ"ז ה"ו] דשותף אוסר.

ועיין שם בחזון נחום דחקר, אי הך פלוגתא דאמוראי דהכא הוא פלוגתא דתנאי גבי המסכך גפנו ע"ג תבואתו של חבירו, דפליגי נמי אי אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואם נאמר דהיינו פלוגתא דהתם, א"כ היה לו להגמרא להביא הך מחלוקת דתנאי, ולא הך כתנאי דברייתא הוא, והך דהתם משנה הוא, והך דהתם בוודאי מיירי בישראל, ולא הוה מצי הגמרא לדחויי כמו דדחי הך כתנאי דברייתא. מיהו התם מיירי בשותפות, שהרי אוסר ג"כ את שלו, וא"כ לרב נחמן ולשאר אמוראי יכולין לומר אפילו למאן דאמר דאוסר, היינו מפני שיש לו בה שותפות ולא שייך לצעוריה קמכיון, אמנם לרב הונא הך תנא דאינו אוסר אפילו בשותפות אינו אוסר, מיהו הך שותפות דהתם אינו דומה להך שותפות דהכא, שהרי חלקן של כל אחד נפרד מחבירו. ועיין בהר"ש בכלאים [פ"ז מ"ה] שכתב הטעם בכלאים, דכתיב [דברים כב, ט] לא תזרע כרמך, התורה לא אסרה אלא כרמך, וכ"כ הרע"ב שם, ומ"מ למאן דאוסר התם ולא דריש כרמך, א"כ צ"ל בעל כרחך דמכל שכן בעלמא אוסר דבר שאינו שלו. וצ"ל כמ"ש התו"ט דהתם הוה כיש לו בה שותפות. וא"כ לרב הונא ניחא, דמאן דאוסר התם בעל כרחך כוותיה ס"ל, ומאן דשרי, מטעם כרמך הוא. ורב נחמן יתרץ מאן דאינו אוסר נמי מכרמך נפקא ליה, ומאן דאוסר לא דרש כרמך, ואוסר מטעם דיש לו בה שותפות, וכפי מה שכתבתי לא קשה מה שהקשה בחזון נחום [קסד ע"א] על התו"ט⁷¹. מיהו להר"ש שם רבנן ס"ל כרמך ריבה. ועיין מה שכתבתי שם בכלאים.

והרשב"א במשמרת הבית דף יא הביא ראיה

דף מא, א. כתנאי כו' ורב עמרם ורב נחמן ורב יצחק אמרי. וכתב רש"י דהם לא אמרי כתנאי דהם אמרו אפילו לת"ק. וכתב בחזון נחום דף קסב ע"א [תמורה פ"א], וקשה, שאף לרב נחמן איירי דווקא בישראל ולכן אמר אין אדם אוסר, אבל בגוי מודה דאדם אוסר, א"כ ר"י בן בתירא דלא כוותיה, שהרי הוא ס"ל דאף בגוי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, וא"כ לפי סברת המקשה היה סברתם כר"י בן בתירא ועתה סברתם כת"ק, ועל כרחך כתנאי אמרו למילתייהו, ע"ש. ולפי סברתו עוד קשה, דאמאי כתב רש"י הא דרב הונא תוקמיה כתנאי, הא לא אתיא כשום תנא, דהא אינהו לא פליגי אלא בנכרי, אבל בישראל לא אסור. וצ"ל דהכי קאמרי, דאפילו אם רב הונא יפרש דפלוגתייהו לאו דווקא בנכרי אלא אפילו בישראל, מ"מ איכא תנאי, אבל אנן מפרשים דדווקא בנכרי פליגי, אבל בישראל לא פליגי ולכולי עלמא אין אסור, והם לא גילו דעתם אלא בישראל, שהרי לפלוגי על רב הונא קאתי, דאמר היתה בהמת חבירו רבוצה דמיירי בישראל, וא"כ איכא למימר בנכרי הם ג"כ אוסרים, ואיכא למימר דבנכרי ג"כ אוסרים אין אוסרים, וא"כ הם לא אמרי כתנאי כלל.

ועיין במהר"ל בן חביב סימן ס"ח שהקשה על הרמב"ם [הל' ע"ז פ"ח ה"א] דפסק כהנך אמוראי דאמרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואם יש לו בה שותפות אוסר, ואילו בפרק יו"ד מהלכות טומאת מת [ה"ה] כתב, החורש את הקבר בשדה שאינה שלו, אפילו היה שותף אינו אוסר, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, והרי הוא סבר דשותף אדם אוסר דבר שאינו שלו. ובאמת בפירוש המשנה לא כתב הרמב"ם הך טעמא, אלא כיון דבית הפרס דרבנן הוא לא גזרו. אבל הרלנ"ח כתב דכוונת הרמב"ם בחיבורו דאפילו היה מדאורייתא בית הפרס אינו נאסר, ולא דמי לבהמה כיון דאי אפשר לחלקה, א"כ הוה כשלו ויכול לאסור, אבל שדה כיון דאפשר לחלקה, אע"פ שלא נחלק לאו כשלו הוא, ע"ש.

ובעיקר הדבר אני תמה, [על] מה דכתב מהר"ל בן חביב דאפילו היה מדאורייתא אינו נאסר, ומה ענין זה להך דהכא, בשלמא הכא במחשבה נאסר, וכן במנסך את היין אמרינן למאן דאמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, דמחשבתו כמאן דליתא דמיא ולא נעשה בה מעשה כלל, אבל בבית הפרס דהטעם דיש שם טומאה אילו היה מדאורייתא אסור, איך אפשר לומר דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, הרי המניח חלב בקדרה

יד [תוד"ה השוחט], דהוכיחו מזה דבפעם אחד לא נעשה מומר, דאם לא כן למה לי ששחט לשם אחד מכל אלו, הא בלאו הכי שחיטתו פסולה משום שחיטת מומר. ולכאורה תמוה, דמומר דמשמע בפעמים הרבה, ועיין מה שכתבתי לעיל בזה ובחקרי לב ח"ב דף רכו [יו"ד סי' ק"נ, להל' מאכלי גויים] ובבאר יעקב שהבאתי לעיל. ונראה דהתוספות דלעיל מפרשים הכא במאי עסקינן בישראל מומר, כלומר דהא דאמר רב נחמן לצעוריה קא מכוין, היינו כשאומר ששחט לשם עבודה זרה ואנו אין יודעין, וא"כ אמרינן לצעוריה קא מכוין, אי נמי אע"פ שאמר ששוחט לשם עבודה זרה, מ"מ אין דעתו לעבודה זרה אלא לצעוריה קאמר הכא, אבל היכא שאומר שעושה כן מפני המרותו ושהוא מאמין בעבודה זרה, באופן דליכא למימר דלצעוריה קא מכוין, שחיטתו אסורה אף לרב נחמן, וזה שקרוי כאן ישראל מומר שעושה הך שחיטה מפני המרותו, וא"כ שפיר י"ל כמ"ש לעיל לדעת כמה פוסקים דבפעם אחת נעשה מומר. ועיין מ"ש לעיל בספרים שצינתי שם. והא דרב נחמן ס"ל דבמומר אסור, אפשר לומר דכיון דילפינן ליה מכלים דאחו, ואחו מומר הוה לעבודה זרה, ולפי זה הא דמשני בתירוץ הראשון דאית ליה שותפות, אינו תולק על מומר שאסור, דהא מאחו ילפינן, אלא דקמ"ל דבשותפות אע"פ שאינו מומר אסור. מיהו י"ל דרב נחמן לא ס"ל הך לימודא מכלים שעשה אחו. ועיין מזה בבבלי חיי דף ט [סימן י"א], ועיין תבואות שור דף נח [בכור שור]. ואין להקשות מאי פריך הגמרא מהא דשנים אוחזין, דהא לא מיירי בשחיטה לעבודה זרה, דהא לא אסור בהנאה, י"ל דשפיר מקמשה, דאי אמרת בשלמא בשוחט לעבודה זרה ממש אסור בהנאה נמי, א"כ שפיר אסרינן בהני עכ"פ באכילה, אבל אם נאמר דהשוחט לעבודה זרה ממש לא אסור כלל, א"כ בהני אפילו באכילה לא היה לן למיסר.

תוספות ד"ה בישראל מומר. כוונתם, דרש"י ס"ל דהשתא דאמר בישראל מומר לא הדר משנויא קמא דהיכא דאית ליה שותפות אסור, אלא מעיקרא הוה סבר, דבין גוי או מומר בין ישראל, דווקא בדאית ליה שותפות אסור, אבל בדליכא שותפות גוי או מומר נמי אין אסור, דאמרינן נמי לצעוריה קא מכוין, אמנם מכח קושית כתנאי הדר ביה, דגוי או מומר אפילו בלא שותפות אסור, ורק ישראל צריך שיהיה בו שותפות,

דהלכה כרב הונא ורבי יוחנן, מהא דאמרו ביבמות [פג, ב] אין הלכה כרבי יוסי דאמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ומשמע מזה דחדא מחלוקת היא עם הך דכאן, ותמה בחזון נחום, דא"כ ה"ל להגמרא להביא הך פלוגתא כאן. ואפשר דהרשב"א ס"ל, כיון דהגמרא הקשה משנים אוחזין בסכין, ודחי דאית ליה שותפות, א"כ התם נמי איכא למידחי דהוה כיש לו שותפות. אלא דהרשב"א ס"ל הך סברא לדוחק, כמו שכתב דכל הני תירוצי דמתרץ הגמרא לר"ג ולרב עמרם ולרב יצחק שינויי דחיקי ניהו, וא"כ הך נמי נראה לו דוחק דזה מיקרי שותפות. ועיין בבבלי חיי, ושוב ראיתי במכריע סימן ח' דהקשה מההיא דהמסכך גפנו אההיא דהכא, וע"ש מה שתירץ. ועיין.....

עובד כוכבים שניסך כו'. עיין מה שכתבתי בתחילת הסוגיא על לשון רש"י.

אבל ישראל לצעוריה קא מכוין. והקשה בפלתי [סי' ב' סק"ג], א"כ רב נחמן דמודה דהיכא דלא אמרינן לצעוריה קא מכוין אסור, א"כ מאי הקשה לרב הונא מהך ברייתא דחטאת, הא התם לא שייך לצעוריה קא מכוין. ולענ"ד יש לומר דשפיר שייך לצעוריה, דהא חטאת עוף נאכל לכהנים, ועושה לצעוריה כדי שלא יוכל לאכול, ואפשר דקושית הרב פלתי כיון דבשוגג הוא לא שייך צעוריה. אמנם נראה דרב נחמן ס"ל דשוגג ובמזיד לצעוריה שווים הם, וכמו דלצעוריה שרי, דאין כוונתו לעבודה זרה כוונה, הוא הדין בשוגג אין כוונתו כוונה, אבל רב הונא דס"ל דלצעוריה נמי אסור דכוונתו כוונה, הוא הדין דבשוגג אסור. ועוד נראה, דרב נחמן כשהקשה לרב הונא מהך ברייתא, לא הוי דייק חטאת, והוה מוקי ליה בעוף דווקא, דא"כ לא הוה מקשה מיניה לרב הונא, אלא הוה סבר דווקא בבהמה מיירי, והטעם דחייב משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ובחטאת של אחר מיירי, דאי בחטאת דידיה למה חייב משום שחוטאי חוץ, וא"כ כיון דבחטאת דאחר מיירי, אם היה מזיד שפיר שייך לצעוריה, דהרי פוסלו על הבעלים. ועיין מרכבת המשנה ח"ב פ"ח דעכו"ם ה"א.

ת"ש שנים אוחזין בסכין. צרור החיים פח ע"ג [הל' שחיטה פ"א], בני יעקב קלח ע"ג וע"ד [מאמר ז' כתיבת גיטין ושטרות], קרית מלך רב ח"א קכו ע"ב [הל' גירושין פ"ג דין ט"ז].

הכא במאי עסקינן בישראל מומר. עיין לעיל דף

במסכך גפנוע"ג חבירו יש שותפות בכלאים, ולפי מה שחילק רבינו לא קשה, דשאני בבהמה שיש להם שותפות בגוף הבהמה שאי אפשר להפריד החלקים, משא"כ בכלאים שהשותפות בשני דברים לגמרי נפרדים.

71. התוי"ט כאן בחולין כתב דהא דמסיק הר"ב דבכלאים אמרינן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, הא בשנים ששחטו בסכין אחד וכו' השחיטה פסולה דהאחד אסור, הטעם הוא משום דאית ליה שותפות בה, ומקשה החזון נחום דהרי גם

בקונטרס כו'. כלומר דרש"י סבר דטעם הפסול הוא דאע"ג דבזה ששחט לשם אלו לא הקדישם, מ"מ אסורים מפני מראית העין, שהרואה אומר עכשיו מקדישם, וא"כ הוי קדשים בחוץ, ור"ש אין חושש למראית העין דיאמרו שהקדישם. ועל זה הקשה התוספות, דהרי לר"ש אפילו אם הקדישם לא הוי הקדש כלל, דהוה כמקדיש לשחוט בחוץ, משום דכיון דבשעת שחיטה אומר כן, א"כ אפילו אם הקדישם הוי הקדישם לשחוט בחוץ, ואין קדושים כדס"ל לר"ש שם. ומה שכתב בתבואות שור דרש"י ס"ל דיש לגזור איסור כאילו הקדישם מקודם, יש להשיב, דא"כ ה"ל לר"ש לפרש הטעם שיאמרו שהקדישם מקודם, וכ"כ הטור [סי' י"ב] זה הטעם. אמנם י"ל דרש"י באמת קאמר הכי דלא חיישינן למראית העין, דאפילו אם הקדישם אינו קדוש⁷². ועיין בתבואות שור [בכור שור]. ודע דסוף הדיבור הוא שמה עולה היא, ומתחיל הדיבור והא לא אמר לשם חטאת.

הא מני ר"א היא. עיין תבואות שור דף נז [בכור שור].

השוחט לשם חטאת אמר רבי יוחנן ל"ש. פרי הארץ דף כו [ע"ג, או"ח סי' ג].

תוספות ד"ה והא לא אמר לשם חטאת. דברי התוספות מגומגמין⁷³. ועיין בפרי חדש שהאריך בדבריהם, והביא דברי מהרש"ל וב"ח וט"ז [סי' ה], והגיה בדברי התוספות שצ"ל, אם לא אמר לשם חטאת אפילו אמר הרי זו חטאת לא אמר כלום.

וא"כ הוקשה להם להתוספות דמאי פריך, כיון דכבר ידע התיורן. ולכן מפרשים דהדר ביה השתא ממה דאמר בתחלה שותפות אוסר, אלא השתא ס"ל דאפילו בשותפות בישראל אינו אוסר כלל, ובגוי או מומר אפילו בלא שותפות אוסר. והשתא פריך שפיר, כיון דחידש הסברא דלצעוריה קא מכיין, סתר התיורן דלעיל של שותפות. ועיין בב"י סימן ד', ובפרשת הכסף דף טו ע"ב, ע"ג [הל' עכו"ם פ"ג], ובמרכבת המשנה ח"ב פ"ב דשחיטה הכ"א.

תוספות ד"ה ובשוק. לשון לימודים חאו"ח דף עג [הל' שבת סי' קנ"ז].

דף ת"א, ב. מוציא ידו חוץ לספינה ושוחט ודם שותת ויורד. עיין מה שכתבתי לעיל בדף יג [ע"ב].
ואם עשה כן צריך בדיקה אחריו. וכתב רש"י שמה דין הוא לעבודה זרה ויבדלו מיינו ומפתו. הרשב"א דייק מדברי רש"י דאין שחיטתו פסולה, דאם לא כן הוה ליה לרש"י לומר דיבדקו אחריו לפסול שחיטתו. מיהו אפשר לומר דרש"י רבותא קאמר, אפילו לאסור יינו ופתו וכל שכן שחיטתו, דהא וודאי אם אנו אוסרים יינו ופתו מכל שכן שחיטתו. ועיין בתבואות שור דף נז [בכור שור]. ועוד אפשר לומר דאפשר דרש"י בא למעט דלא נימא דהוי רק מומר לדבר זה, אבל מין לא הוי, קמ"ל רש"י דאפילו מין הוי.

תוספות ד"ה ורבי שמעון מכשיר. פירש

פרק שלישי

תוס' [ד"ה אבל עז.

זה הכלל כל שאין כמותו חיה טריפה כו'. כתב בפלתי סימן [ל'] יש שעורר ברש"י בחומש [ויקרא יא, מז] דמפרש על קרא דלהבדיל, בין יש בו סימני טהרה, ובין יש בו סימני טריפה, והיינו חיה בלתי נאכלת, וא"כ ס"ל טריפה חיה, ובפרשת מצורע כתב רש"י [ויקרא יד, ד] טהורות פרט לטריפות, וא"כ מוכח דרש"י ס"ל דטריפה אינה חיה, ע"ש. והנה מה שהבין מדברי רש"י בפסוק ולהבדיל דטריפה חיה, אינו מוכרח כלל, ונעלם ממנו תשובת הרשב"א בסימן ע"ג שנשאל בדברי רש"י הללו, ופירש אותם לפי מאן דאמר טריפה אינה חיה, שיש אחרות שאע"פ שאין

דף ת"א, א. נפלה מן הגג. וכתב רש"י ובגמרא אמרינן אם שהתה מעת לעת ושחטה כשרה. ויש לדקדק מאי בעי רש"י בזה. ואפשר לומר משום דלקמן [נו, א] גבי עוף תנן, דרסה וטרפה בכותל או שריצצתה בהמה ומפרכסת, אם שהתה מעת לעת כשרה, וא"כ הוה אמינא דבבהמה דלא תנן לא מהני שהיית מעת לעת, לכן הביא רש"י הגמרא דאף בבהמה מהני. והא דלא תנן גבי בהמה נמי כמו דתני גבי עוף, אפשר לומר דמק"ו נפקא לן בהמה ועוף, דאילו עוף שחיתו מועט מהני, כל שכן בהמה שחיתה מרובה. ובבעי חיי סימן פ"ט כתב באופנים אחרים ע"ש.
בעוף הדק כו' בעוף הגס. עיין זבחים ע [ע"ב

73. דהרי אמרינן בנדרים הרי זו חטאתי הרי זו אשמי אם היה מחוייב דבריו קיימין, והכא עלה דמחוייב חטאת קיימין. ועי' בשמ"ק.

72. ובה יתורן מה שמקשה השמ"ק דמצינו שר"ש חושש למראית העין יותר מכל אדם, דהא אמרינן בשבת גבי נפלו בגדיו במים שוטחן בחמה, ור"ש אוסר מפני מראית העין.

זאת החיה אשר תאכלו. עיין לעיל דף לז [ע"ב תוס'] ד"ה שאינה חיה. נפקא ליה מאידך תנא דבי רבי ישמעאל. עיין חקרי לב ח"ב דף לה, לו [יו"ד סימן כ"ו להל' טריפות].

תוספות ד"ה ניקב הלב. עיין מה שכתב הרשב"א בתורת הבית והר"ן שתירצו, דלהכי קתני הכא גבי הלב, לאשמועינן דאפילו חלל קטן, ולא נימא חלל גדול. והתוספות לא ניחא להו בהכי, דעדיין אינו מוכרח כל כך, דהרי ר' זירא מיבעיא ליה לקמן, והא דדחי הגמרא שם מה לי חלל גדול מה לי חלל קטן, היינו דלא תפשוט מזה שאמת גבי סימפונות דדוקא סמפון גדול תנן, אבל שנאמר דמוכרח דאפילו חלל קטן תנן, אינו מוכרח, אלא דמספק צריכין להחמיר. ועיין בעי חיי דף לח ע"ד [סימן ס'].

תוספות ד"ה דרוסת הנץ. גרסינן בתוספתא כו'. ט"ס, וצ"ל דרוסת הגז גרסינן בתוספתא ובערוך, וכוונתם, דגרסינן גז בז', ולא גס בסמ"ך, כמו שהוא הנוסחא לפנינו, והביאו רביא מן הסליחה תוחלת ישראל (והיא ביום שני שבין ר"ה ליום כפור בסליחות מנהג פ"פ ואשכנז) שיסד מדרזו הגז. ועיין לקמן בסוגיא דדרוסה בחידושי הרשב"א.

תוספות ד"ה זאת החיה כו'. ולא חשיב נמי הא דאמר במדרש מלמד שהראה הקב"ה למשה כמין מטבע של אש.

דף מב, ב. יכולה היא ליכוות ולחיות. עיין ערכין כ [ע"א תוס'] ד"ה לאתויי.

מרה מאן קתני לה רבי יוסי ברבי יהודה. עיין מחזיק ברכה חיו"ד כ ע"ב, ע"ג [סי' מ"ב ס"א].

נעקרה צלע מעיקרה טריפה. וכתב רש"י נעקרה עד חצי חולייתה. בת"ח ומהר"ם לובלין הקשו על רש"י, דדבריו סותרים למה שכתב לקמן דצלע בלא חוליא קאמר, וכן הקשה במלכי בקודש [קכה ע"ד – חולין]. ועיין מה שכתב לתרץ במקום שמואל בחידושי יו"ד בסימן נ"ד, ועיין מ"ש לקמן בדף נב.

תוספות ד"ה ואמר רב יהודה כו'. חומרא [לענין] הורג את הנפש, היינו שיש בו חסרון קטן, והרג את הנפש דאמרינן דלאו טריפה הוא וחייב, או שהרג איש אחר שיש בו חסרון קטן, אמרינן דלאו טריפה היה וחייב עליו, ואם אמרינן דבחסרון קטן הוי טריפה, א"כ בתרווייהו גווני פטור הוא, אי משום טריפה שהרג או הורג את הטריפה. ולענין בכור מיקל אם יש לו בכור שיש בו חסרון קטן, אומר דפטור מלפדות

חיות נאכלות, כגון דמחו לה בכוליא. ונראה כי הרב אינו מפרש חיה מלשון חיות, אלא לשון בהמה וחיה, וכתב א"כ דלמאן דאמר טריפה חיה פירושו חיות ממש, וא"כ מדברי רש"י הללו אין הכרע כלל אי טריפה חיה או טריפה אינה חיה. ועיין בתשובות המיוחסות סימן קע"ה, כי שם נכפלה תשובת הרשב"א, ועיין בבעי בחיי דף ע שהאריך על דברי רש"י בחומש. ושוב ראיתי בחקרי לב ח"ב השיג על הפלתי כמו שכתבתי. אלא שהקשה על הרשב"א, כיון דהוא מפרש לפי דברי רש"י ותורת כהנים בין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל, לאו לשון חיות הוא אלא לשון בהמה וחיה, א"כ מנלן להגמרא דאיך תנא דבי רבי ישמעאל ס"ל דטריפה חיה, ואימא דס"ל נמי בין החיה הנאכלת לאו לשון חיות היא, אלא חיה ממש, וכמו שפירש הרשב"א. ואין לומר דבאמת ר"י אפשר שיסבור כן, אבל הגמרא אמר דמאן דס"ל טריפה חיה דריש חיה הנאכלת מלשון חיות, דהרי הגמרא קאמר בסמוך למאן קאמר לתנא דבי רבי ישמעאל, הא תנא דבי רבי ישמעאל טריפה חיה ס"ל, ומנ"ל דתנא דבי רבי ישמעאל גופא ס"ל טריפה חיה, דילמא אינה חיה ס"ל ויכולה ליכוות ולחיות, ושפיר מנה רק י"ח טריפות, אבל אידך תנא דדריש ליה כוותיה וס"ל טריפה חיה, ס"ל דהם יותר מי"ח טריפות, ע"ש. ובאמת קושיא חזקה היא על הרשב"א. ואפשר לומר דוודאי אם אפשר למדרש חיה מלשון חיות, עדיפא טפי מלדרוש מלשון חיה ובהמה, אלא דלהך מאן דאמר דדריש לענין חיה הנאכלת, כיון ששניהם מתים, אלא זו אפשר יש לה רפואה וזו אין לה רפואה, אבל לתנא דבי רבי ישמעאל דמפרש בין טריפה לכשרה, כיון דאפשר לפרש חיה מלשון חיות, מפרשינן לה כפשוטו. אמנם נראה לומר בפשיטות, דמדקאמר תנא דבי רבי ישמעאל אלו שמונה עשר טריפות שמסר הקב"ה למשה בסיני, משמע דהוצרך הקב"ה למסור למשה הטריפות, דכיון דטריפה חיה אין סימן בין טריפה לכשרה, לכן הוצרך הקב"ה למסור למשה, אבל למאן דאמר טריפה אינה חיה, לא הוצרך הקב"ה למסור למשה, דזה הכלל מסר לו דכל שאין כמוה חיה טריפה, וכל שיש לה רפואה כשר, וכמו דתני במתניתין זה הכלל כל שאין כמוה חיה טריפה, וא"כ שפיר הוכיחה הגמרא, מדאמר שמסר הקב"ה טריפות למשה, מוכח דס"ל דטריפה חיה. והמדקדק בדברי הרשב"א יראה שכן כוונתו. אלא רמז לטריפה שאינה חיה מנין. בדין טריפה חיה עיין בארוכה חקרי לב סימן כ"ו וסימן קמ"ח.

1. כפי' המהר"ם דההורג חיה טריפה ולא כהרש"ש דמתייחס על הנהרג.

אבל אי לא היה חסרון בגולגולת, מכח נקיבת קרום העליון של מוח לא היה טריפות, שאין סוף תתאה ליפסק, וא"כ לא צריך למחשב כאן בבהמה, שהרי בלאו הכי קתני ניקב קרום של מוח. וכתבו התוספות דאין זה חידוש, דגבי אדם לגבי נקיבת קרום העליון בעינן ג"כ נפחתה הגולגולת, שהרי גם בבהמה איכא למאן דאמר תתאה מגין, ואפילו למאן דאמר דתתאה אינו מגין, וא"כ בבהמה בקרמא עילאה לבד טריפה, מ"מ באדם אינו כן. והשתא לפי שיטת התוספות, אם נאמר דבקרומ העליון לבד כשר דתתאה מגין, א"כ אדם ובהמה שוים לגמרי, דבנקיבת קרום העליון כשר, ובנפחתה הגולגולת עם קרום העליון טריפה. אמנם אם נאמר דבקרומ העליון לבד טריפה בבהמה, א"כ נפחתה הגולגולת גבי בהמה לא שייך כלל, דהא בלאו הכי טריפה משום ניקב קרום העליון, רק באדם דהתחתון מגין. ומ"מ קשה, כיון דניקב קרום של מוח דקתני, לאו היינו קרום העליון דתתאה מגין, א"כ שפיר ה"ל למחשב נפחתה הגולגולת, כיון דהיא טריפה אחרת, דלא הוי בכלל ניקב קרום של מוח דהיינו קרום העליון. ועיין פנים מאירות ח"א סימן נ"ד, ובמקום שמואל בחידושי יו"ד סימן נ"ד, ועיין באר יעקב מו ע"א [יו"ד סי' נ"ז ד"ה ובוהן], מלך שלם ח"א סט ע"א [יו"ד סי' מ"ו]. ועיין בבא קמא נא [ע"א תוס'] ד"ה נעביד, ועיין זבחים ק"ו [ע"א תוס'] ד"ה ודילמא.

דף מג, א. ח' מיני טריפות נאמרו לו למשה בסיני כו' דרוסה ונפולה. יש לעיין, הא דרוסה ונפולה ספק טריפות ניהו ויש להם בדיקה, ואפי' הכי הלכה למשה מסיני דכל זמן שלא בדקם אסורים, א"כ מוכח דכל ספק אסור מן התורה, דלא כדעת הרמב"ם [אבות הטומאות פ"ט הי"ב]². אמנם אם נאמר דאף מדאורייתא כל ספק שאפשר לברר צריך לברר, וכמו שכתבתי לעיל בדף יא בשם מהרי"ט, א"כ לא קשה מידי. אמנם הרבה חולקים על זה³, וס"ל דכל ספק שרי אף בדאפשר לברר, והא דצריך לברר גופא מדרבנן. הן אמת, דאם נאמר דלוודאי דרוסה אין לה בדיקה, לא קשה מידי מדרוסה, אבל מנפולה עכ"פ קשיא, דלכולי עלמא כשרה בבדיקה. ואפשר לומר דהלכה למשה מסיני לא נמסרה אלא בוודאי טריפה כגון שבדקה, אבל באמת כל זמן שלא בדקה שרי. ושוב ראיתי להרב חקרי לב בח"ב דף קפה ע"ד

טריפה הוא. וכן לענין אם עשה את האדם טריפה בחסרון קטן דפטור, וזה לא שייך אלא למאן דאמר טריפה אינה חיה, ד"ל דעושה את האדם טריפה חייב באמדו למיתה, אבל למאן דאמר טריפה חיה, העושה טריפה פטור דהרי לא מיית, מ"מ בטריפה שהרג או ההורג את הטריפה אפילו למאן דאמר טריפה חיה פטור, וכ"כ התוספות בסוף פרק הנשרפין [סנהדרין עח, א ד"ה ההורג]. ודברי מהר"ם מלובלין מגומגמין, ומשכחת קולא וחומרא בסנהדרין שהורו היום כבית שמאי ופעם אחרת כבית הלל.

באותו הדיבור. ועוד לקמן גבי אדומה וירוקה כשרה מייתי מדרכי נתן. לכאורה אין ראייה מהתם, דהרי לאו לענין טריפות מיירי, אלא בסיבת האדום והירוק דלא נבלע בו הדם או שיש בו דם הרבה, א"כ הסיבה י"ל דבאדם ובהמה שווים הם, אבל לא מיירי לענין טריפות כלל, דהרי באדם הוא בגופו, ובבהמה הוא בריאה.

באותו הדיבור. אי אפשר לפרש כן, שהרי יש הרבה בני אדם שניטל מגולגולת שלהם יותר ממלא מקדח ועדיין חיים. עיין במהרש"ל בים של שלמה סימן ס', דכתב דבנחבסה הגולגולת מהני שהיית י"ב חדש, כיון דהטריפות הוא מטעם ניקב קרום של מוח, א"כ כיון שחיתה י"ב חודש יצאה מכלל ספק טריפות, דהרי חזינן שלא ניקב קרום של מוח, דחכמים ע"פ הרוב אמרו כן ולא בוודאי, וא"כ י"ל דהוא הדין בנפחתה הגולגולת, דאינו וודאי שתנקב קרום של מוח אלא שרוב כן הוא, ואם חזינן דחיו י"ב חודש אמרינן דלא ניקב. ועוד קשה מהאי דלקמן דף נו, מעשה באחד שנפחתה הגולגולת ועשו לו חידוק של קרויה וחיה, מאי ראייה, נימא דכיון דהטעם דסופו של קרום ליפסק, בהאי לא נפסק הקרום. ואפשר לומר דהתוספות ס"ל דדוחק לומר כן, ובוודאי אילו לא היה לנו פירוש אחר היינו מוכרחים לומר כן, אבל כיון שיש לפרש פירוש אחר לא נפרש בהאי דוחק. ועיין בבבלי חיי דף כב ע"א [סי' כ"ז], ובחקרי לב ח"ב דף ל [יו"ד סי' כ' להל' טריפות].

באותו הדיבור. ונראה דחסרון גולגולת הוי עם נקיבת הקרום כו'. אאדם קאי, כלומר האי חסרון דתניא גבי אדם שנחלקו בו ב"ש וב"ה, מיירי שניקב גם קרום העליון, אבל אי לא ניקב קרום של מוח כשרה בגולגולת לבד. והטעם של טריפות זה, הוא משום דסוף תתאה לינקב כיון דיש חסרון בגולגולת,

מיני טריפות יש בהן ספקין מותרין כמו שיתבאר. מדבריו אלו משמע שאפילו בדרוסה האיסור רק מדרבנן.

3. ראה ש"ך סי' ק"י ס"ק סו.

2. ראה ברמב"ם הל' שחיטה פ"ה ה"ג: אע"פ שכולן הלכה למשה מסיני הן, הואיל ואין לך בפירוש בתורה אלא דרוסה החמירו בה, וכל ספק שיסתפק בדרוסה אסור, ושאר שבעה

אע"פ שהתוספות כתבו שם [ד"ה בלשון] שהיה גורס כן במשנה, מ"מ נראה דרש"י לא ס"ל, ובלאו הכי הדבר מוכרח במגילה. ואותן המקומות שיצאו מן הכלל היה שונה רבי יוחנן לתלמידיו, ונתן זה הכלל הלכה כסתם משנה במקום שלא אמר ההיפוך מזה, וא"כ ממרה לא קשה כיון דידעינן דכיחידאה אתיא, ורבים החולקים הוצרך לומר כסתם, אבל בכבוד לא מצינו מחלוקת. וראיתי להרב מחזיק ברכה בדף כ [סי' מ"ב ס"א] שתירץ, דכשם דאמרינן לעיל בתנא דבי רבי ישמעאל אפיק מרה, הכי נמי הוה מקום לומר כן במשנה. ולענ"ד הקלושה יש להשיב, בשלמא תנא דבי רבי ישמעאל לא אמר אלא סתמא ח"י טריפות, ואנן לא ידעינן מאי נינהו, אלא דמסתמא אמרינן דהם השנויים במשנתנו, וכל שאנחנו מוצאים אחרים, יש להוציא מאותן השנויים במשנה ולהביא אחרים תחתיהם, אבל במשנה עצמה אותם השנויים בפירוש, מהיכי תיתי נוציא מהם.

רבי יוסי בר יהודה אומר אף ניקבה המרה. עיין מכריע סימן יו"ד, ובזכרון יוסף כז ע"ד [יו"ד שאלה ד'], ועיין באר יעקב [מד ע"ב].

והא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה. התוספות העתיקו והא אמר רבי יוחנן⁴, ומשמע דרבי יוחנן אמר ולא ששום אמורא אמרה בשמו. ועיין בחקרי לב ח"א דף יד [או"ח סי' י"ב להל' ברכות השחר] שהוכיח כן מכמה מקומות, דרבה בר בר חנה לא אמר הלכה כסתם משנה, וכן מוכח בגיטין פא, אמנם הביא משבת דף מו דמוכח דרבב"ח ורבי יצחק סברי דהלכה כסתם משנה אליבא דרבי יוחנן, ע"ש, ומלבד זו אף בשבת דף קיב מוכח דרבה בר בר חנה ורבי יצחק ס"ל האי כללא דהלכה כסתם אליבא דרבי יוחנן. ולכאורה יש מקום לומר דהא דמתרץ הגמרא אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן, לאו דנחלקו אם אמר רבי יוחנן הך מילתא מעולם הלכה כסתם משנה, אלא דוודאי אמרה, אלא דנחלקו אי אמרה בלי שום חוץ, ולעולם הלכה כסתם משנה, או כמ"ש לעיל דיש מקומות נפרדים דאין הלכה כסתם, ואילו היה שונה לתלמידיו, וא"כ שפיר קאמר הגמרא שם לתרץ לכולי אמוראי, דכל היכא דאפשר לתרץ מתרצינן לה. הן אמת דמדברי רש"י שכתב אמוראי נינהו כו' לא משמע כן, אלא דהני אמוראי ס"ל דלא אמר רבי יוחנן מעולם הלכה כסתם משנה, אלא היכא דהלכה כן אמר בפירוש הכי.

מיהו אפשר לפרש דרש"י הכי כוונתו, דבאמת רבי יוחנן כל מקום ששנה סתם שיש בו מחלוקת אמר

[יו"ד סי' קי"ח, קונטרס הספיקות] עמד על חקירה זו, והוא הקשה קושיא זו לכולי עלמא, דהא כיון דמסקינן לעיל דגם רוב דליתא קמן אזלינן בתריה, ומהאי טעמא קיימ"ל נשחטה בחזקת היתר עומדת, ולא בעי בדיקה ב"ח טריפות אף דאפשר לברר, וא"כ דרוסה ונפולה היכא אסר, ניזיל בתר רובא אף שאפשר לברר, ע"ש. ולכאורה קשה, דמנלן דרוב דרוסות ונפולות כשרות הן, דילמא לא הוי רובא כשרות, וא"כ שפיר אסרם הכתוב, ואדרבה י"ל דהרוב אסורים ואסרם הכתוב מכח רובא. הן אמת, דבנפולה לכאורה משמע דרוב כשרות הן למאן דס"ל דעוף הנדרס מותר לשחטו ביו"ט, ואי הרוב אסורות, א"כ לא הוה לן להתיר למשחטה ביו"ט. אמנם ראיתי להפר"ח באו"ח סימן תצ"ח דגבי עוף הנדרס ליכא רוב, שלא רוב הנדרסות כשרות הן, והתם שרי משום דהוה איסור דרבנן, דכשם שהותרה שחיטה לצורך, הותרה נמי שלא לצורך, וע"ש בב"ח, וא"כ פשיטא דבדרוסה וודאי יש לומר כן דרוב הדרוסות אין כשרות, ואדרבה אפשר דרוב טריפות הן ולכן אסרה תורה. ומ"ש הרב חקרי לב לתרץ הך קושיא, על פי מה שכתב הרשב"א והר"ן דכיון דאיתילד ריעותא אזלינן להחמיר, אפשר דזו נמי אינו מן התורה אלא מדרבנן. והרב תירץ לבסוף, דהתורה לא אסרה אלא היכא דבדקה ונמצא טריפה, ולפי מ"ש אין צריך לזה, ד"ל דרוב הדרוסות ונפולות טריפות הן, ולכן אסורות מצד הרוב. וע"ש בחקרי לב.

ר' יוסי ברבי יהודה קתני לה כו', הלכה כרבי יוסי בר יהודה. לפי מה שכתבו התוספות בד"ה והא אמר רבי יוחנן בשם ר"י מאורליינש, דאם סתמא מעלייתא הוא לא צריך לומר הלכה, דהרי כבר אמר דהלכה כסתם משנה בכל מקום, א"כ הוה יכול הגמרא להקשות תיכף על ר"י בר' יוסף, למה ליה למימר הלכה כרבי יוסי בר יהודה, והא כבר אמר הלכה כסתם משנה. ותו, מאי דפריך בתר הכי על הך דכבוד, והאמר ר"י הלכה כסתם משנה, אדרבה, הא מדהוצרך לפסוק גבי מרה כרבי יוסי בר יהודה, שמע מינה דלא ס"ל הך כללא דהלכה כסתם משנה. ואפשר לומר דקושית הגמרא קאי נמי על מימרא קמייתא דרבי יצחק בר יוסף.

ובספרי הנדפס במגילה ר"פ בני העיר [כו, א] כתבתי דאע"ג דאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, מ"מ יש איזה פעמים שאין הלכה כסתם דידוע הוא דרבי סתם כחיד, וכן אמר רבי יוחנן לקמן דף נה [ע"ב] אל תקניטני שבלשון יחיד אני שונה אותה,

4. וכן רש"י ושאר ראשונים השמיטו אמר רבב"ח.

חד לשיטתייהו אזלי, לפי זה מה שהקשו התוספות לרש"י לעיל מהא דאמרינן ספק כלבא ספק שונרא תלינן בכלבא, מה נפק"מ כיון דבין כך ובין כך צריך בדיקה, ולשיטת רש"י אפשר לומר דנפק"מ אם שחט, דמשום דרוסה הוה לה בדיקה, ומשום נקב אין לה בדיקה לאחר שחיטה. אמנם הא לא קשה, דהא משמע מהגמרא דהך תליה לקולא הוא, דנולד מזה קולא דתלינן בקניא, ולפי מ"ש הוה חומרא, אלא וודאי דלא מיירי לאחר שחיטה רק מחיים, וא"כ שפיר הוקשה להתוספות. ועיין מה שכתבתי לעיל.

ישב לה קוץ בוושט כו'. וכתב רש"י וקורט דם אין בה בפנים. דאילו היה בו קורט דם, וודאי היה חיישינן שמא ניקב גם החיצון, והחיצון אי לו בדיקה לרש"י, או דחיישינן לקרום שעלה מחמת מכה ולהכי טריפה. ולקמן בסמוך כתב רש"י אבל ישב חיישינן שמא הבריא, משמע דווקא למאן דאמר נמצא הוא דחיישינן שמא הבריא החיצון, אבל למאן דאמר ישב לא חיישינן כלל לשמא הבריא, ואיך כתב רש"י כאן דבקורט דם חיישינן, וכן ראיתי מקשים⁶. ובאמת התירוץ פשוט, דהא רש"י מוקי הכל בלא קורט דם⁷, ואפי' הכי מאן דס"ל נמצא איתמר חיישינן כיון דנתחב, ואידך מאן דאמר סבר אע"ג דנתחב לא חיישינן, דכיון דאין ריעותא שאין כאן קורט דם, א"כ אפילו הפנימי לא ניקב, דאילו הוה ניקב היה כאן קורט דם, ומוכח דאין כאן מכה, או לא אכלה הקוץ בכדי שיעור שהיה יכול לנקוב, אבל כל שיש קורט דם דאיכא וודאי מכה, דאם לא כן קורט דם מנין וודאי חיישינן. ועיין בשו"ת מקור ברוך קלעי דף יד ע"ב [אחר תשובה י"א], ועיין על הסוגיא בארוכה זרע אמת ח"ו"ד סימן ה'.

קסבר עולא אין חוששין לספק דרוסה. עיין בית יעקב דף נט ודף סט ודף ע [שאלה פ"ד, צ"ה, צ"ו]. **התם איתחזק איסורא.** עיין חקרי לב ח"ב דף קמ ע"ב [יו"ד סי' צ"ד להל' תערובות]. **ומ"ש מספק טומאה ברשות היחיד דספיקו טמא.** והקשה בפרי האדמה ח"א דף לט ע"ב [הל' חו"מ פ"ב הי"א], הא ספק טומאה ברה"י בדבר שאין בו דעת לשאל טהור, ע"ש. ואפשר לומר כיון דבני אדם עסוקין, בתר בני אדם אזלינן. ועיין בנדה דף ה ע"ב דכתבו רש"י ותוספות כן, על הטהרות שתופסין בידיהם דהוה כדבר שיש בו דעת לישאל. ועוד י"ל דהטעם דדבר שאין בו דעת לישאל טהור, דמסוטה

הלכה כסתם משנה, שהרי לא אמרו בגמרא כאן בכל מקום הלכה כסתם, אלא לכולי עלמא כששנה רבי יוחנן לתלמידיו כל פעם היה אומר הלכה כסתם משנה, ונחלקו תלמידיו בהבנתו, דאיכא מאן דסבר דכללא בעי ליתן דבכל מקום הלכה כסתם, וטעמא דהלכה כן הוא משום דסתמא הוא, ולהכי אמר בשם רבי יוחנן הלכה כסתם. ואין להקשות אם כך היתה כוונתו, א"כ למה בכל פעם הוצרך לומר כן, י"ל משום תלמידים אחרים הבאים לשמוע ממנו, אמר כן בכל פעם, ולהכי אמרינן כל פעם ופעם, אמנם אידך אמוראי הבינו מדבריו דלאו כללא כ"ל, אלא בהך מקום הלכה כסתם, אבל לא מוכח דבשאר מקומות אמר כן, ומ"מ כיון שאף לדידהו רוב פעמים הלכה כסתם, ולהכי אף לדידהו אם רבי יוחנן פסק נגד הסתם מתרצינן לה, והיכא דלא אפשר אמר אמוראי נינהו, והמדדק בדברי רש"י יראה שכן כוונתו. ומעתה מתורץ כל מה שהקשו האחרונים בזה בדברי אמת בקונטרסים דף יב [קוני' שלישי], וביעיר אוזן כו ע"ב [מערכת ה"א אות ז], וחקרי לב ח"א דף יג, יד [או"ח שם], וע"ש בח"ב דף רעו [יו"ד סי' קצ"ח להל' יין נסך].

תוספות ד"ה יפלא כליותי. עיין באר יעקב דף מה ע"ד [יו"ד סי' נ"ה], כנסת יחזקאל סימן כ"ה, ועיין זבחים קטו [ע"ב תוס' ד"ה ודילמא].

תוספות ד"ה והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה. יבין שמועה לא ע"ב [כלל סז], ודף צא ע"א [כלל רנז], כריתות בלשון לימודים שער ג' סימן קס"ז, קס"ח, שאילת יעב"ץ ח"ב סימן ע"ה.

דף מג. ב. **למאי נפק"מ לספק דרוסה.** התוספות לעיל בריש פ"ב [כח, א ד"ה אתא] הקשו, לרש"י דגם ספק נקב בעי בדיקה, ואין לו בדיקה אלא מבפנים, למה קאמר לספק דרוסה. ולפי פשוטן של דברים לרש"י, הא דקאמר למאי נפק"מ קשה, דהא וודאי רבה הוצרך לאשמועינן דינא דאין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים. אלא צ"ל דקשיא ליה דקאמר אלא מבפנים, דמשמע בכל ענין יש לו בדיקה מבפנים אף בבהמה⁵, ודילמא במקום נקב קשחית, לזה תירץ למאי נפק"מ, הא דאמר דיש לו בדיקה מבפנים לאחר שחיטה, היינו בספק דרוסה דהארס ניכר וכמו שכתב רש"י, אבל לענין נקב אפילו בפנים אין לו בדיקה לאחר שחיטה, ומזה למד רש"י כן לשיטתו. וא"כ רש"י ותוספות כל

5. ראה בחי' רעק"א.

6. בחי' רעק"א כתב רבים תמהו להבין כוונת רש"י בזה, ועי"ש ישובים בכמה דרכים.

7. ראה ברשב"א שג"כ מיישב דברי רש"י בדרך זו, דמא דאמ' נמצא איתמר אבל ישב חיישינן, משמע ישב דומיא דנמצא דבשניהם אין קורט דם, עי"ש.

והרא"ש בתשובה [כלל כ' סי' י"ג], דאחר שברור לו שנחתכו רוב הסימנים, כל ספק שיארע ב"ח טריפות אמרינן נשחטה הותרה, והרי בכלל י"ח טריפות הוא נקובת הוושט ופסוקת הגרגרת. ואף אם תאמר דהפוסקים הללו ס"ל דנקובת הוושט לאו נבילה, מ"מ פסוקת הגרגרת וודאי נבילה היא, וא"כ איך הכשירו הפוסקים הללו הספק בהם⁸, אלא וודאי צ"ל דדווקא אם אירע ספק בחתיכת סימנים עצמן, אבל כל ספק אחר אף בוושט וקנה כשר, דעל זה אנו דנין אם נבילה היתה או לאו⁹. והארכת בזה בחידושי ליו"ד ואין כאן מקומו, אלא לברר הפירוש בדברי התוספות כתבתי זה.

ועיין בחקרי לב ח"ב דף יג [יו"ד סי' ט' להל' שחיטה] דהקשה, להתוספות דלדעתם דבספק שקול מכשירין אף אם נעשה הריעותא, והרי לעיל בסוגיא דרובא [יא, א] [מסקי התוספות ד"ה אתיא] דגבינות שנעשו מבהמה ונמצאת טריפה, שהדבר ספק אם עכשיו נטרפה או קודם שעשו הגבינות, דאסורות מספק שאין כאן חזקה ע"ש, הרי חזינן דבספק שקול מטרפינן. ולענ"ד יש לחלק, דכאן אנו דנין על זה אם הבהמה טריפה או לא, ואמרינן העמידנה על חזקתה שהיה קודם שנולד ספק זה, והרי קודם שנולד זה הספק בוודאי היתה מותר מחיים, אמנם בחלב הרי כאן טריפה לפנינו, וודאי טריפה הבהמה, ועל החלב אנו דנין אם נחלבה קודם שהיתה טריפה, אם לאחר שהיתה טריפה, מעתה אין כאן שום חזקה, ולמה נתלי להכשיר. וע"ש בחקרי לב.

ועיין בתשובת פני משה ח"ב סימן קכ"ז וקכ"ח, שהמחבר והרב מהר"י אלפאנדרי כתבו, דלא כתבו התוספות דשרי אלא באי אפשר לברר הספק, אבל באפשר לברר הספק אסור. ובחקרי לב דף קפה [יו"ד סי' קי"ח קונטרס הספיקות] הקשה עליהם, כיון דכל עיקר טעם התוספות הוא מכה חזקה דאתיא מכה רובא, א"כ ברוב קיימ"ל דאפילו אפשר לברר שרי, ולהכי לא בדקינן בטריפות. ולענ"ד הא לא קשיא, דדווקא היכא דלא איתיליד ריעותא, אבל היכא דאיתיליד ריעותא צריך למיבדק, והרי בגמרא אשכחן כמה בדיקות בטריפות, והרי מעיקרא לא צריכין לבדוק בתר הך טריפות, והשתא דאשכח וצריך בדיקה, וכי גרע ממיעוט דשכיח, דהרי גבי ריאה

גמרינן לה שיש בה דעת לישאל, כמ"ש רש"י שם בנדה, וא"כ השתא לא ידע הך סברא דמסוטה גמרינן לה, והתרצן הוא דקאמר לה, וא"כ הוה סבר דאף שאין בו דעת לישאל טמא. אמנם בסוטה כח [ע"א] משמע דדבר שאין בו דעת לישאל ילפינן לה מוהבשר אשר יגע בכל טמא [ויקרא ז, יט], ע"ש.

תוספות ד"ה קסבר עולא אין חוששין לספק דרוסה. וא"ת ואמאי נימא נשחטה הותרה כו'. ולכאורה לא הוקשה להם אלא מספק דרוסה, אבל מישב לה קוץ בוושט לא הוקשה להם, דהא בתירוץ לא תירצו כלום על זה, ומכח זה הוכיח בפנים מאירות ח"א סימן א', דכיון דנקובת הוושט נבילה היא, לא שייך ביה נשחטה הותרה, דהוה ספק נשחטה, ובספק בשחיטה לא שייך נשחטה הותרה, וסיים ורבים נכשלין בזה בעו"ה. ובדרך זה הלך הרב פלתי בסימן ל"ג סק"ד וסקי"ד, דהתוספות לא הקשו אלא מדרוסה, אבל מקוץ לא הקשו, וכ"כ בתשובת מהר"ז רויטנבורג. ואני תמה על הרבנים הנזכרים, דהרי ביבמות דף ל [ע"ב בתוס' ד"ה אשה] בתר דתירצו הך דרוסה, כתבו וכן הך דישב לה קוץ בוושט דחיישינן שמא הבריא, כלומר דהתם טעמא נמי משום [דשכיחא], וכן בתוספות הרא"ש שם כתב האי וכן, ושמע מינה דאף על קוץ הקשו כן ותירצו. וא"כ אדרבה מהתוספות ביבמות מוכח להיפך, מדהוצרכו לתרץ דקוץ שכיח שם, דאי הוה ספק שקול הוה מתירין ליה, ואף ספק בוושט מותר, כי אין חילוק בין טריפות בוושט לשאר טריפות. אמנם הראיה שהבאתי יש לסתור, לפי מה שכתבו התוספות לעיל בדף ל ע"ב בד"ה החליד במיעוט סימנים, דלר"ת שהייה במיעוט סימנים היינו במיעוט קמא, דקסבר ר"ת דנקובת הוושט הוי טריפה ולא נבילה, וכתבתי שם דכן כתב ר"ת עצמו להדיא בספר הישר, והביאו במכריע סימן ה', ולכן התוספות לשיטתם דס"ל כר"ת (שהרי לא נחלקו עליו לעיל מטעם זה דסבר ר"ת דהוה טריפה ולא נבילה), וא"כ לא הוי נבילה, ולכן הוצרכו לטעם דשכיח גבי קוץ, אבל להסוברים דנקובת הוושט הוי טריפה, א"כ בפשיטות אתי שפיר גבי קוץ.

אמנם בעיקר דין של הרב פנים מאירות והרב פלתי, וודאי מן הרבה מהראשונים מוכח דלא ס"ל כן, שהרי כתבו בעל התרומות [הל' טריפות סי' כ"ה]

8. ראה בחי' רעק"א [ד"ה ובעיקר] שעמד גם כן על קושיא זו עי"ש.

8. ראה בחי' רעק"א [ד"ה ובעיקר] שעמד גם כן על קושיא זו עי"ש.

9. כן תירצו גם החות דעת [סי' ק"י קונטרס בית הספק ס"ק כז] והשב שמעתתא [ש"ה פ"ו], דכיון שאילולא

מסתמא צריך לברוק מהאי טעמא, ומכל שכן היכא דאשכחנן ריעותא ואפשר למבדק, מ"מ כל היכא דאי אפשר למבדק מוקמינן ליה אדינא. וראיתי להרב מהר"ב אנגיל בחידושו שהקשה על התוספות, דמאי קשה להו, דהרי מסיק הגמרא התם [ביבמות] דבקיודשין נמי ראוי להתיר, אלא דמחמירין דגבי קידושין לא אתי לידי קולא, אבל גבי גירושין לא מחמירין, דהוי חומרא דאתי לידי קולא, וא"כ הכא דלא אתי לידי קולא שפיר מחמירין, והניח בצ"ע. ועיין בש"ך סימן נ' [סק"ג] מה שתירץ לקושית מהר"ם לובלין על רמ"א. ולכאורה י"ל שזה דעת רמ"א בתוספות, דלא כתבו כן אלא לפי הוה אמינא שם, אבל למסקנא דמחמירין היכא דאפשר להחמיר, א"כ לא קשה מידי. אמנם לפי זה לא הקשו התוספות כאן כלום, דנימא דהחולקים על עולא חוששים לספק דרוסה, וסברי כמסקנא דהתם דראוי להחמיר. אמנם לענ"ד נראה דהתוספות ס"ל דעולא ואמוראי דפליגי, לאו מצד חומרא בעלמא פליגי, אלא מצד הדין אוסרים ולא מכח חומרא, ועוד דאם ראוי להחמיר, אף לעולא הוה ראוי להחמיר אף שלא מן הדין, אלא וודאי דהתם משום חשש ערוה מחמירין, אבל לא בשאר דברים.

מסתמא צריך לברוק מהאי טעמא, ומכל שכן היכא דאשכחנן ריעותא ואפשר למבדק, מ"מ כל היכא דאי אפשר למבדק מוקמינן ליה אדינא.

וראיתי להרב מהר"ב אנגיל בחידושו שהקשה על התוספות, דמאי קשה להו, דהרי מסיק הגמרא התם [ביבמות] דבקיודשין נמי ראוי להתיר, אלא דמחמירין דגבי קידושין לא אתי לידי קולא, אבל גבי גירושין לא מחמירין, דהוי חומרא דאתי לידי קולא, וא"כ הכא דלא אתי לידי קולא שפיר מחמירין, והניח בצ"ע. ועיין בש"ך סימן נ' [סק"ג] מה שתירץ לקושית מהר"ם לובלין על רמ"א. ולכאורה י"ל שזה דעת רמ"א בתוספות, דלא כתבו כן אלא לפי הוה אמינא שם, אבל למסקנא דמחמירין היכא דאפשר להחמיר, א"כ לא קשה מידי. אמנם לפי זה לא הקשו התוספות כאן כלום, דנימא דהחולקים על עולא חוששים לספק דרוסה, וסברי כמסקנא דהתם דראוי להחמיר. אמנם לענ"ד נראה דהתוספות ס"ל דעולא ואמוראי דפליגי, לאו מצד חומרא בעלמא פליגי, אלא מצד הדין אוסרים ולא מכח חומרא, ועוד דאם ראוי להחמיר, אף לעולא הוה ראוי להחמיר אף שלא מן הדין, אלא וודאי דהתם משום חשש ערוה מחמירין, אבל לא בשאר דברים.

תוספות ד"ה שאני התם דאיתחזק איסורא. ובחתיכה אחת. מכאן הקשה הרב חקרי לב בח"ב דף קצח ע"א [יו"ד סי' קכ"ד קונטרס הספיקות] למהר"י אביוב¹⁰ שהביא הב"י באו"ח סימן תרפ"ח, שהיה קורא תגר בענין קריאת מגילה בי"ד מספק, והביא ראייה מדברי הרמב"ם [הל' שגגות פ"ח ה"ב] דכל דלא איקבע איסורא אינו חייב באשם תלוי עד שיהיה שם איסור קבוע, ומינה בעיר שאין יודעין בה אם מוקפת חומה או לאו, לא נכנס לכלל ספק, והרי מדברים הללו מוכח דאף בחתיכה אחת כיון שלא הוחזקה בהיתר מיקרי ספק, ומכל שכן לדעת החולקים על עולא, וס"ל דאפילו כאן חיישינן דהיתה מעיקרא בחזקת כשרה. ולענ"ד דעיקר טעם מהר"י אביוב הוא משום דאזלינן בתר רובא, ורוב העיירות אין מוקפין, הא בספק שקול הוה אפשר מודה, ועוד, דכאן דנהי דהוה בחזקת היתר, הא הוה ריעותא אחריתי דשכיח, וא"כ הוה כרוב ולכן טריפה, ורובא וחזקה רובא עדיף, ועולא אפשר סבר דלא שכיח, אבל התם הרוב הוא וא"כ אזלינן בתריה, ולא הביא ראייה מדברי הרמב"ם אלא דלא הוה איקבע איסורא. ועל מהריק"ש בתשובה סימן ל"ג דסבר דספק כי האי אינו אסור אלא מדרבנן, וודאי אין להקשות, די"ל דהכא נמי רק מדרבנן הוא דחוששין.

הא דאקפל איקפולי. מרכבת המשנה ח"ב פ"ט דשחיטה הכ"א.

תוספות ד"ה והאיכא עיקור סימנים. עיין זקן אהרן סימן י"ו, י"ז, רדב"ז דפוס ויניציא סימן רל"ט, תפארת שמואל דף לו ע"ג [בהשגות על מהרש"א], שו"ת מהרש"ך ח"א דף כט.

תוספות ד"ה ורבי יהושע כו'. ועוד דבת קול דבית הלל מסייע קרא כו'. ומשמע מזה דהיכא דהוה הבת קול נגד הדין אין לסמוך עליו, אבל במילתא דמספקא לן איך הדין כמו כאן דהיה מספקא לן אי אזלינן בתר החידוד כב"ש דמחדידי טפי, או כב"ה דהוי רוב מנין, והבת קול הכריע דהלכה כב"ה, דרוב מנין עדיף, בזה אזלינן בתריה. לפי זה, בכל ספק שנולד לן, והנביא יכריע ויורה לן הספק, יש לנו לילך אחריו, חוץ מרבי יהושע דחולק על זה. אמנם דעת הרמב"ם [הל' יסודי התורה פ"ט ה"ב – ה] אינו כן, דאין סומכין על דברי הנביא כלל, וכך כתב בספר תוספת יום הכפורים דף ז [יומא עה, א ד"ה תניא אידך גד]. ומ"מ אפשר לומר דבת קול אפשר עדיף, וסמכין עליה טפי לענין פסק הלכה. ועיין בפרי חדש בביאורו להלכות יסודי התורה בפ"ט, דכתב לדעת הרמב"ם דלא פסקו כב"ה משום הבת קול אלא משום דרובא נינהו. וצ"ל דאע"ג דמעיקרא היה מספקא להו

10. הוא מהר"ר יוסף אביוב ממגורשי ספרד.

לפני רבה בב"ח. והגאון מהר"א בשו"ת פנים מאירות [ח"א סי' ב'] הקשה, למה דחו התוספות פירוש רש"י, דא"כ הוה ליה להגמרא לומר תיכף אגמרא סמיך, דהא הגמרא הוצרך לומר כן כדי לתרץ קושית מהרש"א, דעל רב גופיה היה קשה איך שלחה לפני רבה בב"ח, ע"ש. ובאמת י"ל דלעולם הוה הגמרא יכול לתרץ כן אגמריה סמיך, ואפי' הכי רב שלחה כדי שאם יהיה לו קבלה שיוכל להתיר. ואין לומר דילמא רבה בב"ח יסבור מדשלחה לפניו שלא הורה רב לאסור, ואפילו לא יהיה לו קבלה יתיר מסברא, דהא רב היה יכול לומר לו ע"י השליח שהוא הורה לאיסור, וא"כ אי לא יהיה לו קבלה לא יתיר. אמנם לענ"ד הקלושה אינו מוכרח מהתוספות שדחו פירוש רש"י מהאי טעמא, אלא דמשמע להו דהתירוץ ראשון עדיין קיים אף בתר דמשני אגמריה סמיך, דאם לא כן הוה ליה להגמרא לומר אלא. ושוב ראיתי למוהר"ר צבי בסימן נ"ג שהשיג על הגאון מהר"א ב"כ¹¹ בזה, וע"ש בארוכה, ובפנים מאירות שם.

ועיין להפרי חדש במים חיים דף יג, שהקשה להתוספות דכששניהם בבית המדרש שרי, דהא בההיא מעשה דחנניה בן אחי ר' יהושע בסוף ברכות [סג, ב] מקשה הגמרא, והא חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר, והא התם שניהם בבית המדרש היו יושבים, ע"ש. ובאמת אין הכרח דהיו יחד בבית המדרש. ועוד דהתם נראה דהורה שלא כדין, כמו שמתרץ כדי דלא יגררו אבתריה, ומקשה מהאי דחכם שאסר, דעכ"פ שלא כדין אין ראוי להורות.

תוספות ד"ה וכן העדים כו'. ושם חיישנין התם טפי שמא עיניו נתן בה. עיין בחות יאיר סימן כ"א שהקשה על התוספות, דבסוף פרק עד כמה בבכורות [לא, א] אמרינן דאפילו בבכור אינו רואה בכור עצמו, ועיין מ"ש שם בבכורות, דהנה אם נאמר דבזמן הבית לא היו חשודים מפני הריווח, רק מפני הטיפול והטורח שיש בו לאחר החורבן עד שיפול בו מום, לא קשה מידי, דהתם הוי נמי כמו אשה, והא ראייה, הרי בזמן הבית לא היו חשודים. אמנם אם נאמר דגם בזמן הבית היו חשודים וכמו שהארכתי, צ"ל דכהנים שאני, שהיו מורים היתר לעצמן, כמו שהיו חשודים ג"כ על השביעית [סנהדרין כו, א], אבל בשאר דברים לא נחדשו. וכ"כ בחקרי לב ח"ב דף רעד [יו"ד סי' קצ"ו להל' י"ג].

דף מה, א. נפחתה כדלת. עיין ברש"י, והרמב"ם [הל' שחיטה פ"ג הכ"ד] לא פירש כן. ועיין בחוט השני

אי מחדדי עדיף או רובא עדיף, בתר הכי הכריעו דרובא עדיף.

וראיתי להרב חקרי לב שכתב, דאין לפרש בדברי התוספות דהבת קול לא הכריע אם רוב מנין עדיף או חידוד עדיף, ורק הכריע שהדין עם ב"ה בעיקר הדברים שכיוונו אל האמת, דאיך יתכן לומר כן שב"ה כיוונו אל האמת בכל דבריהם, וב"ש לא כיוונו אל האמת אפילו בדבר אחד, ע"ש. ובאמת זה קשה בכל שאר פסקי הלכות שפסק הגמרא, כגון רבה ורב יוסף הלכה כרב יוסף, והלכה כרבי יוחנן כנגד רב ושמואל, וכן במחלוקת רבי יהודה ור"י הלכה כרבי יוסי, והלכה כרב באיסורי ושמואל בדיני, איך אפשר שהאחד לא כיוון אל האמת בכל דבריו, והאחר בכל דבריו כיוון אל האמת, וכבר על מדוכה זו ישב הרב חות יאיר [סי' צ"ד], ואפשר לומר דהתם באמת היה אחד גדול מחבירו או בכל דבר, או מטעם שאמר הגמרא כגון רבי יוסי דנימוקו עמו, ועוד בהלכות ההם רוב פעמים מצינו יוצאים מן הכלל שהאמוראים פסקו נגד הכלל, וא"כ האחד כיוון ג"כ אל האמת, אבל הכא לא פסקינן כב"ש בשום דבר, זה דבר זר. ואפשר לצרף שני הטעמים ולומר, דבאמת להכי כיוונו ב"ה אל האמת, כיון דהיה רובא והרוב מכוונים אל האמת יותר. וע"ש בחקרי לב מה שהאריך בענין, אלו ואלו דברי אלוקים חיים.

דף מה, ב. יתיב וקא בדיק לה ברוב עוביה. עי' לעיל כח [ע"ב תוס' ד"ה רב. הני מילי מילתא דתליא בסברא כו'. לשון רש"י במשבת מלחמות סימן ט', ועיין מה שכתבתי בע"ז דף ז [ע"א].

רבה בב"ח אגמריה סמיך. מוהר"ר צבי [חכם צבי] סימן נ"ג, פנים מאירות ח"א סימן ב'. רש"י ד"ה רב חסדא. כהן היה, כדאמרינן בגיטין בהניזקין. ליתא כן בהניזקין, אבל הוא בברכות דף מד [ע"א].

תוספות ד"ה היכי עביד הכי והא תניא כו'. מהרש"א כתב לפי האי נמי של התוספות בההיא מעשה דלקמן דלא ידע, הכי נמי י"ל דרבה בר בר חנה לא ידע, ותירץ, דאפי' הכי קשה לרב גופיה היכא שלחה לרבה בב"ח, הא באמת אילו ידע איסורא קעביד. ולכאורה קשה דא"כ קושית הגמרא לא הוי על רבה בב"ח, דהא י"ל דלא ידע רק על רב קשה, וא"כ ה"ל להקשות על רב ולא על רבה בב"ח. וצ"ל לפי זה דקושית הגמרא באמת על רב קאי, איך שלחה

11. מחותנו מהר"א ברודא ר"מ דק"ק פראג.

עדיפותא דמקום שישעיר ממקום שחותכו ועומד.
קרמא עילאה. עיין לעיל בתוספות דף מב [ע"ב]
ד"ה ואמר רב יהודה אמר שמואל, ובפנים מאירות
[ח"א] סימן [נ"ד].

דף מה, ב. והכא לבית חללו קתני, מה לי חלל
גדול מה לי חלל קטן. וכתב רש"י דהכא לא תני
לבית החללים. לכאורה יש לדקדק, בשלמא גבי ריאה
שפיר הוה מצי למיתני בית הסימפונות, דסימפונות
רבים נכנסים לתוך הסמפון הגדול, ולהכי נקרא בית
הסימפונות, אבל הכא לא יש רק חלל אחד, ואיך יקרא
בית החללים, דמשמע דנכנסים לתוכו חללים רבים.
אמנם לפי מה שכתב רש"י והרבה חדרים קטנים
שסביב נחא, אמנם הרמב"ם והטור אחריו כתבו שיש
שני חללים קטנים. וצריך לומר דמה שכתב רש"י
הרבה חללים קטנים לאו דווקא אלא שנים. ועיין לעיל
במשנה בתוספות שהקשו למה לי בית חללו, ובעל
כרחך דלא סברי כרש"י, דאי כרש"י הרי הוצרך
למיתני בית חללו, דנדייק מיניה מדלא קתני בית
חללים דבין לחלל גדול בין לחלל קטן. וצ"ל
דהתוספות מפרשים, דאפילו אי הוה תני סתמא, ניקב
הלב הוה ידעינן דלחלל קטן נמי קאמר ולא הוה
מפליגינן, כי דווקא היכא דמוכרח כמו לבית
הסימפונות, דשאר סימפונות לא נקראו בית
הסימפונות, אבל הכא אי לא קתני כלום נמי ידעינן.
ועיין בבעי חיי דף לח ע"ד [סי' ס], ומה שכתבתי
לעיל במשנה.

תלתא קני הוו. מרכבת המשנה ח"ב פ"ו דשחיטה
ה"ח.

נתמסמס. עי' לקמן עז [ע"א תוס'] ד"ה נתמסמס.
תוספות ד"ה נתמזמז מוחיה דדין. תימה
לריב"ם. קשה, למה לא מקשה תוספות קושייתם על
הא דמקשה מבריייתא דבהמה שנתמזמז מוחה, הא
אפשר לפרש דעל מוח שבראש קאי ולא על מוח
שבשדרה. וצ"ל דלא נחא להו להקשות כן, דאפשר
באמת הוה יכול לתרץ כן, אלא דס"ל דליכא טריפות
לא במוח ולא בשדרה בנתמזמז, אבל השתא על הא
דטרייה לרישיה שפיר קשה להו. ועיין במקום שמואל
בחדושי יו"ד סימן ל"א, דתמה על התוספות, דהא כל
דיני מוח שבראש ממוח שבשדרה ילפינן להו כמ"ש
הפוסקים, וא"כ שפיר מקשה הגמרא אי ס"ד שיש
חילוק בין מוח שבראש למוח שבשדרה, א"כ לא
אישתמיט הגמרא לומר הדין במוח שבראש דבנתמזמז
טריפה. ולפי מה שכתבתי לא קשה, די"ל דלעולם מוח
שבראש טריפה וכדאמר דלא חיי, והא דלא אמר שום
אמורא זה הדין, משום דהוה מפרשי בהמה שנתמזמז

סימן פ"ג כתב דטעמו של הרמב"ם, דלפירוש רש"י
לא יצדק לרוחבו דמאי בעי בזה ברוחבו, הוה ליה
לומר כדי שיכנס איסור. ואפשר דאמר הכי דלא נפרש
שיכנס איסור בעוביה, להכי קאמר לרוחבה, וע"ש
בחוט השני ובמרכבת המשנה ח"ב [פ"ג הכ"ד].

תוספות ד"ה אנסה עצמה. שפשטה צווארה
ליטול ירק בבור. מדברי מהרש"א נראה, דלא נחא
להו בפירוש רש"י שאנסה עצמה בשעת שחיטה,
דא"כ הרי האיבעיא נפשוט מדברי רבא שאמר כל
שפושטת צווארה ורועה, ומשמע דווקא כל שפושטת
צווארה בשעת רעייה, הא כל שפושטת מחמת סיבה
אחרת לא, ולכן פירש שפשטה צווארה ליטול ירק
בבור, וא"כ אפשר לומר דזה בכלל רועה וכשר, או
אפשר דווקא רועה במקום מישור כדרך שרועות
הבהמות, אבל ליקח ירק מן הבור זה לא הוי בכלל
רועה, וקרוי לזה כתב הרדב"ז בדפוס ויניציא סימן
קמ"ה, וע"ש בסימן קמ"א. ועל דברי הרמב"ם עמדו
האחרונים, דפסק [הל' שחיטה פ"א ה"ח] גם באנסה
אדם דהוה ספק, ומהגמרא נראה דזה פשיטא דפסול.
ועיין רדב"ז שם, ובשו"ת מהר"ש בן חביב סימן י"ב,
ובשו"ת מבי"ט ובמרכבת המשנה.

וראיתי בבית יעקב שאלה קל"ט שהקשה על
הרמב"ם, דבשלמא אם שחט למטה לצד הריאה שלא
במקום שחיטה, אתי שפיר דהוה ספק נבילה, אלא
באם אנסה ושחט למעלה, וספק אם שחט במקום
תורבץ הוושט, שהרי גם למעלה שייך אנסה כמ"ש
לעיל מדברי הרמב"ם, אמאי הוה ספק נבילה, לבדוק
אם עומד וכווץ ע"ש. ולמעלה מזה כתב, כי גם
למעלה שייך אנסה, וכ"כ הרמב"ם סוף פרק א' אנסה
הבהמה ומשכה צווארה, ונמצאת השחיטה בתורבץ
הוושט, הרי כוונתו למ"ש, עכ"ל. ואחר המחילה לא
מצאתי לשון זה שכתב בדברי הרמב"ם בסוף פרק א'
וגם לא בכל הפרק, ואדרבה הרמב"ם כתב [שם ה"ה]
או שאינס השוחט את הסימנים למעלה כו', ובוודאי
הרב בית יעקב כתב כן אגב שיטפא, וגם ידוע שאם
הבהמה אנסה עצמה היא ממשיכה למעלה, וגם אם
הוא אנסה, הרי כתב הרמב"ם שמשכם למעלה,
ובאמת מהגמרא היה משמע דלא שייך דין זה אלא
בקנה אבל בוושט לא. אמנם הרמב"ם כתב אף בוושט,
ואף אם היה אפשר שימשוך התורבץ למטה, מ"מ לא
קשה קושית הרב בית יעקב, דכשם דאם משך הוושט
למעלה, דהיינו מקום שישעיר משך לאמצע צוואר
ושחט שם, מספקא לן אף אם רואה שאינו מקום
הוושט הראוי לשחיטה, כיון שעכ"פ שחט באמצע
הצוואר הראוי לשחיטה, הוא הדין אם משך התורבץ
למטה, אף שרואה שחותכו ועומד נמי הוה ספק, דמאי

לאוקמיה רישא בעוף, אע"ג דוודאי בעוף נמי מיירי אע"ג דתני בהמה, מ"מ אילו הוה ס"ל, לא הוה נותן מקום לטעות בזה דנימא אף בבהמה דינא הכי. ועיין במחזיק ברכה סימן מ"א.

כי הא דר' חייא זרק לה. רש"י פירש שני פירושים, ולדברי שניהם ר"ח מכשיר בכל שהוא¹³, ור"ש ברבי מצריך כזית, אמנם הר"ף והרא"ש פירשו דר"ח בעי כזית, ור"ש ברבי מכשיר בכל שהוא. ועיין בספר בית הלל מה שהקשה לפירוש רש"י מסוגיא דמנחות דף פו, דאיתא שם כי סוגיין, ורב יוסף גופו הוא דאמר שם כן. ובמחזיק ברכה בסוף ספרו הבהיר [קונטרס אחרון סי' מ"א] ביאר הדברים, דמדקאמר הגמרא כאן כי הא דרבי חייא זרק ולא קאמר דרבי חייא זרק, משמע דלאו אדהכא קאי, אלא שם גבי אנפיקנן, ונתן הסימן עשירים מקמציין, ועיקר כוונת הגמרא כאן הוא להך סימנא דעשירים מקמציין, וא"כ ר"ש ברבי מכשיר, ע"ש בארוכה. ולהך דיוק דדייק הרב מחזיק ברכה, יש לומר על פי מה שכתב הכריתות שם, דוודאי אי אפשר לומר דרבי סתם המשניות פעם כר"ח פעם כר"ש בנו, דהרי שניהם היו תלמידיו ולא יסתום המשנה כוותייהו, אלא רבי סתם כדעת עצמו, ופעם ס"ל הכי והדר חזר בו, ותלמידיו ר"ח ור"ש ברבי כל חד כפי מה דס"ל כן עבד, ע"ש, וא"כ בעל כרחך פירוש רש"י מוכרח דהם עבדו כן כאן, דאי ס"ד דמחלוקת ר"ח ור"ש ברבי¹⁴, לא היה לו לרבי לסתום, וזה דדייק הגמרא דלא תימא דרבי סתם כוותייהו, אלא כי הא דר"ח זרק, כלומר מכח מעשיהם אנו לומדין, כי רבי פעם ס"ל הכי ופעם ס"ל הכי, ולכן קאמר כי הא. אמנם לפי גירסת הרשב"א והר"ן דברייתא אמשנה קמקשה, שפיר יש לפרש כמו שפירש הרב מחזיק ברכה דאדהתם קאי זריק ומטבל, ושפיר י"ל על תנא דברייתא דסתם כר"ח דהיה אחריו, או ר"ח גופיה סתמא כדעתו, ומתניתין רבי סבר כר"ש ברבי, וא"כ רש"י כתב כן לפי גירסתו. והר"ף והרא"ש סברי כגירסת הרשב"א והר"ן, ומה שכתבו הר"ף והרא"ש אוקימנא כר"ש ברבי, היינו דרבי סבר כר"ש ברבי. ועיין שם במחזיק ברכה ובכריתות שם.

תוספות ד"ה ואמרי לה קרמא תתאה. כלומר עם עילאה כו' והוי לא כרב ולא כשמואל. הלשון מגומגם דמשמע מדבריהם דרב ושמואל פליגי אהדדי, ולא

מוחה על מוח שבראש, וא"כ זה הדין שנוי בביריתא. אלא דלפי זה יש לומר דקושית המקשה באמת כך הוא, למה צורך להגיה בביריתא נתמסמס במקום נתמזמוז, דנפרש במוח שבראש, דהא חזינן במוח שבראש דטריפה מדאמר נתמזמוז, מאי לאו דלא חיי וא"כ טריפה, ומתריך דלא מוליד ואף במוח שבראש כשר, ולהכי הוצרך להגיה בביריתא נתמסמס במקום נתמזמוז.

דף מו, א. עד ועד בכלל כו' פי פרשה מהו. עיין על הסוגיא ורש"י ותוספות תבואות שור דף קא [בכור שור].

תוספות ד"ה מאי לאו ראשונה ושניה כו'. עיין במהרש"א, ויש שם ט"ס, וצ"ל: אבל מ"מ הא לן בשניה נמי אי הוה טריפה אז שייך למיבעי ולהסתפק כו'. וכוונתו, דנחיא דאליבא דשמואל אי אפשר למיבעי אי אינו יודע או הוא כשר, כמו שהוכיח מהרש"א בתר הכי, דא"כ הוה ל' למיבעי אפילו בעד ולא עד בכלל, מ"מ לדידן אם נתפוס הספק של שמואל לחומרא, ונאמר דגם בשניה יש לה דין הראשונה והוא וודאי טריפה, א"כ יש למיבעי כל הני איבעיות בבין הפרשה ובפי הפרשה, ובסוף של השניה כמו בראשונה, זה כוונתו, וכבר דשו בו רבים בדברי מהרש"א, אמנם כוונתו פשוטה כמ"ש.

והתנן ניטלה הכבד ונשתייר ממנה כזית. כן גרסי רש"י ותוספות לעיל דף מג, וכן היא גירסת הכריתות בלשון לימודים שער ג' סימן קס"ו. אמנם הרשב"א בתורת הבית כתב בדף לט ד"ה גירסא הנכונה לקמן במתניתין, דאלו כשרות ניטלה הכבד ונשתייר ממנו כל שהוא¹², וא"כ רישא לסיפא לא קשיא, וכאן גרסינן והא תניא, וביריתא היא דמקשה מינה, וא"כ לא קשה קושית התוספות דלעיל בדף מג. וגם לא קשה מה שהקשה בתפארת למשה [בב"י סי' מ"א] דמאי מקשה רישא לסיפא, נימא דהאי דסיפא דבעי כזית מיירי בבהמה, ורישא דאפילו נשתייר כלום כשר מיירי בעוף, דהוא הכל לפי גודלו וקוטנו, דלפי גירסא זו ניחא, דהרי לא נזכר במשנה כלל שיעור כזית לא ברישא ולא בסיפא, וא"כ למה שנה דווקא דין עוף ולא תנא דינא דבהמה, אלא וודאי דלא ס"ל שיעור כזית. ולהך גירסא דרש"י ותוספות י"ל, דלא ניחא ליה

שמכשיר, וצע"ג.

14. ר"ל דאי לא תימא דכבר רבי עצמו הסתפק בזה, ופעם הכריע להכשיר ופעם להטריף, אלא כל המחלוקת היתה רק בין שני תלמידיו, לא היה לו לסתום פעם כאחד ופעם כהשני.

12. וכן גם גירסת הרמב"ן דכתב דמצא בנוסחאות מדוקדות דלא גרסי במתני' נשתייר ממנה כזית אלא נשתייר ממנה כל שהוא, וכן במשניות בדוקות בארץ ישראל.

13. תימה גדולה, שהרי לפי הראשון מפורש ברש"י כי לדעת ר' חייא היא טריפה, ורק לפי השני הוא להיפוך

ורש"י ותוספות, ובעדות ביהוסף [אלמושנינו] ח"ב סימן מ"ו [קב ע"ד].

לית להו בדיקה. וכתב רש"י שסירכא זו מחמת נקב היא באה. ודייק בעדות ביהוסף שם, למה כתב רש"י תיבת זו, אלא לומר דדוקא בשלא כסדרן היא באה מחמת נקב, אבל כסדרן אינה באה מחמת נקב, ולהכי כסדרן אפילו בדיקה לא בעי. אמנם הסוברים דאפילו כסדרן בעי בדיקה, וכמו שהביא התוספות דעת הנך פוסקים, הם סוברים דאפילו כסדרן הסירכא באה מחמת נקב, ע"ש בארוכה. ולשון רש"י אינו מורה כן, דא"כ הו"ל ליה לרש"י לומר זה על שלא כסדרן, דדוקא אותה סירכא מחמת נקב באה, ומדכתב רש"י כן על לית להו בדיקותא, משמע דעל כל הסירכות קאי, ומ"מ קאמר בתר הכי דכסדרן כשרה, אי להסוברים בלא בדיקה משום דוודאי יש סתימה במה שבצידה, ואי להסוברים בבדיקה עכ"פ בדיקה סגי, דהא רואין דסתימה מעליא היא, ולא הו"ל קרום שעלה מחמת מכה, אבל בלא בדיקה יש לחוש שאינו סותם. אמנם י"ל דעכ"פ הך לית ליה בדיקותא קאי על שלא כסדרן דווקא, א"כ רש"י נקט שסירכא זו קאי נמי על שלא כסדרן דווקא ולא על כסדרן, ועכ"פ התוספות נראה שלא הבינו כן בפירוש רש"י. וע"ש בארוכה בעדות ביהוסף.

תוספות ד"ה היינו רבתייהו. עדות ביהוסף ח"ב סימן מ"ו.

דף מ, א. תוספות ד"ה ואי לאו טרפה כו'. וכתב רבינו יהודה דווקא בועות שיש בהן מוגלא. לכאורה דברי התוספות סותרים זה את זה, דבתחילה כתבו דווקא בועות יש בהן מוגלא, משמע דווקא מוגלא אבל מים זכים כשרה כמו שהוא דעת קצת פוסקים, ולבסוף כתבו דדווקא צמחים כשרה, משמע הא מים זכים טריפה. ועיין במהריב"ל ח"ג סימן ק"ו, דנראה שהבין מדברי התוספות דמים זכים כשרים, וכן נראה שהבין בב"י [ריש סי' ל"ז]. ועיין בארוכה בבעי חיי דף כו ע"א [סי' ל"ז].

כל הני חיוי ברייתא כו'. וכתב רש"י ומדסבר רב אשי למיטרפא שמע מינה לאו אורח ארעא, ובהני דידן דאית ברובא דידהו. לכאורה משמע מפירוש רש"י, דדווקא דאית ברובא דידהו ולא בכלום הוא דכשרה בחסרה העינוניתא, אבל אי הוה בכלום, הוה חסר וטריפה, וכן דעת חכם אחד, הובא בחיים שאל ח"א סימן ט"ז [ד"ה תשובה]. אבל באמת אין הכרח ברש"י, דהא רש"י כתב דשמע מינה מדרב אשי דלאו אורח ארעא, וא"כ כיון דלאו אורח ארעא הוה בימי רב אשי, א"כ מוכח דלאו חסר הוא, דהא אינו בכלל

פליגי, אלא רב ושמואל ורב אסי כולהו בחד שיטתא אזלי, אלא בהני תרי לשונות נחלקו בדעת רב ושמואל. ונראה כמ"ש בבעי חיי דט"ס נפל בדברי התוספות, וצ"ל לא כרב ושמואל. וכונתם, דלא כרב ושמואל בחד מהני תרי לישני, דבשלמא לפי פירושם דקרמא תתאה עם עילאה קאמר, א"כ פסקינן כאמרי לה, אבל אי הך אמרי לה נמי בקרמא תתאה לחוד מטריף, לא פסקינן לה כחד מהנך תרי לישני. ויש לדקדק על התוספות, דהא בגמרא מוכח דאפילו אי עילאה כשר תתאה טריפה, ואי אינקב עילאה טריפה מכל שכן תתאה, וא"כ רב ושמואל דאמרי אינקב עילאה, אי אפשר לומר דדווקא עילאה קאמר ולא תתאה, דהא כל שכן הוא, אלא וודאי אינקב אפילו עילאה קאמר ומכל שכן תתאה, וא"כ מאי חידשו באמרי לה אינקב תתאה, דהא לישנא קמא נמי מטריף באינקב תתאה, אלא וודאי דאינקב אף תתאה קאמר עם העליון. וצ"ל דהוה אפשר לפרש אינקב תתאה לאפוקי עילאה דלא. מיהו לפי זה אפשר לפרש בלישנא דאינקב עילאה, היינו גם עילאה עם תתאה, ולישנא בתרא מטריף בתתאה לבד, ואנן פסקינן כלישנא קמא. ועיין בבעי חיי שם דהכריח דאי אפשר לפרש כן.

דף מ, ב. גופא אמר רבא האי ריאה דאיגליד כאהינא סומקא. עיין בהליכות עולם דף טו ע"א [ש"ב שני פ"א אות נ"ה] שתמה למה אמר גופא כיון שלא חידש דבר, ושוב מצא להר"ן בפירוש ההלכות שיש בו חידוש.

מי לא תניא ושאר שקצים ורמשים כו'. רש"י כתב כאן דשאר שקצים ורמשים עורן רך, ומשמע דאית להם עור אלא שהוא רך, ולבסוף הלשון משמע ברש"י דלית להן עור, וכן מוכח התם בשבת [קז, א] דעור שלהן בשר הוא. ולפי סוגיא דגמרא דכאן צ"ל דמספקא ליה להגמרא, אי הך קרום דריאה כמו עור הוה, או לא הוה כמו עור. ולדעת המפרשים דלא שנא וכשרה, צ"ל דריאה מדמינן לה לאותן שאין להם עור, ולדעת הסוברים דלא שנא וטריפה, צ"ל דמדמינן ריאה לאותן שיש להם עור. ואפשר נמי לומר דלמסקנא לא דמיא כלל להתם, דהתם מחמת חבלה הוא בא ויש שם דם, ויש לחלק בין אם העור מעכב הדם מלצאת א"כ חבלה הוא, אבל בשאר שרצים דאין העור מעכב, אילו היה שם חבלה היה הדם יוצא, אבל כאן דלאו מחמת חבלה הוא לא שייך לחלק בהכי. ועיין כתובות ה [ע"ב תוס'] ד"ה דם מפקד פקיד, ושבת דף עה [ע"א], ועיין במפרשים בריש פרק שמונה שרצים.

הני תרתי אוני דסריכין להדדי. מכריע סימן י"א

תוספות ד"ה אבל אגבה כו'. אך מורי הרב דודי ז"ל אמר שהיה מקובל לאסור, כצ"ל.

תוספות ד"ה שלישי הביאתו לפני כו'. עיין במהרש"א, וכוונתו, מדאמר הגמרא שמלה בנה ראשון ומת כו' שהוא שלא לצורך, אלא וודאי צ"ל דאשמיע לן בזה דבתרי זימני הוה חזקה, ולהכי קאמר הגמרא כן, ואין להקשות לפי זה, איך ילפינן שם בשבת [קלד, א] דאפילו בפעם אחת אין מוהלים אותו כשהוא אדום, דילמא משום דהוחזקו שמתו כשהם אדומים, אבל בלא הוחזקו שפיר מהלינן להו, דס"ל להגמרא דאין לחלק בהכי, כיון דהטעם משום דמה לי פעם ראשונה או שניה. ויש ט"ס במהרש"א, וצ"ל וליכא למימר דאדרבה אי לא היה אדום היה מל אותו אע"ג דמתו שני בניה, משום דבתרי זימני לא הוה חזקה, כצ"ל, ולא כמו שנדפס דבתרי זימני הוה חזקה. אמנם לשון התוספות מדאמר לה המתני מגומגם.

וגם מה שכתב מהרש"א דאכתי לא קים ליה לרבי נתן דאין מלין תינוק כזה, אלא מהאי מעשה למדה, הוא דוחק, וכך כתב הרדב"ז בדפוס ויניציא סימן תתכ"ו, דמהיכי תיתי נאמר דרבי נתן לא ידע זה, ע"ש. ותו קשה, דכיון דלא ידע זה רבי נתן, מנא ליה למסמך עליו בספק נפשות, ודילמא לאו מהך טעמא מתו. וע"ש ברדב"ז שכתב דמשמע להו מדאמר המתני לו, משמע דכוונת רבי נתן לומר אל תתלה מיתתם מחמת המילה אלא בסיבת חולי וא"כ אפשר להמתין, הא אילו היו תולין בסיבת המילה, היה אסור למול.

תוספות ד"ה אלא ירוקה ה"ד ככרתי כו'. נראה דהוא צבע אינדש בלע"ז כו' הוא מה שקורין בלשון אשכנז בלוי"א. וכן היה נראה, דהא לא מסתבר לומר דאותו תינוק שהיה ירוק שלא נפל בו דמו, לא מסתבר שהיה ירוק ככרתי, מה שקורין גרי"ן ובצרפת ווער"ט, דזה הצבע לא שייך באדם, אמנם יש לומר דהיה צבע שקורין געל"ב¹⁶ ובצרפת שא"ן, שזה שכיח בתינוקות. אמנם אי אפשר לפרש כן, דהא הך צבע בריאה פסולה, וא"כ בעל כרחך בתינוק ליכא למימר דאית ליה הך צבע, דא"כ גם בריאה היה ראוי להכשיר, אלא וודאי צ"ל דתינוק שהוא געל"ב אינו בא מן הדם, וכן ראיתי שמלין תינוקות שהם בצבע געל"ב ואומרים שבא מסיבה אחרת, אמנם בירוק גרי"ן או בלוי"א¹⁷ משמע ברש"י ששייך בתינוק, שהרי רש"י כתב על הך

כל שאין כמותו חיה, דהא בימי רב אשי היה המין כך ואיך ישתנה תולדות המין, ולהכי כתב רש"י דאע"ג דבזמנינו רובן כן, אפי"ה הכי חסר כשרה, והוא הדין דאפילו היו כולם כן, דהא עיקר טעמו של רש"י מדחזינן דבימי רב אשי היו חיים, וא"כ מה לי אם עכשיו כולן כן או רובן כן, לעולם מרב אשי מוכח דלאו חסר מיקרי, אלא שרש"י האמת נקט דרובן כן, דהא בוודאי יש שאין להם עינוניתא. ע"ש בחיים שאל סימן ט"ז וי"ז, ובמכריע סימן י"ב.

תוספות ד"ה כל הני עיוני ברייתא הכי אית להו כו'. ולפיכך אפילו אין לו אפילו אחת טריפה. עיין בפלתי שהקשה דמנא ליה לרבינו אפרים להטריף באין לה אפילו אחת, דהא רבא לא אמר אלא ה' אוני אית ליה לריאה, ועלה קאמר ואי חסר טריפה, ומעינוניתא לא קאמר מידי, ונהי דרב אשי היה רוצה להטריף בשתים משום דהוה יתרת מקמא, ולדעת התוספות טריפה כמ"ש בדבור הסמוך ע"ש. ובאמת לא ראיתי להראשונים שכתבו כן לפירוש רבינו אפרים דבחסר טריפה, רק התוספות והרא"ש [סי' ט"ז] כתבו כן. אמנם נראה דהא וודאי כל יתרת דטריפה, היינו משום דהוה כמו חסר אונא, דאם לא כן, מאיזה טעם נטריף יתרת, וא"כ בעל כרחך רב אשי דהיה רוצה להטריף סבר דחסרה העינוניתא טריפה, דאם לא כן מהיכן נטריף היתר, ואי משום דיתרת היא מה בכך, אלא וודאי כמו שכתבתי.

באותו הדיבור. כדאשכחן בפרק הלוקח בהמה דפרה בת שלשה שילדה וודאי לכהן. עיין מ"ש בכורות, ועיין ע"ז בדף כד [ע"ב תוס'] ד"ה פרה וחמור.

דף מז, ב. ירוקה כשרה מדרבי נתן. עיין מלך שלם ח"א דף סט ע"ג וע"ד [יו"ד סי' מ"ד], ועי' לעיל דף מב [ע"ב תוס'] ד"ה ואמר רב יהודה שהוכיחו מכאן דטריפות דאדם ודבהמה שווים הם. ואני הקשיתי, דילמא בטריפות ממש אין חילוק, אבל בדבר זה שמצא הטעם למה הוא אדום או ירוק יש חילוק, דהא אדום וירוק באדם לאו טריפות הוא אם לא מהלינן ליה, ובריאה¹⁵ למד ממנו דלא לקותא הוא, וצ"ל דהתוספות ס"ל דאף הסיבות אין שווין באדם ובבהמה. איתביה רבי אבא לעולא הריאה שניקבה כו'. תבואות שור דף קא [בכור שור].

16. תרגומו צהוב.

17. תרגומו כחול.

15. נראה דר"ל, ובכל זאת בריאה למד ממנו דלאו לקותא היא, ע"כ צ"ל דהתוס' ס"ל דאף כשאין הסיבות שווין באדם ובבהמה, מ"מ לא מחלקינן ביניהם.

דווקא מתולדתה, דאי אפשר לומר שיארע אח"כ כן. אמנם הרמב"ם בפירוש המשנה שפיר מפרש דבחסרון כי האי נמי מיירי¹⁹. ועיין בפרי תואר סימן ל"ו, ובמקום שמואל בחידושי יו"ד סימן ל"ו, ובש"ך שם.

דף נח, א. תוספות ד"ה שלפוחית כו'. ומה שלא הוזכר לא במשנה ולא בגמרא, שמא הוי בכלל ניקבו הדקין. במכתם לדוד מהרד"ף דף מט [שו"ת יו"ד סי' ג'] הקשה על התוספות, דהא ניקבה החלחולת נמי וודאי בכלל ניקבו הדקין הוא, ואפי' הכי קתני לה, ואין לומר דאתי לאשמועינן חילוק בין ניקב במקום שהיריכים מעמידים אותו, להיכא דניקב במקום שאין היריכים מעמידים אותו, דא"כ גם בשלפוחית הוה ליה למיתניא, או לאמורא שיאמר החילוק בין מקום שחוזרים המים לגוף, בין מקום שאי אפשר שיחזור המים לגוף. ולענ"ד אפשר לומר, כיון דכבר אמר כן בחלחולת, ממילא נשמע דהוה הדין בשלפוחית, וכיון דגוף הטריפות הוה בכלל נקבה הדקין, שוב לא צריך לאשמועינן. ותו מי יימר שיש חילוק בשלפוחית בין מקום שיכול לחזור לגוף או לא, ודילמא התוספות סוברים דבכל מקום יכול לחזור לגוף²⁰. ובאמת לא ראיתי להפוסקים המטריפים וגם לא בשו"ע [סי' מ"ה ס"ב] שכתבו חילוק זה בשלפוחית, ומשמע דס"ל דבכל מקום שניקב יכול לחזור לגוף. ועיין בפרי תואר שכתב דזה אין עיקר ראיית התוספות, דא"כ היה להם לומר בדרך אפשר, ע"ש, ואינו מוכרח.

רב נחמיה בריה דרב יוסף בדיק ליה כו'. עיין מכריע סימן י"ג, מרכבת המשנה ח"ב פ"ז דשחיטה ה"ה.

בשלמא הכא תלינן בדופן וכשרה. וכתב רש"י דלא גרסינן אי איכא ריעותא בדופן. ונראה טעמו של רש"י, דהוה סבר דרב נחמיה סבר בין איכא מכה בדופן בין ליכא מכה בדופן בעי בדיקה, ומ"מ אפילו ליכא מכה בדופן עכ"פ בדיקה מהני, ואי לא נפקא זיקא וכשרה, וכ"כ הרשב"א²¹. ומה שכתב רש"י בדק ליה בפשורי לאחר שפרקוה ומצאו מכה בדופן מנפח בה²², משמע דאי ליכא בדופן לא מהני בדיקה, בעל

ירוק דריאה שלמידין מתינוק שהוא כעשבים, ומיהו בוודאי עיקר ירוק בתינוק נראה דהיינו מה שקורין בלוי"א.

תוספות ד"ה אבל נקב שיש בו חסרון כו'. דא"כ הוה ליה לשנויי הכא וכדברי הכל. ומקשים, דעכ"פ הוה ליה לתרץ דמיירי באונא שחסרה, דהיינו פירושא דמתניתין שחסר אונא אחת, וכן נראה מהרמב"ם בפירוש המשנה. ואפשר דהתוספות ס"ל דלא הוה מצי לתרציה הכי, דא"כ הוה ליה למימר חסרה אונא, דמלשון או שחסרה משמע חסרון כל דהוה, והא ליתא, דאונא שהקטינה מדרך שאר אונות כשרה לפי דין המשנה, ומה שאנו מחמירין בקצתם, הם חומרות בעלמא, ומדלא פירש השיעור דבעי אונא שלימה, משמע דלאו באונות מיירי אלא בחסרון בפנים. אמנם להרמב"ם [הל' שחיטה פ"ח ה"ו] דפסק דכל חסרון בגוף הריאה הוה חסרון, הקשו האחרונים¹⁸, דא"כ הוה ליה להגמרא לתרץ כן, ובב"י [סי' ל"ט אות ז] האריך בזה. ומה שכתבו האחרונים דבלאו הכי קשה, דלתרץ דבחסרה אונא קמיירי, כבר כתבתי דאין זה הכרח. ומה שתירץ בפלתי דלפי דעת המקשן כל חסרונות הללו הוא משום דסופו לינקב, וא"כ כיון דר"ש מכשיר בניקב, הוא הדין בחסרונות אלו מכשיר, והרי משמע במתניתין דר"ש לא פליג אלא אניקבו, אבל אחרת לא פליג, וא"כ הוה ליה לפלוג גם בחסרה, אבל למסקנא ניחא, דר"ש מודה בנקב שיש בו חסרון, ע"ש. לענ"ד אינו ראייה, דאף אם נודה זה דחסר אונא [טריפה] משום דסופו לינקב, מ"מ הא י"ל דסופו לינקב לבית הסימפונות, ולהכי לא פליג ר"ש בחסרה וכו', וכן אפשר לומר לפי האמת ג"כ. ומלבד זה אין סברא לומר דחסרה אונא הוה משום דסופו לינקב, אלא דהוה כנקובה לפנינו, דמקום החסרון הוה נקוב, וגם נקוב הוא עד בית הסימפונות. ולכן נראה דהרמב"ם ס"ל דהך מקשה לא רצה לפרש כן, דהא ניקבה רוב הנקבים באו אחרי כן, ולא מצד תולדתה דלא שכית, וא"כ אף חסרה דומיא דהכא בחסרה אח"כ ג"כ מיירי, ובחסרה האונא וכן חסרון בגוף הריאה הא הוה

השתן אינה טריפה, שהרי נמצא במקום שהיריכים מעמידים אותה, כך שגם היריכים יחזיקו את מי הרגלים שלא יחזור לגוף כמו בהחלחולת.

21. בחידושי ובתורת הבית [ב"ב שער ג].

22. הרשב"א עצמו סובר שאם יש מכה בדופן לא הצריכו לבדוק הריאה.

18. ראה בפרי חדש [סי' ל"ו ס"ק כג] ובפלתי [שם ס"ק י'] ובתפארת יעקב המיישבים את הרמב"ם.

19. על מה ששינו במשנה הריאה שחסרה, כתב בשחסי כל שהוא מגופה או שחסרה אחת מאונותיה. ועי' במבי"ט [ח"א סי' קס"ג] תירוץ על פסק הרמב"ם.

20. הראב"ן מובא גם ברא"ש, אמנם סובר שניטל כיס

דאין לה מקום לסבך, אין ראוי לשנות נקיבת הדופן כמ"ש.

ולטעמיך, הא דאמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן מרה שניקבה וכבד סותמתה כשרה כו'. ויש לדקדק, דהלא הסברא פשוטה היא דלאו מינה מטרפא, דלא קתני, ומה צריך להוכיח ממרה. ותו, רב עוקבא בר חמא איך לא ידע מהאי סברא. ואפשר לומר לפי מה שכתב הרשב"א במשמרת הבית דף לה [בית ב שער ג] לחלוק על הרא"ה, דס"ל דדווקא בוושט ובריאה אמרינן הכי²³, אבל לא בשאר טריפות, והרשב"א תמה עליו וס"ל דבכל הטריפות אמרינן כן, דליכא טריפות דחוזר להכשירו, והוקשה, דאיך ניקבה הריאה ודופן סותמתה איך חוזר להכשירו, והלא כלל אמרו דטריפה אינה חוזר להכשירו, (ועיין בפלתי סימן ל"ו סק"ד שנראה שנעלמו ממנו דברי הרשב"א הללו במשמרת הבית ע"ש). ותירץ הרשב"א דאף ריאה שניקבה ודופן סותמתה מן הדין אינה טריפה, שהרי הדופן סותמתה, ואפילו בלא סביך דכשרא כשרה, אלא מפני שאנו חוששין לה מפני הספק שלעתיד לא תסתום יפה, ולפיכך אין אנו מתירין אלא סביך בבישרא, ומ"מ אפשר שתסתם הדופן היטב, וא"כ לא הוה פסול החוזר להכשירו, דכיון דאפשר דלא טריפה הוה. ומ"מ רב יוסף הוה סביר דמקודם לה נמי טריפה הוה, וא"כ אינו חוזר להכשירו, והוא תירץ לו דאינו פסול החוזר להכשירו, דמעיקרא נמי לאו טריפה הוה, ע"ש. ובאמת שקשה על הרשב"א, דהא משמע מדבריו דספיקא הוה, שהרי כתב דאפשר שתסתם הדופן היטב, דמשמע דספיקא הוא. וצ"ל לאו דספיקא הוא, אלא כלומר שיש אפשרות שתסתם הדופן היטב, וא"כ וודאי שסותמה. ולפי דברי הרשב"א מדוקדק מה שאמרה הגמרא ואי לא סביך מאי טריפה, דהרי הוא שפת יתר דפשיטא דכן הוא, אלא בא לדייק לאפוקי סברת הרשב"א. ואפשר מפני דסברא זו של הרשב"א דחיקא ליה לרב עוקבא, לכן לא היה רוצה לומר כן, אלא הוה סבר דלאו נקב הוא כלל בריאה, וא"כ לא בעי סביך, דהא באמת לאו נקב הוא, דכל שכנגד הדופן תלינן דלאו נקב הוא, ולא הוה טעמא מחמת סתימה, ולא הוה למימר טעמא דלאו מינה, ולהכי הוצרך להוכיח זה. ושוב ראיתי במחזיק ברכה דף כא [סימן מ"ב סעיף ג] האריך בזה, ע"ש.

רש"י ד"ה כשר לבוא בקהל מפני שהוא מוליד. הוא סוף הדיבור, ומתחיל הדיבור אינו קרום, אבל סתימת הדופן הוה סתימה מעלייתא. ומשמע מדברי רש"י הטעם לחלק, דקרום בעלמא לאו סתימה

כרחק צ"ל לדעת הרשב"א דרש"י הכי קאמר, אפילו אי איכא מכה בדופן בעי בדיקה, אבל לעולם אפילו דליכא מכה בדופן מהני בדיקה, וא"כ רש"י לא יכול לגרוס אי איכא ריעותא, דהא אפילו ליכא ריעותא נמי תלינן. ובתולדות יצחק [קעא ע"ב] כתב דרש"י לא גריס כן, דאי הוה גרסינן כן הוה משמע דהאי בדיקה הוא שלא ידע אי איכא מכה בדופן, ע"ש, ולפי דברי הרשב"א ליתא וכמו שכתבתי.

והוא דסביך בבישרא. מכריע סימן י"ד.

אילו אינניקב בדופן כו'. וכתב רש"י אילו אנקיב דופן להדי ריאה כנגד דופן הריאה לאחר זמן מאי טריפה, דאזלא לה סתימת דופן. ויש לדקדק למה כתב רש"י לאחר זמן, ולא פירש בפשיטות שמצא הדופן נקוב. וראיתי בבעי חיי דף לח ע"א [סימן נ"ח] שכתב, דאם כשנמצא הנקב בריאה נמצא ג"כ הנקב בדופן, הא וודאי מכה היא בדופן, וא"כ תלינן דלאו מכה הוא בריאה הוא כלל, אלא הסירכא באה מחמת מכה וכשרה, אלא אם לא היה נקב בדופן דאז ליכא מכה, ובעל כרחך נקב הוא בריאה, אלא דמכשרינן לה מטעם הגנה שהדופן מגין, וכל שניקב הדופן כנגדה אינו מגין. אלא שהקשה על רש"י, דהא השתא לאחר שחיטה קיימינן, והשתא היכא ידעינן אי בשעה שנסרכה היה הדופן נקובה או לא היתה נקובה, וכתב שדברי רש"י צריכים תלמוד, ע"ש. ולענ"ד אפשר דהכי נמי קאמר רש"י, דוודאי אילו היה אפשר לידע שנקובה היתה דופן מקודם היתה כשרה, דלא הוה בעי סתימה, אלא מפני שיש לחוש שניקב לאחר זמן ובעי הגנה, והשתא ליכא דבר דמגין, משום הכי טריפה. אמנם אחר המחילה מכבוד הרב הגדול בעל כנסת הגדולה ז"ל, נראה דאין כוונת רש"י כמו שכתב הוא, להוכיח ממנו דאי אינניקב דופן כבר אין טריפות בנסרכה הריאה, אלא כוונת רש"י, כיון דעיקר הקושיא הוא דליתני נקובת הדופן, וא"כ וודאי לא שייך להקשות דליתני נקובת הדופן בשביל זה האופן, דהיכא דנסרכה הריאה אין לה מקום להסבך, דאיך שייך למיתני בה משום דאין לריאה מקום להסבך בה, יאמר דנקובת הדופן הוה בכלל טריפות, דא"כ כמה טריפות הוה מצי למיתני כי האי גוונא, אלא הקושיא היא, דאם כבר סתם הדופן וכשרה היא ואח"כ ניקב הדופן, וא"כ השתא שפיר הטריפות הוה מחמת [הדופן] והוה ראוי למיתני, וא"כ שפיר כתב רש"י שניקב לאחר זמן, כלומר משום הך אופן שנקבה לאחר זמן דתלוי הטריפות בדופן, הוה ראוי למיתני ניקב הדופן, אבל משום ניקב מעיקרא, וטריפה בשביל

23. דטריפות החוזר להכשרו כשר.

שנמצאת בסמפון. לפי זה קשה, למה הוצרך לומר הם יודעים מאיזה טעם הכשירו, שהיה שלם והוא אפשר לבדוק, לימא הם הכשירו מטעם דנמצא בסמפון, אבל הכא נמצא בחתיכה דריאה. ואפשר דכוונת מהרש"א דבלאו הכי היה מקום לומר כן, ולכן לא הקשה, אבל השתא דאמר רבי אמי דהכשירו מטעם בדיקה ואפילו נמצא בריאה, א"כ באמת הקושיא היא בין לרבי אמי בין לרבנן דמכשרי לפי שיטת רבי אמי.

חותכה מכאן ומתה. מחזיק ברכה עד ע"ב [סי' ח"ב].

נ"ה ס"ב]. חזינן אי קופא לבר. המכריע סי' ט"ו, מרכבת המשנה פ"ו הל' שחיטה ה"ח.

רש"י ד"ה נקובי נקיב כו'. והלכתא כרבנן דמכשרי כו' דקם ליה בשיטתייהו רבי אמי ורב אשי דמכשרי כו'. ורבי יצחק נפחא לא קחשיב רש"י, דהא נראה דלא היה רוצה להכשיר מכח הקושיא שהקשו לו. ועיין בעי חיי סימן ל"ו.

תוספות ד"ה דילמא אי הוה ריאה קמן. כוונתם, דבעל כרחך לא חיישינן כלל דדרך הוושט נכנס, דכיון שריאה סמוכה לקנה מסתמא דרך הקנה נכנסה, כמו דמוכח מהאי דכבדא, אמנם החשש הוא דחיישינן שמא ניקבה לחוץ. ולכאורה קשה, לפי התוספות דהחשש הוא שמא ניקבה לחוץ, ואילו איתא שלימה לקמן ובדקינן לה יצאה מחשש זה, ועכ"פ נחוש שמא ניקבה מסמפון לחבירו, דכמו דחיישינן שניקבה לחוץ, הכי נמי יש לחוש שמא ניקבה מסמפון לחבירו. וצ"ל דמסמפון לחבירו לא שכיח כולי האי ולא חיישינן לה, דהרי דעת התוספות דבספק שקול מכשירין, אבל לנקוב לחוץ שכיח יותר. וקרוב לזה כתב בעבודת הגרשוני סו"ס י"ז, ובשארית יהודה דף סב [שם], וע"ש מה שתירץ לקושית התוספות על רש"י.

דף ס"ט. א. ההוא מחטא דאישתכח בסמפונא. רב אדא בר מניומי מכשיר. עיין לעיל מד [ע"ב תוס'] ד"ה היכי עביד, ע"ז דף ז [ע"א תוס'] ד"ה הנשאל, נידה כ [ע"ב תוס'] ד"ה אגמריה.

אבל דזיתא מבזע בזע. עיין במהרש"א, ועיין מה שכתב הפרי חדש במים חיים דף יג ע"ד.

אין הלכה כר"ש קאמר. וכתב רש"י לא אמר הלכה כר"ש אלא אין הלכה כר"ש קאמר. באמת דברי רש"י שפת יתר הוא, ודוחק לומר שלא נפרש דלא אמר כלום, וממילא אין הלכה כר"ש, דיחיד ורבים הלכה כרבים, להכי הוצרך לפרש דקאמר להדיא אין הלכה כר"ש. והא דבאמת הוצרך לכך, ולא סמך על

מעלייתא הוא, אבל דופן הוי סתימה מעלייתא, ומשמע אפילו לא הוי סתימה דמעיקרא, והש"ך בסימן ל"ו סק"ו הביא מדברי רש"י דלעיל דף מג דבעי סתימה מעיקרא. ועיין בתבואות שור [בכור שור חולין נג, ב] שהקשה מדברי רש"י דכאן, ובאמת אילו היה דברי רש"י דלעיל מוכרחים, היה אפשר לפרש דברי רש"י דסתימה מעלייתא היא, בשביל דהוי סתימה מעיקרא. ועיין במחזיק ברכה דף כא עג [סי' מ"ב ס"ג].

תוספות ד"ה אמר רבינא והוא דסביך כו'. ולא משני הא דסביך הא דלא סביך כו'. ואע"ג דקאמר ריאה הסמוכה לדופן, היינו שסמוכה ע"י סירכא אבל לא סביך, דיש חילוק בין סביך לסריך להך פירושא דהתוספות. והטור [סי' ל"ט] כתב בשם רב שר שלום דסביך לא בעי, אבל סריך מיהו בעי, וא"כ הוא נגד דברי התוספות²⁴. ואמנם אפשר לומר דהתוספות לא כתבו כן, אלא דאיכא לפרושי לדברי רב נחמן הכי, דלא בעי לא סביך ולא סריך, כדי לתרץ למה לא הקשה רב יוסף לרב נחמן, אלא וודאי משום דאפשר לפרש דאף סריך לא בעי. אמנם לפי האמת, אפושי במחלוקת לא מפשינן, ורב נחמן ג"כ בעי סריך, ועיין במהרש"א. ועיין על התוספות מהרש"ך ח"א סימן מ"ו בסו"ס מ"א, פליטת בית יהודה סימן ל' דף עט, פ, מהר"י בן לב ח"ב סימן פ"ג, מהר"י מטראני חיו"ד סימן ז', מרכבת המשנה ח"ב פ"ז דשחיטה ה"ב, ובספרי האחרונים שהאריכו בזה.

דף מח. ב. איתמר מחט שנמצאה בריאה. מרכבת המשנה ח"ב פ"ז דשחיטה ה"ד.

דילמא אי הוה ריאה קמן מינקבה. וכתב רש"י שרוב הנכנסין דרך הוושט נכנסין, ואי בוושט נכנס וודאי ניקבה. ומשמע מדברי רש"י הללו דדווקא משום דרוב הנכנסין דרך הוושט נכנסין, ולפיכך חוששין לה היכא דאי אפשר למבדק, אבל היכא דהוה ספק שקול הוה מכשירין היכא דאי אפשר בבדיקה, וכן כתב בשארית יהודה דף סב [ע"ב, פסקי מר שמואל]. לפי זה רש"י ס"ל כסברת התוספות דלעיל [מג, ב ד"ה סבר עולא], דכל היכא דלא שכיח לאיסור יותר מלהתיר, אפילו בדבר שוודאי נעשה מחיים אמרינן נשחטה הותרה. ועיין עבודת הגרשוני סוף סימן י"ד.

הא איתא ולא מינקבה כשרה, והאמר רב נחמן. והקשה מהרש"א, דלמה לא הקשה בלאו הכי על רבנן דמכשרי מרב נחמן. ותירץ, דאפשר לומר דמיירי

עקיבא נמי הכי הוה. ותו דהדיבור מהופך, שהוא ראוי להיות אחר שני הדיבורים הנמשכים. ולכן נראה או שהתוספות גורסים במקום מאי היא דתניא, מאי מסייע כהני, וא"כ דברייהם שפיר, או שט"ס הוא וצ"ל מאי היא, וכן כתב בשנות חיים [שם], וכוונתם כמ"ש רש"י דמסייע כהני, היינו דתמיד עוזר ומיקל להם. ודע דבספר יוחסין [עא ע"ב] נסתפק אם רבי ישמעאל כהן הוה, וכפי פשוטות ההלכה נראה דכהן הוה, וכ"כ שמצא בקצת נוסחאות של רש"י. אמנם מה שכתב שם דהיה רבי ישמעאל בן אלישע, אינו נראה לפי סדר הדורות, ע"ש בדפוס אמשטרדאם דף יו.

תוספות ד"ה והקב"ה מסכים על ידם. ולר"י לא איצטריך קרא. ומקשים, דלרבי עקיבא קשה, למאי איצטריך קרא, דפשיטא שהוא מסכים כמ"ש התוספות. ואפשר לומר דכוונת רבי עקיבא כלפי מה שאמרו שלא יאמר כהן זה מגלה עריות וכדומה, ת"ל ואני אברכס, נמצא דיש מקום לומר דאם הכהן רשע לא תחול ברכתו, להכי כתיב ואני אברכס, דבין צדיק בין רשע תחול ברכתו, וא"כ שפיר איצטריך הך קרא. ורבי ישמעאל סבר דלזה נמי לא צריכא קרא, כיון דלא חילק הקב"ה בין צדיק לרשע שיברכו, מסתמא לעולם חל ברכתם. ורבי עקיבא סבר כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב ולהכי הקב"ה צוה לברך לעולם דילמא צדיק, אבל לעולם כשרשע הוא לא תחול ברכתו, קמ"ל דלעולם חל ברכתו. זה נראה קרוב לפשוטו, ועיין בספרים שציניתי בסמוך.

תוספות ד"ה ואברכה מברכין. ואפילו נכרים. כוונתם, שלא תקשי לר"י למה לי ואני אברכס, הא מואברכה מברכין נפקא לן, לכן כתבו דלא רצה הקב"ה שיהיו הכהנים בכלל שאר עמא דארעא, דאפילו גוים נכללו בכלל זה, ולכן פרט לכהנים ברכה בפני עצמן. ורבי עקיבא סבר דואברכה הוא הבטחה, וא"כ הגוי כשמברך אינו מברך בסגנון ברכת כהנים, וא"כ אותה הברכה שבירך היא תחול עליו, אבל כהנים שמברכים לישראל בברכת כהנים, כל אותן הברכות יחולו עליהם, וא"כ אינם שווים הכהנים עם שאר עמא דארעא.

דף מט, ב. **להביא חלב שעל גבי הדקין כו'.** עיין על הסוגיא: כנסת יחזקאל דף לב [שאלה כ"ה], שב יעקב בחיו"ד סימן כ"ו, שיירי כנסת הגדולה לאו"ח בסוף הספר תשובת מהר"ד אופנהיים, משנה למלך פי"ג מהלכות שגגות [ה"ה], שונה הלכות דף מג ע"ג [ריש הל' חלב ד"ה ותו], ועיין בשו"ת שבות יעקב ח"ג [סי' ס"ה], שער יוסף דף טז וזו [הוריות ג ע"א]. **להביא חלב שעל גבי הדקין.** וכתב רש"י

הכלל דיחיד ורבים, אפשר משום דמסתבר טעמיה, או שקצת היו אומרים דהלכה כר"ש, כמו שאמר רבי יצחק ב"ר אמי בשם ריב"ל, לכן הוצרך לומר אין הלכה.

ואין הלכה כר"ש. כתב רש"י גמרא דפסק ליה, ובישיבה אחרונה נפסקה. כתב כן שלא נפרש דר' יצחק בר אמי הוא דאמר כן שריב"ל אמר הלכה כר' שמעון, והוא מדנפשיה אמר אין הלכה, לכן כתב רש"י דסתם גמרא הוא דפסק כן. ועיין בלחם סתרים בסוף הספר [יא ע"ב] שהאריך בזה וכתב בענין אחר. **דתניא כה תברכו.** רש"י ותוספות אמרי שפר למהראנ"ח דף סו [פרשת נשא], ראש דוד פרשת נשא. **ואני אברכס.** וכתב רש"י, רבי ישמעאל מוקי לה אכהנים, ורבי עקיבא מוקי לה לישראל. לכאורה קשה, מאי בעי רש"י בזה, דפשיטא הוא, דהרי מבואר כן בגמרא. ואפשר לומר דרבי ישמעאל סבר דואני אברכס אתרווייהו קאי לישראל וכהנים, דאם הקב"ה מברך לכהנים, כל שכן דמברך לישראל. ולכאורה הכי מוכח, דהרי אמר למדנו ברכה לישראל מפי כהנים, דהך מפי כהנים מיותר לגמרי, דלא הוה ליה אלא לומר למדנו ברכה לישראל, מפי כהנים למה לי, אלא וודאי דמהך קרא לא נפקא אלא מפי כהנים, אבל מקרא דואני אברכס שפיר למדנו גם לישראל מפי הקב"ה. אבל רש"י לא ניחא ליה בזה, וס"ל דוודאי לא ילפינן תרווייהו מהך קרא, דאי הוה מוקמינן לה בישראל, לא הוה שוב מוקמינן ליה בכהנים ג"כ, ולכן רבי עקיבא דמוקי לה לישראל, צריך קרא אחר גם לכהנים. וזה ג"כ דעת התוספות שכתבו דלרבי ישמעאל לא צריך קרא, ולא מסתבר להו למימר דיליף תרווייהו מואני אברכס. ושוב ראיתי קרוב לזה באמרי שפר שם. ועיין בשנות חיים קנ [פר' נשא ד"ה וכתבו התוס'], מהרי"ט בצפנת פענח דף קמז, וברצוף אהבה [דפפ"א צט ע"א, ד"ו צט ע"ב סי' רי"ח], וזהב שבא [צב ע"ב - חולין].

את כל החלב אשר על הקרב. כן הוא הגירסא הנכונה לדברי הכל, אמנם בביריתא השניה יש מחלוקת בזה, כי מהרש"א כתב כי גם בביריתא השניה הגירסא כן ואת כל החלב אשר על הקרב, וכן הוא גירסת התוספות שכתבו, כי את החלב המכסה את הקרב צריך לדפנות על פי תורת כהנים. אמנם המרדכי והאגודה והסמ"ג [לאוין קלח] והסמ"ק גורסים בביריתא שניה את החלב המכסה הקרב. ועיין בזה בארוכה בדמשק אליעזר.

תוספות ד"ה מאי מסייע כהני. דמשום פעם אחת. דברי התוספות תמוהים, דמאי קשה להו הכא, הא כפי מה שפירש רש"י שפיר מקשה, דהא לרבי

דכל אחד דהמכסה דרש לה לכל, מדמר סבר קרום ונקלף, מרבה נמי מכל חלב שעל הקיבה, ומדמר סבר תותב נמי בכלל המכסה, דריש לה דווקא לחלב שעל הדקין ולא לחלב הקיבה. אמנם זה ניחא להך גירסא דגריס המרדכי דבברייתא השניה מהמכסה יליף, וכמו שהוא גירסת המרדכי, אבל להגורסים גם בברייתא שניה כל החלב, הדרא קושיא לדוכתיה. אמנם גם להך סברא יש לומר כך, דנחלקו בזה אם מה דמרבינן מכל בעי דומיא דחלב מכל הצדדים אף בתותב, או סגי מה דמרבינן מכל להיות דומה לו בצד קרום ונקלף אבל לא בתותב, ולכן לא קאמר בברייתא את כל, אלא החלב אשר על הקרב. ואני תמה על הרב המגיה, דאיך היה סבר דהוא היקש, ואיך יהיה זה היקש, הא התורה אמרה החלב אשר על הקרב, ואיך נרבה מזה חלב אחר, ובעל כרחך צ"ל דמכל אתיא. עוד הקשה הרב המגיה, כיון דאמרינן איפוך, והך פלוגתא בתרייתא היינו פלוגתא קמייתא, תרתי למה לי. ולפי מה שכתבתי לא קשיא, דע"י הברייתא השניה נולדה מחלוקת הראשונה, וזה שאמר הגמרא וכך היא הצעה של שמועה, כלומר דהברייתא השניה צריך להציע תחלה, וממנה נדע טעם מחלוקתן בברייתא הראשונה, וכן מצאתי בדמשק אליעזר.

עוד הקשה, והיא קושיא הראב"ד [תו"כ ויקרא נדבה פי"ד ה"ו], מה ראה לרבות חלב שעל הקיבה לרבי ישמעאל דאינו תותב, והרי מסתבר יותר לרבות חלב שע"ג הדקין. וגם זה יש ליישב בין אי בברייתא שניה ממכסה ילפי לה, בין דילפי לה בפשיטות מחלב שעל הקרב, מסתבר לרבי ישמעאל כיון דדמי לחלב שעל הקרב משני צדדים יש לרבותו²⁵. ותו דאפשר דס"ל דלחלב שע"ג הדקין לא צריך לימוד, דהוא בכלל חלב הקרב כיון דהוא מחובר לו.

עוד הקשה, לרש"י שכתב דלרבי ישמעאל חלב הקיבה מותר, והיינו מסייע כהני, והרי לקמן [ג, א] כתב רש"י דאקשתא כולי עלמא לא פליגי דאסור, דאע"ג דלרבי עקיבא בעי תותב קרום ונקלף, מ"מ דאקשתא דמי לתותב, וכיון שכן אמאי לא דריש כל לאתויי חלב שעל הקיבה דהיינו דאקשתא, ע"ש. וזה לפי שיטתו דס"ל דאע"ג דחלב שע"ג הדקין ושע"ג הקיבה אסורין איסור דאורייתא, וגם בית דין מביאין עליהם קרבן בהוראה, מ"מ אין חייבין עליהם כרת ולא מלקות²⁶, אבל להסוברים דחלב שעל דקין עגוש

דכשהמעיים מתחילים למשוך מן הקיבה אסור עד אמה, מפני שחלב שעל הקרב מחובר בו, והכתוב מרבה מאת כל החלב, וכן כתב הרא"ש בשם רש"י. והקשה בכנסת הגדולה [סי' ס"ד אות פה], דלא כתב רש"י כן אלא לרבי ישמעאל דלא בעי תותב קרום ונקלף, אבל לרבי עקיבא אין הטעם מפני שמחובר לחלב שעל הקרב, אלא הוא מפני שהוא תותב כמו שכתב בר"ע. ולפום ריהטא לא הבנתי קושיא, דהרי לפי מסקנת הגמרא דמסיק איפוך, א"כ הרי דברים אלו רבי עקיבא אמרה, וא"כ כמו שפירש רש"י לרבי ישמעאל דהוא עכשיו בעל הדרשא הזאת, כן נפרש אם רבי עקיבא הוא בעל הדרשא הזאת. אמנם קושיא זאת בלאו הכי קשה, כמו שהקשה הרב המגיה במשנה למלך, דשתי הברייתות סותרות זו את זו, דבברייתא ראשונה משמע דמאת כל החלב מרבינן ליה, ובברייתא שניה דמהקישא הוא דהוה תותב קרום ונקלף. אמנם לפי הגירסא דגורסים בשתי הברייתות כל החלב, איכא למימר דוודאי עיקר טעמו של רש"י דחלב שעל הדקין אסור, משום שהוא תותב קרום ונקלף או קרום ונקלף, [אינו] אלא משום דאיכא חלבים אחרים שאפשר לרבות כמו חלב הדפנות, וא"כ מאי תזית לרבות הני, ולמה לא מרבינן אחרינא, ולזה כתב רש"י דמאת כל החלב מסתבר יותר לרבות חלב שעל הדקין, משום דחלב שעל הקרב מחובר בו עד אמה, והרי הוא כמו ששייך לחלב על הקרב, והכי דייקי דברי רש"י שכתב מפני שחלב שעל הקרב שקורין טילא מחובר בו, והכתוב מרבה בכללו מואת כל החלב. הרי דברי רש"י מבוארין, שהוא בכל החלב אשר על הקרב מפני שהוא מחובר ושייך אליו, ושייך לקרותו חלב שעל הקרב, אבל חלב אחר לא שייך לקרותו חלב שעל הקרב.

והרב המגיה במשנה למלך [שגגות פי"ג ה"ה] הקשה כמו שכתבתי, דאף לפי האיפוך קשה, דמתחילה יליף לה מכל, ולבסוף יליף לה מהקישא. ועיין במרדכי [סי' תרכ"ג] במחלוקת רבינו אפרים ורבינו יואל בחלב שעל הכרס, שנחלקו בפירוש תותב קרום ונקלף, ובכלל הקשו זו הקושיא, ומשמע מזה דבברייתא השניה הכל על החלב שעל הקרב קאי, ומזה לא הוה מרבינן מיניה חלב שעל הקיבה, או שעל הדקין לאו יתורא הוא, אלא ממשמעותיה דקרא נפקא לן אהמכסה מה נקרא מכסה, אלא לפי הך משמעות

25. וביאר המשל"מ הטעם, דכיון דאינו מבואר בתורה ונלמד מריבוי או מהקישא, אין לרבות אלא לאיסור ולא לעונש, וכן משמע שהיא דעת הרמב"ם [מאכ"א פ"ז ה"ה] והחינוך [מצוה קמז].

26. ראה בחידושי הר"ן שמתחילת הפסוק החלב המכסה את הקרב אפשר ללמוד האיסור לכל הדומה לו בכל השלשה דברים, ולכן מ"א את כל החלב" למדים מה שאין ממש דומה לו, דהיינו דאינו תותב כמו החלב שעל הקיבה דאסור.

אפרים [מרדכי סי' תרכ"ג], י"ל דלא שייך הך ספיקא, כיון דאחר סתימת הש"ס נפסקה הלכה כרב, א"כ זה לא מיקרי ספק אם הלכה כרב ששת, דוודאי הלכה כרב. והאחרונים נחלקו בזה אם סותם הך חלב או לאו. וראיתי להרב אורים גדולים בדף כב ע"ד [לימוד ע"ח], כתב דדברי הרב שגבו, דאף לפי מה שכתב תמיהתו קיימת, ולפי מה שפירשתי דברי הרב מהרי"ק, אין כאן תמיה כלל, ואדרבה האחרונים כתבו דספק ספיקא דפלוגתא עדיף. והרב אורים גדולים כתב דה"ט דרב נחמן, דהא רש"י פירש דחלב טמא אינו סותם, לפי דלאו סתימה מעלייתא הוא לפי שהוא תותב, נמצא הכלל הזה דרב אינו אלא לרבי עקיבא דבעי בחלב טמא תותב דווקא, ואי לאו לאו תותב הוא, א"כ כל חלב טמא אינו סותם. אבל לרבי ישמעאל דס"ל דחלב טמא לא בעי תותב, א"כ אפילו לרב איכא חלב טמא דסותם, והיינו כל שאינו תותב, וא"כ הך חלב דאייתרא, נהי דפליגי ר"י ור"ע, ובניי בבל פסקי כרבי ישמעאל, עכ"פ לאו תותב הוא בין למר בין למר, אלא דרבי ישמעאל סבר דלא בעי תותב ואפי' הכי אסור, ועכ"פ בין לרבי ישמעאל בין לר"ע מסתם סתם, ע"ש²⁷.

ובאמת שסברא נכונה היא, אלא שיש לדקדק, דרש"י דקדק דהלכה כלישנא קמא, דאליבא דלישנא בתרא לא מצינו חלב דאינו סותם, דהא כיון דאקשתא סותם מכל שכן דאייתרא, ולמה לא הקשה רש"י בפשיטות, דהא ללישנא בתרא לא יצדק כלל מה שאמר רב נחמן אינהו מיכל אכלי ולדידן מסתם לא סתים, דהא ללישנא בתרא כולי עלמא כרבי עקיבא ס"ל דבעינן תותב קרום ונקלף, אלא דפליגי אי האי חלב דאקשתא תותב הוא או לאו, וכיון דבניי בבל אסיר להו וס"ל דתותב הוא, שפיר לא סותם לדידהו, וא"כ בעל כרחך צריך לפרש כפירוש התוספות דלא בתמיה אמר אלא בניחותא, וא"כ לא קשה ללישנא בתרא. ואפשר דרש"י עדיפא מיניה קאמר, דלא מיבעיא דלא יצדק הך מימרא דרב נחמן אינהו מיכל אכלי, אלא אף מימרא דחימצא ובר חימצא לא יתכן ללישנא בתרא, וקושית מהרי"ק אינה נופלת אלא לפירוש רש"י, דס"ל דבניי בבל ובניי א"י פליגי בדינא בפלוגתא דרבי ישמעאל ור"ע. אבל להרי"ף והרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ז ה"ו] ושאר פוסקים דס"ל דמדינא שרי לכולי עלמא רק במנהגא פליגי, א"כ לא קשה כלל קושית מהרי"ק, דהפירוש פשוט, כיון דחומרא בעלמא הוא, לא החמירו אלא לענין אכילה, אבל

כרת²⁷, א"כ י"ל דלהכי מרבינן מן כל חלב שעל הדקין, משום דהוא כרת, ובכלל חלב שעל הקרב, ושוה לו ממש בכל דבר, מה שאין כן בחלב דאקשתא, דאפשר דאין חייבין עליו כרת, כיון דלאו תותב ממש הוא רק דמי לתותב. ואפשר דזה כוונת רש"י, במה שכתב בדברי רבי ישמעאל מפני שחלב שעל הקרב מחובר בו בריש מעיא, הוא כדי ליתן טעם, לזה מרבינן זה יותר מחלב דאקשתא, ונתן טעם מפני שבכלל חלב הקרב הוא. וע"ש במשנה למלך בארוכה, ובספרים שציינתי, ובכרתי ופילתי [סי' ס"ד סק"ו] שהאריך בזה על מעשה שהיה, שנזכר בשו"ת הרבנים [שב יעקב שאלה כ"ו] וכנסת יחזקאל [יו"ד שאלה כ"ה], ועל הנדון בעצמו כתב המגיה [והמעייין יבחר]. להביא חלב שעל גבי הקיבה. חוט השני סימן ס"ה.

אף כל תותב קרום ונקלף. חוט השני סימן ס"ד. אף הן יש בהן משום גילוי. עבודה זרה לה [ע"א תוס' ד"ה משום. והרמב"ם בפ"א ה"ז] דרוצח פסק דדבש וציר יש בו משום גילוי, ובוודאי [דלא פסק כר"ש], דא"כ היה לו לאסור כל החמשה. אמנם בדבש כיון דרשב"א פסק כר"ש לפיכך פסק כן, ובציר י"ל משום דמעשה רב, ואע"פ דתירץ דשטיא הוה, לא סמכינן אפירוקא לסכנתא. ועיין ב"י, וב"ח, ופר"ח יו"ד סימן קי"ו.

דאמר רב נחמן אינהו מיכל אכלי ולדידן מיסתם נמי לא סתים. וכתב מהרי"ק בשורש ק"ב [ד"ה ועל דבר הממון], דמה זו תמיה, דאינהו דסברי חלב טהור הוא שפיר סתים, אבל לדידן דסבירא לן דחלב טמא הוא לא סתים. ולפיכך כתב הרב דהכי פירושו, אינהו סברי דחלב טהור, ובוודאי סותם לדידן נמי, הא רב ששת פליגי עליה דרב וס"ל דאפילו חלב טמא סותם, ונהי דאנן לא קיימ"ל כרב ששת, מ"מ בדבר שהם אפילו אוכלים, נחמיר כולי האי לעשותו כוודאי טמא, ולא לסמוך על זה לומר דעכ"פ כזה סותם, דבשלמא לענין אכילה פסקינן כמאן דאמר דאסור, וכן שאר חלב טמא פסקינן כרב ולא כרב ששת, אבל בהך חלב איכא תרתי להתיירא, כך נראה לפרש, ואם לא נפרש כן, לא ידענא מה תמה רב נחמן, עכ"ל.

ונראה לדעת מהרי"ק דהוה כעין ספק ספיקא, ספק הלכה כבניי בבל או כבניי א"י, ואם נאמר דהלכה כבניי בבל, ודילמא הלכה כרב ששת דחלב טמא סותם. לפי זה אפשר דווקא רב נחמן הוא דאמר הכי, אבל בחלב שתחת הפריסה שנחלקו בו רבינו יואל ורבינו

27. סמ"ג ל"ת קלח.

28. כ"כ גם הרשב"א בתורת הבית [דף לז] דכיון דלאו תותב הוא אף דטמא הוא יכול לסתום. ועי' בחי' רעק"א.

שהאריך בזה, וכתב ג' פירושים בדברי הר"ן. ואפשר לומר בדברי הר"ן, כי מדאמר זעירי הואיל וירכים מעמידות, מוכח דכל החלחולת ירכים מעמידות אותה, אלא שלא בכל מקום הוא דבק, אלא דאיכא מקום דדבק ואיכא מקום דלא דבק, ורבי יוחנן סבר דהך מילתא איתאמרא על מקום הדבק דווקא (אע"ג דזעירי תלמיד רבי יוחנן), ובזה הוא מילתא דזעירי דניקב כשר עד רובו, וממילא דשלא במקום הדבק אע"פ שירכים מעמידין במשהו טריפה. אמנם רב נחמן סבר דמילתא דזעירי לא נאמר על מקום הדבק, דא"כ מאי איריא ניקב, אפילו ניטל נמי כשר, והוה לן למימר ניטל, אלא וודאי זעירי לא מיירי אלא לא במקום הדבוק, ואפי' הכי ניקב כשר עד רובו, הואיל ועכ"פ הירכים מעמידות אותה.

דף נ. ב. כמלא בטרא בתורא. עי' לעיל מד [ע"א תוס'] ד"ה כדי הפיסת יד.

כל הכרס כולו זו היא כרס הפנימית כו' מפרעתה. הר"ף הביא שני דיעות לפסק הלכה ולא הכריע, אמנם רוב הפוסקים פסקו לחומרא כמאן דאמר כל הכרס כולו זהו הכרס הפנימי, וכמו שכתב הב"י [סי' מ"ח סק"ג], וכן עמא דבר, ע"ש. ועל הגליון בב"י נרפסה הגהה אחת, שכתב שם דבארץ המערב ביומי ניסן כשהשור אוכל הרבה, קורעים אותו ע"ג בית צלעות, וקורעים הכרס ומוציאין המאכל לחוץ, ומתרפא וניצול מן המיתה, והחוש והנסיון לא יכזיבונו אדם, וצדקו דברי האומר מפרעתא, והשאר הוא הכרס החיצונה, ע"ש, והב"ח כתב עליו דשארית ליה מאריה למי שכתב כן, ע"ש.

אמנם אנחנו ראינו כי דברי הגהה שעל הגליון מאיש לוקחו, הוא הרשב"ץ בספר יבין שמועה, אמנם בימינו דאתחכם עלמא גם במדינות הללו עושין כן, וזה לערך שלשים שנה שהביאו ממדינות אחרות מין ירק אחד מאכל בהמה וקורין לו קלע, ובלשון צרפת טרעף, כשהבהמה אוכל הרבה מוליד בגופו רוחות הרבה, ונעשה נפוח עד שקרוב להתבקע, והם תוחבים לו בין הצלעות במקום הכרס, והרוח יוצא והבהמה מתרפאת. ופעמים רבות נשאלתי על החלב של הבהמות הללו, ומי יערב אל לבו להתיר דבר המפורש ויוצא מרוב הפוסקים [לאסור]³¹. אמנם באשר תורה היא, זה ימים רבים נפל ספק בלבי, דנהי דלדעת

לענין סתימה לא החמירו, וכן מבואר בהרב המגיד. ויש לתמוה על מהר"ק שכתב דבריו כאילו הכל מודים בזה, והרי לדעת הר"ף והרמב"ם והרב המגיד והר"ן לא מוכח מידי.

ויש להקשות לדעת הר"ף והרמב"ם, מהא דאמרין בריש פרק מקום שנהגו [פסחים נא, א], אמר ליה רבה בר בר חנה לבניה, לא תאכל לא בפני ולא שלא בפני, אני שראיתי את רבי יוחנן שאכל, כדאי הוא רבי יוחנן לסמוך עליו, אתה לא ראית אותו לא תאכל, ובשלמא אם היו אוסרים מצד הדין, שפיר קאמר דהוא יכול לסמוך על רבי יוחנן, ואינהו שלא ראוהו לא יוכלו לסמוך עליו, אלא אם אמרת דמדינא לכולי עלמא שרי, ורק מכח מנהג אסור, וא"כ [מה] צריך סמיכה לדרבי יוחנן, הלא כולי עלמא ידעי דשרי. ואפשר לומר דלאו מנהג פשוט היה כל כך להתיר, ולכן אמר דווקא הוא שראה את רבי יוחנן. אמנם אי אפשר לומר כן, דהרי קאמר כהנים נוהגים בו היתר. ולכן נראה, דאף הר"ף מודה דבחלב דאיתרא פלוגתא דרבי ישמעאל ור"ע הוא, ולר"י מדינא אסור הוא, רק שהר"ף קאמר הא דבניי בבל אסרי, לאו משום דפסקי כרבי ישמעאל, אלא אף הם פסקי כר"ע, אלא מכח חומרא נהגו בה איסור. אמנם הא דהלכתא כר"ע צריכין ג"כ גברא רבא לסמוך עליו, ולכן אמר אני ראיתי את רבי יוחנן, וא"כ מסתמא הלכה כר"ע, וא"כ בניי בבל רק מכח מנהגא מחמרי. ואם יש ספק אם הלכה כרבי ישמעאל, אף רבי יוחנן היה מחמיר כרבי ישמעאל, אבל בניי שלא ראו, א"כ להם הספק דילמא בניי בבל מחמרי מדינא, כי סברי הלכה כרבי ישמעאל, ולכן אין להם לאכול. ועיין קהלת יעקב דף נג ע"ד [מאכ"א פ"ז ה"ט], ועיין מהר"י ווייל סימן קי"ו, וחיים שאל ח"א סימן ל"ב.

רש"י ד"ה חלב שעל הדקין. קהלת יעקב נג ע"ד [מאכ"א פ"ז ה"ט], ומ"ש בדעת רש"י הוא דעת מהרד"א [מורנו הרב דוד אופנהיים] בשיירי כנה"ג ובכנסת יחזקאל [שם], ולפי מה שכתב הר"ן בחידושו ג"כ קושיות הרב המגיה מתורצות.

דף נ. א. חלחולת שניקבה כשרה הואיל וירכים מעמידות אותה כו'. עיין בר"ן²⁹, ודבריו תמוהים, כמו שהקשה בבית יוסף [סי' מ"ו סק"ה]³⁰. ועיין במקור ברוך דף יד וטו [אחר תשובה סי' י"א]

29. שכתב: והלכך היא דזעירי למעלה ממקום הדבק מיתוקמא, ובמשהו כשרה עד דאיכא רובא.

30. דשלא במקום הדבק מודה רב נחמן לר' יוחנן דבמשהו טריפה.

31. ראה רמב"ם הל' שחיטה פ"י הי"ג.

אברהם חח"מ קכו ע"א [שאלה י"ד], נחפה בכסף דף קלד ע"ב [חח"מ סימן כ"ו], מרכבת המשנה ח"ב פ"ו דשחיטה הי"ב, מקור ברוך קלעי דף יד ע"ב [אחר תשובה י"א], ראב"ן דף קמח ע"ג [חולין].

תוספות ד"ה מחט שנמצאת כו'. ובמקום אחר פירש רש"י. עיין בסוכה לד [ע"א] ובסוף פרק במה מדליקין [שבת לו, א]. והא דכתב רש"י במשנה המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ שהנקב נראה מבחוץ, דמשמע שבעי שיהיה הנקב מפולש, צ"ל דלאו דווקא הוא לחוץ ממש, אלא ג"כ כוונתו כלפי חוץ, וכן נראה ממה שכתב רש"י בתר הכי. ועי' בר"ן ומה שהקשה המקור ברוך [יד ע"ב] מהא דכתב רש"י לעיל גבי ישב לו קוץ.

דף נא, א. הגליל פי המכה כו'. עיין בזרע אברהם שם ובנחפה בכסף שם.

לא הגליל פי המכה כו'. וכתב רש"י למאי נפק"מ לא גרסינן, והוא גירסת הרי"ף דגריס למאי נפק"מ למקח וממכר. ורש"י ס"ל דפשיטא הוא דלענין טריפות לא נפק"מ מידי, וא"כ בעל כרחך למקח וממכר נאמר. אמנם סוברים דנפק"מ נמי בהך דינא לענין חלב וגבינה הנעשית מבהמה ונמצאת טריפה, אפשר לומר דאמר למאי נפק"מ למקח וממכר, אבל לענין חלב וגבינה לא נפק"מ מידי, דלעולם אסורים בכל ענין וכדעת התוספות לעיל דף יא [ע"א ד"ה אתיא].

תוספות ד"ה המוציא מחבירו. שער אפרים דף קו [שאלה קמ"ו].

ההיא אימרתא דהוה בי רב חביבא וכו', שיגרונא שכיח חוט השדרה לא שכיח. ולכאורה משמע מזה דווקא משום דלא שכיח חוט השדרה ורובא להיתר הוא, אבל אי הוה ספק שקול הוה כולי עלמא מודו דחיישינן³⁴. לפי זה קשיא להתוספות לעיל דף מג [ע"ב ד"ה קסבר] דסברי דאף בריעותא הנעשית מחיים, כל שהספק שקול תולין להקל, והרי אפילו בספק שנולד בו מחיים ויודעים בו מחיים נמי קאמרי התוספות להקל³⁵, דהרי בהך דארי שנכנס בין השוורים הוצרכו לומר דדרוסה שכיח יותר. וצ"ל דהתוספות לא מקילי לעיל אלא בספק שאי אפשר לברר, דבכי האי גוונא מוקמינן לה אחזקה, אבל בספק שאפשר לברר מודים התוספות דצריך לברורי, וכדקיימ"ל בכל מקום בחזקה שאפשר לברר דצריך

הפוסקים לחומרא הוא וודאי טריפה, ולא מהני ביה לידה ושהיית י"ב חודש³², מ"מ בטריפות כזה דיש בו מחלוקת הפוסקים, יש לומר דהמחמירים בלי ספק לא ידעו מזה הענין כי לא נתחדש בימיהם, אמנם אם היו יודעים מזה, גם הם היו מתירים אותו, וא"כ יש אפשר מקום להקל, ובפרט להצטרף לקולא אחרת, כגון אם נשתמשו בחלב הנזכר בכלים, או שאכלו הבשר ולא ידעו ואח"כ נודע להם. מיהו אפשר לומר, דאע"ג דאילו היה זה מחלוקת הפוסקים לבד, שהוציאו דין זה מדקדוק הגמרא או לפי פירוש שלהם, יש לומר דאם היו יודעים ע"י הנסיון שטריפות כזה חיה, היו מודים לדברי המכשירים, אבל כיון דהוא מחלוקת אמוראים, ולהם כל רז לא אניס להו, אפשר דיודעים היו האוסרים שטריפות זה חיה, ואפי' הכי החמירו בו. ושוב נאמר לי כי נשאל שאלה זו לאחד מגדולי רבני אשכנז, ומה שהיתה תשובתו לא ידעתי. ושוב נדפס חקרי לב ח"ב, ובסימן כ"ה ראיתי לו שכתב דבמחלוקת הפוסקים אחר הש"ס, נ"ל שיש כח בעדות ברור דשהיה ולידה לברר הספק³³, דנקטינן כדברי המכשיר כיון דהוכיח הנסיון, ואף אי נהגו לאסור מספק, מנהג בטעות הוא דלא נתברר להו, וכיון שנתברר דטעה האוסר, אין זה בגדר דברים המתירים ואחרים נהגו בו איסור דלא הוה נדר. אלא היכא דדעת רוב הפוסקים להחמיר נסתפק הרב חקרי לב, ואפילו בספק שקול כתב דווקא אותה הבהמה יש להתיר ולא בהמות אחרות, וכזה וודאי הדין עמו, ע"ש בארוכה. ומ"מ הרב לא אמר אלא במחלוקת הפוסקים לבד, אבל הכא דהוה גם מחלוקת בגמרא והפוסקים נחלקו כמאן הלכה, בזה לא גילה הרב דעתו.

והנה מדברי הרשב"א סימן צ"ח לכאורה נראה דאף בכל מחלוקת יש לסמוך על זה, לפי שהוא סבור דאין שום טריפה חיה י"ב חודש, א"כ בירור הוא משום דחיתה י"ב חודש, אבל לדעת הסוברים דאיכא מיעוט טריפות דחיה, א"כ אף שהוא מחלוקת הפוסקים, מ"מ שעיקרו הוא מחלוקת האמוראים אין לסמוך על הנסיון, דאפשר דהאמוראים ידעו כי זה מן המיעוט הוא שחיה, באופן כי לדעתי הקלושה אין דבר ברור לסמוך עליו להתיר, אפילו אותה הבהמה עצמה שראינו בחוש שחיתה י"ב חודש.

נקדרה כסלע. עי' לקמן נד [ע"ב תוס'] ד"ה כסלע.

מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות כו'. זרע

32. שו"ת הרשב"א ח"א סי' צ"ח, מובא ברמ"א סי' נ"ז סק"ח.

33. וכ"פ הש"ך סי' נ"ז סקמ"ח.

34. כ"כ רבי' יונה, הרשב"א והר"ן בפ"ק.

35. וכ"ה מפורש בפסקי תוספות שם, ועי' בש"ך סי' נ' סק"ג בארוכה.

אין חוששין משום ריסוקי אברים. משמע דאין חוששין הוא לריסוק, הא היכא דחוששין היינו נמי משום ריסוק אברים, וכן הוא דעת הר"ן דהחשש הוא משום ריסוק אברים. אמנם רש"י כתב להדיא בד"ה אפסקיה חיישינן לחוט השדרה, משמע אפילו היכא דחיישינן דווקא לחוט השדרה הוא דחיישינן, אבל לריסוק האברים לא חיישינן. וכבר הקשה קושיא זו בדרכי משה [סי' ל"ב אות ג], דמדקאמר אין חוששין לריסוק אברים, משמע דכל החשש משום ריסוק אברים הוא. והאחרונים האריכו בזה³⁶. והנראה דס"ל דגם זה מיקרי ריסוק אברים, אלא דבכי האי גוונא לא חיישינן לריסוק כל האברים אלא לחוט השדרה, אבל לשאר האברים לא חיישינן. ועיין בארוכה מזה בחקרי לב ח"ב סימן כ"א.

תוספות ד"ה בית הרחם. משום דאיכא ריעותא שאינו הולך איצטריך ליה. מהרש"א הקשה, דהא הגמרא קאמר לקמן להדיא הכא במאי עסקינן כשהפריס על גבי קרקע. והתירוק פשוט, דאי מהגמרא לקמן לא מוכח אלא היכא דאיכא צד למעליותא, כגון שננער לעמוד וכמו שכתב רש"י, אבל אי לא חזינן לא מעליותא ולא ריעותא, איכא למימר שפיר דחיישינן, וכגון ששחטו תיכף קודם שננער לעמוד, להכי הוצרכו התוספות דאפילו איכא ריעותא אין חוששים, משום הא הוצרך לאשמועינן, דאי ליכא ריעותא אע"ג דליכא צד לטיבותא נמי אזלינן בתר רוב וולדות. וזה ג"כ כוונת מהרש"א, אלא דמהרש"א אסבריה ליה בתינוק דאינו יכול לילך. ולא ידעתי למה הרב תבואות שור [בכור שור] כתב על המהרש"א שתירוצו דחוק, שהרי תירוק מהרש"א הוא בעצמו תירוצו של הרב תבואות שור. וע"ש בתבואות שור שהקשה, דמאי מייתי סייעתא מבכור שנולד הוא ומומו, הא איכא למימר דהתם מיירי דלא חזינן ביה ריעותא ששחטו מיד, ולענ"ד הגמרא עדיפא מיניה קא משני, די"ל דמיירי דאיכא צד למעליותא.

דף נא, ב. הכא במאי עסקינן שהפריס על גבי קרקע. עיין בחות יאיר בסימן קנ"ח תשובה להגאון מהר"ג המחבר עבודת הגרשוני, שכתב לפירוש רש"י שפירש שהפריס ע"ג קרקע שננער לעמוד, מוכרח שאין מחזיקין ריעותא ביו"ט, דאי לא תימא הכי, הדרא קושיא לדוכתיה, דמוכח דבית הרחם אין בו משום ריסוק אברים, דאי אית ביה משום ריסוק אברים, אמאי מותר לשחטו בו ביום, הלא אע"פ שעמדה אינה צריכה מעת לעת, בדיקה מיהא בעי,

לברר, וא"כ הכא הרי אפשר לברר בבדיקת חוט השדרה, וא"כ אי הוה ספק שקול הוה צריך בדיקה, אמנם השתא דשיגרונא שכיח, אפילו בדיקה לא צריך. וכן כתב מהר"י אלפאנדארי בשו"ת פני משה סימן קכ"ז בדף רלו.

ועיין מ"ש לעיל בדף מג, שהרב חקרי לב הקשה על זה, דכיון דהטעם הוא משום רוב, אף לברר אין צריך, ועיין מ"ש שם ליישב. והרב פני משה שם בסימן קכ"ח חילק, דהכא מיקרי ריעותא, דהרי חזינן ריעותא לפנינו, אבל לעיל בדרוסה ובישב לו קוץ בוושט, זה לא מיקרי ריעותא, ועל פי זה השווה דעת התוספות לדעת שאר פוסקים. ולענ"ד הקלושה קשה הדבר לאמר, כי ספק דרוסה וישב לו קוץ לא מיקרי ריעותא. ובפרכ"ח סימן כ"ט הביא דברי הרב מהר"י אלפאנדארי, והקשה על זה, דא"כ מאי הוצרכו התוספות לומר דדרוסה שכיח וכן קוץ, הא התם אפשר למבדק, ולהכי חוששין אף בספק שקול. ואי מהא לא איריא, דהא בדרוסה בהמה אין לה בדיקה מחמת הוושט, וא"כ שפיר הוצרכו התוספות לחלק משום דשכיח, דהא חוששין לספק דרוסה בכל דרוסה מיירי ואפילו בבהמה. וגבי הך דישב לו קוץ הוצרכו נמי התוספות לתרץ, חדא, משום דעת רש"י דאף לענין נקב וושט אין לו בדיקה, ותו, דאף לדעת הסוברים דיש לו בדיקה, מ"מ הא יש מפרשים הבריא דחוששין שמא קרום שעלה מחמת מכה הוא, וא"כ אין לו בדיקה, וא"כ שפיר קשיא מקוץ. וכזה אפשר לתרץ הא דלא הקשה התוספות לעיל הקושיא מישב לו קוץ בוושט רק מדרוסה, משום די"ל דהתוספות לעיל לא חש לא לדעת רש"י דאין בדיקה לנקב, ולא לדעת המפרשים דהבריא היינו קרום שעלה מחמת מכה, אבל ביבמות [ל, ב ד"ה אשה] חששו התוספות נמי לדעת רש"י, וגם לדעת המפרשים דחוששים לקרום שעלה מחמת מכה, ולכן בסוף דבריהם תירצו נמי הא דישב לה קוץ בוושט. ובפרי חדש תירץ, דהגמרא הכא לרווחא דמילתא קאמרי, והוא וודאי דוחק, ודברי מהר"י אלפאנדארי נראין נכונים. ועיין לעיל בר"ן בריש פרק קמא [ג, א ברי"ף ד"ה תניא] שהביא ראיה מההיא דשיגרונא, ולפי מ"ש אין כאן ראיה.

כנגד כל השדרה כולה. עיין במהרש"א מה שכתב על דברי רש"י. ועיין בסוף ספר בדק הבית למהרי"ק [עג ע"ב], ונדפס בסוף טור חו"מ תשובה למהר"ש סבע מה שכתב בזה. וגם הרב הב"י כתב שדברי רש"י מגומגמים, ע"ש.

36. בדעת הרמב"ם שסתם וכתב שחוששין לה, הפר"ח סבור שיש לבדוק כל החלל, לעומת זה הב"י רק במקום ההכאה.

ראיית המקשה מרב חסדא נחא, דאי הוה חולק בהלכה, הוה ליה לרב חסדא לומר, אלא וודאי דמודה לרב ירמיה. אמנם כבר כתבתי דרב ירמיה בשם רב אמרה ורב לשיטתו, וא"כ אין ראייה מרב ירמיה. אמנם לפי גרסתינו גרסינן רב חייא בר אשי, ולא גרסינן אמר רב, וא"כ ליכא ראייה כמ"ש. אמנם הר"ן נראה דגרסי רב חייא בר אשי אמר רב³⁷, וא"כ כיון דרב חייא בר אשי בשם רב אמרה, א"כ מאידך מימרא דרב שאמרה רב ירמיה, שפיר מוכח דליתא לדרב חייא בר אשי אמר רב, אלא כרב יהודה אמר רב, ולכן צריך לומר כמו שכתב המחבר שם, כיון דבעיקר מילתא דרב ירמיה ורב חסדא לא פסקו הר"ף והרמב"ם כוותייהו, לכן לא אפשר להביא ראייה מזה.

רש"י ד"ה דרך דופן. ע"י סם ובין הוא ובין אמו חיינן כו'. נראה כוונת רש"י, דלא נפרש שחתכו את דופנה בסכין, דא"כ היא מתה בעל כרחך והולד מת תחלה, ואע"ג דבערכין דף ז [ע"א] אמרינן דביושבת על המשבר היא מתה תחילה, דווקא אם לא חתכו הדופן, אבל אם חתכו הדופן היא מתה. מיהו לפי זה קשה, דנימא דמיירי דמתה מחמת לידה, וא"כ היא מיית ברישא ואח"כ חתכו דופנה, וכן מוכח שם דקורעין את כרסה. וצ"ל כמ"ש מהרש"א משום סיפא דמיירי בחיה האם, דהרי ר"ש אומר דיושבת עליו ימי טומאה וטהרה. לפי זה לא הוה צריך מהרש"א להקשות מנהרגה ולתרוץ משום סיפא, דהוה ליה להקשות בפשיטות דמיירי דמתה בישבה על המשבר ולתרוץ כתיורצו.

תוספות ד"ה עמדה אינה צריכה מעת לעת. עיין על התוספות בעי חיי דף נב ע"ד [ס"ס פ"ט].
באותו דיבור. והא תניא בפרק התערבות. עיין בפלתי סימן נ"ח סק"ד דהקשה קושיא זו בשם הפר"ח, והרי היא קושית התוספות. ומה שתירץ הרב שם, אחר המחילה רבה הם דברים שלא ניתנו לאמר, וכי עדיף האין נפולה דהוה רק מספק ממום עובר דאינו נדחה, ובשעת המום הוה וודאי איסור דאורייתא, ואפי' הכי לאו נדחה קרי לה, ומכל שכן נפולה דחזרה לבריאותה, ואם נאמר כסברת הרב דבאמת נדחה היא, מה השמיענו בעמדה אח"כ. ונראה דהרב הבין דעמדה היינו תיכף, והא וודאי ליתא. סוף דבר, דברי הרב תמוהים. ומה שהקשה לסברת הפר"ח לעיל דבהוכחה על אבר אחד לעולם אותו אבר צריך בדיקה, לפי זה הדרא קושיא לדוכתיה, לוקמיה בהוכחה על אבר אחד, דהך לעולם צריך בדיקה. ומה שתירץ הרב דבאמת אבר אחד אפשר לבדוק כמו

וא"כ נפשטה האיבעיא דעוף הנדרס דמותר לשחטו. ולדעת הסוברים דלא נפשטה האיבעיא דעוף הנדרס, או דנפשטה ממקום אחר, לא קשה למה לא נפשט מהכא, ד"ל שהפריס ע"ג קרקע, היינו שהלכה, ולא כרש"י, ע"ש בארוכה. ולענ"ד אף לדעת רש"י אי אפשר למפשט האיבעיא מהכא, ד"ל דוודאי בריסוק אברים גמורה דצריכה בדיקה אסור לשחוט ביו"ט, אבל הכא חששא בעלמא הוא ולא הוי כשאר ריסוק אברים, ולהכי כל שעמדה יצאה מחשש ריסוק אברים לגמרי, ואפילו בדיקה לא בעי. ואפילו אם נאמר דאי הוה חיישין כאן לריסוק אברים, הוה אמרינן דדין ריסוק אברים גמורה יש לו, ואפילו הלכה צריכה בדיקה, מ"מ י"ל דהכי קאמר הגמרא, לא תסייע לרב נחמן, משום ד"ל דהכא מיירי בהפריס ע"ג קרקע, ואע"ג דבעי בדיקה מותר לשחטו ביו"ט, דעוף הנדרס גופא מותר, להכי אשמועינן רב נחמן דלא חיישין לריסוק כלל, וא"כ פשיטא דמותר לשחטו ביו"ט בכל ענין, אבל אי הוה בעי בדיקה, באמת הוה אסור לשחטו.

עמדה אינה צריכה מעת לעת. עיין בבא קמא נ [ע"ב תוס'] ד"ה אם שהתה.

פשטה ידה לעמוד אע"פ שלא עמדה, עקרה רגלה להלך אע"פ שלא הלכה. לכאורה נראה דרב לשיטתיה דס"ל דהלכה אין צריך בדיקה, ולהכי הוצרך לומר עקרה רגלה להלך אע"פ שלא הלכה לענין דאין צריך בדיקה, דאי למאן דאמר דגם בהלכה צריכה בדיקה ואין חילוק בין עמדה להלכה, דבתרווייהו שהיה מעל"ע לא בעי אבל בדיקה בעי, א"כ למאי נפקא מינה קאמר רב עקרה רגלה להלך, כיון דעקרה רגלה להלך מסתמא עמדה, דבלא עמידה איך אפשר דעקרה רגלה להלך, וא"כ מאי מהני הך עקרה רגלה דשהייה, בלאו הכי לא צריכה ובדיקה לעולם בעי, אלא וודאי כדאמרינן דרב לשיטתיה.

וראיתי בספר מקור ברוך קלעי בדף יד ע"ד [אחר תשובה י"א] שהקשה לו, דהר"ן הביא ראייה לדעת הר"ף והרמב"ם [הל' שחיטה פ"ט ה"ט] דפסקו הלכה אין צריך בדיקה, דכזבחים [עד, ב] רב ירמיה מדינא ס"ל דהלכה אינה צריכה בדיקה, ולמה לא הביאו ראייה מכאן דרב ירמיה ורב חסדא ס"ל הכי וכמו שכתבתי, וכוננת השואל וודאי היה דמשמע דרב חסדא אהך דרבי ירמיה קאי, ומשמע דהוא סובר ככל מה שסבר רבי ירמיה רק דמיקל יותר, דאף בנערה לעמוד סגי. והמחבר שם כתב דמרב חסדא אין ראייה כלל, כי הוא לא דיבר מהלכה. ולפי מה שכתבתי

עצמה לא נחסר כלום, וזה אפשר להיות, כי החוליא הוא דבר בפני עצמו, ואפשר לצלע שתעקר כולו ועדיין חוליא קיים. וא"כ לעיל פירש רש"י עד היכן תעקר הצלע, וכתב שצריך להיות שתעקר כולו, דהיינו הצלע כולו עד מקום שמגעת דהיינו עד חצי החוליא, אבל מן החוליא לא נעקר כלום, וזהו שפירש רש"י כאן דהחוליא בעצמו קיים, אבל לעולם הצלע נעקרה כולו, ולזה נראה שכיון הרב מקום שמואל.

דף נב, ב. **בבהמה מן הזאב למעלה.** מקור ברך דף טו ע"ג [אחר תשובה י"א], תפארת שמואל דף לו [השגות על מהרש"א].

מן הזאב ולמעלה. וכתב רש"י אבל מן הזאב ולמטה אין לו ארס חזק להמית בהמה אלא עוף. וכבר דקדק מהרש"א, דהא מוכח לקמן [נג, א] דרב סבר דמה שלמטה מן הזאב דריס גדיים וטלאים. ותיורצו דחוק³⁸, דהרי יש לפרש דברי רב כמו שנרצה, או דיש דריסה לחתול בגדיים וטלאים או לא. ואף אם היה הכרח לא היה קשה מידי, דהרי הקשו המפרשים מאי מקשה לרב חסדא מהך ברייתא, דילמא רב חסדא בניקב לחלל מיירי. מיהו זה לא קשיא, דהא רב חסדא אמר דריסת חולדה בעופות, ושם בוודאי לא צריך לנקיבת חלל, א"כ דומיא דהכי קאמר דרוסת חתול ונמיה. אמנם בדברי רב בלאו הכי לא הוי דומיא מה שאמר בבהמה מן הזאב ולמעלה, למה שאמר בעופות, כמ"ש המפרשים, א"כ שפיר י"ל אף אם היה הכרח בדברי רב דיש דריסה בחתול בגדיים וטלאים, היינו דווקא בנקיבת לחלל.

והיה אפשר לומר בכונת רש"י, דלכאורה יש לדקדק לאיבעית אימא דס"ד אמינא דזאב אורחא דמילתא נקט, קמ"ל רב, א"כ למה באמת נקט ת"ק זאב, כיון דיש דריסה ג"כ בחתול ונמיה, בשלמא לתירוץ קמא דר"י פליג, שפיר צריך ת"ק למנקט זאב להורות דבגסה נמי דריס, וא"כ משמיע לן חומרא במקום דפליג ר"י, אבל לאיבעית אימא למה נקט זאב, אי למעט חתול ונמיה מאימרי רברבי ואשמועינן קולא, הא יותר הוה ליה לאשמועינן חתול ונמיה בגדיים וטלאים והוה חומרא. וצ"ל לתרץ זה, דמתניתין ס"ל דיש חילוק בחתול בין מצילין לאין מצילין, ולהכי לא נקט חתול משום דמתניתין בכל גווני מיירי בין מצילין בין אין מצילין, ולכן אשמועינן רש"י דאין לו ארס חזק להמית בהמה, כלומר בכל גוונא כי אין ארסו חזק כל כך להמית, אלא דווקא עופות.

דבדקינן הריאה, יש להשיב לפי מה שכתבתי לעיל בדף יא, דהרמב"ם [הל' מעה"ק פ"ו הי"ט] לא הביא הך דלייף לית לן בה, משום דסבר דהגמרא לא רצה אלא לדחות דלא אזלינן בתר רובא, והשתא דאזלינן בתר רובא אפילו לייף אסור, וא"כ קשה, דהא בראש ובחוט השדרה אי אפשר לבדוק, דבראש משום נתחיה לנתחים, ובשדרה משום האליה תמימה, וא"כ לפי זה מוכח דהרמב"ם דס"ל דלייף אסור לא ס"ל כהפ"ח, אלא אין צריך בדיקה לעולם, דאם צריך בדיקה הוה מצי לאוקמיה כי האי גוונא.

צריכה בדיקה כנגד בית החלל כולו. ע"י לקמן נד [ע"א תוס'] ד"ה אילימא.

דף נב, א. **נעקרו ברוב צד אחד.** ע"י לעיל מב [ע"ב תוס'] ד"ה אמר שמואל.

נעקרה צלע וחוליא. ע"י מרכבת המשנה ח"ב פ"י דשחיטה ה"ב.

והא רב נמי גיטרא קאמר. באר יעקב מה ע"ב [סי' נ"ד ד"ה ונלע"ד].

מכלל דרב כהנא ורב אסי צלע בלא חוליא אמרי. דבשלמא אי אמר רב כולה חוליא, י"ל דהם שאלו מיניה חצי חוליא, אבל אי רב חצי חוליא קאמר, מכלל דהם בלא חוליא כלל קאמרי. ומהרש"א הקשה, דאימא דטעו בדברי רב, דבאמת הם הבינו כמו שהבין הגמרא ג"כ בתחילה דרב חוליא שלימה קאמר, ולכן שאלו על חצי חוליא. ונראה דהגמרא סבר, דאי הוה רב אמר בהך לישנא נעקרה צלע מחוליא, באופן דאיכא למיטעי בדבריו, א"כ הוה ליה לרב למימר להו לא היתה כוונתי כן, אלא וודאי דרב אמרה למילתיה בלשון המובן דחצי חוליא קאמר, וא"כ הם בעל כרחך בלא חוליא כלל קאמרי, דאם לא כן היינו דרב. ולזה נראה שכיון מהרש"א, ועיין מהר"ם שיף.

ליבעי מיניה חדא דפריש לן תרתוי. הליכות עולם [ש"ב פ"ב אות ל], ויבין שמועה דף כב [שם].

נעקרה צלע מעיקרה. וכתב רש"י אפילו בלא אסיתא, ואסיתא היינו חור שבחוליא. ולעיל פירש רש"י בריש פירקין [מב, ב] דהיינו נעקרה צלע אחת עד חצי חוליה, וכבר הקשו קושיא זו תורת חיים ומהר"ם לובלין. ואפשר לומר דרש"י ס"ל, דוודאי אי נעקרה הצלע רק עד מקום חיבורו בחוליא, אבל מה שתחוב בחוליא עדיין נשאר קיים, זה נקרא רק נשברה ולא נעקרה, ותו דלא שייך לומר מעיקרה. ולהכי סבר רש"י דוודאי מה שתחוב מן הצלע בתוך החור ג"כ נעקרה, וזה מיקרי צלע מעיקרה. אבל מן החוליא

בין מצילין בין אין מצילין, משא"כ חתול ונמיה, וזה עיקר המחלוקת בין שני התירושים.

לפי זה יקשה על בעל התרומה דפסק דר"י פליגי³⁹, וגם פסק כלישנא קמא דרב חסדא דיש חילוק בין מצילין לאין מצילין. וכבר כתבתי דעיקר הכרח דרב דרבי יהודה פליגי מכח מה דסבר דיש דריסה אפילו באין מצילין, א"כ ללישנא קמא דרב חסדא אין הכרח, ומהיכי תיתי נאמר דר"י פליגי, וא"כ שני הפסקים סתרי אהדדי. אמנם י"ל לפי דעת בעל התרומות, דס"ל לרב הא דרב יהודה פליגי מגופא דמתניתין שמעינן לה, דקאמר ואלו טריפות בבהמה, והא וודאי בכל בהמה איירי (וזה כוונת רש"י ומשום דאיירי בגסה נקט זאב, וכוונתו דבגסה נמי איירי), וא"כ מוכח דבגסה זאב נמי דריס, וא"כ כי היכי דבהמה דמתניתין בכל גוונא מיירי, הוא הדין בבהמה דקאמר רב, אבל לחתול ונמיה אין דריסה בכל בהמה ורק בגדיים וטלאים.

אמנם הרא"ש הקשה, דא"כ לא ממעט חתול, וכוונתו דהא רב לקמן ס"ל הכי דחתול לא דריס באימרי רברבי, ומנא ליה לרב למעט. וי"ל דבאמת לא ממעט חתול ממתניתין, אמנם ממילא מוכח מברייתא דקתני דרוסת חתול ונמיה, ומוקי לה בגדיים וטלאים משום דומיא דנץ, וא"כ לתנא קמא אף בגדיים וטלאים לא דריס, ובריבי שחולק אהך ברייתא קאי, ור"ל דאפילו בגדיים וטלאים יש דריסה במצילין, אבל באימרי רברבי לכולי עלמא אין דריסה, דמהיכי תיתי נאמר דבריבי על אימרי רברבי נמי קאי, כיון דקאי על הך ברייתא. לפי זה מוכח דרב סבר כלישנא קמא דרב חסדא, דאי ס"ד דסבר כלישנא בתרא וברייתא כבריבי, א"כ לא הוי דומיא דנץ כמ"ש התוספות, וא"כ שפיר י"ל דמיירי ברייתא באימרי רברבי, ואהא פליגי רבנן וסברי דאפילו באין מצילין יש דריסה, וא"כ הדרא קושית הרא"ש לדוכתיה. אלא וודאי צ"ל דאם נאמר דמתניתין סבר זאב אפילו בגסה נמי דריס, ס"ל כלישנא קמא דר"ח. וגם לישנא בתרא דר"ח צ"ל דסבר דר"י פליגי את"ק, ולת"ק זאב בגסה נמי דריס, דהא כיון דסבר דהלכה כת"ק, ויש דריסה בגדיים וטלאים בין מצילין בין אין מצילין, א"כ קשה למה תני זאב, וא"כ כיון דב' הלשונות סברי דר"ח סבר דזאב בגסה נמי דריס, פסק בעל התרומה כן, ולענין מצילין פסק כלישנא קמא מכח קושית מנ"ל למעט חתול מאימרי רברבי, דזה מתורץ שפיר ללישנא קמא, אבל ללישנא בתרא קשה.

איברא, דעדיין יש לדקדק מה בעי רש"י בזה במה שאמר אלא עופות, ועופות כאן מאן דכר שמיא. ואפשר לומר לפי מה שכתבתי ללישנא קמא דר"י פליגי במתניתין, אין הכרח כלל לחלק בין יש מצילין לאין מצילין, וגם בדברי רב אין צריך לחלק, והכי קאמר רב, בבהמה מן הזאב ולמעלה, כלומר בכל מין בהמה אפילו גסה יש דרוסה מן הזאב ולמעלה, לאפוקי מה שהוא מן הזאב ולמטה אין לו דריסה בכל בהמה, רק מה שהוא למטה מאימרי רברבי. אבל לאיבעית אימא דזאב לא דריס בגסה, א"כ הא דאמר בבהמה מן הזאב ולמעלה, דיוקא דבהמה בעל כרחך להכי הוא דאתא, בבהמה מן הזאב ולמעלה יש דרוסה בין מצילין בין אין מצילין, אבל מן הזאב ולמטה אין לו דריסה בבהמה אלא במצילין, אבל בעוף בכל גוונא. לפי זה צריך לומר לאיבעית אימא דרב סבר כבריבי בלישנא בתרא, דאי ללישנא קמא, הא גם בעופות יש חילוק בין מצילין לאין מצילין, משא"כ ללישנא בתרא אליבא דבריבי אין חילוק בעופות כמ"ש הרא"ש. וגם רש"י הכי ס"ל כמ"ש מהרש"א לקמן, וסבר ללישנא בתרא כיון דברייתא אתיא כבריבי, פסק רב כוותיה. ואתי שפיר לפי זה הא דרש"י כתב במתניתין דר"י פליגי, והרא"ש ושאר פוסקים הקשו על זה, ולפמ"ש מיושב, כיון דלאיבעית אימא צריך לומר דרב פסק כיחידאי והיינו כבריבי, א"כ לא מסתבר כן. וגם ניחא מה שהקשה הרא"ש לפירוש רש"י, למה קאמר באמת דפליגי וסבר רב דר"י חולק, נימא אדרבה, רב אתי לפרש דמתניתין אתי למעוטי חתול ולא לרבות גדיים וטלאים, אמנם לפי מ"ש דלא יצדק כלל במתניתין לומר דנקט פרט אמצעי, כי או דתני כולל או דנקט הפחות, וא"כ באמת יש להקשות מנ"ל לרב דר"י פליגי. אמנם אפשר לומר דרב הכריע דר"י פליגי, דאם כוונת ת"ק דווקא זאב בדקה, למה נקט זאב, ה"ל למנקט חתול ונמיה, ואין לומר דזאב יש לו דריסה בכל ענין בין מצילין בין אין מצילין, דבהך תירוץא סבר רב כלישנא בתרא דרב חסדא דגם לחתול ונמיה יש דריסה בין מצילין בין אין מצילין, אלא וודאי לכך נקט ת"ק זאב, לאשמועינן דבגסה נמי דריס. ואין לומר למעט חתול ונמיה מאימרי רברבי, דכל כך לא נטעי, דאפילו באין מצילין יהיה דרוסה באימרי רברבי, דהא אפילו בגדיים וטלאים יש חולקים. משא"כ ללישנא בתרא סבר רב כבריבי, דיש דרוסה דווקא במצילין, א"כ ההכרח דנקט זאב אינו הכרח, משום דיש לו דריסה

ממיתין ויש בדיקה ולהכי לא תני. והוקשה לרש"י מנץ, דהא בעל כרחך נץ נמי אין לו בדיקה, ונץ קיל מחתול, דהא אין לו דריסה בגדיים וטלאים, וא"כ איך נאמר דארס של חתול קיל מנץ, לזה כתב רש"י דבאמת בעופות כן הוא, דארסו חזק ג"כ וממית ולא מהני בדיקה, בעל כרחך צ"ל דכוונת רב כן, דאם לא כן מאי פריך תנינא ודרוסת הזאב, דילמא מתניתין ממעט בלא בדיקה.

דף נג, א. יש דריסה לחתול. שבת קלח [ע"א תוס'] ד"ה בעי מיניה.

והאנן תנן ודרוסת הנץ בעוף הדק. והקשה הפר"ח בסימן נ"ז סק"ב דמאי קושיא, דילמא שאר עופות טמאין נמי יש להם דריסה, ולא נקט נץ אלא לאשמועינן דאפילו נץ נמי אין לו דריסה אלא בעוף הדק ולא בעוף הגס, ועיין מ"ש שם ליישב בזה דברי הרמב"ם [הל' שחיטה ה"ה]. ולענ"ד נראה דלא קשיא, דאי לאשמועינן הא אתי, הרי שמעינן זה מדקתני ודרוסת הנץ בעוף הגס, ומוכח דאפילו נץ בעוף הגס לא.

ארי שנכנס לבין השוורים. ע"י לעיל מג [ע"ב תוס'] ד"ה קסבר.

הדורס אין צפרנו נשמטת. יבמות לז [ע"א תוס'] ד"ה אי כל היולדת.

תוספות ד"ה רוב אריות דורסים. ואומר ר"ת דהכי פירושו כו'. הרשב"א הקשה לפר"ת, דא"כ איך קאמר הגמרא ולחה נמי לא אמרן אלא חדא, אבל תרי ותלת חיישינן, והא אדרבה כל שהם יותר הארי יותר חולה שאין לו כח לדרוס. ולענ"ד הקלושה ר"ת סובר, כיון דקאמר הגמרא דקיימא בדרא דסחופא, א"כ הדבר מוכרח דמן הארי הוא, דאם לא כן איך הוה בחדא סדרא, וא"כ בעל כרחך צ"ל דהארי דרס⁴⁰.

דף נג, ב. דהווא שרקפא דספק דרוסות דאתא לקמיה דרב כו'. במרדכי פרק החולץ [רמז כא] הקשה רבינו ברוך, הא ספק ספיקא הוא, ספק נדרסו או לא נדרסו, ואת"ל נדרסו שמא לא ימכרנו לישראל. ולפי מ"ש הרשב"א דבלאו הכי קשה, למה לא חנקינהו וזבנה לנכרים, ותירץ לזה, דעביד כן לפרסומי מילתא, אע"פ שהפסיד ממונם של ישראל, מ"מ עשה כן כדי לפרסם הוראתו לפי שהיה רב חולק, א"כ לא קשה מידי, דבאמת היה מותר מכח ספק ספיקא, אלא דלא רצה להורות כן כדי לפרסם הוראתו, ואע"ג דרש"י לא ס"ל כרשב"א, שהרי הרשב"א תירץ בזה דאמאי לא

אמנם הרא"ש לשיטתו שפיר הקשה על בעל התרומות [סי' כ"ה], אע"ג דלדידיה לישנא בתרא נמי דומיא דנץ, דהא מה שכתבתי דמוכח מבריייתא למעט חתול דדומיא דנץ, הוא קשה, נץ גופא מנלן דממעט, ואי ממתניתין דרוסת הנץ כו', הא אם נאמר דרבי יהודה פליג, אין ראייה דת"ק סבר כן. אמנם הא ליתא, דנהי דחזינן דפליגי בזאב, מהיכי תיתי נאמר דפליגי בעופות. אמנם לשיטת הרא"ש מוכח דפליגי, דאם נאמר דכוונת רב מן הזאב ולמעלה, כלומר הזאב דינו כלמעלה ולא למיעוטי למטה אתא לאשמועינן, א"כ לפי האמת דיש דריסה בשאר עופות, הא דקאמר בעופות מן הנץ ולמעלה, ג"כ דינא דלמעלה אתא לאשמועינן ולא למיעוטי למטה. וצ"ל דהכי קאמר, מן הנץ ולמעלה מה שלמעלה מן הנץ דינו כנץ, ודריס אפילו בדבר רבי מיניה (וכ"כ בשו"ת מקור ברוך שם, והא דלא מפרשים כן בזאב נמי משום דלמעלה מן הזאב אין דריסה, כמ"ש הרא"ש חוץ מן הארי), והרי הגמרא דייק לקמן ממתניתין דלמעלה מן הנץ אין דינו כנץ, ודווקא בדכוותיה דריס, וא"כ בעל כרחך צ"ל דתנא קמא בעופות נמי פליג אדרבי יהודה, ורב פסק כת"ק (וכן כתב בדמשק אליעזר, ע"ש בארוכה), א"כ ראייה לת"ק מדומיא דנץ דלא דריס באימרי רברבי מנלן, דילמא נץ נמי דריס באימרי רברבי לת"ק.

אמנם לבעל התרומה אפשר לומר, דמפרש כפירוש הר"ן בהאי בעיא לקמן על עופות שהן למטה מן הנץ קאי, אבל למעלה מן הנץ יש להן באמת דין נץ אפילו ברברבי מיניהו, וא"כ שפיר י"ל דת"ק ור"י לא פליגי בעופות, ושפיר מוכח מדומיא דנץ דחתול אין לה דריסה בגדיים וטלאים. אמנם כל זה הוא אם נאמר כסברת מהרש"א לקמן, דרש"י ס"ל כדעת הרא"ש דלישנא בתרא אין חילוק בעופות בין מצילין לאין מצילין. אמנם לדעת מהרש"ל שכתב דרש"י דווקא לפי הוה אמינא נקט עופות, א"כ רש"י ס"ל כדעת התוספות דלב' הלשונות יש חילוק לבריבי אפילו בעופות בין מצילין לאין מצילין, וגם אפילו לדעת הרא"ש יש לפרש כן, וכמו שכתב בתפארת שמואל שכן דעת הרא"ש, מעתה אי אפשר לפרש בדעת רש"י שכוונתו לחלק בין מצילין לאין מצילין, דא"כ בעופות נמי החילוק כן, וא"כ איך כתב רש"י אפילו בעופות. ואפשר כוונת רש"י לתרץ למה קתני זאב, כיון דלשאר א"ש ג"כ דריסה, לכן כתב רש"י דארס שלו חזק, וכל שהטיל ארס טריפה ולא מהני בדיקה, ומתניתין בטריפה דלא מהני בדיקה כמ"ש הר"ן, אבל שארא דאין להם ארס חזק, לפעמים אין

40. כזה תירץ גם המהר"ם שיף.

אפשר לאוקמיה, משום דלדעת הרשב"א אם לא נמצא בחוץ וגם בפנים אסור בוודאי נדרסה, א"כ קשה קושית התוספות שם [עא, ב ד"ה ובטריפה] למה ירעו, דמאי מהני רעיה, דאם מתו, הא אין פודין הקדשים להאכילן לכלבים. אמנם בצאן קדשים כתב דזה שיבוש, דהא הבדיקה מהני אם ימצא שזה האדים בפנים האחרים מותרים. אמנם אין זה כדאי לסתור, לפי מה שכתבו התוספות בריש פרק השוחט [כח, ב ד"ה אתא] דאיכא חולי שמאדים כמו דרוסה, א"כ אף אם ימצא אחד שהאדים, איכא למיתלי בחולה. (ואפשר לומר דבכי ה"ג לא תלינן בחולה, אלא אמרינן דהיא אותה שנדרסה).

אמנם עדיין קשה, נוקמי בדרוסה וודאי, וספק כנגד החלל או כנגד הבני מעיים, כמ"ש מהר"ם, וזו וודאי אם לא נמצא אף בפנים כשר, דלא שייך טעמא דהרשב"א, דהרי י"ל לא נדרסה כלל. אלא די"ל דזה מיקרי ספק דרוסה, ומותרת בנתערבה באחרות לר"ת. אלא שמהר"ם הוכיח דזה מיקרי וודאי דרוסה, מדקאמר גבי איהו שתק ואינהו קמקרקרן, מחמת ביעתותא הוא דקעבדי, ולמה לא קאמר שמא נדרסה במקומות שאינה נטרפת, אלא וודאי כל שאומרים שנדרסה היא כוודאי איסור. אמנם אין זה הכרח, די"ל דהגמרא הוצרך לומר טעמא דביעתותא, דהא וודאי הא דרב מתיר באיהו שתק ואינהו קמקרקרן, אפילו בצפורן יושבת בגבו של אחד מהן שרי לרב, דהא כל היכא שהספיקות שקולים שרי, וא"כ אפילו צפורן יושבת נמי הספיקות שקולין, הקרקור מחמת ביעתותא והצפורן בא מן החיכוך, אלא לר"ת עיקר שריותא דצפורן דתלינן בארי חולה, א"כ אם ניתלי הקרקור מחמת שדרס במקומות שאין נטרפת בכך, א"כ בעל כרחך הך ארי אינו חולה, וא"כ אסור מחמת הצפורן, ולכך הוצרך הגמרא לומר מחמת ביעתותא. וא"כ לפי זה לא הוה אפשר להגמרא בזבחים לומר באוקימתא אחריא, אלא בספק נקובת הקוץ לדרוסת הזאב, ושפיר בדקינן אם לא ימצא בפנים כשר.

אמנם לשיטת רש"י אף אם נאמר דס"ל דוודאי דרוסה יש לו בדיקה, קשה, דלוקי בדרוסה וודאי ואין מקום הדריסה ניכר, ואין לומר כתירוח הפנים מאירות, דקשה קושית בעל צאן קדשים. ואין לומר כמו שכתבתי, דיש חולי שמאדים כמו דרוסה, דמהיכי תיתי נאמר סברא זו, בשלמא לשיטת התוספות סברא זו מוכרחת, דכיון דסברי דלנקב יש בדיקה מבחוץ, קשה מאי פריך ור"מ האיך אכל בישרא, ונאכל ע"י בדיקה, וצ"ל סברא זו, אבל לרש"י דגם לנקב אין לו בדיקה, א"כ לא קשה מידי, וא"כ מהיכי תיתי נאמר דיש חולי המאדים כמו דרוסה. ועוד קשה לרש"י,

בדקינהו כדי לפרסם הוראתו, והרי רש"י נתן טעמים אחרים, שמע מינה דלא ס"ל טעמא דהרשב"א, הא ליתא, דוודאי גם לרש"י צ"ל הכי, דאם לא כן נהי דלשדינהו לנהרא עדיף כדי לפרסומי מילתא, מ"מ איך הפסיד ממונן של ישראל, ולא התיר לזבנינהו לנכרים אחר החניקה. ובעל כרחך צ"ל דרש"י נמי סבר דאפילו להפסד ממונן שרי משום פרסומי מילתא, אלא דהא לא ניחא לרש"י לומר דמהאי טעמא לא בדקינהו, דכיון דע"י בדיקה שרי לגמרי, א"כ משום פרסומי אין ראוי לאסור דבר המותר, ולכן הוצרך רש"י ליתן טעמים אחרים.

ועוד אפשר דרש"י לא ניחא ליה בסברת הרשב"א, דאם גם לקושית ולבדקינהו צ"ל משום פרסומי מילתא, א"כ היה לו להגמרא להקשות ולבדקינהו ולתרוץ כן משום פרסומי מילתא. אמנם קושית המרדכי אינה מתורצת, דהא עכ"פ מתרץ לו שמא יחזור וימכרנו לישראל, ועדיין לא ידע מהך דפרסומי מילתא, וא"כ קשה, הא ספק ספיקא הוא. ודוחק לומר דבאמת היה יכול להקשות כן, אלא דעדיפא מיניה קמקשה. ולפי האמת גם קושיא זו דס"ס ניחא, דהרי לא צריכין כלל לטעמא שמא יחזור וימכרנו לישראל, ועוד, דהא בלאו הכי נמי קשה קושית המרדכי על הא דאמר לישדינהו הכי בנהרא, ומתרוץ דמפרחן, ומאי בכך, הא ספק ספיקא הוא דילמא לאו דרוסה היא, ואפילו אי דרוסה היא שמא לא תגיע ליד נכרי, ובהא לא שייך תירוצא דהרשב"א, דכיון דשדינהו לנהרא איכא עכ"פ פרסום, ודוחק לומר דמחיים ליכא פרסום. ועיין מה שכתבתי בקידושין סוף פרק האיש מקדש [נו, ב] גבי לא אמרה תורה שלח לתקלה. ועל עיקר קושית המרדכי, עיין מה שתירץ לזה מהרי"ט בחיו"ד סימן ב' [בד"ה המקום השלישי], ועיין בבית דינו של שלמה דף צא [ס' י"ט], וע"ש בדף פא ע"ב [ס' י"ג], ובאליהו רבה למהר"א אלפאנדארי [סוף שער א].

ההוא בר אווזא דהוה בי רב אשי. עיין מה שכתבתי בריש פרק השוחט דף כח. ספק קניא ספק שונרא. עיין זבחים עד [ע"ב תוס'] ד"ה האי משוך.

דרוסה שאמרו צריכה בדיקה. הש"ך בסימן נ"ז [סקל"ו] הקשה לדעת הסוברים דצריך דווקא בדיקה מבפנים אף אם לא נראה מבחוץ, למה לא מוקי הגמרא בזבחים עד [ע"ב] בספק דרוסה, או וודאי דרוסה ואין מקום הדריסה ניכרת. ולכאורה י"ל, דבספק דרוסה אי אפשר לאוקמיה, דהא ר"ת ס"ל ספק דרוסה שנתערבה מותר לגמרי, וע"ש בריש פרק כל הזבחים [ע, ב תוס' ד"ה אפילו]. ובדרוסה וודאי ואין מקום הדריסה ניכר, כבר כתב בפנים מאירות דאי

לומר הן תירוצא דיש חולי המאדים. אמנם התוספות כאן ס"ל דאף אם בדק מבחוץ צריך לבדוק בפנים, וא"כ י"ל דקושית הגמרא היא דניחוש לדרוסה, אבל לנקב שפיר יש בדיקה, ואין צריך כלל לתירוץ של רבי אלחנן, וקושית הגמרא היא דילמא במקום דריסה קחתך. גם מה שכתבתי דהתוספות אזלי בשיטת ר"ת דספק דרוסה נתערבה מותר, זה אינו, דמהר"א אלפאנדרי באליה רבה דף מה [קונ'] עיגונא דאיתתא שער א] הקשה, למה אסרו חכמים ספק דרוסה, הא ספק ספיקא הוא, ספק נדרסה או לא נדרסה, ואת"ל נדרסה דילמא לאו טריפה היא, דהא יש לה בדיקה, ולדעת הסוברים דאין לה בדיקה ניחא, והוכיח מזה כדעת הרשב"א, בדבר שאפשר לברר לא מהני ספק ספיקא. והנה לדעת ר"ת דסבר דספק דרוסה שנתערבה מותר, צ"ל דס"ל דספק ספיקא שיכול להתברר שפיר חשוב ספק ספיקא, כמ"ש מהר"א בכתביו סימן מ"ז, וא"כ צ"ל דוודאי דרוסה אין לו בדיקה, וא"כ התוספות כאן שסוברים דלוודאי דרוסה יש לו בדיקה, קשה קושית הרב אליה רבה. וצ"ל בדבר שאפשר להתברר לא חשיב ספק ספיקא, וא"כ ספק דרוסה שנתערבה אסור, וא"כ הדרא קושית הש"ך לדוכתיה. ואפשר לתרץ בדרך אחר, דהטור כתב בסימן נ"ז דאף לוודאי דרוסה שנתערבה יש תקנה דנכבשינהו דנייד, והקשו עליו⁴¹ דזה דעת ר"ת שהוא מחלק בין חולין לקדשים, וגבי קדשים גזרינן שמא יקח מן הקבוע, אבל בחולין לא, אבל ר"י חולק וסובר דאף בחולין גזרינן שמא יקח מן הקבוע, והטור במקומות אחרים [סי' ק"י] פסק כר"י. ותירוץ מהרש"ל בפירקין סימן נ"א, וכן כתב ברדב"ז סימן שע"ג, דמן הדין היה להתיר אפילו בוודאי דרוסה, דהוי ספק ספיקא, דילמא לא נדרסה במקום המטריף אלא ברגל או בשן, ואת"ל נדרסה במקום המטריף, דילמא אי הוה בדקינן הוה כשרה, דאף לוודאי דרוסה יש בדיקה, נמצא דאע"ג דאנן לא משינן כספק ספיקא, משום דרוב הדורסים דורסים כדרך, מ"מ שרי דנכבשינהו כי היכי דנייד מכת היתר זה. אמנם אי חזינן דריס במקום שהדריסה מתחלחלת, באמת נכבשינהו דנייד אינו מועיל להתיר. והפרישה כתב דאפילו חזינא דדריס, אם לא האדים, אמרינן שמא לא הטיל ארס. וקשה דמגליה להטור חילוק זה.

ואפשר לומר דלהטור היה קשה קושית הש"ך, דלמה לא מוקי הגמרא בזבחים בספק דרוסה, או בוודאי דרוסה ואין מקום הדריסה ניכר, אלא וודאי צ"ל דבכי האי גוונא הוה מהני דנכבשינהו כי היכי

לוקמיה בספק אם נדרסה כנגד מקום החלל, דזה לרש"י וודאי דרוסה מיקרי ומהכרח מהר"ם. (גם אפשר לומר לסברת התוספות, דהשתא דמוקי הגמרא בדרוסת הזאב, היינו במקום ידוע, ואז שפיר מהני הבדיקה להכשיר, אבל אם אין מקום הדריסה ניכר, לא מהני בבהמה משום וושט, כמבואר בי"ד סימן ל"ג, ויש לדחות). ואם נאמר דרש"י ס"ל דוודאי דרוסה אין לו בדיקה, פשיטא דיקשה, ואז צ"ל לרש"י אקושית התוספות דפודים את הקדשים להאכילן לכלבים, וכתירוץ השני של התוספות.

מיהו יש ליישב, דהפר"ח כתב דרש"י ס"ל דלוודאי דרוסה לא מהני שהיית י"ב חודש, והכי דייק מדברי רש"י לקמן [נו, ב ד"ה סימן] שכתב ספק דרוסה, ועיין מהר"ם שיף, נמצא י"ל מדלא קתני שם במתניתין גבי טריפה תקנתא דשהיית י"ב חודש, צ"ל דבוודאי דרוסה מיירי היינו שניכר הזיהרא, משא"כ אם לא ניכר הזיהרא. אך זה אינו, דהא התוספות [ד"ה דרוסה] הקשו לרש"י מהא דאמרינן לקמן [נד, א] קנה נקובתו בכאיסר דרוסתו בכאיסר או במשהו, שמע מינה דאף אם ניכר זיהרא מותר, ובאמת קושיא אלימתא היא. וצ"ל לדעת רש"י דכך איבעיא ליה בגמרא, דנהי דניכר זיהרא אסור, מ"מ מהני שהיית י"ב חודש, וא"כ שפיר בעי הגמרא אם נדרס הקנה במשהו שראינו כך, אם נאמר דהוי טריפה מצד עצמותו, ולא מהני שהיית י"ב חודש, או נאמר דלא הוי רק כשאר ניכר זיהרא, דחיישינן שיעבור הארס למקום המטריף, וא"כ מהני שהיית י"ב חודש. ולפי מ"ש מוכח דאפילו ניכר זיהרא מהני שהיית י"ב חודש, וא"כ הא דלא תני שם תקנתא דשהיית י"ב חודש גבי טריפה, משום דרצה למשני תקנה כוללת לכל התערובות, (או משום דאיכא למאן דאמר טריפה חיה), וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה.

גם מ"ש לעיל לתרץ אליבא דהתוספות, לדחות סברת הצאן קדשים, משום דיש חולי שמאדים כמו דרוסה, יש לדחות, דמהיכי תיתי נאמר סברא זו, וכמו שהקשיתי לדעת רש"י. ואף דהתוספות לעיל הכריחו סברא זו מכת קושית רבינו אלחנן, יש לומר דהא על עיקר קושית רבינו אלחנן קשה, דמאי קשיא לו מאי מקשה ור"מ היכא אכל בישראל, נימא דע"י בדיקה, נימא דקושית הגמרא היא דיש לחוש לדרוסה (ועיין מה שכתבתי לעיל). וצ"ל דרבינו אלחנן ס"ל כהרשב"א, דכל שבדקוה בחוץ ולא ראינו דבר אין צריך לבדוק לפנים, וא"כ ליכא למימר דניחוש לדרוסה, דעדיין קשה דנבדוק מבחוץ, ולהכי הוצרך

מהני שהיית י"ב חודש. ומ"ש רש"י או שדרסה ואין מקום הדריסה ניכר בחוץ, היינו שאפילו חבלה לא ניכר, ואז מהני הבדיקה בפנים וכמ"ש המפרשים. אלא ש"ל דאף דרש"י סובר, דכל שעשה חבלה לא מהני בדיקה, דמסתמא הטיל ארס, וכל שהטיל ארס טריפה, דלאו בכל הדורסים כן הוא, דהרי הרי"ף והרמב"ם ס"ל דדרוסת הנץ וכן חתול ונמיה לחד לישנא אם הטילו ארס תוך החלל, אז קלי זיהרא, אבל אם לא הטיל לתוך החלל, אין ארסו חזק כל כך להתחלחל בתוך הבני מעיים, ואף שרש"י לא פירש כן, וסבר דעד שתנקב לחלל משום קוץ הוא, היינו משום דקשה לרש"י דאם בתוך החלל הוא, מה צריך לדריסה, תיפוק ליה משום קוץ, דרש"י סבר דגם קוץ אין לו בדיקה. ועיין בחידושי הרשב"א.

ומה שתירץ הש"ך דצפורן הנץ אינו חד כקוץ, וגם בשל חתול צ"ל כן, רש"י לא ס"ל הכי, דהא באמת אנו רואים דלאו כן הוא, (והרמב"ם ס"ל דלקוץ מהני בדיקה). אמנם בגוף הדבר י"ל דרש"י מודה להרי"ף והרמב"ם, ובחתול ונמיה דאין ארסם חזק כל כך, אף אם הטיל ארס, אינו בוודאי שישרוף, ומשום הכי מהני בדיקה, (ועיין בהרא"ה בבדק הבית שכתב שכל שהטיל ארס בוודאי מקלי קלי, וא"כ י"ל דחתול ונמיה אינו כן). ובוה מתורצים כל קושיות התוספות, דהא דרב בדק, בחתול ונמיה מיירי, וכן שארי הקושיות, וכן מתורץ מה שהקשה התוספות למה לא משני בזבחים דאיירי בדרוסת חתול ונמיה, דא"כ הוה מהני בדיקה, ולא שייך למיתני טריפה כמ"ש, וגם דברי רש"י בתחילת הסוגיא מן הזאב ולמעלה וכמ"ש שם.

דרוסה שאמרו צריכה בדיקה. מכריע סימן ט"ז. בקוץ עד שתנקב לחלל. תבואות שור קא [בכור שור].

תוספות ד"ה אתי בהו לידי תקלה כו'. דהא אמר בפ"ק דפסחים [כ, ב] תקלה עצמה תנאי היא כו'. ומשמע לתירוץ זה דלא מחלקי בין זמן מרובה לזמן מועט, וב"ה דלא חייש התם, אפילו לזמן מרובה לא חייש. וכן אמנם לא הבנתי תירוץ, דהא ב"ש ס"ל דחיישינן לתקלה וב"ה לא חיישי, א"כ איך שמואל הניח דברי ב"ה ופסק כב"ש דאינה משנה. וצ"ל דאיכא עוד תנאים אחרים דחיישי לתקלה, וכמו דהוה סבר ר"י ברבי יוסי, ואע"ג דאמרו לו אין הכרעה שלישית מכרעת, מ"מ י"ל דשמואל עביד כוותיה. ועוד, דכל סברת התוספות ליתן רק טעם קצת לפי הוה אמינא, דלא ידע הטעם משום פרסומי מילתא, אבל לפי האמת איכא למימר שפיר דסבר שמואל דלא חיישינן לתקלה וכב"ה, ולא עביד רק משום פרסומי

דניידי, וכמו שמקשה הגמרא שם [עג, ב], ואע"ג דגבי אחרים לא מהני הך תקנתא, מ"מ גבי דרוסה הוי מהני הך תקנתא, דא"כ הוה ליה למיתני (ואפילו אם נאמר דשהיית י"ב חודש לא תני ליה וכמ"ש לעיל, מ"מ הך תקנתא דהוה תיכף הוה ליה למיתני), וכיון דמוכח מהגמרא דבקדשים מהני, א"כ בחולין נמי מהני. וא"כ שפיר מתורץ הקושיא לדעת הסוברים דהבדיקה צריך שתהיה מבפנים, דס"ל נמי כדעת הטור, ואדרבה מכח הך קושיא הוכיחו הך דינא וכמ"ש. אמנם לדעת רש"י, אם סבר דלוודאי דרוסה לא מהני בדיקה, הדרא קושיא לדוכתיה, דהא עיקר חילוקא דמהרש"ל הוה משום דילמא אי הוה בדקינן הוה כשרה, דהא רש"י ס"ל דהוי טריפה, וא"כ לא מהני דנכבשינהו דניידי (ואף אי סבר כר"ת, הא עכ"פ בקדשים לא מהני).

ולכן צריך לתרץ בדרך אחר, דהרב ברכת הזבח מתרץ משום דתני טריפה, משמע טריפה וודאי, וא"כ צ"ל דבוודאי דרוסה מיירי, שדרסה לפנינו לאבר שנטרפה בו. והפנים מאירות הקשה, דא"כ צ"ל דמיירי שחזרה ונתרפאה, דאם לא כן היו מכירין אותה, א"כ לוקמה שנתערבה דרוסת הקוץ, שלא ניקבה לחלל בדרוסת הקוץ שניקבה לאחד מן האברים הפנימיים (או לחלל לדעת רש"י) ונתרפאה שאין מכירין אותה. אמנם קושייתו הוה רק לשיטת התוספות דצריך לאוקמיה דווקא במקום דלא מהני בדיקה, והוה דנדרסה לאחד מן האברים הפנימיים, אמנם לרש"י שסובר דוודאי דרוסה טריפה ואין לה בדיקה, א"כ שפיר יש לאוקמיה בכי האי גוונא שנדרסה בוודאי (ולא צ"ל שנתרפאה), דהיינו שנאמר דרש"י ס"ל כהרא"ה והר"ן, דכל שניכר בו חבלה אפילו לא האדים הבשר טריפה, ובהכי מיירי שם, אבל לא ניכר בו חבלה כלל, אפילו וודאי דרוסה מהני בו בדיקה מבפנים, ועיקר דיוקא דהרא"ה והר"ן מדקתני במשנה סתם ודרוסת הזאב, משמע דבדיקה לא מהני, והרי ברישא דמתניתין קתני ואלו טריפות, משמע דהוה טריפה בוודאי, אבל ספק דרוסה לא מיקרי טריפה, וא"כ גם אנו נאמר הא דקתני אלו טריפות ודרוסת הזאב דג"כ בספק דרוסה מיירי, וא"כ גם בספק דרוסה לא הוה מהני בדיקה, אלא וודאי דהגמרא סובר דספק דרוסה לא מיקרי טריפה, וא"כ הא דקתני בזבחים שנתערבה בטריפה, מיירי בטריפה וודאי דלא מהני בדיקה. ובעל כרחך צ"ל כן, דהגמרא דזבחים סובר דבוודאי דרוסה לא מהני בדיקה וטריפה, דאם לא כן לוקמיה ר' ינאי כגון שנתערב דרוסת הזאב שעברו עליו י"ב חודש בדרוסה שלא עברו עליו י"ב חודש, אלא בוודאי צ"ל דרבי ינאי ס"ל דכל שניכר החבלה טריפה בוודאי, משום דארס בוודאי מקלי קלי, ולא

ומלתא. ובאמת היה יכול הגמרא להקשות לשמואל איך עבד כב"ש, אלא דעדיפא מיניה פריך עד דמסיק האמת. ובתירוץ השני אין כוונתם לומר דליכא תנאי בתקלה, דהא הגמרא קאמר להדיא כן, רק דאפשר לומר דדווקא בתקלה דלא הוה לזמן מרובה כל כך פליגי, אבל לתקלה דזמן מרובה לא פליגי ולכולי עלמא חיישינן, וא"כ הך תירוץ דחיישינן לתקלה אף לפי המסקנא הוא אמת. ועיין בבבא קמא דף קטו [ע"ב תוס'] ד"ה אתי בהו לידי תקלה, דנראה דזה תלוי בשני תירוץ התוספות דשם, דלתירוץ הראשון בתקלה דזמן מרובה חיישינן לכולי עלמא, ובתירוץ השני היכא דאיכא הפסד, אף לתקלה בזמן מרובה לא חששו, וא"כ הכא איכא הפסד וצ"ל כתירוץ הראשון דכאן. ועיין פ"ח סימן נ"ז סקמ"ט.

ותשתיר ממנו כל שהוא, כן הנוסחא ברי"ף, וכן כתב בתורת הבית דף לט [בית שני שער שלישי], וכן כתב הר"ן בחידושו לעיל דף מו, וכמו שהארכתי בזה לעיל. ובמעדני מלך תמה על הרי"ף והר"ן, וכבר כתבתי לעיל דנראה דהתוי"ט לא היה לו ספר תורת הבית הארוך. ולגירסתו ניהא בפשיטות, דהוצרך למיתני הך ניטל הכבד. ולסברת הר"ן הא דמקשה לעיל מתניתין דניטל הכבד ולא נשתיר ממנו כלום, צ"ל דסמך אסיפא דהכא, דאם לא כן הרי אפשר לפרש ניטלה הכבד ולא נשתיר ממנה כלום, דלא נשתיר ממנה כזית, ולהכי טריפה עד דאיכא כזית, וכמו שכתב הר"ן, דאפשר לפרש כן לולא הך משנה דהכא.

ניקבה הגרגרת. חוט השני סימן פ"ג.

ניקב הלב ולא לבית חללו. עיין לעיל מב [ע"א תוס'] ד"ה ניקב הלב.
בוקא דאטמא דשף מדוכתיה. עי' לקמן נו [ע"א תוס'] ד"ה שמוטת ירך.

דף נד, א. מכפא דמוחא. וכתב רש"י כף הגולגולת, דהיינו כל החלל ואף כנגד הסימנים. עיין בב"י סימן נ"ז דכתב, דמשמע מדברי רש"י דהמוח עצמו אין צריך בדיקה. ונראה טעמו, מדכתב רש"י כל החלל ואף כנגד הסימנים, ולמה הוצרך רש"י לומר כנגד הסימנים דפשיטא הוא, אלא וודאי דרש"י בא לבאר דלא בא להוסיף רק הסימנים, אבל המוח לא בעי בדיקה, ואי הוה כוונתו לומר דהמוח בעי בדיקה, א"כ כל שכן הסימנים דבעי בדיקה. אלא דא"כ קשה לרש"י, דהא אי הוה מפרשינן כפא דידא היינו אומרים מתחילת כפא דידא קאמר וכמ"ש תוספות לרש"י, וא"כ כי קאמר מכפא דמוחא למה נפרש מסוף כפא קאמר. ונראה דהא דכתב רש"י דריאה וכבד נמי איקרי בני מעיים, לאו דמוכח מהכא, דהא וודאי מהכא לא מוכח מידי, דהא יש לפרש בני מעיים דווקא, וכפא דידא היינו סוף הכפא, וג"כ אין כוונתו רק על בני מעיים, אלא דרש"י בלאו הכי פשיטא ליה דרב יצחק בר שמואל בר מרתא דאמר כנגד בני מעיים אף לב וריאה וכבד אמר, ולפי זה כי הוה אמרינן כפא דידא, בעל כרחך הוה צריכין לפירושי מתחילת כפא דידא, דאם לא כן רב נחמן מיקל הוא, והרי בגמרא מוכח דמחמיר הוא, אבל בכפא דמוחא שפיר נפרש סוף כפא.

דף נד, ב. ורבא אמר כשרה, ואי איפסיק ניביה טריפה. ומשמע מזה דרבא בא לחלוק על רב מתנא, וא"כ בעל כרחך רב מתנא טריף אפילו לא איעכול ולא איפסק, וזו היא שהקשו התוספות לרש"י בבכורות דף מ [ע"א ד"ה שנשמטה], דפירש שמוטת ירך בלא איעכול ניביה דלא הוי טריפה, דעכ"פ קשיא לרב מתנא דטריף בלא איעכול ולא איפסק, וא"כ לדידיה ההיא מתניתין דשמוטת ירך טריפה נמי הוה. ולדעת רש"י אפשר לומר דגריס כגירסת הרי"ף והגאונים, דגריס בדבב מתנא והוא דאיעכול ניביה ואין כאן מחלוקת. אמנם עכ"פ קשה מרבי יוחנן דלעיל דמשמע דלית ליה דרב מתנא, וא"כ איך יתרץ מתניתין דשם. אלא דקושיא זו בלאו הכי קשה על גירסת הגאונים, דאיך אפשר לומר דרבי יוחנן פליג ארב מתנא, ועיין מ"ש שם בבכורות.
והלכתא איפסיק נמי כשרה עד דמתעכלא אתעכולי. תבואות שור דף קא [בכור שור].
אין בעלי אומנויות רשאים לעמוד. לפי דעת רש"י דהך רשאים איסורא הוא, ומיירי דווקא בעוסק במלאכת אחרים, א"כ צריך ליישב מה מקשה מהא דכל בעלי אומנויות עומדים בפניהם, דהא י"ל דמיירי בבעלי אומנויות שעוסקים במלאכתם. ואפשר דדייק מדקתני כל בעלי אומנויות, משמע אף העוסקים במלאכת אחרים. ועוד י"ל דאף אם נאמר דאם עוסקים במלאכת אחרים איכא איסורא, מוכח עכ"פ דאם עוסקים במלאכת עצמם ליכא חיובא, דאי ס"ד דאם עוסקים במלאכת עצמם איכא חיובא, לא הוי פטירי

מילתא. ובאמת היה יכול הגמרא להקשות לשמואל איך עבד כב"ש, אלא דעדיפא מיניה פריך עד דמסיק האמת. ובתירוץ השני אין כוונתם לומר דליכא תנאי בתקלה, דהא הגמרא קאמר להדיא כן, רק דאפשר לומר דדווקא בתקלה דלא הוה לזמן מרובה כל כך פליגי, אבל לתקלה דזמן מרובה לא פליגי ולכולי עלמא חיישינן, וא"כ הך תירוץ דחיישינן לתקלה אף לפי המסקנא הוא אמת. ועיין בבבא קמא דף קטו [ע"ב תוס'] ד"ה אתי בהו לידי תקלה, דנראה דזה תלוי בשני תירוץ התוספות דשם, דלתירוץ הראשון בתקלה דזמן מרובה חיישינן לכולי עלמא, ובתירוץ השני היכא דאיכא הפסד, אף לתקלה בזמן מרובה לא חששו, וא"כ הכא איכא הפסד וצ"ל כתירוץ הראשון דכאן. ועיין פ"ח סימן נ"ז סקמ"ט.

ותשתיר ממנו כל שהוא, כן הנוסחא ברי"ף, וכן כתב בתורת הבית דף לט [בית שני שער שלישי], וכן כתב הר"ן בחידושו לעיל דף מו, וכמו שהארכתי בזה לעיל. ובמעדני מלך תמה על הרי"ף והר"ן, וכבר כתבתי לעיל דנראה דהתוי"ט לא היה לו ספר תורת הבית הארוך. ולגירסתו ניהא בפשיטות, דהוצרך למיתני הך ניטל הכבד. ולסברת הר"ן הא דמקשה לעיל מתניתין דניטל הכבד ולא נשתיר ממנו כלום, צ"ל דסמך אסיפא דהכא, דאם לא כן הרי אפשר לפרש ניטלה הכבד ולא נשתיר ממנה כלום, דלא נשתיר ממנה כזית, ולהכי טריפה עד דאיכא כזית, וכמו שכתב הר"ן, דאפשר לפרש כן לולא הך משנה דהכא.

ונשברו ונשאר חרס שהוא מקבל רביעית כשהוא יושב, הרי זה טמא. והדבר תמוה, דהרי מכדי סיכת קטן עד לוג שיעורו בכדי סיכת קטן שהוא פחות מרביעית. וראיתי להרב זרע יצחק [רנד ע"ד - חי' חולין] שתמה על הרמב"ם שהשמיט הך בבא דעד לוג, ע"ש, ובאמת לא די שהשמיט, אלא אדרבה הרי כתב להיפך מן המשנה שאמרה ששיעורו בכדי סיכת קטן. והרב זרע יצחק כתב שט"ס הוא ברמב"ם, וצריך להגיה ברמב"ם הך בבא דמכדי סיכת קטן ועד לוג. ואחרי המחילה רבה אישתמיטתיה ליה דברי הרמב"ם בפירושו המשנה, שמבואר בדבריו שהוא מפרש המשנה כן, וז"ל: ואמר שהכלים הקטנים מכילי חרס כאשר היו מקבלים כדי סיכת קטן עד שתקבל לוג, ומגודל שתקבל לוג עד שתקבל סאה שמן כאשר נשברו ונשאר כו' שיעור כו' יקבל רביעית, עכ"ל, הרי שהרמב"ם מפרש דמתניתין חדא קתני, שיקבלו מכדי סיכת קטן ועד לוג, וכן אותו שמלוג עד סאה שיעור השברים כולן הוא ברביעית, וא"כ לאו ט"ס הוא ברמב"ם, אלא לשיטתו אזיל בפירושו המשנה. וכן כתב הרב חזון נחום שכן מפרש הרמב"ם במשנה, משום דלפירושו הר"ש הלשון במשנה מגומגם, וגם הערוך פירש [פירושו] אחר, ולכן דעת הרמב"ם דעיקר כלים הקטנים היו עושים עד לוג, ומלוג ועד סאה לא היו שכיחים, ע"ש, אבל לעולם שיעור כולם ברביעית. אמנם הא תמוה לפירושו הרמב"ם, דהרי בגמרא כאן קאמר דלוג כלמטה, ומאי למטה ולמעלה שייך בזה, הא למטה מלוג ולמעלה מלוג הכל שיעורא חדא הוא ברביעית, ואף אם נדחק לומר דהך למטה היינו לענין הכלים שהיו רגילים לעשות, כמ"ש בחזון נחום, דעדיין קשה מאי משני לחומרא, הא ליכא בזה לא חומרא ולא קולא. ויש לתמוה על הרב חזון נחום שהביא הגמרא דכאן, איך לא הרגיש בזה.

כל שיעורי חכמים להחמיר. עי' לעיל מו [ע"א תוס'] ד"ה עד ועד.

ואיבעית אימא ניקב לחוד ונחתך לחוד, כלומר דניקב מכאיב יותר. ועיין בכ"י סימן מ"ג דכתב דאיכא נוסחאות דגרסי הכי, ומשמע דאינו כן בכל הנוסחאות⁴², ומדברי הרשב"א בתורת הבית [הקצור ב"ב ש"ב] ובחידושו מוכח דהוה גריס כן, וכן בעל העיטור [ח"ב ש"ב הל' שחיטה ערך טחול] פסק כן. ועיין לקמן ברש"י ריש פרק בהמה המקשה [סח, א] דכתב כן כהך תירוץ דנחתך כשר, וכך כתב רבינו עובדיה מברטנורה שם. ובתיו"ט נראה שלא היה כן

במלאכת אחרים, דהא לא עדיפו מאינהו אחרים עצמם שהם עוסקים במלאכתם, ואינהו גופייהו אם היו עוסקים במלאכה היו חייבין, ולמה אחרים שעוסקים בשבילם אין רשאים. אלא וודאי צ"ל דאף לעוסקים במלאכתם ליכא חיובא רק רשות, וממילא בשל עצמם רשאים להפסיד ממונם, אבל לא בשל אחרים, וא"כ שפיר מקשה הגמרא מהך דכל בעלי אומנויות, דאפילו מיירי בשל עצמם מוכח דחיובא עכ"פ בשל עצמם, וממילא בשל אחרים נמי חיובא הוא. ועיין מ"ש בקידושין [לג, א].

כסלע כיתר מסלע. הרמ"ע מפאנו צט [סי' ק'], שער המים בשיטתו [מ ע"א].

הן וקרקרותיהן. עי' לקמן עב [ע"ב תוספות] ד"ה בשעת פרישתן, זבחים צד [ע"ב תוס'] ד"ה ל"ש, נידה מט [ע"א תוס'] ד"ה אלא לענין גיסטרא.

תוספות ד"ה אין בעלי אומנויות רשאים לעמוד מפניהם כו'. וליישב לשון רשאים פירש כן כו'. כלומר אע"ג דרש"י פירשו לענין מלאכת אחרים, וא"כ י"ל דאם עוסקים במלאכתם חובה נמי איכא, לזה כתבו דליתא, דוודאי הך דינא צריך לאוקמיה בהכי משום לשון רשאים, אבל אף רש"י מודה דהדין דין אמת דאף בשלו אין חיוב, ולפי מ"ש בסמוך הדבר מוכרח מסברא, אלא שהם הוסיפו ראייה.

באותו דיבור. וכן יש לפרש ההיא דפ"ק דקידושין אין אדם רשאי לעמוד בפני רבו אלא שחרית וערבית. במשכנות יעקב סוף פרשת כי תבוא הביא מדברי התוס', דבאו להביא ראייה לדבריהם דרשאים לאו לשון איסור הוא [אלא לשון חייבין, מהא דאמרין בקידושין אין אדם רשאי לעמוד בפני רבו אלא שחרית וערבית, וקשה דאדרבה משם ראייה דאיסור] נמי איכא, שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים. אמנם אין הדבר מוכרח שבאו להביא ראייה לדבריהם, אלא שרצו לומר דהשתא דהכי פירושו דרשאי כן הוא, התם נמי יש לפרש כן. ובתוספות ישנים שם הוכיחו בלאו הכי, דהך אין רשאים פירושו דלאו חיוב הוא, וכ"כ בברכי יוסף חיו"ד דף יז ע"ג ע"ש [סי' רמ"ד סק"ח]. תוספות ד"ה כסלע. עיין ביעיר אוזן דף ס ע"ד [מערכת עי"ן אות ג].

דף נה, א. שיעורן בכדי סיכת קטן ועד לוג, מאי לאו לוג כלמטה. הרמב"ם בפרק י"ח דכלים הלכה י"ג כתב, אם היה הכלי כשהיה שלם, ומכילה כדי סיכת קטן עד חביות שהן מקבלות בסאה או קרוב,

42. והב"י באמת לא גרס התירוץ השני החילוק בין חיתוך לניקב.

שפירשו התוספות דהוה לן למילף ממוגלא. ותירץ רב אשי דלאו טעמא קיהיב, דוודאי אין דומות זו לזו, אלא סימנא בעלמא קיהיב, ולכן אין ללמוד זו מזו. ורש"י אפשר דלא ניחא ליה בהכי, דהמקשה הוה סבר דטעמא קיהיב, ולכן לא ניחא ליה בפירוש התוספות. ועיין כנסת יחזקאל דף לב ע"א [חי' יו"ד], תבואות שור [בכור שור], תמים דעים [ה ע"א, סי' י"ג].

תנא היא האם היא טרפחת היא שלפוחית. וכתב מהרש"ל בים של שלמה סימן מ"ב, למאן דמתיר בשלפוחית של מי רגלים, א"כ למה לו לומר היא האם היא השלפוחית, לימא דאם קאי על אם ממש, ושלפוחית על מי רגלים, אלא וודאי דקים ליה להגמרא דשלפוחית של מי רגלים טריפה. ותירץ, דאפשר דקים ליה דכיס השתן לא נקרא שלפוחית סתמא, ע"ש. וכנראה שלא נתפשט בימיו ספר ראב"ן, או נדפס אחר שחיבר ספרו, שהרי הראב"ן ראש המתירין, והוא כתב להדיא כן כקושית מהרש"ל, וז"ל בדף נ ע"ג: היא האם היא טרפחת היא שלפוחית, כלומר דינן שווה, ושלפוחית הוא הכיס, עכ"ל⁴⁷, הרי דמכאן הוציאו דין זה, אמנם באמת להך פירושא קשה למאי ענין דימה זה להדדי. ועיין בענין חיי סימן ס"ז. חרותה בידי אדם טריפה כו'. דעת הר"ן דבדיקה זו דלקמן לא הוזכרה אלא לענין ספק, דלא ידעינן אי בידי אדם או בידי שמים, אבל אי ידעינן בוודאי דבידי אדם היא, לא מהני בדיקה, ואי ידעינן וודאי דבידי שמים היא, לא צריכה בדיקה. ואין להקשות לפי זה, כיון דלא מהני בדיקה בידי אדם, בעל כרחך צ"ל דאפשר דאף בידי [אדם] הוא הדרא בריא, א"כ בספק איך תהני הבדיקה, דנימא דלעולם בידי אדם הוא, והא דהדרא בריא משום דאפשר להיות כן. וצ"ל כיון דלא שכיח תלינן דבידי שמים הוא. אמנם אחרים שכתב הר"ן חולקים על זה, ונראה שכוונתו על הרשב"א בחידושו, ונראה שהוא סובר דלעולם צריך בדיקה, ואי הדרא בריא ידעינן דבידי שמים הוא, ואי לא הדרא בריא ידעינן דבידי אדם הוא, ואפילו היכא דידעינן בוודאי שבידי שמים הוא, מספקא ליה לרשב"א דאפי' הכי צריכה בדיקה, ולא תלינן לה במה שנבעתה, וזהו לשיטתו דכל ריעותא שנעשה וודאי מחיים לא אמרינן נשחטה הותרה.

בגירסתו כאן הך תירוצא, ולכן תמה על רש"י והרע"ב דהוא נגד הסוגיא דכאן, אבל יש לתמוה עליו, איך לא ראה דברי הראשונים בזה.

דף נה, ב. דרב עוירא נמי לא אמרן. מדברי רש"י נראה דגרסינן ולא אמרן, ועל הך דהלכתא קאי, דעל רבי עוירא גופיה לא יצדק כלל כמבואר.

אבל בסומכיה טריפה. עיין ב"ב קל [ע"ב תוס'] ד"ה שהרי חותכה.

כעובי דינר זהב. עיין זבחים קיו [ע"ב תוס'] ד"ה גבה חמשים, בכורות נ [ע"א תוס'] ד"ה דמזדבנא, שבועות מד [ע"ב תוס'] ד"ה התקבלת, ב"מ מד [ע"ב תוס'] ד"ה אחד מכ"ה.

ואי אישתייר. וכתב רש"י ואי אישתייר בעובי דופנו ולא יצא המחט לחוץ. האחרונים נדחקו בדברי רש"י, דהא בוודאי מחט בטחול טריפה, שניקב אחד מאברים הפנימיים⁴³, ועיין מ"ש הב"ח [סי' מ"ג ד"ה לשון]. והש"ך [סק"א] כתב דמיירי שתחבו לפנינו במתכוין, וידוע שלא ניקב אחד מאברים הפנימיים⁴⁴. אבל קשה מי דחקו לרש"י בזה⁴⁵. וראיתי בדמשק אליעזר, שכתב על מה שכתב רש"י לעיל הוא הדין דאפילו בהמה אסורה, דחמיר ניקב ונחתך מניטל לגמרי, שע"י הנקב הוא מוסיף מכאוב כו', דמשמע מזה דנקב היינו ע"י בן אדם במחט או קוץ או חולי, אבל מתולדתה כשרה, ע"ש. ואפשר לומר דרש"י סבר דללישנא קמא אפילו ע"י חולי כשרה, דהא אפשר שינטל הטחול ע"י חולי, ועיין בראב"ן [חי' חולין אות רנו] שכתב דאם תשתה מים של נגר⁴⁶ תנטל הטחול, וסתמא קתני דניטל כשרה, ודווקא ע"י מחט או קוץ מכאיב, ולהכי פירש רש"י כן. מיהו זה דווקא ללישנא קמא דגמרא דלעיל, אבל ללישנא דיש חילוק בין ניקב לנחתך, וא"כ לא מחלקינן האי חילוקא, א"כ אף ע"י חולי אם ניקב טריפה, ולהכי פסק רש"י כלישנא בתרא לקמן בריש פרק בהמה המקשה [סח, א], אע"ג דלישנא בתרא לקולא כמו שהקשה הרשב"א, דהא לפי מה שכתבתי לישנא בתרא נמי לחומרא הוא לענין ניקב.

והרי מים זכין כו'. נראה כי המקשה הבין דטעמא יהיב למילתא, ולכן הקשה ממים זכים, כמו

43. הרי כשנמצאה מחט בטרפס הכבד, הבהמה נעשית טריפה מספק.

44. וכ"כ גם ה"ט"ז שהמחט ננעצה מחוץ לבהמה אל תוך הטחול.

45. וכן הקשה המהר"ם שיף, ועי' תירוצים בפלתי [סי' מ"ג סק"ב] ובהגהות מלא הרועים.

46. וז"ש: נבראת בטחול ושתתה סם, או מים שמכבה שם הנגר את הברזל.

47. ונימוקו, "כי כמו חלחולת שניקבה או שניטלה מה שבין הירכיים מעמידין אותה הרעי ואינו חוזר לגוף אלא יוצא לחוץ, הכי נמי הכיס של מימי רגלים בין הירכיים הוא והירכיים מוציאין את השתן ומוציאו לחוץ וכשרה".

טעמא דמתניתין ודהך ברייתא אין שוויין, דבמשנה קאמר לענין עור, וברייתא מיירי לענין הדרא בריא, מ"מ כשם דאמר דהך מתניתין יחידאה היא לענין עור, כן הך ברייתא יחידאה היא לענין מה שאמר דלא הדרא בריא.

שבלשון יחיד אני שונה אותה. וכתב רש"י כלומר יחידאה היא ולא קיימ"ל כוותיה. וכן כתב רש"י לקמן דף עז [ע"א]. והתוספות [ד"ה בלשון] הקשו עליו שם, דאע"ג דסתם אתיא כיחידאה, פסק רבי יוחנן כוותיה, והביאו ראיה לדבר מיבמות [מב ע"ב], וכבר הביא בדברי אמת דף יב [קונ' שלישי] שכן דעת הראב"ד בתמים דעים כרש"י, דלא פסק רבי יוחנן כסתמא אלא היכא דפליגי יחיד כנגד יחיד, אבל יחיד כנגד רבים לא אמר. והרב דברי אמת הביא סמוכות לדבר מהירושלמי ומבבא קמא דף סט, וכן נראה בריש פרק בני העיר [מגילה כו, א], וכן נראה לעיל בריש פרקין [מג, א], דלא מקשה על הא דאמר הלכה כרבי יוסי בר יהודה, והא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם, ולמה הוצרך לומר עוד הפעם, אלא וודאי שם הוצרך לומר הלכה כרבי יוסי בר יהודה, משום דהך סתמא יחידאה היא, ועיין מ"ש לעיל. אמנם רש"י גופא לקמן דף קכב [ע"ב] חזר בו, ופירש כמו שפירשו התוספות כאן. ואפשר בדוחק ליישב לשון רש"י כאן ולקמן דף עז, שכוונתם עם מה שכתב רש"י בדף קכב, ואין כאן מקום להאריך בזה. ועיין בדברי אמת בקונטרסים דף יב ע"ג [קונ' שלישי], ודף צה ע"א [קונ' תשיעי], ומ"ש מרן בכלליו קו ע"ב.

דף נו, א. **להביא עור בית הבושת.** עיין מה שכתבתי בזבחים [כת, א].
הכתה חולדה על ראשה. וכתב רש"י, דנשכה בשיניה מיירי, דאילו ביד הא אמרינן לעיל דיש דרוסה לחולדה בעופות, וכל כנגד החלל מטרפת ביה. כוונתו, דאם ביד מיירי, איך קתני מקום שעושה אותה טריפה, דמשמע דאיכא מקום שאינה עושה אותה טריפה דהיינו שלא בראש, והרי אף שלא בראש עושה אותה טריפה ע"י דריסה. וראיתי להרב זרע יצחק [רנה ע"א - ח"י חולין] שכתב, דלפי מה שכתב הב"י וכתבתי לעיל, דרש"י ס"ל דאין דריסה במוח, דמכפא דמוחא היינו סוף כפא, א"כ אמאי לא נתן רש"י הטעם דאילו ביד, איך קתני בראשה, הא ליכא דריסה שם, ע"ש. ולכאורה לא קשה, דנהי דאין דריסה שם, הא עכ"פ הוה כנקיבת הקוץ, ועושה [אותה] טריפה מחמת

ולשיטת הרשב"א קשה, דמאי מספקא ליה, אי רשב"א לקולא פליג או לחומרא, דמאי נפק"מ, הא לעולם לא תלינן בשאר הבריות ובעי בדיקה, וא"כ אם הדרא בריא כשרה ואם לאו טריפה, וכן ראיתי מקשים⁴⁸. ונראה דאף לדעת הרשב"א כל שידוע שהוא בידי אדם לא מהני בדיקה, ואפילו הדרא בריא טריפה⁴⁹, לא נחלקו הרשב"א והר"ן אלא היכא דידוע שהוא בידי שמים, דלדעת הרשב"א אעפ"כ ספיקא הוה ובעי בדיקה, ולדעת הר"ן כשרה בלא בדיקה, וא"כ שפיר מספקא ליה אי בידי שאר הבריות כידי שמים דמיא ומהני הבדיקה, או בידי אדם דמיא ולא מהני בדיקה. ובעל כרחך צ"ל כן, דאם לא כן אף לפי האמת קשה במאי נחלקו ת"ק ורשב"א, נחזי אי הדרא בריא אי לאו, אלא וודאי אע"ג דהדרא בריא טריפה בידי אדם, והוא הדין משאר הבריות לר' שמעון בן אלעזר. ועיין בפרי חדש, ובפרי תואר בסימן ל"ו. ת"ר הגלודה. מכריע סימן י"ז.

אל תקניטני שבלשון יחיד אני שונה אותה. הרי"ף הביא תוספתא שהביא בעל הלכות גדולות לראיה, דקתני בה מבית חללה ולא משאר איבריה, והרי"ף דחה זה, דכשם דאוקמינן למתניתין דהכא ביחידאה, אף הך תוספתא מוקמינן לה כיחידאה. וכתב הר"ן דאין דבריו ברורים, דהא דתניא בהך ברייתא דעור שאר אברים אינו מציל, לאו משום דלא חשיב עור, אלא משום דלא הדרא בריא, ע"ש בארוכה. ובמקור ברוך קלעי דף טו ע"ד [אחר תשובה י"א] הקשה לו אחיו, דמנא ליה להר"ן להקשות על הרי"ף, ומה הכרח הוא לו דטעמא דברייתא הוא דלא הדרה בריא, ודילמא באמת טעמא דברייתא דסברה דלאו עור. ולענ"ד טעם הר"ן, דליכא למימר דבשאר איבריה לאו עור הוא, דהא עור הראש של עגל הך מצינו בו פלוגתא אם עור הוא או לאו [לקמן קכב, א], אבל של שאר בהמה לכולי עלמא עור הוא, וא"כ איך ברייתא סברה דלאו עור הוא, וא"כ הוה דלא כמאן, אלא וודאי אין הטעם דלאו עור הוא, אלא אע"פ שעור הוא אינו מציל. ועיין שם במקור ברוך מה שתירץ, ועוד האריך בסוגיא ובדברי הפוסקים, ע"ש.

אמנם לפי הבנת הר"ן בדברי הרי"ף דבעי לאיתויי ראיה דההיא ברייתא יחידאה היא, דהרי עור בית הפרסות לרבנן עור הוא, ולהך ברייתא לאו עור הוא, שפיר קא מקשי הר"ן. אמנם אפשר לומר דהרי"ף לא בעי לאתויי ראיה, אלא מסברא קאמר לה, אע"ג דהך

הפחיד את הבהמה וגם לא שמעה רעמים ולא ראתה זיקים.
49. כן כתב גם הפלתי [שם סק"ד].

48. כן הקשה התבואות שור [סי' ל"ו סק"ז], ובאחד מתירוציו מיישב שנפ"מ, כאשר ידוע לנו ששום אדם לא

לומר אתה מאכיל נבילות, דמשמע דהם מודים לו בזה דנבילה הוא, והרי אינו נבילה אלא טריפה, וא"כ בין דלא ידע מי הוא הך מאן דאמר בין דידע שפיר מקשה. אמנם בתירוץ השני כאן ס"ל דדווקא לפי הוה אמינא דלא ידע דרבי נחמיה שלח לרבי יהודה הוא דקמקשה, אבל לפי האמת דרבי נחמיה שלח לרבי יהודה, לא קשה מידי, ושפיר י"ל נבילות ממש.

והתני לוי טרפות שמנו חכמים. עיין בדף הסמוך [תוס'] ד"ה למה ליה למר, ועיין מחזיק ברכה סד ע"ד [סי' נ"ג ס"א].

דף נ, ב. הוריקה כבד כנגד בני מעיים מהו. ראיתי להרב מחנה אפרים בחידושי [טור יו"ד] דף לו ע"ד שכתב, וכתבו התוספות והרמב"ן והרשב"א דהכא איירי בראינו שנפלה לאור ואין המעיים לפנינו, כגון שנאבדו, וקמיבעיא ליה דכיון דאשכחן לכבד שהוריק, חזקה שג"כ הוריקו לחללן. והקשה על זה, דאי איירי כשנאבדו הבני מעיים ולא נבדקו, אפילו לא נמצא שום ריעותא בכבד הוי טריפה, כמ"ש הר"ן דאם נפלה לאור ולא נבדקה אסורה, והביא ראיה לדבר, ע"ש. ומ"ש בשם התוספות, לא ראיתי כן להתוספות שכתבו כן כלל מזה. וגם הרשב"א שצידד בתחילה לומר כן, הרי לא כתב דמיירי בידוע שנפלה לאור, אלא כתב סתם דמיירי שאין המעיים לפנינו, וא"כ י"ל שפיר דמיירי שלא ידעין שנפלה לאור. והרשב"א לשיטתו דס"ל דכל שנמצא שינוי אע"פ שאין ידוע שנפלה לאור טריפה, וא"כ שפיר קמיבעיא ליה בלא ראינו שנפלה לאור, ונמצא ריעותא בכבד, ובני מעיים ליתא קמן, אי תלינן גם ריעותא בבני מעיים או לא. ולצד השני שתפס רשב"א עיקר דמיירי כנבדקו המעיים, פשיטא דלא קשה מידי. גם מה שהקשה שם במחנה אפרים על הר"ן, דנהי דלכתחילה צריך לבדוק, מיהו אם לא בדקה אינה אסורה, נראה לענ"ד דלא קשיא, כיון דהר"ן הביא ראיה דצריכה בדיקה, ובכל דבר הצריך בדיקה כל שהוא ספיקא דאורייתא אסור. וע"ש מה שכתב על דברי הרמב"ם ובמרכבת המשנה ח"ב פ"ג דשחיטה הכ"א.

ואלו כשרות בעוף. שבת נג [ע"א תוס'] ד"ה אילימא שאינה.

נשתברו רגליה. עיין בעי חיי דף מז ע"א [סי' ע"ט].

איבעיא להו הורו בטרפת לאיסורא. עיין בעי חיי מא ע"ב [סי' ס"ז].

מלמד שברא הקב"ה כונניות באדם כו'. מכאן אין ללמוד דטרפות דאדם ודבהמה שוים הם, דוודאי מה דבאדם טריפה בבהמה פשיטא דטריפה, אבל

נקיבה. ונראה כוונתו, דמשמע דרש"י בא לאפוקי דדווקא ביד קאמר ומשום דרוסה, אבל לא בשינים, ואהא הוקשה לו דאיך אפשר לומר כן, דהא אין דריסה. אמנם אין כוונת רש"י כן, אלא כוונת רש"י שלא נפרש דבין ביד בין בשינים קאמר, ודווקא במקום שעושה טריפה, וזה סתר רש"י, דאילו ביד לא שייך לומר במקום שעושה טריפה, דבכל מקום הוא טריפה.

הניחא למאן דאמר עד דמנקיב קרמא תתאה. וכתב רש"י עילאה ותתאה. אזיל רש"י לשיטתו לעיל, וכמו שכתב הרא"ש לעיל בדף מה [ע"א], דרש"י משמע דגריס כן לעיל, ולהכי לא מפרש. אמנם כאן הוצרך רש"י לפרש, משום דבשלמא [התם] שתי הלשונויות כאחד נאמרו, ומוכח ממילא מגירסא עד דאינקב תתאה דבעינן תרווייהו, אבל הכא היה מקום לפרש עד דאינקב תתאה לאפוקי ממ"ד דבעליון לבד טריפה, קאמר איהו דבאינקב תתאה לבד טריפה, אבל בעליון ג"כ טריפה, וא"כ אפילו להך מאן דאמר נמי לא ניחא דיש לחוש דאינקב עילאה בלא תתאה, להכי פירש דבעינן תרווייהו, וא"כ ניחא להך מאן דאמר דהרי בבדיקה זו מוכח דלא אינקבו תרווייהו. ומכאן קשה למה שכתב ב"י בסימן ל"א לפי ה"ג דמטריף באיזה קרום שניקב, או עילאה או תתאה, דהוא מפרש דלישנא קמא קאמר דווקא אינקיב עילאה ולא תתאה, ולישנא בתרא קאמר דתתאה נמי טריפה והוא הדין עילאה, דלפי זה אף להך מאן דאמר נמי קשה, דילמא אינקיב עילאה, דהא וודאי ליכא למיחש דאינקיב תתאה ולא עילאה, שהרי עילאה הוא קודם, ואי לא אינקיב עילאה ע"י נשיכת החולדה, תתאה וודאי לא אינקיב, אבל הא קשיא, שמא עילאה אינקיב גם להך לישנא. ושוב ראיתי במלכי בקודש דף קכו [חולין כאן] עמד על זה, ומה שתירץ בשם יש אומרים הוא דוחק גדול, וצ"ע.

תוספות ד"ה נבלות והא שחוטה היא. וי"ל דמ"מ כיון כו', ועוד דלא מסיק אדעתיה תסתים כו'. הך ועוד הוא מגומגם, דהא וודאי לפי האמת דרבי נחמיה שלח לרבי יהודה עד מתי אתה מאכיל נבלות, שפיר קאמר ליה הכי, דלשיטתו דרבי יהודה הרי נבילה היא, רק אם נאמר דרבי יהודה שלח לרבי נחמיה עד מתי אתה מאכיל נבילות יש להקשות, דהרי עכ"פ לשיטת רבי נחמיה לאו נבילה היא. והיה נראה מזה דהכל חדא תירוצא הוא, והך ועוד הוא מיותר. אמנם בזבחים דף נ [ע"ב] ד"ה רבי יהודה לא כתבו אלא התירוץ הראשון, ולא כתבו כלום מזה הא דמסיק הכא דרבי יהודה ס"ל ביד. וצ"ל דס"ל שאפילו לפי המסקנא דרבי יהודה ס"ל ביד, אפי' הכי לא היה להם

דף נ, ב. מטלית של טרסיים. עיין ע"ז יז [ע"ב תוס'] ד"ה רבן של טרסיים.
 ודילמא קסבר רבי יהודה טרפה משבחת. עיין בע"ז טז [ע"א תוס'] ד"ה אלמא דכתבו התוספות דכאן בסוגיא ס"ל לרבי יהודה טריפה יולדת, ובאמת ליתא כן. אמנם דבריהם שם לפי מה שכתבו בבכורות ב [ע"ב תוס'] ד"ה דלא מקבלת, דיש ספרים שגורסים כאן ודילמא קסבר רבי יהודה טריפה יולדת⁵⁰. ובאמת דהך גירסא תמוה, כיון דלא צריך לכך, למה להו להגמרא למימר יולדת. ואפשר דהך דגריסי הכי סברי דטריפה משבחת היינו חיה, דאי אינה חיה אינה משבחת, והתוספות כתבו לקמן דף קמ [ע"א ד"ה טרפות], דמאן דס"ל דיולדת פשיטא דס"ל דחיה, אמנם למאן דס"ל דחיה [מצי] סבר דאינה יולדת, כדמוכח בסוגיא דהכא. ואפשר דהך דגריסי יולדת ומשבחת לא ס"ל הכי, אלא אם אינה יולדת אינה חיה, וא"כ לא הוה מצי למימר קסבר טריפה משבחת הא אינה יולדת, ולפיכך הוצרך לומר דקסבר נמי יולדת. והכי מוכח כמו שכתבתי, דהרי רשב"ג בסמוך נראה דס"ל דטריפה חיה לפי פשוטות הסוגיא, דמקשה מיניה לרב הונא, ואפי' הכי קאמר דטריפה מתנונה והולך, וא"כ פשיטא דלמאן דאמר דטריפה משבחת, פשיטא דס"ל דטריפה חיה, דאם לא כן לא הוה משבחת.
 אמנם בעיקר דברי התוספות לקמן, שכתבו דמוכח הכא דלמאן דאמר חיה אפי' הכי אינה יולדת, לכאורה קשה האיך מוכח כן. וצ"ל דכוונתם לת"ק דהכא דאמר סימן לטריפה כל שאינה יולדת, ומשמע דהוא ס"ל דטריפה חיה, דהרי מקשה מיניה לרב הונא, ואפי' הכי ס"ל דאינה יולדת. אמנם לכאורה י"ל דאינו מוכרח, דאפשר דכולהו תנאי ס"ל דאינה חיה, אלא שלא נתנו קצבה לדבר, ולהכי מקשו מיניה לרב הונא דנתן קצבה לדבר י"ב חודש. וכן נראה לכאורה מדברי רש"י, שכתב וקשיא לרב הונא ד"ב חודש ליכא למאן דאמר, משמע דכולהו ס"ל דאינה חיה, רק דליכא למאן דאמר דאמר י"ב חודש. אמנם י"ל כי כוונת רש"י דוודאי ת"ק ורשב"ג טריפה חיה ס"ל, ופשיטא דקשה מינייהו לרב הונא, אלא אפילו רבי דס"ל דטריפה אינה חיה, עכ"פ לא ס"ל י"ב חודש, וא"כ ממה נפשך קשיא לרב הונא.
 וראיתי להרב חקרי לב בח"ב דף לה [יו"ד סי' כ"ו להל' טריפות], שהוכיח דס"ל טריפה אינה חיה, דמסתמא הך אמרו לו לרבי היינו ת"ק, ע"ש. ולענ"ד הקלושה אינו מוכרח, דהרי כמה פעמים מצינו בגמרא

איפכא איכא למימר דטריפות דגבי בהמה אינו פוסל באדם. ועיין מלך שלם ח"א דף סט ע"א, ע"ב [יו"ד סי' מ"ו]. ועיין בפלתי שהקשה, דלמה לא מוקי הגמרא בזבחים עד [ע"ב] שנתערב טריפה בכי האי גוונא, שיצאו בני מעיה והפך בהן באחרות, ע"ש. ובאמת על דרך זה היה הגמרא יכול לומר בכמה גווני, כגון שתחב מחט לאבר ידוע וניקבה, ותפר מקום הנקב בעור, ואח"כ לא ניכר מקום התפר, לפי שיטת הרב דאינו ניכר, וגם אפשר אם נתפר העור וניכר הוה כמום עובר, לשיטת התוספות דנקרע העור הוה מום. ההוא ארמאה כו' עול למעיניה וחייטיה לכרסיה. הביא הך מעשה כאן ללמוד מזה, דכל שנכנסו מאליהן וודאי לא היפך בהן, ומסתמא נכנסו כמו שהיה, אבל אם מחזירין ביד חיישינן שמא היפך, וצריך לבדוק שלא היפך בהן, וכך כתבו הפוסקים, ועיין בדמשק אליעזר.

דף נ, א. ההוא צנא דאינקורי. עיין רש"י, ועיין שו"ת אמונת שמואל דף מו ע"ב [שו"ת סי' ל"ט]. שמוטת גף בעוף טריפה. מקשים, למה לא תני לוי נמי יתר עליהן בעוף שמוטת גף דבבהמה כשר. ואין לומר כיון דלאו טריפות מצד עצמותו הוא לא קתני, והא נשבר העצם נמי לאו טריפות מצד עצמותו הוא, אלא בשביל קרום של מוח. ואפשר דפשיטא הוא ולא צריך למיתני, דבשלמא נשבר העצם אפילו בעוף דווקא הוא בעוף של מים, ולהכי הוצרך לאשמועינן, אבל שמוטת גף דבכל העופות כן הוא, א"כ הסברא פשוטה.

ואל תתמה שהרי חותכה מכאן ומתה חותכה מכאן וחיה. עיין ב"ב קל [ע"ב תוס'] ד"ה שהרי. תוספות ד"ה שמוטת ירך. עיין שו"ת הרשב"א [ח"א] סימן רצ"ד.

תוספות ד"ה למה ליה למר כו'. ולית ליה ברייתא דלוי. עיין בשו"ת הרשב"א [ח"א] סימן רצ"ד שכתב לתרין, דבוודאי דכולי עלמא אית להו דלוי, אלא דלוי לא קאמר הך כללא אלא על טריפות השנויים במשנה, שהרי אמר טריפות שמנו חכמים בבהמה, משמע דווקא אותן שמנו בהך פירקא דאלו טריפות, אבל שאר טריפות שלא מנו בהך פירקא שפיר י"ל שאין דומין, וא"כ לא קשה קושית התוספות, וכן לא קשה מה שכתבתי לעיל משמוטת גף. וע"ש בתשובת הרשב"א בארוכה, ועיין במחזיק ברכה דף סד [יו"ד סי' נ"ג ס"א].

50. הגירסא היא: קסבר ר' יהודה טריפה יולדת ומשבחת.

טריפות, וסופה למות ממנו לאחר זמן, וכדאמרין והלא הרבה מתקיימות שנים או שלש שנים, ע"ש. ולפי זה דלכולי עלמא מתה מאותו חולי, א"כ בו ודאי אינה משבחת, וא"כ איך קאמר רב אחא הלכה יולדת ומשבחת כנגד סתם משנה, וגם לא מציינו תנא דאמר הכי בפירוש. ותו, לפי מה שכתבו תוספות דלמאן דאמר יולדת מכל שכן דחיה, וא"כ רב אחא סבר יולדת וחיה ומשבחת, והרי לכולהו הך תנאי דברייתא לא ס"ל כן, דאז דאינה יולדת או דאינה משבחת או דאינה חיה. ולולא דברי הרשב"א היה אפשר לומר, דרב אחא סבר כאמרו לו, ולהך אמרו לו נמי יולדת ומשבחת, ושנים ושלש שנים לאו דווקא, אבל לפי מה שכתב הרשב"א דהך מאן דאמר דסבר שנים ושלש שנים נמי היא מתה מאותו טריפות, ודווקא קאמר שנים ושלש שנים, וא"כ קשה הך דרב אחא בר יעקב.

תוספות ד"ה ודילמא סבר. עיין קהלת יעקב דף עג [תוספת דרבנן אות נ סעיף רי"ד ד"ה ואולם] שהקשה, לפי מה שכתבו התוספות בע"ז דף טז [ע"א] ד"ה אלמא, לא הקשו מידי. ומלבד דאין להקשות מדברי תוספות דע"ז על שאר התוספות, דהך דע"ז בתראי נינהו, וכמ"ש במקומות הרבה, אף גם אין פירושו בדברי התוספות דשם מוכרח, ואין כאן המקום להאריך בזה. ד"ה איזיל ואחזי. דברים אחדים דף ע [ע"א].

דף נח, א. דשיחלא קמא אסורה. עיין מכתם לדוד למהרד"ף בדף סא [י"ד סי' י']. מכאן ואילך הוה ליה זה וזה גורם ומותר. וכתב באדמת קודש ח"א דף כב [י"ד סי' ג'], ובמימרא דאמימר קשה לי, דנראה דלא אמרו זה וזה גורם מותר, אלא בששניהם נצרכים ואי אפשר לזה בלא זה, דומיא דמתניתין דערלה פרק ב' [מ"א] שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה, לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ, דאי אפשר לעיסה שתחמץ בלי הצטרפות שניהם, אבל בשיש בכל אחד כדי לחמץ לא הוה זה וזה גורם, כיון דהאיסור בלבד יכול לפעול זה הדבר⁵², וא"כ הכא למה קרי לזיווג התרנגול זה וזה גורם, דהא אין צורך כלל לזיווג התרנגול, דהא אית לה לתרנגולת לטעון בלא התרנגול בדספנא מארעא, ואפילו מקול התרנגול כדאיתא בביצה [ז, א]. ואע"פ שלפי האמת אנו רואים שהתרנגול זכר בא עליה וטענה ממנו, מ"מ הרי שם

דהקשו אמרו לו [לאו] היינו ת"ק, וא"כ הכא נמי י"ל דאדרבה אמרו לו לאו היינו ת"ק, ואיכא למימר דת"ק סבר דטריפה חיה כמו שאר בהמות, ואין חילוק רק בלידה, ורשב"ג סבר דמתנוונה והולכת. והך אמרו לו סבר, דנהי דחיה, מ"מ לאו זמן מרובה אלא ב' וג' שנים, שהרי לא אמר סתמא והרי הרבה מתקיימות, אלא אמר ב' וג' שנים, משמע דגם הוא מודה דיותר מג' שנים לא מתקיימות. ועיין לקמן בתוספות קמ [ע"א ד"ה טרפות] דכתבו דאף למאן דאמר טריפה חיה, אינה חיה זמן רב, ונראה כוונתם למה שאמרו בסמוך והלא הרבה מתקיימות שנים שלש שנים, משמע ולא יותר. ועיין זבחים ק"ו [ע"א], וחקרי לב לח [שם].

רש"י ד"ה תוך י"ב חודש חיתה המכה. ודברי רש"י נראה דלא העידו אלא על שחייתה המכה, וכן כתב רש"י בסמוך בד"ה ועל דא את סמיך, מפני שראית שחייתה המכה אתה סומך להתיר, משמע דהך וחייתה דקאמר הגמרא על המכה קאי, והכי מוכח דלא על חיות זמן מרובה העיד, דאם לא כן מאי קאמר אלא מאי אית לך למימר תוך י"ב חודש הוה, והרי הוא קאמר שהיה יותר מ"ב חודש, אלא וודאי דלא העיד על שום זמן רק על המכה העיד שחיתה, וא"כ שפיר השיב לו דחיתה בתוך י"ב חודש. אמנם מדברי הרשב"א בתשובה סימן צ"ח נראה שלא היה מפרש כדברי רש"י, שהרי כתב דמי שהעיד על וודאי טריפה שחייתה שנים עשר חודש וודאי טעה בזה, והביא הך דרבי יוסי בן נהוראי ור"ש בן חלפתא, ומשמע דריב"ל אמר לר"י בן נהוראי טעה בזה, ולפירוש רש"י הרי אין כאן טעות, דאפשר שהיה אמת שחייתה המכה, אבל לא חייטה שנים עשר חודש, ובעל כרחך צ"ל דרשב"א מפרש דחיתה על הבהמה קאי.

סימן לטריפה י"ב חודש. עיין זבחים סט [ע"ב תוס'] ד"ה אי טריפה, תמורה לא [ע"א תוס'] ד"ה למאן דאמר.

סימן לטריפה כל שאינה יולדת. עיין בפרי חדש סוף סימן נ"ז דהכריע כל שהיא מתעברת הרי [היא] כולדת, ומצאתי הגה כ"י: עיין בתוספות יבמות דף יב [ע"ב] ד"ה הרי הן כסימנים. ובאמת אין ראייה משם, לענין טריפות הלכה טריפה יולדת ומשבחת⁵¹. עיין ברשב"א סימן צ"ח דמשמע דמאן דס"ל דטריפה [אינה חיה], מפרש למתניתין זה הכלל כל שאין כמוה חיה חיות ממש, ומאן דס"ל דטריפה חיה, הא דקתני במתניתין שאין כמוה חיה, היינו אינה חיה מאותה

51. היש"ש סי' פ' פסק דבעינן שתעבר וגם תלד אחרי שהתחדש ספק הטריפות, מובא בש"ך סי' נ"ז סקמ"ה.

52. כמבואר בתוס' פסחים כז, א וע"ז מט, א ד"ה עד.

שכתב ללישנא בתרא דמקשה הגמרא אדמיפלגו לגבוה ליפלגו בהדיוט, דללישנא קמא דפליגי בזה וזה בגורם, י"ל דדווקא לר"א לגבוה אסור משום דמאיס, אבל להדיוט שרי, אע"ג דר"א סבר זה וזה גורם אסור, הכא לאו זה וזה גורם הוא שעיקרו מן הזכר הוא בא, ע"ש, וא"כ כיון דבהך לישנא בעל כרחך סבר בלאו הכי דעיקר מן הזכר הוא בא, ואם הזכר כשר הולד כשר, א"כ להיפך נמי, אם הזכר טריפה הוה טריפה, ולא מהני כשרותה דאם מידי.

וראייתו להרב חקרי לב בדף מג [יו"ד סי' כ"ז להל' טריפות] הרבה לתמוה על דברי הר"ן הללו, שכתב דעדפיא זרע האב דלא מהני כנגדה גורם אחר כלל, הא מכמה סוגיות לא משמע הכי, וע"ש שהאריך בזה. ובוודאי הר"ן לאו להלכה אמרה, דוודאי פשיטא לדין חוששין לזרע האם טפי, אלא דמ"מ המקשה שהקשה אמר כן, דעכ"פ י"ל להכי נקט פלוגתייהו בלגבוה, ואין כאן מקום להקשות כל כך, אבל השתא דפליגי בעובר ירך אמו וודאי קשה. ובאמת דברי הר"ן לא נפלאו, לפי מה שכתב הרשב"ץ במגן אבות דף מ ע"א [פ"ג משנה א] כי חכמי ישראל אומרים כי אין לזרע הנקבה מבוא בהולדה כלל, וכן הוא דעת התורה, ורק במין האדם הנידיות גורמת, וא"כ בשאר ב"ח וודאי העיקר הוא הזכר, אמנם עכ"פ הנקבה היא גורמת שגדל בתוכו. ואפשר אף הר"ן נמי לא אמרה אלא לענין טריפות, בזרע הזכר י"ל דהוא העיקר, אבל לענין שאר דברים לא אמר. אמנם לעיקר הקושיא של הרב כרתי ופלתי, נראה דלא משמע ליה להגמרא לומר כן, דאוולד טריפה לא משמע דהזכר טריפה, דבכל מקום בגמרא לא מצינו דקורא וולד אלא על האם ולא על האב, שאין קורין מה שנולד ממנו וולדו, וזה ברור לענ"ד.

ומודים בכיצת טריפה. נדרים נו [ע"ב ר"ן] ד"ה העלה בידו.

ולד טריפה. עיין בית יעקב שאלה א', סנהדרין פ [ע"ב תוס'] ד"ה עובר.

דשיחלא קמא משהינן להו. עי' לעיל נג [ע"ב תוס'] ד"ה אתי בהו לידי תקלה.

שחלא (תניינא) [קמא]. חקרי לב ח"ב רנא [יו"ד סי' קע"ט להל' י"נ].

מחלוקת כשעיברה ולבסוף נטרפה. בית אברהם כהן דף פ [משפט שלום חלק ו אות א].

בערלה אמרו [פ"ב מ"ח] שאור של חולין שנפל לתוך העיסה וחימצה, ואח"כ נפל שאור של תרומה ויש בו כדי לחמץ, אסור לת"ק דקיימ"ל כוותיה, וא"כ הכי נמי הך תרנגולת לבדה יש בה כדי לטעון, וא"כ אף שהתרנגול סייע בהדה אסור, והוה הך תרנגולת כמו שאור של תרומה שנפל לבסוף דאסור, וע"ש בארוכה. ולענ"ד הקלושה אין כאן קושיא כלל, דלא דמיא להתם, דבשלמא התם עכ"פ האיסור יכול לעשות פעולה לבד, אבל הכא באמת אילו היתה התרנגולת באמת ספנא מארעא, ואח"כ בא עליה זכר היה דומה לנדרן הרב, אבל באמת הרי לא ספנא מארעא, וא"כ בלי הזכר לא היתה טוענת כלל, וא"כ שפיר מיקרי זה וזה גורם, ואי משום דאפשר לה להיות ספנא מארעא, מ"מ השתא דלא ספנא זה וזה גורם הוה, דא"כ גם שם נאמר גבי שאור הרי אפשר להתחמץ בשאור של חולין כל צרכה, וגם בשאור של תרומה כל צרכה, וא"כ לא הוה זה וזה גורם כלל, אלא וודאי כל כי האי גוונא דהשתא צריכים זה לזה, שפיר קרי ליה זה וזה גורם, והכא נמי כיון דהך תרנגולת לא ספנא מארעא הוה זה וזה גורם.⁵³

אמנם עדיין קשה, דמנלן להתיר, דילמא הך תרנגולת הוה ספנא מארעא ובא עליה זכר אח"כ, וא"כ הוה גורם דאיסור לבד. וצ"ל כיון דבא עליה תרנגול וידוע שטענה ממנה, לא חיישינן שהיתה ג"כ ספנא מארעא מקודם לזה. ודברי הרב אדמת קודש שם בשאלתו בלאו הכי תמוהין הם, ועיין מה שכתב עליו בחקרי לב ח"ב דף מג [סי' כ"ז להל' טריפות], ודף רנא [סי' קע"ט להל' י"נ], ודף רנד ע"ג [סי' קפ"ב].

אלא הא דתנן ולד טריפה. ומוכח מהסוגיא דדווקא לאמימר דס"ל דטריפה יולדת מוקמינן לפלוגתא בנטרפה ולבסוף עיברה בזה וזה גורם, אבל אי אמרינן דטריפה אינה יולדת, על כרחך פלוגתייהו מיירי בעיברה ולבסוף נטרפה ופלוגתייהו בעובר ירך אמו. ומוכח מזה דאי אמרינן טריפה אינו מוליד, אף זכר אינו מוליד, דאם לא כן לוקמיה פלוגתייהו כשהזכר היה טריפה, וחוששין לכולי עלמא לזרע האב, וא"כ לעולם בנטרף הזכר ולבסוף עיברה ובזה וזה גורם, אלא וודאי דלמאן דאמר טריפה אינו מוליד, אף הזכר אינו מוליד, וכן הקשה בכרתי ופלתי סימן נ"ז.⁵⁴ והוא כתב, דאי אמרינן חוששין לזרע האב, לא מהני זה וזה גורם, ע"ש, וכן מבואר בחידושי הר"ן

53. ראה בצל"ח שתירץ כי זה באמת חידושו של אממר שנקט דינו לגבי ביצים ולא לגבי ולד בהמה, להודיענו כי יש חשיבות מיוחדת לביצים של זכר שהם יכולים לגדל אפרוחים משא"כ בספנא

מארעא, ולכן נחשב שגם הזכר גורם ליצירת הביצים.
54. וכן הוכיח רעק"א שו"ת קמא סי' קמ"א שזכר טריפה אינו מוליד.

טעמא הוא, כן נראה לתרץ מתוך הדוחק, ועיין מ"ש בתמורה⁵⁵. ועיין בסנהדרין פ [ע"ב] דמשמע מדבריהם [תוס' ד"ה עובר] דהך אם היתה עוברה זכתה לו רבי יוחנן גופיה [שפירשה כן]. ועיין מה שכתב הריטב"א ביבמות דף עח, והנראה מדבריו דאיכא למימר דאמוראי ניהו אליבא דרבי יוחנן. ועיין בארוכה במכריע סימן ס"ה. ושוב ראיתי שדברי הר"ן הם דברי הרא"ה בבדק הבית דף נג, והרשב"א במשמרת הבית כתב שהוא שיבוש מכח קושית הרב שער המלך, ובלי ספק דהר"ן ראה ספר משמרת הבית ואפי"ה הכי כתבו, והדבר תימה.

והלכתא בזכר כל שנים עשר חודש. עיין בתבואות שור דף קב [בכור שור], ולענ"ד יש ט"ס בדבריו.

תוספות ד"ה ושויין בביצת טריפה. מגילת ספר לאוין עא ע"ב [סוף אות ק"מ].

תוספות ד"ה אלא הא דתניא ולד טריפה כו'.

ברייתא היא כו', אלא ניחא ליה לאתויי ברייתא שרבי יהושע הוזכר בה. לפי הנוסחא שלנו במשנה שם הוא, ר"א אומר לא יקרב, וחכמים אומרים יקרב. ואפשר דהתוספות כוונתם, דניחא ליה לאתויי ברייתא, כיון דהוזכר בה רבי יהושע בהדיא, ולא המשנה דלא נזכר אלא חכמים. או אפשר דהתוספות לא הוי גרסינן במשנה. מיהו אע"ג דלא גרסי כן במשנה, הת"ק דאמר כל האסורים לגבי המזבח וולדותיהם מותרים, וודאי משמע דאוולד טריפה נמי אמר. ועיין בעי חיי נג ע"ב [סי' צ'].

תוספות ד"ה במאי קמיפלגי כו'. אמאי לא ניחא ליה לרב אשי השתא לאוקמיה פלוגתייהו בזה וזה גורם כו'. וכתב מהרש"א דכוונתם, דהא בעל כרחך צריך לומר לאמימר דזה וזה גורם מותר, וא"כ בעל כרחך רבי יהושע מתיר זה וזה גורם, ולר"א בלאו הכי שמעינן ליה דזה וזה גורם אסור, וע"ש בארוכה. ועיין בתמורה [ל, ב] לגבי ולד נרבעת, דרב הונא בר חיננא מוקי לפלוגתייהו בעיברו ולבסוף נרבעו, אבל נרבעו ולבסוף עיברו ד"ה זה וזה גורם מותר, ורבא אמר רב נחמן ס"ל דפליגי בנרבעו ולבסוף עיברו ובזה ובזה גורם, אבל בעיברו ולבסוף נרבעו דברי הכל אסורין, וכתבו התוספות [שם לא, א ד"ה למאן] דאפילו לר"נ דמוקי בנרבעו ולבסוף עיברו, מ"מ אי אפשר לאוקמי פלוגתא בענין אחר אלא בעיברו ולבסוף נטרפה, דהא טריפה אינה יולדת. וכתבו עוד דלא הוי מתניתין לצדדין, כיון דאי אפשר לאוקמיה בענין אחר, א"כ לא הוי לצדדין, ע"ש, ומוכח מזה דאי הוה אפשר

עובר לאו ירך אמו. הר"ן במסקנתו העלה דהכי קיימ"ל דעובר לאו ירך אמו הוא, ותירץ הסוגיות הסותרות. ובההיא דגיטין דף כג [ע"ב] דאמרינן אם היתה עוברה זכתה לו, כתב, דאפילו אי עובר לאו ירך אמו הוא, מ"מ מצי למזכה לה לעוברה, כיון דהוי ידו כידה. ובשער המלך ח"ד דף ב ע"א [הל' גניבה פ"ב הי"ב] תמה על דברי הר"ן, דא"כ מאי מקשה בתמורה דף כה לרבי יוחנן דאמר עובר לאו ירך אמו מההיא דאם היתה עוברה זכתה לו, דהא לא קשיא כלל, דהתם שאני ומטעמא דהר"ן דידו כידה, וכן בגיטין שם מוקמינן הך ברייתא כרבי דאמר המשחרר חצי עבדו קנה, הא בלאו הכי ניחא מטעם הר"ן. ובאמת קושיא עצומה על הר"ן, והרי הוא עצמו מביא הגמרא דתמורה ודגיטין, ואיך במסקנתו העלים עין מזה. ולכאורה יש לומר דהתוספות גרסי התם בגיטין, מ"ט דרבי, ולא גרסינן מ"ט דרבי יוחנן, דהא רבי יוחנן סבר עובר לאו ירך אמו הוא, ומשמע דאיכא דגרסי מ"ט דרבי יוחנן, ולפי זה צריך לפרש הא דקאמר התם מ"ט עובר ירך אמו הוא, דלאו דווקא דירך אמו הוא, דהא רבי יוחנן לא סבר הכי, אלא כוונת הגמרא לטעמו של הר"ן משום דידו כידה, והא דהגמרא אסיקי בתמורה בתויבתא, הא בלאו הכי כתב ר"ת דלא חיישינן להא, דבאמת במסקנא לא קאי בתויבתא, וא"כ י"ל דהא נמי היה הגמרא יכול לומר שם בגיטין. ברי"ף הגירסא מ"ט דרבי, וגם הר"ן שם סבר כן, וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה. אמנם בלאו הכי קשה על הר"ן, דבתחילה מאי הוקשה לו הא דאמר אם היה עוברה זכתה לו, דהא מוכח דרבי יוחנן לא ס"ל הכי, כדמשמע פשוט דהגמרא שם, וא"כ הך ברייתא אתיא כר"א דס"ל עובר ירך אמו.

ולכן נראה דכוונת הר"ן לענין פסק הלכה, דקשיא ליה דהכא משמע דפסקינן דעובר לאו ירך אמו הוא, ואילו התם משמע דהך דאם היתה עוברה זכתה לו, דהרי גדולי הדור פירשו טעמו של דבר, וא"כ ראוי לפסוק כן. ועל זה תירץ הר"ן, דוודאי הנך אמוראי דפליגי בעובר ירך אמו הוא, בכל ענין פליגי, וס"ל דלאו ירך אמו, מ"מ אנן בדידן אע"ג דפסקינן כרבי יהושע הכא לענין וולד טריפה ולענין שאר דברים, מ"מ לענין זכיה לעובר שפיר מצינן למיפסק עובר ירך אמו, דנהי דאין מקבלת גט לחברתה, מ"מ לעוברה יכולה לקבל, דכיון דשייך בה ידו כידה והוה כאילו העובר מקבל. אמנם הגמרא לא תירץ כן לרבי יוחנן, משום דהגמרא ידע דרבי יוחנן בכל ענין סבר לאו ירך אמו הוא, וכן הני אמוראים דמוקי לה כרבי מהאי

55. דף י, א ד"ה ואודא ודף כה, א ד"ה האומר.

בתלוש לאו שרץ הוא עד דנפיק מיניה ומהלך ע"ג קרקע, כדמפרש בשלהי פרקין. לכאורה קשה על רש"י, דהא לקמן גופא לא ברירא דבעי על גבי קרקע, ולמה נקט רש"י הכי בפשיטות כן. ועיין בפרי חדש ובפרי האדמה ח"ג דף מב [הל' מאכ"א פ"ב הט"ו], ועיין תבואות שור דף קב [בכור שור], ועי' לקמן סז [ע"ב תוס' ד"ה דיקא נמי].

דף נח, ב. על שני בני מעיים היוצאים כאחד. ראב"ן סימן י"ט. ושאלה הרדופני. סוכה לב [ע"ב תוס' ד"ה האמת].

וששתתה מים הרעים. וכתב רש"י מים מגולים. וקשה, דהא בבבא קמא דף קטו [ע"ב] אמרינן מים המגולים לא ישקה מהן לא לבהמתו ולא לבהמת חבירו, וכתב רש"י שמא ישחטנה, וא"כ מוכח דאם שחטה סכנה יש בדבר, וא"כ למה שריא באכילה, ואם ליכא סכנה באכילה, א"כ למה לא ישקה⁵⁶. מיהו לפירוש התוספות שם [ד"ה ולא] דאפילו בבהמה טמאה איכא איסור ומשום בל תשחית, אפשר לומר דלעולם אפילו אם שתתה ארס, אינו מזיק לאדם אבל היא מתה, ולכן כל זמן שלא מתה מותרת היא, דאפילו אם שתתה ארס אינו מזיק לאדם. ואפשר דרש"י כאן מפרש התם כפירוש התוספות, ולפירוש רש"י שם צ"ל דהכא לאו במים מגולים מיירי, ושוב ראיתי להרב פרי תואר עמד על זה בסימן ס', והרב לא הביא סוגיא דבבא קמא, ע"ש.

דף נט, א. רבי יהודה אומר שני קשקשין. עיין בר"ן ובתוי"ט, ובקרבן אהרן. אלו הן סימני בהמה. מרכבת המשנה ח"ב פרק א דמאכלות אסורות ה"ב.

תוספות ד"ה אלו הן סימני חיה כו'. ור"ת פירש דיש לו טלפים דקאמר כו'. כוונת ר"ת דבא לאפוקי מפירוש ריב"ם, דס"ל דסימנא דטלפים לת"ק הוא לאפוקי מחיה טמאה, ור"ת ס"ל דלאו הכי הוה לענין פירוש הסוגיא דהכא, דהא לא מיירי הכא כלל בסוגיא להבדיל בסימנים בין חיה טמאה לטהורה, אלא בין חיה טהורה לבהמה, ולהכי מפרש דסימנא דטלפים בעינן אף לאפוקי מבהמה טהורה, אלא דלאפוקי מחיה טמאה היה סגי בטלפים סתם, דהא חיה טמאה אין לה טלפים, אבל לאפוקי מבהמה טהורה בעינן טלפים מיוחדים כטלפי חיה, לפי שיש בהמות טהורות שיש להם כל הסימנים בקרנים כקרני חיה, ולכך בעינן

לאוקמיה פלוגתייהו בטריפה דומיא דנרבע, הוה צריכין לאוקמיה בהכי כדי דלא להוי המשנה לצדדין, ואם כן כל דאפשר מוקמינן לפלוגתייהו בחדא גוונא. וכבר הקשו התוספות בפסחים כז [ע"א ד"ה וכן],

דמהך ברייתא שם דר"א אומר זה וזה גורם אסור, קשיא על רב הונא בר חנינא דאמר נרבעו ולבסוף עיברו ד"ה מותר, דהא לר"א וודאי אסור, כיון דס"ל זה וזה גורם אסור, וא"כ היינו דקשיא להו להתוספות הכא הך קושיא בעצמה שהקשה שם, כיון דמצינו לר"א בפירוש דסבר זה וזה גורם אסור, א"כ בעל כרחך הך דרב הונא בר חנינא ליתא, והעיקר כרב נחמן דמוקי פלוגתייהו בנרבעו ולבסוף עיברו ובוזה זה גורם, וא"כ דומיא דהכא גבי טריפה נמי צריך לאוקמיה פלוגתייהו בהכי, וכמ"ש התוספות בתמורה [שם], וא"כ ללישנא קמא דאמימר דטריפה יולדת, אפשר לאוקמיה בחדא גוונא, א"כ בעל כרחך צריך לאוקמיה בהכי ומאי קשיא ליה לרב אשי. ואהא תירצו, דרב אשי לא שמיע ליה הך ברייתא, וא"כ שפיר מצי סבר כרב הונא בר חנינא. ובוזה מתורץ נמי מאי דהקשה מהרש"א, דלמא משום הכי לא אוקמיה רב אשי לפלוגתייהו בזה וזה גורם, משום קושית אי הכי אדמיפלגו לגבוה ליפלוגו בהדיוט, ע"ש, דהא קושיא זו בלאו הכי לא מתורצא, דהא בעל כרחך בהך פלוגתא דנרבע בעל כרחך בזה וזה גורם פליגי, דהא ליכא אנפי אחריני לפרש פלוגתייהו, אלא או כרב הונא בר חנינא או כרבא אמר רב נחמן, וכיון דדברי רב הונא בר חנינא מוקשים מהך דר"א בפסחים, א"כ בעל כרחך צ"ל כרב נחמן גבי נרבע, וא"כ הך קושיא קשיא בלאו הכי. ושוב מצאתי ממש כן בספר בית אברהם כהן בדף פ [שם], אלא שהוא האריך בזה כדרכו הטוב. ועיין על התוספות במהרש"ך ח"א דף ל, ועיין חקרי לב ח"ב דף רפז [יו"ד סי' ר"ה להל' ע"ז], ועיין עוד בבית אברהם דף סט, ע [משפט שלום חלק ב].

תוספות ד"ה ורבי אליעזר סבר זה וזה גורם. מרכבת המשנה ח"ג פ"ז דעבדים ה"ה.

תוספות ד"ה אי הכי אדמיפלגי לגבוה כו'. עיין מה שתירץ הר"ן לקושייתם, דיש בכל לישנא סברא לומר דדווקא לגבוה פליגי. ועיין מ"ש לעיל [ד"ה עובר] על הר"ן, ומה שהקשו עליו, ובחקרי לב [דף מג יו"ד סי' כ"ז להל' טריפות]. ועיין על התוספות מהרש"ך דף לו, בית אברהם כהן עח ע"ג [משפט שלום חלק ה אות טו].

קישות שהתליע באיביה כו'. וכתב רש"י, אבל

56. ראה בב"ח [סי' קט"ז סק"ו] ובט"ז [שם סק"ו].

פירושו מוכרח הוא בדברי רש"י. ומ"ש מהרש"א דלעזיזי כרכוז לא בעי סימן, וסגי במבלע חירקיייהו, ורק הנך תרי סימנים בעי לעז סתמא. וקשה, הא משמע דב' סימנים אלו לעיכובא בעי, ולמה צריך שנים בשביל עז, דהרי משמע דכל אחד סימן מובהק הוא, ועיין ביצחק ירנן דף פג [שם]. אמנם אם נפרש כפירוש הר"ן דכרוכות הוי משום עיזא כרכוז, א"כ לפי האמת דקיימ"ל דעיזא כרכוז שרי, א"כ לא [בעינן] כרוכות. ועיין בהרב המגיד שכתב שדעת הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"א ה"י] כרש"י, והרי רש"י לא בעי כרוכות, והרמב"ם כתב דבעינן כרוכות. ותו קשה על רש"י דכתב דמספקא לן בעיזא כרכוז כיון דשמו עז, ולמה צריך רש"י להאי טעמא, ולמה לא מפרש רש"י דהספק הוה כיון דאין כרוכות. ומכאן זה היה נראה לפרש כפירוש מהרש"א ברש"י, דכרוכות הוה משום עז סתמא, ולהכי הוצרך רש"י לומר דספק דעיזא כרכוז משום שמה הוא, ולעולם יש לומר דקרני עיזא כרכוז נמי כרוכות הם. ועיין בקהלת יעקב דף מב [מאכ"א פ"א ה"י].

מיהו יש לומר, דהא וודאי הך סימנים כולם לא הוזכרו בכרייתא, אלא אנן הוא דאמרינן להו כדי להבדיל בין קרני בהמה לקרני חיה, ואמר ג"כ דבעי כרוכות כדי להבדיל בין עיזא כרכוז, דהיה מסופק להם אי חיה אי בהמה, לכן המציאו זה החילוק דכרוכות, ועל זה קשה לרש"י, כיון דלשאר בהמות סגי בחדודות וחרוקות, מהיכי תיתי נאמר דעיזא כרכוז בהמה הוא, עד שנצטרך להמציא סימנא דחרוקות, והרי אילו היה ידוע לנו דחיה הוא לא היינו אומרים כלל סימנא דכרוכות, א"כ למה לנו לספק בהך עז, כיון דחזינן לה סימנא דחרוקות וחדודות, לכן כתב רש"י כיון דשמה עז חששו שמא בהמה היא, ולכן המציאו הך סימן דכרוכות, אבל אי היה ברור לנו דחיה היא, לא היו ממציאים זה הסימן, וכן לפי האמת דקיימ"ל דחיה היא לא בעינן כרוכות. ודברי הרב המגיד יש ג"כ ליישב, ואין כאן מקומו.

וקרש אע"פ שאין לו אלא קרן אחת מותר. בית יעקב שאלה מ"א.

תוספות ד"ה וקרש אע"פ כו'. עיין בחות יאיר סימן כ' דחכם אחד הקשה לו על התוספות, כיון דהך מתניתין דכל שיש לו קרנים יש לו טלפים מיירי אפילו בקרן אחת, א"כ למה הגמרא בשבת [כח, ב] הביא ראייה להך דתחש דטהור הוא, מהך מימרא דרב יהודה דשור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היה לו, ולא הביא ראייה ממתניתין דנידה [נא, ב] דכל שיש לו

טלפים מיוחדים, וכן בטלפים מיוחדים לבד לא סגי אע"ג דוודאי לאו טמאה היא, מ"מ אפשר דבהמה טהורה היא. וא"כ מתניתין דנידה [נא, ב] דכל שיש לה קרנים יש לה טלפים, אמת הוא אף לת"ק דיש לה טלפים סתם, ומהני סימן זה לידע שעכ"פ טהורה היא ולא טמאה, אבל לידע שחיה ולא בהמה היא לא סגי בהכי, אלא בעינן טלפים מיוחדים. נמצא לפירוש ר"ת להבדיל חיה מבהמה, בעינן קרנים מיוחדים וטלפים מיוחדים. ולרבי דוסא כל שיש לו קרנים מיוחדים סגי, שוודאי ג"כ הטלפים מיוחדים. אמנם לויש לומר שכתבו התוספות לרבנן סגי בקרנים מיוחדים או בטלפים מיוחדים, ולרבי דוסא בקרנים מיוחדים סגי, אבל בטלפים מיוחדים לא סגי. ולפירוש זה רבי דוסא מחמיר יותר מרבנן, ובאמת משמע דלהקל אתא ולא להחמיר, ולפירוש ר"ת ניחא.

וראיתי לקצת מפרשים שכתבו דהך וי"ל הוא הכל חדא עם פירוש ר"ת, ולא משמע כן בתוספות, אלא תירוצא אחרינא, וכן הבין מהרש"ל⁵⁷, אלא שנפל ט"ס בדבריו במה דמשמע מדבריו, דמה שכתבו התוספות והשתא מתניתין אתיא ככולי עלמא, לא קאי אלא על פירוש ר"ת ולא על תירוצם וי"ל. ואי אפשר לומר כן, דהא לוי"ל נמי ניחא וכמ"ש לפירוש ר"ת, וצ"ל במהרש"ל אפילו לפ"ת, וכן הגיה בדמשק אליעזר. ומה שהקשה בדמשק אליעזר דאם נאמר דהך וי"ל הוא תירוצא אחרינא, א"כ אין חילוק בין פירוש ר"ת לפירוש ריב"ם, לא הבנתי דבריו, דהא לר"ת לת"ק בעי טלפים מיוחדים, ולריב"ם לא צריך טלפים מיוחדים.

באותו דיבור. אבל קשה על פירוש זה כו'. מסתמא הוה טלפים דעז כטלפי החיה כו'. משמע דפשיטא להו דטלפי העז כטלפי החיה. וקשה, דהרי לעיל הקשו לפירוש ר"ת וכתבו דשור וכשב ועז הידועות אין טלפיהם כטלפי החיה. וצ"ל להך פירוש בתרא של התוספות, אין צריך ממש טלפים משונים עד שלא יהיה דומה לעז כלל, ואפשר אף עז דומה קצת בטלפים לשל חיה. ועיין במהרש"ל ומהרש"א. ועיין חידושי ר"י אלמידה דף יג ע"א, יצחק ירנן פ"ג ע"ג [הל' מאכ"א פ"א ה"י].

דף נט, ב. כל שיש לה קרנים. תבואות שור דף קב [בכור שור], חות יאיר סימן כ', יד אהרן או"ח סימן תקפ"ו בהגהות ב"י.

בעינן כרוכות חדודות וחרוקות. ועיין במהרש"א שהביא מה שהבין הר"ן בפירוש רש"י, ובוודאי

57. וכ"כ גם המהרש"א והמהר"ם שיף.

אמנם מדברי התוספות משמע, מדחזינן במין קרש שהוא מעלה גרה ומפרס פרסה, הוא הדין דנאמר כן במינים אחרים, ובוודאי על זה יש להשיב כמ"ש הפר"ח. והמין שוורים שהביא הפר"ח בשם בעל שלטי הגיבורים, כמדומה לי שכוונתו על החיה שקורין לה רינצראסוס, ובילדותי ראיתי את החיה הזאת, וזה כיו"ד שנים ראיתי אותה שניה בפאריס במקום אשר שם חיות רבות סגורות, ויש לחיה הזאת דמיון עם השור, אמנם קרן שלו אינו עומד במקום ששאר קרנים עומדים בבעלי חיים, רק על החוטם, ולכן קורין לו בלשון אשכנז בעל קרן החוטם. ועיין מה שתירץ לקושית התוספות בספר בית יעקב שאלה מ"א, ודבריו דחוקים, כמו שהשיב עליו בספר נחפה בכסף דף קפד [חי' הרא"ם הל' שופר]. ועיין יד אהרן שם, ובחזון יאיר שם, ובדברי האחרונים באו"ח סימן תקפ"ו, ובפר"ח שם.

אריא דבי עילאי. עיין זבחים קיג [ע"ב תוס'] ד"ה אורזילא.

נחור ככי ושיני דגברא. עיין ע"ז כח [ע"א תוס'] ד"ה ככי.

דף ט, א. שור שהקריב אדם הראשון. עיין מה שכתבתי בסמוך.

נשאו דשאים ק"ו בעצמן. אפשר לומר כמו שכתבו התוספות לעיל דף ז [ע"א ד"ה אמר ליה] גבי גינאי נהרא, דהשר הממונה עליהם היה נושא הק"ו, דהרי אין לך עשב למטה שאין לו ממונה למעלה. והטעם למה לא צוה הקב"ה על הדשאים כמו על האילנות, כתב בזבח השלמים סימן קנ"ט דבורעים דווקא בארץ ישראל אסורין, אבל בחוץ לארץ מותרין, אבל באילנות אף בחו"ל אסורין, נמצא בורעים משום חו"ל לא אמר הקב"ה איסורן, וע"ש.

הרכיב שני מיני דשאים. עיין ברמב"ם פ"א דכלאים ה"ה, ומ"ש הכסף משנה דמיבעיא ליה לר"ח בארץ ישראל, ואע"ג דתנן [כלאים פ"א מ"ז] בהדיא בכלאים דירק בירק אסור, וכמו שהקשו התוספות, היינו דמתניתין ס"ל דכיון דכתיב גבי עשב למינהו, איכא למימר דכך נצטווה, אבל לרב חנינא דס"ל דלא נצטווה מיבעיא ליה. והא וודאי דבר תמוה אחר המחילה רבה, דאיך יחלוק ר"ח בר פפא על מתניתין⁶⁰. ויותר היה נראה דהרמב"ם ס"ל נמי כהתוספות דבחו"ל קמיבעיא ליה, ולפי שאינו חייב בכל מקום, לכן לא כתבו הרמב"ם⁶¹.

קרנים יש לו טלפים, ע"ש. והא וודאי לא קשיא, דהא התוספות גופא לא הוה אמרו כן דמתניתין אפילו בקרן אחת מיירי, רק מכח דרוב יהודה, אבל לולא דרוב יהודה, הוה מפרשינן המשנה דנידה באמת בשני קרנים ולא בקרן אחת. מעתה לא היה הגמרא דשם בשבת יכול להביא ראיה ממשנה דנידה בלי דרבי יהודה, וכן כתב ביד אהרן סימן תקפ"ו, אלא שייחס קושיא זו להרב הח"י, ובאמת הוא מחכם אחר. ובעל כרחך צ"ל דהתוספות דהכא קאי בשיטת ר"ת, דהך משנה דנידה הלכה פסוקה דקרנים עכ"פ סימן לטהרה. אמנם לשיטת ריב"ם דמשנה דנידה יחידאה היא כרבי דוסא ולא כת"ק, א"כ מאי ראיה הביא שם מדרב יהודה ועיקר הראיה מהמשנה, הא המשנה כרבי דוסא ורבנן חולקים, ורבים מהפוסקים פסקו כרבנן. ושוב ראיתי להפר"ח בסימן פ' כתב כן, והוא תמה

על הסוגיא דשבת, דאטו משום דמצינו דשור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היה לו במצחו, יהיה מוכח מזה דכל בהמה שיהיה לה קרן אחת תהיה טהורה, אין זה אלא תימה, ע"ש. ואפשר לומר דוודאי לאו משום שהקריב אדם ראשון ילפינן, אלא מרב יהודה דאמר שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היה לו במצחו, דלמאי נפק"מ מאי דהוה הוה, אלא וודאי הא אתא לאשמועינן, דכל שיש לו קרן אחת טהור, ובוודאי כך היה לו לרבי יהודה קבלה פירושא דמתניתין, כל שיש לו קרן יש לו טלפים אפילו קרן אחת⁵⁸.

מיהו לפי זה קשה על התוספות, שכתבו דהיה יכול לדקדק מקרש, דהא חזינן שאין לו אלא קרן אחת וטהור, דהא מקרש לא הוה מצי לדקדק, דאטו משום דמין קרש טהור יהיו כולם טהורים, אבל מרב יהודה מיייתי שפיר ראייה, דהא לפי מה שכתבתי היה לו קבלה על זה. וגם בעיקר דברי רב יהודה יש לומר, דפירושא דקרא אתא לאשמועינן ותיטב לה' משור פר מקרין [תהלים סט]⁵⁹. ולעיקר קושיית הפר"ח אפשר לומר, דראיה דגמרא שפיר, דהא סימן טהרה בבהמה הוא קרנים, ואיך הקריב אדם ראשון בקרן אחת, שמע מינה דקרן אחת יש לו דין שני קרנים, דאי אמרת דקרן אחת אין לו דין קרנים כלל, איך הקריבו, דאת"ל דהיה לו טלפים, מ"מ בטלפים לבד בלי קרן לא נפק מסימן טומאה, כמ"ש התוספות לעיל, אלא וודאי צ"ל דקרן אחת יש לו דין שני קרנים ממש, וא"כ כיון שיש לו דין שני קרנים ממש, א"כ נאמר ג"כ במין קרן אחת כל שיש לו קרן יש לו טלפים, והוא הדין תחש.

58. כן תירץ גם הנחפה בכסף [ח"א חי' הרא"ם שופר].

59. וכן סתר הברכי יוסף [או"ח סי' תקפ"ו סק"ד] ראייה זו.

60. ראה ביצחק ירנן שהעלה כבר קושיא זו.

61. כך יוצא גם מדברי הרדב"ז.

למינהו דמיא. עיין בישרש יעקב למהרח"א סוף הנחנקין [סנהדרין פט, א], דהקשה ממה דאמרו שם גבי נביא, כיון דאיתיהיב ק"ו למדרש כמאן דאיתמר דמי. ועיין מה שכתב עליו בבירך יצחק פרשת בהעלותך, וביצחק ירנן דף צ [שם], ומ"ש שם.

כתיב ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים כו'. לפי פשוטו לא קשיא, דוודאי לבנה ג"כ מאור גדול היא, אלא שבערך החמה היא קטן⁶³. ואפשר דקשה, דהא הלבנה מצד עצמה אין בה מאור, אלא ממה שנוצץ עליה מן החמה. ואפשר דבתחילה היה בה מאור, ולכן נקרא ג"כ מאור גדול, וזה המיעוט שניטל ממנה אורה, ומה שאמר לכי ומשול ביום ובלילה, אפשר דדרשו כן מדכתיב ולמשול ביום ובלילה, ודרשו זה על הלבנה לבד שמושלת ביום ובלילה, ואע"פ שניחמה הקב"ה בהיו לאותות ולמועדים כו', מ"מ גם זה נתקיים בהו למשול ביום ובלילה. ועיין זכרון יוסף דף טז ע"א [שאלה י"ג].

ליתו כפתורים ליפקו מעוים דהיינו פלשתים, וליתו ישראל ליפקו מכפתורים. והקשה מהרח"א בעץ החיים, ממה שאמרו בפ"ק דסוטה [ט, ב] והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים [שופטים יג, א], הוחל שבועתו של אבימלך, שנאמר אם תשקור לי ולניני ולנכדי [בראשית כא, כג], ופירש רש"י שהם פרצו גדר תחלה, ומאי צריך לזה, דהא בלאו הכי מזמן שבאו כפתורים ולקחו את שלהם, כבר הותרה הרצועה ליקח מכפתורים, וע"ש. ולענ"ד הקלושה היה נראה דלא קשה כלל, דהא דווקא מה שהיה לעוים הוא שלקחו הכפתורים, אבל עדיין נשארו עוד חמשה אומות מפלשתים, ומהם לא לקחו כפתורים כלום ועדיין היה שלהם, ולא היו יכולין להלחם עמהם ולקחת ארצם מידם, לולא שהם פרצו הגדר תחלה. ועל שאר הקושיות שהקשה מהרח"א בהאי מאמרם דסוטה, עיין מה שכתבתי שם. ועיין בחזון עובדיה דף קפת, קפט [פר' נצבים בד"ה אמנם].

עמון ומואב טיהרו בסיוחן. עיין חגיגה ג [ע"ב תוס' ד"ה עמון].

תוספות ד"ה וכי משה קניגי היה או בלסטרי היה כו'. וא"ת והא אמרינן בהמפלת כו'. קושייתם אינה אלא לפירוש ר"ת שם [נדה כד, א תוס' ד"ה רבי

ועיין בר"ן. ומה שכתב שם לרבי חנינא בר פפא בעי אם הרכיבן באילנות, צ"ל כאילנות. ומה שהקשה בדבר שמואל סימן רנ"ב, דלמה פשיטא ליה להר"ן דכלאי זרעים לית בהו, והא הכל נקרא דשא, התירוץ פשוט כמ"ש שם, דכיון דמק"ו ילפינן לה, לא עדיפי מאילנות, ובאילנות אין איסור רק בהרכבה. אמנם מה שכתב הר"ן שאילו היה בדשאים משום כלאי זרעים, כל שכן שיהיו אסורין בהרכבה, דכל שאסור בזריעה כל שכן אסור בהרכבה, דומיא דירק דאסור בהרכבה, כדתנן בפ"ק דכלאים [מ"ז], ע"ש. ופשטות לשונו משמע דס"ל דדשא וירק תרי מילי נינהו⁶², ושם במשנה לא אסר אלא הרכבת ירק, אבל לא הרכבת דשא, כדי לתרץ קושיות התוספות, ודעתו כדעת הרמב"ן בפירושו לתורה כי הדשא והעשב שנים הם, ולא כדעת רש"י [בראשית א, יא], אלא בעודו קטן יקרא דשא, וכשיצמח ויהיה גדול נקרא עשב. אמנם קשה, דמה חילוק יהיה בין עודו קטן בין הוא גדול, ואם כשיגדל ויהיה ירק אסור, א"כ גם בקטנותו יהיה אסור. וצ"ל דבקטנותם שאין בהם כח הצומח הכל מין אחד הוא, אמנם כשיגדלו ויהיה בהם הזרע, אז נעשו מינים נפרדים.

ובעיקר האיבעיא יש לדקדק, מדקאמר לא מחייב, משמע דלענין חיוב מלקות קא מיבעיא, אבל לעולם אסור הוא, ואפשר נמי לומר דלענין האיסור קמיבעיא ליה, ומדברי הר"ן דנקט חיוב ופטור, משמע דלענין מלקות קא מיבעיא ליה. וקשה, הא אין עונשין מן הדין, גם לא ראיתי בשו"ע שהביא זה הדין, וגם רוב הפוסקים לא הביאו. ועיין בבירך יצחק פרשת בהעלותך, דפשיטא ליה דגם לענין איסורא קמיבעיא ליה. ועיין ביצחק ירנן דף צ ע"ג [הל' כלאים פ"א ה"ה] דהשיג עליו, דאף דלא לקי מכח אין עונשין מן הדין, איסורא מיהא איכא. ואין אני רואה הכרח לזה כלל. ועיין סנהדרין ס [ע"א תוס'] ד"ה חקים, וכפי מה שכתב מהרש"א הוא מחלוקת התוספות והרמב"ם, אי לענין איסורא קמיבעיא ליה או לענין מלקות.

תוספות ד"ה הרכיב. עיין בית ישחק דף נד ע"ב [הל' כלאים פ"ד הי"ו].

דף ט. ב. כיון דהסכים אידיהו כמאן דכתיב בהו

בירק. וצ"ל דס"ל שגם אילן סרק באילן סרק אסור להרכיב, ולכן אי למינהו דכתיב בדשאים הוי כמו ציווי, יהא אסור להרכיב גם באינן ראויין לאכילה, ומ"מ איכא למיבעי נמי בחו"ל בין בירקות בין בדשאים, וכן לבני נח אליבא דר' אלעזר.

63. כ"כ האבן עזרא [בראשית א, טז].

62. יש להוסיף נופך לדבריו, שכן גם הרמב"ם [הל' כלאים פ"א ה"ח] וכן הש"ע [סי' רצ"ו ס"ד] כתבו, שדשאים הם קודם שגדלו כל צרכם, ויש להם ירק, ועדיין לא גדל בהם הזרע. ועי' בחי' ר"מ קזיס שפירש דברי הר"ן, וז"ל: אמנם הר"ן פי' דבארץ ישראל מיבעיא ליה, ובדשאים שאינם ראויים לאכילה קבעי, דאילו בראויים לאכילה הא תנן אין מביאין ירק

בלשון קצרה, כל שאין לו ד' סימנים לא תאכל, כדרך שכלל בדגים כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו, ע"ש. ותירוץ זה אינו מספיק גבי עורב דמקשה למה לי, וכן גבי פרס ועזניה, דאין לומר דהיה לו לכתוב בפירוש, דא"כ היה צריך להאריך יותר, כמבואר דדווקא אי בעי ד' סימנים, אבל אי לא בעי ד' סימנים לא היתה התורה יכולה לכתוב בלשון קצרה יותר ממה שכתוב השתא.

תוספות ד"ה כל עוף הדורס טמא כו'. אבל בשסועה לא שייך למימר הכי, דאין זה מין בפני עצמו כו'. ולעיל כתבתי לשיטת רש"י דאיכא מאן דאמר דהוא סובר דהוא בריה בפני עצמה, וא"כ ממה נפשך קשה, אם נאמר דהוא בריה בפני עצמו, א"כ לא צריך להיות קניגי או בליסטרי, דהרי י"ל דהיה לו קבלה מנח, ואי למאן דאמר וולד בהמה הוא, א"כ ג"כ לא צריכין לומר דקניגי או בליסטרי היה לדעת החולקים על ר"ת וסוברים דליכא אלא ג' מינים בהמות טהורות, וא"כ ממה נפשך קשה לעיל כמאן אתיא. אמנם נראה דדברי התוספות קשים, שכתבו אבל בשסועה לא שייך למימר הכי, דמשמע דאי היה יכולין לומר דשסועה ג"כ היתה קבלה מנח, א"כ לא הוה מוכח לעיל דתורה מן השמים, והוא קשה לומר, דהרי מאן דמכחיש את התורה שניתנה מן השמים, גם הוא לא יודה במעשה דנח, דכתיב [בראשית ז, ב] מכל הבהמה הטהורה, ודרשו חז"ל שעתידה להיות טהורה, ואי אין תורה מן השמים, מאי תורה, וא"כ לא קשיא לשיטת רש"י⁶⁴, דאפילו אם נאמר שהיה קבלה מנח, א"כ הרי מוכח דתורה מן השמים.

אמנם מה שכתבו התוספות דנח בדיק בכולם, לכאורה קשה, שהרי כתבו דמן הטהורים התיבה קלטה שבעה, ומן הטמאים לא קלטה רק שנים, וא"כ מאי היה נח צריך לבדוק. ואם נאמר דהתוספות לא ס"ל הכי, א"כ קשה דאיך היה יכול לבדוק כולם, הא עוף הבא בסימן אחד טהור, וחד מהני סימני הוא קורקבן נקלף, וזה אי אפשר לבדוק מחיים, וכן כתבו מפרשי התורה, וא"כ בעל כרחך צ"ל דהתיבה קלטתו, ולקמן מוכח דאיכא עוף דלית ליה סימן אחר רק קורקבן נקלף. וצ"ל דהתוספות ס"ל דמעיקרא היה בודק מהם ע"י ששחטם לראות אם יש מהם קורקבן נקלף, ומאותו המין היה לוקח שבעה, ועיין מה שכתבו מפרשי התורה בפרשת נח.

תוספות ד"ה הדורס. פירש בקונטרס שאוחז בצפרניו ומגביה מן הקרקע כו'. ולקמן גבי והני מילי דלא דריס כתב רש"י עוד פירוש אחר, ולאותו פירוש

חנינא] דס"ל דדווקא נולד מבהמה טהורה, אבל לרש"י לשמואל שם הוא בריה בפני עצמה ומין חיה הוא. ותירוץ דהכא אתי שפיר לפר"ת בדף הקודם, דבלאו הכי צ"ל דאיכא בהמה משונה מבהמות שלנו, אבל להסוברים דליכא בהמה משונה לא יצדק הך תירוץ. ועיין מ"ש התוספות שם.

דף סא, א. מה נשר מיוחד. עיין ברש"י, ובסוף דבריו יש ט"ס בסוף דבריו, שכתב ובהנך כ"ד אמרינן דאין ברוב כולהו סימני טהרה חוץ מן הנשר, צ"ל דאית בהו בכלהו סימן טהרה, וכן העתיקו בתוספות. סוגיא דנשר. עיין בארוכה בדברי בעל המאור, שהאריך לפרש ג' הפירושים שיש בסוגיא זו, ועיין בר"ן.

א"כ עורב דכתב רחמנא למה לי. ימים רבים הוקשה לי, על מה שאמר עורב דכתב רחמנא למה לי, וכן מה שאמר פרס ועזניה למה לי, ונשר למה לי, הא וודאי איצטריך להו למלקות, דאי לא הוה כתיבי לא הוה ידעינן דמילקי עליהו, דאין עונשין מן הדין, כי התורה לא כתבה איסור האכילה רק באלו עופות שכתובים להדיא. וכבר נחלקו הראשונים בזה גבי בהמה טמאה, דכתב הרמב"ם בפ"ב דמאכלות אסורות [ה"א] דילפינן בק"ו מחזיר, והוא מתורת כהנים והביאו רש"י בחומש, והקשו על זה דהא אין עונשין מן הדין. והרב המגיד כתב כיון שיש לאו הבא מכלל עשה, לא מיקרי עונשין מן הדין. והרמב"ן נחלק על זה, וכתב דברייתא דתורת כהנים ס"ל דעונשין מן הדין, וא"כ מה יענו לסוגיא דהכא, דקשה בין לדעת הרב המגיד בין לדעת הרמב"ן, דהא כאן ליכא לאו הבא מכלל עשה, וליכא רק הק"ו, וא"כ איך הוה ידעינן מלקות אי לא הוה כתיבי. ואחר החיפוש ראיתי בספר שנות חיים דף ז [פר' נח ד"ה אך] כתב, דכל היכא שהאחד בכלל חבירו לא הוי עונשין מן הדין, אלא הוה כאילו נכתב בהדיא, והוכיח זה מסוגיא דהכא וכמ"ש, ובזה תירץ נמי הך דבהמה טמאה, ע"ש. ואין זה מעלה ארוכה לא לדעת הרב המגיד ולא לדעת הרמב"ן, דהרי הם בעל כרחך לא ס"ל הכי. שוב ראיתי שטעות הוא, שגם בעוף יש איסור עשה, שהרי נאמר [דברים יג, יא] כל צפור טהורה תאכלו, ומשמע הא שאינה טהורה לא תאכלו, וא"כ לדעת הרב המגיד לא קשיא. ועיין זבחים לד [ע"א], ובדברי אמת בקונטרסים דף נו [קונ' ששי].

ושוב ראיתי בחידושי הר"ן שהקשה קושיא זו על שאר עופות טמאים למה לי. ותירץ, דהוה ליה למכתב

אריה מאנשי כפר תמרתא, והרי ממה נפשך אף לרבנן היו עושין שלא כדין, ומה שתירץ בזה תלמידיו שאלו לו, הוא דוחק גדול, דוודאי משמע דרבנן שאלו לו. ומה שהכריח זה הפירוש דאם לא כן מאי מקשה לרב נחמן מר"א, הא רבנן כוותיה ס"ל, כבר ביארו המפרשים דעכ"פ רבנן מרבים מלמיניהו דעורב איזה מין שיהיה שהוא מין עורב, וא"כ בעל כרחך צריך שיכיר אותו המין.

ושוב ראיתי להרב כנסת יחזקאל בסימן כ"ד האריך בזה, והקשה לתירוץ הכסף משנה (הוא הביא הכל בשם הרב המגיד, וליתא, אלא מתורתו של הרב כסף משנה הוא), דא"כ כיון דזוזיר שוכן ונדמה הוא, א"כ למה לי למיניהו להביא את הזוזיר, דהא בלאו הכי ידעינן דטמא הוא, כיון דהוא שכן ונדמה. ומה שכתב דאפשר דווקא באלו שני מינים אסרינן שכן ונדמה, אי אפשר לומר כן, דהרי מדברי הרמב"ם מוכח דבכל העופות טמאים אמרינן כן, דכל שהוא שכן ונדמה אסור, כמו שיראה המעיין בדבריו. אמנם קושיא זו אינה קשה על הכסף משנה, אלא על הגמרא לקמן דקאמר שוכן עם טמאים טמא, כמאן כר"א דאמר לא לחנם הלך זוזיר אצל עורב, והרי לר"א וודאי דזוזיר מן למינו מרבינן ליה, וא"כ אמאי צריך לרבנות. ודוחק לומר דהכי קאמר, כמאן כר"א, ודווקא על זוזיר אמרו אחרים כן, אבל לא על שאר המינים, ומתוך אפילו כרבנן, ושכן ונדמה קאמרינן, וא"כ אפילו שאר מינים נמי, דזה וודאי דוחק בלשון הגמרא. ויותר נראה דמלמינו דעורב ילפינן לה לכל שכן ונדמה, וכדמפרש ר"א טעמא דלא לחנם הלך זוזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו, וא"כ הוא הדין לרבנן כל שהוא שכן ונדמה ילפינן לה מלמינו דעורב. ואין לומר דהרמב"ם פסק דזוזיר טמא, מפני שאפשר לומר דלהך דבר אחר דאמר בגמרא לא פליגי אלא בסנונית, אבל בזוזיר דכולי עלמא מודים שהוא טמא, דהרי בתורת כהנים קאמר למינו להביא את הזוזירים, למינו להביא את הסנונית, ואע"פ שנראה שיש ט"ס בתורת כהנים, דאיך מרבינן תרווייהו מן למינו, ונראה דראוי להיות למיניהו וקאי על למיניהו דנץ, מ"מ מוכח דהך תרתי ברייתות לא פליגי אהדדי.

ונראה דהרמב"ם פסק כסתמא דברייתא דתורת כהנים, דקאמר להביא את הזוזיר, אמנם לקמן מרבינן עורב הבא בראש יונים, ואפשר ברייתא זו כרבנן, אלא שהרמב"ם סבר דלא מרבה התורה הזוזיר מפני שהוא שכן, אלא מפני שהוא טמא בעצמו, ור"א למד ממנו דכל שהוא שכן טמא, ורבנן לא ילפי מיניה אלא מסברא ידעינן דשכן ונדמה טמא הוא, ולעולם איכא למימר דזוזיר שכן ולא נדמה. והא דלא פסק הרמב"ם

אינו מגביה מן הקרקע בצפרניו מה שאוכל, אלא נותן צפרניו על האוכל ואוכל ממנו בפיו, וצפרניו הוא נותן כדי שלא יכנס כולו לתוך פיו, ואפשר בזו אין התרנגולת עושה כן. והר"ן פירש עוד פירוש אחר, ודורס ואוכל לאו חדא מילתא כמו שפירש רש"י דאוכל ע"י דריסה, אלא דריסה כמשמעו כמו דאמר לעיל ודרוסת הנץ שמכה שאר עופות בצפרניו, ודורס ואוכל היינו שמכה בצפרניו כדי לאכול, וע"ש.

באותו הדיבור. וכן בסוף פ"ק דבבא קמא כו', ופריך והרי כתיב [נחום ב, יג] ארי טורף בדי גורותיו כו'. הוצרכו להביא סיומא דגמרא שם, דאם לא כן הוה מפרשינן הך דורס דהתם נמי כמו שפירש רש"י כאן שמניח צפרניו, אמנם מדמחלק הגמרא בין אם הוא לעצמו או בשביל גורותיו, זה וודאי לא שייך אלא לענין אם אוכל מחיים, וכשמניח לגורותיו אי אפשר לאוכלו מחיים, אבל לענין אופן האכילה הרי אי אפשר לחלק בהכי.

תוספות ד"ה כל שיש לו אצבע יתירה. עיין בארוכה על דברי התוספות ורש"י בקרבן אהרן דף ע"א [פר' שמיני פ"ד אות ה], ועיין מרכבת המשנה ח"ב פ"א דמאכלות אסורות הי"ו.

דף ט"א. ב. תוספות ד"ה לא נאמר פירושן מדברי תורה אלא מדברי סופרים. פורת יוסף דף קיב [סוגיא דפרס ועזניה].

ואלא טעמא דכתב רחמנא נשר הא לאו הכי כו', גמירי דאיכא בהאי ליכא בהאי. עיין בארוכה פורת יוסף דף קיב [שם].

אלא תורין דכתב רחמנא למה לי. קרבן אהרן דף ע"א [שם אות ז].

דף ט"ב. א. ר' אליעזר אומר להביא את הזוזיר כו'. ומשמע דפלוגתייהו דר"א ורבנן הוא במאי דאמרינן לקמן דף ס"ה ע"א, דלרבנן דר"א שכן ונדמה בעי, ולר"א סגי בשכן עם הטמאים לבד בלא נדמה, וא"כ הך זוזיר לרבנן הוא שכן ולא נדמה ולפיכך הוא טהור, אבל לר"א טמא בשכן לבד. וקשה מזה על הרמב"ם, שפסק [הל' מאכ"א פ"א ה"כ] כרבנן דשכן ונדמה קאמרינן, ואפי' הכי כתב [שם הי"ד] דלמיניהו דעורב לרבנות את הזוזיר, והרי זה תרתי דסתרי אהדדי. ובכסף משנה כתב דהרמב"ם סבר דלא נחלקו ר"א וחכמים בזוזיר שהוא טמא, אלא בטעמא פליגי, דלרבנן טמא מפני שהוא שכן ונדמה, ולר"א טמא מפני שהוא שכן לבד. וקשה, איך אפשר לומר כן, והרי רבנן אמרו והלא אנשי כפר תמרתא אוכלין אותו מפני שיש להם זפק, ואי לרבנן ג"כ טמא, מאי הביאו

ומאי קמיבעיא ליה, הא כאן אמרינן דהוא בן יונה ממש. ואין לומר דלא שמיע ליה הא דרחבה אמר רב יהודה, דהרי הוא גופיה מתרץ קושית רב דניאל זה מוצץ ומקיא. ועיין מה שאכתב לקמן, ובמגילת ספר לאוין [ק"נ] דף עו, עז.

דף סב, ב. אזור וכו', ולא אזור כוחלי. שבת כז [ע"א תוס'] ד"ה מנין לרבות.

כל שנשתנה שמו קודם מתן תורה. עיין זבחים כב [ע"ב תוס'] ד"ה יצאו מי כיוור.

והני קורקבנן נקלף בסכינא. לשון רש"י קהלת יעקב מד ע"ג [מאכ"א פ"א הט"ז].

תרנגולתא דאגמא שריא. עיין ע"ז יז [ע"ב תוס'] ד"ה אתי זיבורא.

וסימנך עמוני ולא עמונית. וכתב רש"י הלכה רווחת בישראל. עיין במקום שמואל סימן ע"א דדקדק מאי בעי רש"י בזה, ותירץ בדוחק, וגם לפי דבריו רש"י חולק על התוספות. ולענ"ד רש"י בא לבאר דמה סימן הוא זה, וכי בקרא כתיב עמוני ולא עמונית, והלא בדורות קדמונים היו חולקים בזה [יבמות עו, ב], ובכל מקום דרך הגמרא להביא סימן מהפסוק, וכאן לא נכתב בפסוק, להכי כתב רש"י דהלכה רווחת בישראל היא עמוני ולא עמונית, והוה כאילו נכתב בקרא, ושפיר נתן בזה סימן.

תוספות ד"ה תרנגולתא דאגמא כו'. עיין בניה נ [ע"ב] דשם כתבו התוספות [ד"ה תרנגולתא] בתחלה לסתור ראייה זו דהיוצא מן הטהור, דלאו מן העוף יוצא, אלא מביצה והוא כדהוה עפרא, וכיון שיש בו סימני טומאה אסור, ולבסוף כתבו כמו פירושם כאן, דליכא בעופות טמאים רק זכר ונקבה, וכל דלא ימצא בו זכר ונקבה, לאו מעופות טמאים הוא. ועיין במרדכי [רמז תרלח] שהוא מחלוקת ר"ת ור"י. ולפירוש הראשון יוצא לנו חומרא, דעוף הנולד מעוף טהור ויש בו סימני טומאה אסור, ויוצא לענין דינא לענין הני אווזות ובר אווזות שחרטומיהן שחור, וקצת נהגו בהן איסור. ועיין על זה ועל דברי התוספות בבית אברהם כהן דף פג ע"ב וע"ג ודף פד [משפט שלום חלק ח אות ד ואילך].

דף סג, א. שהודו כפות. וכתב רש"י והוא עוף גדול כתרנגול וקורין לו פואו"ן שלבי"א. ומשמע דפואו"ן עוף טמא הוא, ולקמן בפרק כל הבשר [קטז, א] דאמרינן אייתו לקמיה רישא דטוואסא, כתב רש"י פואו"ן, ומוכח דעוף טהור הוא, וכן בסוף הפרה [ב"ק

גבי סנונית כסתמא דתורת כהנים, י"ל או דס"ל דשרקתא היינו סנונית, ואם נאמר דשרקתא לאו היינו סנונית, א"כ אביי פסק דלא כתורת כהנים, ופסק כאביי. והגמרא לקמן נמי הכי פירושו, אפי' תימא רבנן, שכן ונדמה קאמרינן, כלומר דלא ילפינן מלמינו כר"א, אלא מסברא אמרינן ובעי שכן ונדמה, ועיין סוף פרק החובל [ב"ק צב, ב], ומשם משמע דשכן לבד טמא כר"א, דהרי הוא מורגל אצל כל איניש הך משל דר"א, וא"כ ה"ל למימר דהלכה כן, וע"ש ברש"י [ד"ה לא לחנם]. וע"ש בכנסת יחזקאל, ובש"ת מהר"ן בן חביב [קלג ע"ב סי' ק"ה], ובמרכבת המשנה ח"ב, ע"ש. ועיין בחידושי הרשב"א שהעתיק כמה פעמים ר"א בן יעקב, ובנוסחא שלנו כתיב סתם ר"א, ודוחק לומר דט"ס הוא ברשב"א, שהרי כפל הדברים כמה פעמים.

עוף המסרט כשר לטהרת מצורע. עיין לקמן דף קלט ע"ב דכתבו [תוס' ד"ה ת"ש] דמהכא מוכח דציפור דרור טהור הוא. ובט"ז סימן פ"ב [סק"ז] הרבה לתמוה על התוספות, חדא דלא מוכח מכאן מידי, דהא ממעטינן דבתי דאוכמתא, ועוד דמשנה הוא בנגעים [פ"א מ"א]. ונראה דהתוספות מפרשים לפי שאמרו בשבת סוף פרק האורג [קו, ב], למה נקרא שמה ציפור דרור, שדרה בבית כבשדה, וא"כ ציפור דרור דר בין בבית בין בשדה והוא לבן, אבל כאן ממעט אותו שדר רק בבית דהיא אוכמא ואינה נקראת דרור. ותוספות אין מפרשים כפירוש רש"י, דרב יהודה לא ס"ל כלישנא קמא דפליגי בירוקה כרסה, דא"כ מאי סנונית לבנה דקאמר, דאפשר לומר דרב יהודה ס"ל כשתי הלשוניות, וקרי ליה סנונית לבנה שבאמת לבנה היא רק דכרסה ירוק, וכ"כ הרשב"א דהכי גרסינן. ורש"י אפשר דלא הוה גריס כרסה, אלא סתם לבן או ירוק, מיהו בהא פליג רב יהודה אמרימר, דמרימר סבר בלישנא קמא דהלכה כר"א, וא"כ פסול לטהרת מצורע, ורב יהודה פסק כחכמים אף בירוקה כרסה, והיא צפור דרור, וממעט אותן שדרים בבית לבד, וא"כ התוספות שפיר הביאו ראייה. והא דלא הביאו ראייה ממשנה דנגעים, כבר כתבתי כמה פעמים⁶⁵ שדרך התוספות להביא ראייה מן הגמרא, ולא ממשניות דסדר טהרות. ועיין בטירת כסף [רמד ע"א, פר' חקת דרוש ב'], ובמקום שמואל סימן פ"ב. תסיל פסול משום תורים, וכשר משום בני יונה. ומשמע דהוא בן יונה ממש, דאם לא כן איך כשר לקרבן משום בן יונה. וקשה, דלקמן דף קמ ע"ב בעי ר' זירא, תסיל על ביצי יונה, ויונה על ביצי תסיל מהו,

65. ראה לעיל כה, א לתוד"ה להטיח, ב"ב יט, ב לתוד"ה פירות, ר"ש כלים פ"א ד"ה למעלה מן הזבה.

מרכיבין עורב הבא בראש יונים, וזה לפי הנוסחא שלנו. אבל לפי נוסחת הרי"ף דבלי ספק היא גירסת הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"א הי"ח] ג"כ, א"כ אדרבה ראייה לדברי הרמב"ם, מדלא קאמר הגמרא מאי מרבה למינו דעורב, שמע מינה דסתם גמרא ס"ל כר"א דלזרזיר אתא, דאם לא כן ה"ל להגמרא לאתויי מאי מרבה למינו, כמו דמייתי מאי מרבה למינו דשאר מינים, ולעיל כתבתי דהך דמינהו דמרבה סנונית על למינהו דנץ. אמנם ראיתי להר"ן בחידושו שכתב דעל למינו דעורב קאי, וסנונית מין עורב הוא, וא"כ שפיר י"ל דהרמב"ם פסק כלישנא בתרא דלעיל, אמנם לפי הברייתא דכאן משמע דלא פליגי לפי נוסחת הרמב"ם וכמ"ש לעיל.

כ"ד מיני עופות כו' למינה כו' הרי כאן ארבע כו'. הקשה בכנסת יחזקאל סימן כ"ד, לימא כ"ד היינו דויקרא ודלמינו דויקרא, וכפי הס"ד הראשון דאי דויקרא כ' הוה. ולא הבנתי הקושיא, שהרי זה באמת תירוץ הגמרא דכ' דויקרא עם דלמינה הוי כ"ד, ובמשנה תורה לא הוסיף כלום. וע"ש בארוכה בכנסת יחזקאל.

תוספות ד"ה הנץ זה הנץ. עיין מ"ש בסמוך, ועיין במנחת בכורים [נט ע"ד, חי' חולין].

דף סג, ב. שעופות טהורין מרובין על הטמאין לפיכך מנה הכתוב בטמאין. וכתב במקום שמואל דליכא למימר דעופות טמאים מרובים, אלא שפרטם הכתוב כדי לכתוב בת היענה דמינה ילפינן דביצה אסורה, דמשום זה לא היה לו להאריך, אלא לכתוב טמאים ולאסור בפירוש הביצה. אבל הא קשיא, דילמא שווים הטמאים עם הטהורים, והתורה כתבה הטמאים כדי לכתוב בת היענה, ולמילף מינה דביצה אסורה, ע"ש. וקושיא זו בלאו הכי קשה אפילו בלא הך לימודא דבת היענה, דילמא משום דשווים הם לא קפדה התורה, וכתב איזה שירצה. אמנם י"ל אם שווים הם, היה ראוי לכתוב הטהורים, כמו דאמרינן בריש פסחים [ג, א], דכל היכא דשווים, מקפיד לכתוב בלשון נקיה, ולא היה ראוי לכתוב הטמאים אלא הטהורים. ולפירוש רש"י דאין יותר מכ"ד לא קשה מידי, דהא חזינן בעופות טהורים דאיכא הרבה והרבה, ולפירוש התוספות צריך לומר, דוודאי היה ידוע לו דאין שווין ממש, ולכן דייק ממנו דישנה דרך קצרה. מאי קמ"ל. רש"י פירש פשיטא דאי הוה יותר הוה כתב יותר, ולהתוספות דס"ל דכמה מינים יש, נראה דגרסי מאי נפק"מ, וכן היא גירסת הרי"ף והרא"ש.

נה, א] טווס ופסיוני, פירש רש"י על טווס פואו"ן, וא"כ מוכח דעוף טהור הוא. וצ"ל דהכא כתב רש"י דקורין לו פואו"ן שלבי"א, והוא מין אחר מדקורין לו בכינוי הזה. ועיין בכנסת הגדולה דף עד [סי' פ"ב הגב"י ס"ק לא] שהאריך בזה.

למה נקרא שמו רחם. זה שבא [צב ע"ד, חי' חולין].

אמר מר עורב זה עורב, אטו קמן קאי. לפירוש רש"י נראה דהקושיא היא, כיון דכתיב למינו גבי עורב, וא"כ יש כמה מיני עורבים, וא"כ כי אמרינן עורב לא ידעינן על איזה מין עורב קאי, וא"כ לא הוה ליה למימר זה עורב, דהוה ליה לפרש איזה מין עורב נכלל בתיבת עורב, ובשלמא אם היה קמן זה המין הנקרא עורב, והיה מראה לנו המין אתי שפיר, דקאמר זה המין הוא העורב האמור בתורה, ותירוץ הגמרא דכוונת התנא על עורב שחור, דסתם עורב שחור הוא, ולהכי קאמר עורב זה עורב, והוה כאילו אמר עורב זה השחור. ולדעת רש"י דעיקר הקושיא מלמינו הוא, א"כ קשה קושיית התוספות לקמן גבי נץ דכתיב ביה למינהו, הרי לא ידעינן איזה נץ קאמר. ואפשר דלרש"י נמי ס"ל כתירוץ התוספות, דמסתמא מה שאנו קורין נץ הוא הנץ שאליו כיוון התנא, ושאר המינים של נץ לא נקראו אצלינו נץ, אבל המינים של עורב כולם נקראים עורב. ומשמע מדברי רש"י דיש הרבה מינים בעורב, והרי לדברי ר"א לעיל משמע דלמינו לא מרכיבין אלא זרזיר לבד, וזרזיר וודאי לא נקרא עורב. וצ"ל דכוונת רש"י על הך ברייתא דמרבה מלמינו עורב הבא בראש יונים, והוה ס"ל דהוא מין עורב סתם, רק שבא בראש יונים, אלא דקשה לרש"י דמשמע דקורין לו עורב הבא בראש יונים, וא"כ שפיר קאמר עורב סתם, זה מה שקורין לו עורב בלי שם כינוי. ועיין בקרבן אהרן דף סט ודף ע [פר' שמיני פ"ה], ובאדמת קדש ח"ב אה"ע סימן ג', ובר"ש פ"א דפרה.

אמר רב פפא לא תימא דאתי בריש יוני כו'. ההכרח שהכריחו לרב פפא להוציא הברייתא מפשטיה, דאם הוא דומה לעורב במכל וכל או שחור או לבן, א"כ לא צריך לרבות אותו מלמינו, דאטו משום דהולך בראש יונים לאו עורב הוא, להכי הוצרך לפרש דדומה ראשו ליונה, וא"כ הוה אמינא דלאו מין עורב הוא. ודע, דבתורת כהנים הובא הברייתא זו בנוסחא אחרת, וכן העתיקה הרי"ף בסוף הסוגיא, כל עורב זה עורב העמקי והבא בראש יונים, למינו להביא הזרזיר, למינהו להביא הסנונית. וכתב הר"ן דברייתא כר"א, ולעיל כתבתי דהרי משמע בגמרא דמלמינו

סימנים לאו דאורייתא. עיין מגילת ספר לאוין [קמ"ט] עה ע"ד.

ואמר לך של עוף פלוני וטהור הוא סמוך עליהם. הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ג הי"ח] פסק דדווקא בישראל חשוד מיירי, אבל בגוי כלל לא. והר"ן חולק עליו⁶⁷, דהא הך ברייתא אין מוכרין ביצה טרופה קתני בה לנכרי, וקתני סיפא לפיכך אין לוקחין מהם ביצת טרופות, ומשמע הא שלימה לוקחין. ולכאורה קשה, דלמה ליה להר"ן לדייק מסיפא הא שלימות לוקחין, הא בפשיטות מוכח מרישא דקתני אין מוכרין ביצת טריפה לנכרי, ואי ס"ד דאסור לקנות ביצים מהגוי, א"כ למה אין מוכרין ביצת טריפה, הלא אין היתר כלל לקנות ביצה מהגוי אפילו שלימות. וכן קשה על הרב המגיד שדייק כדברי הר"ן, למה לא דייק בפשיטות מרישא. ואפשר לומר דמרישא היה מקום לדחות, דוודאי איכא ביצים דניכרים טובא שהן כשרות, כגון ביצת תרנגולת דשכיחי וניכרים לכל, ובאלו אף הרמב"ם מודה דלוקחים מהם, ורק בביצים שאין ניכרים מיירי הרמב"ם, וא"כ ברישא יש מקום לומר אין מוכרין ביצת טריפה, היינו מביצה שהוא ניכר שהוא טהור אין מוכרין אלא א"כ טרופה, אבל שאר ביצים בלאו הכי אין מוכרין, אמנם מסיפא דקתני לפיכך אין לוקחין ביצת טרופות, והדיוק, הא שלימות לוקחין, משמע דקאי לכל הביצים בין ניכרין בין אין ניכרין.

אמנם הא קשה על הר"ן, שהרי בסוף הסוגיא הקשה, דמאי איריא משום ביצת טרופה, תיפוק ליה דאינו ניכר ומצי גוי לאישתמוטי, וכתב כמה תירוצים, ולבסוף כתב לשיטתו, דדווקא במקום שרוב הביצים מן הטמאים אין לוקחים, אבל במקום שרוב הביצים מן הטהורים לוקחין, וכן נהגו עכשיו, והך ברייתא מיירי במקום שרוב העופות טהורים, וא"כ הרי ליכא לדייק כלל מן הברייתא דאין לוקחין טרופות הא שלמין לוקחין, דבגוונא דברייתא דרוב העופות טהורים שפיר לוקחין שלימות, אבל במקום שרוב העופות טמאים ואפילו בשוה בשוה הכי נמי דאין לוקחין, ואפילו אמר מעוף פלוני.

תוספות ד"ה למה ליה למיכתב. עיין כנסת יחזקאל סימן כ"ד, מקום שמואל שער התירוצים דף ע"ב.

דף טו, א. בטרופות בקערה, וכי האי גוונא מי זבנינן מינייהו. בבאר יעקב דף נ ע"א [י"ד ריש סי' פ"ו] הקשה, לפי פסק רמ"א [סי' פ"ו ס"י] דפסק דעכשיו שאין נזהרין מפת של עכורים אין למכור ביצה האסורה אפילו טרופה, דא"כ מאי מקשה בגמרא, נימא דהאי ברייתא דקתני אין מוכרין להם אלא טרופות, מיירי במקום שנהגו איסור בפת של נכרים, והך ברייתא דלוקחין דמיירי בטרופות, מיירי במקום שנהגו היתר בפת של נכרים, דאסור למכור טרופות של טריפה, וא"כ וודאי כשירות נינהו, ע"ש שכתב שגם בזמן חכמי התלמוד היו חלוקין במנהגייהם בפת של נכרים, ע"ש⁶⁶. ולפי מה שכתב הרשב"א בחידושו דבלאו הכי קשה, דהא בטרופות למה נאמן כי אמר של עוף פלוני וטהור, הרי מצי לאישתמוטי, כי טרופות אין ניכרין, אלא דניחא ליה לאקשווי מברייתא, וא"כ י"ל דעיקרא סמיך על הך קושיא. ולפי תירוצי השני שכתב הרשב"א דאפילו בטרופה לא מצי לאישתמוטי, דיש היתר ע"י שיקח ביצים אחרים ויקיפם לזו. והכי משמע לכאורה מדקתני לפיכך אין לוקחין מהם ביצים טרופות, דמשמע דעיקר טעמא הוא כיון דהתירו למכור להם ביצת טריפה, הא בלאו הכי היו לוקחין אם אמר משל עוף פלוני, והרי אף בלאו הכי אין לוקחין משום דמצי לאישתמוטי, אלא וודאי ע"י הקפה ניכרין הן, וכן נראה מדברי הרשב"א, וכן כתב הוכחה זו באהלי תם סימן כ"ט. מ"מ י"ל דרמ"א לא ס"ל דהיה חילוקי מנהגים, כיון דפת נזכר במשנה. וגם הוכחה של הרב אהלי תם יש לסתור, דלהכי קתני לפיכך, אפילו אם ראה שישראל נתנם לגוי דמסתמא מעוף טהור נינהו, וא"כ מהאי טעמא היה מותר ליקח, מ"מ מפני חשש טריפה לא יקח מן הגוי.

ב' ראשיה כדין או ב' ראשיה חדין. מרכבת המשנה ח"ב פ"ג דמאכלות אסורות הי"ח.

[סק"ל] שכתב שרוב הפוסקים חולקים על הרמ"א, ומשמע שאין זה אלא חומרא בפת, דבמקום היתר הוא יותר שכיח שישראלים קונים מגוי משאר דברים אבל אינו מדינא, ובודאי לא ניתן לתרץ בזה קושית הגמ' בסתירת שתי הברייתות. 67. גם הרמב"ן השיג עליו מכח קושיא זו, ועי"ש בלח"מ ובפלתו סק"ב.

66. יש לתמוה על הקושיא, שהרי גם אם פת נכרים אסור, הרי יכול הגוי לערב את הביצה בעיסה או באובליא"ש וכדומה שנילושים בביצים ונקנים ע"י ישראלים, וע"כ צריכים לתרץ כמו התוס' מטעם ריעותא, או כמו הר"ן דלא החמירו כל כך דיערב את הביצה בעיסה וגם ימכרנה לישראל, וא"כ א"א לתלות סתירת הברייתות באיסור פת עכורים. ועי"ש בש"ך

ובדוחק יש לומר, דהר"ן סבר דנהי דקאמר דאין לוקחין טרופות אבל שלימות לוקחין, בכי האי גוונא מיירי, מ"מ הדיוק בכל ענין מיירי דשלימות לוקחין, אי במקום שרוב העופות טהורין לוקחין בסתמא, ואי במקום שרוב העופות טמאים, עכ"פ באומר של עוף פלוני לוקחין, דאם לא כן הוה ליה ליפלוגי ולא שמוענין רבותא, דאפילו שלימות אין לוקחין מן הגוי. ועוד י"ל, דוודאי מעיקרא ליתן היתר ליקח מן הנכרים ביצים אצלינו הוה מהדר אהך דיוקא, אבל לפי מסקנתו באמת בלאו הכי מותר אפילו בסתמא, ובמקומות דשכיחי טמאים באמת אין לנו ראייה דמותר ליקח באומר של עוף פלוני וטהור. והר"ן לא בא אלא לאפוקי מדעת הרמב"ם, דס"ל דמגוי אין לוקחין בכל ענין, דעכ"פ מוכח מהך ברייתא דבאומר של עוף פלוני וטהור הוא מהימן, ומכל שכן כשנתפוס סברת הר"ן דאצלו לא שכיחי עופות טמאים דאפילו מן הסתם מותר. ושוב ראיתי להרב קהלת יעקב דף מז [מאכ"א פ"ג הי"ח שעמד עליו].

דף טו, ב. לרבות אפרוחים שלא נפתחו עיניהם. עיין תבואות שור דף קב [בכור שור]. גיעולי ביצים מותרות. עיין שו"ת רשב"א סימן תקכ"ח, מגילת ספר לאוין [ריש קלב] סב ע"א. תוספות ד"ה גיעולי ביצים כו'. אבל תימה דמייתי התם קרא דשורו עבר ולא יגעיל כו'. מהרש"ל ומהרש"א נחלקו בהבנת דברי התוספות, וכוונת מהרש"ל דהתוספות הקשו ממה נפשך, דמשמע ממה שאמר הירושלמי מפני גיעולי ביצים שהוא כסברת רש"י, וממה שהביא קרא דשורו עבר ולא יגעיל הוא כפירוש הערוך, ולכן סברו דמה שאמר בירושלמי "מפני" הוא ט"ס, אבל הקרא דמביא שורו עיבר ולא יגעיל ניחא. והוא מפרש גיעולי ביצים כפירוש הערוך, ולכן כתבו דהך "מפני" הגיה שום תלמיד ע"פ פירוש רש"י. וכן מוכח להדיא מדברי הסמ"ג בדף מה, שכתב ושום תלמיד הגיה, שהרי כתב אח"כ שורו עיבר ולא יגעיל, ואין זה דומה לזה אם לא נפרש כפירוש הערוך, עכ"ל, הרי דניחא ליה להסמ"ג דמביא הירושלמי הך קרא דשורו עיבר ולא יגעיל וכפירוש הערוך, ובעל כרחך צ"ל דהך "מפני" הוא דקשיא ליה, דמשמע דקאי על הקודם בביצים ששלקן, ועל זה לא יצדק הך קרא, וא"כ ממה נפשך קשה. אמנם מה שהביא בספר מגילת ספר [קל"ב] בדף סב ע"ג ראייה לפירוש מהרש"ל, ממה שכתבו התוספות לקמן בדף צח [ע"א תוס'] ד"ה בביצת אפרוח, ובירושלמי גבי גיעולי ביצים משמע דיש חילוק בין קלופות לשאינן קלופות, ושמה לענין זה נמי יש חילוק, ומדכתבו ושמה לענין זה, משמע דהם מפרשים כפירוש הערוך ע"ש. וקשה לי, דהא וודאי הך חילוקא דמחלק הירושלמי בין

דאייכא דעורבא דדמי לדיונה. כן הוא הנוסח שלנו. ועיין בשו"ת הרשב"א [ח"א] סימן תקכ"ז שנראה דאיכא נוסחא אחרינא דעופא דדמיא ליונה, ע"ש, והר"ב הסכים לגרסתינו. תוספות ד"ה כוורת כו'. כדאמר בתגיגה [ג, ב] דברי חכמים כדרכונות ככדור של בנות. לא מצאתי שם כן לפי הנוסחא שלנו, ואולי היה כן בנוסחא שלהם. ובמהרש"א כתב שהוא בכראשית רבה, ע"ש, וכן הוא בירושלמי בסנהדרין [ג, א]. תוספות ד"ה שאם ריקמה ואכלה. וכי האי גוונא משמע בפרק גיד הנשה דקרא דבת היענה לא איצטרין לגופיה. המדפיס לא ציין הדף, וגם אני לא ידעתי מקומו איה, כי לא מצאתי בכל הפרק דגיד הנשה שום דבר מזה. והפוסקים בסימן פ"א הביאו זה בשם בעל הלכות גדולות, ואפשר טעות סופר הוא בתוספות, וצ"ל בעל הלכות גדולות. ונראה דלא ניחא ליה לבעל הלכות גדולות בהך לימודא שכתבו התוספות, מדכתיב [דברים כב, ז] לך, ולא לכלביך [לקמן קמ, א], שמע מינה דבטהור מותר, די"ל דעל אפרוחים קאי ולא על הביצים, וודאי בתר דיש לנו בלאו הכי לימוד דביצת עוף טהור, מוקמינן קרא בכל גוונא אף בביצים, הא בלאו הכי לא הוה מוקמינן לה בביצים אלא באפרוחים, אבל ביצים אפילו בטהור אסור. ושוב ראיתי בהלכות יו"ט דף יא [בכורות פ"א אות ג] שכתב ג"כ, שלא מצא הך סוגיא בפרק גיד הנשה, ושנראה לו שצ"ל בעל הלכות גדולות, וע"ש על התוספות.

וראיתי לו להרב הלכות יו"ט דקדק על הר"ן

ותו, דלא הוה ליה למימר בת, כיון דאין חילוק בין בת לאמה, ולמה לא נקט האם, ע"ש.

דף טה, א. אלא מעתה את כדר לעומר כו'. התם בשתי תיבות פסק להו, בשני שיטין לא פסק להו. הרמ"ה בספר מסורת⁶⁹ סייג לתורה כתב, כדרלעומר חדא מלה, והכי משמע בחולין. והקשה בעל אור תורה [לרבי מנחם די לוזאנו, לך לך יד] דהא איפכא קאמר כאן, דפסקינן ליה בשתי תיבות, רק בשני שיטין לא. והרב אור תורה הקדים ג' קושיות, הראשונה, איך יחלוק התלמוד על המסורה. ובוודאי זו לא קשיא, דכבר נמצא כן כמה פעמים וכמה דרשות בש"ס שהם נגד המסורת⁷⁰. עוד הקשה, וכי לא מצא הגמרא להקשות על בת היענה רק מן כדרלעומר, היה לו להקשות מן בת שבע שהוא דומה לבת היענה, או באר שבע, או בעל חנן, שהם וודאי שתי תיבות והם שם אחד. וקושיא זו אפשר נמי לתרץ, דמהר"א ששון בסימן ר"א הקשה על הרב תרומת הדשן [פסקים קפח] דפסק דידידיה כתבינן בתרי שיטין, א"כ הכא בגמרא תקשי אלא מעתה ידידיה דכתבינן בתרי שיטין, הכי נמי תרי שמות נינהו, והשתא ליכא שום תירוץ, דההיא סוגיא אזלא אליבא דחזקיה, והוא אפשר דסבר כו' יוחנן שם בפסחים [ק"ז, א] דלא מחלקינן ידידיה בשתי שיטות. והקשה עליו בשער המלך ח"ב דף פה ע"א [הל' גירושין פ"ד הי"ב], דא"כ (לר"ש) [לרב] דסבר דמחלקין ידידיה בשתי שיטות, קשה, מנלן דביצת עוף טמא אסורה, ע"ש. ואפשר לתרץ, דהרי התוספות הקשו לעיל [סד, א ד"ה שאם] בלאו הכי למה לי את בת היענה, הא יכולין למילף מן היוצא מן הטמא טמא, ואי למישרי ביצת עוף טהור, ילפינן לה מלך ולא לכלביך, ומה שכתבו התוספות לעיל דאפי' הכי איצטרך, לא ס"ל (לר"ש) [לרב]. אמנם בשער המלך תירץ לקושית מהרא"ש, דידידיה מצינו ליכתבו בשתי שיטות ולא דמי לכדרלעומר, דכדרלעומר אם מחלקינן ליה אין לו מובן, משא"כ ידידיה אם מחלקינן ליה יש להפסקה מובן, ומשום הכי לא פריך הגמרא מידידיה, דכיון דאפילו אי איפסקי בשתי שיטות המובן ממנו ידיד ה' שפיר דמי אע"ג דחד שמא הוא, אבל בת היענה אי אמרת דבת היענה שמה, ולא קאי על ביצת היענה, אי מפסקי לה לתרי שיטין אין לו מובן, אלא וודאי דביצת היענה

קלופות לשאינן קלופות בבישלו מיירי, דהא אי אפשר לפרש הירושלמי בענין אחר הך חילוקא רק על בישלו, ובוזה כולי עלמא מודים דרישא בבישלו מיירי, אלא שנחלקו אם זה נקרא ג"כ גיעול או לא נקרא גיעול. וע"ש במגילת ספר בארוכה על דברי התוספות, ובבעי חיי [יו"ד סי' קמ"ט] בארוכה על דברי רש"י והתוספות בדף צח.

באותו דיבור. ובתוספתא פרק ג' דתרומות משמע כפירוש הערוך כו'. הך רישא דתוספתא איכא לפרש בקלופות, ועיין לקמן בגמרא דף צח דקאמר סיפא פירושי קמפרש והיינו ששלקן עם אפרוח. ולפי זה נוסחת התוספתא בלאו הכי לא ניחא, דא"כ למה הפסיק בהך בבא דגיעולי ביצים בין הנך ב' דברים דשייכי להדדי. ומ"מ ראיית התוספות נכונה, דעכ"פ מוכח דב' דברים נינהו, ולא הוי חדא. ובמגילת ספר נדחק בזה, ונראה כוונתו, דאם נאמר דהך בבא דגיעולי ביצים ראוי להיות באחרונה, א"כ לא קשה, דרישא מיירי בביצת אפרוח ולהכי אסור, וסיפא מיירי בפליטת סתם ביצה ולהכי מותרת, וא"כ לא קשה לרש"י, אמנם אם נאמר דקשה להתוספות שינוי הלשון ניחא קושייתם, ומ"מ אין זו כ"כ קושיא לרש"י. אמנם אפשר לומר דבאמת לפי התירוץ דגמרא דלקמן דסיפא פירושא דרישא, לא קשה מהך תוספתא לרש"י, אבל לפי הס"ד דבגמרא דסיפא אינו מפרש לרישא קשה לרש"י, דבעל כרחך אי אפשר לפרש כפירוש רש"י. ונראה שלזה נתכוון ג"כ בבעי חיי אלא שלשונו מגומגם.

זורק את הדם. מכאן הקשה בבאר שבע [חולין צח] למה שכתב מהר"י מינץ בתשובה [סי' ט"ו], והביאו הפר"ח בסימן ס"ח, דבחצי שיעור דרבנן דאי אפשר לעולם לבוא לידי איסור דאורייתא מקילינן ביה, והא הכא אי אפשר לעולם לבוא לידי איסור דאורייתא⁶⁸, כיון דאין בטיפת דם כזית, ואפי' הכי מחמירינן. ולכאורה יש לומר דהכא שאני, דשדי תכלא בכולה. אלא שיש להסתפק, הא דקאמר דשדי תכלא בכולה, אי הוה דם ממש או לא הוה דם ממש, דנראה דאע"ג דשדי תכלא, מ"מ דם ממש לא הוה, ואפשר דסופה להיות כולה דם.

וכי בת יש לה ליענה. עיין בתולדות יצחק [קעז ע"ד] מה שהוקשה לו, ולא ראה דברי הר"ן דפירוש, חדא, דלא שייך לומר בת, כיון שרק מטלת ביצים,

קהילות ישראל".

70. והלכה כמסורת, וכן כתבו המנחת שי, ביאור הגר"א [אהע"ז סי' קכ"ט ס"ק נ"א] והבית שמואל [שם סוף סדר השמות ד"ה גרסינן].

68. שלעולם לא תמצא בו כזית, ועוד דאינו אלא איסור דרבנן, דהא בכריתות [כב, ב] אמרינן דאין איסור דם אלא בבעלי חיים, אבל דם ביצים וחגבים ודגים שרי.

69. וכן המאירי, וכן כתב הרד"ק "וכן נהגו בכל

במראה. והרשב"א הקשה על זה, דהרי זוזיר נדמה במראה, ואפי' הכי פליגי רבנן עליה דר"א, ובוודאי דהרשב"א לשיטתו ידע מהו זוזיר עד שהקשה ממנו לרש"י. ורש"י אפשר דס"ל דזוזיר לאו דומה במראהו לעורב. וכפי מה שפירש הכסף משנה בדברי הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"א הי"ד] דרבנן ג"כ אסרי זוזיר, לא קשה מידי. והרשב"א והר"ן מפרשים דנדמה דקאמר היינו בסימנים, ומדברי הרשב"א משמע דבסימנים ובמראה הוא נדמה, אבל הר"ן לא כתב כלום ממראה רק כתב בסימנים, משמע דהעיקר בסימנים. ועיין מה שכתבתי לעיל בארוכה ליישב דברי הרמב"ם ע"פ התורת כהנים.

וכעת ראיתי להרב מרכבת המשנה בח"ב שהביא דברי התורת כהנים בזה הלשון: עורב, זה עורב, כל עורב, להביא עורב העמקי והעורב הבא בראש יונים, למינו, להביא את הסנונית, נץ, זה הנץ, למינהו, להביא בר הדיא. ולפי גירסא זו נראה דהיינו ב' לשונות ופליגי, איכא מאן דאמר דמרכב מן למינו דעורב זוזיר, ואיכא מאן דאמר דמרכב סנונית, והיינו ב' לשונות דבגמרא לעיל, ע"ש בארוכה. ולא ידעתי איזה דפוס היה לו בתורת כהנים, שהרי בתורת כהנים שלפנינו אינו כן, אלא למינו להביא את הזוזירים, למינו להביא את הסנונית, והרי מוכח דלא פליגי הני תרי לישנא, ותרווייהו מרבינן להו מלמינו, הזוזיר והסנונית, וכן העתיק הר"ף גירסא זו לעיל בברייתא וכמ"ש לעיל, ואדרבה מהך ברייתא דתורת כהנים שהועתקה גם בגמרא שלנו, י"ל דהרמב"ם פסק כן דמוכח דזוזיר אסור, וגם מגמרא דבבא קמא סוף פרק החובל [ב"ק צב, ב] מכח הא דאמרי אינשי, והביא רביה מר"א, דלא מסתבר שהביא רביה מר"א דאין הלכה כן, ומסתמא מדאמרי אינשי הלכה היא, שמע מינה דס"ל דלענין זה הלכה כר"א דזוזיר טמא, ולכן הוא מתחבר לטמאים. אלא שאפשר לומר כי מטעם זה דנתחבר לטמא לא היינו אוסרים, אבל מלמינהו מרבינן לה, ועכ"פ הראיה שם שפיר, שהרי עכ"פ נתחבר עם הטמאים. והא דקאמר כמאן כר"א, היינו דר"א לא מרבי לה מן למינו, אלא דמן הסברא הוא טמא, כיון שהוא שכן, והוא הדין בשאר המינים, ומתיר הגמרא דבשכן ונדמה מודים רבנן, דמסברא ילפינן לה. ועוד אפשר לומר דלפי המסקנא גם לר"א בעי שכן ונדמה, וזוזיר מרבה מן למינו, ולא הביא רביה לא לחנם הלך זוזיר אצל עורב, אלא להביא רביה שראוי לרבות הזוזיר מן למינו כיון שהוא שכן, אבל בלא למינו מטעם שכן לבד, לא מרבינן זוזיר אף לר"א, ולעיל הארכתי בזה, ע"ש.

דבי רבי ישמעאל תנא אלו כללי כללות ואלו

היא, ולכן יכולין להפסיקו בתרי שיטי. ומעיקרא אמר דבב' תיבות מפסקי לה, פריך שפיר מכדלעומד דמפסקי לה בב' תיבות, אע"ג דאין לו מובן, ע"ש, וא"כ מהני שמות דהקשה מהר"א ששון לא הוה מצי להקשות, דכל הני אית להו מובן, וכמו דלבסוף מחלקינן בהכי לענין תרי שיטין, גם מעיקרא מחלקינן בהכי לענין ב' תיבות.

עוד הקשה באור תורה דממה נפשך, אי חדא שמא הוא למה פסקינן בשתי תיבות, ואי תרתי שמאה נינהו, א"כ אפילו בשני שיטין ליפסק להו, וכן הקשה הרב גט פשוט בסימן קכ"ט, וע"ש שנסתפק אי אפילו בדיעבד פוסל בשני שיטין, והביא רביה מתשובת הרמב"ן דאפילו בדיעבד פסול. והקשה על זה דאם אפילו בדיעבד פסול, א"כ למה לכתחילה כותבין בב' תיבות, בשלמא אם נאמר דדווקא לכתחילה הוא דבשני שיטין לא, י"ל דבב' תיבות אין הקפדה כלל, ע"ש. ובאדמת קודש ח"א דף קב [אהע"ז סי' מ"א] הקשה על זה, דאדרבה בגמרא מוכח דבב' שיטין פסול, דאם נאמר דדווקא לכתחילה אין כותבין בב' שיטין, א"כ אין רביה מכדלעומד, כיון דבדיעבד כשר בכדלעומד נמי, ע"ש. ולפי זה י"ל בזה דעת הרמ"ה, דוודאי אי הוה אמרינן דבשני שיטין דווקא לכתחילה הוא דלא, הא בדיעבד שפיר דמי, א"כ הוה מוכרחין לומר דבב' תיבות אפילו לכתחילה שפיר דמי, אמנם השתא דמוכח בגמרא דבשני שיטין אפילו בדיעבד פסול, א"כ כיון שכן אפילו בב' תיבות אין ראויין לחלקן מתחילה עכ"פ, כיון דחזינן דיש קפידא בשני שיטין ופסולא נמי. אמנם עדיין קשה מתחילת הסוגיא, דאמר אלא מעתה כדלעומד דפסקי להו ספרא לתרי, וודאי משמע דאף לכתחילה הוא. וצריך לומר לשיטת הרמ"ה דפסק ספרא לתרי בדיעבד קאמר, ומביא רביה מדיעבד דכשר כמו בת היענה לכתחילה, שמע מינה דחדא שמא הוא, ותירץ בתרי שיטי לא פסקי להו, ואז אפילו בדיעבד פסול, וא"כ שפיר יש לחלק בין כדלעומד לבת היענה. ומה שתירץ באור תורה דבריו דחוקים מאוד, וכבר כתב בעל מנחת שי כי כוונתו רצויה, אבל הפירוש אינו רצוי, והוא עצמו העיד שהוא דוחק, ובעל מנחת שי כתב שהיה להרמ"ה. ועיין בשו"ת שב יעקב [שאלה נ"ו] שהאריך בזה, ועיין בשביתת יו"ט בדף כג [הלכות ס"ת סי' ט'] ולהלן בארוכה, ועיין בית שמואל סוף סימן קכ"ט, ובגט פשוט שם.

יש לו אצבע יתירה וזפק וקורקבנו נקלף. עיין על דברי רש"י קהלת יעקב [אלבעלי] מד ע"ג, ע"ד [מאכ"א פ"א הי"ח].

שכן ונדמה קאמרינן. וכתב רש"י דומה לו

לפי דבריהם דהתם אוכל ממש הוא. ולכן נראה, דכוונתם דבל תשקצו לא הוה רק איסור מדרבנן, אבל אבר מן החי הוה איסור דאורייתא, ולכן אתא לאשמועינן הברייתא דליכא איסור תורה דהיינו אבר מן החי, רק איסור דרבנן. אמנם בדבר זה אי בל תשקצו הוה איסור תורה או איסור דרבנן, נחלקו האחרונים, כי הב"י ביו"ד סימן קי"ו נסתפק בדעת הרמב"ם אי הוה דבר תורה או לאו, אמנם הט"ז כתב [שם סק"ו] בפשיטות דהוה מן התורה, והא דלא לקי עליו, משום דהוה לאו שבכללות⁷¹. והפ"ח הכריע דהוי מדבריהם, והביא ראיה מדברי הרמב"ם בספר המצוות [לאוין קע"ט] שכתב דאינו חייב מלקות, כי פשטיה דקרא בשרץ מיירי. גם בגינת וורדים חלק יו"ד כלל ג' סימן א' הביא ראיה מדברי הרמב"ם הללו בספר המצוות, עד שתמה על הב"י למה נסתפק בדעת הרמב"ם. הן אמת שיש לי ספק אם הב"י ראה ספר המצוות להרמב"ם, כי כמדומה לא נדפס עד שנת ש"י, אמנם אפילו אם ראה אין הכרח מדבריו בספר המצוות, כי יש לפרש דבריו דלעולם הוי מדאורייתא, רק כיון דעיקר קרא לאו להכי הוא דאתא, לא לקי, וכן מצינו להרמב"ם פעמים אחרות.

וראיתי להרב בית יעקב בדף עה ע"ד [שאלה ק"ג], שכתב דלא חמיר איסור בל תשקצו בחגב טהור מאיסור דחגב טמא עצמו, דבחגב טמא בעי שיעור כזית, א"כ בחגב טהור ליכא משום בל תשקצו אלא בבריה שלימה, אבל בתולש אבר ליכא בל תשקצו, כיון דלית ביה כשיעור, וכתב דזה כוונת התוספות בעבודה זרה [לח, א ד"ה לעולם] ובשבת [צ, ב ד"ה דלא] במה שכתבו דבתולש אבר ליכא בל תשקצו כיון דלית ביה שיעור. ומלבד דברי התוספות דע"ז ושבת אין מורים כן, אף גם יש לדון דבל תשקצו אין צריך שיעור כלל, דהרי בדבר קטן משקץ עצמו⁷². ושוב בא לידי חקרי לב ח"ב, ובסימן ק"מ האריך להביא דעות הפוסקים אי הוה מדאורייתא או מדרבנן, ודברי הרמב"ם שבספר המצוות פשיטא ליה דמדאורייתא קאמר⁷³. ולענ"ד אע"פ שאין הכרח לומר דמדרבנן קאמר, גם אין הכרח לומר דמדאורייתא קאמר. ושוב הביא דברי הריטב"א במכות שכתב בשם הרמ"ה דאיסור זה הוי מן התורה וכו', האחרונים חלוקים עליו, והרב חקרי לב גמגם בדבר. ומדברי התוספות

פרטי פרטות. עיין בראב"ן סימן ט"ו פירוש הסוגיא. תוספות ד"ה רבי יוסי. עיין חקרי לב ח"ב סימן ל"ט דף נט, וסימן מ"א דף סד [להל' שרצים ותולעים].

תוספות ד"ה אע"פ שאין לו עכשיו כו'. אבל בכל צרתם לא צר [ישעיה סג, ט] לא מוכח מגופא דקרא שהקב"ה כביכול מיצר בצרתם של ישראל, אלא מקרא אחר דכתיב [תהלים צא, טו] עמו אנכי בצרה. וקשה, דבתענית דף טז [ע"א] אמרינן, למה נותנין אפר מקלה ע"ג התיבה, אמר רבי יהודה בן פזי כלומר עמו אנכי בצרה, ר"ל אמר בכל צרתם לו צר, הרי מוכח דר"ל מבכל צרתם לא צר נפקא ליה, דאי מעמו אנכי בצרה, א"כ מאי חולק על ר"י בן פזי, דהרי גם הוא נפקא ליה מעמו אנכי בצרה. וצ"ל להתוספות דבאמת לא פליגי, אלא דרבי יהודה בן פזי קאמר מעמו אנכי בצרה, ולפי הוה אפשר לפרש דדווקא מעמו אנכי בצרה הוא דילפינן לה, אבל מכל צרתם לא צר לא ילפינן מידי, כיון דכתיב לא באל"ף, לזה בא ר"ל ופירש דהשתא דכתיב עמו אנכי בצרה, גם בכל צרתם לא צר מפרשינן ליה הכי. ועיין מה שכתב מהרש"א שם בסוטה, דנראה דלא ראה דברי התוספות דכאן. ועיין במענה לשון שבספר גאות יעקב דף כד, וביעיר אוזן דף נ ע"ד [מערכת הל' אות כב].

תוספות ד"ה וכי תימא. עיין יבין שמועה דף נב [כלל קכ"ט].

דף סו, א. במאי קמיפלגי וכו', בראשו ארוך קמיפלגי. חקרי לב ח"ב בסימן ל"ט ובדף סב [סימן מ"א].

תוספות ד"ה במאי קמיפלגי וכו'. בין חיים בין מתים ואינו חושש, ואע"ג דאוכל לאו דווקא, דבחיים איכא משום בל תשקצו, מ"מ נקט אוכל למימר דליכא איסור אבר מן החי. ויש לדקדק דמאי נפק"מ אם איכא איסור אבר מן החי או איסור בל תשקצו. ועיין בע"ז דף לח [ע"א בתוס'] ד"ה לעולם דלא ידיע, שכתבו דמיירי בחתך אבר ורחצו היטב דליכא משום בל תשקצו, וא"כ י"ל דכוונתם כאן ג"כ לזה דקתני אוכל חיים באופן דליכא משום בל תשקצו. אמנם אין נראה כן, חדא, דא"כ לא הוה לסתום כל כך, ועוד שהרי כתבו דאוכל לאו דווקא, ומשמע דאינו אוכל, והרי

71. ראה מג"א סי' צ"ב סק"ב, דברי חמודות ברכות פ"ג אות פד והלבוש דדעתם דאיסור דרבנן הוא, ועי' בתבואות שור סי' י"ג בק"ב באריכות גדולה, ועי' במנחת חינוך מצוה קסג אות ב.

72. ראה בחינוך סי' תעב דכתב בדבר מועט אין בו משום בל תשקצו.

73. ראה רמב"ם מאכ"א פי"ז הכ"ט שאינו אלא מדרבנן.

הללו נראה דהוה דרבנן, אם לא נפרש דבריהם כמ"ש בשבת וע"ז.

דף טו, ב. תנן התם כל שיש לו קשקשת. עיין בתבואות שור דף קב [בכור שור] במה שהשיג על הפר"ח, ומה שהקשה על הרב מעדני מלך.

הוה אמינא מאי קשקשת סנפיר. והקשה מהר"ש הלוי בחאו"ח סימן כ"א, דלעולם לכתוב קשקשת ולא לכתוב סנפיר, ואי משום דהוה טעינן דקשקשת היינו סנפיר, זה אי אפשר, שהרי סנפיר יש בכל מה שבים, ואם התורה רצה להתיר כל מה שבים, למה לו לכתוב כל אשר יש לו, לכתוב לכל אשר במים תאכלו, אלא וודאי יש בים דברים שאין מותרים באכילה, ע"ש. ובוודאי יש בהם דברים שאין להם סנפיר כמו השרצים שבים, וכן חיות שבים שיש להם רגלים ולא סנפירים, ולפי מה שכתב הפר"ח גם הם בכלל זה, דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, ועיין לעיל כב [ע"ב תוס'] ד"ה איצטריך.

והשתא דכתב רחמנא סנפיר וקשקשת, ממאי דקשקשת לבושא הוא. רש"י פירש דעיקר הקושיא הוא לכתוב קשקשת ולא בעי סנפיר, אבל זה לא מקשה דמנלן דקשקשת לבוש, דא"כ על כל המלות שבתורה אפשר לשאול כן מנלן דהפירוש הוא כך, ואע"פ שהביא ראיה משריון קשקשים הוא לבוש, זה הוא לחזק דהפירוש של קשקשת מורגל בפי הכל, וכ"כ מהר"ש הלוי בחאו"ח סימן כ"א. אמנם מהתוספות דלעיל דף קב [ע"ב סד"ה איצטריך] משמע, דבקשקשת שפיר יש לפרש נמי סנפיר, דהוא דבר המסכסך את היד, וא"כ י"ל דהקושיא כפשוטו, כיון דקשקשת משמעותו שניהם, מנלן לתנא לומר אלו הן קשקשים הקבועים בו.

תוספות ד"ה כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר כו'. התוספות במסקנתם לחד תירוצא כתבו דמאדם קים להו. ועי' לעיל דף סא [ע"א תוס'] ד"ה כל עוף כתבו גבי עופות, דקבלה היתה מימות נח, ולא כתבו נמי מאדם הראשון. וצ"ל, דבשלמא בנח היה צריך לבדוק בפנים ולשוחטם והיה יכול לידע, אבל אדם לא הכירם רק מכח מה שעברו לפניו, ובדגים הוא שראה הסימנים בהם למראית העין, אבל בעופות ע"י העברה בעלמא לא היה יכול לידע הסימן של קורקבנו נקלף. ועיין מהרש"א.

תוספות ד"ה הוה אמינא מאי קשקשת סנפיר. עיין בגופי הלכות דף יג [פ"א כללי אות א' כלל נ"ו] שהקשה, דא"כ אפילו שתירץ לו דאשכחן קשקשת שהוא לבוש, מאי הדר פריך ולכתוב קשקשת, ומאי

קושיא, אפילו דאשכחן שהוא לבוש, מ"מ כיון דשייך לפרש נמי סנפיר, הא איכא למטעי, ולהכי איצטריך למכתב. ולענ"ד דהתוספות לא כתבו כן אלא לפי הוה אמינא, דאמר אי לא כתיב סנפיר הוה אמינא קשקשת הוא סנפיר, דאיך אפשר לומר כן, וכי איכא ספיקא, ובעל כרחך צ"ל דאפשר לפרש בקשקשת תרווייהו, אבל השתא הדר ביה וסבר דעיקר מילת קשקשת דווקא קשקשים, וא"כ שפיר פריך לכתוב קשקשת. וע"ש בגופי הלכות.

תוספות ד"ה יגדיל תורה. עיין מהר"ש הלוי חאו"ח סימן כ"א, ובגופי הלכות שם.

ת"ר ממשמע שנאמר אכול את שיש לו, שומע אני כו'. עיין במגילת אסתר בשורש הששי דף לד ע"ב שכתב, דקשיא ליה על הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"א ה"א] שמנה בדיקת דגים מצות עשה, שהרי מכאן נראה שהצווי שבא בדגים טהורים לא בא לומר שנבדוק בסימניהם, דאם כן איך אמר ממשמע שנאמר אל תאכל את שאין לו, שומע אני אכול את שיש לו, והא איצטריך לכתבו כדי לצוות עלינו מצות בדיקתם, ע"ש. ולענ"ד דעת הרמב"ם דזה נכלל בתירוץ הגמרא, והעשה נחלק לשני חלקים, הטהורים הוא עשה בבדיקתם, ובטמאים הוא לאו הבא מכלל עשה, וכן מבואר ברמב"ם שם בספר המצוות [עשין קנ"ב], כי מכאן הוציא הרמב"ם את דינו, וע"ש.

היכן התיר בכלים. קרבן אהרן דף סו [ויקרא ריש פ"ח].

לא ס"ד, דכתיב וכל אשר אין לו. קרבן אהרן [שם].

ואימא במים כלל. חקרי לב ח"ב [סי' ל"ט להל' שרצים ותולעים].

שני כללות הסמוכים זה לזה הטל פרט ביניהם. עיין בארוכה על הסוגיא: חקרי לב ח"ב סימן ל"ט, ועיין עוד שם בסימן מ' [להל' שרצים ותולעים], ופרי חדש יו"ד סימן פ"ד.

רש"י ד"ה שיכול. קרבן אהרן דף סו [שם]. תוספות ד"ה אימא בכלים. קרבן אהרן דף סו [שם].

דף טו, א. דבי רבי ישמעאל תנא במים במים שתי פעמים. עיין בשו"ת הרשב"א ח"ג דף סו ע"ד [סי' שמ"ד], ונראה משם כי הוא מפרש הסוגיא כפירוש התוספות ולא כרש"י, ובחידושו לא נראה כן, אמנם בתורת הבית תפס ג"כ שיטת התוספות.

היינו רביתיה, ומנא תימרא דתניא מנין לרבות בורות שיחין ומערות כו'. וכתב הרב מגילת ספר בחלק עשין [מ"ח] דף ע ע"א, דמזה ראיה דספיקא

ושותה, דווקא קאמר דשוחה ושותה, אבל בכלי לא ישאב, דחיישינן שמא יפרוש על דופני הכלי, וזה לאו היינו רבתייהו, דבתחילה היה בבור ואח"כ בכלי, וכזה פירש הב"י [סי' פ"ד ס"ב] דברי הרא"ש וכן שאר אחרונים. ולפי זה שפיר הוכיח מהך ברייתא, דהא בעל כרחך הך ברייתא גופא שחושש להך חששא דלמא פירש, מדקאמר דווקא שוחה ושותה, אבל בכלי לא ישאב, דא"כ כיון דחיישת להך חששא, א"כ בבור נמי ליתסר מהך חששא דילמא כבר פירש, אלא וודאי מוכח דבור גופא לא חיישינן, דאפילו ידעינן דפירש ליכא איסורא דהיינו רבתייהו, אבל בכלי כשישאב לאו היינו רבתייהו, וא"כ דינא דרב הונא מוכרח, דבכלי גופא הגדלים שם נמי הוי רבתייהו, ולכן נמי לא הוי מצי להוכיח מכלים גופייהו, דהא אמרינן באמת לפי דין תורה לא חיישינן. אבל השתא דברייתא אמרה דווקא שוחה ושותה, א"כ מוכח דהברייתא גופא חושש או מדאורייתא או מדרבנן, ואפי' הכי במקום רבתייהו שרי, וא"כ הוא הדין בכלים נמי דינא הכי הוא. ואדרבה יש להוכיח מכאן דספק רק מדרבנן אסור, דאי ס"ד מדאורייתא אסור, למה לא הביא ראייה מכלים גופייהו דהתירה התורה, ולמה לא נחוש שפירשו, אלא וודאי מכלים לא הוה מצי להוכיח, ד"ל דהתורה לא אסרה מספק, רק מהברייתא מוכרח שפיר, דהרי הברייתא גופא חששה לספק וכמ"ש. והא דקאמר רב הונא ועבר משום השרץ השרץ על הארץ, לאו עובר ממש קאמר, דהא מדאורייתא שריא, אלא באיסור דשרץ השרץ על הארץ קאמר, וכ"כ בחקרי לב. ומיהו יש לדחות, דלעולם ספק אסור מדאורייתא, והא דלא הוכיח מכלים, דאין כוונת המקשה להקשות דלא חיישינן להכי, אלא הוא סבר דאפילו וודאי פירש כל שחזר למים ליכא איסורא, וזה לא היה יכול להוכיח מכלים דלא אמרינן כן, אבל מברייתא שפיר הוכיח, מדקתני דווקא שוחה ושותה וכמ"ש. ועיין במהר"ם שיף.

רש"י ד"ה במים במים שני פעמים. תולדות יצחק [קעא ע"ד - חי' חולין].

תוספות ד"ה במים במים. חקרי לב ח"ב דף סו ובדף סב [י"ד סי' מ', מ"א להלכות שקצים ורמשים].

דף סז, ב. קישות שהתליע באיביה אסורה. וכתב רש"י כיון דמהלכת בקישות והיא מחוברת לקרקע, שורץ על הארץ קרינן ביה. וכן דעת הרבה פוסקים, דכל שאין לו מקום לרחוש מותר. ובש"ך סימן פ"ד [סקי"ט] כתב דלא ידע מהיכן למדו הפוסקים כן מדברי רש"י, והוא תמוה, דהרי דברי רש"י בפשוטו

דאורייתא לחומרא מן התורה הוא, דאם לא כן, מאי ראייה מיייתי מברייתא דדריש קרא דאורייתא, נהי דהתורה לא חששה לדילמא פריש, אבל רבנן חששו לדילמא פריש ואסור מספק, אלא וודאי דס"ל דספיקא דאורייתא דאזלינן לחומרא, היינו נמי מדאורייתא, וא"כ מוכיח שפיר, אם איתא דיש לחוש לדילמא פריש, איך התירה התורה לשתות מי בור ושיח שיש בהם תולעים, אלא וודאי היינו טעמא דהיינו רבתייהו ואתי שפיר, דרב הונא אמר והרי הוא עובר משום השרץ השרץ על הארץ, ואם איתא דספק דאורייתא דרבנן היכי קאמר והרי עובר, ע"ש.

ואין כוונת הרב לומר, דדעת רב הונא דאפילו אי לא פריש עבר על הלאו, כיון דספק אסור מדאורייתא, א"כ הרי הוא כוודאי, דאף אם נאמר דספק אסור מדאורייתא, מ"מ כשלא עשה האיסור כגון שלא פירש, נהי דאיסורא עבר, מ"מ לאו לא עבר, ופשיטא נמי דאין לוקין. אלא כוונתו, דאם נאמר דספק אסור מדאורייתא, א"כ כשפירש עבר משום השרץ השרץ על הארץ, וכשלא פירש עביד איסורא, אבל אם נאמר דספק מותר מן התורה, א"כ אפילו כשפירש לא עבר משום השרץ השרץ על הארץ, דוודאי אסרה תורה ולא ספק. ובחקרי לב ח"ב כתב בדף קפט [י"ד סי' קי"ח להל' קונטרס הספיקות] דכי פריך וליחוש דילמא פריש, לאו על עיקר לימוד הברייתא דדריש מתאכלו פריך, דאין הכי נמי דספק שרי מדברי תורה, אלא על לישנא דברייתא פריך, דקתני שוחה ושותה מהם ואינו נמנע, משמע דלגמרי הותר, ולא חשו בה רבנן מידי, דאי אסור לפחות מדבריהם, לא שייך כי האי לישנא שוחה ושותה ואינו נמנע, דמשמע דליכא למיחש למידי, עכ"ל.

ולענ"ד הקלושה קושיא בזה לא מיתרצא, דוודאי כיון דדריש קרא דאורייתא הוצרך לומר הכי לפי דעתו דספק מותר מן התורה, ואין ראייה כלל מן הברייתא. והרב מגילת ספר הביא משם הרמב"ם, והוא הדין דהיכא שהוא מצוי חיישינן. ולכאורה סברא זו מוכרחת, דהא קשה, למה הוכיח מבורות דליחוש דילמא פריש, ולמה לא הוכיח מכלים גופייהו, דהא משמע לעיל בברייתא, דכלים מפורשים יותר בתורה להתיר מבורות שיחין ומערות, וא"כ תיקשי מכלים גופייהו דלא אסרה תורה, וניחוש דילמא פריש, אלא וודאי צ"ל דבכלים לא הוי מצוי, וא"כ י"ל דהתורה לא חששה לספק, אבל בבורות הוי מצוי, וא"כ אי הוה אמרינן בפירש אסור, א"כ היה לנו לחוש לספק, ולכן הביא ראייה דווקא מבורות ולא מכלים גופייהו. ועוד י"ל לפי מה שכתב הרא"ש הא דקאמר שוחה

דאסירא, דאי לא, אדאיבעיא לן בפירשה ומתה, ליבעי בפירשה ולא הלכה, אלא וודאי אע"פ שלא הלכה כל שהוא בארץ או במחובר לקרקע, שרץ השורץ על הארץ מיקרי, עכ"ל.

ולפי מה שכתבתי בדעת רש"י לא קשה, דרש"י סבר דתרווייהו בעי, שריצה וגם על הארץ, אלא דמיבעיא ליה אי בעי שריצה דווקא על הארץ, או סגי בשריצה אע"פ שאינו על הארץ אם אח"כ הוא על הארץ, ואין פירוש הפסוק שיהיה השריצה על הארץ, אלא כל ששרץ ואח"כ הוא על הארץ מיקרי שרץ השורץ על הארץ, וא"כ בתלוש ששרץ, ואח"כ הוא על הארץ, שפיר י"ל שהוא בכלל שרץ השורץ על הארץ, אבל במחובר אע"פ שהוא על הארץ, מ"מ כיון שלא שרץ לאו שורץ על הארץ מיקרי. אמנם עוד הקשה הר"ן לעיל, דוודאי כיון שהוא בקישות הוי כמו שהוא על הארץ, וא"כ בעל הארץ וודאי אף שלא ריחש אסור, וא"כ הוא הדין בקישות. ובאמת זו הקושיא חזקה על רש"י, וצ"ל דרש"י אינו סובר דבקישות הוה כעל הארץ ממש, דעל הארץ כיון שאין דבר מעכבו מלשרוץ, א"כ לעולם קרינן ביה השורץ על הארץ, אבל בקישות אם אינו יכול לשרוץ לא הוי שורץ על הארץ, דדווקא אם יש לו מקום לשרוץ הוי הקישות כעל הארץ, אבל אם אינו יכול לשרוץ לא הוי כעל הארץ, דעל הארץ יכול לשרוץ, ובקישות אינו יכול לשרוץ.⁷⁷ ושוב ראיתי בריח שדה סימן ז' שגם הוא כתב לתרץ קושית הפר"ח באופן אחר, ע"ש. ומה שתירץ לקושית הר"ן לעיל, לענ"ד דבריו דחוקים, וע"ש בריח שדה סימן ז' וסימן ח'. ועיין בבית דינו של שלמה [יו"ד סי' י"ט] על פרטי דינים הללו, שהוא החולק על מה שכתב שם בריח שדה, ובסוף ספר חנן אלקים תשובה מהרח"א, ובמשאת משה ח"ג חיו"ד סימן ה' תשובת הרב המחבר ותשובת הרב פרח שושן. ועיין פרי האדמה ח"ג דף מא ע"ד [הל' מאכ"א פי"ח הל'], ועיין פסחים קטו [ע"ב בתוס'] ד"ה קפא. תולעת שבעיקרי זיתים ושבעיקרי גפנים. עיין בריח שדה סימן ח', ובתוספות פסחים שם.

פרשה ומתה מהו. עיין מה שכתב הרמב"ם בלא תעשה קע"ח, ובמה שהשיג עליו הרמב"ן בשורש הששי דף מג ע"ב, ובמגילת אסתר שם, ובלב שמח דף פא [שורש ט], ובקנאת סופרים. ועיין מה שהשיג בפר"ח על הרב מגילת אסתר. ועיין בחינוך [מצוה קמג] דהבין דברי הרמב"ן כמו שהבינם הרב מגילת

מורין כן, וכן הבינו התוספות מדברי רש"י, ואף שאר הפוסקים⁷⁴ למדו כן, וכבר הרגיש בזה בנקודות הכסף, וגם האחרונים השיגו עליו. אמנם כמה מהראשונים⁷⁵ חולקים על רש"י, ובוודאי ראוי להחמיר⁷⁶ אף שבשו"ע פסק להקל, עכ"פ יש לנו צד היתר במה שהמון מקילים בזה במינים הגדלים בו תולעים הללו, וממש אי אפשר בבדיקה. ובפלתי [סי' פ"ד סק"ה] כתב דע"פ חכמת הטבע אין גידולו של התולעת כך כמו שנמצא, אלא מעיקרא היה קטן ואח"כ נתגדל, וא"כ יש לחוש שריחש כשהיה קטן. ואחר המחילה, אם תלך בתר חכמת הטבע, כל זמן שהוא קטן אין בו חיות, וכשמתחיל לחיות הוא נוקב לחוץ, וא"כ כשמוצאין אותו עדיין תחת הקליפה זה סימן שלא ריחש כי לא היה לו מקום, ובקטנותו לא היה בו חיות, ועוד דמתחילה כשהיה קטן גם חורו היה קטן ולא היה לו מקום לרחוש, וכל עוד שמתגדל חורו נעשה גדול, וכן נראה הדבר מן החורים.

והפר"ח הקשה לדעה זו, דהא בסמוך אמרינן פירשה מתה מהו, וכתב רש"י מי אמרינן כיון דלא הלכה לאו שורץ על הארץ הוא, או דילמא לא בעינן שריצה, ואסיקנא בתיקו והוא לחומרא, אלמא דלא בעינן שריצה, אלא כיון דהוה מין שרץ אסור מספק, אע"ג דלא שרץ, וכיון דבפרי תלוש אמרינן אע"ג דלא רחשה אסורה, מכל שכן במחובר כשמונחת במקום צר, ושורץ היינו ראוי לשרוץ, ע"ש. ואין ראיה זו מכרעת לדחות דברי רש"י, דבתלוש עכ"פ היה בה חיות ורחשה בפרי עצמו, אלא שזה לא נקרא על הארץ כיון שהפרי בתלוש, וא"כ כשפירשה ומתה קודם שהגיעה לארץ, יש לומר דמכח רחישה מיקרי כשורץ על הארץ השתא דפירשה, דהרי הוה שרץ ממש, ועכשיו הוא על הארץ, אע"פ שלא שרץ על הארץ, אבל במחובר דלא ריחש כלל, א"כ לאו שרץ הוא. ומ"ש הפר"ח דצדדי האיבעיא הוא, כיון דשרץ הוא אע"פ שלא שרץ אסור, אינו מוכרח בדברי רש"י אלא כמ"ש, דהאיבעיא הוא אי בעינן שורץ על הארץ ממש, או דילמא כיון דשורץ הוא, וגם קרינן ביה עכשיו על הארץ, א"כ אסור הוא אע"ג דהשריצה אינו על הארץ, אבל מחובר וודאי דשרי, דהא לאו שורץ הוא אע"פ דהוא על הארץ. והר"ן הקשה ממש קושיא זו על רש"י, דאפילו לפי גירסתו לא מיבעיא ליה אלא בשמתה קודם שהלכה, דשוב אינה ראויה להלך, אבל לא מתה אע"פ שלא הלכה, משמע דפשיטא ליה

74. ש"ע סי' פ"ג סק"ו.

75. רמב"ן, רשב"א [תורת הבית ב"ג ש"ג פד] והר"ן.

76. כ"כ הש"ך [שם סק"כ].

77. קרוב לישובו של רבינו העלה גם הר"ם קזיס בחידושו, ע"ש.

אסתר. ועיין ריח שדה סימן ח' שהאריך בזה, ובאר יעקב דף מט ע"ג [יו"ד ריש סימן פ"ד], ומגילת ספר לאוין [ריש קל"ב] סא ע"ד.

פרשה ומתה מהו, מקצתה מהו, לאויר העולם מהו. ריח שדה דף מא [שאלה ח'].
קוקיאני שרי. ברכות מים נב ע"א [הל' תולעים].

פרק רביעי

כולו, השני הוה בכור לנחלה. וע"ש בבכורות [מו, א] בדברי רש"י ומהרש"א³, ומה שכתבתי שם, ועיין בארוכה באורח לצדיק [יו"ד סי' ד', ה', ו'].
פרוזדור. מה נקרא פרוזדור, נפל מחלוקת בין הרבנים האחרונים בקונטרס מלחמת מצוה, כי הרב גינת וורדים סבר כי מילת פרוזדור לאו בכל מקום שוה, דלענין בכור וכן לענין בשר שיצא ממחיצתו בעינין שיהיה בגלוי לאויר העולם ממש, אבל לענין מילה ולענין טומאת לידה אע"פ שהוא בפנים עדיין ולא יצא לאויר העולם, הרי הוא כילוד. והרבנים המופלגים מהר"ם גלאנטי ומהר"ם בן חביב ובעץ יוסף נחלקו עליו, וגם בפנים מאירות סימן ז', ובקונטרס עגונות למהרח"ש דעתו הרב בעל גינת וורדים, וע"ש, והדבר תלוי בדקדוקי הרבה סוגיות, עיין עליהם שם.

תוספות ד"ה סיפא מאי קמ"ל. דמההיא דבכורות לא שמעינן אלא בלא החזירו כו'. ואין לומר דאם לא החזירו איך נולד השני, דאפשר להוליד שנים כאחת כדמוכח בבכורות [ט, א] דאפשר שיצאו שני ראשים כאחת, ואפילו למ"ד אי אפשר לצמצם דהיינו דהאחד קדם, אבל עכ"פ יש מקום ברחם להוציא שני הראשים, ומהר"ם לובלין כתב דמיירי שנחתך ראשו, ואין צורך, אלא כמ"ש דאפשר שיצאו שני ראשים.
באותו דיבור. וזה נמי אין להקשות דהכי איצטריך לאשמועינן דמה שבפנים אסור לרב יהודה. כוונתם, דמאי מקשה, דנימא דלעולם תני רישא משום סיפא, ואי קשיא הא סיפא גופא תני לה בבכורות, י"ל דאדרבה, כיון דתני לה בבכורות, א"כ יקשה לן למה צריך לאשמועינן הכא, ובעל כרחך צ"ל דנהי דידעינן מבכורות דהוציא ראשו הרי הוא כילוד, מ"מ י"ל הכא דווקא לענין הראש הרי הוא כילוד ואסור, אבל השאר מותר, ולהכי תני הכא לאשמועינן דלא לבד הראש אסור, אלא אף מה שלא יצא לחוץ אסור, וא"כ כיון דאיסור דסיפא אעובר קאי ולא אראש, הוא הדין מותר

דף סח, א. מן הטחול ומן הכליות אסור באכילה. וכתב רש"י דלהכי נקט הני, משום דמידי דלא מטרפי בה הוא, וכן כתב הרע"ב. ובתוי"ט הרבה לתמוה, דהא לעיל דף נה מסקינן דאף הבהמה אסורה, ואידי דקתני רישא אעובר קתני נמי הא אעובר, וכבר כתבתי לעיל דבנוסחא שלו בגמרא היה חסר התירוץ השני לעיל בגמרא [נה, א] דמתרץ ניקב לחוד ונחתך לחוד, ולהך תירוץ נחתך כשר, ורוב הפוסקים פסקו כן, אלא דקצת פוסקים פסקו כלישנא קמא, ורש"י והרע"ב פסקו כלישנא בתרא, ולהכי כתבו כן כאן, וכן כתב הרשב"א בדעת רש"י. אמנם הש"ך והט"ז בסימן מ"ד כתבו בדברי השו"ע כמו שכתב רש"י כאן, אע"פ שדעת הב"י והרמ"א להטריף בנחתך, ובעל כרחך צ"ל דכוונתם דמיירי בקולשיה דנחתך כשר כמו ניקב¹. ובאמת היה יכול הגמרא לתרץ כן לעיל, אלא דבהוה אמנא דגמרא לא הוי מחלק בהכי. ואפשר דרב עורא גופא לא הוה מחלק בהכי, ולהכי תירץ הגמרא בענין אחר, אבל לדידן שפיר מצינו לפרושי כן, וכן נראה מדברי הר"ן. ועיין מה שכתבתי לעיל בדף נה, ובמחזיק ברכה דף לג ע"ב [סי' מ"ג], ובמקום שמואל בחידושי ליו"ד בסימן י"ד.

כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר. עי' לקמן קיו [ע"א תוס' ד"ה מה להלן].
דיצא ראשו הויה לה לידה, תנינא כו' אדם מבהמה לא יליף. עיין בקונטרס מלחמת מצוה שבסוף שו"ת דרכי נועם [מצוה כה], ובפנים מאירות ח"א סימן ז', ובאורח לצדיק דף יט ולהלן.

הבא אחר נפלים אע"פ שיצא ראשו חי. וכתב רש"י שהוציא ראשו והחזירו ואח"כ יצא אחיו. ובעל כרחך דבהכי מיירי, דאי לא כן א"כ כבר נולד, וא"כ איך הוה בכור לכהן, אלא וודאי בתאומים צריך לאוקמיה² והנפל קדמו לאחר בראשו לבד, וא"כ הראש פוטרו לרחם לענין כהונה, דהנולד אחריו אינו בכור לכהן, אבל לענין נחלה לא מהני, דאפילו נולד

1. וכן כתב כאן הר"ן.
2. כ"כ רש"י בבכורות, ועי' בחת"ס והמהרי"ט [בכורות פ"ח אות ס, א] ההכרח לזה, אבל הרמב"ן מוקי לה אפילו
3. בנדה מב, ב על תוד"ה וכדרב אושעיא.

ע"ש. ולענ"ד אין ראייה זו מכרעת, דאדרבה ק"ו הוא, ומה לענין טומאת נידה דמטמא אע"פ שלא יצא לאוויר העולם, סגי בראשו דהוה ככולו, מכל שכן היכא דהראש יצא לאוויר העולם, דפשיטא דאיכא למימר דהראש הוי ככולו. ואדרבה לכאורה יש לדייק איפכא, דלכאורה קשה בדברי התוספות דמשמע דהוה מצי למפרך מנידה, אלא חדא מינייהו נקטי, ולכאורה היא קושיא אלימתא, דהרי עכ"פ ממתניתין דבכורות הוי רק דיוקא לתרץ התוספות, והעיקר הוא ממתניתין דנידה, א"כ פשיטא דעדיפא להביא ממתניתין דנידה דשם מפורש, וכן הקשה מהר"ב הלוי באורח לצדיק [יור"ד] דף יט ע"ג [סי' ד']. אלא וודאי צ"ל דאע"ג דהיה יכול להקשות מנידה ושם מפורש, ובערך זה הך דנידה עדיפא, מ"מ כיון ששם פרוזדור הוא בענין אחר, וגבי בכור הוי פרוזדור כי הך דהכא, להכי בערך זה מתניתין דבכורות עדיף, וא"כ שקולים הם. ושוב ראיתי בקונטרס מלחמת מצוה דף כה ע"א כתב כמ"ש, דכיון דלמדנו דראש הוי כילוד, א"כ אין חילוק, דבכל מקום שיהיה הראש עושה כילוד.

תוספות ד"ה אדם מבהמה לא יליף כו'. דאי בפרוזדור דהתם איירי הכא כו', אלא פרוזדור דהתם הוא בית החיצון. דברי התוספות מגומגמין, דוודאי פרוזדור לאו הוי בית החיצון, דבית החיצון הוי חוץ לפרוזדור, ופרוזדור הוא צוואר הרחם, וכן מוכח בנידה [יח, ב], וכן כתב הרמב"ם [איסורי ביאה פ"ה ה"ג], וכבר עמדו על זה הרבנים המובהקים בקונטרס מלחמת מצוה. אמנם נראה כוונת התוספות דמה שאמרו פרוזדור הוא חוץ לפרוזדור, וכונתם, דכאן בעל כרחך קורא פרוזדור עובי הירכיים, ובזה יש חילוק בין אדם לבהמה, דגבי בהמה אין עובי הירכיים מעכבין הלידה, ובאדם עובי הירכיים מעכבין הלידה, דאי ס"ד דפרוזדור דהתם מיירי, א"כ מה חילוק יהיה באדם כיון דאית ליה פרוזדור, הא מיירי שהראש כבר הוא חוץ לפרוזדור, וא"כ פרוזדור כמאן דליתא דמי ואדם ובהמה שוין, אלא וודאי כאן קורא פרוזדור עובי הירכיים, וא"כ שפיר יש לחלק בין אדם לבהמה וכמ"ש, חוץ לפרוזדור דהתם הוא שיצא רק מצוואר הרחם, ועדיין הוא בבית החיצון, ובזה אין לחלק בין אדם לבהמה, אבל כאן מיירי שיצא גם מבית החיצון, וא"כ יש דבר אחר שמעכב דהיינו עובי הירכיים. ופשטות דברי התוספות מורים כדברי הרב גינת וורדים, ולא כהרב פנים מאירות לדעת הרב גינת וורדים, דתיבת פרוזדור אין משמעותו שוה, ויש חילוק בין לידה דטומאת היולדת ובין לידה דבכור ובשר היוצא חוץ למחיצה, א"כ אין כאן קושיא מהך דנידה כלל, דהרי לא דמי להדדי, וכל אחד דינו חלוק מחבירו,

דרישא נמי דווקא אעובר קאי ולא על הראש. ולרבי יוחנן דאמר אף האבר מותר ברישא י"ל איפכא, דתני סיפא אגב רישא, דכשם דברישא האבר מותר, הוא הדין בסיפא דווקא הראש אסור, ואע"ג דהראש בלאו הכי ידעינן מבכורות דאסור, מ"מ אגב רישא תני. ותירצו התוספות דלכולי עלמא ידעינן זה מבכורות, דכיון שהוא כילוד אף מה שהוא בפנים אסור. וכן פירש בתפארת שמואל דף לא [חולין סח ע"א], ע"ש. ואמת שלדברי רב יהודה זה נראה כוונתם, אבל מה שכתב בדברי רבי יוחנן אין נראה, דאין סברא לומר כן לרבי יוחנן, דא"כ סיפא מיותר לגמרי, דלא לבד מבכורות שמעינן לה, אלא גם מרישא דהכא, וכי יהיה הראש גרע משאר אבר דלא יהיה אסור. לכן נראה דקושייתם דווקא לרב יהודה דמיניה סליקא הגמרא, וכונתם בתירוץ דכיון דאפילו לרבי יוחנן אסור, א"כ לרבי יהודה פשיטא דאסור.

תוספות ד"ה טעמא דראשו מת. תימה דהוה ליה למיפרך בפשיטות כו', משום דאיכא למידחי מאי ראשו רובו. אפשר לומר דכוונתם דהכי קאמר, משום דמהתם איכא למימר מאי ראשו רובו וכדשמואל, קמ"ל מתניתין דהכא דאפילו בראשו לחוד הוה כילוד. אלא דקשה לפי זה דאם נאמר דהתם ברובו מיירי, והכא בראשו לבד סגי, קשה, מהיכי תיתי לחלק ביניהם, ואם נאמר דהכי קאמר, דמתניתין דהכא אתי לאפוקי משמואל אלא סגי בראשו, א"כ עדיין קשיא לשמואל, ובסמוך קאמר הגמרא דרב ושמואל תרווייהו ס"ל דאבר עצמו אסור, וא"כ סוגיית הגמרא דכאן גם אליבא דשמואל הוא. ואפשר לומר בכוונתם, דמהתם איכא למידחי מאי ראשו רובו, ובנפלים איירי, ובבן קיימא לא שמעינן כלום, וא"כ מתניתין דהכא ס"ל דבבן קיימא אתא לאשמעינן ואפילו לשמואל. אמנם לפי האמת דאיתוב שמואל, י"ל דמתניתין דהכא אפילו בנפלים מיירי ולא כשמואל. ובזה מתורץ מה שהקשה מהרש"א, דמאי פריך מאי קמ"ל תנינא, הא י"ל דאיצטריך לאשמעינן דאפילו ראש נפלים הוי כילוד, דזה לא שמעינן ממתניתין דהתם דמיירי בבן קיימא. ולפי מ"ש ניחא, דהסוגיא אזלא גם לשמואל דס"ל נמי כרב. ועיין בתפארת שמואל דף לא [חולין] שהאריך בזה, ועיין בתבואות שור דף קב [בכור שור].

באותו הדיבור. והוה מצי למפרך הכא ממתניתין דנידה, דתנן [כח, א] יצא כדרכו משיצא רוב ראשו. מכאן הקשה בפנים מאירות לדעת הרב גינת וורדים, דתיבת פרוזדור אין משמעותו שוה, ויש חילוק בין לידה דטומאת היולדת ובין לידה דבכור ובשר היוצא חוץ למחיצה, א"כ אין כאן קושיא מהך דנידה כלל, דהרי לא דמי להדדי, וכל אחד דינו חלוק מחבירו,

לרש"י דמיבעיא ליה לרבי יוחנן, דהרי יש לפרש לדברי האומר אין לידה לאברים, היינו לרב ללישנא קמא דס"ל דאין לידה לאברים, אבל לרבי יוחנן באמת לא קמיבעיא ליה. ושוב ראיתי כן בקהלת יעקב [אלבעלי] דף נ ע"ב [מאכ"א פ"ה ה"י], שפירש כן לדעת רש"י. ונראה דס"ל להמפרשים דוודאי הך איבעיא אדסמיך ליה קאי והיינו ללישנא דמערבא, וא"כ מאן דאמר אין לידה הוא רבי יוחנן, ולכן הקשו על רש"י. ועיין בארוכה בתפארת שמואל [לא ע"ד], ובראב"ן דף כט ע"ב סוף סימן פ"א [ד"ה מה ששאלת] דהביא גירסא אחרת.⁵

תוספות ד"ה ואלבא דר' שמעון. תפארת שמואל [לב ע"ב].

דף סח, א. בן פקועה הבא על בהמה מעלייתא, הולד אין לו תקנה. הב"י בסימן י"ג [ס"ד] הקשה על הרמב"ם, דהשמיט הך דינא דרב משרשיא, והרי הרמב"ם [הל' שחיטה פי"ב הי"א] פסק דחוששין לזרע האב מספק, וא"כ ה"ל לפסוק כרב משרשיא דבן פקועה הבא על בהמה מעליא אין לו תקנה. והפרי"ח [סי' י"ג ס"ד] כתב דהרמב"ם ס"ל כרש"י⁶, דלמאי דקיימ"ל דד' סימנים אפשר ביה רחמנא, א"כ עכ"פ סימנים דידיה יועילו לו להתירו באכילה. אבל התוספות [לקמן עה, ב ד"ה בן פקועה] והרשב"א ושאר פוסקים ס"ל, דכי אמרינן ד' סימנים אפשר ביה רחמנא, הני מילי כשאמו טריפה, דלא הועילו לו סימני אמו, אבל לבן פקועה זה שהועילו לו סימני אמו להתירו באכילה, סימנים עצמן כשחושטין וכאילו לית ליה סימנים דמי, ולפיכך לית לוולד תקנה, וכן כתבו שאר האחרונים, וכ"כ מהרש"ל [יש"ש סי' ט']. ועיין לקמן דף עה [ע"ב] בתוספות ד"ה בן פקועה שכתבו, דמורה נמי לסוגיא דריש פירקין גבי מהו לחוש לזרעו של עובר, דמשמע דעובר היוצא אין לו תקנה בשחיטה, ושוב אינן בני שחיטה להתיר כלום, ולפירוש הקונטרס כולה האי סוגיא דלא כוותיה⁷, וזה דוחק ע"ש, וא"כ הרי הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ה הי"ב] פסק כהך סוגיא דחלב אסור. ואפשר דהרמב"ם לא ס"ל בהא כהתוספות, דהך סוגיא דלא כרב משרשיא, דבוודאי הוא תמוה, דא"כ דבעי דלא כרב משרשיא, א"כ בתחילה מאי הביא רביא מרב

דאדם מבהמה לא יליף, דבהמה לית לה פרודור, וגם אין לה בית החיצון, ותיכף כשיצא מרחם הוי ראשו באוויר העולם, ולכן אמרינן שפיר דהוי כילוד, אבל אדם אית ליה פרודור וגם אית ליה בית החיצון, וא"כ אף שיצא ראשו חוץ לרחם, עדיין הוא בבית החיצון, וא"כ הוה אמרינן כיון שלא יצא לאוויר העולם לא הוי כילוד, קמ"ל דאפי' הכי הוי כילוד כיון שיצא ראשו עכ"פ חוץ לרחם כולו, ואע"פ שעדיין הוא בבית החיצון. ונמצא לפי שיטת רבי אלחנן דאפילו לענין בכור הוי כילוד אפילו כשהוא בבית החיצון, ובזה התוספות נחלקו עליו. ועיין שם בקונטרס מלחמת מצוה, דהרב גינת וורדים רצה להשוות דעת רבינו אלחנן עם דעת התוספות, ולענ"ד אין להם ישיבה אחת, ואין כאן מקום להאריך בזה.

תוספות ד"ה שליא שיצתה מקצתה. ע"ש בבבא קמא.

תוספות ד"ה כסימן ולד כו'. עיין לקמן דף עז דרש"י גריס סימן וולד באשה וסימן וולד בבהמה.

דף סח, ב. מיתבי בשר בשדה טרפה כו'. עיין זבחים פב [ע"ב תוס'] ד"ה כיון שיצא, בכורות י [ע"א תוס'] ד"ה מה להלן, ולקמן ק"ו.

לפי שמצינו במעשר שני וביכורים. מכות יז [ע"ב תוס'] ד"ה איסורא.

במערבא מתנו. תבואות שור קב [בכור שור], קהלת יעקב [אלבעלי] דף נ ע"א [מאכ"א פ"ה ה"י].

איכא בינייהו למיסר מיעוט אבר שבפנים. רש"י פירש דלרבי יוחנן אין חילוק בין לישנא קמא למערבא, ואף למערבא לר"י מותר האבר, ודווקא לרב הוא דפליגי אי אבר הנשאר מותר. והקשו על רש"י דא"כ מאי קמיבעיא ליה לרבי יוחנן בסמוך, הוציא העובר את ידו והחזירה עד שהשלימה לרובו, כיון דהחזיר מהני לאבר גופא, א"כ מהני ג"כ למיעוט הולד. ובתפארת שמואל כתב דלא קשיא, דס"ל לרש"י דהחזיר מהני לרבי יוחנן לאבר היוצא במיעוט הולד, אבל כשיצא רוב הולד, אפילו בחזרה מיבעיא ליה, דילמא ס"ל לרבי יוחנן לאסור אף בהחזיר, כיון דיצא הרוב אף בחזרה, ע"ש⁴. ובאמת עיקר קושית הרא"ש על דמיבעיא ליה לרבי יוחנן דלית הלכתא כוותיה. ובאמת לא ידעתי למה נקטו המפרשים בידוע

5. דכתב דיש גורסים: "איכא בינייהו שיצא רובו במיעוט אבר", דהיינו דיצא רוב העובר ומיעוט אחד מהאברים משלים לרוב העובר.

6. כאן בד"ה אין לו תקנה, ולקמן עה, ב ד"ה אין.

7. דמ"ד ד' סימנים אפשר ביה רחמנא.

4. אמנם כן יישוב הרמב"ן את שיטת רש"י, דכיון שיצא רוב העובר חוזר וניעור איסור אבר היוצא, ומצטרפים כל האברים להחשב כרובו של עובר שיצא והוי כילוד, אולם כתב שאין זה מחוור. ונראה בכל החיבור שלרבינו לא היו ח"י הרמב"ן, כי לא מביאו בשום מקום.

הרמב"ם ור"ח לפסוק תיקו בדרבנן לקולא, וכן כתב הכסף משנה בסוף פרק ט' דהלכות ספר תורה [הט"ו], ובסוף פרק א' מהלכות ציצית [הי"ח], ובפרק כ"ח מהלכות שבת [ה"ג], ובפרק ה' מהלכות יום טוב [ה"ג], ובמקומות רבות אין מספר, וא"כ לכל הפוסקים הללו קשה. וגם מטעם זה נסתר מה שכתב הפלתי עוד, דדווקא כשגוף האיסור הוא דרבנן אמרינן ספיקא דרבנן להקל, אבל לא כשגוף האיסור הוא דאורייתא, ומחמת ביטול ברוב הוא דרבנן, דהרי ממקומות הנזכרים מוכח מאיזה מהם, ואפילו בשגוף האיסור דאורייתא ונהפך למדרבנן, נמי אמרינן הכי. ותו, דממקומו הוא מוכרע, דהרי מין במינו ונשפך דהוי אפילו באיסור דאורייתא, ורק מצד הביטול ברוב אמרינן דהוי דרבנן, ואפי' הכי מתירין, ולמה א"כ כאן לא נאמר הכי דמאי שנא, וא"כ קושית הרב משנה למלך הדרא לדוכתיה.

אמנם אפשר לומר, דכיון דעכ"פ כשהיה החלב עומד בפני עצמו קודם שנתערב בחלב אחר, היה אסור מדאורייתא, ועכשיו שיצא לאוויר העולם הוי ספק דרבנן, בכי הא לא שרינן, כיון דמעיקרא היה אסור בספק איסור דאורייתא, ועיין מ"ש במשנה למלך בהלכות בכורות [פ"ד ה"א ד"ה ומיהו]. אמנם כאן נראה דלא שייך למימר הכי, דלית כאן ספק, כיון דאי אפשר למישתי, רק כשיוצא לאוויר העולם הוי הספק, וא"כ ב' הספיקות חלו ביחד. ולזה נראה שכיון הרב פלתי עצמו שם, אלא שכתב שהוא דוחק. ושוב ראיתי כן בשער המלך ח"ג בכללי הספיקות שלו ס"ס ו"ו. ומה שהקשה עוד בפלתי שם, למה לא קאמר הגמרא דכל חלב מן חלב ודם קאתיא ורחמנא שריא, והוא הדין כאן משום אבר מן החי, ולענ"ד דבריו תמוהים, דהרי הגמרא אמר כל מכח לא אמרינן, ופירש רש"י דאין סברא לומר כיון שבא מכח איסור דליתסר, דהא עכ"פ השתא שריא, וא"כ שפיר קמיבעיא ליה להגמרא דווקא משום אבר מן החי. וגם מה שתירץ לזה אינו עולה כלל לפי סוגיית הגמרא, ועל עיקר דברי הרב משנה למלך הארכתי בזה במקום אחר.

תוספות ד"ה דאתא אבן פקועה דכוותיה. עיין תבואות שור דף קב [בכור שור].
תוספות ד"ה תלתא לא אמרינן. תימה מאי קמיבעיא ליה, הא הוה ליה זה וזה גורם דשריא. עיין בפלתי סימן נ"ז דכתב, דהגמרא דמיבעיא ליה ס"ל דאי אמרינן דחוששין לזרע האב הכל תלוי באב, ולא הוה אפילו זה וזה גורם, ע"ש, ועיין לעיל בר"ן בדף

משרשיא דאמר בן פקועה הבא על בהמה מעליא אין לו תקנה, והרי לבסוף בעל כרחך מוקי דלא כרב משרשיא, וא"כ מעיקרא מאי דחי מרב משרשיא, ואפשר זה באמת קושית התוספות לקמן דכתבו דהוא דוחק. ובעל כרחך צ"ל, דלענין אבר היוצא לא שייך ד' סימנים אכשר ביה רחמנא, דהתם מהני שחיטת אמו לגבי כל הולד חוץ מאותו אבר, וא"כ לא מהני שחיטה דידיה לגבי אותו האבר לחוד, אבל גבי בן פקועה שבא על בהמה מעליא דלא התיר שחיטת אמו אלא חצי סימנים, שפיר אמרינן דמהני שחיטה דידיה להתירו כמו בטריפה, וא"כ הך סוגיא ככולי עלמא אף לרש"י ולהרמב"ם. וכן נראה מדברי רש"י כאן שכתב גבי בהמה מעליא דחצי סימנים שחוטין הן, וגבי בן פקועה דכוותיה כתב דלא בעי שחיטה אלא משום חצי אבר.

ושוב ראיתי בשער המלך בסוף הלכות שחיטה [פי"ב ה"ח] שכתב כן בקצרה. ועי' בפלתי סוף סימן י"ג [סק"ו] שכתב דהש"ך [סי' י"ד סי"א] וב"ח נחלקו בזה⁸, דלהש"ך הוה הבהמה טריפה, א"כ בזבחים דף עד הוה ליה להגמרא לאוקמיה בכי האי גוונא טריפה שנתערבה, ע"ש. ולענ"ד חדא, דלא מיקרי עכ"פ טריפה סתם, דמשמע טריפה גמורה, ותו, דזה הוה בכלל יוצא דופן דקתני התם, ולא הוה צריך למיתני טריפה.

ולמאן אי לרבי מאיר כו' אי לרבי יהודה, איסור יוצא איכא איסור חלב ודם ליכא. עיין קהלת יעקב [אלבעלי] דף נג ע"א [מאכ"א פ"ז ה"ג].
מהו לגמוע את חלבו. עיין במשנה למלך פ"א דמטמאי משכב ומושב הי"ד שכתב להקשות, למה פסקו הך איבעיא לחומרא, לדעת האחרונים דכתבו דשייך ביטול, ואי איכא ששים שרי⁹, שא"כ כיון דשייך ביטול, א"כ מן התורה ברובא בטל, ולא הוי ליה אלא ספק דרבנן ולקולא, כמו בכל תיקו דרבנן דהוה לקולא, אלא וודאי צ"ל דלא שייך ביטול בזה, וכדעת המרדכי בחולין [רמז תשלז] בשם רבינו משולם, דבכל דבר שנתערב מתחילת ברייתו לא שייך ביטול. ובפלתי [יו"ד סי' י"ד סק"ה] השיב עליו, דמצינו תיקו בדרבנן לחומרא, כמ"ש הגהות מיימון, והביאו הב"י בסימן תל"ז, ע"ש. ולענ"ד אין תירוצו מספיק, דהן אמת דהגהות מיימון כתבו כן בשם הרא"ם, אמנם הרי"ף [שבת ל, א בדפי הרי"ף] והרא"ש בפרק במה אשה [סי' ט"ז], וכן הר"ן במקומות הרבה, פסקו תיקו בדרבנן לקולא, והגהות מיימון עצמו כתבו בפ"ב דחמץ [אות ק], כי דעת

9. ראה בב"ח ובט"ז [סי' י"ד סק"ז].

8. לענין אם החלב אסור מטעם דבא מן הטרפה או לא.

תוספות ד"ה אלמה א"ר יוחנן השוחט בהמה. הלכות יו"ט ח ע"ד [בכורות פ"א אות א, ה].

דף טו, ב. בעינן פרסות וליכא. עיין בר"ן שהביא שתי דעות. ולסברא ראשונה מוכח דבהמה שרגליה כרגלי יונה או שאין לה פרסות כלל בוודאי אסורה, אמנם ביונה ורגליה כרגלי בהמה איכא לאיסתפוקי, ומוכח מזה דבהמה כרגלי יונה חמירי טפי, אמנם לסברת האחרונה והיא סברת התוספות הוה מהיפך להיפך, דבהמה שיש לה רגלים כיונה שריא, ודמות יונה אע"פ שרגליה כרגלי בהמה וודאי אסורה. ומהרש"ך בחלק ג' סימן י"ו תמה על זה, ובאמת בתוספות שלפנינו אינו מבואר אלא בהמה בלא פרסה דשריא, אבל ביונה בפרסות מזה לא כתבו התוספות כלום, ואפשר דאף להתוספות מספקא ליה. אמנם נראה בפשיטות דהר"ן למד זה מדברי התוספות, דלפי שיטתם דלא מוקי ליה כלל קרא דבהמה דבעי פרסות לגבי בהמה, שהרי סופו להיות שרי אף בלא פרסות, וא"כ למה יגרע עכשיו שאין לו פרסות, אלא וודאי התורה לא דיברה כלל מזה ממין שיש לו פרסות¹¹. אמנם ביונה דקמבעיא ליה פרסות לאסור, משום שאין סופו מתקיים כשיוצא לאוויר העולם, וא"כ כיון דמשום הך טעמא הוא דאסרינן ליה, א"כ מה חילוק בין אם יש לו פרסה בין אם אין לו פרסה, הא עכ"פ אין סופו להתקיים. אמנם לסברא הראשונה שכתב הר"ן לא תליא כלל בסופו להתקיים, אלא תלוי בפרסות ממש, וא"כ פשיטא דבהמה שאין לה פרסות אסורה, אמנם ביונה שיש לה פרסה עדיין איכא לאיסתפוקי. ומהרש"ך [ח"ג סי' י"ו] שם תלה מחלוקתם בסוגיית הגמרא בנדה [כג, ב], ועיין מ"ש שם. ועיין מה שהקשה חכם אחד בשו"ת דבר שמואל סימן רנ"ג על הר"ן, ומה שתירץ לו המחבר, ועיין תבואות שור דף קב [בכור שור].

אלא עתה קלוט במעי פרה ליתסר. עיין מה שכתבו התוספות בדף הקודם ד"ה ואליא דר"ש, ובהלכות יום טוב בדף ח ע"ד [שם].

תוספות ד"ה יצא רובו הרי זה יקבר כו'. דהיכא דשרי לישראל איתקש לצבי ואיל ושרי אפילו לגוי. ולכאורה משמע מהתוספות דבכל ענין שרי כשהותר לישראל אפילו להשליך לכלבים, ודווקא כשנאסר לישראל אסור בהנאה, דלהכי כאן יקבר, ואי אפשר להנות ממנו לא ע"י גוי ולא ע"י כלבים, וכן כתבו

נח דבעי למימר הכי בגמרא על צד הדיחוי. אבל האמת וודאי אינו כן, דא"כ לא יצדק סוגיות הגמרא דלעיל. ועיין בסנהדרין דף פ [ע"ב תוס'] ד"ה אלא למ"ד זה וזה גורם, ועיין חקרי לב בח"ב בדף מג ע"ב [יו"ד סי' כ"ז להל' טריפות].

בהמה בבהמה לרבות את הולד. וכתב רש"י שדיא בהמה דרישא אבהמה דסיפא. וכתב מהרש"א דמקרא דפרשת ראה [דברים יד, ה] קדריש לה, אבל בפרשת שמיני לא כתיב ברישא דקרא בהמה. אמנם רש"י בחומש [ויקרא יא, ג] כתב גם בפרשת שמיני בבהמה תיבה יתירה להתיר את השליל. וצ"ל דאכל מפרסת פרסה דתחילת הקרא סמיך. ובאמת הוא תמוה, דהא רש"י כתב להדיא דבהמה יתורא הוא, ואי כוונת רש"י אכל בהמה מפרסת פרסה, שם היה לו לכתוב. ותו, דהר"ף הביא ג"כ הך לימודא דבהמה בבהמה. ולכן נראה, כיון דהגמרא בתחלה רצה לומר מבהמה בבהמה, אע"ג דהגמרא נאיד מזה מכח קושיא דתמורה, מ"מ כיון דרב שימי בר אשי מתרץ לה דאתיא כר"ש, א"כ תירוץ הראשון עיקר, ואע"ג דהוכחתו של רב שימי נדחה, מ"מ תירוץ שלו לא נדחה ואפשר להתקיים, ולכן הר"ף ורש"י בחומש תפסו כן לעיקר.

ולקושיא מהרש"א דבשמיני לא כתיב בהמה ברישא דקרא, כבר פירש במנחת יהודה על רש"י, דכוונת רש"י על הבהמה דכתיב ברישא דקרא¹⁰. ובקהלת יעקב [אלבעלי] דף מא ע"ד [מאכ"א פ"א ה"ו] הקשה, דרש"י כתב דבהמה מיותר, וזה לא אתיא כחד מהני תירוצי דגמרא, דלתירוץ זה לא משמע דאתא מכח יתורא, דהרי הגמרא אמר שדי בהמה בבהמה. ואחר המחילה, הגמרא לא אמרה כן שדי בבהמה בבהמה, אלא בהמה בבהמה, וא"כ איכא לפירושי דהכי קאמר, הוה מצי לכתוב בהמה וכתוב בבהמה כדאמרינן בעלמא. אמנם לפי זה לא הוה מקשה הגמרא מידי מתמורה, דהא לא מוכח דעובר נקרא בהמה, כיון דלא ילפינן לה אלא מבבהמה, ועכ"פ הוא בבהמה. וצ"ל דמהיכי תיתי נשדיא בהמה על בבהמה ולקרות בהמה בבהמה, אלא וודאי מכח יתורא דב' דבהמה קא דריש לה, אבל מכח ב' לבדו לא הוה דרשינן לה. וכן צ"ל, דאם לא כן למה צריך בתירוץ השני למילף מכל, ולא מפיק לה מב' דבהמה, אלא וודאי מב' דבהמה לא סגי אלא למישדי בהמה אבהמה.

10. וכ"כ בשפתי חכמים.

11. יש לבאר כוונת רבינו, דהתורה לא הקפידה שיהיה להם

פרסות, די שהם ממין שבדרך הטבע שיש להם פרסות אע"ג שעכשיו אין להם.

מה הכריחו לומר דלמפרע הוא קדוש, אלא וודאי דס"ל דדווקא ביציאת רובו הוא קדוש ולא אח"כ, וממילא צ"ל למפרע הוא קדוש, ולכן בעל כרחך ביצא דרך רחם אינו קדוש, ולרבה הוא להיפך מדלא סבר למפרע הוא קדוש, מוכח דתופס והולך עד שיצא רובו, וא"כ הנך ב' פלוגתות בעל כרחך הא בהא תליא. והרב הלכות יו"ט נתקשה בזה, ע"ש בדף מו [הל' בכורות פ"ג אות לג א].¹⁵

תוספות ד"ה רב הונא כו'. עיין במהרש"א שכתב בסוף דבריו דיש ליישב דברי התוספות כמאן דאמר לעיל אין לידה לאברים. וכוונתו, דלמאן דאמר אין לידה לאברים, א"כ אבר שיצא מקצתו וחזר כמי שלא יצא דמי, ולכן לא היו התוספות יכולין לומר בפשיטות שכבר יצא מן הראש וחזר, דכיון דחזר הרי הוא כאילו לא יצא, ואפילו לרב הונא מותר להטיל בו מום, דכאילו לא יצא דמי, כיון דאין לידה לאברים, ולכן הוצרכו לומר שכבר יצא רוב הראש, וכיון דיצא רוב הראש אע"פ שחזר הרי הוא כילוד, וא"כ אסור להטיל בו מום, וכן פירש בחק נתן דף רטז ע"ג [חולין]. אמנם דברי מהרש"א הם דחוקים, ועיין מה שפירש בספר תפארת שמואל דף לב [חולין].

באותו הדיבור. אמר על הבכור עם יציאת רובו יהיה עולה כו', דקודם יציאת רובו יכול להפקיע כו' אם לא נחלק כו'. התוספות נראה להם דוחק לחלק, אמנם הרמב"ם [הל' בכורות פ"ד הי"ד] פסק כרב הונא, ואפי' הכי כתב [הל' תמורה פ"ד הי"ב] גבי עולה עם יציאת רובו¹⁶, ובעל כרחך צריך לחלק בין מכירה לנכרי להקדש¹⁷. ועיין בהלכות יו"ט מז ע"ג [שם אות לג ג].¹⁸

דף ע, א. מאי לאו מחתך ומניח. וכתב בדמשק אליעזר לפי דברי התוספות משמע בין למאן דאמר למפרע הוא קדוש, בין למאן דאמר מכאן ולהבא הוא קדוש, למסקנא דגמרא שניהם שווים דיקבר אפילו מיעוט הראשון, ולא פליגי אלא לענין יצא שלישי ומכרו לגוי. והמדקדק בעין שכלו בפרש"י יראה, דס"ל דביצא אבר אבר וחתכו עד שהשלימו לרוב ולא

בזבחים דף עא [ע"ב] ד"ה ובטריפה¹². אמנם הרשב"א והר"ן כתבו דלהשליך לכלבים בכל ענין אסור אפילו כשהותר לישראל, ומדכתבו כן בשם התוספות, נראה דהוה מפרשים כן לדברי התוספות דכאן¹³. ועיין בהלכות יו"ט דף קלא [פ"ה אות מא ח].

ונפטרת מן הבכורה. וכתב רש"י בין שיצא ראשון אבר אבר בין שיצא רוב כאחת¹⁴. כתב כן לאפוקי מדעת הרמב"ם שכתב [הל' בכורות פ"ד הי"ד] דהך פטורה מן הבכורה דווקא אסיפא קאי ביצא רובו, ולא ארישא דאבר אבר.

יצא שלישי ומכרו לעובד כוכבים כו'. למפרע הוא קדוש כו'. מפירוש רש"י נראה דוודאי לכולי עלמא בלידה תליא רחמנא, ולידה לא מיקרי אלא ביציאת רובה, מיהו רב הונא סבר דביציאת הרוב זה שיצא כבר מקודש למפרע, והוה כאילו יצא הרוב בבת אחת דאז תיכף קדוש, הכי נמי מה שיצא לפניו נעשה קדוש בגמר יציאת רוב, ולפיכך המכירה אינה מכירה.

וגם מהאי טעמא לרב הונא ביציאת רוב דווקא הוא דחלה קדושה ולא אח"כ, דהרי עכ"פ ביציאת רוב יש מקום לחול הקדושה, דאפילו מה שיצא מקודם רואים כאילו עכשיו יצא בפעם אחת, ולהכי היכא דיצא שלישי הראשון דרך דופן, א"כ כשיצא הרוב אפילו אי אמרינן למפרע קדוש לא חל הקדושה, דהרי השלישי הראשון יצא דרך דופן ולהכי פטור מן הבכורה. אמנם לרבה דסבר דלא אמרינן למפרע הוא קדוש, אלא משעה שיצא רובו הוא קדוש, א"כ הא תינח אם באותו פעם נמצא רוב שראוי לחול עליו קדושה, אמנם אם לא נמצא רוב שראוי לחול עליו קדושה, אזי תפיס הקדושה אח"כ כשיצא רוב הראוי לחול. ולהכי במכר לנכרי שלישי הראשון המכירה הוה מכירה, דהרי אותו שלישי לא נתפס בקדושה, ואע"פ שאח"כ יצא רוב שלא מכר לנכרי, מ"מ הרי יש לנכרי חלק בה וזה פוטרו. אמנם ביצא שלישי דרך דופן ביצא שלישי השני ולא מצא מקום לתפוס, תופס אח"כ ביצא רוב שראוי לתפוס, ומה שיצא דרך רחם אינו פוטרו, כמו דפוטרו ביש לנכרי חלק בה. ומוכרח זה בדברי רב הונא, דאי ס"ד דאם לא מצא רוב תופס אח"כ כשיהיה רוב, א"כ

12. וכ"כ גם בבכורות לב, ב ד"ה פסק ופסחים כט, א ד"ה אין פודין.

13. כבר תמה על זה בחי' רעק"א, דהרי מכל התוס' הנ"ל יוצא דאם מותר לאכול לישראל מותר גם לתת לגוי ולהשליך לכלבים.

14. דעה זו הובאה ברמ"א ביו"ד סי' שי"ט מהטור בשם הרא"ש, והמחבר פסק כהרמב"ם.

15. כזה פירש גם בחי' ר' משה קזיס, וע"ע בשרידי אש

ח"ד בענין קדושת בכור באריכות.

16. ומשמע הא קודם שיצא רובו קדושת עולה נתפסת.

17. עי' בב"ח ס"ס שי"ט שמקשה על הרמב"ם סתירה מהל' פסולי המוקדשין.

18. ועי' בביאור הרמב"ם בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סי' קכ"ז אות ח, ובספר באר יצחק ובחזו"א בסוגייתנו, ובחי' מן הגרי"ז על הרמב"ם.

לענין חצר דחצירו של אדם קונה לו, בין לענין קנין בין לענין גט וכיוצא, דקיימ"ל דכל שהגיע הדבר בהחצר באוויר החצר חשיב כמונח וקני, וכמו דאמרינן בגיטין [ע"ט, א], היתה עומדת בראש הגג וזרק לה, כיון שהגיע לאוויר הגג הרי זו מגורשת, וכן בכלי קיימ"ל כיון שהגיע לאוויר דמנא קני. ולענ"ד יש לחלק, מה שהוא לענין קנין שאני, דכל דסמוך לו הוי כאותו מקום ממש, אבל הכא דתליא בפטר רחם, י"ל דבעי נגיעה.

עוד הביא הרב ראייה מהא דפסק הרמב"ם [הל' פסה"מ פ"ג הי"ב] אוויר המזבח כמזבח, ובאמת נחלקו בזה אי מיירי בעומד על המזבח, או אפילו באינו עומד, ועיין מה שכתבתי בזבחים טו [ע"א ד"ה היה מזה] ודף פז [ע"ב ד"ה אויר], וכן היה לו להרב להביא מאוויר העזרה [שבועות יז, א]. ויש לדחות, דהתם לענין קדושה שאני, אבל הכא גזירת הכתוב הוא. ועוד יש לחלק בין אוויר שהוא למעלה או אוויר שהוא מן הצדדין, דאוויר שהוא מן הצדדים לא אמרינן דהוי כנוגע, והרב שם נחית בזה לענין אוויר שסופו לנוח אי כמונח דמי או לא, וכאן לא הוי אוויר שסופו לנוח, ע"ש.

עומד מרובה על הפרוץ כו'. פירוש שנפרץ מן הרחם, או שהפרוץ מרובה על העומד, או שהעומד מרובה על הפרוץ. ובפרוץ מרובה דמיבעיא ליה שיצא ונגע במקום העומד, ובעומד מרובה דמיבעיא ליה שיצא במקום הפרוץ, ועכ"פ מוכח דלא קמיבעיא ליה אלא דווקא באיכא עומד ובגוונא דאמרן, אבל כנגממו דליכא עומד כלל, וודאי לא קדוש, וזה פשוט ומבואר ברמב"ם [הל' בכורות פ"ד הכ"א], ולא כתבתי אלא לפי שבתולדות יצחק [קעב ע"א] כתב דנתקשו בו בני הישיבה.

תוספות ד"ה כרכתו אחזתו כו'. ועוד דמתניתין דהושיט הרועה את ידו בלא הוציא כלל איירי, דאם לא כן נטמא במה שיצא. עיין לקמן עב [ע"א תוס'] ד"ה וחכמים, שכתבו דהך דרועה מיירי אפילו ביצא לחוץ, ורק לרבנותא דרבי יוסי הגלילי נקט דאפילו בפנים טמא בטמאה, או דאם הוציא לחוץ אפילו לרבנן בטמאה טמא, ועכ"פ לשני התירושים לא מיירי בהוציא, דאי לתירוץ השני, אפילו לרבנן טמא בהוציא בטמאה, ואי לתירוץ הראשון, לא הוי רבותא לרבי יוסי הגלילי, דהא כבר טמא במה שיצא לחוץ, אלא וודאי מיירי דלא הוציא, ואעפ"כ אפשר לרועה להושיט ידו. ומ"ש הרב הלכות יו"ט בזה בדף נא ע"ב [הל' בכורות פ"ג אות לו, ב] לא הבנתי, ועיין בדברי

השליכו לכלבים, גם למסקנא דגמרא פליגי רבה ורב הונא, ולרבה המיעוט קמא אין צריך קבורה. ובאמת לא ידעתי מהיכן למד הרב כן מדברי התוספות, דלמסקנא לא פליגי במחתך ומניח, והרי זה אחד מן הטעמים שפסק הרא"ש דלא כרב הונא, מפני שצריך לדחוק ולתרוץ במחתך ומשליך, וקשה קושית הגמרא ליפלוג וליתני בדידיה, אלמא דלרבה פסקינן אפילו במחתך ומניח ישליך לכלבים ואין צריך קבורה, וכן פסק באמת הטור [סי' ש"ט] והביאו רמ"א¹⁹, ואי הוה התוספות חולקים, לא [הוה] הטור שתיק מלהביא דעת התוספות.

הלכו באיבריך אחר הרוב. עיין ראב"ן דף כט ע"ב בסוף סימן פ"א, ועיין כריתות יד [ע"א תוס'] ד"ה תפשוט דרמי בר חמא. ולפירוש רש"י דהתם צ"ל דגם רבא מיבעיא ליה, או דרש"י גריס כאן רמי בר חמא²⁰. כגון שיצא חציו ברוב אבר. עירובין טו [ע"ב תוס'] ד"ה בכתיבה, סוכה טו [ע"א תוס'] ד"ה פרוץ, בכורות יז [ע"ב תוס'] ד"ה אפשר, יבמות כח [ע"א תוס'] ד"ה לא סתם לן.

כרכו בסיב כו' כרכתו ואחזתו. הלכות יו"ט מט ע"א [הל' בכורות פ"ג אות לה א].

כרכתו ואחזתו והוציאנו מהו. סוכה לו [ע"א תוס'] ד"ה כי היכי, בכורות ט [ע"א תוס'] ד"ה אמר רב אשי, ודף יז [ע"ב תוס'] ד"ה זכר ונקבה.

בלעתהו חולדה כו' הדביק שני רחמים. שבת קנב [ע"ב תוס'] ד"ה עד שיסתם, סנהדרין מז [ע"ב תוס'] ד"ה עד שיסתם, יבמות קב [ע"ב תוס'] ד"ה ומי איכא, כתובות ד [ע"ב תוס'] ד"ה עד שיסתם.

היכי דמי, אי דנפק דרך רישיה פטרתיה. וכתב רש"י דאם אחר שיצא ראשו עשו בו דברים הללו, הרי משיצא ראשו הרי הוא כילוד. וכתב בהלכות יו"ט דף קעא [הל' בכורות פ"ח אות סג א], דאם נאמר דבן ח' שהוציא ראשו מת לא פטר באדם וכל שכן בבהמה, אמאי לא מוקי הני בעיא דנפק"מ לבן ח' שיצא ראשו מת, דלא חשיב כילוד, וקודם שיצא רובו כרכוה, ע"ש. ונראה דמשמע דאהך בכור קמיבעיא ליה אם קדוש, ולפי מה שכתב הרב עיקר האיבעיא למה שיצא אחריו. וגם אפשר לומר דלמה שיצא אחריו וודאי לא קמיבעיא, דפשיטא דאינו קדוש, רק עליו גופא יש למיבעי.

נפתחו כותלי בית הרחם מהו. וכתב בהלכות יו"ט דף מט ע"ג [שם פ"ג אות לה, א], ויש לחקור דמאי קמ"ל, דמאי שנא משאר דברים דתלויים בהגעת הדבר במקום ההוא, והאוויר חשוב כמונח ממש, דהא

20. וכ"כ רבינו גם שם בכריתות.

19. וכ"כ שם גם הש"ך בס"ק ב.

מדבריו דמשום טומאת לידה הוא, וזה אי אפשר, וכבר השיג עליו בקונטרס מלחמת מצוה. והנה לפי מה דאמרינן לקמן, דהטעם גזירה שמא יוציא ראשו חוץ לפרוודור, א"כ צ"ל דהתוספות כאן ס"ל דחוץ לפרוודור לאו היינו בית החיצון, אלא גזרינן שיוציא הוולד ראשו לחוץ, דאי התוספות מפרשים גזרינן שיוציא ראשו חוץ לפרוודור היינו לבית החיצון, א"כ איך כתבו התוספות דאיתא כי האי תנא דאין לוולד טומאה עד שיצא לאוויר העולם, דא"כ מאי הוה אם הוציא ראשו לבית החיצון, הא עדיין לא הוי באוויר העולם. אמנם אם נימא דחוץ לפרוודור היינו אוויר העולם נחא, דלתירוץ קמא צ"ל כשלא העגיל ראש כפיקה, דאי העגיל, אף מקודם זה טמא, ולתירוץ בתרא אף בהעגיל בכל ענין אינו טמא עד שיצא לאוויר העולם. מיהו אפשר הך אוויר העולם שכתבו התוספות הוא לאו דווקא חוץ לבית החיצון, אלא אף בבית החיצון אוויר העולם הוא. ועיין במלחמת מצוה ובאורח לצדיק [יו"ד] דף כט [סי' ד'], וע"ש בבכורות דכתבו דאף בבהמה בהכי מיירי בהעגיל ראש כפיקה, וכאן לא כתבו כלום מרועה שהושיט ידו, ואפשר דס"ל דבהמה אין חילוק, וע"ש בבכורות.

דף עא. ב. אשכחן בלוע דלמעלה כו'. עיין תפארת שמואל לב [חולין].

כי קאמר רבה כגון שבלע שתי טבעות. והראשונים האריכו בסוגיא זו לדחות פירוש רש"י, ועיין בתפארת שמואל [שם] שהאריך בזה. והרשב"א הקשה לפירוש רש"י, אמאי איצטרך לדחוקי דרבה בשתי טבעות קאמר ומסקינן מימרא בדוחקא, הלא לפי שיטת רש"י היה יכול לתרץ בפשיטות, דאי מהך מתניתין הא דטעמא משום מגע בית הסתרים, אבל טומאה בלועה לעולם דמטמאה, להכי הוצרך רבה לאשמעינן טומאה בלועה דלא תנן לה בהך מתניתין כלל. ואין להקשות דמאי נפקא מיניה בין טומאת בית הסתרים לטומאה בלועה, י"ל נמי היכא דטומאה יוצאת ממנו, דאי משום טומאת בית הסתרים הוה טמא במשא, להכי קמ"ל רבה דמשום טומאה בלועה הוא, ואפילו יוצאה ממנו לא מטמאה כלל. ואפשר לומר דאין הכי נמי הוה מצי לתרוצי כן, אלא רבותא קמ"ל אפילו בדבר שאין הטומאה יוצאת ממנו, דהוה אמינא טעמא משום בית הסתרים, קמ"ל אפילו בב' טבעות, דמשום בית הסתרים הוה טמא, ומשום טומאה בלועה טהור, וכ"כ בזרע יצחק [רנז ע"ג - חולין]. ועיין מנחות סט [ע"א תוס'] ד"ה דבלע. תוספות ד"ה כי קאמר. עיין בחידושי הרשב"א.

התוספות בבכורות כמה שציינתי בגמרא [לעיל ד"ה כרכתו].

דף ע. ב. נבלת חיה טהורה לא למדנו מנין. עיין זבחים ע [ע"א תוס'] ד"ה יצתה.

וכי ימות מן הבהמה זו בהמה טמאה. ובמהרש"א כתב דבילקוט לא גריס ליה, ובילקוט דפוס ליוורנו פירש הגירסא כמו שהיא לפנינו, ועיין תולדות יצחק [קעב ע"ב - חולין], ובחידושי הר"ן יישוב הגירסא.

תוספות ד"ה קלוט במעי קלוטה. וכתב מהר"ם לובלין דהעולם מקשים דמאי מקשים התוספות, דילמא הא דפרץ קלוט במעי קלוטה לא מיירי בקלוטה שיצאה לאוויר העולם, אלא בקלוטה שנמצא גם היא חיה במעי אמה ושריא אפילו לר"ש, דמודה ר"ש בנמצא במעי אמו כדאמרינן לעיל. ואפשר לתרץ, דא"כ הוי בן פקועה, ולמאן דאמר חוששין לזרע האב, א"כ אין לו תקנה בשחיטה, דמצד אמו הוא שחוט, וא"כ איך קאמר הגמרא לתרץ להכי אהני ק"ו דרב חסדא, דהיינו אם מהני שחיטת אמו לטהרה באכילה, אדרבה שחיטת אמו מגרע גרעה, דבלא אמו היה מותר בשחיטה וע"י אמו הוא אסור, ולמאן דאמר דאין חוששין לזרע אב נמי לא יצדק, דהא אפילו בלא שחיטה כשמת נמי מותר, וכ"כ בזרע יצחק [רנז ע"ב - חולין].

דף עא. א. חיה בכלל בהמה. בבא קמא יז [ע"ב תוס'] ד"ה קמ"ל.

האשה שמת ולדה בתוך מעיה. עיין בארוכה על הסוגיא בקונטרס מלחמת מצוה ובאורח לצדיק [יו"ד] דף כד [סי' ד'].

החיה טמאה טומאת שבעה. מרכבת המשנה ח"ג פרק כ"ה דטומאת מת ה"א.

מי לא עסקינן דאכל סמוך לשקיעת החמה וקאמר רחמנא טהור. ואין להקשות א"כ למה בעי הערב שמש, יטבול תיכף וטהור, י"ל חדא מפני טומאת משא. ועוד דגזירת הכתוב, דכיון שנטמא אינו יוצא מידי טומאתו עד שיערב השמש. אמנם ראית הגמרא אי טומאה בלועה מטמאה, א"כ לעולם הוא טמא טומאה חדשה עד שיתעכל.

נהי דלא חזיא בפניו, שלא בפניו מחזיא חזיא ליה. עיין חקרי לב ח"ב דף קו ע"ב [יו"ד סי' ע"ד להל' תערוכות].

תוספות ד"ה והאשה טהורה עד שיצא. כשלא העגיל הראש כפיקה משנפתח הקבר כו'. והיינו טומאת אוהל. ועיין במהרח"ש דף קעה שנראה

משום דלא חזיא, חיישינן דסבורה היא שעדיין הוא במעי אמו, כמו שפירש רש"י. והרב מהרח"ש רצה להגיה בדברי מהרשד"ם, אלא שאח"כ כתב עוד מהרשד"ם, דאפילו אם הרגישה שהוציא ראשו חי חוץ לפרוזדור אינה נאמנת, ע"ש בארוכה. ונראה דמהרשד"ם למד כן מכח הקושיא שהקשיתי, דמה בכך דהאשה טרידא מלומר, הרי החיה אח"כ תוכל לשאול לה, אם נגעה כשכבר היה הראש חוץ לפרוזדור, אלא וודאי צ"ל דאינה נאמנת, ואע"פ דלעצמה נאמנת היולדת, וכן החיה לעצמה נאמנת אי הוה חזיא לה, וכמו שהביא מהרח"ש מרועה, מ"מ לאחר אינה נאמנת.

אמנם הדבר תמוה, דלמה לא תהא נאמנת, וכמו דבכל מקום עד אחד נאמן באיסורין. ואין לומר דהכא מיקרי איתחזק, והרי כאן לא איתחזק, דאע"ג דאיכא טומאה לפנינו עכשיו, מ"מ הרי אין מוכח שנגעה בו בחוץ. מיהו י"ל, דכיון דהולד מת בעודו במעיה, א"כ הרי איתחזק טומאה וודאי ולהכי אין נאמנת, אלא דא"כ אף לעצמה לא תהא נאמנת. ובביאור הסוגיא י"ל דהיינו טעמא, דהחיה תהא סבורה שוודאי לא נגעה ואינה שואלת כלל, והיולדת סבורה שהחיה יודעת שהוציא ראשו חוץ לפרוזדור, ומחזקת עצמה בטמאה ולא צריכה להגיד לה, וביני וביני היא מחזקת עצמה בטמאה, אבל לעולם אם היתה שואלת היתה נאמנת.

וראיתי בקונטרס מלחמת מצוה דף יד ע"ד, שכתב על מה שכתב רש"י שסבורה חיה שעדיין הוא במעיה ואתי לטהרה, לאו למימרא שאפילו אם תגע בו אינה מרגשת אם הוציא ראשו חוץ לפרוזדור או לא, אלא כוונת רש"י כי קודם שתגע אינה יודעת שהוציא ראשו חוץ לפרוזדור כדי שתהיה נזהרת מליגע, אלא סבורה היא שעדיין הוא בתוך מעיה ולא תטמא בנגיעתו ולכן היא נוגעת בו, אבל אחר שנגעה בו היא יודעת שפיר שהוציא ראשו חוץ לפרוזדור, דאי לא תימא הכי, מנא ידעינן שהוציא הולד רוב ראשו חוץ לפרוזדור, דנהי דהאשה יודעת שהוציא ראשו, אבל רוב ראשו אינה מרגשת. והרשב"א כתב דלאו דווקא ראשו, אלא הוא הדין אחד משאר אבריו, דהאשה אינה מרגישה אם הוא הראש או שאר אברים, ע"ש. ובאמת התוספות [ד"ה גזירה] חולקים על הרשב"א, וסוברים דראשו דווקא. ובלאו הכי קשה על הרשב"א, דהרי בעל כרחך אף לדעת הרשב"א קשה, הא אינה יודעת אי הוא הרוב או המיעוט, ובעל כרחך צ"ל דמשום ספק כיון שמרגשת שיצא דבר חוץ לפרוזדור מחזקת עצמה כטמאה, הוא הדין לשיטת התוספות כל שמרגשת שיצא דבר מהראש מחזקת עצמה לטמאה. ובאמת לפי

דף עב, א. טומאה זו אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים. מרכבת המשנה ח"ג פ"ב דטומאת מת ה"טו.

דלא תימא אליבא דר' עקיבא כו'. גזירה שמא יוציא וולד ראשו חוץ לפרוזדור. עיין על סוגיא זו בארוכה במלחמת מצוה [סימן ג] ובאורח לצדיק שם. גזירה שמא יוציא וולד ראשו חוץ לפרוזדור. מפשטות הסוגיא נראה דהיינו טעמא דחיה, דלפעמים הוציאה ראשה חוץ לפרוזדור, והיא לא ידעה בכך וסברה דטהורה היא, אבל האשה עצמה היא יודעת זה. אמנם קשה לפי זה, דנהי דלשעתה האשה טרודה היא בחבליה ושוכחת מלומר לחיה, הרי אח"כ כשעברו החבלים אינה טרודה ותאמר לה. אמנם רש"י כתב טרידי לחיה מלומר אל תגעי, משמע דהחשש הוא שתשכח מלומר לחיה שאל תגע בו. וקשה, מה חשש הוא זה אם לא תאמר לה ותטמא, הא אח"כ יכולה לומר לה, ודוחק לומר משום הפסד הטהרות שתגע בו החיה בין הזמנים חששו להם, דזה לא מצינו שיגורו חכמים על זה. וצ"ל לרש"י דהגזירה היא דאם לא תאמר תיכף בשעת מעשה, אח"כ תשכח מלומר לה, וביני וביני היא נוגעת בטמאה והיא סוברת שטהורה היא. ועיין במה שכתבתי בסמוך. וראיתי למהרח"ש בחלק אבן העזר קעה ע"ד [שאלה מ"א] העתיק דברי רש"י, קסברה החיה שהולד עדיין הוא במעיה ואתי לשקר, ובוודאי הוא ט"ס, וצ"ל ואתי לטהרה.

וראיתי עוד שם להרב מהרח"ש שכתב, כי רש"י פירש טרידי מלומר לחיה אל תגעי, משמע דהיא מעצמה לא תאמר לחיה, אבל אם ישאלו לה, בוודאי יכולה לומר בעת שהוציא ראשו חוץ לפרוזדור, וכי הא משכחת לה שנדע שהוציא ראשו חוץ לפרוזדור. והוקשה לו מזה ממה שכתב מהרשד"ם בחלק אבן העזר סימן ר"ח, שאחר שהביא דברי רש"י כתב, למדנו מכל זה שהחיה מרגשת כשהולד מוציא ראשו, ואפי' הכי אין לומר נשאל לחיה, ע"ש. והך חיה שכתב הרב היא היולדת ולא המילדת, כדמוכח מדבריו. ומהרח"ש כתב עליו, דאיך כתב מהרשד"ם ואפי' הכי אין לומר נשאל לה, דמהיכן למד הרב כן דלא נשאל לה, דהרי לא אמרינן אלא דהאשה טרודה בחבליה מלומר לחיה מאליה, אבל אם שואלים לה וודאי תוכל לומר אם יצא חוץ לפרוזדור או לא, ואם תגע בטמאה נאמנת לומר שלא יצא חוץ לפרוזדור, ואף החיה היינו טעמא משום דלא חזיא כשיוצא חוץ לפרוזדור, וסבורה שעדיין הוא במעי אמו, הא אי הוה חזיא וודאי דהוה נאמנת לומר שעדיין לא יצא כמו ההיא דרועה, ואם נגעה בטמאה טהורים הם, אלא

אותו מקום שחוץ לפרוזדור מיקרי גלוי וכאוור העולם דמי, הכי נמי לענין לידה דבעינן רוב ראשו דלמהוי כילוד, אם אותו רוב הוא באותו מקום שחוץ לפרוזדור הוי כילוד לאוויר העולם, אבל אי לאו הך דרבי אושעיא דהכא, לא הוי ידעינן דאותו מקום שחוץ לפרוזדור מיקרי גלוי וכאוור העולם דמי. ולפי זה מוכח דהרשב"א ס"ל דחוץ לפרוזדור הוי בתוך גוף האשה ולא בין הירכיים, דאי ס"ד דחוץ לפרוזדור הוי חוץ לגוף, א"כ מאי ראייה צריך למייתי התם בנידה, אלא וודאי כדארמין, ועיין בספרים שציינתי²¹. אמנם זו אין ראייה, דלענין לידה לכולי עלמא מיירי בפנים. לרבות גולל ודופק. רשב"א סימן תע"ו, שבת קנב [ע"ב תוס'] ד"ה עד שיסתם, סוכה כג [ע"א תוס'] ד"ה ולא גולל.

גולל ודופק הלכתא גמירי לה. עי' לקמן קכו [ע"ב תוס'] ד"ה גולל, סנהדרין מז [ע"ב תוס'] ד"ה משיסתם.

לרביעית דם הבאה מן המת שמטמאה. שבת עז [ע"א תוס'] ד"ה הואיל, מנחות קד [ע"א תוס'] ד"ה הואיל.

תוספות ד"ה גזירה שמא יוציא וולד ראשו. כבר כתבתי דהרשב"א חולק על התוספות, והראיה שהביאו התוספות מהא דנידה, כבר כתבתי מה שיש ליישב, ואם נאמר דהתוספות ס"ל דאיכא לפרושי פרוזדור היינו בין הירכיים, ואפי' הכי יש לחלק בין אדם לבהמה, וכמ"ש לעיל בריש הפרק, א"כ ניחא, דהתוספות ס"ל דהך חוץ לפרוזדור דהכא היינו בין הירכיים, וא"כ ליכא למילף לענין לידה מהכא לענין המקום, דהא אין המקומות שוות, אלא לענין רוב בעי למילף, והרשב"א אפשר דלא ס"ל הכי.

תוספות ד"ה שתי נפשות ושיעור אחד. עיין מה שכתבתי בסנהדרין [ד, א], ועיין מקום שמואל [כרך ב] שער התירושים [ע"ג] מה שכתב ליישב קושית התוספות.

תוספות ד"ה וחכמים אומרים. עיין לעיל דף ע [ע"א תוס'] ד"ה כרכתו אחזתו ומה שכתבתי שם, ועיין בהלכות י"ט דף נא ע"ב [בכורות פ"ג לו, ב].

דף עב, ב. בן שמונה חי אין שחיטה מטהרתו. הרמב"ם בפ"ב מהלכות שאר אבות הטומאה [ה"ו] מפרש לה לענין אם נטרף, וכן פירש הרמב"ם בפירוש המשנה דבנטרף מיירי, והוא תמוה, דמה לי אם נטרף או לא נטרף, דהרי משמע דלעולם אין שחיטה מטהרתו לפי שאין במינו שחיטה.

מה שפירש במלחמת מצוה דברי רש"י קשה, אם כשנגעה בו מרגשת, א"כ מה חשש יש בנגיעה, ואי להפסד טהרות כמ"ש לעיל, הוא וודאי דוחק. ותו, דהא לאחר שידעה שהיא טמאה, לא תגע עוד בטהרות. ושוב ראייתי מה שכתב שם בקונטרס ההוא, דהגזירה הוא שתושיט ידה ליגע ולא תיגע, ועדיין היא סבורה שלא הוציא ראשו חוץ לפרוזדור, ע"ש. ואין לשון המשנה משמע כן, דהרי במשנה קתני והושיטה החיה ונגעה בו, משמע דבנגיעה איירי, ומוכרח לומר דאף בנגעה בו אינה מבחנת אם יצא חוץ לפרוזדור או לאו. ועיין בארוכה שם בקונטרס הנזכר, ובאורה לצדיק, ובמהר"י בן לב ח"ג סימן מ"ד, ובהמרשד"ם ובמהר"ש שם.

גזירה שמא יוציא וולד ראשו חוץ לפרוזדור. כבר כתבתי בסמוך, שהרשב"א כתב דראשו לאו דווקא, אלא הוא הדין אחד משאר אברים, דהא טומאה שבחוץ היא, והוכיח זה מדאמר אשה מרגשת בעצמה, ואי ס"ד דראש דווקא קאמר, וכמו שסוברים התוספות ורש"י, מי מרגשת האשה בכך, אלא בעל כרחך צ"ל לא שנא ראשו ולא שנא שאר אברים. וכבר כתבתי בסמוך, דלרש"י והתוספות אין זו הכרח, דהא אף להרשב"א צ"ל דנהי שאינה מרגשת אם הוא רוב או מיעוט, מ"מ מספק היא מחמרת אנפשה, א"כ י"ל דלעולם ראש דווקא קאמר, וכל דאינה יודעת אם הוא הראש או דבר אחר, בעל כרחך היא מחמרת על עצמה. וקרוב לזו כתב בקונטרס מלחמת מצוה בדף כח ע"א, וע"ש, וכן ראייתי שוב באורה לצדיק בתשובת מהר"ב הלוי, ע"ש. אמנם הדבר הקשה בדברי הרשב"א הוא, לפי מה שנראה דהוא מפרש דהכא לאו מטעם ילוד הוא, אלא בין ברובו בין במיעוט כל שיצא דבר ממנו חוץ לפרוזדור הנוגע בו טמא, כיון דלא הוה עוד טומאה בלועה רק טומאה גלויה, דהא בנידה דף מב [ע"ב] קאמר הגמרא לענין טומאת לידה, כגון שהוציא וולד ראשו חוץ לפרוזדור וכדברי אושעיא, ומביא הך דרבי אושעיא דהכא, והתם בעל כרחך ראשו ממש קאמר, דלענין טומאת לידה בעינן ראשו ממש דלהוי כילוד, וא"כ מאי ראייה מייתי מרבי אושעיא, דהא רבי אושעיא לא בראש מיירי, ולא ברוב שאר אברים דלהוי כילוד, אלא משום טומאה גלויה ומאי ענין זה לזה, ולזו הראיה כיוונו התוספות. ואפשר לומר לדעת הרשב"א, דעיקר ראייה שמביא שם הגמרא מרבי אושעיא הוא, דחוץ לפרוזדור דינו כאילו יצא לאוויר העולם, דכמו דכאן לענין טומאה דלא תליא ברוב רק לענין גלוי וסתור,

21. עי' ביד דוד למס' נדה שהאריך בזה רבינו.

אפרים ובמוהר"ר צבי, ועיין שבת קיב [ע"ב תוס'] ד"ה אבל טמא.

לימא ר' מאיר לטעמיה. עיין במוהר"ר צבי שם שהשואל נתקשה בהך דרבי מאיר לטעמיה. ונראה דכוונתו, כיון דמצינו דרבי מאיר אמר כן להדיא דטומאת בית הסתרים מטמא, וא"כ מעיקרא מאי הוקשה לו ואמאי טומאת בית הסתרים היא, כיון דידע דרבי מאיר מטמא טומאת בית הסתרים. ולכאורה יש להביא ראיה מזה, דגם לרבנן הוקשה לו דטומאת בית הסתרים היא לענין קדשים, והכי קאמר, לימא רבי מאיר לטעמיה, וא"כ עדיין לרבנן קשיא, וא"כ עיקר תירוץא דהגמרא לרבנן הוא. אמנם עיקר הקושיא לא קשיא, דכן דרך הגמרא אע"פ שידע דהך תנא ס"ל הכי, מ"מ אם מצינו תנא אחר דסבר כרבי מאיר לענין טומאת נבילות, א"כ ג"כ מוכרחים אנו לומר לדידיה דס"ל דטומאת בית הסתרים מטמא, וכנהג רבות בש"ס.

אבל שלש על שלש הבאות מבגד גדול. עיין זבחים צד [ע"ב תוס'] ד"ה לא שנו.

תוספות ד"ה אלא שאם נגע כו'. משנה למלך פי"ב דאבות הטומאה ה"י ופרק כ"ג דכלים ה"ט, ועיין מ"ש במנחות.

תוספות ד"ה בשעת פרישתן. משנה למלך פרק כ"ג דכלים ה"ט, מרכבת המשנה ח"ג פ"ג דטומאת אוכלין הוא הדין.

וכל העומד לחתוך כחתוך דמי. כבר כתבתי לעיל כי הרב שער אפרים [סי' א'] כתב דכל זה אליבא דרבי מאיר, אבל לרבנן מעיקרא דדינא לא קשיא מידי. אמנם זה דחוק, ומשמע וודאי דרבינא אליבא דכולי עלמא אמרה, ואף אם נאמר דרבנן לא נצטרך לומר כן, מ"מ לא מסתברא דיחלקו רבנן ורבי מאיר בזה, ואע"ג דבלאו הכי פליגי בהא דכל העומד לחתוך כחתוך דמי, מ"מ דווקא בשאר דברים, אבל באוכלין נראה וודאי דכולי עלמא מודים בזה דכמאן דמפרתי דמי. ותו, דהרי הרמב"ם [הל' מקוואות פ"ג הכ"ה] ושאר פוסקים פסקו כרבי מאיר לענין ידות הכלים דחתוך דמי, דשם בכלים סתם לן תנא סברת רבי מאיר בלשון חכמים, וסברת חכמים דהכא נקט לה בשם רבי יהודה, וא"כ הלכה כרבים.

והרב שער אפרים תלי הך פלוגתא בפלוגתא דר"ש ורבנן, אי כל העומד לזרוק כזרוק דמי, וכל העומד לפדות כפדוי דמי²³. גם הרב משאת משה חלק אבן העזר סימן כ' הוכיח, מהא דפסק הרמב"ם

אמאי טומאת בית הסתרים היא וטומאת בית הסתרים לא מטמא. הך קושיא לרבי מאיר היא דאמר דהבשר נטמא מהאבר, א"כ קשה במה נטמא, דהא רק נגע בבית הסתרים, אבל לרבנן לא קשיא כלל, דהא סברי באמת דלא נטמא. וכן מוכח, דהא קאמר בגמרא לימא רבי מאיר לטעמיה, ואי הוה הקושיא גם לרבנן, א"כ מאי מתרץ לימא רבי מאיר לטעמיה, דאכתי לרבנן מי ניחא. אמנם לכאורה הקושיא גם לרבנן היא, דהא רבנן מודים שהוא מגע טריפה שחוטה, דהיינו שמשמא לקדשים וכדאמרין בגמרא, וא"כ נמי קשה למה הבשר הוה מגע טריפה שחוטה, דהא טומאת בית הסתרים היא²². וראיתי להרב שער אפרים בסימן א' שכתב, דאליבא דרבנן י"ל דאף דטומאת בית הסתרים אינו מטמא, היינו לטמא כלים ובגדים ושאר דברים בחולין, אבל בקדשים מטמא אף טומאת בית הסתרים דזהו רק חומרא בעלמא, וא"כ שפיר הקושיא דווקא לרבי מאיר, אבל לא לרבנן דמיירי דווקא מקדשים, ונכדו הרב מוהר"ר צבי [סי' ס"ב] כתב, דכן משמע בתוי"ט. ובאמת אין הכרח בדברי התוי"ט שכיוון לזה, אלא כוונתו דאע"ג דטומאת בית הסתרים היא, אעפ"כ מקבל טומאה מאחד מהטעמים הנאמרים בגמרא, אי כדעולא ואי כדרבינא, וכן הבין בשושנים לדוד ודלא כהרב בית דוד.

והרב מוהר"ר צבי [שם] הקשה על זקנו, דהא בפסחים דף פה [ע"א] דמיבעיא ליה יוצא אם גזרו ביה טומאה, ובעי למפשט מאבר שיצא מקצתו, ודחי דטומאת בית הסתרים היא, הרי דטומאת בית הסתרים אף לקדשים לא מטמא, ע"ש. ואי מהא לא איריא, דוודאי אין הכרח בדברי רבנן אי ס"ל טומאת בית הסתרים לקדשים או לא, והתם דחי לה דליתא טומאת בית הסתרים בקדשים, כדי דלא לפשוט האיבעיא דיוצא. מיהו מקשה, דהכא הוה סובר דלא מצי להקשות לרבנן, כיון דאינהו לקדשים מיירי, וא"כ י"ל דטומאת בית הסתרים לקדשים שפיר מטמא, זיל הכא קמדחיא ליה וזיל הכא קמדחיא ליה. אמנם באמת דברי הרב שער אפרים קשים, דנהי דאפשר לומר דהמקשה לא הוה פריך על רבנן דרבי מאיר מהאי טעמא, דאפשר לומר דבקדשים טומאת בית הסתרים נמי טמא, מ"מ אחר דלפי האמת מוכרחים אנו לומר בדברי רבי מאיר כדברי רבינא דכל העומד לחתוך כחתוך דמי, א"כ למה לנו לעשות פלוגתא חדשה בין רבי מאיר לרבנן, מה שלא נזכר בדבריהם כלל לענין כל העומד לחתוך אי כחתוך דמי או לא. וע"ש בשער

22. וכן ביאר גם הרמב"ן, וכ"פ החסדי דוד [מקוואות פ"ח ה"ג].

23. ע"ע שו"ת חת"ס אור"ח סי' מ"ו.

לחוצן, ואם נאמר דהמקשה הוה סבר תירוץ אחר על
הך קושיא דלא חייץ, א"כ מנלן דהתוצן לא ס"ל הכי.
ועוד דהסברא מצד עצמה תמוה, דאם נאמר לרבי
מאיר דכל העומד לחתוך כחתוך דמיא לא מהני
לעשות טומאה בגלוי, א"כ למה באוכלין מהני הך
דמפרתי לעשותו כמו גלוי, והרי משמע דסברא זו
דכמפרתי דמי לא מהני אלא למאן דאמר דבעלמא לאו
כחתוך באוכלין כחתוך דמי, אבל לענין הך חילוקא
דבאוכלין מהני אפילו לעשותו גלוי, ובשאר דברים
אע"פ שהן כחתוכים, אדרבה אמרינן דהוה כבית
הסתרים, זה קשה לומר, וגם פשטות סוגיא דגמרא
משמע, דלרבי מאיר לא נחתנין להאי חילוקא דאוכלין
כמאן דמפרתי דמי.

ולעיקר הקושיא של התוספות, כבר תירצה הר"ן
בחידושו דהוה מיעוט שאינו מקפיד עליו ואינו חוצץ.
אלא שעדיין קשה זה שהקשיתי למוהר"ר צבי על
דברי הרא"ש, דסבר דמהאי טעמא לא חייץ משום
דאף בכלים בית הסתרים לא חייצי, והא לרבי מאיר
אמרינן כל העומד לחתוך כחתוך דמי, וא"כ הוה תרתי
דסתרי אהדדי. ונראה דהר"ש סבר אע"ג דכחתוך דמי,
מ"מ כל כמה דלא חתיך הוה בית הסתרים, אבל לענין
לקבל טומאה וודאי מקבל טומאה, דלא הוה בית
הסתרים לענין זה.

ושוב ראיתי במוהר"ר צבי סימן ס"ג, שהשואל
הקשה לו קרוב לזה למוהר"ר צבי, אלא מה שכתב
דרכינא אתיא כרבנן לא ניחא, דלפי זה רבינא לא כרבי
מאיר ולא כרבנן, ובמה שכתב במוהר"ר צבי שם אינו
מיושב כלל מה שהקשיתי. ושוב ראיתי בתורת חיים
[ס ע"ב] שכתב לפרש דעת הר"ש [סוף מקואות], דג"כ
דעתו משום דלא קפדי הוא, ואע"ג דלענין מגע לא
הוה כבית סתרים, מ"מ לענין חציצה הוה כבית הסתרים
מדלא קפדי, ושמחתי שכיוונתי לדעת גדול כמוהו,
ועיין מה שכתבתי במשנה אחרונה דמקואות.

דף עג. א. חבורי אוכלין כמאן דמיפרתי דמו.
משנה למלך פרק כג דכלים ה"ח, עץ חיים למהרח"א
דף קמב ע"ג.

תוספות ד"ה מטביל עד מקום המדה. עיין בר"ש
[שם במקואות].

חותך מעובר שבמעיה וכו'. מרכבת המשנה פ"ה
דמאכלות אסורות הי"א.

דף עג. ב. תוספות ד"ה מאי טעמא דר' יוחנן.
קצת קשה דשאני אבר בהמה דמדאורייתא שרי כו'.

דמטביל עד מקום המידה, דס"ל כר"ש, ונדחק ליישב
המקומות שנראה מהם דאינו פוסק כר"ש, גם בעץ
חיים למהרח"א האריך בזה בדרך קמב. ולענ"ד נראה
דבעל כרחך יש סברא לחלק, דאם לא כן למה כל פעם
נקט הגמרא לענין זריקה ופדיה רבי שמעון, ולא נקט
נמי רבי מאיר, וכאן לענין כל העומד לחתוך כחתוך
נקט רבי מאיר, ולא נקט נמי רבי שמעון, שמע מינה
דלאו חד טעמא ניהו, ורבי מאיר אפשר לא סבר כרבי
שמעון, ורבי שמעון אפשר דלא סבר כרבי מאיר. ועיין
בגיטין לט [ע"א] דרצה הגמרא לומר, מדסבר ענבים
העומדות ליבצר כבצורות דמיין, סבר נמי גבי שיער
העומד לגזוז כגזוז דמי, ודחי הגמרא דיש לחלק בין
דבר המשביח כל זמן שאינו נוטלו ובין דבר
המתקלקל, ולמה לא [הביא] הגמרא מהך רבי מאיר
וחכמים, והכא אינו משביח ולא מתקלקל גבי ידות
הכלים. ומיהו עכ"פ הוה מצי הגמרא למדחי, דכאן
גבי ידות הכלים עכ"פ אינו משביח ולכן הוה כחתוך,
אבל התם הוה משביח. אבל עכ"פ הא קשה, דאיך
קאמר הגמרא בגיטין ובסנהדרין, עד כאן לא אמר אלא
גבי ענבים, דכל כמה דשבקי להו מכחש כחשי,
ומשמע מזה דבעינן דווקא דמכחש כחשי, והרי מהכא
מוכח דאע"ג דלא מכחש כחשי אמרינן נמי דכחתוך
דמיא, וא"כ לא הוה ליה להגמרא שם למינקט כי האי
לישנא, אלא וודאי צ"ל דאין הנושאים שווים ולא
בכל מקום אמר רבי מאיר כן. ובלאו הכי התוספות
חלקו שם לענין ב"ח ושאר מילי, והכי נמי יש לחלק
לענין טומאה וטהרה לשאר דברים²⁴.

וראיתי למוהר"ר צבי שם שכתב דהרמב"ם דפסק
כרבי מאיר, וקשה קושית התוספות [ד"ה מטביל]
דלהוי עכ"פ חציצה, ותירוץ התוספות לא ס"ל
להרמב"ם מדלא מחלק שום חילוק. וצ"ל דס"ל כמ"ש
הר"ש [מקואות פ"י מ"ה] דבית הסתרים אין צריך
שיבואו בהן המים, והך בית הסתרים היא ולהכי לא
חוצץ, וא"כ מוכח אף שסבר דכחתוך דמי, מ"מ על
כרחך ס"ל דלעולם בית הסתרים [הוא], והך דכחתוך
דמי לא מהני לענין דלא להוי בית הסתרים אלא
בגלוי. ורבינא הוא דס"ל הכי, דמהני כל העומד
לחתוך כחתוך אף לענין דלא להוי בית הסתרים, אמנם
רבי מאיר לא ס"ל הכי, ולהכי הוצרך רבינא לחלק
ולומר חיבורי אוכלין כמאן דמפרתי דמיא. וקשה לי,
דא"כ איך הוה סבר המקשה לומר כמאן כרבי מאיר,
דרבינא ס"ל כרבי מאיר, ואיך אפשר לומר כן, הא הוה
תרתי דסתרי אהדדי, דאם נאמר דכרבי מאיר, א"כ בעל
כרחך מוכח דבית הסתרים לא הוה כגלוי, דאם לא כן

24. וגם השער המלך [הל' גירושין פ"ד ה"ב] כתב שאין הכרח שרבינא הלך בשיטת ר' שמעון, והעלה שם חילוק אחר.

הואיל ומטמא טומאה חמורה אגב אביו. עיין פסחים יח [ע"א תוס'] ד"ה הא בשרה. תוספות ד"ה הוכשרו בדמיה כו'. ואם תאמר כיון דמדאורייתא האבר מותר באכילה לרבי יוחנן כו'. אזלי לשיטתם בדיבור הקודם, דאבר מותר באכילה מדאורייתא, אבל כבר כתבתי כי דעת הרמב"ם אינו כן, אלא דמדאורייתא אסירא.

דף תד. א. אכלו לזה לוקה. וכתב רש"י אכלו לזה האבר המדולדל. עיין במהרש"א שכתב דרש"י בא לבאר דדווקא אכל כל האבר, וכלומר האבר ולא הבשר. ועיין באמונת שמואל דף כב [ע"ג, שו"ת סי' י"ד] שכתב, ולזה דייק רש"י וכתב אכלו לזה האבר המדולדל, ור"ל דאיירי בכל גוונא אפילו בלאו דשחיטה, ולא הבנתי כוונתו. ונראה לפי מה שכתב קודם לזה להוכיח, דאפילו במקום שעושה טריפה אין בו איסור אבר מן החי אם שחטו, ורק משום טריפה, והוכיח זה מדלא מוקי הך דלקי במקום שעושה טריפה, והך דאינו לוקה במקום שאינו עושה טריפה. ואין לומר דארבה בר בר חנה קאי, דמיירי בעל כרחך במקום שאינו עושה טריפה, דהא בעל כרחך לאו ארבה בר בר חנה קאי, דהא רבה בר בר חנה בשחיטה איירי והוא מיירי במיתה, ולזה כתב רש"י לזה כלומר במיתה ולא בשחיטה, ובאמת זה אינו במשמע כלל בדברי רש"י.

ולענ"ד דברי רש"י פשוטין, דהא וודאי משמע דלא שנה רב יוסף את דברי רבה בר בר חנה קמיה דרב הונא, דאם שנאם, איך היה יכול לומר אכלו לזה לוקה, הרי קאמר בהדיא אין בו אלא מצות פרוש, ואע"ג דהוא מיירי במיתה, מ"מ איך הבינו כן מדבריו דהוא סבר דאף בשחיטה לוקה, דהרי לא משמע דבא לחלוק רבי יוחנן, דא"כ היה לומר ורב יהודה אמר רב אמר לוקה, אלא וודאי דלא שנה דברי רבה בב"ח אמר רבי יוחנן, וא"כ אכלו לזה אמאי קאי, ופירש רש"י שהיו עוסקין בדין אבר המדולדל ואמר הוא כן. אמנם להרמב"ם שפיר י"ל, שהיה שונה רב יוסף דברי רבה בב"ח אמר רבי יוחנן, ואפי' הכי קאמר עליה דלוקה, כיון דאף לרבה בב"ח הוי איסור דאורייתא. ולפי מה שכתבתי יש לדחות ראיות הרב אמונת שמואל, דכיון דלא הביא דברי רבה בב"ח, אלא היו עוסקין בדין אבר ובשר המדולדל, והוא ידע דלאו במקום שעושה טריפה היה מיירי, וא"כ האמת אמר מה היתה כוונתו, כי כוונתו היה במיתה.

מחלוקת באבר דעובר חי. וכתב רש"י דיש במינו שחיטה. והנה בוודאי בבן ח' מיירי, וכמ"ש התוספות, וכך כתב מהרש"א, וא"כ בבן ח' קאמר במשנה דאין

התוספות ס"ל דמה שאמרו מצות פרוש היינו מדרבנן בעלמא, וכן כתבו עוד בדיבורים הסמוכים. אבל דעת הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ה ה"ו] דאבר ובשר המדולדלים מדאורייתא הוא דאסירי, אלא שאין לוקים עליהם, ולהכי קאמר דאין בו אלא מצות פרוש, כלומר דליכא מלקות, וא"כ לא קשה קושית התוספות, וכך כתב הפר"ח בסימן ס"ב. ועיין באמונת שמואל דף כב [שו"ת סי' י"ד] שהוכיח מדברי התוספות הללו, דאפילו באבר המדולדל במקום שעושה טריפה, שחיטתה מטהרתה משום איסור אבר מן החי ומידי טומאה, דאם נאמר דבמקום שעושה טריפה אין האבר נטהר מטומאה, וא"כ לא הקשו התוספות, דהרי הגמרא עכ"פ הקשה שפיר במקום שעושה טריפה, דבאבר מטהר אע"פ שאסור באכילה, וגבי אבר עובר לא מטהר, ע"ש. והנה מה שכתב הרב בתחילת דבריו, והא על כרחך רבי מאיר דמטמא באבר דעובר שהוציא, אפילו במקום שעושה אותו טריפה מיירי, לשון אפילו לא יצדק כלל, דמאי אפילו הוה. ותו דגבי עובר מאי חילוק יש, בין מקום שעושה טריפה, לאינו עושה טריפה, הלא הבהמה אינה נטרפת בכך, דהרי האבר לא נחתך כלל ואינו מדולדל, רק אנו רואים כאילו יצא חוץ ממחיצתה, וא"כ גם עיקר הראיה יש לסתור, דבמקום שעושה טריפה הוי כאבר מן החי ממש ובאמת לא נטהר, רק במקום שאינו עושה טריפה מטהר רבי מאיר, אמנם בעובר אין לחלק בהכי. מיתה תנינא שחיטה תנינא כו', אי מההיא ה"א כו'. מקשים, דהא תינח דתירץ שחיטה, אבל אמיתה לא תירץ כלום, ולמה הוצרך לומר מיתה כיון דמפורש כן במשנה. ואפשר לומר לפי מה שכתב רש"י דמקשה ממיתה תנינא, אע"ג די"ל דרבי קאמר ליה אבל רבנן לא ס"ל הכי, מ"מ לא מסתבר ליה למימר הכי, משום דהרי רבי מאיר מודה בשחיטה דאין עושה ניפול, ואפי' הכי ס"ל דמיתה עושה ניפול, וא"כ הוא הדין לרבנן. אמנם זה ניחא אי מצינו דשחיטה אין עושה ניפול אפילו לרבי מאיר, אמנם אי הוה מקום לומר דשחיטה עושה ניפול לרבי מאיר, א"כ גם מהא דמיתה עושה ניפול ג"כ אין ראיה דרבנן ס"ל הכי, די"ל רבי מאיר לשיטתו, כיון דשחיטה עושה ניפול מכל שכן מיתה, אבל לרבנן שחיטה אינו עושה ניפול הוא הדין מיתה, וזה שאמר הכל מודים אפילו רבנן שמיתה עושה ניפול, שהרי אפילו רבי מאיר מודה ששחיטה אין עושה ניפול, וכיון שמצינו לו ששחיטה אין עושה ניפול ומיתה עושה ניפול, ממילא לרבנן נמי אמרינן הכי, דהרי בזה לא נחלקו רבי מאיר ורבנן.

מיתה עושה ניפול. עי' לקמן קכז [ע"ב תוספות] ד"ה דרחמנא.

לומר דהא בלאו הכי הקשה התוספות לקמן [עה, א ד"ה מה] דאיך ממעט מהאי דתורת כהנים חלב, דהא לענין הקרבה מיירי, ולכן כתבו התוספות דנפקא לן חלב מכל אשר בבהמה. ואפשר דגם רש"י ס"ל הכי אפילו לרבי מאיר וכדעת התוספות ממש, ולא בא רש"י אלא לבאר למה דם אסור, ולא נפקא לו נמי מכל אשר בבהמה תאכלו, לזה כתב רש"י דבשלמא חלב לאו כגופא דבהמה, והראיה לזה שהרי מיעטה תורה מהקרבה, ואי ס"ד שהחלב של שליל הוי כחלב של בהמה עצמה, לזה מיעטה התורה מהקרבה, אבל דם דלא מציינו סברא להיפך, א"כ י"ל דדם השליל הוי כדם בהמה עצמה ואסור, נמצא עיקר טעם החלב שהתירה התורה, כיון דלא הוי כחלב בהמה, ודם הוי כדם האברים שלא פירש, ועיין בר"ן שכתב טעם אחר לדם. ועיין בחידושי הר"ן שהבין דברי רש"י כפשטן, והקשה עליהם, והך דתורת כהנים מוקי לה להושיט ידו למעי בהמה ותלש חלב מבן תשעה. ולא הבנתי הדברים, דהא לענין קרבן קמיירי, ואיך אפשר דמיירי שהושיט ידו למעי בהמה. ועיין בחידושי הרשב"א. ושוב ראיתי בשו"ת הלכות דף נא [סוף הלכות חלב] כתב קרוב למה שכתבתי.

דף טז, ב. קורעו ומציא את דמו. מרכבת המשנה פ"ו דמאכלות אסורות ה"ה. ואין להקשות ממה דאמר הגמרא לעיל דף סט [ע"א] אי לרבי יהודה איסור יוצא איכא איסור חלב ודם ליכא, דהא דם אסור לרברי הכל, דכוונת הגמרא דתרווייהו עכ"פ ליתא, וא"כ אין נוצרת מן האיסור. ועיין קהלת יעקב דף נג [מאכ"א פ"ז ה"ג], ב"ק מא [ע"א תוס'] ד"ה איני יודע. דגמר שה שמה מפסח. עיין במהרש"א שהקשה על רש"י דדבריו מגומגמים, דמתחילה כתב רש"י הטעם משום דבן פקועה הוא, ולבסוף כתב רש"י הטעם משום דכבישרא בדיקולא הוא. ועיין בחק נתן דף רטז [חולין] שכתב ליישב, דוודאי עיקר הטעם משום דבן פקועה הוא, אלא דקשה מה ראית למילף משה בן פקועה ולא נקבה ובעל מום, לכן כתב רש"י דלהכי מסתבר לאוקמיה אבן פקועה, דאיכא עוד ריעותא דהוא כבישרא בדיקולא, ע"ש²⁶. אמנם הרשב"א הקשה על התוספות, דהא וודאי בן פקועה הוא, לכן הסכים לפירוש רש"י. ולקושיית התוספות וא"כ לרבי מאיר איך פודים, כתב, דוודאי מעיקרא הוה בעי למימר דפודין, אבל השתא דאמר דגמר שה

במינו שחיטה. ובדמשק אליעזר כתב דאתיא כתנא דברייתא דבסמוך דקרי ליה במינו שחיטה, וכבר סתר זה במהרש"א, וע"ש שנדחק בפירושו. אמנם רש"י כתב במתניתין בן שמונה חי שנולד מבהמה חיה, אין לנו במה לטהר אפילו נשחט, לפי שאינו בכלל בקר וצאן, הנה ביאר רש"י להדיא דמיירי בבן ח' שנולד, דזה קרוי אין במינו שחיטה, לפי שלעולם אי אפשר לשוחטו שיהיה מותר שהוא נפל, אבל בן שמונה חי הניתר בשחיטת אמו דבהכי מיירי בכאן, שפיר קרוי במינו שחיטה, שהרי הוא ראוי ליגדל, ואילו לא נשחטה אמו היה יוצא לאוויר העולם והיה חי, לכך קרוי שפיר במינו שחיטה. ולסברת מהרש"א קשה, דלמה מיקר במינו שחיטה, כיון דניתר ע"י שחיטת האם, דהא אפילו מת נמי מותר, א"כ חזינן דהך שחיטה גביה כמאן דליתיה דמיא, שהרי אף בלא שחיטה ניתר, וזה לא מסתברא דבמת יהיה שחיטת האם נחשב כאילו נשחט הוא. ושוב ראיתי בתבואות שור [בכור שור] שכתב כמ"ש²⁵, ותמיהני שלא הביא ראיה מדברי רש"י במשנה. ואפשר דכוונת רש"י לאו למעט אם נשחטה אמו דמיקרי במינו שחיטה, אלא דהוצרך רש"י לומר שנולד, דאי לאו הכי הרי מותר הוא, ומ"מ יש לפרש דברי רש"י ג"כ כמ"ש.

כמחלוקת בזה כך מחלוקת בזה. עיין מרכבת המשנה ח"ב פ"ה דמאכלות אסורות ה"א.

קורעו ומוציא את דמו. וכתב רש"י דמודה רבי מאיר דאיתרבי מכל בבהמה תאכלו, אבל דם אסור, דחלב הוא דמותר, כדתיא לקמן מה חלב ושתי הכליות האמורים באשם. ולכאורה קשה, דלמה לא נילף חלב ג"כ מכל אשר בבהמה תאכלו, ורש"י גופא כתב בדף הסמוך גבי פלוגתא דרבי יוחנן ור"ל בהפילה, דכי שחיט החלב מותר מכל בבהמה תאכלו, וא"כ למה כתב רש"י כאן ע"פ התורה כהנים לימוד אחר. ועיין בכנסת הגדולה שבתחילה רצה לחלק, בין שליל שכלו לו חדשיו, ובין שליל שלא כלו חדשיו, ושוב סתרו, וכתב דרש"י כתב כאן אליבא דרבי מאיר, דלא מפיק ליה מכל בבהמה תאכלו, ונפקא ליה מדרשת דתורת כהנים, אבל רבי יהודה נפקא ליה מכל בבהמה תאכלו. ולא ידעתי טעם לזה, דהא בן ח' לרבי מאיר כמו בן ט' לר"י, וא"כ הרי רבי מאיר יוכל למילף מכל בבהמה, כמו דסבר רבי יהודה, מלבד מה שהקשה עוד בכנסת הגדולה, דא"כ מאי מקשה מהך ברייתא לקמן, הא הך ברייתא רבי מאיר היא. ואפשר

25. וכן פירש גם התפארת יעקב.

26. וכ"כ הרמב"ן שכנראה חידושו למסכתין לא היו

לפני רבינו, כיון שלא מביאם בספרנו בכלל, וכ"ה גם במהדורא בתרא.

שהביא גמרא הך לימוד דשור בן יומו קרוי שור, מדכתיב שור או כשב או עז כי יולד, ומשמע שם בגמרא דקודם לידה לא מיקרי שור. וצ"ל דהוא כרבי יהודה, דאי לרבי מאיר כל שכלו לו חדשיו הרי הוא בכלל שור. וצ"ל לרבי מאיר דהאי כי יולד היינו שראוי להוולד, לאפוקי בן שמונה דאינו ראוי להוולד. רבי שמעון בן לקיש אמר חלבו כחלב חיה, חודשים ואוירא גרמי. וכתב רש"י דתרווייהו בעינן למהווי חלב, חודשים ואוירא. הוצרך רש"י לזה דתרווייהו בעי, דאי ס"ד דבחודשים לבד סגי, א"כ חלב בן ט' אמאי מותר לרבי יהודה, הא איכא חודשים, אלא וודאי צ"ל דחודשים לבד לא גרמי האיסור, רק עד דאיכא אוירא, וכן אוירא לבד לא אסר עד דאיכא חודשים. אמנם אי משום הא לא איריא, דלעולם איכא למימר דחודשים לבד גרמי, והא דמותר לרבי יהודה חלב בן ט' היינו לאחר שחיתת אמו, וכמ"ש התוספות גם לרבי יוחנן, וכן נראה בעצמו מדברי רש"י בסמוך. ועיין במהרש"א שהקשה על התוספות, שכתבו דר"י מתיר משום דהותרה בשחיתת האם, דא"כ מאי מקשה ר"ל לרבי יוחנן מהך דאשם מוצא מכלל שליל, דהא התם בנשחטה האם מיירי, ומודה ר"י דלאו חלב הוא. וצ"ל דר"ל גופיה לא ס"ל הך סברא לחלק בין נשחטה האם או לא נשחטה האם, דאם חלב הוא, בכל ענין חלב, ואם לאו חלב הוא, בכל ענין לא חלב, וא"כ שפיר הוצרך רש"י לומר אליבא דר"ל דחודשים ואוירא קגרמי. ועוד נראה, דאי ס"ד דלר"ל בחודשים לבד סגי, ולרבי יוחנן באוירא לבד סגי, א"כ נפק לן מהך פלוגתא דהטילה נפל פלוגתא אחרת, והיינו בהושיט ידו ונטל חלב מבן ט', דלרבי יוחנן דס"ל אוירא גרם לאו חלב הוא, ולר"ל דס"ל דחודשים קא גרמי חלב הוא, והרי משמע דלהך לישנא דלא פליגי רק בהטילה נפל, אבל בתלש חלב מבן ט' לא פליגי. ועוד דא"כ הוי סברתם הפוכה, בנפל ר"י לחומרא ור"ל לקולא, ובתלש מבן ט' ר"י לקולא ור"ל לחומרא. אמנם השתא דבעי ר"ל לתרווייהו חודשים ואוירא, א"כ השתא בתלש מבן ט' ליכא פלוגתא, ולכולי עלמא לאו חלב הוא. ושוב ראיתי בקהלת יעקב [אלבעלי נג ע"ב, הל' מאכ"א פ"ז ה"ד] שכתב כתירוץ האחרון שכתבת. והוקשה לו דברי רש"י, שבמשנה כתב דרבי מאיר סבר חודשים גרמי³¹, ולרבנן חודשים ואוירא

שה מפסח דהוה בן פקועה [פסול], אף לרבי מאיר אין פודין, ע"ש²⁷. וא"כ השתא לרבי מאיר עדיין קשה, מה ראית למעט בן פקועה, דהא לא שייך תירוץ רש"י דמסתבר טפי דהוא כבישרא בדיקולא. ואפשר דרש"י כתב האי טעמא לרבנן, משום דמפורש בגמרא דכבשרא בדיקולא דמיא, ולרבי מאיר צ"ל דמסתבר טפי משום דלאו שיה הוא. ולקושית הרשב"א על התוספות דהא וודאי אף לרבי מאיר אין פודין דבן פקועה הוא, עיין בחידושי הר"ן²⁸.

דף עה, א. הטילה נפל כו'. רבי יוחנן אמר חלבו כחלב בהמה, שונה הלכות דף מב ע"ד [ריש הל' חלב ד"ה גרסינן בגמרא], קהלת יעקב [אלבעלי] דף נג ע"ג [מאכ"א פ"ז ה"ד], עיין לקמן ד"ה אבל בטמאים²⁹. רבי יוחנן אמר חלבו כחלב בהמה. עיין באר יעקב דף מז ע"א [יו"ד ריש סי' ס"ד] ולהלן. רבי שמעון בן לקיש אמר חלבו כחלב חיה כו'. הנה טעמו של ר"ל דמתיר חלב השליל, כתב הרשב"א בתורת הבית בדף נו [בית שני שער שלישי] בשם התוספות, מדכתיב [ויקרא כב, כז] שור או כשב או עז כי יולד, וא"כ לא מיקרי שור או כשב או עז עד שעת הלידה, והתורה אמרה [שם ז, כג] כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו, וא"כ של שליל שלא נקרא כן לא אסרה תורה. ועיין לקמן דף פט [ע"ב תוס'] ד"ה בוולדות קדשים, דשם כתבו התוספות הך טעמא על בן שמונה דחלבו מותר לדברי הכל, ומשמע דווקא בבן שמונה דלא כלו לו חדשיו, אבל בבן תשעה דכלו לו חדשיו, אף שלא נולד שפיר חלבו אסור, ואמאי הא לא נולד. אמנם התוספות לא כתבו כן אלא לרבי מאיר, דס"ל לחלק דווקא בבן ח' הוא דלא נקרא בהמה, ולכן חלבו מותר דלא הוה בכלל שור כשב ועז, אבל בבן ט' דטעון שחיתה, א"כ הוה בהמה והוה בכלל שור וכשב ועז. ולרבי יהודה אף בבן ט' לא הוי בכלל שור כשב ועז, ולכן אף בן ט' חלבו לא הוי בכלל חלב, נמצא דזה תלוי בזה. ואע"ג דלרבי יהודה כתבו דנקא לו חלב דשרי מכל בבהמה תאכלו [שם יא, ג], מ"מ איצטריך להאי טעמא לחלק בין חלב לגיד³⁰, כמו שמוכח שם מדברי הרשב"א. ועיין בשונה הלכות שם דכתב דדברי הרשב"א סותרים לדברי התוספות. ולענ"ד אין כאן סתירה כמ"ש, כי רבי מאיר ור"י בהכי פליגי. ועיין בבבא קמא דף סו [ע"ב], דשם

27. וגם זה כתבו הרמב"ן.

28. שתירץ לדר"מ שטעון שחיתה בפני עצמו אין בו יוצא דופן משום שנתרבה מתפדה תפדה.

29. נראה שיש פה פליטת קולמוס, כי לא מצאתי תוס' כזה.

30. ר"ל שחלב העובר לר' יהודה מותר משום דלא מיקרי חלב בהמה, אבל להיתר הגיד צריכים להגיע לפסוק כל אשר בבהמה.

31. ולא כהרש"ש שהגיה ברש"י חודשים ואוירא גרמי, אלא כמו שכל שהראשונים נקטו בדעת רש"י.

הטריפה, מאי הקשה רבא, דהרי הוא בעצמו חולק על רבי אמי, וסבר דד' סימנים אכשר ביה רחמנא, ולפיכך כתב בעל המאור דגרסינן בהמה, והוה סבר רבא דלאו בטריפה מיירי, ולכן הוקשה לו, ותירץ לו דגם הוא בטריפה מיירי³². ועוד כתב פירוש אחר. ורש"י יתירץ כהרשב"א דלישנא דטעון שחיטה קא קשיא, ע"ש³³. או י"ל בתר דשמעיה רבא מרב חסדא קיבליה.

אמנם למה רש"י לא גריס כגירסת בעל המאור, כתב בזרע יצחק דלא שייך למימר ד' סימנים אכשר רחמנא, אלא בבן ט' הנולד מן הטריפה ע"ש. אמנם אין זה סברת רש"י, אלא סברת התוספות ושאר פוסקים בהך דרב משרשיא לקמן, דס"ל דאיהו נמי סבר ד' סימנים אכשר רחמנא, אלא דלא אמרינן כן רק גבי טריפה. אמנם רש"י שכתב דרב משרשיא לא ס"ל ד' סימנים אכשר רחמנא, והרי רב משרשיא לאו בטריפה מיירי, ומוכח דבכל בן פקועה שייך ד' סימנים אכשר רחמנא. ותו, דהרי אף לפי גירסתו של בעל המאור הא דקאמר ד' סימנים אכשר ביה רחמנא, אטריפה קאי ולא אכשרה. ולכן נראה דעיקר טעמו של רש"י, מדגרסינן כן בתוספתא טריפה, וכמו שכתב רש"י, אמנם להרשב"א דגריס כברייתא דר"ח בהמה, וברב חסדא גריס טריפה קשה. ועיינן בחידושי הר"ן שהאריך בזה, ומה שתירץ בשם הרא"ה על הך קושיא דרבא אדרבא³⁴ צ"ע.

תוספות ד"ה רבי יוחנן. עיין מרכבת המשנה ח"ב פ"ז דמאכלות אסורות ה"ג.

דף עה, ב. וליטעמיך הא דתני רבי חייא. התוספות תמהו, כיון דרבי חייא תניא ורב חסדא ידע מזה, א"כ למה היה צורך לו לאמר. ומכח קושיא זו הרשב"א גריס בדברי ר"ח בהמה, וא"כ היה אפשר לפרש דלאו בטריפה מיירי, ולהכי הוצרך רב חסדא לאשמועין. ולולא דברי הראשונים היה אפשר לומר, דהוצרך רב חסדא לאשמועין, משום דהך סברא דד' סימנים אכשר רחמנא לאו סברא פשוטה היא, וא"כ הוה אמינא דרבי חייא באמת רישא רבי מאיר וסיפא רבנן,

גרמי, ואילו לעיל בגמרא גבי ר"א אמר רבי אשעיא למעוטי חלבו וגידו, כתב, דכיון דמצאוהו חי חודשים ואוירא גרמי, ע"ש. ובלאו הכי קשה לרש"י לעיל, הא בבן ט' הנמצא במעי אמו לא הוי אוירא. וצ"ל דרש"י לא כתב כן לעיל אלא לרבי יהודה, אבל לרבי מאיר באמת סגי בחודשים לחד, דהא אפילו הוא עצמו טעון שחיטה, כיון דראוי לשחיטה לא מרבינן ליה מכל בבהמה תאכלו, וכמ"ש הרשב"א לשיטת רש"י. ולרבי יהודה כתב רש"י כן לפי הך הוה אמינא דחלבו אסור, צ"ל דשפיר מיקרי אוירא, כיון דנשחטה אמו, אמנם הוא מותר בלא שחיטה דבעי דווקא לידה, וכמ"ש רש"י במשנה הך לישנא דלידה.

ותלש חלב של בן ט' חי. עי' לקמן פט [ע"ב תוס'] ד"ה בוולדות קדשים וד"ה והא, ובדף צ [ע"א תוס'] ד"ה הכא במבכרת, ובדף קכ [ע"א תוס'] ד"ה חמץ, כריתות כג [ע"ב תוס'] ד"ה בוולדות.

מה חלב ושתי הכליות האמורות באשם מוצא מכלל שליל. עיין זבחים [צח, א]. הך ברייתא ס"ל דוולדות קדשים במעי אמן הן קדושים, והן עצמן קריבין, לכן בעי מיעוטא לחלב דידהו דלא קריב, אבל למאן דאמר וולדות קדשים במעי אמן הן חולין גמורים, א"כ פשיטא דלא צריך קרא דלא ליקרבו. וכן כתבו התוספות בזבחים דף צח [ע"א] ד"ה אף כל, ובמנחות פג [ע"א] ד"ה אף כל.

השוחט את הטריפה כו' ד' סימנים אכשר ביה רחמנא. עיין בבא קמא מז [ע"א תוס'] ד"ה מאי טעמא, סנהדרין פ [ע"ב תוס'] ד"ה אלא למאן דאמר. לדברי המתיר אסור. מרכבת המשנה ח"ג פ"ב דאבות הטומאה ה"ו וה"ז.

ד' סימנים אכשר ביה רחמנא. ביצה ו [ע"א תוס'] ד"ה וכי מה בין זה.

אמר רב חסדא השוחט את הטריפה. וכתב רש"י בכולהו גרסינן השוחט את הטריפה. בא לאפוקי גירסת בעל המאור, דלא גריס בדרב חסדא השוחט את הטריפה, אלא השוחט את הבהמה, דהא רבא אקשי ליה לרב חסדא, ואם הוה הגירסא השוחט את

אמר טעון שחיטה, ואיך תפרש דבריו וכו'.
³⁴ שרבא שאמר ד' סימנים היינו שמועיל לו או סימני אמו בלבד, או סימני עצמו בלבד, אבל שיועילו סימני אמו לטומאה וסימני עצמו לאכילה, לא אמר, ולכן אם אמר רב חסדא שטעון שחיטה, בהכרח אין לו סימני אמו וכרבי מאיר הוא, משום שלחכמים מדוע טהור, אם יש לו שחיטה בעצמו, זה בא רב חסדא לחדש שד' סימנים הוא, שאפילו שהועילו סימני אמו לטהרה, מועילים סימני עצמו לאכילה.

³² ר"ל למסקנא ביאר דברי רב חסדא כר' מאיר, וד' סימנים יש לעובר אף בבהמה כשרה, שמודה ר' מאיר דאף דבבן ט' חודשים לא הועילה שחיטת אמו להכשירה לאכילה, מ"מ לטהרה מידי נבלה הועילה.

³³ מדלא אמר "מותר בשחיטה", שעיקר החידוש הוא שמותר בשחיטת עצמו, ולא שלא הועילה לו שחיטת אמו וטעון שחיטה לעצמו, אלא מוכח שלעולם טעון שחיטה אפילו בבהמה כשרה והיינו כר' מאיר, והשיב לו רב חסדא, הרי אף כברייתא דר' חייא

לעוף שלא במקום צומת הגידין בעצם האמצעי, דבעוף כשר, ובבהמה טריפה לשיטת רש"י, ע"ש. ובאמת בדברי רש"י מבואר להיפך לעיל בדף גו ע"ב גבי נשתברו רגליה, שכתב רש"י מן הארכובה ולמטה, או למעלה ולא יצא העצם לחוץ, הא יצא לחוץ טריפה כדאמרינן בבהמה המקשה, הרי דרש"י לא חילק בין בהמה לעוף, וכן מוכח לקמן בההיא מעשה דבר גזולא, וזו קשה על הגדולים שהביא הרא"ש. מיהו י"ל דההיא לענין האבר נאמר, אי נאסר משום אבר המדולדל, ולא לענין העוף דבכל ענין כשר. ועיין בכנסת הגדולה, ובבעי חיי סימן ע"ז שהאריך בזה.

מן הארכובה ולמטה כשרה. הרמ"ע מפאנו סימן צ"ז, תמים דעים סימן קל"ו, מרכבת המשנה ח"ב פ"א דשחיטה הי"ו.

וכן שניטל צומת הגידין. עי' לעיל מב [ע"ב תוס'] ד"ה והא.

נשבר העצם. מטה יוסף ח"ב חיו"ד סימן י"ז, י"ח, עי' לעיל לב [ע"ב תוס'] ד"ה ולחשוב.

למטה למטה מן הארכובה. מכריע סימן י"ח, הרמ"א מפאנו סימן צ"ו, אדמת קודש חיו"ד סימן א', מחזיק ברכה בדף עד [יו"ד סי' ג"ה] בארוכה.

אלא לדידך מאי וכן שניטל צומת הגידין. וכתב רש"י היינו ניטל צומת הגידין. ומשמע דעיקר הקושיא הוא דלא יצדק לשון וכן, דמשמע דעד השתא לא איירי בצומת הגידין, דהא כיון דנחתך העצם למעלה מן הארכובה, ממילא ניטלו ג"כ צומת הגידין. אלא שלזה יש להשיב, דתנא מעיקרא שניטל העצם עם צומת הגידין, אבל עדיין צומת הגידין לבד לא ידענו, להכי הוצרך התנא לאשמועין בחר הכי, אף שניטלו צומת הגידין לבד נמי טריפה. אמנם זה ביאר רש"י בדיבור הסמוך, דא"כ זה כוונת התנא, הוה ליה למיתני ניטל צומת הגידין לבד וכ"ש נחתכו. ולכאורה קשה, דמאי הקשה עולא לרב יהודה, דהא לעולא ס"ל דאע"ג דמתתא טריפה למעלה כשר, דאין אומרים בטריפות זו דומה לזו, וא"כ לרב יהודה נאמר דהמשנה גופא בא לאפוקי מסברא זו, ואי הוה קתני ניטל צומת הגידין, הוה אמינא דווקא בצומת הגידין טריפה אבל למעלה כשר, קמ"ל דאף למעלה מצומת הגידין אם נחתך טריפה, וא"כ שפיר צריך למיתני תרווייהו.

ועיין בחידושי הר"ן שהקשה קרוב לזה, ותירץ בדוחק, דאם רב יהודה היה סובר שיש באמת מקום לסברא זו, א"כ קשה מי דחקו לפרש כן מתניתין למטה מן הארכובה, ולא פירש נמי כדעולא, ע"ש. ובוודאי אין כוונתו דרב יהודה לא סבר האי סברא חותכה מכאן ומתה חותכה מכאן וחייה, דהרי בב"ב

וא"כ לאו הלכה היא, וכמו דסבר ר' אמי, להכי אשמעינן דהלכתא היא וככולי עלמא, דד' סימנים אכשר רחמנא.

בן פקועה הבא על בהמה מעלייתא הולד אין לו תקנה. רש"י כתב דלית ליה ד' סימנים אכשר רחמנא. והפוסקים תמהו על זה, דמשמע דהלכה פסוקה, וזו לא קשיא לרש"י, דהא ר' אמי לא ס"ל הכי, וקאמר לדברי המתיר אוסר, וגם רב אושעיא לעיל בדף עד ע"א דמיבעיא ליה אי ד' סימנים אכשר רחמנא או לא. ועיין בביצה דף ו [ע"א] דכתבו התוספות בד"ה וכי מה בין זה, דרב כהנא ורב אשי ס"ל כרבי אושעיא ע"ש, וא"כ אין תימה דרב משרשיא נמי יסבור כן. ובאמת לא ידעתי למה כתבו התוספות שם דס"ל כרבי אושעיא דמיבעיא ליה, ולא כתבו דס"ל כר' אמי דפשיטא ליה דלא אמרינן ד' סימנים אכשר ביה רחמנא. ועיין מה שכתבתי לעיל בדף סט [ע"א], ובשער המלך בסוף הלכות שחיטה, ועיין בתבואות שור דף קב [בכור שור].

הכל מודים בקלוט בן קלוטה. בכורות ו [ע"א תוס'] ד"ה ור"ש.

דנפל דובא עליה. וכתב רש"י ולא היה עוד יכול לחיות. נראה כוונתו, דהא בעי לאשמועין דאין טריפות פסול בו, וכמו שכתבו התוספות, דלא על חנם נקט נפל דובא, וא"כ הל"ל דבהמה דקה היה, דאין לזאב דרוסה בגסה [לעיל נב, ב]. ולכן כתב רש"י שהיה הדריסה באופן שאין יכול עוד לחיות, כגון שניקב לחלל, דבכי האי גוונא טריפה, דלא גרע מקוץ. והרא"ש הביא ראיה מזה דיש לזאב דרוסה בגסה.

הלכה כר"ש שזורי במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי. עיין בשפתי כהן יו"ד סימן רע"ו [סק"ח] גבי תליית השם, ובש"ת הב"ח סימן קי"ג, ובש"ת פני יהושע חיו"ד סימן ה', וביד מלאכי סימן קע"ו. ועיין הגהות מיימוניות פ"א דתפילין [אות ס], ועיין בכרכי יוסף יו"ד סימן רע"ו [סק"כ].

דף עו, א. בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמטה כו'. אע"ג דתני בהמה, נראה דבעוף נמי דינא הכי, דליכא חילוק בטריפות זה בין עוף לבהמה, אלא דנקט בהמה משום דכל הפרק בבהמה מיירי, דהא מיירי בוולדות דלא שייכי בעוף כלל. והא דנקט עיקר הך דינא בהך פירקא ולא באלו טריפות, משום דדומה לאבר המדולדל דאיירי ביה עד השתא. ועוד, דקתני שחיטתו מטהרתו, דהוא דומה למה שקדם בעובר, וכ"כ הרמב"ם בפירוש המשנה והביאו בתו"ט. ועיין בתשובת הרא"ש כלל כ' סימן ו' שכתב בשם אבי העזרי וזקנו ורש"י ורב האי ור"ח, לחלק בין בהמה

ואייתו לקמיה עופא. מרכבת המשנה ח"ב פ"ח דשחיטה הי"ג.

למעלה מן הארכובה אם רוב הבשר קיים זה וזה מותר, ואם לאו זה וזה אסור. והקשה בדמשק אליעזר דף ד ע"ד, דלמה ליה לרב למימר זה וזה אסור, הוה ליה למימר סתם אסור, בשלמא זה וזה מותר, הוצרך לומר לאשמועינן דאף האבר מותר, אבל זה וזה אסור קשה, הא פשיטא כיון דהבהמה אסורה גם האבר אסור. ותירץ, דאע"פ ששניהם אסורים, מ"מ נפק"מ לענין טומאה, ע"ש, וכתב שהוא דוחק, ולכן מפרש פירוש אחר. ולענ"ד לשיטתו לא הוצרך לומר משום טומאה, דהא לא מוכח ממתניתין דנשחטה הבהמה אלא שהיו רואין את הטריפה מחיים, וא"כ כיון שרואין את הטריפה למה ישחטו את הבהמה, ובוודאי היא מתה מאליה או חונקין אותה. ולעיל [עג, ב] אמרינן דלכולי עלמא מיתה עושה ניפול, וקאמר הגמרא דלוקה על אבר המדולדל, ופירש רש"י דאין מתירין בו משום נבילה אלא משום אבר מן החי, וא"כ לפי זה אין איסורן שוה של הבהמה והאבר, דהבהמה אסורה משום נבילה, והאבר אסור משום אבר מן החי, ובכך מתירין בו, וא"כ שפיר הוצרך רב לומר זה וזה אסור, כיון דאין איסורן שווה, זה משום נבילה, וזה משום אבר מן החי. ושוב ראיתי להרב אדמת קודש בח"א בחי"ד סימן א' שכתב כן, אלא מה שכתב אח"כ דבריו מגומגמין, ע"ש.

יאמרו אבר ממנה מוטל באשפה ומותרת. עיין בבדק הבית ומשמרת הבית דף מח. שלחו מתם הלכתא כוותיה דרב. עיין בבעי חיי סימן פ"א שהקשה, למה הוצרך למפסק הלכתא כרב, דהא קיימ"ל הלכתא כרב באיסורי, וגם למה בתר הכי רצו לפסוק כשמואל. ובאמת י"ל דפסקי הלכות הללו בדורות אחרונים של האמוראים נאמרו ולא בדורות הראשונים, וגם האמוראים יש להם כח לפסוק נגד הכללים, כמו שמצינו זה לרוב בש"ס, לכן הוצרכו לפסוק כרב. ואפשר עוד לומר, דהרי דעת הרשב"א דרב ושמואל פליגי בפלוגתא דרב יהודה ועולא לעיל ולפי לישנא קמא, והרא"ה הקשה עליו, דהרי לעיל אסיקנא לישנא קמא דרב בקושיא, וא"כ איך שמואל הדר ביה. אמנם רש"י כתב לעיל דהלכתא כלישנא קמא דרב, והביא מכאן דהרי אפילו בנחתך אמרינן הכי, ולהך קושיא צ"ל דלא חשו לה, דוודאי על עיקר דינא של רב לא קשיא וכמו שכתבתי לעיל, רק על לישנא דרב קשיא, דמוכח מיניה דלא סבירא הך סברא כלל דחותכה מכאן ומתה חותכה מכאן וחיה, וא"כ שפיר הוצרך למפסק כרב כאן, דהרי לרב דהכא צ"ל כלישנא קמא דרב דלעיל, ולכאורה הא אסיקנא

דף קל ע"ב ברייתא היא, אלא דרב יהודה סבר דלא קאי על צומת הגידין, אלא על טחול קאי, כמו שפירשו התוספות שם, אבל בנשבר העצם אין סברא לומר כן. ורש"י וודאי נראה דס"ל כתירוץ הר"ן, דהרי בדיבור המתחיל למטה מן הארכובה כתב דלמטה ממש ליכא למימר, דהא אפילו צומת הגידין קאמר שהוא טריפה, ע"ש, הרי דס"ל לרש"י לסברא פשוטה, דרב יהודה סבר דאפילו אם נפרש ארכובה כעולא, צריך לומר דלמטה לגמרי קאמר, דהיינו למטה מצומת הגידין, ולא כעולא דלמעלה מצומת הגידין כשרה. והוכרח רש"י לזה, משום דקשה לו ברב יהודה למה הוצרך לומר למטה מן הארכובה, הלא מפורש הוא במשנה, והוה ליה למימר בקצרה מאי ארכובה, היינו ארכובה הנמכרת עם הראש, כמו דאמר עולא בגמל ניכר, אלא בוודאי כוונת רב יהודה ליתן טעם לדבריו, למה הוא מפרש ארכובה הנמכרת עם הראש, וקאמר דאם נפרש כעולא דהוא הארכובה העליונה, א"כ בעל כרחך צ"ל דלאו למטה ממש הוא בסמוך לו, דהא כל העצם האמצעי טריפה, אלא צריך לפרש למטה ברחוק ממנו, וזה דוחק, אלא וודאי ארכובה הנמכרת עם הראש קאמר, ולכן הקדים למטה למטה מן הארכובה, כלומר, שראוי לפרש בסמוך ממש, וא"כ בעל כרחך צריך לפרש ארכובה הנמכרת עם הראש, וזה ג"כ כוונת רש"י. מעתה הרי מוכח, דרב יהודה לא ס"ל האי סברא כלל, דאי הוה אפשר לומר חותכה מכאן ומתה חותכה מכאן וחיה, דאם אפשר לומר הך סברא ה"ל לפרש כעולא, ושפיר י"ל למטה ממש בסמוך לו, אלא וודאי דס"ל דאין סברא כלל לומר כן, וא"כ שפיר מקשה ונייתי צומת הגידין לבד, דאין מקום לטעות, כיון דלרב יהודה אין סברא לומר חותכה מכאן ומתה חותכה מכאן וחיה. ועיין במחזיק ברכה דף עד [שם]. ומי איכא מידי דאילו מדלי פסיק ליה וחיה כו'. עיין בבעי חיי דף מז ע"ב [סי' ע"ט] דהקשה לדעת הסוברים להרי"ף דטריפות של עצם האמצעי אינו מפני העצם, דבעצם אין טריפות כלל, ורק מפני צומת הגידין הוא הטריפות, א"כ מאי מקשה הגמרא, דוודאי דצומת הגידין טריפה, אבל בעצם אין טריפות, ע"ש. ולענ"ד אף דטריפות הוא רק מפני צומת הגידין, מ"מ ס"ל דצומת הגידים הוא דבר נצרך לחיות הבהמה, ולכן יש בו טריפות, וא"כ אף שנחתך למעלה, כיון דחסרים הצומת הגידים אי אפשר לחיות, ותירץ לו דאעפ"כ אפשר לחיות. וע"ש בבעי חיי.

דף עו, ב. כיון דזיגי אע"ג דלא חיוררי. שבועות מא [א תוס'] ד"ה ולמר, סנהדרין כט [ע"ב תוס'] ד"ה מר בר רב אשי.

כאבר המדולדל.
הלכתא כוותיה דרשב"ל בהני תלת. בכורות יג
 [ע"ב תוס'] ד"ה הלכה כר"י וד"ה רב אשי.
בלשון יחיד אני שונה אותה. עיין מה שכתבתי
 לעיל דף נה, דברי אמת בקונטרסים יב ע"ג [קונ'
 שלישי], צה ע"א [קונ' תשיעי].
 והוא דקנה גרמא דידיה. מרכבת המשנה ח"ב
 פ"ח דשחיטה הי"ב.

סימן ו' ב' באשה סימן ו' ב' בבהמה. כן גריס
 רש"י, והתוספות יש להם גירסא אחרת, עיין לעיל דף
 סח ומ"ש שם, ועיין בתוי"ט. ועיין בכורות יט [ע"ב
 תוס'] ד"ה ובגסה, ובנידה יח [ע"א תוס'] ד"ה שליא.
המבכרת שהפילה. נידה כז [ע"ב תוס'] ד"ה כדי
 לפרסמה.

שהפילה שליא. זבחים פד [ע"ב תוס'] ד"ה
 ומוציא אני, ושם קיד [ע"א תוס'] ד"ה קסבר.
דתנו רבנן כל בהמה תאכלו. בתורת כהנים דף
 סב [פר' שמיני יא, ט] הגירסא בבהמה תאכלו³⁵, וכן
 נראה דהיינו הך לימודא דאמרינן לעיל בבהמה
 תאכלו, ועיין בקרבן אהרן.

למה לי קרא. וכתב רש"י דכיון דהוא כילוד
 ושליא בתריה אזלה ולא שריתה שחיטה. נראה כי
 רש"י סבר כיון דהולד אסור, גם השליא אסורה,
 ושדינן השליא בתר הולד. ועיין בתורת חיים [ס ע"ד,
 חולין], וברמב"ם פ"ה דמאכלות אסורות הלכה י"ג,
 ובהשגת הראב"ד שם.

למה לי קרא, אסמכתא בעלמא הוא. הפר"ח
 בסימן ק"י הקשה מכאן לסברת הרמב"ם [הל' טומאת
 מת פ"ב הי"ב] דספיקא דאורייתא לחומרא הוא רק
 מדרבנן, א"כ מאי מקשה הגמרא למה לי קרא, דהא
 אי לא קרא מנא הוה ידעינן דאיסורא הוא, הא לא
 הוי אלא ספיקא, אלא וודאי דמדאורייתא אסור. ותירץ
 בחד תירוץ, דהכא הוה קרוב לאיסור יותר מלהיתר,
 חדא דשמא יצא הרוב, וא"ת לא יצא הרוב, דילמא
 יצא רוב הראש, וכיון דיצא רוב הראש נמי הוי כילוד,
 וכיון דאיכא תרי צדדי להחמיר וחד להקל, לא מיקרי
 ספק, ע"ש. ובחקרי לב ח"ב דף קפט [יו"ד סי' קי"ח
 בקונטרס הספיקות] הקשה עליו, דהרי בריש פרקין
 אמרינן מאי קמ"ל דכיון דיצא ראשו ה"ל לידה, תנינא
 שליא שיצאה מקצתה אסורה באכילה, ולדברי הפר"ח
 מאי קושיא, דאי ממתניתין הוה אמינא דכי אסור היינו
 משום חשש דיצא רובא, אבל יצא ראשו לא הוי
 כילוד, אלא וודאי צ"ל כמ"ש המפרשים דשליא
 שיצאה מקצתה לא משמע רוב השליא אלא מיעוט

בקושיא וכמ"ש הרא"ה, וגם בלישנא בתרא רב גופא
 לא אמר הכי, וגם עולא חולק עליו, וא"כ היה מקום
 לומר דאין הלכה כרב כאן, אלא כרב דלישנא בתרא
 וכעולא, להכי הוצרך למפסק הלכתא בהדיא כרב.
 ואפשר נמי דזה הטעם שחזרו ושלחו הלכה כשמואל,
 משום דללישנא בתרא דלעיל אף רב הכי ס"ל.
נשבר העצם ויצא לחוץ. מטה יוסף ח"ב סימן
 י"ז, י"ח.

דף ע"ג, א. ר"ש בן לקיש ואיסורא דאורייתא.
 לעיל [ד"ה בהמה] כתבתי לתרץ להסוכרים לחלק בין
 בהמה לעוף בנשבר העצם, דלא תקשה מההיא מעשה
 דבר גזולא, די"ל דמיירי לענין איסור האבר המדולדל.
 וכעת ראיתי להר"ן, שהביא בשם רבינו יונה ראיה
 לדעת רש"י, דבעצם האמצעי בכל מקום טריפה, דהא
 האי מעשה דגידין דקאמרה הכא בעל כרחך בעצם
 האמצעי הוה, דבעצם הקוליות ליכא שם גידין הללו,
 ובוודאי שלא בצומת הגידין, וא"כ מוכח דטריפה
 הוא. וליכא למימר דלאו משום הבהמה שקלי וטרו,
 אלא משום האבר עצמו, ומשום איסור אבר המדולדל,
 דהא קאמר ר' שמעון בן לקיש ואיסורא דאורייתא,
 ואי באבר המדולדל, הא ליכא איסורא דאורייתא אלא
 מצות פרוש, ע"ש, א"כ בההיא מעשה דבר גזולא
 פשיטא דאיכא למימר דמשום אבר הוה, ואכשריה
 דקאמר הגמרא היינו האבר, מיהו לענין עיקר ראיות
 הר"ן הוא הולך לשיטתו, שסובר דאבר המדולדל אינו
 אסור אלא מדרבנן. אבל להרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ה
 הי"א] דסובר דאיסור אבר המדולדל הוא מדאורייתא
 אלא דאין בו מלקות, א"כ לא מוכח מידי, די"ל שפיר
 דקאי לענין איסור האבר, ואעפ"כ קאמר דהוה איסור
 דאורייתא, וכן מצאתי שוב בפלתי בסימן נ"ה,
 ובאדמת קודש ח"א חיו"ד סימן א'.

וע"ש שהקשה להפר"ח דפסק בסימן נ"ה לענין
 ספק יצא לחוץ הוי ספיקא דרבנן ולקולא, ואילו בסימן
 ס"ב פסק כהרמב"ם דאבר המדולדל אסור מדאורייתא,
 והמגיה שם כתב דהפר"ח ס"ל דנשבר העצם לא הוי
 כאבר המדולדל, ולכאורה הכא מוכח דהוה כאבר
 המדולדל, אם נפרש דלענין אבר מיירי, וכמ"ש לתרץ
 לקושית הר"ן, אמנם הפר"ח בריש סימן נ"ה תפס
 עיקר שיטת רש"י, דבעצם האמצעי בכל מקום טריפה,
 א"כ שפיר י"ל דהכא מיירי לענין הבהמה עצמה ולא
 לענין האבר, דבאבר לא שייך ספיקא דאורייתא,
 דנשבר לא הוי כאבר המדולדל, אמנם הא וודאי תמוה
 לומר כן, דהא משמע מהסוגיא דנשבר העצם הוי

35. וכן כתב בדקדוקי סופרים דכן הגירסא בכמה כתבי יד וכ"ה בילקוט שמעוני.

אם אחר שיצא ממעי אמו, ע"ש. ואני תמה על הרב, דהרי מדברי הרמב"ם בפ"ה דמאכלות אסורות הי"א מבואר דהחיתוך מהעובר והוציאו אסור משום אבר מן החי, וכן פירש הרב המגיד שם דאפילו חתך בפניו והוציאו, אסור משום אבר מן החי, והא דתנן חותך מן העובר שבמעיה מותר באכילה, היינו אם נשאר בה לאחר שחיטה, וע"ש בלחם משנה, וא"כ שפיר הוה בחזקת אבר מן החי, דהא אין לו היתר אכילה קודם שחיטה כלל, והרי הוא עובר משום איסור אבר מן החי. ואם כוונת הרב אם לא הוציא ליכא איסור אבר מן החי, דהא וודאי אי אפשר להושיט פיו לפנים ולאכול השליא.

עוד כתב הרב חקרי לב, דאף להמפרשים דהוי באיסור שאינו זבוח, מ"מ אין איסור זה חל בהיות הולד במעי אמו, כי אם לאחר שיצא לאוויר העולם, וכדתנן חותך מעובר שבמעיה מותר באכילה. וגם זו אינה ראייה, דהא הך דינא דחותך מן העובר שבמעיה, היינו לאחר שחיטה, אבל קודם שחיטה אסורה משום אבר מן החי וכמ"ש, וכל דבר שאסור משום אבר מן החי צריך שחיטה להתירה, וכל זמן שלא נשחט הוי איסורא משום אינו זבוח. ומ"ש הרב דלא הוה האיסור רק משום איסור יוצא דהיינו טריפה, זה אינו, דדווקא אם נשחטה האם מה שיצא מחיים אבר ולא החזירה, אסור משום יוצא ולא משום אבר מן החי, אבל קודם שחיטה אין האיסור משום יוצא אלא משום אבר מן החי. אמנם כבר כתבתי לעיל דף לז דהרמב"ם לא ס"ל דאיכא איסור דאינה זבוחה מחיים, וא"כ גם על הוולד ליכא למימר דאיכא איסור אינה זבוחה, אבל חזקת איסור אבר מן החי שפיר יש לומר כמ"ש, וצדקו דברי הרב שער המלך. ועיין בית ישחק דף צ [הל' טו"מ שם].

דף עו, ב. ושאיני עור חמור דמאוס. לכאורה נראה דמספקא ליה אי דבר המאוס מקבל טומאת אוכלין או לאו. ועיין במנחות דף סט [ע"א], דשם אמרו החיטים והשעורים שבגללים אע"פ שחישב עליהם לאכילה אין מטמאין טומאת אוכלין, ודווקא אם ליקטן לאכילה, ובעל כרחך הוי טעמא משום דמאוס. וצ"ל דעור החמור אינו מאוס כל כך, ולכך שפיר י"ל דמטמא. ואין לחלק בעור ששלקו לענין חישוב או לאו, דמסתמא כיון ששלקו חישוב עליו, דאם אין כוונתו לאכילה אמאי שלקו. אמנם הרמב"ם [טומאת אוכלין פ"ב ה"טו"ו]³⁶ יש לו נוסחא אחרת בש"ס שם

השליא, וא"כ ליכא לספוקי כלל ברוב הולד אלא ברוב הראש.

וכן הקשה בשיטה מקובצת בבבא קמא [יא, א] בשם הרא"ש, על רש"י דפירש שמא יצא רוב הולד, דא"כ לא מקשה הגמרא מידי בריש בהמה המקשה, וע"ש בתורת חיים ובתוספות באופן דאין ישוב הפר"ח מספיק, דליכא לספוקי ברוב הולד אלא ברוב הראש, ע"ש בארוכה. ולענ"ד אין מזה ראייה לדחות תירוץ הפר"ח, דהרי רש"י פירש כן דהחשש הוא משום רוב הולד, ומקצת בין מיעוט בין רוב משמע, וכמ"ש הרב תורת חיים, וא"כ הרמב"ם יפרש כפירוש רש"י. ולקושי המפרשים דא"כ מאי הקשה הגמרא לעיל, י"ל דאדרבה לשיטת הרמב"ם ניחא, דהמקשה היה יודע דאיסורא דאורייתא הוא, דהרי בתורת כהנים מסמך לה אקרא, ומ"מ היה יודע דקרא אסמכתא בעלמא הוא, דעיקר קרא אתא לטחול וכליות, אבל עכ"פ מדנקט לה התורה כהנים מקרא, הוה איסורא דאורייתא, והיינו דקשיא ליה להמקשה, בשלמא אם נאמר דרוב הראש הוי כילוד, היינו דאסורה מדאורייתא משום דאיכא שני צדדים לאיסור, צד הרוב וצד הראש, וכמ"ש הפר"ח, אבל אם נאמר דהראש לא הוי כילוד, א"כ ליכא כאן אלא צד אחד לאיסור, דילמא יצא הרוב והוה ספק שקול, דילמא איתא רובא דילמא ליתא רובא וא"כ לא הוי אלא איסור מדרבנן, והרי מוכח דהוי איסור דאורייתא, וא"כ עיקר קושיית הגמרא היא קושיית הפר"ח בעצמה ותירוץ. והמפרשים דהקשו על רש"י מהך סוגיא דלעיל, אינהו סברי דספיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא הוא אפילו בחד צד, ושפיר הוקשה להם, אבל להרמב"ם לא קשה. ואפשר רש"י נמי סבר כהרמב"ם, ומ"ש כאן דשמא יצא הולד, היינו רובו או רוב ראשו. ועיין בשער המלך ח"ג דף סח [הל' טו"מ שם] האריך על דברי הפר"ח, ע"ש ומה שכתבתי בבבא קמא [שם ד"ה מאי קמ"ל].

והרב שער המלך תירץ לקושיית הרב פר"ח, דהכא לכולי עלמא הספק אסור מדברי תורה, דכיון דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת, ושלייתה היתה ג"כ בכלל האיסור, ומספקא לן בעיקר השחיטה אי שחיטת אמה מטהרתה או לא, איכא למימר אוקמיה אחזקתיה דקודם שחיטה. ובחקרי לב שם הקשה עליו, דהא זה דאמרינן בהמה בחייה בחזקת איסור, היינו בחזקת איסור אבר מן החי, והרי מבואר בחולין דף קג [ע"א] ובתוספות [ד"ה מר], דאיסור אבר מן החי ליתא כי

36. וכתב שם: העור ששלקו ושליא שחישב עליה לאכילה מתטמאין טומאת אוכלין בפני עצמן.

הריני מטיל עליה חומר שני ולדות. עיין במרדכי פרק החולין [רמז כ"א] דהקשה, הא הוי ספק ספיקא, והוכיח מזה דלאו בכל מקום הלכו חז"ל אחר ספק ספיקא להקל, ובמה שכתבו התוספות יש ליישב. ועיין במהר"י מטראני חיו"ד סימן ב' שהאריך בזה. ובהך ספק ספיקא שכתבו התוספות יש לפקפק, דהוא אינו מתהפך. ועיין על זה בספר שארית יהודה [סג ע"א], ובמהרי"ט חיו"ד [סי' ב' ד"ה תשובה], ובספר אליה רבה למהר"א אלפאנדארי [לז ע"ג, שער א].

סמוך מיעוטא דנדמה למחצה דנקבות. עיין שער המלך ח"ב דף קז ע"ד, ודף קח ע"א [הל' יבום וחליצה פ"ג הט"ז ד"ה וראיתי להרב מחנה אפרים], בית ישחק כח ע"א [הל' יבום פ"ג הי"ח].

תוספות ד"ה סמוך מיעוטא דנדמה. עיין מה שכתבתי בכורות [כא, ב על תוד"ה בהמה גסה, ודף כב, א ד"ה משום], כי שם הארכתי.

ובתוספתא, דאם חישוב עליו מטמא, וא"כ קשה אמאי מספקא ליה, וכי הוא מאוס יותר מחיטים ושעורים שבגללים. וצ"ל להרמב"ם דבחישוב וודאי מטמא, אבל שלקו לא הוי כמו חישוב. ועוד י"ל, כיון דהעור מצד עצמו אינו ראוי לאכילה רק מכח השליקה, לזה מהני טעמא דמאוס ג"כ דלא לשווייה אוכל, אמנם זה דוחק, וגם הרמב"ם [שם הט"ז] כתב הטעם מפני שהוא מאוס הרבה, משמע דעיקר הספק מפני מאיסתו. ועיין בחקרי לב ח"ב דף קז ע"ב [יו"ד סי' ע"ד להל' תערוכות], דהוכיח מסוגיין דמאוס אינו כסרוח, דהרי סרוח ואינו ראוי וודאי לא מטמא טומאת אוכלין, וכתב דהכא מספקא ליה מפני שבלאו הכי אינו ראוי לאכילה וכמ"ש, וכבר כתבתי דהוא דוחק לפרש האיבעיא כן. ונראה דיש לחלק בין מאוס למאוס, ולא כל דברים המאוסים שווים הם, וגם יש לחלק בין טומאה לאיסור, ובאיסור הוה שלא כדרך הנאתן. ואין מקום להאריך בזה.

פרק חמישי

דנהוג בקדשים ולא בחולין, ולהכי כתב רש"י דחולין איצטריך לאשמועינן. אמנם מן המשנה משמע לכאורה, מדנקט חולין ברישא, דחולין הסברא פשוטה יותר ולהכי אקדמיה. מיהו בשושנים לדוד כתב, איידי דאתיא מדרשא אקדמיה, ועיין דינא דחיי בארוכה.

ואימא בחולין אין במוקדשין לא. עיין במשנה למלך בפ"ג [ה"ח] דאיסורי מזבח, שכתב על הא דאמרינן לקמן בסוף פרק כל הבשר [קטו, א], מדאסר רחמנא מחוסר זמן לגבוה מכלל דלהדיוט שרי, דכוונת הגמרא על הך סוגיא דמרכינין קדשים לאותו ואת בנו, ואי ס"ד דבחולין אסור הנשחט משום לא תאכל כל תועבה [דברים יד, ג], א"כ למה לי בקדשים, דכיון דבחולין אסור פשיטא דבקדשים אסור, דהא בעינן ממשקה ישראל [יחזקאל מה, טו], אלא וודאי דלהדיוט שרי, ואין בו משום תיעבתי לך, ע"ש. ולפי זה קשה, מאי מקשה הגמרא ואימא בחולין אין במוקדשין לא, דאיך אפשר לומר כן דבחולין אסור ובמוקדשים לא, דהא אי בחולין לבד אסרה תורה, א"כ אסור משום לא תאכל כל תועבה, וא"כ ממילא במוקדשין אסור משום ממשקה ישראל. ואין לומר דהכי פריך, מדאפסקה נימא דבא הכתוב לומר דכאן לא שייך ממשקה ישראל דהתורה התירתי, דמהיכי תיתי נאמר כן, וכן הקשה בקהלת יעקב דף מח ע"ג [מאכ"א פ"ד ה"ד], ע"ש. אמנם י"ל דהכי פריך הגמרא, ואימא בחולין אין במוקדשין לא, דנהי

דף עח, א. עיין על כל הפרק דינא דחיי חלק א לאוין [קמט דף] קסג ולהלן.

אותו ואת בנו נהוג בין בארץ בין בח"ל. וכתב רש"י דלא הוה צריך למיתני, דחובת הגוף היא, אלא תני ליה איידי דבעי למתני בחולין ובמוקדשין. והוא הדין דהוה רש"י מצי למימר דנקט לה משום בפני הבית ושלא בפני הבית. וכן כתבו התוספות איידי דבעי למינקט בחולין ובמוקדשין בפני הבית ושלא בפני הבית, וכוננתם, דמשום תרווייהו נקט, ורש"י אפשר דס"ל דאפילו משום חדא נקט. אמנם למה לא נקט רש"י משום בפני הבית ושלא בפני הבית דקדים במשנה, עיין בדינא דחיי ובברכי יוסף יו"ד דף ה [ע"ד – סי' ט"ז דין א].

ת"ר מנין לאותו ואת בנו שנוהג במוקדשין. מפשטות הסוגיא נראה, דקמקשה מנלן שנוהג במוקדשין, דהוה לן למימר דאינו נהוג אלא בחולין, ולקמן ריש פרק שילוח הקן [קלח, ב] כתב רש"י דאי לא דאשמעינן דנוהג בחולין, הוה אמינא דווקא בקדשים נהוג, כיון דבעינא דקדשים כתיב. ולפי מה שתירץ הרשב"א לקושית התוספות [ד"ה מנין], דמשום ר"ש נקט דאמר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה, הוה אמינא דאין אותו ואת בנו נהוג, קמ"ל דאפי' הכי נהוג, א"כ י"ל דוודאי לר"ש הסברא פשוטה יותר דקרא מדבר בחולין והך ברייתא כמ"ש הרשב"א, אבל לדידן אדרבה הסברא פשוטה יותר

פשיעה, דווקא היכא דמעיקרא אי אפשר לקיים בענין אחר, והרי הכא אילו היה משגיח לא היה צריך. וכבר כתבתי בספרי הנדפס [בעירוובין שם] דלענ"ד לא קשה כלל, דהתוספות אמרו ע"י פשיעה, וכאן הרי אפשר לבוא שלא ע"י פשיעה, כגון שהיה לו קרבן פסח, ושחט אחת מהן לחולין, ונאבד הפסח אח"כ או מת, או מיירי בלקח בהמה והמוכר הודיע לו כי כבר מכר אמה לשחיטה, דהרי מארבע פרקים הוא, והוא לא לקחה לפסח, שהיה לו פסח אחר ונאבד ממנו, וא"כ לא קשה על התוספות.

ובלימודי ה' דף ב ע"ד [לימוד ב'] הקשה, דאיך הוה ס"ד למימר הכי אי לאו קרא דעשה דחי לא תעשה, וקרא אתי לאשמועינן דלאו דחי, דא"כ נילף מיניה בעלמא דעשה לא דחי לא תעשה, וכמ"ש התוספות באלו נערו [כתובות מ, א ד"ה ניתין]. ותו קשה, מהיכי תיתי נאמר דעשה דחי לא תעשה, הא אין עשה דוחה לא תעשה במקדש. ונראה דקושיא חדא מיתרצה בחברתה, דוודאי הכא לא הוה לא תעשה דמקדש, כיון דאין מיוחד למקדש דנוהג גם בחוץ, ורק לאו שאין נוהג אלא במקדש לא דחי עשה משום דחמירא, ולהכי הוה אמינא דדחי, אמנם קרא משמע לן דאפי' הכי לא דחי, משום דעכ"פ הך לא תעשה נעשית עכשיו במקדש, ולהכי עשה לא דחי לה, הא בעלמא עשה דחי לא תעשה.

וביד מלאכי סימן תקי"ו הקשה, ממה שכתבו התוספות בזבחים דף לג [ע"ב ד"ה לענין מלקות] דעשה דפסח שיש בו כרת דחי לא תעשה ועשה, א"כ לא סתרו התוספות כלום, דבלאו הכי ידעינן דלא דחי דמחוסר זמן הוי עשה ולא תעשה, ומאי הוה, הא עשה דפסח דאיכא כרת אפי' הכי הוה דחי, ואיצטריך שפיר קרא. ואפשר לומר דהתוספות בזבחים כתבו כן לשיטת ר"י שהביאו בפסחים דף נט [ע"א תוד"ה אתי], דעשה שיש בו כרת אלים ולא בעי בעידנא, א"כ הוא הדין י"ל דדחי לא תעשה ועשה. אמנם לשיטת ריב"א שם בתוספות דס"ל דאף עשה שיש בו כרת לא דחי לא תעשה, אלא דווקא בעידנא, א"כ לא אלימי כל כך, ולא דחי נמי לא תעשה ועשה. וההכרח שהביאו שם התוספות בזבחים, אפשר דלא ס"ל להריב"א וכמ"ש שם, וא"כ התוספות כאן אזלי בשיטת ריב"א ולא לר"י, ולר"י באמת י"ל דאיצטריך קרא להכי דלא לדחי עשה ולא תעשה. ואין לומר דנילף מיניה בעלמא דעשה דפסח לא דחי לא תעשה ועשה, דהכא שאני משום דלקרבן הוא וכמ"ש בסמוך. ועיין מ"ש שם בזבחים.

דבמוקדשין אסור משום ממשקה ישראל, מ"מ הלאו של אותו ואת בנו לא קאי עליה דקדשים, ולמאי נפק"מ, דלא לילקי על קדשים משום אותו ואת בנו. אלא דלפי זה מעיקרא לא יצדק פירושו של הרב משנה למלך, דאיך בעי הגמרא לומר מדאסר רחמנא מחוסר זמן לגבוה מכלל דלהדיוט שרי, דאי להדיוט אסור, הרי לקדשים אסור בלאו הכי משום ממשקה ישראל, דהרי עדיין לא ידעינן דחייב מלקות, ולהכי צריך למיכתב כדי לחייבו מלקות.

ואפשר ליישב דברי הרב משנה למלך ע"פ הספרי, והביאו הרמב"ן בתוספות ללאוין סימן ד', כי כל הפסולין למזבח כגון רובע ונרבע ומוקצה ונעבד עובר בלא תעשה, שנאמר [דברים יז, א] לא תזבח לה' אלקיך כל דבר רע כי תועבת כו', ואלו מרבה הספרי מתיבת תועבת. מעתה אם נאמר דבחולין אסור משום כל שתעבתי לך, הרי במוקדשים שאסורים משום ממשקה ישראל, הרי הם בכלל תועבת ה' אלקיך, ומשמע שם ברמב"ן דמילקי נמי לקי, וא"כ לא היה צריכה התורה למיכתב בקדשים משום מלקות, דהא בלאו הכי הוה לקי משום תועבת, אמנם השתא דלאו תועבה הוא, א"כ לקי רק משום אותו ואת בנו ולא משום תועבת, וא"כ י"ל הא דפריך הגמרא כאן ואימא בחולין אין במוקדשים לא, אין הכוונה שלא ינהג כלל במוקדשים, דהא אם בחולין לבד אסור, א"כ אסור משום לא תאכל כל תועבה, וא"כ במוקדשים אסור משום ממשקה ישראל. אלא כוונת הגמרא דבמוקדשין לא לילקי משום לאו דאותו ואת בנו, אלא משום לאו דכי תועבת ה' אלקיך, ונפק"מ למיתרי ביה בקדשים משום הך לאו, ולא משום לאו דאותו ואת בנו. וכפי מה שכתבתי נתיישב כל מה שהקשה שם בקהלת יעקב על הרב משנה למלך, ע"ש. אמנם הא קשה, דילמא כתבה רחמנא קדשים לענין אותו ואת בנו למילקי תרתי משום אותו ואת בנו ומשום תועבת. ואפשר כל היכא דאיכא למדרש דרשינן, ולא מוקמינן לה בלאוי יתירא.

ועוד שה כתיב. עיין פנים מאירות ח"א בסוף הספר אחר חידושי זבחים [לה ע"ד], ובח"ג [נח ע"ד, שאלה] מ"ח.

תוספות ד"ה מנין לאותו ואת בנו שנוהג במוקדשין. דאיצטריך שאם צריך לפסח כו', דהא במחוסר זמן איכא לאו ועשה כו'. ומשמע דאי לא הוה לאו ועשה, הוה מקום לומר דעשה דחי לא תעשה עד דאיצטריך קרא להכי. והקשה בשמחת יו"ט דף קסט ע"ד [סי' מ"ב], דזה סותר למ"ש התוספות בעירוובין [ק, א ד"ה מתן] דאין עשה דוחה לא תעשה הבא ע"י

משמע שניהם כאחד ומשמע אחד בפני עצמו. עיין בבא קמא דף נד [ע"א תוס'] ד"ה או מבעיא, ובמקומות אחרים הארכתי, עיין ב"מ [צד, ב] וסנהדרין [סו, א]. תוספות ד"ה זה בנה אב. עיין יבין שמועה דף מח [ע"ב].

דף עט, א. הלכתא כחנניה. הפוסקים נחלקו בזה אי הלכה כחנניה או לא, ודעת הר"ף דאין הלכה כחנניה. אמנם נחלקו בדבריו אי בכל מקום סבר דאין חוששין לזרע האב, או דווקא באותו ואת בנו, אבל בשאר מילי חוששין לזרע האב. ועיין בארוכה בהר"ן, ובמכריע סימן י"ט, ועיין קהלת יעקב [אלבעלי] דף מב, מג [מאכ"א פ"א הי"ג] בארוכה, ועיין מטה אשר סימן י"ח.

הנולדים מן החמור עם הנולדים מן הסוס. תבואות שור דף קג [בכור שור], קהלת יעקב דף מב, מג ע"ד [שם].

זו דברי ר' יהודה דאמר אין חוששין לזרע האב. מרכבת המשנה ח"ג פ"ט דכלאים ה"ו וה"ח, בכורות ז [ע"א תוס'] ד"ה והא איפכא, סנהדרין פ [ע"ב תוס'] ד"ה אלא למאן דאמר, ומשמע שם מדבריהם דלא איפשטא בעיין.

חוששין לזרע האב. מרכבת המשנה ח"ב פי"ב דשחיטה הי"א.

איבעיא להו מיפשט פשיטא ליה לר' יהודה או דלמא ספוקי מספקא ליה. ויש לדקדק דמהיכי תיתי נאמר דלרבי יהודה ספוקי מספקא ליה, והיכן מצינו כן בדברי התנאים דאמרו הדין בפשוט, ונאמר דמספקא להו. ותו, דהרי מצינו תנא דאמר בפירוש דאין חוששין לזרע האב גבי אותו ואת בנו, דהיינו רבנן דחנניה, וא"כ למה נאמר דאיכא ג' תנאי כמ"ש הר"ן¹. ואף לדעת הרשב"א והרמב"ן דדווקא באותו ואת בנו קאמר דאין חוששין ורבי יהודה היא, מ"מ קשה אחר דמצינו באותו ואת בנו דאין חוששין, למה נאמר בכל מקום דמספקא להו. ועוד קשה לשיטה זו, דקאמר הגמרא מאן חכמים חנניה היא, דמנלן דחנניה היא, דכשם דלרבנן נאמר דאע"ג שבאותו ואת בנו אין חוששין, מ"מ בשאר מילי חוששין, כן י"ל לחנניה דאמר גבי אותו ואת בנו חוששין לזרע האב, היינו דגזירת הכתוב הוא מדכתיב אותו ואת בנו, אבל בשאר מילי אין חוששין לזרע האב. ולזו י"ל, דהא מצינו לעיל דף נח דלמאן דאמר טריפה יולדת, פליגי ר"א ורבי יהושע בזה וזה גורם, דלרבי יהושע זה וזה גורם מותר בנטרפו ולבסוף עיברו, וא"כ בעל כרחך

ובמקום שמואל שער התירוצים [ע ע"ג] הקשה, דאין ס"ד לפרש הכי דקרא אתי דלא לדחי עשה לא תעשה, דא"כ מאי פריך בסמוך ואימא במוקדשין אין בחולין לא, דמהיכי תיתי נאמר דבחולין לא, הא קרא סתמא כתיב, ואי משום דסמכה לפרשה דקרבתות, הא איצטריך דעשה לא לדחי לא תעשה, ומה שתירץ הוא דוחק גדול. גם מה שדקדק למה נקטו התוספות [דוקא פסח, ולא נקטו חד משארי קרבנות], הא וודאי לא קשיא, דלא מצינו קרבן יחיד שקבוע ועובר זמנו כמו פסח, ומ"מ בקרבנות ציבור נמי אפשר לאשכוחי בקרבנות הקבוע להם זמן ואף בקרבן תמיד, דהרי מצינו במנחות דף מט [ע"א] איבעיא ציבור שאין להם תמידין ומוספין. ולעיקר הקושיא לא ידעתי, למה הקשה זאת הקושיא על התוספות, דהרי גם על הגמרא קשה, דמאי מקשה ודילמא במוקדשין אין בחולין לא, מהיכי תיתי לא לנהוג בחולין, ואי משום דכתיב בפרשה דקדשים, הא איצטריך למיכתב, דאי לאו הכי הוה אמינא דנוהג דווקא בחולין ולא במוקדשין. אלא וודאי צ"ל דקושיית הגמרא כך הוא, דוודאי בלאו הכי היה הסברא פשוטה טפי דנוהג בחולין ולא במוקדשין, השתא דמוכח דנוהג גם במוקדשין, מדכתבה התורה בפרשת מוקדשין, וא"כ דילמא דווקא נוהג במוקדשין ולא בחולין, ולהכי כתבה התורה במוקדשין. וא"כ להתוספות נמי נימא הכי דהכי פריך, דמנלן דכתבה התורה במוקדשין כדי לאשמועינן דעשה דחי לא תעשה, דילמא משום הכי כתבה התורה בפרשה דמוקדשין, לאשמועינן דדווקא נוהג במוקדשין ולא בחולין. ועיין בסוף מגילה [כה, א] מה שהקשו התוספות [ד"ה מפני] על הפייטן שייסד צדקו אותו ואת בנו, ובמקום שמואל [מו ע"ב] שם יישב ע"פ דברי התוספות דכאן, והביאו בברכי יוסף [יו"ד סי' ט"ז סק"ב], ועיין במחזיק ברכה. ועיין בארוכה על התוספות דינא דחיי קעד ע"ג [לאוין קמ"ט ה'י' אותו ואת בנו].

דף עח, ב. או לרבות את הכלאים. עי' לעיל לח [ע"ב תוס'] ד"ה או כשב, ועיין פנים מאירות שם [ח"א אחר חידושי זבחים] ובסימן ע"ד.

הניחא לרבנן דמייתר להו אותו. לכאורה קשה, דהא לרבנן נמי צריך אותו למעט זכרים, וא"כ הרי אינו מיותר. וצ"ל כיון דרבנן נפקא להו מאותו אחד ולא שנים, א"כ הרי ממילא הך נפקא לו נמי מאותו, דהרי הוא בכל אחד ולא שנים דמאי שנא. ועיין בקרבן אהרן דלכאורה דבריו הם נגד הגמרא דכאן.

1. ראה במהדורא בתרא שעמד גם כן על כך.

מאן דחולק, וא"כ כוונתה קיימ"ל דהיינו רבנן, דכיון דלרבי יהודה ספק הוא ולרבנן פשיטא להו, לא מניחים וודאי דרבנן מפני ספיקו של רבי יהודה. וקושיא זו קשה גם על הר"ן שכתב בתחילה דלית הלכתא כחנניה, אלא כרבי יהודה דמספקא ליה, והביא ראייה מדאמר הלכה כרבי יהודה בפרדות, ומה זו ראייה דאין הלכה כחנניה, דהא אי לרבי יהודה מספקא ליה בפרדה שתבעה, שווים הם חנניה ורבי יהודה. ואפשר דכוונת הר"ן, דאי ס"ד הלכה כחנניה, הוה ליה לומר הלכה כחנניה, וא"כ אפילו באותו ואת בנו חוששין לזרע האב, ופשיטא בשאר מילי דהלכה כמותו, אלא וודאי מדאמר הלכה כרבי יהודה בפרדות, כוונתו דדווקא בפרדות הלכה כמותו, אבל דכחנניה דמחמיר גם באותו ואת בנו לית הלכתא כוותיה, ולפיכך צריך לומר דדווקא לחומרא פסקו דחוששין, אבל לקולא לא, ואי הוה אמר הלכה כחנניה גם לקולא, הוה אזלינן בתר זרע האב.

או דלמא ספוקי מספקא ליה. שו"ת מהר"ם לובלין סימן ס"ה, עיין יומא נז [ע"ב תוס'] ד"ה תניא, מנחות כב [ע"ב תוס'] ד"ה ורבי יהודה. פרדה שתבעה. ב"ב יג [ע"א תוס'] ד"ה כופין, גיטין מא [ע"א תוס'] ד"ה לישא שפחה. עייל להנך דדמיין להדדי. באר יעקב צא ע"א [י"ד סי' רצ"ו].

אין חוששין לזרע האב וסימנין דאורייתא. וכתב רש"י מדסמכינן אסימנים, שמע מינה הא דסמכינן אסימנים בחזרת אבידה דאורייתא היא, דאי דרבנן, נהי דעבוד רבנן תקנתא בממונא, באיסורא מי מצו עבדי תקנתא, אלא וודאי מדסמכינן אפילו באיסורא, שמע מינה דסימנים דאורייתא. ועיין בבני יעקב דף רט ע"ד ודף רי [שאלה ט'] דהרבה להקשות, דהא נראה דעת רוב הפוסקים דס"ל דסימנים דרבנן, וא"כ איך סמכינן עליה הכא באיסורים, וע"ש בדף רי ע"ב מה שכתב בשם רבו ליישב. והנה וודאי אפשר לחלק כמו שכתב, דהנהו סימנים דהכא עדיפי מסימנים דהתם, והוה כמו סימני בהמה וחיה הטהורים שהתירה התורה לאכול ע"פ הסימנים. אמנם לפי זה צריכין לפרש, הא דקאמר הכא שמע מינה סימנים דאורייתא, היינו אלו הסימנים גבי פרדות הם דאורייתא, והלכה למשה מסיני, ולא קאי כלל על סימני אבידה. אבל רש"י נראה לו דוחק לפרש כן, ומפרש דעל כל הסימנים קאי, ובוודאי דרש"י ס"ל כן להלכה, דלרבי אבא סימני אבידה דאורייתא נינהו.

צ"ל דחוששין לזרע האב, דאי לא חוששין לזרע האב, א"כ לא הוי זה וזה גורם, וכמו שכתבו התוספות בסנהדרין דף פ [ע"ב ד"ה אלא למד"א], וא"כ מוכח עכ"פ דאיכא תנא דסבר דחוששין, וא"כ לא מסתבר לאפושטי כל כך במחלוקת, ולהכי מסתבר ליה לשמואל דחנניה סבר בכל מקום חוששין לזרע האב. ואפשר דקשה בדרכי יהודה דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא, דברישא קתני הנולדים מן הסוס אע"פ שאביהן חמור מותרין זה עם זה, ומזה משמע דאין חוששין וכדדייק הגמרא, וגבי פרדה שתבעה אין מרביעין משמע איפכא, ולהכי מספקא ליה בדרכי יהודה.

ויש לדקדק למה קתני הנולדים מן הסוס עם הנולדים מן החמור אסורים, וליתני אפילו הנולד מן הסוס עם מינו נמי לא, דהיינו פרי עם אמו². מיהו הא לא קשיא, דאי הוה אמר הכי הוה אמינא משום דס"ל דחוששין בוודאי לזרע האב, וא"כ בנוולדים מן הסוס עם הנולדים מן החמור שרי, להכי הוצרך לומר דאסור. ועיין ברש"י בסוף כתובות [קיא, ב] גבי הא דהלכה כרבי יהודה בפרדות, שכתב דרבי יהודה מספקא ליה אי חוששין לזרע האב או לא, אבל חכמים ס"ל דאין חוששין לזרע האב. ולכאורה קשה, דהא משמע דחכמים דפליגי עליה דרבי יהודה היינו חנניה כמו שאמר שמואל. מיהו צ"ל מדהוצרך שם בגמרא לפסוק הלכה כרבי יהודה בפרדות, שמע מינה דאיכא מאן דפליגי עליה, והרי לחנניה ג"כ אסור עם מינו כיון דחוששין לזרע האב, אלא וודאי צ"ל דמאן דפליגי היינו רבנן, דס"ל אין חוששין לזרע האב, ולדידהו שרי עם מינו. וזו היא שקשה לשיטת הסוברים דליכא רק שתי מחלוקות, דהיינו לחנניה וודאי חוששין ואזלינן בתר זרע האב בין לקולא בין לחומרא, ורבי יהודה דמספקא ליה ואזלינן בכל ענין לחומרא חוץ מאותו ואת בנו, א"כ למאי הלכתא הוצרכו למיפסק הלכה כרבי יהודה בפרדות, דהא ליכא מאן דפליגי עליה.

ואפשר שזו כוונת הר"ף, שהביא ראייה מהא דקאמר הלכה כרבי יהודה בפרדות. ולכאורה קשה, דהא מהך לא מוכח מידי, דדילמא מספקא ליה לרבי יהודה, אלא הר"ף בא לאפוקי מסברת הסוברים דליכא רק שתי מחלוקות, וליכא למאן דאמר דס"ל בשאר מילי דאין חוששין, ולהכי הביא ראייה מדקאמר הגמרא הלכה כרבי יהודה בפרדות, שמע מינה דאיכא

2. המהדורא בתרא מוכיח מכאן התשובה לשאלתנו, דמהא דאמר ר' יהודה דדוקא הנולדים מן הסוס אע"פ שאביהם חמור

2. המהדורא בתרא מוכיח מכאן התשובה לשאלתנו, דמהא דאמר ר' יהודה דדוקא הנולדים מן הסוס אע"פ שאביהם חמור

ועיין בחידושי הר"ן שג"כ חולק על רש"י, וא"כ לא קשיא קושית הרב בני יעקב.

תוספות ד"ה עייל לי הנך כו'. דמשמע התם דלא פטר ר"א אלא ממתנות וכיסוי, אבל אהא דאמרו רבנן חלבו אסור כחלב בהמה לא פליג מדלא קאמר מותר כו'. בשער המלך ח"ג דף כא [הל' כלאים פ"ט הי"א] תמה על התוספות, דלמה הוצרכו להביא כך מדיוקא, והרי בכריתות דף יז ע"ב תניא בהדיא דר"א אמר כוי חייבין עליו אשם תלוי, והניח בצ"ע. ואחר המחילה רבה אישתמיטתיה ליה דברי התוספות, דשם בכריתות בדף יח ע"א בר"ה באנו למחלוקת, דהוכיחו דהתם גרסינן ר' אלעזר, ולא היינו חבירו של רבי יהושע, והכא הוה ר' אליעזר חבירו של רבי יהושע, ואע"ג דבנידה דף טו לא ס"ל כן, אלא דהתם הך תנא דכוי לאו היינו ר"א בן שמוע אלא ר"א בן הורקנוס, מ"מ י"ל דהכא ס"ל כשיטתם בכריתות, דהך תנא דכוי ר"א בן שמוע, או דלפחות יש לדחות כן, ולהכי הוצרכו לדייק כן.

באותו הדיבור. א"נ לעולם ס"ל דשה ולא מקצת שה, ושאני חלב דרבי קרא כדרשינן ברפ"ב דילמא כל חלב לרבות את הכוי. והקשה בשער המלך ח"ג דף כא ע"א [הל' כלאים פ"ט הי"א], דאם כן כי פרכינן התם כוי ספיקא הוא איצטרין קרא לרבויה ספיקא, אמאי הוצרך תלמודא לשנויי הא לא קשיא, קסבר כוי בריה בפני עצמה היא, דהיינו לא חיה ולא בהמה, כמ"ש התוספות שם, דסברא זאת לא אשכחן שום תנא דס"ל הכי, ואמאי לא משני עדיפא מיניה, דהך ברייתא ר"א היא דס"ל דשה ולא מקצת שה, ואיצטרין קרא לרבויה דחייב על חלבו, בשלמא כרבנן לא אתיא, דהא ס"ל ואפילו מקצת שה, ע"ש בארוכה. והנה, אם נאמר כמ"ש הרב שער המלך שם דהך ר"א הוא ר"א דהתם בכריתות, א"כ לא הוה מצי למימר דר"א היא, דהא קאמר התם דכוי אינו בעונש כרת, והרי לר"א נראה דכוי יש בו ג"כ עונש כרת, מדחייבין עליו אשם תלוי, ואין חייבין אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת, ואע"ג דליכא וודאי כרת, מ"מ קמיה שמיא גליא, ואם חלב הוא נענש עליו בעונש כרת אם אכלו במזיד, ובברייתא קאמר שכוי אינו בעונש, אלא וודאי דלא אתיא כר"א. ואפילו לפי מה שכתבתי דהתוספות דהכא ס"ל דר"א דהכא לאו היינו ר"א דהתם, היינו דלא רצו להקשות מזה, אבל בהך תירוץ ס"ל דר"א דהכא היינו ר"א דהתם דמחייב אשם תלוי בכוי, וא"כ לא יצדק מה שאמרו כוי שאינו בעונש כמ"ש, דהרי קמיה שמיא גליא.

והרא"ש בכלל ב' סימן ט"ו הקשה מכאן על הרמב"ם [הל' כלאים פ"ט ה"ח], שפסק דטמאה עם טמאה אינה אסורה אלא מדרבנן, א"כ איך הוכיח הגמרא דסימנים דאורייתא, דהא אפילו סימנים לאו דאורייתא ורק מדרבנן הן, באיסורא דרבנן שפיר סמכינן עלייהו. ולכאורה היה נראה מזה, דהרמב"ם ס"ל דנהי דאינו לוקה, אבל איסורא מדאורייתא מיהו איכא. אמנם המפרשים לא הבינו כן מדברי הרמב"ם. ואפשר דהרמב"ם מפרש דהא וודאי הנך סימנים אין דומין לסימני אבידה, דהתם הרי הדבר ידוע שזאת האבידה היו בה סימנים הללו, אלא דמספקא לן דילמא לא סמכינן עלייהו מדאורייתא, דילמא איתרמי דבר אחר שיש בו ג"כ סימנים הללו, אבל הכא מי אמר דהך סימנים אמת הן, דנהי שראינו הדבר במקרה דבר חמרא וברבן אודניה וזוטריה גנובתיה והסוס להיפך, מ"מ אע"פ שמקצת בני אדם ראו כן במקרה, מ"מ מי עלה שמים וירד והגיד לנו שטבע הבריאה כן הוא, דילמא לפעמים בהיפך, ומה שעשינו הנסיון, היה במקרה ולא ע"פ טבע הבריאה אשר לא ישתנה, אלא וודאי צ"ל, דהסימנים הללו קבלה הן לנו איש מפי איש הלכה למשה מסיני, ולא למדנו אותם ע"י נסיון, דאילו ע"י נסיון היו גריעי מסימני אבידה כמ"ש.

ובבני יעקב שם הקשה על הרמב"ם, כיון דפסק דסימנים דרבנן [הל' גירושין פי"ג הכ"א], א"כ איך כתב בהלכות כלאים [פ"ט ה"ו] לסמוך על הני סימנים כיון דהוה איסור דאורייתא, ע"ש בארוכה. ועל הרמב"ם גופא וודאי לא קשיא, דהא אפילו אי נאמר דסימנים לאו דאורייתא, מ"מ הרי להרמב"ם הך איסורא דפרדות לא הוי אלא מדרבנן, וא"כ שפיר סמכינן באיסור דרבנן על הסימנים וכמ"ש הרא"ש, (וכנראה שהרב בני יעקב לא ראה תשובת הרא"ש). אמנם עיקר הקושיא על הגמרא, דאיך הוכיח מזה דסימנים דאורייתא וכסיגנון שהקשה הרא"ש.

ובעיקר דברי רבי אבא נחלקו הפוסקים, דקצת סוברים דר' אבא נמי ס"ל כרבי יהודה דספיקא הוה, ועיין ברשב"א, ולפי זה מוכח דספק אסור מדאורייתא, דאי ס"ד דספק אסור מדרבנן, איך הוכיח דסימנים דאורייתא, דילמא כיון דמספקא לן, לא אסור אלא מדרבנן. מיהו זו אין ראייה, דבספק כי האי דמספקא לן דינא כמי וודאי דאורייתא הוא. וכן מוכח מהך דר"א דמחייב אשם תלוי בכוי אף דספיקא הוא, ואף דנחלקו עליו, היינו טעמא לענין אשם תלוי, וכן כתב הרמב"ם הטעם בפ"ח דהלכות שגגות [ה"ב] דלא איקבע איסורא, אבל עכ"פ משמע דאסור מדאורייתא. ועיין בארוכה במגילת ספר לאוין [קמ"ט] דף עה.

טהורה, אבל לענין חיה עם בהמה אין הלכה כמותו³. והנה, אם נאמר דהרי"ף פסק דאין חוששין לזרע האב כלל, וכמ"ש הר"ן ולא דספוקי מספקא ליה, א"כ לא הוה צריך להביא הך מחלוקת, דאי בתיישב הבא על הצביה, הרי אין חוששין לזרע האב כלל וצביה היא, וכן להיפך בצבי הבא על התיישה הוה תייש וודאי בין לקולא בין לחומרא אף לחייב. אמנם הרא"ש נראה דסבר בדעת הר"ף כהך מפרשים דדווקא לענין אותו ואת בנו פסק דאין חוששין, אבל בשאר מילי מספקא ליה, וכן נראה מלשון הרא"ש. אמנם הרא"ש צירף דעת בעל הלכות גדולות והשאלות לדעת הר"ף, ומדברי כל הראשונים משמע דלכה"ג ושאלות וודאי אין חוששין ולא ספיקא הוה.

תיישב הבא על הצביה. עיין בדברי אמת בשו"ת דף מב ריש עמ' ב [סי' י"א], מטה אשר סימן י"ח. **צבי הבא על התיישה.** מרכבת המשנה ח"ב פי"ב דשחיטה הי"ח.

שה אמר רחמנא ובנו כל דהוא. ודקדק בתבואות שור דף קג ע"ג [בכור שור], דמאי שנא מהא דאמרין בקידושין דף יט [ע"א] דמיבעיא ליה לענין ייעוד, אי בנו כל דהוא או בנו דומיא דידיה, מה הוא גדול, ומ"ש הכא דפשיטא ליה דבנו כל דהוא, וע"ש. ונראה דהכא וודאי מסתברא לומר בנו כל דהוא, דהרי אפילו בנו כל דהוא נמי בנו מיקרי, דמהיכי תיתי למעטו, אבל התם כתיב [שמות כא, ט] ואם לבנו ייעדנה, ולא כתיב אם בנו ייעדנה, יש לפרש דלהכי כתב לבנו וקאי על אביו דבעינן בנו דומיא דידיה, וע"ש בתבואות שור. ועוד אפשר יש לחלק בין בהמה לאדם. **שה ואפילו מקצת שה.** עיין בכורות ג [ע"א תוס'] ד"ה ורבי יהודה, בבא קמא מ [ע"א תוס'] ד"ה כופר שלם, סנהדרין פו [ע"א תוס'] ד"ה דבר ואפילו חצי דבר.

ולפלוג בחוששין לזרע האב בפלוגתא דחנניה ורבנן. מכאן הקשה בכנסת הגדולה, על מה שכתב הלחם משנה לתרץ להרמב"ם [הל' שחיטה פי"ב ה"ח], דס"ל דחוששין לזרע האב בכל מקום דמספקא ליה, מיהו באותו ואת בנו פסק כרבנן דחנניה, דאע"ג דבשאר מילי מספקא להו, באותו ואת בנו גזירת הכתוב הוא, דכתיב בנו מי שכרוך אחריו, דא"כ מאי מקשה הגמרא וליפלגו בפלוגתא דחנניה ורבנן, דמאי קושיא, דהא אפילו אי ס"ל לרבנן דחוששין לזרע האב, מ"מ באותו ואת בנו ס"ל דאין חוששין, או

ועוד י"ל דהרי בלאו הכי קשה לתירוצם דהכא, דאיך אפשר לומר לר"א דאתי כל חלב לכוי, הרי הגמרא שם הקשה על זה איצטריך קרא לאתויי ספיקא, והוצרך לומר מפני זה דכוי בריה בפני עצמה הוא, והנה לר"א דספק הוא ולא בריה בפני עצמה, א"כ איך אפשר לומר דאתי קרא לרבות הספק, וכן הקשה בחקרי לב ח"ב דף קפא ע"א [יו"ד סי' קי"ח להל' קונטרס הספיקות] והניח בצ"ע. ובעל כרחך צ"ל דכוונת התוספות הכי הוא, דנהי דלר"א ספק הוא, מ"מ לענין חלב גזירת הכתוב הוא, דעשאו בריה בפני עצמה ואסרה חלבו, וא"כ אפילו לר"א צריכין לבוא להאי סברא דכוי בריה בפני עצמה היא, וא"כ ניחא ליה להגמרא לאוקמיה ככולי עלמא, וכוי בריה בפני עצמה היא.

ובזה יש ליישב מה שהקשה בחקרי לב שם על הב"י והדרישה, דכתבו דחלב כוי אסור ואין חייבין עליו, דרחמנא רביה מכל חלב, דהא למסקנא דגמרא דווקא כוי דבריה בפני עצמה מרבינן מכל חלב, אבל כוי ספק לא מרבינן מכל חלב, ע"ש. ולפי מ"ש אפשר דכתבו כן אליבא דר"א בכריתות, דבעל כרחך ס"ל דרחמנא רביה לכוי ספק, דהרי משמע דכוי ספק מיירי ר"א, ולא ככוי דבריה בפני עצמו הוא, דהא לאו ספיקא הוא, ואין חייבין עליו אשם תלוי, אלא מיירי בכוי ספק, ונהי דאין הלכה כמותו מה דמחייב באשם תלוי, היינו משום דבעינן חתיכה אחת משתי חתיכות, אבל לענין איסורא דהוא אסור מדאורייתא מודים ליה דאסור מכל חלב, וא"כ אין חייבים עליו, ולעולם אסור הוא ופסקו כמותו. ועיין מגילת ספר [קמ"ט] לאוין עה ע"ג, שער אפרים דף ק ע"ב [שאלה קל"ג], רדב"ז דפוס פיורדא סימן תקפ"ו, ועיין קהלת יעקב [אלבעלי] דף מג ע"ב [מאכ"א פ"א הי"ג] ולהלן.

דף עט, ב. ת"ר אותו ואת בנו נוהג בכלאים ובכוי. עיין בארוכה על הסוגיא בשער המלך ח"ב דף קמח [הל' שחיטה פי"ב ה"ח], ובח"ג דף כב [הל' כלאים פ"ח ה"ט], ובקהלת יעקב שם, ובדינא דחיי [לאוין קמ"ט] דף קסד [הל' אותו ואת בנו], ולהלן.

זה הבא מן התיישב ומן הצביה. הרי"ף לא הביא הך פלוגתא, וכתב הרא"ש [סי' ג'] דטעמו משום דהוא ס"ל כריב"ל דאמר בכורות [ז, א] דאין חיה מתעברת מבהמה, והלכה כמותו כדמוכח שם. והרא"ש כתב דלא מוכח שם דהלכה כמותו, אלא לענין טמאה עם

3. לענין חיה ובהמה יש לומר שבאמת יכולים להתעבר זה מזה, וכמו שאמרו בכורות שכל שתמישו ועיבורו שוה יולדים זה מזה.

דף פ, א. כוי בריה בפני עצמה היא. יומא עד [ע"ב תוס'] ד"ה כוי, כריתות כא [ע"א תוס'] ד"ה כוי, קידושין ג [ע"א תוס'] ד"ה לא לחיה. ובאמת יש לדקדק בהך פלוגתא דתנאי ואמוראי, וכן בירושלמי במאי פליגי, הא אפשר לעמוד על הבירור בכוי זה מאין נולד, אם כוי מוליד כוי, או הוא נולד מתערובת בהמה וחיה. ותו, דאם הוא מין בפני עצמו הוא שכיח, ואם הוא מתערובת בהמה וחיה וודאי לא שכיח. והיה נראה לומר, דלא נסתפקו אלא על מין הכוי שהיה שכיח אצלם, דחד סבר דהוא מין מורכב בתחילתו, ואח"כ נולדו מהם עדרים עדרים, אבל אינו מין בפני עצמו מתחילת הבריאה. אבל אידך מאן דאמר סבר שתחילתו הוא מין בפני עצמו, ומעולם לא בא מן המורכב. ולמאן דאמר דזה המין כוי מתחילתו מן המורכב, יצא לנו מזה גם עכשיו הדין לענין תייש הבא על הצביה או צבי הבא על התיישה. אמנם חכמי הטבע אומרים כי המורכב אי אפשר שיווליד, ואם יוליד לא יוציא חי לאוויר העולם, כמ"ש בשער השמים⁴ [כו ע"א, מאמר רביעי], וכן כתב הרשב"ץ במגן אבות [ח"ג סז ע"ב]. וכן נראה דעת חז"ל שאמרו פרדה עקרה לא יוליד [בראשית רבה פ'], ונראה דמשל הוא דפרדה אינו מוליד, ולפי זה אי אפשר לומר דמין הכוי בא מעיקרא מן המורכב, וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה. ושוב ראיתי דחכמים בעל כרחך ס"ל דמורכב מוליד, דהרי מוקי לפלוגתא דר"א ורבנן בתייש הבא על הצבייה וילדה בת וכת ילדה בן, הרי דס"ל דמורכב מוליד, ואע"ג דלמסקנא לא קאי הכי, מ"מ לא נאיד הגמרא מהאי טעמא, ושמע מינה דס"ל דמורכב מוליד. ואפשר חילוק יש בין המינים, דמקצת מורכבים אין מולידים ומקצת מורכבים מולידים.

זה איל הבר. לכאורה נראה דכוונת הגמרא שהוא החיה הנקראת בתורה אֵיל, ונקודה בקמץ היו"ד, ולכן הוא וודאי חיה, וכמ"ש התוספות דלרב נחמן ולת"ק הוא חיה וודאי ומכסים את דמו. אמנם בד"ה מדחשיב ליה בהדי חיות, כתבו דאיל הבר נקרא חיה אע"ג דנקרא איל, ומשמע דהנקודה אֵיל בחיריק. וקשה מנא להו לומר כן שהוא איל בחיריק, ואפי' הכי הוא חיה, ודילמא הוא איל בקמץ, ולפיכך הוא חיה. גם מדברי רש"י משמע כן, שכתב שהוא איל זכר הגדל ביערים, ומדכתב שהוא איל זכר, משמע שהוא הזכר שבכבשים שהוא בהמה, וא"כ גם לרש"י אֵיל בחיריק, אלא שלרש"י הוא בהמה, ולהתוספות הוא חיה אע"פ שנקרא בחיריק⁵. ועיין בקידושין דף ג [ע"א תוס'] ד"ה לא לחיה], דשם נראה מדבריהם דהוא איל האמור

דמספקא להו אי דרשינן בנו, וא"כ לא מקשה הגמרא מידי, אלא וודאי דצ"ל הא בהא תליא, ועיין שם ובדינא דחיי.

והרב שער המלך כתב בח"ב דף קמח ע"ד [שם], דקושיא זו קשה גם להרמב"ן שהביא הר"ן, דס"ל דאין כאן אלא שתי מחלוקות, אי בוודאי חוששין לזרע האב או ספיקא הוה, והספק הוא משום די"ל דבאותו ואת בנו חידוש הוא שחידשה תורה, אבל בעלמא לא, דא"כ מאי מקשה הגמרא וליפלגו בפלוגתא דחנניה, הא אפילו לרבנן דס"ל דחוששין לזרע האב, מ"מ גבי אותו ואת בנו אפשר דס"ל כת"ק דחנניה, ומטעם גזירת הכתוב. וליכא למימר דעל כרחך לא קאמר הרמב"ן כן אלא גבי פרדות וכיסוי, אבל לא לענין תייש הבא על הצביה, דהא מוכח שם דאף בהא קאמר הרמב"ן כן, ע"ש בארוכה. ולענ"ד נראה דהרי עיקר ראיית הרמב"ן הוא כמו שהעתיק בשער המלך שם, דאם כן הא דתני אותו ואת בנו אינו נוהג בזכרים מני, לא רבי יהודה ולא רבנן ולא ר"א, אבל באמת תנא דפליגי עליה דחנניה רבי יהודה הוא, והוא הדין לרבנן ור"א, דכולהו ס"ל דאינו נוהג בזכרים, ע"ש, וזה לפי האמת, דבין לר"א ובין לרבנן מספקא להו, וא"כ אם לא נחלק בין אותו ואת בנו לשאר דברים, א"כ הך ת"ק אמאן תרמייה. אבל השתא בהך הוה אמינא דרבנן ס"ל חוששין לזרע האב, לא נחתינן כלל להך סברא לומר דיש חילוק בין אותו ואת בנו לשאר דברים, ולא אמרינן דת"ק דחנניה היינו רבנן דר"א, ולכן שפיר הקשה וליפלגו בפלוגתא דחנניה ורבנן.

והא דתנן כוי אין שוחטין אותו ביו"ט, אי בצבי הבא על התיישה לרבנן לשחוט וליכסי כוי. אי הך דכוי היינו מתניתינן דפ"ב דביכורים [מ"ט], א"כ הוה יכול להקשות מסיפא דמתניתינן, ור"א פוטר ממתנות שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ומאי ספק יש, כיון דר"א סבר אין חוששין לזרע האב, אלא דפריך מיניה וביה. ותו דאפשר דהך דהכא ברייתא היא, ועיין בקהלת יעקב [מב ע"ג, הל' כלאים פ"א הי"ג]. ועיין בירושלמי שם דביכורים דמפרש הפלוגתא דר"א ורבנן, דר"א סבר דהוא תייש הבא על צביה, או צבי הבא על התיישה, ורבנן סברי בריה בפני עצמו הוא, והוא נגד גמרא דידן, דמשמע דתרווייהו סברי דהוא מחיה הבאה על הבהמה, וכמ"ש רש"י בדף הסמוך. ואפשר דכוונת הירושלמי דר"א סבר דספיקא הוא, וחכמים סוברים דהוא בריה בפני עצמה, דאם לא כן במאי פליגי, אם כל אחד מהם מדבר ממין אחר.

4. מחברו גרשון בן שלמה אבי הרלב"ג.

5. וכן נמצא בחי' רעק"א.

גמליאל. אמנם לפי מה שכתב מהרש"א, דכוונת התוספות דלא אתיא כהאי תירוץ דמתניתין דמגילה ר' יצחק הוא, קשה, דאם זו ההכרח שהכריחו אי אפשר לדחות, א"כ ה"ל להגמרא דהתם להוכיח מהכא. ושוב ראיתי להרב חקרי לב בח"א דף קצח [י"ד סי' קכ"ד להל' קונטרס הספיקות] עמד על דברי המגיה במשנה למלך, וכתב שהיה לו הגירסא כמו שכתב מהרש"א, ע"ש, ולענ"ד גם בזה לא יתיישבו דבריו.

דף פ, ב. מנין לכל הפסולים. מרכבת המשנה ח"ג פ"ג דאיסורי מזבח ה"ו.

תוספות ד"ה שחיטה שאינה ראויה כו'. ועוד תנן בפ"ב דזבחים [ק"ב, ב] אותו ואת בנו קדשים ומחוסר זמן ר"ש אומר הרי הן בלא תעשה כו'. מהרש"א הקשה על התוספות, דמנא להו להתוספות דהך לא תעשה היינו לאו דלא תשחטו, ודילמא הוא הלאו דלא תעשון כמו דמוכח בבביתא דלקמן, ע"ש. ובוודאי נראה דהתוספות הוכיחו דלאו דלא תשחטו הוא, דהרי ר"ש אמר כל שהוא ראוי לבוא לאחר זמן, ואי ס"ד דאין בקדשים משום אותו ואת בנו, הרי הוא ראוי תיכף, ומאי לאחר זמן דקאמר ר"ש, וכן כתב בתפארת שמואל דף לב [עמ"ס חולין], וכתב דמהרש"א שגג בזה. ויש להתנצל בעד מהרש"א, דאפשר לומר דמה שאמר ר"ש כל שהוא ראוי לבוא לאחר זמן הרי זה בלא תעשה, לא קאי הטעם אלא על מחוסר זמן, אבל על אותו ואת בנו לא קאי, דבלאו הכי חייב דס"ל דאין אותו ואת בנו נוהג בקדשים. אמנם בגמרא שם בזבחים דעביד צריכותא, מוכח דאף לר"ש נוהג בקדשים, דאם לא כן לא הוי צריך לעשות צריכותא לאותו ואת בנו, כיון דפליג אעיקר דינא בקדשים וס"ל דאין אותו ואת בנו נוהג. ולפי מה שכתבתי לעיל בריש הפרק בשם הרב משנה למלך, א"כ לשיטת רש"י לר"ש דאין אותו ואת בנו נוהג, וכן להאמוראים דלקמן דסברינן לר"ש, א"כ קשה דליתסר בחולין משום לא תאכל כל תועבה.

תוספות ד"ה הנח למחוסר זמן. והרב שמואל מוורדון היה אומר דהכי פירושו כו', ואי אפשר לומר כן, אלא וודאי דווקא היכא דשני לאוין סמוכין כו'. לכאורה דברי התוספות תמוהים, דמשמע מדבריהם דכל היכא דתרי הלאוין סמוכין לא אתי עשה ומנתק להו, והביאו ראיה מגזל דמנתק להו אע"ג דאיכא תרי

בתורה גבי חיות. ועיין בארוכה במגילת ספר [קמ"ט] דף עה, ובמרכבת המשנה ח"ג פ"י דביכורים ה"ז.

דרבנן סברי מדמתרגמינן תורבלא. קהלת יעקב [אלבעלי] מב ע"א [מאכ"א פ"א ה"ח], מרכבת המשנה ח"ב פ"א דמאכלות אסורות ה"ח.

תוספות ד"ה ודילמא מינא דתאו הוא. קהלת יעקב מב ע"א [שם].

תוספות ד"ה מדחשיב. קהלת יעקב מב ע"א [שם].

תוספות ד"ה הראשון חייב כרת ושניהם סופגים. דלא כרבי יצחק אתיא. עיין במהרש"א שנדחק בדברי התוספות. והנראה שהגירסא כמו שהעתיק בתוי"ט דלא כר"ח בן גמליאל דאמר חייבי כריתות שלקו, שכן אמר שם ר"ח בן גמליאל⁶. ועיין במשנה למלך פ"ז דסנהדרין ה"ז שהרב המגיה כתב, אחרי שהתוספות הכריחו דמתניתין לא אתיא כמאן דאמר דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן, והרמב"ם [שם] פסק כמאן דאמר חייבי כריתות שלקו נפטרו, ואפי' הכי פסק דכל חייבי כריתות לוקין⁷. ונראה שהבין דכיון דחייבי כריתות שלקו נפטרו, לא מלקינן להו כלל, כדי שלא יפטרו מכריתתן, וזה שהקשה התוספות, דאיך קתני שחייבים כרת וקתני שסופגים את הארבעים, דכיון דחייבים כרת אין מלקין אותן, והוא תמוה, דאף לר"ח וודאי דלוקין אע"פ שיפטרו מכריתתן, אלא שאם לא נלקו חייבין כרת, והתוספות לא הוקשה להם רק על לשון המשנה, דמשמע דתרווייהו איתנייהו בהו כרת ומלקות, וזה אי אפשר. וכבר כתב התוי"ט לתרץ להרמב"ם דלא תקשה לו ממתניתין, דמתניתין קאמר דחייב כרת אם לא הלקהו, אבל אם הלקהו וודאי פטור הוא. ולהתוספות שהכריחו דמתניתין דלא כר"ח בן גמליאל, קשה, דא"כ שם במכות דאמר חלוקים עליו חבירו על ר"ח בן גמליאל, ודייק לה ממשנה דמגילה [ז, ב] דאין בין שבת ליום הכפורים, ודחי לה דאתיא כרבי יצחק, ולמה לא הביא ממתניתין דהכא דלא מצי אתיא כרבי יצחק דאמר חייבי כריתות אין לוקין⁸. וצ"ל דוודאי אי לא מוכח בלאו הכי דחלוקין עליו חבירו על ר"ח בן גמליאל, ממתניתין דהכא לא הוה מצי לאוכוחי מידי, דהוה אפשר לומר סופג את הארבעים אם לא נלקה⁹, אבל השתא דבלאו הכי חלוקים עליו חבירו, א"כ לא צריכים לדחוקי במתניתין דהכא, אלא אמרינן דמתניתין דלא כר"ח בן

8. וכן תמה רעק"א בתוספותיו במשניות על מכות אות כב. 9. וכ"כ החת"ס.

6. וכ"כ הנודע ביהודה מ"ת א"ח סי' קכ"ח. 7. עי' במשל"מ בהג"ה ובמה שהשיג עליו החת"ס.

מה שכתב הרב שאגת אריה, ואי כוונתם לעושק, הא באמת לקי, באופן דדבריו תמוהים. ועיין שאילת יעב"ץ [ח"ב] סימן פ"א, מגילת ספר לאוין פא ע"ג [אות קנ"ח], קנח ע"ד [אות ד"ש], יד משה [אמריליו] קסד ע"א, ועיין מ"ש בזבחים [קיד, ב], ועיין עדות ביהוסף חדש סימן כ"ב.

דף פא, א. הכתוב נתקו לעשה. וכתב רש"י עשה זה לאו מעיקרא משמע, כי ההיא דשילוח הקן דאמרינן מעיקרא משמע שלח את האם ולא תקחנה, ולא הוי לאו הניתק לעשה ולוקין עליו, כצ"ל. אמנם קשה, למה נקט רש"י כדברי רבי יהודה דלית הלכתא כוותיה, וכן כתב עוד בסוף פרק שילוח הקן. וכאן אפשר לומר לדוגמא בעלמא נקטיה רש"י, איך הוה לאו דמעיקרא משמע, ונקט לאו דשילוח הקן לדוגמא אליבא דרבי יהודה. ועיין מגילת ספר לאוין [ק"ג] דף עח ע"ב, ועיין יבין שמועה בדף פא ע"ב [כלל ר"ב], זבחים קיד [ע"ב תוס'] ד"ה אלמה א"ר זירא.

תוספות ד"ה יום להרצאה. ושמא ר' זירא דהכא סבר לה כרב נחמן בר יצחק. צ"ל דהיה ידוע לו דסבר כרב נחמן בר יצחק, דאם לא כן מנא ליה להקשות. באותו הדיבור. משום מחוסר זמן דפסול אף בבמה, אבל פסול לילה ליכא בבמה, כן צ"ל. ועיין מה שכתבתי על התוספות [ד"ה יום להרצאה] שם בזבחים [יב, א].

שהיה ר"ש אומר כל הראוי לבוא לאחר זמן. תמורה יט [ע"ב תוס'] ד"ה והא מחוסר זמן. היא חולין ובנה עולה. מנחות קא [ע"א תוס'] ד"ה פיגל.

דף פא, ב. השוחט ונתנבלה בידו והנוחר והמעקר פטור. הוא הדין דאפילו לכתחילה מותר, אם אינו אסור משום נוחר ומעקר גופיה לדעת הסוברים דאסור¹⁵, ולא דווקא כשהראשון נתנבל או נחרו או עקרו מותר לשחוט השני, אלא אפילו נשחט הראשון כהוגן בשחיטה כשרה, מותר לנבל או לנחר ולעקר השני, אלא שרש"י כתב דנתנבל הוא שלא מדעת, וא"כ לא שייך זה באם הראשון כשר, דמי יוכל לידע

לאווי כיון דאין סמוכין, והרי בגזל גופא נמי סמוכין הן דהא כתיב לא תעשוק ולא תגזול [ויקרא יט, יג]¹⁰. ובזבחים דף קיד [ע"ב ד"ה אלמה] נראה מדבריהם, דדווקא היכא דסמיכא תרי לאווי אצל העשה אין מנתקן, דלהכי סמיך אצל העשה לומר שאין מנתקן, ולפי זה הוה ניחא, אבל דבריהם דהכא אי אפשר לפרש כן. ועיין בזרע יצחק בפרק איזהו נשך דנראה דפירש משום דכתיב רעך באמצע, הפסיק הענין והוה כרחוקין זה מזה. וזה דוחק, שבשביל זה יהיו נקראין רחוקין. ובשער המלך ח"א דף סד [הל' חמץ ומצה פ"א ה"ג] כתב, דצריך להגיה בלשון התוספות, שיבואו דבריהם מכוונים עם מה שכתבו בזבחים, וכן כתב בלימודי ה' לימוד פה¹¹. אמנם מדברי הרב יבין שמועה נראה שהבין הדברים כפשטן, וע"ש בכלל קצ"י¹² ובכלל תקי"ז¹³.

ועיין בפנים מאירות ח"א סימן כ"ו שכתב לתרץ להר"ש מוורדון, דבגזל איכא נמי תרי עשה, כמו דאיכא תרי לאוי, דהא כתיב והשיב את הגזילה אשר גזל או את העושק אשר עשק [ויקרא ה, כג]¹⁴. ועיין בב"מ קיא [ע"א] דהתוספות [ד"ה ולמה חילקין] הקשו שם, נהי דגבי גזל הוצרך למכתב משום תרי לאוי, מ"מ גבי אשם גזילות למה כתיב גזל ועושק, והניחו בתימה. ואפשר דמשום הך קושיא סברי התוספות, דנהי דגבי הלאו היינו גזל היינו עושק, אבל התם בפרשת אשם גזילות לאו חד דבר הוא אלא עושק ממש, דהיינו כובש שכר שכיר. והכי מוכח בהזהב דף מח [ע"א] דשם רבא גופא אמר דמיירי שייחד לו כלי לעושקו, ומוכח שם דהוא עושק ממש, וא"כ והשיב את הגזילה מיירי בגזל ממש, או את העושק מיירי בכובש שכר שכיר. ועיין בשאגת אריה דף עג ע"ד [דיני חמץ סי' פ"ב] דפירש כוונת התוספות דהכא, דכוונתם לפי מה שכתבו באיזהו נשך דאגזל לא לקי דהוה ניתק לעשה, אבל אעושק לקי אע"ג דהוי ניתק לעשה, כיון דהוי ב' לאוין סמוכין, ע"ש. ולא ידעתי להולמה בלשון התוספות דהכא, דאדרבה מוכח מדבריהם דלא תעשוק אגזל קאי, דאי אעושק קאי תרווייהו, א"כ מה ראה מייתי התוספות הכא, דממה נפשך, אי כוונתם כאן לגזל, הא ליכא תרי לאוי כפי

10. כן כיון גם בגליון הש"ס לקושיא זו, ע"ש.

11. וכן פירש גם מהר"ב מרנשבורג בגליון.

12. שהביא דברי תוס' חולין ועשה כלל דהא דלא אתי חד עשה ומנתק שני לאוין בסמוכין אהרדי.

13. דשם הביא מתוס' זבחים דעשה אין מנתק שני לאוין דוקא כשסמוכין גם להעשה, ועשאן לשני כללים. והשער המלך חלוק עליו דבתוס' שלפנינו יש חיסור דברים וכוונתם

כמו דבריהם בזבחים.

14. ראה בצאן קדשים שכתב, מדלא כתוב גם והשיב את העושק, כמו גבי טומאה דכתיב בכל עשה שילוח, מחוץ למחנה תשלחום, וישלחו מן המחנה, משמע שאין זה רק עשה אחד שמוסב על שניהם יחד.

15. כ"כ רעק"א במשניות כאן.

לענין שחיטת אותו ואת בנו מחמת השחיטה לא הוי נבילה, אבל משום עבודה זרה, נהי דהוה נבילה ומטמא, מ"מ זה לא מיקרי פסול בשחיטה, והוה מחייב משום אותו ואת בנו, אי לאו דקים ליה בדרכה מיניה, ע"ש בארוכה. ולענ"ד הרשב"א סבר דגם שחיטת מומר הוי נבילה, והרי שחיטת מומר כגוי הוי, ושחיטת גוי וודאי לא מחייב משום אותו ואת בנו.

ויש לדעת, השוחט לעבודה זרה מחמת אונס, כגון שרוצים להורגו אם לא ישחט לעבודה זרה, אי הוה מומר. ואפשר דלא הוי מומר ושחיטתו מכאן ולהלן כשרה, דהרי פטור הוא, כדכתיב [דברים כב, כו] ולנערה לא תעשה דבר, אלא שביטל מצות עשה דונקדשתי בתוך בני ישראל [ויקרא כב, לב]. ואפשר דמשום הא לא נעשה מומר, וא"כ איכא לאוקמיה הא דראשון לעבודה זרה ששחט באונס. אמנם בראשון לשולחנו ושני לעבודה זרה דנחלקו בו ר"י ור"ל, אי אפשר לאוקמיה בהכי, דאם באונס הוה, הא ליכא קים ליה בדרכה מיניה. ואפשר דלא גרע מחייבי מיתות שוגגין, דנמי פטור מכח קים ליה בדרכה מיניה, ומיירי שהיה אנוס על עבודה זרה ולא על אותו ואת בנו, דר"ל סבר דאפי" הכי פטור מטעם קים ליה בדרכה מיניה, ולר"י חייב כיון דלא אתרו ביה, ואפשר לפרש הך לא אתרו ביה, היינו שהיה אנוס¹⁶. ועיין מה שכתבתי לעיל בדף יד ובסוף פרק השוחט, ובבני יעקב שם.

תוספות ד"ה הואיל והיתה לה. עיין לקמן פד [ע"א תוס'] ד"ה בעינן העמדה והערכה, ובמהרש"א כאן.

דף פב, א. ועגלה ערופה לאו שחיטה ראויה היא. מרכבת המשנה ח"ג פ"י דרוצח ה"ו.

ירידתה לנחל איתן אוסרתה. עיין סנהדרין מז [ע"ב תוס'] ד"ה מאי טעמא.

אלא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן עגלה ערופה אינה משנה. עיין מה שכתב מהרש"א בקידושין דף נז בתוספות ד"ה כפרה, דמסתמא רבי יוחנן לא יחלוק על ר' ינאי רבו, וס"ל דעגלה ערופה נאסרת מחיים. וקשה, דאיך אפשר לומר כן, דא"כ למה אמר רבי יוחנן כאן עגלה ערופה אינה משנה, וא"כ בעל כרחך מוכח דרבי יוחנן ס"ל דעגלה ערופה לא נאסרה מחיים כלל, ולהכי הוצרך לומר דעגלה ערופה אינה משנה, וכן מוכח מדברי רש"י שכתב

שיתנבל השני, אבל לנחור ולעקר השני שפיר דמי משום איסור אותו ואת בנו, וכ"כ בכנסת הגדולה וכ"כ הב"ח [סי' ט"ז ד"ה לא אסרה]. אמנם בדמשק אליעזר הניח בצ"ע אם שחט הראשון, אם מותר לכתחילה לנחור ולעקר. ובאמת הראשונים לא דיברו מזה בפירוש, אבל מהסברא נראה דכיון דלאו שחיטה ולא קרינן ביה לא תשחט, למה יהיה אסור, ואי מדרבנן היכן מצינו הך גזירה. והא דדייק בדמשק אליעזר מדקתני במתניתין פטור, משמע דווקא דיעבד אבל לכתחילה לא, י"ל דמתניתין על שחיטה השניה קאי, וקתני פטור משום נתנבלה דהוא שלא מדעת, והרי היה כוונתו לשחוט שחיטה ראויה, ולהכי לכתחילה אסור, כיון דהראשון נשחט כהוגן, אבל אם נתנבלה פטור, ונחור ומעקר מותר לכתחילה.

לא שנו אלא ששחט ראשון לעבודה זרה כו'. הרשב"א בתורת הבית דף יז [ע"ב, שער הרביעי] כתב בשם התוספות, שמכאן הביאו ראייה שבפעם אחת לא נעשה מומר, דאי ס"ד דבפעם אחת נעשה מומר, א"כ איך מחייב בשחיטה ראשונה בעבודה זרה, והא לאו שחיטה היא, דהוה כשחיטת נכרי ואינה שחיטה כלל, ובתוספות שלנו לעיל [יד, א] במשנה דהשוחט בשבת לא הביאו ראייה מכאן. ובאמת לפי דעת הסוברים דבגמר שחיטה נעשה מומר, ולא בעי ג' פעמים, רק בפעם שניה הוי לכולי עלמא שחיטת מומר, א"כ בשחט ראשון לעבודה זרה והשני לשולחנו אכתי לא ניחא, דהא עכ"פ בשחיטה שניה שחיטת מומר הוה ולמה חייב, בשלמא ראשון לשולחנו ושני לעבודה זרה דפטור ליה, ר"ל דווקא מטעם קים ליה בדרכה מיניה, ולא פטר ליה מטעם שחיטת מומר, וכן רבי יוחנן דמחייב ליה באתרו ביה משום אותו ואת בנו ניחא, דבהך שחיטה לא נעשה מומר, אבל רישא קשיא, אמנם אם נאמר דגם בשחיטה שניה לא הוי מומר, ניחא בין רישא ובין סיפא. ולדעת הסוברים דבגמר שחיטה נעשה מומר, צריך לאוקמיה רישא בשני בני אדם ששחטו, הראשון לעבודה זרה והשני לשולחנו, ולפי זה ה"ל לאמוראי ליפלוגי נמי בהא, דאפילו בראשון לעבודה זרה פטור אם הוא בעצמו שחט גם השני. והרא"ה תירץ בבדק הבית, דשחיטת מומר לא הוי נבילה, והרשב"א השיג עליו דוודאי שחיטת מומר הוי נבילה. ועיין מ"ש לעיל בסוף פרק ב' ליישב דעת הרא"ה (והוא בשם הרמב"ן). ועיין בבני יעקב קלח [מאמר ז' כתיבת גיטין ושטרות] שכתב שדעת הרא"ה וודאי דהוי נבילה ומטמא, אלא

16. ראה בחי' רעק"א כתובות ל, ב ד"ה ואי דלא מצי לאהדורי דמסתפק בחייבי מיתות אם עושה באונס וקרע שיראין של חבירו אם חייב, ומסיק וצ"ע לדינא.

וא"כ שפיר פסק תרווייהו, וכגמרא דהכא דהוא דעת רב המנונא שם בכריתות¹⁸, שהרי רב המנונא על מתניתין דכריתות אמרה, ומוכח דס"ל דמתניתין דהתם בקודם ירידה מיירי, וגם סבר רב המנונא דמתניתין דהכא לאחר ירידה מיירי, וכתירוץ הגמרא דהכא, וכיון דסתם גמרא דהכא סברה כרב המנונא ולא כרבא, פסק הרמב"ם כן¹⁹. ועיין מה שכתבתי שם בכריתות [כה, א ד"ה מנא אמינא]²⁰, ועיין בשדה הארץ דף צח ע"ג [קידושין נו, א]²¹.

שנים שלקחו פרה ובנה כו'. ולענין דינא תנן. קשה לי, דהא כיון דדינא הוא שזה שלקח ראשון ישחט ראשון, וכמ"ש הטעם דכיון דמכר המוכר מכר כל זכות לראשון, והוא רשאי לשחוט, וכשמכר לשני לא מכר אלא זכות שיש לו בה בבהמה, וא"כ כיון דדינא הוא, למה הוא נקרא זריז ונשכר, דכיון דדינא הוא מה חילוק יש בין עמדו לדין או קודם עומדם לדין. וצ"ל דלאו זכות גמור הוא, ולהכי אין איסור בדבר, אלא דמ"מ אם יבואו לבית דין הם צריכין

לפסוק הדין, דאותו שלקח ראשון ישחט ראשון²². **תנא אם קדם השני הרי זה זריז ונשכר.** עיין בתורת חיים שכתב דהוא ראייה למה שאמר רב יוסף דינא תנן ולא איסורא, דאי ס"ל איסורא, א"כ מאי זריז הוא, הרי עביד איסורא, בשלמא נשכר שפיר, אבל זריז לא הוי. ויש לדקדק עליו, דהא מוכח ממתניתין דלא הוה איסורא, דקתני ואם קדם השני זכה, דפשיטא דזכה דמאי דעבד עבד, דהא לא אפשר למיהדר עובדא. מיהו אפשר לומר דמתניתין דקתני זכה, היינו שאינו צריך לשלם ההפסד שהפסיד לראשון, שהיה צריך ליקח בהמה אחרת²³, אבל לעולם איסורא עביד, קמ"ל דלא עביד איסורא במאי דקאמר דהרי זה זריז, כלומר דמותו לכתחילה לעשות כן. ובדברי הטור [סי' טז, ו] נתקשו האחרונים, דמשמע מדבריהם דדווקא אם לקחו משנים הוא דאמרינן זריז ונשכר, אבל לא באחד, ולא משמע כן בגמרא, ועיין בש"ך ופר"ח. ובתבואות שור [סי' ט"ז סקכ"ו] האריך בזה בפירושו לשו"ע. ואפשר דהטור ס"ל מדקתני במתניתין רק זכה ולא זריז ונשכר, ובברייתא קתני זריז ונשכר, דמתניתין מיירי שלקח מאדם אחד, ולכן לא קתני רק זכה,

בד"ה אלא שכתב, דהא תירוצא לאו ר"ל אמרה אלא רבי יוחנן אמרה, דלר"ל מתסרה מחיים, וא"כ מוכח דלרבי יוחנן לא מתסרה מחיים. ואפשר ליישב קצת דברי מהרש"א, דהא התוספות הקשו למה היה צריך לומר עגלה ערופה אינה משנה, דהלא פלוגתא דתנאי היא לכולי עלמא, ועכ"פ איכא הך משנה דתצא ותרעה בעדר דמוקמינן לה כתנאי. ותירצו התוספות דקבלה היתה בידם, ובוודאי כוונתם דלאו משום הך קושיא דהא שחיטה ראויה היא קאמרי אינה משנה, דהרי איכא לאוקמא כהך תנא דסבר דמחיים נאסרה, אלא שקבלה היתה בידם דרבי לא סתם כן במשנה, ולפי זה אפילו לרבי ינאי ולר"ל הוה מצי גמרא לומר דאמרו אינה משנה, ולא מוכח הכרח אלא שקבלה היתה בידם, אלא דהגמרא האמת אמרה, דרבי יוחנן אמרה כמו שאמרה ר"ח בר אבא משמו, ועכ"פ אין הכרח לומר דמשום דרבי יוחנן לא ס"ל הכי אמר כן, אלא משום הקבלה אמר כן. אמנם וודאי פשוט דברי הגמרא לא משמע כמהרש"א.

והרמב"ם פ"ב דשחיטה ה"ו הביא הך דינא דעגלה ערופה דלוקה, וכתב הלחם משנה אע"ג דאמרינן כאן דאינה משנה מכח מתניתין דתצא ותרעה בעדר, מ"מ כבר כתב רש"י ז"ל דהך מתניתין מוקי לה כתנא אחר, והך מתניתין לא ס"ל הכי אלא דנאסרה מחיים. והנה רש"י לא כתב כן אלא לר"ל דסבר דמשנה היא, אבל לא לרבי יוחנן דאמר דלאו משנה היא. ותו קשה, דהרי הרמב"ם [הל' רוצח פ"י ה"ח] פסק הך מתניתין דתצא ותרעה בעדר, וא"כ מוכח דלא נאסרה מחיים, וא"כ דברי הלחם משנה תמוהים. אלא שגם זה מה שפסק הרמב"ם בהלכות רוצח דתצא ותרעה בעדר, הוא תמוה, דהרי הוא פסק כרבי ינאי דאמר ירידתה לנחל איתן אוסרתה¹⁷, ומשמע בכריתות שם [כה, א] דהך דינא אין לו ישיבה אחת עם מה שאמרו תצא ותרעה בעדר. מיהו תוספות כתבו כאן בד"ה לישני כאן קודם ירידה, תימה, הא על כרחך ממתניתין דכריתות מוכח דלא מיתסר מחיים, מסיפא דקתני כפרה ספיקא והלכה לה. ואפשר הרמב"ם סבר דגמרא דהכא לא ס"ל הך דיוקא מדקתני כפרה ספיקא, והך מתניתין דתצא ותרעה בעדר מיירי קודם ירידה,

21. ע"ע בשער המלך הל' רוצח פ"י ה"ו.
22. וכן העלו החת"ס והראש יוסף שאם לא באו לדין אין צריכים להודיע לאחד מהם וכן אינם צריכים לברר, ואין דין קדימה לראשון אלא כאשר דנים לפני ב"ד.
23. ראה בחת"ס שתלה זה בדין חיוב גרמי, והתפארת ישראל כתב שאין זה אלא גרמא, כיון שלא עשה מעשה בגוף הניזוק.

17. ראה בכ"מ שהביא שהרשב"א כבר התפלא ליישב את פסקי הרמב"ם.
18. דס"ל דעגלה ערופה מחיים נאסרת.
19. בכה"י סופח פה בכתב יד שונה: עיין בכסף משנה מהלכות רוצח ושמירת הנפש שכתב בהדיא כן לפרש דברי הרמב"ם.
20. ושם מציין לעיין בחולין במה שהאריך.
21.

פטורים. ועיין מה שכתבתי בזבחים קח [ע"ב] לחלק בין שבת להעלאה דהתם, והנך תירווצים שכתבתי שם²⁶ לא שייכי הכא. ובאמת דברי הרב תבואות שור אין מוכרחים, דאדרבה י"ל כיון דהגמרא לא נפקא ליה הך לימודא לשנים ששחטו דחייבים, י"ל דבאמת פטורין. ואין להקשות דא"כ מנלן דקרא אתי לבהמות רבות דחייבים, דילמא קרא אתי לשנים ששחטו, י"ל דמסתבר ליה להגמרא דאיכא לאוקמיה קרא טפי בהכי, כיון דמצינו דאפילו גבי שבת פטורים בזה יכול וזה יכול [שבת צב, ב], וכל שכן גבי חייבי לאוין דקיל.

דף 99, ב. מאי טעמא דסומכוס. עיין בספרים שציניתי לעיל במשנה. ולאפוקי מדרבי יאשיה. שו"ת רשב"א סימן תמ"ה, פסחים מז [ע"א תוס'] ד"ה ומוקדשין. עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן. עיין עבודה זרה לד [ע"א תוס'] ד"ה חרצנים. תרי גוונים כלאים. עיין שבת פה [ע"א תוס'] ד"ה לא תסיג, בכורות נד [ע"א תוס'] ד"ה דגן. אכל מזה ומזה כזית. עיין זבחים עח [ע"א תוס'] ד"ה הפיגול והנותר.

תוספות ד"ה תנינא כו'. וכי האי גוונא לכאורה לא דמיא, דהכא מברייתא למשנה והתם ממשנה למשנה.

תוספות ד"ה ולאפוקי מדרבי יאשיה כו'. וכן משמע בירושלמי כו', ומשני אם התרו משום שדך לוקה ומשום כרמך לוקה. כן הוא בירושלמי, וכן העתיקו התוספות בפסחים דף מז. ועיין מלך שלם ח"ב דף עג ע"א [חולין], ועיין במרכבת המשנה ח"ג פ"א דמלכים ה"ו.

דף 99, א. בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו. עיין כנסת יחזקאל כא, קרבן אליצור יג ע"ד, יד ע"א ודף טו [ע"ז מא ע"ב ד"ה ואני קטן], רוח אליהו בשיטתו למסכת עבודה זרה [כב ע"ב].

אמה מכרתי לשחוט בתה מכרתי לשחוט. בעבודה זרה [ו, ב] נראה מדברי רש"י דהטעם בפסח מפני שהיו צריכים לקרבן פסח. ולפי זה לא יצדק

וברייתא מיירי משני בני אדם, ולהכי קתני נמי זריז ונשכר²⁴.

שחט פרה ואח"כ שני בניה סופג שמונים. עיין בכריתות ט [ע"ב תוס'] ד"ה והיא שפחה, שהקשו, דהתם בעי לימוד לחלק אע"ג דבגופים מוחלקין הן, ואילו כאן פשיטא דחייב כיון דגופין מחולקין הן אע"ג דליכא קרא. וצ"ל דלא ס"ל להתוספות לחלק בין קרבן למלקות, דהרי התם בשפחה לענין קרבן מיירי והכא לענין מלקות. אמנם כיון דס"ל דליכא חילוק בין קרבן למלקות, א"כ אפשר לומר דבתר דגלי קרא בשפחה, ילפינן מיניה לכל מילי היכא דהוה גופין מחולקין דחייב. ובוודאי היה מסתבר לחלק היכא דהוה בהעלם אחד שאני, דכולהו חדא שגגה היא, מיהו בשפחה חייב בה על המזיד כשוגג, וא"כ ליכא לחלק בהכי. ועיין בארוכה בזה בחקרי לב ח"ב דף נא, נב [י"ד סי' ל"ד להל' אמ"ה], ובשער המלך ח"ב דף קכה, קכו [הל' איסורי ביאה פי"ז הי"א], ובדרך המלך דף לט ע"ב [הל' נדרים פ"א ה"ב] בארוכה על הגמרא, ורש"י במשנה, ובלימודי ה' לימוד ס"ה.

שחטה ואת בתה. אע"ג דבנו כתיב בתורה [ויקרא כב, כח], וא"כ מנלן לחייב על הבת. ואפשר דס"ל לחכמינו ז"ל כמו שאמרו במקומות אחרים א"כ למה נכתב שור וחמור, אלא שדיבר הכתוב בהווה [ב"ק נה, ב], והכא נמי בהווה הוא, שדרך לשחוט הבן שאינו עומד לגדל וולדות, אבל הבת אין דרך לשחוט כל כך, כיון שעומדת לגדל וולדות. אמנם הרא"ם בפרשת אמור [שם] כתב דילפינן לה משילוח הקן. ועיין באחרונים²⁵ ובתבואות שור דף קג [בכור שור].

תוספות ד"ה סומכוס. לימודי ה' לימוד ס"ה. לא תשחטו הרי כאן שנים. והקשה בתבואות שור דף קג [שם], דהא איצטריך קרא לשנים שאחזו בסכין ושחטו דחייבין, דהא בזבחים דף קח [ע"א] בעינן קרא לחייב בשנים שהעלו אבר דחייבין. ותירץ, דהתם הוה אמינא למילף משנים שאחזו בסכין דפטורין גבי שחוטי חוץ, והתם יש לנו לימוד דפטורין, ואין לנו לומר דנילף כאן משחוטי חוץ, דאיכא למיפרך דשחוטי חוץ אינו נוהג בחולין. וראיתי להרב שמחת יו"ט בדף רח [סי' נ"ט] בתחילת דבריו שהוכיח כן מדליכא לימוד להכי, והגמרא מוקי תשחטו לדרשא אחריתא, מוכח דשנים ששחטו

24. וכן דעת הט"ז [סק"ט] ודלא כהש"ך [סקי"ד].

25. בחוסן ישועות כתב דלומדים בהיקש הקיש הכתוב בנו לאותו, מה אותו הוא גם בנקבה, כך בנו גם נקבה בכלל.

26. דרך לגבי מלאכה מחלקינן בזה יכול וזה יכול ובין אינו

יכול, אבל בדבר שאינו אסור משום מלאכה בכל ענין אסור. עוד י"ל דבשבת מה שדרך בני אדם לעשות לבדו אינו מניח לו לעזור ע"י שני, אבל הכא העבודה בפנים כך היתה שנים ושלשה זוכים באבר אחד, וכיון דדרך הוא בפנים להעלות שנים להכי אפילו בחוץ חייב.

יו"ט, וא"כ כוודאי יחשב, קמ"ל דכל שלקחה מעיו"ט תרווייהו איכא למימר, דלאו לשחיטה זבנה, ואף אם לשחיטה הוא דזבנה, שמא מאתמול שחטה.

וע"ש במוצל מאש שכתב, דיש להוכיח מכאן דיש להתיר ספק ספיקא אפילו בדבר שיכול להתברר, שהרי צריך להודיעו קיל יותר מדבר שיכול להתברר בלא טורח, ואעפ"כ לא הצריכו כאן שיאמר, ומתירים מכח ספק ספיקא. והקשה מזה על מהרי"ט ומהרשד"ם דכתבו דאין לעשות ספק ספיקא בידיים, והרי הכא מתירין ספק ספיקא לכתחילה. ולענ"ד לא קשה, דאין זה מיקרי לכתחילה, דהרי זה לוקח בהמה לשחיטה וצריך לו, ולמה נאסור לו לשחוט מכח ספק שהראשון ישחוט היום. ועוד לא הבנתי עיקר דברי הרב, דמאי ראייה מייתי מהכא מדלא צריך להודיע, דהרי אינו אסור כלל ומאי יודיע לו, בשלמא אם היה אסור ואין צריך להודיע, שפיר הוה מוכיח הרב, אבל הא שרינן לכתחילה לשחוט, וא"כ מאי ראייה לספק ספיקא דיכול להתברר דאין צריך לברר. ואי משום דאפשר הכא לברר אם האחר שחטה, חדא, דלא משמע כן מדברי הרב דמוכיח זה מדלא צריך להודיע, ועוד, דילמא מיירי בדלא ידעין הלוקח ראשון מי הוא. ועיין בקרבן אליצור שם.

אמר רבי יהודה אימתי. עיין תבואות שור דף קג [בכור שור], מרכבת המשנה ח"ב פ"ב דשחיטה הט"ו.

אין חבין לאדם שלא בפניו. רש"י. בית אברהם כהן יז ע"ב [בהקדמה חלק ד אות א]. תוספות ד"ה ומודה רבי יהודה. תימה למאן מודה כו'. כוונתם, דאימתי אין בו מחלוקת, דלכולי עלמא לפרש הוא. אמנם לרמי בר חמא דסבר שם בסנהדרין דגם אימתי פעמים לחלוק, לא קשה מידי, ורק לריב"ל ולרבי יוחנן הוא דמקשה התוספות. ומ"ש במקום שמואל שער התירוצים [ע ע"ד] לא הבנתי, מיהו אפשר לומר דאף דאימתי לפרש, כשאמר ומודה מוכח דלחלוק הוא בא.

יום אחד האמור באותו ואת בנו היום הולך אחר הלילה. מגילת ספר לאוין [סוף קמ"ט] עו ע"ג.

דף פג, ב. רבי אומר יום אחד, יום המיוחד טעון כרוז. אפשר דרבי אינו פליג על ר"ש בן זומא, וס"ל נמי דהיום הולך אחר הלילה, ואעפ"כ דבענינא דקדשים כתיב, אפשר דבהא נחלקו, דר"ש בן זומא דעיקר קרא בקדשים כתיב, ובחולין צריך לימוד, וכמ"ש רש"י

לשון אמה מכרתי לשחוט, בתה מכרתי לשחוט, דהרי קרבן פסח אינו נוהג בנקבות, והיה בא דווקא מן הזכרים. אמנם בלאו הכי קשה במתניתין, למה נקט אמה לדעת הפוסקים כחנניה, וכמ"ש הרא"ש דסתם מתניתין דבכורות [מה, ב] כחנניה. והרא"ש ביאר זה דאורחא דמילתא קתני, דהאם ידוע, והאב ע"פ הרוב אינו ידוע. אמנם לא ידעתי למה דקדק הרא"ש על כך משנה, ולא דקדק על משנה דלעיל, שנים שלקחו פרה ובנה, וכן שחטה ואת בתה, דמכולהו משמע דדווקא באם מיירי ולא באב. מיהו בהאי מתניתין דפרה י"ל, דכתב הרשב"א שדרך לשחוט הפרה, ולכן פרה דווקא אמרו ולא שוורים דרובן לחרישה עומדים, וכן פירש ר"ת²⁷, ולכן כיון דבמשנה ראשונה נקט פרה, נקט נמי בתר הכי בתה, אבל כאן לא הוי ליה למימר אמה מכרתי לשחוט, והוצרך הרא"ש לבאר. מיהו בעיקר דברי רש"י שם אינו מוכרח דכוונת רש"י משום קרבן פסח, והלא היו צריכים ג"כ חגיגה, וחגיגה היתה באה מן הזכרים ומן הנקיבות²⁸. ועיין רוח אליהו [כב ע"ד].

אבל יש לו ריוח אין צריך להודיעו. וכתב רש"י שאני אומר אתמול נשחטה האחת. וכתב מהרי"א בקונטרס מוצל מאש [ב ע"א], שנדפס בתשובת רב יוסף סימן יו"ד, ויש לדקדק, דפשיטא דהוה ליה ספק ספיקא, ספק אם נשחטה האחת אתמול, ואת"ל שלא נשחטה, שמא זאת אינה נשחטת אלא עד למחר, אלא וודאי מוכח דבעלמא לא אמרינן ספק ספיקא בתרי גופי, וכמ"ש הרא"ש [בהגהת סמ"ג], להכי הוצרך לאשמועין הכא. מיהו י"ל דהא גופא אתא לאשמועין דאמרינן בעלמא ספק ספיקא בתרי גופי, עכ"ל. והנה, ההכרח שרצה להכריח קשה, דאם באמת בעלמא לא אמרינן ספק ספיקא בתרי גופי, למה כאן נאמר כן, ובעל כרחך צ"ל דכאן לא צריכין כלל לזה דהוה ספק ספיקא בתרי גופי, דהא שפיר יש לעשות ספק ספיקא, דילמא לא לקחה לשחיטה, כיון שלא לקחה היום אלא אתמול, וא"כ י"ל דלאו לשחיטה זבנה כלל. והא דלא נקט רש"י הך צד של הספק, משום דזה פשיטא הוא, ורק הא הוצרך רש"י לאשמועין, דהוה אמינא אם אמת שלקחה לשחיטה, בוודאי לא ישחוט עד ערב יו"ט, להכי קאמר רש"י דאף בהך צד דלקחו לשחיטה, שמא אתמול שחטה מדלקחה אתמול. ואין להקשות דא"כ מאי קמ"ל רבי יהודה דפשיטא הוא, די"ל דקמ"ל דהוה אמינא דבארבעה פרקים אין כאן ספיקא כלל, דכל הלוקחים וודאי לשחיטה לוקחים, וגם שלא לשחוט עד ערב

27. צ"ע מתוס' ע"ז טו, א ד"ה אימור דכתבו בשם ר"ת, דאדרבה בכל התלמוד משמע דפרות הן יותר בנות חרישה.

28. וכ"כ רבינו גם בחי' לע"ז.

הקשה למה לי לימודא, דהא פשיטא דעובר משום לפני עור. ומה שתירץ כל היכא דאיכא למיתלי תלינן, והביא ראייה מעבודה זרה [טו, א]²⁹, אין ראייה, דהתם איסורא דרבנן בעלמא הוא, ולכן נראה דאסמכתא בעלמא הוא. מיהו לעיקר קושית הרב תבואות שור י"ל, דקא אתי למוכר שצריך להודיעו, וכדפירש רש"י דכתיב לא תשחטו³⁰, ואי לאו קרא הוה אמינא דהמוכר אין צריך להודיעו, רק הלוקח צריך לשאול, קמ"ל דהמוכר צריך להכריז³¹.

לקמן. וכ"כ רש"י לקמן בריש פרק שילוח הקן [קלח, ב], דאי לא הוה כתיב חולין, בדווקא נוהג בקדשים כיון דבענינא דקדשים כתיב. אמנם רבי סבר להיפך, דאדרבה עיקר בחולין כתיב, וקדשים צריך לימוד כדמשמע בריש פרקין, דקאמר מנין לאותו ואת בנו שנוהג בקדשים, משמע דצריך לימוד לקדשים, ופשטא דקרא בחולין מיירי, ובחולין היום הולך אחר הלילה. ועוד אפשר לומר דרבי אינו חולק, והך לימודא אסמכתא בעלמא, דבתבואות שור [בכור שור]

פרק ששי

עיין על הפרק בדינא דחיי ח"ב דף עה [עשין סד הל' כיסוי הדם] ולהלן.

אשר יצוד, והוצרך למיתני במזומן ושאינו מזומן. ועיין מה שכתב בזה בבעי חיי לפרש כוונת רש"י, ואחר המחילה דבריו דחוקים. ועיין בכנסת הגדולה יו"ד ריש סימן כ"ח, דינא דחיי דף עז [ח"ב עשין סד הל' כיסוי הדם].

אלא בעפר מלמד שהשוחט צריך שיתן עפר למטה כו'. בכורות יט [ע"א תוס'] ד"ה כיצד.

וכתיב הכל בכתב כו' ליעביד כיסוי כו'. עיין בזבחים לג הג"ה [ע"א תוס'] ד"ה מכלל דתרווייהו, ושם דף סב [ע"א תוס'] ד"ה מדת ארכו וד"ה אף מזבח.

רבי יונתן בן יוסף אמר שחט חיה ואח"כ שחט בהמה פטור כו'. הפוסקים השמיטו הך דינא, והטור בסימן כ"ח כתבו בשם בעל העיטור, והאחרונים הקשו על זה¹, ותימצו בכמה תירוצים². ולענ"ד אפשר לומר, דהרי הך דינא הוי תערובות, ומפורש לקמן במתניתין [פז, ב] נתערב בדם בהמה או בדם חיה, וא"כ שם מפורש הדין, דאם היה במים מראה דם חייב לכסות, והטור ובעל העיטור סברי דווקא כשנתערב ממש, אבל בשחט על גביו לא נאמר הך דינא. ועיין בבית יעקב דף מב דכתב דהכא מיירי בשוחט שעשה במתכוון כן שאינו רוצה לכסות, ופטור וחייב קאי על אחר הרואה אותו שהוא פטור או חייב, ובוודאי דלשון פטור או חייב לא משמע כן דעל אחר קאי, אלא על השוחט. ועיין תבואות שור דף קג [בכור שור].

בחולין אבל לא במוקדשין. וכתב רש"י חטאת העוף ועולת העוף. כתב רש"י כן, משום דבהוה אמינא בגמרא היה רוצה לומר דווקא קדשי בדק הבית, אבל קדשי מזבח טעונים כיסוי, להכי כתב רש"י דאף קדשי מזבח אין טעונים כיסוי וכמסקנת הגמרא, ועיין בדמשק אליעזר. ומ"ש שם דרש"י הוה מצי למימר קיני זבים וקיני זבות ויולדות, לא הבנתי, דאטו הני לאו חטאת ועולת העוף נינהו. ועיין פרי חדש במים חיים דף יג ע"ד, בית הלל סימן כ"ח בהגהות בנו, שו"ת בית שלמה חי"ד סימן ט"ו.

במזומן ובשאינו מזומן. וכתב רש"י דתני הכי משום דגבי שילוח הקן תני אינו נוהג אלא במזומן. והתוספות הקשו על רש"י, דא"כ בכל הני פירקין הוה ליה למיתני, וקושיא זו תירצה הריטב"א בחידושי. אבל הא קשה, דהרי בגמרא [פד, א] הוצרך ללימוד, מדכתיב [ויקרא יז, יג] אשר יצוד הוה אמינא דווקא באינו מזומן, אבל במזומן לא, ולהכי כתיב ציד, וגם למה לא הקשו התוספות קושיא זו על רש"י, למה לא כתב הטעם שנאמר בגמרא. ונראה דרש"י ס"ל דוודאי דבעי לימוד זה אתי שפיר בברייתא, דמפרש לן הטעם למה נוהג במזומן, אבל במשנה דקתני נוהג בחיה ועוף סתמא, מסתמא הוה ידעינן דבכל חיה ועוף נוהג בין במזומן בין בשאינו מזומן, אלא וודאי משום שילוח הקן נקט. אמנם התוספות ס"ל אע"ג דנקט סתמא נוהג בחיה ועוף, הוה מקום לטעות מדכתיב

29. וע"ש בתוס' ד"ה אימור דאפילו במיעוט תולין, וה"נ אע"ג דרובא השתא לשחיטה זבני, מ"מ תולה במיעוט ואומר אימור דלחרישה או לגדל קבעיא לה.
30. קרי ביה לא תשחטו.
31. וכ"כ הראש יוסף.

1. ראה ב"י, ב"ח, יש"ש, דרישה.
2. ראה משנה למלך הל' שחיטה פי"ד ה"ד, ט"ז סי' כ"ח סק"י, וש"ך שם סק"כ.

ואיל, והוא תימה, איך לא הביא הסוגיא דכאן. ועיין במשכנות יעקב [נב ע"א, פר' מקץ] דהארין בסוגיא זו.

עליך אמר קרא על הארץ תשפכנו כמים. עיין פסחים טז [ע"ב תוס'] ד"ה דם שאינו נשפך. מה מים לא בעי כסוי. עי' לעיל לג [ע"א תוס'] ד"ה השוחט.

לימדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא לתיאבון. עיין ברש"י בחומש [דברים יב, כ], ומ"ש לעיל דף יז.

תוספות ד"ה בעינן העמדה והערכה כו'. מפרש הר"ר שמעיה דשחט בה שנים או רוב שנים כו', והתם דוקא מפרכסת היא כחיה, דע"י שחיטה אינה ניתרת באכילה. עיין לעיל דף פא ע"ב ד"ה הואיל והיתה לה שעת הכושר מ"ש במהרש"א⁵, דאיכא למימר דהא דפרה נפדית על גבי מערכתה, היינו במפרכסת דהוה בת העמדה והערכה, א"כ לפי זה שכתבו התוספות דבשחיטה גמורה מפרכסת לא מהני, לא יצדק תירוצו של מהרש"א. אמנם סברת רבינו שמעיה אינה מוסכמת. ועיין בבבא קמא דף עו [ע"א תוס'] ד"ה שחיטה וד"ה בשוחט בעלי מומין, ועיין מה שכתבתי לעיל בדף ל.

תוספות ד"ה יצא זה שמחוסר שפיכה גרירה וכיסוי. כוונתם, דבדם קדשים קרינן שפיר ושפך וכיסה, דהתורה מיעטה לדם קדשים, שהרי לעולם אי אפשר בלא גרירה, ובענין אחר אי אפשר לכסות, אבל הך דם הניתז של חולין, אם לא היה ניתז, היה ראוי לכיסוי כמו שאר דם, וא"כ לא מיעטה אותו התורה מושפך וכיסה, שהרי זה בכלל ושפך וכיסה. והרב בני יעקב בדף קכה הראשון⁶ [מאמר ז' כתיבת גיטין ושטרות] רצה לפרש בתחילה כוונת התוספות, דבקדשים בשעת שחיטה מחוסר כבר גרירה, אבל הכא בשעת שחיטה לא הוי מחוסר גרירה ורק בשעת כיסוי. והקשה מזה על הרמ"ה, דפסק דגבי גט דבעינן וכתב ונתן, בעינן משעת כתיבה עד שעת נתינה תלוש⁷, ומאי שנא מהכא. אמנם כוונת התוספות הוא כמ"ש, וכן כתב הרב בני יעקב אח"כ בעצמו, אלא שהרב בני

וליגרריה וליכסיה וכו', אלמא דגריר ומכסי ליה. רש"י פירש דאדם הסכין קאי, שהרי אין ראוי לבילה, דאי אפשר ליתן עפר למטה, אבל דם הניתז ראוי ליתן עפר למטה ולא בעי גרירה, וכן פירש הריטב"א. וכן דעת הרא"ה בבדק הבית דף יט [ב"א ש"ה], אלא שיש ט"ס בדבריו. אבל דעת הרשב"א דאתרווייהו קאי, ע"ש במשמרת הבית³.

תוספות ד"ה כיסוי הדם. ונוהג בחיה ובעוף למעוטי בהמה קאתי. כוונתם, כיון דמפורש בתורה חיה או עוף, לא הוה צריך למיתני, אלא למעוטי בהמה קאתי.

תוספות ד"ה במזומן ובשאינו מזומן. עיין בדניא דחיי, וחזר ושנאו בבעי חיי דף יז ע"ד [סי' כ"א], וכבר כתבתי בגמרא ליישב דברי רש"י. תוספות ד"ה במוקדשין מאי טעמא לא. בקדשי מזבח נמי קבעי. כלומר, דבקדשי בדק הבית דהוה שחיטה כדרכה, והם מותרים אחר הפדיה וודאי קבעי, אלא אפילו קדשי מזבח דהם במליקה נמי קבעי. תוספות ד"ה קא מוסיף אבנין. עיין מ"ש בזבחים [סב, א על תוד"ה מדת ארכו].

דף טז, א. מי שאינו מחוסר אלא שפיכה וכיסוי. עיין בבית הלל סימן כ"ח מה שהקשה מזה על השו"ע, דפסק [סי' כ"ח ס"כ] דלא יכסה בחיה עד שיבדוק הריאה. ועיין מה שכתב הרב המחבר מגן שאול בשו"ת בית שלמה חיו"ד סימן ט', וכבר קדמו בזה הפר"ח בקונטרס אחרון, ופשוט הוא. אמר ליה יעקב מינאה לרבא. עיין ע"ז יז [ע"א תוס'] ד"ה ויעקב, ועיין מגילה כג [ע"א ד"ה דאמר] דכתבו דשם גרסינן יעקב מצעה, ולא העירו כלום מכאן⁴.

אימא בהמה בכלל חיה לכיסוי כו'. אע"ג דבקרא כתיב חיה או עוף, לאו למעוטי בהמה קאתי. ועיין ברש"י פרשת ראה [דברים יב, יז], שכתב הך לימוד על פסוק תשפכנו כמים שאין טעון כיסוי. והרא"ם [שם] הקשה, דמהיכי תיתי יהיה בהמה טעון כיסוי, והא חיה ועוף כתיב. ותירץ, דאפשר מדאיתקש לצבי

3. וכן הוא בביאור הגר"א שם אות יא דדעת רש"י כדעת הרא"ה, ותוס' הולכים בשיטת הרשב"א.

4. עי' בהגהות וציונים, ובספר הישר סי' תס"ד.

5. דהעיר דלמה הרחיקו התוס' שם להקשות לר"ש מגמ' שבועות, דאמרינן דשאני פרה דקדשי בדק הבית היא, ולכן לר"ש דאמר דקדשי בדק הבית לא היו בכלל העמדה והערכה, מהניא ליה פדייה אף מתה או נשחטה, ולמה לא הוכיחו זה מסוגיין שם שאמר פרה נפדית מעל גבי מערכתה, ומתיר

6. בטעות נדפס בספר במקום דף קכד פעמיים דף קכה, ולכן הציון מוסב על קכה הראשון שהוא עומד במקום דף קכד.

7. וכן פסק הטור באהע"ז סי' קכ"ד, וכן דעת בעל העיטור, והירושלמי מסתפק בזה מה דינו של גט שאחר כתיבתו חיברו וקצצו.

איסור דרבנן היינו חפירת גומא, וכן הבין בלי ספק מהרשד"ם, מ"מ איכא ג"כ איסור טלטול המוקצה. והא דכתב הרב שער המלך דדקר נעוץ מוכן הוא, היינו ביו"ט הוה מוכן כיון שראוי לשחוט, וא"כ משום הכי הוה מוכן, אבל בשבת דאין ראוי לשחוט, כי הוה דקר נעוץ מה הוה, זה לא מוציאו מאיסור מוקצה. ועיין שו"ת הרשב"א ח"ד סימן שי"ו.

ומה מילה שודאה דוחה שבת כו'. עיין מגילת ספר לאוין [קמ"ט] דף עו ע"א.

תקיעת שופר בגבולים תוכיח. ר"ה כט [ע"ב תוס'] ד"ה רדיית הפת.

מאי ספיקא, אילימא ספק חול ספק יום טוב, השתא וודאי י"ט דחיא. מכאן הקשה במלכי בקודש דף קכה [חולין], למה שכתבו התוספות בר"ה דף כט [ע"ב] דהאי טעמא דגזרו טפי בשופר מבלולב, לפי שאין בקיאיין בקביעא דירחא, דהרי מדספק הוא ספק יו"ט ספק חול, א"כ וודאי היינו וודאי יו"ט קאמר, ואפי"ה הכי אין דוחה שבת, ע"ש. ולענ"ד קשה, דאיך אפשר לומר בר"ה שיודעין בוודאי שהוא יו"ט אם לא בירושלים, והרי שם היו תוקעין. ואפשר לומר דאפילו ביבנה קאמר שלא היו תוקעין אלא בב"ד, ואפילו שהיו יודעין בקביעא דירחא לא היו רשאים לתקוע. אמנם י"ל דעכ"פ הרוב לא היו יודעין, ולכן אפילו שהיו יודעין אסורין, דלא חילקו רבנן בגזירותיהם, דאם לא כן הלא בלאו הכי קשה, למה אין תוקעין ביבנה אלא בב"ד בלבד. ולפי מ"ש אתי שפיר מה שהקשה עוד, דגם לפי המסקנא קשה, דנימא דהאי טעמא דאין וודאי דוחה שבת, דוודאי ספיקא הוא משום קביעא דירחא, ולפי מ"ש אתי שפיר, דהרי אפילו היו יודעין בקביעא דירחא אסורים, וכן בירושלים היה אפשר למצוא עיר הקרוב, שהיו יודעין קביעא דירחא ע"י שהיו ממצעין בתחום, ואפי"ה הכי לא היו תוקעין.

ובשאגת אריה סימן ק"ג הקשה, דנהי דדחי ר"י הך תוכיח, דס"ל דנשים נמי יכולין לתקוע, הא איכא ספיקא אחרינא דהיינו ספק תקע ספק לא תקע דחייב לתקוע, וא"כ ספיקו דוחה יו"ט, והוכיח מזה דאין איסור כלל לאיש שהוא בר חיובא לתקוע כמה פעמים. ולענ"ד יש לדחות, דאיש שהוא וודאי בר חיובא ואיקבע עליו חיוביה, אלא דספק אם כבר יצא או לאו, זה לא מיקרי ספיקא, אלא כוודאי דמיא והוה כאילו לא תקע כלל, אמנם ספק איש ספק אשה דהוה

יעקב הקשה דגם גבי גט נימא הכי, דלא קפיד קרא אלא דווקא היכא דבשעת כתיבה אי אפשר בלא תלישה, אבל היכא דהיה תלוש בשעת כתיבה, דהרי אפשר ליתנו לה בתלוש, אע"פ שחיברו אח"כ לא יהיה פסול, משום דבשעת כתיבה תלוש היה, דומיא דהכא דאע"ג דאח"כ ניתז הדם כשר, משום דאם לא היה ניתז לא היה מחוסר גרירה, והכי נמי גבי גט אם לא היה מחובר לא היה מחוסר קציצה, ע"ש. ואפשר לומר דגבי גט הכתיבה והנתינה הם שני מעשים נפרדים, שאין תלויים זה בזה, אלא כל אחד מעשה נפרד בפני עצמו, וכיון שכך מה יושיענו אם היה בכתיבה תלוש, כיון שהמעשה האחר דהיינו הנתינה היה במחובר, אבל כאן עיקר המעשה הוא השפיקה, דבו תלוי הכל, וכתיב במה ששפך יכסה, א"כ לא קפדינן כלל אשעת כיוסו⁸, אבל התם אי אפשר לפרש דונתן אוכתב קאי, דמה שכתב יתן, דהא וודאי אי אפשר לומר כן, דהא אף אם כתב הגט יכול לחזור בו ולא יתן לה, אלא וודאי שני מעשים ציוה רחמנא, מעשה הכתיבה ומעשה הנתינה, אבל הכא הך ושפך העיקר הוא דבמה ששפך יכסה. ועיין שם בבני יעקב, ובאמרות טהורות דף קנב [הל' גיטין סי' קכ"א ד"ה ועדיין]. ועיין בנזיר מה [ע"א] ומ"ש שם [ד"ה מי].

דף ת"ט, ב. מאי דכתיב טוב איש חונן ומלוה. לשון רש"י אהבת עולם [צא ע"ב, עמוד עבודה].

השוחט לחולה בשבת כו'. הר"ן כתב דאפילו יש לו דקר נעוץ מבעוד יום, אין יכול לכסות בו אע"ג דלא מיתסר אלא מדרבנן, לפי שרצו חכמים לעשות היכר שיום הוא שאסור בשחיטה. ומהרשד"ם חלק או"ח סימן כ"ב כתב, דמשמע דלולא הך טעמא דרצו לעשות היכר, הוה מותר לטלטל העפר שאין לך מוקצה גדול ממנו, ולמד מזה דבשביל מצוה מותר לעבור על איסור טלטול. ובשער המלך ח"א דף מד ע"ד [הל' יו"ט פ"ב הי"ח] תמה עליו, דהרי דקר נעוץ מבעוד יום מוכן הוא, וכמ"ש התוספות בביצה ח [ע"א] ד"ה ואין צריך אלא לעפרה, ומ"ש הר"ן דהוה איסור דרבנן, היינו איסור דחופר גומא, ואע"פ שאין צריך אלא לעפרה, איסורא מיהא איכא וכמ"ש התוספות, ואי ס"ל למהרשד"ם דהר"ן ס"ל כדעת ר"ת דדקר נעוץ לאו היינו משום הכנה [ביצה ט, ב תוד"ה אמר], מי הגיד לו זה, ע"ש. ולענ"ד אין כאן תימה על מהרשד"ם, דאע"ג דבוודאי כוונת הר"ן במה שאמר

נפסלת בגלל שלא ראוי לקיים תיכף ומיד מצות כיוסי, ואין ללמוד מושפך וכיסה שלא יהיה מחוסר מעשה ביניהם.

8. כזה תירץ גם הנאות יעקב סי' י"ח, שבכל מקום שמצינו מחוסר מעשה פוסל, המיעוט הוא על כל האמור בענין, אבל בכיוסי אין השחיטה

שבתות ויו"ט דאינו טרוד, והוצרכו למגזר לכתחילה משום העברה, ביו"ט לא גזרו דאיסור קל הוא, ובשבת דאיסור חמור הוא גזרו.

דף פה, א. והשוחט לעבודת כוכבים. עיין בתוספות בבא קמא דף עב [ע"ב ד"ה דאי] דנסתפק, אי תקרובת ע"ז אסור בהנאה מדאורייתא או מדרבנן, וכתבו דבאכילה וודאי אסור מדאורייתא, והביאו ראיות לדבר, ע"ש. ומסוגיא דהכא ג"כ מוכח כן, דהא פטרינן בשוחט לעבודה זרה מכיסוי, ואי ס"ד מדאורייתא שרי, א"כ אשר יאכל קרינן ביה מדאורייתא וחייב בכיסוי, כמו שפסק בתרומת הדשן [סי' קפ"ז]. והאריך בזה בבני יעקב דף קפה ע"א [שאלה ב'], והוכיח כן מסוגיא דלקמן¹⁰, ע"ש. ושוב ראיתי בשער המלך ח"ב דף יד [ע"ג, הל' אישות פ"ה ה"א], שג"כ הביא ראיה זו.

וראיתי להרב דינא דחיי בדף עח ע"ב [ח"ב עשין סד הל' כיסוי הדם], שכתב בשוחט ונמצאת טריפה [פטור מלכסות], דווקא שנמצא טריפה בוודאי, אבל פיסול שהוא מחמת ספק, יכסה בלא ברכה, דאשר יאכל כתיב, וזאת אפשר שראוי לאכילה וקמיה שמיא גליא, ואי הוה כתיב אשר יצוד ציד חיה ועוף אשר תאכל, הוה אפשר לומר דאפילו פיסול מחמת ספק אין צריך לכסות, כיון דתליא רחמנא באכילה דידיה, אבל השתא דכתיב אשר יאכל, ולא תליא באכילה דידיה, חייב לכסות, ע"ש. ולענ"ד זה תליא בפלוגתא אי כל ספק מדאורייתא שריא או לא, דלדעת הסוברים דכל ספק מדאורייתא אסור, בין דכתיב אשר תאכל או אשר יאכל פטור מן הכיסוי כאן, דאיתרע ביה ספק, והתורה אסרה הספק כוודאי (רק שאינו חייב עליו), א"כ לא הוי בכלל אשר תאכל ולא בכלל אשר יאכל, אמנם אם נאמר דמדאורייתא שרי כל ספק ורבנן אסרוה, א"כ שפיר הוי בכלל אשר יאכל וכמ"ש בסמוך, דכל שהוא אסור רק מדרבנן, שפיר הוה בכלל אשר יאכל. אמנם כל ספק בשחיטה אף להרמב"ם אסור מדאורייתא, כיון דהוה בחזקת איסור, ואפשר נמי שאר טריפות הנולד וודאי מחיים לדעת הפוסקים דסברי הכי. ועיין לקמן דף פו [ע"א ד"ה חרש] מה שכתבתי בזה, ובב"ח וש"ך סימן כ"ח [סקכ"ז].

יאניבא בכינתיה דחייב בכיסוי הדם, ולא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא צא טרוף וכו', אבל צא נחור אימא אין שחיטה לעוף מן התורה ונחירתו זו היא שחיטתו וליבעי כיסוי, הרי חזינן דאע"ג דמדרבנן בעי שחיטה, מ"מ כיון דמדאורייתא מותר לאכול העוף חייב לכסות הדם.

ספק בחיובא גופא לא היה ראוי לדחות יו"ט, ושפיר מיייתי הגמרא ראייה מיניה⁹.

תוספות ד"ה תקיעת שופר בגבולין תוכיח כו'. אי נמי הכי קאמר, שאין ודאה דוחה שבת משום גזירה דרבנן שמא יעבירונו, וספיקה דוחה יו"ט אע"ג דאיכא נמי איסורא דרבנן בתקיעה. והקשה מהרש"א, דא"כ איך עביד ק"ו לאסור בספק יו"ט משום איסור תקיעה גופא, הא היכא דקבעי למעבד ק"ו דהיינו משבת, לא אסור משום תקיעה גופא אלא משום שמא יעבירונו. ותירץ, דקאמר הטעם משום שמא יעבירונו משום אחרוני, אבל בשופר האיסור משום תקיעה גופא, ע"ש. וראיתי להרא"ם בביאורו להסמ"ג דף רסד שכתב, דהך איסורא דרבנן היינו שמא יתקן כלי שיר, וכמו דגזרו לא מספקין ולא מטפחין כו', והא דהוצרכו לגזור משום דרבה, היינו דכיון דבכל שבתות השנה ליכא אלא איסור דרבנן משום שמא יתקן כלי שיר, בר"ה ליכא למגזר דיבוא עשה של תורה וידחה שבות דדבריהם, אבל משום שמא יעבירונו דכיון דאפשר לבוא לידי איסור דאורייתא גזרו שפיר, ולפי זה יש ליישב קושית מהרש"א. ושוב מצאתי כן בזרע יצחק, ולכן לא כתבתי.

אמנם לפי מה שכתב הפר"ח לא צריכין לומר כמ"ש הרא"ם, דמשום מצוות שופר לא היו חכמים מעמידים דבריהם משום איסור דלא מספקין, אלא היינו טעמא דכיון דאיסור זה שייך נמי ביו"ט, ולא היו יכולין לגזור, דא"כ תבטל מצוות שופר לעולם, וא"כ אם חל בשבת איך נגזור מהאי טעמא, דהוי מילתא דרבנן כחוכא ואיטלולא, ולהכי הוצרכו לגזור משום שמא יעבירונו דלא שייך ביו"ט. ובשער המלך בהלכות שופר [פ"ב ה"ו] דחה דברי הפר"ח, דא"כ לבית שמאי דס"ל דאין מוציאין את הלולב [ביצה יד, א], דלית להו מתוך כלל, וכן לר"ע בריש פסחים [ה, א], א"כ קשה, איך בשבת גזרו משום שמא יעבירונו, הא ביו"ט גופא איכא למגזר. ולענ"ד אפשר לומר דאף לבית שמאי ולרבי עקיבא לא קשיא, דבשלמא בהך גזירה דשמא יתקן כלי שיר [ביצה לו, ב], דבכל שבתות ויו"ט של כל השנה אסור לתקוע, ובר"ה התירו חכמים ולא העמידו דבריהם שלא לבטל המצוה, א"כ איך בשבת העמידו דבריהם מהאי טעמא גופא, אבל השתא דלהעברה לא שייכי כלל בשאר

9. גם רעק"א בחי' דחה כן את ראיתו של הש"א, דחזקת חיוב הוי כמו ודאי מחויב וזהו דוחה יו"ט, אבל כיסוי בכוי דהוי ספק השקול בלא חזקת חיוב אינו דוחה יו"ט.

10. מדאמ' לקמן פו, א על המעשה של ר' חייא דנפל ליה

מפשטא. ותו דא"כ לא לכתוב לא יאכל, ולכתוב חיה ועוף סתם, ואנא ידענא דבעי כיסוי אף הטמאים. (ועל זה יש להקשות דא"כ אף האסורים בהנאה הוה מרבינן כגון השוחט לעבודה זרה, והאסורים בהנאה לא בעי כיסוי). והקשה בטירת כסף, דהא בתורת כהנים [אחרי מות פר' ח' פרק יא] דריש מה חיה שהיא מטמאה בגדים, אף עוף שהוא מטמא בגדים, יצא עוף טמא, אי מה חיה שאינה באם על הבנים, אף עוף שאינו באם על הבנים, כלומר ונעשה ההיקש להיפך, ונאמר דדווקא עוף טמא חייב בכיסוי, אבל עוף טהור לא, ת"ל אשר יאכל, הרי דאיצטריך אשר יאכל, ואי לא הוי כתיב אשר יאכל, הוה אמינא דווקא עוף טמא בעי כיסוי, אבל עוף טהור לא. ועיין במגן שאול דף סא [ליקוטים סי' מ"ד] דתירץ לזה, דדווקא עכשיו דרוצה להקיש עוף לחיה מה חיה מטמאה בגדים, קשה דנקיש איפכא, מה חיה אינו בשילוח, אבל לדעת היש מקשים שהביא התוספות רי"ד דיהיה נוהג בטמאים, א"כ על כרחך לא ילפינן הקישא כלל, וכיון דלא ילפינן הקישא כלל, א"כ אי לא כתיב אשר יאכל מרבינן הכל בין חיה ועוף טמאים וטהורים, ע"ש. ותירוצו הנה נכון לפי מה שכתב הרב קרבן אהרן, דההיקש הוא מדכתיב או, וא"כ קשה לא לכתוב אשר יאכל, וגם לא לכתוב או. אמנם דינא דחיי הקשה על הרב קרבן אהרן, ופירש דההיקש הוא מסמיכות המילות, א"כ אם לא כתיב אשר יאכל, מכח הסמיכות מקשינן עוף לחיה. ותו דאף להרב קרבן אהרן, הך או אינו מיותר כדאמרין לקמן. ושוב ראיתי להרב שער המלך ח"ב דף קלה [הל' מאכ"א פ"ה הכ"ב] תירץ לקושת הרב טירת כסף, כמו שתירצה הרב מגן שאול, והביא דברי הרב קרבן אהרן, וכבר כתבתי שיש להשיב על הרב קרבן אהרן, כמו שהקשה הרב דינא דחיי, דהרי איצטריך או לכדלקמן. אמנם אפשר לתרץ ע"פ מה שכתב שם הרב דינא דחיי, דגם מהסמיכות היה יכול לשתוק, א"כ שפיר מוכח דלא הוי טמאים בכלל, דאם לא כן לשתוק מהסמיכות ומאשר יאכל, ואדרבה השתא ניחא דתרווייהו צריכי הסמיכות ואשר יאכל, דאי מאשר יאכל הוה אמינא הנאה, להכי סמיך להקיש עוף לחיה, ואי מהסמיכות לבד הוה אמינא דווקא איפכא, אבל השתא דכתיב הסמיכות ואשר יאכל, א"כ בעל כרחך עוף טמא לא, דא"כ לשתוק מהכל, וממילא הכל בכלל, דעוף משמע בין טמא בין טהור כדאמרין לקמן. ולפי תירוץ זה של תוספות רי"ד, גם קושית הר"א ממיץ שהביאו התוספות מתורצת היא, דא"כ

גמר שחיטה שחיטה משחוט חוץ. עיין בארוכה דינא דחיי בח"ב דף עה ע"ג [עשין סד], ועי' לעיל כז [ע"ב תוס'] ד"ה בשפיכה.

גמר מטבח טבח. עיין סנהדרין פד [ע"א תוס'] ד"ה וכל דבר.

דנין שחיטה משחיטה ואין דנין שחיטה מטביחה. מכאן הוכיח הרמב"ן בשורש השני דף יז ע"ב, דאע"ג דלא ניתנה גזירה שוה לדרוש מעצמו, אלא כך היתה מקובלת מסיני, מ"מ המילות והענין לא היה מקובל בידם, אלא כך היה מקובל בידם דשחיטה שאינה ראויה ניתן לדרוש מגזירה שוה, אבל לא נאמר להם אי שמה שחיטה או לא שמה שחיטה, וגם המילות שמהם נדרוש הגזירה שוה לא נאמר להם, דאם לא כן איך נחלקו בכאן הן בהמילות הן בהדין. ונראה שם ברמב"ן דוודאי מעיקרא נאמר להם, אלא שנשתכחו בימי אבלו של משה, ועיין כתובות לד [ע"א תוס'] ד"ה ר"ש¹¹.

דנין חולין מחולין. עי' לעיל פ [ע"ב תוס'] ד"ה קדשים.

אטו אותו ואת בנו בקדשים מי לא נהיג, היינו דקאמר רבי חייא ראה רבי דבריו של ר"מ באותו ואת בנו כו'. לפי מה שכתב הרשב"א בריש פרק אותו ואת בנו, הא דקאמר מנין לאותו ואת בנו שנוהג בקדשים, לר"ש איצטריך משום דשחיטה שאינה ראויה היא, א"כ אדרבה מדהוצרך התורה לרבות קדשים, מכלל דשחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה. ולפי זה י"ל דבאמת נחלקו בהכי, דלר"ש עיקר קרא בחולין כתיב, וקדשים בעי לרבות, ולר"מ עיקר קרא בקדשים כתיב. ולפי זה אי אפשר לומר מה שכתבתי לעיל בסוף פרק אותו ואת בנו, דרבי סבר דעיקר קרא בחולין כתיב, ולא צריך לימוד דיום הולך אחר הלילה, דהרי זה סברת ר"ש דעיקר קרא בחולין כתיב, אבל רבי דראה דבריו של ר"מ באותו ואת בנו, א"כ מוכח דס"ל דעיקר קרא בקדשים כתיב.

גמר שפיכה שפיכה משחוט חוץ. עיין על הסוגיא בארוכה דינא דחיי ח"ב דף עה [שם], ועי' לעיל כז [ע"ב תוס'] ד"ה בשפיכה.

אשר יאכל כתיב. עיין בתוספות רי"ד בקידושין [נו, ב] בסוגיא דבעל השור נקי שכתב, ראיתי מקשים, דכיון דלא יאכל לכולי עלמא איסור הנאה במשמע, א"כ גבי כיסוי דכתיב [ויקרא יז, יג] אשר יאכל, נפרש הנאה, ונרבה גם חיה ועוף הטמאים בכיסוי. ותירץ, דהא אמרינן התם היכא דנפקא לן ממקום אחר אכילה, לא אמרינן דהנאה לבד הוא, דלא עקרין קרא

11. עי' בחי' ר"מ קזיס בארוכה.

או עוף כתיב, משמע דאתי למיעוטי מינים טמאים שאין נאכלין לישראל, ואע"ג שיכול להאכילן לאחרים, וכוונתם, דמסתברא דקרא הכי קאמר, דחיה או עוף דרכם לאכול ולאכילה עומדים, ורק קרא מפרש דבעי שיהיה ראוי לאכילה לישראל.

דף פה, ב. וסבר ר"ש חולין בעזרה דאורייתא.

בבא קמא עא [ע"א תוס'] ד"ה אלא למ"ד, וזבחים סח [ע"א תוס'] ד"ה אימר דאמר.

חולין בעזרה דאורייתא היא. האריכו האחרונים בזה. עיין מה שציינתי בריש פרק כל שעה ובסוף פרק האיש מקדש, ועיין בארוכה שער המלך ח"א דף סא, סב [הל' חמץ ומצה פ"א ה"ב].

היינו דגזרינן חיה אטו בהמה. עיין בסוף תמורה [לג, ב] שכתבו רש"י והרע"ב, וכן חיה [שנשחטה בעזרה נשרפת], אע"ג דלא שייך למיגזר ביה דילמא יטעו לקבור קדשים פסולים, דכולי עלמא ידעי דחיה ליתא במוקדשים. וכתב התוי"ט והוא מילתא בלא טעמא, ולכאורה אישתמיטתיה ליה גמרא דכאן דגזרינן חיה אטו בהמה, וכן כתב בזרע יצחק. אמנם נראה דהתוי"ט מפרש דעל עיקר דינא קאמר, דאפילו לא היה מרבינן חיה, היה ראוי להיות דאסורה, וכמו שכתב רש"י, אבל על זה דבעי שריפה ולא קבורה, לא קאמר הגמרא שום טעמא, וגם הך טעמא לא יצדק, דהא דחולין בעזרה בשריפה ולא בקבורה מדרבנן הוא, וא"כ הדר הוה ליה גזירה לגזירה. אמנם התוספות מפרשים דאשריפה קאי, ואפשר התוי"ט הקשה כן לרש"י.

וכי תימא קסבר אין שחיטה לעוף מן התורה. ומשמע דאי [לא] הוה שחיטה לעוף מן התורה, אע"ג דמדרבנן אסור, שפיר הוה בכלל אשר יאכל, וכן כתב הרב בני יעקב דף קפה ע"א [שאלה ב'¹²], ועיין בית ישחק דף לה ע"א [הל' מאכ"א פ"ח הט"ו]. ובדברי הרמב"ם¹³ נתקשו האחרונים מה דעתו בחולין שנשחטו [בעזרה], ויש שכתבו¹⁴ דס"ל דהוא מדרבנן. והא דפסק דלא טעון כיוסוי [הל' שחיטה פ"ד ה"י], היינו משום דס"ל דאפילו מה שהוא אסור מדרבנן אינו בכלל אשר יאכל. והקשו דהא מסוגיא דהכא מוכח, מה דלא אסר רק מדרבנן שפיר הוה בכלל אשר יאכל. ועיין בשער המלך ח"א דף סב ע"ג [הל' חו"מ פ"א ה"ב]. והנה בבני יעקב הקשה מהא דאמרינן בבכורות דף לג [ע"ב] דנחלקו ר"א ורבי יהושע, ורבי יהושע סבר

לשתוק הכל. אמנם הא קשה כמו שכתבתי לעיל, דאי הוה שתיק מהכל, א"כ הוה אמינא אפילו איסורי הנאה נמי בכיוסוי, ובאמת התורה רצתה למעט איסורי הנאה, אי להתוספות רי"ד מאשר יאכל דהוא הנאה, ואי להר"א ממיץ מאוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים, ודוחק לומר דכתב כן אליבא דר"מ, דבאמת איסורי הנאה חייבים בכיוסוי.

ועל התירוץ הראשון של תוספות רי"ד, תמה בנחלת בנימין מצוה נ"ג, דאי נמי מפרשינן אשר יאכל הנאה, הוי פירושו בין עופות הטהורים דמותרים באכילה ובהנאה, ובין עופות טמאים דמותרים בהנאה לבד. וצ"ל דכוונתו דעכ"פ לענין עופות טמאים הוי פירושו הנאה לבד, וא"כ לכתוב אשר יהנה, וממילא טמאים וטהורים בכלל. ובשער המלך הקשה לתירוץ ראשון של התוספות רי"ד, דלא עקרינן קרא מפשרטו, והא גבי מכל האוכל אשר יאכל עקרינן קרא מפשרטו, ומפרשינן לה אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים. ואפשר לומר דדווקא היכא דאיכא למיטעי אי אכילה הוא או הנאה, הוה ליה למכתב לא יהנה כדי שלא נטעי, אבל היכא דאי אפשר למיטעי לא קפיד קרא, וכתבה אף בלשון אכילה והתם אי אפשר למיטעי. ושוב ראיתי בלימודי ה' האריך בזה בדף יז [לימוד כ"ו], ובמקצת דברים כיוונתי לדעתו.

תוספות ד"ה דנין שחיטה. ברית יעקב מו ע"ב [דרוש יח ד"ה ואולם].

תוספות ד"ה ואין דנין. מרכבת המשנה ח"ג פ"א דקרנן פסח ה"ה.

תוספות ד"ה ור"ש אשר יאכל כתיב כו'. ובשער המלך ח"ב דף קלה [שם] הקשה על תירוץ התוספות, שהרי גבי חמץ ושור הנסקל לא כתיב שום ריבוי, ואפי' הכי לכולי עלמא איסור הנאה במשמע, וכקושית התוספות רי"ד. ומה שתירץ דהתם מדהוה ליה למיכתב לא יאכל, וכתב לא יאכל בצירי, הוא דנפקא לן איסור הנאה במשמע, אבל הכא לא סגי דלכתוב אשר יאכל בצירי, דאי לאו הכי הוה אמינא דווקא שחטו כדי לאוכלו, אבל לא למוכרו או לדבר אחר, ע"ש. זה התירוץ אינו מספיק אלא לחזקיה ולא לרבי אבהו, ומוכח שם בפסחים [כב, א] דר"ש ס"ל כרבי אבהו. ובלמודי ה' דף יז [שם] תירץ, דהתוספות יתרצו כתירוץ הראשון של תוספות רי"ד, ע"ש, וכל זה הוה להו לפרושי. אמנם דבריהם מבוארים יותר בבכורות דף ט [ע"ב ד"ה מכל], שכתבו התם חיה

12. גם חי' רעק"א ליו"ד סי' כ"ח ס"כ העלה ראה זו מתוך עוד שאר ראיות נגד דעת הפרי מגדים, עיי"ש.

13. הל' שחיטה פ"ב ה"א, מאכ"א פט"ז ה"ו, אישות פ"ה ה"א.

14. כסף משנה הל' שחיטה שם.

דשחטו כהוגן, שפיר קרינן ביה אשר יאכל, ולהכי חייבין בכיסוי, וכמו דאמרינן ביבמות מא לענין הספיקות, ע"ש. ולענ"ד גם להרמב"ם לא ניחא, דהא כאן איכא חזקת איסור, ובהמה בחייה בחזקת איסור עומדת, וכתבו האחרונים דהיכא דאיכא חזקת איסור אף הרמב"ם מודה דאסור מדאורייתא, וא"כ למה בעי כיסוי, אלא וודאי מספק שפיר קרינן ביה אשר יאכל, והרמב"ם פסק [הל' שחיטה פ"א הי"ב] ואם לא בדק בסימנים הוי נבילה ומטמאה במשא, ומשמע דהוי נבילה וודאי. ובחקרי לב ח"ב דף קפא ע"ד [יו"ד סי' קי"ח להל' קונטרס הספיקות] תמה בעיקר הקושיא, דכל ספק שיש בו שני סוגים להקל ולהחמיר, אזלינן בכל צד להחמיר, וכאן איכא צד קולא וחומרא, דאסור באכילה כנבילה ובעי כיסוי ככשרה, וא"כ מחמירינן שתי חומרות לאסור באכילה וגם לחייב בכיסוי, ע"ש. ואין זה מוכרח כאן, דכיון דאיכא חזקת איסור, ולכן כוודאי איסור משווינן ליה בין לקולא בין לחומרא, והא ראייה, לא בדק בסימנים דמשווינן ליה כנבילה, ומשמע דכנבילה וודאי משווינן לה, ולא כנבילה ספק. עיין מה ששייך לזה בדף פה [ע"א ד"ה השוחט], ובקהלת יעקב דף עט [תוספת דרבנן אות ס סעיף רל"ג ד"ה ועוד י"ל], ובחקרי לב דף קצה [יו"ד סי' קי"ט להל' קונטרס הספיקות], ובקונטרסי מנחת עני ערך ספק, וב"ח [ד"ה כל - השני], וש"ך סימן כ"ח [סקכ"ז].

הרב בספר קהלת יעקב אייתי לן בדף עה ע"ד [שם] תשובת הר"ן בסימן נ"ו, במי שנדר שלא להיות בתוך העיר ביום שבת, וספק אם חל קודם שבת או לאו, [וכתב דמסתבר דתלוי] בפלוגתא דרבואתא, דלדעת הסוברים דספק דרבנן הוא, לא מיקרי חל הנדר, אע"ג דמכח הספק צריך לצאת מן העיר, עכ"פ מן התורה שריא, אבל לדעת הסוברים דכל ספק מן התורה אסור, א"כ כיון שצריך לצאת מן העיר מדאורייתא מכח ספק, מיקרי חל הנדר ויכולין להתירו. וא"כ לפי זה קשה, דא"כ בשחיטת חש"ו למה לרבנן חייב בכיסוי, דהא כיון דאסור מדאורייתא, כוודאי נבילה משווינן לה וה"ל לפטור מכיסוי, וכאן לא שייך לומר כתירוצו של הרב דברי אמת, דהא אפשר דיבוא אליהו ויאמר ששחטו שפיר, א"כ גם בנדון הר"ן אפשר דיבוא אליהו ויאמר דע"ש אינו מחויב לצאת מן העיר, וא"כ לא חל הנדר, וא"כ היה ראוי ליתן עליו תרי חומרות. ואפשר לומר לדעת הר"ן דהכא שאני גבי כיסוי, דהרי רבנן מספקא להו אי רוב מעשיהם מקולקלים או לא, כמ"ש התוספות, ואף את"ל דרוב מעשיהם מקולקלים, דילמא אלו לא

דתרומה תלויה לא בעי שימור דתרומתי כתיב [במדבר יח], והרי להרמב"ם כל ספק מן התורה מותר הוא, ותרומה זו ראויה לאכילה מן התורה, וא"כ אמאי לא בעי שימור, אלא וודאי צ"ל דכל מה שהוא אסור מדרבנן הוה כאסור מן התורה, וממעטינן ליה מן תרומתי, והוא הדין נמי הכא מה שאסור באכילה מדרבנן הוי בכלל אשר יאכל, ע"ש כי תירוצו דחוק. מעתה אפשר לומר דמכח קושיא זו הרמב"ם מפרש, הא דקאמר הגמרא וכי תימא קסבר אין שחיטה לעוף מן התורה, לאו דאי נימא הכי הוה ניחא, דהא אף אם נימא הכי עדיין קשה, הא עכ"פ מדרבנן לאו בכלל אשר יאכל הוה והוה כמדאורייתא, כדאמר הגמרא שם בבכורות, אלא הכי קאמר, וכי תימא קסבר אין שחיטה לעוף מן התורה, וגם סבר דמה שהוא מדרבנן לא הוי כמין התורה למעט מאשר יאכל, אעפ"כ לא ניחא מכח הקושיא, אלא צ"ל לא מיבעיא קאמר. והשתא שפיר אמרינן דמה שהוא אסור מדרבנן הוי בכלל מיעוט דאשר יאכל, וא"כ מסוגיא דהכא לא מוכח מידי, ומתורץ מה שהקשה הרב בני יעקב על בעל תרומת הדשן [סי' קפ"ז], ושם בבכורות [לד, א] כתבתי תירוץ אחר, ע"ש.

צא טרוף אמר ליה כו' צא נחור כו'. עיין מ"ש בריש פרק השוחט.

תוספות ד"ה אין והתנן רבי שמעון כו' וממתניתין דהכא דפטרין חולין בעזרה כו'. מכאן הוכיח בבני יעקב שם, דאי הוה איסורא מדרבנן שפיר הוה בכלל אשר יאכל ולא פטור מכיסוי. ואפשר דהתוספות עדיפא מיניה קאמרי. וגם להתוספות ס"ל דספיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא הוא, וא"כ לא קשה מסוגיא דבכורות שכתבתי בסמוך, אמנם להרמב"ם י"ל, דמה שאסור מדרבנן כמדאורייתא דמיא. ועיין על התוספות הלכה למשה הלכות גניבה י"ו ע"ד.

תוספות ד"ה היינו דגזרינן. ע"ש בקידושין [נז, ב].

דף 19, א. ראה רבי דבריו של ר"ש בכיסוי הדם. עיין שבועות ה [ע"ב תוס'] ד"ה בשבועות.

חרש שוטה וקטן ששחטו כו'. וכתב בדברי אמת בקונטרסים דף פו [קוני' תשיעי] דלכאורה מכאן ראייה לדברי הרמב"ם [אבות הטומאות פי"ב ה"ט], דהא לרבנן חייבין בכיסוי דספק איסורא להחמיר, ואי איסור הספיקות מדברי התורה, חש"ו ששחטו הרי זו ספק נבילה, ומדברי תורה אסורה ולא קרינן ביה אשר יאכל. ותירץ, דהכא כיון דאם יבוא אליהו ויאמר

חיובא, אלא שהספק הוא מצד חוץ, דילמא אירע בו דבר שפטר מהכיסוי, אבל כוי ספק הוא אם הוא ממין החייב או הפטור, ולכן קיל ספיקו. ועוד י"ל דהתם אי מחייב בכיסוי הוה קצת איסור וטירחא שלא לצורך, ולכן הקילו¹⁵, אבל כאן בחול ליכא איסור כלל וראוי להחמיר.

תוספות ד"ה מ"ט דר' מאיר כו'. ואי פלגא ופלגא, א"כ סמוך פלגא דמקולקלין לחזקה דעומד בחזקת איסור. מכאן מוכח דס"ל להתוספות דכל פלגא וחזקה הוה כוודאי. והקשה מזה בשער המלך דף קח ע"א [הל' יבום וחליצה פ"ג הט"ו] על מה מה שאמרו בסוף פרק בהמה המקשה [עז, ב] גבי מבכרת שהפילה, דסמך מיעוטא דנדמה למחצה דנקבות, הא בלאו הכי איכא למימר סמך פלגא דנקיבות לחזקה דמעי אמו דלא היה בכור. ולענ"ד לאו כל החזקות שוות בזה, דהך דהכא חזקה אלימתא היא דבחזקת איסור היא, אבל התם לא הוי חזקה כל כך. ועוד דהתוספות אפשר להחמיר אמרו ולא להקל, ולעיל להקל הוא. ומ"ש הרב שער המלך דהגמרא אמר כן לעיל משום ר"מ, הוא דוחק, ויש להשיב, ואין כאן מקום להאריך.

תוספות ד"ה רוב תינוקות מטפחים כו'. אע"פ שאין השושנים אלא במקום טהור כו'. במתניתין הכי איתא שאני אומר אחר לקטן ונתנן לו, ועיין במהרש"א שם בקידושין [פ, א]. ואפשר דכן צ"ל בתוספות כמו שהוא במשנה דשם.

דף פו, ב. אם אמרו ספק טומאה לטהר. בבא קמא ק [ע"ב תוס'] ד"ה אומר לו, בכורות כ [ע"א תוס'] ד"ה מחוורתא.

יאמרו ספק איסור להתיר. מסוגיא זו משמע דאיסור מטומאה לא ילפינן להקל, ועיין בפר"ח בכללי הספיקות. ועיין בסוגיא דבכל מערבין [עירובין לה, ב] גבי ספק, דשם לכאורה משמע דאיסור מטומאה ילפינן להקל, וכבר עמד על זה בפנים מאירות סימן ט"ו. ועיין בקרבן אליצור דף כא [ע"ז מא, ב] ד"ה וראיתי, והארכתי בזה במקום אחר [שם בעירובין]¹⁶.

תוספות ד"ה סמוך מיעוטא לחזקה. עיין מלך שלם ח"ב דף עג ע"א [חולין יא], ועיין בית ישחק דף כז [ע"ב, הל' יבום פ"ג הי"ח].

שחט מאה חיות במקום אחד. עיין בשושנים לדוד [קכח ע"א – חולין] שכתב טעם דפלגינהו בתרי ותלת בבי, וגם נקט לשון דיעבד, דבחייה לא ישחוט

קלקלו בשחיטה זו, והיה ב' צדדים לחייבו בכיסוי ולהכי מחמיר רבנן, אבל בשאר ספק, למאן דסבר דאסור מדאורייתא, כוודאי משווינן ליה.

חרש שוטה וקטן ששחטו. על הסוגיא: עיין פנים מאירות ח"א סוף סימן ט"ו, ועיין בכורות כ [ע"א תוס'] ד"ה ואיבעית אימא.

ורוב מעשיהם מקולקלים. חקרי לב ח"ב דף קסד [יו"ד סי' קי"ד להל' קונטרס החזקה].

רוב תינוקות מטפחין. ע"י לעיל ט [ע"ב תוס'] ד"ה שאני אומר.

תוספות ד"ה סיפא נמי. ויש לומר דאי לאו דרוב מעשיהם מקולקלים כו'. כוונתם, דוודאי צ"ל דבכוונת המקשן דעיקר הטעם הוא משום דרוב מעשיהם מקולקלים והוי כוודאי נבילה, דאי לאו הכי אלא דספק הוא כשאר ספיקות, לא הוה פטרינן מכיסוי, אע"ג דשב ואל תעשה הוא, אלא וודאי דמדינא פטור מכיסוי, וכן ג"כ לענין אותו ואת בנו מותר, והא דאיצטריך לטעמא דאמרי שחיטה מעליא הוא, משום דאי לאו הכי אע"ג דהוה כוודאי איסור היה ראוי להחמיר בכיסוי, אבל משום דילמא אתי למימר שחיטה מעלייתא הוי, לא ראו אפילו להחמיר בכיסוי.

ובפנים מאירות ח"א סוף סימן ט"ו האריך בקושית העולם, ותמצית הקושיא הוא, כיון דבעל כרחך צ"ל דהך מקשה ותרצן דהכא ידע הך סברא דרוב מעשיהם מקולקלין, וא"כ מאי הקשה בתר הכי ורבי מאיר מאי טעמא, וגם מה חידש לו הואיל ורוב מעשיהם מקולקלים, ע"ש. ובאמת אין זו קושיא כל כך, שהרי מדברי התוספות ד"ה מאי טעמא דרבי מאיר נראה דמספקא להו מאי סברי רבנן, וצ"ל דהך מקשה אחרינא הוא. ואפשר לומר דהקושיא היא, דנהי דידע דרוב מעשיהן מקולקלין, מ"מ כיון דרבי מאיר אזיל בתר מיעוטא, א"כ היה ראוי להחמיר וליזול נמי בתר מיעוטא, ותרין לו, דרוב מעשיהם מקולקלים. ולדעת הריטב"א הוי כמו כל, וכן דעת הרא"ה בבדק הבית. ולדעת התוספות עיקר התירוץ הוה משום חזקה, ולכן לא מחמירינן כלל לרבי מאיר לחייב בכיסוי, וע"ש בפנים מאירות.

ובתורת חסד סימן ע"א הקשה, למה שכתבו התוספות דאי הוה ספק שקול לא הוה פטרינן מכיסוי אע"ג דשב ואל תעשה, דמאי שנא מכוי דהוי ספק שקול ופטרינן ליה מכיסוי ביום טוב, ואע"ג דאית ליה אפר כירה ואפר מוכן ע"ש. ולפי מ"ש לעיל י"ל, דהאי ספיקא דכאן חמיר יותר, כיון דוודאי הוי ממין בר

¹⁵ דאפילו בכה"ג דאין איסור ואין טירחא גם כן לא מתירים. ¹⁶ ע"ע בשער המלך מקואות פ"י ה"ו.

¹⁵ דע שביש לו עפר מוכן המשמעות בר"ן דיכול לכסותו, כמו שדקדק ר"מ קזיס בחידושיו, אבל דעת הרמב"ם והפוסקים

יאשיה, מ"מ אין הדבר מוכרח, כי י"ל דלא תליא זה בזה. וע"ש במהר"ם לובלין, שער המלך ח"ב דף קמט [ע"א, ה"ל' שחיטה פ"ב ה"ח ד"ה עוד הקשה], מטה אשר דף מו [ליקוטים סי' י"ח], מגן שאול דף כו [סי' ט"ו], ועיין שער אפרים דף ק [סי' קל"ג], קהלת יעקב מג ע"א [מאכ"א פ"א הי"ג], מקום שמואל בחידושי יו"ד דף כד ע"ג.

מודה היה רבי יהודה לענין ברכה. מכריע סימן כ"א, תבואות שור דף קג [בכור שור].

דף ט"ז, א. איבעיא להו שכר מצוה או שכר ברכה. ומקשים, דלמה לא מיבעיא ליה נמי אם הוא אתרווייהו אמצוה ואברכה, ועיין באחרונים שהאריכו בזה¹⁸. ונראה דמאי דמספקא ליה להגמרא אי שכר מצוה הוא או שכר ברכה, משום דאפשר יש סברא לומר, דכיון דקיימ"ל דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא [קידושין לט, ב], א"כ אף שמפסיד לו שכר עלמא דאתי, מפני זה לא ראו לקנסו, אבל בשכר ברכה שפיר אפשר למקנסיה, דהרי אמרינן בסוף אלו דברים בברכות [נג, ב] שממהרים ליתן שכר למברך יותר מן העונה אמן, וא"כ נראה מזה דעל הברכה אית ליה שכר בהאי עלמא, ושפיר ראוי לקנסו, או דילמא דאפי' הכי ראוי לקנסו מפני שכר מצוה, כיון שעכ"פ מפסיד מיניה שכר עולם הבא. אמנם כיון דפשטינן דשכר ברכה הוא, א"כ שוב אין סברא לומר דגם בשביל המצוה, כמ"ש דשכר ברכה מסתבר יותר, ולהכי לא מיבעיא ליה נמי מעיקרא אי שכר מצוה או שכר ברכה נמי, דאם נאמר שכר ברכה, לא מסתבר לומר שכר מצוה נמי.

וראיתי להרב מהרד"ף בספרו מכתם לדוד בחי"ד סימן מ"ב הקשה, דמאי מספקא ליה שכר מצוה או שכר ברכה, דמלישנא דברייתא מוכח דמה שחייבו רבן גמליאל יו"ד זהובים נפקא לו מקראי, דעל דרשא זו דושפך מביא הך מעשה דרבן גמליאל, א"כ וודאי שכר מצוה הוא, דאי שכר ברכה איצטריך משום ברכה, והא ברכה דרבנן היא. ולענ"ד לא קשה, דוודאי לא נפקא לן מקרא הקנס של יו"ד זהובים, אלא דנפקא לן מקרא דמי ששפך יכסה, וממילא ידעינן דמגזל גזליה, והשתא דרבנן תקנו ברכות, חייב ליתן לו יו"ד זהובים, אבל אי לא הוה לן לימוד דמי ששפך יכסה, פשיטא דליכא לספוקי כלל, דהרי לאו מידי עביד, ואינו חייב לו כלום.

ועוד הקשה, דאמאי עלה על דעתו להסתפק בזה,

לכתחילה הרבה במקום אחד, דילמא אחת מהן טריפה, דבחייה שכיחי סירכות, אבל בעוף לכתחילה מותר. והביא ראייה מהא דלא יכסה עד שיבדוק הריאה. ולענ"ד זהו חומרא בעלמא הוא ומחומרת האחרונים, דהא רמ"א פסק בסימן ל"ט [ס"ב] דאם נאבדה הריאה בחיה כשר דלא שכיחי סירכות, והא דפלגינהו משום דכל אחד ילפינן מלימודא בפני עצמו. ואפשר זה כוונת רש"י שכתב דמפרש בברייתא הטעם, וכ"כ בתולדות יצחק [קעב ע"ד - חולין]. והפרי חדש במים חיים דף יג ע"ד כתב משום דרבי יהודה פליג בסיפא, להכי פלגינהו תנא קמא.

האי או מיבעי ליה לחלק כו'. מסוגיית הגמרא נראה דבין לרבנן בין לרבי יהודה צריכין לימוד לחלק, אלא דלרבי יהודה דנפקא ליה מדמו, א"כ או מיותר להורות דכל אחד בעי כיסוי בפני עצמו, ולרבנן דלא נפקא לן מדמו, א"כ בעי הך או לחלק, ולית לן לימוד דבעי כיסוי לכל אחד. והקשה השואל למהר"ם לובלין בתשובה סימן ס"ה, דהא מוכח לעיל בריש פרק אותו ואת בנו [עח, ב] דלחנניה דחוששין לזרע האב, לא בעינן או לחלק, דס"ל כרבי יונתן דמשמע כל אחד בפני עצמו עד שיפרוט יחדיו, וכן כתבו התוספות כאן דרבי יהודה דבעי קרא לחלק, היינו מספיקא דילמא אין חוששין לזרע האב, וא"כ מכאן קשה על הפוסקים דפסקו באותו ואת בנו דמספקא לן אי חוששין לזרע האב וקיימ"ל הכא כרבנן, והוי תרתי דסתרי אהדדי, דהא לרבנן דהכא דסברי דאו צריכין לחלק, בעל כרחך אין חוששין לזרע האב ס"ל, ואי ס"ל אין חוששין או דמספקא להו, א"כ מספק דילמא חוששין ואין צריך קרא לחלק, ואתי או דבעי כיסוי לכל אחד ואחד, ע"ש בארוכה מה שתירץ¹⁷. ובאמת לקושיא זו יש לתרץ בפשיטות, דהרי איכא לימוד אחר להך או, והוא כמ"ש בתורת כהנים להקיש עוף לחיה דבעי טהורים, דאי מאשר יאכל לבד לא סגי, די"ל הנאה משמע, וכמ"ש לעיל בארוכה וכדברי הרב קרבן אהרן, והא דקאמר הגמרא דאו מבעיא ליה לחלק, הגמרא דרשה פשוטה נקטה, אבל לעולם לדין עיקר קרא דאותו אתי להקישא דלא סגי בלא יאכל. אמנם הא קשה, דהא משמע דקיימ"ל כרבי יונתן ואין צריך קרא לחלק, וכן פסק בשו"ע סימן רכ"ח, וא"כ קשה דמשמע דלרבי יונתן וודאי חוששין לזרע האב, וא"כ אמאי פסקו הפוסקים דספיקא הוה, ה"ל למפסק דוודאי חוששין. ובעל כרחך צ"ל דנהי דהגמרא לעיל תלה זה בזה אי חוששין לזרע האב דרבי יונתן ורבי

17. ראה מה שכתב בזה בחי' ר"מ קזיס.

18. ראה ש"ך חו"מ סי' שפ"ב, יש"ש ב"ק פ"ח סי' ס', דינא דחיי עשין סד דף עח, כסא דוד להחיד"א נא ע"ב.

ארבעים זהובים. וכתב רש"י שכר ארבע ברכות שענה אחריהם אמן. כבר כתב במעדני מלך [אות ג] דלא יכול להלום דברי רש"י, דמה בעי בעניית אמן. והוא כתב דלאפוקי ברכת הזימון אתי שאין עונים אחריהם אמן. ולפי זה צ"ל ברש"י "שענו", וקאי על רבי וביתו, ולא גרסינן שענה דקאי על הצדוקי בלבד. והא דקאמר ליה כוס של ברכה אתה שותה כו', היינו שילך לו קודם שיברכו ברכת המזון. ובוודאי לא משמע כן, דהך צדוקי נראה דחזר בתשובה מדבא לבשר לרבי. ואפשר לומר דקשה לרש"י, למה לא נטל הצדוקי ארבעים זהובים, ואי משום שכר ברכה, הלא היה יכול לכוון שלא לצאת בברכת המזון ולברך בפני עצמו, וכ"כ בשו"ע [או"ח] סימן קפ"ג [סעי' ז'] שנכון הדבר שכל אחד מהמסובים יברך בפני עצמו ואפילו חתימת הברכות, וא"כ היה מרוויח הארבעים זהובים, אלא וודאי צ"ל דזה שווה ארבעים זהובים במה שענו אחריו אמן, והיה מזכה את הרבים לעשות מצוה, והוה כל ברכה וברכה כאילו מברך ברכה אחרת. ורבי אפשר דלא יצא בברכת הצדוקי, והיה מברך בפני עצמו, אלא שהוא ואנשי ביתו היו עונים אמן, דקיימ"ל אין עונים אמן אחר כותי המברך עד שישמע כל הברכה, אבל כששמע כל הברכה עונים אחריו אמן, וכ"ש צדוקי דישאל גמור הוא.

אמנם צריך לראות בנוסחא ישנה בש"ס, דלכאורה האי צדוקי מתלמידי יש"ו היה, שג"כ בש"ס דפוס חדש כינהו לפעמים בשם צדוקי, וכמדומה לי בש"ס ישן הנוסחא בין גדולי רומי, ואין בידי ש"ס ישן לעיין בו. ועיין בספרים שציינתי, ובית הלוי דף ל' ע"ב [אופן ששי]. ובמכתם לדוד [יו"ד סי' מ"ב] האריך על דברי רש"י²¹, ועיין מה שפירש הריטב"א בדברי רש"י, והוא ממש כמו שפירש הש"ך [חור"מ] בסימן שפ"ב [סק"א]. ובבית הלוי העתיק שעונים אחריהן אמן, מעתה אי אפשר לפרש כפירוש הריטב"א והש"ך.

ועיין בש"ך סימן שפ"ב [שם] דכתב דהאב אינו רשאי ליתן בנו לאחר למולו, כמו דאמרינן הכא ושפך וכסה מי ששפך יכסה. וצריך לומר דווקא [מצוה] דמוטלת עליו דווקא, אבל מצוה שאין מוטלת עליו דווקא לא, דאם לא כן איך נתן רבי לברך לצדוקי, וכן אמרינן [ברכות מו, א] אורח מברך, ואיך רשאי ליתן

אטו אפשר לומר כן דמשום מניעת הברכה שהוא דרבנן יתחייב, ומשום מניעת עיקר המצוה שהיא דאורייתא לא יתחייב, יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא. ולפי מה שכתבתי גם זו לא קשה, דשכר מצוה אפשר דאין לחייב עליה, משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אבל שכר ברכה ממהרין לפרוע בהא עלמא, וא"כ אפסדיה מיניה טובת עולם הזה, אבל לשכר עולם הבא לא יערכנה זהב, וכי אפשר לשלם. עוד הקשה, דהרי משמע בגמרא דמיבעיא ליה אי שכר מצוה או שכר ברכה, ואי אמרינן שכר ברכה, א"כ מצוה שאין בה ברכה לא מחייב, והרי בבבא קמא סוף החובל [צא, ב] קאמר הגמרא דבשור העומד להריגה ואילן העומד לקציצה וקדם אחר, חייב, ויליף מדהכא, והרי שם אין מברכין עליה ואפי' הכי חייב¹⁹. ואפשר לומר דזה שחייב התם קנס הוא אבל לא ממון, וכן פסק בסימן שפ"ב בחור"מ, ונחלקו בזה הפוסקים אם ג"כ הוא עשרה זהובים, או כפי מה שיראו הדיינים²⁰, א"כ י"ל דזה דמיבעיא ליה, אם הוא שכר מצוה מדינא ולא קנסא, או דווקא שכר ברכה משום דמפסיד מיניה בהאי עלמא, וזה אית ליה תשלומין, אבל שכר מצוה לית ליה תשלומין, אך בית דין קונסים אותו כפי ראות עיניהם, כדי שלא יחטוף כל אחד מצוות חבירו, ולפי האמת דאמרינן שכר ברכה, א"כ זה ממון, ושכר מצוה קנס. ואפילו נאמר דשכר ברכה נמי קנס הוא, ה"ט דגרמא בעלמא ולא אפסדיה בידים, אבל לעולם אפסדיה ממש שכר עולם הזה, אבל במצוה ולא ברכה אין זה תשלומין כלל רק קנס, ולכן אין לו שיעור. ואפילו אי נאמר ג"כ דהוא עשרה זהובים, היינו משום דמצינו כן בברכה, תקנו ג"כ עשרה זהובים במצוה, אבל אי לא הוה מצינו כן בברכה, לא הוה מתקני כן במצוה. ועיין בארוכה במכתם לדוד שם, שער יוסף בשו"ת סימן ז' דף כ' ע"ב, אגורה באהלך דף מה [אבן העזר], ברכי יוסף או"ח דף קכג [סי' תל"ד, ה], גופי הלכות דף יו ע"ב [פ"ב כללי אות ב' כלל ע"ז], מקראי קודש דף סז ע"ב [חי' חולין].

כוס של ברכה אתה שותה או מ' זהובים אתה נוטל. שאילת יעב"ץ ח"א צא ע"ב [סי' ע"ד], ארעא דרבנן סימן תרכ"ז, ועיין מחזיק ברכה חיו"ד יא ע"ב [סי' כ"ח סעיף ז'], דבר משה ח"ג סימן ט' דף עו ע"ג.

21. בבארו, שרבי ודאי לא רצה לכבד את הצדוקי בברכת הזימון כאשר היו גדולים על שולחנו, אלא להיפוך רצה לסלקן שלא יהיה נוכח בשעת ברכת המזון, כדי שלא יזדקף לזכותו מה שהוא עונה אמן על ברכתו של המזמן, ובעבור זה רצה לפצותו במ' זהובים.

19. הרמב"ן, ריטב"א, הרא"ה, והר"ן הביאו באמת משם ראייה, דגם על מצוה בלי ברכה משלמים.

20. כ"כ הרמב"ם בהל' חובל ומזיק פ"ז הי"ג, י"ד, וסיים שיש מי שהורה שכל מי שמונע מחבירו לעשות מצוה משלם י' זהובים.

לברך, אלא וודאי דהך מצוה לא מוטלת עליו דווקא, כמו מצות מילה שהתורה הטילה על האב, וכן ושפך וכסה²².

בברתי סימן כ"ח הביא רביה נגד הש"ך, מהא דאמרינן בבבא קמא דף קט [ע"ב] דכהן זוכה בקרבנות, ואפי' הכי יתן לאחר. וזו אין רביה כמ"ש, דהתורה לא אמרה שחייב להקריב כמו שאמרה ושפך וכסה, אלא שיכול להקריב אם ירצה, ולא יכולים אנשי משמר למחות בידו, אבל לא הוטל עליו החיוב. ועיין בשמלה חדשה [סי' כ"ח בתב"ש סקי"ד] שהביאו ג"כ רביה זו. עוד הביאו רביה מתרומה שהוא ע"י שליח. וזו ג"כ אין רביה, דהתורה לא אמרה אלא שלא לאכול בלא הרמה, וכיון דהורמה בין ע"י בין אחר שפיר דמי. ומה שהקשו מפדיון הבן דפסק הש"ך גופא [יו"ד סי' ש"ה סקי"א, חו"מ סי' שפ"ב סק"ד] דיכול לפדות ע"י שליח, התם התורה לא ציוותה אלא שהאב יתן הממון, אבל הנתינה לכהן יכול לעשות מי שירצה²³. וביצחק ירנן הביא רביה, מהא דאמרו בבבא קמא [צא, ב] שורי הרגת נטיעותי קצצת, אתה אמרת לי, פטור, ומוקי לה בשור העומד להריגה ואילן העומד לקציצה, וא"כ כיון דמצוה הוא, איך נאמן לומר שהוא אמר לו כן, הרי איסורא הוא והמצוה מוטלת עליו, והוא אסור לקבל ממנו [כנ"ל כוונתו]. ולענ"ד שם אמרה תורה לא תשים דמים בביתך, וכל שמסלק ההיזק שפיר דמי. וע"ש ביצחק ירנן לג, לד [הל' מילה פ"א ה"א], וביראים סימן נ"א, כסא דוד נא ע"ב [דרוש י"ב]. ואמרי לה רב אחא בריה דרבא לרב אשי כו'. קרבן אהרן דף קצד [פ' אחרי מות פ"י]. תוספות ד"ה וחייבו רבן גמליאל. שנות חיים קלו [ע"א], ועיין יצחק ירנן שם. תוספות ד"ה או ארבעים זהובים אתה נוטל. הש"ך בחו"מ סימן שפ"ב [סק"ג] כתב דתירוק התוספות דחוק, דהרי לכך נקרא כוס של ברכה לפי שמברכין עליו. ולזו אפשר לומר אטו למאן דס"ל

דלא מברכין עליו בורא פרי הגפן לא מיקרי כוס של ברכה, והרי בכל הש"ס נקרא כוס של ברכה, ומשמע וודאי דאתיא ככולי עלמא. ומה שהקשה א"כ תקשה להך מאן דאמר דס"ל דבעי ברכה, נראה דהיו חילוקי מנהגים, דאם לא כן איך שייך למיפלג בדבר שנוהג בכל יום, ובוודאי כל העולם לא יטעו, וצ"ל דהיה חילוקי מנהגים, והם נחלקו לפי דין הגמור, ולכן אמר רבי מ' זהובים, כי לא היה יודע איך ינהוג הצדוקי אם לברך אם שלא לברך, ואם לא יברך אין צריך ליתן לו אלא מ' זהובים, ולכן אמר מ', והבת קול שיצא הוא כפי דברי רבי לחזק דבריו, ולפי דברי הנוהגים כן שלא לברך, ובאמת להמברכים שווה חמישים זהובים. והש"ך תירץ, דברכת הטוב והמטיב לאו ממנינא הוא דהוא מדרבנן, דעל מצוה דרבנן אין משלמין עשרה זהובים²⁴, והאחרונים הקשו עליו כמה קושיות. וכוונת הש"ך דכל היכא דגוף המצוה דאורייתא היא, חייב עשרה זהובים בשביל הברכה אע"פ שהיא דרבנן, אבל היכא דגוף המצוה דרבנן, אפשר דאף על הברכה אינו חייב. מיהו זה צ"ע, דהא הברכה על היין שהוא בכלל האיבעיא לכולי עלמא מדרבנן הוא, דברכה לפניו מדרבנן²⁵, ואפשר משום ברכה מעין שלש הוא דלאחריו²⁶, דלדעת כמה פוסקים הוא מדאורייתא, אלא שבזה יש דיעות מהפוסקים²⁷. ועיין בארוכה בספרים שציינתי בגמרא, ובארעא דרבנן אות ש' [כו ע"ג, סי' תרכ"ז – שכר מצוה], ובמקראי קודש דף סח [ע"א, חולין], ובעץ חיים פרשת ויקהל דף פד, ועיין בסוף ספר ישרש יעקב, ובמה שכתבתי במסכת בבא קמא בסוף פרק החובל [צא, ב ד"ה וחייבו]. כסוה הרוח. עיין זבחים לד [ע"ב תוס'] ד"ה כל שבידו. דם שנתערב במים. דינא דחיי דף עט ע"ג [ח"ב עשיין סד]. נתערב בדם בהמה. עיין זבחים עג [ע"ב תוס'] ד"ה ר"י.

22. ראה קצוה"ח סי' שפ"ב, ועי' בחי' חתם סופר הסבר מאין ידעינן שבמילה הקפידה תורה שהמצוה תתקיים על ידי האב ובכיסוי הדם על ידי השוחט.

23. לפי הסברו של החת"ס גם בפדיון הבן עיקר המצוה מוטלת על האב כפי דעת השואל בריב"ש שפסקו הרמ"א בי"ד סי' ש"ה ובש"ך סקי"א, כפי שהחת"ס בעצמו מוסיף בסוף הקטע שם.

24. וכן הביא מדברי המהרש"ל ביש"ש ב"ק סי' ס'.

25. גם הקצוה"ח סי' שפ"ב סקי"א תמה על כך.

26. ק"ק, דבשלמא על חטיפת ברכות המצוות שייך לקנוס המברך ב' זהובים, ונכלל בקנס גם ברכת פרי הגפן אחרי

ברכת המזון, שגם היא ברכת המצוות ושייכת לברכת המזון, משא"כ ברכה אחרונה על היין שלא נתחייב בה כלל מאחר שנמנע ממנו שתיית היין בסוף ברכת המזון אין שום סברא לקנוס בכך, הגע בעצמך אם היה לפניו פרוסת לחם שרצה לאכול, וחטף ממנו חבירו ואכלה, האם יתחייב בארבעים זהובים כי מנעו לברך ברכת המזון, ודאי שלא, כיון שלא נתחייב בה כלל. ר' בתוס' רי"ד [פסחים קג, ב] שכתבו שהחייב לשלם י' זהובים אינו אלא על ברכה שחייב לברכה.

27. דעת הלכות גדולות, הרא"ש, רשב"א, וטור ס"ס ר"ט דהוי דאורייתא, ודעת הרמב"ם, ש"ע, וסמ"ג דחיובה מדרבנן.

עפר, וא"כ לת"ק לא הוה מהני מידי אע"פ שהן מין עפר, כי מה דמיון יש ביניהם, אבל לרשב"ג נחא, דהדמיון הוא ביניהם שכולן מגדלין צמחים.

אימא וכסהו כלל. מדות אהרן דף כג [פרק ח] ודף לב [פ"א פסקא ט].

כלל הצריך לפרט. יבין שמועה דף נה [כלל קי"ד].

היה מהלך במדבר. עיין בארוכה בדינא דחיי דף פ ע"ד [ח"ב עשין סד], ובבעי חיי דף יט [סי' כ"ד], ויש כאן שני נוסחאות.

שוחק דינר זהב ומכסה. דברי אמת בקונטרסים נב ע"א [קוני' ששי], עיין שבות יעקב ח"ג סימן נ"ז על הגמרא.

ובית שמאי, עפר שריפה איקרי, עפר סתמא לא איקרי. ומשמע מזה דלביית הלל אין חילוק, דאע"ג דנקרא רק עפר שריפה, הוה כמו שנקרא עפר סתם. והביא ראיה מזה לדינא מהרי"ק בשורש כ'. (ועיין בשו"ת מהר"י בי רב בסימן ט' בסופו שהביא דברי מהרי"ק). והקשה הרב המחבר משנה למלך, בתשובה כי באה במוצל מאש סימן ז', דהא בריש פרק כיצד מברכין [לה, א] אמרינן והא זית גופא איקרי כרם, ומתריך כרם זית איקרי, כרם סתמא לא איקרי, וכן אמרינן בהשוכר את הפועלים [פז, ב], דלהכי איצטריך לרבוזי זית משום דכרם סתמא לא איקרי, וכן במנחות פרק הקומץ [לז, א] אמרינן יד ימין איקרי, יד סתמא לא איקרי, וכן כל איזוב שיש לו שם לווי פסול. והרב משנה למלך תירץ לה ע"פ דברי התוספות, דכתבו דמוכסהו מרבינן כל דבר המגדל צמחים, אע"פ שאינו נקרא עפר, כי עכ"פ בזה דומה לעפר שמגדל צמחים, וכן מרבינן מוכסהו כל מה שנקרא עפר, אע"פ שאינו מגדל צמחים, וא"כ כיון דמוכסהו ילפינן לה, שפיר מרבינן לה אע"פ שלא נקרא עפר סתם, ואדרבה אי הוה עפר שריפת כמו עפר סתם, לא הוה צריכין לרבוזי מוכסהו.

ומהרי"א אלפאנדארי הקשה לו, דא"כ לא הוה ליה לבית הלל לומר שנקרא עפר, אלא דמרבינן ליה מן וכסהו. ולענ"ד לא קשה כמ"ש, דלא מרבינן אלא דבר שיש לו שווי מה עם עפר, או בטבעו שמגדל צמחים, או בשמו אע"פ שיש לו שם לווי, ואילו הוה נקרא עפר סתם לא הוה צריכין לרבוזי, ואילו לא הוה נקרא עפר כלל לא הוה מרבינן, כיון שאין לו שווי כלל עם העפר, ודוגמא לדבר לעיל סג [ע"א] דעורב זה עורב שאין לו שם לווי, ומכל מרבינן אף עורב שיש לו שם לווי. עוד תירץ, דהכא שאני דלמה שינה התורה וכתבה עפר במקום אפר, אלא וודאי ללמד הך דינא, וב"ש איצטריך ליה לגזירה שוה. ומהרי"א

דף פז, ב. או בדם החיה. רוב המפרשים פירשו בדם היקז של חיה, והרמב"ם [בפי' משניות] פירשו בדם חיה טמאה.

דם הניתז. ע"י לעיל פד [ע"א תוס'] ד"ה יצא זה. ורש"י כתב דם הניתז חוץ לגומא, ובש"ל [שושנים לדוד, קכח ע"א - חולין] נתקשה בזה, דהא אסור לשחוט לתוך הגומא. ולענ"ד מה שחוץ לעפר התיחוח רש"י קרי ליה גומא. ועיין זרע יצחק [עטיה] פלפלת כל שהוא סי' טו"ב [צז ע"ג].

ראשון ראשון בטל. בבא קמא ק [ע"ב תוס'] ד"ה אומר לו.

תוספות ד"ה תנן התם. תימה אי משנה היא. עיין למרן מהר"י קארו בכלליו דף קי סוף ע"א שנראה שנוסחא מוטעת נודמנה לפניו, והבין דהתוספות קאי על הך תנן התם דם שנתערב במים, ותמה על זה, דהרי משנה היא בזבחים [עז, ב]. אמנם באמת התוספות קאי על הך תנן התם בתרא כל משקה המת טהורין חוץ מדמו, דזה אינה משנה, ושוב ראיתי להרב יד מלאכי כלל צ"ז שכתב כן. ועיין בר"ש פ"ו דמכשירין משנה ז', דשם ג"כ מוכח כן שהוא כתב ג"כ כדברי התוספות.

דף פח, א. רש"י אבל כיסה דם הנפש. זרע אמת חיו"ד סימן ב'.

דמו ואפילו מקצת דמו. מנחות יא [ע"ב תוס'] ד"ה ר' יהודה, סנהדרין פו [ע"א תוס'] ד"ה דבר ואפילו, בבא קמא מ [ע"א תוס'] ד"ה כופר שלם. תוספות ד"ה ורבי יהודה סבר. מהר"ם לובלין סימן ס"ה תוך התשובה.

תוספות ד"ה חרסית. פירש בקונטרס במרובה לבנה כתושה כו'. עיין מה שכתבתי שם בבבא קמא ליישב דברי רש"י. ועיין בעי חיי דף יט ע"ב [סי' כ"ד] מה שפירש בדברי רש"י.

תוספות ד"ה כל דבר המגדל צמחים. עיין בארוכה על התוספות ודברי הפוסקים בעי חיי יט ע"א [ע"ב שם].

דף פח, ב. מרבה אני את אלו שהן מין עפר כו'. וכתב רש"י, מה עפר מיוחד שמגדל צמחים, אף כל שמגדל צמחים כו', והוא כרשב"ג דמשנתינו. וכתב בבעי חיי דף יט ע"ג [סי' כ"ד], דרש"י ס"ל דרשב"ג לא נחלק, כמ"ש התוספות [ד"ה כל], או דס"ל דהלכה כרשב"ג במשנתינו, ע"ש. ולענ"ד רש"י הוכרח לזה, דאף אם נימא שרשב"ג חולק, ברייתא זאת בעל כרחך כרשב"ג אתיא, שהרי לא אמר [אלא] מרבה אני את אלו שהן מין עפר, אבל לא קאמר שהן עפר ושנקראין

וכמ"ש, וא"כ לא למד הך דינא מתירוץ ר"ת כמ"ש במשנה למלך. ועיין פרשת הכסף יט ע"ד [הל' עכו"ם פ"ד ה"ט].

דף ט"ט, א. מה נשתנה תכלת. תבואות שור קד [בכור שור].

אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה. משכנות יעקב קפו ע"ד [פר' דברים ד"ה אמר רבא].

אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שמשים עצמו כמי שאינו. פרשת דרכים [לג, א, דרך ענוים דרוש יד].

יכול אף לדברי תורה. גופי הלכות קמב ע"ב [למעלת השפלות].

מכסין בעפר עיר הנדחת. וכתב רש"י דקס"ד דעפר שריפתה קאמר. הך קס"ד משום הך תירוץ דמתרץ לעפר עפרה, אבל לרבא דאמר מצוות לאו ליהנות ניתנו באמת מיירי בעפר שריפתה. והלחם משנה שפירש בדברי הרמב"ם [הל' שחיטה פי"ד הי"ג] דדווקא עפר עפרה, אבל עפר שריפתה לא, תמהו עליו האחרונים²⁸. ועיין בדרך המלך דף יג [הל' גירושין פ"א ה"ו] ובדינא דחיי [עשין סד, פא ע"ב], ובבעי חיי [ח"ג סי' כה, כ ע"ד]. אמנם כבר עמד על זה [בחי' מהר"ם די בוטון בשו"ת בדף קל ע"ד, ואע"ג דרבי זעירא נקט בלישניה עפר, צ"ל דלא קפיד בזה, כיון דלבית הלל דקיימ"ל כוותיה אפר נקרא עפר. ותו, דאפשר באמת תרתי קמ"ל, אפר שריפתה לרבא, ועפר עפרה, כמו לתירוץ הראשון. אמנם להמקשה דלא ידע דעפר עפרה קאמר, בעל כרחך צ"ל דהוה סבר דאין חילוק בין אפר לעפר ואפילו בלשון האמוראים.

ועיין בשער המלך ח"א דף עג ע"ב [הל' חו"מ פ"ג הי"א] שהקשה להרשב"א בקידושין, דהקשה על התוספות [שם נו, ב ד"ה המקדש] שכתבו דהמקדש בערלה מיירי שאין באפר שוה פרוטה, דהא בתוספתא תניא המקדש באפר עיר הנדחת אינה מקודשת, דהא יש בה כמה פרוטות, דמאי קשה ליה להרשב"א, דהא כל הנשרפין אפרן מותר, ואפר עבודה זרה אסור, וכן אפר עיר הנדחת, דהא פריך הכא בפשיטות והא איסורי הנאה ניהו, ואפילו אם נאמר דמדרבנן הוא, נמי אינה מקודשת לדברי הרשב"א, ע"ש. ובאמת מהא דמקשה והא איסורי הנאה ניהו, לא קשה, אע"ג דרש"י פירש דעל אפר קאי ומשום ולא ידבק, מ"מ י"ל דהמקשה שפיר הוה מפרש דעל עפר קאי, וכמו

אלפאנדארי הקשה לו, דהרי לב"ש ג"כ תיקשי למה לא קראה התורה סתם עפר, אלא וודאי צ"ל דהתורה בא למעטו, דלא נקרא עפר סתם ואינו כשר לכיסוי, וא"כ הכי נמי י"ל לבית הלל, דלהכי קראה תורה עפר שריפה כדי דלא נכשיר לכיסוי, ע"ש. ולי עוד קשה, דהרי בספרי [ספרי זוטא פרק ה' י"ז] דרשינן לה דכתבה עפר שאפילו מראהו כאפר כשר, ועוד כמה לימודים דרש שם בספרי מהך עפר, והובא בילקוט, וא"כ הרי אינו מיותר כלל, דהרי איצטריך להני דרשות. ואפשר עוד לומר לפי מה שכתבו התוספות בשם רבינו תם, דאפר עצים אף לב"ש מיקרי עפר, והריטב"א הביא ראיה מדכתיב [מלכים ב כב, ו] וישרוף אותו בנחל קדרון וידק לעפר, א"כ י"ל כיון דמצינו אפר עצים שנקרא עפר סתם, א"כ השתא אע"ג דאפר אוכלין קרוי בשם לווי, סגי בהכי לומר דאין חילוק בין אפר לאפר. ושוב ראיתי להרב מחזיק ברכה שכתב כן, ועיין סוטה [טז, ב תוס'] ד"ה שינה.

בשכר שאמר אברהם אבינו אנכי עפר ואפר. דינא דחיי עז ע"ד [ח"ב עשין סד], משכנות יעקב קעג ע"ד [סוף פר' חוקת].

בשכר שאמר אברהם אבינו מחוט ועד שרוף נעל. פני שלמה סא [דרוש לו].

תוספות ד"ה שחיקת כלי מתכות כו'. ור"ת תירץ, דע"י שריפה מגדל צמחים, דכל עבודה זרה תחילתה בשריפה. המשנה למלך [בפ"ח דעכו"ם ה"ו] הקשה על הטור, דפסק בסימן כ"ח [סקכ"ג] דשחיקת כלי מתכת שנשרף מכסין בו, ובעל כרחך זה הדין יצא לו מקושית התוספות מסתירת הגמרא דכאן עם הסוגיא דעבודה זרה, וס"ל כתירוץ ר"ת דהתם בשרוף מיירי, ושרוף מגדל צמחים, וא"כ מוכח דעבודה זרה בעי תחילתו שריפתו דומיא דעגל, דאם לא כן מה השיבו רבנן אף היא נעשית זבל, לא ישרוף ולא יעשה זבל, אלא וודאי דצריך לשרוף, וא"כ למה לא כתב כן בהלכות עבודה זרה, דכל עבודה זרה תחילתו בעי שריפה, והניח בצ"ע. ואפשר לומר בדוחק, דלעולם לעיקר הקושיא הטור ס"ל כתירוץ הראשון בתוספות, דבפני עצמו אינו מגדל צמחים אבל מועיל לזבל, אבל הטור מסבירא דנפשיה כתב כן, דכל דבר הנשרף נעשה אפר מגדל צמחים, וא"כ מיירי דווקא בלא נשרף, וכ"כ הפר"ח [שם סקמ"א] דכל דבר שבעולם שנשרף מכסין בו, ושכן כתבו הפוסקים ופשוט הוא. הרי דהטור לאו דווקא בשחיקת כלי מתכת הוא דנקט לה, אלא בכל הדברים הנשרפים

28. עי' ישוב להשמטת הרמב"ם בחי' חת"ס.

הוא אסור מדאורייתא הוה אסירי. ולפי מ"ש ניחא, דהכי קאמר רבא, דאפילו יהיה עפרה אסור מותר לכסות. ומ"מ דברי הרשב"א תמוהים, דהא בתמורה [לד, א] מבואר דעפר עבודה זרה אסור. ועיין בבעי חיי דף כא [סי' כ"ז].

לא נצרכה אלא לעפר עפרה. דינא דחיי פא ע"ג [ח"ב עשין סד].

יצא זה שמחוסר תלישה קביצה ושריפה. בני יעקב קכא ע"ג [מאמר ז' כתיבת גיטין ושריות], דרך המלך יג [הל' גירושין פ"א ה"ו], סנהדרין מו [ע"ב תוס'] ד"ה תלישה.

דמשמע פשטא דלישנא עפר עיר הנדחת, ועל זה פריך דאיסורי הנאה נינהו, ותירץ, דעפרה שרי. וכן כתב בחקרי לב ח"ב דף רצד [יו"ד סי' ר"ס להל' ע"ז], ושכן פירש בפר"ח בביאורו להלכות עבודה זרה. ורבא נמי דקאמר מצוות לאו ליהנות ניתנו, כוונתו ג"כ לעפר עפרה, כלומר דלא צריכין להך טעמא דקאמר הגמרא מן ואת כל שללה תקבון, אלא בלאו הכי מותר מכח דמצוות לאו ליהנות ניתנו. ובזה מתורץ מה שהקשה שם בחקרי לב להסוברים דאפר עבודה זרה רק מדרבנן אסור, א"כ מאי הקשה משופר ולולב, דהתם מדאורייתא אסור, וכאן לא הוי אלא מדרבנן, ואילו

פרק שביעי

מותר, מוקי למתניתין בחלבו של שליל. ועיין בכנסת הגדולה סימן ס"ה, ותבואות שור קד [בכור שור].

מוקדשים פשיטא משום דאקדשיה פקע ליה איסור גיד מיניה. והקשה בבעי חיי סימן צ"ט, דהרי לקמן איכא פלוגתא, דאיכא למאן דאמר דאינו נוהג אלא בקדשים הנאכלים, ואיכא למאן דאמר דנוהג אפילו בקדשים שאינן נאכלין דהיינו עולה, א"כ נימא דמוקדשין איצטרכי ליה לכל אחד מהאמוראים, לאפוקי סברת אידך מאן דאמר, ועיין בכנסת הגדולה סימן ס"ה [אות ה]. ואפשר לומר דהא מגופא דמתניתין לא מוכח מידי, דהרי איכא למימר כסברת כל אחד בעיקר הדיוק מכח יתורא, א"כ ה"ל למתניתין לאשמועינן בפירוש, דהא השתא לא מוכח מידי. ואם נאמר דלכל הסברות איסור אכילה נוהג בעולה, א"כ שפיר מקשה, דהא משמע דמתניתין לענין אכילה מיירי. ותו דאף אם נימא דלחד מאן דאמר אינו נוהג בעולה אפילו לענין אכילה, איך זה נשמע ממתניתין, דאדרבה פשטא דמתניתין ובמוקדשין משמע דבכל הקדשים מיירי.

יש בגידין בנותן טעם. וכתב רש"י ושמעין מיניה תרתי, דיש בגידין בנותן טעם, ואיסור חל על איסור, ולאפוקי ממאן דאמר דאין בגידין בנותן טעם. ומקשים, למה לא כתב רש"י ג"כ ולאפוקי ממאן דאמר אין איסור חל על איסור. ולכאורה יש לומר, דהא מתניתין דלקמן ואינו נוהג בטמאה, ס"ל דאין איסור חל על איסור, וא"כ כאן איך איסור חל על איסור, וצ"ל משום דאיסור חמור הוא לכך חייל, וא"כ

דף ט"ט. ב. ובמוקדשין. כתב רש"י לקמן פליגי בה, איכא למאן דאמר אפילו בעולה, ואיכא למאן דאמר בקדשים הנאכלים. וכתב בתפארת שמואל דמשמע לקמן דלענין אכילה לכולי עלמא לקי בעולה, ורק להעלותו פליגי, ונדחק בפרש"י, ע"ש. ועיין בדמשק אליעזר לקמן בסוגיית הגמרא, דכתב דאפשר לומר דלא לקי נמי על האכילה, ואע"ג דהוא חולק על רש"י בפירוש הגמרא, מ"מ לרש"י נמי י"ל כן, דלחד מאן דאמר לא לקי על האכילה, וס"ל לרש"י דמתניתין לענין אכילה מיירי.

וחלבו מותר. ופירש רש"י חלבו של שליל. לקמן בגמרא דף צב קאמר שמואל דהך חלבו מותר לדברי הכל היא, בין לרבי מאיר ובין לר"י, ופריך הגמרא והא מיפלג פליגי, ותירץ, דבחלבו של גיד קאמר, וא"כ למה רש"י פירש דחלבו של שליל קאמר נגד הגמרא¹. ותו דהרי לקמן דף צג [ע"ב] פריך הגמרא חלב מאן דכר שמייה, וכתבו התוספות [ד"ה חלב] דהכא לא פריך חלב מאן דכר שמייה, משום דמילתא באפי נפשה היא ואתיא כדברי הכל, וא"כ למה פירש רש"י דלא כמסקנת הגמרא. וראיתי בבעי חיי [ח"ג] סימן צ"ח שכתב דטעות סופר הוא ברש"י, וצריך להגיה וחלבו של גיד, ובמקצת נוסחאות של רש"י כתב וחלבו של זה, דהיינו [של גיד], ע"ש. וקשה להגיה, מה גם כי הרע"ב בחד פירושא כתב חלבו של שליל². ואפשר דרש"י ס"ל דהתנא סתם לן כרבי יהודה דחלבו מותר, ואפשר שמואל לא פסק הכי, ולהכי פירש למתניתין בחלבו של גיד, אבל מאן דפסק דחלבו של שליל

1. ראה תוי"ט.

2. ועי' בתוי"ט, ובכנסת הגדולה יו"ד על הטור סי' ס"ה אות יא, ובראש יוסף.

פשיטא כו'. התוספות כתבו כן לפי הסוגיא דכאן, דדחיק לאשכח חד דאיכא צורך, כדי דלא תקשי אמאי תני כולהו אידך דהוי שלא לצורך, דלפי המסקנא דריש פרק שילוח הקן [קלח, ב] כולהו הוי שלא לצורך, רק משום דאיכא לצורך בשאר פרקים תני להו נמי הכא. ולהתוספות צ"ל, הא דפריך מוקדשין פשיטא דהוא נשנה בסיפא, ולא פריך על בבא דרישא, משום דידע בוודאי שהם שלא לצורך, ורק במוקדשין הוה יודע [שיש] למצוא סברא דהוא לצורך. ועיין בעי חיי דף נט ע"א [סי' ק"א].

תוספות ד"ה ואתי איסור מוקדשין כו'. הא דלא כתבו כמ"ש בדיבור הסמוך [ד"ה אלא], דהתם טעמא משום דכתיב על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד כו', מי שגידו אסור ובשרו מותר, י"ל דזה הטעם הוא דווקא לר"ש דסבר אין בגידין בנותן טעם, ואף משום טמאה פטור, אבל השתא קאי להך שיטה דיש בגידין בנותן טעם ומשום טמאה מחייב, וא"כ בעל כרחך צ"ל הטעם דאין איסור חל על איסור, אבל בדיבור הסמוך דאיירי התוספות, אי אמרינן אין בגידים בנותן טעם שפיר כתבו כן, וזה נמי כוונת מהרש"א. והר"ן בחידושי תירץ קושית התוספות דהכא איסור מוסיף הוא, דמעיקרא לא היה אסור בהנאה, והשתא אסור בהנאה⁴. והתוספות לקמן דף קא [ע"א ד"ה איסור] ס"ל דאיסור הנאה לא מיקרי איסור מוסיף, ועיין שם. ועיין בתפארת שמואל דף לג ע"ג [חולין], ובשביתת יו"ט דף פו [חולין], ובבעי חיי דף נט [סי' ק"ב].

וראיתי שהקשה [בבעי חיי], דהא רבי מאיר מצינו לו דאיסור חל על איסור, וא"כ ממה נפשך, אי מתניתין דאינו נוהג בטמאה אתיא כרבי מאיר, א"כ בעל כרחך צ"ל לדידיה הטעם משום דבעינן בשרו מותר, ואי לא אתיא כרבי מאיר, א"כ הרי מתניתין זו אתיא כרבי מאיר, ולא קשה ממתניתין דלקמן. ולענ"ד דוודאי איכא לאוקמיה כל הני מתניתין לענין זה כחד תנא, ואפשר דזה טעמו של שמואל דמוקי להא דחלבו מותר בחלבו של גיד וככולי עלמא, ולמה לא מוקי בחלבו של שליל וכר"י ולא כרבי מאיר, משום דניחא ליה לאוקמיה מתניתין כרבי מאיר, משום דמתניתין דבטמאה נמי אפילו אליבא דרבי מאיר היא, ומשום דהתם לא הוי כולל, ובאמת היו התוספות יכולים לתרץ כיון דהכא הוה כולל⁵, וכמו שכתב הר"ן⁶.
תוספות ד"ה אלא קסבר אין בגידים בנותן טעם.

לא הוה מצי רש"י לומר לאפוקי ממאן דאמר דאין איסור חל על איסור, דהא תנא דידן אפשר נמי דסבר הכי, רק באיסור חמור לבד קאמר. אמנם גם בזה איכא מחלוקת תנאים אם איסור חל על איסור באיסור חמור, והתוספות כתבו לקמן [קא, א ד"ה ורבי שמעון] דר"ש ס"ל דאין איסור חל על איסור. ונראה וודאי להך צד דאמרינן יש בגידין בנותן טעם, לא מוכח דאיסור חל על איסור, דר"ל דמתניתין פירושו דווקא איסור גיד נוהג, ואיסור מוקדשין אינו נוהג, וכמ"ש התוספות משום דאין איסור חל על איסור, וא"כ בענין איסור חל על איסור לא מוכח כלל ממתניתין, דהרי יש פנים לכאן ולכאן, דאיכא למימר דאתי לאשמועינן דאיסור מוקדשין חל, ואיכא למימר נמי דאתי לאשמועינן דאין איסור מוקדשין חל, וא"כ לא הוה מצי רש"י למימר ולאפוקי ממאן דאמר דאין איסור חל על איסור. אבל לאפוקי ממאן דאמר אין בגידין בנותן טעם, שפיר מוכח דאתי לאפוקי, דאי אין בגידין בנותן טעם, לא הוצרך לאשמועינן דמוקדשים לא חל, ואי חל, א"כ פשיטא דיש בנותן טעם. ועיין בבעי חיי סימן ק' שהאר"ך בזה. ושוב ראיתי בקהלת יעקב [אלבעלי] דף נד ע"ב [מאכ"א פ"ח ה"א] מעין מה שכתבתי. ועיין שאגת אריה פד ע"ב [מצה ומרור סי' צ"ו].

וסבר תנא דידן אין בגידין בנותן טעם, והתנן ירך שנתבשל כו'. התוספות בד"ה אלא קסבר כתבו דהוה מצי למפרך ממתניתין דאינו נוהג בטמאה, אלא דמשנה זו נשנית קודם. ולפי זה הוה מצי למפרך ממתניתין דשולח אדם ירך לנכרי, ומוכח מזה דגיד הנשה מותר בהנאה, וא"כ יש בגידים בנותן טעם, דאי אינו בנותן טעם אסור בהנאה, וכדמוכח בריש פרק כל שעה [פסחים כב, א], אמנם זה דווקא לרבי אבהו, אבל לחזקיה לא מוכח מידי. והתוספות [ד"ה ורבי שמעון] כתבו שם לחד תירוץ, דלחזקיה נמי סברא הוא, דאי אין בגידים בנותן טעם אסור בהנאה, וא"כ כיון דסברא הוא כן, וודאי הוה מצי הגמרא למפרך מזה. אמנם כבר כתב הרשב"א בתורת הבית [בדיני גיד הנשה] בשם הרמב"ן, דבאמת אינו מוכרח דהא בהא תליא, וזה נמי דעת הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ח הי"ד]³, וא"כ כיון דלא סברא פשוטה, לכן לא פריך הגמרא מיניה. ועיין שער המלך דף קלז ע"א [הל' מאכ"א פ"ח ה"ו].

תוספות ד"ה מוקדשין פשיטא. כולהו נמי

ליה בכרת.
5. מיגו דחייל איסור מוקדשין על שאר חתיכות, חל נמי בגיד הנשה גופיה.
6. וע"ע ברש"ש.

3. עי"ש במ"מ שכ' דדעת הרמב"ם כמו ישובו של הרמב"ן, דההיא סוגיא לרווחא דמילתא איתמר.
4. ועוד כתב הר"ן דהוי גם כן איסור חמור, דמעיקרא לא היה אסור אלא בלאו, אקדשיה קם

אחד קדשים הנאכלין ואחד קדשים שאין נאכלין. שער המלך ח"ב קלו ע"א [שם].

כאן להעלותו. וכתב רש"י דלהעלותו למזבח אין איסור גיד נוהג, דמי כתיב ולא יאכל גיד. וכתב מהרש"א דהא דכתב רש"י הטעם משום דלא כתיב לא יאכל המזבח, משום דהשתא אליבא דרב פפא קיימינן, והוא ס"ל דלא פליגי רבי ורבנן כלל בהא מילתא, כשם דלא פליגי אמוראי. והכי צ"ל נמי לרב חסדא, דאי ס"ל דפליגי, א"כ רב חסדא דאמר דלא כמאן, דהוא אמר הטעם משום על כן לא יאכלו בני ישראל, ורבי מוהקטיר את הכל נפקא ליה. ובאמת י"ל דלהכי הביא רש"י הך קרא, דמקרא דוהקטיר הכהן את הכל לא ילפינן לה אלא במחובר, אבל בפירושו לא שמעינן ליה, דאפשר יש איסור, אמנם מדלא כתיב לא יאכל המזבח, שמעינן דבכל ענין אין איסור. וגם מה שכתב מהרש"א להכריח דרב הונא ורב חסדא ס"ל דלא פליגי, הוא דווקא מוכח לרב חסדא, אבל לרב הונא שפיר י"ל דפליגי, והוא אמר כרבנן ולא כרבי. ועיין בשער המלך שם, ומה שכתבתי בזה במנחות דף ו [ע"א בתור"ה מה לכלאים בקטע השני].

רב נחמן בר יצחק אמר להעלותו פליגי. מרכבת המשנה ח"ג פ"ו דמעשה הקרבנות ה"ד.

תוספות ד"ה אלמא איסור מוקדשים קדים. אומר ר"ת משום דמתחילה הכל הוא בשר כו'. משום דלשיטת רש"י כיון דאין הגיד נוצר כלל בתחילה, א"כ קשה, דהרי כשנוצר אח"כ איסור גיד ואיסור מוקדשין אתי כאחת, אבל לפירוש ר"ת וכן לפירוש רש"י לקמן, דהגיד נוצר אלא שאינו גיד אלא בשר ניחא, דהוה איסור מוקדשין קדים. ועיין בתפארת שמואל.

באותו הדיבור. ועוד אין איסור אבר מן החי חל עד שיוולד כו'. עיין מה שכתבתי לעיל דף עז [ע"א ד"ה למה בקטע האחרון], דאדרבה דמוכח לעיל דאבר מן החי חל אף במעי אמו, דהרי חותך מעובר שבמעיה מותר באכילה היינו כשנשחטה אח"כ, אבל כשלא נשחטה הבהמה אסור באכילה משום אבר מן החי, וכמ"ש הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ה ה"ט], וכמ"ש הרב המגיד והלחם משנה. והך סוגיא דלקמן שהביאו התוספות ראייה ממנה, הוא אי לא אמרינן איסור חל על איסור, אבל אי אמרינן איסור חל על איסור, שפיר הוה איסור אבר מן החי אף במעי אמו, אם נאמר דבהמה בחייה לאברים עומדת. ועיין מ"ש לעיל.

תוספות ד"ה קדשים דאיסור כרת מי שמעת ליה כו'. וא"ת ונימא דמיגו דאיתוסף איסור גיד לגבוה דאסור להעלותו. וכתב בלשון לימודים חיו"ד דף יב [הל' בשר בחלב סי' י"א], דאע"ג דלגבוה גופא לא ידעינן דאסור אלא ממשקה ישראל, והרי עדיין לא

עיין במהרש"א, ומה שפירש בתפארת שמואל הוא דוחק.

תוספות ד"ה איסור גיד איכא. שער המלך ח"ב קלו ע"ד [הל' מאכ"א פ"ח ה"ו].

באותו הדיבור. אי נמי לא בעי לשנויי הכי משום דאכתי תקשה ליה כו'. כוונתם, משום דקשה להם, דמכח האי קושיא דקסבר אין בגידין בנותן טעם, הוצרך לאוקמיה בוולדות קדשים, דהוא תירוץ דחוק, לזה לא אוקמיה כמאן דאמר יש בגידין בנותן טעם, ואשמעינן דאין איסור חל על איסור, והוה הכל ניחא, ולא הוה צריכין לאוקמיה בוולדות קדשים, לזה כתבו דאפי' הכי לא הוי ניחא, דעדיין הוה קשה דהוה ליה למיתני אין מוקדשין נוהג בגיד. ואין לומר דזה בעל כרחך לאו קושיא היא, דאם זה קושיא הוא, א"כ למה לא מקשה הגמרא זה הקושיא על הך צד דאי אין בגידין בנותן טעם, והוצרך להקשות ממתניתין דלקמן, לזה כתבו התוספות דלעולם דהוה מצי לאקשוויי הכי, אלא דהך קושיא מלקמן עדיפא ליה, והיא קושיא יותר חזקה, ופשוט הוא, אלא שהרב תפארת שמואל פירש בדרך רחוק.

תוספות ד"ה בוולדות קדשים. תפארת שמואל לג ע"ד [חולין].

דף צ, א. בירך של ימין. זכרון יוסף קיא ע"ב [חידושים ודרשות].

ואיבעית אימא ולדות קדשים בהווייתן הן קדושים. עיין לשון רש"י תפארת שמואל דף לד ע"ב [חולין].

בהווייתן הן קדושים. ומוכח מזה דאי אמרינן במעי אמן הן קדושים, א"כ אין איסור גיד נוהג בהן, דאיסור מוקדשים קדם, אלא דווקא במבכרת דביציאתו מרחם קדוש, וכ"כ בים של שלמה, וא"כ קשה על הרמב"ם, דפסק בהלכות תמורה [פ"ד ה"ג] דוולדות קדשים במעי אמן הן קדושים, ואפי' הכי פסק סתם [הל' מאכ"א פ"ח ה"א] דנוהג בוולדות קדשים, וה"ל לפרש דווקא במבכרת. והוא ז"ל תירץ, דטעמו של הרמב"ם משום קושית התוספות, דהרי הוה איסור מוסיף, והוצרכו לתרץ דסוגיא כמאן דאמר דיעלו, וא"כ הרמב"ם פסק דלא יעלו, א"כ שפיר הוה איסור מוסיף. והוא תירוץ נכון, אמנם עם כל זה ה"ל להרמב"ם לבאר. ונראה דהא דכתב הרמב"ם מוקדשים, היינו דאקדשיה, דהם נקראו מוקדשים סתם, אבל וולדות קדשים דלא אקדישינהו הוא, אלא ממילא קדשו מחמת קדושת אמם, לא נקראו מוקדשין סתם, ובבכור ממילא משתמע. ועיין שם [הל' מאכ"א] בארוכה בשער המלך.

לא כן, לוקמיה מתניתין כרבי, וכן הוכיח בלימודי ה' דף נד ע"ב [לימוד צ"ז]. והוכיח עוד מדאמר בגמרא תניא כוותיה דרב הונא, ואי פלוגתא היא, מאי שייך תנא כוותיה בדבר דאיכא מחלוקת. וזו אין ראייה, דשפיר קאמר הגמרא תניא כוותיה, דהרי עכ"פ מוכח דלא כרב חסדא, דעכ"פ איכא מאן דאמר דאסור, ולא כרב חסדא דלכולי עלמא שרי. ומה שהביאו ראייה מדלא מוקי רב הונא כרבי, יש לדחוק, דוודאי היכא דאפשר לאוקי ככולי עלמא נחא טפי. ומה שהקשו על התוספות דמנחות [ו, א ד"ה מה לכלאים], עיין מה שכתבתי שם.

העצמות והגידין והנותר ישרפו לששה עשר. וכתב רש"י ולא בט"ו, לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט. ומוכח מדברי רש"י דהא אתי לאשמעינן, שלא לשרוף קודם, אבל לא שלא לאחר השריפה, דפשיטא דכל שהגיע זמנו לשרוף חייבים לשרפו ולא לאחרו, ואם איחרו, לעולם מצוותו בשריפה. ועיין במגילת ספר לאוין [של"ז] דף קסז שנדחק בזה, מפני דהוקשה לו דלרבי יעקב אין עשה בשריפתו, ופשיטא דאין שורפין, וכבר כתבתי במקום אחר, דוודאי לכולי עלמא שריפת נותר הוא מצות עשה.

תוספות ד"ה של שלמים כו'. והם היו רגילים לאכול מתנותיהם בעזרה כו'. דמן הדין וודאי מותר לאכול בכל העיר, כדאיתא בזבחים נה [ע"א], מדכתיב במקום טהור ולא במקום קדוש.

תוספות ד"ה שלש מאות כהנים מטבילין אותה. עיין מה שכתבתי בדברי תוספות הללו בביצה דף יד [ע"ב ד"ה מפני קטע השני].

ידעינן בהדיוט גופא דגבי קדשים אסור, וא"כ איך נימא מגו, אלא כוונתם, כיון דאיסור גיד איתא עכ"פ בעולם בחולין, א"כ פשיטא דבמוקדשין איתסר לגבוה משום ממשקה ישראל, ע"ש⁷. אמנם מהרש"א הקשה על זה ממליקת חטאת העוף, דמיקרי מן המותר לישראל כיון דהוא מותר לכהנים, אע"ג דמליקה בעלמא אסורה⁸, דבאמת לרבנן דלקמן דהשיבו לרבי דהביא ראייה מחלב ודם דמצוותן בכך שאני, וא"כ הוא הדין במליקה נמי הוי מצוותו בכך, וצ"ל דמהרש"א כתב כן אליבא דרבי⁹. ועיין בשער המלך ח"ב דף קלו ע"א [שם], דהרי לקמן דף קכ [ע"א] אמרינן גבי מליקה דכהנים כי זכו משלחן גבוה קזכו. ולענ"ד אין זו ראייה, דהתם לא קאמר הגמרא אלא דלא להוי הותר מכללן, אבל לעולם אין זה טעם דלהוי ממשקה ישראל, כיון דבעלמא אסור.

עוד הקשה מסוגיא דמנחות דף ו [ע"א], דאמרינן דמליקה הוה שפיר מן מותר לישראל, משום דקדושתה אוסרתה, דהיינו משעת מליקה נאסר, אבל לא קודם לכן כמו חלב ודם, וכתב דאישתמיטתיה למהרש"א סוגיא זו. ולענ"ד שם בכל הוה אמינא דבגמרא דפריך הך פירכא, לא אסיק עדיין הא דממשקה ישראל, רק לבסוף פריך הא דטריפה נפקא לן דממשקה ישראל, וא"כ הא דפריך שכן קדושתה אוסרתה, אין כוונת הגמרא דבשביל זה להוי ממשקה ישראל. ובלאו הכי מה שפירש הרב שער המלך בהם דקדושתה אוסרתה, נראה דאינו מוסכם, דכפי הנראה רש"י ותוספות פליגי בפירושא דגמרא שם במנחות, ע"ש, ועיין שם בלשון לימודים.

דף צא, א. מלמד שהעלו אבק מרגלותם עד כסא הכבוד. אפשר לומר דרך רמז כי מצוות קלות הם נקראים מצוות שאדם דש בעקבי, ויעקב עבר על אזהרה קלה שלא יצא תלמיד חכם יחידי בלילה כדאמרינן בסמוך, דמהאי טעמא ניזוק, לזה אמר אבק מרגלותם, כלומר דדבר קל הוא מה שלא נזהר יעקב, אפי' הכי נענש. ועיין מה שכתב במשכנות יעקב דף מא ע"ב [פר' וישלח ד"ה עת לדבר].

כמאן דאמר גיד הנשה נאסר לבני נח. אפשר לומר דהוכיח כמאן דאמר גיד הנשה נאסר לבני נח, דבשלמא שחיטה כבר נהגו מזמן קדמון מאברהם, א"כ היה ידוע דבני יעקב נזהרים, ולכן שפיר אמר להם פרע בית השחיטה שיראו, ואעפ"כ לא ידעו

דף צ, ב. מידי דהוה אחלב ודם. ומשמע דלרבי לא הוה ממשקה ישראל דממעטינן מיניה מה שאסור, אלא דווקא דומיא דטריפה דכולו אסור, אבל חלב ודם הבשר שרי, וכן פירש רש"י, וא"כ אפילו לא הוה מצוותן בכך נמי שרי. ועיין ביקרא דשכבי דף ז [דרוש ד ד"ה ובוה מתורץ] הקשה, דמאי פריך בגמרא לרבי ממשקה ישראל, הא יש לחלק. ולענ"ד דזה חדיית לן הגמרא בתירוצא מידי דהוה אחלב ודם, אבל מעיקרא הוה סבר דאין חילוק, וכל דבר האסור אי לא שרי ליה רחמנא להקריב בהדיא, לאו ממשקה ישראל הוא. וע"ש ביקרא דשכבי.

חולצו לתפוח כו', מיתבי. מכאן הוכיח בשער המלך שם, דלרב הונא ס"ל דלא פליגי רבי ורבנן, דאם

7. עי' בבית הלוי ח"ב סי' ל"ד אות י, ועי' קהלות יעקב מנחות סי' ג'.
8. כמו כן בגיד אע"ג דכל גיד אסור להדיוט, מ"מ בהך

7. עי' בבית הלוי ח"ב סי' ל"ד אות י, ועי' קהלות יעקב מנחות סי' ג'.
8. כמו כן בגיד אע"ג דכל גיד אסור להדיוט, מ"מ בהך

דף צא, ב. אמר רבי יצחק שמש הבאה בעבורו כו'. שנות חיים דף לא [פר' ויצא], עיין סדר הדורות בהקדמה דף ד.
שמש הבאה בעבורו זרחה בעבורו. עבודה זרה כה [ע"א תוס'] ד"ה למשה.
כי מטא לאחרן אמר. ברכות כו [ע"ב תוס'] ד"ה יעקב.

כתיב ויקח את האבן כו'. לכאורה גם לפי ישוב הגמרא אינו מתורץ, דהא כתיב [בראשית כח, יח] אשר שם מראשותיו, ומשמע דבשעת שימה לא היתה אלא אבן אחת. וצ"ל דבאמת בשעת ליקוט האבנים היו הרבה, ואח"כ כששם סביב לו קודם ששם ראשו, נתקבצו כולן למקום אחד או נבלעו באבן אחת. ועיין ברצוף אהבה [ד"ו קמד, א סי' שכ"ב, מעלת יעקב אבינו, דפפד"א צח ע"ב] מה שהביא בשם ספר גל של אגוזים. ונראה מדבריהם, דמאן דאמר נתקבצו לא ס"ל דנבלעו. ולא ידעתי לפי זה איך תירץ הגמרא הקושיא אם באמת לא היה אבן אחת. וצ"ל כפירוש התוספות לפי פשוטו אבן מאבני המקום, ומ"מ התורה לא הוה כתבה כן, אם לא שיש סמך קצת לקרותם אבן באשר שנתקבצו כולם למקום אחד. אמנם מאן דאמר שנבלעו לא ניחא ליה בהכי, ולהכי סבר שבאמת לא היה רק אבן אחת.

תוספות ד"ה מהכא וישכם אברהם בבוקר כו'. ושם לא היה יחידי כו'. רש"י ביאר זה, דהרי לא היה יחידי, ואפי' הכי לא היה הולך, וכ"ש כשהוא יחידי. ובוזה ג"כ מתורץ קושיא שניה של התוספות, דהתם שליח מצוה הוה, די"ל נמי במכל שכן יליף, אם במצוה לא היה מהלך, כל שכן שלא במצוה. אמנם הא וודאי קשה על רש"י, דהא אמרו לא יצא יחידי, ואי מהתם ילפינן, אפילו שלא יחידי לא יצא ילפינן מהתם. ואין לומר דוודאי סברא פשוטה היא, דכל דלא הוי יחידי אין לו לירא שיוזק, רק התם טעמא אחרנא איכא שלא הלך קודם אור הבוקר, א"כ אין לילף נמי שלא יצא יחידי. ובדוחק י"ל, דוודאי הא דכתבה התורה בבוקר לא איצטריך, דהא בכי האי גוונא שפיר שרי, אי משום שליחות מצוה, אי משום דלא היה יחידי, אלא וודאי התורה באה לאשמועינן, דלא ירגיל אדם לצאת יחידי אפילו במקום דשרי, כדי שלא יצא

שיוסף הוא, כיון שכבר היה הדבר מפורסם, אבל גיד הנשה, בשלמא אי נאסר לבני נח, שפיר, דתיכף מהאי מעשה דיעקב פירשו בני נח מגיד הנשה, וא"כ הם יודעים דאף הוא נזהר בזה, אבל הם לא היו נזהרין בזה, ואפשר לא ידעו כלל ממעשה דיעקב, א"כ איך ידעו שהם נזהרים, וא"כ ירגישו בזה שהוא יוסף¹⁰. ובפשטא דשמעתתא קשה, מה צריך ליטול בפניהם, הלא הם יכירו שנטל הגיד, ואי משום שומן הגיד, הלא לרבי יהודה מותר הוא, והך תנא דבני נח נאסר להם רבי יהודה היא, והוא סבר לקמן גוממו עם השופי, ולא מסתבר דבני יעקב נזהרו גם בזה, ואף אי בני יעקב נזהרו, מ"מ בני נח וודאי לא נזהרו, ורש"י ותוספות נחלקו לקמן בפירוש דגוממו עם השופי. וצ"ל דאעפ"כ אפשר שאין ניכר אחר הבישול אם ניטל כולו, ועיין בית אברהם כהן דף קמד ע"ג [מנחה בלולה חולין], משכנות יעקב מב ע"ב [פר' וישב ד"ה ובוזה נבין].

תוספות ד"ה כמאן דאמר גיד הנשה נאסר כו'. אי נמי פרע להם בית השחיטה היינו נחירה שנצטוו על הנחירה. כלומר שצריכין להמית הבהמה ולאכלו, ולא לחתוך ממנה בחיים, וא"כ היו חוששין בני יעקב דאבר מן החי הוא¹¹, אבל וודאי לא בעי נחירה¹², דיכולין להמית הבהמה באיזה אופן שירצו, וכל שמתה שרי, ואפילו מתה מאליה שרי¹³, וכן פירשו בספר באר שבע, והפרי חדש במים חיים דף יג¹⁴. אמנם קשה, דמה שייך פרע בית השחיטה, דהא כיון שראו בית השחיטה, היו רואין ג"כ הבהמה שמתה, וא"כ כיון שראו שמתה, לא היו צריכין שוב לראות בית השחיטה, דיהיה המיתה באיזה אופן שיהיה מותרת. ואפשר לומר לענין מפרכסת, דאם נשחטה כהוגן ברוב סימנים, בטוהרה אף לבני נח כמתה היא ושריא, ואי לא נשחטה ברוב שני סימנים ומפרכסת לא הוי כמתה, להכי אמר דפרע להם בית השחיטה, וכיון שנשחטו רוב סימנים, ליכא למיחש שוב למפרכסת. ועיין רצוף אהבה [ד"ו קמד ע"ב סי' שכ"ג, מעלת השבטים, דפפד"א צט ע"א].

תוספות ד"ה מכאן לתלמיד חכם. עיין יומא כה [ע"א תוס'] ד"ה אמר להם הממונה.

הפליאו על תוס' שלא מצאנו שבני נח מוזהרים על נבילה.
13. ראה במהרי"ץ חיות ובנאות יעקב למדו בתוס' שדעתם שבני נח אסורים באכילת נבילה, וכן גם דעת הרמ"ע מפאנו בספרו עשרה מאמרות.
14. וכ"כ רש"י וראש יוסף.

10. וכך גם הקשה התפארת יעקב דאם נאסר רק לבני יעקב ולא לכל העולם, א"כ אמאי לא חשש יוסף שיכירוהו.
11. וכן פירשו התוס' הרא"ש, רשב"א והר"ן שהנחירה היא כדי להוציא מאיסור אבר מן החי.
12. הרעק"א בחי' והרש"ש שהבינו את התוס' בפשוטם באמת

דף צב, א. ברוך אופנים הוא דאמרי ליה. שנות חיים דף לט [שם], זהב שבא [צב ע"ד]. איני יודע מי נעשה שר למי. עיין משכנות יעקב דף מא ע"ב [פר' ד"ה עת לדבר]. אלו שלשים מצוות שקיבלו עליהם בני נח. רש"י כתב דלא נתפרשו. ואולי הם כולם בסוג שבע מצוות, רק שהם פרטים כמו עריות שהם פרטים רבים, וכל ערוה מצוה בפני עצמו, וכן [משכב] זכר מצוה בפני עצמו, וכן בכל השבע מצוות יש בהם פרטים¹⁵. אמנם מלשון קיבלו משמע שלא נצטוו על כך, רק הם מעצמם קיבלו, אמנם הא וודאי דזכר בכלל עריות הוא, והם מוזהרים עליה.

דף צב, ב. שאין שוקלין בשר המת במקולין. וכתב רש"י ששמע שהוא בשר מבהמה שמתה מאליה. ולא ידעתי מה מעליותא בזה, דהרי הוא להם היתר גמור, וגם לאדם הראשון הותר לו, וכמ"ש לעיל גבי פרע להם בית השחיטה. ועוד דמשמע דנהי דלא עבדי שפיר שאוכלין אותו בצנעא, עכ"פ נזהרין לאכול בפרהסיא, וכמו שפירש רש"י ג"כ אם נפרש דקאי על אדם מת, וקשה, דמאי איסור יש בצנעא עכ"פ, וכל שכן לפי מה שכתבתי דאין חילוק בין צנעא לבפרהסיא. ועיין כריתות דף כא ריש ע"ב ומ"ש שם. אית ליה לעוף ועגיל כו'. עיין מה שכתבו הראשונים הרשב"א והריטב"א לענין חליצת איטר בשם הרמב"ן, ומה שהביאו מפרק אלו מומין [בכורות מה, ב], ועיין מה שכתבתי שם, ועיין תבואות שור דף קד [בכור שור].

אמר שמואל וחלבו מותר לדברי הכל. אפשר דטעמא דשמואל משום דרישא דנוהג בשליל רבי מאיר היא, דאילו לרבי יהודה אינו נוהג בשליל איסור גיד, וא"כ כיון דרישא רבי מאיר לא מסתבר דסיפא רבי יהודה, לכן מוקי לסיפא דמתניתין כדברי הכל, וכן כתב בדמשק אליעזר דרישא דמתניתין רבי מאיר היא, אע"פ דיש חולקים על זה, ועיין שם. מחלוקת בבן ט' חי. עי' לעיל פט [ע"ב תוס'] ד"ה בוולדות קדשים. והלך רבי מאיר לשיטתו. עיין על הסוגיא באר יעקב דף מז [יו"ד ריש סי' ס"ד] ולהלן. גיד הנשה צריך לחטט אחריו. קהלת יעקב דף נד [שם].

תוספות ד"ה ואמר רבי אליעזר אמר רב אושעיא. הוה אמינא חלבו דקתני בברייתא היינו

בפעם אחרת ביחידי, וזה משמיע לן תורה, ואע"ג דמשמיע לן בלאו הכי דזריות סגי בצפרא ולא מקודם לכן, מ"מ הא גופא נמי מוכח, דאי היה ראוי להרגיל עצמו [ללכת קודם אור הבוקר], אברהם אע"פ שלא היה מחויב היה עושה כן זריות יותר, אלא וודאי דאין ראוי לעשות כן בשום צד אם לא מפני הצורך. ועיין שם בפסחים, שנות חיים דף לח [פר' וישלח], זהב שבא [צג ע"א].

תוספות ד"ה כתיב ויקח את האבן. פרי האדמה ח"ג דף עז [תוספת הביכורים חולין], שנות חיים דף ל [ריש פר' ויצא], רצוף אהבה [שם], תולדות יצחק [קעג ע"א, חולין], משכנות יעקב לג ע"ב [פר' ויצא ד"ה אמנם], זכרון יוסף קי ע"ד [בחיידושים ודרשות], מקום שמואל נתיב התירוצים [ע ע"ד]. קוביוסטוס. כתובות נח [ע"א תוס'] ד"ה קוביוסטוס.

וישראל מזכירים את השם אחר שתי תיבות. לכאורה נראה דאינו ראוי להזכיר את השם בתחילה, אלא אחר תיבה או איזה תיבות, וכן מהא דאמרין בנדרים [י, ב] שלא יאמר לה' עולה רק עולה לה'. אמנם, התם הטעם שמא יחזור בו מהנדר, הא לאו הכי לית לן בה, והרי בועז אמר לקוצרים ה' עמכם [רות ב, ד], ומשמע וודאי דהיה תחלת הדיבור, וכן כתב בחקרי לב ח"א דף רכו ע"א [או"ח סי' ק"ה להל' תענית]. ושוב ראיתי בח"ב בקונטרס כונן לחקר בדף שא [בסוף] שהארץ בזה, וספר פתח עינים [עז ע"ב – יומא לט, א] שהביא אינו בידי.

אלא אחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש. ומקשים, דהרי משנים הראשונים לא קשה מידי, ולמה לתרץ שנים הראשונים. ובפרי האדמה ח"ג דף עז [תוספת הביכורים, חולין] כתב בשם חכם אחד דאינו מגיה הברייתא, אלא הכי קאמר, הראשונה אומרת קדוש, והשניה אומרת מה שאמרה הראשונה ועוד קדוש, והשלישית אומרת מה שאמרו שנים הראשונים ועוד אומרת קדוש, מעתה לשון הברייתא מתוקן הוא כתיקנה, רק בא לפרש כוונת הברייתא, ולהכי הוצרך לתרץ נמי שנים הראשונים. ועיין שנות חיים לט [סוף פר' וישלח].

תוספות ד"ה עולין ומסתכלים. שמע שלמה פרשת ויצא [י"א ע"ג], שנות חיים לא [ריש פר' ויצא], תולדות יצחק [קעג ע"ב, חולין], מקום שמואל [ע ע"ד, שער התירוצים].

תוספות ד"ה מסייע ליה לרב חננאל. שנות חיים דף לט [סוף פר' וישלח], שמע שלמה פרשת וישלח.

15. הרמ"ע מפאנו בספרו עשרה מאמרות [מאמר חיקור דין ח"ג פכ"א] מפרט את כל שלשים המצוות.

תרבא דקליבוסתא. שונה הלכות דף מה [שם].
 חוטין שביד אסורים. מגילת ספר לאוין [קל"ז]
 דף סז, ראב"ן דף נב ע"ד [סי' ר"ף], ועיין מעדני מלך.
 ריש מעיא באמתא. עיין במה שציינתי לעיל דף
 מט [ע"ב סד"ה להביא חלב], ועיין שונה הלכות בדף
 מג ע"ב [הל' חלב ד"ה ומה שכתב], קהלת יעקב בדף
 נג ע"ד [שם].

תוספות ד"ה חתיכה ומלחו אפילו לקדרה שפיר
 דמי. מסקנת התוספות נראה דאף לצלי צריך חתיכה.
 וכתב בקהלת יעקב דף נג ע"ד [שם], ויש לתמוה מהא
 דאמרינן בפסחים דף עד [ע"ב] אומצא דאסמיק חלייה
 אסור, ופירש רש"י מוהל היוצא ממנו כשחנתו, ואם
 איתא דלרש"י אף לצלי בעי חיתוך, א"כ איך מפרש
 מוהל היוצא ממנו, הא כשחנתו יוצא כולו. ולענ"ד
 לא קשה, חדא, דמשמע מדברי רש"י שם דדווקא
 דאחתינהו אגומרי קאי שכתב דרב אחא דמיקל, מיהו
 באיסמיק חלייה אסור, והרי לא מיקל יותר מרבינא
 אלא במנח אגומריה, אבל בצלי ממש אף לרב אחא
 שרי, וא"כ י"ל דבמונח אגומרי אף דחתיכה אין בו כח
 כל כך להוציא כל הדם, ולכן אם מוהל יוצא ממנו
 אסורה. ועוד י"ל, דאפילו אי בצלי מיירי אפילו
 בחתיכה, מי יימר דיוצא הכל ע"י זה, אלא דלא
 אסרינן ליה כל זמן שלא פירש, אבל אם יצא אסור.
 ומה שהביא ראייה מדברי התוספות דשם, אדרבה
 כוונת התוספות שם לומר דוודאי בחתיכה מיירי, מיהו
 אע"פ שחנתו אם לא נצלה כולו אסור, דע"י החתיכה
 אינו יוצא כולו. ועיין מגילת ספר לאוין [קל"ב] דף
 סב, סג. ומ"ש התוספות שהחוטין שלימין ולכך לא
 בעי חתיכה כו', הוא ט"ס, וצ"ל לכך בעי, כמובן
 מעצמו, וכן הוא ברא"ש. ומ"ש התוספות אם לא היה
 צריך כאן כו' היינו בחתוכה.

דף צג, ב. והלכתא כרבינא לקולא. עיין עבודה
 זרה לג [ע"ב תוס'] ד"ה והלכתא.
 אומצא דאסמיק. עיין לקמן צז [ע"ב תוס'] ד"ה
 וכחל מן המנין.
 רישא בכיבשא. מגילת ספר לאוין [קל"ב] דף סו
 ע"ד.

תוספות ד"ה רישא בכיבשא כו'. משמע דלא
 אסור אלא משום קרום של מוח שיש בו דם, ולכן גם
 המוח אסור. עיין בבעי חיי דף ס [סי' ק"ה] דשם
 נדפסה תשובה מהר"ש גאון, והוא פירש דכוונת
 התוספות דאין דם במוח כלל ואין מחזיקין בו דם, רק
 בקרום של מוח יש בו דם, והביא שם דעת כמה

חלבו דגיד דעלמא כו'. היינו שומנו של גיד, ואע"ג
 דפליגי באיך ברייתא, מ"מ י"ל דלרבי יהודה נמי
 אסור מדרבנן, דישראל קדושים נהגו בו איסור, להכי
 קתני בהך ברייתא בפירוש מותר, דמוכח מיניה דלרבי
 יהודה מותר לגמרי. וכדברי התוספות כתב ג"כ הר"ן
 בחידושי. אמנם הרשב"א כתב דאי לאו דרבי אליעזר
 אמר רבי אושעיא, הוה מוקמינן ברייתא בחלבו דגיד
 דשליל, דמר סבר אווריא קא גרים, ומר סבר חודשים
 קא גרמי, אבל חלב דשליל לכולי עלמא מותר, ע"ש.
 והוא וודאי דוחק עצום, דאיך יהיה חלבו דגידו דשליל
 חמור מחלב ממש דשליל. וצ"ל לדעת הרשב"א
 דבאמת נחלקו בזה אם יש לו דין גיד או לאו, אמנם
 למאן דמתיר גיד וחלב ג"כ מותר, א"כ למה צריך
 לומר דחלבו דגיד מותר. ושוב ראיתי בקהלת יעקב דף
 נד [מאכ"א פ"ח ה"א] שעמד על זה.

תוספות ד"ה גוממו עם השופי. תפארת שמואל
 דף לד ע"ג [חולין].

תוספות ד"ה אמר אביי כוותיה דרב אסי
 מסתברא כו'. ויש לסתור מכאן דברי הר"א ממיץ כו',
 ומיהו איכא למימר דשאני לובן כוליא כו'. תירוץ זה
 כתבו הרא"ם עצמו בספר יראים בסימן קמ"ד. ומיהו
 לפי זה מה שכתבו התוספות דקשה משומן האליה,
 לא קשה מידי לפי תירוץ הרא"ם, דהרי התם נמי אית
 לן מיעוטא, כמו דאמר הגמרא שם בסוף פרק כל
 הבשר [ק"י, א], דבעינן שיהיה שוה בשור כשב ועז,
 וכן הקשה במעדני מלך, ועיין בים של שלמה [סי' ה'].
 ודוחק לומר שהתוספות הקשו כן לרב אשי דאמר
 הכי¹⁶, והרי סברת רב אשי אידחי לה. ועיין בכנסת
 הגדולה סימן ס"ד שתירץ כן, והוא דוחק לענ"ד.
 אמנם היותר תמוה לענ"ד, הוא מה שראיתי בספר
 התרומה [הל' איסור והיתור] סימן מ"ג בדף מו ע"ד
 וז"ל: ואפילו חלב אליה אומר בשלהי כל הבשר
 דמותר לאכול, ואע"ג דקרב על המזבח בכבש אפי'
 הכי מותר, משום דחלב האליה מיקרי, חלב סתמא לא
 איקרי, וכל שכן שביתרת הכבד שמותר לאכול, דלא
 מיקרי חלב כלל, עכ"ל, ומשמע דמטעם זה מותר
 שומן האליה דלא מיקרי חלב סתם, והא הך טעמא
 אידחי ליה בגמרא. ובעל כרחך צ"ל שהיה להם גירסא
 אחרת בגמרא, ולפי גירסתם לא נדחה טעם זה. ועיין
 בשונה הלכות דף נ [סוף הל' חלב ד"ה וכתבו התוס'],
 ולפי מה שפירש בדברי התוספות העיקר חסר, ע"ש.

דף צג, א. שעל הכסלים אמר רחמנא. שונה
 הלכות דף מה [הל' חלב].

16. דאמר התם חלבו האליה איקרי, חלב סתמא לא איקרי.

הכי נמי דגניבת דעת של דברים לית ביה איסורא, וממילא מתנה נמי. עוד כתב, הטעם דמתנה כמכר. י"ל דאע"ג דמתנה כמכר, מ"מ לענין זה לענין גניבת דעת לא הוי מתנה כמכר בנכרי. גם מה שהשיג על הש"ך ביו"ד סימן קי"ז סק"ג דדקדק מדכתב המחבר למכור, משמע דבמתנה ליכא גניבת דעת, דהרי דעת הרב המגיד דאף במתנה יש גניבת דעת, ע"ש. ומן הטעם זה לא היה ראוי לכתוב כי שגגה יצאה מן השליטים, דאף דהרב המגיד סובר כן, מ"מ לא מוכרח דהב"י ורמ"א סוברים כן.

ועיין בריטב"א שהביא בשם בעלי התוספות, דאיסור זה של גניבת דעת דאורייתא היא, ונפקא לן מפסוק לא תגנובו ולא תכחשו [ויקרא יט, יא], אף זה בכלל לא תגנובו, ונכרי נמי בכלל האיסור. ואני אינני כדאי, ולכאורה היה אפשר לומר דגבי ישראל האיסור מפני אונאה, וכן בדברים הרי אונאת דברים אסור, ואע"ג דהוא טועה ואינו יודע עכשיו שנתאנה, מ"מ לבסוף כשיודע מהדבר, הרי הוא אונאת דברים ממש. ואפשר שצריכין ללמוד מהך קרא דלא תגנובו, אפילו שלא יודע לו לעולם שהטעהו, אפי' הכי אסור, וא"כ זה לא הוי בכלל אונאה.

והריטב"א הוכיח דאפילו במתנה אסור, דאם לא כן למה הביא הא דשמואל, ולא הביא ברייתא דלקמן [צד, א] מפני ב' דברים אין מוכרין נבילות טריפות לנכרים. ואין לומר דלא ידע להך ברייתא, דהא רבינא ורב אשי נשאו ונתנו בה, אלא וודאי משום דהך ברייתא במכירה היא, לכן הביא דשמואל דאף במתנה אסור, ע"ש. ולהחולקים על הריטב"א י"ל, דהך פלפול נאמר בדורות קדמונים דלא ידעו מהך ברייתא, וגם לא מוכח דהך דשמואל מתנה היה דהרי עבר במברא, ונראה שדרכן היה לשלם, כמו שכן הדרך עוד היום שמי שעובר במברא צריך לשלם, וכן בגמרא דבבא קמא [קטז, א] טול דינר והעבירני, הרי דדרכן היה לשלם.

במר דשחוטתה. עיין ע"ז נ [ע"ב תוס'] ד"ה אבני בית.

ולא יאמר לו סוך שמן מפך ריקן. וכתב רש"י שיודע בו שאינו סך וגונב דעתו, דאילו אינו יודע

פוסקים שדעתם כן הוא, דבמוח עצמו אין בו דם, וכן נראה דעת הרא"ה בבדק הבית, וכן ראיתי בספר דמשק אליעזר שפירש דברי התוספות כמהרש"ג דאין דם במוח, ע"ש. אלא שראיתי לו שהביא נוסחא אחרת בתוספות ממה שהוא לפנינו. אמנם הרב בעי חיי שם פירש דברי התוספות דגם הם ס"ל דגם במוח יש דם, אלא שעיקר כוונתם במה שכתבו שמתבשל בדם הקרום, היינו דהוה כנתבשל בתוך הקרום, כיון שאין לו מקום לדם לזוב ע"י שהקרום מפסיק, ובאמת שלשון התוספות דחוק לפי פירושו, וע"ש בארוכה.

איתמר טבח שנמצא חלב אחריו. עיין דרך המלך יח ע"ג [מאכ"א פ"ז ה"ב], חקרי לב ח"ב דף רלב [יור"ד סי' קנ"ב להל' מאכלי גויים].

שולח אדם ירך לנכרי. בשושנים לדוד דקדק למה תני שולח ולא קתני שולחין, וכתב דלאו לשון לכתחילה הוא, דדווקא אם מכירו שרי, כדכתבו התוספות לקמן דף קיד [ע"ב] בד"ה רבי יהודה. ולענ"ד אין לחלק בין שולח לשולחין, דתרווייהו משמע לכתחילה, ועוד עכ"פ משום איסור גיד שרי עכ"פ לכתחילה.

שלימה אין חתוכה לא. רש"י כתב דירך שלימה משמע, והראשונים¹⁷ כתבו מפני שמקומה ניכר לא שייך אלא בשלימה¹⁸. ועפ"ז יש לתרץ מה שהקשיתי לעיל גבי יוסף, דלמה צריך לפרוע גיד הנשה בפניהם, הא מקומה ניכר, וכן הקשה בבית אברהם כהן, דאפשר היה רוצה לבשל הירך בחתיכות ולא שלימה, וא"כ לא היה מקומה ניכר.

דף טז, א. ואיבעית אימא משום דקא גניב ליה לדעתיה. במתנה נחלקו הפוסקים אם שייך גניבת דעת או לא¹⁹. ועיין במקום שמואל בחידושי ל"יור"ד סימן ס"ה שהאריך להוכיח, דבמתנה ג"כ גניבת דעת אסור. חדא, דהרי אמרינן בסמוך דאפילו גניבת דעת של דברים אסור, וכ"כ הרמב"ם [הל' דעות פ"ב ה"ו, הל' מכירה פ"ח ה"א] דאסור לדבר דברי פיתוי ושפת חלקות, וא"כ למה יגרע מתנה, אם אפילו דיבור כל דהוא אסור. וזו אינה ראייה, דדווקא לישראל י"ל דגניבת דעת של דברים אסור, אבל בנכרי אין

דאוסרת ובין הברייתא דמתרת, וכדבריהם נוטים דברי התוס' והרא"ש, והריטב"א מדייק מדברי שמואל דאפילו בנכרי גניבת דעת אסור, ועי' בתרומת הכרי סי' רכ"ו דמשמע מדברי רש"י דגם לפי הברייתא גניבת דעת בנכרי אסור.

17. הרשב"א, רא"ה, ריטב"א ור"ן, דלדעתם גם ירך חתוכה נקראת ירך.

18. ע"ע בתורת חיים דף קמא ע"ג.

19. הרמב"ן, רשב"א ור"ן תולים זה במחלוקת בין המשנה

גזירה שמא ימכרנה לישראל. מקום שמואל
בחדושי יו"ד סימן ס"ה.
אינהו הוא דקמטעו נפשיהו. עיין דינא דחיי
חלק עשין דף פח ע"ד [עשין עה הל' רוצח].

דף צה, א. אמר רב בשר כיון שנתעלם מן העין
אסור. עיין בארוכה תבואות שור דף קד, קו [סי' ס"ג],
בית יעקב שאלה קל"ח על כל הסוגיא, קהלת יעקב
דף נו ע"ב [מאכ"א פ"ח הי"ב], וע"ש. ועיין שונה
הלכות דף מא [סוף שחיטת חולין ד"ה אכתי].

נמצא ביד עובד כוכבים שאני. מרכבת המשנה
ח"ב פ"ח דמאכלות אסורות הי"ב והי"ג.

תשע חנויות כו'. עיין זבחים עג [ע"ב תוס'] ד"ה
ונכשינהו.

תשע חנויות כולן מוכרות בשר שחוטא. עיין
כריתות בלשון לימודים שער ג' סימן קצ"א, עיין שונה
הלכות דף מב [סוף שחיטת חולין].

נמצא בגבולין אברים נבלות חתיכות מותרות.
עיין להרמב"ם בפירוש המשניות דשקלים [פ"ז מ"ג],
דכתב דמיירי בעיר שכולה ישראל, ולהכי איכא
ליפלוגי, אבל בעיר שיש שם עכו"ם אסור, דהעיקר
כרב דבשר שנתעלם מן העין אסור. וקשה, דהא
משמע דרב אסר בשר שנתעלם מן העין, דחיישינן
לעורבים שהביאו מעלמא, וא"כ אפילו בכולה ישראל
אסור. ותו, דא"כ מאי מקשה הגמרא מיניה לרב כאן
אם בכולה ישראל מיירי, ואם המקשה לא הבין כך,
עכ"פ התרצן היה לו לתרץ כן, ולא היה רב צריך
למימר מותר משום נבילה. ואפשר לומר דהרמב"ם
סבר, דהשתא עדיין לא ידע הא דאמרינן לקמן דהיכא
דהתירא שכיה טפי, לא חיישינן דעורבים אייתו
מעלמא, ולהכי הוה מקשה מיניה, דאפילו בכולהו
ישראל נמי הוה סבר דחיישינן. אמנם לפי המסקנא
וודאי בכולהו ישראל לא חיישינן לעורבים, ולא ס"ל
כמו שכתבו התוספות בסמוך [ע"ב ד"ה אסיק], דגם
בסביבות אותה העיר היה כולה ישראלים, דוודאי דבר
דלא שכיה הוא, ומה דאמר רב מותר משום נבילה,
לאו פירושא דמתניתין דקמ"ל, אלא דינא קאמר, אם
אין כולה ישראל מותר רק משום נבילה, אבל השתא
הוה סבר דרב פירושא דמתניתין קמשמע לן. ועיין
מ"ש הרמב"ם בפירוש המשנה דמכשירין [פ"ב מ"ט],

שאינו סך, בוודאי לא יאמר לו כן, שהרי אם ירצה
לסוך יתפס כשקרן, ומשמע דאם היה מלא מותר,
אע"ג דיודע שאינו סך²⁰, דדווקא לסרהב בחבירו
ולהפציר בו הוא דאסור, אבל פעם אחת דרך כבוד
הוא ושרי²¹, וכ"כ בתורת חיים [קמא ע"ג, חולין].

איני, והא עולא איקלע לבי רב יהודה פתח לו
חביות המכורות כו'. וקשה, דהא אמרינן אם לכבודו
מותר, ובוודאי כאן היה נמי לכבודו של עולא מה
שעשה רב יהודה ולא לגניבת דעת. ואפשר דהך דאם
לכבודו קאי דווקא על בבא בתרייתא לסוך שמן מפך
ריקן, אבל בבכות הראשונות בכל ענין אסור²², וכן
בשו"ע בחו"מ [סי' רכ"ח ס"ז] לא הביאו רק על דין
זה. ובסם חיי בדרשות דף טו ע"ד כתב, דדווקא אם
יש שם בני אדם ושייך כדי לכבדו, אבל אם אין שם
בני אדם ולא שייך כדי לכבדו אסור. וקשה, כיון
דהגמרא לא ידע אם הודיעו או לא, וא"כ לא ידע הך
מעשה בבירור איך היה, א"כ הוה ליה לתירוצי נמי
דהוה בפני בני אדם וכדי לכבדו, ודוחק לומר דזה ידע
דשלא בפני בני אדם הוה, אבל זה לא ידע אם הודיעו
או לא.

ומעשה באחד ששיגר לחבירו חבית של יין
ושמן צף על פיה. בתורת חיים [קמח, א, חולין]
האריך להקשות כמה קושיות ומגיה הברייתא. ופירש,
דסבר שהוא של יין, וזימן עליה אורחים ומצאה שמן,
לפיכך חנק עצמו. ואם קבלה נקבל שכן מצא במסכת
דרך ארץ, אבל אפשר לקיים הנוסחא, כי מתנה היתה,
והשליח גופא לא ידע מה בתוכה, וכן דרך כמה
פעמים ששולחים ע"י אחר, ואין מגידים לו מה
שבתוכה, והוא סבר ששמן הוא וזימן עליה אורחים,
והשמן היה לסיכה ולא לאכילה, וא"כ לא היה יודע
עד שנכנסו האורחים אצלו. ולהרי"ף דגרס נכנס ומצא
פשיטא דאתי שפיר.

על דבר זה נהרגו ג' נפשות מישראל. עיין יעיר
אוזן נג ע"ב [מערכת המ' אות יח].

דף צד, ב. מפני שני דברים. עיין שונה הלכות דף
מא [סוף שחיטת חולין ד"ה ועוד יש לפרש].

רב אשי אמר כולה במקום שאין מכריזין כו'.
עיין על דברי רש"י ותוספות קהלת יעקב דף נו ע"ג
[מאכ"א פ"ח הי"ד].

20. וכ"כ הסמ"ע שם בסק"ו.

21. וכן העלו הב"ח, הדרושה והסמ"ע שם בחו"מ סי' רכ"ח.

22. הכסף משנה [הל' דעות פ"ב ה"ו] באמת תמה על הרמב"ם שלא הביא דין זה דלכבודו מותר בכל האופנים שהזכרו
בברייתא. הלב אריה אומר ממש הפוך מדברי רבינו, שבשאר האופנים פשוט שמוותר לכבודו, שאינו משקר ואינו עושה מעשה
מרמה, ורק כאן שעושה מעשה הנראה כמרמה צריכה הברייתא לחדש דמ"מ מותר.

תוספות ד"ה ובנמצא הלך אחר הרוב כו'. בגר שאבד בו כלאים לא ימכרנו לנכרי דילמא אתי לזבוני לישראל, אע"ג דמן הדין לא היה לנו למיחש דאזלינן בתר רובא. דבריהם מגומגמים מה כוונתם בזה, אם כוונתם דהיה לנו למיזל בתר רובא ולבטל, הא כבר כתבו הראשונים²⁴ דבהכי לא שייך ביטול כיון שכל אחד מותר בפני עצמו, והיתר בהיתר לא בטל, ודווקא איסור בהיתר בטל. ודוחק לומר דכוונתם דלא היה לן למיחש שיחזור וימכרנו לישראל, דהרי רובא דעלמא גויים נינהו, וא"כ גם אם יחזור וימכרנו, לגוי הוא דמזבן ליה ולא לישראל. ושוב ראיתי להרב חקרי לב בדף רח ע"ב [י"ד סי' קל"א להל' קונטרס הספיקות] שפירש דברי התוספות כמו שכתבתי, דה"ל למיזל בתר רובא דעלמא, ולדעתי הקלושה הוא דוחק בדבריהם.

וראיתי לו שם שהקשה מדברי התוספות הללו להרבנים האחרונים, שנתקשו למה בספק טריפה לא יחזור וימכרנו לגוי, דהרי ספק ספיקא הוא, ועיין מ"ש לעיל [נג, ב] בסוגיא דדרוסה בשם מהרי"ט, והרי כאן מוכח מהתוספות דס"ל דגזירה דרבנן הוא, ובאמת דמן הדין בלאו הכי שרי מטעם רוב, ע"ש בארוכה. והנה רבינו ברוך במרדכי דחולץ [סי' כ"א] לא ס"ל כהתוספות²⁵, ואי הוה ס"ל כהתוספות וודאי לא הוה קשה להו מידי, ולהכי נתנו טעם אפילו אי לא נאמר כסברת התוספות. ותו, דאטו כל מילתא דרבנן לא בעי טעמא, דאפילו אי נאמר דלא הלכו אחר הרוב, ובכמה דברים חששו למיעוט היכא דאית ליה טעם, כגון במים שאין להם סוף [קטו, א], מ"מ מטעם ספק ספיקא לא היה ראוי להם לגזור, ואי גזרו בספק ספיקא, א"כ בשאר מקומות נמי נגזור, ולהכי ביקשו האחרונים טעמים לזה דגזרו אף דאיכא ספק ספיקא, וע"ש בחקרי לב.

תוספות ד"ה הכא נמי כשנמצא ביד נכרי. עיין מה שכתבתי שם בזבחים [עג, ב].

דף צה, ב. אלא רב היכי אכל בשרא. זכרון יוסף ד ע"ד [אה"ע שאלה ה'].

אלא סעודת הרשות הואי. ופירש רש"י בת תלמיד חכם לעם הארץ. נראה דדקדק רש"י כן, דהא משמע דאף בלא ביאת רב היה שם סעודה, שהרי כתב רש"י ביומא טבא לגו, יו"ט להם בבית אושפיזם באותו לילה כשילינו, ואי ס"ד דהסעודה לכבוד

וגם שם דבריו צ"ע, ועיין מ"ש לקמן. ועיין חגיגה כא [ע"א תוס'] ד"ה האונן, דנראה דהיה להם הגירסא, דהגמרא מביא גם רישא דמתניתין נמצא בעזרה. מידי הוא טעמא אלא לרב. כללי שמואל שבתמים דעים דף כה ע"ג [פרק המס].

תוספות ד"ה ספיקו אסור כו'. אבל הכא ידוע האיסור בדוכתיה, וחנות המוכרת בשר נבילה וכו'. וכן כתבו התוספות בניזיר דף יב [ע"א ד"ה אסור], דאין איסור משום קבוע דאורייתא, אלא כשהאיסור ניכר במקומו, אבל אם נתערב לא. ועיין בחידושי הרשב"א בגיטין דף סד [ע"א] על האי סוגיא דניזיר, שלכאורה נראה שחולק על התוספות, וס"ל דאף בתערובות שייך קבוע²³, ועיין מה שהאריך בזה במהרי"ט חלק אבן העזר סימן י"ח. ובספר הכריתות [לשון למודים ש"ג סי' ר'] שם הביא ראייה, דאם נאמר אף שאין ניכר הקבוע אסור, א"כ יאסרו כל העולם בזריעה, מטעם נחל איתן דהוה ליה קבוע, אלא וודאי כיון דאינו ניכר במקומו לא חשיב קבוע. ובפליתי [סי' ק"י ס"ק יב] השיב עליו, וכי ידוע הוא דאיכא נחל איתן בעולם, ודילמא מעולם לא היה נחל איתן. ויש להביא ראייה דהיה נחל איתן, מדאמרינן בסוף סוטה [מז, ב] משרבו הרוצחנין בטלה עגלה ערופה, משמע דקודם לזה היה עגלה ערופה. ואע"ג דיש לדחות, דהכי קאמר בטלו עגלה ערופה, שתקנו כשימצא הרוג לא יביאו עגלה ערופה, וזה נקרא ביטול התקנה שתקנו, אבל לעולם אף מקודם לא היה ידוע להם אם היה נחל איתן, מ"מ דוחק הוא לפרש כן. ולרבי חנינא דאמר רוב וקרוב הולכים אחר הרוב [ב"ב כג, ב], ואין מביאין עגלה ערופה אלא בעיר היושבת בין ההרים, דבלאו הכי אזלינן בתר רובא דעלמא, וודאי בעלמא לא חיישינן לנחל איתן, א"כ לא קשה קושית בעל ספר כריתות. אמנם כבר יישבו זה המפרשים, ומ"ש בפלתי

דמסתמא היו בונים על נחל איתן בתים ומגדלים, הא וודאי לא מסתברא, חדא מי יימר דשרי לבנות, והרי לא התירו מלאכה אלא מה שאינו בגופה של קרקע, אבל מה שבגופה של קרקע אסורה, ועוד נחל איתן בשדה היה חוץ מן הישוב, ומי יבנה לו בית ומגדול רחוק מן הישוב הרחק מאוד מן האדם. ועיין עוד מה שכתבתי בסוף פרק א דיבמות [טז, ב] ד"ה בדוכתא דקביעי, ובניזיר יב [ע"א ד"ה האומר], ובשער המלך סוף ח"א [הל' מגילה פ"א הי"א], ובחקרי לב ח"ב [י"ד] סימן ק"ג בארוכה.

23. וכן גם דעת הרמב"ן, שכתב על הא דאמר לשלוחו צא וקדש לי אשה דאסור בכל הנשים, הוא משום קבוע ומדאורייתא אסור.

24. ראה תוס' שם בנדה ד"ה הבגד.

25. לדעתו אף דיש צד להתיר בס"ס, מ"מ לכתחילה אינו רשאי לעשות מעשה.

בעומד ורואה, דא"כ אמאי אברים נבלות, ונהי דמשנה דמכשירין אפשר לאוקמיה בעומד ורואה, וכן פירשו הרע"ב והר"ש כן אליבא דרב, אבל נמצא בגבולין אי אפשר לפרשה, אלא כמו שפירש הרב עצמו מותרת משום נבילה²⁶. ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא דחסר בדברי רש"י, והך עומד ורואה לא קאי אלא על מתניתין דמצא בה בשר, ותירץ דמשום נבילה חסר ברש"י. ושוב ראיתי ביצחק ירנן תמה על רש"י והניחה בצ"ע, ע"ש בדף פה [הל' מאכ"א פ"ח הי"ב]. ועיין מה שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה דמכשירין, דמוקי לה משום טומאה וטהרה, ובחזון נחום שם הקשה עליו דהוא נגד הגמרא. וביצחק ירנן כתב דלמסקנא דגמרא לא צריך להאי תירוצא, דהוא דוחק, אלא דמתניתין מדינא דאורייתא קאמר, ורב מדרבנן, ע"ש. ונראה דכוונתו דרב הוא דגזר הך גזירה, ואין נראה כן, דהא רב תירץ גופא למתניתין דמותרת משום נבילה, ופירש רש"י דלאו וודאי איסור הוא אלא ספק ולא לקי, ומיהו באכילה אסור, ולרמב"ם פשיטא דבלאו הכי אינו אסור אלא מדרבנן [אבות הטומאות פ"ב ה"ט], דכל ספק אינו אסור אלא מדרבנן, ומיהו הכא הוה כאיקבע איסורא, דהא וודאי יש בשר טריפה בעולם, מיהו אפשר לדון בזה משום קרובה דהולכין אחר הקרוב, מיהו בשר טריפה הוי הרוב. ועיין בפרי חדש.

תוספות ד"ה אסיק תרין כו'. אי לא אסיק אלא חד לא היה אוסר. הפר"ח הקשה על התוספות מהירושלמי, דמוכח משם דאפילו בחד אסור, דחיישינן שמא זה נאבד והביא אחר. ומסגנון הירושלמי וודאי נראה דתלמודא דידן חולק עליו, וס"ל דדווקא בתרי אסור. עוד הביא הפר"ח מירושלמי דיבמות [פט"ז ה"ו] מי שנשבע במים שאין לו סוף והעלו אבר ממנו, דאם אין להם טביעות עין אשתו אסורה. וי"ל דהתם שאני, כיון דלא אסקיה כמו שנפל, וודאי איכא למיחש טפי. ותו, דהתם לא עדיף מאילו מצאו כל גופו ואין לו בהם טביעות עין אסור, ובעל כרחך צ"ל דהתם בלאו הכי החמירו במים שאין להם סוף. ועיין בעץ חיים פרשת שלח דף פד ע"ד.

תוספות ד"ה לא עלים רב עיניה מיניה. דדילמא רוב טבחים נכרים היו שם. כתב הרא"ש [סי' כ'], דלרב אפילו בבהמה שלימה חיישינן, כדמוכח מהאי עובדא דבהמה שלימה הוה, וחומר איתירא הוא. ובתורת חיים כתב עליו דאין ראיה, דהכא ברוב טבחי גוים הוה, וא"כ איכא למיחש שהגוים החליפוה, אבל לעורבים וודאי לא חיישינן בבהמה שלימה. וכן כתב

האורחים, א"כ בוודאי לכבוד רב היו עושים סעודה, ומה היה צורך לסימן במברא, אלא וודאי דהסימן היה דבלאו הכי יש שם סעודה אף שלא לכבוד האורחים. ולפי זה מה שכתב המגן אברהם [או"ח] סימן של"ג סק"ה דסעודת אורחים מיקרו סעודת הרשות, דהרי רב שהיה אורח שם מיקרי סעודת הרשות, והביא ראיה מדברי רש"י, ואדרבה דברי רש"י איפכא מוכיחים, דמה צריך היה לרש"י לומר בת תלמיד חכם לעם הארץ, דילמא סעודת הרשות כמשמעו שזימן מאנשי העיר ולא היו אורחים, דזה בוודאי מיקרי סעודת הרשות, אלא וודאי דקשה לרש"י, דאם כן למה לא אכל רב שם, כיון דהיה אורח וודאי הוה סעודת מצוה, והא דרב לא אכל מסעודת הרשות היינו בעירו, דלא הוה סעודת מצוה כמ"ש הב"י שם, אבל כשהוא כאורח נטה ללון, דאפילו באחר הוה סעודת מצוה, מכל שכן רב, ולהכי פירש רש"י דהיתה סעודת בת תלמיד חכם לעם הארץ, ולהכי לא אכל רב, דחשש שמא יאמרו דלהכי אכל רב, כי הוא סבר דאפילו בת תלמיד חכם לעם הארץ הוי סעודת מצוה ולכן נמנע לאכול, אבל לולא זאת בסעודת רשות דעלמא לא היה נמנע, כיון שעכ"פ הוה סעודת מצוה בשבילו. ושוב ראיתי בחזון עובדיה דף יז [פר' וירא ד"ה וכתב הר"ב מגן אברהם] בשם חכם אחד, שנחלק על הרב מגן אברהם על האופן שכתבתי, אלא שהוא תלה בטעם אחר, כיון שעיקר הסעודה נעשית לרשות, לא מיקרי בשביל האורח סעודת מצוה. ולענ"ד זה דוחק, דלמה יגרע הסעודה בשביל כך, הא עכ"פ מצוה עבדי. ומה שהקשה מהא דאמרינן [ברכות סד, א] כל האוכל מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו השכינה, י"ל דהיינו אצל תלמיד חכם בביתו, אבל כשאוכל אצל אחר ואינו אורח לא אמרינן כן, דהרי אמרינן בגמרא [פסחים מט, א] דתלמיד חכם לא ירגיל סעודתו אצל אחרים, וכיון דשלא כדין עבד והוה בזיון לתורה, לא מיקרי כאילו נהנה מזיו השכינה. ועיין בחות יאיר [סי' ע'].

שדר ליה תליסר גמלי ספקי טריפתא. עיין ב"ב קלג [ע"ב תוס'] ד"ה עליתא.

אל תהי שוטה, בחרוזין הרי זה סימן. בבא מציעא כג [ע"ב תוס'] ד"ה מחרוזות.

האידנא דהתירא שכיח טפי. מכריע סימן ס"ז. אתא לקמיה דרב הונא. וכתב רש"י דלא קיימ"ל כרב ורב הונא, אלא סמכינן אמתניתין דנמצא בגבולין, ואע"ג דשנינהו בעומד ורואהו, שינויי דחיקי נינהו. דברי רש"י תמוהים, דהא אי אפשר לאוקמיה מתניתין

הניחוש, שהוצרכו לדחוק ולומר דאין מוקדם ומאוחר, ובחד ענינא אמרינן בפסחים [ז, ב] מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר, עדיפא הוה להו לשנויי דהך מאן דאמר סבר דאליעזר לא דיבר. וצ"ל דהתוספות לא ס"ל כרש"י דבמעשה בלא דבור לא הוי ניחוש, והא דרב בדק במברא, לאו דעשה מעשה על כך, אלא דלעולם הוה אזיל, וא"כ קשה על מהרש"א דמשמע מיניה דרש"י ותוספות בחדא שיטה אזלי. וי"ל דהתם גבי אליעזר שאני דהוה מתפלל להקב"ה, ובתפלה צריך שיוציא בשפתיו, וא"כ היה דיבור ממש.

ולפי זה מה שכתבו המפרשים דבמעשה סיפר שהיתה הנתינה לבסוף, י"ל דבסיפור אין מוקדם ומאוחר, דמאי חזית דבמעשה אין מוקדם ומאוחר, ובסיפור נכתב כתקנה, דילמא להיפך. ובזה אפשר לתרץ מה דקשה בפסוק, כי במעשה לא כתב אל לבו, ובסיפור כתב אני טרם אכלה לדבר אל לבי, דקשה, למה ליה למימר להו דעל לבו היתה. אמנם אפשר לומר לפי שיטת מהרש"א, דוודאי אליעזר דיבר ממש, והוא סבר בן נח אינו מצוה על הניחוש ואפילו בדיבור שרי, אמנם כשסיפר להם המעשה כתקנו שהיתה הנתינה תיכף, חשש שמא הם סוברים דבן נח מצווה על הניחוש וא"כ איך ניחש, לזה אמר אל לבי, כלומר שבמחשבה היה ולא דיבור, וא"כ אין כאן ניחוש כלל. ועיין בתועפות ראם דף עח ע"ג [סדר קדושים ד"ה לא תנחשו], דנראה דלא ראה דברי מהרש"א.

אמנם בעיקר הדבר אי הך דאליעזר ניחוש הוה או לא, נחלקו הרמב"ם והראב"ד [הל' עכו"ם פ"א ה"ד]. ועיין במפרשי הרמב"ם, ובמרכבת המשנה ח"ב פ"א דעכו"ם ה"ד. ועיין בארוכה על הסוגיא והרמב"ם גופי הלכות סימן תכ"ח [פ"ד כללי אות נ' כלל תכ"ח], חזון עובדיה כט ע"ד, ל [פר' חיי שרה ד"ה ומצאתי].

דף צו, א. אמינא טביעות עינא עדיפא. במלך שלם ח"ב דף עג ע"ב [חולין] הקשה, דאדרבה מהאי סוגיא מוכח דסימנים עדיפא מטביעות עין, דהרי בתחילה שאלו אם יש להם סימנים, משמע דהיה ניחא להם יותר להתיר ע"י סימנים מע"י טביעות עין, ע"ש. וזו אין ראייה, דשכיח טפי שאדם יכיר בסימנים מע"י טביעות עין, ובפרט בחתיכת בשר, ולכך שאלו תחילה על סימנים, דמסתמא יכירו ע"י סימנים ולא בטביעות עין דלא שכיח, אמנם כשהשיבו שאין להם סימנים, הוצרכו לשאול על טביעות עין. ועיין בזכרון יוסף דף סב ע"ד [אהע"ז שאלה ה'], ועיין גיטין כז [ע"ב תוס'] ד"ה ודווקא.

הש"ך [סי' ס"ג סק"ו], דלפי מה שכתבו התוספות דברוב טבחים גויים הוה, א"כ אין ראייה. ולענ"ד אין מוכרח בכוונת התוספות דסברי דחיישינן דגויים החליפה, אלא כוונתם דאין להוכיח דבשר שנתעלם מן העין אסור, דחיישינן לעורבים אפילו ברוב ישראל, דהם הביאו מגויים, דדילמא הכא ברוב טבחי גויים ולהכי חיישינן לעורבים, אבל אי הוה רוב ישראל לא חיישינן לעורבים, ועכ"פ אף להתוספות החשש הוה מעורבים ואפילו בבהמה שלימה²⁷. אמנם אע"פ שאין ראייה מדברי התוספות דלא ס"ל כהרא"ש, מ"מ הדין עם הרב תורת חיים והש"ך, די"ל כיון דבלאו הכי מוכח דהכא רוב טבחי נכרים הוה, דאם לא כן היה מביא הגמרא ראייה ממנו, א"כ י"ל דבאמת הכא לאו משום חשש עורבים הוה, אלא משום שנכרים החליפו, וא"כ אין ראייה להרא"ש. ויותר נראה כמ"ש בתבואות שור, דעיקר ראיית הרא"ש דאפשר להחליף בהמה שלימה ולא יכירוה, ובזה אין חילוק בין שהחליפו עורבים או נכרים, וא"כ עכ"פ שפיר מייתי הרא"ש ראייה, דאפילו נימא דמשום החלפת נכרים הוה, עכ"פ מוכח דגם בהמה שלימה אפשר שלא יכירוה. ועיין קהלת יעקב דף נז ע"א [מאכ"א פ"ח הי"ג].

תוספות ד"ה כאליעזר עבד אברהם כו'. וי"ל דהאי תנא סבר שלא נתן לה הצמידים עד שהגידה לו. ופירש מהרש"א דמאן דסבר דבן נח מוזהר על הניחוש, אליעזר לא ניחש כלל, כי לא נתן עד שידע בת מי היא. ומיהו רב דאמר בהאי לישנא כל ניחוש שאינו [כאליעזר], מוכח דס"ל דאליעזר וודאי ניחש. והא דסמך רב אמברא, ופירש רש"י אי בקושי בא לא אזיל, התם שאני דלא דיבר, דכל דעבד ועשה בלא דיבור לא הוי ניחוש, כמ"ש האחרונים גבי תרנגולת שקראה כתרנגול [שבת סז, ב]. והקשה ספר בית דוד חיו"ד סימן צ"ד, דא"כ מאי הקשו התוספות מאליעזר, נימא דהתם נמי מעשה בלא דיבור הוה, דהרי כתיב [בראשית כד, מה] טרם אכלה לדבר אל לבי, ע"ש, ואע"ג דכתבו התוספות בסוף פרק המפקיד [ב"מ מג, ב ד"ה החושב] דבכל מקום דאמרינן מחשבה של פיגול, וכן החושב לשלוח יד בפקדון, היינו דווקא בדיבור, אבל במחשבה לחוד לא קרי דיבור, מ"מ שאני התם גבי אליעזר דהרי כתיב בפירוש לדבר אל לבי, וכיון דכתיב אל לבי משמע וודאי שהיה במחשבה בעלמא. ועוד כיון דלא היו אחרים אצלו, א"כ למאן דיבר. ובוודאי לרב דאמר ניחוש ממש היה, צ"ל שדיבר גם כן לפי שיטת מהרש"א.

אמנם למאן דאמר דס"ל דבן נח מצוה על

27. כן העירו גם הדגול מרבכה והבית מאיר על דברי הש"ך.

בר פיולי הוה קאי. עיין קהלת יעקב נד ע"ג [מאכ"א פ"ח ה"א].

אכלו ואין בו כזית. חקרי לב ח"ב דף צו [יו"ד סי' ס"ב להל' תערוכות].

תוספות ד"ה מכלל דשייר דרבנן. מגילת ספר לאוין [פ"א] לח ע"ב.

מאי טעמא דרבנן, בריה בפני עצמה היא. עיין זבחים קו [ע"ב תוספות] ד"ה מה לשרצים, מכות יז [ע"א תוס'] ד"ה ורבנן.

תוספות ד"ה מאי טעמא דרבנן בריה הוא כו'.

וא"ת מ"ש דאבר מן החי כו'. משמע דפשיטא להו דאבר מן החי קרוי בריה, וכ"כ הרא"ש והטור [סי' ק"א] דאבר מן החי בריה הוא ולא בטל. וזה ימים רבים נשאלתי על זה, דלמה קרוי אבר מן החי בריה דלא לבטל, בשלמא בכולהו אחרנא נחא משום דחייב ולקי עליהם בכל שהוא, אבל באבר מן החי דבעי כזית, א"כ למה להוי בריה, ואמת דאמרין לקמן [קב, א] במשהו בשר גידים ועצמות דחייב, הרי עכ"פ צריך צירוף כזית בעצם, אבל במשהו לא מחייב, וא"כ אינו דומה לשאר דיני בריה. וכן מה שהביאו התוספות לראיה הך דצפור טהורה בחייה כל שהוא, מוקי ליה הגמרא במשהו בשר גידים ועצמות דמצטרף לכזית, הא אין בו כזית כלל אפילו עם העצמות אינו חייב. ועיין בספר התרומה [סי' נ'] שהעתיק דברי התוספות ממש, והיה נראה מן התוספות וספר התרומה דס"ל אפשר דבצפור טהורה חייב בכל שהוא, אע"פ שאין בכולו כזית אפילו עם העצמות, אמנם לא ידעתי ליישב לפי זה לשון הגמרא לקמן, וגם לא ראיתי מן הפוסקים שחולק בזה גבי צפור טהורה. ובעל כרחך צ"ל, דהתוספות והרא"ש ס"ל נהי דהתורה כתבה אכילה, דבעי שיאכל מן אבר שיש בו כזית בכללו, דאי לאו הכי לא מיקרי אבר כלל, אבל בוודאי אי הוה מיקרי אבר הוה מחייב בכל שהוא, וכיון דעיקר הטעם דבעי כזית היינו דלתקרי אבר, ואע"פ שאכילה בעצמה אין בו כזית, הרי זה חייב על כל שהוא, כמו שאר בריה דחייב על כל שהוא, דאם לא כן למה יתחייב, אי משום דעצם משלימו, מה בכך, הרי משום טומאה לא מחייב כדכתב רש"י לקמן, וא"כ כיון דאחשבה רחמנא ליחייב עליה בכל שהוא בשר, ולכן לענין ביטול ג"כ לא בטל³⁰.

אמנם לא ראיתי לשאר הראשונים שכתבו כן, דאבר מן החי קרוי בריה, ושוב נדפס חקרי לב ח"ב [יו"ד], ובסימן ס"ב מספרו האריך בזה. ובתחילה עלה

תוספות ד"ה ולא מהדרינן בטביעות עין כו'. דברי התוספות מגומגמים. ונראה, דבקושייתם הוה ס"ל דטביעות עין המוזכר הכא, היינו טביעות עין גמור, ולהכי הוקשה להם מאי ראייה, דהא גם אבידה מהדרינן בטביעות עין במקום דליכא למיחש למשקר. אמנם בתירוצם סברי, דלעולם לא הוה מסופק דטביעות עין גמור הוה כסימנים, רק בטביעות עין כל שהוא הוה ס"ל דלא עדיף כסימנים, כי לאו כלום הוא, אמנם השתא דמוכח דאפילו בטביעות עין כל שהוא סמכין עליה לאיסורא, א"כ מילתא היא, א"כ י"ל דעדיף אפילו מסימנים, אע"ג דלא מהדרינן עליה אבידתא. אמנם קשה הראיות שהביא הגמרא, וודאי משמע דטביעות עין גמור מיירי, דטביעות עין דקלא נראה דהוה טביעות עין גמור, וכן הא דקטלינן ע"י טביעות עין, וודאי מיירי בטביעות עין גמור, דבטביעות עין כל שהוא וודאי לא קטלינן עליה. וצ"ל דהכי קאמר, השתא דאמרת ואפילו טביעות עין כל שהוא מילתא היא, א"כ טביעות עין גמור עדיף מסימנים. ואי נמי דאפילו בטביעות עין כל שהוא מחזירים אבידה לתלמיד חכם, וכמו שכתב הריטב"א²⁸.

ובמלך שלם [עג ע"ב – חולין] הקשה, דהא הך בשר שנתעלם מן העין חומרא בעלמא, וכמו שכתבו התוספות לעיל בד"ה בחרוזים, דאפילו בסימן כל שהוא דלא סגי באבידה הכא סגי, ע"ש. ונראה דהתוספות לא ס"ל כרש"י דהך דרב הונא משום בשר שנתעלם מן העין הוה ומשום חומרא, אלא היה במקום שרוב נכרים, כיון שנאבד מדינא אסור, ואפי' הכי סגי בטביעות עין כל שהוא. ועיין בזכרון יוסף [שם], ובתבואות שור דף קו [סי' ס"ג].

תוספות ד"ה פלניא דהאי סימנא כו'. וכן אם נשאת ע"פ ע"ד אחד כו', ואע"פ שבעלה הראשון נודע שהיה. לשון אע"פ מגומגם, דמשמע דלא מיבעיא אם לא נודע שבעלה הראשון מת בשעת זנות, דוודאי לא קטלינן לה, וקשה, דהרי ממה נפשך אשת איש היא²⁹, ובקושיא כתבו התוספות ואפילו נתברר ע"י עדים, דהתם ניחא, דהוה סברי התוספות דקטלינן לה. ובעיקר דין התוספות לא ראיתי להראשונים שהביאו זה דבכי האי גוונא לא קטלינן, ובעד אחד כיון דעיקר טעמא הוא דאשה דייקא ומנסבה, והוה כהוראת פיה והחזיקה עצמה לפנויה, והרי קיימ"ל [קידושין פ, א] דסוקלין ושורפין על החזקות. ועיין מה שכתבתי ביבמות [פח, ב], ובדברי אמת בקונטרסים [דף מג, קונ' ששי].

28. ודלא כתוס', ועי' רש"ש.

29. ברש"ש ומראה כהן הגיהו אם בעלה הראשון.

30. הראש יוסף כיון גם הוא לדברי רבינו בבארו למה אבר מן החי נחשב בריה.

מירוח כיון דעכ"פ אין רשאי לאכול עד שיפריש ממנה תרומה, הרי שפיר מיקרי חל עליה איסור תרומה. אמנם קשה, אי מהאי טעמא בתרומה לא חשיבי חטה בריה, משום דאינה אסורה מתחלת ברייתה, א"כ למה לענין טבל חשובה חטה בריה לר"ש, הרי לענין טבל ג"כ אינו נוהג בו עד שימרח³². ונראה דהתוספות ס"ל דוודאי לענין להתחייב עליה משום בריה, לא בעי זה לר"ש שיהיה אסור מתחלת ברייתה, דאפילו אינה אסורה מתחלת ברייתה נמי ראוי לחייב, כמו דכל שהוא לר"ש חייב עליה, הוא הדין חטה נמי לחייב עליה, ורק דלא ליבטל כדין בריה בעי שיהיה אסור לר"ש מתחילת ברייתו. וטבל לר"ש נמי הא דלא בטל לאו משום בריה, אלא משום דבר שיש לו מתירין, או משום דכהיתרו כן איסורו. ועיין בחקרי לב שהאריך בזה, ולבסוף הניח בצ"ע.

דף צו, ב. דפשיט איסוריה בכוליה ירך. עי' לקמן קלד [ע"ב תוס'] ד"ה הזרוע.
תוספות ד"ה ורבי יהודה אכילה כתיב ביה. עיין בחקרי לב ח"ב דף מז [יו"ד סי' ל"א להל' אמ"ה], ודף צה [יו"ד סי' ס', ס"א להל' תערובות], ריח שדה בדרושים ב ע"א.
ירך שנתבשל בה גיד הנשה. כל הסוגיא ורש"י ותוספות זכרון יוסף קיג [חידושים ודרשות].

תוספות ד"ה אם יש בה בנותן טעם כו'. ולפירוש רבינו אפרים כו' אלא בבשר וחלב כו'. זה קאי אלמעלה דצריך כנגד הקליפה, וגם מה שכתבו בתר הכי לרבינו אפרים [משמע קצת וכו'], לא ניחא, דוודאי מצרף הכל לבטל, וכן נראה מהגהות הרא"ש, ועיין במהר"ם לובלין³³. ומה שהביאו מסוגיא דכל הבשר לא שנו אלא שניער וכיסהו, ליתא כן בכל הסוגיא³⁴, אלא נראה דברי רבי מאיר בשלא ניער וכיסה, ודברי חכמים בשניער וכיסה. ובמטה אפרים דף כח [הל' מאכ"א פ"ט ה"ו] הבין, דכוונת התוספות לאותו הסוגיא והיה כן בגירסתם, ופירש לא שנא על פלוגתא דרבי יהודה ורבנן קאי, ורבי יהודה אסר אפילו ניער וכיסה מטעם דשמא לא ניער יפה, והוקשה לו לפי זה דמאי קאמרי התוספות לפירוש ר"י, דהוא הדין דהוה מצי למימר לא שנא אלא בחתיכה מקצתה ברוטב, וא"כ איך פליג רבי יהודה. עוד הקשה, דאמאי

על דעתו, דהתוספות לא כתבו כן אלא לפי הוה אמינא דגמרא לקמן, דהוה סבר דלקי עליה בכל שהוא, אמנם לפי האמת דבעי כזית לא הוי בריה. וכבר תברא הוא לגזיזא, דמדברי התוספות דזבחים [עב, א ד"ה וליבטלון] לא משמע כן, ולבסוף לא העלה בידו דבר ברור ליישב דברי התוספות. ואף הוא כתב, דמשאר דברי הראשונים לא נראה כן דס"ל דאבר מן החי בריה הוא. ועיין מה שכתב בפרי תואר ובפלתי בסימן ק', דמשמע נמי דפשיטא להו דהוי בריה, מהאי טעמא כיון דחייב אמשהו בשר גידים ועצמות. ועיין על התוספות בארוכה בחקרי לב [ח"ב] בסימן נ"ז בדף פז, ובסימן נ"ט, ובסימן ס"ב בדף צה, ובחות יאיר סימן ק"ס.

ושוב ראיתי בריח שדה בדרושים דף א ע"ד שהקשה קושיא זו על התוספות, דאיך הביאו ראייה מצפור טהורה, דהא בעי כזית. והביא ראייה מתוספות עצמם, שכתבו לקמן [קב, ב ד"ה אבל] דהך משהו דרישא לא הוי כמשהו דסיפא, דברישא בעי כזית. וחכם אחד השיב לו כתירוף שדחה בחקרי לב, דהתוספות כתבו כן לפי הוה אמינא, והמחבר דחאו. עוד תירץ מעין התירוף שתרצתי אני, וגם זה המחבר דחאו, ובאמת הך דחיה יש ליישב, ע"ש בארוכה. ומהרש"א ג"כ נראה שבא לתרץ זאת הקושיא, אבל אחר המחילה דבריו דחוקים, דהשתא דכתיב אכילה נימא דלא הוי בריה.

באותו הדיבור. ור"ש דחשיב חטה בריה היאך תרומה עולה בק"א. עיין בתשובת הרשב"א סימן תר"ס שהשואל הקשה לרשב"א קושיית התוספות. והוא תירץ לו בחד תירוצא, דלר"ש לא שייך דין בריה לענין ביטול, דאין חילוק בין בריה לשאר דבר, דא"כ כל דבר לא לבטל כיון דאיסורו בכל שהוא³¹. ואפשר התוספות לא ניחא להו בהכי, דהא עכ"פ יש חילוק לענין קרבן לר"ש. ועיין מה שהאריך בזה בחקרי לב ח"ב דף פח [יו"ד סי' נ"ז להל' תערובות].

באותו הדיבור. אבל תרומה מותר עד שימרח. ומשמע לכאורה מן התוספות דכשמירח חל עליה איסור תרומה. והא ליכא למימר, דאע"פ שמירח, לא חל עליה איסור תרומה כל כמה שלא הפרישה, רק איסור טבל הוא דחל עליה. וצ"ל דכוונת התוספות, דקודם מירוח אין ראוי להפריש תרומה, אבל לאחר

34. ראה בתוס' הרא"ש שכתב: ולפירוש הקונטרס דלקמן בפ' כל הבשר ניחא, גבי טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר חתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת כל החתיכות כולן כשלא ניער וכיסה, אבל ניער וכיסה עד שתתן טעם ברוטב ובקליפה ובחתיכות, ופי' בקונטרס דכי ניער וכו'.

31. סברא זו העלו גם רעק"א בתוספותיו על המשנה במכות יג, א והחות דעת ביו"ד סי' ק' סק"ה.

32. גם רעק"א ערר קושיא זו ונשאר בתימה.

33. שמ"משמע קצת" מתחיל דיבור חדש שלא קשור למעלה.

לא כן למה נקט כרותח, אבל לפי האמת דיש חילוק בין צלי למבושל, י"ל דנקט כרותח למעוטי מבושל. ושוב ראיתי דמהרש"ל בים של שלמה [סי' כ"ח] כתב כמהרש"א, ובלשון לימודים [כ ע"ד, יו"ד סי' כ"ג] דחאו כמ"ש, ועיין עדות ביעקב סימן ג'.

דף צז, א. ליטעמיה קפילא ארמאה. וכתב רש"י ואשמעינן דמותר לסמוך עליו לפי תומו, ולא יודיעוהו שצריכין לסמוך עליו בדבר איסור והיתר. במסיח לפי תומו בעגונה, דעת הר"ן בתשובה [סוף סי' ג'] דכל שאמר הגוי מבלי הקדמה, ונראה כמתכוין להעיד, לא הוי מסיח לפי תומו, והריב"ש [סי' שע"ז, ש"פ] נחלק. ומהר"א חנניה בשו"ת פני משה ח"ב סימן כ"ז כתב להביא ראיה מסוגיא זו, דהרי בעל כרחך צריכין להודיע לו שרוצים לידע דעתו, אלא שאינו יודע שסומכין עליו לענין איסור והיתר, ואפי' הכי הוי מסיח לפי תומו, אע"פ שמתכוין הוא להגיד דבר זה בפרטות. והרב פני משה דחה ראיה זו, דגבי עדות אשה בעל כרחך להעיד קא מכוינ, אבל הכא שואלים אותו על דבר אחר, דרך משל, מה טעם יש בתבשיל כדי לזמן אורחים, ותשובתו הוא על זה, וא"כ אינו מכוינ להעיד, רק הוא משיב על מה ששאלוהו. בשער אפרים דחה תירוץ הרב פני משה, ע"ש בדף סט ע"א [שאלה ק"ג], ואין דבריו מוכרחים.

אמנם לכאורה י"ל דהר"ן לשיטתו אזיל, שהוא פירש כאן דדווקא קפילא בעינן, והטעם דהוא אומן ולא מרע אומנותו, ולא בעינן מסיח לפי תומו, דאדרבה אם הוא יודע שסומכין עליו לא מרע עצמו טפי, וכיון דאין כאן מסיח לפי תומו כלל, לא קשה להר"ן מדי. אמנם עכ"פ להסוברים דבעינן דווקא מסיח לפי תומו, עדיין קשה קושית הרב מהר"א חנניא על הר"ן (אם לא נתרץ כתירוץ הרב פני משה). אמנם יש לומר דהמצריכים מסיח לפי תומו בעי נמי קפילא, וא"כ י"ל דאף דבחד טעם לבד לא סגי, מ"מ בהצטרפות שני טעמים, דהוא אומן דלא מרע נפשיה, וגם מסל"ת ואינו מכוון להעיד עכ"פ לענין איסור, אלא מכוון להעיד לשאר דברים מה שהוא מענין מלאכתו, ולהכי שפיר נאמן, מה שאין כן בעדות אשה. הן אמת שהאחרונים נחלקו בזה בדעת רש"י, אי סגי במסיח לפי תומו לחוד או בעי קפילא נמי, ודעת מרן מהר"י קארו בב"י [סי' צח ס"א] נראה דס"ל דרש"י לא בעי קפילא, וכן דעת הרא"ש. אמנם כבר תמה על זה מהר"ש חיון בביאורו בבני שמואל, דוודאי הרא"ש ורש"י בחדא שיטה אזלי ובעי נמי

לא הקשה תוספות קושייתם על המשנה דקתני נייער את הקדרה, ולא קתני מקצתה ברוטב, ע"ש. ולענ"ד קשה הדבר כי התוספות היה להם גירסא אחרת שם בגמרא, כי בכולהי סוגיא מוכח שם דגרסינן נראים, ורבי יהודה ורבנן פליגי, וכן מוכח מדברי התוספות עצמן שם, וכן נראה מדברי כל הראשונים. ולכן היה נראה דכוונת התוספות באמת על המשנה דשם ולא על סוגיית הגמרא, דבמשנה הוה מצי למימר במקום נייער את הקדירה היה מקצתה ברוטב, אע"ג דלישנא דלא שנא שכתבו התוספות מגומגם. ועיין על התוספות לשון לימודים חיו"ד דף כ [הל' בשר בחלב סי' כ"ג].

תוספות ד"ה אבל נצלה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד כו'. ודקדק בלשון לימודים חיו"ד [שם] דאמאי הוצרכו להכריח דליכא למיטעי, דא"כ למה לי נתבשל, דמשעת מליחה נאסר, דמליח הרי הוא כרותח דצלי, ותפוק ליה דאי אפשר לומר דהוה אמינא אפילו נצלה, דהא מאידך דשמואל נפקא דקאמר מליח הרי הוא כרותח דצלי, כבוש הרי הוא כמבושל [לקמן צז, ב]. אלמא דחלוקים הם בדינם, דצלי בקליפה או בנטילה ומבושל בששים, וא"כ הך דשמואל דאמר לא שנא אלא נתבשל למה לי, ע"ש. ועיקר קושית דהתוספות הוה להו להקשות בקצרה, דמאידך דשמואל הוה ידעינן לה, ולמה לי הך דשמואל, ובאמת קושיא זו לא מתורצת בתירוץ התוספות. אמנם התירוץ פשוט, דמאידך דשמואל לא ידעינן לה, דהוה אמינא דדווקא בכחוש יש חילוק, אבל הכא משום שומן הגיד לאסור כולו, קמ"ל דאפי' הכי קולף עד שמגיע לגיד ואין כולו נאסר.

תוספות ד"ה עד שמגיע לגיד כו'. וכתב מהרש"א על פי מסקנתם, גם מליח אוסר כדי נטילה, דהרי מליח כרותח דצלי ממש, כנראה מדבריהם לעיל. ונראה שכוונתו למה שהוכיחו דנצלה לא [נאסר], דאי ס"ד נצלה נמי נאסר, ומאי קושיא, דילמא ממליחה לא נאסר כולו, אבל מצלי נאסר כולו, אלא וודאי דאין חילוק בין מליחה לצלי. ואי משום הא לא איריא, דהא בלאו הכי קשה, אם נאמר דמליח וצלי אין שוים, א"כ למה אמר מליח כרותח [דצלי], וצ"ל דאתי למעט מבושל דלא להוי כמבושל, אבל עכ"פ כצלי ממש נמי לא הוי. אמנם אם נאמר דצלי גופיה אסר כמו מבושל, א"כ למה אמר כרותח דצלי, דהא אין חילוק בין צלי למבושל, וא"כ התוספות שפיר הקשו להך הוה אמינא דצלי ג"כ נאסר כולו, ואין חילוק בין צלי למבושל, א"כ בעל כרחך צ"ל נמי דמליח נמי ג"כ אסור, דאם

תרומה, לא יבשל בה חולין. עיין ע"ז סט [ע"א תוס'] ד"ה סבר לשעורי.
אמור רבנן בטעמא. תבואות שור דף קו [בכור שור], ראב"ן סימן כ'.

תוספות ד"ה אמר רבא כו'. חיטה בתרנגולת רותחת בפסח היה מצריך להשהותה כו'. נ"ל דצריך להיות היה מתיר להשהותה וקאי על התרנגולת, אבל החיטה וודאי אסור להשהותה, דהרי וודאי חמץ הוא, וכן הוא במרדכי [פסחים רמז תקנ"ג], והביאו ב"י באו"ח סימן תס"ז [אות י], ובסימן תס"ז [שם] הביא בשם התוספות כאן כמו שהוא לפנינו. ועיין על התוספות לשון לימודים חיו"ד דף יא ע"ד [הל' בשר בחלב סי' י'].

דף צו, ב. מליח כרותח. עיין ראב"ן יו"ד ע"ב [סי' י"ד], ועי' לקמן קיב [ע"א תוס'] ד"ה הני מילי דאינו נאכל.

כבוש כמבושל. וכתב רש"י כבוש בחומץ ותבלין, וכבש בהן איסור והיתר. ומשמע דלא שייך לרש"י כבישה בענין אחר³⁶. והראשונים³⁷ וגם האחרונים הקשו ממתניתין דשביעית [פ"ז מ"ז], חרובין שכבשן ביין וכן וורד שכבשו בשמן, ומוכח התם דכבישה שייך בשאר דברים, אף שאינו דבר חריף. ובשמן קצת האחרונים תירצו דהוה [דבר חריף], והביאו ראה מסוף פרק אין מעמידין³⁸, ועיין מ"ש שם³⁹. וכבאר יעקב דף כט [או"ח ד"ה הנה בענין ציר], תירץ, דהכא בכבש איסור והיתר, וא"כ צריך שיהיה מבליע ומפליט, ולהכי בעי דבר חריף, אבל היכא דלא בעי להבליע ולהפליט לא בעי דבר חריף. ואמת כי סברא נכונה היא. ועדיין קשה מי דחקו לרש"י בזה, ולא פירש שכבש היתר באיסור ואפילו שאינו חריף. ויותר נראה דרש"י פירש כן, מדאמרינן כבוש הרי הוא כמבושל, משמע דשיעורו כבישול, וכמו שכתב הרא"ש גבי ציר דשיעורו כדי שיתננו על האור וירתח, ולהכי אמר שמואל כבוש כמבושל⁴⁰, וא"כ רש"י שבא [לפרש] הך כבוש כמבושל, ולהכי נקט בדברים חריפים דשיעורם כבישול, אבל בדברים אחרים בעי זמן מרובה, ורבי יוחנן לקמן דפליג על שמואל ואמר

קפילא. אמנם הרשב"א בתורת הבית [ב"ד ש"א טז סוף ע"א] פסק להדיא דסגי בקפילא אפילו בלא מסיח לפי תומו, וכן במסיח לפי תומו אפילו אינו קפילא, וא"כ לא שייך מרע נפשיה, וא"כ מוכח דלא כדעת הר"ן לענין מסיח לפי תומו. אמנם הא בלאו הכי קשה, לשיטת הסוברים דמסל"ת נאמן אע"ג דאינו קפילא, הא אין מסל"ת נאמן במילי דאורייתא אלא בעדות אשה בלבד, וא"כ לדעת הסוברים דטעם כעיקר דאורייתא, איך סמכינן עליה במסל"ת. וצ"ל כמ"ש הש"ך [שם סק"ב] דאע"ג דלאו קפילא הוא ירא לשקר, שהרי אפשר למיקם עליה דמילתא להטעימו לקפילא הלכך לא משקר, א"כ מעיקרא לא קשה קושית מהר"א חנניה על הר"ן, דהכא שאני וכמ"ש.

וראיתי בקול אליהו בדף כה [סי' ה'] שתמה על התרומת הדשן [שאלה ע"ט], דניחא ליה דמסל"ת נאמן לדעת הסוברים דטעם כעיקר דרבנן³⁵, והא עיקר סוגיא דידן מיירי בבשר בחלב, ובבשר וחלב לכולי עלמא טעם כעיקר דאורייתא, וא"כ אף לדעת הסוברים טעם כעיקר דרבנן, למה בבשר בחלב נאמן במסל"ת. ואפשר לומר דיש לדקדק בגמרא, דאמר רבא מריש הוה קשיא לי הא דתניא קדרה שבישל בה בשר כו', ואמאי קשה ליה על הברייתא, ולא קשה ליה על מתניתין דלקמן טיפת חלב שנפלה על הקדרה וכמ"ש התוספות, וצ"ל כתיירוצם, והיינו דהתם באמת לא מהני טעימת קפילא, דהתם הוה אסור מדאורייתא, ואין גוי מסיח לפי תומו נאמן, אבל הכא קתני דומיא דתרומה, ובתרומה וודאי דרבנן הוה, וא"כ הך קדרה שבישל בה בשר נמי מדרבנן הוה, דלהסוברים טעם כעיקר דרבנן, אף בקדרה שבישל בה בשר הוי רק דרבנן, דדווקא אם נסחט טעם ממש הוי דאורייתא בבשר בחלב, אבל הטעם של הקדרה לא הוי דאורייתא. וכן מוכח מדברי הרשב"א בחידושו בסוגיא דטעם כעיקר. ושוב ראיתי בפלתי [סי' צ"ה סק"ב] שכתב ג"כ לחלק בין טעם הקדירה לטעם ממש, ושוב הקשה על זה והניח בצ"ע, ויש לתרץ קושיתו, ואין כאן מקום להאריך בזה. ועיין שער אפרים דף סט ע"א וע"ב [סי' ק"ג], ובקול אליהו שם, ובברכת מים נב ע"א וע"ב [הל' תערובות סי' צ"ח].

א"כ אין זה בסוף אלא בדף לה, ב בתוס' ד"ה זליפתן, ואם זה "בסוף" אז זה בסוף פ' ר' ישמעאל דף עה, א, ובשני המקומות מאריך רבינו בנושא זה.

39. והאריך בזה רבינו גם ביד דוד לתרומות שם, ע"ש.

40. כך העלה גם הב"ח, והוסיף דליכא פלוגתא בין פירוש רש"י לפירוש מהר"ם והרא"ש, וכן נראה דעת הב"י, עכ"ל, וכ"כ הדרישה.

35. ראה בש"ך סי' צ"ח סק"ב שדן באריכות בשאלה אין נכרי נאמן במסל"ת דאיסור דאורייתא.

36. עי' תו"ט תרומות פ"י מ"י שהביא ראה מהמשנה שם "כל הנכבשים זה עם זה מותרים" לדעה זו.

37. הגהות מיימונית פט"ו מהל' תרומות, והמרדכי ביצה סי' תרע"ד, מובא בב"י סי' ק"ה סק"א, ועי"ש בש"ך סק"ב.

38. יש להסתפק אם אמנם דעת רבינו לפ' אין מעמידין,

יותר וחריף, ולכן לא מיקרי כל שהוא ראוי שאין מצניעין אותו לתבל בהם, כי צריכים יותר שיהיה הטעם נרגש ביותר, אבל לעולם אפילו בפחות הטעם נרגש.

ואין גיד מן המנין. וכתב רש"י אבל כחל אם נתבשל עם הבשר כו'. משמע דסוגיא דהכא נתבשל עם בשר מיירי. ועי' לקמן דף קט [ע"ב תוס'] ד"ה אינו עובר עליו, שכתבו דל"ג בהך סוגיא דנתבשל עם בשר, דהרי לרש"י נתבשל בלא בשר מיירי, ע"ש, והרי רש"י כתב להדיא דנתבשל עם בשר מיירי. ועיין מ"ש שם, ובמגילת ספר בלאוין [ק"ס] דף עב ע"א וע"ב.

וכחל מן המנין. מרכבת המשנה ח"ב פט"ו דמאכלות אסורות הי"ח.

כי מיא דביעי בעלמא הוא. מגילת ספר לאוין [קל"ב] סב ע"א.

רש"י ד"ה דאיסורא כגון בשר בחלב. לדעת תרומת הדשן [שאלה ע"ט] שכתבתי לעיל, אי ס"ל לרש"י דמסל"ת בלא קפילא נאמן, צ"ל דבשר בחלב דנקט רש"י, היינו נמי בכי האי גוונא דבקדרה של בשר בישל חלב או איפכא, אבל בבשר חלב ממש דאורייתא הוא.

רש"י ד"ה במאי דבלעה קדרה. דברי רש"י מגומגמים מאוד⁴⁴. ולפי דברי הר"ן נפל טעות סופר ברש"י, והרשב"א הגיה דברי רש"י בנוסח אחר, עיין עליהם. והפר"ח פירש פירוש אחר בדברי רש"י, וכבר הרב מכתם לרוד בדף סב [י"ד סי' י"ב] האריך לדחות דבריו, ע"ש, וביצחק ירנן דף פו ע"ב [הל' מאכ"א פ"ט הי"א].

תוספות ד"ה איכא דאמרי בקדרה כו'. והיא היתה בלועה מהיתר. והקשה במעדני מלך, דלמה הוצטרכו לזה דהיתה הקדרה בלועה מהיתר, ועיין מה שכתב מהר"ם מלובלין. וראיתי בזרע יצחק [רסג ע"א - חולין] שכתב בשם חכם אחד, דהוצרכו לכך, דאם היו בקדרה כג' זיתים כהנחת קושייתם, ונפל לתוכו כזית חלב, א"כ נעשה הקדירה כחתיכה דאיסורא, ואיך מצטרפת אח"כ עם הרוטב לבטל, וע"ש, ומשמע דס"ל להרב דגם בכלי שייך חתיכה נעשה נכילה, וכן מבואר

כבוש אינו כמבושל, על הך שיעורא בדברים חריפים פליג, על כבוש זמן מרובה לא פליג דמתניתין היא בשביעית. ועיין באר יעקב כט [שם], מקום שמואל בשו"ת מב ע"ד⁴¹.

והיה נראה לכאורה לומר דזה תלוי בפלוגתא דהפוסקים⁴² גבי מליח כרותח, אם הוא כרותח דצלי ממש, או יש חילוק ביניהם ולא הוה כצלי ממש. ולהסוברים דמליח כרותח הוה ממש, ה"נ כבוש כמבושל הוה ממש ובעי שיעור דבישול, וא"כ מיירי דווקא בדבר חריף, אמנם להסוברים דמליח לאו כרותח דצלי ממש, הוא הדין כבוש כמבושל לא הוי ממש כמבושל, ולא בעי שיעור בישול דווקא, וא"כ יש לאוקמיה ככבוש זמן מרובה. ולפי זה הרא"ש דס"ל דמליח לאו כרותח דצלי, הוה הדין נמי דס"ל דכבוש כמבושל [לאו] בשיעור בישול מיירי, אמנם יש לחלק ביניהם, ואין כאן מקום להאריך.

משערין ברוטב ובקיפה. עיין בר"ן, ועיין זרע יעקב סימן ס"ח.

ובקדירה, איכא דאמרי כו'. לשון הרשב"א עיין במנחת בכורים [ס ע"א - חולין].

במאי דבלעה קדרה. רשב"א סימן תקט"ז תוך התשובה.

ולשערינהו בפלפלין ותבלין דאפילו באלף לא בטלין. לכאורה משמע מדנקט האי לישנא באלף, דלא בטל כלל. ועיין בעבודה זרה סט [ע"א תוס'] ד"ה כתבלין ופלפלין, שכתבו התוספות דלא בטלי בששים, אבל אין לומר דלא בטלי כלל, והביאו ראייה לזה, וכן כתבו עוד שם בדף סו בד"ה תבלין [הראשון], דביוורה גדולה אם ידעינן דנתבטל הטעם בטלו. וצ"ל דבאמת כי נותנין טעם יותר מאלף, אבל בשיעור מרובה מזה אין נותנין טעם, וכן בש"ך סימן צ"ח סקכ"ו, וע"ש בפר"ח דמשמע דלא בטלי כלל. וראיתי להרב זרע יצחק [רסג ע"ב, חולין] שהביא ראייה דבטלים, מדתנן בשבת [פט, ב] תבלין כדי לתבל ביצה קלה, ואם נאמר דלעולם נותנים טעם, הוה לן לחייב בכל שהוא, שהרי ראוי לתבל בו⁴³. ולענ"ד הקלושה אין זו ראייה, דנהי דנותנין טעם ומרגישים בהם, מ"מ אין זה נקרא תיבול הראוי לבני אדם, שהם רוצים שיהיה בו טעם מורגש

41. ובתרומות ציין רבינו לעיין גם במחזיק ברכה י"ד סי' נ"ב סל"ו דף ס ודף קיא, ובקונטרס אחרון על סימן זה.

42. ראה בב"י סי' צ"א ס"ק ה-ו.

43. וכן מדתנן ששיעור הוצאת פלפלת הוא כל שהוא, ובעי הגמ' פלפלת כל שהוא למאי חזיא, ואם נאמר שפלפלין נותנין טעם בכל שהוא מה הוקשה לגמרא.

44. דאם גרסינן " אם ראינוהו כשנפל שם קודם שנתמעט",

וידענו שהאיסור לא נתמעט אלא ההיתר, א"כ למה לא נשער בהיתר שבלעה הקדירה, ולכן גורס הר"ן ברש"י "אם לא ראינוהו", ואז תלוי, אם לא ידעינן אם גם האיסור נתמעט, אז מצרפינן את בליעת האיסור לאיסור, כמו שמפורש במסקנת דברי רש"י, ואם מכירין שהאיסור לא נתמעט ורק ההיתר, אז משערין גם בהיתר שבבליעת הקדירה לבטל את האיסור.

התוספות בביצה דף ד [ע"ב] ד"ה ותנן, דנראה כן מדבריהם בדבר שיעקר איסורו מדרבנן מותר להוסיף עליו ולבטלו. אמנם הרא"ש שם כתב, דדווקא בהאי דהתם דמקלי קלי איסורא, אבל באיסור אחר לא. ותמיהני מהרב דרך המלך בדף כו [הל' נדרים פ"א ה"ה] שהביא דברי הגהות הרא"ש הללו והסכים עמהם, וכתב ודלא כדמשק אליעזר שחולק על זה, ע"ש, והרי זו מחלוקת הראשונים. ולכאורה מוכח מסוגיא זו דחצי שיעור ע"י תערובת אסור מן התורה, דהא כאן ע"י תערובת הוה, ואפי' הכי אמר האמר רבי יוחנן חצי שיעור אסור מן התורה⁴⁵, ועיין בר"ש בפ"ב דטבול יום [פ"ב מ"ג]. אמנם י"ל דהכי קאמר, כיון דבשעת נפילתו היה אסור מן התורה, דאז היה חצי שיעור ואסור מן התורה בעינא, ולפיכך אף שנתערב צריך ששים לבטלו. ועיין בדברי אמת בקונטרסים דף צו ע"ב [קונ' תשיע'], ובדרך המלך בדף כו [שם]. ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה. עיין בראב"ן דף קנא על הסוגיא [בסוף הספר].

דף צח, ב. גלי רחמנא ולקח מדם הפר ומדם השעיר. סוטה יו [ע"ב תוס'] ד"ה מביא מים. אטו אנן לקולא גמרינן, לחומרא גמרינן, דמדאורייתא ברובא בטיל. וכתב רש"י אי לאו מהאי גמרינן כו'. משמע דאי לאו דגמרינן מזרוע בשלה, הוה גמרינן מאחרי רבים להטות [שמות כג, ב] דברובא בטל, אבל השתא דאית לן הך לימודא לא בטיל ברובא מדאורייתא, דס"ל לאביי דהך דזרוע בשלה לאביי לימוד גמור הוא ולא אסמכתא, ולא כהתוספות דכתבו דאף לאביי הוי רק אסמכתא בעלמא. וכתב מהרי"ק בשורש קמ"ד, דאביי כיון דס"ל בלאו הכי דטעם כעיקר דאורייתא [לקמן קח, א] ממשרת או מבשר בחלב או מגיעולי גוים, א"כ שפיר אמרינן דשיעור הטעם שיבטל ילפינן מזרוע בשלה, אבל אי לא הוה לן ילפותא דטעם כעיקר אסור בלאו הכי, מזרוע בשלה לא הוה מצנין למילף, דהוה אמרינן דהוה הדין אי הוה רק מעט ההיתר נגד האיסור נמי הוה שרי.

ממה שכתב אח"כ אנן קיימ"ל דבכלי לא אמרינן חתיכה נעשה נבילה.

תוספות ד"ה ביצה בששים כו'. והוא הדין בשאר איסורים, וביצה איצטריך כו'. נראה שהם מפרשים, דהך ביצה נתבשלה בדברים אחרים ולא עם ביצים, וא"כ מאי רבותא דביצה. אמנם אי הוה נתבשלה עם ביצים, איכא מחלוקת לקמן אי בששים אי בששים ואחד. אמנם הכא מיירי דומיא דגיד וכחל, דמיירי שנתבשלו עם דברים אחרים, ולא עם גידים או כחל אחרים. ועיין בבאר יעקב דף נ ע"א [יו"ד ריש סי' פ"ו] שכתב באופן אחר, ולפי מ"ש דדומיא קתני, אין ראייה נגד הש"ך [סי' פ"ו ס"ק טז].

דף צח, א. ההוא פלגא דזיתא. ביצה ד [ע"ב תוס'] ד"ה ותנן.

לא תזלזל בשיעורין דרבנן, ועוד האמר רבי יוחנן חצי שיעור אסור מן התורה. ויש לדקדק, כיון דהאמת הוא דקיימ"ל כרבי יוחנן, וגם הוא סבר כן, למה לא אמר כן תיכף, הא אמר רבי יוחנן חצי שיעור אסור מן התורה. אמנם הא ליתא, דאי הוה אמר הכי, הוה משמע דמודה ליה בזה דבאיסור דרבנן שפיר אפשר לזלזל, ורק הכא שאני דחצי שיעור אסור מן התורה, ולכן אמר לו אף לשיטתך דחצי שיעור אסור מדרבנן, מ"מ לא תזלזל ביה⁴⁵, אבל האמת ליתא, דלא אסור מדרבנן רק אסור הוא מדאורייתא, דהלכה כרבי יוחנן.

ומיהו מסוגיא זו לא מוכח אלא באיסורים דאורייתא, וכן אפשר בדבר שיעקר איסורו מדאורייתא אע"ג דהם דרבנן⁴⁶, אבל בדבר שיעקר איסורן מדרבנן, אפשר דלא אמרינן הכי. אמנם לעיל בדף לד ע"ב בד"ה והשלישי, כתבתי בשם הריב"ש [סי' רפ"ז] דחצי שיעור אסור גם במילי דרבנן, וכעת לא ראיתי מי שחולק על זה, וכיון דגם מדרבנן אסור חצי שיעור, א"כ לכאורה אין לחלק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן⁴⁷. אמנם בהגהות הרא"ש כתב דדווקא דבר שיעקר איסורו מדאורייתא, אבל אי עיקר איסורו מדרבנן אפילו כזית בטל ברוב, ע"ש⁴⁸, ודעתו כדעת

שם סק"ו.

48. וכן כתבו האור זרוע [ח"א סי' תנ"ה], האגור [סי' אלף רס"ח] בשם המרדכי, רמב"ן [יבמות פב, ב], איסור והיתר [כלל כג פ"ב] בשם הרשב"א, תרומת הדשן שאלה נ"ד.

49. וכן הסכימו גם הריטב"א [פסחים מו, א] והמאירי, ודלא כדעת רבינו יקר [ע"ז סז, ב תוד"ה ואידך] והפלת' [סי' ק"ט סק"ד בדעת הרמב"ם [הל' מאכ"א פט"ו ה"ג] דס"ל דאינו אסור אלא מדרבנן.

45. כך גם הוכיח הט"ז [סי' צ"ח סק"ט] דאפי' באיסור דרבנן צריכין ששים, והש"ך והבאר הגולה כנראה חולקים עליו, ועי' בכנסת הגדולה [שם הגה"ט אות ל] תולה את הכרעתם במחלוקת הראשונים המבואר להלן בדברי רבינו.

46. וכן מוכרח, שהרי במעשה המובא כאן היא תערובת של חלב ובשר דהוי מין במינו דמדאורייתא בטל ברוב, ואין מצריכין ששים אלא מדרבנן אטו תערובת מין בשאינו מינו.

47. כ"פ בתורת הבית בית ד שער א, טור סי' צ"ח ובש"ך

הוא, ודייק כן מהרי"ק שם, דהרי בדברי רבא כתב רש"י דהא קים לן מאחרי רבים להטות דבטל ברובא, ולא כתב נמי כמו שכתב בדברי אביי, דאי לאו דגמרינן מזרוע בשלה הוה לן לבטולי ברובא, אלא וודאי לאביי בטר דילפינן מזרוע בשלה אף מן התורה ברובא לא בטל, אבל לרבא אף בטר דילפינן מזרוע בשלה בטל ברובא, דהוה רק אסמכתא.

ובלחם משנה [הל' מאכ"א פט"ו ה"ב] הקשה על הב"י⁵¹ מדברי רש"י בעבודה זרה [שם]⁵², ושם יש לדחות, אבל כאן מוכח כן מדברי רש"י, וכ"כ במנחת כהן. וראיתי להראב"ן בדף קנא [בסוף הספר] שכתב, דאפילו לרבי יהודה דאמר מין במינו לא בטל, הני מילי דומיא דדם הפר ודם השעיר, שהיה שם ממשו של הדם, אבל טעם בעלמא אפילו לרבי יהודה בטל, ומשמע שם דלדעת רש"י כתב. וחבריו הקשו לו מזרוע בשלה, דאמרינן כאן דלרבי יהודה לא בטיל, אע"ג דליכא אלא טעם. וכתב לתרץ, דאי אפשר שלא היה שם קצת ממשו של איסור, ע"ש. וא"כ שפיר כתב רש"י דהוה ילפינן מאחרי רבים להטות להתיר בטעמא בעלמא, דלא הוי מדאורייתא לרבי יהודה במין במינו, וא"כ אף אי רש"י סבר דטעם כעיקר דאורייתא אפילו בטעם בלא ממשות, מ"מ במין במינו הוה שרינן ברובא, והשתא י"ל לרבי יהודה בטעמא בעלמא במין במינו בעי ששים או מאה. אמנם ראיתי שם להראב"ן דמפרש פירוש אחר בדברי רש"י, דכוונתו, דנהי דטעם כעיקר דאורייתא, מ"מ כיון דכתיב נמי אחרי רבים להטות, מאי חזית דילפית ממשות לאסור, נילף מאחרי רבים להטות דשרי, ולהכי איצטריך למילף מזרוע בשלה, דלא ילפינן מאחרי רבים, אלא בעינן ששים או מאה, דילפינן ממשות ליתן טעם כעיקר, ומ"מ יותר מששים או מאה לא מיתסר כזרוע בשלה, ע"ש, ומ"מ יש לכוון פירוש זה עם דברי מהרי"ק.

ומ"מ קשה, דנראה מדברי רש"י דס"ל דאין מבטלין איסור לכתחילה דאורייתא הוא, כמו שכתב רש"י חידוש הוא, דלכתחילה התיר לבטל את האיסור, וא"כ מאי חזית לומר דבאמת בטל הוא, והתורה התירה לבטל, דילמא לא בטל הוא כי נותן טעם הוא, ואפי' הכי התירה התורה, דמאי חזית דהתורה התירה

וע"ש בדברי מהרי"ק שנראה דדבריו סותרים, דמשמע דלימוד זרוע בשלה איצטריך, דאי לאו הכי לא הוה ידעינן עד כמה מתפשט האיסור, ועיקר לימוד זרוע בשלה הוה לאשמועינן עד כמה מתפשט האיסור. וקודם לזה כתב, דאי לאו ילפותא זרוע בשלה, הוה ילפינן מאחרי רבים להטות, דלא איתסר מדאורייתא אלא היכא שהאיסור רבה על ההיתר, או היכא דהוה פלגא הוה אמרינן דאיצטריך קרא לחייב אכזית מן התערבות, ואע"ג דלאו כוליה איסורא, וגם ליכא אלא טעם ולא ממש, ע"ש, והרי זה סותר מה שכתב אח"כ⁵⁰. ועוד טעם כעיקר וודאי ממש טעם, אע"פ שאין ממשו של איסור, וכמו שכתב רש"י עצמו. וגם לא ידעתי למה צריך לדחוקי עצמו, דהרי התירוץ פשוט כמו שכתב אח"כ. ועיקר נראה דקשה לו בדברי רש"י, כי איך אפשר לומר, דאי לאו הך לימודא זרוע בשלה, הוה ילפינן דברובא בטל מאחרי רבים להטות, הא אביי ס"ל טעם כעיקר דאורייתא הוא, וא"כ לא אפשר לומר דברובא בטל. ולכן נראה, דכאן סבר רש"י דטעם כעיקר דאסור מדאורייתא, היינו בנמחה גוף האיסור ואינו ניכר, אבל בטעם לבד אף למאן דסבר טעם כעיקר דאורייתא שרי, וא"כ הוה שרינן מאחרי רבים להטות ברוב. וכן בעבודה זרה [סז, ב] כתב רש"י [ד"ה טעמו], טעמו ולא ממשו חלב שנפל לקדרה או חלב שנימוח, ואע"פ דלפי האמת לאביי אפילו טעם לבד בלא ממש אסור מדאורייתא, היינו דילפינן מזרוע בשלה, וכל זה לאביי. אבל לרבא דס"ל דטעם כעיקר לאו דאורייתא, וכרבי יוחנן, א"כ מזרוע בשלה לא ילפינן מידי, דבאמת אילו היה פחות נמי שרי, וא"כ כיון דלית לן לימודא לאסור, ילפינן מאחרי רבים להטות להתיר ברובא, לא מיבעיא במינו, אלא אפילו שלא במינו, ולא מיבעיא טעמא, אלא אפילו ממשו של איסור.

ובענין אם יש כזית בכדי אכילת פרס, נחלקו האחרונים בדעת רש"י, ומדברי הב"י [סי' צ"ח] נראה לדעת רש"י דרבא מודה בזה דאסור ולוקין עליו. אמנם מדברי רש"י דהכא אי אפשר לומר כן, שהרי רש"י כתב בדעת רבא דברובא בטל, ודעתו דהאמת כן הוא, דהלימוד זרוע בשלה לרבא אסמכתא בעלמא

לתוך הגריסין ונמוח הכל וכו', ואם נמצא בהם טעם חלב והיה בהן ממשו הרי אלו אסורין מן התורה, נמצא בהן טעמו ולא היה בהן ממשו הרי אלו אסורין מדברי סופרים, העיר הלח"מ דעת הרמב"ם כרש"י.

52. דרש"י מפרש טעמו וממשו שגוף האיסור קיים, אבל אם אינו קיים אפילו כזית כדי אכילת פרס מותר, והרמב"ם הרי קרי ממשו אפילו כשנמוח מפני שיש כזית בכדי אכילת פרס.

50. וז"ל: דדרשא דמשרת ואינך דמינייהו ילפינן טעם כעיקר איצטריכו, דלא תימא שלא הזהירה תורה באיסורי מאכלות אלא כשהאיסור בעין ולא בשאינו בעין ואין כאן אלא טעם, עכ"ל, משמע דטעם כעיקר אפילו כשאין בו שום ממשות, וזה סותר מה שכתב קודם דטעם כעיקר שנמחה בו האיסור אבל ישנו.

51. שעל מה שכתב הרמב"ם "כיצד חלב הכליות שנפל

ב' דקידושין [נו, ב ד"ה לא אמרה תורה], ועיין לקמן [קמ, א]. ומרהיטת לשונו של הרב שמן המור נראה, דהתוספות שלנו הם התוספות שהביאו הרשב"א והר"ן. ואחר המחילה ליתא, דוודאי היה להם תוספות אחרים, דאילו מהתוספות שלפנינו מוכח, דס"ל דאין מבטלין איסור לכתחילה מדאורייתא הוא בין בקושייתם בין בתירוצם, דאם לא כן ה"ל לתרץ בפשיטות וכמ"ש. ובכנסת הגדולה סימן צ"ט בהגהות ב"י אות כ' רצה לפרש בתירוץ התוספות דס"ל [הב"י] שהוא מדרבנן, והוא לעצמו [היה אומר, דאף לדברי התוספות אין מבטלין איסור לכתחילה הוא איסור דאורייתא, ורק אם כבר ביטל אף בשאר איסורין מותר באכילה].

תוספות ד"ה רבא אמר לא נצרכה אלא לטעם כעיקר. עיין על התוספות בני שמואל בביאורו להלכות תערובות דף קלז.

באותו דיבור. מיהו לא דמי כל כך, דהתם משמע וודאי דאהדריה כו'. כוונתם, דהתם בלאו הכי איסורא הוא בלא תגוז ולא תעבוד [דברים טו, יט], ואי לא הוה כתיב היתר בפסולי המוקדשין, הוה בפסולי המוקדשים אסורים לגמרי אף באכילה, וכשבא הכתוב והתיר תזבח, הרי לא התיר אלא זביחה, אבל גיזה לא התיר, וממילא גיזה נשאר באיסורו, אבל גבי גיעולי גויים אי לא כתיב תעבירו באש [במדבר לא, כג], לא ידעינן כלל דאיכא איסורא ולא מצוה להעבירו באש, א"כ כשאמר הכתוב תעבירו באש הוה עשה, אם לא עבר באש ביטל המצוה, אבל לא עבר על הלאו, דהרי אילו לא כתיב תעבירו באש, הוה אמינא דשרי לגמרי. וכן פירש בדברי אמת בקונטרסים דף נח [קונטרס ששי]. ומדברי התוספות משמע דר"ת לא סבר כהר"י מאורלייניש, וכן בספר התרומה [סי' מט] הביא דעה זו בשם הר"י דהוי לאו הבא מכלל עשה, והר"ן כתב דעה זו בשם ר"ת, ואפשר דר"ת ספוקי מספקא ליה. ועיין בבכורות טו [ע"א] ומ"ש שם [ד"ה תזבח], ועיין במשנה למלך פ"א דהלכות מעילה ה"ז בסופו.

דף צט, א. גלי רחמנא גבי חטאת. עיין זבחים צח [ע"א תוס'] ד"ה איכא דנפקא, מנחות פג [ע"א תוס'] ד"ה מה חטאת.

וכל האיסורין שבתורה במאה. שבת קמב [ע"א תוס'] ד"ה שנפלה.

אין בהן בנותן טעם. עיין רש"י שכתב דמין ומינו לעולם להחמיר, כדאמרינן לקמן דלא משתרי עד דאיכא תרתי לטיבותא, אין נותן טעם ואחד ומאה.

הך לבטל איסור, ולא הך איסור לאכול איסור. ונראה כי זו יותר סברא הוא, דהתורה התירה לבטל האיסור, דהא בדיעבד מותר, ואי משום שהוא מבטל לכתחילה, כיון דהתורה אמרה כן, הרי אינו בכלל מבטל איסור, כי כל האיסור הוא שלא לעבור על דברי התורה, ולבקש תחבולה לאכול האיסור, וזה לא שייך הכא, אמנם אם יש בו טעם, קשה למה התירה התורה האיסור, הלא היה אפשר לבטל בפני עצמו.

אטו אנן לקולא גמרינן, לחומרא כו'. ברית יעקב קכט ע"ד [יגל יעקב קונטרס אחרון סי' ה'].

רבא אמר לא נצרכה אלא לטעם כעיקר. לשון לימודים חאו"ח [צא ע"ב, הל' פסח], שער המלך ח"א סז ע"א [הל' חו"מ פ"א ה"ו], דבר אמת בקונטרסים דף צו [קונ' עשירי], ראב"ן דף קנב, קנ"ג [בסוף הספר], זרע יצחק בליקוטים, ועיין זבחים דף עט [ע"א תוס'] ד"ה אמור רבנן. ועיין בארוכה במנחת כהן בקונטרסו הנקרא ספר התערובות, ובפרי חדש אורח חיים סימן תמ"ב, ובשפתי דעת על יו"ד בסימן צ"ח שקיצר דברי המנחת כהן, ועיין בדבר שמואל סימן רנ"ד על לשון הר"ן.

רש"י ד"ה לא נצרכה אלא לטעם כעיקר. עיין על רש"י במהרי"ק שורש קמ"ד. ומה שפסק רש"י דטעם כעיקר דרבנן, מדברי רש"י בחומש [שמות יב, כ] נראה דפסק כו' אליעזר⁵³, ולדידיה טעם כעיקר דאורייתא. ועיין על זה בחקרי לב ח"א דף קמז ע"ג [או"ח סי' ע"ז להל' פסח]. ומ"ש רש"י דנזיר וגיעולי גויים הוה ב' כתובים, כתב כן משום דאיכא מאן דאמר בפסחים [מג, א] דרבנן דפליגי בכותח הבבלי הוא רבי מאיר, ורבי מאיר סבר גיעולי גויים לאו חידוש הוא, לכן צ"ל משום ב' כתובים.

תוספות ד"ה לאו למעוטי כל איסורים שבתורה כו'. וא"ת ומאי קושיא, דילמא היינו דווקא שאין מבטלין איסור לכתחילה כו'. התוספות ס"ל דאין מבטלים איסור לכתחילה הוא מדאורייתא, ולכן שפיר הוקשה להם, וגם בתירוצם סברי דהוא מדאורייתא, אלא דלשון הברייתא לא משמע דלענין ביטול האיסור מיירי, אלא לענין אכילה גופא הותר, דבשאר איסורים הוה אסור. אמנם הר"ן תירץ בשם התוספות, דאין מבטלים איסור הוא רק מדרבנן, וכן כתב הרשב"א בשם התוספות, ובשם הראב"ד כתבו דהוא מדאורייתא, ולקושיית התוספות תירצו קרוב לתירוץ התוספות. ועיין בשמן המור דף נב ע"ב [יו"ד סי' כ"ח] מה שהקשה מהא דלקמן דף קמ [ע"א] לא אמרה תורה שלח לתקלה, וכבר כתבתי בזה בסוף פרק

53. דכל מחמצת לא תאכלו בא ליתן לאו על תערובת חמץ, כמו שדרש ר' אליעזר בפסחים מג, א.

קשה ויש שקשה מחבירו, ונראה כוונתו דכיון דאין שיעור לשאור, ויש שקשה מחבירו ונותן טעם בכמה, א"כ כיון דחזינן דנותן טעם אסור, דאמרינן דשאור זה מן זה המין שחימוצו קשה ונותן טעם בכמה, והמקשה היה סובר דסתם שאור אינו נותן טעם בק"א כמו שהוא האמת, ומה שאנו רואין שנותן טעם, היה סבור כי באמת אינו נותן טעם, ורק שחושבין שהוא טעם וליתא, ולזה תירץ, דוודאי איכא שאור דנותן טעם, ולפי זה וודאי דעת רש"י דשאור איסורו משום נותן טעם הוא. ועיין בשער המים שם.

דחימוצו קשה. חקרי לב ח"ב [יו"ד] סימן קל"ט וסימן קע"ז.

דתנן דג טמא צירו אסור. במשנה דתרומות [פ"י מ"ח] גרסינן דג טמא שכבשו עם דג טהור, כל גרב שהוא מחזיק סאתים כו'. והך משנה נמי לענין ציר מיירי, דאי לענין הדג עצמו, וודאי בריה הוא. אמנם בר"ש שם לכאורה משמע דלענין הדג עצמו מיירי, והביא עליה הירושלמי דבטל באלף, והקשו האחרונים עליו, דהרי מסוגיא זו מוכח דלענין ציר הוא, כדמסיק שאני ציר דזיעה בעלמא, וכך צ"ל התם במתניתין. ואי מהא לא איריא, ד"ל דכאן ברייתא היא ומיירי לענין ציר, והתם במשנה מיירי לענין הדג עצמו דלבטל, ולא קשה לרבי יהודה דמין במינו לא בטל, דהא כתבו כמה ראשונים דדווקא בדבר לח קאמר רבי יהודה, אבל ביבש שפיר בטל מין במינו, וא"כ לא קשיא כלל. האמנם וודאי דהר"ש ג"כ מפרש מתניתין דהתם לענין ציר, אלא שהביא הירושלמי דאפילו דג טמא עצמו בטל באלף. ועוד אפילו אם נימא דת"ק מיירי בין בדג בין בציר, מ"מ רבי יהודה לא מיירי אלא מציר, דאי לדג עצמו מה שיעור הוא זה, אלא וודאי אף להר"ש ר' יהודה לא מיירי אלא מציר ולא מהדג. אמנם שוב ראיתי דהך דהכא היינו מתניתין דתרומות, אלא שלא הביא רישא דמתניתין, וא"כ בעל כרחך מוכרח דהמשנה לענין ציר איירי, אלא שהר"ש הוסיף דגם הדג בטל. ואפשר דרבי יהודה לא נחלק בדג על ת"ק, לדעת הסוברים דביבש מין במינו בטל לרבי יהודה⁵⁵. ועיין שער אפרים כב ע"ג [סי' נ"א], מכתם לדוד חיו"ד סימן ו', ז', ח', סם חיי בליקוטים יו"ד ע"ד, באר יעקב נט ע"ד [יו"ד ריש סי' ק"ז]⁵⁶.

שאני ציר דזיעה בעלמא הוא. מכאן הוכיח בכנסת הגדולה בסימן צ"ח בהגהות הטור אות ה', דלרבי יהודה דווקא בדאורייתא מין במינו לא בטל,

ומשמע מדברי רש"י דטעם מחמץ הוא משום דנותן טעם ממש, דמה שהוא מחמץ הוה נתינת טעם. ועיין בפרי חדש סימן צ"ח [סק"ז ד"ה וקודם עומדי] דלכתחילה נסתפק, אי איסור מחמץ הוה משום שפעולתו ניכרת, אע"פ שאינו נותן טעם, או מפני דיהיב טעמא הוא דאסור, והביא ראיה מדברי הרמב"ם [פי' המשניות ערלה פ"ב מ"ד] דכתב להדיא מפני שפעולתו ניכרת. אמנם במחנה אפרים בהגהותיו כתב, כי רש"י והר"ש ס"ל דמשום נותן טעם הוא דאסור, וחילי' מרש"י דהכא. ובאמת רש"י הכא לאו אמחמץ קאי, ולעולם י"ל דמחמץ הוא משום שפעולתו ניכרת. ועיין בשער המים בשו"ת טו ע"א [סי' ז'].

תוספות ד"ה אלא במאי לאו בששים כו'. כוונתם, דרש"י כתב בדף צח ע"א בד"ה בששים, דוודאי אי יהיב טעמא לעולם אסור ולא מהני ששים, ורק היכא דבדקנוה ולא יהיב טעמא, או דאי אפשר למיקם עליה דמילתא כגון במין במינו, אז מהני ששים ובעי דווקא ששים. והביא רש"י ראיה מהכא דאין בו בנותן טעם וקאמר בששים, וא"כ לרש"י ניחא, אבל התוספות ס"ל דכי בדקינן ולא אשכח טעמא לא בעינן ששים, אלא מחלוקתם הוא בסתמא, וא"כ שפיר קשיא להו.

דף צט, ב. יש בו כדי לחמץ. וכתב רש"י דהיינו נותן טעם לעולם אסור. מפשטות דברי רש"י נראה דמחמץ היינו שנותן טעם ממש⁵⁴, ודוחק לומר דכוונת רש"י דהוה כמו נותן טעם, ולא נותן טעם ממש. ועיין בשער המים דף טו ע"א [סי' ז'].

וכי יש בו כדי לחמץ במאה וחד אמאי לא בטיל. וכתב במנחת כהן דף ק ע"ג [ספר התערובות ח"ג פ"ג] דלפי מה שפירש רש"י מוכח, דטעם השאור שאוסר כי נותן טעם ממש, והיתה קושית המקשה למה אינו מתבטל במאה ואחד, כי היה סבר דבמאה ואחד וודאי אינו נרגש הטעם, והתרצן השיב שאני שאור דחימוצו קשה, ונותן טעם אפילו ביותר ממאה ואחד. אמנם שם בסוף הפרק כתב, כי המקשה היה סבר שטעם מחמץ הוא מפני נתינת טעם, ועל זה הוקשה לו דאיך אפשר ליתן טעם עד מאה ואחד, והשיב לו שאני שאור דחימוצו קשה, כלומר אין האיסור מפני נתינת טעם, אלא מפני שחימוצו קשה, והיינו שפעולת השאור ניכר בו וכמ"ש הרמב"ם. אמנם רש"י וודאי לא ס"ל הכי, דפירש יש חימוצו

54. וכן דקדק המנחת כהן כמבואר בקטע הבא.

55. ראה בחי' ר"מ קזיס ביאור השיטות במשנה במס' תרומות.

56. עי' ביד דוד בתרומות שם שמציין למה שכתב פה,

והוסיף שראה את שו"ת הרשב"א סי' ע"ד שהאריך להוכיח דכולהי מתניתין לאו בציר מיירי אלא ג' בבות הן, ושיש לעיין שם ובסי' ר"פ.

וכבר כתב הרמב"ן, והביאו בארעא דרבנן בהקדמתו, שהרבה דרשות נמצאים בתורת כהנים, וסוברים שהם דאורייתא ואינם אלא דרבנן, ושאר ראיותיו אין מכריחות כלל. ואחר המחילה רבה, איך מלאו לבו לחלוק על התוספות, והר"ש בפירוש המשנה, והרשב"א, והרא"ש, ויתר ראשונים, דכולם סברי דציר דגים מדרבנן הוא. ועיין עדות ביעקב סימן ג', מגן שאול בשו"ת סימן ה', מכתם לדוד חיו"ד סימן ו' דין ח', באר יעקב טז ע"ב, יח ע"ב, כב ע"ג וע"ד⁵⁸.

והלכתא אין בגידין בנותן טעם. [וכתב רש"י] ובין נתבשל או נמלח או נצלה מותר, אבל שמנו יש בו בנותן טעם, ואם לא נטל אסור. ולכאורה משמע מדברי רש"י, דאם לא נטל שמנו, בחדא גוונא אסור בכלהו, בין במליח בין בנצלה בין בבישל, וקשה ולמה במליחה וצלי אסור כולו. ואפשר דרש"י ס"ל דגם שומן הגיד מפעפע ואוסר כולו, וכן נראה מדברי הרב תורת חסד בסימן רצ"ו, וע"ש בארוכה.

אין בגידין בנותן טעם. עיין ביצה דף ז [ע"א] האוכל מנבלת עוף טהור מן העצמות ומן הגידין, וכתב שם רש"י דס"ל דאין בגידין בנותן טעם, ומשמע דלאו דווקא בגיד הנשה פליגי, אלא בכל הגידין, וממילא נפקא לן נמי פלוגתא בגיד הנשה. ועיין מה שכתבתי שם בביצה⁵⁹, ומה שכתבתי בפסחים בדף פג ע"ב [ד"ה כל הגידין], ובשער המלך ח"ב דף קלו [הל' מאכ"א פ"ח ה"ו].

וליבטול ברובא. בכורות כג [ע"א תוס'] ד"ה נבילה.

דף ק. א. בריה שאני. תבואות שור קו [בכור שור], ע"י לעיל צו [ע"א תוס'] ד"ה מ"ט דרבנן, עיין זבחים עב [ע"א תוס'] ד"ה ולבטלו ברוב, מכות יז [ע"א תוס'] ד"ה ורבנן.

וכן חתיכה של נבילה. עיין ע"ז ער [ע"א תוס'] ד"ה הא תני ליה וד"ה למיעוטי.

הניחא למאן דאמר כל שדרכו. עיין זבחים עב [ע"א תוס'] ד"ה אלא למאן דאמר.

הואיל וראויה להתכבד. תבואות שור קו [בכור שור], זבחים עב [ע"א תוס'] ד"ה אלא למאן, ועיין במנחת בכורים [ס, א - חולין].

אוקי רב אמורא עליה ודרש. עיין ע"ז נו [ע"ב] ד"ה אבל.

אבל בדרבנן שפיר בטל, לפי מה שפירשו התוספות כאן דזיעה בעלמא הוא ולא אסור אלא מדרבנן. ובשער המלך ח"ב דף קמב [הל' מאכ"א פט"ו ה"ה] השיב על זה, והביא ראיות לדבר. והראיה שהביא מפסחים דף ל [ע"א], בעניויתי כבר השבתי על זה שם [ד"ה אמר רבא], יעויין בספרי הנדפס. ומה שהביא ראייה מפרק הערל דף פב [ע"א], לפי מה שפירשו התוספות ורש"י שם⁵⁷, אפשר דהתוספות שם אזלי לשיטתם בעבודה זרה בשלהי פרק אין מעמידין [מ, א ד"ה מחלוקת], דסברי דציר דגים דאורייתא, אבל להסוברים דציר דגים דרבנן יפרשו שם פירוש אחר, ועיין מה שכתבתי שם.

והרב שער המלך כתב דהכא שאני, דכיון דזיעה בעלמא וקיל משאר איסורים. ואין להקשות דא"כ מאי דוחקיהו דהתוספות לפרש דמדרבנן הוא, דהא אפילו דהוא דרבנן, צריך לומר דקיל משאר איסורים לענין ביטול, א"כ אף אי דאורייתא הוא, נימא דקיל משאר איסורים לענין ביטול, הא לאו מילתא, חדא, דהתוספות בלאו הכי מוכרחים לומר דמדרבנן הוא מכח סוגיא דעבודה זרה, דקאמר מחלוקת לטבול בצירן, וכמו שהביא שם הרא"ש. ועוד, דאי ס"ד דאורייתא הוא, ומדאורייתא מין במינו לא בטל, מאן מפסח לחלק באיסורים, אמנם אם נאמר דרבנן, שפיר י"ל כי רבנן הם שאמרו לאסור, והם שאמרו שיבטל. אמנם רואה אני כי דבר זה אם מין במינו לר"י בדרבנן בטל, מחלוקת הראשונים הוא, כי הרשב"א בחידושו כתב להדיא דציר מדרבנן, ומין במינו מדרבנן בטל. אמנם הריטב"א כתב, כי יש שלמדו מכאן דמין במינו בדרבנן בטל, והוא דחה דשאני ציר דאיסור גרוע הוא וכמו מיא דביעי, וכן רבי יוסי היקל בו, שאין צריך אפילו ששים, וכן עיקר, וא"כ יש לתמוה על הרב כנסת הגדולה, שלא הביא ראייה מדברי הרשב"א, וכן על הרב שער המלך דהכל גלוי לפניו, איך אישתמיטתיה ליה דברי הרשב"א הנזכרים, שכתב בפשיטות דהוא מדרבנן, ובעל כרחך שהוא מפרש הסוגיא ביבמות בפירוש אחר.

ונראה שכל כוונתו להוכיח דרש"י ס"ל דלר"י לא בטל בדרבנן, וא"כ תירוצו של הרב כנסת הגדולה אינו עולה לרש"י. וראיתי בשאלת יעב"ץ ח"ב סימן קפ"ח, שהרבה להשיב על דברי התוספות, דמי הכניסם לזה לומר דדרשא דתורת כהנים אינה אלא אסמכתא, ע"ש.

57. דלפי מה שאמר שם רב שישא בריה דרב אידי רישא

בטומאת משקין דרבנן, ופירשו דקסבר דרבנן לא פליגי אדר'

יהודה דאמר מין במינו לא בטיל אלא בדרבנן, אבל

בדאורייתא מודו דלא בטלה, וכן מסיק השעה"מ דמכאן ראייה

בפסחים ולא יותר.

דר' יהודה חולק אפילו באיסור דרבנן.

58. תשובה בענין יין שרף בתבואה, עיי"ש בארוכה.

59. שם לא כתב אלא לעיין בשער המלך ובמה שכתב

אתי שפיר דהזכיר החתיכה, אבל לפירוש רבינו אפרים קשה. והנה הרמב"ן והר"ן סברי לדעת רבה בב"ח, כי אפילו אותה חתיכה שנפלה עליה האיסור בתחילה חוזרת להיות מותרת, ולרב וודאי אסורה, ולפי זה הוה מצי לתרץ בפשיטות, דלהכי נקט רב הך לישנא דחתיכה עצמה נעשית נבילה, לאפוקי מרבה בב"ח דס"ל דאפילו החתיכה עצמה חוזרת להיות מותרת, קמ"ל דאסורה. וצ"ל דהתוספות לא ס"ל כהרמב"ן והר"ן, אלא אף לרבה בב"ח החתיכה עצמה נשארת באיסורה, וא"כ לא היה צריך רב לאפוקי מרבה בב"ח בהא. ועיין בלשון לימודים בחי"ד דף כב ע"א [הל' בשר בחלב סי' כ"ו], ועיין על התוספות בקהלת יעקב דף סג ע"ד [מאכ"א פ"ט ה"ט], ובאר יעקב נ ע"ד [י"ד ריש סי' צ"ה].

ועיין בט"ז סימן צ"ב [סקט"ז] דלמד מדברי התוספות הללו, דלר"ת אין שום דבר הנאסר במשהו אוסר במשהו, וכן לענין חמץ בפסח שנאסר במשהו, אין אוסר אח"כ במשהו. והש"ך בנקודות הכסף האריך לחלוק עליו, [דדווקא] לענין מין במינו כתבו התוספות כן, מפני שכה אחר מעורב בו, אבל לענין חמץ בפסח עכ"פ אותו משהו איסור הבלוע בו אוסרו. ואני אינני כדאי להכניס ראשי בין הרים גדולים, אמנם הדבר קשה, כיון דמצינו לענין מין במינו דמדאורייתא לא בטל, אמרו חז"ל חילוק זה לדעת ר"ת דצריך שיהיה אותו משהו בעין, ולא יהיה כח אחר דהיתר מעורב בו, מכל שכן דנאמר כן באיסור חמץ דפסח, דרבים וגדולים הקילו לבטל בששים, ואע"פ שלא היה מי שהורה כן למעשה, מ"מ עכ"פ מסתברא כיון דהוא מדרבנן, לא עדיף ממין במינו לרבי יהודה. וכן כתב בספר התרומה [סי' נ"ב] דאם במין במינו אמרו שהוא מדאורייתא, מכל שכן ביין נסך שהוא מדרבנן, וכן נאמר אנן בחמץ בפסח דהוא ג"כ מדרבנן איסור משהו. וכן הריטב"א כתב דס"ל לרב שאין שום דבר אוסר במשהו אלא כשהוא בעין, ומשמע דלענין כל האיסורים אמרה. מיהו כל זה לשיטת ר"ת, אבל לשיטת רבינו אפרים לא מוכח האי דינא, וא"כ הראיות שהביא הש"ך מהפוסקים אפשר דס"ל כרבינו אפרים. ועיין בש"ך סימן קל"ד סק"ו שכתב הוא עצמו לענין חמץ ודבר שיש לו מתירין דאינו אוסר תרי משהו, ושכן מוכח מהתוספות וספר התרומה, וע"ש. ולדעת הר"ן דדבר שיש לו מתירין הוי כמין ומינו דלא בטל, וא"כ לדעת הסוברים דחמץ במשהו משום דבר שיש לו מתירין הוא, א"כ פשיטא שיש לדמותו למין במינו.

באותו הדיבור. ולפירוש רבינו אפרים וודאי ניחא, מה שציווה הכתוב להגעיל כו'. בספר התרומה

חתיכה עצמה נעשת נבילה. מכריע סימן ס"ח, ראב"ן קנ ע"ד, קנא [בסוף הספר], ועיין בארוכה באר יעקב נ"א ע"ב [י"ד סי' צ"ח ד"ה והנה].

תוספות ד"ה שאני חתיכה כו'. וי"ל דהכי פריך התם וכו', כיון דכבר אשמעינן הכא דחתיכת איסור לא בטלה משום דהוה דבר שבמנין. נראה דלאו דווקא נקטו דבר שבמנין, אלא כוונתם שהוא דבר חשוב, ולכן כינהו דבר שבמנין. ועיין שם בעבודה זרה.

תוספות ד"ה חתיכה עצמה נעשת נבילה כו'. וקשה לפירוש, דא"כ גם הרוטב שהיה באותה שעה נאסר. עיין במהרש"א. והנראה בכוונתם, דרב בא לחלוק על רבה בר בר חנה, דאמר דאין נאסרים עד שתתן טעם בחתיכות וברוטב ובקיפה, דכולן מצטרפין לבטל, והוא סבר דהחתיכות לא מהני לבטל, דהחתיכה נעשה נבילה, וכיון ששאר חתיכות מינה הן, נאסרין. ולפירוש רש"י מיירי שהיתה חד חתיכה לבדה מתבטלת עם החתיכה נבילה ונאסרה, ושאר החתיכות שהן מינה אין מצטרפות לבטל בבישול השני, ועל זה קשה להתוספות, דהא מסתמא בבישול הראשון היה שם נמי רוטב, וא"כ הרוטב נמי נעשה נבילה, וא"כ למה אמר רב חתיכה נעשה נבילה, דמשמע דהרוטב לא נעשה נבילה, והרי הרוטב ג"כ נעשה נבילה. ולכן פירשו דמיירי שמתחילה לא היה שם רוטב שהיתה שתי החתיכות חוץ לרוטב, וא"כ אין כאן רוטב של איסור בתחילה, ולהכי שפיר קאמר רב חתיכה נעשה נבילה, ולא הזכיר כלום מן הרוטב, אמנם אח"כ כשניער הקדרה ונבלע רוטב בנבילה, גם הרוטב נעשה נבילה, וצריך שהחתיכות יבטלו את הרוטב והרוטב יבטל את החתיכות, וכן פירש מהרד"ף במכתם לדוד דף נד [שו"ת י"ד סי' ד']. אמנם מהרש"א הבין דהקושיא היא, דהוה ליה להוכיח דבעי אח"כ ג"כ לבטל הרוטב שהיה בתחילה, וא"כ גם לשיטתם קשה, דהוה ליה להזכיר דבעינן לבטל הרוטב הנבלע בהם אח"כ. ותירוצו של מהרש"א דמסתמא יש בחתיכות לבטל הך רוטב, הוא דוחק, דמאי פסקא דיש לבטל זה הרוטב, ולא הרוטב שהיה בבישול הראשון. ועיין בארוכה במכתם לדוד סימן ו', ז', ח'.

תוספות ד"ה בשקדם וסילקו כו'. וי"ל כגון שנתמעטה הנבילה הרבה כו', ורב דאתא לפלוגי אדרבה בב"ח. כוונתם, לפירוש רבינו אפרים דלרב נמי אין חתיכה עצמה נעשית נבילה להצריך ששים נגדה, ולא בעינן ששים אלא נגד האיסור הבלוע בה, א"כ לא היה צריך לומר כיון שנתן טעם בחתיכה חתיכה כו', דבהא וודאי לא פליג עם רבה בב"ח, וגם הוא מודה דצריך ששים נגד הטעם הבלוע, בשלמא לפירוש רבינו תם דמצריך ששים כנגד כל החתיכה,

ומלכד שדבריהם סותרים למה שכתבו ביבמות דף לג [ע"ב בד"ה אמר ר' יוסי], דהך דרשא דיבוא איסור נבילה ויחול על איסור חלב, אינו אלא למאן דאמר דס"ל איסור חל על איסור, אבל למאן דלא ס"ל איסור חל על איסור לא אמרין הכי, אף גם קשה, דהא מכאן מוכח דלא אמרין הכי, ואין איסור נבילה חל, וללוי גופא תקשה ל' מהך ברייתא⁶⁰. ועיין בהרב המגיד פ"ד דמאכלות אסורות [ה"ב], שהקשה על הרמב"ם דפסק דנבילה לא שייך אלא בטחורים אבל לא בטמאים, דהא מהך דריסק ט' נמלים מוכח להיפך, והרמב"ם גופא פסק להך דינא שם [ה"ב הכ"ד]. ועיין מה שכתבתי שם במכות ליישב דעת הרמב"ם, עיין מה שכתבתי בזבחים דף סט [ע"ב ד"ה מי שאיסורו], ושם בפרק קדשי מזבח [מעילה טז, ב על תוד"ה אמר רב], ועיין במה שצינתי שם במכות.

האוכל גיד הנשה של בהמה טמאה ר' יהודה מחייב שתיים. הרמב"ן בהשגותיו לשורש הט' דף מב ע"ב הקשה מזה לדעת הסוברים דאיכא לאו דבל תשקצו את נפשותיכם, וכמ"ש התוספות בפסחים [כד, ב ד"ה צירעה] ובשאר מקומות, א"כ לוקה שלש הוה ליה למימר. ועיין בדברי אמת בקונטרסים דף ס [קונ' ששי]. ועיין בשער המלך ח"ב דף קלו [הל' מאכ"א פ"ח ה"ו] דהקשה, דאיך רבי יהודה מחייב שתיים, דהא רבי יהודה ס"ל לקמן בפרק העור והרוטב [ק"ז, ב] דאין בגידין בנותן טעם⁶¹. ותירץ, דאע"ג דאין בשאר גידין בנותן טעם, גיד הנשה שאני, דרחמנא אחשביה לאכילתו לחייב משום גיד, לכן חייב נמי משום נבילה ומשום טמאה, וא"כ עיקר כוונת רבי יהודה לאשמועין דמכח איסור גיד חייב נמי אשאר איסורים, כלומר חייב שתיים, היינו שני איסורים, אבל מנין הלאוין לא בא להשמיע לן במקום הזה. ועיין מה שכתבתי בפסחים כד.

דף קא, א. מי שגידו אסור ובשרו מותר. עיין זבחים כז [ע"א תוס'] ד"ה אלא דבר אחר, שכתבו דלא דמיא הך דהכא, להא דאמרין בבבא קמא סוף פרק כיצד הרגל [כה, א], מי שקרויו גרם לו, יצא זה שדבר אחר גרם לו, ופריך הגמרא מידי דבר אחר כתיב. ונראה כוונתם כמ"ש רש"י, דמיעטה קרא להדיא דמשמע דהגיד לא יאכל, אבל בשרו יאכל, וכל היכא דאין בשרו נאכל, גם על הגיד לא מחייב. אמר רב יהודה אמר רב האוכל גיד הנשה של נבלה. כבר כתבתי לעיל בסמוך, דמכאן קשה למה

[שם] סתר זה, משום דחתיכה נעשה נבילה אינו אלא מדרבנן, וא"כ קשה להתוספות למה נדחקו בזה. ואפשר דס"ל דבבשר בחלב חתיכה נעשית נבילה מדאורייתא, וא"כ בכלי מדין מסתמא בישלו בהם בשר בחלב, וטעם בשר בחלב היוצא ע"י נעשו המים נבילה, ואע"ג דמדינים נבילה בשלו בכליהם, ואיסור בשר בחלב לא חל על איסור נבילה, מ"מ התוספות לקמן דף קטז [ע"ב ד"ה כאן לאחר זרה] כתבו, דאיסור בשר בחלב חל על איסור נבילה, ועיין מ"ש שם. אלא דלפי זה גם לרבינו אפרים לא ניחא, דמסתמא בישלו המדינים בשר בחלב. מיהו י"ל, דלרבינו אפרים דווקא בשר הראשון שקיבל טעם מחלב אמרין חתיכה נעשית נבילה, אבל מה שנאסר ממנו לא אמרין חתיכה נעשית נבילה, ולר"ת אפשר זה הוי נמי מדאורייתא מה שנאסר מבשר וחלב. ועיין מה שכתב בזה בבני משה חדש דף קנב ע"ד [הל' מאכ"א סימן א'], ופר"ח סימן צ"ד סק"כ.

דף ק, ב. סלק את מינו. עיין ע"ז נו [ע"ב תוס'] ד"ה אבל.

נוהג בטחורה ואינו נוהג בטמאה. ע"י לעיל פט [ע"ב תוס'] ד"ה ואתי וד"ה אלא קסבר, זבחים קה [ע"ב תוס'] ד"ה ומדסיפא.

תוספות ד"ה הוי מין ומינו. לשון לימודים חיו"ד יא ע"ד [הל' בשר בחלב ס"י י'].

והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה. עיין לעיל פט [ע"ב תוס'] ד"ה [בולדות] קדשים, סנהדרין נו [ע"א תוס'] ד"ה עשר מצוות, ועיין קהלת יעקב [אלבעלי, הל' מאכ"א פ"ח ה"ה], סם חיי בדרשות טו ע"ד, ועיין פסחים כב [ע"א תוס'] ד"ה ור"ש, ומה שאכתוב לקמן בגמרא.

יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל נבילה. עיין זבחים סט [ע"ב תוס'] ד"ה רבי יהודה.

יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל נבלה, אלא משום בל תאכל טמאה. וכתב רש"י ואין איסור חל על איסור. מהרש"ל הקשה מסוגיא דמכות טז [ע"ב] גבי ריסק ט' נמלים, דמוכח דאע"ג דאיכא איסור טמאה, יש ג"כ איסור נבילה, ומה שתירץ הוא דוחק כמ"ש מהרש"א. והוא כתב עליו, דנעלם ממנו דברי התוספות דמסכת מכות [ד"ה ריסק], דכתבו שם דגבי נבילה חל, וכמו דס"ל ללוי בפרק קדשי מזבח [מעילה טז, א], והטעם דהתורה גילה מדאמרה יבוא איסור נבילה ויחול על איסור חלב.

נבלות, ור' יהודה חולק רק באלל, משמע שבגידין מודה לת"ק, וטעמו דאין בגידין בנותן טעם.

60. כן תמה גם שער המלך הל' איסורי ביאה הי"ז ה"ח ד"ה ודע. 61. מדאמר שם הת"ק במשנה דהגידין לא מטמאין טמאת

יוסי הגלילי סבר לה כר"ש דגיד הנשה אסור בהנאה, וקשה, דהא כאן ס"ל לרבי יוסי הגלילי דיש בגידין בנותן טעם. אמנם אם נאמר דרב הוא דאמר כן מדנפשיה, אם נתפוס דעת רבי יוסי הגלילי דאין איסור חל על איסור, ונתפוס דיש בגידין בנותן טעם ניהא, וא"כ גם רש"י ג"כ כוונתו כמ"ש, דנאמר דכוונת רב אם נתפוס דעת ר"ש בדלית ליה כולל, ונאמר ג"כ דיש בגידין בנותן טעם. ובשער המלך שם אחז קצת בדרך זה, אלא דהוא כתב דהוא תנא אחר, דבמקצת ס"ל כרבי יוסי הגלילי, ובמקצת לא ס"ל כוונתיה, ולפי מ"ש דמימרא הוא, ומוכח כן בלאו הכי מלוי, ניהא בפשיטות טפי.

אמנם בעיקר קושית הרב שער המלך מהא דרבי יוסי הגלילי, איך אפשר לומר דס"ל כר"ש דגיד אסור בהנאה, והרי הוא ס"ל כאן דיש בגידין בנותן טעם, לענ"ד אפשר לומר, דדווקא לר"ש הוא דמצינו בפירושו כן, דס"ל אין בגידין בנותן טעם, וס"ל נמי דגיד הנשה אסור בהנאה, אבל לרבי יוסי הגלילי נהי דס"ל דגיד הנשה אסור בהנאה, מ"מ אין מוכרח לומר דס"ל דאין בגידין בנותן טעם, דאע"פ דיש בהם בנותן טעם אסורים בהנאה, דלא ס"ל הך סברא כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרו, ודווקא הבשר הותר, אבל גיד באיסורא קאי, ודווקא רבי יהודה הוא דאית ליה הך סברא, אבל ר"י הגלילי לית ליה, וכמו דהמקשה שם בפסחים לא ס"ל הכי. ועיין שם בשער המלך מה שתירץ לדברי הרמב"ם, ועי' לעיל פט [ע"ב תוס'] ד"ה איסור גיד.

גיד הנשה של עולה ושל שור הנסקל כו'. מכאן מוכח דלא לקי על הנאה בפני עצמה כשאכל, אף לדעת המחייבים בהנאה בלא אכילה, ולדעת הסוברים כן א"כ הוה איסור מוסיף משום הנאה, אמנם אי לא לקי על ההנאה, א"כ אפשר דלא הוה איסור מוסיף, ולהתוספות [ד"ה איסור] איסור הנאה לא הוי איסור מוסיף. ועיין לימודי ה' מא ע"א, ע"ב [לימוד ע'], ועיין במשנה למלך בהלכות יסודי התורה [פ"ה ה"ח], ועיין שבועות כד [ע"א תוס'] ד"ה באיסור.

ומאן האי תנא כו'. עיין על הסוגיא: הרמ"ע מפאנו סימן קכ"ג, דינא דחיי ח"א דף קל [לאוין קמ, קמא], קהלת יעקב [אלבעלי] דף נה ע"ג [הל' מאכ"א פ"ח ה"ו], יבמות לג [ע"ב תוס'] ד"ה אמר רבי יוסי. מאן לימא לן דטומאת הגוף חמורה. יבמות לג [ע"א תוס'] ד"ה אמר רבי יוסי. ורבי יוסי הגלילי לית ליה כולל. שער המלך ח"ב

שכתבו התוספות במכות יו [ע"ב ד"ה ריסק] דבנבילה לכולי עלמא חייל איסור על איסור דגלי קרא, ואע"ג דכתבו שם דלוי הוא דס"ל במעילה יו [ע"א], מ"מ קשה ללוי גופא. ולכאורה יש לומר דמשמע דהך דהכא לאו ברייתא היא אלא מימרא דרב, דאם הוה ברייתא הוה ליה למימר רב תני, אלא וודאי משמע דמימרא הוא, ורב אמרה לשיטתיה שם, דאין חילוק בין נבילה לשאר איסורים לענין איסור חל על איסור, ולהכי קאמר דפליגי רבי מאיר ורבנן בהכי, אמנם לוי שם יסבור, כי באמת אין מחלוקת בזה בין רבי מאיר לרבנן. ובזה יש ליישב ג"כ דברי רש"י, שהרי מהך דהכא מוכח דבין לרבי מאיר בין לרבנן ס"ל דיש בגידין בנותן טעם, דאי אין בגידין בנותן טעם לא מחייב משום עולה ולא משום שור הנסקל ולא משום נבילה, וכבר הקשה הרשב"א [שו"ת ח"ד סי' פ"ד] כן על הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ח ה"ו] דפסק על גיד הנשה דעולה דחייב שתים, ובאמת על נבילה וטריפה נמי קשה דפסק הרמב"ם דחייב שתים, ועיין בכסף משנה⁶².

והנה רש"י הקשה לקמן בד"ה ורבי יוסי הגלילי לית ליה כולל, דלמה לא מוקי ליה כר"ש, דשמעינן ליה נמי דלית ליה כולל. וכתב עליו הריטב"א דלא דק, דאיך אפשר לאוקמיה כר"ש, דהרי ר"ש ס"ל אין בגידין בנותן טעם, ובאמת קושיא חזקה היא לרש"י⁶³. אמנם לפי מה שכתבתי דהך דהכא מימרא דרב היא ולא ברייתא, וא"כ י"ל דרב אליבא דנפשיה סבר יש בגידין בנותן טעם, וא"כ אם נתפוס הך סברא דיש בגידין בנותן טעם, תלי פלוגתא דרבי מאיר ורבנן דפליגי באיסור חל על איסור בהך דינים דגיד הנשה של נבילה ושל עולה, ושל מוקדשים בפלוגתא דאיסור חל על איסור, וקאמר לדידי דס"ל דיש בגידין בנותן טעם, א"כ למאן דאמר איסור חל על איסור חייב שתים, ולמאן דס"ל דאין איסור חל על איסור אינו חייב בנבילה אלא אחת, ובעולה ושור הנסקל חייב שתים, אבל לא דמוכרח דהני תנאי ס"ל הכי, אע"ג דמרבי מאיר יש להוכיח דס"ל דיש בגידין בנותן טעם, דהרי הוא ס"ל בריש פרק כל שעה [פסחים כא, ב] כרבי אבהו דלא יאכל איסור הנאה משמע, ולדידיה צ"ל כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרה.

אמנם לפי מה שכתב הרשב"א בתורת הבית לפי המסקנא, לא צריכין לאמר כן, ובזה מתורץ נמי מה שהקשה בשער המלך דף קלז [מאכ"א פ"ח ה"ו], דהרי בפסחים שם [כב, א] אמרינן לחד תירוצא דרבי

62. וע"ע בשער המלך הל' מאכ"א פ"ח ה"ו ובראש יוסף לעיל פט, ב.

63. ראה ישוב בשער המלך הנ"ל.

[הל' מאכ"א פרק ח'], דרך המלך יח ע"א [שם].
תוספות ד"ה בנטמא הגוף כו'. עיין מה שכתבתי
ביבמות צ [ע"א על רש"י ד"ה תרומה טמאה] ומה
שכתבתי להלן.

דף קא, ב. שבת ויום הכפורים שגג כו'. עיין
שאגת אריה סה ע"ג [דיני יוה"כ סי' ע'], סו ע"ד [שם
סי' ע"ב], ראש השנה כא [ע"א תוס' ד"ה לוי.
תוספות ד"ה תלמוד לומר שבת. באר יעקב קמב
ע"ד [חידושי כללות הסוגיות כלל מה].

תוספות ד"ה רבי עקיבא אומר אינו חייב אלא
אחת. עיין לשון לימודים, ובתפארת שמואל דף לו
[בהשגות על מהרש"א], ובשאגת אריה דף סו ע"א
[דיני יוה"כ סי' ע"א].

אמר רבי יהודה והלא מבני יעקב נאסר, תניא
אמרו לו לר' יהודה. הרמב"ם [מאכ"א פ"ח ה"א]
פסק דלא כרבי יהודה, וא"כ צ"ל בסיני נאמר אלא
שנכתבה במקומה. אמנם בהלכות מלכים [פ"ט ה"א]
כתב הרמב"ם דיעקב הוסיף גיד הנשה, הרי משמע
דנאסר מזמן יעקב, וכבר נתקשה בזה הלחם משנה
[שם]. והמפרשים תירצו ע"פ מה שכתב הרמב"ם
בפירוש המשנה [כאן], דפירוש בסיני נאמר, דהכוונה
דכל שבע מצוות שכבר נצטוו בני נח, אין איסורן
עכשיו ממה שאסר הקב"ה אותן לבני נח, אלא ממה
שחזר ופרט אותם לישראל בסיני, לפיכך הוא דנאסרו
לישראל, א"כ י"ל דגם קודם מתן תורה היה נאסר
לבני נח לרבנן ואפילו בטמאה, אמנם אח"כ כשניתנה
התורה, פסקה זאת הציווי שהיה לבני נח, ותורה
חדשה ניתנה לישראל, ונאמר על כן לא יאכלו בני
ישראל, וא"כ בבהמה טמאה לא נאסרו כלל, וא"כ
לכולי עלמא בין לרבנן בין לרבי יהודה מאותה שעה
נאסרו בני נח. אלא דבהא נחלקן, דלרבי יהודה הך
קרא דעל כן לא יאכלו בני ישראל, באותו פעם נאמר
ובסיני לא נאמר, וכן אמרינן בסנהדרין נט [ע"א] דגיד
הנשה נאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני, וכיון שכן,
אף בטמאה נוהג כיון דלא היה ציווי בסיני. אמנם
לרבנן ס"ל, דהך קרא דעל כן לא יאכלו בני ישראל
דווקא בסיני נאמר, וא"כ לא נצטוו על טמאים. אמנם
קשה לפי זה, מאי פריך בגמרא מההיא שעתא ליתסר,
והא באמת לרבנן מיתסרי בני נח. אמנם הא לא קשה,
דקושית הגמרא היא לרבנן דהוכיחו דאינו נוהג
בטמאה, מהא דכתיב בני ישראל על כן בסיני נאמר,
ודילמא נאמר באותה שעה שקראו הכתוב ישראל,
וא"כ אף בטמאה נאסרו, אמנם הלשון מהאי שעתא
ליתסר לא ניחא. ואפשר לומר דוודאי מסתברא שיעקב

דף קכב [הל' איסורי ביאה פי"ז ה"ה], ודף קלו, קלו
[הל' מאכ"א פ"ח ה"ו].

דלמא טומאת בשר חמורה. עיין בשו"ת מוהר"ר
צבי [חכם צבי] סימן מ"ה, ובשבות יעקב ח"א סימן
ל"ז, ובשער יוסף בשו"ת סימן ח' דף כה ע"ד. וראיתי
לו להרב נר"ו שכתב שם, דהא דאמרינן הכא דטומאת
בשר חמירא, היינו לרבי יוסי הגלילי, אבל לרבנן
וודאי טומאת הגוף חמירא שהיא בכרת, שהרי כתב
הרמב"ם בפ"ז דקרבן פסח [ה"א], באם היו כלי שרת
טמאים, מוטב שיאכלו בטומאת בשר שהוא בלאו,
ואל יאכלו בטומאת הגוף שהוא בכרת, הרי דטומאת
הגוף חמירא, והרמב"ם [הל' פסולי המוקדשין פי"א
ה"ג] פסק כרבנן דרבי יוסי הגלילי, ולכן פסק
דטומאת הגוף חמורה. ואחר המחילה רבה נראה דאין
צריך לזה, דוודאי כשאנו באים לעבור על האיסור, אין
ספק דטומאת הגוף חמירא שהוא בכרת, ואף ר"י
הגלילי מודה בזה, אמנם כאן לא לעבור מיירי, רק
לענין איסור חמור דיחול על איסור קל, ובהא שפיר
אמרינן, דאע"ג דוודאי טומאת הגוף חמורה, מ"מ כיון
דבצד זה חמור טומאת בשר שאין לו טהרה במקוה,
ורק לענין חלות האיסור, עדיפא דליחול טומאת הבשר
על טומאת הגוף, אבל לענין לעבור על האיסור,
בוודאי אין זה חומרא כלל מה שאין לו טהרה במקוה.
ובזה נמי לא קשה מה שהקשה בשבות יעקב על
מוהר"ר צבי.

תוספות ד"ה מאן האי תנא כו'. דגיד נמי אסור
לגבוה. הרי מוכח דכשניתוסף איסור לגבוה, מיקרי
איסור מוסיף. ולפי זה גם בחלב נבילה וטריפה י"ל
דאיסור מוסיף הוא, דהרי קודם זה היה מותר להקריב
לגבוה, ועכשיו שנעשה נבילה וטריפה אסור לגבוה,
והוה כמו גיד. ועיין בפר"ח ריש סימן ס"ד דכתב על
הרב המגיד, דלא דק במה שכתב דחלב נבילה וטריפה
איסור מוסיף הוא, דליתא, אלא איסור כולל הוא. ולפי
דברי התוספות דהכא ניחא, דשפיר הוה איסור מוסיף
מכח האיסור לגבוה, וכן מצאתי להרב דרך המלך בדף
יח [הל' מאכ"א פ"ז ה"ב].

תוספות ד"ה איסור כולל כו'. מדברי רש"י נראה
דאיסור הנאה איסור מוסיף הוא. וכן דעת הרמב"ם
בפירוש המשנה שם בכריתות [פ"ג מ"ד], וכתב לתרץ
למה בבשר בחלב לא הוי איסור מוסיף, ודבריו שם
מגומגמים. ועיין ביבמות דף לד [ע"א] ברש"י [ד"ה
אם היתה שבת] ובתוספות [לג, ב ד"ה אמר]. ועיין
מגילת ספר לאוין [קלח] סט ע"ב, דברי אמת
בקונטרסים פד ע"א [קונ' תשיעי], מרכבת המשנה
ח"ב פ"ה דיסודי התורה ה"ח, לחם יהודה נח ע"א

אבל כי ליכא אבר מן החי משום טמאה הוי שרי, ע"ש. והא לא קשיא, דכוונת התורה על המין שאין בו איסור אחר רק משום אבר מן החי, ולא על המין שנוהג בו איסור אחר דהיינו טמאה. ואין לומר דמגלן למדרש הכי לפטור, נדרוש דלענין השיעור קאמר, דוודאי לא מסתברא דהתורה כיוונה על השיעור, ויותר מסתבר דהתורה כיוונה על המין שנוהג בטמאה.

עוד הקשה, לרבי יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה, מנא ליה לר"א לחייב בטמאה משום היקש, דכל שאתה מצווה על דמו, אתה מצווה על אבריו, דאימא דההיקש לא אתי אלא באבר שיש בו כזית בשר גידין ועצמות, דכיון דלא הוה רק חצי שיעור וליכא מלקות, א"כ שפיר נוהג בו, אבל בשיעור שלם שחייב עליה משום טומאה, אינו חייב עליה משום אבר מן החי. ואין להקשות דא"כ הקישא למה לי לחצי שיעור, דפשיטא כיון שאין בו מלקות, למה לא לחייב משום אבר מן החי, הא לא שייך אין איסור חל על איסור. י"ל דהוה אמינא כיון דעכ"פ מן התורה אסור הוא, אע"ג דאין בו מלקות, אין איסור חל על איסור, קמ"ל דחל. וע"ש בארוכה דתלי זה במחלוקת הרמב"ם [הל' שבועות פ"ה ה"ז] ושאר פוסקים, אי שבועה חלה על חצי שיעור. ולענ"ד הקלושה היה נראה, דהכא לאו מטעם איסור חל על איסור נגעו בה, אלא ממעט לרבנן דבעי מן המין שיהיה מותר, וכן לר"א מרבה מן המין דווקא, אבל לא לענין השיעור וכמ"ש, דאי לענין השיעור, זה תליא באיסור חל על איסור, ולא מסתברא שחילקה תורה בזה.

ר' מאיר אומר אינו נוהג אלא בטהורה. בבא קמא עז [ע"א תוס'] ד"ה פרה מטמאה. מחלוקת בטהורה אבל בטמאה כו'. עיין חזון עובדיה קסז ע"א [דרוש שני לפר' ראה]. אבל בבני נח. ע"י לעיל לג [ע"א] מה שכתבתי בזה.

רישא בישראל וסיפא בכנ נח. עיין בכסף משנה בפ"ט מהלכות מלכים, שכתב ליישב דברי הרמב"ם שכתב דנראה לו דעוף אין בן נח נהרג עליו משום אבר מן החי, דלמדה מהך משנה ומוקי לה בכנ נת. ועיין מה שהקשה עליו בקהלת יעקב דף מט ע"ד [מאכ"א פ"ה ה"א]. ועיין בפלתי [סי' ס"ב סק"ב] שהקשה על הרמב"ם, מהא דאמרינן לעיל ולרבי יהודה למה לי קרא, דליתי איסור אבר ליחול על איסור טומאה, שכן איסורו נוהג בבני נח, ודילמא לעוף איצטריך, דהא דאין נוהג בעוף טמא דלא חל עליו איסור אבר מן החי, כיון דאינו נוהג בטמאה.

ובניו נצטוו על גיד הנשה אף לרבנן, וא"כ מסתברא דבאותה שעה נאסר, ושוב לא נאמר הך קרא עד מתן תורה, והקשה מגלן דבאותה שעה נאסר, דילמא לא נאסר עד אחר שקראו הכתוב ישראל, אבל מעיקרא לא נאסר, ותיריך הגמרא, דלא מסתבר שהקב"ה יאסרו באותו פעם דווקא ולא קודם לכן, ואי קודם לכן נמי אסרו, למה הוצרך לאסרו שנית.

עוד קשה, ממה דאמרינן לעיל בריש הפרק [צא, א], טול גיד הנשה בפניהם, כמאן דאמר גיד הנשה נאסר לבני נח, וא"כ מוכח דלרבנן לא נאסר לבני נח⁶⁴. וגם זה יש ליישב, דלרבי יהודה דקרא באותו פעם נאמר, א"כ לכל העולם נצטווה באותו פעם, אבל לרבנן קרא לאו באותו פעם נאמר, ודווקא ליעקב ובניו נאסר, אבל לא לבני נח, וכיון שלא היה אסור לבני נח, לא היה יוסף מצוה כן, כדי שלא ירגישו בו שהוא יוסף, דאם לא כן מנא ידע דגיד הנשה אסור להם, אבל אי לכל בני נח נאסר שפיר, דיוסף כמו שאר בני נח היה נזהר בזה. ובוזה ניחא ג"כ מה שמקשים, מהא דאמרינן בריש פרקין אתי איסור גיד וחיל, שכן איסור נוהג בבני נח, מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא רבי יהודה כו', והא רבנן נמי אית להו הך סברא דנוהג בבני נח. ולפי מה שכתבתי אתי שפיר, דלרבנן לא נצטוו בני נח רק יעקב ובניו. ועיין במשנה למלך שם בהלכות מלכים, כפתור ופרח דף ה ע"ב [פרק ראשון], סם חיי בדרשות דף טז, שנות חיים דף ב [ריש פר' בראשית], מקום שמואל סימן כ"ב, סנהדרין נו [ע"ב תוס'] ד"ה עשר מצוות. ועיין מה שכתבתי בסנהדרין נט [ע"א ד"ה ואנו אין לנו].

ת"ר אבר מן החי כו'. תבואות שור קו [בכור שור], סנהדרין נט [ע"א תוס'] ד"ה ורבנן.

דף קב, א. עיין על כל הדף חקרי לב ח"ב סימן כ"ט, וסימן ל"א, וסימן ל"ב.

כל שאתה מצווה על דמו. קהלת יעקב אלגאזי לז ע"ד [תוספת דרבנן אות ח' סעיף קלז ד"ה והנה]. כל שבשרו מותר אתה מצווה על אבריו. והקשה בקהלת יעקב דף לז ע"ד [שם], דכיון דאבר מן החי חייב במשהו בשר גידין ועצמות, א"כ לר"ל דסבר דחצי שיעור מותר מן התורה, הא בכי האי גוונא דאכל מעט בשר, ורק גידין ועצמות משלימין לכזית, בטמאה מותר גמור הוא, ואיך ילפי רבנן מהאי קרא דאינו נוהג בטמאה, כיון דבלאו הכי בשרו אסור, הא בכי האי גוונא בשרו מותר הוא לר"ל, ושפיר מתקיים לא תאכל הנפש עם הבשר, דהאיסור דווקא בעוד שהנפש בו,

64. החת"ס יישוב דלחכמים אע"ג דבני יעקב נהגו איסור, זה דוקא בא"י אבל לא בחו"ל.

צפור טהורה בחייה. רש"י פירש משום אבר מן החי חייב. אמנם הרמב"ם פירש [הל' מאכ"א פ"ד ה"ג] משום נבילה. ובזרע יצחק [רסו ע"א, חולין] הקשה לרש"י, דפירש במכות גבי ריסק ט' נמלים ואחד חי, דהיינו חי ממש, ואפילו הכי חייב משום נבילה, דכשבולעו הוא מת, וא"כ איך חייב הכא משום אבר מן החי, הא עיקר החיוב אינו אלא על הבליעה, אבל אם לעסו ופלטו וודאי דפטור, וא"כ הכא דבשעת בליעה הוא מת, א"כ אינו אבר מן החי, ולמה יחייב משום אבר מן החי, ע"ש. וזו הקושיא ג"כ קשה על רש"י שם לענין בריה, דרש"י ס"ל דבריה לא הוי אלא בעודה חי, אבל מת לא מיקרי בריה, וא"כ לעולם איך יתחייב משום בריה, הא קודם הבליעה כל זמן שהוא בתוך פיו לא מחייב, ובשעת הבליעה מתה היא ולא הוה בריה. ובעל כרחך צ"ל דכל זמן שהמיתה ובליעה כאחד שפיר חייב, דהרי עכ"פ מיקרי בריה, וכן לענין אבר מן החי נמי נאמר הכי דהוי שפיר אבר מן החי, כי החיוב והמיתה באין כאחד. ובזרע יצחק כתב דמשעה שמכניסו לתוך פיו חל החיוב, וכבר כתב הוא עצמו שהוא דוחק.

ובחקרי לב ח"ב דף ריו ע"ב [י"ד סי' ק"מ להל' מאכלי גוים] הקשה, להרמב"ם דסבר דמשום נבילה הוא, אם נאמר דאיסור כל תשקצו הוא מן התורה ובלאו ממש, א"כ איך חל עליו איסור נבילה, והרי איסור כל תשקצו קדים, ולא חל עליה איסור נבילה⁶⁷. ואין לומר דמיירי הכא בדליכא כזית, דאינו חייב משום כל תשקצו, דהא משמע דהגמרא אמר דאפילו כל שהוא חייב, ופשיטא דאי איכא כזית חייב, ע"ש. ועיין בסוף פרק אלו טריפות [סו, א], דשם כתבתי בלאו הכי דמסתבר דכל תשקצו לית ליה שיעורא, דאין החיוב בדבר שמשקץ עצמו בו, אלא החיוב עליו שהוא משקץ את עצמו⁶⁸, וא"כ אפילו בכל שהוא הרי משקץ את עצמו⁶⁹. אמנם נראה דמכאן אין ראייה דכל תשקצו הוא מדרבנן, דהא נראה דאם נטל דבר חי בתוך פיו ולעסו אע"ג דלא אכלו חייב, דהא נמי משקץ עצמו, והרי בכל תשקצו לא בעינן אכילה, אלא בכל דבר שמשקץ את עצמו, וא"כ בשעה שנטלו בפיו

ולענ"ד לא קשיא, חדא דהרמב"ם לא קאמר דאינו נוהג בבני נח כלל, אלא שאין נהרג עליו, ומשמע וודאי דאסור מדאורייתא אלא שאין נהרג⁶⁵, וא"כ כיון דאסור מדאורייתא, מיקרי שפיר איסור חמור, דאסור לבני נח וחייל על איסור. ועוד, אפילו אי לא הוה נוהג כלל, מ"מ כיון דעכ"פ איסור אבר מן החי הוה בבני נח, אע"ג דבעוף ליתא, אעפ"כ שפיר מסתברא דחל.

אבר מן החי צריך כזית, מאי טעמא, אכילה כתיבה ביה. מכאן קשה להרמב"ם שפסק דבבני נח לא נאמרו שיעורים, והוא חייב בכל שהוא, הרי קאמר הכא דאכילה כתיב ביה, וא"כ גם בבני נח כתיב אכילה. ולדעת הרא"ם דס"ל דאכילה בכל שהוא משמע, ורק הלכה הוא בכזית, א"כ י"ל דהכי קאמר, אכילה כתיב, והוא בכזית מכח ההלכה, אבל בבני נח דליכא הלכה ולא שייך בהו הלכה, מפרשינן לה אכל שהוא⁶⁶. ועיין מה שכתבתי בזה לעיל בדף לג [ע"א], ובקהלת יעקב דף לז [תוספת דרבנן אות ח' סעיף קלז], ובחקרי לב ח"א דף קב [או"ח סי' נ"ח להלכות שבת], ובלימודי ה' דף ח ע"ב [לימוד ז'], ובפלתי סימן ס"ב, ועי' לעיל צו [ע"א תוס' ד"ה מ"ט דרבנן] בריה היא, וד"ה ורבי יהודה [צו, ב].

אכל אבר מן החי ממנה אינו סופג את הארבעים. מרכבת המשנה ח"ג פ"ט דמלכים הי"א. במשהו בשר גידין ועצמות. וכתב רש"י דלהכי פלגינהו קרא לאבר מן החי ובשר מן החי, דמחייב אאבר אע"ג דאין שיעור בשר, ובשר אע"פ שאין אבר. ולכאורה זה דווקא לרבי יוחנן דאית לן תרי קראי, א"כ מוכח כן, דלהכי פלגינהו קרא בשביל השיעורים, אמנם לר"ל דמחד קרא נפקא תרווייהו, א"כ לא מוכח הך דינא. אמנם וודאי אף לר"ל הדין כך הוא, וכן מוכח לקמן בסוף הפרק גבי חילקו מבחוץ, כמ"ש שם רש"י ותוספות, דהרי עכ"פ אף לר"ל התורה פרטה תרווייהו בפני עצמם בחד קרא. וכן כתב בקהלת יעקב דף לו ע"ג, ע"ד [שם].

דף קב, ב. אכל צפור כו'. פסחים כד [ע"ב תוס'] ד"ה פרט, ועי' לעיל צו [ע"א תוס'] ד"ה מ"ט דרבנן.

67. דכל תשקצו אינו אלא מדרבנן, והריטב"א במכות טו, כתב בשם הרמ"ה דהוא איסור דאורייתא.
68. דהיינו דהחיוב הוא על הגברא שלא להביא את עצמו למצב שהוא משקץ איזה דבר, ברם אין האיסור מוטל על החפץ.
69. ראה בחינוך מצוה תעב שכתב שבדבר מועט אין בו משום כל תשקצו, וצע"ק.

65. כ"כ בכסף משנה וברדב"ז, וכ"כ גם במגדל עוז ע"ש.
66. בזה יש ליישב תמיהת התוי"ט על פי המשניות של הרמב"ם [טהרות פ"א מ"א] שכתב שחיוב אבר מן החי הוא גם בפחות מכזית כמו ששינונו באהלות דאיברים אין להם שיעור, כי בלעדי ההלכה בשיעור אכילה דהוא בכזית גם פחות מכזית נחשב אבר, וראיה שכן נח חייב על כך.
67. ראה ברמב"ם הל' מאכ"א פ"ז הכ"ט דמשמע דאיסור

וא"כ קרא הכי קאמר, לא תאכל מן הבהמה כל זמן שהנפש, דהיינו החיות עם הבשר, וכן משמע לעיל מדברי רש"י בריש ע"א. אמנם כאן משמע קצת, דאבר מן החי קרוי נפש, ולא תאכל הנפש בעוד הנפש עם הבשר, א"כ הך נפש משתמע בתרתי, דקאי על האבר שנקרא נפש, וקאי ג"כ על חיות הבהמה⁷³. ועיין ברא"ם פרשת ראה [דברים יב, כג].

אכל אבר מן החי ובשר מן החי. רמב"ן בהשגותיו שורש ט', דברי אמת בקונטרסים לט עד [קונ' ששי].

בשר מן החי ובשר מן הטריפה. מנחות נח [ע"ב תוס'] ד"ה איכא דאמרי, מכות יח [ע"א תוס'] ד"ה ולילקי, בבא מציעא קטו [ע"ב תוס'] ד"ה שנאמר.

דף קג, א. **אכל אבר מן החי מן הטריפה.** חקרי לב ח"ב דף סח [י"ד סי' מ"ג להל' שרצים ותולעים]. כגון שנטרפה עם יציאת רובה. ע"י לעיל צ [ע"א תוס'] ד"ה הכא במבכרת.

בהמה בחייה לאברים עומדת. והקשה מהרש"א לר"ל, למה להו לרבנן לעיל לומר הטעם דאינו נוהג בטמאה, משום דכל שבשרו מותר אתה מצווה על אבריו, וכל שאין בשרו מותר אי אתה מצווה על אבריו, הא בלאו הכי לא חל, דהא איסור טומאה קודם, דלאו לאברים עומדת, ואי נמי לאברים עומדת, איסור טומאה קודם, ולא אתי איסור אבר וחל על איסור טומאה. ובפלתו [סי' ס"ב סק"ב] הקשה עליו, דלמה הקשה מהרש"א קושיא זו על ר"ל, ולא הקשה קושיא זו על רבי יוחנן, והוא נדחק בזה. ולענ"ד הדבר פשוט, דכוונת מהרש"א להקשות לר"ל מתרי טעמי, אי משום דלאו לאברים עומדת, ואי משום דטומאה קדים, אבל לרבי יוחנן לא הוה מצי מהרש"א להקשות, אלא מהך טעמא דטומאה קדים, אבל לא מטעמא דלאו לאברים עומדת.

ובמה שתירץ מהרש"א דבהא לא ס"ל ר"ל כרבנן, נראה כוונתו דהוא סבר דלא בעי קרא לזה דכל שאתה מצווה, דבלא קרא נמי אינו נוהג בטמאים, כיון דס"ל דאין איסור אבר מן החי חל על הטריפה, הוא הדין דאינו חל על הטומאה, אלא סבר כרבנן דאינו נוהג

כבר עבר משום כל תשקצו, ובשעת בליעה חייב משום נבילה, ואין זה ענין לבל תשקצו, דהרי אפילו לא בלעו כלל חייב משום כל תשקצו⁷⁰.

ובזרע יצחק הקשה לדעת הרמב"ם, דאין כתב דחייב משום נבילה, הא הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ב הכ"ד] מפרש גבי ריסק ט' נמלים ואחד חי היינו שלם, ולא מפרש חי ממש, שמע מינה דס"ל דבחי ממש אין חייב משום נבילה. ולענ"ד אינו מוכרח, דלעולם הרמב"ם ס"ל דאף בחי חייב משום נבילה, אלא דלא מפרש חי ממש, משום דהוה משמע דאילו במת לא חייב משום בריה, וכמו דנראה דכן דעת רש"י. ובאמת הרמב"ם ס"ל דאפילו במת חייב משום בריה כל שהוא שלם, לכן מפרש חי שלם ולא חי ממש, דלמה הוצרך לומר חי, דמאי נפק"מ אם הוא חי או מת, כל שהוא שלם חייב משום בריה, וכן בכל אופן חייב משום נבילה.

בחייה בכל שהוא. כבר כתבתי לעיל דף צו להקשות על התוספות, דלמדו דאבר מן החי קרוי בריה. ועיין בריה שדה בדרושים דף א, ועיין זבחים עב [ע"ב תוס'] ד"ה ולבטלו, מרכבת המשנה ח"ב פרק ד' דמאכלות אסורות ה"ב.

וטמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהוא. מכאן מוכח דאיסור בריה שייך אף במתה, ולא בעינן חי לאיסור בריה, ודלא כדמשמע לכאורה מדברי רש"י במכות דף יו [ע"ב ד"ה נמלה], דאין איסור בריה אלא בחיים, דהא הכא מוכח בפשיטות דאף במתה שייך איסור בריה⁷¹. ועיין בחקרי לב ח"ב דף סח [סי' מ"ג להל' שרצים ותולעים], ובדף קג [סי' ע"ב להל' תערוכות] שעמד על זה⁷², ומ"ש ליישב שם בדף קג, ובעל כרחך צריך לדחוק בדברי רש"י שם לומר, דאף רש"י סבר כן, שלא יהיה נגד הסוגיא דכאן. וע"י לעיל צו [ע"ב תוספות] ד"ה ורבי יהודה.

רש"י ד"ה טמאה בין בחייה. עיין חקרי לב דף צ [י"ד סי' נ"ז להל' תערוכות].

לא תאכל הנפש עם הבשר. עיין חזון עובדיה דף קסז [שם].

לא תאכל הנפש עם הבשר. עיין ברש"י [בד"ה לא תאכל]. ונראה כוונתו, דהחיות הוא שנקרא נפש,

איסור חל על איסור, שאין איסורים אלו חלים על אותו הדבר. 71. וכן קשה מגיד הנשה דהוי בריה אע"פ שאין בו רוח חיים.

72. וכן עמדו בזה גם הערוך לנר במכות והראש יוסף לעיל דף צו.

73. וכן פירש בפרישה דלפי' רש"י המלה נפש מתפרשת למעלה ולמטה.

70. יש לדקדק על ישוב זה, דאמנם הוא כבר מתחייב בכל תשקצו כשמכניסו בתוך הפה, אבל האיסור הרי נמשך עד אחרי הבליעה, וא"כ האיסור השני אינו יכול לחול עליו, ודומה למה שנאמר בירושלמי [כתובות פ"ג יז, ב] גבי מדליק גדיש דעל כל שבולת ושבולת חייב. ולכאורה אפשר לתרץ בדברי רבינו עצמו לעיל, דאיסור כל תשקצו הוא איסור על הגברא, ואיסור נבילה הוא על החפצא, א"כ לא שייך בזה הכלל דאין

ולפי דרכו של הרב תפארת שמואל יש לתרץ דברי הרמב"ם, שפסק [מאכ"א פ"ה ה"ה] דאם נטרפה בנטילת אבר דבאו בבת אחת חייב, אבל אם נטרפה מקודם אינו חייב, וקשה, דהרי הרמב"ם פסק [שם פי"ד הי"ח] דאיסור חל על איסור באיסור מוסיף, וכן גבי חלב פסק [שם פ"ז ה"ב] דחייב שתיים. אמנם לדרכו של הרב תפארת שמואל ניחא, דהרמב"ם לא ס"ל כהתוספות דדרשינן מין שבשרו נאכל, אלא דרשינן כמשמעו בעינן בשרו נאכל, וגזירת הכתוב הוא דאין איסור חל על איסור בענין זה, ולהכי לא אשכחן בטריפה דחייב אלא באיסור בבת אחת. אמנם בחלב לא מיעטה התורה כלום, דדווקא גבי בשר מיעטה, ולכן הדין לכללים דאיסור חל על איסור. וקרוב לזה כתב הרב שער המלך בח"ב דף קכג ע"ד ודף קכה [הל' איסורי ביאה פי"ז ה"ה], ע"ש, ועיין הרמ"ע מפאנו סימן קכ"ג דף קכה, שבועות כד [ע"ב תוס'] ד"ה באיסור.

אכל חלב מן החי. ריח שדה בדרושים א ע"ד, מרכבת המשנה ח"ב פ"ה ממאכלות אסורות ה"ב. יבוא איסור נבילה. ע"י לקמן קיג [ע"ב תוס'] ד"ה ושאני הכא, יבמות לג [ע"ב תוס'] ד"ה אמר רבי יוסי. תוספות ד"ה ומר סבר. תפארת שמואל לז ע"ב [בהשגות על מהרש"א], חקרי לב ח"ב דף מו [יו"ד סימן ל' להלכות אמ"ה].

תוספות ד"ה דאיסור חלב. מהר"ל בן חביב סימן פ"ב. אכל חלב מן החי מן הטריפה. עץ חיים בלשונות ז ע"ב.

דף קג. ב. עיין על כל העמוד בחקרי לב ח"ב סימן ל"א דף מח, וסימן ל"ג דף נ. חילקו מבחוחין מהו. לפי המסקנא פטור הוא. ונסתפק בחקרי לב ח"ב סימן כ"ט אי חייב משום חצי שיעור, לדין דקיימ"ל חצי שיעור אסור מן התורה או לא⁷⁴, דאפשר לומר דטעמא דחצי שיעור הוא משום דכיון דחזי לאיצטרופי, והרי זה לא חזי לאיצטרופי בשום צד, דאפילו אכל האחר לא מחייב⁷⁵. או שיש לומר כמו שכתבו התוספות שם [יומא עד, א ד"ה כיון] דהאי טעמא דחזי לאיצטרופי לא מהני, אלא דסברא הוא לרבות חצי שיעור, ולעולם אפילו בלאו הכי מחייב, והרב צידד לכאן. ולפי הסברא היה נראה, דלא מיבעיא לדעת התוספות דפשיטא דאין כאן איסור דחצי שיעור, דהרי לדעת התוספות בעינן דווקא אבר,

בטמאים אבל לא מטעמייהו. וא"כ קשה דמאי מתרצים התוספות דרשינן כל מין שבשרו מותר, ואמאי הוצרכו לזה, נימא דר"ל לא דריש להאי קרא כלל, ובעל כרחך צ"ל כן, דמאי איצטריך להאי דרשא. ואין לומר דאיצטריך למדרש כל מין שבשרו מותר ללמד דנוהג בטריפה, דמהיכי תיתי לא יהיה נוהג בטריפה.

וראיתי להרב חקרי לב בח"ב דף מו ע"ד [יו"ד סימן ל' להל' אמ"ה], דהקשו להתוספות לעיל [קב, א] בד"ה כי איצטריך לר"א, דהקשו לר"א אי סבר לאברים עומדת, ולא הקשו לרבנן בין אי סברי לאברים עומדת בין אי לא סברי לאברים עומדת, וזה לא מתורץ בתירוץ. ותירץ, דלהכי לא הקשו התוספות לרבנן, דאיצטריך למיעוט דבשר, דבלאו הכי הוה חל על טמאין, דאיסור מוסיף הוא, שנאסר לבני נח והוה חייל. ולא הבנתי הדברים, דאכתי לא ניחא בין לרבי יוחנן בין לר"ל, דהרי לתרווייהו ס"ל דאע"ג דאבר מן החי איסור מוסיף הוא לא חל, אלא לר"י דווקא באיסור בבת אחת, ולר"ל בת אחת לא שייך דלאו לאברים עומדת. ונראה דהא לא קשיא לרבנן אם יסברו איסור חל על איסור באיסור מוסיף, דהא איכא תנאי דסברי הכי, אלא דרבי יוחנן ור"ל סברי כתנאי דלא ס"ל איסור מוסיף, בין אם סברי בהמה בחייה לאברים או אינה לאברים, לא קשה מרבנן, אבל לר"א דסבר דבעל כרחך אין איסור חל על איסור, א"כ שפיר קשה להו להתוספות לעיל. אמנם התוספות בעל כרחך לא ס"ל הכי, דא"כ מה הוקשה להם השתא לר"ל, דהא כשם דרבנן לא ס"ל לא כר"י ולא כר"ל, ומשום הכי לא הוקשה להם להתוספות לעיל, א"כ גם ר"י ור"ל לא סברי כרבנן.

ובתירוץ התוספות נראה דכוונתם, דהוה מצינן למדרש מין שבשרו מותר, והוה חייל על הטריפה, אבל השתא דאית לן טעמא דלאו לאברים עומדת, לא חייל אטריפה אי אמרינן אין איסור חל על איסור. ועיין בתפארת שמואל דף לז [בהשגות על מהרש"א], והוא כתב לעיין בדבריו עיין דק. ונ"ל כוונתו, דמהך לימודא לרבנן ילפינן דאין איסור חל על איסור, ואי לאו קרא לא הוה ידעינן, וא"כ לרבי יוחנן י"ל דקרא לא ממעט, אלא כשאין האיסור בבת אחת כגון טומאה דקדים, אבל בבת אחת לא ממעט. אבל לר"ל דס"ל דלאו לאברים עומדת, אכתי מנא ידעינן בלא הך קרא, וא"כ קרא לדידיה ממעט אפילו בבת אחת, ולמה צריך לומר דלאו לאברים עומדת.

75. כסברא זו העלה גם הישועות יעקב סי' כ"ה ומובא בפרי מגדים סי' ס"ב שפ"ד סק"ג.

74. הטור סי' ס"ב כתב שאסור לאכול פחות משיעור, ותמה עליו הב"י שדבר פשוט הוא ומדוע צריך לכותבו.

אין לספק כלל דפטור, ובעל כרחך צריך לומר, דיש חילוק בין בריה לאבר. ואפשר דבריה עיקר חשיבותו הוה מתוך שהוא שלם, ולכן בעינן שיתנו בפיו שלם, ואז חייב אפילו אכל שהוא, אבל אבר מן החי דצריך כזית, ואע"פ שמשוהו בשר גידין ועצמות מצטרפים, מ"מ כיון דבעי שיעורא, והוא נתן השיעור לתוך פיו להכי חייב. ועיין מה שכתבתי בדרך הקודם גבי ציפור טהורה כל שהוא בשם הרב זרע יצחק, דמוכח לרש"י ג"כ דאזלינן בתר הנתינה בפיו ואז חייב, וע"ש. ושוב ראיתי מה שכתבו על דברי הרב משאת משה בחקרי לב ח"ב דף סח [י"ד סי' מ"ג להלכות שרצים ותולעים], ובאגורה באהלך דף לו [ע"ב]. ועיין מרכבת המשנה ח"ב פ"ה דמאכלות אסורות ה"ב, ועיין מעילה יו [ע"א תוס'] ד"ה מיתבי, ועיין מ"ש במכות יו [ד"ה נמלה], ועיין זרע אמת חיו"ד סימן מ'.

בגרומיתא זעירתא. עיין מה שהקשה הפר"ח בסימן ס"ב על הרמב"ם, ועיין מ"ש לתרין בריח שדה בדרושים דף ב ע"א, ועי' לעיל צו [ע"ב תוס'] ד"ה ורבי יהודה.

אכל חצי זית והקיא וחזר ואכלו מאי. עיין בחקרי לב דף קו ע"ב [י"ד סי' ע"ד להל' תערובות] שהקשה, דלמה יתחייב באכל מה שהקיא, דהרי מאוס הוא, ומיקרי אינו ראוי לגר, וכ"כ הרמב"ם דמה שמעורב בו קיא ודבר מאוס אסור לאכלו. ולעיל דף עא [ע"א] אמרינן גבי טומאה בלועה דלא מטמא, דלא הוי טעמא משום דלא חזי לגר, דנהי דבפניו לא חזי, שלא בפניו מחזי חזי, והרי הכא בפניו הוא. וע"ש שחילק, דווקא גבי אחר יש לחלק, אבל גבי ידיה אין חילוק, דלדידיה לא מאיס⁷⁸. ואין לדקדק על התוספות דכתובות דף ל [ע"ב ד"ה לא] גבי תחב לו בבית הבליעה, דהקשו דבר ממון הוא, והביאו ראיה מההיא דבהמה המקשה דשלא בפניו חזי, ולמה הוצרכו לכך, דהא עכ"פ שוה לדידיה, דשאני התם דעור הוא⁷⁹, ואע"פ שלא חזיא ומאוסה היא ויצאה מכלל תרומה⁸⁰, עדיין אסורה לו. ועי' בתוספות ישנים⁸¹.

וא"כ כיון שחילקו לאו אבר הוא, ואבר מן החי אסרה תורה, והרי זה לאו אבר מן החי הוא, אלא אפילו לרש"י דס"ל דאם אכלו בבת אחת חייב, אע"ג דלאו אבר הוא בשעת האכילה, מ"מ י"ל דווקא כשאכלו כולו, וא"כ למפרע אגלאי מילתא דאבר אכל, אבל כי אכל חציו א"כ לאו כולו אבר אכל, ולאו מן האבר אכל, דהרי השתא לאו אבר הוא, א"כ ליכא כאן איסור דאבר כלל. ומ"מ אע"ג דאין כאן חצי שיעור דאבר, מ"מ יש כאן חצי שיעור דבשר מן החי, וא"כ עכ"פ חצי שיעור הוא דאסור מן התורה משום בשר מן החי⁷⁶. ועוד בלאו הכי אפילו ליכא כאן איסור דבשר מן החי, יש כאן איסור דשאינו זבוח, דהוא לאו הבא מכלל עשה, וא"כ לכל הצדדים איכא כאן איסור תורה.

הרי נהנה בגרונו בכזית. במשאת משה ח"ג דף ג ע"ב [י"ד סי' ג'] נסתפק, במי שאכל פרי שהיה בו תולעת, ולעסו עד שנתרסק התולעת ובלעה, מי מחייב כיון שבא בפיו שלם, או דילמא כיון שלעסו יצא מכלל בריה ונפטר ממלקות. והרב רצה תחלה לפשוט, מהא דאמר רבי יוחנן דחייב על הנאת גרונו, ולמה חייב על הנאת גרונו, תיפוק ליה דבלאו הכי חייב על הלעיסה, ע"ש דשוב דחאו⁷⁷. ולענ"ד היה אפשר לומר, דמהא ראיה להיפך, דהרי התוספות כתבו דהיינו טעמא דחייב אע"פ שנחלק בפנים, כיון שדרך הוא לחלק בשעת לעיסה, ודווקא בחוץ פטור, אע"פ שאכלו בבת אחת, משום דאבר בעינן וליכא, אבל בנחלק בפנים מיקרי שפיר אבר, הרי מבואר לדברי התוספות דכל שבא בתוך פיו שלם, אע"פ שנחלק אח"כ, שפיר מיקרי אבר, והוא הדין לענין בריה.

ולרש"י נראה דאי אפשר למילף בריה מדין אבר מן החי, דהרי לרש"י אם חילקה בחוץ ואכלו בבת אחת חייב, ומוכח דלא בעי אבר בשעת נתינה בפיו, רק בשעת אכילה בעינן שאכלו כאחת, ובבריה ודאי אם חילקו לשנים קודם שנתנו בפיו

זר שבלע שזפין של תרומה והקיאן.
79. למדה רבינו שהוא עור, ממה שהוצרכו לאוקמי כשתחב לו חבירו לתוך בית הבליעה.
80. כמבואר ביומא הנ"ל, דהראשון משלם קרן וחומש והשני משלם רק דמי עצים לראשון.
81. כנראה דעת רבינו לציין לתו"י על תוספות זה בכתובות, אבל ראה בתוס' ישנים ביומא שם שעמד ג"כ על קושיא דומה לזו של החקרי לב, ועי' מה שיישב.

76. כיון רבינו בזה לדעת הפרי מגדים שכך דעתו גם של הב"י בקושייתו על הטור, דבעצם מצד אבר מן החי היה מותר לאכול חצי שיעור, ואינו אסור אלא מצד בשר מן החי, ובכך מה חידושו של הטור שאסור.

77. ראה בחכמת אדם [בינת אדם אות נג], דרכי תשובה [י"ד סי' ק' סק"ב] בשם אגורה באהלך שריסוק בפה מועיל.

78. כן חילקו גם הרש"ש והמהר"ץ חיות ביומא פא, א לגבי

פרק שמיני

הנקט דינים דמיא להדדי, וכן בריש בכל מערבין [עירובין כו, ב] תנא נמי דינא דהנודר. והא דלא תני כמו ברישא, משום דהתנא קיצר, ולא הוצרך לשנות הנודר מן הבשר אסור בכל הבשר, דפשיטא ליה דאסור בכל הבשר, ורק דגים וחגבים איצטריכא ליה דשרי. אמנם קשה, דהא בסיפא נמי רבותא הוא דבשר עוף אסור, אע"ג דממלך עליה שליח, כרבי עקיבא ודלא כרבנן. ועיין בקול הרמ"ז [חולין], ובית דוד על המשניות.

אמר רב יוסף שמע מינה בשר עוף בחלב דאורייתא. מכאן הקשה בסמ"ג דף מד [ע"ד, הל' מאכלות אסורות] להלכות גדולות שתירץ הא דביצים גמורות מותרין לאוכלן בחלב, משום דבשר עוף בחלב דרבנן, והביאו התוספות לעיל דף נח, דהא כאן אמר דהוא דאורייתא. ובדינא דחיי דף קל [לאוין קמ, קמא] תמה על זה, דהא לא קיימ"ל כרב יוסף אלא כרב אשי. וזו לא קשיא, דכוונת הסמ"ג לרב יוסף איך יתורץ קושית בה"ג. הן אמנם נראה דבאמת הסמ"ג פסק כרב יוסף, כמו שכתב הכנסת הגדולה בסימן פ"ז ודלא כש"ך. אמנם יש להקשות לרב יוסף, כיון דבית הלל סבר בשר עוף בחלב דאורייתא, איך יחלוק רבי עקיבא על בית הלל וסבר דהוא דרבנן, ובעל כרחך צ"ל דרבי עקיבא סבר דבית שמאי ובית הלל לא נחלקו בזה³, וא"כ גם הך ברייתא דמצא בה ביצים גמורות מותרין לאכלן בחלב ס"ל נמי כרבי עקיבא, ולא נחלקו בית שמאי ובית הלל בזה, ורבי עקיבא ס"ל דהוה מדרבנן. תוספות ד"ה ומנא תימרא דלא גזרינן גזירה לגזירה כו'. כוונתם מבוארת, דקשיא להו, חדא, דבכמה מקומות פשיטא ליה להגמרא דלא גזרינן גזירה לגזירה, ולא פריך ומנא תימרא, וכאן פריך ומנא תימרא, ותו, דאשכחן בכמה מקומות דגזרינן גזירה לגזירה. ועל זה תירצו דאין לדמות גזירות חכמים זו לזו, וא"כ ג' חילוקים הם, יש דברים דגזרינן גזירה לגזירה, ויש שהוא פשוט דלא גזרינן גזירה לגזירה, וכאן אין הדבר פשוט כל כך דלא גזרינן, והיה מסתבר להמקשן דגזרינן כאן גזירה לגזירה, והוצרך להביא ראיה לזה. ועיין לעיל דף ו גבי אשת חבר טוחנת עם אשת עם הארץ, ולפירוש רש"י הוי דומיא דהכא דגזרינן העלאה אטו אכילה, והוי נמי גזירה לגזירה.

כל הבשר אסור לבשל בחלב. מגילת ספר לאוין [קס] ע"א, תבואות שור קו [בכור שור]. ואסור להעלות. מגילת ספר עא [שם].

תוספות ד"ה כל הבשר כו'. ואשמעינן דחיל איסור בשר בחלב על איסור מוקדשין. מהר"ם לובלין הקשה, דהא כבר שמעינן לה מדלעיל דאיסור חל על איסור מגיד דנוהג במוקדשין ובטמאה. ותירץ, דגיד חמור דנוהג בבני נח, ע"ש, והוא נגד סוגיית הגמרא דריש פרק גיד הנשה דרוקא לגבי איסור לאו, אבל במוקדשין דכרת הוא לא חייל איסור גיד, והוצרך לאוקמי במבכרת, כמאן דאמר וולדות קדשים בהווייתן הן קדושים דהוי איסור בבת אחת. והרמ"ע מפאנו סימן קכ"ג כתב, דהתוספות אזלא כמאן דאמר [לקמן קיג, ב] דאבישול לקי, ומידי דלקי אבישול לקי נמי אאכילה. ולא ידעתי אמאי צריך לכך, די"ל דבאמת מתניתין סברי אין איסור חל על איסור להך מאן דאמר, דכיון דאאכילה לא לקי אבישול נמי לא לקי, ולכן לא תני קדשים, אבל ברייתא סברי דאיסור חל על איסור, ולכן תני ליה, וכמאן דאמר לקמן [קיד, א] הפיגול והנותר והטמא שבישולן בחלב חייב. אמנם הר"ן הקשה, דהוה ליה למיתני במתניתין! למאן דאמר כיון דאאכילה לא לקי אבישול נמי לא לקי. ולכאורה קשה דמאי קושיא, דמנא ליה דאית ליה לתנא דמתניתין איסור חל על איסור במוקדשין. ובלשון לימודים כתב דבקדשים הנאכלין איסור מוסיף הוא, מגו דנאסר להדיוט, ובעולה מגו דאסור לגבוה משום משקה ישראל, ואע"ג דהיה לו שעת הכושר, מ"מ הא כתבו התוספות במנחות דף ו [ע"א ד"ה כתב] דלא מפליגי בהכי, וע"ש. ובאמת לפי סוגיא דגמרא דריש פרק גיד הנשה לא משמע כן, ועיין מ"ש שם. ועיין על התוספות ברכי יוסף או"ח [סי' תפ"ט] דף קמה, ועיין ב"ב פא [ע"א תוס'] ד"ה [ההוא] למיעוטי חו"ל, ובלשון לימודים שם בחיו"ד דף יב.

דף קד, א. הנודר מן הבשר מותר בכשר דגים וחגבים. עיין במהר"י קולון סימן צ"ט וסימן קע"ו שהאריך למה נקט התנא הך בבא הכא. ותו למה תנא בהך לישנא, ולא תנא כמו ברישא², ע"ש. והנה הא דתני הך בבא הכא, וודאי לא קשיא, וכן דרך הש"ס

2. דהיינו ואסור להעלות כל הבשר עם הגבינה על השלחן וכו'.
3. ועי' במנחת עני ח"ב ערך יחיד כנגד רבים שמציין רבינו למה שכתב כאן בארוכה, ע"ש.

1. שאם בישל בשר מוקדשין בחלב ואכלו דלוקה, דאאכילה נמי לקי, לפי שאיסור בשר בחלב חייל על איסור מוקדשין.

האילפס] גבי אין שורין, דדווקא תבלין שהן למתק הקדירה מותר בכלי שני, אבל שאר דברים לא, והרי הכא מוכח דכל דבר אינו מבשל בכלי שני. ולפי מ"ש הריטב"א נחא, דהא דאמרינן הכא דאינו מבשל, היינו לענין בשר בחלב דבעי בישול ממש, אבל לענין איסורים כלי שני נמי מפליט ומבליע⁴. וכן י"ל לענין שבת דלא חשיב בישול להתחייב עליו, אבל מ"מ כיון דמפליט ומבליע אסור הוא בשבת. והרמב"ם כתב בפ"ג [הט"ו] מהלכות מעשר, ואם היה חס ביותר כדי שיכווה היד, לא יתן לתוכו מפני שהוא מבשל, משמע אם היד סולדת בו אף בכלי שני מבשל, וא"כ ה"ל לאוקמיה הכא בכ"ש שיד נכווית בו. ואפשר דמבשל דכתב הרמב"ם לאו בישול ממש קאמר, אלא מפליט ומבליע, ולהכי אסור מדרבנן במעשר כמו בשבת ובאיסור. וכן הרא"ם בספר יראים [סי' רע"ד] שכתב דאיכא דברים דמתבשלים בכלי שני, צ"ל נמי דהוא מדרבנן, דהא מוכח הכא דאינו מבשל כלל, דאם לא כן לא הוה הוצרך לומר משום כלי ראשון. וכן מוכח מכאן דלא כהגהות מרדכי [כירה סי' ש"ז], שהביא הב"י בסימן ס"ח [אות יג-יד] דכלי שני מבשל כדי קליפה, דא"כ הוה שפיר מצי לאוקמיה בכאן משום כלי שני, ובלאו הכי הפר"ח הקשה עליו ממתניתין דשבת. ועיין בגינת וורדים שם, ובנחפה בכסף דף טו ע"ב [או"ח סימן ד'], קהלת יעקב [אלבעלי] לב ע"א [הל' שבת פכ"ב ה"ו].

העוף עולה אם הגבינה. דינא דחיי ח"א דף קלד, קלה [לאוין קמא].

רבי יוסי היינו ת"ק כו', עוף וגבינה נאכלין. עיין על סוגית הגמרא מגילת ספר לאוין [ק"ס] ע ע"ג. בלא נטילת ידיים ובלא קינוח הפה. עיין במטה אפרים [צו ע"ד – ליקוטים לחולין] שהקשה, דא"כ איך הוה [בעי] הגמרא למימר דלביית הלל מדיח ולא בעי מקנח, א"כ הך ברייתא דלא כביית הלל אלא כביית שמאי, ע"ש. ולענ"ד לא קשיא, דהא בברייתא גופא לא קתני כלום אלא סתם נאכל באפיקורן, וא"כ י"ל דבשאר בשר בעי הדחה ולא בעי קינוח, וגבי עוף לא בעי כלום, ולהכי קרי ליה אפיקורן, ורק אגרא הוא דקאמר הכי, וא"כ י"ל דאגרא אמר כן לפי האמת דמפרש לבית שמאי דתרווייהו.

וראיתי לו שהקשה, הא דפריך הגמרא לרב יצחק מהא דתני אגרא עוף וגבינה אין בשר וגבינה לא, דהוה ליה להביא מה דמפרש אגרא עליה דהך ברייתא בלא נטילה ובלא קינוח, דמפשטות הברייתא לא קשה מידי, דאיכא למימר דאפיקורן דקתני היינו בלא קינוח,

ועיין שבת דף יא [ע"ב], ועיין באמונת שמואל סימן ל' שפירש כן דברי התוספות כמ"ש, ועיין בית דינו של שלמה דף מה ע"א [סימן יז].

דף קד, ב. אבל הכא אי שרית ליה לאסוקי עוף וגבינה כו', ומיכל בשר עוף בחלב דאורייתא. עיין ברש"י, ומשמע מדבריו דאביי ס"ל נמי דגזירה לגזירה לא גזרינן, אבל הכא כולהו חדא גזירה היא. ולפי זה קשה, דלמה פירש רש"י במתקין ליה רב ששת דאדרב יוסף קפריך, וכן כתבו התוספות, והלא י"ל דאדאביי נמי פריך. ואי הוה אמרינן דאביי ס"ל דבכי האי גוונא לא גזרינן גזירה לגזירה, נחא, אבל לרש"י קשה. וצ"ל דבאמת הקושיא לאביי נמי, אלא דרב ששת לא פריך לאביי, אלא לרב יוסף שהיה חבירו כמ"ש התוספות. ועוד אפשר לומר דלשון סוף סוף לא משמע דאדאביי קאי אלא לרב יוסף, וכלומר סוף סוף דהוא דרבנן, אפי' הכי נצטרך לומר דגזרינן גזירה לגזירה, אבל אביי הרי לא גילה דעתו אלא שרק דחי דברי רב יוסף, ולא יצדק הלשון סוף סוף. ועיין במהר"ם לובלין, ובלשון לימודים דף ז ע"ג [הל' בשר בחלב סי' ה' ד"ה איברא] בארוכה.

גזירה שמא יעלה באילפס רותח כו'. המקשה הבין דהך אלפס רותח היינו כלי שני, ולהכי מקשה בפשיטות סוף סוף כלי שני הוא. והקשה בתוי"ט, דהא בשבת פרק כירה [מב, א] אמרינן האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין, הרי דסתם אילפס כלי ראשון הוא. ואם נאמר דיש חילוק, דכאן אמר אילפס רותח דמשמע כלי שני, והתם אמר שהעבירן מרותחים והוה שפיר כלי ראשון, א"כ הוה ליה למימר גזירה שמא יעלה באילפס שהעבירן מרותחין, דהשתא איכא למיטעי. וכתב דהרע"ב לא הוי גריס בגמרא הך קושיא סוף סוף כלי שני הוא, ע"ש. ועיין במסכת מעשרות סוף פ"א דקתני שם לא יתן ללפת כשהן רותחין, ומשמע דאילפס רותח נמי כלי ראשון הוא. ועיין בשושנים לדוד שהביא הגמרא דביצה דף לב [ע"א] דסתם אילפס כלי שני. ונראה דלשון אילפס לפעמים הוא כלי ראשון ולפעמים כלי שני, והכל לפי הענין, אלא כאן הוה סבר דמסתמא כלי שני הוא, שהרי אין דרך להביא המאכל לשולחן באותו כלי שבישלו בו, אלא מערין אותו לכלי אחר ומביאין אותו על השולחן, ולהכי היה פשיטא ליה דכלי שני הוא, וכן מצאתי להר"ם חיון בשו"ת גינת וורדים דף סב ע"ג. וראיתי לו שם, שהקשה על מ"ש התוספות בשבת דף מב [ע"ב ד"ה אבל] ובפסחים דף מ [ע"ב ד"ה

4. אין כן דעת רוב הראשונים, אלא דעת הטור סי' ק"ה בדעת הרשב"א, ר' יו"ד שם סק"ב. ועי' במג"א ס"ס קי"ח.

בעי מדיח. עיין על הסוגיא קהלת יעקב [אלבעלי] סו, סז [שם].

מר אמר חדא ומר אמר חדא. בהך מדיח נחלקו הפוסקים, דרש"י מפרש הדחת הפה, וכן דעת התוספות והרא"ש, אמנם הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ט הכ"ו] מפרש הדחת ידיים.

ומהר"ם לובלין בתוספות ד"ה עוף וגבינה הקשה לפי זה, דאמאי פריך לעיל מברייתא דאגרא דהוה רק מדיוקא, ולא פריך מהך ברייתא דמפורש בהדיא הדחתה. ואפשר לומר דלולא הך ברייתא דאגרא, מהך ברייתא נמי לא הוה קשה מידי, ד"ל דאף דגבינה אחר בשר בעי סעודתא אחריתא, היינו בבשר בהמה, אבל בבשר עוף סגי בהדחה, ובהך מיירי הך ברייתא בגבינה אחר בשר עוף, אבל בבשר אחר גבינה לא [סגי] הדחה, אמנם השתא דמוכח מברייתא דאגרא דעוף וגבינה לא בעי כלום, א"כ בעל כרחך הך ברייתא בגבינה ואח"כ בשר מיירי לפי האמת, ולפיכך הקשה בקיצור מברייתא דאגרא. ושוב ראיתי קרוב לזה בלשון לימודים דף טז [הל' בב"ח סעי' י"ט].

אמר מר עוקבא כו' חלא בר חמרא. עיין תבואות שור דף קו [בכור שור].

סייר נכסיה. עיין ע"ז מג [ע"א תוס'] ד"ה רשב"ם גריס.

מים ראשונים מצוה ואחרונים חובה. עיין במגן אברהם ריש סי' קפ"א שהביא דברי הב"י בשם ארחות חיים [הל' נט"י סי' ל"א] בסימן קנ"ח, דמים ראשונים מצוה ואחרונים חובה, נפק"מ לבטולי הך מקמי הך, שאם יש לו מים רק כדי סעודה אחת, והוא צריך לאכול עוד סעודה, כגון ג' סעודות בשבת, ולא יהיה לו מים, מבטל הסעודה אחרת ונוטל ידיו למים אחרונים, דכיון שכבר אכל חל עליו החיוב. ונראה שהוא מפרש הגמרא כן, מצוה, היינו אי בעי אכל ואי בעי לא אכל, וא"כ אין צריך ליטול⁶, דהמצוה הוא כשירצה לאכול, אבל מים אחרונים קרויים חובה, דהרי כבר אכל, ואי אפשר להמלט ממנה⁷, וכן מבואר בספר תמים דעים סימן ס"ו. אמנם מדברי הרשב"א והריטב"א לא משמע כן, אלא חובה היינו שהם לשמירת גופו, ולהכי קרי להו חובה. ולפי זה אין דינו של בעל ארחות חיים מוכרח כלל. והמגן אברהם כתב כי יש לומר, דנפק"מ להולכים במחנה, דפטורים

וא"כ הדיוק דבשר וגבינה בעי קינוח, ורב יצחק באמת קינוח עביד, כמ"ש הרשב"א והר"ן, וא"כ לא קשה מידי, ע"ש שנדחק בזה. ולענ"ד אפילו היה מביא פירושו דאגרא עדיין הקושיא לא מיתרצא, ד"ל דעוף וגבינה נאכלין באפיקורן בלא שום דבר, אבל בשר וגבינה צריך דבר אחד, ומגלן דצריכי תרווייהו, אלא וודאי צ"ל דפשיטא ליה דהדיוק הוא דבשר וגבינה צריך לעשות כל מה שאפשר לעשות, וא"כ גם בלא פירושו דאגרא ניחא.

ועיין עוד שם שהקשה דמנא להו להרשב"א והר"ן דרבי יצחק קינוח עביד, דילמא לאו כלום עביד. ונראה פשוט, דהא מחלק הני מילי בליליא, אבל ביממא הא חזינא, וזה שייך דווקא בהדחה, אבל בקינוח וודאי אין לחלק בין ליליא ליממא.

והא תאני אגרא כו'. מטה אפרים צו ע"ד, צו ע"א [בליקוטים חולין], מכתם לדוד סט ע"ב [שור"ת יו"ד סי' ט"ו], קהלת יעקב [אלבעלי] סו, סז [מאכ"א פ"ט הכ"ו].

תוספות ד"ה רבי יוסי. ואין זה סתמא ואח"כ מחלוקת, דבית שמאי במקום בית הלל אינה משנה. מדבריהם נראה לכאורה, דבסתם ואח"כ מחלוקת לעולם אין הלכה כסתם, אלא נגד הסתם, ולהכי הוצרכו לומר דבית שמאי במקום בית הלל אינה משנה, דדווקא בשאר מחלוקות שרגילין לפסוק הלכה כמותו, אבל כבית שמאי לעולם אין הלכה. אמנם אין זה מוסכם, דכבר כתבו בספרי הכללים דלאו כללא הוא דלעולם אין הלכה כסתם⁵, אלא דווקא היכא דפליגי יחיד עם רבים, אבל ביחיד כנגד יחיד הלכה כסתם, ומסתמא ג"כ רבים אצל רבים כיון דהסתם מסייע להו. ועיין בפירוש המשניות מהרמב"ם [יבמות פ"ג מ"א] דפירש פירוש אחר בזה שאמרו בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה, וכן פירש הרע"ב שם כהרמב"ם, ועיין בהון עשיר [קמב ע"ג] שהרבה להקשות עליהם. ועיין בלשון לימודים חיו"ד יד ע"ג וע"ד [הל' בשר בחלב סוף סעי' יב].

תוספות ד"ה עוף וגבינה אין, בשר וגבינה לא. עיין לשון לימודים דף ז ודף טז ע"ד [הל' בב"ח סעי' י' וסעי' יט], ובמטה אפרים [שם].

דף קה. א. אילימא בית שמאי אומרים מקנה ולא

5. ראה יד מלאכי סי' תצ"ט. ועי' במר קשישא לבעל החו"י שכותב בערך מחלוקת ואח"כ סתם [דף עו]: וצל"ע וכו' דמה קשה להו, ואם ר"ל דא"כ אין הלכה ויהיה מותר להעלות עוף וגבינה, הא ליתא, כמ"ש הרשב"א קי"ד [שאלה תרפ"ח] דלא אמרו אין הלכה בהחלט. ועי' תוי"ט שם במשנה, ולא הבנתי

מסקנתו וכו'. וע"ע בראש יוסף שעומד ג"כ על כך.

6. דהיינו יבטל את סעודה שלישית שבדיעבד יוצאין במיני תרגימא, אבל לא סעודה שניה שהיא גם כן חובה. פרי מגדים.

7. ואם אין לו די מים כדי ליטול ידיו פעמים למים ראשונים ואחרונים אסור לו לאכול.

לרש"י דשם¹⁰. ואפשר לומר דרש"י ביומא סבר כמו שתירץ הב"י, דישאל רשע הוה, או שעת השמד הוה, וא"כ לא קשיא כלל, איך נשא ונתן בבשר חזיר. אמנם כאן לא סבר רש"י הכי, ולכן הוצרך לומר דנבילה היה נותן מן הסתם דהוה שכיח ליה. ועוד י"ל דכאן איכא מאן דאמר דפליג ואמר דהאכילו נבילה, וא"כ קשה איך יחלוקו במציאות, דזה אמר כי בשר חזיר מוכר, וזה אמר כי בשר נבילה מוכר, ולכן כתב רש"י דוודאי לכולי עלמא היה מוכר בשר נבילות לגוים, אלא דחד מאן דאמר סבר כי באותו פעם נזדמן לו בשר חזיר, ואיך מאן דאמר סבר דנבילה הוה כדרכו, אמנם שם ביומא לא נזכר שום מחלוקת, רק האי מימרא דהאכילו בשר חזיר, לכן מפרש רש"י כפשוטו דהיה מוכר בשר חזיר, ולא הוצרך להזכיר בשר נבילה, כיון דכאן לא הזכיר רש"י נבילה, אלא שלא יחלוק על אידך מאן דאמר דסבר דהיה מוכר נבילה.

וחדא מהני לחומרא. וכתב רש"י בשר חזיר חמור מנבילה דאיכא תרי איסורי. וכתב בדברי אמת בקונטרסים דף מה ע"ג [קונ' ששי], דרש"י לשיטתו דבהמה בחייה בחזקת איסור דאבר מן החי [ביצה כה, א], ולא ס"ל כלל דאיסור שאינה זבוחה, דאם לא כן נבילה גמי איכא תרי איסורי, לאו דנבילה ועשה דשאינה זבוחה¹¹. ובדף נז ע"ג תמה על רש"י, דהרי ביומא דף לו [ע"ב] אמרו דגם בנבילה איכא לא תעשה ועשה, דהיינו לכלב תשליכון אותו [שמות כה, ל] ולא תאכלוה, וכך לגר אשר בשערין תתנה [דברים כא, יא] ולא תאכלנה. ובאמת גם הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ד ה"א] לא כתב בנבילה אלא דהוי לאו ולא כתב דהוי עשה. ואפשר זה תלוי במחלוקת התנאים, ולמאן דסבר דנכרים להיתר הנאה, א"כ אין ללמוד ממנו עשה, או דבעי למיכתב דאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, וכמ"ש רש"י בריש פרק כל שעה [פסחים כא, ב]. ובחקרי לב ח"ב דף א ע"ב [יו"ד סי' א' להל' שחיטה] השיג עליו, דכוונת רש"י דגם בחזיר איכא איסור נבילה, וא"כ שפיר הוה תרי איסורי. ובאמת שכן משמע במכות [טז, ב] גבי ריסק ט' נמלים, דגם בטמא איכא איסור נבילה, אמנם הרמב"ם [שם פ"ד ה"ב] לא פסק כן, אלא דליכא איסור נבילה רק בטהורים, וא"כ אין זו השגה על הרב דברי אמת¹².

מראשונים וחייבים באחרונים. ולענ"ד הקלושה אין כוונת הארחות חיים להקשות מאי נפק"מ, דוודאי נפק"מ גדול יש בין דבר שהוא מצוה, והיינו מצוה לשמוע דברי חכמים שהם גזרו משום סרך תרומה, ומים אחרונים דאינן אלא חובה לשמירת גופו, ובלאו הכי לא תקנו חכמים, אלא כוונת הארחות חיים דלמדים מהך לישנא דקרי זה מצוה וזה חובה, דעכ"פ חוב הוא ואי אפשר להפטר ממנה, ואפילו אם צריך לבטל סעודה אחרת, כיון דהוא חובה עליו, וא"כ אף שי"ל דאיכא נפק"מ אחריתא, עכ"פ הך דינא נמי ילפינן מיניה. ועיין בברכי יוסף דף סג ע"א [או"ח סי' קפ"א], מגילת ספר בעשין [כו] דף טו ע"ד, ועיין רמב"ם ורמב"ן בשורש ראשון דף יב.

מים אחרונים חובה. מגילת ספר עשין [כו] דף טז. אחרונים אין נוטלין אלא בצונן. מגילת ספר עשין [כו] דף יז.

דף קה, ב. הנהו שקולאי. עיין תענית [ח ע"ב תוס'] ד"ה אלא בדבר.

דף קו, א. מים הראשונים האכילו בשר חזיר. עיין ברש"י, וכתב במהרש"א דרש"י פתח בנבילה וסיים בחזיר, אלא דמסתמא לא היה מוכר תמיד בשר חזיר, דהרי אסור להסתחר בדברים טמאים, אלא וודאי בנבילות וטריפות היה נותן, דאלו אפשר דנזדמנו לו תמיד, ובאותו פעם נזדמן לו בשר חזיר והאכילו להך ישראל⁸. ובברכי יוסף או"ח דף סג [ע"ד, או"ח סי' קפ"א אות ו] דקדק על מהרש"א, דאף אם נזדמנו אסור לבשל למכרם, דהרי אין רשאי להשהותם, ותיכף ומיד כשיזדמנו לו צריך למכרם, ואם לאו איסורא הוא דעבר, ע"ש. וזו אין ראייה, דאדרבה אפשר לומר דבזה היו מוכרים יותר במהירות, כי היו תמיד באים אצלו נכרים לאכול, משא"כ אילו היה מוכרה לנכרים בלא בישול, לא היה מוצא בנקל למכור, או דהיה מפסיד מדמהין, ולכן שרי לו כמ"ש האחרונים⁹.

אמנם הא קשה, דמה יענה הרב לדברי רש"י דיומא [פג, ב], דשם לא כתב רש"י כלום מנבילה רק מבשר חזיר, וא"כ עדיין הקושיא במקומה עומדת

11. והראש יוסף השיג על זה, דבתוס' [שבועות כד, א ד"ה האוכל] מוכח דרש"י אית ליה איסור אינו זבוח, אבל בסוף כותב דאפשר תוס' בשבועות לאו אליבא דרש"י תירצו כן.

12. ועי' בראש יוסף שדן בשאלה זו אם בבהמה טמאה יש איסור לאו דנבילה.

8. במדרש רבה מבואר דשעת הגזירה היתה, לכן הותר למכור דברים טמאים, ר' בב"י יו"ד סי' קי"ז [ד"ה כתב המרדכי] דמותר להסתחר בדבר טמא בימי השמד, והיו מחזיקים בפרהסיא לגוים, וכ"ה במהר"ם שיף.

9. וכזה תירץ גם התפארת יעקב.

10. וכן העיר הברכי יוסף הנ"ל.

ומה שהקשה עוד הרב חקרי לב, דאפילו תימא דבטמאים לא לקי משום נבילה, דאין איסור חל על איסור, מ"מ איסורא איכא ועביד תרי איסורים, למאי נפק"מ, לקברו בין רשעים גמורים, י"ל דהכא לאו טעמא הוא משום דאין איסור חל על איסור, אלא התורה מיעטה מדכתיב נבילה וטריפה לא יאכל כו', מי שאיסורו משום נבילה וטריפה, יצא זה שאיסורו משום טומאה, וכמ"ש הרב המגיד בפ"ד דמאכלות אסורות, ע"ש.

חמי טבריא, חזקיה אמר כו'. עיין על כל הסוגיא מהרשד"ם בחי"ד סימן קצ"ח תוך התשובה.

מים שנפסלו משתיית בהמה. עיין מגילת ספר עשין [כז] טו ע"ג, סוכה יט [ע"ב תוס'] ד"ה ט"ט.

בכלים פסולים בקרקע כשרין. בזבחים דף כב [ע"א ד"ה אפי' לרביעית] הביא רש"י דמים שנפסלו משתיית בהמה בין בכלים בין בקרקע פסולים, וכבר כתבו התוספות [שם] דלא עיין רש"י כאן. וחלילה לומר כן על מאור עינינו רש"י ז"ל, דלא עיין הגמרא כאן במקומה וכתב היפך הגמרא, ולכן וודאי מצוה היא לתרץ דבריו אפילו בדוחק קצת. ולכן אפשר לומר, דמ"ש רש"י היינו בבת בירתא, ודעת רש"י דמאן דפסל בבת בירתא לטבילת ידים, אף לטבילת כל גופו פסול. ואף שלכאורה סברא זו תמוה היא, מ"מ הרי הרשד"ם בחי"ד סימן קצ"ח רוצה לפרש בדברי הרמב"ם דאפילו למקוה ממש פסולים לטבול, ורצה לפרש כן בדברי רש"י דשם, דמה שכתב בין בכלים בין בקרקע היינו לצדדים, ובקרקע מיירי בטבילת כל גופו, וזה וודאי דוחק. ולכן אם נאמר כן בדעת רש"י, יותר מסתבר דעל בת בירתא קאמר, דזה פסול לטבילת כל גופו למאן דפסול לטבילת ידים. ולכאורה אפשר להכריח כן, דאם נאמר דדווקא לטבילת ידים פסולים, הא לטבילת כל גופו כשרים, א"כ ק"ו הוא, אם כל גופו טובל בהן, ידיו לא כל שכן, ולא שייך לומר דגופו שאני, דלא שייך גזירה אטו מנא, מ"מ הא שייך גזירה טבילה אטו נטילה, ואפשר דהוה גזירה לגזירה דלא גזרינן. ועכ"פ אפשר לומר כן בדעת רש"י דבבת בירתא בכל ענין פסולים, וכוונת רש"י בקרקע על בת בירתא. ועיין מה שכתבתי שם בזבחים, וידעתי כי יש להשיב גם על זה מסוגיא דגמרא, מ"מ אחר העיון יש ליישב ואני קצרתי. ועיין שם במהרשד"ם, ובקול בן לוי דף טז ע"א [הל' ברכות דין יח].

מפני סרך תרומה. וכתב רש"י כדי שירגילו אוכלי תרומה ליטול ידיהם. והטעם בתרומה עצמה כתב רש"י בשבת [יד, א ד"ה עסקניות הן], דשמא נגע בדברים המאוסים ומטונפים וגנאי הוא לתרומה¹³. אבל אי אפשר לומר שמא נגעו בטומאה, דא"כ נטילה מה מהני, דהרי אם נגעו ידיו בטומאה, כל גופו טמא הוא. וראיתי להרמב"ן בשורש הראשון דף יב, שכתב לתרץ מה שהקשה הרמב"ם על בה"ג לדרכו, למה לא מנה נטילת ידים, כתב כי בחולין היא מפני תרומה, ובתרומה עצמה גזירה משמונה עשר דבר, והאוכל תרומה בלא נטילת ידים, אוכל תרומה בטומאת הגוף מדבריהם. ונראה כוונתו, דעכשיו דגזרו רבנן טומאה על הידים, מי שאוכל תרומה בלא נטילה, הרי אכל תרומה בטומאה דרבנן, והוה כמו אם נטמא גופו בשאר טומאה דרבנן. ובמגילת אסתר השיג עליו דלאו משום טומאה גזרו, אלא משום דגנאי הוא לתרומה, כמ"ש רש"י בשבת, ע"ש. ואף הרמב"ן כן כוונתו, אלא דהשתא דגזרו לידים שיהיו שניות טומאה היא.

13. וכן פירש הרא"ש בפ"ז דטהרות מ"ח.
14. שהוא משום חשש שמא נגעו ידיו בטומאה, וכך גם נמצא

בפי' המשניות להרמב"ם בטהרות שם ובזבים פ"ה מ"ב.
15. ושייך לברך על הנטילה.

תוספות ד"ה מים שנפסלו. חקרי לב ח"ב דף קח ע"א [יו"ד סי' ע"ה להל' תערובות]. ועיין מה שכתבתי בזבחים [על תוד"ה אפילו לרביעית].

תוספות ד"ה ושמע מינה שנים שאכלו. עיין לשון לימודים חאו"ח מז ע"ד [הל' ברכות שבסעודה סעי' פט].

דף קו, ב. אמר רב עד כאן לחולין. הסוגיא ודברי התוספות ידי אליהו דף ד [תיקון ח"י].

דף קז, א. עיין על דיני נטילת ידים בזמן שמואל דף ג [הל' ברכות].

האי אריאת דדלאי. מרכבת המשנה ח"ג פ"ט דמקואות ה"א.

ואי בזיע דולא בכונס משקה. נידה מט [ע"א תוס'] ד"ה אם כנסה.

מי רביעית נוטלין לידים לאחד ואפילו לשנים. עיין זבחים פ [ע"א תוס'] ד"ה כגון שנתערב.

קפדיתו וכו', אחזתא. ברכות נ [ע"ב תוס'] ד"ה בורא פרי העץ.

מגופת חבית שתיקנה. בהך תיקון נחלקו רש"י

ותוספות, כי רש"י סבר דהך תיקון הוא שלא היה מחזיק רביעית, ותיקנה שיהיה מחזיק רביעית,

והחידוש דקמ"ל בזה אף שלא נעשה מתחילה לקבלה. התוספות פירשו דמצד עצמה בלא חקיקה היתה

מחזיקה רביעית, אלא שלא היה יכול לישב שלא מסומכים, וא"כ הוה כמו שאינו מחזיק רביעית.

והב"ח מפרש דרש"י חולק על דינו של התוספות, וס"ל דאפילו אינו יכול לישב שלא מסומך כשר כל

שמחזיק רביעית. ולענ"ד אינו מוכרח, דהא דפנות הכלים ושולי המחץ משמע דמודה רש"י דהטעם הוא

שאין יכולין לישב שלא מסומכין, אלא דרש"י סבר דאף דמגופת החבית תני בהדיהו, מ"מ פיסולן לאו

בחדא גוונא הוא, אלא הני משום שאין יכולין לישב שלא מסומכין, ומגופה משמע לרש"י דשווה הוא בכל

צדדיו ושפיר יכול לישב, אלא שפיסולו הוא מפני שאינו מקבל רביעית. אמנם אפשר לומר לרש"י, דאף

דפנות הכלים ושולי המחץ לאו פיסולן מפני שאין יכולין לישב שלא מסומכין, אלא מפני שהן שברי

כלים, דהרי מעיקרא היו באופן אחר שלם ועכשיו נשתנו, אבל מגופת החבית לאו שבר כלי הוא, שהרי

ידי אליהו דף ד [תיקון ח"י], מטה יוסף ח"ב דף ז [או"ח סי' י"ח], ועיין מחזיק ברכה באו"ח דף נא ע"ד [סי' ר"ס ס"א].

דכתוב וידינו לא שטף במים. רש"י כתב דאסמכתא בעלמא היא, וכ"כ התוספות. אמנם

מדברי רש"י בניה דף מג [ע"א] נראה קצת דדרשא גמורה היא, וכן נראה מדברי הריטב"א

שכתב מצוה לשמוע דברי ר"א בן ערך דמייתי ליה מדאורייתא. אמנם זו יש לדחות, דכוונתו

דמייתי סמך מקרא דאורייתא. אמנם בתר הכי כתב, והא דלא מייתי מהאי דברכות [נג, ב], דאמרינן

והתקדשתם [ויקרא כ, ז] אלו מים ראשונים, וי"ל דההיא מדרבנן בעלמא, תדע דהא מייתנין מיניה

מים אחרונים, ואע"ג דלא הוה אלא מדרבנן, עכ"ל, הרי מבואר מדבריו דס"ל דהך זו והתקדשתם הוא

רק אסמכתא, אבל הך דוידיו לא שטף הוא מדאורייתא. ובודוחק י"ל דהך והתקדשתם לא נזכר

בו כלל נטילה, אבל הך דוידיו לא שטף במים נזכר בו הנטילה, אבל לעולם אסמכתא הוא¹⁶.

ועיין מה שכתב במרכבת המשנה דף מה ע"ג [ברכות פ"ו].

הנוטל ידי לפירות. פסחים קטו [ע"א תוס'] ד"ה כל שטיבולו במשקה.

לחולין עד הפרק. מנחות לו [ע"א תוס'] ד"ה קיבורת.

תוספות ד"ה חזנהו דהו שדו מיא. אי נמי אין מועיל. התוספות פתחו בתרי קושיות, למה לא

הודיעם, וגם למה לא שפך הוא בעצמו, ובתירוצם לא תירצו בכל תירוץ אלא חדא קושיא, דמה שהיה

מתיירא להודיע, אינו מתורץ בזה מה דקשה למה לא שפך הוא עצמו, ובתירוץ דאינו מועיל אא"כ שופך

האדם בעצמו, אינו מתורץ למה לא הודיעם¹⁷. וצ"ל דבאמת התוספות בכל תירוץ לא רצה לתרץ אלא חדא

קושיא. ועוד אפשר לומר דבתירוץ הראשון גם לזה היה מתיירא לשפוך אף בלא הודעה, כי גם בזה

יקפידו שלא יכולים להזיק אותו פעם, אמנם זה נראה להם דוחק, לכן תירצו להך קושיא תירוץ אחר. ועיין

ברצוף אהבה [דפפד"א צט ע"ב – ד"ו קמג ע"ב סי' שכ"א].

תוספות ד"ה דפסקינהו בבת בירתא. דברי אמת בקונטרסים סו ע"א [קונטרס שביעי].

¹⁶ בנט"י כלל, ובוה יש גם ליישב את הסתירה בדברי רש"י, ר' שם בסי' קנ"ח א"א סק"ג.

¹⁷ ראה במהר"ם דחשש שמא אחד לא ישמע שמועה זו וישתה ויסתכן, ובוה יתיישבו שתי הקושיות.

¹⁶ ראה בפתיחה לפמ"ג להל' נט"י שמביא בשם הרא"ה שיש שתי סוגי אסמכתות, שתיהן הן מדרבנן, ברם אחת שיש לה רמז גמור בפסוק, ובוו יש להחמיר כבדאורייתא, ואחת שאין בה רמז של כלום כמו והתקדשתם שלא מדובר שם

אם אוכל על טהרת תרומה לא בעי נטילה, ולא כמו שכתבו ביומא [עט, ב ד"ה הא כביצה]. ולזה תירצו דהוה מצי למימר וליטעמיך, אפילו לדידך דס"ל דחולין אסור במפה, עכ"פ לא תוכל לדייק הא כביצה בעי נטילת ידים, דרבי צדוק לעולם לא הוה בעי נטילת ידים. וראיתי שוב בבני חיי או"ח סימן קס"ג שפירש דברי התוספות על הדרך שכתבתי, ועיין פרי האדמה ח"ג דף עז [תוספת הביכורים חולין], בני דוד דף ד ע"ב [הל' ברכות פ"א ה"ו], יד משה אמריליו דף קסא, קסב [ליקוטים]¹⁸.

דף קז, ב. התירו מפה. יומא עט [ע"ב תוס'] ד"ה הא כביצה.

אוכל מחמת מאכיל צריך נטילת ידים או לא. והקשה בבני דוד דף ד [שם], בחגיגה [כ, ב] אמרינן אוכלין אוכלים נגובין בידים מסואבות, ומפרש הגמרא כגון שתחב לו חבירו לתוך פיו, או הוא עצמו נתנו לתוך פיו בכוש, א"כ אוכל מחמת מאכיל אמאי צריך נטילת ידים, דהשתא בתרומה לא גזרו, כל שכן בחולין דלא הוה רק משום סרך תרומה. ובאמת לפי מה שפירש הרמב"ם שם [הל' אבות הטומאות פי"ב הי"ג] לא קשה מידי, דהתם מיירי באוכל שלא הוכשר כלל, ולכן אין צריך נטילת ידים, אבל באוכל שהוכשר בכל ענין צריך נטילת ידים, אבל לרש"י משמע שם דמיירי אפילו באוכל שהוכשר, וא"כ קשה. ולכאורה י"ל דהתם מיירי באוכל אחר ולא פת, או פת שאין מברכין עליו המוציא, דמצד הדין בחולין אין צריך נטילת ידים, אבל בתרומה לעולם בעי נטילת ידים, דכיון דידיים שניות הרי נטמא מחמת הידים, ולכן התירו בתרומה כיון דבחולין אין צריך נטילת ידים כלל, אבל בפת דחולין ותרומה שווה בו, באמת י"ל דגם במאכיל צריך נטילת ידים אפילו בתרומה.

ועוד י"ל דהא מסתברא דאוכל מחמת מאכיל עדיפא טפי ממפה, דהא אפילו לבתר דפשיט ליה דמפה לא מהני בחולין, אפי' הכי מיבעיא באוכל מחמת מאכיל, וא"כ כיון דמפה מהני לאוכלי תרומה, מכל שכן דאוכל מחמת מאכיל מהני ולא בעי נטילת ידים כמו במפה, והרי הוא עדיף מיניה, וכאן באמת לא מיבעיא ליה אלא בחולין, אבל בתרומה לא קמיבעיא ליה. וספיקו הוא, די"ל דכשם דחזינן דחילקו במפה בין אוכלי חולין לאוכלי תרומה, הכי נמי חילקו באוכל מחמת מאכיל, או דילמא אוכל מחמת מאכיל עדיפא טפי, דאפשר טפי ליוזר בכך ממפה, ופשט ליה דשווין הם, ותרוייהו לא שרי

הוא עכשיו וכמו שהיה בתחילה. ומ"מ יותר נראה כמ"ש, דאין חילוק בין רש"י והתוספות לענין דינא, אלא בפירושו דשמעתא.

ועוד קשה לדעת הב"ח, דאמאי הוצרך רש"י לומר דאשמעינן אע"פ דמעיקרא לאו לאישתמושי בגווה עבידי, לימא דאשמעינן אע"פ שאינה יכולה לישב שלא מסומכת, אפי' הכי אם מחזקת רביעית כשרה. ושוב ראיתי להרב ברכי יוסף [או"ח סי' קנ"ט סק"ז] שהקשה קרוב לזה, ותירץ, דא"כ הוה ליה לרבא למימר, מגופת החבית שמחזקת רביעית, אע"פ שאינה יכולה לישב, נוטלין ממנה. ולענ"ד הקלושה אין זה מספיק, אם לא שנאמר דזה הוה פשיטא, דאע"פ שאינה יכולה לישב שלא מסומכת כשרה. ומ"מ אף הרב ברכי יוסף הסכים דרש"י אינו חולק על דינא של התוספות, וע"ש בארוכה בברכי יוסף, מגילת ספר עשין [כז] דף טז, מרכבת המשנה ח"ב פ"ו דברכות הי"ח.

תוספות ד"ה האי אריתא כו'. ומשמע שם שהוא עמוק עשרה טפחים, ט"ס הוא, וצ"ל ששה טפחים, דכן אמר שם בגמרא.

תוספות ד"ה דלא אתו מכח גברא. מרכבת המשנה ח"ב פ"ו דברכות הי"ג.

תוספות ד"ה מאי לאו הא כביצה כו'. דהוה מצי למימר וליטעמיך. דברי התוספות מגומגמים, ומהר"ם לובלין האריך בדבריהם עד שרצה להגיה בדבריהם, ובכל זאת קושייתם עדיין לא מתוקן. ולכן הנראה, דוודאי בעל האיבעיא ידע הך מימרא, דהתירו מפה לאוכלי תרומה ולא התירו לאוכלי טהרות, ורק מיבעיא ליה בחולין גמורין אם מותר במפה, די"ל דבתרומה מותר משום דכהנים זריזים הם, ולאוכלי טהרות אסור משום דאין זריזים ויש בהם חשש שיגעו, ואם נגעו טמאים הם ואסורים לאכול להם, אבל בחולין גמורין אף אם יטמאו מאי חשש יש בזה, או דילמא כיון דעיקר טעם נטילה משום חשש טומאה, ולהכי קפדינן נמי אם יטמאו, ופשיט ליה מדרב דחולין הוה, אלמא שמעינן דאסור. אבל מהא דרב תחליפא דהתירו מפה לאוכלי תרומה ולא התירו לאוכלי טהרות לא פשט מידי, די"ל דחולין אין דומים לטהרות כמו שהוא האמת.

מעתה הוקשה להם שפיר, איך בעי למיפשט האיבעיא בחולין מהא דרבי צדוק דכביצה בעי נטילת ידים, דאפילו אם נאמר כן דבחולין בעי נטילת ידים, מ"מ ר' צדוק דכהן הוה והיה אוכל על טהרת תרומה, עכ"פ לא היה בעי נטילה, כי התוספות ס"ל כאן דכהן

18. וע"ע בהגהות מצפה איתן.

מסוגיא דגמרא דפסחים, ומהר"ל בן חביב כתב כי רש"י רצה לפרש דלא כהלכתא, כי המקשה חזר בו, ואמר באמת שאינו חידוש. וקשה, דנהי דהך דכל חד בפני עצמו שרי לא הוי חידוש, דבכלאי הכרם נמי הכי הוה, מ"מ הך דתרו ליה כולי יומא שרי [הוי חידוש]. ואפשר דרש"י ס"ל דאף זה לאו חידוש הוא לאביי, דס"ל בכל דבר דכבוש אינו אסור מדאורייתא ורק מדרבנן, וא"כ לפי האמת לא מצינו בו חידוש, דאי הוה חידוש, הוה אסור בכל שהוא, ולכן ס"ל לאביי לפי האמת דלא חידוש הוא.

דחידוש הוא. עיין מועד קטן ח [ע"א תוס'] ד"ה נפקא, סנהדרין כז [ע"א תוס'] ד"ה אין לך בו. אי חידוש הוא אע"ג דליכא נותן טעם נמי. עיין ברש"י, וכוונתו, דוודאי פשטא דקרא משמע דבכל שהוא מיתסר, דהא בשר בחלב הוא, אמנם אעפ"כ כיון שזה חידוש הוא לאסור בכל שהוא, מה שלא מצינו כן בשאר איסורים, לכן אמרינן אע"ג דסתמא דקרא בכל שהוא משמע, ילפינן מזרוע בשלה דבעי בנותן טעם, אמנם אם באמת הוה בשר בחלב חידוש, הוה אזלינן בתר פשטא דקרא והוה אסרינן בכל שהוא, ואע"ג דהוה חידוש, הא עיקר איסורו נמי חידוש הוא. אמר ליה רבא דרך בישול אסרה תורה. עיין ברש"י שהאריך, וכוונתו, משום דהוה אפשר לפרש, דרבא בא להשיב שני דברים על דברי אביי, אחד דחידוש הוא, ורוצה לפרש מהו החידוש, וגם אע"ג דחידוש הוא לא נאסר בכל שהוא, משום דפשטא דקרא לא משמע בכל שהוא כמו שחשב אביי, אלא בנתינת טעם משמע, וא"כ י"ל שני הדברים נכללו במה שאמר רבא דרך בישול אסרה תורה, כלומר דהיינו החידוש, וכמו שכתב רש"י לעיל לאביי, וגם דלא הוי פשטא דקרא לאסור בכל שהוא, ולזה ביאר רש"י דרבא לא בא להשיב אלא חדא, דהיינו דפשטא דקרא לא אסר בכל שהוא, אמנם החידוש לא בא רבא לפרש, כי אין כוונתו למה החידוש, אלא החידוש הוא אי תרו ליה כולי יומא שרי. כן למדתי מתוך דברי מהר"ל בן חביב.

כיון שנתן טעם בחתיכה חתיכה עצמה נעשית נבילה כו'. ראב"ן קנ ע"ד, קנא [בסוף הספר], מכריע סימן ס"ח, קהלת יעקב דף סג סד [מאכ"א פ"ט ה"ח וה"ט], זבחים עג [ע"א תוס'] ד"ה רבי יהודה, ע"י לעיל ק [ע"א תוס'] ד"ה בשקדם וסילקו. חתיכה עצמה נעשית נבילה כו'. וכתב הר"ן דרבי ממתניתין למדה, ופירושה דמתניתין קמ"ל, ותרתי מילתא קמ"ל, דאע"ג דמיירי בכל החתיכה חוץ לרוטב, מצטרפת כל החתיכה לבטלה, ולא אמרינן דלא הוה רק כחום דצלי דאינו מפעפע אלא כדי

בחולין. ולפי האמת י"ל הא דאמר דהתירו מפה לאוכלי תרומה מהתם יליף לה, מדהתירו אוכל מחמת מאכיל וס"ל באמת דשווין הם, או ממה דהתירו כשהוא תוחב לעצמו בכוש, דוודאי מתניתין דהתם בכי האי גונוי נמי מיירי, דדוחק לומר דדוקא מיירי בתוחב לו אחר, כי אוכלין משמע אפילו שלא ע"י אחר, וכשנוטל בכוש וודאי לא עדיף ממפה, וא"כ מהתם יליף לה, וא"כ התוספות שמקשים לעיל בהא דרבי צדוק, י"ל דקושייתם מהתם דמוכח דע"י מפה שרי כמו בכוש.

ת"ש דאמר רבי זירא כו', אמר רב פפא בשלמא כו'. עיין בארוכה תולדות יצחק [עג ע"ב - חולין]. השמש מברך על כל פרוסה ופרוסה. מרכבת המשנה ח"ב פ"ז דברכות הלכה ז', בית דינו של שלמה דף ט [סימן ד], ע"י לעיל פו [תוס'] ד"ה אסור לכו, פסחים קא [ע"ב תוס'] כשהן יוצאין.

דף קח, א. טיפת חלב. עיין ע"ז סה [ע"ב תוס'] ד"ה הבגד, ועיין על הסוגיא בשו"ת מהר"ל בן חביב סימן קכ"ה.

אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה אסורה. וכתב רש"י דבשאר חתיכות לא מיירי. וכוונתו, דבשאר החתיכות תלוי בפלוגתא אי אמרינן חתיכה נעשית נבילה או לא, ורב משמיע לן זה לקמן בגמרא הך דינא דחתיכה נעשית נבילה, ואם היתה כוונת המשנה מפורשת דאותה חתיכה אסורה ואוסרת האחרת, א"כ לא הוה צריך לאשמועינן, כיון שהוא מפורש במשנה, ואי כוונת המשנה דדוקא אותה חתיכה נאסרה ולא שאר חתיכות, א"כ הוה מתניתין נגד רב, ולכן כתב רש"י דבשאר חתיכות לא מיירי, כלומר לענין שאר חתיכות יש לפרש או באופן דמותרין, וכוונת המשנה אסורה היינו אותה חתיכה לבד, או יש לפרש אסורה כל הקדרה, ולכן הוצרך רב לאשמועינן, כן למדתי מתוך דברי מהר"ל בן חביב. ואין לומר כי לרש"י דמיירי אפילו במקצתה בתוך הרוטב ומקצתה חוץ לרוטב, קשה לפרש דחתיכה לבדה אסורה ושאר כל החתיכות מותרת, דנהי דלא מצטרפת לבטל, עכ"פ נאסרו מאותה חתיכה, אמנם אי לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה ניחא, דמסתמא בכל החתיכות יש לבטל החלב שנפלה על החתיכה.

טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא. עיין ראב"ן קנא ע"ג, קנב [בסוף הספר]. ע"י לעיל צח [ע"ב תוס'] ד"ה רבא, זבחים עט [ע"א תוס'] ד"ה אמור רבנן, עבודה זרה סז [ע"א תוס'] ד"ה אמר רבי יוחנן.

דחידוש הוא. וכתב רש"י [ד"ה מ"ט לא גמרינן] דכל חד באפי נפשיה שרי. והתוספות הקשו עליו

בקדם וסילקו קודם שתפלוט, דטועם העכו"ם הקדירה, ואם אין בה טעם בשר מותרת, אבל אותה החתיכה לעולם אסורה, דלמה תהיה אותה החתיכה אסורה, דהא כיון דטעמה עכו"ם ולית בה טעם חלב, אמאי אסורה. וליכא למימר דבלעה ופלטה, ומ"מ נעשית נבילה, דהא בקדם וסילקה מיירי, וא"כ לא היתה יכולה לפלוט כלל. ולענ"ד אפשר לומר, דאין כוונת הרמב"ם והשו"ע לזה דאותה חתיכה תהיה אסורה אפילו אם טעמה וליכא בה טעם חלב, אלא מה שכתבו טועמו, אקדרה קאי, דזה טועמין דאפשר לא יהיה בו טעם, אבל חתיכת בשר מי יטרח בזה לטועמו, דוודאי כיון שיש הרבה חלב כנגדה עד שאפשר שיבטל טעם הבשר, א"כ פשיטא בחלב הרבה כל כך שבוודאי קיבל טעם, דהא פשיטא דבולע תיכף, ואף דהרמב"ם [שם פט"ו ה"ל] ס"ל דלעולם טועמין, הני מילי כשיש אפשרות] בביטול, כי יש דברים המתבטלים בפחות מששים, אבל אם האיסור כפלי כפלים מההיתר מי יאמר שיטעום, והרי אי אפשר שלא יהיה בו טעם, וכן כאן שהחלב כפלי כפליים מהבשר, איך לא יהיה בבשר טעם חלב, ואם אומר שאין בו טעם, שקר הוא אומר.

ועוד היה אפשר לומר, דנהי דמבלע בלע מפלט לא פלט, הני מילי לחלב, אבל באותה חתיכה עצמה מפלט פלט ממקום למקום, וא"כ י"ל תיכף כשקיבל קצת חלב אע"פ שלא היה בו טעם לאסור החתיכה, מ"מ החתיכה פלטה לתוך החלב טעם בשר ונתוסף בה שיעור מן המוהל של בשר ונעשה החלב נבילה, ואח"כ נבלע אותו חלב המובלע בטעם הבשר בכל הבשר, וא"כ אי אפשר להרגיש הטעם שהרי אינו טעם חלב לבד אלא טעם חלב ובשר, וא"כ אי אפשר להרגיש. אמנם אין צריך לכל זה, אלא כאשר כתבתי דכל דהאיסור כפלי כפליים מההיתר, בוודאי לא מהני ביה טעימה, ואם אומר שאינו טועם, שקר הוא אומר.

כשם שלוקה על אכילתו כך לוקה על בישולו.
יש לדקדק מאי כשם, דמשמע דפשיטא טפי דלוקה על אכילתו משלוקה על בישולו, ומאי סברא יש בזה, ואדרבה הרי המקשה הבין בדברי רב דעל הבישול לקי ועל האכילה אינו לקי. וראיתי בתוספתא [פ"ח ה"ג] הנוסחא להיפך, כשם שלוקה על בישולו כך לוקה על אכילתו, ואע"ג דאיכא למימר דברייתא אחריתא היא זו, מסתברא דהיא הברייתא דלוי בעצמה. ונוסחא זו דתוספתא אפשר ליישבה, די"ל דעל האכילה היה סברא לומר אי כתיב לא תאכל בשר בחלב, אכילה בכזית משמע, וא"כ צריך שיאכל כזית בשר או כזית חלב, אבל בבישול וודאי כי כתיב לא תבשל פירושו כזית עם הבשר והחלב, וא"כ כיון דאכילה נפקא לן

קליפה, קמ"ל דהך חום דקדרה מפעפע בכולו. ובפורת יוסף דף קיו [ריש כל הבשר] היה לפניו הנוסחא בר"ן, שכל אותה חתיכה אינה מצטרפת לבטל הטיפה, ולפיכך דחק עצמו בדברי הר"ן טובא, ע"ש, אמנם לפי הנוסחא שלפנינו שכל אותה חתיכה מצטרפת לבטל, ניחא בפשיטות.

ומאי קסבר אי קסבר אפשר לסוחטו מותר. עיין במהר"ל בן חביב שם.

אפשר לסוחטו אסור. עיין תמים דעים דף ו ע"ג [אות לו], ראב"ן דף קנא, קנב [שם].

רש"י ד"ה אמר רב כו'. לאסור את כל הקדירה. כלומר רב בא לאשמועינן, דכוונת המשנה הוא לאשמועינן, דכיון דנאסרה אותה חתיכה כל הקדירה אסורה, ולא לאשמועינן היתרא, דאותה חתיכה אסורה בדווקא, ועיין מהר"ם.

תוספות ד"ה טיפת חלב שנפלה. מרכבת המשנה ח"ב פ"ט דמאכלות אסורות ה"י.

דף קח, ב. **חלב אמאי מותר חלב נבלה הוא.** דבשלמא אם נאמר אפשר לסוחטו מותר, הבשר אסור, שהרי אין בו כ"כ לבטל החלב, ולהכי נשאר באיסורו, והחלב מותר, דטעם הבשר שקיבל מעט החלב שנבלע בבשר, אותו הטעם יוצא ממנו ונתבטל בכל החלב, אבל אי אמרינן אפשר לסוחטו אסור, א"כ אותו מעט חלב נשאר באיסורו ואין הטעם יוצא ממנו, א"כ הוא אסור שאר החלב. ועיין במהר"ל בן חביב, ועיין לעיל ק [ע"ב תוס'] ד"ה הוי מין ומינו.

כגון שנפל לתוך יורה ורתחת דמבלע בלע כו'. לכאורה יש לדקדק, דמשמע דהא דאמר רב כזית בשר ולא קאמר סתם בשר, לאשמועינן דווקא כזית בשר דאז החלב מותר, הא אילו הוה הרבה אז החלב נמי אסור, והרי אי אמרינן דמפלט לא פלט, לעולם החלב אינו נאסר ואפילו היה הרבה בשר. ולדעת המפרשים דמה שבוטל אינו פולט, אבל טעמא דידיה פולט ניחא. אמנם כאן לא צריכין לזה, דיש לומר דבאמת אם היה הרבה אפי" הכי אין החלב נאסר, והא דקאמר כזית משום הבשר, דבכזית בשר לתוך יורה, הבשר וודאי נאסר, אמנם אם היה בשר הרבה, אף הבשר לא היה נאסר. ועיין במכריע סימן ס"ט. ועיין בראב"ן סימן כ"ב וסימן כ"ג דמחלק בין פליטת כלים בהגעלה לפליטת מאכלים, ומוכח דלא ס"ל הך חילוקא דמה שיש בו מצד עצמו פולט. ועיין באר יעקב דף לב [או"ח ריש סי' תנ"ב].

מבלע בלע מפלט לא פלט כו', כשקדם וסילק. עיין בפלתי סימן צ"ב [סק"א] שהקשה על הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ט ה"ח] ושו"ע [סי' צ"ב ס"א] שכתבו

תוספות ד"ה אמאי מותר חלב נבילה הוא. מכאן היה מדקדק רבינו שמואל כו'. הפוסקים²⁰ כתבו שרבינו תם נמי היה סובר כרבינו שמואל. ועיין בלשון לימודים דף יב [הל' בב"ח ס"א] שנתקשה, דלמה כתבו התוספות כן, דהא התוספות דעתם לפסוק דלא כרבי יהודה ומין במינו בטל, א"כ לא נפק"מ מידי בהך מחלוקת דר"ש ור"י, ע"ש. אמנם ר"י לשיטתו דס"ל דחתיכה נעשה נבילה בכל האיסורים, א"כ נפק"מ במלח ותבלין שבלעו איסור, דאע"ג דנעשה נבילה, מ"מ אם יש ששים כנגד המלח הכל שרי, אף דהמלח והתבלין עדיין נותנין טעם, אמנם לדעת ר"ש ור"ת היה כולו אסור כל זמן שנותן טעם. ולדעת הסוברים דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה רק בבשר בחלב, נפק"מ לאיסורי עבודה זרה דלא בטלי, וכן כתב בספר התרומות [סי' נ"ב], ועיין בריטב"א. ומ"מ הדין אמת כפי מה שכתב שם בלשון לימודים, דאפשר דנפק"מ נמי לענין דבר שיש לו מתירין, אמנם אין צריך לדחוקי בהכי, דהדברים מבוארים בספר התרומות כמ"ש.

תוספות ד"ה שנפל לתוך יורה ורתחת. מרכבת המשנה ח"ב פ"ט דמאכלות אסורות ה"י.

וחכמים אומרים עד שתתן טעם. וכתב רש"י קס"ד דאטיפה קיימי. לשון רש"י מגומגם, מאי קס"ד שייך הכא, דהלא האמת כן הוא דקאי אטיפה ולא אחתיכה, ורבנן סברי אפשר לסוחטו מותר, ומאי דהוה בעי למימר דפליגי במין במינו נדחה²¹. ועיין ביצחק ירנן דף פו ע"א [הל' מאכ"א פ"ט הי"א].

דף קט, א. רש"י ד"ה אלא אי אמרת אפשר לסוחטו לרבנן נמי אסור. בסופו: ועבדינן כרבי יהודה, ובין בחלב הדבוק בחתיכת בשר ויש בו ליתן טעם, ואפילו אין בו כזית כו'. מדכתב רש"י אם יש בו כדי ליתן טעם, שמע מינה דסבר רש"י דחלב ובשר שני מינים הם, דאי מינא חדא, הא רש"י סבר דמין במינו לא בטיל. וזה סותר למ"ש רש"י בפסחים דף ל ריש ע"א דחלב שנפל לבשר אסור בכל שהוא, דמין במינו הוא, וכן הקשה בספר המכריע סימן ס"ח, ע"ש²². ואפשר לומר דלעולם סבר רש"י דמין במינו היא, ומ"מ חתיכה נעשה נבילה לא הוה אמרינן לאסור שאר חתיכות בכל שהוא, ובעינן שיהיה בו קבלת טעם, וכמו שהוא

מלשון לא תבשלו, כשם דבבישול לקי בהצטרפות שניהם לכזית, כך באכילה נמי לקי מדנפקא לן מלא תבשול. ולפי זה אפשר דהיינו פלוגתא דרב ולוי, דלוי יליף בשר בחלב מלא תבשול, ורב יליף לה מהך קראי דכתיב ביה אכילה, כדדריש הגמרא לקמן בסוף פרקין [קיד, ב], ולהכי בעי דווקא כזית בשר או כזית חלב, וכיון דבאכילה כן הוא, הוא הדין בבישול, דבישול לא חמיר מאכילה. ולפי זה יש ליישב נמי הך נוסחא דלפנינו כשם שהוא לוקה על אכילתו, דלוי בא לאפוקי דלא נאמר דילפינן בשר בחלב מפסוק דכתיב ביה לא תאכל, וא"כ בעי כזית דווקא מאחד מן המינים, וא"כ בבישול נמי הוה אמרינן הכי, ולהכי אמר כשם דלוקה על אכילתו, כלומר דאכילה לא ילפינן מפסוק שנאמר לא תאכל אלא מלא תבשול, ולהכי שפיר לקי, וכן על הבישול. ועיין בלשון לימודים דף ד ע"ב [הל' בב"ח ס"ג] דרצה לומר בדברי הרב המגיד [הל' מאכ"א פ"ט ה"א], דלוי באמת סבר באכילה כרב מכח חילוק זה שכתבתי, דאכילה משמע בכזית. אמנם דבריו תמוהים, דבדברי לוי וודאי אי אפשר לומר כן, ובאמת דברי הרב המגיד תמוהים¹⁹. ועיין מה שכתב בקהלת יעקב דף סב ע"א [מאכ"א פ"ט ה"ד].

ובקיפה. עיין במקום שמואל בחידושי יו"ד יט ע"ב, ועיין מ"ש לקמן.

נראין דברי רבי יהודה. מועד קטן ז [ע"א תוס'] ד"ה אמר רבי.

בשלא נייער ושלא כיסה. עיין לעיל צו [ע"ב תוס'] ד"ה אם יש בה ומ"ש שם.

אילימא לא נייער כלל ולא כיסה כלל מבלע בלע מפלט לא פלט. עיין בש"ך סימן ק"ה סק"ז שכתב, דהשתא הוה אמרינן דאפשר לסוחטו מותר, ואין חתיכה נעשה נבילה, ולכן אי אפשר לאסור בלא רוטב בנגיעה בעלמא, כיון דלא היה איסור מחמת עצמו, אבל למסקנא דמסיק דחתיכה עצמה נעשית נבילה והוה איסור מחמת עצמו, א"כ אוסר אף בלי רוטב בנגיעה בעלמא, כמו כל דברים האסורים מחמת עצמם, ע"ש. ובוודאי אי אפשר להלום כן בסוגיא, דהא רב מפרש לרישא דמתניתין בלא נייער, וקאמר דאותה החתיכה אסורה, ושאר כל החתיכות מותרות לגמרי. ועיין מקום שמואל בחידושי יו"ד דף כא ובפלתי סק"ב.

19. ראה גם בלחם משנה.

20. רשב"א ריטב"א ור"ן.

21. והראש יוסף באמת מסביר, דכיון דהיה צד בגמ' דרבנן ס"ל דאפשר לסוחטו אסור, והחתיכה בעצמה

נאסרת כשיש בטיפה כדי לתת בה טעם, וחולקים על רבי בדין מין במינו דאינו אסור, לכן אומר רש"י קס"ד.

22. גם מהר"ם שיף העיר על הסתירה ברש"י.

לא אשמענין בדוכתא אחרייתא דחצי שיעור אסור מדאורייתא, והרי לאו סברא פשוטה היא וצריכין לימוד על זה, וא"כ לר"י קמ"ל דאסור מן התורה, ולר"ל דאסור מדרבנן. וע"ש בלשון לימודים על דברי התוספות ד"ה הלב.

דף קט, ב. עיין על הסוגיא דכחל: ראב"ן סימן י"ז בארוכה, לשון לימודים חיו"ד יז, יח [הל' בב"ח ס"כ ואילך]. מגילת ספר לאוין [קמ"א] דף עא, קהלת יעקב דף סד, סה [הל' מאכ"א פ"ט הי"ב], פאת נגב [ח"א שיטת הפוסקים].

ואידי דבעא למיתנא סיפא וכו', לא קרעו אינו כו', מיעבר הוא דלא עבר. וכתב רש"י ללקות דאין בו כזית. במתניתין פירש רש"י דאין בו כרת, והוא הדין דאין בו מלקות, דהרי בלב עוף מוקמין ליה דלית בו כזית. ומה שכתב ברש"י איסורא איכא, דחצי שיעור אסור מן התורה, ר"ל האמת נקט דקיימ"ל כרבי יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה, אבל לר"ל לא קשיא, די"ל שפיר דהוא מדרבנן, דהא בכחל נמי קאמר איסורא איכא והוא מדרבנן, דחלב שחוטה הוה רק מדרבנן.

אבל כחל לא בעי קריעה. וכתב רש"י דלא בעי קריעה לאחר הבישול, מדלא תני ביה לא קרעו קורעו לאחר בישולו. בלשון לימודים דקדק דשפת יתר הוא ברש"י, והוא נדחק בזה. ואפשר לומר דהריטב"א רצה לומר בתחילה דהקריעה עושה פעולה לאחר בישול, אלא דאפי' הכי אינו צריך קריעה, כיון דכבר נעשה מעשה, ודחה זה, כיון דעשה שלא כדיון, למה נתיר לו עכשיו בלא קריעה. ולפיכך כתב דקריעה לא מהני כלל לאחר בישול, ולפיכך התירו בלא קריעה, ועיין בתוספות [ד"ה הא]. ורש"י לא ס"ל הכי, דלשון לא בעי קריעה, משמע דקריעה מהני, אלא דלא צריך, ולזה בא רש"י לאשמועין דהדיק הוא מדלא קתני קורעו לאחר בישולו, דהרי קריעה מהני ביה.

ואיכא דאמרי אמר רב זירא כו', לימא מסייע ליה. לפי פשוטו נראה דפשטות המשנה כך הוא, וא"כ מאי צריך רב לאמרו בפירושא דמתניתין אין עובר עליו ואסור. ובלשון לימודים כתב משום דברייתא קאמר כחל שבישלה בחלבה מותר, קאמר לימא מסייע ליה לאפוקי מברייתא.

קיבה שבשלה בחלבה. עי' לקמן קיו [ע"ב תוס'] ד"ה הכי גרסינן.

קרע לי ואנא איכול. מכריע ט'.

כל דאסור לן רחמנא שרא לן כוותיה. עיין במהרשד"ם סימן קנ"ב בחיו"ד תוך התשובה, ובמגילת ספר לאוין [קמ"א] דף עא.

דעת ר"י לעיל בתוספות דף ק [ע"א ד"ה בשקדם]. ועי' לעיל צז [ע"א תוס'] ד"ה אמר רבא.

הלב קורעו ומוציא את דמו, לא קרעו אינו עובר עליו. וכתב רש"י דכרת אין בו, אבל מלקי לקי, ולהכי מוקי לה בכריתות בלב עוף דלית בו כזית. וס"ל לרש"י דדם שבישלו עובר עליו, ולא כסוגיא דמנחות [כא, ב], וכן דעת הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ו ה"ו] לפי פשטן של דברים. והראשונים וגם האחרונים כתבו ליישב קושית התוספות, וכבר הארכתי בזה במנחות כא [ע"א ד"ה דאמר זעירין], ע"ש. ועיין בדמשק אליעזר שביקש להשוות דעת רש"י ותוספות, ותרווייהו ס"ל דכרת ליכא, הא מלקות איכא, ומ"ש רש"י כאן לחייב כרת, היינו באכלו חי, אבל במבושל אפילו לרש"י אין בו כרת אלא לאו, ונדחק ליישב לשון רש"י לפירוש זה. ומלבד דאין הלשון סובלו, אף גם לקמן דף קכ [ע"א] אמרינן הקפה את הדם וגמעו חייב, ופירש רש"י שבישלו באור, הרי מוכח דרש"י ס"ל דחייב כרת אף כשבישלו, והתוספות מוקי לה התם בשבישלו בחמה. והתוספות ודאי ס"ל דאף לאו אינו עובר, וכן מוכח מהסוגיא דמנחות, באופן דדברי הרב דמשק אליעזר תמוהין הן. ועיין מה שכתב בבית יעקב דף קכז ע"ג [שאלה קע"א]. ושוב ראיתי באדמת קודש ח"ב דף כח [ריש הל' טריפות] דחה ג"כ דברי הרב דמשק אליעזר, ועיין מ"ש שם על דברי הרב בית יעקב. ועיין במגילת ספר לאוין [קלז] דף סה ע"ב שהאריך בזה ודעתו כדעת המחמירים, אמנם סוגיא דעלמא כדעת המקילים, כמבואר בהלכות מליחה [סי' ס"ט].

לא קרעו אינו עובר עליו. וכתב רש"י על אכילתו ללקות ולא על בישולו. בלשון לימודים דף טז [הל' בשר בחלב שם] דקדק, למה לא כתב רש"י ג"כ על הנאתו, ודייק מזה דרש"י ס"ל דבלאו הכי אינו לוקה על ההנאה. ולענ"ד מעיקרא לא קשה, דאי אינו עובר על האכילה, פשיטא דאינו עובר על ההנאה, והיכן מצינו דבר דעל האכילה אינו עובר, ועל ההנאה יהיה עובר.

עוד הקשה שם, דלמאי איצטריך למיתני הלב קורעו, פשיטא, דדם הלב דאורייתא, ואפילו למאי דמוקי לה בכריתות [כב, א] בדם העוף, מ"מ הא הוה חצי שיעור ואסור מן התורה. ועיין במהר"י מינץ, והביאו הפר"ח בסימן ס"ח, דבדבר דלעולם אי אפשר לבוא לידי איסור דאורייתא, יש להקל לענין ביטול, והפר"ח השיג עליו משום דחזי לאיצטרופי. וא"כ אפשר לומר דהא גופא קמ"ל מתניתין, דחצי שיעור אסור מן התורה אף בדבר דלא שייך ביה חזי לאיצטרופי באותו מין עצמו. אמנם אין צריכין לזה, דהא קמ"ל גופא דדם הלב דאורייתא היא. ותו, דהרי

לימודים [שם] דהא רב עליה דמתניתין קאי דאינו עובר עליו ומותר, ונראה דס"ל דמתניתין בצלי מיירי, ואהא פריך שפיר, דהרי משמע דמתניתין דמיעבר הא דלא עבר אבל איסורא איכא, ובשלמא אי הוה רב אמר דינא באפי נפשיה ולא על המתניתין, שפיר הוה מצינו לתירוצי כן, אבל כיון דעל המשנה [אמר, א"כ הרי מה ששנינו דאינו עובר עליו ס"ל דמותר ומוקי מתני' בצלי], ע"ש. וכבר הוקשה קושיא זו למהר"ב קלעי בספרו מקור ברוך דף יו ע"א [אחר תשובה י"א]. ונראה דעת חכם אחד דקושית התוספות על רב גופא, מי דחקו לומר דינו על המשנה, לימא הוא מילתא באפי נפשה, ולא שמועין דלצלי מותר, ומתניתין מיירי בקדרה. אמנם פירוש זה אי אפשר להולמו בדברי התוספות. והמחבר שם תירץ דוודאי רב משמע ליה מתניתין בין לצלי בין לקדרה, וכדי שלא נטעי דדינם שוה, להכי מפרש רב דהך אינו עובר עליו לאו בחדא גוונא מיירי, אלא בצלי אינו עובר עליו ומותר, ובבישול אינו עובר עליו ואסור, ועכ"פ שפיר נקט המשנה לשון אינו עובר עליו משום בישול, ע"ש. ויש להשיב, דבשלמא אם נאמר דמתניתין דווקא לצלי מיירי, א"כ ליכא מקום לטעות, ושפיר מסתם לן סתם רב, אבל אי מתניתין איירי בין בקדרה בין בצלי, א"כ הוה ליה לרב לפרש דווקא בצלי מיירי הוא, כדי דלא נטעי דאף בבישול מיירי. ולתירוץ התוספות קשה, דאי הוה תני מותר, ולא הוה נקט דינא דבישול כלל, היה מקום לטעות למה נקט דינא דצלי ולא נקט דינא דבישול, והוה אמרינן דמותר אבישול נמי קאי, או דהוה אמרינן דאבישול מעבר נמי עבר. ועיין במקור ברוך שם, ובקהלת יעקב [שם], ובלשון לימודים [שם], ובמגילת ספר שם, וביצחק ירנן דף פו ע"א [הל' מאכ"א פ"ט הי"א].

תוספות ד"ה לב הוא דבעי קריעה. וא"ת כו', וי"ל דדלמא אידי דקתני וכו'. והקשה בלשון לימודים, דכיון דפשטא דברייתא משמע דאינו עובר עליו, הא איסורא איכא, נהי דמצינו לידחות דאידי דמתניתין קתני אינו עובר עליו, אבל עכ"פ סיעתא לא הוה לרב, ומסתייע דלא תקשי לן, אבל מנלן לסייע, כיון דפשטא דברייתא איפכא משמע, ע"ש. ונראה לי כמו שכתב הריטב"א, דאפילו אי דייקנן מיעבר הוא דלא עבר הא איסורא איכא, אפי' הכי לא ניחא, דכיון דעכ"פ דכחל אינו אסור אלא משום גזירה דרבנן, אם הוה איסור אפילו בדיעבד, א"כ הוה ליה למיתני דלא נטעי בזה, וכיון שכן, דבין אם נאמר אסור, בין אם נאמר מותר, קשה, ניחא לן טפי לומר מותר דאפשר לתירוצי משום אידי, וגם הסיפא הכא משמע דכחל

תוספות ד"ה אינו עובר עליו ומותר. פירש בקונטרס כו'. מלשון רש"י דהכא הוה אפשר לומר, דכיון דחלב שחוטה דרבנן אפילו אם הוא בעיניה, לפיכך אם נתבשלה ולא נתנה רק טעם לא גזרו ביה רבנן. לכך הביאו רביה מדברי רש"י לקמן, דשם מוכח להדיא [דאינו] כן. ובאמת היו יכולים התוספות להביא ראייה, ממה שכתב רש"י לקמן בד"ה הא קמ"ל, דמוכח דבבישול צריך קריעה שתי וערב, ואם לאו חוזר ובולע. ועיין בלשון לימודים ובמגילת ספר שם. **באותו הדיבור.** ומה שכתוב בספרים בפרק גיד הנשה כחל עצמו אסור היכא דלא קרעה ובישלה בהדי בשר כו'. כבר כתבתי שם דאע"ג דלא גרסינן הכי, מ"מ הרי רש"י מפרש כן דבשלה בהדי בשר, וא"כ הדרה קושיא לדוכתיה מה צריך בהדי בשר, דהרי אפילו בפני עצמה אסורה. ועיין במגילת ספר ובלשון לימודים. **באותו הדיבור.** וכן יש ספרים דגרסי בסמוך כחל שבישלה בחלבה מותר היכא דבשליה לחודיה בלא בשר כו'. והקשה בלשון לימודים [יו"ד יז ע"ג], דא"כ פשיטא דמותר אם יש ששים כנגדה, כמו כל האיסורים שבתורה דבטלים בששים, וגם כחל מן המנין [לעיל צז, ב]. כיון דהכחל עצמה שרי. ואפשר לומר כיון דקיימ"ל אפשר לסוחטו אסור וחתוכה נעשה נבילה, א"כ הוה אמינא דכחל בולע תחלה הרבה חלב, והיא עצמה נאסרת תחלה ובעי ששים כנגד הכחל, קמ"ל דלא, אלא הכל מצטרף לבטל החלב.

עוד הקשו על התוספות, דא"כ מאי מייתי סיעתא לרב מהאי ברייתא, הא הך ברייתא בבישול מיירי, ורב מיירי בצלי. וראיתי בקהלת יעקב [אלבעלי הל' מאכ"א פ"ט] דכתב דלא בברייתא גרסינן ליה, אלא לקמן בתירוץ דרב נחמן, ע"ש, ובספר התרומה [סי' נ"ו] כתב להדיא דגרסינן כן בברייתא. וראיתי שם בספר התרומה שכתב, ומ"מ מאי פריך לרב נחמן והתניא כחל שבישלה בחלבה, דיעבד אין לכתחילה לא, לישני היינו בקדרה בלא בשר וכדאיתא בספרים, ולפרש"י צ"ל דלא גריס ליה ע"ש, וא"כ קשה, למה לא הוקשה לו מהך תניא כוותיה דלישנא קמא הנאמר מקודם בגמרא. וצ"ל דעיקר תניא כוותיה הוא מה שאמר בסיפא דברייתא, ומה הפרש יש זה כנוס במעיו כו', וא"כ כיון דכחל אינו כנוס במעיו, מסתברא דלא נאסר בצלי, וכמ"ש רש"י האי טעמא, אבל אי הוה כנוס, אף בצלי הוה אסור. מיהו הא וודאי קשה, דאי בבישול וביש במים ששים נגדה, א"כ קיבה למה אסורה. ועיין במהר"ם לובלין ובלשון לימודים. **תוספות ד"ה הא איסורא איכא.** והקשה בלשון

הקשה על רש"י, דהא משמע דרב אסר כל כחל, כדמוכח בהני מקומות דנהגו איסור בכל כחל²³.

ולענ"ד הקלושה אין זו קושיא על רש"י, דמי יודע שהיה רב אוסר להם, שהרי לא מוכח בגמרא אלא דבטלפוש אסר להם, שהיו מקילים בבשר בחלב, אבל בשאר מקומות לא אסר, ואפשר הם נהגו כן מעצמם אחר זה, וכן מסתברא, דהרי רב יהודה תלמידו דרב היה, ואם רב אסר איך היקל רב יהודה, ואף שרבי יהודה היה ג"כ תלמידו של שמואל, הרי לא מצינו שהיה שמואל מתיר. ועיין בגיטין דף לו [ע"ב תוס'] ד"ה אלא אם כן שכתבו שם, אם דבר אסור במקום אחד לבד יכול קטן להתיר כמו ההיא דהכא, משמע דכחל לא היה אסור רק במקום אחד.

עוד הקשה הריטב"א, דאם על לישנא בתרא דרב שאל, א"כ מה השיב לו בקעה מצא וגדר גדר, דהא לישנא בתרא דרב מדינא אסר. וגם זו יש ליישב, דאין זו תשובה על קושיא רבי אלעזר, דע"י זה אמר רב לישנא בתרא, אלא הוא קאמר לו דרב בקעה מצא, אבל לענין הדין לא שנה לו מידי בכחל, ולישנא בתרא דרב אינו יודע מי שנהא, ונפק"מ במקום דלא גזר רב.

בקעה מצא וגדר בה גדר. גיטין לו [ע"א תוס'] ד"ה אלא א"כ.

לאחר שנים עשר חודש הוו. מכאן הקשה בט"ז סימן קכ"ג [סק"ח] לדעת ר"ת דדווקא אם תמזן במים שרי, אבל לא תמזן אסור, דא"כ מה מהני דהיה לאחר י"ב חודש, דמנא ידע דתמזן. ואפשר לומר דבאותו מקום היו רגילין לתמזן וזה ידוע, ולהכי לא היה צריך הגמרא להזכיר זה. ובמקום שמואל בחידושו ליו"ד דף כג ע"ג תירץ, דהוה ספק ספיקא, ספק של ישראל ספק של גוי, ואת"ל של גוי, שמא תמזן, וכן כתבתי אני בעבודה זרה דף לד. אבל קשה, אם לא היו רגילים לתמד, א"כ אפילו ספק ספיקא לא הוי, דמהיכי תיתי נאמר שתמדו אותו, ובעל כרחך צ"ל שהיו מקצתן רגילין לתמד ומקצתן אין רגילין, וא"כ נתרץ בקצרה דהכל היו רגילים לתמד, וא"כ לא צריכין כלל לטעם ספק ספיקא²⁴. ומה שהקשה למה לא הקשה הגמרא תחלה מגזל דשכיח טפי, י"ל כי היו בעיר שרובו עכו"ם, וא"כ ליינ נסך יש לחוש טפי מגזל, ומ"מ אפי' הכי הוה גזל, דאפשר היה דרכם להניח במקום הפקר ולא הוי אבידה.

תוספות ד"ה איכא תנא דאתנייה לרב כחל כו'. ומסתמא של מניקה היה מדלא רצה רבין לאכול כו'.

לא בעי קריעה, אמנם אם נאמר אסור קשה תרתי קושיות, חדא דהוה ליה למיתני אסור, ותו דמסיפא משמע דכחל לא בעי קריעה.

תוספות ד"ה הא כחל לא בעי קריעה. וא"ת ומאי קסבר כו'. עיין במעיל צדקה סימן נ"ח שלא ישרו בעיניו דברי התוספות ודברי הרשב"א, וגם דבריו דחוקים, והריטב"א באמת כתב דלא מהני קריעה לאחר בישולו והיתרו משום דיעבד. ואפשר היה לומר, דלעולם מהני קריעה לאחר בישול, והא דלא הצריכו קריעה, משום דאם יראו דמתירין בקריעה לאחר בישול, יסמכו על זה ויאמרו מאי שנא קריעה קודם בישול מלאחר בישול, כיון דגם לאחר בישול מהני, ולא יעשו הקריעה לעולם קודם בישול, אמנם השתא דלא מצריכין קריעה, א"כ יסברו בוודאי דלא מהני קריעה לאחר בישול, וא"כ בוודאי לא יבשלו בלי קריעה. ואין לומר דכיון דרואים דמותו בלא קריעה, א"כ לכתחילה נמי לא יקרעו, דזה יודעים הם דבשביל דיעבד הוא אנו מתירים, ולא יעשו כן לכתחילה, כן היה נראה, אמנם לפי שהראשונים לא כתבו כן הנני מבטל דעתי.

תוספות ד"ה נדה דם טוהר כו'. בתחילת הפייט שם כנגד חלב שומן הלב, וחזיר לא הזכיר. וקשה, למה לא הוקשה להתוספות מחזיר שלא הזכיר. ועיין במגילת ספר שם, ונראה שלא ראה הפייט רק מה שהביאו התוספות כאן.

תוספות ד"ה ההוא לקדרה כו'. ואינו ר"ל דסבר לגמרי כלישנא בתרא כו'. מהרש"א כתב דלולא דבריהם היה נראה לו, דלגמרי כלישנא בתרא קאמר, ודקאמר בלישנא בתרא אינו עובר עליו ואסור, היינו לקדרה וכדמוקי לה רב נחמן. ובמגילת ספר דחה דברי מהרש"א, דא"כ מאי מקשה לב הוא דבעי קריעה, הא כחל לא בעי קריעה, פירושו הוא דאפילו בישול לא בעי קריעה, וזה לא אמרה אדם מעולם דלבישול יהיה מותר בלא קריעה, ע"ש. וכבר ביאר זה מהרש"א בתניא כוותיה דרב בלישנא קמא, דכל זה הוא לפי הוה אמינא קודם דידעינן מהך דרב נחמן דלא הוה מוקמינן בהכי, אבל לפי האמת דידעינן מהך דרב נחמן, מוקמינן לה לקדרה. ועיין בלשון לימודים [יו"ד יח ע"ב] שהאריך הרבה בדברי התוספות, ובמגילת ספר [שם], וביצחק יונן דף פו [שם].

דף קי, א. איכא תנא דאתנייה לרב כחל. ופירש רש"י לישנא בתרא דרב הוה שמיע ליה, דכחל שבישלו בלא קריעה אסור באכילה. בעל המאור

23. וכזה הוא בתוס' ד"ה דאתנייה.

24. עי' בחי' חת"ס שני תירושים לקושית הט"ז.

יכולין לכופ, זה נראה כוונתו. אמנם בעיקר קושיותו של הרב משנה למלך אין כאן סתירה, כי תשובות המיוחסות להרשב"א הן ואינן מהרמב"ן, כמ"ש הב"י בהקדמתו. ועיין משנה למלך פ"ג דהלכות עבדים הי"ד, בית הלוי בהקדמה דף רעב, אדמת קודש ח"א לט ע"ב [י"ד סי' ט"ו], לימודי ה' לד ע"א, יצחק ירנן קכא, קכב [הל' עבדים פ"ה ה"א], ועיין מה שכתבתי בכ"ב [ח, ב על תוד"ה אכפיה], שו"ת יוסף אומץ סימן ק"ה.

כבדא מה אתון ביה. על הסוגיא דכבד: מכריע סימן ע"ב, מגילת ספר לאוין [קל"ב] דף סה ע"ג, שער אפרים סימן פ"ח, ראב"ן סימן י"ג פירוש הסוגיא.

דף קיא, א. ומשום שמנוניתא. ויש לדקדק למה צריך לומר משום שמנונית דאיסורא, תיפוק ליה משום דם, דכיון דהוה טריפה, א"כ גם הדם טריפה, ולא הוה צריך לפרש משום שמנונית, וכן דקדק במגילת ספר שם. ונראה וודאי דהוה מצי למימר כן, אמנם נקט משום שמנונית משום אינה נאסרת, אע"ג דבעלמא אמרינן דהיכא דטריד למפלט לא בלע דווקא דם, אבל שמנונית בולע, הכא אע"פ דהוה שמנונית לא בולע, כיון שיש בכבד ריבוי דם, וכן כתבו הראשונים לדעת רש"י. ובלאו הכי צ"ל משום אינה נאסרת קתני לה, דאי משום אוסרת, פשיטא, כיון דהיא טריפה למה לא תאסר כמו שאר טריפה. והריטב"א משום קושיות הללו נאיד מפירוש רש"י, ופירש בו כבד אוסרת, מיירי דווקא בכבד דאיסורא, אמנם ואינה נאסרת מיירי כפשוטה, שאינה נאסרת מחמת עצמה. ורש"י לא ניחא ליה לפרש הכי, משום דא"כ הוה משמע דמשום דם לא מתסרא כלל אפילו חברתה. עוד הקשה במגילת ספר, דמאי דוחקא לאוקמיה בכבד דאיסורא, נימא בכבד דהתירא ומשום דם הסימפונות, בשלא ניטלו הסימפונות עם הדם מיירי. ונראה דמשמע ליה דבכל ענין מיירי ואפילו ניטלו הסימפונות, וכן כתב שם במגילת ספר, וע"ש.

אי חלא אסיר איהו נמי אסיר. עיין לעיל דף יד [ע"א תוס'] ד"ה ונסבין חבריא.

שלוקה אוסרת ונאסרת. וכתב רש"י שלוקה הרבה מאוד. עיין בשער אפרים סימן פ"ח דהוכיח דאיכא תרי גווני שלוק, היינו דהוי טפי מבישול, וגם דהוה פחות מבישול²⁶, דאם לא כן, יהיו דברי רש"י סותרים למ"ש בנזיר מה גבי היה מבשל השלמים או

זה לפי שיטתם, אבל לרש"י אין ראיה, די"ל דס"ל דעם בשר אפילו קרעו שתי וערב וטחו בכותל אסור²⁵, וא"כ י"ל דההיא עם בשר הוה. ועיין במגילת ספר [קס] דף עב.

דף קי, ב. טלית שאולה כל ל' יום פטורה. עיין מגילת ספר בעשין [כ"ו] דף ח, תורת חסד סימן נ"ג, לימודי ה' לימוד ס"ב, ועיין לשון לימודים באו"ח סימן ט', ובשער אפרים סימן י"ט.

חזינא לך דחריפת טובא. משכנות יעקב קפה ע"א [פר' ואתחנן ד"ה ופנית].

תוספות ד"ה טלית שאולה. עיין בספרים שצינתי בגמרא ובסוף פרק השואל.

תוספות ד"ה כל מצות עשה שמתן שכרה כו'. בהך דכתובות נדפס הדף בטעות, וצ"ל דף נג, כי שם אמר אכפיה ועל, והיינו בדברים כמ"ש רש"י שם. והתוספות דב"ב הביאו עוד תירוץ אחר בשם ריצב"א, דהא דאמרינן כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין בית דין שלמטה מוזהרים עליה, היינו דאין נענשים עליה, אבל אם ירצו יכולין לכופ, והוקשה להם מגמרא דכאן דאמר להו שבקוהו, ופירשו שבקוהו, היינו דאינכם מחויבים בדבר אם לא תרצו.

ועיין במשנה למלך פ"ז מהלכות מתנות עניים הלכה י', ודבריו כדברי ספר החתום. ונראה שכוונתו, דקושית התוספות ותירוצם לא הוה ממה דחזינן כאן שאין בית דין מוזהרין, והתם משמע דחובה הוא דאיכא מדכפיה, דוודאי הא לא קשה, דמנלן דהתם חיובא הוה, דילמא רשות הוה, והכא דהוה להלקאה לא רצו והתם רצו, אלא דקושייתם הוא דהכא משמע דאפילו רשות לא הוה, דאם לא כן מאי קא קשיא ליה לרמי, דילמא גם רב חסדא ידע דאין בית דין מוזהרין, אלא מיהו כיון דרשות הוא ברצון היה עושה. אלא וודאי צ"ל, דאפילו אם ירצו אין רשאין, והתם עכ"פ מוכח דרשות הוה, ועל זה תירצו ב' תירוצים. ועכ"פ אפילו לפי תירוצם, גם בצדקה אין חיוב לבית דין שצריכים לכפיה דווקא, אלא אם ירצו יכפו בצדקה דווקא. וא"כ מתורץ מה שכתב הרמב"ן בתשובה, דעל מצות השבת העבוט אין כופין לפי שמתן שכרה בצדה, אע"פ דאיכא נמי לאו. והרמב"ן ס"ל כתיורץ בתרא של התוספות, דכוונת הרמב"ן דאין מצווין לכופ, אבל באמת אם ירצו לכופ

25. כך דעת הטור וספר התרומות, ועי' בב"י ריש סי' צ' מחלוקת ראשונים בשיטת רש"י אם קרעו שתי וערב וטחו בכותל ובישלו בקדרה עם בשר אם מותר או אסור.

26. וכן דעת הגר"א בשנות אליהו בתרומות [פ"י מ"א] ובבהגר"א י"ד סי' ע"ג סק"ב, ועי"ש בתוי"ט, ובתוס' ועק"א נדרים ריש פ"ו.

אסור. וכנראה מדברי הרב בית יעקב שהבין, דלהך מאן דאמר נמי דווקא לכתחילה אסור, אבל לא בדיעבד, וליתא, דמרימר הוא דמחלק בין תחלה לדיעבד, אבל רב דימי לא מחלק, וסבר בכבדא אפילו דיעבד אסור. ועיין בשער אפרים סימן פ"ח, ומגילת ספר [קל"ב] דף סה ע"ג, ובבית יעקב שם, ומ"ש לעיל במשנה.

תוספות ד"ה דמא משרק שריק כו'. וי"ל דכבד שיש בו שפע דם לא אמרינן כבולעו כך פולטו. כלומר כיון שיש בו ריבוי דם, לכן אינו נצלה כל כך מהרה כמו שאר בשר, וא"כ לעולם הבשר נצלה תחלה²⁹ והכבד עדיין פולטת ונופל על הבשר, משא"כ בבישרא ע"ג בישרא כל הבשר נצלה כאחד, ואין לחוש שמא נצלה זו קודם זו, כן כתבו המפרשים. ועיין דמשק אליעזר, ובבעי חיי דף סח ע"א [ס"ס קי"ד].

דף קיא. ב. **סכין ששחט בה אסור לחתוך בה רותח. תבואות שור דף קו [בכור שור], שונה הלכות דף לה [דיני פגימות הסכין בד"ה וכבר הר"ן], עיין לעיל ח [ע"ב תוס'] ד"ה אגב דוחקא.**

צונן אמרי לה בעיא הדחה. רש"י פירש דאצונן קאי דבעי הדחה ולא אסכין. והר"ן כתב דהזיקו לרש"י לפרש כן ולא פירש דאסכין קאי, ואתיא לשון בעיא כפשוטו³⁰, משום דלעיל דף ח [ע"ב] אמרינן סכין טריפה פליגי בה רב אחא ורבינא, ופסקינן הלכתא אפילו בצונן, דאלמא אין חום בית השחיטה גדול כל כך שיבליע בסכין שהוא קשה, וא"כ הא דקאמר שמואל סכין ששחט בה אסור לחתוך בה רותח, אין כוונתו לומר דאסור אפילו אם הדיח הסכין, דוודאי אם הדיח הסכין מותר, אלא כוונת שמואל אם חתך רותח בלא הדחת הסכין, ע"ש בר"ן בארוכה. והדבר קשה, דהרי רש"י כתב להדיא דאסור לחתוך בו רותח, מפני שבולע הסכין וחוזר ופולט, דבית השחיטה רותח הוא³¹, וכן דעת כמה ראשונים הרז"ה והרמב"ן ז"ל, וחילקו בין סכין ששחט בה טריפה להך דכאן³². ודוחק לומר דהר"ן לא היה לו כן בגירסתו ברש"י, שהרי הריטב"א הביא דברי רש"י כמו שהוא לפנינו, ופירש לרש"י דבעי הגעלה כמו שמפרשים רוב הראשונים. ובדוחק אפשר לומר, דאע"ג דלישנא

שלקן. וכבר כתבתי כמה פעמים, כי ידוע הוא דפירוש נדרים ונזיר אינו מרש"י אלא ממפרש אחר²⁷. ועיין בזבחים דף צ [ע"ב תוס'] ד"ה צלויין שלוקין, שהוכיחו ג"כ מסוגיא דכאן דשלוק הוי טפי מבישול. ועיין בפרק כל שעה [פסחים לט, א] גבי ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח.

דרב הונא חלטי ליה בחלא. עיין זבחים צה [ע"ב תוספות] ד"ה עירה לתוכו.

כבדא עילוי בישרא. מכריע סימן ע"ג.

כבדא עילוי בישרא אסור דם דאורייתא. מהכא משמע וודאי לפי פשוטו דדם שבישלו דאורייתא הוא. ומ"ש התוספות לחלק דמעיקרא היה דאורייתא, לא ס"ל לרש"י, דמה חילוק יש בזה, הא עכ"פ עכשיו דרבנן הוא, ומהיכי תיתי נחלק בזה. אלא שלכאורה אין זה מספיק לדעת רש"י, דהא בלאו הכי הקשו התוספות לרש"י, דהא ס"ל לרש"י דדם כבד גופא דרבנן, ולהרמב"ם [מאכ"א פ"ו ה"ח] ניחא, דפסק דם הכבד דאורייתא, וגם פסק דדם שבישלו עובר עליו, וא"כ הסוגיא ניחא כפשוטו, אבל לרש"י קשה. וצ"ל לרש"י דמשום דם הסימפונות קאמר, דדם הסימפונות וודאי דאורייתא, וא"כ עכ"פ מוכח דדם שבישלו דאורייתא, דאי לא הוי דאורייתא, אף דם שבישלו דאורייתא לא הוי דאורייתא²⁸. ולהתוספות לא ניחא ליה לפרש משום דם שבישלו, דהרי כולה סוגיא מיירי בנטלה הסימפונות.

וראיתי להרב בית יעקב בדף קכז ע"א [שאלה קע"א] למד מדברי התוספות הללו, דאף דאמרינן דדם שבישלו מדרבנן, אם נולד ספק אם מלחו הבשר, כשהוא בתחילת הבישול אסור, דכיון דהוה אסור מקודם והוה כמבטל איסור לכתחילה, אמנם אם נולד הספק בסוף הבישול מותר. ולענ"ד אין הכרח לזה כלל מדברי התוספות, דלפי זה וודאי אין לחלק בין תחילת בישול לבסוף בישול, אמנם האמת דלא קיימ"ל כהך מאן דאמר, דהא אמימר פסק הלכתא דאין חילוק בין כחלא לכבדא, ובתרווייהו לכתחילה אסור, והיינו אפילו בדבר שהוא דרבנן אסור, אבל אם כבר נעשה מעשה שרי. וכוונת התוספות כמ"ש הריטב"א דדם לאחר שחיטה היה אסור מדאורייתא, אע"ג דלאחר שבישלו מדרבנן, מ"מ כיון דמעיקרא היה דאורייתא

30. דלשון נקבה מוסב על הסכין ולא על רותח וצונן.
31. וכן הקשו הראש יוסף והתפארת יעקב.
32. או מטעם דבשעת שחיטה בית השחיטה עסוק בפליטת דם ואינו בולע [רמב"ן וריטב"א], או מטעם דאע"פ דהסכין בלעה איסור, אין האיסור נפלט ממנו אלא כשחותך דבר רותח ממש, משא"כ בית השחיטה שאינו אלא חם קצת [רשב"א].

27. ראה מש"כ רבינו בריש נדרים ובריש נזיר, וציין לבי"ח חו"מ סי' קפ"ו וחות יאיר סי' י"א, וע"ע בהערה 6 שם בפ"ק דנדרים שמות של חבל אחרונים שהסכימו לזה.
28. לישב זה כיוון גם החתם סופר, אבל מהר"ם ש"ך דחה, ע"ש.
29. ואינו פולט יותר, וממילא בולע מרוב דם שבכבד.

בבעי חיי דף פח ע"א [סי' קמ"א], ועיין באר יעקב [או"ח] כג ע"א וע"ב.

יתיב רב כהנא כו'. קערה שמלח כו' צנון. על כל הסוגיא דלקמן והתוספות בית דוד חיו"ד דף יב, יג [הל' בב"ח שאלה ל"ו].

וצנון שחתכו כו'. עיין זבחים צו [ע"א תוס' ד"ה ואם טש].

קדרה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב. עיין זבחים צו [ע"א תוס' ד"ה ואם טש].

דגים שעלו בקערה. מגילת ספר לאוין [קל"ב] סו ע"ג, בית דוד חיו"ד שם בדף יב [ע"ד אות לח], מגן שאול סימן ח, תבואות שור דף קז [בכור שור], שאגת אריה וקול שחל דף מג ע"ד [ח"א סי' כ"ב], שו"ת מים עמוקים [ח"ב סי' ס"ח], בתשובת מהראנ"ח סימן ס"ח, באר שבע [שו"ת סימן ל"ג], ועיין זבחים צו [ע"א תוס' ד"ה ואם טש].

רב אמר אסור נותן טעם הוא. תולדות יצחק [קעג ע"ד - חולין].

והא דרב לאו בפירוש איתמר כו'. הראשונים וגם האחרונים נתקשו בסוגיא זו, כי לפי הפשטות דרב ס"ל באמת דאסור, וכמ"ש התוספות [ד"ה ולא] שהוא בפירוש אמרה, א"כ איך האכילו שמואל מה שאסור לו. ובאמת לולא דברי התוספות היה אפשר לומר, דרב הכי קאמר, חס ליה לזרעא דאבא בר אבא דליספו לי מידי, כלומר אם הייתי סובר כן כדנראה מהך מעשה דשייפא, אבל באמת אני לא אמרתי כן מעולם דאסור, והך מעשה דשייפא שאני, אבל להתוספות קשה. ובריטב"א פירש דרבך לאו היינו רב אלא אחר הוה, ע"ש. ולפי זה צריך לומר דר"א לא הבין דברי שמואל, וסבר שעל רב נתכוון, שהרי אמרינן דאתא לקמיה דרב. ומהר"ל בן חביב סימן קכ"א האריך בזה, והביא דברי בעל אורחות חיים בשם הרא"ה, דבשני תלמידי חכמים החולקים מותר להמתיר ליתן להאוסר לאכול אם יודע בו מה הוא, ואם אינו חוזר בו ואסור לפי דעתו יניח אותו, וכבר השיב עליו מהר"ל בן חביב שם דעדיין הקושיא קשה, והוא האריך בזה לתרץ. ומהרשד"ם חיו"ד סימן קכ"ז האריך להקשות עליו, ובבעי חיי דף עח [סי' קל"ד] ג"כ האריך בזה, וכל הדרכים דחוקים כמו שיראה המעיין.

והדרך היותר קרוב הוא על פי דרכו של מהר"ל

דשמואל משמע דס"ל דבית השחיטה רותח לגמרי ובעי הגעלה, מ"מ הך דצונן אמרי לה בעי הדחה סתם גמרא קאמר לה, ולא מסתבר דסתם גמרא קאמר שלא אליבא דהלכתא, לכן פירש דהך דצונן אמרו לדינייהו אי לא הוי בית השחיטה רותח, והם סוברים דלרותח סגי בהדחה, וזה דעת הרא"ה. ועיין בריטב"א ובמשמרת הבית להרא"ה, ועיין בשונה הלכות בארוכה דף לה [שם].

שמואל לטעמיה כו'. בעי חיי פח ע"א [סי' קמ"א], ועיין מה שכתבתי לעיל דף צו.

דהיא פינכא דהוה בי ר' אמרי כו' ותברה. הר"ן³³ למד מכאן דנותן טעם לפגם דווקא בדיעבד שרי, אבל לא לכתחילה, דאם לא כן הוה ליה להניחו עד דאינו בן יומא, וכן כתב הרשב"א בתשובה סימן תקע"א, ובמיוחסת סי' קנ"א³⁴. והקשו עליו³⁵, דמאי צריך ללמוד מכאן, דהא תלמוד ערוך בסוף עבודה זרה [עו, א], קדירה שאינה בת יומא לשתרי, ומתריך גזירה שאינה בת יומא אטו בת יומא, ועיין במהר"ל בן חביב דף קפא [סי' קכ"א כלל א]. ולענ"ד נראה דמהתם לא ילפינן אלא בכלים דנכרים, דוודאי בהא איכא למיגזר אם נתיר לבשל באינו בן יומא, יבשל אף בבן יומא, דהרי כלים דנכרים משכח שכיחי, אבל בטריפה שאירע בביתו, בזה לא שייך גזירה זו, דהרי לא שכיח בביתו כלים טריפה. ותו, דווקא בכלים של גוי מיקרי לכתחילה, אבל בכלים שלו שהם בביתו זה לא מיקרי לכתחילה, דהרי אם אסור להשתמש בהם הוי כדיעבד, לכן הוצרכו ללמוד מכאן דאפי' הכי אסור. וכן מוכח בריטב"א, שכתב דילפינן מכאן לכלים שלנו. ועיין מה שכתבתי בפסחים בסוגיא דקדירות בפסח [ל, א]³⁶. ועיין בספר קטן נקרא נחלת יעקב מהר"י היילפרון, שו"ת מרבני איטליא בענין זה, ועיין דרך המלך ו ע"ב [הל' חו"מ פ"א ה"ד], יז ע"ד [מאכ"א פ"ו הי"ב]. והא דלא מכרה ר"א לגוים, אע"ג דמסתמא לא היה חשש שיחזור וימכרנו לישראל³⁷, אפשר דעשה כן להורות הלכה למעשה לתלמידים. ועיין מוצל מאש סימן כ"ד.

לאו משום דשמיעא ליה מיניה דר' יוחנן דאמר מליח הרי הוא כרותח. ומ"מ בהא דכבוש כמבושל אין לנו ראיה שלא אמרה רבי יוחנן³⁸. ואפשר כיון דבמליח מילתא דרבין ליתא, גם בכבוש ליתא. ועיין

33. כ"כ בחידושי וכן בתשובתו סי' ס"ט.

34. וכ"ה בתורת הבית קכה, א, בית ד שער ד.

35. ראה ראש יוסף.

36. שם בד"ה קדרות אינו מציין אלא לעיין במה שכתב שם בדף כו, ב על תוד"ה בין חדש, ושם אמנם נושא ונותן

בנידון שלפנינו.

37. הריטב"א תירץ דלא חשש לה עד כדי כך.

38. גם הנודע ביהודה [מהדו"ק יו"ד סי' כ"ו] כתב שלהלכה דברי רבין לענין כבוש הרי הוא כמבושל לא נדחו לגמרי, ויש להסתפק אם אביי דחה גם דבריו בזה.

ועוד הקשה שם לרבא לא שייך תירוץא
 להתוספות, וא"כ למה צריך לדחוק בטעמא דרב כהנא
 דע"י קפילא מיירי, ולמה לא מפרש כפשוטו, דמשום
 נותן טעם בר נותן טעם התיר. והוא תירץ, דאע"ג
 דאביי חולק עליה דרב כהנא, היינו מכח קושית רבא,
 ולא ניחא ליה לפרש דרב כהנא ע"י קפילא קאמר,
 אבל בהא דס"ל דחד טעמא הוא, לא ניחא ליה
 שיחלוק עמו רב כהנא, וע"ש בארוכה. ולענ"ד נראה
 דטעם התוספות משום דמשמע הכא דרב הונא היה
 מורה לרב כהנא, ורב הונא תלמידו דרב הוה, ולא
 מסתבר דרב הונא יחלוק על רב רבו שאוסר נותן טעם
 בר נותן טעם, ולהכי אביי ורבא ביקשו טעמים אחרים
 לרב כהנא. ועיין בריטב"א שכתב דהא דלקמן אביי
 חזר בו מהך דהכא מכח קושית רבא, וזה שבאו
 התוספות לבאר לפי שיטתם דלא הוי טעמא משום
 נותן טעם בר נותן טעם, ואע"ג דאביי לטעמיה דרב
 כהנא קאמר הכא וליה לא ס"ל, וא"כ היה מקום לומר
 דמטעם דנותן טעם בר נותן טעם קאמר לרב כהנא,
 מ"מ לא מסתבר הכי, ומטעם שכתבתי שלא יחלוק רב
 הונא על רב רבו.

תוספות ד"ה ולא היא. בית דוד שם.

תוספות ד"ה הלכתא דגים כו'. בשם רש"י פירש
 ריב"ן חתנו כו'. והקשה בבית דוד שם, דכיון דס"ל
 דנתבשלו לא אלא דווקא בעלו, בשניהם צוננים נמי
 שרי אליבא דכולי עלמא, אלא באחד חס ואחד רותח
 מיירי, א"כ ממה נפשך, אם הדגים מרותחים, הרי ס"ל
 לרב דעילאה גבר, וא"כ הוה כנתבשל ממש בקערה,
 ולמה צריך למימר והא דרב לאו בפירוש איתמר אלא
 מכללא איתמר, והרי רב סבר בפירוש עילאה גבר, ואי
 מיירי דהדגים צוננים והקערה רותחת, א"כ קשה למה
 שמואל מתיר, והא שמואל ס"ל דתתאה גבר והוה
 כנתבשלו ממש, ובנתבשלו מודה שמואל דאסור, ע"ש.
 ולכאורה יש לומר דפליגי לכל חד היכא דלא אסר
 כולו אלא כדי קליפה, וא"כ לרב אף היכא דהתחתון
 רותח אסר, ושמואל לא שרי אלא היכא דעליון רותח,
 דלא אסר אלא כדי קליפה. וכן משמע לכאורה
 מהתוספות, שכתבו כשאחד מהן רותח, דבין עילאה
 גבר בין תתאה גבר קליפה מיהא בעי, משמע דבהכי
 מיירי כשצריך במקום אחר קליפה, אבל היכא דאסר
 כולו, בהא לא קמיירי דהוה כנתבשלו. אמנם אין נראה
 כן מדברי הפוסקים. ולכן נראה דוודאי בכל ענין
 פליגי, בין היכא שהדגים רותחים, בין היכא שהקערה
 רותחת, מ"מ לא דמי לנתבשלו, והתם הטעם ממש
 יוצא כמו שנבלע ולהכי אוסר, ולא הוי נותן טעם בר
 נותן טעם רק טעם הראשון הוא, אבל היכא דתתאה
 או עלאה גבר, נהי דאוסר יותר מכדי קליפה, מ"מ

בן חביב, דשמואל לא שמע דרב אוסר, אלא ההוא
 מעשה דשייפא שמע, וסבר שמואל דמזה אין ראייה
 לאסור, דהתם שאני דנפיש מרריה טפי, ולהכי יהיב
 ליה לאכול מבלי לשאול אם סבר אסור או מותר, כי
 היה פשוט לו לשמואל דמותר. ור"א נמי לא שמע
 מרב אלא הך מעשה דשייפא, ולכן אמר הדר מר
 משמעתתיה, ואמר ליה ח"ו, כלומר אתה טעית,
 דמהאי מעשה לא מוכח מידי, וא"כ איך היה שמואל
 מאכיל לי, שהרי היה יודע מהאי מעשה, וא"כ מהאי
 מעשה לא מוכח מידי, אלא שבמקום אחר אמרתי, וזה
 לא היה יודע שמואל.

ועדיין קשה ממה נפשך, אם אמר לו שמואל דהך
 דגים עלו בקערה של בשר, איך יכול רב להכחישו
 לשיטת רש"י והר"ן, ואם לא אמר לו, מנין היה יודע
 שמואל שרב מתיר, דילמא לא היה יודע, ואילו היה
 יודע לא אכל. ואפשר דכלים שלהם היו מסומנים והיו
 ניכרים בין כלי בשר לכלי חלב, וא"כ שמואל היה סבר
 דרב יודע זה מכח הכלי, ורב באמת לא השגיח בזה,
 ולכן הכחיש לשמואל, כי הוא הבין מדברי שמואל
 דאמר לר"א, שהוא שמואל אמר לו לרב שהם דגים
 שעלו בקערה של בשר, ולכן הכחיש כי לא אמר, ובלי
 אמירה מסתמא לא נתן לו, וא"כ בעל כרחך המעשה
 שקר הוא, אבל באמת שמואל סמך על זה שהכיר
 הכלי. ונראה דזה דעת הרא"ה שהביא שם במהר"ל בן
 חביב, ובזה מתורצים כל קושיות מהר"ל בן חביב שם.
 ועיין בארוכה בבית דוד שם, ובבאר שבע. ועיין
 בקהלת יעקב דף סו ע"ב [מאכ"א פ"ט הכ"ג], דכתב
 בפשיטות כי רבן אינו רב וכתירוץ הריטב"א, והרי
 רש"י כתב רב, ודוחק לומר דכוונת רש"י על הבנתו
 של ר"א, ולא על שמואל שכיוון כן.

רש"י ד"ה קפי. צף למעלה כו'. והלכות כחל
 מגילת ספר לאוין [קמא] דף עא.

תוספות ד"ה אמר אביי האי היתרא בלע. לא
 ר"ל משום דהוה נותן טעם בר נותן טעם. עיין
 במהר"ם לובלין. ובאמת עדיין קשה, כיון דאביי לא
 ס"ל כרב כהנא, מאי נפק"מ מאיזה טעם אמרו,
 וא"כ למה לא מפרש טעמא משום נותן טעם בר
 נותן טעם, והוא חולק עליו. ואפשר לומר דא"כ
 דמשום דנותן טעם בר נותן טעם, א"כ אמאי קאמר
 קדרה שמלח בה בשר האי איסורא בלע, דמשמע
 אי היתרא בלע הוה שרי, והלא לאו נותן טעם בר
 נותן טעם הוא. אלא דזה אינו מתורץ, דהא קיימ"ל
 נותן טעם בר נותן טעם דאיסורא אסור, א"כ הוה
 מצי לאשמועינן אפילו בנותן טעם בר נותן טעם
 דאסור גבי איסורא, ולא הוה צריך לאשמועינן בחד
 טעמא, וכן כתב בבית דוד [שם יג ע"א].

הטעם ממש אינו יוצא כמו שנבלע, אלא הוה נותן טעם בר נותן טעם, דהוה פחות ממה שנבלע, ולהכי שמואל שרי, ורב אפי' הכי צריך לאשמעינן דעכ"פ טעמא הוא. ועיין במהראנ"ח ח"ב סימן ס"ח, ובית דוד שם, ועיין בש"ך ריש סימן צ"ה [סק"ה], ובסימן צ"ד סק"ג, ובפלת' שם, ובלשון לימודים ח"ב סימן כ"ט.

באותו הדיבור. כדאמרינן בפרק דם חטאת דכל יום נעשה גיעול לחבירו כו'. ומיהו על כרחך אין ראייה משם דאפילו בישראל בה חטאת כו'. ועיין במהר"ם מלובלין. וכבר כתב בעבודת הגרשוני סימן קט"ז, דכוונת התוספות דדוקא לענין זה אוקמיה אדאורייתא, שאין אנו חוששין לזה שאסור לזרים ונשים, כיון דעדיין לא נאסר עדיין, אבל אם כבר נעשה נותר, בזה לא מוקמינן להא דינא דאורייתא, ע"ש, והטעם, כיון דכבר נאסר הוה כמבטל איסור לכתחילה, אבל כל זמן שלא נאסר ועכשיו הוה מבטל, א"כ האיסור והביטול באים כאחד. ולסברת התוספות מוכח, דהא דאין מבטלין איסור לכתחילה הוה מדאורייתא, כמ"ש התוספות לעיל דף ק, דאם לא כן, אף כשכבר נעשה נותר ה"ל לאוקמי אדינא דאורייתא, וא"כ לא מקשה הגמרא מידי גבי חטאת, כמ"ש בעבודת הגרשוני. מיהא איכא למימר, אע"ג דמדברנן הוא, כיון דכבר אסור הוא, לא רצו לאוקמיה אדינא דאורייתא, אבל כל זמן שאינו אסור, שפיר אוקמיהו אדינא דאורייתא. ועיין מ"ש בעבודה זרה [עו, א ד"ה לא צריכא], ועיין כאן בבעל התרומות [סי' ס'].

באותו דיבור. דהקערות נוגעות במחבת ונפלט כו'. עיין בר"ן שהקשה מההיא דלעיל דשייפא, דהרי התם נוגעת היתה. ואפשר מדקאמר יהיב טעמא כולי האי, משמע דהוה טעם חזק, ואפילו בלא נוגע נמי אסור, ועיין בית דוד [שם יג ע"ד].

באותו דיבור. דהא כשטעם שני של בשר ושל חלב נכנס במים כו'. עיין במהראנ"ח שם דגמגם בזה, דמנלן לומר הכי, ולמה לא הוי כדגים שעלו בקערה. ואני לא זכיתי להבין דבריו, דהא דגים שעלו בקערה הטעם שני היתר היה קודם שבאו לכותח, אבל כאן תיכף ביציאת הטעם שני נעשה איסור, שנתערבו ב' הטעמים ביחד.

דף קיב, א. **דאגב חורפיה בלע.** רש"י כתב שני טעמים, או משום שמנונית בעין, ומ"מ בעינן טעם

שהחותך צנון בסכין של בשר אפילו אם מקונח היטב י"א שאסור לאוכלו עם כותח, שצ"ל שחריפות הצנון יחד עם דוחקא דסכינא מוציא יותר טעם מדגים שנתבשלו בכותח.

דחורפא, דאי לא, הכא צנון והוי סגי בהדחה, אמנם השתא דחריף, אפילו בצנון אסור. ולאשמועינן האי דינא נקטה בצנון, דאי לאשמועינן דינא דסתם סכין שמנונית קרוש, ה"ל לאשמועינן בדגים שחתכן בסכין של בשר דאסורין, אלא דמהתם לא הוי ידעינן צנון, דדגים ורתחין הן, אבל חריפות לא הוה ידעינן. ובטעם הב' שכתב רש"י, נראה דכוונתו דאפילו אם נאמר דסתם סכין אין שמנונית קרוש על פניו, או דמיירי דידוע שהיה נקי, אפי' הכי אסור מטעם שכתב רש"י. ובבית דוד [שם יד ע"א] הקשה, דלטעם שני של רש"י למה נקט צנון שחתכו בסכין של בשר, לימא צנון שעלה בקערה של בשר, ואפי' הכי אסור לאכלו דאגב חורפא בלע טפי, ונדחק ליישבו. וכתב וגם לטעם הב' של רש"י ס"ל דסתם סכין שמנונית קרוש על פניו. ולפי פשוטו לא קשה, דרש"י ס"ל דתרת' בעי שיהיה בו טעם גמור, חדא, דוחקא דסכינא, ועוד, חריפות הצנון, וע"י הני תרת' בולע טובא, והוה יותר מנותן טעם בר נותן טעם, אבל צנון שעלה בקערה אע"ג דאית ביה חריפות, אינו בולע יותר משאר דבר, ולהכי לא הוה מצי למינקט אלא בסכין. ולפי זה נראה, דרש"י גם כאן בפירושו ס"ל עלה, אבל נתבשלו לא, דלא מסתבר דאגב דוחקא דסכינא וחריפותו יבלע יותר מע"י בישול³⁹. אמנם בלאו הכי לא הבנתי דברי הרב בית דוד, דהרי דגים שעלו בקערה עכ"פ ורתחין הן, ומנא הוה ידעינן דבצנון בסכין נמי אסור, והרי הוצרך לאשמועינן בסכין אפילו בצנון. ועיין בפרח מטה אהרן [ח"ב שאלה מז], ובכרם שלמה בארוכה [יג ע"א, הל' בב"ח סי' י"ג], בבית דוד שם, ועי' לעיל ח [ע"ב תוס'] ד"ה אגב דוחקא.

ההוא בר גוזלא כו'. עיין מ"ש בפסחים דף עו, ועיין מגן שאול בשו"ת סימן ה', ועיין לעיל דף צו [ע"ב תוס'] ד"ה ורבי יהודה.

תוספות ד"ה אגב חורפיה בלע כו'. וצ"ע אם הסכין מקונח כו'. מדכתבו הכי, משמע דסברי דסתם סכין אינו מקונח וכדעת הרשב"א, ולא משמע כן בתוספות לעיל דף ח [ע"ב ד"ה השוחט] גבי השוחט בסכין של גוים, דנדחקו לומר דמיירי שהיה ידוע שהוא בן יומא, ואי סברי דסתם סכין שמנונית קרוש על פניו, הרי ניחא בפשיטות לעיל דהטעם משום שמנונית שקרוש, וכן תירץ הרשב"א, ועיין בב"י סימן יו"ד. ועיין בט"ז שם [סק"ו] שכתב, דדעת התוספות והרא"ש דאפילו מעט שומן קרוש על פניו, מ"מ אם

39. וכ"כ הפר"ח [סי' צ"ו סק"ב]. והפרי מגדים סי' צ"ה [שפ"ד סק"ב] מתרץ את סתירת הש"ע, שמצד אחד פוסק שבישול אינו מוציא את גוף הטעם שבלוע, ואע"פ כן פסק

39. וכ"כ הפר"ח [סי' צ"ו סק"ב]. והפרי מגדים סי' צ"ה [שפ"ד סק"ב] מתרץ את סתירת הש"ע, שמצד אחד פוסק שבישול אינו מוציא את גוף הטעם שבלוע, ואע"פ כן פסק

ולדעת רש"י קשה, דא"כ כי פריך אי בכלי שאינו מנוקב אפילו עופות ועופות נמי, ה"ל למפרך בפשיטות אפילו עופות נמי אסורין. ומה שתירץ לזה בסם חיי, דאי הוה אמר הכי הוה משמע דדווקא משום שנמלחו עם דגים אסורים, אבל לבד אין אסורים, והא ליתא, ע"ש. זה עדיין קשה, דמדקאמר אפילו עופות ועופות נמי, דמשמע דווקא משום דנמלחו עופות הרבה, והלא אפילו בעוף אחד אסור. ואפשר לומר דהכי קאמר, אי בכלי שאינו מנוקב ותרצה לפרש אסורין קאי אעופות נמי, אפי' הכי קשה למה נקט דגים. ועיין בפר"ח סימן ע' דכתב בפשיטות, דאי לא אמרינן חתיכה נעשה נבילה העופות מותרים, והביא ראייה מדברי הטור ברמזים, ע"ש. ומדברי הטור לא משמע כן, ועיין בב"ח, ובסם חיי. ועיין בדרך המלך דף ז ע"ב [ח"מ פ"א ה"ד] שג"כ הוקשה לו למה נקט עופות ועופות, ובעל כרחך צ"ל דעופות ועופות לאו דווקא. ושוב ראיתי במגילת ספר [קלז] דף סז ע"ג עמד ג"כ על זה, וכתב קרוב למה שכתבתי.

דגים ועופות. עיין סם חיי בליקוטים דף ח, עדות ביעקב דף ז ע"ב [סי' ד'], מגילת ספר לאוין [קל"ז] דף סז ע"ג.

רב מרי בר רחל אימלח ליה כו'. עדות ביעקב סימן ד', סם חיי בליקוטים דף ח הסוגיא והתוספות, ועיין ראב"ן דף יוד [סי' י"ד].

הטמאים לאסור צירן. מגילת ספר לאוין [קלז] סח ע"ב, מגן שאול בלשונות [הרמב"ם] סימן ה', ע"י לעיל צט [ע"ב תוס'] ד"ה שאני ציר, ועיין לקמן קכב [ע"ב תוס'] ד"ה למינהו.

לאסור צירן. לפירוש רש"י שכתב דמספקא ליה אי אמרינן גבי ציר נמי כשם דטרוד למיפלט לא בלע או לא, וא"כ מאי פשיט ליה מהטמאים, דהא גם רב מרי ידע זה דציר טריפה אסור, אלא דמספקא ליה אי אסור גבי מליחה או לא⁴⁰. וראיתי להריטב"א שכתב לרש"י, דכיון דצירן אסור מן התורה, נאסר הבשר, דקים ליה לרבא דההיא לא נצרכה אלא להא גוונא שנמלחו עם הכשרים, ע"ש. ומלבד דא קשה לומר, דהרי וודאי צירן לימוד ג"כ לציר גופא דאסור, אף גם קשה דא"כ מאי פריך ולימא מדשמואל, דמאי ראייה הוא מדשמואל, הא משמואל לא שמעינן כלל בציר

אין בן יומו, נותן טעם לפגם הוא, ולהכי הוצרכו התוספות לעיל לתרץ בידוע שהוא בן יומו מיירי. אלא דזה אינו מספיק להתוספות, דא"כ למה כתבו אם הסכין מקונח ואינו בן יומו, דלמה נסתפקו בסכין מקונח, הלא זה הספק ג"כ באינו מקונח, דהוה לשיטת הט"ז נמי נותן טעם לפגם. וראיתי בספר התרומות [סי' ס'] דלא כתב האי לישנא של התוספות אם הסכין מקונח, אלא כתב בסתם אם הסכין אינו בן יומו, וא"כ יוכל להיות שכוונתו כמ"ש הט"ז, אבל להתוספות קשה.

ושוב ראיתי בבית דוד חיו"ד [שם] דף טו האריך בזה, וכתב כי נראה דוחק להם להתוספות דלעיל בסכין ששחט בה מיירי בכי האי גוונא, דדווקא הכא יש ליסתפקו דלא היה נקי, אבל סכין ששחט בו מסתמא רואה בה, וגם צריך להשחזו במשחזת, ואם היה בה שמנונית היה רואה, ע"ש. ואם כי תירוצו נכון, יותר נראה דהתוספות והרא"ש לא ס"ל להלכה דשמנונית בעין נמי נותן טעם לפגם, וס"ל דלא חיישינן דסתם סכין שמנונית קרוש על פניו, ולהכי לעיל מוקי לה בידוע שהוא בן יומא. ומ"מ כאן הביאו פירוש רש"י, ומשום פירוש רש"י כתבו אם ידוע שהיה נקי, משום מאן דרוצה לחוש לדעת רש"י, דאי מאן דלא חש לדעת רש"י, אפילו אינו ידוע שהסכין נקי נמי לית לן למיחש למידי, דסתם סכין נקי הוא.

דף קיב, ב. **דגים ועופות שמלחן זה עם זה.** מגילת ספר לאוין [קלז] סז ע"ג, סם חיי בליקוטים דף ח, דרך המלך יז ע"ב [מאכ"א פ"ו ה"ב].

שמלחן זה עם זה אסורין. רש"י פירש דהדגים אסורין, ורשב"ם פירש דאפילו עופות אסורין. ומדברי התוספות [ד"ה דגים] משמע לכאורה, דדווקא למאן דאמר דחתיכה נעשה נבילה בכל האיסורים, אבל אי לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה בכל האיסורים, אין העופות נאסרים, וכן משמע מתחילת דברי הרא"ש. אמנם בסוף דברי הרא"ש מבואר דאף למאן דסובר דלא אמרינן חתיכה נעשה נבילה בכל האיסורים, אפי' הכי אסורים העופות, וכן מוכח, דהרי הרא"ש פסק כרבינו אפרים, דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה בשאר איסורים, ואפי' הכי פסק כרשב"ם כמ"ש הטור [סי' ע].

המשמעות של המילה ציר. והר"ן לעומתו פירש, שרב מרי ידע שנבלע ציר של הבשר הטריפה בבשר הכשר, ולא הסתפק אלא אם הציר היוצא ע"י מליחה אינו אלא זיעה בעלמא ואינו אוסר, ולכן הביא לו רבא ראייה מהברייתא האוסרת צירן ורוטבן מן ריבוי הפסוק.

40. הרשב"א שג"כ העיר על כך, יישב שספיקו של רב מרי היה האם נפלט ציר מהבשר על ידי המליחה, או שמא אין דרכו של המלח אלא להפליט את הדם לבדו, ועל כן השיב לו רבא שמהפסוק "הטמאים" דורשין לאסור צירן ורוטבן, ובכרח א"כ שנפלט ציר על ידי מליחה, דהרי זו כל

והקשה בעדות ביעקב שם, דהא הגמרא פריך לקמן דף קכ [ע"א] וליגמר מהגך, ותירץ, דהוה אמינא דיו לבוא מן הדין להיות כנדון, מה התם כזית אף הכא כזית, וא"כ אי הוה ילפינן ממשרת הוה אמינא דבעי כזית כמו התם, ואשמעינן השתא דשיעור בשרץ עצמו ולא בעי כזית, ע"ש. והוא תירץ דוודאי הכא לאו מטעם כעיקר אתינן עליה, דטעם כעיקר הוא כשאינו בעין, והכא כשנמחה, וכבר כתב כן הרשב"א בעצמו לתרץ כן לעיל בסוגיא דטעם כעיקר, אלא הכא קושית התוספות אהך מעשה דרב מרי שהיה שם טעם בלוע, ולמה צריך למילף מהך ברייתא, לימא ממשרת דהוה טעם כעיקר, ע"ש. ולענ"ד, אם זאת היא הקושיא, א"כ התוספות לא תירצו כלום. ועוד בלאו הכי קשה לתירוץ התוספות, דה"ל להגמרא לתרץ כן לקמן בהעור והרוטב. ועיין בסם חיי דף ח בליקוטים שהאריך לסתור דברי הרב עדות ביעקב, עיין מה שכתב הוא ליישב. אמנם לענ"ד הדבר פשוט, דהרי גם בטמאים איכא לימוד, כמ"ש התוספות לעיל דף צט [ע"ב] דכתיב טמאים הם לכם, דבלאו הכי רבא לא היה יכול להביא ראיה מהכא, דשאני שרצים שהן בכעדשה, אלא כיון דאית לן שני לימודים, להכי לא דקדק רבא בזה, וכן כתב בריטב"א, וא"כ עיקר קושית התוספות על הך לימוד דטמאים למה צריך דנילף ממשרת, דהוה טעם כעיקר ושיעורו בכזית כבכל התורה.

אבל קשה על שני גדולים הללו הרב עדות ביעקב והרב סם חיי, דנראה דפשיטא להו דשרץ איסורו במשהו, והן אמת שזו דעת רש"י בכמה מקומות, אבל התוספות לא ס"ל הכי, וכן הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ב ה"ו] דבעי דווקא כזית חוץ אם הוא בריה, ורוטבן וודאי לא הוי בריה, וא"כ בעי כזית, ושפיר הקשו התוספות, ומה דפריך הגמרא לקמן בהעור והרוטב, היינו לענין טומאה דשיעורו בכעדשה, אבל לענין איסור הוי בכזית, וזה יכולים למילף ממשרת⁴². אמנם הדין עמהם, דבשרצים טמאים לוקה על כעדשה, כמ"ש הרמב"ם [שם ה"ז].

ועיין בריטב"א שהביא בשם סמ"ג⁴³, דאין יכולין למילף מכאן דטעם כעיקר דאורייתא, דהא רבא ס"ל טעם כעיקר דרבנן. מיהו דווקא בטעם הנבלע הוי דרבנן, אבל הכא דהטעם עומד בעינו הוי דאורייתא,

ג"כ נבלע אע"ג דפלט. ועיין ברשב"א מה שהקשה על רש"י⁴¹. ונראה דרש"י ס"ל דוודאי רב מרי לא היה יודע הברייתא, ומ"מ הרי היה יודע דציר אסור עכ"פ מדרבנן, ולהכי הוצרך רש"י לומר דמספקא ליה אם בלע ציר, ורבא הבין מדבריו שהוא סבר דמדרבנן הוא, ולהכי אמר לו הברייתא דמדאורייתא, אמנם מה שהוא נוח לבלוע לא הוצרך להשיב, דפשיטא דסברא פשוטה היא דציר אינו דומה לדם, ומקשה דלימא מדשמואל דמליח הרי הוא כרותח ומשמע דמדאורייתא הוא, וכל עיקר כוונת רבא אינה אלא לומר דמדאורייתא הוא, דאי לענין הבליעה סברא פשוטה היא. ועיין בעדות ביעקב שם, ובסם חיי שם. תוספות ד"ה ודגים רפו קרמייהו כו'. וי"מ משום דפליטת ציר מושכת הרבה כו'. לפי טעם זה היו יכולים התוספות בדיבור הקודם לומר טעם זה על היתר העופות, אלא דטעם זה אינו ברור לכל הדעות. ועיין במגילת ספר [עו] דף טז.

באותו הדיבור. אירע מעשה בביתו של רש"י כו', א"כ גם מטעם זה יאסור כל הבשר שבעולם, כשמניחין אותו בתוך הכלי להדיחו שנמחה המלח. לכאורה יש לחלק, דהתם שאני דנמחה המלח במים, כי מים מבטלים כח המלח, אמנם במוהל היוצא ממנו אין מבטלים כח המלח, וכן הקשה חכם אחד בשו"ת עדות ביעקב דף ז ע"ב. והמחבר כתב שם דלא ידע מה חילוק יש, דאם המים מבטלים כח המלח שנמחה בתוכו, א"כ גם הציר מבטל כח המלח שנמחה בתוכו, ותו אינו ראיה, דאפשר דהמים לא היה בהם מלח לעולם, ואין בהם כח מלח, אמנם הך מוהל היוצא מן הבשר כבר מעורב בו כח מלח שנבלע בבשר, ועכשיו שכל המלח נבלע בתוכו, א"כ אין לו כח לבטל כח המלח. אמנם נראה מדכתב רש"י דאם מכח זה, באנו לאסור בשר הנופל כו', לפי שיש בו רוב מלח שעל הבשר ואינו נאכל מחמת מלחו כו', הרי דמיירי באינו נאכל מחמת מלחו, וא"כ הראיה שהביא רש"י ממים נמי מיירי בכי האי גוונא דאין נאכלין מחמת מלחן, וא"כ כיון דאין נאכלין מחמת מלחן מיירי, אין לחלק בין מים למוהל. ועיין בארוכה בעדות ביעקב שם, ובסם חיי שם, ועיין באדמת קודש דף כז ע"ד [ח"ב ריש הל' טריפות].

תוספות ד"ה ורוטבן כו'. ותיפוק ליה ממשרת.

צירן וכו', אע"ג דההיא בשרצים כתיב", ולכאורה קושית רבינו נופלת גם עליו, אם לא דס"ל כרש"י דלא מחלק בין שרצים טמאים וטהורים.

43. לא מצאתי בריטב"א שיביא זה בשם הסמ"ג לא כאן ולא לעיל בדף צח, ב סד"ה רבא.

41. דלפי רש"י לא מוכן מה השיב לו רבא, והרי רב מרי לא הסתפק אם הציר אסור או לא, אלא ספיקו היה אם הציר האסור נבלע בבשר השחוטה או לא.

42. ראה בריטב"א שכתב "הא דפשט רבא מן הטמאים לרבות

בר נותן טעם הוא, ומהאי טעמא שרי, וא"כ צ"ל דהתוספות ס"ל דנותן טעם בר נותן טעם לא שרי לכתחילה, וכן כתב מהראנ"ח בח"ב סימן ס"ח. ועיין בספר בית דוד חיו"ד סימן מ"ב. אמנם הש"ך בסוף סימן ק"ה [סקמ"ג] כתב דלא הוי נותן טעם בר נותן טעם, דחורפא דמלח משוי ליה כאילו הוא בעין, וכ"כ הפר"ח. ועיין לשון לימודים סימן כ"ט.

בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה. עיין על כל הסוגיות עד המשנה הסמוכה בסוף ספר עצמות יוסף, וזהב שבא [סוגית פרה ורחל דפוס פיורדא צג ע"ד, דפוס קושטנדינה מו ע"א], ובבית יעקב מדף קצו עד דף קכט [שאלה קע"א].

חיה ועוף אינן מן התורה. מרכבת המשנה ח"ג פ"ב דממרים ה"ט, יצחק ירנן פה ע"ג [הל' מאכ"א פ"ט ה"ד].

תוספות ד"ה בשר בהמה טהורה. הוא הדין בשר עוף לרבנן דאסור מן התורה, דדווקא רבי עקיבא וכו'. וכ"כ רש"י בריש הפרק [קג, ב] במתניתין דמפלג פליגי בה לקמן, איכא למאן דאמר דאורייתא, ואיכא למאן דאמר דרבנן, ובוודאי כוונתו על הך משנה. אמנם הרא"ש כתב לדעת הר"ף דת"ק אינו חולק, דאם לא כן לא הוה פסק כרבי עקיבא, דה"ל כרבי עקיבא מחבירו ולא מחבריו. ולפי זה קשה, איך אמר בריש פרקין כמאן דלא כרבי עקיבא, הא כת"ק נמי לא אתיא, דהא ליכא מאן דפליג. וצ"ל לדעת הרא"ש דהמקשה הוה סבר הכי דת"ק פליג, והוה קאמר כיון דהמשנה [סתמה] סבר היה דאסור מדאורייתא, אבל לתירוץ דרב אשי דבאמת מתניתין סבר דעוף אינו מן התורה, א"כ נאמר דגם ת"ק ס"ל הכי. מיהו כל זה לתירוץ דרב אשי, אבל רב יוסף ס"ל וודאי דת"ק אוסר מן התורה. ועיין בחידושי הרשב"א, ובמגילת ספר לאוין [קס] דף ע ע"ד, וביצחק ירנן דף פה ע"ג [שם].

דף קיג, ב. ולילף מיניה. וכתב רש"י בגזירה שוה. האי לאו גזירה שוה גמורה היא, דא"כ מאי מקשה, הא לא ניתנה לדרוש גזירה שוה מעצמו אלא בקבלה מרבו. ותו, מאי דמתרץ דה"ל שני כתובים, וזו מחלוקת היא בין המפרשים, אי בשני כתובים ניתן לדרוש בגזירה שוה, ועיין בסוף פרק איזהו מקומן [זבחים נז, א]. אמנם כוונת רש"י על מה מצינו, דבמה מצינו נילף, דגילה התורה דכל מקום שנאמר גדי הוא גדי עזים. וכן כתב ביבין שמועה דף סז ע"א [כלל קנ"ה]⁴⁴.

ע"ש. ולפי זה יש לדקדק, מאי ראייה הביא רבא מהך דטמאים להאי מעשה דהוי טעם נבלע. וגם לפי מ"ש הריטב"א לדעת רש"י דעיקר קרא להכי אתא, אם היה נבלע לא מצינו (למימר) [למילף] כדעת הסמ"ג. ועיין באר יעקב יח ע"ד, כב ע"ג וע"ד, כג ע"ג [או"ח בענין יין שרף של חמץ].

תוספות ד"ה וקיפה שלהן. עיין במקום שמואל בחידושי יו"ד דף ט ע"ב ודף כג ע"ג, ומ"ש בזבחים דף לה [ע"א ד"ה ומן הקיפה], ומ"ש לקמן בפרק העור והרוטב [קכ, א].

דף קיג, א. דג טהור שמלחו עם דג טמא. עדות ביעקב ד ע"ד [סי' ג].

טמא מליח וטהור תפל. עי' לעיל קיא [ע"ב תוס'] ד"ה מליח.

מולח ומדיח. מקום שמואל בחידושי יו"ד סימן ס"ט דף ח ע"ב.

רב ששת מלח ליה גרמא. פסחים עד [ע"א תוס'] ד"ה האי מולייתא, חולין יד [ע"א תוס'] ד"ה ונסבין. **השובר מפרקתה של בהמה קודם שתצא נפשה.** עיין במהר"י מטראני חיו"ד סימן נ"ג, ובבעי חיי סימן ק"ד, ועיין באר יעקב דף מז ע"ד, מח [יו"ד סי' ס"ט ס"ו], מטה אפרים כז [הל' מאכ"א פ"ו ה"ט].

תוספות ד"ה ולימא ליה מדשמואל. משום דבברייתא לחוד לא סגי אלא במילתא דשמואל. בעדות ביעקב שם נתקשה בזה, למה לא סגי בברייתא והוצרך במילתא דשמואל, וע"ש שהאריך בזה. אמנם כוונת התוספות מבוארת, דהתוספות ס"ל דמברייתא לחוד לא קשיא, דאיכא למימר דווקא כשאוכל הציר בעין הוא דאסור, ואפשר נמי ע"י בישול הוא דאסור מכח טעם כעיקר, לפי מה שכתבו התוספות בסמוך, אבל מנלן דע"י מליחה מבליע, דילמא מליחה לא הוי רק כשאר צונן, ולא מבליע כלל וסגי בהדחה, אבל מהא דשמואל דמליח כרותח, מוכח שפיר דמליח כרותח ומבליע. ועיין בסם חיי שם.

תוספות ד"ה טהור מליח כו'. דלא שייך מליחה בעץ כו'. הוצרכו לומר זה דאין מליחה לעץ, דאילו הוה שייך מליחה בעץ, הוה כמו טמא תפל ואוסר הגבינות כיון שנמלחו, וכמו שהוא באמת דעת הגהות הרא"ש [סי' מ"ב] בשם רב"ה, דלא הוה [הדפוס] טמא תפל, לכן הוצרכו לבאר זה. ועיין במגילת ספר לאוין [קלז] דף סח ע"ג.

באותו דיבור. ומעשים בכל יום דמלח בקדרה שמשמשים ממנו כו'. לכאורה קשה, דהוא נותן טעם

וכמ"ש, וכן ראיתי להרב שער המלך בח"ב דף קכג [ע"ב, הל' איסורי ביאה פי"ז ה"ה ד"ה גרסינן] כתב, דאישתמיטתיה להרב לחם משנה סוגיא זו. אמנם לענ"ד לא אישתמיטתיה להרב לחם משנה סוגיא זו, ואדרבה מסוגיא זו קשה להרמב"ם, דהרי התוספות כתבו לעיל בפרק גיד הנשה דף קא [ע"א ד"ה בנטמא] לחלק דבנטמא הגוף תחלה חייב, ובאמת הרמב"ם לא חילק בזה, וקשה למה לא חילק, וע"ש מה שכתב בשער המלך. ותו, דהרי הרב שער המלך עצמו כתב דהכא איסור כולל הוא, ובאיסור כולל הרמב"ם [הל' מאכ"א פי"ד הי"ח] פסק דאיסור חל על איסור, וא"כ למה פטר. וצ"ל דהרמב"ם ס"ל כתירוץ קמא דגמרא, דהכא פטר מגזירת הכתוב, דכתיב ומתו בו כי יחלוהו, פרט לזו שמחוללת ועומדת⁴⁷, וא"כ כיון דלא מטעם איסור חל על איסור פטרינן ליה, אלא מכח גזירת הכתוב, א"כ דווקא ממיתה פטרו הכתוב, דהך כי יחלוהו אמיתה קאי, אבל לא על המלקות, דהרי המלקות מפסוק אחר ילפינן לה, איש איש והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל [ויקרא כב, ד], ודרשינן דקאי לתרומה, וא"כ באותו לאו ליכא שום מיעוט, ומאיכתי תיתי לפוטרו ממלקות. ואדרבה יש לתמוה על הרב שער המלך, כיון דהוא עצמו כתב דהרמב"ם פסק כתירוץ קמא, איך ניחא ליה דברי הרמב"ם. אמנם הרב שער המלך אפשר דקדק על הלחם משנה, דכתב דמשמע כן בגמרא דדווקא ממיתה פטור ולא ממלקות, דהא לפי הוה אמינא דגמרא דאין איסור חל על איסור, אפילו ממלקות פטור.

אמנם מדברי הרמב"ם באמת נראה דלאו מגזירת הכתוב פטרינן ליה, אלא מכח אין איסור חל על איסור, שהרי כתב אע"פ שיש בו לאו אינו לוקה, ומשמע דכוונתו דיש בו איסור לאו, אלא שאינו לוקה משום דאין איסור חל על איסור, ומ"מ איסור לאו עבר, ונפק"מ לקוברו בין רשעים גמורים. וכן פירש הרב דברי אמת בקונטרסים דף מה ע"ג [קוני' ששי], וע"ש שהאר"ך, אלא שדבריו מגומגמים, ולא יכולתי לעמוד עליהם. וע"ש עוד בדף מא ע"ד, ועי' לעיל קא [ע"א תוס'] ד"ה בנטמא הגוף וד"ה ת"ל, שבועות כג [ע"ב תוס'] ד"ה דמוקי לה, ושם דף כז [ע"א תוס'] ד"ה לקיים המצוה, ועיין ברש"י ביבמות דף צ [ע"א],

איסור מוסיף, מ"מ בבשר בחלב הוא משום איסור אכילה, וקודם יש לאסור האכילה, ואם על אכילה לא חל דאין איסור חל על איסור, גם אינו יכול לחול על איסור הנאה.

⁴⁷ כ"כ הראש יוסף לעיל קא, א בתוס' ד"ה ונטמא בשיטת הרמב"ם.

עזים העזים. עיין זבחים מו [ע"א תוס'] ד"ה תרי מיעוטי.

גדי לרבות את החלב. עיין בארוכה בדינא דחי ח"א דף קל [לאוין קמ, קמא], ובכנסת הגדולה.

גדי לרבות את החלב. מרכבת המשנה ח"ג, ועיין יצחק ירנן פה ע"ג [שם].

קסבר שמואל איסור חל על איסור. עיין ברשב"א שכתב דשמואל לא ס"ל כרבי עקיבא דחיה ועוף אינן מן התורה, וא"כ איך פסקינן כרבי עקיבא. ותו, דהא לרבי עקיבא צ"ל דאיסור חל על איסור כדאמר הגמרא לקמן, ואנן קיימ"ל אין איסור חל על איסור. ותירץ, דבשר בחלב איסור מוסיף הוא, ע"ש. ולפי זה קשה, מאי פריך הגמרא לשמואל מהא דתרומה דאין איסור חל על איסור, והא בשר בחלב שאני דאיסור מוסיף הוא. ואפשר לומר דהרשב"א מפרש דמקרא נפקא לן דאיסור חל על איסור, וא"כ בעל כרחך צ"ל דלא הוה מוסיף, דלאיסור מוסיף וודאי לא צריך קרא דמסברא ידעינן דחל, אלא וודאי שמואל ס"ל דאיסור הנאה לא מיקרי מוסיף⁴⁵, וא"כ שפיר מקשה הגמרא לשמואל דסבר איסור חל על איסור אפילו בלא מוסיף⁴⁶. שוב ראיתי בקהלת יעקב דף סב [מאכ"א פ"ט ה"ד] שהקשה קושיא זו להרשב"א, וע"ש שהאר"ך בסוגית הגמרא ורש"י ותוספות. ועיין בדינא דחי קל [שם], וביצחק ירנן שם על דברי הרשב"א.

וסבר שמואל איסור חל על איסור. מגילת ספר לאוין [קלח] סט ע"ב, הרמ"ע מפאנו סימן קכ"ג דף קכג, קהלת יעקב, עי' לעיל קא [ע"א תוס'] ד"ה איסור כולל.

מנין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו במיתה כו'. אע"ג דהגמרא קאמר שאינו במיתה, הכי נמי דאינו לוקה, דהרי הגמרא קאמר טעמא דאין איסור חל על איסור, וא"כ כשם דאיסור מיתה אינו חל, כך איסור לאו אינו חל, וכן פסק הרמב"ם בריש פ"ז דהלכות תרומות [ה"א]. והלחם משנה בפ"ז דהלכות סנהדרין [ה"א] הקשה על הרמב"ם, דהא הגמרא לא קאמר אלא דאינו במיתה, אבל מנלן דלא לקי, ע"ש. ובאמת הכי משמע מהגמרא דאפילו מלקות אין בו, דאם לא כן לא הוה מקשה הגמרא מידי

⁴⁵ ראה לעיל קא, א דמחלוקת רש"י ותוס' היא אם איסור הנאה הוה איסור מוסיף. ועיין בריטב"א דכתב דסוגיא דידן פליגא אדרבא בשבועות, וסוברת דמאן דלית ליה איסור כולל לית ליה נמי איסור מוסיף.

⁴⁶ לפי חידוש הרמב"ם בפירושו בכריתות בנקודה הנפלאה מתיישב היטב, דאפילו אם איסור הנאה הוה

ואכילה נמי לא לקי, וא"כ בפיגול ונותר מסתמא
ואכילה נמי לקי⁵².

ת"ר בחלב אמו. מדות אהרן דף ט ע"ג [פרק שני
חלק ח].

אין לי אלא בחלב אמו. הליכות עולם דף לו
[שער רביעי פ"ב אות ג]. ועיין על כל הסוגיא דפריה
ורחל זהב שבא [דפוס פיורדא צג ע"ד, דפוס
קושטנדינה מו ע"א].

בחלב פרה ורחל מנין. מגילת ספר לאוין [קלח]
ט ע"ב.

תוספות ד"ה המבשל במי חלב פטור. איסורא
מיהו איכא, דהא כותח מנסיובי דחלבא עבדי ליה כו'.
עיין ברא"ש [סי' נ"א]. ולפי דבריו נראה דהתוספות
קאי על נסיובי דחלבא, שזה קורא כאן מי חלב.
והרא"ש נחלק על זה וכתב דנסיובי דחלבא אסור מן
התורה, ולא מי חלב הוא, ורק לאחר שבישלו אותו
והוציאו ממנו כל האוכל זה נקרא מי חלב. והנה לא
מבואר בדברי התוספות בהני מים שהוציאו כל האוכל
מה ס"ל, אי ג"כ אסורים או לא, דהרי משמע מדברי
התוספות דמהא דקתני פטור לא משמע פטור אבל
אסור, שהרי הוצרכו לראיה מכותח, ולולא הך ראייה
היו מפרשים פטור ומותר, וא"כ י"ל דלסברתם דווקא
נסיובי דחלבא מיקרי מי חלב ואסור מדרבנן, אבל
המים בלי אוכל אפילו איסורא דרבנן ליכא, דמהיכי
תיתי לאוסרם, כיון דלא מצינו בהם איסור⁵³. מיהו
אפשר לומר דהתוספות ס"ל דהכל בכלל מי חלב דקתני
הכא פטור, אלא שהיה מקום לפרש דפטור ומותר
קאמר, לכך כתבו דהנך דהם נסיובי דחלבא בוודאי
אסורים מדרבנן, א"כ הוא הדין להנך דמיא בעלמא הם
נמי אסורים מדרבנן, דהרי כללינהו בחד לישנא.

וכן נראה מדברי הר"ן שכתב על התוספות, ואע"פ
שאין זו ראייה, דמי חלב לאו היינו נסיובי דחלבא,
מ"מ ראוי להחמיר. ונראה שדעת הר"ן כדעת הרא"ש
דנסיובי דחלבא אסור מדאורייתא, ומי חלב דנזכרו
כאן היינו לאחר שהוציאו כל האוכל, וא"כ כיון
דנסיובי דחלבא לא הוזכרו כאן כלל, יש לפרש הך
פטור היינו פטור ומותר, להכי כתב דאפי' הכי יש
להחמיר כדברי התוספות לאסור גם המים. אמנם אי
התוספות ס"ל דמי חלב שאין בהם אוכל מותרים

ובגיטין דף נד [ע"א], דלכאורה הוא נגד סוגיית
הגמרא דכאן, ועיין מ"ש שם.

המבשל חלב בחלב כו'. עיין במשנה למלך פ"ה
דיסודי התורה דף ט ע"ב [ה"ח], דהוכיח מכאן דאין
לוקין על ההנאה, דאם לא כן הוה בשר בחלב איסור
מוסיף משום ההנאה, כמו גבי קדשים בכריתות [יד,
א]. אמנם אי אין לוקין ניחא, דבקדשים לוקה הוי
שפיר איסור מוסיף, אמנם בבשר בחלב כיון דאין
לוקה, לא הוי איסור מוסיף, ע"ש⁴⁸. ואחרי המחילה
רבה אישתמיטתיה ליה דברי הרמב"ם בפירוש המשנה
שם בכריתות, שהוא עצמו חילק בין בשר בחלב
לקדשים, אלא שדבריו שם מגומגמים טובא, ועיין מה
שכתבתי⁴⁹. ועיין בשער המלך ח"א דף ג ע"ד [הל'
יסודי התורה פ"ה ה"ח], ועיין בלימודי ה' דף מא
ע"ב, ושוב נדפס שמן המור, ובח"א דף יז [יו"ד סי'
ב] האריך בזה.

תוספות ד"ה ושאני הכא כו'. מ"מ כיון דחלב
בכרת ואפי' הכי חייל עליה כל שכן אאבר מן החי.
עיין בתועפות ראם דף נ ע"ד [סדר תצוה] שהקשה,
הא אין עונשין מן הדין, ע"ש. ולענ"ד אין זה נקרא
עונשין מן הדין, כיון דהאיסור מפורש בכתוב וחל
בשאר מקומות, רק שיחול נמי במקום זה ילפינן בק"ו,
אין זה נקרא מן הדין⁵⁰.

דף ק"ד, א. להכי אפקה רחמנא לאכילה בלשון
בישול כיון דעל אכילה לא לקי אבישול נמי לא
לקי. וקשה, דהא אמרינן דרך בישול אסרה תורה,
וא"כ הוצרך רחמנא לאפקה בלשון בישול, דאי לאו
הכי הוה אמינא אפילו שלא דרך בישול חייב על
האכילה. ואפשר לומר דהך מאן דאמר באמת לא ס"ל
דרך בישול אסרה תורה, וחייב אפילו שלא דרך
בישול, זו אמנם דוחק הוא לומר, דלא ס"ל דרך בישול
אסרה תורה.

המבשל במי חלב כו' הפיגול והנותר והטמא.
והקשה מהרש"א נימא דבישול מיירי ולהכי חייב⁵¹.
ואין להקשות א"כ מאי קמ"ל, דמהיכי תיתי לא
ליחייב אבישול, י"ל לאפוקי מהך מאן דאמר דכיון
דלא לקי אכילה אבישול נמי לא לקי. ואפשר לומר
דדומיא דאינך קתני מי חלב ועצמות, דבאלו אפילו

ה"א דאם בלאו הכי יש כבר עשה האוסר, ניתן כבר
ללמוד הלאו מק"ו, ואין אומרים בזה אין עונשין מן
הדין.

51. וכן הקשה מהר"ם שיף, ע"ש.

52. השוה ח"י חתם סופר.

53. כן מסיק הראש יוסף בדעת התוס'.

48. וכ"כ גם הלחם משנה הלי' מאכ"א פ"ט ה"ו, אבל כתב
שהוא דוחק.

49. לעיל קא, א בתוד"ה איסור כולל, וכ"כ רבינו גם
בכריתות יד, א, והוסיף "ועמדו עליהם האחרונים, ועיין
בספרים שצינתי במשנה".

50. דומה למש"כ המגיד משנה בהל' מאכ"א פ"ב

פי"ח דפסולי המוקדשין [ה"ג]. אמנם י"ל לרב אשי, דהא כתב החינוך במצוה תס"ט דאע"ג דלאו שבכללות הוא, לוקה על פסולי המוקדשים, דוודאי עיקר קרא לפסולי המוקדשים הוא דאתא, אלא ששאר דברים יוצאים מכללו, מדלא כתבה התורה בפירוש פסולי המוקדשים, וכתבה בלשון תועבה, שמעינן מיניה דכל מה שתיעבה התורה אסור, וא"כ יש לומר דרב אשי ס"ל כר"א, דאמר בפרק כל שעה [פסחים כד, א] ובמכות [יח, א] לא יאכל כי קודש הוא, כל שבקודש פסול, בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו, וא"כ סבר רב אשי דכיון דבפסולי המוקדשין ילפינן מלקות מכל שבקודש פסול, א"כ עיקר הך קרא לבשר בחלב אתיא ולהכי לוקין. ועיין ע"ז סו [ע"א תוס'] ד"ה כל שתעבתי, וצורר החיים דף נו [הל' חו"מ פ"א דין א].

והרמב"ם בפרק ט' דמאכלות אסורות [ה"ב] כתב, לא שתק הכתוב מאיסור האכילה, אלא כיון דק"ו הוא מבישול. וכתב הכסף משנה בפרק א' מהלכות טומאת מת [ה"ב] דאע"ג דאין עונשין מן הדין, מ"מ לקי משום לא תאכל כל תועבה. ובמוצל מאש סימן כ' הקשה, דהא לא תאכל כל תועבה לא לקי משום דהוה לאו שבכללות. ואפשר לומר לפי דעת הרב המגיד [הל' מאכ"א פ"ב ה"א], דכל היכא דלאו הבא מכלל עשה עונשין מן הדין, מכל שכן בלאו שבכללות דלוקין על גוף הלאו גבי פסולי המוקדשין, א"כ פשיטא די"ל דעונשין מן הדין, כיון דעיקר האיסור נזכר בכתוב, העונש שפיר ילפינן. אמנם קשה, דאם נאמר דלהרמב"ם ילפינן בבשר בחלב מלא תאכל כל תועבה, א"כ לא לילקי שלא כדרך הנאתן, דהא דלקי שלא כדרך הנאתן היינו משום דלא כתיב אכילה בגופה, והשתא דכתיב אכילה בגופה בעי דרך הנאתן. ואפשר דמשום זה לא מיקרי אכילה בגופה, כיון דאע"ג דהאיסור ילפינן, עכ"פ מלקות לא הוי מהך קרא.

וראיתי להרב דברי אמת בקונטרסים דף צ ע"ד [קונ' תשיעי], שהקשה להרא"ש בפרק גיד הנשה [סי' י"ז] דהביא ראיות דהלכה כרבי אבהו ולא כחזקיה, ולמה לא הביא ראיה מכאן, דרב אשי דבתראי הוא

לגמרי, למה החמיר הר"ן, והרא"ש לא חלק על התוספות אלא בענין נסיובי דחלבא, דס"ל דהם אסורים מדאורייתא, כי מי חלב כאן הם אותם שאין בהם אוכל, אמנם אם הם אסורים מדרבנן לא גילה דעתו בזה, וא"כ יש לפרש פטור אבל אסור או פטור ומותר. אמנם ברמזים כתב להדיא אותן שאין בהם מאכל אסורים מדרבנן, ועיין בשמן המור דף מב [יו"ד סימן ו'] שהאריך מאוד בזה בכוונת התוספות והרא"ש, והנלענ"ד כתבתי.

והרא"ש כתב בשם הרא"ם⁵⁴ (הוא ר"א ממיץ בעל התוספות המחבר ספר יראים, ובנוסחא שלנו נדפס הרמב"ם, וציינו בפ"ט מהלכות מאכלות אסורות, והוא ט"ס, ובמעדני מלך הגיה הרמב"ן, וגם זו ליתא, כי לא הביאו בהלכותיו אלא הרא"ם הוא⁵⁵), כי אותן המים אסורים משום אבר מן החי, דהרי חלב הוה אסור אי לא הוה לן לימוד, וכיון דאותן המים לא נקרא חלב, אסורים משום אבר מן החי, ואע"ג דכל זמן שהן מעורבין שרי, כשפירשו אסורין⁵⁶. ושמעתי מקשים, דלפי זה מאי מייתי הגמרא ראייה בבכורות [ו, ב], דחלב שרי מעשרת חריצי חלב, די"ל דהתם שאני כיון שפירשו המים מהם מותרים, הא כל זמן שלא פירשו אסור החלב משום תערובת⁵⁷. ולענ"ד נראה, דהא וודאי הא דשאל בגמרא שם על חלב מנלן דשרי, לא על מי חלב שאל, דהם אף לפי האמת אסורים, אלא על החלב גופא שאל דלא יהיה בהם משום איסור אבר מן החי, ועל זה הביא שפיר לימוד דעכ"פ החלב לית בה איסור אבר מן החי, ובאמת לפי אותו הוה אמינא היה מקום לומר דאסור משום תערובת, ולפי האמת מראיה דהביא מוכח דגם חלב מותר אפילו בתערובת המים.

דף קיד, ב. מנין לבשר בחלב שאסור באכילה, שנאמר לא תאכל כל תועבה. לכאורה לרב אשי אינו לוקה על לא תאכל כל תועבה⁵⁸, שהרי לאו זה לאו שבכללות הוא, וכן כתב הרא"ם בפרשת משפטים, דאי לא תאכל כל תועבה לאו שבכללות הוא אין לוקין. אמנם וודאי נראה דלוקה, שהרי גם על פסולי המוקדשין לוקה משום לאו זה, וכמו שכתב הרמב"ם

הם נקראים ג"כ חלב, ורק אחרי שפירשו שם מי חלב עליהם. 57. לפי הבנתו של היראים דכל זמן שהמי חלב לא הופרש מהחלב עדיין שם חלב על הכל, לא קשה מידי, ודו"ק. 58. והא דלוקין על אכילת בב"ח אם למדין איסורו ממה דנאמר בתורה ג' פעמים לא תבשל באם אינו ענין, עיין ישובו בלחם משנה [מאכ"א פ"ט ה"ב] ובתוספת ביאור בראש יוסף ובחתי"ס.

54. ספר יראים סי' ס"ג וסי' שי"ב. 55. וכן הגיהו הכנסת הגדולה ויש"ש סי' ק"א ובחי' על הטור סי' פ"א, וכן הובא בטור סי' פ"א להדיא. 56. והיראים משהו את זה לדם האברים שנאסרו רק אחרי שפירש, דכל זמן שהוא בלוע בבשר עדיין לא נקרא דם, ורק כשפירש נקרא דם, וה"ה בחלב כל זמן שהמים מעורבים בחלב

ולפי זה קשה, מה דקאמר להלן חורש בשור וחמור וחוסם פי פרה ודש יוכיח שנעבדה בהן עבירה, דמאי עבירה שייך בזרעים, הא לא נעשו עבירה רק בבהמה ולא בזרעים. ונראה דרש"י ס"ל דאעפ"כ מיקרי נעשה עבירה, כיון דעיקר הדבר נעשו בעבירה, כי עיקר העבירה נעשה בשביל הזרעים והדישה, ולולא הזרעים והדישה לא היה עושה בהן עבירה.

כלאי זרעים ליתסרו. לימודי ה' לימוד פ"א, עיין שבת פד [ע"ב תוס'] ד"ה מנין לערוגה, בבא בתרא צד [ע"א תוס'] ד"ה סאה שיש בה, בכורות נד [ע"א תוס'] ד"ה דגן, ועיין בארוכה בשער המלך ח"ג דף כ ע"ב [הל' כלאים פ"א ה"ז].

וכלאי בהמה גופייהו מנא לן. עיין בזהב שבא [דפוס פיורדא צג ע"ד, דפוס קושטנדינה מו ע"א] שהקשה, דלמה לא מתרץ הגמרא, דהרי לקמן דף קלב [ע"א] גבי מתנות כהונה אמרינן, אם שור לרבות את הכלאים. ומה שתירץ בלימודי ה' לימוד פ"א, דאי לא הוה לן לימוד הוה אמרינן דלעולם אסורים, והך "אם נפקא לן לדרשא אחריתא, כבר סתר זה בשער המלך ח"ג דף כ [שם], דהרי הא דלגבוה אסירי נמי נפקא לן מאו, ולא אית לן לימוד מיוחד, וא"כ נימא נמי דהך או לדרשא אחריתא אתי. אמנם בעיקר הקושיא לא ידעתי, מה חילוק יש בין אם היה מתרץ הגמרא מהך קרא דמתנות כהונה, בין לפי מה דמתרץ הגמרא מכלאים לגבוה, ולהכי מתרץ הגמרא עדיפא מיניה, דאפילו לגבוה היה שרי, אי לא היה הכתוב אוסרו בפירוש.

וראיתי להרב שער המלך שם, שהקשה להרא"ם [דברים יד, ג] דהקשה על התוספות [ד"ה כל], דילמא הא דאסר קרא [בפסולי המוקדשין] בעל מום היינו אפילו בנפלו מאליהן, אבל אם נעשה ע"י אדם לא שרי [להדיוט], דא"כ מאי מתרץ הגמרא מדאסר רחמנא כלאים לגבוה, דילמא משום הכי הוצרך למיסר אפילו כלאים שנולדו מאליהן ולא נרבעו ע"י אדם, דבזה לא נאסרו להדיוט⁶⁰. ואפשר לומר, דעל כן לא קאמר הרא"ם דאם נעשה מעצמן שרי, אלא היכא דלא נשתנה גוף הדבר מכמו שהיה, כמו צורם אוזן בכור, אבל היכא שגוף הדבר נתהווה מאיסור, כמו גבי כלאים שנולד דבר חדש ע"י האיסור, כזה וודאי אסור אף אם נעשה ממילא, ובשר בחלב יוכיח, שהרי אם נפל בשר לתוך חלב אסור אע"ג דממילא הוא, ובזה וודאי לא יחלוק הרא"ם, אלא וודאי כדאמרן כיון דנתהווה דבר אחר.

מדאסר רחמנא מחוסר זמן לגבוה. רש"י והתוספות פירשו דקאי על אותו ואת בנו, דנקרא ג"כ

סבר כרבי אבהו. וכתב דלהכי לא הביאו ראיה, משום דרב אשי [לית ליה] דלוקין אף שלא כדרך הנאתן. והוכיח זה דבעל כרחך רב אשי הכי ס"ל, דאם לא כן מה צורך לומר כדרכי אבהו⁵⁹, לילף הנאה מק"ו, אלא וודאי דס"ל דבעי דרך הנאתו, וא"כ ליכא ק"ו, דאיכא למפרך מה לכלאי הכרם שלוקים עליהם שלא כדרך הנאתן, ע"ש. ולענ"ד אין זו מכרעת לפי קושייתו, דילמא להכי קאמר כדרכי אבהו, משום דס"ל כדרכי אבהו. ונראה כוונתו, דעכ"פ הרא"ש לא הוה מצי להביא ראיה מרב אשי, משום דאיכא למימר דהוא סבר לוקין שלא כדרך הנאתו, וא"כ לית הלכתא כוותיה.

וראיתי להרב דינא דחיי בדף קל [שם], שצידד לומר דלאביי דס"ל דלוקין שלא כדרך הנאתן, דלהכי לא כתיב אכילה [פסחים כה, א], ס"ל דאף שלא דרך בישול אסרה תורה, אמנם לרבא דס"ל דדרך בישול אסרה תורה, א"כ הרי להכי כתבה התורה בדרך בישול ולא בדרך אכילה, וא"כ ליכא למילף דאסור שלא כדרך הנאתן, אלא ס"ל דדווקא כדרך הנאתן אסור, ע"ש. ואי אפשר לומר, חדא, דא"כ הלכתא כרבא לגבי אביי, והרי כל הפוסקים פסקו כאביי דאסור שלא כדרך הנאתן. ותו, דהרי התוספות כתבו לעיל [ק"א, ב] דאף אביי חזר בו וס"ל כרבא, ובעל כרחך צ"ל דאף דלא כתיב אכילה להורות דלא בעי דרך הנאתן, מ"מ לא הוה צריך למכתב בלשון בישול, והוה מצי למכתב בלשון אחר, אלא וודאי מדכתבה בלשון בישול, להורות דדרך בישול אסרה תורה. ועיין בשער המלך ח"א דף ג ע"א, ע"ב [הל' יסודי התורה פ"ה ה"ח], מגילת ספר לאוין [קלח] דף סט, שונה הלכות דף נד [ריש הל' בכורות], צרור החיים דף קכו [הל' פסולי המוקדשין פ"ח דין ד], תולדות יצחק [קעד ע"א, חולין], בכורות לד [ע"א תוס'] ד"ה ומי קניס.

תוספות ד"ה עד שיפוט. מגילת ספר לאוין [קצג] צו ע"ד.

תוספות ד"ה או למה לי. יקרא דשכבי דף קג ע"א וע"ב [דרוש מו].

דף קטו, א. **מעשה שבת ליתסרו.** והקשה במגילת ספר שם דהא אפילו לגבוה שרי, דהא כל הקרבנות קרבים בשבת וקצירת העומר ושאר דברים לגבוה הדוחים את השבת. ולענ"ד כיון דהתורה התירה, אין זו תועבה, ורק מה שאסרה תורה זהו תועבה. ועיין שם על הסוגיא במגילת ספר.

חורש בשור ובחמור וחוסם פי פרה ודש בה ליתסרו. רש"י פירש דאזרעים קאי ואדישה ליתסרו.

60. ראה ברש"ש מה שכתב בזה.

59. ולימא ג"כ אליבא דחזקיה.

ואמאי דילמא בנכרי נמי אסור, והרי רש"י ס"ל באמת הכי. ושוב ראיתי במחנה אפרים בהגהותיו דף כט ע"ג במילות קצרות נראה שנתכוין למה שכתבתי. ועיין פנים מאירות ח"ב סימן ס"א, חזון נחום קדשים דף קכד [תמורה פ"א ד"ה ומצאתי], צרור החיים דף ככו [שם], בני יעקב בהגהותיו רלג ע"ב בסופו, אדמת קודש ח"ב כג ע"ב [הל' שמיטה סי' ז'], באר יעקב קלד ע"ג [חידושי כללות הסוגיות כלל ט"ז], לימודי ה' לימוד פ"א, הלכות יו"ט קמ ע"ג [בכורות פ"ה אות מג, ג].

ועיין במגילת ספר לאוין [קלח] דף סט שהקשה בעיקר קושייתם, דמאי קשיא להו מסירוס, דבשלמא בשר בחלב עיקר הדבר נתהוה ע"י התועבה, אבל סירוס הבהמה היא לאחר הסירוס כקודם הסירוס, ולא נעשה בגוף הבהמה דבר⁶². ולענ"ד הרי קרא סתמא כתיב, לא תאכל כל תועבה כל שתיעבתי לך, ומהיכי תיתי לחלק בין אם נתהוה דבר חדש או לא, עכ"פ נעשה בו תועבה. וע"ש ובאמונת חכמים דף יב ע"א וע"ב [פרק שמיני], ומה שכתב עליו במטפחת ספרים בהגהותיו. ועיין תמורה ד סוף ע"ב [תוס'] ד"ה רבא. תוספות ד"ה חורש בשור וחמור. הלכות יו"ט דף קמ [שם].

תוספות ד"ה פן תוקדש. אי נמי לכתוב פן תשרף כו'. לפי האמת עדיין קושיא זו קשה, לכתוב פן תשרף, דהוי ידעינן דמצותה בשריפה, וכלאי זרעים נפקא לן מכלאי בהמה, והא דכלאי הכרם אסורים בהנאה, נפקא לן מלא תאכל כל תועבה. וקושיא זו הקשה בספר עצמות יוסף. ובורע יצחק הקשה עליו, דלמה לן למימר דאיסור כלאי הכרם מכל מה שתעבתי הוא, דהא כתיב בפירושו פן תוקדש. ולענ"ד נראה דאי הוה כתיב תשרף הוה אמינא דמצוה לשרוף, אבל אי לא שרפה רק נהנה לא עבד איסורא, ולהכי הוצרך למכתב פן תוקדש, דהרי הוא כקודש דאסור בהנאה כקודש, ואף דהתוספות כתבו כן לתירוצם הראשון, מ"מ בהך תירוצם השני נמי ס"ל הכי. אמנם לכאורה גם על תירוצם הראשון קשה, דבקידושין [נז, ב] משמע דלא דרשינן הך דרשא דקודש, דא"כ הוה כי קודש דתופס את דמיו. ואפשר לומר דמדכתב ג"כ לא תאכל כל תועבה, ילפינן דאינו תופס דמיו. ועיין בזרע יצחק ובלימודי ה' לימוד פ"א, ועיין במגילת ספר [קס] דף ע.

וראיתי לו שהקשה שם, אמאי לא פריך הגמרא אלא מעתה גזל ורבית ואונאה אותו דבר ואותו ממון

מחוסר זמן. ועיין להפר"ח שהבין דקאי על קודם שבעה ימים, וכבר השיג עליו במשנה למלך פ"ג דאיסורי מזבח [ה"ח]. ומה שרצה לתרץ ביצחק ירנן דף קו ע"א [הל' איסורי מזבח פ"ב ה"ח], אינו מספיק כמ"ש הוא עצמו. ועיין שם במשנה למלך מה שפירש לפי דרכו ע"פ הסוגיא דריש פרק אותו ואת בנו, ומה שכתבתי שם, ועיין קהלת יעקב מח [מאכ"א פ"ד ה"ד], פרשת הכסף דף סב [הל' עכו"ם פ"ח].

לא אמרה תורה שלח לתקלה. מגילת ספר לאוין [קן] דף עז ע"ב.

תוספות ד"ה כל שתיעבתי לך כו'. וא"ת צורים אוזן בכור ליתסר אפילו צרמו נכרי כו'. בספרי דריש באמת מלא תאכל כל תועבה לצורם אוזן בכור שאסור, והביא רש"י לדרשא זו בחומש פרשת ראה [דברים יד, ג]. ובאמת יש לתמוה, כיון דמגמרא דידן בבכורות לג [ע"ב] מוכח דשרי, למה נקט רש"י הדרשא דספרי נגד גמרא דידן. והרא"ם הקשה על התוספות, דמנלן דצורם אוזן בכור אפילו ע"י גוי מותר, ומדברי רש"י נראה דאפילו ע"י גוי נמי תועבה היא. ומה שתייצו התוספות דהא התירה התורה קדשים שנפל בהם מום, דילמא מיירי בנפל בהם מום מאליהן, ע"ש בארוכה, והכל תפסו על הרא"ם בזה, עד שכתבו דאשתמיטתיה ליה גמרא ערוכה דבכורות לד [ע"ב] דשם מוכח דלא הוי אלא קנסא⁶¹. ועיין בארוכה בפרי חדש יו"ד סוף סימן ס"ד, ובמשנה למלך בפ"ד דבכורות [ה"א] תוך התשובה. ולענ"ד היה נראה, דוודאי הרא"ם לא נעלם ממנו הך סוגיא דבכורות, שהרי בסוף דבריו כתב לתרץ להרמב"ם דפלוגתא דר"א ואחרים היא, והרי זה הוא תירוץ התוספות, אע"פ שלא הביאו בשם התוספות בבכורות, כי כן דרכו כשמביא הסוגיא לכתוב הדברים בסתם. ולכן נראה דכוונת הרא"ם, דוודאי הך דלא תאכל כל תועבה פלוגתא דתנאי היא, דרב אשי הוא דמוקי לה להכי, אמנם שאר תנאי דלא דרשי לה לבשר בחלב, מוקי להך קרא דווקא לפיגול ונותר ושאר פסולי המוקדשין, כמו שכתב ג"כ הרמב"ם. ועל זו הוקשה להתוספות, דלרב אשי דדריש להך קרא לבשר בחלב, א"כ צורם אוזן בכור אפילו ע"י נכרי ליתסר, ומשמע להו דרב אשי לא פליג על הך דינא. ועל זה הוקשה לו להרא"ם דאימא באמת לרב אשי צורם באוזן בכור אסור, כמו שאר כל הדברים דאסורים משום לא תאכל כל תועבה. ועוד אפשר לומר, דמשמע ליה להרא"ם דבישראל פשיטא ליה דאסור, רק בנכרי קשיא להו,

61. כן העיר גם הרש"ש.

62. ראה בריטב"א שכתב, דלא פריך בסוגיין אלא על היוצא

מהן שבא לעולם ע"י עבירה, אבל דבר שהיה מותר בתחלה לא נאסר כשנעבדה בו עבירה אלא א"כ נעשה בו שום שינוי.

דלא ילפינן כלום מלא תאכל כל תועבה לבשר בחלב, וצ"ל דלא קאי כלל לא תאכל כל תועבה אבשר בחלב, א"כ מסתבר יותר דלא תבשל לאכילה ולהנאה אתי, אבל אי הוה ילפינן הנאה מלא תאכל כל תועבה, יותר מסתבר למוקמיה לא תבשל לבישול. וכל זה אי תנא דברי"ס ל' כר' אבהו, אבל אי ס"ל כחזקיה בלאו הכי לא קשה מידי. וע"ש בשער המלך, ובדברי אמת דף צב [קונ' תשיעי], ובשמן המור דף יז [יו"ד סי' ב']. איסי בן יהודה אומר כו'. דברי אמת צב [שם], בבא מציעא קיד [ע"א תוס'] ד"ה ואידך.

אין לי אלא באכילה. מדות אהרן דף יוד [פרק שני חלק ח].

ומה ערלה. לימודי ה' לימוד קל"ד, בבא מציעא נג [ע"א תוס'] ד"ה ועולה.

חמץ בפסח יוכיח. יבין שמועה מו ע"ב [כלל קכ"א].

לייתי כולה בק"ו מערלה. נדה נה [ע"א תוס'] ד"ה שמא יעשה. ומה שמקשים הא איצטריך גזירה שוה למלקות דאין לוקין מק"ו⁶³, י"ל דפשטא דברייתא משמע דעיקר איסורא בעי למילף. ועיין לימודי ה' דף מ [לימוד ע'], ומ"ש בנדפס בפסחים בשם פרי תואר, דגם איסי ס"ל ג' לא תבשל. ועיין ברמב"ם ריש הלכות טומאת מת ובכסף משנה שם, דאפשר לומר דגילוי מילתא הוא.

חורש בשור ובחמור וחוסם פי פרה ודש בה יוכיח. באר יעקב קלו ע"ב, קלח [כללות הסוגיות כלל כב וכלל כז, לימודי ה' לימוד קע"א].

משום דאיכא למימר נבלה תוכיח. יבין שמועה דף לו, באר יעקב קלו ע"ד, קלו, קלח שם.

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי. עיין הליכות עולם לח ולט [ש"ד פ"ב אות ה'] על סוגיא זו, וביבין שמועה דף מז [כלל קכ"א], גופי הלכות מד ע"ב [פ"ט כללי אות ק' כלל תצג], באר יעקב קלח ע"ב [שם כלל כח], לימודי ה' לימוד ס"ח ולימוד צ"ד.

תוספות ד"ה ונאמר להלן לא יהיה קדש. ואי לאו קרא דלא תאכלנו כו'. תמהו המפרשים איך מצינו דבר שאסור בהנאה ומותר באכילה. ואפשר כוונת התוספות על שלא כדרך הנאתן, דדבר הראוי לאכילה ונהנה ולא אכלו לא עביד איסורא, כיון דלא כתיב אכילה בגופה, וכן כתב בדברי אמת שם⁶⁴.

תוספות ד"ה מה לחמץ בפסח. גופי הלכות ו ע"ב [פ"א כללי אות א' כלל ט' ד"ה אין מזהירין], וע"ש לימודי ה' יא ע"ב וע"ג.

תוספות ד"ה כלאי הכרם יוכיחו. מהר"י בן לב

ליתסר באכילה מכל שתיעבתי לך, ובגזול איכא מאן דאמר דקנאו, וכן בריבית אינה יוצאה בדיונים, ע"ש. ונראה, מדכתיב לא תאכל כל תועבה, א"כ התורה לא אסרה אלא בדברים המיוחדים לאכילה, אבל בדברים שאין מיוחדין לאכילה אע"פ שלפעמים הן לאכילה, לא אסרה התורה כלל מכל מה שתיעבתי.

מנין לבשר בחלב שאסור. עיין על הסוגיא: דברי אמת בקונטרסים נו ע"ד [קונ' ששי], צ ע"ב, ע"ד [קונ' תשיעי], עיין צרור החיים דף נו [הלכות חמץ ומצה פ"א דין א].

דף קטו, ב. נאמר כאן כי עם קדוש אתה לה'. בכורות לג [ע"א תוס'] ד"ה ובית הלל.

דבי רבי ישמעאל תנא, לא תבשל גדי בחלב אמו ג' פעמים. כבר כתבתי לעיל בשם הרא"ם, דכתב דלא ניחא ליה למילף מלא תאכל כל תועבה, דהוה לאו שבכללות ואין לוקין עליו. והקשה בשער המלך ח"א דף ג ע"ג [יסודי התורה פ"ה ה"ח ד"ה ואגב אומר], הא תינח דהוצרך התורה למכתב לא תבשל לאסור האכילה ולבישול, אבל להנאה לא צריך קרא כלל, דהא נפקא לן שפיר מלא תאכל כל תועבה, ואי משום דאין לוקין, הא השתא דכתיב לא תבשל נמי לא לקי על ההנאה, כמ"ש הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ח הט"ז, פ"ט ה"א]. ומה שתירץ הוא דלהנאה אמאי איצטריך, לא קשיא ליה להרא"ם כלל, דהא דנילף [גזירה שוה קודש קודש] מטריפה, כבר כתב הוא עצמו שהוא דוחק.

ואפשר לומר, דהא וודאי הך דרשא דחוקה, לומר דלא תבשל קאי על האכילה ועל ההנאה, דהרי לפי פשוטו משמע בישול דווקא, וכן תרגום אונקלוס בכולהי תלתא לא תיכלון, וכתב בפרי תואר סימן פ"ז דהוא ס"ל דכולהי לבישול אתי, ולג' לאוין הוא דאתי, וכן דעת כל הני תנאים דלא ילפי לה מהנך ג' לא תבשל, מוקי לכולהי קראי בבישול גרידא. מיהו וודאי כל היכא דאיכא למדרש דרשינן לה, ולא מוקמינן לה בלאוי יתירא, ולהכי מסתבר טפי לרבי ישמעאל לאוקמיה על אכילה והנאה. מיהו דווקא אי כתיב ג' לא תבשל, אבל אי לא הוי כתיב אלא שני לא תבשל, והוה צריכין למילף הנאה מלא תאכל כל תועבה, הוה אמינא וודאי כיון דהך קרא להנאה איצטריך, א"כ לא מסתבר דילפינן מיניה הנאה ולא אכילה, אלא הוה אמרינן דגם אכילה ילפינן מלא תאכל כל תועבה ולא לקי, ולא תבשל השני הוא ג"כ לבישול, אמנם השתא

64. ועי' במהר"ם ורש"ש.

63. כן הקשה גם הראש יוסף.

כן לחד תירוצא שכתבו בפסחים [כד, ב ד"ה אמרת] דר"ש סבר כחזקיה, וא"כ לא תאכל רק איסור אכילה משמע, איסור הנאה לא משמע, וא"כ לא צריך לימוד להיתר הנאה, אלא וודאי ר"ש לא יליף מלא תאכל כל תועבה. ועוד, הא משמע להדיא מלישנא דר"ש דמגזירה שוה יליף איסור אכילה.

המעמיד בעור של קבה כשרה. ע"י לעיל צט [ע"ב תוס' ד"ה לא במאה].

תוספות ד"ה המעמיד בעור של קיבה כו'. תימה, דבגמרא מפרש טעמא כו' אפילו כשרה נמי כו'. כוונתם, אפילו לא שכחי בכל העיר קיבת נבילות ורק קיבת כשרות, אפי' הכי אסורין משום בשר בחלב. והראשונים כתבו לתרץ, דאי משום קיבה כשרה, הוה אפשר דליטעם אם יש בה בנותן טעם או לא, ואם אין בה בנותן טעם שרי, אמנם השתא דמשום איסור נגעו בה, לא הלכו בתר נתינת טעם, כי בדברים של גויים לא הלכו בתר נתינת טעם⁶⁵. ועוד י"ל משום איסור מעמיד, דאי הוה האיסור משום נבילה, כיון דהמעמיד של איסור אסור ולא אזלינן בתר נותן טעם, אבל מעמיד דהיתר שרי⁶⁶. אמנם לקמן [ע"ב ד"ה כאן] כתבו התוספות דאם נמלחה אסור משום בשר בחלב, לקמן מיירי בוודאי נמלחה, אמנם דברי התוספות לקמן תמוהים כמו שאכתוב שם.

ובלחם סתרים הקשה, דאי הוה אמר סתמא מפני שמעמידין בקיבה, והוה משמע משום בשר בחלב, וא"כ היה קשיא לן למה לא אסרוהו בהנאה. ונראה, דוודאי בזה הוה ניחא להתוספות, דמשום ספק לא אסרו בהנאה, אבל באכילה הוה סברי בקושייתם שפיר דמפני ספק אסרוהו, והוצרכו לתרץ דאפילו באכילה לא אסרו מספק משום בשר בחלב כיון דמדוברנן הוא. ועיין על התוספות בלשון לימודים חיו"ד יא ע"ג [הל' בב"ח ס"י ד"ה ותו ק"ק], ועיין במטה יוסף ח"ב דף ח ע"ג [יו"ד סי' ז'], ועיין חקרי לב ח"ב סימן קצ"א, ועיין משנה למלך פ"ג משגגות [ה"ה] דף סב ריש ע"א.

דף קטז, ב. כשרה שינקה מן הטריפה. מקום שמואל בחידושי יו"ד דף יג.

כמאן כרבי אליעזר דאמר סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודה זרה. מהכא משמע דרבי יוחנן סבר כר"א. וקשה, דהא לעיל דף יג [ע"א] על מתניתין

ח"ג סימן י"ג, יבין שמועה דף סג [ע"א, כלל קמ"ה], לימודי ה' ט ע"ג [לימוד ט], יד מלאכי כלל קע"ח.

דף קטז, א. רבי עקיבא אומר חיה ועוף אינן מן התורה כו', הני הא אפקינהו. לכאורה רבי עקיבא נמי לא ס"ל כתנא דבי רבי ישמעאל דיליף מג' לא תבשל, דא"כ הרי צריכין להך לימודים, ומנא ליה לרבי עקיבא למעט חיה ועוף. אמנם י"ל דרבי ישמעאל דרש לה מג' לא תבשל, אבל רבי עקיבא ממעט לה מגדי, דהא שמואל נמי מגדי יליף, ורבי עקיבא לא ס"ל כשמואל, א"כ בעל כרחך מגדי יליף. אמנם עדיין נראה דרבי עקיבא פליג, דהא מדאיצטריך למכתב גדי לא סגי נמי דכתיב לא תבשל, וודאי לא תבשל בלא גדי הוה מצי למכתב, דהוה מצי למכתב לא תבשל בשר בחלב, אבל גדי בלאו לא תבשל לא הוה מצי למכתב. ועיין בדינא דחיי דף קל [לאוין קמ, קמא] שהארין בזה.

הני הא אפקינהו. קהלת יעקב סב [מאכ"א פ"ט ה"ד].

קסבר רבי עקיבא איסור חל על איסור. ע"י לעיל קא [ע"א תוס' ד"ה רבי עקיבא].

חלב ומתה לא צריכי קרא. סנהדרין ד [ע"ב תוס'] דרך ביטול.

איבעית אימא עוף איכא בנייהו. מגילת ספר לאוין [קס] דף ע.

תוספות ד"ה חדא מתרתי. דברי אמת קונטרסים צ, צא, צג [קוני' תשיעי], מגילת ספר לאוין [קמה] עד ע"ד.

תוספות ד"ה מה להלן כו'. קסבר אין גזירה שוה למחצה כו'. משמע מהתוספות דעיקר גזירה שוה לאכילה, אלא כיון דאין גזירה שוה למחצה, ילפינן מיניה נמי הנאה. ועיין בבכורות ו [ע"ב] דקאמר אי חלב אסור בלאו הכי משום אבר מן החי ובהנאה שרי, איצטריך בשר בחלב למילקי על בישולם, צ"ל דוודאי אי הוה חלב בלאו הכי אסור, כיון דהגזירה שוה מקובלת לדרוש, בעל כרחך הוה צריכין לומר דאתיא להנאה, אבל השתא דחלב שריא, אמרינן דהגזירה שוה לאכילה אתי. ומה שהקשה בקהלת יעקב [אלבעלי] דף סא ע"ד [מאכ"א פ"ט ה"א] דנימא דר"ש יליף איסור אכילה מלא תאכל כל תועבה, והנאה דשריא יליף בגזירה שוה, י"ל דהתוספות כתבו

66. כך יישב הרשב"א, דהמעמיד נחשב כאילו האיסור עומד בעין. וביאר הראש יוסף דאע"פ דמעמיד הוא רק איסור דרבנן, מ"מ לא מקילינן בספיקא, דאסרו אותו בכל אופן ולא חילקו בדבר.

65. זו שיטת הראב"ד מובא בר"ן על הרי"ף בע"ז לה, א ד"ה בקיבת. וע"י במגיד משנה פ"ג מהל' מאכלות אסורות הי"ג שכתב שזו גם דעת הרמב"ן והרשב"א.

דהרי הרשב"א ס"ל דבשר בחלב איסור מוסיף הוא, וכן הריטב"א ס"ל, והוא יישב הסוגיא דלעיל, ע"ש. ויותר היה לו להביא דברי התוספות עצמם לעיל בדף קא [ע"א ד"ה איסור], שכתבו להדיא ועוד דאיסור הנאה לאו מוסיף הוא אלא איסור חמור. ועוד, דאף שדעת מהרי"ט [ח"ב יו"ד] בסימן ג' שהתוספות ס"ל דמליח כרותח הוי דאורייתא, מ"מ הפר"ח חולק עליו וסובר דלא הוה מדאורייתא רק מדרבנן, וא"כ לאו איסור מוסיף. אמנם בדמשק אליעזר דף שצו כתב, כי התוספות והמרדכי ס"ל דהוה דאורייתא לענין אכילה, ולדעת הכנסת הגדולה דרש"י ס"ל דמין במינו דרבנן בטל, צ"ל נמי דהוי דאורייתא במליח, דהא רש"י כתב דלא בטל. ועוד כתב שם תירוצים אחרים, אי משום דהוה מין במינו ומין במינו במשהו, או דהתוספות ס"ל דטעם כעיקר דרבנן ובשר בחלב דאורייתא, ולבסוף הניח בצ"ע.

ושוב נדפס שמן המור להרב הנ"ל, ובדף יח, יט [יו"ד סי' ב'] האריך בקושיא זו, ולבסוף לא מצא מנוח. ובאמת לדעתי הקלושה אני תמה על שני רבנים האדירים האלה, דמאי קשיא להו מאין איסור חל על איסור, דנהי דמילקי לא לקי על האיסור השני, מ"מ איסורא קעבד, ונפק"מ לקוברו בין רשעים גמורים, וכמו דאיתא ביבמות [לב, ב], וכן כתבתי לעיל כמה פעמים, וכן דעת הרמב"ם גבי כהן טמא שאכל תרומה טמאה [הל' תרומות פ"ז ה"א] דיש עליו איסור לאו, אלא שאינו לוקה, כמו שפירשתי דבריו לעיל, וא"כ לא קשיא נמי למה כתבו התוספות משום בשר בחלב ולא כתבו משום נבילה, דהתוספות חידושה קמ"ל דתרי איסורי איכא, איסור נבלה שהוא פשוט ולא הוצרכו לכתוב, ועוד איסור בשר בחלב נמי איכא, כן נראה בפשיטות שזו כוונת התוספות.

ועיין במשנה למלך פי"ג דשגגות דף סב ע"א [ה"ה ד"ה ויש להביא ראיה] על התוספות לעיל, שהקשו למה אמר בעור קבת נבילה, ולא אמר משום בשר בחלב, ולמה לא קשה להו מחלב שעל הקבה דלא שייך תירוצם. ומה שתירץ דמשום דליכא כרת לא החמירו בו לומר חתיכה נעשית נבילה, הוא דחוק מאוד כמו שיראה המעיין. אמנם לענ"ד הקלושה מעיקרא לא קשה, וכי ידוע הוא שמניחין החלב שע"ג הקבה, והלא מסתמא נוטלין החלב תחלה, כי החלב אין צריך להקפאה, ולכן לא הוקשה להם אלא מאיסור בשר בחלב, דהוא וודאי אפילו בעור קבת כשרה. תוספות ד"ה הכי גרסינן כו'. ואומר ר"ת דהני

דשחיטת נכרי נבילה, דייק רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן נבילה אין איסור הנאה לא ודלא כרבי אליעזר, וא"כ כיון דסתם משנה דלא כר"א, איך פסק רבי יוחנן כמותו, והא ר"י ס"ל הלכה כסתם משנה, ולפחות היה לו להגמרא לדייק. אמנם כבר כתב הרשב"א דלאו בכל מקום דייק הגמרא כן. ושוב ראיתי בדברי אמת בקונטרסים דף מו ע"א [קונטרס ששי], שהקשה קושיא זו נמי מגמרא דעבודה זרה דף לב [ע"ב], דשם [רבי חייא בר אבא אמר] רבי יוחנן [דמתני' שם] דלא כר"א. וצ"ל דהגמרא ידע דרבי חייא בר אבא לא ס"ל דאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה.

והלכתא אין מעמידין בעור קבת נבילה. והקשה מהרש"א מאי איריא עור קבת נבילה, אפילו עור קבת כשרה נמי אסורה, ולא שייך תירוץ התוספות דלא חיישינן לספק בשר בחלב דהוה דרבנן, דהא הכא בוודאי עסקינן ובישראל, ע"ש. והנה לפי מה שכתבו דזו אינה מעיקר הש"ס אלא מהגאונים⁶⁷, היה אפשר לומר דהך דגרסי כן, סבר דבבשר וחלב לא שייך איסור כבוש כלל, וכמו שמשמע מפשטות דברי רבינו ירוחם, שהביא הב"י בבדק הבית בסימן ק"ה. ועיין שם בכנסת הגדולה, ובס"ס צ"א בהגהות ב"י. ועיין בבעל התרומות דמשמע נמי מדבריו כאן, דדווקא ע"י כבישת זמן מרובה נאסר בקיבה, אבל לא במעת לעת, וע"ש, ולהכי אמר בקבת נבילה דשייך שפיר כבוש.

רש"י ד"ה הרי זו אסורה. עיין שער המלך ח"ב דף קמב ע"ד [הל' מאכ"א פט"ו ה"ה]. ומ"ש דלא הוה אלא חלב שחוטה דהוה דרבנן, והוכיח מזה דמין במינו לא בטל אפילו דרבנן, לענ"ד תמוה, דדווקא חלב עצמה הנמצא בכחל הוא דרבנן, אבל חלב הקיבה חלב גמור הוא, וכן דעת הפר"ח דלוקין עליו, ע"ש בספ"ד.

תוספות ד"ה כאן לאחר חזרה כו'. ומיהו היכא דנמלחה הקבה בעורה אסורה וודאי משום בשר בחלב. והקשה בלשון לימודים דף יא ע"ב [שם ס"י] בשם הרב מהר"ם רובין, דהא התוספות קיימי הכא בעור קבת נבילה, וכן כתוב בפרק אין מעמידין [ע"ז כט, ב] על קבת הנכרים וסתם שחיטת נכרים נבילה, וא"כ איך איכא איסור דבשר בחלב, והא אין איסור חל על איסור, ולא אתי איסור בשר בחלב וחייל על איסור נבילה. וע"ש שרצה לומר, דהתוספות ס"ל דבבשר וחלב איסור מוסיף הוא משום שאסור בהנאה, וסתרו מהא דקאמר לעיל בסוגיא דאף בבשר בחלב אין איסור חל על איסור, ע"ש⁶⁸. ואי מהא לא איריא,

67. כן כתבו חבל ראשונים שכל הקטע עד המשנה רש"י אינו גורס בכלל והיא הוספה מהגאונים.

68. עי' לחם משנה הל' מאכ"א פ"ט ה"ו.

מילי חלב צלול כו'. לפי זה כי מקשה לעיל דשמואל אדשמואל, הוה מצי לתרץ כאן בקרוש כאן בצלול, ועיין בפרי תואר סימן פ"ז.

דף קיז, א. וטמא. וכתב רש"י בטומאת הגוף. וכתב מהרש"א, אבל בטומאת בשר לא הוי אלא לאו הבא מכלל עשה, ולא שייך ביה לומר לשון חייב. ובוודאי דטעות סופר הוא, דאיך שייך לומר דטומאת בשר הוי לאו הבא מכלל עשה, דהרי מפורש בכתוב [ויקרא ז, יט] והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, ובריש פרק אלו הן הלוקין [מכות יג, א] מנה האוכל בטומאת בשר בכלל הלוקין, וכן איתא בפסחים דף כד [ע"ב] 69, אלא וודאי דט"ס הוא וצ"ל בלאו, ומילות הבא מכלל עשה צריך למחוק. אמנם מה שנראה מדברי מהרש"א, דדווקא בטומאת הגוף איסור חל על איסור חלב כיון דהוי נמי בכרת, אבל בטומאת בשר אין איסור חל על איסור לפי דלא הוי בכרת, אינו מוכרח, דהא הוה משום מוסיף, דהיה מותר לגבוה ועכשיו אסור נמי לגבוה, כדאיתא בכריתות דף יד [ע"א]. ואפשר דאפי' הכי קל על חמור לא חל, ועיין בכריתות דף כג [ע"א]. אמר ר' ינאי דאמר קרא כאשר יורם. זבחים ה [ע"א תוס'] ד"ה רואה אני.

מה פר כהן משיח יש בו מעילה. עיין זבחים מט [ע"ב תוס'] ד"ה כאשר יורם.

דאי כתב רחמנא חלב הוה אמינא חלב אין. עיין על הסוגיא שונה הלכות דף מה [הל' חלב ד"ה ומעתה זכינן].

עליך אמר קרא כל חלב שור וכשב ועז. עיין יריאים עג ע"א [עמוד אכילות סי' קמ"ד], ועיין לעיל דף צב [ע"ב תוס'] ד"ה אמר אביי.

אלא מחזורתא כדרב זביד. ולפי זה נדחו דברי רב אשי דאמר חלב האליה מיקרי, חלב סתמא לא איקרי. ועיין לעיל דף צב [סוף ע"ב] דכתבתי, דיש לתמוה על בעל התרומות בדף מו [הל' איסור והיתר סי' מ"ג] דכתב זה הטעם לפי האמת דלא מיקרי חלב סתמא, ובעל כרחך צ"ל דלא היה כן בגירסתו. וכן נראה לכאורה מדברי התוספות דלעיל [צג, א ד"ה אמר אביי] דלא היה כן בגירסתם, ועיין מ"ש שם.

תרי מיעוטי כתיבי הכא כתיב ושמו, התם כתיב הערופה. עי' לעיל יא [ע"א תוס'] ד"ה הערופה, ודף קיג [ע"א תוס'] ד"ה אלא.

תוספות ד"ה אמר רבי ינאי כו'. ומשני אסמכתא בעלמא הוא והוא הדין קרא דהכא. מהרש"א הניח בצ"ע, דהא במסקנא שם במעילה לא קאי הכי דהוה

אסמכתא, אלא רבי ינאי אית ליה מעילה דאורייתא בקדשי מזבח. ולענ"ד לא קשיא, דכוונת התוספות אע"ג דבמסקנא מעילה דאורייתא איתא בקדשי מזבח, זה ילפינן מקרא אחרנא דכל חלב, כמ"ש התוספות שם [ד"ה מהאי], אבל הך קרא דהכא אסמכתא בעלמא הוא לזה הלימוד דמעילה, אלא מוקמינן לה ליותרת ושתי הכליות. והתוספות הביאו רק ראייה משם, דמתרץ שאר משניות וברייתות הכי, אע"ג דנקט קרא, י"ל דאסמכתא בעלמא הוא, וא"כ הכא נמי נימא הכי, אע"ג דשם לא אמר אלא לפי ההוה אמינא, וכאן הוא כן לפי המסקנא, זה נמי לא קשה, דשם אין הכרח לפי המסקנא לומר דאסמכתא נינהו, אבל כאן מכח קושייתם נאמר דאסמכתא הוא. ועיין בזבחים דף מה [ע"א תוס'] ד"ה רואה, דמשמע נמי דלפי האמת הוא אסמכתא, דמשום הכי לא פריך שם במעילה מהך דרבי ינאי, דאי ס"ד לפי האמת לא הוה אסמכתא, עכ"פ הוה ליה להמקשה להקשות ממימרא דרבי ינאי גופא דהוה עדיף, והוה ליה לתרץ דאסמכתא הוא, אלא וודאי דגם המקשה הוה יודע דאסמכתא הוא, ולהכי לא פריך מיניה. מיהו שם בזבחים הביאו התוספות שאר קושיות, בפרט ההיא דיש אוכל אכילה אחת, דליכא למימר דהוה אסמכתא לפי האמת, ואפשר דזה כוונת התוספות כאן שהביאו הך דיש אוכל אכילה אחת, דלכאורה אין לו מקום כאן. אמנם לפי מ"ש אפשר לומר, דכוונת התוספת דמדלא פריך מהא דרבי ינאי דהכא, שמע מינה דאף המקשה סובר דאסמכתא הוא, וכן הוא לפי האמת. אלא דעל זה יש להקשות, דהא נמי קשה למה לא פריך מהא דיש אוכל אכילה אחת, ועל זה לא נוכל לומר דהוה אסמכתא, א"כ מהך דלא הקשה מרבי ינאי נמי אינו ראייה. ותירצו, דמהך דיש אוכל לא הוה מצי להקשות, דאיכא לאוקמיה בעולה, וא"כ הך ראייה דלא מקשה מרבי ינאי קיימת, דבעל כרחך אסמכתא היא. ויש לכוון תירוץ דהכא עם תירוץ הראשון שם בזבחים דף מה. ומה שכתבו שם דאסמכתא נינהו, אין כוונתם על הא דיש אוכל אכילה אחת, דוודאי אין שייך לומר בזה אסמכתא היכא דקתני חייב ארבע חטאת ואשם, אלא כוונתם שם דהני הם אסמכתא, חוץ ממה שאמר דבעולה חייב, וא"כ הך דיש אוכל אכילה אחת בעולה מיירי.

ועיין בדמשק אליעזר שהקשה על התוספות, דאי אסמכתא היא ורק מעילה מדרבנן, א"כ בדם נמי הוי מעילה מדרבנן, דהא אמרינן בריש פרק אין עומדין [ברכות לא, א], המקיז דם לבהמת קדשים מועלין בה

ממעילה וכו'. התוספות הקשו דבחד מיעוטא סגי, דילפינן מהדדי בגזירה שוה דחילול חילול אף להקל. וכן הקשו שם בזבחים דף מו [עמוד א' ד"ה חד], אבל בקידושין דף ג בסוף [עמוד א' תוס' ד"ה ואשה כתבו בפשיטות, דלחומרא ילפינן, לקולא לא ילפינן, ולהכי איצטריך תרי מיעוטי⁷⁰]. ועיין מה שכתבתי שם בקידושין, ומה שכתבתי בזבחים. ועיין מנחות עד [עמוד א' תוס' ד"ה לאו דורות מ"ש התוספות שם.

מדרבנן. ונראה, דבמחיים דלא ניתן לכפרה לא מיירי הכא, אלא לאחר שחיטה הניתן לכפר, ואז בדם אין מעילה, אבל בחלב יש מעילה. ועוד י"ל דהתוספות סברי דלפי המסקנא נמי איכא מעילה מדאורייתא מכל חלב, והך צריכותא ליתא, אלא באמת מכל חלב ילפינן הכל, וכאשר יורם אסמכתא היא, ולפי זה קושית מהרש"א מעיקרא לא קשיא. ועיין בזרע יצחק [רעב ע"א].

דף קיז, ב. חד למעוטי מנותר וחד למעוטי

פרק תשיעי

אחרים. ועיין במשנה למלך פרק י"ז דכלים ה"א שנדחק בזה². ובאמת מהתוספות דבכורות משמע דבתחילה הוה בעי למימר הכי דיד לתנור אף להכניס, אבל במסקנא לא קיימא הכי. ובאמת לא ידעתי מה הוה אמינא ומה מסקנא יש בזה, והרי התוספות לעיל כתבו דכשמתרץ הגמרא יד יתירא כתיבא, כוונתו תיכף דכתיב יד גבי תנור להוציא. ונראה דהתוספות דהתם בבכורות ונידה סברי דלא כהתוספות דלעיל, אלא בהוה אמינא הוה סבר דהוה בין להכניס ולהוציא, וראיה לזה מדקאמר לכתוב רחמנא בתנור וליתי הנך מיניה, ואיך אפשר למילף מיניה, הא תנור לא הוה אלא להוציא. אמנם התוספות דלעיל מפרשים דהכי קאמר, הי מיותר, אי ס"ד להוציא בלבד, לכתוב תנור לבד וליתי אחריני מיניה להוציא, מה לתנור שכן מטמא, וא"כ אפילו להוציא לא ילפינן מיניה. ועוד נראה דהתוספות ס"ל, דוודאי בכל הסוגיא כי הוה מצריכנן קרא דתנור ג"כ להוכיח מיניה להכניס, הוה אמרינן הך קרא דתנור נמי להכניס קמיירי, אבל למסקנא [דאמר] אלא מעיקרא כי כתיב יד אהכנסה כתיב, מהשתא מוקמינן להך יד דתנור דווקא אהוצאה³.

מה להנך שכן מטמאין שלא בנגיעה. באר יעקב קלח ע"ג [כללות הסוגיות כלל כט].
ואכתי יד דנבלה איצטריך. עיין בבא קמא כה [ע"ב תוס' ד"ה וקמייתי לה.

אבל לא טומאת נבלות. עי' לעיל עז [ע"ב תוס' ד"ה בנבלתה.

דף קיח, א. יכול שאני מוציא אף עור שיש עליו כזית בשר. עיין עירובין כז [ע"ב תוס' ד"ה ה"א. לא יד ולא שומר. וכתב רש"י כגון שער. ומהרש"א הקשה, דבין לר"י בין לר"ל לקמן בדף קיט ע"ב נימא הוה או יד או שומר, וליכא מאן דאמר דלא הוה לא יד ולא שומר, ומה שתירץ הוא דוחק. ונראה דכוונת רש"י מה שכתב כגון שיער, היינו שיער שבפירות, וא"כ אינו ענין להך דרבי יוחנן וריש לקיש לקמן. וכן נראה מסידור המשנה דעוקצין, דבמשניות אכ"כ פירש מה דהוה יד, ובתרי הכי מה דהוה שומר, ובתרי הכי מה דלא הוה לא שומר ולא יד וקחשיב פירות¹, וכ"כ בזרע יצחק [רעב ע"ב].

תנור וכירים כו'. לכם לכל שבצרכיכם לרבות הידות. עיין לעיל בתוספות דף כד [ע"ב] ד"ה וגבו טהור שכתבו, דהא דמרבינן ידות לכלי חרס, היינו להוציא, ומיירי בנטמא תוכו דאז נטמא גבו ג"כ והיד מוציא, אבל להכניס לא, דלא עדיף יד מגבו, וכן כתב התוספות בנידה דף כו [ע"א] ד"ה מן, ובכורות דף לח [ע"א ד"ה הרי], וכן כתב הר"ש בפ"ה דכלים [מ"ב] על משנת האבן היוצא מן התנור טפח. אמנם הרשב"א כתב בשם התוספות דגזירת הכתוב הוא, וכ"כ הר"ן בחידושיו, וכוודאי היה להם תוספות

2. כזה כתב רבינו גם במס' כלים, וציין לעיין במה שכתב כאן.

3. החתם סופר בחידושיו כתב "יען ראיתי מזדנזין בהלכה זו" כתב גם כן קרוב למה שמבואר כאן.

70. לסתירה זו ציין בנימוקי הגר"ב, ושם בזבחים גם גלין הש"ס.

1. דקחשיב התם בפ"א מ"ד שרשי קולסי הכרוב דהם כמו השער.

שבהן, דוודאי אין בשרביט אחד כביצה. והקשה בתורת חיים, לרש"י דס"ל דאוכל כל שהוא מקבל טומאה, א"כ מאי מקשה, דילמא לא מיירי לענין צירוף כלל, אלא דמיירי אם הגרורים מקבלים טומאה כשנגע הטומאה בשומר שלהן, ע"ש. ונראה דרש"י ס"ל דהגמרא לא רצה לאוקמיה בהכי, משום דכל אותו הפרק מיירי בידות דטמאין ומטמאין, וא"כ לא הוה דומיא הך בבא דמיירי דווקא לקבל טומאה אבל לא לטמא אחרים.

דף ק"ט, ב. ומי איכא שומר על גב שומר והתנן רבי יהודה אומר כו'. והגמרא ס"ל דרבי יהודה אינו חולק על הת"ק, אלא מפרש דברי הת"ק, וכן פסק הרמב"ם [טומאת אוכלין פ"ה הי"א] כרבי יהודה בחיבורו. אמנם בפירוש המשנה וכן הרע"ב [עוקצין פ"ב מ"ד] כתבו דאין הלכה כרבי יהודה, נראה דס"ל דת"ק פליג, וקשה, דא"כ מאי פריך מרבי יהודה. ומה שכתב בזרע יצחק [רעב ע"ג - חולין] דלא תסייע מת"ק דיש שומר ע"ג שומר, די"ל דטעמא דת"ק לא הוי משום דיש שומר ע"ג שומר, אלא טעמא דת"ק כמ"ש הר"ש ע"ש, לא זכיתי להבין דבריו, דהרי אף להר"ש טעמא דת"ק משום דאין שומר ע"ג שומר, שהרי פירש בדברי ת"ק דקליפי אגוזים אין מצטרפין משום דהוה שומר ע"ג שומר, והביא פירוש רש"י דנץ של רימון אינו מצטרף משום דהוי שומר ע"ג שומר, באופן שמדברי הר"ש מוכח דגם ת"ק ס"ל דאין שומר ע"ג שומר, אלא דלא מוכח מדבריו, ולכן לא הביא הגמרא נמי הך דהנץ של רימון, דאפשר לומר טעם אחר, אבל בדברי רבי יהודה מוכח כן⁵. ועיין חזון נחום [בעוקצין].

דף קכ, א. מאי רוטב כו'. הוא עצמו יטמא טומאת אוכלין אלא חלב דקריש כו'. והקשה בשמן המור ח"א דף ג [יו"ד סי' ח] בשם הרב המחבר מטה אפרים, דהא תנן בריש פ"ג דטהרות [מ"א] הרוטב והגרסין והחלב בזמן שהן משקה טופח הרי אלו תחלה, קרשו, הרי אלו שניים, כביצה מכוון טהור, יתר מכביצה טמא, ומבואר שם מן המשנה דכל שנקרש יש לו דין אוכל ממש, להיות הוא עצמו מטמא טומאת אוכלין, וא"כ גם לדידיה קשה, הוא עצמו יטמא טומאת אוכלין כדפריך ליה לרבא, והרב המחבר חילק שם דהכא מיירי בשעדיין לא נקרש, ע"ש, ובאמת אין זה במשמע מהגמרא.

דף ק"ח, ב. אין יד לפחות מכזית כו'. עיין בשער המלך ח"א דף יד ע"א [הל' ברכות פ"ו ה"א] שרצה לפשוט מכאן ספיקו של הרב משנה למלך [טומאת אוכלין פ"ד ה"א], שנסתפק לדעת הסוברים דפחות מכביצה אין מקבל טומאה (ולא כדעת רש"י שסבר דמקבל טומאה בכל שהוא), אפילו אם שני חצאי זיתים קיבלו כל אחד טומאה בפני עצמן ואח"כ נצטרפו, אם הם טמאין, מי אמרינן הא עכשיו נצטרפו ויש בהן כזית וא"כ טמא הוא, או דילמא כיון דבשעת קבלת טומאה לא היה חזי לקבל טומאה, א"כ אע"ג דעכשיו הוא כזית אינו טמא, והרי הראשונים⁴ נתקשו הא אפילו החצי זית קיבל טומאה אינו טמא, ולמה לא תירצו דנפק"מ להא, אם קיבל טומאה ואח"כ נצטרף אותו חצי זית עם חצי זית האחר שקיבל ג"כ טומאה, אלא וודאי דלא מצטרפי, ע"ש. ובאמת ראייה נכונה היא, ומ"מ יש להשיב, דלא ניחא להו לומר כן, משום דמשמע דמיירי לטומאת עצמן, וכן נראה מכל הסוגיא. ועיין בדברי אמת בקונטרסים צו ע"ד [קונ' תשיע], נידה מט [ע"ב תוס'] ד"ה יש בו עצם, ועיין בזבחים דף לא [ע"א] ומ"ש שם [ד"ה אמר], ועיין בקהלת יעקב [אלבעלי] דף כז [הל' שבת פ"ח הכ"ז].

מקרא נדרש לפני ולפני פניו. בבא מציעא צה [ע"א תוס'] ד"ה איתמר.

תוספות ד"ה מעיקרא כי כתיבא יד אהכנסה כתיבא כו'. דמה להנך שאין להם טהרה במקוה. לפי מה שכתבו התוספות לעיל בדף כד דיד לתנור הוה דווקא להוציא ולא להכניס, בלאו הכי אין ללמוד שאר כלים מתנור, דבשאר כלים יש יד אפילו להכניס, כמו שנראה מדברי הרמב"ם [הל' כלים פ"י ה"א] וכן כתב במשנה למלך שם, אלא התוספות נקטו פירכא כוללת, דמכולם לא יכולין למילף מהאי טעמא דאין להם טהרה במקוה.

תוספות ד"ה אין יד כו'. ונראה לפרש כו'. כן מבואר לקמן גבי תרווד רקב דף קכה, ע"ש, פרי חדש במים חיים יג ע"ד [חולין].

דף ק"ט, א. דיקא נמי דבשומר עסקינן דתני קולית כו'. מרכבת המשנה ח"ג פ"ה דטומאת אוכלין ה"ו.

ת"ש רבי אלעזר בן עזריה מטהר בשל פול ומטמא בשל קטנית. ופירש רש"י דקס"ד דשנים או שלשה שרביטין מצטרפין לכביצה עם אוכלין

5. בחי' רבינו בעוקצין ציין לעיין במה שכתב כאן.

4. ראה תוס' ד"ה אין יד, רשב"א וחי' הר"ן.

והרע"ב שם על קיפה, שהוא בשר ותבלין היוורדים לשולי הקדרה, דהא כאן מוכח שהוא תבלין לבדו. ובאמת גם לעיל דף צו [ע"ב] פירש רש"י כן כמו בזבחים, וכן לעיל בדף קיב [ע"ב], ובבכורות דף ו [ע"ב], ועיין בנדרים דף נב [ע"ב] שם פירשו כן המפרש והרא"ש והר"ן. ועיין במקום שמואל דף יט ובדף כג בחידושו ליו"ד, דכתב דרב פפא לא הדר ביה, וא"כ הוה ליה למימר מאי קיפה תבלין, אלא וודאי מודה רב פפא דבמקומות אחרים הוא פירמא, רק כאן אי אפשר לומר כן, מכת הקושיא שהוא עצמו יטמא טומאת אוכלין⁸. וקשה, דכשם דלענין טומאה אוכל הוא, וסברא פשוטה היא לרב פפא, א"כ גם שם בזבחים למה לא תהני ביה מחשבה, וגם לחייב משום פיגול ונותר וטמא כיון דאוכל הוא. וצ"ל דלענין טומאה שאני, דקיימ"ל כל שהוא [טמא] עד שנפסל מלאכול לכלב, אבל לחייב עליה משום איסור לא הוי אוכל. ועיין לעיל דף קיב [ע"ב תוס'] ד"ה וקיפה, דכתבו ג"כ דאפשר לומר תרווייהו. ועיין בחזון נחום שם בזבחים, ומ"ש שם [ד"ה ומן הקיפה], ועי' לעיל דף ו [ע"א תוס'] ד"ה אינו חושש, ונידה דף נ [ע"א תוס'] ד"ה כל שחייב.

הקפה את הדם ואכלו. רש"י פירש אפילו ע"י האור, דרש"י ס"ל דדם שבישלו חייב, והתוספות חולקין. ועיין בארוכה במנחות כא [ע"ב] מה שכתבתי שם, ובספרים שציינתי שם. ועיין מגילת ספר לאוין [קלב] דף סה ע"ג, ועיין אדמת קודש ח"ב דף כח ע"א [ריש הל' טריפות], ועיין פסחים כד [ע"ב תוס'] ד"ה פרט לאוכל חלב חי.

בשלמא הקפה את הדם ואכלו כיון דאקפיה אחשובי אחשביה. נראה דהכי קאמר, דוודאי עיקר אכילת הדם דאסר התורה היינו חי כמו שהוא, מפני שהדרך כן לשתות חי כמו שהוא, ואע"ג דאכילה כתיב ביה, מ"מ שתיה בכלל אכילה⁹, דהא וודאי לדעת הסוברים דדם שבישלו פטור, צ"ל דעיקר החיוב הוא בחי. וצריך לומר דוודאי כל דבר שידוע שאינו אוכל רק משקה, וודאי חייב בשותה כמ"ש דשתיה בכלל אכילה, רק בחלב שהמחה הוא דקשיא ליה, כיון דאוכל הוא שפיר י"ל דבעינן אכילה ממש. וא"כ הא דקאמר אחשובי אחשביה הכי קאמר, דלא מיבעי באכלו חי דחייב דהוא עיקר חיוביה, אלא אף גם בהקפה אע"ג

ולענ"ד כבר רמז התוי"ט לקושיא זו, במה שהראה מקום למשנה זו דטהרות⁶. ועיין ברמב"ם פ"ד מהלכות טומאת אוכלין [ה"ד] שכתב סתם מרק, והכסף משנה הקשה למה לא ביאר שיהיה קרוש. ואם נפרש כדברי הרב שמן המור ניחא, דוודאי לאו בקרוש מיירי, דא"כ הוא עצמו מטמא, אלא בסתם מרק שעדיין לא נקרוש, אלא שכיון שעומד לקרוש להכי מצטרף. ומדברי רש"י נראה, שהרוטב לדברי אביי הוא הליחה היוצאת, ובשעת יציאתו כבר הוא נקרוש, שקורין שעלע [Gelee] כמו שהוא הלעז, ובלשון אשכנז גגליפרט. אמנם התם בטהרות מיירי בליחה לחה, והוא המרק של הבשר, ואם נתבשל הרבה דרך ג"כ שנקרוש, וא"כ שפיר אוכל הוא, שכיון שיצא ע"י בישול ויש בו טעם הבשר, אבל הכא בליחה היוצאת בלי בישול ולכן לא הוי אוכל. עוד י"ל דמודה אביי לדברי רבא דהתם הוא שומנא דקרוש, כי רוטב פירושו שומנא, וגם חלב מיקריש, והכל לפי הענין, כי עיקר לשון רוטב הוא ליחא, וכל הליחה נקרא רוטב, כי רוטב עניינו לח, כמ"ש בערוך ערך רוטב, ולכן הוצרך לומר חלב דקריש, שלא נפרש בסתם מרק מיירי דקריש, כי הוא באמת ג"כ נקרא רוטב, להכי אמר דכאן הוא חלב דקריש.

התם משום יתובי דעתא הוא. וכתב רש"י אע"ג דלאו אוכל הוא. משמע מדברי רש"י דאע"ג דמשקה הוא, כל דמייתבא דעתיה מצטרף, והא דתנן אכל ושתה אין מצטרף, הני מילי במידי דלא מיתבי דעתיה. ולכאורה קשה, דהא התם אמר בגמרא [יומא פ, ב] מהו דתימא משקה הוא, קמ"ל אכשורי אוכלא אוכלא הוא, דאי הוה משקה לא הוה מצטרף. ואפשר לומר דהגמרא קאמר מהו דתימא משקה הוא, כלומר נשאר משקה לענין יתובי דעתיה דלא מיתבי דעתיה, קמ"ל דכאוכל הוא דמיתביה דעתיה⁷. ואפשר לומר להרמב"ם [הל' טו"א פ"ה ה"ד] דלא כתב כאן קרוש, דס"ל דסוגיא דהתם חולקת על סוגיא דהכא, ולא בעי קרוש וכקושיא הגמרא דכאן.

אלא אמר רב פפא תבלין. וכתב רש"י תבלין באנפי נפשיהו לא אכלי להו אינשי. ומכאן הקשה בתוי"ט בזבחים דף לה [ע"א], על מה שפירשו רש"י

8. הוה חי' חת"ס שנחית ג"כ לכך.
9. ראה תוס' שבועות כג, א ד"ה גמר דמייתי ירושלמי דיליף מדכתיב וכל דם לא תאכלו דשתיה בכלל אכילה היא, דאי בשקרש אינו לא אוכל ולא משקה.

6. בקושיא זו עמד גם התוס' רי"ד, ותירץ שלעולם רוטב קרוש אינו נחשב אוכל, אבל כשנטמא כאשר היה רוטב לא נפקעת הטומאה גם אחרי שקרוש.
7. וכ"ה בתוס' ישנים שם ד"ה קמ"ל.

ליכא כרת, דאם לא כן לשתוק מנפש גבי חמץ לרבות השותה, דבלאו הכי חייב מכח ההנאה, אלא וודאי צ"ל דבלא קרא לא מחייב, דעל ההנאה לא מחייב. ומכאן הקשה החכם המגיה במשנה למלך [שגגות פי"ג ד"ה אמנם קושטא דמילתא] על התוספות בריש פרק כל שעה [כא, ב ד"ה כל], דהקשו דיהיה נהנה מחמץ בפסח בכרת, דהא אי אפשר לומר כן וכמ"ש¹³. ועיין מה שכתבתי בזה בפסחים דף לה [ע"א על רש"י ד"ה אין אדם], ובשער המלך ח"א דף סא [שם], ובקהלת יעקב [אלבעלי] דף סו ע"א [מאכ"א פ"ט הכ"ג], והוא קרוב לתירוצו של הרב שער המלך. ועיין בלימודי ה' דף מא ע"ד [לימוד ע] שסתר דברי הרב שער המלך, ואין דבריו מוכרחים. והוא תירץ, דסוגיא דהתם לחזקיה, אבל לר"א לא איצטריך דהוא בכלל הנאה, ונפש לדרשא אחרתא הוא דאתא. ואין נראה כן, דהא הך דרשא דנפש הוא בתורת כהנים, ואיך יחלוק ר' אבהו על תורת כהנים, ואע"ג דאיכא תנאי דמסייעי ליה לרבי אבהו, מ"מ לא משמע דיחלוקו על דרשה דנפש.

ועיין בקהלת יעקב דף לח ע"ג [תוספת דרבנן אות ח'] דנסתפק, אי באיסור הנאה בעינן שוה פרוטה כהקדש, ופשיט ליה מדברי התוספות¹⁴, דאם לא כן לא מקשה התוספות מידי, דקושיה הגמרא היא דמשמע דסתמא קאמר, ואפילו אין בו שוה פרוטה חייב, ובוזה לא מחייב אהנאה, אלא וודאי דלא בעינן שוה פרוטה. וא"כ י"ל דהתוספות דהתם לא סברי כתוספות דהכא, ולא בעינן שוה פרוטה בהנאה, וא"כ שפיר הקשה התוספות דלחייב כרת על הנאה אי אית ביה שוה פרוטה, ונפש איצטריך לרבות השותה אי אית ביה כזית, אע"ג דלית ביה שוה פרוטה חייב כדין אוכל. ואפילו אם נאמר דגם התוספות דהתם ס"ל דלא בעינן שוה פרוטה בהנאה, אפשר לומר לפי מה שנסתפק הרב קהלת יעקב שם אי בעינן בהנאה שנהנה בכזית, ופשיט לה מן הירושלמי דאמר דבאיסורי הנאה מודה ר"ל, אע"ג דבעלמא ס"ל דליכא איסור בחצי שיעור, וא"כ דאיסור הנאה חמיר מאכילה, דבאיסור הנאה לא בעי כזית לחייב עליו דכיון דנהנה נהנה, אמנם באכילה גזירת הכתוב הוא דעד דאיכא כזית, ואשמעינן בנפש דדין אכילה יש לו ובעי כזית, ולא דין הנאה דסגי בפחות מכזית.

דשינהו ממה שהיה, מ"מ כיון דאחשביה וגם הוה אכילה, א"כ פשיטא דחייב¹⁰. וראיתי להרב חקרי לב שכתב בח"ב דף קא [יו"ד סי' ע"א להל' תערובות], דהשתא בהך הוה אמינא הוה סבר הגמרא דדווקא בהקפה הוא דחייב, אבל בשתה דם פטור, ודווקא למסקנא דילפינן לכל האיסורים דבשתיה חייב, הכי נמי דם. וכן מבואר מדברי התוספות, דדווקא במידי דבר אכילה הוא מצד עצמותו, והוא המחזה, צריכים קרא לרבות השותה, אבל דבר שהוא מצד עצמו משקה ושתהו כברייתו, פשיטא דאכילה קרינן ביה, דשתיה בכלל אכילה.

ומ"ש הרב חקרי לב דהוא שלא כדרך הנאתו, ומכח זה הקשה על הפר"ח, לענ"ד אינו מוכרח, דם חי הוא שלא כדרך הנאתו. ועוד מוכח מהגמרא דאפילו בלא הקפה חייב, מדקאמר בשלמא הקפה את הדם כיון דאקפיה אחשובי אחשביה, ומה צריך להאי טעמא, תיפוק ליה דהשתא לפי הך הוה אמינא עיקר חיובא דדם הוא דווקא בהקפה, אלא וודאי צ"ל דאף השתא לפי הך ה"א, היה ס"ל דחייב בדם חי, דשתיה בכלל אכילה. וממילא אזדא לה מה שתירץ הרב לקושיה האחרונים, על הא דאמרינן ביבמות דף קיד [ע"א] דבדם עד דאיכא רביעית לא מחייב, והרי משמע בשאר מקומות בש"ס דבכזית חייב, וכתב הוא דכיון דכתיב אכילה, דווקא היכא דאכיל ליה הוה שיעורו כזית, אבל אי שתי ליה בעי רביעית¹¹. ולפי מ"ש אין חילוק בין שתיה לאכילה, וגם שתיה נכללה באכילה, ואדרבה עיקר חיובו דדם בחי הוא, ואמר הכתוב לא תאכל¹². ועיין מה שכתבתי בנוזר לח ע"א [ד"ה עשר רביעיות הן]. ועיין בזרע אברהם חיו"ד סימן ב', ג', ד', ה', באיסורין הנמחים אם סגי בכזית או ברביעית, ונדפסה ג"כ בשו"ת גינת וורדים.

נפש לרבות את השותה. עיין שער המלך ח"א דף סא [הל' חו"מ פ"א ה"ב], ועיין בח"ב דף קלז ע"ג [הל' מאכ"א פ"ח ה"ו], ועיין קרבן אליצור דף קסח [ע"ז סה ע"א ד"ה אמנם], באר יעקב טו, טז, כב, כו [בענין יין שרף], לימודי ה' מא ע"ד [לימוד ע], נידה לב [ע"א תוס'] ד"ה שתיה.

אלא אם חמץ הוא ענוש כרת, אכילה כתיבא ביה. וכתבו התוספות דאע"ג דהנאה הוא, מ"מ לית ביה כרת על ההנאה. ולפי זה מוכח דעל הנאת חמץ

10. וכן ביאר גם בתוס' הרא"ש.
11. כ"כ הרש"ש ביבמות שם, וע"ע בערוך לנר שם, במחנה אפרים על הרמב"ם הל' מאכ"א פ"ו הט"ז ובמנחת חינוך מצוה קמח אות יג.

12. כן מפורש בתוספתא [כריתות פ"ב הי"ב] ששיעור
13. ראה ישושים בחי' חת"ס וכתב סופר.
14. גם בחי' רעק"א הובא ספק זה, וגם הוא כיון להביא ראייה מתוס' הזה.

דעיקר איסורא מפורש, ורק למילף פרטי דינים, שפיר יש למילף במה מצינו. וע"ש בלימודי ה', ברית יעקב קלא ע"ד [יגל יעקב קונטרס אחרון].

ואלא חלב חיה להדיוט נבילה נמי אישתראי מליקה וכו'. והקשה בשער המלך ח"ב דף קלז ע"ג [הל' מאכ"א פ"ח ה"ו ד"ה וברוך אגב], דהרי עכ"פ חלב קיל טפי שהותר מכללו בחיה ועוף, ונבילה לא הותר מכללו אלא בעוף, וזה נקרא ג"כ הותר מכללו, כדאמרינן בפרק כל שעה [פסחים כג, ב] לר"ש, מה לחלב שכן הותר מכללו אצל חיה, תאמר בגיד שלא הותר מכללו אצל חיה. ועדיין קשה, דהרי גיד הותר מכללו אצל עוף, ובעל כרחך צ"ל דחלב הותר מכללו בחיה ובעוף, וגיד לא הותר מכללו אלא בעוף, ע"ש. ולענ"ד נראה דגיד לא מיקרי הותר מכללו אצל עוף, דהרי הטעם שאין לו כף, כמבואר בר"פ גיד הנשה [פט, ב], ואי אית ליה כף מיבעיא ליה לעיל. ומהאי טעמא נמי נראה דחלב לא מיקרי הותר מכללו אצל עוף, דהרי אין לו חלב, דדווקא חיה דאית לה חלב והתורה התירתו, אבל עוף דאין לו חלב פשיטא דלא מיקרי הותר מכללו.

כהנים משלחן גבוה קא זכו. עיין בריש פרק גיד הנשה במהרש"א ומ"ש שם.

מה להנך שכן ענוש כרת. עיין לימודי ה' יא ע"ב [לימוד יג].

הטמאים לאסור צירן. עיין ע"ז מ [ע"א תוס'] ד"ה מחלוקת.

מה התם עד דאיכא כזית, אף הכא עד דאיכא כזית. עיין לעיל דף קיב [ע"ב על תוס' ד"ה ורוטבן] דכתבתי שם, דהרב עדות ביעקב והרב סם חיים הבינו מהכא דבשרץ לא בעי כזית, רק חייב בכל שהוא לענין איסורא. ובאמת דעת רוב הפוסקים דדווקא לענין טומאה הוא כן, ואי הוה ילפינן מהני, הוה אמינא דאף לענין טומאה בעי כזית, ובאמת לענין טומאה לא בעי כזית, אבל ענין איסור אף בשרץ בעי כזית אם לא הוה בריה, דאז חייב בכל שהוא. ועיין יבמות קיד ומה שכתבו התוספות בד"ה שכן. ובחקרי לב ח"ג סימן ל"ח דבשמונה שרצים חייב בכעדשה, והכא בשמונה שרצים מיירי.

ועכ"פ משמע מסוגיא דהכא, דשיעור חלב הנמחה וכן חמץ הנמחה הוי בכזית כמו אם היה שלם¹⁵, ודלא כדעת הרב גינת וורדים בתשובה, והובא ג"כ בזרע אברהם, דכיון דנמחה ומשקה הוא שיעורו ברביעית. ועיין ברמב"ם בפרק י"ד מהלכות מאכלות אסורות ה"ט גבי חלב וחמץ שהמחה, אם שהה מתחילה ועד סוף כשיעור רביעית אין מצטרפין, ומשמע מזה

לרבות את השותה. אי הכי בחמה נמי. כללי שמואל שבתמים דעם דף ד ע"א.

וצריכי דאי כתב כו'. עיין בלימודי ה' דף ה ע"ב [לימוד ה] דהקשה, הא אין עונשין מן הדין, ואין לומר דגילוי מילתא בעלמא הוא, דא"כ לא שייך פירכא, ע"ש. והנה בעיקר הלימוד דנפש, נראה כי מחלוקת הראשונים הוא, דלפי מ"ש התוספות [ד"ה לרבות], עיקר קרא אתי, דאע"ג דבעלמא שתייה בכלל אכילה, מ"מ הכא כיון דעיקרו לאכילה קאי ואוכל הוא, הוה אמינא דשתייה לאו בכלל אכילה הוא, קמ"ל נפש דאף בזו שתייה בכלל אכילה. וכן הוא דעת הרמב"ם, שכתב בפרק ג' דהלכות אבות הטומאות [ה"י] דשתייה בכלל אכילה. ובלחם משנה [חומ"מ פ"א ה"א] הקשה, דהוה ליה למימר הטעם מנפש. ותירץ, דמנפש שמעינן דשתייה בכלל אכילה. ועיין במה שהקשה עליו בשו"ת הלכות דף מו ע"ד [הל' חלב שם]. ולענ"ד אין כאן קושיא, דכוונת הלחם משנה דמנפש שמעינן דאף שתייה כי האי בכלל אכילה.

והרא"ם בביאורו לסמ"ג דף קנג ע"ג [הלכות חמץ] כתב, כי נפש משמע כל דבר המיישב דעתו של אדם, כמו אם יש את נפשכם [בראשית כג, ח], אבל לא משום דשתייה בכלל אכילה. והתוספות בנידה דף לב [ע"א] ד"ה שתייה כתבו, דאי לאו נפש הוה אמינא דחלב מחוי לאו חלב מיקרי, קמ"ל דחלב מיקרי, ע"ש, והוא הדין לחמץ ונבילה נמי צ"ל הכי, דאשמעינן דחמץ מחוי חמץ מיקרי, ונבילה מחויה נבילה מיקרי. ואפשר כוונת התוספות דהכא ג"כ כמ"ש בנידה. ועכ"פ נראה דאין דעת התוספות בנידה כמ"ש הרא"ם, דהטעם הוא משום דמיישב דעתו של אדם, דכיון דהטעם הוא דמיישב דעתו של אדם, יהיה נקרא חלב או לא, עכ"פ חייבה התורה. ובתורת חיים כתב משום דהוה שלא כדרך הנאתן, ע"ש. והנה, אם נאמר כטעם הרא"ם משום דמיישב דעתו של אדם, אפשר לומר דלא הוי גילוי מילתא, דאע"ג דגלי בחדא דסגי בישוב דעתו של אדם, באידך לא נאמר. וכן אם נאמר דהלימוד דמחוי נקרא שמו עליו חלב ונבילה וחמץ, נמי אין למילף חדא מאידך בגילוי מילתא. ולדעת הרב תורת חיים דהוי שלא כדרך הנאתן, משמע בפסחים דאפשר למילף חד מחבריה אי לאו דהוה פירכא. אמנם דעת הרב תורת חיים אין נראה מסוגיא דפסחים, דא"כ הוי ליה למיחשב נמי התם הני דחייב עליהם שלא כדרך הנאתן אע"ג דאכילה כתיב ביה, ואדרבה מוכח התם דחמץ אינו חייב אלא בדרך הנאתם, ובעל כרחך צ"ל דהגמרא דהכא ס"ל כיון

15. וכן העלה כאן המהר"ץ חיות, ע"ש על תוד"ה לרבות.

בזה לעיל. ואפשר לומר דהגמרא קאמר צריכותא, דאפילו איסורא לא הוה שמעינן, וכ"כ בלימודי ה' דף מא ע"ד [לימוד ע]. ועיין באדמת קודש שם [ח"ב סי' י"ג], ועיין בארוכה זרע אמת פי"ד סימן [י"ב].

היכא דלאו איסור הבא מאליו מנלן. עיין בשונה הלכות דף מה [שם] דהקשה, דבלאו הכי לא הוי מצי למילף הקדש, דהוה אמרינן דיו לבוא מן הדין להיות כנדון ובעי דווקא כזית, והרי דין דהקדש אפילו בפרוטה ולא בעי כזית. ומה שכתב ללמוד משרצים יש לדחות, דהא שרצים גופייהו איסורן בכזית, ורק לענין טומאה הוא בכעדשה וכמו שכתבתי לעיל. וצ"ל דבאמת הוה הגמרא מצי למידחי הכי. ולפי זה מה שהוכיח הרב מוהר"ר צבי דלאו דווקא אם המחה גופו של חמץ, אלא אפילו משקין היוצאין מהן נמי דינא הכי, דהא משמע דאי לא הוה פירכא דאיסור הבא מאליו הוה ניחא, והרי אפילו בלאו הכי לא ניחא, דהתם הוה נמחה גוף של האיסור, והכא לא הוה אלא משקה היוצאין מהן. ולפי מה שכתבתי אין ראייה, דהרי בלאו הכי הוה הגמרא מצי למידחי בהקדש, וכקושית הרב שונה הלכות, וע"ש. ועיין במהרש"א שכתב כדברי הרב מוהר"ר צבי.

הביא ענבים ודרכן מנין. באר יעקב כו ע"ג, כז ע"ג [שם תשובה שניה].

גמרינן מביכורים. מנחות טו [ע"א תוס'] ד"ה לחם.

אלא גמר מתרומה. בכורות נד [ע"א תוס'] ד"ה ושני מינין.

מתרומה וחד מהנך או מביכורים וחד מהנך. עיין בשונה הלכות דף מה [שם] דהקשה, דא"כ הדרא קושיא לדוכתה, למה לי קראי בכל הני, דנלמוד נמי הכי, וליכא למפרך הפירכא דלעיל, ע"ש. וצ"ל דאפשר דאיכא פירכא אהנך דווקא, ולא אהנך דתני בברייתא, וע"ש בארוכה.

אין מביאין ביכורים. באר יעקב כו ע"ב [שם] לשון רש"י.

אין סופגין את הארבעים כו'. באר יעקב [שם], בבא קמא קא [ע"א תוס'] ד"ה ולא יצבע, ב"ב צו [ע"ב תוס'] ד"ה אחד שכר.

תוספות ד"ה הביא ענבים ודרכן. ומשמע מדברי התוספות דהיכא דכתיב אכילה, עדיף טפי דהוה שתייה בכלל, וזה סותר למה שכתבו לעיל [ד"ה לרבות] דבלא נפש לא מרבינן, אע"ג דשתייה בכלל אכילה. ותו קשה, דהרי בערלה כתיב אכילה, וא"כ למה לי למילף

דשיעורו ברביעית ולא בכזית, דאם שיעורן הוא בכזית, הוה ליה למימר אם שהה כשיעור אכילת פרס. ואפשר דאע"פ ששיעורן בכזית, מ"מ אם לא שהה כשיעור רביעית חייב, דאע"ג דבשאר איסורים דשיעורן בכזית הוה שיעור שהיה כדי אכילת פרס, שאני התם דרגילי אינשי למשהי בהכי ולא לשהות טפי, אלמא אע"ג דאוכל הן, כיון דבדרך שתייה אכל להו, דרך להשהות כדי שיעור רביעית, וכל שדרכו בכך חייב. ולפי זה מוכח דכל דבר אזלינן בתר דרכו, והאחרונים נחלקו בזה לענין ברכה אחרונה בקאפע. ועיין במשנה למלך פ"ג דהלכות ברכות הלכה י"ג, ועיין במרכבת המשנה מהר"א אלפאנדארי דף צג ע"ב [הל' חו"מ פ"א], ועיין בחקרי לב ח"ב דף קא [יו"ד סי' ע"א להל' תערובות]¹⁶.

תוספות ד"ה לרבות השותה. שער המים בסוף שיטתו לחולין.

תוספות ד"ה לחם עוני. ברית יעקב קמא [ליקוטים והשמטות ד"ה שוב שמעתין].

תוספות ד"ה אלא. [ברית יעקב] שם ע"ג.

תוספות ד"ה חלב. [ברית יעקב] שם.

תוספות ד"ה שכן. חקרי לב ח"ב סימן ל"ח, ועיין מה שכתבתי בגמרא.

דף קכ, ב. וליכתוב רחמנא בשרצים. באר יעקב כב ע"ג [בענין יין שרף].

והחדש. רש"י באר יעקב כא ע"ד [שם].

משקין היוצאין מהן כמותן. עיין מוהר"ר צבי [חכם צבי] סימן כ', אדמת קודש ח"ב דף לא [הל' יין נסך סי' י"ג], ובבאר יעקב בארוכה, שו"ת שב יעקב [שאלה ס"א], וכנסת יחזקאל. ועיין בפני יהושע בסדר נשים בפסק חדש בקונטרס אחרון בספ"ק דקידושין, ועיין קרית חנה נט ע"ג וע"ד [שאלה מ"ו], מרכבת המשנה ח"ב פ"י דמאכלות אסורות הכ"ב, יצחק ירנן ל ע"ג [הל' ברכות פ"ח ה"ו], ובקרבן אליצור דף קסה [ע"ז סה ע"א ד"ה אמנם].

משקין היוצאין מהן כמותן. עיין ברמב"ם פ"י מהלכות מאכלות אסורות [הכ"ב], ולדברי הכסף משנה הם כולן מדרבנן, אמנם בקרית ספר להמב"ט מפרש דמשקין הוי דאורייתא, אבל מלקי לא לקי. ובקרבן אליצור [שם] תמה, אם מדאורייתא הוא, למה לא לקי, ואי משום דיליף מבנין אב, א"כ לעיל דפריך צריכותא נימא דאיצטריך למלקות, אלא וודאי צ"ל דאע"ג דילפינן בבנין אב אפי' הכי לקי¹⁷, וכבר כתבתי

16. ועי' בס' תוספת יום הכפורים יומא פ, ב שדן בארוכה בזו השאלה, ומביא שם ראיות שונות, וכתב שהסתפקו כבר

בזה חכמים גדולים.

17. ועי' ישוב לרמב"ם בחי' כתב סופר למסכתין.

בשר שפלטתו סכין בפני עצמו מטמא, ולהכי תירצו דעכ"פ היה צריך למיתני מרטקא, לכן תני אלל דכולל שניהם.

עץ בעלמא הוא אליבא דר' יהודה לא פליגי כו'. וכתב רש"י לרבי יוחנן דהכי קאמר, באלל מרטקא מודינא לך דלא הוה בשר לענין נבילות, ע"ש. ואע"ג דרבי יהודה סבר יש בגידין בנותן טעם, וא"כ אמאי מודה לענין נבילות, י"ל דיש חילוק בין גיד הנשה לגידי צוואר, דהם עץ בעלמא כדאמר הגמרא. אבל קשה, אמאי לא פליג רבי יהודה בשאר גידין, דקתני במתניתין דאין מטמאין טומאת נבילות. ועיין ברמב"ם פ"ז דמאכלות אסורות [פ"ח ה"ו] שכתב, דאע"ג דהגידין של נבילה וטריפה אסורין, מ"מ אינו לוקה, וכתב הרב המגיד דלמדה מהך סוגיא דאין בהם טומאת נבילות, דאין בהם לאו דנבילה, וא"כ קשה לרבי יהודה דאמר יש בגידין בנותן טעם למה לא פליגי¹⁹. ועיין ביצה ז [ע"א] דכתב רש"י הטעם דטהור בגידין, משום דאין בגידין בנותן טעם. ובאמת לולא דברי רש"י בביצה היה מקום לומר, דדווקא בגיד הנשה ס"ל לרבי יהודה דיש בהם בנותן טעם, אבל בשאר גידין אין בהם בנותן טעם, אמנם לרש"י דכתב דבכל הגידין אין בהן בנותן טעם, קשה²⁰.

ואפשר לומר, דאע"ג דאית בהו בנותן טעם, אפי' הכי אינו חייב, דהא כתב הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ד הכ"ב] אע"פ שהם אסורים הרי זה פטור, ומשמע דאיסורא דאורייתא קאמר, ובעל כרחך דיש בו טעם קצת, דאי עץ בעלמא הוא, למה אסורים מדינא דאורייתא, אלא וודאי דיש בו טעם קצת, ואפי' הכי אין מטמאין, כיון דעכ"פ לא לקי, ומ"ש רש"י בביצה דאין בהם בנותן טעם, היינו בטעם גמור לא הוי. ועוד י"ל, דבאמת רבי יהודה פליג בשאר גידין, והתנא סמיך אדלעיל [צג, ב] שולח אדם ירך לנכרי דגיד הנשה בתוכו, מוכח דר"י ס"ל יש בגידין בנותן טעם, וכשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרו. ודכוותיה מצינו בסוף תמורה [לג, ב] דפליג ר"ש על חולין שנשחטו בעזרה, ולא הוזכר נמי דפליג על בשר בחלב ופטר חמור, וצ"ל דסמיך על מה שנזכר במקום אחר, והכי נמי נאמר כאן ברבי יהודה, אמנם בגידי הצוואר מודה רבי יהודה דעץ בעלמא הוא. ועיין בארוכה

מביכורים, הא מכח אכילה ידעינן. וצ"ל דאדרבה דהוה אמרינן דבכל הפירות כן הוא, ואיצטריך למילף דדווקא בזיתים וענבים ולא בשאר פירות. אמנם הרא"ש בפרק כיצד מברכין בסוגיא דצלף [לו, א] כתב, דבערלה אי לא הוה כתיב אכילה, הוה אמינא דבפשיטות דבערלה כל היוצא מהן כמותן דנקרא פרי, ורק השתא דכתיב אכילה צריך למילף מביכורים, וביכורים אע"ג דלא כתיב בהו אכילה אפ"ה צריך לימוד, דהוה ילפינן מערלה דכתיב אכילה, והשתא דאית לן לימוד בבכורים ילפינן ערלה מיניה.

ועיין ביצחק ירנן דף ל ע"ג [שם], שהקשה דלהרא"ש קשה מה שהקשה הרשב"א כאן, ע"ש¹⁸. ולא הבנתי דבריו, דאדרבה הרא"ש רצה לתרץ קושית הרשב"א, והביא ראיה מדלעיל, דבלא ריבוי דנפש כיון דכתיב אכילה הוה דווקא אכילה ולא משקה, ובעל כרחך ס"ל דאע"ג דשתיה בכלל אכילה, היינו דווקא בדברים שהן משקין מעצמותן, ולא על מה שיוצא מן האוכל דלהוי דינו כאוכל, זה לא שמענו משתיה בכלל אכילה. ועיין במעדני מלך שהקשה שם כקושית הרב יצחק ירנן דשתיה בכלל אכילה, ולפי מ"ש לא קשה מידי, ובמקום אחר הארכתי בזה, וכאן אין מקומו.

דף קכא. א. מאי אלל, רבי יוחנן אמר מרטקא. במשנה כתבו התוספות [ד"ה האלל] איכא דמפרש בגמרא אף מרטקא. ומהרש"א כתב בדפוס חדש מחקו "אף", ולא ידע למה, דהא מסקנת הגמרא כן הוא דאף מרטקא קאמר. ונראה הטעם דמחקו, דוודאי התוספות לא כתבו הך צריכותא לפי המסקנא, דאי לפי המסקנא, מאי הוצרכו לומר דאי תני גידין ולא אלל, הוה אמינא דמרטקא אפילו צרופי נמי לא מצטרף, דהא בלאו הכי הוצרך למיתני אלל משום בשר שפלטתו סכין, וא"כ בעל כרחך צ"ל, דכוונת התוספות לפי הוה אמינא דהוה דווקא מרטקא, למה לא קשה ליה למה תני כלל באלל, כיון דהוה בכלל גידים. מיהו י"ל, דלעולם התוספות אף לפי המסקנא הוקשה להם למה תני אלל דכולל תרווייהו, ליתני בפירוש בשר שפלטתו סכין דהשתא ליכא למיטעי, אמנם כיון דתני אלל איכא למימר דווקא מרטקא, אבל

19. עי' בראש יוסף לעיל פט, ב שנושא ונותן בקשר לגידים רכים הראויין לאכילה.

20. עי' שער המלך [מאכ"א פ"ח ה"ו] ובמנחת חינוך מצוה ח אות ב שמפלפלים בנידון זה.

18. דלדעת הרא"ש דכל מקום דכתיב אכילה הוה דוקא אכילה, קשה קושית הרשב"א גבי הא דתניא הטבל והחדש וכו' משקין היוצאין מהן מנ"ל, הא למ"ל קרא, הא בכל הני דלעיל לא איצטריך ליה קרא אלא משום דכתיב בהם אכילה.

מרכבת המשנה ח"ג פ"ט דמלכים הי"א, ועיין מ"ש לעיל בדף לג [ע"א].

ומפרכסת כו'. עיין לעיל ב [ע"ב תוס'] ד"ה ובמוקדשים.

שהה בה דרס בה מהו. מרכבת המשנה ח"ג פ"ג טומאת אוכלין הי"ד.

מהו שתציל על הבלועין שבתוכה. מרכבת המשנה ח"ג פ"כ טומאת מת ה"ג.

והרובעה חייב. ע"י לעיל עד [ע"ב תוס'] ד"ה למעוטי רובעו. ומדברי רש"י מוכח דדווקא ישראל בטמאה ונכרי בטהורה מיבעיא, והוא הדין הא דרובעו חייב נמי בהכי מיירי, אבל ישראל בטהורה אינו חייב אם רובעה, דהא מותרת באכילה. אבל הרמב"ם בפ"א דאיסורי ביאה [הי"ב] פסק בסתם דרובעה חייב²⁶. וכן גבי בלועים משמע נמי דבטהורה מיירי, לפי מה שפסק בפרק כ' טומאת מת [ה"ג], ובאמת לפי סוגיא דגמרא לא משמע, דהא קאמר דאינה מטמאה טומאת נבילות, ובטהורה ששחטה ישראל מאי טומאת נבילות שייך. ונראה דהרמב"ם מפרש שחט בה שנים או רוב שנים, הרי היא כחיה לכל דברים אף בטהורה²⁷, ולא כפירוש התוספות. ועיין מה שכתבתי בזה לעיל דף ל [ע"א ד"ה שחט].

תוספות ד"ה אביי אמר אינה מצלת כו'. אפשר לומר דרש"י לאו משום ספיקא קאמר, דהא וודאי אינה מטמאה טומאת נבילות ולא ספק הוא, דאי הוה ספיקא הוה מטמאה מספק, ולכן הרובעה חייב²⁸. ומ"ש רש"י לחומרא, היינו דרבנן החמירו לטמאות טומאת אוכלין²⁹. ועיין מ"ש בבית יעקב שאלה קי"ח, ודבריו תמוהים, כמ"ש במקום שמואל דף קג [תשובה צ"ה].

דף קכב, א. ואמר רב הונא והוא שכנסו. מרכבת המשנה ח"ג פ"א דאבות הטומאה ה"ח.

וכולן שעובדן או שהלך בהם כדי עבודה. עיין זבחים צג [ע"ב תוס'] ד"ה מנין לרבות.

דבר תורה עור אדם שעובדו טהור. וכתבו התוספות דגזעו מחליף, ולא הוי דומיא דעצם. כן מבואר שם בנדה [נה, א] להך לישנא דעולא, אבל

בשער המלך ח"ב דף קלו, קלז [הל' מאכ"א פ"ח ה"ו], ובמרכבת המשנה ח"ג בפ"א דאבות הטומאות ה"ח.

שונין, ישראל בטמאה כו'. מרכבת המשנה ח"ג פ"ג טומאת אוכלין ה"ד, וע"י לעיל לה [ע"ב תוס'] ד"ה דם המת.

נבלת עוף טהור צריכה מחשבה. וכתב רש"י לקבל טומאה מן השרץ, וכן כתב רש"י בבכורות דף י [ע"א]. אמנם בנדה נ [ע"ב] כתב רש"י כיון דחישב אליה טמאה מאיליה אע"ג דלא נגעו בטומאה, וכן מוכח בגמרא שם²¹, וכבר הוקשה זה לחכם אחד בספר דברי דוד סימן ט'²², ומ"ש לתרץ בזה הוא דחוק. אמנם כבר כתבתי שם, כי רש"י ס"ל דהוא מחלוקת בגמרא אם צריכה לקבל טומאה ממקום אחר או לא²³, וכן דעת הראב"ד בפ"ג דאבות הטומאה [ה"ג] דפלוגתא, ודרכו של רש"י היכא דפלוגתא הוא, לכתוב פעמים הכי ופעמים הכי. ועיין מ"ש בזבחים קה [ע"ב ד"ה והא קתני]²⁴.

תוספות ד"ה והדר מייתי לה. באר יעקב טו [ע"ב], טז [תשובה בענין יין שרף].

תוספות ד"ה מרטקא כו'. ע"ש בזבחים, דשם כתבו דשפיר י"ל דהתם היינו בשר דפלטתו סכין כשחותך המוראה. ובוודאי התוספות דהתם לא ניחא להו בתירוצם דהכא, דהא משמע למאן דאמר בשר שפלטתו סכין, דדווקא בקרא אמרינן דהוא מרטקא, אבל במשנה לא אמרינן הכי, ומ"ש מהרש"א אינו מספיק. ועוד נראה, דהתם אזלי בשיטת רש"י דהוא גידי הצואר, וא"כ אין תירוצם דכאן מספיק, דהא ליכא בעוף גידי צואר, ועיין מה שכתבתי שם. ולהרמב"ם [הל' פסולי המוקדשין פ"ד ה"ז] כפי מה שפירש במוראה²⁵, שפיר י"ל דמיירי התם בבהמה. ועיין בזרע יצחק [רעג ע"ב – חולין] שהגיה בלשון התוספות, ולכוונו עם דברי התוספות דהתם, אמנם לפי זה לשון התוספות דכאן אינו מכוון.

דף קכא, ב. תוספות ד"ה הואיל ויכול לגוררה. מעשה חייא דף סא ע"ד [חי' חולין].

ישראל ששחט בהמה טמאה לעובד כוכבים.

21. כן השיג בתוס' הרא"ש פה על רש"י, דמיד שחשב עליו ועשאו אוכל מיד מטמא אוכלין במגע בלי נגיעת שרץ.
22. גם בגליון הש"ס בזבחים קה, ב העיר על הסתירה בפרש"י, ובחידושו האריך ליישבם.
23. דהיינו אם אמרינן דלא בעי הכשר כלל, או הכשר מים לא בעי אבל הכשר שרץ בעי.
24. גם בנדה ובכורות כתב רבינו דברים אלו.
25. דהוא הקרום הדק הרבך בעור ומבדיל בינו ובין הבשר.

אינו ראוי לאכילה.
26. ע"י רש"ש.
27. וכן דקדק גם החת"ס בחידושו בשיטת הרמב"ם, וע"י מהרש"א.
28. וכן כתב גם תוס' הרא"ש בשיטת רש"י דבעצם חיה היא, אלא שאביי מחמיר שאינה מצלת כיון דמטמאה טומאת אוכלין, ומיהו הנוגע בכלים שבתוכה ונכנס למקדש פטור.
29. וכיון לזה גם היעב"ץ.

עוד הקשה מהרי"ק שם, דאיך אפשר לומר דהלכה למעשה שאל, דהרי כולנו טמאי מתים ואין לנו אפר פרה במה לטהר. ותירץ, דבימי האמוראים היה להם אפר פרה, כדאמרין [חגיגה כה, א] חבריא מדכן בגלילא. ואפשר לומר דנפק"מ המכניס עור הראש של עגל הרך למקדש בזמן הזה, אם צריך כפרה או לאו, דאם הוא כבשר צריך כפרה, ואם אינו כבשר א"כ אינו צריך כפרה, ומיירי כגון שלא נכנס הוא אלא זרקו. ועיין בסוף עירובין [קד, ב] המכניס שרץ למקדש.

אל תקניטני, בלשון יחיד אני שונה אותה. דברי אמת בקונטרסים דף יב ע"ד [קוני' שני], ודף צה ע"א [קוני' ותשיעי], מרן מהרי"ק בכלליו בדף קי ע"ב, ועיין קהלת יעקב בדרשות לה ע"ב, ועיין מ"ש לעיל בפרק אלו טריפות [נה, ב].

להביא עור של בית הבושת. מדברי הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ד הכ"א] נראה דדווקא עור הראש ועור הפרסות יחידה היא, אבל שארי השנויים במשנתנו לאו יחידה היא ודינם כבשר³². אמנם לגבי מחשבת פיגול פסק הרמב"ם [הל' פסוה"מ פ"ד ה"ז] דעור בית הבושת לא הוי כבשר, וכבר עמדו האחרונים על זה, דמ"ש לענין טומאה דהוה כבשר, ולענין מחשבת קדשים לא הוה כבשר, ועיין בקהלת יעקב שם.

תוספות ד"ה למינהו הפסיק הענין. תימה דאמר לעיל כו', דפסוק אחד הוא לפירוש הקונטרס. לכאורה קשה, דמאי צריכין להביא דפסוק אחד הוא לפירוש הקונטרס, דפשיטא דזיל קרי בי רב הוא דפסוק אחד הוא. ונראה כוונתם, דלולא פירוש הקונטרס הייתי אומר דלאו פסוק אחד הוא, אלא לימוד אחר הוא, וכמ"ש התוספות לקמן דף קכו ע"ב ד"ה בנבלתה, דטמאים טובא כתיבי התם, אבל לפירוש הקונטרס דפסוק אחד הוא קשה. ועיין בתורת חיים [סז ע"ב].

דף קכג, א. כדי אחיזה טפח. בגמרא מפרש דהוא טפח כפול. ועיין בראש השנה [כו, ב] גבי שופר דהוא טפח. וצ"ל דהכל לפי הענין, והכא נמי טפח הוא, אלא דהוא כפול, ולהכי נקט טפח כפול, כיון דבשאר מקומות שיעורו טפח.

עשה, חזר בו כדאיתא לעיל הא הדר ביה ר' יוחנן לגבי ריש לקיש.

32. כ"כ גם הלחם משנה [מאכ"א פ"ד הכ"א] והים של שלמה [סי' ד].

ללשון שני דדווקא בעיבדו טמא מכח הך גזירה, אבל בלא עיבדו טמא מדאורייתא, צ"ל דעור אין גזעו מחליף, וכן מבואר שם בנידה. אמנם התוי"ט כתב בשם התוספות דעור האדם טמא דאין גזעו מחליף, ובאמת התוספות לא כתבו³⁰, ואי משום דמ"מ לא מוכח, הא עכ"פ לא היה לו לכתוב כן בשם התוספות, אלא היה לו להביא מגמרא דנידה, וכבר השיג עליו כן בספר בית דוד.

שמא יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחין. עיין זבחים עא [ע"ב תוס'] ד"ה ובטריפה, סנהדרין מה [ע"א תוס'] ד"ה משמשין.

דף קכב, ב. ת"ש רבי יוחנן אמר כל זמן שיונק, ואם איתא והוא שיונק מיבעי ליה. עיין בש"ך סימן ל"ט סק"ח לענין מיעוץ הסרכות, דכתב רמ"א עגלים הרכים, שהביא בשם הב"ח דדקדק רמ"א לכתוב כן דבעינן עגל הרך, דהיינו בן שנתו והוא יונק, וכרבי יוחנן דקיימ"ל כוותיה. וקשה, הא רבי יוחנן כל זמן שהוא יונק קאמר, ולא בעי בן שנתו, ואפילו לאחר שנתו נמי לרבי יוחנן מיקרי עגל הרך. ושוב ראיתי שהפר"ח השיג על הב"ח, ועיין שמלה חדשה, וש"ת גאוני בתראי סימן ל"א.

בעא מיניה ר"ל מר' יוחנן, עור הראש של עגל הרך מהו שיטמא. וכתבו התוספות על מעשה היה שואל איך הלכה, דמתניתין הוה ידע דהא פריך מיניה. ומרן מהרי"ק בכלליו [אות תק"ד, מהדו' חדשה] הקשה, דעדיין קשה אפילו על מעשה שהיה, מאי מספקא ליה, דמסתמא הלכה כמשנה, ואם נאמר דידע מרבי יוחנן היה דוחה משנה זו מהלכה ורצה לעמוד על דעתו, וכן תירץ באמת המהרי"ק³¹, א"כ לא צריכין לומר דע"י מעשה הוה, וכן כתב מהרי"ק באמת לפי תירוצו, דלא צריכין לומר דע"י מעשה היה. ונראה דהתוספות ס"ל דאי לא הוה הלכה למעשה, רק ששאל לו אם הלכה כמשנה, א"כ הוה ליה למשאל בהאי לישנא, מתניתין הלכה היא או לא, דהרי מלשון זה משמע דלא ידע מתניתין, לכן כתבו מדשאל בלשון זה וודאי הלכה למעשה הוה, ולכן שאל בלשון זה, ומ"מ וודאי ידע ר"ל נמי דיש חולקים, ולהכי שאל אם הלכה כן.

30. ברם נמצא בתוס' הרא"ש כאן.

31. אמנם כן תירץ גם התוס' הרא"ש כיישוב לקושיא נוספת, וז"ל: ומיהו לפי קושיא זו ניחא הכל, כבר ידע ריש לקיש דעת ר' יוחנן, ושאל ממנו לידע אם חזר בו, וכן

והתם הטעם בכלים דחזרו לטומאתן ישנה הוא, שמא לא יקבנה בכדי טהרתה (כי הערב שמש לא בעי בטומאה דרבנן), אלמא אף בטומאה דרבנן גזרינן כן, ע"ש בארוכה. ולענ"ד לאו כל הכלים שווים, דוודאי הקריעה בטלית והפשטה בעור דבר נקל הוא לעשות ובלי טורח, ולכן בטומאה דרבנן לא גזרינן, אבל גבי כלי מתכת, הריתוך והנקיבה דבר קשה וטורח מרובה, ולהכי שפיר מיבעיא ליה אי גזרינן.

דף קכד, א. אמר ליה רבא ואימא מדרבנן כו'. כלומר אדמקשת מרבי מאיר תסייע מדרבנן. והרוצה שלא יבוא תנורו לידי טומאה. בתולדות יצחק [קעד ע"ג] דקדק דשלא יבוא לידי טומאה מאן דכר שמיה, והרי לא נזכר במתניתין אלא תנור שנטמא. ותירץ, כיון דתני כיצד מטהרין אותו והוא מיותר, דלא הוה ליה למימר אלא תנור שנטמא חולקו, ופשיטא דהוא לטהר, ע"ש. ולענ"ד האי דיוקא ליתא, דאי הוה תני תנור שנטמא חולקו, הוה משמע דלא סגי בלאו הכי דצריך לעשות כן, והרי לאו חיובא הוא לעשות כן, אע"ג דאפשר לומר דאסור להשהות כלים טמאים בתוך ביתו, שלא יבוא בהם לידי תקלה ולטמא טהרות, מ"מ הרי יכול לנתון לגמרי עד שלא יהיה ראוי, וכדמשמע פשטא דקרא תנור וכירים יותן, ואי הוה תני חולקו, הוה משמע דלא סגי בלאו הכי, ואינו רשאי לנתון לגמרי משום בל תשחית. ולעיקר הקושיא לענ"ד לא קשיא, דהוה כמו חסורי מחסרא, וכן מצינו כמה פעמים בש"ס.

ובעיקר הך שמעתא דקדק מהרש"א, דלפי האמת קשה לרבי יוחנן³⁵. ועיין בר"ש בכלים דהביא ב' פירושים, דבפירוש הראשון כתב דעד שיהיה בארץ קאי על הטפלה, ובפירוש השני כתב דאחולקו קאי, דצריך לחלק עד שיהיה בארץ דלא חלים, וניחא דפליג רבי מאיר דלא חייש לחלים. ולפי פירושו האחרון היה נראה דפליגי רבי מאיר ורבנן בפלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש, ורבי יוחנן סבר כרבי מאיר, ובוודאי לא מסתבר כן, דרבי יוחנן כרבי מאיר וריש לקיש כרבנן, דהא בכל מקום הלכתא כרבי יוחנן לגבי ריש לקיש. ונראה וודאי לפי האמת לא דמי כלל, דעור לא נתחבר עדיין, אבל תנור הא חלים, ורק רבי ירמיה דהכא היה סובר דתנור וטלית שווים הם, כיון דאין יכול התנור לעמוד, והוקשה לו מרבי מאיר, או דמכל שכן פריך, כיון דאפילו בתנור לא חשש רבי מאיר וחלים, מכל

תנן התם טלית שהתחיל בה לקורעה. עיין משנה למלך פרק כ"ג דכלים הי"א, עיין זבחים צד [ע"ב תוס'] ד"ה ל"ש.

שוב אינו חיבור וטהורה. עיין בארוכה ברש"י, וכוונתו דהכא מיירי בשלא נטמאת במדרס, דאילו היתה נטמאת במדרס היתה עדיין טמאה טומאת מגע, אלא הכא מיירי שנטמאת הך טומאת מגע. ומה שכתב רש"י בסוף דבריו אבל הכא דחד שמא הוא, דכולה טומאה דשלשה על שלשה הוא ט"ס, וצ"ל שלש על שלש, דשלשה על שלשה היינו טומאת מדרס, אלא שלש על שלש היינו טומאת מגע, וכן העתיק הרשב"א, וכן כתב בזרע יצחק לעיל בדף עג ובסוף המסכתא, וכן כתב במשנה למלך [שם]³³.

שמא יאמרו טבילה בת יומא עולה. וכתב רש"י דעל כרחק בלא הוטבלו מיירי, ומשתמש בהן למחרת יום טומאתן, דשפיר יאמרו שהטבילין אתמול. ומהרש"א כתב דלא היה צריך לכך, דשפיר יש לומר בלא הוטבלו קורע ומשתמש מיד דטומאה לא ידיע, וא"כ לא יאמרו שהטבילה בת יומא עולה, אלא יאמרו שלא נטמאו כלל, אבל טבילה ידוע הוא ושפיר יאמרו, ע"ש. ולענ"ד שפיר כתב רש"י, דהרי בהך סוגיא דשבת דף טז [ע"ב] גבי כלים שריתכן, לא מיירי כלל בהטבילין ואפי' הכי גזרינן, שמע מינה דטומאה נמי מידע ידיע, ואיכא למיגזר וכמו שפירש רש"י, ויש לתמוה על מהרש"א איך לא נזכר מהגמרא דשם. ועיין בהרשב"א והר"ן³⁴ בחידושיהם שהסכימו לפירוש רש"י, והביאו הך גמרא דשבת.

דף קכג, ב. עולת העוף לרבי אלעזר בן שמעון לגזר. ע"י לעיל כא [ע"ב תוס'] ד"ה מה חטאת ומה שכתבתי שם, ועיין זבחים סה [ע"ב תוס'] ד"ה ורבי אלעזר בר"ש.

ל"ש אלא שלא שירי בה כדי מעפורת כו'. מרכבת המשנה ח"א פרק י"ב דכלים ופרק כ"ג הי"א. תוספות ד"ה דילמא לא אתי למעבד אלא כדי אחיזה. מרכבת המשנה ח"א פי"ב דכלים ה"ט. וראיתי לו שהקשה, מסוגיא זו מוכח דדווקא בטומאה דאורייתא גזרינן שמא לא יקרע כדי טהרתו, אבל בטומאה דרבנן לא גזרינן, ואילו בעבודה זרה דף נב [ע"א] מיבעיא ליה ברייתך כלי לעכו"ם, ומסיק הגמרא חדא מגו חדא קמיבעיא ליה בטומאה דרבנן, כגון כלים שנטמאו במשקין אי חזרו לטומאתן הישנה,

33. וכן תוקן בהגהות מהר"ב רנשבורג.

34. וכן הרמב"ן.

35. שלכאורה היה לרבא להקשות על רבי יוחנן

מדברי רבנן שסוברים שהתנור נשאר בטומאתו מחמת שהוא חלים, ולא רק להביאם כהוכחה לשיטת ריש לקיש.

ולא בפ"א דאבות הטומאה. ועיין זבחים קה [ע"ב תוס'] ד"ה חיבורי אוכלין.

דף קכד, ב. לא שנו אלא מאחריו. לשון רש"י עיין בתולדות יצחק [קעה ע"ג].

רבי ישמעאל ורבי דוסא בן הרכינס אמרו דבר אחד. עיין בתוספות בבא קמא דף סט [ע"ב] ד"ה ה"א צנועין דהקשו, הא לא אמרו דבר אחד דפליגי במשא, דרבי דוסא מטהר לגמרי אף במשא, ורבי ישמעאל מטמא במשא. וע"ש דתירצו בחדא תירוצא דלא בעי דבר אחד ממש, ועוד תירצו תירוץ אחד דלא פליגי, ע"ש.

אמר עולא שני חצאי זיתים. ע"ש בתוספות בבא קמא דף סט [ע"ב] אי חולק על הא דלעיל, דרבי דוסא ורבי ישמעאל אמרו דבר אחד או לא.

אטו נושא לאו מסיט הוא. נידה נה [ע"א תוס'] ד"ה אבן מסמא.

קולית המת וקולית המוקדשים הנוגע בהן בין סתומין בין נקובים. וכתב במגילת ספר לאוין [קס] דף קע בשם התוספות הרא"ש, במת ומוקדשים אין חידוש בסתומים יותר מבנקובים, כיון דהעצם עצמו מטמא, אלא אגב דבעי ליפלוגי בנבילה ושרץ בין נקובים לסתומים, נקט נמי הכא בין נקובים בין סתומים. אי נמי איכא למימר משום מוקדשין נקטה, דאי לא תני אלא סתם הנוגע בהם טמא, הוה אמינא עצם דמוקדשין מטמא משום שומר ובנקוב, דלא עדיפא טומאה דרבנן בנותר מטומאה דאורייתא, ולא הוה אמינא משום ששימשו נותר, עכ"ל³⁸. אמנם מלשון הרמב"ם בפ"ח מהלכות אבות הטומאות ה"ד לא משמע כן, שכתב, קולית הפיגול או הנותר אע"פ שהיא סתומה כו', ע"ש, ומשמע דזה הוא הרבותא. ועיין בארוכה במגילת ספר לאוין [שם] מה שכתב על דברי הרמב"ם ובסוגיא.

דף קכה, א. הנוגע בכחצי זית ומאהיל על חצי זית. מרכבת המשנה ח"ג פ"ד טומאת מת ה"ח.

תוספות ד"ה אי הכי מוקדשים כו'. אלא כיון דבמת איירי דליכא שיעור, מוקדשין אמאי. וכתב בזרע יצחק [רעד ע"א] דכאן הוא סוף הדיבור, ומתחיל דיבור אחר אמר רב מרי³⁹.

ובמה שתירצו התוספות, דממתניתין לא שמעינן אלא שיש בהם עדיין מוח, ורב מרי אשמעינן אע"ג

שכן בעור. ואף רבנן י"ל, דדווקא בתנור פליגי, אבל בעור מודים רבנן דלא אמרינן חלים. ורבא השיבו דאפי' הכי יש לסייע מרבנן, ויש לומר דרבנן דחיישי לחלים, אפילו בטלית חוששין לחלים, כדי דלא להוי ריש לקיש כתנאי, מוקי לה בתנור מעיקרא כדי שלא יטמא. אמנם לרבי יוחנן שפיר י"ל, דדווקא בעור כיון דלא נתחבר אמרינן לא חלים, אבל בתנור דהוא מחובר אמרינן שפיר חלים, אבל רבי מאיר חולק וסובר דאפילו בתנור לא חיישינן לחלים, וא"כ רבי יוחנן ככולי עלמא הוא גבי עור. אמנם לא ידעתי לפירוש הראשון שכתב הר"ש דעל הטפלה קאי, דצריך שיהיה עד הארץ, למה לא נאמר נמי דפליגי בהא, אי חיישינן לחלים או לא, דהרי הטפלה אם אינו מגיע לארץ מחברו וחלים הוא. ועיין מה שכתבתי בכלים [פ"ה מ"ז בד"ה עד שיהיה בארץ]³⁶.

וכמה כל שהוא, אמרי דבי רבי ינאי טפח. תולדות יצחק [קעד ע"ד], ועיין בבא בתרא קנ [ע"א תוס'] ד"ה ואידי.

לא קשיא, הא בתנורא בר תשעה הא בתנורא בר שבעה. רש"י ותוספות פירשו לקולא, והתוספות בנידה דף כו [ע"ב ד"ה תחילתו] כתבו בשם רש"י כאן להיפך, ועיין שם בתוספות ובתולדות יצחק [שם] בארוכה.

עור שיש עליו כזית בשר כו'. היה עליו כשני חצאי זיתים, עיין זבחים קה [ע"ב תוס'] ד"ה חיבורי אוכלין.

שני חצאי זיתים שתחבן בקיסם והסיטן. וכתבו התוספות בלא תחובים ונגע בהן דטמא, דאי לאו הכי, הרי אינו בא לכלל מגע, וג"כ לא בא לכלל משא. ועיין בכורות כג [ע"א תוס'] ד"ה נבילה דנראה דלא ברירא להו זה כל כך, ע"ש. גם בתוי"ט כתב, דהרמב"ם בפ"א דאבות הטומאות [ה"ב] חולק על זה, וס"ל דלא מטמא, דחיבורי אדם אינו חיבור, וכך כתב בקרבן אהרן. והכסף משנה הקשה עליו קושית התוספות, דהרי לא בא לכלל מגע, ותירץ, דבעור דווקא אמרינן הכי, ע"ש, וכן נראה קצת מהתוספות שם בבכורות, דדווקא בקוליות ובעור אמרינן הכי. ועיין בזרע יצחק [רעד ע"ד] שכתב דגם דעת הרמב"ם כדעת התוספות, והרמב"ם לא מיירי אלא בנגע מצד האחד, אבל בנגע משני צדדים גם הרמב"ם מודה דטמא, ע"ש³⁷. ובאמת לא מצאתי גילוי לזה ברמב"ם, לא בפ"ד טומאת מת דכתב האי דינא דחיבורי אדם,

36. ושם מציין לעיין גם במה שכתב כאן.

37. לתירוץ זה ברמב"ם כיוונו גם הרש"ש והתורת חיים.

38. צ"ע דאם מטמא רק כשהוא נקוב, א"כ הו"ל

למיתני בהדי קולית נבילה והשרץ.

39. וכ"כ מהר"ם.

רש"י הנוגע כנגד הנקב טמא, שהרי מאהיל על המת, וא"כ בעל כרחך כשהמת תחתיו קמיירי, דאם הוא מן הצד, לא יצדק שהרי מאהיל על המת, דהרי אינו מאהיל על המת. ועוד קשה, דמשמע דרישא בכל ענין מיירי דלעולם חוצץ, וא"כ אף הסיפא בזה הענין מיירי דלעולם דווקא במת מתחתיו. ועיין בארוכה בזה בסמא דחיי חיו"ד סימן י"ט, ובמכתם לדוד מהרד"ף דף קלט הראשון [יו"ד סי' ג"א], ובאדמת קודש ח"א דף נו [יו"ד סי' כ"ב], ובסוף ספר חזון נחום טהרות. טומאה טמונה אינה בוקעת. מרכבת המשנה פרק כה דטומאת מת ה"ז.
תיבת המגדל שיש בה פותח טפח. עיין ב"ב ק [ע"ב תוס' ד"ה ורומן].

דף קכו, א. רבי יוסי מטהר אהייא, אילימא אסיפא. אדמת קודש ח"א נד ע"ג [יו"ד סי' כ"ב].
תוספות ד"ה אם יש בצוארו. עיין בארוכה עדות ביהוסף חדש סימן י"א.

דף קכו, ב. וגולל ודופק. סוכה כג [ע"א תוס' ד"ה ולא גולל].
מחוסר נקיבה כמחוסר מעשה דמי. שבת פד [ע"ב תוס' ד"ה שטהורים, בבא קמא כה [ע"ב תוס' ד"ה ומה פכין].

וכמה נקיבתה כחוט השערה. שאפשר שיגע בחוט השערה, אע"ג דקיימ"ל דשיעור שרץ לטמא הוא בכעדשה, וכמו דאמרינן בנזיר דף נב עד שיגע במקצתו שהוא בכולה, הוי אומר בכעדשה, היינו דבעי שיהיה שיעור השרץ בכעדשה, ואז אם נגע בו אפילו רק בחוט השערה טמא, ואין זה חידוש בשרץ, דאף בכל הטומאות כן הוא, אף דבעי כזית, לא בעינן שיגע בכל השיעור של הזית, אלא אפילו לא נגע אלא בכל שהוא מן הזית טמא, דהרי עכ"פ נגע בטומאה שיש בו שיעור, וכן אם נגע בזב או בזבה, אטו מי בעינן שיגע בכולה, וא"כ בזה אין שרץ חמור משאר טומאות רק בענין השיעור, בזה חמור השרץ משאר טומאות דבעי כזית, והשרץ סגי בכעדשה. וראיתי להרב חקרי לב בח"ב דף נו [יו"ד סי' ל"ז להל' מליחה], שכתב להקשות על הרמב"ם [הל' מאכ"א פ"ב ה"ז], שכתב דשיעור איסורן של שמונה שרצים הוא בכעדשה כשיעור טומאתן, דלמה הוצרך בכעדשה, דהרי שיעורן בכל שהוא. ולענ"ד לא קשיא, דדווקא מה דשרץ חמור משאר טומאות, להכי מחמירינן נמי באיסורו, אבל במה שהוא מטמא בנגיעה כל שהוא, בזה לא חמיר

דאין בהם עכשיו מוח, ועיין במשנה למלך פרק י' דקרבן פסח [ה"ב], דכתב דלא יכול ליישב לפי זה הסוגיא דפסחים [פג, א], דפריך ונתברינהו ונחלצינהו, וכן בסוף הגמרא דקאמר אלא פשיטא דאית בהם מוח, וא"כ על כרחך איירי דיש בהם מוח עכשיו, דאי לא, אף עצמות הפסח אין בהם משום שבירת עצם, כל שאין בהם מוח עכשיו. וכבר כתבתי שם בפסחים, דאדרבה משם מוכח כדברי התוספות, דמיירי דעכשיו אין בהם מוח, דאם לא כן, עדיין קשה נתברינהו ונחלצינהו למוח, דהשתא אין בעצמות מוח ויכולין לזרקן, אלא וודאי אף דנחלץ המוח מהם עדיין אין יכולין לזרקן, כיון ששימשו כבר נותר. וזה הכרח הגמרא עצמו, עד שיש לתמוה על התוספות בסוף הדיבור, שכתבו דאית בהו היינו שהיה בהם, דפשיטא הוא. וכן מה שהביא רביא ממה שאמרו שם בסוף הסוגיא אלא דאית ביה מוח, נמי לא קשיא מידי, וכמו שכתבתי שם בפסחים⁴⁰. וכבר כתבתי שם דלענ"ד דברים אלו שבמשנה לאו מתורתו של המחבר משנה למלך הם, ושכן מצאתי בספר שמן המור בחאו"ח סימן א' וסימן ו', שתמה על דברים אלו שבמשנה למלך וכמ"ש. ועיין מ"ש בחק נתן [כאן], ובמגילת ספר לאוין [קס] דף קע, ודברים ההמה ג"כ לאו מתורתו של המחבר מגילת ספר. ועיין מה שכתב המגיה בספר בני דוד דף צב [בהשמטות להל' קרבן פסח], ונראה שהוא ג"כ המגיה בספר מגילת ספר. וע"ש בדף קע ע"ג שהוא תמה ג"כ על התוספות, שכתבו ובפסחים דבעי לאתויי מעצמות פסח, דקאמר אלא לאו דאית בהו מוח, היינו שהיה בהם מוח כבר, דמאי הוצרך לכתוב זה, דזה מושכל ראשון ובתכלית הפשיטות, והוא ג"כ דלא כמ"ש בספר משנה למלך. ועיין מרכבת המשנה ח"ג פ"ה דטומאת אוכלין ה"טו, ופ"י דקרבן פסח ה"ב, ופ"ט דפסולי המוקדשין ה"ט, ברית יעקב קכו ע"א [יגל יעקב ק"א סי' ב' ד"ה ומה שתמה].

דף קכה, ב. חבילי מטה וסריגי חלונות כו' כנגד הנקב. הרא"ש בפירושו לאהלות פרק ח' על משנה ואלו חוצצין השריגים שבחלונות, כתב דהא דחוצצין היינו בטומאה מן הצד, כגון שפרוסין על ארובה שבין בית לעליה, ואין הטומאה תחת הארובה, אבל אם פרוסה כנגד המת, הא תניא בהעור והרוטב הנוגע כנגד הנקב טמא, שלא כנגד הנקב טהור, עכ"ל, ומוכח דאם הטומאה כנגד הנקב, ס"ל דיוצאת אפילו בפחות מפותח טפח. ומדברי רש"י לא משמע הכי, שהרי כתב

40. ראה בחי' כתב סופר שמציין גם הוא לדברי רבינו ביד דוד בפסחים, ומה שהוא בעצמו מבאר בכוננת תוס'.

דמעשה ניסים הוא, כי בדרך הטבע אי אפשר, לכן לא הביאו הרמב"ם, וס"ל דלמינהו קאי על מינים הרבה דצב, דאפשר יש בו כמה מינים. תוספות ד"ה תלמוד לומר בשרץ. הליכות אלי דף כה [שם].

דף קכו, ב. תאנים שצמקו באיביהן. עי' לקמן קכח [ע"ב תוס'] ד"ה כרבי יהודה.

והתולש מהן בשבת חייב. עיין ברמב"ם פ"ח מהלכות שבת ה"ד שכתב, תאנים שיבשו באיביהן וכן אילן שיבשו פירותיו בו, חייב אע"פ שהם כעקורים לענין טומאה. ויש לדקדק עליו, דמאי חילק בין תאנים שצמקו באיביהם, ובין אילן שיבשו פירותיו בו, דהיינו הך. ובבני יעקב דקדק בדף קכה ע"ג [מאמר ז' כתיבת גיטין ושטרות] דהוה ליה למימר דין אילן שיבש ובו פירות, כמ"ש בפ"ב דטומאת אוכלין [ה"ד], ומה שתירץ אינו מעלה ארוכה. ומדברי הרב המגיד שכתב "תאנים שיבשו מימרא בהעור והרוטב בו, וגם האילן נזכר שם בסוגיא", משמע דכוונת הרמב"ם לאילן שיבש, והיינו דין אילן שנפשח, וס"ל להרמב"ם דהוה כמו יבש, דאי אפירות קאי, מה הלשון אומרת "וגם האילן נזכר שם", פשיטא דהיינו תאנים, ומאי שנא תאנים משאר פירות. ושוב נדפס חיים שאל ח"ב, ובסוף הספר נדפסו תשובות מהר"י קורקוס, ובסימן ג' כתב כי צ"ל בהרמב"ם וכן אילן שיבש ופירותיו בו, וכתב כי הרמב"ם גריס בברייתא דאילן שנפשח יבש הרי הן כמחוברין, ויבש על האילן קאי ולא על הפירות, ע"ש בארוכה. ובוודאי נראו דבריו נכונים, דהרב המגיד הוה ליה כן הגירסא בהרמב"ם וכמו שכתבתי. ושוב ראיתי ברדב"ז דפוס ויניציא בלשונות הרמב"ם, דגם הוא כתב דהרמב"ם גורס בברייתא יבש במקום יבשו, אבל ברמב"ם לא שינה הגירסא. ועיין בפרי חדש במים חיים דף יו, ובתורת חיים, ועיין שבת דף קג [ע"ב תוס'] ד"ה במחובר, ובעירובין דף ק ע"ב, ועיין בני יעקב שם בדף קכה, ובהגהותיו בפרק ב' דטומאת אוכלין דף רלד ע"ב⁴².

קצצן ויבשן סלקא דעתך, עץ בעלמא הוא ואמר רבי יצחק. עיין בתולדות יצחק [קעה ע"ד] דנתקשה, למה הוצרך הגמרא להביא הך דרבי יצחק, והלא מדידה לא קשיא כלל, וע"ש שנדחק בזה. ולענ"ד הדבר פשוט, משום דלכאורה הברייטא תמוה, דאיך אפשר לומר קצצן ויבשן, וא"כ נאמר דברייתא משבשתא היא, לכן הוצרך לתרץ הברייטא תחלה, כדי שנוכל להקשות ממנה, וכבר כתבו כן בספרי הכללים.

כמ"ש, ומהיכי תיתי להחמיר בזה באיסורו. ועיין ברמב"ם בריש כלים [מ"א] שכתב דהנגיעה בכל מקום נטמא על ידה, באיזה מקום שיהיה משטח עור גופו, ומשמע מדבריו דבעינן דהנגיעה תהיה דווקא בשטח העור ולא בשערו, והרי מכאן מוכח דאף ע"י נגיעה בשערו נטמא, כמ"ש רש"י, דאל"כ כמה נטמא בנקיבת ביצת השרץ כל שהוא.

ומאן דמתני לה אסיפא אבל רישא אע"ג דלא השריץ. לכאורה פשיטא כיון דקאמר אסיפא, אבל ארישא לא. ונראה, דלא נאמר דרישא מיירי בהשריץ כנגד כולו, ואפי' הכי הנוגע בבשר טמא ובאדמה טהור, ורבי יהודה ליפלוגי אתי דאם השריץ אף באדמה טמא, קמ"ל דרישא בלא השריץ, ובהוה רבי יהודה נמי מודה דדווקא בבשר טמא ובאדמה טהור, ובסיפא בהשריץ אף ת"ק מודה. והכי קאמר רבי יהודה, פעמים שאף הנוגע באדמה טמא, וזה דעת הרמב"ם בחיבורו [הל' אבות הטומאות פ"ד הי"א], דרבי יהודה לא פליג, ואף בפירוש המשנה לא כתב פסק הלכה, משמע דלא פליגי ת"ק ורבי יהודה. ועיין מה שכתב בכנסת יחזקאל סימן קי"ח.

ופשוט הוא, שמה שכתב רש"י בסוף דיבור המתחיל כל שכן אסיפא "ולקמן תניא כל שיש ביבשה יש בים", דלא שייך לכאן כלל, אלא הוא שייך אחר דיבור המתחיל עכבר שבים, וכן מוכח ממה שהעתיק בספר דמשק אליעזר. אמנם בכנסת יחזקאל שם הבין דהכל דיבור אחד, וכתב ליישב בדוחק, והדברים פשוטים כאשר כתבתי⁴¹.

ת"ר מתוך שנאמר עכבר כו' ודין הוא. עיין בארוכה על הסוגיא ורש"י: הליכות אלי דף יב [כללי האלף אות קל"ב], ודף כה [כללי וי"ו אות ש"ו], ועיין קרבן אהרן [פרי' שמיני פרשה ה פרק ו].

תוספות ד"ה בנבלתה. עיין קרבן אהרן דף עה [פרי' שמיני ריש פ"ז].

דף קכו, א. ת"ל השריץ. וכתב רש"י והרי אף בים הוא שט שמינו עכבר הארץ, כן הגיה מהרש"א. אמנם בקרבן אהרן היה לו נוסחא שאינו עכבר הארץ, וכן היה גריס בהליכות אלי דף כה [שם], ולכן הוקשה לו דברי רש"י, ולפי מה שהגיה מהרש"א לא קשה מידי. הצב למינהו להביא הערוד כו'. במשנה למלך פ"ד דאבות הטומאות [ה"א] כתב שלא ידע למה השמיט הרמב"ם הך ברייתא. ומה שכתב במרכבת המשנה דזה תלוי אם חוששין לזרע האב, אחר המחילה לא נהירא. אמנם נראה, כיון דהגמרא קאמר

42. ראה מנחת חינוך מוסך השבת מלאכת הקוצר אות ה.

41. וכמותו הגיהו גם היעב"ץ והמראה כהן.

אוכלין הי"ט והי"א, ועיין גיטין כב [ע"א תוס'] ד"ה בתר נקבו, ומ"ש שם.

תוספות ד"ה קישות שנטעה בעציץ כו'. אילן בארץ ונפו נוטה לחוצה לארץ. ליתא שם בהאי לישנא, רק זה הדין משנה במסכת מעשרות [פ"ג מ"י], ורק שם בגיטין איתא הך דינא גבי עציץ נמי. וראיתי ביקרא דשכבי דף קפד [דרוש צ"ט] שכתב, דמההיא דמעשרות לא היו יכולין להקשות, דפשיטא דיש חילוק באילן העומד בקרקע דיניקתו מרובה, מעציץ דאין יניקתו מרובה כל כך, ורק בעציץ גופא לא הוה ס"ל לחלק בזה בין נקוב לשאינו נקוב, וכתבו דאף בזה יש לחלק דעציץ נקוב יניקתו מרובה, ע"ש. ומדברי התוספות מוכח דלא ס"ל לחלק בין טומאת אוכלין לשאר דברים, דאם לא כן מאי קשה להו, הוי להו לחלק בין טומאת אוכלין למעשרות, אלא וודאי דס"ל דאין חילוק. ועיין במשנה למלך פ"ב דבכורים [ה"ט], ובנחפה בכסף דף לו ע"ג [י"ד סי' ה'].
תוספות ד"ה הרי אמרו. מרכבת המשנה ח"ב פ"ח דעכו"ם ה"ג.

דף קכח, ב. בשר הפורש מן השרצים. ע"י לעיל עד [ע"א תוס'] ד"ה תרי במותם.
ת"ר החותך כזית. מרכבת המשנה פ"ג דטומאת אוכלין ה"ה.

החותך כזית בשר מאבר מן החי. וכתב רש"י דלא גרסינן כזית, אלא בשר גרסינן, דבכביצה מיירי. ולכאורה נראה דרש"י חזר בו ממה שכתב במקומות אחרים דלטומאת עצמו לא בעי כביצה, אלא בכל שהוא טמא, והרי כאן לטומאת עצמו מיירי. וכן כתב בקהלת יעקב דף כז ע"א [הל' שבת פכ"ה הכ"ז], דזו ראה שאין עליה תשובה דרש"י חזר בו, וס"ל דאף לטומאת עצמו בעי כזית, ע"ש⁴³. והנה במשנה למלך פרק כ"ג דכלים ה"ט הקשה על רש"י, דלו יהי כן דאף לטומאת עצמן בעי כזית, מ"מ הרי כאן חישב על חתיכה גדולה של בשר שהוא וודאי יותר מכביצה, וא"כ תיכף נטמא, ואף שאח"כ חתך פחות מכביצה, מ"מ כיון שכבר קיבלה טומאה לא פרוחה טומאה מינה, ע"ש. ולפי זה היה נראה לומר, דרש"י ס"ל דבכל גוונא מיירי אף לטמא אחרים, דאי לטומאת עצמו לא היה צריך רש"י לזה לומר כביצה, אפילו דנאמר דבעי כביצה, וא"כ כיון דבעל כרחך צ"ל דרש"י בעי לאוקמיה נמי אף לטמא אחרים, א"כ אין ראה דרש"י חזר בו, דלעולם י"ל דלעצמו מקבל טומאה בכל שהוא. ותו, דהרי קיבל טומאה אפילו

אלא לאו בלא עוקציהן. לשון רש"י מרכבת המשנה ח"ג פ"ב דטומאת אוכלין ה"ב וה"ד.

דף קכח, א. בהכשר קודם מחשבה קמיפלגי. לשון רש"י מרכבת המשנה ח"ג פ"ג דטומאת אוכלין ה"ה. עולשין שלקטן והדיחן לבהמה. נידה נ [ע"א תוס'] ד"ה שזרען.
וחזר רבי עקיבא להיות שונה כרבי יהודה. בכורות יוד [ע"א תוס'] ד"ה נבלת.
שחיטה מכשרת ולא דם. ע"י לעיל עג [ע"ב תוס'] ד"ה הוכשרו.

קישות שנטעה בעציץ והגדילה ויצאת חוץ לעציץ. רש"י והתוספות והר"ש [עוקצין פ"ב מ"ט] ס"ל, וכן דעת הראב"ד בפ"ב דטומאות אוכלין [ה"ט], דמיירי בעציץ שאינו נקוב, וא"כ מה שבתוך העציץ טמא, ורק ע"י מה שיצא שהוא טהור, שדינו כאילו הוא נטוע בתוך הקרקע, נטהר גם מה שבתוך העציץ. אמנם הרמב"ם [שם] מפרש דבעציץ נקוב מיירי, ומה שבפנים וודאי טהור, אלא אפילו מה שיצא לחוץ נמי טהור. והראב"ד השיג עליו כמו שכתבתי, דלא שייך אע"פ, וכתב וכן שנוי במשנה, והכסף משנה כתב דכוונתו על התוספתא. ובמשנה למלך כתב, דכוונתו למשנה דתרומות [פ"ט מ"ז], שתילי זיתים שנטמאו, שתלן טהרו מלטמא. ואני אינני כדאי, אך תורה היא, ולענ"ד הקלושה היה נראה, דהכרח הראב"ד הוא, מדקאמר וכי מה טיבה לטהר, ובשלמא לפירוש המפרשים ניחא, דמה שבתוך העציץ טמא כיון דאינו נקוב, ונשאר בטומאתו כל זמן שלא יצא ממנו לחוץ, אבל ביצא ממנו לחוץ, מה שיצא ממנו טיהר את מה שבפנים, והיינו דקאמר ר"ש מה טיבה לטהר, כלומר למה מה שיצא לחוץ יטהר את מה שבפנים. אמנם להרמב"ם הרי מה שבפנים טהור הוא, כי בעציץ נקוב הוא שדינו כקרקע, ומה שיצא לחוץ ג"כ לא נטהר מתוך זה שבפנים, אלא הוא מעצמו טהור, דלמה ניתן לו טומאה, וא"כ לא שייך מה טיבה לטהר, הלא אין דבר שמטהר את האחר, אלא הוא מעצמו טהור. ולא ניחא ליה להראב"ד לפרש בדעת הרמב"ם, דמה שיצא לחוץ נטהר דווקא ע"י מה שיונק בפנים, אבל הוא עצמו ראוי לקבל טומאה, דהא כיון דלא הוה בתוך העציץ, והוא בתוך האוויר, למה יקבל טומאה. ועיין בארוכה על הסוגיא רש"י, ותוספות, והרמב"ם, במשנה למלך פ"א דבכורים ה"ט, וביתר הכוונה בארוכה דף נז ע"ב [ליקוטים], ועיין בנחפה בכסף דף לו ע"ג [י"ד סי' ה'], מרכבת המשנה ח"ג פ"ב דטומאת

43. וכן דייקו הרמב"ן והמהרש"א מפרש"י כאן.

תוספות ד"ה בין רבי לר"ע. מרכבת המשנה ח"ב פ"ה דמאכלות אסורות ה"ב.

דף קכט, א. טומאת בית הסתרים היא. שבת קיב [ע"ב תוס'] ד"ה אבל טמא, ועיין על הסוגיא משנה למלך פכ"ג דכלים ה"ט.

מטמא טומאה חמורה אגב אביו. בבא קמא עז [ע"א תוס'] ד"ה פרה מטמא.

כשישימש מעשה עץ שימש. מרכבת המשנה ח"ג פ"ג דטומאת אוכלין ה"ה.

כופת שאור. עיין ב"ב יט [ע"ב תוס'] ד"ה ותיפוק ליה, שבת עז [ע"א תוס'] ד"ה ואמר, ודף פד [ע"א תוס'] ד"ה לאפוקי.

הרי אמרו תקרובת עבודת כוכבים של אוכלין מטמא באוהל טומאתה לאו דאורייתא. וכתב רש"י דקרא אסמכתא בעלמא, והיינו קרא דויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים [תהלים קו, כח], ואע"ג דוודאי הקישא גמור הוא לענין הנאה ולענין שאר דברים, מ"מ לענין טומאה לא איתקש, כיון דאיכא לאוקמיה ההיקש לשאר דברים. ועיין לעיל דף יג [ע"ב] שהארכת בזה בענין טומאת אוהל של ע"ז ושאר טומאות. ועיין דברי אמת בקונטרסים דף צ ע"ב וע"ג [קונט' תשיעי סי' ה'], וע"ל [יג, ב] בתוספות ד"ה תקרובת, ופסחים עג [ע"א תוספות] ד"ה תיקן.

חיבורי אוכלין. מרכבת המשנה ח"ג פ"ב דטומאת אוכלין ה"כ.

בית שסיככו בזרעים. סוכה יג [ע"ב תוס'] ד"ה אם.

אוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחרים. ע"י לעיל פה [ע"ב תוס'] ד"ה [אין והתנן].

דף קכט, ב. תוספות ד"ה כזית בשר הפורש כו'. לכאורה נראה דאבר אדם מן החי כו', כצ"ל.

בהיותו כביצה, אלא דזה לא מהני לטמא אחרים, דהרי עכשיו אינו כביצה, ולהכי הוצרך רש"י לומר דאית ביה באותה חתיכה שחתך כביצה, וא"כ שפיר מטמא אחרים⁴⁴.

ועיין במשנה למלך שם שהאריך בזה, והוכיח הך דינא, דאוכל שהיה יותר מכביצה וקיבל טומאה, וחתך ממנו פחות מכביצה, לא פקע טומאה מיניה, דאינו דומה לבגד דאם נפחת משיעורו טהור, דאם לא כן, איך מצינו שחייב על תרומה טמאה אם לא יאכל כביצה, וזה לא אמרו אדם מעולם דבעי כביצה, אלא סגי בכזית, וא"כ טהור הוא, ע"ש. ולענ"ד הקלושה יש להשיב, דלעולם דחייב על תרומה בכזית, מיהו דווקא בעינן שיהיו האוכלין כביצה באופן שישארו בטומאתן, אבל הוא אין צריך שיאכל מהם אלא כזית, ואפי' הכי חייב. אלא שיש לומר, דאפילו אם נאמר דאוכל מכביצה, הלא כשחתך מהאוכל כזית פקעה טומאתו מיניה, ודוחק לומר דמיירי דבפיו נשך ממנו כזית, וא"כ בשעה שבא לפיו היה טמא, דכל כי האי הוה ליה לפרושי, דלא חייב אלא דווקא בכי האי גוונא. אמנם אני תמה על הרב משנה למלך, דלמה הוצרך לראיה זו, דהא התוספות בפסחים [לג, ב ד"ה לאימת] הביאו התורת כהנים, ואותו תשברו דכתיב [ויקרא יא, לג] גבי כלי חרס, אותו תשברו לטהרתן, ואי אתה שובר אוכלים לטהרתן, ומזה הביאו התוספות ראייה דאף לטומאת עצמן בעי כביצה, ועכ"פ מוכח מהך תורת כהנים דלא מהני שביירה לפחות מכשיעור לטהרתן. ועיין בארוכה שם במשנה למלך ופ"א דפסולי המוקדשין ה"ו, תועפות ראם סח ע"א [סדר שמיני].

תוספות ד"ה רבי יהודה מטהר. אי נמי צמקו לא הוי אפילו כמעורה. כלומר דצמקו הוה כתלוש אפילו לרבי יהודה. מיהו אפשר לומר דדווקא לגבי אילן מחלקינן בהכי, אבל לא לגבי אבר ובשר המדולדלין, דהוי דומה לצמקו, ועיין מהרש"א.

פרק עשירי

דף קל, א. בארץ ובחוץ לארץ. וכתב רש"י משום דבעי למיתני בחולין אבל לא במוקדשים נקט להו.

ומהרש"א הקשה, דלמה ליה לרש"י למימר אידי, הא לקמן בריש פרק שילוח הקן [קלח, ב] כתב רש"י על

44. ובשיטה מקובצת ומעין זה בכת"י של רש"י מבואר, דשיעור ביצה מוסב על גודל כל האבר, שממנו הבשר שנחתך קיבל את טומאתו, ולפי"ז אין ראה שרש"י חזר בו.

בקדשי בדק הבית מיירי מכת הסיפא, וא"כ איך כתב רש"י דקדשי בדק הבית לא בעי העמדה והערכה, והא לא מיירי כלל בקדשי בדק הבית. וראיתי בבית ישחק דף סח ע"ד שכתב כי ט"ס נפל בדברי רש"י, כי לשונו אינו מובן כמה שכתב בסופו דכתיב והעמיד הכהן, ע"ש. ולענ"ד דברי רש"י פשוטים, וכוונתן דקדשי בדק הבית לא בעי העמדה והערכה בקדשים אלו שנסתאבו קודם הקדישן, כמו דבעי קדשים שנסתאבו אח"כ, והנך קדשים דבעי העמדה והערכה ילפינן להו מדכתיב [ויקרא כז, יא] והעמיד. ונראה דרש"י כאן ס"ל דדינם כקדשי בדק הבית, וקדשי בדק הבית כאלו שקדם מומם לא בעי העמדה והערכה, אבל נסתאבו אח"כ בעי העמדה והערכה. ומה שרצה להגיה בבית ישחק קדשי מזבח במקום קדשי בדק הבית, אינו נראה. ועיין בארוכה בני משה חדש כח ע"ג [הל' נדרים סי' ט"ו]⁵.

ראשית הגז. וכתב רש"י כל השנה כשהוא גוזז צאנו נותן לכהן דבר מועט. כוונת רש"י, שלא נפרש דדווקא בתחילת השנה כשהוא גוזז נוהג ראשית הגז דווקא, שהרי נקרא ראשית, ולהכי כתב רש"י דלעולם כל השנה לעולם כשהוא גוזז חייב, והא דנקרא ראשית, כתרומה שנקראת ראשית. וכתב הפר"ח דלהכי כתב רש"י כן, דאם נאמר דדווקא בראשית הגיזה חייב, א"כ הוי ליה להש"ס למימר תיכף, אתיא מזקנים דפטורין מראשית הגז אחר ראשית הגיזה. ולענ"ד יש להשיב, דבשלמא כמעשר לעולם פטורים אף בשנה האחרת, דכיון דנתעשרו פעם אחת פטורים לעולם, אבל ראשית הגז אפילו אם נאמר דכל אותה השנה פטורים, מכל מקום בשנה האחרת כשגוזז חייבים, וא"כ לעולם איכא למפרך שכן חייבין בראשית הגז. ולכן נראה דרש"י דינא קמ"ל מה הוא ראשית הגז, כיון דעד כאן לא דיבר כלום מראשית הגז מה הוא, ודרכו של רש"י לכתוב אף דברים פשוטים. מלקוח ויתום. וכתב רש"י ולקוח פטור ממעשר בהמה, דבכורות בקר וצאנך אמר רחמנא. דברי רש"י תמוהים⁶, דהא בבכורות נה [ע"ב] לאו מהאי קרא יליף, אלא מדכתיב [שמות כב, כח] בכור בניך תתן כן תעשה לשורך, מה בכור בניך אינו בלקוח, אף צאנך ובקרך אינו בלקוח, ואם אינו ענין לבכור, תנהו ענין למעשר. וגם אי אפשר למעט מבקרך וצאנך, דכיון דלקוח בקרו וצאנו הוא, וגבי מעשר ממעטינן תבואת

הא דאמר הגמרא דראשית הגז נקט לאפוקי מרבי אילעאי, דהוא הדין מתנות נקט לאפוקי מרבי אלעאי, דחד דינא אית לתרווייהו לרבי אלעאי¹. וראיתי בשו"ת אבן השוהם [יג ע"ג סי' כ"ט] שכתב, דאישתמיטתיה למהרש"א גמרא דריש פרק שילוח הקן, כל היכא דתנן בארץ ובחול"ל שלא לצורך לבד מראשית הגז, א"כ משמע דמתנות לא נישנו לאפוקי מרבי אלעאי, ואף דרש"י פירש הוא הדין למתנות, הרי שטר ושוברו עמו, דהא פירש רש"י שם דלא פירש בהדיא רק ראשית הגז, ע"ש. ולא הבנתי קושיתו, דאיך אישתמיטתיה למהרש"א הך גמרא, דהרי הביא הך גמרא ורש"י שם, ועל זה תסוב קושיתו. ובאמת דברי רש"י שם בלאו הכי תמוהים, דהרי בריש פרק ראשית הגז דף קלו [ע"א] אמר, רבי אלעאי אומר מתנות אין נוהגין אלא בארץ, וכן היה רבי אלעאי אומר ראשית הגז אין נוהג אלא בארץ, הרי דתרווייהו גבי אהדדי תניא, ומאי אולמיה דראשית הגז ממתנות. וכן הקשה הרשב"א לקמן בריש פרק ראשית הגז ובשילוח הקן, ובעיקר הקושיא של הרשב"א כתבתי ליישב לקמן, וא"כ קושית מהרש"א קושיא אלימתא היא. והרישב"א כתב באמת דנקט חוץ לארץ לאפוקי מרבי אלעאי. ומה שכתב הרשב"א לקמן דנקט ראשית הגז לאפוקי מרבי אלעאי ולא נקט מתנות, היינו משום דראשית הגז הוצרך לאפוקי, משום דנהוג עלמא כוותיה, אבל במתנות לא נהוג עלמא כוותיה². צ"ע אם היה זה נהוג כבר בימי התנאים והאמוראים הראשונים, ולכאורה נראה דדווקא בימי האמוראים האחרונים היה זה המנהג³. ולכן צ"ל כמ"ש התו"ט, משום דבלאו הכי דבפני הבית ושלא בפני הבית צריך לומר אגב, להכי נקט רש"י כן לכולהו.

ואם מתו יפדו. וכתב רש"י, ועוד אשמעינן דקדשי בדק הבית לא היו בכלל העמדה והערכה. עיין במשנה למלך פרק א' דאיסורי מזבח ה"י שתמה על רש"י, דמה זה ענין לקדשי בדק הבית, דאפילו רבי יוחנן דסבר בסוף תמורה [לב, ב] דקדשי בדק הבית היו בכלל העמדה והערכה לרבנן, מ"מ בקדם מומן להקדישן לכולי עלמא לא בעי העמדה והערכה, ע"ש בארוכה⁴. ולי בלאו הכי קשה, דהא מתניתין לא מיירי בקדשי בדק הבית, אלא שהקדישן להביא בדמיהן קדשי מזבח, כמו שכתב רש"י בבכורות [טו, א ד"ה דתנן], וכן כתבו התוספות שם [ד"ה ומודה], דלאו

1. וכן הקשה בגליון הש"ס.

2. ראה בר"ן בריש פרק ראשית הגז, וכ"כ שם בדעת הרמב"ם דמתנות נוהגות בחול"ל אע"ג דראשית הגז רק בארץ.

3. וכמו שכתב רש"י בשבת י, ב ד"ה הוה נקיט דבימי רב

חסדא אכתי לא נהוג כר' אלעאי רק בימי ר"נ בר יצחק.

4. וכן הקשה הרש"ש והשאר בצ"ע.

5. וע"ע בשער המלך איסורי מזבח פ"א הי"א.

6. גם הרש"ש עמד על זה.

כבא בתרא פא [ע"ב תוס'] ד"ה ודילמא, פסחים סו [ע"ב תוס'] ד"ה מביאה.

ואיבעית אימא משום דהו"ל ממון שאין לו תובעים. עיין מה שכתבו הראשונים. ולפי פשוטו היה נראה, דוודאי כל זמן שהן בעין, א"כ המצוה עליה רמיא ליתן וכופין על זה, ונהי דאין כהן מיוחד יוכל לתובעו, דיאמר אין אני רוצה ליתן לך אלא לאחר, עכ"פ הבית דין שרואין שמתרשל במצוה, כופין אותו בעל כרחו שיוציא מתחת ידו, אמנם כשהזיקן או שאכלן, דליתא תו מצות נתינה, רק דין ממון אית לכהנים גבייהו שגזל לכהנים, לענין זה הוה שפיר ממון שאין לו תובעים, ואין בית דין כופין אותו על כך להוציא מידו, כיון שאין כאן שוב מצוה רק דין ממון ואין כאן תובע. ועיין מ"ש הר"ן ודבריו מגומגמים⁸. ועיין מה שפירש בו הרב באר שבע בשם הרב ר' יהודה פארווה, ועיין שדה הארץ דף קלו בארוכה [חולין].

מנין שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ. הראשונים כתבו, דכשאין כהן חבר יכול ליתנו לכהן עם הארץ, ועיין בפסקי חלה להרמב"ן דף סג. וראיתי להרב הלכות יו"ט שם [בכורות פ"ד אות מד, ב] שהביא ראיה לזה דיכולים ליתן לכהן עם הארץ כשאין שם כהן חבר, מהא דפליגי לקמן חד אמר כהן ולא כהנת, וחד אמר כהן ואפילו כהנת, ואי ס"ד דכהן חבר דווקא, ולא כהן עם הארץ כלל, משום דכתיב למען יחזקו בתורת ה', כל המחזיק בתורת ה', וא"כ פשיטא דאין ליתן לכהנת, דהא לא שייך בה למען תחזק בתורת ה', דאשה אינה מצווה בתלמוד תורה, ואדרבה כל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תפלות [סוטה כ, א], ע"ש. ואפשר לומר, חדא, דהרי אשה נמי מחויבת לעסוק במצוות ודינין הנוהגות בנשים, ובוודאי נמי מצוה קעבדה. אמנם נראה משום דאפשר לומר, דוודאי הכא לא דרש טעמא דקרא, למה התורה ציותה ליתן המתנות לכהנים כדי שיחזקו בתורת ה', אלא וודאי טעמים אחרים יש, אלא השתא דציותה התורה ליתן לכהנים, עדיף יותר ליתן לחבר, כדי להחזיק בידו בתורת ה', וזה דווקא שייך באיש, אבל באשה כיון שאינה מצווה בתלמוד תורה, שפיר יכולין ליתן לה, ודווקא לכהן עם הארץ דהוה כמו קנס

זרעך ולא לקוח, דהתם זרעך כתיב [דברים יד, כב] והוא לא זרעו. ועיין בשמחת יו"ט דף רלד סוף ע"ד [סי' צ"ו], ועיין מה שכתבתי בכורות דף נה [ע"ב ד"ה מנא הני מילין].

ויהיו חולין חייבין בחזה ושוק מק"ו, ומה קדשים שאין חייבין במתנות. וכתב רש"י דהא מיעט קרא מאותם. לכאורה קשה, דאין אפשר לומר כן דחולין חייבין בחזה ושוק, דא"כ אותם למה לי למעט קדשים ממתנות, דמהיכי תיתי נחייבם, דהא השתא ליכא ק"ו אם חולין חייבין בחזה ושוק. וי"ל דוודאי אי לא כתיב אותם, היה הסברא פשוטה דחולין פטורים מחזה ושוק, וממילא הוה ילפינן ק"ו לחייב קדשים במתנות, אמנם השתא דכתיב אותם, וקדשים בעל כרחך פטורים מן המתנות, א"כ נילף ק"ו איפכא, דחולין חייבין בחזה ושוק.

אלא טעמא דכתב רחמנא זה. עיין זבחים עז [ע"ב תוס'] ד"ה וחולין ממילא.

היכא לינופינהו, אי אבראי לפני ה' כתיב. מרכבת המשנה ח"ג פי"א דמעשר שני ה"ד.

תוספות ד"ה הזרוע והלחיים. ת"ל ואתן אותם כו'. דהו"א דבר הלמד מעניינו במה הכתוב מדבר בחולין. לקמן במשנה [קלב, א] בכור שנתערב במאה, כתב רש"י דבכור אין נוהג בו מתנות, שאין קדושה חלה על קדושה, וכך כתב שם הרע"ב, וטעם דבכור אין יכולין למעט מאותם, שהרי אין חייב בחזה ושוק, דהרי הוא כולו לכהן. ובקדשים י"ל לכאורה נמי הך טעמא, דאי לאו ק"ו הוה אמינא מסברא פשוטה דפטורין, דאין קדושה חלה על קדושה, ולא הוה צריכין התוספות למימר דבעניינא דחולין כתיב. אמנם י"ל דדווקא בבכור דקדושתו מרחם שייך לומר אין קדושה חלה על קדושה, אבל בקדשים דקדושת פה נינהו, שפיר חל מצוות מתנות עליהן. ועיין בעי חיי דף נד ע"ד [סי' צ"א], ועיין לעיל ריש פרק אותו ואת בנו.

תוספות ד"ה תיתי מלקוח כו'. כלאים וטריפה. משמע מדברי התוספות דטריפה חייב במתנות. עיין מ"ש לקמן דף קלו ע"ב⁷.

דף קל, ב. אי אגואי קא מעייל חולין לעזרה. עיין

דין ממון פטור בדיני אדם מהאי טעמא, אלא שחייב בבא לצאת ידי שמים, א"ה כי איתנהו בעינייהו נמי פטור בדיני אדם מהאי טעמא, ואינו חייב בהן רק לצאת ידי שמים. וא"ת שמ"מ יכופו אותו ב"ד לקיים המצוה, גם כשהזיקן או אכלן יכופו אותו לפרוע מה שחייב מן הדין. ועי"ש שהארין בפירוש שיטת הר"ן.

7. ראה מה שהאריכו בזה גם הרש"ש, מראה כהן ומלא הרועים לתרץ דהרי בגמ' להלן איתא דטריפה פטורה ממתנות.

8. בחי' ר"מ קזיס לחולין מפרש את תמיהת הר"ן, דמאי איריא מזיק אפילו אי איתנהו בעינייהו נמי אין להם תובעים, דה"ק, מדיהיב טעמא דפטור מפני שיכול לדחות כל כהן התובעם ולומר לכהן אחר אני נותנם, משמע אע"פ שיש בהן

[ח"ב עב ע"ד, חי' חולין] הקשה בשם מהר"ח אלפאנדארי, לפי מ"ש התוספות בכתובות סח ד"ה כאן דמשום קנס מוציאין, נימא דבלקט שכחה ופיאה קנסו ולא במתנות, ע"ש. ולא ידעתי מאי חילוק יש בין מתנות כהונה ללקט שכחה ופיאה, ואם בהא ראוי לקנוס, גם בהא ראוי לקנוס.

מנין לבעל הבית כו', ת"ל ולא יחללו את קדשי בני ישראל. עיין אורים גדולים לימוד נ"ה, ועיין בסוף פרק יש מותרות ביבמות [פו, א].

תוספות ד"ה מנין שאין נותנין מתנות לכהן עם הארץ כו'. כדברי התוספות כתב הרמב"ן בפסקי חלה. ובהלכות יו"ט [שם] הקשה, דמאי הוצרכו להביא ראייה מן הירושלמי, דהא בלאו הכי אי אפשר לפרש המשנה נותנים לכל כהן בין מאנשי המשמר בין שאינו מאנשי המשמר, דהא קתני וקדשי המקדש והבכורים ואלו אין ניתנין אלא לאנשי משמר, כדתנן סוף מסכת בכורים [פ"ג ה"ב] רבי יהודה אומר אין נותנין אותם אלא לחבר בטובה, וחכמים אומרים נותנים אותם לאנשי המשמר, והם מחלקים ביניהם כקדשי המקדש, הרי דמבואר הדבר דקדשי המקדש ובכורים דווקא לאנשי המשמר נותנין, ע"ש. ובאמת מבכורים לא קשיא, דהוה מצינו למימר דמתניתין רבי יהודה היא, דס"ל דיכול ליתנו אף לשאר כהן שאינו מאנשי משמר, וכן נראה שם מפירוש הרמב"ם [אע"פ שאינו נראה כן מפירוש הרע"ב], אבל מקדשי המקדש וודאי קשה. ואפשר לומר דמתניתין גופא אין ראייה, די"ל דמתניתין מיירי בכהן שיש לו קרבן, שיכול ליתנו לכל כהן שירצה, בין מאנשי משמר בין לכהנים אחרים, ועיין בבא קמא קט [ע"ב] וברמב"ם פ"ד דכלי המקדש [ה"ז], וא"כ שפיר איכא לאשכוחי בקדשי המקדש דנותנה לכל כהן, בין מאנשי המשמר בין שאינו מאנשי המשמר, ולהכי הוצרכו להביא ראייה מהאי דירושלמי. ועיין מרכבת המשנה פ"ו דתרומות ה"ב, יצחק ירנן דף צז, צח [סוף ה' מע"ש].

תוספות ד"ה אי אגואי. עיין משנה למלך פ"ב דשחיטה ה"ג, ועיין במקומות שהביאו התוספות שהארכתי בזה.

תוספות ד"ה תנא תני יתלם. עיין בשו"ת רמ"א סימן ק"ו על התוספות, ועיין בארוכה בשדה הארץ דף קלו [חולין] בארוכה, ועיין בבאר שבע סוף חולין.

תוספות ד"ה אין לך בהן. קרבן אהרן דף רלח [פר' אמור פ"ו].

דף קלא, א. דאתו לידיה בטבלייהו, ת"ש הרי שאנסו בית המלך. עיין על הסוגיא בעי חיי דף נו ע"ד [סי' צ"ד].

ולכן אין נותנין לו, אבל אשה אין ראוי לקנסה. והרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכמה מהראשונים השמיטו הך דינא דאין נותנין אלא לכהן חבר, ואפשר דלא ס"ל האי תירוץ דהתוספות, דאם אין כהן חבר דנותנין לכהן עם הארץ, אלא רב שמואל בר נחמני ס"ל דאין נותנין כלל, וא"כ כיון דלקמן מוכח דנותנין לכהנת, שמע מינה דלית הלכתא כרב שמואל בר נחמני. אמנם אי משום הא לא איריא, די"ל דמיירי דאית לה בעל חבר. ועיין בארוכה בהלכות יו"ט [שם].

אילימא לחולקו בדינין, אטו חזה ושוק לאו בדינין מיחלקו. וכתב רש"י כלום היה יכול ליתן לכהן עם הארץ, והא מנת נינהו. וכתב הרב זרע יצחק [רע"ב] דלא הבין כוונת הש"ס, דממה נפשך, אם הכהן הוא מבית אב, אפילו עם הארץ יתנו לו, ואם אינו מבית אב, אפילו חבר לא יתנו, ע"ש. ולפי הנראה מהתוספות דמוקי להך דמתניתין דסוף חלה ואלו נותנין לכל כהן באין שם כהן חבר, והרי באותה משנה חשיב קדשי המקדש, ועליה קתני נמי נותנין לכל כהן, וא"כ משמע דווקא כשאין שם כהן חבר, אבל כשיש שם כהן חבר אין נותנין אותו לכהן עם הארץ אפילו חזה ושוק, והוא וודאי דברי חידוש, ולא שמענו זו דהיו כל הכהנים במקדש של כל בית אב דווקא תלמידי חכמים ולא עם הארץ.

ושוב ראיתי בהלכות יו"ט [שם] שהקשה להיפך, דאין אפשר לומר דמתניתין דחלה מיירי באין שם כהן חבר, והא וודאי לא אפשר שכל כהני בית אב יהיו כולם עמי הארץ. ונראה מדעת הרב דכל הכהנים היו בני תורה, והביא מ"ש רש"י בשבת כ [ע"א] כהנים זריזים הם שכולם היו בני תורה, ע"ש. ובאמת דבר קשה הוא לומר כן, ומדברי רש"י אין ראייה כל כך, די"ל דהיו בני תורה שהיו יודעים הדינים הנהוגים לכל ישראל, ולא גזרינן דילמא אתי לאחתויי, ולא היו כמו שאר עמי הארץ שבימים ההם שלא היו נוהגים בכל המצוות, כדאיתא בפרק שלשה שאכלו [מז, ב], מחמת חסרון ידיעתם, והרי בזמנינו כל עמי הארץ יודעים הדינים הנהוגים תמיד ובכל זאת אינם חברים. ועיין ברדב"ז דפוס ויניציא סימן מ"א דכתב, דאם נטל כהן אחר שאינו מאותו בית אב חזה ושוק, מוציאין מידו, אבל לדעת הרשב"א אפילו אם לקח כהן אחר שאינו מאותו בית אב, נמי אין מוציאין מידו, ע"ש.

הכא במאי עסקינן דאתו לידיה כו'. עיין רדב"ז דפוס ויניציא סימן מ"א, עיין בבעי חיי [יו"ד] דף נד, נה [סי' צ"א, צ"ב].

וקסבר מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין. בעי חיי [סי' צ"ד].

אמאי להוי כמזיק מתנות כהונה. בפתח עינים

ולא הייתי אוכל. ובוודאי קושיתו היא על אכילה פעם אחת דחייב לשלם, דאילו בנדון תרומת הדשן דאכל כמה זמן אחר העת שקצב לו ליתן בחנם, איך יכול לומר הייתי מתענה, והרי אי אפשר להתענות כל כך, ובעל כרחך צריך הוא לאכול. מיהו על זה נמי אפשר לומר, דיכול לומר הייתי מתענה כל זמן שיכול, וא"כ אין צריך לשלם אלא מעט מה שהיה צריך לאכול דווקא, ובשבתות ויו"ט דאסור להתענות, יכול לומר הייתי אוכל רק מעט, ולא כמו שאנתה תובע לי דמי כל הסעודה. ותירץ מהרי"ט, דהכא גבי מתנות כהונה ממון שאין לו תובעים הוא, ועל ההיזק אי אפשר לחיוביה, דמאן יכול לתבוע, רק על ההנאה חייב, וא"כ כל זמן שלא נהנה פטור, אבל באומר לו אוכל עמי, אע"פ שלא נהנה אף על פי כן חייב משום מזיק, דהרי הזיקו עכ"פ.

ולכאורה יש לדקדק, דהא רש"י כתב שאני התם דקא משתרשי ליה, דוודאי לאו בהוצאה בדינין איירי, אלא חיובא בעלמא כשאר חיובי מעשרות, וחיוב וודאי איכא גביה דקא משתרשי ליה, וא"כ לפי זה קושית התוספות נמי לא היא ממתנות כהונה, אלא דנימא נמי דכיון דקא משתרשי ליה, נהי דממון שאין לו תובעים הוא, מ"מ עכ"פ חיובא מחייב בידי שמים כמו אנסו בית המלך, ועל זה הוצרכו לחלק דלא קמשתרשי ליה, וא"כ אפילו חיובא ליכא. ואזלי התוספות להך לישנא דבמתנות כהונה פטור לגמרי (ועיין בעי חיי), וא"כ מה שכתב מהרי"ט דהכא טעמא משום ממון שאין לו תובעים, הוא אינו מספיק, דהא נמי גבי אנסו בית המלך נמי ממון שאין לו תובעים הוא, ומ"מ לא מהני האי טעמא לפטריה מחיוביה דרמיא, אלא מהני רק לפטרו מהוצאה בדיינים, וא"כ הדרא קושית הרב מהרי"ט על תרומת הדשן לדוכתיה, וכן מצאתי שהקשה בספר בית אברהם דף רעו ע"ג [הל' מעמד שלשתן סי' קכ"ח]. אמנם נראה כוונת מהרי"ט, דוודאי בכל מזיק אין לו שום טענה לפטור עצמו מן הדין, דהרי לעולם מזיק הוא וחיוב, מיהו כל זה דווקא היכא דממון שיש לו תובעים הוא, ולפיכך כל מזיק חייב ואפילו בדיינים מוציאין, אבל בממון שאין לו תובעים מזיק פטור, ואפילו חיוביה לא רמיא עליה, דווקא היכא דנהנה רמיא עליה אפילו דהוה ממון שאין לו תובעין, אבל היכא דלא נהנה אע"ג דהוה מזיק פטור לגמרי, וא"כ שפיר חילוק מהרי"ט. ומה שהקשה בבית אברהם, דהא כיון דמהני האי טעמא דהייתי מתענה קמיה שמיא, א"כ נמי להוציא בדיינים נמי ליהני האי טעמא, לענ"ד אין זה דקדוק דדיני אדם מדיני שמים, ובתרומה אמרינן כי יאכל פרט למזיק, ולא מצינו דבדיני שמים חייב. ומה

תשעה נכסי כהן וכו' והדמאי כו'. בדמאי איכא פלוגתא דרבואתא, דהרמב"ם [פ"ט מהל' מעשר ה"ב] ס"ל דצריך להפרישו וליתנו לכהן, וכן כתב רש"י בסוף סוטה [מח, א], ועיין במשנה למלך פ"ט דמעשר [ה"ב]. אמנם הטור כתב בסימן של"א, דמפריש ומוכרה לכהנים והדמים שלו. והקשה בשער המלך ח"ג דף ל ע"א [שם], דאיך אפשר לומר כן, וא"כ איך הוה ס"ד דלהוציא בדיינים קאמר, דהא דמאי מעיקרא דדינא אין צריך ליתנו כלל, ומכל שכן להוציא בדיינים. ואין לומר דוודאי המקשה הוה ס"ל דחייב ליתנו לכהן, כיון דהוה סבר דאפילו בדיינים מוציאים, אמנם לפי התירוף לא נאמר כן, דמהיכי תיתי לחלק בזה בין המקשה והמתרץ, וע"ש בארוכה. והנה התוספות לא גרסי תשעה נכסי כהן אלא שבעה. אמנם נראה מדברי התוספות דאפי' הכי דמאי הוה חד מינייהו, וכן כתבו הר"ן והריטב"א, דאע"ג דלא גרסי אלא שבעה, מ"מ דמאי הוה חד מינייהו, אבל הרמב"ם בפ"ד דבכורים הלכה י"ד לא חשיב דמאי, וא"כ י"ל דזה גירסת הטור דלא הוה גריס דמאי הכא, ובמקום אחר [בסוטה מח, א] הארכתי בזה. ועיין בלימודי ה' לימוד ק"י.

למה אמרו נכסי כהן. יבמות עג [ע"א תוס'] ד"ה נכסי כהן.

ההוא ליואה דהוה חטף מתנתא. עיין בבא מציעא ו [ע"ב תוס'] ד"ה והא הכא.

מספקא ליה אי אקרי עם. שבועות יד [ע"א תוס'] ד"ה כולן קרויין.

ושאר מתנות כהונה כו'. עיין פרי האדמה ח"א דף קלט [הל' בכורים פ"ט ה"ח], שער המלך ח"ג דף כז ע"ד [הל' מעשר פ"א ה"ד].

רש"י ד"ה הוס"ת. שדה הארץ דף קכז ע"ב [ח"י ב"מ]. תוספות ד"ה דאתו לידיה בטבלייהו כו'. אז לא הוה חידוש הדיוק כלל, הא משעת הרמה ואילך משלם כו'. פירוש, ולישנא דאין לך בהן אלא משעת הרמה ואילך, דייקא נמי דאתא לאשמועינן חידוש בדיוקא דקרא, דמשעת הרמה ואילך חייב. כן כתב הפרי חדש במים חיים דף יג ע"ד, ועיין קרבן אהרן דף רלח [פר' אמור פרק ו].

תוספות ד"ה שאני התם דקא משתרשי ליה. בתרומת הדשן סימן שי"ח כתב, דהאומר לחבירו אוכל עמי ואכל עמו חייב לשלם, וכן הביא ממהר"ם בשם רבי אפרים כיון דלא אמר על מנת לפטור. והקשה מהר"י מטרנאני בחלק אבן העזר סימן כ"א, דמ"ש ממה דתירצו התוספות דלא קמשתרשי ליה, דהוה יכול לומר דהייתי מתענה, וא"כ באומר אוכל עמי נמי יכול לומר לא קמשתרשי לי, דהייתי מתענה

כן כר"א אלא בימי האמוראים האחרונים, ומכל שכן במתנות, דמשמע דרוב האמוראים ס"ל דחיובא איכא, והיו מענישים עליה. ועוד דבקרא כתיב דנבילה וטריפה לא אכלתי מנעורי, ולא בא בפי בשר פיגול, ומשמע דגם על זה היה משתבח מנעורתו שלא אכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה. ועיין במחזיק ברכה חיו"ד דף פג ע"ג [סי' ס"א ס"ד].

תוספות ד"ה יש בו טובת הנאה לבעלים. נראה דדבר שיש בו טובת הנאה כו'. לכאורה נראה דהתוספות לא כתבו כן, אלא למאן דאמר טובת הנאה ממון הוא כדעת רוב הפוסקים, אבל למאן דאמר טובת הנאה אינו ממון, אם נטלו אחר אין מוציאין, ורק החילוק יש, בדבר שיש לו בו טובת הנאה, אם בא ותבעו אין צריך ליתן לו, אבל בדבר דאין לו בו טובת הנאה, אם תובעו בעל כרחו יתן לו¹¹. וכן הוא דעת הר"ן כהתוספות¹², וכתב מהרש"ל דהר"ן לשיטתיה אזיל דפסק טובת הנאה ממון. אמנם בנאות יעקב דף טו [סי' ד'] כתב דהר"ן כתב כן אפילו למאן דאמר דטובת הנאה אינו ממון, ואפי' הכי מוציאין, אלא דלאו מדינא הוא, אלא משום קנס מוציאין, דאילו למאן דאמר טובת הנאה ממון מדינא הוא דמוציאין, דמאי חילוק יש בין ממון של טובת הנאה לשאר ממון, וא"כ מאי הוצרך הר"ן להביא ראיה, מדפריך לרב חסדא מעני העובר ממקום למקום שנטל לקט שכחה ופיאה דהוה ממון שאין לו תובעים, מוכח דאם תבעו אין צריך ליתן לו אע"ג דלית לו טובת הנאה, דאם לא כן הוה ממון שיש לו תובעים, וממילא היכא דאית ליה טובת הנאה, אסיק דרגא דאפילו מוציאין, ומאי ראיה צריך על זה, דפשיטא הוא כמ"ש, אלא וודאי דהר"ן מיירי אפילו למאן דאמר טובת הנאה אינו ממון, ע"ש בארוכה.

אמנם הפרי חדש במים חיים [כא ע"א – הל' מתנות עניים פ"א ה"ח] כתב, דדברי התוספות דווקא הם למאן דאמר טובת הנאה ממון, וא"כ כיון דיסודם של דברי הר"ן מדברי התוספות הם כמ"ש הוא עצמו, א"כ וודאי נראה דאף הר"ן בהכי מיירי וכדברי מהרש"ל. ומה שהקשה הרב נאות יעקב, דא"כ למה הוצרך הר"ן לראיה, י"ל דאי משום טובת הנאה דממון הוא, לא היו מוציאין מידו, אלא היה צריך לשלם כדי

שדקדק בבית אברהם דהאוכל עם חבירו לא נקרא מזיק שאינו מזיק בידים, לא ידעתי למה לא יקרא מזיק בידים, הרי נוטל המאכל ותוחבו לתוך פיו ומכלה המאכל בזה, ושפיר נקרא מזיק.

ועיין במחנה אפרים דף א [הל' נז"מ סי' ב'] שהקשה מהתוספות דכאן, למה שכתבו בבבא קמא דף קא [ע"א ד"ה או דלמא] דתחב לו חבירו משקין של אחרים בבית הבליעה, דמשלם מה שנהנה, דטעמא הוי כיון דנהנה גופו צריך לשלם כדי ההנאה, והרי התם נמי יכול לומר הייתי מתענה, כמ"ש התוספות הכא, ע"ש. ונראה דהתוספות דהתם בבבא קמא לא ס"ל כתיורין התוספות דהכא, אלא כמו שתירצו הר"ן והריטב"א דבמתנת כהונה כיון דהוא רוצה להפקיע המצוה וכוונתו לכך, לפיכך אין עליו עוד שום חיוב⁹, אבל בנטלו בית המלך דלא רצה להפקיע המצוה, חיוביה עדיין עליה רמיא. והתוספות דהכא לא ס"ל כתיורין התוספות בבבא קמא, אלא התם במשקין הטעם, כיון דמיירי דמצי לאהדוריה ולא אהדריה, הרי ברצונו נהנה, וכמו שכתב בת"י בכתובות דף ל [ע"ב] בשם ר"ח. וע"ש במחנה אפרים ובבית אברהם. ועיין בבעי חיי דף נו ע"ד [סי' צ"ד] שכתב דגבי בעל הבית העובר ממקום למקום, וגבי בעל הבית האוכל טבל, נמי צריך לומר דהיה יכול להתענות. וכבר פקפקתי בזה לעיל, דלזמן מרובה איך שייך לומר דהיה יכול להתענות. ועיין שם בבעי חיי.

תוספות ד"ה הכי גרסינן בפירוש ר"ח. אע"ג וכו' דלא הוה כאוכל טבלים, אבל מ"מ איסורא איכא. הב"ח [סי' ס"א ד"ה ואע"פ שאינם טובלים] פירש דלאו איסור ממש, אלא שביטל מצות עשה, ולשון התוספות לא משמע כן. והפ"ח הקשה, דאם נאמר דהוי איסורא, א"כ מאי רבותא דיחזקאל דלא אכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה, דוודאי אם נאמר דהוה רק ביטול מצות עשה, א"כ אם אין הבהמה שלו לא ביטל מצות עשה אם אוכל משאר הבהמה, דמאי בידו לעשות אם הטבח לא נתן, אבל אם נאמר דהוי איסורא, קשה¹⁰. וע"ש מה שתירץ, ומה שכתבתי לעיל בדף לז בתוספות, ובפ"ת דכתב דיחזקאל היה בחוץ לארץ, ובחז"ל אין המתנות נוהגות, וקשה לומר כן, דהא כבר כתבתי לעיל דאפילו בראשית הגז לא נהגו

11. וכן פירשו שיטת התוס' רוב האחרונים, כמו הפרי חדש בספרו מים חיים, יש"ש סי' ח' והמנחת חינוך מצוה רט"ז אות ג. ועי' בפרי חדש שם דכתב דשיטת רש"י והרמב"ם היא דאם טובת הנאה אינו ממון העני נוטל בע"כ של בעלים ואין יכול לדחותו.

12. כ"כ בפירוש בד"ה והלכתא כוותיה דרב חסדא.

9. וכתב ע"ז הקצות סי' קז סק"ו: ונראה דמהאי טעמא כתוב ביו"ד סי' ס"א המזיק מתנות כהונה או שאכלן או שמכרן פטור, ומשמע דאפילו נטל דמים ומשתרשי ליה, אלא כיון שמכרן והפקיע מצותן חיוב ממון אין בהן.

10. ראה בתוס' הרא"ש לקמן קלב, ב דכתב דלמ"ד דטבלי סבר כאידך לישנא שם לא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם.

מניח את אחד ללקוט ואחד לא, הרי זה גזול את העניים, ומה גזילה שייך, הא מעיקרא דינא מותר הוא. עוד שנינו שם בפרק בתרא דפאה [פ"ח מ"ו] היה מציל נוטל מחצה ונותן מחצה, ע"ש בארוכה. ונראה דמורה הר"ן דכל זמן שהם בשדה אין לו בה כלום, וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול, שהרי נאמר לעני ולגר תעזוב אותם, ומשמע עזיבה גמורה, וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול, ולא קאמר הר"ן אלא בדברים שבאו לידו וזכה בהם, כגון ההיא דבעל הבית שהיה עובר ממקום למקום, דאם נאמר דחייב לשלם, הרי הם בידו, או כגון שלא הניח פאה במחורבו, דדינו דצריך ליתן מן הקמה והעומרים, כפי האי גוונא דאתי לידו, קאמר הר"ן דאין מחויב ליתן למי שתבעו, אלא נותנו למי שירצה, אע"פ שאין לו בו טובת הנאה. ועדיין קשה מהך משנה [פאה פ"ד מ"ט] שהביא הרב נאות יעקב, מי שליקט את הפאה ואמר הרי זו לאיש פלוני עני, דקאמרי חכמים יתנונו לעני הנמצא ראשון, ומשמע דמחויב ליתנו למי שתבעו תחלה. ואפשר לומר דהתם לאו דווקא הוא¹³, ואפילו אם נאמר דדווקא הוא, התם כיון שליקט לצורך עני מיוחד, ולא לקחם על דעת עצמו, ואותו העני לא זכה בו, הוה כמו שעדיין אינו ברשותו, וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול. ועיין דרך המלך פ"ע ג [הל' מעשר פ"ז ה"ו] ולהלן, ע"ש¹⁴.

תוספות ד"ה גמר אחריו כו'. וצ"ע כו'. עיין בירושלמי דפאה פ"א על משנה דכלל גדול דמקשה קושיא זו, וע"ש בשדה יהושע.

דף קלא. ב. כגון הזרוע כו'. ומאי ניהו מעשר ראשון. ברית יעקב קכה ע"א [יגל יעקב קונ' אחרון סי' א ד"ה גרסינן].

כל דבר שהוא בקדושה וכו', מוציאין אותו מידם. וכתב רש"י דמוציאין מלוי לכהן. ומשמע דווקא מלוי לכהן מוציאין, הא מכהן לכהן אין מוציאין. וכן משמע בדוכתי טובא בש"ס, דכהן פטור ליתן תרומה שלו לאחרים, אלא מפריש והוא שלו, ובסוף פ"ק דפאה [מ"ו] תנן, כהן ולוי שלקחו את הגורן המעשרות שלהם עד שימרח. אמנם בשער המלך דף כז ע"א [הל' מעשר פ"א ה"ד] הביא בשם שיטה כ"י מהר"י בי רב, שכתב משם הרשב"א דמונטפלייר, דהא דקאמר מוציאין אותו מידו, אפילו מכהן קאמר, דתקנתא דרבנן הוא, כיון שהוא שלו גזרינן דילמא לא אתי להפריש ויאכל בטבלייהו, אבל בישראל לא שייך זה. וכן כתב בחידושי קידושין שמחסינן לתלמידי הרשב"א, דאפילו מכהן לכהן

טובת הנאה לבעלים, אמנם השתא הביא הר"ן ראייה דמוציאין לגמרי קאמר, ולעולם דווקא למאן דאמר טובת הנאה ממון. ומה שדחה זה הרב נאות יעקב, דאם הר"ן בא להוכיח זה, אינו מוכח כלל מראיתו, ד"ל דהחילוק בין דבר שיש בו טובת הנאה לאין בו טובת הנאה הוא, דבאין בו טובת הנאה אם תבעו אין צריך ליתן, וביש בו טובת הנאה צריך לשלם דמי טובת הנאה, אבל לא מוציאין לגמרי, אפשר דסבר הר"ן דזה לא הוי חילוק כלל, דמה שצריך לשלם דמי טובת הנאה, הוא ממון גמור, ואין בזה מעליותא שנאמר דיש לבעלים עדיפות בדבר ההוא עצמו, דהרי באמת אין להם בהם עדיפות, וכל מי שירצה ליטול יבוא ויטול, אלא וודאי כיון דיש לו בה טובת הנאה, יש לו עדיפות בהדבר עצמו יותר מדמי טובת הנאה. וגם ממה דדייק הרב נאות יעקב, דאם נאמר דהר"ן קאי בשיטת מאן דאמר דסובר טובת הנאה ממון, מאי ראייה הביא מרב חסדא, ודילמא רב חסדא סבר טובת הנאה אינו ממון, ואדרבה כן נראה דרב חסדא סובר כן בסוף פרק חלק [סנהדרין קיב, ב], ע"ש, על הראיה שהביא הרב יש להשיב, ואין כאן מקומו. אמנם נראה, דהגמרא לא נחית להכי בדברי רב חסדא, אם ס"ל טובת הנאה ממון או אינו ממון, אלא בא ליישב הך משנה דבעל הבית העובר ממקום למקום, בין אם נאמר דס"ל דטובת הנאה ממון, בין אם נאמר דס"ל

והקשה שם בנאות יעקב לדברי הר"ן, דכאן משמע דמוציאין מידו הכל, ואילו בנדריים פד [ע"ב] גבי הגונב טבלו של חבירו כתב, דאין מוציאין מידו אלא כדי טובת הנאה, ובמקום אחר הארכתי בזה. ועיין בבכורות דף כז [ע"א] דמשמע התם דדווקא בתרומה דקדושת הגוף היא מותר ליתן מעות כדי ליתנו לבן בתו כהן, אבל במתנות כהונה דהוה רק קדושת דמים ואתי למיטעי דבר מתחיל קדושתיהו הוא, לא התירו, וא"כ י"ל דוודאי בהני מתנות וודאי טובת הנאה שלו הוא, אלא דלא שרי ליקח, וא"כ אי אפשר לומר דישלם רק כדי טובת הנאה, א"כ יאמרו דבר מתחיל קדושתיהו הוא ואתי למיטעי, אבל גבי טבל לא אתי למיטעי, א"כ שפיר יש לפסוק דיתן לו רק כדי טובת הנאה מה שהיה יכול לקבל מאחר, אבל בשאר מתנות כהונה אי אפשר לפסוק כן ולהכי מוציאין לגמרי.

עוד הקשה הרב נאות יעקב על הר"ן, כמה שסבר דאפילו תבעו העני אין צריך ליתן לו, אלא יכול ליתנו למי שירצה, דהרי משנה שלימה שנינו בפאה [פ"ה מ"ו], מי שאינו מניח את העניים ללקוט, או שהוא

13. וכן דחה הפר"ח הנ"ל הראיה משם.

14. ועי' בארוכה ביאור שיטת הר"ן בחי' ר"מ קזיס לחולין.

פ"ט ה"ה] הקשה על הר"ן, דאכתי לסברתו נמי קשה, דאי ס"ל דכוי בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בו חכמים אם מין חיה או מין בהמה, וכי איצטריך קרא לרבוויי ספיקא, הא קמיה שמיא גליא אם בהמה אם חיה. ולענ"ד דודאי אם נאמר דהוא בריה בפני עצמה, הוצרכה התורה לאשמועינן אם חיה אם בהמה, דאין בו הסימנים שיכולין להבדיל בין בהמה בין חיה, ובאמת לפני הקב"ה לאו ספיקא, אלא דאם לא הודיענו הקב"ה, אנחנו לא היינו יודעים, אבל השתא ידעינן דבהמה הוא. או נאמר דדווקא להכי מרבה התורה, אבל לשאר דברים חיה הוא, אבל לענין צבי הבא על התישה לא שייך למימר, דממה נפשך או חוששין או אין חוששין לזרע האב, וא"כ שפיר יש להוכיח מיניה¹⁷. וע"ש בשער המלך בח"ב דף קמח [הל' שחיטה פי"ב ה"ח], דינא דחיי ח"א קסו, קסז [לאוין קמט].

מיבעי ליה לחלק. ע"י לעיל עט [ע"א תוס'] ד"ה מהו דתימא.

תוספות ד"ה רב כהנא כו'. התוספות הכא ס"ל דפדיון הבן וודאי אי אפשר לומר דמותר ליקח בשביל אשתו, אמנם שם בקידושין [ח, א ד"ה רב כהנא] כתבו לחד תירוץ דגם בפדיון הבן היה לוקח בשביל אשתו, וכ"כ בפסחים דף מט [ע"ב ד"ה אמר]. ועיין יצחק ירנן צח ע"ג [הל' מע"ש פ"א ה"י]¹⁸.

בכור שנתערב במאה, בזמן שמאה שוחטין את כולו. נראה וודאי דרישא דווקא הוא, דאיש אחד שוחט אחד דווקא, הא כל ששוחט יותר מאחד אין פוטרין לו אלא אחד, דהרי ממה נפשך אין פטור אלא אחד, ומה שהוא יותר מאחד וודאי חייב¹⁹. ובחקרי לב ח"ב הקשה, לרשב"ם דס"ל דברובא דאיתא קמן לכולי עלמא הולכין בממון אחר הרוב, והרי הכא הוי רובא דאיתא קמן. ותו, דקשה לרב דאמר בכל ענין דהולכין בממון אחר הרוב, והרי הכא רובא דחיובא²⁰. ולענ"ד דהכא שאני, דאם נאמר דהולכין אחר הרוב וכולן חייבין, הא זה אי אפשר, דהרי אחד בוודאי פטור הוא, ובעל כרחך צריכין לפטור אחד מהם, וא"כ כל אחד יאמר אני הוא הפטור, ואת מי נפטור ואת מי

קאמר, וכמ"ש מהר"י בי רב, וכן נראה דעת הכסף משנה בפ"א דמעשר ה"ד. אמנם בכל זאת הוא תמוה, דמה הכריחו לפרש כן שלא כדעת רש"י, ע"ש בארוכה, ובשער המלך, ובקהלת יעקב בדרשות ד ע"ד¹⁵.

תוספות ד"ה תא שמע. ברית יעקב ככה ע"א [שם].

דף קלב, א. מטונך, אהרן ובניו כתובין בפרשה. זבחים לב [ע"ב תוס'] ד"ה שחידשו.

כהן ולא כהנת. כבר כתבתי לעיל בריש הפרק, דאפילו למאן דאמר דבעי כהן חבר, לא קשה מידי דאיצטריך למעט. וראיתי בהלכות יו"ט דף סג [בכורות פ"ד אות מד, ב] שהוכיח דינו של מהרש"ל [יש"ש סי' ו'] דכהנת אשת חבר דינה שווה לכהן חבר, דאי לא תימא הכי, א"כ מנא ליה למאן דאמר אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, דאי לא הוה כתיב אלא חד מיעוט, הוה אמינא דלא מיעטה לגמרי לכהנת אלא להקדים כהן חבר לכהנת אשת חבר, ואיצטריך מיעוט השני למעט לגמרי, אלא וודאי דליכא למיטעי בהכי, דלעולם כהנת אשת חבר וכהן חבר שווים הם. ולענ"ד הא לא מכרעא, דוודאי אי הוה כתיב חד מיעוט לגמרי, הוה ממעטינן להו, דהא בתורה לא נזכר כלל הך דינא דכהן חבר, ורק מקרא דדברי הימים ילפינן לה, וא"כ וודאי דלא הוה מוקמינן קרא בהכי. ועיין סוטה כג [ע"ב תוס'] ד"ה כהן.

רב כהנא אכל בשביל אשתו. עיין בבא בתרא קי [ע"א תוס'] ד"ה ולא תימא.

אלא בצבי הבא על התישה. מגילת ספר לאוין [קמ"ט] דף עו ע"ב.

חייב נמי דקא אמר חייב בחצי מתנות. עיין בבא קמא מ [ע"א תוס'] ד"ה כופר שלם.

אם שה לרבות את הכוי. עיין בר"ן מה שהקשה על רש"י, דא"כ נוכיח מזה דאין חוששין לזרע האב, ובפרק בתרא דיומא [עד, ב] מוכיח מיניה דכוי בריה בפני עצמה היא, דאי ספק, איצטריך קרא לרבוויי ספיקא¹⁶. ובשער המלך ח"ג דף כ ע"ג [הל' כלאים

18. ע"י בחידושי רעק"א יו"ד ריש סי' ס"א בארוכה.
19. וע"י ברש"ש באחד שקנה ממאה אחרי שחיתתן לתוי בפלוגתת אדמון ורבנן.

20. ראה בחי' חת"ס שמתרץ דמה דלא מקשה הש"ס על רב, הוא משום דרב מודה דיש תנא דסובר שאין הולכין אחר הרוב, אלא דלפי הסברא לחלק דמסיק כאן רבינו בכה"ג דאחד ודאי פטור, א"כ גם רב סבירא ליה דאין הולכין אחר הרוב.

15. במעשר ראשון דעת רש"י בקידושין [נח, ב] והריטב"א דמוציאין מהכהן ללוי, והרמב"ם חולק על זה שפטור מלתת המעשר ללוי.

16. ראה בחי' ר"מ קזיס דמתרץ קושיית הר"ן, דגם אם נאמר אין חוששין לזרע האב אהני ריבויא דאם שה לא לצבי הבא על התישה אלא לתייש הבא על הצבייה שיהיה גם הוא חייב במתנות, ע"ש.

17. היינו המין שלו אם הוא בהמה או חיה.

ישראל מוציאין מידו, דזה משפט הכהנים כתיב, וכן השיגו שאר אחרונים על הב"ח²³.

אושפזיכניה דרב טבלא כהן הוה. בעי חיי שם. שתים ושלש שבתות. שבת ס [ע"ב תוס'] ד"ה השתא חמש, נידה לז [ע"ב תוס'] ד"ה ארבעים מבעיא.

רב נחמן בר יצחק קניס גלימא. עי' לקמן קלו [ע"ב תוס'] ד"ה כר' אלעאי.

התם בדתורא. ברית יעקב ו ע"ג [דרוש ב' ד"ה ויתקרב].

כאילו אוכל טבלים. עי' לעיל לז [ע"ב תוס'] ד"ה שלא הורמו.

אין נאכלות אלא צלי. אבני יהושע פרשת נצבים. וכל כהן שאינו מודה בה. עיין זבחים צט [ע"א תוס'] ד"ה אינו חולק, ומ"ש במנחות יח [ע"ב].

תוספות ד"ה כשהוא אומר. בעי חיי סימן צ"ו. תוספות ד"ה ולא מילתא היא דתניא. הוה מצי

למימר כו'. דמשמע מחזיק אע"פ שאינו בקי. דבריהם מגומגמים, דלכאורה נראה דהם מפרשים, דמחזיק היינו המקיים מצות אע"פ שאינו תלמיד חכם, ולא משמע כן. ונראה שכוונתם דמשמעות הגמרא הוא, דאע"ג דהוא תלמיד חכם לא סגי, אלא צריך שיהיה בקי בדינים של ארבעה ועשרים מתנות כהונה, ולכן כתבו דהוה מצי להביא מדלעיל, דאם מחזיק בתורת ה' סגי אע"פ שאין בקי בכל הדינים, דוודאי לא כל תלמיד חכם בקי בכל הדינים, וכמו שהביאו ביו"ד סימן א' [ס"ב]. אלא דלפי זה לא הקשו התוספות מידי, דלכן הביא הך ברייתא לאשמועינן, דאם מודה נותנים לו אע"פ שאינו תלמיד חכם, והיינו באין שם כהן אחר, וכמו שכתבו התוספות לעיל [קל, ב]. ועיין ביצחק ירנן צח ע"ב [הל' מע"ש פ"א ה"י].

דף קלג, א. וקבלות, הזאות. זבחים צט [ע"א תוס'] ד"ה אינו חולק.

בדק לן רב יוסף, האי כהנא דחטף מתנתא כו'. ומיירי שהבעלים מתרצים בכך אח"כ²⁴, דאי לאו הכי גזל הוי, לא מבעיא למאן דאמר טובת הנאה ממון, דוודאי גזול טובת הנאה, אלא אפילו למאן דאמר

נחייב, ולהכי בעל כרחך צריכין לפטור כולן, כי כל אחד יאמר אני הוא הפטור²¹, אבל התם בפלוגתא דרב ושמאל לא שייך זה. וע"ש בחקרי לב דף קנה ע"ג [יו"ד סי' ק"ט להל' תערובות].

ואם אמר חוץ מן המתנות. בעי חיי דף נה ע"א [סי' צ"ב].

תוספות ד"ה אמאי כו'. והך סתמא כרבי מאיר, דבתוספתא מסיים בה דברי רבי מאיר. לכאורה הדברים תמוהים, דמאי ראייה הוצרכו מהתוספתא, דהא שם בסיפא דמתניתין איתא להדיא דרבי מאיר הוא דסובר כן, ודוחק לומר דהתוספות לא הוה גרסינן כן התם. ועיין בהלכות יו"ט דף לו ע"ג [בכורות פ"ב אות כא].

תוספות ד"ה ואם איתא. פרי חדש במים חיים יג ע"ד.

דף קלב, ב. ולא מאת הכהנים. וכתב רש"י דקס"ד דכהנים לא איקרי עם. לא ידעתי למה כתב רש"י קס"ד, דהא וודאי משמע דכהנים פטורים מכח העם, וכן לעיל אמרינן דבלוים מספקא ליה אי איקרי עם או לא, אבל כהנים וודאי לאו בכלל עם, וכן כתב רש"י בסמוך, וליתני כהן ונכרי, דהא לא איקרי עם, אלמא טעמא משום עם הוא. ואין לומר דלפי האמת ממאת זובחי הזבח ממעטינן להו, דווקא כהן טבח חייב, אבל אינו טבח לא, דאי אפשר לומר כן, דהא אי לאו העם, לא הוי חילוק בין ישראל לכהן, וכמו דישאל בכל ענין חייב אפילו לעצמו, הוא הדין כהן היה חייב, רק כיון דכתיב העם, וכתיב זובחי הזבח, אמרינן דלעצמו פטור וטבח חייב, וגם רש"י בחומש כתב מאת העם ולא מאת הכהנים. וגם הר"ן כתב כדברי רש"י, ולא כתב קס"ד, משמע דלמסקנא כן הוא²². ועיין בתועפות ראם פרשת שופטים ובחזון עובדיה [שם קעד ע"א], שתמהו על הרב משנה למלך שהשיג על הב"ח במה שפסק דליום פטורים משום ספק הוא. ולענ"ד נפל טעות במשנה למלך, וכוונתו להשיג על הב"ח במה שפסק דמכח ספק אי איקרי עם, גם אי חטף לוי אין צריך להחזיר, וכתב הוא דליתא, דדווקא הוא פטור מליתן, אבל אם חטף משל

21. ראה בח"י כתב סופר שזכה ג"כ לישובו של רבינו, ובוה גם מיישב את לשון המשנה והרמב"ם "פוטרים", ולמה פרט בזמן שמאה שוחטין את כולן, זה אריכות דברים שלא לצורך, ובסברא זו מיושבת, דרך כאשר כולן שוחטין יחד פטור כל אחד ואחד, דכל אחד דוחה שחבירו הוא מן הרוב ולא הוא, אבל כשאין שוחטין לפנינו וכל אחד שוחט זה אחר זה אז

קמא קמא דשחית יבוא הכהן לתבוע את מתנותיו דמרוכא פרוש.

22. ראה ברש"ש שבאמת אינו גורס תיבה זו, וכן אינו נמצא בכה"י.

23. כמו הש"ך בסי' ס"א סק"ב.

24. וכ"כ הר"ן.

ואעפ"כ היו נמנעים, או מפני המחלוקת, כיון דלא היה משביע עוד היה מחלוקת, או מפני שראוי להניח למי שהוא צריך יותר, הרי דטעמים הללו דוחים הטעם דחיבוב מצוה גבי לחם הפנים, הוא הדין דדוחים גבי מתנות, דתרווייהו שווים הם, מתנות כהונה שיש בהם קדושה פחות מכשיעור, ומתנות אפילו כשיעור, דבכולם הטעם משום חיבובי מצוה. אמנם גבי לחם הפנים אם היה כשיעור, דהיא מצוה גמורה באכילתם, לא היו נמנעים מפני המחלוקת או כדי להניח לאחרים²⁸, דאין לדחות בשביל זה מצוה דאורייתא²⁹. וגם אפשר אם היה מגיע כזית והיה משביע, א"כ אין כאן מחלוקת, דהרי כל אחד שובע ומותר, וגם יש לו מה שהוא צריך לו. ועיין מה שכתבתי ביומא [לט, א]. ועיין במגן שאול סימן מ"ב, וביד משה [אמריליו] דף קנד ע"ג [ליקוטם], ובחקרי לב ח"א דף קפח [או"ח סי' צ' להל' פסח], ובקונטרס כונן לחקר [בסוף חלק ב], כסא דוד כ ע"ב [דרוש ו' לשבת זכור].

ולפרוס ידיה, אנסייה ליה עידיניה. ומקשים מכאן, לפי מה שפירש רש"י דהיה לו עת קבוע עם תלמידים, דממה נפשך, דאם היו עשרה הרי היה יכול לפרוס את כפיו, אלא שמע מינה דלא היו עשרה, והיה מתפלל בלא עשרה, וא"כ מוכח דמותר להתפלל בבית המדרש שלו בלא עשרה, וקשה על הרמב"ם [הל' תפילה פ"ח ה"ה] דפסק דבעי עשרה, ועיין בארוכה בשמע יעקב פרשת תרומה. ואפשר לומר דדווקא בתלמוד תורה יחידי אמר הרמב"ם הכי, אבל בתלמוד תורה דרבים מודה הרמב"ם, והכא הוה תלמוד תורה דרבים, דאע"פ שלא היו עשרה, עכ"פ רבים מיקרי. אלא דקשה, דהתלמידים שהיו לו איך ביטלו התפלה בעשרה, והרי אצלם לא היה תלמוד תורה דרבים³⁰. וצ"ל דאע"פ כן, כיון דאין אדם זוכה לתלמוד מכל אדם, הוה נמי מצוה רבה טפי יותר, ואם לומד לעצמו מותר לבטל תפלה בעשרה כדי לתלמוד אצל רבו³¹.

אמנם יותר נראה דהרמב"ם מפרש כמ"ש הרי"ף והרא"ש, וכ"כ הריטב"א בשם מפרשים, דהיה לו חולי מעיים. ומ"ש במעדני מלך דאין אפשר שכל השנה היה לו חולי מעיים, וי"ל דוודאי לאו כל השנה הוה ליה, אלא שהיה עלול לכך, כי בפתע פתאום בא לו החולי, והיה מתיירא לפרוס כפיו שצריך להפסיק

טובת הנאה אינו ממון, לאו שפיר דמי למיעבד הכי, וכ"כ הראשונים והאחרונים. ועיין במנחת בכורים [ס ע"ג – חולין].

אמר אביי מריש כו'. זכרון יוסף דף נד ע"ד [אהע"ז שאלה ג'].

כיון דשמענא להא וכו', הצנועים מושכין ידיהן כו'. ומקשים, מאי ראייה מייתי מהתם, דהא התם קאמר דנשתלחה מארה, ומתחלה היה מגיע להם כזית והיו שבעים, ולבסוף לא היה מגיע אלא כפול, ומשמע דאי הוה מגיע כזית היו נוטלים, והרי הכא הוה כדי נתנה דמתנות כהונה, וא"כ שפיר היו יכולים ליטול²⁵. ועיין בפרישה בסימן ס"א²⁶. ובפרטות קשה, לפי מה שכתב הריטב"א שם דאי הוה מגיע להם כזית, היו נוטלים כדי לקיים מצות אכילה, אבל כיון שלא היה אלא כפול לא היה מצוה באכילתו²⁷, ומזה למד בבני חייא סימן תע"ה דבמצוות עשה לא שייך דין דחצי שיעור, ועיין במחזיק ברכה שם, וא"כ הך טעמא לא שייך הכא דהוה יותר מכזית. והנה בשו"ע [סי' ס"א סק"ג] פסק דמותר ליתן מתנות כהונה לנכרים, או להאכילם לכלבים, שאין בהם קדושה, וא"כ נראה ג"כ דאין מצוה כלל באכילתם, דאי ס"ד שיש מצוה, א"כ איך הותר להאכילם לנכרים או לכלבים. אמנם בשם מהרש"ל כתבו, דדווקא אם הם כחושים ורעים, אבל אם הם טובים בעינין למשחה לגדולה, ע"ש. ומ"מ נראה, דהכא לאו מצוה גמורה היא כמו באכילת קדשים ולחם הפנים, דהרי התם היה מברך עליהם, דוודאי נראה דכמו דבקדשים ומנחות היה הכהן מברך, הוא הדין בלחם הפנים. וכן מבואר מדברי הרמב"ם ריש הלכות בכורים [פ"א ה"ב], שכל מתנות כהונה שיש בהן קדושה היה מברך על אכילתן, ובא לאפוקי מתנות ושאר מתנות כהונה שהן כחולין לכל דבריהם, וכן בתרומה היה מברך, כמ"ש בסוף הלכות תרומות. ועיין משנה למלך בפ"י דמעשה הקרבנות [ה"א]. וא"כ הדבר ברור, דבמתנות אין מצוה כלל באכילתן, ומ"מ מעיקרא היו מקפידים על זה לחטוף, דחיבובי מצוה היא, וא"כ הביא שפיר ראייה, כמו דהתם היו נמנעים הצנועים, כיון דלאו מצוה היא בפול, או שלא היה משביעם, עכ"פ חיבובי מצוה הוא, והיה להם לרזז את עצמם משום חיבובי מצוה,

25. וכן הקשה בחי' חת"ס והשאיר בצ"ע.

26. והנמ"י כתב שגם כאן לא היו מושכין ידיהם אלא כשקיבלו דבר מועט.

27. וכ"כ התוס' ישנים שם ביומא.

28. וכן העלה גם החת"ס בשו"ת או"ח סי' מ"ט, עי"ש.

29. ודלא כמג"א [סי' נ"ג סק"ו] דאין להתקוטט בשביל

שום מצוה, ועי"ש בהגהות חת"ס.

30. יתכן שעדיפות תורה ברבים אינה מוגבלת רק להרב המלמד, כי אם גם לתלמיד השומע היות והוא משתיין לרבים.

31. לפי"ז גם אם תלמיד יחידי לומד שיעור אצל רבו, אין עליו להפסיק וללכת להתפלל במנין.

דף קלד, א. חוץ שיורא, על מנת לאו שיורא כו', מר סבר על מנת שיורא הוא. עיין בהרא"ש שכתב דאי תנאי, הוה מתנה על מה שכתוב בתורה, דהתורה אמרה ליתנו לכל כהן שירצה. וכתב עוד דהיא דתנן בב"ב דף סג [ע"א] בכך לוי שמכר שדה לישראל, ואמר על מנת שהמעשר שלי, הרי זה שלו, דהוא תנא נמי סבר דשיורא הוה, דאילו תנאי הוה בטל. ובשי למורא סימן כ"ה הקשה דדבריו סותרים למה שכתב בב"ב, דהתם כתב דמוכח דהוה שיור ולא תנאי, דאילו הוה תנאי הוה ליה לומר אם קיים תנאו המקח קיים, ואי לא קיים תנאו אין המקח קיים, אלא וודאי דשיור הוי, ומשמע מזה דעכ"פ אילו הוה תנאי, התנאי קיים וצריך לקיים תנאו, ואי לאו המקח בטל, ואילו לפי מה שכתב הרא"ש כאן, מוכח דאפילו לא קיים תנאו המקח קיים, כיון דמתנה על מה שכתוב בתורה. ובמוצל מאש סימן נ"ד ובמעדני מלך רצו לזווג דברי הרא"ש כאן עם מה שכתב בב"ב. ולענ"ד אי אפשר, דהרי הרא"ש לא הזכיר כלום שם מן מתנה על מה שכתוב בתורה, ואדרבה משמע שם דתנאי הוה קיים וכמ"ש.

והאחרונים הקשו על הרמב"ם, דכאן [הל' בכורים פ"ט הי"א] פסק דעל מנת תנאי הוה ולא שיור, ואילו גבי בן לוי פסק [הל' מעשר פ"ו הי"ט] דמעשר של בן לוי, ומוכח דעל מנת שיור הוה, והאחרונים כתבו כמה תירוצים בזה, ומה שזה בונה זה סותר. ועיין בט"ז, ובש"ך, ובפר"ח בסימן ס"א ביו"ד, ועיין בט"ז בחו"מ סימן רי"ב [ס"ג], ומה שכתב מוהר"ר צבי בהגהותיו שמה³⁵.

וראיתי בשיטה מקובצת בבבא בתרא [שם] שכתב בשם עליות רבינו יונה, דהך תנא דסבר התם גבי בן לוי דשיורא הוה, ס"ל כתנא דהכא גבי מתנות דעל מנת שיורא הוי, והם הם דברי הרא"ש כאן. וכתב עוד, אי נמי דכולי עלמא ס"ל הכא דשיורא הוי, דאי תנאי הוה, ה"ל האי מעשר גבי בן לוי חלף שכרו, ע"ש, ודברים אלו סתומים וחתומים. ועכ"פ משמע מדבריו, דאפילו מאן דאמר דסבר הכא גבי מתנות דעל מנת תנאה הוה, התם מודה דשיורא הוי, משום דאם תנאי הוי, א"כ חלף שכרו הוה, וגבי מעשר כתיב חלף עבודתם³⁶. ונראה דס"ל דגבי מתנות לא כתיב חלף עבודתם [במדבר יח, כא], וא"כ שפיר י"ל דכוונתו

באמצע³², וא"כ בירך ברכה לבטלה³³. וע"ש במעדני מלך שג"כ כתב, דתלמוד תורה דרבים עדיף, ולהכי אין צריך להפסיק לקריאת שמע. ושוב ראיתי להרב מחזיק ברכה באו"ח דף כב ע"ג [סי' צ' סעיף ו] דכתב ג"כ דהוה משום תלמוד תורה דרבים, והוא פירש [דלא] כהרי"ף והרא"ש [להצילו] מקושית הרב מעדני מלך, ולענ"ד כמו שכתבתי. וע"ש במה שכתב ברש"י, שכתב יפרוס ידיו כל השנה, והוא דבר נאה ומתקבל. אמנם לפי פשוטו נראה, דאין כוונת רש"י שיפרוס ידיו תמיד, דא"כ הוא יותר טירחא מליקח מתנות בערב יום הכפורים. אמנם כוונתו הוה, דאמאי אביי הוצרך לדקדק ולהמתין עד ערב יום כפור כדי לקבל מתנות, ואולי יארע סיבה ולא יגיע לו מתנות או סיבה אחרת, הרי בכל ימות השנה פעם אחת היה יכול להחזיק עצמו בכהן ע"י פריסת כפיו, וא"כ כל השנה דכתב רש"י הוא לאפוקי ערב יום הכפורים, וכוונתו, זמן אחר בשנה.

אקרויה לרב ספרא בחלמא. עיין ים שלמה סימן י"ג, וברכי יוסף חו"מ סימן יו"ד סעיף ד. והמשתתף עמהן וכו', ואפילו עם העובד כוכבים. בכורות ב [ע"ב תוס'] ד"ה אסור לאדם.

דף קלג, ב. רש"י ד"ה עומר. לא חשיב ליה בהדי שאר מנחות צבור מפני שהוא מנחת צבור, כצ"ל. רש"י ד"ה וזה חומר. דהלוקח מתנות מן הכהן קודם שחיטה וכל בהמה לכהן חייב במתנות, כצ"ל. תוספות ד"ה ועורות קדשים. תימה וכו'. מהרש"א תמה על התוספות, ועיין ברש"י בבבא קמא דף קי [ע"ב ד"ה ועורות קדשים] שכתב כדברי מהרש"א³⁴. ועיין בחידושי הרשב"א והביאו בשיטה מקובצת שהקשה כקושית התוספות, ונראה כוונת קושיתו, דאמאי קחשיב עורות במתנות שבירושלים, ואי משום דהבשר נאכל בירושלים, הרי עורות קדשים קלים לבעלים, וא"כ במקדש היה ראוי לחשוב, דבתר אכילת הבשר אזלינן, ע"ש, וא"כ עיקר כוונת קושיתו, או דלחשביה בהדי מתנות שבגבולין, או דלחשביה בהדי מתנות שבמקדש, אבל במתנות שבירושלים אין להם ענין. ונראה דג"כ שלזה כיוונו התוספות, אע"ג דנקטו בלשונם ההפשטה. וע"ש ברשב"א מה שתירץ, ועיין מרכבת המשנה ח"ג פ"א דבכורים ה"ג.

32. וצ"ל דתפילת העמידה אמר בחטף, מה שלא אפשר כשהוא על הדוכן בברכת כהנים.

33. וצ"ל דלפני שהחזן קרא כהנים יצא חוץ לבית הכנסת, דאל"כ הרי יעבור על עשה.

34. דלא חשיב הנהו, דאי נפקא חוץ לקלעים

מפסלו ביוצא.

35. ועי' אריכות דברים בזה בחי' כתב סופר.

36. ביאור דבריו דכיון דהתורה זיכתה המעשר לכל הלויים כשכר עבודתם, אין בכח המוכר להתנות שהמעשר שייך לו ולקפח בזה שכר שאר הלויים.

בעי חיי חיו"ד נה ע"א [סי' צ"ב], מחנה יהודה קצד ע"א [הל' דשלב"ל סי' ר"ט ה"ז ב"י].
תוספות ד"ה דמר אית ליה דרב חסדא. מחנה אפרים ה ע"ג [הל' גזילה סי' ז], מרכבת המשנה ח"ג פ"ט דבכורים ה"ו.

גר שנתגייר והיתה לו פרה. עיין על הסוגיא: דברי אמת בשו"ת כח ע"א [סי' ט'], אדמת קודש ח"א לז, לח [יו"ד סי' י"ד], עין משפט לו ע"א ובספרים שאכתוב בסמוך, ובנדרים דף ז [ע"א] ומה שכתבתי שם.

אלמא ספיקא לקולא. לכאורה קשה, למה הקשה מהך מתניתין טפי מכמה מתניתין דבכורות [פ"ב מ"ח], דספק בכור המוציא מחברו עליו הראיה, והרי המקשה לא היה מחלק בין ממון לממון, והוא ס"ל דבכל מקום אזלינן לחומרא כמו לקט, דמאי שנא בכור ממתנות כהונה הזרוע ולחיים, ועיין בסמוך.

חורי הנמלים שבתוך הקמה כו'. והקשה במרדכי [רמז תשל"ז] בשם רבינו משולם, למה לא אזלינן בתר רובא, והרי רוב הכא של בעל הבית. ותירץ, חדא כדמסיק דכתיב עני ורש הצדיק, ועוד דה"ל קבוע, דהוה כאן צבור של בעל הבית וצבור של עניים, והוה כמו ט' צבורים של חמץ [פסחים ט, ב]. ע"ש. ובמשנה למלך פ"ד דמתנות עניים ה"ט ופ"א דמטמאי משכב ומושב הי"ד הקשה עליו, דהא כאן הוה פירש ממקום קביעותו לחורי הנמלים וה"ל כנמצא, ובנמצא אזלינן בתר הרוב. ואפשר לומר דאין כוונת המרדכי דמהאי טעמא דהוה ליה קבוע מחמירינן בזה, דהא מוכח בגמרא דטעמא הוה משום עני ורש הצדיק, אלא כוונתו דלא סגי בטעם הראשון משום עני ורש הצדיק, דהרי בכל מקום אזלינן בתר רובא ורובא מדאורייתא, ואי משום חזקה, הא רובא וחזקה רובא עדיף, ואפילו באיסורא סמכינן על זה, וא"כ למה לא נסמוך על זה בלקט, להכי כתב עוד טעם משום דהוה קבוע, ואע"ג דהשתא לאו קבוע הוא, שהרי פירש ממקום קביעותו, וא"כ הוה לנו למיזל בתר הרוב, עכ"פ סברא הוא מכח עני ורש הצדיק להחמיר בזה, הא אילו לא הוה קבוע לא החמירו בו כלל³⁸, ובמקום אחר הארכתי בזה³⁹.

פרה בחזקת פטורה קיימא, קמה בחזקת חיובא קיימא. עיין בר"ן בנדרים דף ז [ע"א] שהקשה מכאן

הוה לתנאי, אבל גבי מעשר לא טעי בהכי, וא"כ אין כוונתו לתנאי. וא"כ י"ל דדעת הרמב"ם כדעת רבינו יונה, דגבי מעשר כולי עלמא מודים דשירא הוי, וא"כ דבריו לא סתרי אהדדי. ונראה דהרא"ש נמי בב"ב ס"ל כדעת הרבינו יונה שם, וכן מוכח ממה שכתב בשיטה מקובצת שם בשם תוספות הרא"ש, דדעתו כדעת רבינו יונה ממש, וס"ל התם דלא הוה מתנה על מה שכתוב בתורה, וכמו שנראה בתירוץ הראשון של התוספות, דלא הוה מתנה על מה שכתוב בתורה, אמנם כאן כתב כתירוץ השני של התוספות כאן, דהוה מתנה על מה שכתוב בתורה. ולהך תירוצא דהתוספות, שם גבי מעשר נמי הוה מתנה על מה שכתוב בתורה, ואע"ג דבכנסת הגדולה כתב דגם לתירוץ ראשון של התוספות ס"ל דהוה מתנה על מה שכתוב בתורה, וכן כתב עוד בבעי חיי ע"ש, מ"מ אין דבריו מוכרחים, וגם מוהר"ר צבי בהגהתו לט"ז בחו"מ לא הבין דברי התוספות כן. נמצא דהרא"ש כאן ס"ל כתירוץ השני של התוספות, ובב"ב כתירוץ הראשון.

ואין להקשות אם נאמר דהתוספות בתירוץ הראשון לא ס"ל דהוה מתנה על מה שכתוב בתורה, א"כ מאי מקשה הגמרא הך תרי ברייתות אהדדי, נימא דהך ברייתא דקתני דמתנות שלו, מיירי שהתנה בפירוש שיהיה המקח בטל, ואידך ברייתא דנותנן לכל כהן שירצה, מיירי דלא התנה בפירוש, וכמ"ש התוספות, ותרווייהו ס"ל דתנאי הוה, י"ל דהא כתב הרא"ש בב"ב דאם הברייתא דבן לוי ס"ל דתנאי הוה, ה"ל לפרש דאם לא קיים התנאי המקח בטל, א"כ י"ל נמי הכא כן, דאם התנה בפירוש, ה"ל למיתני אם לא נתן המקח בטל. ועיין מחנה אפרים דף כו ע"ג וע"ד [הל' מוכר דבר שלא בא לעולם סי' ה'], נחפה בכסף כד ע"ד [יו"ד סי' ב'], מטה אשר סימן ו', פרח מטה אהרן ח"ב יט ע"א³⁷, מקום שמואל סימן פ"ח, לימודי ה' לימוד קט"ו, אשדות הפסגה כא ע"א [סי' ו'], בית אברהם כהן קמב ע"ב [מנחה בלולה], מחנה יהודה קצד ע"ג [חו"מ סי' ר"ט ס"א ב"י], ובמוצל מאש שם, פרי חדש במים חיים בשו"ת סימן ו'.

אבל שקל לו טבח הדין עם הטבח. עיין מהר"ם מלובלין, ומהרש"א הגיה בדברי רש"י, וכוונתו של רש"י לסוגיא שם בדף קטו, ולא להסוגיא בתחילת הפרק. **תוספות ד"ה חוץ שירא הוא.** עיין מ"ש בסמוך,

והחתם סופר [שו"ת יו"ד סי' טש], שהאחרון כתב על תירוץ זה של המרדכי "נוראות נפלאות", דלא אומרים צדק משלך אלא בספק השקול, כתמיהת רבינו כאן דהרי בכל מקום הולכים אחר הרוב, דאין בתירוץ זה ישוב אלא יחד עם התירוץ השני.

37. אין בח"ב דף יט כלל כי המיספור ממשיך מח"א, ורק בח"א תשובה ח' [כד ע"ב] הוא מזכיר את הגמ' בב"ב בקיצור.

38. כזה תירץ גם בחי' רבינו מאיר שמחה.

39. וזוהו יתיישב גם תמיהת הטורי אבן [ר"ה יד במילואים]

הגמרא מורים כדברי הר"ן, דדווקא הכא גבי קמה דאיכא וודאי חיובא דהיה לעניים חלק, הא לאו הכי פטורה אם הספק אם היה לעניים מעולם חלק או לאו. ובעיקר דברי הרשב"א והר"ן עיין מ"ש בארוכה בנדרים שם, וביומא דף ט [ע"א], ועיין בכבא בתרא דף קמח, [ע"ב]. ועיין בבני שמואל למוהר"ר שמואל חיון [עט ע"ב – סי' ל"ח על ענין הקדש], דברי אמת שו"ת כח ע"ב [סי' ט'] ובקונטרסים דף פו [קונטרס תשיעי], מחנה אפרים הלכות נדרים יא ע"ב [סי' ח'], ובהלכות צדקה יז ע"ד [סי' י'], ובחידושים ו ע"ג [הל' אישות סי' ב'], צרור החיים יט ע"א [הל' ק"ש פ"ג], קהלת יעקב בדרשותיו ב ע"ד ודף ה ע"א, זרע יעקב סימן ע"א דף נו ע"ב, בית הלוי קונטרס כ"ה בדף הרביעי ע"ב [ק ע"ב, קא ע"א], משאת משה חלק יו"ד סימן כ"ה, פני משה ח"ב סימן י"ט, מהר"י מטראני חלק חו"מ סימן קכ"ד, וע"ש בארוכה אדמת קודש ח"א דף לו, לח [יו"ד סי' י"ד], לימודי ה' לימוד ק"י, קי"א, עדות ביעקב סימן ס"ו, ברכי יוסף יו"ד דף כז סימן רנ"ח.⁴³

ספק איסורא לחומרא. עיין בפנים מאירות ח"א סימן ט"ו דהוכיח מכאן דלא אזלינן בתר חזקה בשל תורה להקל, דאם לא כן למה מחמירינן כאן. ומדברי רש"י נראה דדווקא הכא מחמירינן שיש בו עוון מיתה, הא לאו הכי לא מחמירינן, וכן פירש רש"י בכולהו הני ארבע ספיקות, דלחיוב דכולהו אית בהו איסור מיתה או כרת⁴⁴, וכן כתב בארעא דרבנן סימן תמ"ד, דנראה מדברי רש"י דלא אמרינן ספק איסור להחמיר, אלא דווקא בהני דאית בהו מיתה או כרת, אבל בשאר איסורים אפילו באיסורים דאורייתא לא אמרינן הכי, ע"ש⁴⁵, ובוודאי כוונתו כל היכא דאיכא חזקה להקל. ועיין בקרבן אליצור דף כא, כב [ע"ז מא ע"ב ד"ה וראיתי], ובפר"ח יו"ד סימן ק"י, ומ"ש בעירובין דף לה. אמנם ראה מוכרחת ליכא מדברי רש"י, כי יש לפרש כוונת רש"י דבא לומר מהו האיסור, דהוה אפשר לפרש דהאיסור הוא דלא מקיים מצות נתינה, וא"כ הרי איסור זה ג"כ במתנות הוא, ולהכי מפרש

על הרמב"ן והרשב"א שכתבו דספק ממון עניים לחומרא, דהרי מכאן מוכח דדווקא קמה הואיל ובחזקת חיוב היא, הא לאו הכי ה"ל דין שאר ממון, ואמרינן המוציא מחברו עליו הראיה⁴⁰, ואי הדין כן בכל ממון עניים אע"ג דליכא חזקה לחיובא, לא הוה צריך לומר הטעם דקמה בחזקת חיוב קיימא⁴¹. ועוד אי ס"ד דגבי ספק ממון עניים אזלינן לחומרא, דדיינינן ליה כספק איסור ולא כספק ממון, א"כ הוה ליה לתרץ כמו דמתרץ גבי עיסה דהוה ספק איסורא. והפר"ח בביאורו למתנות עניים [פ"ב] השיב עליו, דוודאי כל ספק ממון עניים דין ממון יש לו ולא דין איסור, ומ"מ מחמירינן ביה, והא דאמר קמה בחזקת חיוב קיימא, היינו שהוא ישראל שחייב במצוות, וזה החזקה שייכא בכל המצוות ובכל ממון עניים. ובעל כרחך צ"ל כן, דאם לא כן מה חזקה יש לקמה לחיוב, וכן מוכח מפירוש רש"י, אלא דהמקשה לא הוה ידע לחלק בין ממון עניים לממון דעלמא, ותירץ לו דיש חילוק בין ממון עניים, ומ"מ בפרה פטור, דספק בחיובא הוא. וכבר כתבתי בנדרים, דלפי מה שפירש הפר"ח דאין חילוק בין קמה לשאר ממון, רק עיקר החילוק הוא בפרה דבחזקת פטור קיימא, א"כ לא הוה ליה למימר אלא שאני פרה דבחזקת פטור קיימא, ובוזה נשתנה פרה משאר ממון, אבל הא דקמה בחזקת חיוב לא הוה צריך לומר, אלא וודאי דחילוק יש בין קמה לשאר ממון.

והר"ן מפרש דחזקת קמה היינו, כיון שיש לעניים וודאי חלק בהם, דהרי העליונים לעניים אפילו לרבנן, וודאי אי לא הוה כאן חיוב כלל לעניים אפילו בקמה, הוה לו דין שאר ממון, אבל כיון דאיכא עכ"פ ברי בחיובא, משום הכי מחמירינן ביה, ובפרט לסברת המרדכי בשם רבינו משולם דה"ל דין קבוע, משום הכי מחמירינן ביה. וא"כ י"ל דזה כוונת הגמרא קמה בחזקת חיובא קיימא, כלומר דהיה כאן חיוב ברור⁴², וזה נראה ג"כ כוונת המרדכי, ולא מטעם קבוע ממש קאמר, אלא מטעם שהיה קבוע ואיכא כאן חיוב ברור, הא לאו הכי אף בקמה היה פטור. ופשטות דברי

40. וכן הוכיח מכאן הטורי אבן [ר"ה יד, א], דאי ספק מתנות כהונה להקל, ה"ה ספק מתנות עניים.

41. בקונטרס הספקות כלל א ס"ט דמה שאמ' הגמ' קמה בחזקת חיוב קיימא הוא לאו בדוקא, כיון שבקמה אין חזקת חיוב, שהרי השיבולת היתה פטורה קודם.

42. כך מבואר גם במהרי"ט [ח"ב חו"מ סי' קכ"ד]

דכשידוע שיש בשדה ממון עניים, והספק הוא האם שיבולת זו השיבולת שהחזקה שהיא של העניים, אין כאן דין העמד

ד"ה וראיתי.

43. ראה מה שהאריך רבינו גם ביד דוד למס' נדרים, ושם ציין לעיין במה שכתב כאן.

44. או איסור הנאה.

45. וכבר צווח עליו גם הפרי מגדים בפתיחה להל' טריפות ד"ה וראיתי.

נמי. קשה, דלפי זה משמע הטעם בתרומה דצריך לקיים דווקא מצות נתינה, ולא סגי בלאו הכי, וא"כ איך קתני בברייתא הטעם מפני הפסד תרומה, והרי זה הטעם ליתא, אלא משום מצות נתינה והוא דאורייתא, והפסד תרומה בוודאי הוא רק מדרבנן. והרמב"ם בפ"ב דתרומות [ה"ח] כתב הטעם מפני חילול השם להפסיד תרומה, ונראה שהוא מפרש כן הך הפסד תרומה הנזכר בברייתא, וקשה, למה לא כתב הטעם משום מצות נתינה. והרדב"ז בביאורו שם הרגיש בזה, וכתב דמלבד דלא קיים מצות נתינה, איכא חילול ה', ע"ש, וכן צריך לפרש בברייתא דקתני מפני הפסד תרומה, היינו מלבד שלא קיים מצות נתינה. אמנם קשה, דהרמב"ם וכן הברייתא הניחו עיקר הטעם דנתינה דהוא דאורייתא, ונקטו הטעם דחילול השם דהוא דרבנן.

ואפשר לומר דוודאי גם בתרומה אע"ג דכתבי נתינה, אין הכוונה שצריך לקיים דווקא מצות נתינה, דא"כ היה הוא צריך לחזור אחר הכהן וליתן לו, ובאמת הך דינא ליתא, אלא הכהנים צריכים לחזור בבית הגרנות ואינו מצות נתינה. אלא וודאי כל זמן שלא באו לידו, ורק יש כהנים שם, ליתא במצות נתינה, ורק דווקא כשבאו לידו שנטלם, אז צריך לקיים מצות נתינה להוציאם מתחת ידו, וא"כ בתרומה כשאין כהן דינא הוא שיניחם, ואין עליו עוד מצוות נתינה, אבל כיון דמפני הפסד תרומה, והיינו חילול השם, בעל כרחך צריך שיקחם ולא להניחם, בעל כרחך מוטל עליו אח"כ מצות נתינה שלא ישארו תחת ידו. וא"כ הברייתא והרמב"ם עיקר דינא נקטו הטעם שלא להניחם, דלולא האי טעמא לא היה בא כלל לכלל מצות נתינה, אמנם השתא דבעל כרחך צריך ללוקחם, ממילא חל עליו מצות נתינה. ומעיקרא היה הגמרא רוצה לומר, כיון דלא סגי בלאו הכי דצריך להפריש, צריך נמי ליתנן לכהן, ולא משום מצות נתינה, אלא דאינו דומה ללקט דלא צריך ליטול כלל, אלא כיון דהפקר הוא, הרי הוא לכל אדם, וכמ"ש הרמב"ם, אמנם בתר הכי קאמר הגמרא, דמדינא חייב ליתן משום מצות נתינה. ועיין באגורה באהלך [אורח חיים] דף כא ולהלן שהאריך בזה, והנלענ"ד כתבתי. ההוא שקא דדינרי דאתא לבי מדרשא. ואיבעית אימא אדם חשוב שאני דתניא. עיין במלך שלם ח"ב דף עג ע"ב [חולין] דלמה זכה בכולו, והא דרשינן

רש"י דוודאי אמצות נתינה לא קפדינן, אלא איסור הוא דקפדינן, אם הוא איסור מצד עצמותו מלבד הנתינה, כגון בהני ארבעה דיש לחוש לאיסור מיתה או כרת, ולהכי לא אזלינן בתר חזקה⁴⁶.

ולכאורה יש מקום לומר, דהאי טעמא דלא אזלינן הכא בתר חזקה, דאין דנין על הגר דיש לו חזקה, דוודאי אי החיוב לענין ממון המוטל עליו, בתר חזקתו אזלינן, אבל כיון דאנו דנין על החלה אי מותרת לזרים או אסורה, א"כ לא מהני חזקה דידיה על החלה, ועיין לעיל בפרק קמא דף יוד גבי סכין איתרעי בהמה לא איתרעי. וכן יש לומר גבי בכור בהמה טמאה וטהורה, דאנו דנין על הבכור ולא עליו, אמנם קרבן אשתו דבעל כרחך צריכים לדון עליו, והרי הוא יש לו חזקה. ורש"י כתב גבי קרבן אשתו הטעם משום אכילת קדשים, ולא כתב הטעם משום הכניסה למקדש, דהא מחוסר כפורים אסור ליכנס למקדש, ואפשר דמשום טומאה הוה מקילינן, והוה מהני חזקה להעמידה בחזקת טהורה, אבל לענין קדשים מחמירינן יותר.

ספק ממונא לקולא. עיין יצחק ירנן צב ע"א [הל' מתנות עניים פ"ח ה"ב].

דף קלד, ב. לוי זרע בכישור כו' תעזוב אותם ולא לעורבים ולא לעטלפים. עיין בר"ה דף ד [ע"ב תוס'] ד"ה לקט, דבתחילה כתבו דאין מותר ליקחם לעצמו, אלא שיכול לכונסם לתוך ביתו, אמנם אח"כ כשיבאו עניים צריך ליתן להם, ובכי האי גוונא איכא בל תאחר. אמנם אח"כ הוכיחו מדמקשה הגמרא מתרומה וממתנות, שמע מינה דהני אין מחויב ליתן כלל לעניים בתר הכי, אלא הם שלו לגמרי, וכ"כ הרמב"ם [הל' מתנות עניים פ"א ה"י]. ועיין ביר"ד סימן של"ב [ס"א], שעל מה שכתב בשו"ע שאם אין עניי ישראל אין צריך להניחם, כתב שאין נוהגין מן התורה אלא בארץ, אבל בחוץ לארץ הם מדרבנן, ומשמע מדבריו דדווקא בחוץ לארץ נאמר דין זה, אבל בארץ לא, אלא אין רשאי ליטלם, והוא תמוה, דוודאי משמע דאין חילוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, דהא מתעזוב דרשינן לה ואפילו בא"י הדין כן⁴⁷, וכן מוכח מדברי הרמב"ם ומדברי התוספות בר"ה. ועיין שם בסומן של"ב בב"י ובדרכי משה⁴⁸, דלכאורה גם דעת הב"י כדעת הש"ך.

דנתינה כתיבא ביה, השתא דאתית להכי תרומה

48. לפי ביאורו של הד"מ בדברי הטור, דרצה לומר דהאידינא מתנות עניים לא נוהגות כלל אפילו בא"י ולפיכך אינו רוצה להתעסק בהן, לא קשה כלל תמיהת רבינו, ואין תמיהתו אלא על הב"י והש"ך.

46. כן דעת הפנים מאירות ח"א סי' ט"ו, וע"ע בבית מאיר אהע"ז סי' ר' סי"ד.

47. כן תמהו גם החת"ס [שו"ת יו"ד סי' רמ"ד ד"ה אך] והרש"ש, ועי' בחי' חת"ס כאן שמצדיק דברי הש"ך.

הכל. ועיין מ"ש ביומא יח [ע"א ד"ה הכהן], ועיין בעבודה זרה יוד [ע"ב], ובבא בתרא קמג [ע"ב]. והכהן הגדול מאחיו. חקרי לב ח"א דף כב [או"ח סי' ט"ו להל' ברכות השחר], ועיין מה שכתבתי יומא יח [שם]. איזהו הזרוע מן הפרק. מנחות לו [ע"א תוס'] ד"ה קיבורת.

מחצה לאהרן ומחצה לבניו, ע"ש. ונראה דדווקא אם כבר הוא עשיר דאז אין לו אלא מחצה, אבל מעיקרא דחייבין להעשירו, א"כ פשיטא דנוטל הכל כל זמן שלא נתעשר, וההיא דעבודה זרה י [ע"ב] גבי רבי עקיבא, התם נמי בגר עשיר היה. ועוד יש לחלק דהתם כתיב לאהרן ולבניו, וכן גבי רבי עקיבא דאמר לחבריו, אבל היכא דשלח סתם כמו הכא, יכול ליטול

פרק אחד עשר

חידושים לפרק ראשית הגז שו"ת ראש יוסף מר"י אשקפה דף כח ודף מ ע"א

הדמים, אבל מפני זה לא נאמר דיש קדושה ממש, ועד דמפני זה יהיה אסור בגיזה ובהכחשה, דהרי התנה בפירוש דהוא רוצה שיהיה מותר בה, וקדושה לא נתפשטה, דהרי אין בה אלא הדמים של כל הבהמה. אבל בקדושת מזבח, נהי דאין צריך ליתן כל הדמים, דלא פשטה קדושה אלא במה שהוא אומר, מ"מ כיון דהאברים ינקי מהדרי, ועכ"פ הוא מכחישם ואסור להכחיש, אע"פ שהוא התנה בכך, כי מכח קדושת הך אבר פשטה קדושה לענין זה בכולו, כיון דקדושת הגוף הוא ואסור להכחישם¹.

ושוב ראיתי להרב שמחת יו"ט דף קלו ע"ב [סי' ל"ח], דנראה מדבריו, דדווקא במקדיש בעל מום למזבח לא פשטה קדושה בכולה, אבל בשאר קדשי מזבח פשטה קדושה בכולה, ומ"מ קשיא ליה, דהא בקדשי בדק הבית נמי פשטה קדושה בכולה וכמ"ש, והניח בצ"ע. ולענ"ד יש לומר כמ"ש, דדווקא לענין זה פשטה קדושה בכולה דצריך ליתן כל הדמים, אבל לא לדברים אחרים. וראיתי להרב שער המלך שם שרצה ליישב קושיתו, ולומר דרבי ינאי הוא תנא, וחולק על הך ברייתא דהביאה הגמרא בערכין שם. ושוב חזר בו, ממה שכתבו התוספות דרבא לית ליה דרבי מני בשם רבי ינאי, וכוונתם, דרבא סבר דהמקדיש לבדק הבית חייב בראשית הגז, דאם לא כן מאי הקשה צאנך למאי אתא, והרי רבא הוא דס"ל דקדשי בדק הבית חמירי טפי דפשטה קדושה בכולה, ע"ש. ולענ"ד אינו מוכח כלל דרבא ס"ל דלא כרבי ינאי, אלא דחייב בראשית הגז, אלא י"ל ככוונתם, דרבא אין צריך לימוד לזה לקדשי בדק הבית, כמו

דף קלה, א. כדי לעשות ממנו בגד קטן. ברית יעקב ו ע"ג [דרוש ב'].

קדשי בדק הבית אסורים בגיזה ועבודה. עיין זבחים נט [ע"א] תוס' ד"ה עד שלא דכתבו דמטעם גזירה הוא אטו קדשי מזבח, וכן כתבו בע"ז דף יג [ע"ב תוס'] ד"ה ונשחטיה.

והא בעי העמדה והערכה. בכורות כו [ע"א תוס'] ד"ה התולש.

קדשי מזבח נמי כו' פשטה קדושה בכולה כו'. מסוגיא זו משמע דקדשי מזבח חמירי מקדשי בדק הבית, דקדשי מזבח פשטה קדושה בכולה, אפילו היכא דאמר חוץ מגיזה והכחשה, אבל בקדשי בדק הבית לא פשטה קדושה בכולה. והקשה בשער המלך ח"ג דף טו ע"ג [הל' ערכין פ"ה הי"ז], דלא משמע כן בסוגיא דערכין דף ד, וה' דשם מוכח דקדשי בדק הבית חמירי מקדשי מזבח, דבקדשי מזבח במקדיש בעל מום אין להקדש אלא דמי אותו אבר בלבד, ואפילו באבר שהנשמה תלויה בו, ואילו בקדשי בדק הבית חייב ליתן דמי כולה, וכן פסק הרמב"ם בפ"ה דהלכות ערכין [הי"ח], ונתן טעם, דכיון דקדושת דמים הוא, ודבר שהנשמה תלויה בו הוא, הוה כאילו הקדיש כולה, שכל דמיו תלויים בדבר הזה. ולענ"ד אפשר לומר דיש לחלק, דנהי דלענין אם צריך ליתן הדמים קדשי בדק הבית חמירי, דהוה כאילו הקדיש כל הדמים, מ"מ היכא דאתני בפירוש חוץ מגיזה והכחשה דלא הקדיש, קדשי מזבח חמירי, דוודאי לענין הדמים אמרינן דהך אבר דהנשמה תלויה בו שזה כל הדמים של הבהמה, ולהכי צריך ליתן כל

1. ראה בתוס' הרא"ש דכתב מעין זה דאע"פ דיכול לשייר הגיזה ולא חל עליה דין פשטה, מ"מ מכח מה שהיא מכחישה ע"י הגיזה אינו יכול לשייר הכחש ומעתה לא יוכל לגוזה.

בשותפות. קרבן אליצור קפ, קפא [ע"ז דיני ברירה ד"ה והן ראיתי] בארוכה. ועיין על כך סוגיא דשותפות קהלת יעקב מד [תוספת דרבנן אות ח' סעיף קל"ט].
טבל וחולין מעורבין. מרכבת המשנה ח"א פ"א תרומות הי"ז, ועיין מה שכתבתי בגיטין [מז, ב].
דגנך למה לי, למעוטי שותפות עובד כוכבים כו', חלה אע"ג דכתיב ראשית. עיין בארוכה חזון עובדיה דף קכו [פר' שלח ד"ה תנן התם].
כתב רחמנא ובכורות בקרכם וצאנכם. עיין בכורות ב [ע"א תוס'] ד"ה והמשתתף.
ואלא ביתך למאי אתא, לכדרכה. מנחות מד [ע"א תוס'] ד"ה טלית.

דף קלו, א. **ביתך דרך ביאתך**. התוספות הקשו דלמה לא נמעט שותפות גוי כמו בכל הני אחריני. ועיין מנחות מד [ע"א תוס'] ד"ה טלית דכתבו לתרין, דלא מסתברא למעוטי שותפות, דכיון דלשמירה עשויה, א"כ הישראל לעולם צריך שמירה, וכן תירצו הרשב"א והריטב"א³. והתוספות כאן, אפשר דלא ניחא להו בסברא זו, כיון דאינו חייב מן הדין, וא"כ לא צריך שמירה, והרי כמה בתים יש שפטורים מן המזוזה לפי הדין, ולמה לא נאמר דחייבים משום דצריכים שמירה, אלא וודאי כל היכא דמן הדין פטורים לא צריך שמירה, וכן דעת המרדכי באמת דפטורים. ועיין בהגהות מרדכי בדף שטו ע"ג [רמז תשמ"א], ועיין במקום שמואל בחידושי יו"ד דף כז ע"א [סי' רפ"ו] שהאריך לחלוק על המרדכי, והמעין במרדכי שם יראה דלא קשה מידי⁴.

מה להלן דשותפות לא אף כאן דשותפות לא. עיין סוכה כז [ע"א תוס'] ד"ה כל האזרח, ועיין על הסוגיא קהלת יעקב אלגאזי מד [שם].
ציצית אע"ג דכתב רחמנא כסותך. עיין בקהלת יעקב אלגאזי דף מד ע"ד [שם] דכתב דזה לרבי אלעאי איצטריך, אבל לרבנן בלאו הכי חייב, ואנן קיימ"ל כרבנן, והקשה מזה על הרמב"ם [הל' ציצית פ"ג ה"ד]⁵. ולענ"ד הקלושה אינו מוכרח, אלא אף לרבנן דמחייבי בשותפות צריכים ריבוי, דאי לאו הכי הוה ממעטינן להו. ועיין במהר"י קורקוס בפ"ו

דאין צריך לימוד לרבי ינאי בקדשי מזבח, משום דפשטה קדושה בכלולה, הכי נמי בקדשי בדק הבית לא צריכין ללימוד מהאי טעמא גופא.

עוד הקשה בשער המלך שם, דמהכא מוכח דגזיה מכחשי לה לבהמה, ואילו בתמורה דף יא [ע"ב] מיבעיא לן הקדיש חד אבר מהו בעבודה², וכתב רש"י בגיזה לא תיבעי לך דלא מכחיש [ליה לעור], אבל בעבודה דמכחשי מיבעיא ליה, הרי מוכח דגזיה לא מכחשי. ובוודאי מאי דאמר בתר הכי דלא מכחש בעור ובוולד, לא קשה, דיש לחלק בין עור וולד לבשר, אבל מהא דחד אבר קשה, ע"ש. ואפשר לומר דוודאי בגיזה הוי רק הכחשה מועטת, דהא חזינן דכל הבהמות נגזזות, מיהו אם כל הבהמה קדושה, עכ"פ הכחש נרגש ע"י הגיזה ואסור, אבל כשרק חד אבר קדוש, זה הכחש מועט לא נרגש באותו אבר, אבל בעבודה שהיא הכחשה מרובה, אף באותו אבר נרגש. וע"ש בשער המלך, ובקהלת יעקב אלגאזי קיא ע"ג [תוספת דרבנן אות ת סעיף שי"ד ד"ה איך], ובשמחת י"ט קלו ע"ב [שם].

אי הכי קדשי מזבח נמי. עיין במהרש"ל ומהרש"א מה שכתבו על לשון רש"י, ועיין מה שכתב בשער המלך ח"ג דף יז [הל' ערכין פ"ה הי"ז, י"ח] ליישב לשון רש"י בלי הגה.

למעוטי שותפות עובד כוכבים. פסחים ה [ע"ב תוס'] ד"ה משום.

ורבנן ראשית הגז הפסיק הענין. מנחות סז [ע"א תוס'] ד"ה דכתיב.

תוספות ד"ה והא בעי העמדה והערכה. מרכבת המשנה ח"ג פ"י דבכורים ה"ב.

תוספות ד"ה במקדיש גיזה עצמה. מדבעי בסמוך ואלא צאנך למאי אתא. והקשה מהרש"א, דמנא ליה לתלמודא גופא דרבא לית ליה דרבי ינאי, ע"ש. וקושיא זו אינה אלא לפי מה שפירש בשער המלך שכתבתי בסמוך, דרבא ס"ל דחייב בראשית הגז, אבל לפי מה שפירשתי דרבא כיון דס"ל בערכין דפשטה קדושה בכלולה, א"כ אין צריך לימוד לזה, דממילא פטור כמו קדשי מזבח, א"כ שפיר מקשה הגמרא מכח הך דרבא דערכין.

דף קלה, ב. **ישראל ועובד כוכבים שלקחו שדה**

5. וז"ל: כסות של ב' שותפין חייבת שנאמר על כנפי בגדיהם, לא נאמר כסותך אלא למעט שאולה וכו', עכ"ל, ולכאורה קשה דמאתר שהרמב"ם פסק בכל המקומות כרבנן ודלא כר' אלעאי, א"כ אמאי כתב דמריבויא דבגדיהם מריבין של שותפין, והדבר קשה, דזה לא נאמר אלא לר' אלעאי, אבל לרבנן בלאו הכי לא ממעטינן שותפות ישראל מכסותך.

2. אין זה לשון התלמוד שם, אלא הקדיש עורה מהו בעבודה.

3. ועי' בתוס' הרא"ש שכתב שלא מסתבר לפטור חלק ישראל משום חלק הגוי רק במצוות התלויות בקרקע, אבל לא בציצית ומזוזה.

4. עי' בשו"ת רעק"א סי' ס"ו.

לא. עיין זכרון יוסף נ ע"א [י"ד שאלה כ"ה]. רבי אלעאי אומר ראשית הגז. וכתב רש"י והוא הדין במתנות. עיין מה שכתבתי בריש פרק הזרוע [קל, א ד"ה בארץ]. ועיין בשו"ת הרשב"א ח"ג דף סז [סי' שמ"ו] דהקשה השואל ממה שכתב רש"י במגילה כח [ע"א] דמתנות נוהגות בזמן הזה, ע"ש, ובאמת בנוסחא שלנו ברש"י ליתא כן, ע"ש⁶. אף ראשית הגז ששיריה ניכרין. עיין מ"ש בתוספות.

וכר' יהודה בן בתירה בדברי תורה. ע"י לעיל קכב [ע"ב תוס'] ד"ה לגבל. שנוהג בטריפות משא"כ במתנות. וכתב רש"י הטעם דטריפה פטור, מדכתיב תתנו לו ולא לכלבו, ובאמת לא כתיב כן בקרא, רק תתן לו כתיב. והר"ן כתב דכתיב ונתן לכהן ולא לכלבו, ובוודאי דאף כוונת רש"י כן הוא מדכתיב ונתן לכהן, אלא דרש"י פירושי קמפרש, דפירושו הוא, דלו דווקא. והרמב"ם והסמ"ג השמיטו דין זה דאינו נוהג בטריפה⁷, וקשה לומר דלא ס"ל כן, דהרי סתמא דגמרא קאמר לה, וכן הוא בספרי כמו שהביאו הב"י. ועיין פסחים דף לג [ע"א] דשם כתבו התוספות [ד"ה תתן] דדבר המותר בהנאה אין למעט מתתן, וא"כ לכאורה הכי נמי כן הוא, כיון דמותרים בהנאה אין למעט מתתן. אמנם י"ל, דהכא כתיב לכהן, ובעינין דווקא נתינה לכהן, ולא מתתן ממעטינן לה, אמנם לעיל דף קל ע"א ד"ה תיתי מלקוח ויתום, כתבו דהוה מצי למילף מכלאים וטריפה, מוכח דס"ל דטריפה חייבת במתנות, ואפשר דאזלי לפי שיטתם דפסחים. ובאמת שצ"ע, איך כתבו כן בפשיטות דטריפה חייב נגד סוגיא דכאן, ולפחות היה להם לפרש. ועיין במחזיק ברכה חיו"ד דף פד [סי' ס"א ס"ו] שהאריך בזה, והביא דברי האחרונים בזה, ולא ראיתי שהביא דברי התוספות דלעיל, וצ"ע. דיליף צאן צאן ממעשר כו', ולילף צאן צאן מבכור. עיין בהלכות יו"ט דף ו ע"א וע"ב [בכורות פ"א אות א, ג].

שכן זכרים. תבואות שור דף קו [בכור שור]. שכן זכרים כהנים. עיין ברשב"א ור"ן דכן גריס ר"ח, ומפרש דכהנים פטורים ממעשר בהמה. והם הקשו עליו, דהא ר"א בן עזריה כהן הוה [מעשר שני פ"ה מ"ט] והוה מעשר מבהמותיו. ולפי מ"ש התוספות בשבת סוף פרק במה בהמה [נד, ב ד"ה הוה] דבלאו הכי קשה, דהא אין מעשרין בזמן הזה,

מהלכות בכורים ה"ו שהביא משם הרשב"א, דכיון דקיימ"ל כר' אלעאי בראשית הגז, ותרומה וחלה ומתנות חד דינא אית להו לר' אלעאי, א"כ בהני נמי קיימ"ל כוותיה, ע"ש. ובאמת בחידושי הרשב"א לא משמע כן, אפילו במתנות לית הלכתא כוותיה, מכל שכן בתרומה וחלה.

ארצך למה לי, למעוטי חוצה לארץ. עיין ב"ב פא [ע"א תוס'] ד"ה ההוא למעוטי חו"ל, וע"י לעיל קג [ע"ב תוס'] ד"ה כל הבשר.

תוספות ד"ה אף ראשית הגז ששיריה ניכרין. עיין ברדב"ז פ"י דבכורים, דעל מה שכתב הרמב"ם דהעושה כל גיתו ראשית הגז דבריו קיימים, הקשה על זה, דמ"ש מתרומה וחלה דבעינן ראשית ששיריה ניכרים. ולדברי התוספות לא קשה מידי, דהא תרומה גופא ילפינן מחלה מדכתיב מראשית, אבל בתרומה גופא מדכתיב ראשית לא הוה ידעינן, וא"כ דווקא לר"א דיליף מתרומה דינו כמו בתרומה, אבל לרבנן דלא ילפי מתרומה, מדכתיב ראשית לא ילפינן. ועיין בעירובין דף לו [ע"ב] ברש"י [ד"ה רבא אמר], דמשמע דמראשית גופא ילפינן דבעינן ראשית שיהיו שיריה ניכרין, ואי אין ששיריה ניכרין, א"כ לא קרויה ראשית, וא"כ וודאי קשיא סוגיא דהכא, וא"כ בראשית הגז גופא נמי משמעו הוא דבעינן ראשית. ואפשר דרש"י סבר דוודאי גבי תרומה שייך למימר הכי, דבעינן ראשית ששיריה ניכרים, דהרי אם היה רשאי להרבות בתרומה, היה לה כל דין תרומה ממש, ואסורה לזרים ושאר דיני קדושת תרומה, וא"כ אין ניכר, וא"כ האזהרה על ההפרשה קאי, אבל בראשית הגז אין בו קדושה כלל, אלא על הנתינה קפיד קרא, וא"כ מי יעכב בידו ליתן הכל לכהן, והרי אם רוצה ליתן במתנה לאחר מי ימחה בידו, א"כ קרא לא קאמר אלא דאין צריך ליתן רק הראשית, דלא מסתברא לומר ליתן דווקא ראשית ולא יותר, אבל גבי תרומה שפיר מסתבר דבעי ראשית ששיריה ניכרין, וא"כ להכי הוצרך למילף ראשית הגז מתרומה. ועיין בהלכות יו"ט דף פה [בכורות פ"ד אות ת, א], דלהכי לא נזכר דין זה בתרומות רק בחלה, דתרומה יליף מחלה. ואחר המחילה אשתמיטתיה משנה דפ"ד דתרומות המרבה בתרומות [מ"ג], ועיין ברמב"ם ספ"א דחלה וברע"ב ותיו"ט שם.

דף קלו, ב. אי מה תרומה ממין על שאינו מינו

מתנות עניים פ"י ה"ז] כתב מפורש שראשית הגז נוהג בטריפה, וכבר טרח הר"ן ליישב את פסקו, ע"ש.

6. אבל נמצא בשבת י, ב ד"ה הוה נקיט.

7. פליאה עצומה שנתעלמה מרבינו שהרמב"ם [הלכות

ומשום כך פירש רבי אלחנן דהיה מעשר בהמת ארנונא למלך, א"כ לא קשה מידי⁸. וי"ל דהר"ח מפרש כתיורצו של רבי אלחנן מכח קושית התוספות. ושוב מצאתי להרב הלכות יו"ט בדף ו [שם] שכתב כן, וע"ש בארוכה. ועיין מה שכתבתי בפרק מעשר בהמה [בכורות נה, ב ד"ה מנא הני מילין]. ועיין בשו"ת להרמב"ם נקראים פאר הדור [סי' נ"ח]⁹, שכתב ג"כ דנוהג ככהנים, והביא ראיה מראב"ע, ועיין מ"ש בבית ישחק דף פו [ע"ב, הל' בכורות פ"ו ה"ג]. תוספות ד"ה לפני. בקונטרס מגיה. עיין בתבואות שור דף קו [בכור שור] שהגיה ברש"י, ע"ש. ומה שכתבו התוספות שמעשר מקודש לפניו ולאחריו, כן הוא בבכורות דף לב [ע"א ד"ה איכא למיפרך], ופירש רש"י שם שאם קרא לתשיעי עשירי ולעשירי עשירי ולאחד עשר עשירי, שלשתן מקודשין, וכן פירש המהרש"א כאן, ודברי מהר"ם מלובלין תמוהים.

דף קלז, א. בקדושה, ומכירה. ופירש רש"י דבכור קדושתו מרחם, אבל מעשר מקדישו בשבט. בערכין כט [ע"א] פלוגתא דר"י ורבנן אי בכור מצוה להקדישו או לא, והרמב"ם [בכורות פ"א ה"ד] פסק דמצוה להקדישו. והרא"ש פסק דאין מצוה להקדישו, והאחרונים הקשו עליו, למה פסק כרבי ישמעאל. ונראה טעמו משום דסתם גמרא קאמר הכא בקדושה דבכור אין צריך להקדישו, דאי לענין דיעבד קאמר אי לא הקדישו קדוש, דהא במעשר בדיעבד נמי דינא הכי, דאפילו לא מנאם בשבט ולא סקום בסיקרא אפי' הכי הרי זה מעשר, וכדאיתא בסוף פרק מעשר בהמה [בכורות נה, ב]. ולהרמב"ם קשה מהך סוגיא, וכן הקשה במשנה למלך פ"א דבכורות ה"ד, והניח בצ"ע.

ולענין הרמב"ם מפרש לה כפירוש לישנא אחרינא שהביא רש"י, דבקדושה היינו דבכור מקדשין בו את האשה, ומעשר בהמה אין מקדשין בו את האשה. אמנם רש"י סתר זה הפירוש, דאע"ג דכתיב לא ימכר ולא יגאל מקדשין בו מדתנן המקדש בחלקו כו', ומוכח דדוקא בלאחר שחיטה, אבל מחיים דידיה הוא. ובאמת שדברי רש"י תמוהים טובא, דהרי משנה שלימה שנינו בריש מעשר שני [פ"א מ"ב], מעשר בהמה אין מוכרין אותו תמים חי, ולא בעל מום חי ושחוט, ואין מקדשין בו את האשה, והא וודאי דרבי יוסי הגלילי לא יחלוק על פסוק דלא

דף יג [ע"א] ומ"ש שם. ושוב ראיתי בקהלת יעקב אלגאזי בדף צב ע"ד ובדף צג ע"א [תוספת דרבנן אות פ' סעיף רס"ה ד"ה ועל פי] שהאריך בדברי רש"י, ע"ש. ועכ"פ י"ל כי הרמב"ם מפרש כהך פירושא דרש"י, וס"ל דאפילו בדיעבד אינה מקודשת מדינא דאורייתא. ואפשר עוד לומר בדעת רש"י, דהרי הרמב"ם כתב דיראה דאם מכר מעשר בהמה אינו לוקה, והמפרשים נתקשו בו, ע"ש בפ"ו דבכורות [ה"ה]. ואפשר סבר רש"י כיון דלא כתיב מכירה בהדיא, רק מלא יגאל ילפינן לה דהוה מכירה עמו, בדיעבד אם מכרו הוה מכירה, ולפחות לענין קידושין הוה קידושין. ואני לא ראיתי להרמב"ם שהביא הך דינא דאין מקדשין בו את האשה, לא בהלכות בכורות ולא בהלכות אישות, ולא ידעתי למה, כי אף שכתב כי אין מוכרין, מ"מ היה לו לכתוב דאין מקדשין, ואם קידש מה דינו, כיון שהדין מפורש במשנה¹².

פשוט מפורש עדיף ליה. נדה מ [ע"א תוס'] ד"ה הנך נפישין.

תתן לו ולא לשקו. והקשה בגופי הלכות דף כד ע"ב [פ"ג כללי אות ג' כלל קט"ז], דלפי האמת דילפינן דאינו נוהג אלא בצמר רחלים מדברי יהושע בן לוי, א"כ לו ולא לשקו למה לי. ובשער המלך ח"א

11. ראה הגהות בן אריה.

12. ראה ברש"ש שכתב שכנראה הרמב"ם לא גרס במשנה דין זה, שהביא את כל המשנה חוץ מזה.

8. כן תירץ גם המנחת חינוך מצוה שס אות טו.

9. וכן כתב גם בהל' בכורות פ"ו ה"ג.

10. וכן הקשה הרש"ש, ועי' במשנה ראשונה.

קע"ד, ובאגורה באהלך [א"ח] דף כא, ובגופי הלכות דף כד [שם].

ועיין מה שכתב הכסף משנה בשם הר"י קורקוס בפ"י דבכורים, דמשמע דכוונת הרמב"ם לפי האמת מתתן לו שיהיה ראוי לו לבגדי כהונה. ואפשר מדכתיב בסמוך לו לעמוד לשרת, א"כ דרשינן הך "לו" לפי האמת על בגדי כהונה, וקאי "לו" על ראשית הגז נמי, ורמז לנו התורה בזה שיהיה ראוי. אמנם אי לאו לעמוד לשרת, מתתן לו לא הוה ילפינן דקאי על בגדי כהונה, אלא הוה אמרינן דקאי על בגדי עצמו. ועיין מה שכתב הרמב"ם בפירושו המשנה, דמשמע דלא דרשינן לו לבגדי כהונה אלא לבגדי עצמו. ושוב ראיתי ביצחק ירנן דף ק [הל' בכורים פ"י ה"ד] האריך בזה.

הא מודה רבי יוסי במידי דאורחיה. שער המלך ח"א דף מח [הל' יו"ט פ"ג ה"ג], צרור החיים נב ע"ג [הל' יו"ט פ"ג דין ג], הלכות יו"ט דף נו ע"א, ע"ב [הל' בכורות פרק שלישי], ועיין מה שכתבתי בבכורות כד [פ"ג אות מא, ב-ג].

נוצה של עזים ליחייב. שבת כז [ע"א תוס' ד"ה נוצה].

דבר הראוי לשירות. וכתב רש"י לתכלת דבגדי שרד. התירו"ט הקשה על רש"י דמשמע מהגמרא דלבגדים של עבודה קאמר, וכן מוכח לקמן, ואילו בגדי שרד לאו היינו בגדים לעבודה, אלא בגדים שמכסין בהן בשעת המסעות, וכן כתב רש"י בפירושו התורה [שמות לט, א], ובמשנה למלך פ"י דכלי המקדש כתב [ה"ד], כי אע"פ שרש"י פירש בחומש לפי פשוטו של מקרא כדרכו, מ"מ מסוגיא דיומא דף עב [ע"ב] משמע דהיו בגדי כהונה, ע"ש. ועדיין אינו מיושב למה הוצרך רש"י לומר בגדי שרד, אע"ג דהתרגום אונקלוס תרגם כן, מ"מ לא היה צריך רש"י לומר כן כאן, וצ"ע¹³.

ושוטף את הרחלים. בכורות כד [ע"ב תוס' ד"ה וה"ט, בית ישחק דף עח [הל' מעילה פ"א הי"א]. ולא לקט קיטוף. בכורות כה [ע"א תוס' ד"ה ואמר].

הכרעה שלישית. יבין שמועה דף צד [כלל רס"ד], בבא קמא קטז [ע"א תוס' ד"ה הכרעה. תוספות ד"ה אתיא גיזה גיזה כו'. כוונתם, דמעיקרא הוה בעי למימר דהוה רק גילוי מילתא בעלמא, דילפינן דהיכא דכתיב גז הוא של צמר, אלא דדייקי מהגמרא דגזירה שוה היא מדמקשה למאי

דף מח ע"ג [הל' יום טוב פ"ג ה"ב ד"ה דרך אגב] תירץ, דאי לא הוה כתיב לו ולא לשקו, הוה אמינא דלעמוד לשרת לא קאי אלא למה דאמרינן לקמן דבעי שיעור דבגד קטן, אבל לא למעט נוצה של עזים, ע"ש. ולענ"ד א"כ עדיין אין זה מתורץ, דעדיין נדרוש כן ונחייב נוצה של עזים. אמנם לענ"ד נראה, דהך תתן לו אינו מיותר כלל, דהא כתיב [דברים יח, ד] ראשית דגנך תירושך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו, ומהך תתן לו דרשינן לענין תרומה בפסחים לג [ע"א] תתן לו ולא לאורו, וא"כ צריך הך קרא לתרומה ולא לראשית הגז, בוודאי אי הוה מצינו למדרשה על ראשית הגז, הוה דרשינן נמי לראשית הגז, וזה היה דעת המתורץ דאמר מלו ולא לשקו, אמנם לפי האמת לא קאי אלא על תרומה וא"כ אינו מיותר. ואי קשיא, א"כ למה כתיב הך תתן לו גבי ראשית הגז, הוה ליה לכתוב גבי תרומה דווקא, י"ל דהא פסק הרמב"ם [הל' בכורים פ"י ה"ח] המפריש ראשית הגז ואבד חייב באחריותו, וכתב הכסף משנה דילפינן לה מדכתיב תתן דבעי לקיים מצות נתינה, א"כ הוצרך לכתוב תתן ג"כ גבי ראשית הגז, לאשמועינן האי דינא דבעינן נתינה, אמנם "לו" לא קאי אלא אתרומה.

ועיין במוצל מאש ח"ב סימן ג' שהקשה, כיון דהך תתן אתרומה נמי קאי, א"כ למה בראשית הגז חייב אם אבדו ובתרומה פטור, ועוד המזיק מתנות כהונה פטור הוא אע"ג דכתיב [תתן]. ובשם הרב משנה למלך תירץ, דבראשית הגז מיירי שעדיין יש בידו, ולכן לא פקע חיובו, שעדיין צריך ליתן מהנשאר, אבל גבי מתנות פקע חיוביה, וכן נדפס במשנה למלך פ"י [ה"ח] דבכורים, ולהכי כתב אם נאבד כולו פטור, ע"ש. וחילוק זה מבואר בתוספות בבא קמא דף סו [ע"א] בד"ה עד שצבעו השני, דלא שייך הפרשה כלל בראשית הגז, כי גבי תרומה הפרשה שייך ביה, אבל בראשית הגז מה שמניח לצד האחר לא נקרא הפרשה, ע"ש. ולפי זה מתורץ גם הקושיא דמאי שנא מתרומה, דבשלמא בתרומה חל התרומה על ההפרשה, והוה כמזיק מתנות כהונה או שאכלן דפטור, אבל בראשית הגז לא חל על ההפרשה, ולפיכך חייב ליתן מהנתור. ולפי מה שכתבתי לעיל בסוף פרק הזרוע דבתרומה הכהן צריך ליטול, ואין צריך לקיים מצות נתינה, רק אם לקחו לרשותו אז צריך לקיים מצות נתינה, א"כ לא קשה מידי מתרומה. אמנם עדיין צריכים לחילוק של התוספות, דהא משמע דאפילו אם לקחו לרשותו בתרומה ג"כ פטור. ועיין ברדב"ז דפוס ויניציא סימן

13. התירו"ט ומהר"ב רנשבורג אמנם מגיהים מטעמים אלו בגדי שרת.

כי סליק איסי בר היני. תבואות שור קו [בכור שור].
 דף קלח, א. לעמוד לשרת דבר הראוי לשירות.
 עיין מה שכתבתי בדף הקודם.
כיפה של צמר היתה מונחת בראש כהן גדול.
 ופירש רש"י כמין כובע. הרמב"ם לא הביא זה כלל
 דהיה מונח על ראשו כיפה. ונראה דהרמב"ם לא ס"ל
 שהיה כמין כובע. ועיין בפ"ט דכלי המקדש [ה"א]
 שנחלקו הרמב"ם והראב"ד באופן מעשה הציץ, וכן
 נחלקו רש"י והרמב"ן בפרשת תצוה [שמות כח, לו],
 ואין כאן מקום להאריך בזה. ועיין בריש פרק במה
 אשה [שבת נז, ב] מהו כיפה, ועיין ביד אליהו סימן
 ג' שהאריך בזה.
רש"י ד"ה אבל שייר. עיין פרי חדש במים חיים
 פ"י דפאה דף כג ע"ג, דבר משה ח"ג חיו"ד סימן יו"ד.
 דף קלח, ב. אלמא מתנות דכהן לא מזיבין אינשי.
 מרכבת המשנה ח"ג פ"ו דמעשר הט"ו וה"כ.

אתא, ואע"ג דגם גזירה שוה לא ילפינן, מ"מ כיון
 שאינו דבר חדש שפיר ילפינן, ומ"מ צריך גזירה שוה
 לזה, דאי לאו גזירה שוה לא הוה ילפינן. ועיין
 בסנהדרין דף כב [ע"ב], ובלמודי ה' דף כז ע"א
 [לימוד מה].

תוספות ד"ה ולילף גיזה כו'. הקשה בפ"ע
 בשם מהר"ח, דבשלמא התם מדכתיב ולא תגזו
 בו"ו מרבינן, אבל הכא לא. ולענ"ד כוונתם,
 אע"ג דכתיב התם צאנך, מרבינן [שור מדכתיב]
 וי"ו, והכא נמי מרבינן בגז"ש, דגזירה שוה אינו
 גרע מריבוי.

דף קלז, ב. לא תבצר ליה מחמשת סלעים. משנה
 למלך פ"ו דמתנות עניים ה"ז, ברית יעקב ו ע"ג [שם].
 חטה אחת פוטרת את הכרי. פסחים לב [ע"ב]
 תוס' [ד"ה ואין, בבא מציעא מזו [ע"א תוס'] ד"ה קונים.
 דאורייתא כדשמואל, דרבנן כדאורייתא. רש"י
 משנה למלך פ"ג דתרומות ה"ג.

פרק שנים עשר

נהנים כו'. כוונתם, אע"ג דמדרבנן לא נהנים, וא"כ לאו
 תקח לך הוא, מ"מ כיון דמדאורייתא לא מועלים בהם
 ותקח לך קרינן בהו, חייבים בשילוח. וכבר כתבתי
 דהאחרונים נחלקו בזה, דדבר שהוא מותר מן התורה
 ומדרבנן אסור אם ממעטינן מקרא¹. ועיין במ"ש הכסף
 משנה בפ"א דהלכות נערה [ה"ה], דלהרמב"ם
 ממעטינן שניות מולו תהיה לאשה דבעינן אשה
 הראויה לו. וע"ש במשנה למלך, ובקהלת יעקב אלגאזי
 דף לה ע"ג [תוספת דרבנן אות ז' סוף סעיף קיט].
באותו הדיבור. דמתניתין מיירי בקדשי מזבח כו'.
 כוונתם, דוודאי בין לרב בין לשמואל מתניתין מיירי
 בקדשי מזבח, וכדמוקי לה רב דבמקדיש פירות שובכו
 פטורין משילוח, וזה לא יכולין למילף מתקח לך,
 דמדאורייתא הוה שפיר תקח לך, אלא שמואל מפרש
 למתניתין בקדשי בדק הבית נמי, ועל זה חולק רב
 וסובר דבקדשי בדק הבית לא אשכחן דפטור, ועכ"פ
 כיון דלתרווייהו מתניתין בקדשי מזבח מיירי, להכי
 נקט טעמא דשלח תשלח, אמנם אי הוה מיירי בקדשי
 בדק הבית, שפיר הוה נקט טעמא דתקח לך. ועל זה
 הוקשה להם, כיון דעיקר הך טעמא צריכין משום

שילוח הקן נוהג. עיין על הפרק בדינא דחיי
 עשין ח"ב [עשין ס"ה] דף פ"א ע"ד.
עוף טמא פטור מלשלח כו'. וכתב בדינא דחיי
 [ח"ב] דף פב ע"ד [שם], דכיון דתני עוף טמא רובץ
 על ביצי עוף טהור פטור מלשלח, לא הוה צריך
 למיתני עוף טמא פטור מלשלח, אלא תני והדר
 מפרש, ע"ש. ואפשר לומר דהוה אמינא משום דטמא
 וטהור שני מינים, אבל עוף טמא על ביצי עוף טמא
 חייב בשילוח, להכי צריך לאשמועינן דג"כ פטור.
כל היכא דתנן בארץ ובחוץ לארץ. עיין מה
 שכתבתי ריש פרק אותו ואתו בנו וריש פרק הזרוע,
 בכורות נג [ע"א תוס'] ד"ה נוהג.
לאפוקי מדרבי אלעאי. עיין רש"י, ומה שכתבתי
 בריש פרק הזרוע.
הואיל ובענינא דקדשים כתיב. עיין לעיל עה
 [ע"א תוס'] ד"ה אי מה ומ"ש שם בגמרא.
אבל לא במוקדשין כו'. עיין על הסוגיא בארוכה
 משכנות יעקב דף קצט [פר' כי תצא ד"ה או יאמר].
תוספות ד"ה יצא זה. ופירש בקונטרס מתקח לך
 לא מצי לאתויי, דהא ביצי תורים לא מועלים ולא

1. עי' בארוכה מה שכתב רבינו בספרו מנחת עני ח"א

שכתב הרב המגיד בפרק יו"ד דהלכות נזקי ממון [ה"ז],¹ דובערת הרע לא שייך אלא באדם², והרי מהכא מוכח דאפילו בעוף שייך ובערת³. ועיין בסנהדרין דף עח [ע"א] דשם כתבתי דכונת הרב המגיד דעל הבית דין לא הוי אזהרה לקיים ובערת הרע מקרבך, אבל למי שהבהמה והעוף שלו עליו מצוה להביאו לבית דין לקיים ובערת הרע⁴, ובזה מודה הרב המגיד⁵, ועיין שם. ועיין בריטב"א שכתב דבאדם מצוה ובערת הרע מקרבך וכל שכן בבהמה. ועיין מה שכתב הר"ן בחידושו, ומה שאכתוב לקמן בדף קמ ע"א.

אלא דאגבהינהו לאפרוחים ואקדשינהו כו'. עיין בנדרים דף לד ע"ב גבי היה לפניו ככר של הפקר, ואמר ככר זו הקדש, נטלה לאוכלה מעל. וכתב הר"ן דמיירי שהככר בתוך ד' אמותיו שקונות לו בכל מקום, ומשום הכי הקדישו חייל, ומקדיש זה לא זכה בו מעולם, דלהקדש ניחא ליה דליקני, לדידיה לא ניחא ליה דליקני, וא"כ הקדש קני ואיהו לא קני⁶, וא"כ הוה מצי לאוקמיה הכא נמי בכי האי גוונא⁷. ועיין בארוכה על זה בקהלת יעקב אלגאזי דף לד [שם]⁸. ולפי מ"ש שם המאירי דלא חל ההקדש אלא עד שיגביה, ומ"מ כשיגביה הוה הקדש למפרע, ניחא כאן, דכיון דצריך הגבהה, א"כ הדרא קושית הגמרא לדוכתיה. מיהו בלאו הכי י"ל, דכיון דהך קנין דרבנן הוא דתקנו ד' אמות, ניחא ליה לאשכוחי ע"י קנין דאורייתא⁹.
הני מילי קדשי מזבח דמחוסר הקרבה. עיין מגילת ספר לאוין [שלז] קסו ע"ב.

רש"י ד"ה במקדיש שובכו כו'. ורב לא אמר למילתיה אלא בקדשי מזבח. והוא סוף דיבור, ומתחיל הדיבור דקא מוקים ליה, וקאי אשמואל.

קדשי מזבח, לא הוה ליה להגמרא לומר אלא להביאו לידי גזבר, דנהי ד"ל להגמרא קאמר כן אליבא דשמואל, דמיירי מתניתין בקדשי בדק הבית נמי, מ"מ כיון דעיקר הך לימוד צריכים משום קדשי מזבח, דקדשי בדק הבית כבר ממועטים מתקח לך, א"כ ה"ל למנקט על קדשי מזבח ולא על קדשי בדק הבית, כן נראה פירוש התוספות ופשוט הוא. אלא שראיתי להרב משכנות יעקב בדף קצט [שם], שכתב לפרש, דרב ושמואל לא נחלקו בפירושא דמתניתין, דלתרווייהו מתניתין דווקא בקדשי מזבח איירי ולא בקדשי בדק הבית, אלא שמואל דינא קמ"ל, דאפשר לאשכוחי אף בקדשי בדק הבית. ולא ידעתי מי דחקו לכך לומר כן, דמדברי התוספות אין הכרח כלל לזה. ותו, דהרי הגמרא אמר לקמן בשלמא שמואל לא אמר כרב דקמוקי ליה בקדשי בדק הבית, משמע דעל המשנה קאי דמוקי ליה למתניתין בקדשי בדק הבית נמי. והנה לפי מסקנת התוספות דלהביאו לידי גזבר מיירי בקדשי בדק הבית, וסתמא דגמרא כשמואל, א"כ מוכח דעיקר טעם הגמרא על קדשי בדק הבית קאי, ולא הוצרך למעט משלח תשלח, אלא היה יכול למעט מתקח לך. ועל דקדוק התוספות יש להשיב, דנהי דהגמרא נקט קרא דשלח תשלח, מ"מ כיון דהאמת הוא דקדשי מזבח נמי ממעטינן, הוצרך לקרא זה, והא דנקט הגמרא להביאו לידי גזבר, לאשמועינן דהלכתא כשמואל דבקדשי בדק הבית נמי מיירי, כיון דרבי יוחנן סבר כוותיה דשמואל. ועיין בארוכה שם במשכנות יעקב קצט [שם], ובקהלת יעקב אלגאזי לה ע"ג [שם], ובדינא דחיי [עשין סה] פב ע"א.

דף קלט, א. **אלא דלא גמר דיניה ובעי לאתוייה לבי דינא וקיומי ביה ובערת הרע מקרבך.** וכן אמרינן לקמן בדף קמ [ע"א]. ומכאן קשה על מה

7. בקושיא זו נתלבטו גם הבית אפרים [יו"ד ס"ו], השלמי נדרים והמנחת חינוך [מצוה תקמ"ה אות יח], ועי' מה שתירץ בזה החת"ס בחי' לנדרים ובשואל ומשיב תנינא ח"ב סי' נ"ד.
8. הקהלת יעקב מאריך שם ודן אם יש להקנות ע"י ד' אמות חפץ להקדש, דהר"י חצר משום שליחות ואין שליחות להקדש, ועוד המגביה מציאה לחבירו זכי משום מיגו דזכי לנפשיה זכי לחבריה, וכאן הוא בעצמו הרי לא יכול לזכות בהן דנעשים מזומן. ותו, דהרי כל זמן שהאם רובצת על הביצים כיון שמצווה לשלחה, לא יכול לזכות בהן, כמבואר לקמן דף קמא, ב, מ"מ הרי ניתן להעמיד שלפני שהאם חזרה ורבעה על הביצים הן היו כבר בד' אמותיו והיה יכול לזכות בהן.
9. ועי' בחי' כתב סופר תירוץ מרווח על זה.

בערך דבר דרבנן אי מפיק דאורייתא.
2. ביישבו השגת הראב"ד למה לא מביא הרמב"ם הדין דשור טריפה שהרג לפני ב"ד יהרג מדין ובערת.
3. ראה בשו"ת חת"ס או"ח סי' ק"פ.
4. ודלא כפי' רש"י כאן.
5. ק"ק דלפי חילוק זה אין לקושיא זו תרופה, דהרי הנידון בעוף שאינו מזומן, דהיינו דאין לו בעלים שיחול עליו המצוה לקיים ובערת הרע.
6. והרא"ש בשם ה"ר אליעזר ממיץ ביאר, שהמוצא יכול להקדיש הככר מכח זה שיש בידו לזכות בה, וכל דבר שיכול לזכות בו יכול להחיל עליו שם הקדש, ולפ"ז לא קשה כלום, דהא ע"כ צריך שיזכה בו תחילה, רק שמועיל הקדישו קודם שבא לידו.

דלא נתייבש, ומ"מ לדידיה כיון דמרדו לא מיקרי מזומן וחייב בשילוח, אבל הכא דאמרין כיון דמרדו פקעה קדושתיהו, שמע מינה דיצאו מרשות הקדש לגמרי ונעשו חולין, א"כ הוא הדין בהדיוט יצאו מרשותו, ואף לשמואל דחולק, היינו משום דכל היכא דאיתא בבי גזא דרחמנא איתא, אבל בהדיוט שפיר יצאו לחולין. ועיין במשכנות יעקב דף רא [פר' כי תצא ד"ה ומצות] דהקשה דמאי איריא, אי בנתייבשו, מאי איריא אווזים ותרנגולים, אפילו שור ומריא נמי, ואי לא נתייבשו, למה יהיה הפקר, ע"ש. ונראה לפי מה שכתב הר"ן דבאין יכול להחזירן איירי, והביאו רמ"א בח"מ סימן רנ"ט, קמ"ל דאפילו אמר דלא מייבש הוי יאוש, דמסתמא מקננים במדבריות ובמקום הפקר, אבל שאר בהמות בורחים לישוב, ואע"פ שאין יכול להחזירם כעת, ברבות הימים ימצאם ויחזירם לו על ידי סימן.

דף קלט, ב. ת"ר כי יקרא. דינא דחיי ח"ב פב ע"ג [עשין סה].

יכול יחזור בהרים וגבעות כדי שימצא קן כו'. משמע דלא מיעט קרא, אלא שלא צריך לחזור בהרים וגבעות כדי לקיים המצוה, אבל אם נודמנה לפניו המצוה עכ"פ צריך לקיימה, ואין יוכל לומר לא אטפל כלל, דעכ"פ צריך לקיים המצוה. וכן דקדק בחות יאיר דף עב ע"א [סי' ס"ז], אלא שכתב שם הטעם לפי הקבלה כדי שיתגלגלו רחמי הקב"ה. ועיין במוהר"ר צבי [חכם צבי] סימן פ"ג, דאם שלח האם וגם הבנים קיים מצות שילוח. ולפי מ"ש הרב חות יאיר הוה לן למימר, דלא קיים מצות שילוח, כיון דאין האם מצטערת, וא"כ לא יגלגלו רחמי הקב"ה, וא"כ דווקא חייב לשלח את האם וליקח הבנים, ולא הוה לקיחת הבנים רשות כמ"ש מוהר"ר צבי. ועיין מה שכתוב לקמן בדף קמ ע"א גבי ובערת הרע מקרבך, ובעדות ביהוסף סימן ל"ה האריך בזה. כי יקרא במאורע לפניך. דינא דחיי ח"ב פב ע"ב [שם].

ובקהלת יעקב אלגאזי דף לה ע"ד [שם] הקשה על רש"י דמוקי להא בהקדש יונים קטנים, והרי כשמרדו ויצאו לחוץ וקנונו ומצאן, בתוך זמן זה עבר זמנם¹⁰, ה"ל בני יונה שעבר זמנו, וקיימ"ל בני יונה שעבר זמנם לא נהנים ולא מועלים, ואין אסורים אלא מדרבנן, וא"כ מדאורייתא שפיר קרינן בהו שלח תשלח¹¹. ואם נאמר דדעת רש"י כדעת הרמב"ם¹², דעכ"פ כיון דמדרבנן לא קרינן בהו שלח תשלח, לאו בני שילוח נינהו, עדיין קשה, דהא רב לא אמר כשמואל למוקי בקדושת בדיק הבית, דכיון דמרדו פקעה קדושתיהו מינייהו, וא"כ מכל שכן הני, דוודאי פקעה קדושתיהו מינייהו אפילו בלא מרידה¹³. ולולא דברי רש"י היינו יכולין לומר דמיירי בתורים, דראוין הן בגדולין, ע"ש בארוכה. ובאמת רש"י הוכרח לזה, מדמוקי לה בפירות שובך, ולא מוקי לה בשובך עצמו, שמע מינה דביונים עסקינן. ובאמת על הגמרא גופא קשה, מאי דחקו לאוקמיה ביונים ובפירות, ולא בתורים ובשובך עצמו. ובעל כרחך צ"ל לרש"י, דאפשר להיות דעדיין ראוים הם ולא פקעה קדושתן. ואפילו נאמר דאין ראוים הם עוד להקרבה, מ"מ יש לחלק, דקדשי בדיק הבית בשעת מרידתן פקעה קדושתיהו, אבל הני דקדושת מזבח נינהו בשעת מרידתן לא פקעה קדושתיהו, דאז ראוים היו, רק אח"כ נעשו אין ראוים, לכן לא קרינן בהו שלח תשלח, כיון דמדרבנן אין ראוים. ושוב ראיתי מ"ש במשכנות יעקב דף קצט ע"ג [שם ד"ה ויש לגמגם], ואחר המחילה דבריו דחוקים. ומ"ש דתורים לא חל עליהן ההקדש, קשה, דנוקי בתורים גדולים דחל עליהן ההקדש.

תוספות ד"ה כיון דמרדו פקעה קדושתיהו. שמעינן מהכא דאווזין ותרנגולים. והקשה מהרש"א, דאמאי הוצרכו להוכיח מהכא, ולא הוכיחו מגופא דמתניתין דבחולין כי האי גוונא מחייב¹⁴, וכן אמרינן לקמן [ע"ב] לפניך בדרך¹⁵, ע"ש. ואפשר לומר דמחולין לא הוה מצי לאתויי ראייה, דאפשר לומר דלעולם לא הוי הפקר, ואין רשאי אחר לקחם כיון

עכ"ל. ולולי דמיסתפינא יש לחלק ביסודו של הגר"ח בין קדושת מזבח לקדושת בדיק הבית, דבאחרון הקדושה היא כתוצאה מכח הממון שבהקדש, וא"כ אם פקע חזקת הממון מהתפץ או נפקע ממילא גם הקדושה, משא"כ בקדושת מזבח זו קדושת עצמית, ולא תלוי בממון שיש להקדש בו.
14. דמדמוקינן מתני' במקדש ואח"כ מרדו, משמע דבחולין ככה"ג שמרדו חייב לשלח, וע"כ דע"י שמרדו הוה הפקר.
15. לפניך – לאתויי שהיו לפניך ומרדו.

10. דאם הולידו בודאי הגדילו ועבר זמנם.
11. ראה מש"כ רבינו לעיל פה, א ד"ה השוחט, ושם ע"ב ד"ה וכי תימא.
12. בספר המצוות שורש א' שכל דברי סופרים בכלל לא תסור והוה דאורייתא, ר' ביד עני ח"א ערך דבר דרבנן אי מפיך מדאורייתא, ועי' לעיל ריש פרקין מש"כ רבינו בתוד"ה יצא זה.
13. וז"ש: ואף דעדיין אסורים מדרבנן, לא עדיף איסורא דרבנן דקדשי מזבח טפי מקדושת דמים דבדיק הבית, דמדאורייתא הוה קדושתיהו, דהא ודאי אין הדעת סובלתו,

ת"ש מסיפא, טהורות. מרכבת המשנה ח"א פ"א דצרעת ה"ח ופ"י דרוצח ה"ב. הניחא למאן דאמר טריפה חיה. עיין זבחים ק"ו [ע"א תוספות] ד"ה אבל למאן.

מדתנא דבי רבי ישמעאל נפקא. רש"י בחומש כתב [ויקרא יד, ד] חיות פרט לטריפה, וכתב הרא"ם כמאן דאמר טריפה אינה חיה. והמפרשים הקשו עליו שהוא דלא כמסקנת הגמרא. ועיין בארוכה בשמע שלמה [ריש פר' מצורע], ובכנסת הגדולה [ח"ד לשונות רש"י רמב"ן והרא"ם, פר' מצורע, קמז ע"ד] ובלשון ערומים [לשונות הרא"ם, פר' מצורע יח ע"ד]. ונראה דרש"י בחר לו דרך התורת כהנים דממעט מחיות טריפות, ובעל כרחך דלא סבר לה כתנא דבי ר"י, ותנא דבי ר"י ס"ל טריפה חיה, להכי הוצרך למעט ממכשיר ומכפר, אבל התורת כהנים לא ס"ל הכי, וא"כ שפיר ממעט חיות טריפות. ועיין בריש פרק אלו טריפות [מב, א], דשם נראה להדיא דתנא דבי רבי ישמעאל סבר דטריפה חיה. וע"ש מה שכתבתי בזה [ד"ה זה הכלל], ובחקרי לב שציניתי שם, ברית יעקב קמא ע"ד [שם].

נאמר מכשיר ומכפר בפנים. פנים מאירות ח"ב ס"י קכז, ועיין על הסוגיא תועפות ראם דף ע [סדר טהרה סוף פר' תזריע].

לא אמרה תורה שלח לתקלה. עיין במשנה למלך פ"ז [ה"ו] דמעילה, שכתב להוכיח מכאן, דאע"ג דכל הדברים בטלים מדאורייתא, מ"מ לכתחילה לא נכון לערב, דהא אם שלחה וודאי בטלה ברוב, ומ"מ לכתחילה אין נכון לעשות כן, ע"ש. וקשה, הא כמה פוסקים סוברים דמבטל איסור לכתחילה הוי רק מדרבנן¹⁶, וא"כ קשה מה מתרין הגמרא לא אמרה תורה שלח לתקלה¹⁷. ועיין בפר"ח בחלק או"ח השני בליקוטי יו"ד דף נח, דהוכיח באמת מזה דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא מדאורייתא, דאי דרבנן, מאי תקלה איכא. ולענ"ד אדרבה, מדאמרה הגמרא לא אמרה תורה שלח לתקלה, ואי משום אין מבטלין איסור לכתחילה, לאו משום תקלה הוא, אלא המשלח עושה האיסור כי מבטל האיסור לכתחילה. ודוחק לומר דהגמרא קאמר בגוונא דלא עביד איסור, וכגון דליכא צפור אחר רק מצפורי עיר הנדחת, דהוה מותר מצד אין מבטלין איסור, דאפילו אי הוה לאו, הוה עשה דמצורע דחי לה, אמנם כיון דאיכא תקלה לאחריים, לא אמרינן שזה יזכה ואחר יעבור עבירה,

אמר מר מה דרך. תבואות שור קז [בכור שור]. לפניך לאתויי שהיו לפניך ומרדו. והקשה במשכנות יעקב דף קצט ע"ג [שם], למה לי לפניך שהיו לפניך ומרדו, דממילא ידעינן דבכי האי גוונא חייב, מדאיצטריך קרא למיעוטי הקדש, אי אמרת בשלמא בחולין כי האי גוונא חייב, איצטריך קרא למיעוטי הקדש, אלא אי אמרת בחולין נמי כי האי גוונא פטור, אמאי איצטריך קרא למיעוטי הקדש, ע"ש. ונראה דשלח תשלח גבי הקדש אינו מיותר, דהא איצטריך לכמה דרשות, ואי לאו לפניך באמת לא הוה מוקמינן שלח תשלח להקדש, אלא הוה אמרינן דבחולין נמי פטור.

מצא קן בראשו של אדם. משכנות יעקב ק"ב ע"א [פר' זכור ד"ה וקודם]. תוספות ד"ה בדרך. רצוף אהבה [דפפד"א צט ע"ב – ד"ו קמה ע"ב ס"י שכ"ה]. עוף טמא פטור מלשלח. דינא דחיי ח"ב עה ע"ג [עשין סד], ודף פד ע"א [עשין סה]. ת"ש כל צפור טהורה. ברית יעקב קמא ע"ג [שם].

תוספות ד"ה תא שמע תבנית כל צפור. כדמוכה באלו טריפות דף סב. הט"ז בסימן פ"ב [סק"ז] תמה על התוספות, דליתא כן שם בגמרא, והגיה בדברי התוספות, ועיין בנקודות הכסף. ועיין מה שכתבתי לעיל בדף סב [ע"א ד"ה המסרט] ליישב דברי התוספות. ועיין תבואות שור דף קז [בכור שור], מקום שמואל בחידושי יו"ד סימן פ"ב, ברית יעקב קמא ע"ג [ליקוטים והשמטות].

דף קמ, א. לעבור עליו בעשה ולא תעשה. הרמב"ן בתוספותיו ללאוין סימן של"ה מנאה במנין הלאוין, ואמנם הרמב"ם לא מנאה לשיטתו במנין המצוות, כמו שכתב שם הרמב"ן. אמנם תמה למה לא כתב שילקה עליה, והרמב"ם עצמו כתב בחיבורו הגדול שעובר בעשה ולא תעשה. ואפשר מפני שלא נכתב בפירושו, ופשטא דקרא לא מיירי בהכי, לפיכך אין לוקים עליה, וכנהנה מצינו עוד להרמב"ם.

ת"ש שתי צפרים חיות כו', ת"ש מסיפא. הסוגיא והתוספות גופי הלכות [פ"ח כללי אות צ'] כלל תפ"ב, לחם סתרים [בסוף הספר יב ע"א, סוגיית צפרים]. שחיין ראשי אברים שלהן. עיין זבחים ק"ו [ע"א תוס'] ד"ה ודילמא.

17. כן הקשה שער המלך ה"ל מאכ"א פט"ו.

16. הר"ן פ' גיד הנשה גבי זרוע בשלה שדעת התוספות שאינו אלא דרבנן, עיין יו"ד סימן צ"ט סעיף ה'.

ניחא, דכל האוכל דבר איסור אע"ג דהוא מותר מדינא, תקלה היא, ואפילו הוא שוגג או אונס תקלה מיקרי. ועיין שם בחקרי לב בסימן צ"ד. ועיין מה שכתבתי בקידושין [נז, ב ד"ה לא אמרה].

שלא לזווג לה אחרת. מרכבת המשנה ח"א פ"ג דשחיטה הי"ט.

בעוף שהרג את הנפש כו'. לעיל ריש דף קלט הקשה הר"ן בחידושו בשם יש מקשים, דלית עשה ולא תעשה דשילוח ולידחי עשה דובערת. ותירצו דובערת עדיף טפי, שהוא מצוה המוטלת עליו בעל כרחו, ואינו יכול להפטר ממנה, אבל שילוח אם אינו רוצה ליקח הבנים, אינו צריך לשלח האם, ע"ש. וזה שלא כדברי הרב חות יאיר שהבאתי לעיל, דס"ל דבעל כרחך הוא חייב לטפל בה, ומצוה המוטלת עליו הוא²⁰. אף שי"ל דכל כי האי גוונא דאיכא נדנוד איסור מצד אחר, לאו מצוה המוטלת עליו הוא, הא אם אין כאן נדנוד איסור מוטלת עליו, מ"מ דברי הר"ן בסתמא נאמרו, משמע דבכל ענין כן הוא, ואע"ג דהר"ן תירץ תירוץ אחר, מ"מ נראה דאינו חולק על סברא זו²¹. ועיין מ"ש בלימודי ה' לימוד א' על דברי הר"ן, ומוכח נמי מדברי הר"ן דובערת מצוה דאורייתא הוא, ולא כמו שהביא בארעא דרבנן בשם מצאתי כתוב דהוה רק דרבנן. ועיין בדינא דחיי ח"א [לאוין קנ] דף קעא ע"ג שהקשה לעיל על הסוגיא כקושית הר"ן, וכתב דלרש"י ניחא משום שלח לתקלה, ולהתוספות תירץ כתירוץ הר"ן. אמנם תירוץ הר"ן והרב דינא דחיי לא יועיל בסוגיא דידן דמיירי לטהרת מצורע, והרי הוא צריך ליקח לטהר את המצורע, וא"כ הוה מצוה המוטלת עליו, וא"כ הוה אמינא אי לא מיעטה התורה דמותר, דעשה דמצורע דחי לה לעשה דובערת. וצ"ל דהגמרא באמת הוה מצי לתרץ כן, אלא דאשכח תירוץ רויחא בשחוטה²².

דאם נאמר כן, נמי דינו של הרב משנה למלך מוכרח הוא, דהא עכ"פ לגבי אותו שלוקח הצפור ליכא איסור כלל שהרי בטל ברוב, ואפי' הכי אמרינן לסברא פשוטה שלא ישלח, דהרי עכ"פ תקלה איכא, ואע"ג דלא עביד עבירה, עכ"פ גנאי הוא, והקב"ה לא יצווה על כך לכתחילה¹⁸. דוגמא לדבר, אפילו בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם, וצדיקים עצמן לא כל שכן [חולין ז, ב], ואפילו אם נאמר דלא יארע לצדיק כל און [משלי כב, יא] ולא יזדמנו לצדיקים, מ"מ אפילו אחר שנודמנו לו, הרי בציווי הקב"ה בא לו, ובוודאי לא יצוה על זה הקב"ה, באופן דאין כאן קושיא על הרב משנה למלך. ועיין בשער המלך ח"ב דף קמה ע"ב וע"ג [הל' מאכ"א פט"ו הכ"ה] שתירץ, דשמא יקחנו אחר קודם שנתערב. וקשה, דאיך רשאי ללקחו אי ידע שהיא משולחת, ואי לא ידע שהיא המשולחת, תיכף שנסתלחה מותרת היא, דהרי הוא כנתערב¹⁹. וצ"ל דידע שהיא המשולחת, אבל לא ידע שהיא מצפורי עיר הנדחת. ושוב נדפס שמן המור, וע"ש בסוף חלק א' [יו"ד סי' כח] שהאריך בזה.

ושוב ראיתי בחקרי לב בח"ב דף עט [יו"ד סי' נ"ג להל' תערוכות] שהאריך בזה, וכתב להקשות אף לדעת הסוברים דמבטל איסור לכתחילה הוא דאורייתא, מ"מ היינו במתכוון לבטל, וכאן אין מתכוון לבטל האיסור אלא לקיים מצות שילוח. ומה שכתב הרב נר"ו בתחילת דבריו לפרש שלח לתקלה, היינו דבעי לקיים ביה מצות שריפה, כמו שאר נכסי עיר הנדחת, וטעם השריפה הוא משום תקלה, והביא ראייה מדברי רש"י, ע"ש בארוכה. אי אפשר לומר כן, דהרי הגמרא קאמר כן לעיל בסוף פרק כל הבשר [קטו, א] על כל משולחת, והתם אי אפשר לפרש כן דהוה הך התקלה משום מצות ביעור. אמנם לפי מ"ש

עשה אם הלך והניחה, מ"מ כל אדם צריך להיות זהיר וזריז במצוה לקיים כל מה שיכול וכו', ולפי זה אין הר"ן מנוגד לדעת החו"י, כי המצוה ובערת הרע זו מצוה שבהחלט הוא צריך לקיים. ומה שהחז"י מוסיף לבסס שמצוה לטפל ולקיים מצות שילוח הקן גם מדברי קבלה מטעם לעורר רחמים בשמים על בני ישראל שבגלות, אין זו כל התכלית של המצוה, והרי גם כשישראל ברום מעלתם קיימת מצוה זו, ואין זה אלא הוספת נופף להשתדל בזמננו בקיום מצוה זו.

21. ועי' בחי' כתב סופר בריש פרקין שמפלפל בדברי הר"ן והשארם בצ"ע, וכתב שבפשוטו ל"ק, דבמקום דאיכא מצוה ליקח האם לא אמרה התורה שלח תשלח, וכן למד גם החת"ס שזו סברת היש מפרשים בתירוץ.

22. וכבר תמה הגרעק"א דהא הגמ' קיימא הכא אליבא דרבי ישמעאל דילפינן מכשיר כמכפר, והא בהרג הנפש

18. ומישוב בזה קושית הנובי" [תניינא יו"ד סי' מ"ה] מה שייך תקלה, הרי כל דפריש מרובא פריש וא"כ רשאי לאכלו, ומתוך דביבש ביבש לכ"ע אסור לבטל, דמכח הקושיא אין הכרח לחידוש זה, ד"ל דמ"מ הוי גנאי, ולא יצוה ה' על כך. 19. ואם ידעינן דפרח עוף אסורה לעלמא, כל העופות מותרות והרי זו תערוכת.

20. כן העלו גם הח"ס ובנו הכת"ס בחידושיהם, מ"מ נ"ל ליישב שלא יסתרו דברי הר"ן את דבריו, כי גם לפי מה שהוכיח החו"י מהא דאמ' הגמ' יכול יחזור בהרים וגבעות וכו', ת"ל כי יקרא במאורע לפניך קן, שזו מצוה שאין להשתמש ממנה כאשר היא לפניו, מ"מ עדיין אין ראייה שזו מצוה חיובית כמו שופר ולולב אלא מצוה קיומית כמו ציצית, והלא רבינו בעצמו להלן בדף קמא, א ד"ה אמר הריני נוטל כתב: ומ"מ י"ל דנהי דחיובא ליכא, וליכא כאן ביטול מצות

לימודים, לא ס"ל כרב נחמן בר יצחק דהכא, אלא מוקי קרא ללימוד אחר, או דלא ס"ל כתנא דבי רבי ישמעאל. ועיין בלשון לימודים חיו"ד דף יב [הל' בשר בחלב ס"א], קרבן אליצור פא ע"ד [ע"ז מח ע"ב ד"ה איברא], פרשת הכסף סב ע"ב, סה ע"ב וע"ד [הל' עכו"ם פ"ח בכל הפרק], ברית יעקב קמא ע"ד [שם].

באותו הדיבור. דמצוות לאו ליהנות ניתנו. עיין במשנה למלך פ"ה דאיסורי מזבח ה"ט, שכתב דהרמב"ם חולק על זה, וס"ל דגם גבי קרבנות איסורי הנאה אסורים, ולא שייך מצוות לאו ליהנות ניתנו. ומ"ש דצ"ע בבהמת עיר הנדחת אם עבר והקדישה הואיל ולשריפה קיימא, כתב בשער המלך בח"ב דף פג ע"ד [הל' גירושין פ"ד ה"ב], דהתוספות ס"ל כר"ש דכל העומד לשרוף כשרוף דמי, דאי לאו מהיכי תיתי לפסול, דאי משום כתותי מכתת שיעורא, הא קרבן לא בעי שיעורא, וא"כ לא שייך כתותי מכתת, ע"ש²⁵.

ונראה דהתוספות ס"ל דבצפורי מצורע דאיכא מיעוט, אפילו עבר ושחטה פסולה, וא"כ נסתפקו התוספות דדווקא הכא בצפורי מצורע דאין בהם קדושה מצד עצמותם, ולכן אפילו שחטה פסולה, אבל בשאר קרבן דיש בהן קדושה מצד עצמותו, אם עבר והקריבה לא פסול. ובלאו הכי יש לומר, דצפורי מצורע חמור ולא ילפינן מיניה, כמו שכתב בשמע שלמה משום דבעי כהן בשחיטה ושאר קרבנות לא, ולהכי לא ילפינן מיניה טריפה, או דילמא לא שנא. ומ"ש התוספות כיון דבעי שריפה, לאו דמטעם זה נפסול, אלא כיון דבעי שריפה כצפורי מצורע ילפינן מיניה, ועיין בספרים שציינתי. ועיין במהרש"א שכתב בפשיטות הטעם משום דכתותי מיכתת שיעורא, ודלא כהרב שער המלך. ונראה דמהרש"א ס"ל דהא עכ"פ בעי שיהיה דבר מה, והוה כלא נשאר ממנה כלום.

ועיין בפני אריה מה [סי' ל"ט] שהקשה, כיון דלאו שלו הוא, איך יכול להקדישו²⁶, והביא ראייה מחמץ דבתר זמן איסוריה לא מצי מבטל ליה והקדש והפקר שווים, ע"ש. והנה הראיה מחמץ יש לדחות, דהתם בלאו הכי לאו ברשותיה קאי ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, וא"כ ביטול מה מהני, אמנם הרמב"ם [הל' ע"ז פ"ד הט"ז] כתב דבהמת עיר

וקיומי ובערת הרע מקרבך. עיין רמב"ן שורש י"ד נד ע"ב, לב שמח צח ע"ב [שורש יד], ארעא דרבנן מהדורא בתרא סימן קע"ה. ועיין מ"ש לעיל בדף קלט [ע"א] ובסנהדרין עח [ע"א].

לך ולא לכלביך. עיין בחקרי לב דף ריט [יו"ד סי' קמ"א להלכות מאכלי גויים] אחר שהוכיח דאסור לזכות בדבר איסור, כדי למוכרה אם מוצאה במציאה או בהפקר, א"כ למה צריך לך, תיפוק ליה דבלאו הכי אסור לזכות בה. ולענ"ד הקלושה מלבד שהדין אינו מוכרח, אף גם בלאו הכי נחלקו אם איסור סחורה מדאורייתא או מדרבנן²³, ובכי האי גוונא י"ל דלכולי עלמא הוא מדרבנן, וע"ש. ועיין בספר יראים דף כז ע"א [עמוד היראה סי' ס"ב] שהקשה, דכאן מוכח דהיכא דכתיב לך בעי היתר אכילה ולא סגי בהיתר הנאה, ואילו גבי תרומה טמאה דרשינן שלך תהא להסיקה תחת תבשילך. ותירץ, דהכא מיתורא דרשינן. ועיין פסחים דף לג [ע"א], ולעיל דף סד [ע"א] שאם ריקמה.

תוספות ד"ה טריפות מחיות נפקא. עיין חקרי לב ח"ב דף לה [יו"ד סי' כ"ה להל' טריפות], ודף מ [שם בסוף סי' כ"ו].

תוספות ד"ה למעוטי צפורי עיר הנדחת. עיין במשנה למלך פ"ג דאיסורי מזבח ה"ו שתמה על התוספות, דהא לעיל סוף פרק כל הבשר [קטו, א] מוכח, דכל דאסור להדיוט אסור לגבוה ממשקה ישראל, אף שהיה לו שעת הכושר, וכן כתבו התוספות שם במנחות [ו, א ד"ה כתב] והוכיחו כן²⁴, וכן מוכח בפסחים דף מח [ע"א], דאי הוה מוקצה דאורייתא או איסור גופו, הוה ממעטינן ליה ממשקה ישראל אע"ג דהיה לו שעת הכושר. והיותר תימה, שהריטב"א והר"ן בחידושיהם הביאו דברי התוספות הללו, ואע"פ שדחאו דבריהם, מ"מ לא מסוגיא דמנחות דחאו, אלא אדרבה הר"ן כתב דמשמע כן שם, והם דחאו דברי התוספות מטעם אחר. ובעל כרחך צ"ל דהתוספות כאן ס"ל, דלא אסור ממשקה ישראל מדאורייתא, אלא בלא היה לו שעת הכושר דומיא דערלה, אבל בהיה לו שעת הכושר לא אסור ממשקה ישראל, רק מכאן ילפינן מצפורי עיר הנדחת. ורב נחמן בר יצחק דהכא לית ליה הנך ג' לימודים, ומאן דאית ליה הנך ג'

מיפסיל להקרבה, והיאך יתכשר לצפורי מצורע, ונשאר בצע"ג.

23. ראה ט"ז יו"ד סי' קי"ז סק"א, חו"י סי' קמ"ב, שו"ת חת"ס יו"ד סי' ק"ד – ק"ו.

24. כן תמה על זה גם בגליון הש"ס במנחות שם.

25. כ"כ גם רעק"א שכתותי מיכתת שיעורא הוא רק במקום

שבעי שיעור כמו שופר ולולב.

26. גם חת"ס [או"ח סי' ק"פ] ובחידושי והמנחת חינוך [מצוה תס"ד אות מב] תמהו על כך, ע"ש. המנ"ח תירץ לפי מה שחידש הקצות סי' ת"ו שאיסורי הנאה הם שלו אלא נחשבים לאינו ברשותו, וקדושת הגוף חלה על אינו ברשותו.

מהו. הך מהו הראשון מיותר, ונראה דלא גרסינן ליה. ומהכא משמע דיונה ותסיל שני מינים ניהו, ולעיל דף סב [ע"ב] משמע דתסיל מין יונה הוא, וכשר להקרבה משום בן יונה, ובוודאי משמע דאיבעיא של הגמרא הוא כביצים אחרים שאינם ממינו, הא ממנה לכולי עלמא חייב. ובעל כרחך צ"ל, אע"ג דכשר להקרבה משום בן יונה, מ"מ מין אחר הוא, ועיין מ"ש לעיל. ועיין בארוכה במגילת ספר לאוין [ק"נ] דף עו ע"ג, ע"ד.

דילמא בקורא. מגילת ספר לאוין [ק"נ] עו ע"ב. היתה מעופפת. דינא דחיי ח"ב פג ע"ג [עשין סה]. בנוגע מן הצד. דינא דחיי ח"ב פג ע"ד [שם].

דף קמא, א. אמר הריני נוטל האם ומשלח את הבנים כו'. עיין במוהר"ר צבי סימן פ"ג דדייק מן המשנה דאם רצה משלח תרווייהו, דתקח לך האמור בבנים היינו רשות, אבל חיובא ליכא. ובאמת יש להשיב על הדיוק ואינו מוכרח כלל, וכן כתב בחזון עובדיה דף קעה [פר' כי תצא ד"ה שלח]. ואין הנדון הזה של הרב מוהר"ר צבי דומה לנדון של הרב חות יאיר, אם אינו רוצה לטפל כלל, ד"ל דהתם אינו רוצה לטפל במצוה כלל, והתורה לא חייבו בזה אפילו במזומן לפניו, אבל כל שרוצה לטפל בה, חייב לקיים המצוה כהלכתה, וכבר כתבתי לעיל [קלט, א] דמדברי הר"ן מוכח דאינו חייב לטפל בה. ומ"מ י"ל דנהי דחיובא ליכא, וליכא כאן ביטול מצות עשה אם הלך והניחה, מ"מ כל אדם צריך להיות זהיר וזריז במצוה לקיים כל מה שיכול, וכי זוטר היא לקיים מצות עשה דשכרה בצדה למען ייטב לך והארכת ימים [דברים כב, ז]. ועיין מה שכתב בחזון עובדיה [דף קעו ע"א] בשם מהרי"ט בצפנת פענח בדף קכז [פר קדושים], דאם שלח האם וגם הבנים לא קיים המצוה. ולענ"ד דנהי דמהרי"ט ס"ל דלא קיים המצוה כמו שציוותה תורה, ודלא כמוהר"ר צבי, מ"מ אפשר דמהרי"ט מודה דלא ביטל העשה, אלא דאין לו שכר המצוה, ודלא כדמשמע מדברי מוהר"ר צבי דקיים המצוה ושכרו יקבל משלם.

שלח אפילו מאה פעמים. עיין ביקרא דשכבי דף קכב [דרוש נח] שהקשה על הרע"ב, שדבריו שבבבא מציעא סותרים למה שכתב כאן, וגם הוא נגד הגמרא, כבר הקשה כן בתו"ט בב"מ, ע"ש.

הנדחת הוה כשור הנסקל, ובסוף פ"ד דבבא קמא [מה, א] איתא דאם הקדישו אינו מוקדש לאחר גמר דין, ודוחק לומר דדווקא לקדשי בדק הבית מיירי ולא לקדשי מזבח. ובבבא קמא דף סט [ע"א] אמרינן גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אין יכולין להקדישו, זה לפי שאינו שלו, ודוחק לומר דהתם עכ"פ יש לו בעלים, אבל הכא אין לו בעלים, ושם נראה דצנועים חולקים על זה. ואפשר דהכא מיירי בקודם גמר דין, ועכ"פ לשריפה קאי כיון דהוה עיר הנדחת עכ"פ, אבל אחר גמר דין מודה התוספות דאין יכול להקדישו²⁷, אבל בשור הנסקל לא שייך...²⁸

תוספות ד"ה שלא יזווג לה אחר. משנה למלך פ"א דטומאת צרעת ה"א, שער המלך ח"ג דף עא ע"א [טומאת צרעת פ"א ה"ז], מרכבת המשנה ח"ג פ"א דקרבן פסח ה"ה. [על] הסוגיא ורש"י ותוספות ומהרש"א ברית יעקב קמב ע"א [ליקוטים והשמטות בד"ה שלא לזווג]. תוספות ד"ה לצפרים. עיין משנה למלך פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"ו.

דף קמ, ב. שני סדרי ביצים זו על גב זו מהו. הראשונים²⁹ הבינו בדברי רש"י שרוצה ליטול הביצים התחתונים ואח"כ ליטול האם, והקשו עליו, דהא עכ"פ חייב בשילוח האם מצד הביצים העליונים, והש"ך כתב [סי' קצ"ב סק"ד] דדעת רש"י כדעת התוספות. ואם נאמר דאינו בשילוח כלל כמ"ש לעיל אם לא ירצה, רק יניח האם והבנים, א"כ יש לפרש דהאיבעיא הוא אם נאמר דהוה חציצה, א"כ הוה הביצים כמונחים במקום אחר ורשאי לקחתם עם האם, ובביצים העליונים לא יטפל כלל אח"כ, אמנם אם לא הוה חציצה אסור ליקח, וזה ג"כ כוונת התוספות. ומ"מ יש לומר אף לדעת התוספות, נהי דחייב לטפל בהם וליקח הביצים העליונים אח"כ ולשלח האם, מ"מ מותר ליקח התחתונים קודם אי הוה חציצה, ואח"כ יכול לקיים מצות שילוח באם מפני העליונים, ולאפוקי מפירוש רש"י דמשמע מדבריו דיוכל ליקח התחתונים וגם האם, וא"כ מדברי התוספות והראשונים ליכא למיפשט מידי אם מחויב לטפל או לא, וגם אי רשאי לשלח את האם ואת הבנים ג"כ. ועיין בחות יאיר סימן ס"ז, ובמוהר"ר צבי סימן פ"ג. יונה על ביצי תסיל מהו, תסיל על ביצי יונה

27. לישב זה כיון גם החת"ס בתשובתו הנ"ל [ד"ה והנה].
28. ההמשך נכתב בגליון בסוף הדף ולא ניתן לקריאה, אבל יש להשלים, דבשור הנסקל לפני גמר דינו אם שחטו אינו נאסר, דאין גומרין דינו לאסור בשרו בהנאה.

29. רשב"א, ריטב"א ור"ן.

דהרי הדין הוא לשלחה לנפשה ולא להחזיק בה, וא"כ מעיקרא ליקח כדי לטהר את המצורע, הרי עובר בלקיחה תיכף בלא תקח, והוי לאו ועשה. אמנם כשנטלה לקיים מצות שילוח, א"כ הרי לא עבר בשעת לקיחה, והשתא דאיתא בידו ליכא שוב אלא עשה אם אינו משלחה³⁰. ועיין בשאגת אריה דף עג [דיני חמץ סי' פ"א] שהאריך להוכיח, דאינו דומה למ"ש התוספות בשם ר"י בפסחים כט [ע"ב ד"ה רב אשי] דהמשהא את החמץ ודעתו לבערו אינו עובר, ע"ש, דוודאי לא דמיא כלל, דהתם הרי המצוה מוטלת עליו תיכף לבער, וא"כ י"ל כי על השהיה עובר, אבל הכא מותר בכך ליטלה על מנת לשלחה, ואם אח"כ נמלך ליכא לאו כלל, אפילו שלח לדבר מצוה ליכא אלא עשה, וכן גבי אבידה בנטלה על מנת להחזירה באלו מציאות [כו, ב]. וע"ש בשאגת אריה³¹, ובלימודי ה' דף ל ע"ג [לימוד מט], ועיין זבחים לג [ע"ב תוס'] ד"ה לענין מלקות, אמנם רש"י כתב לקמן כיצד משלחה אם נטלה, משמע דלכתחילה לא יטלה כלל אלא משלחה לנפשה.

מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה, סד"א כו'.
שבועות ג [ע"א תוס'] ד"ה ועל הזקן.

תוספות ד"ה לא צריכא דעבר ושקליה כו'. דברי התוספות בקושייתם על הריב"א מגומגם³². ונראה כוונתם, דהבינו בדעת ריב"א דכל היכא דאיכא עשה כנגד לא תעשה ועשה, הלא תעשה כמאן דליתא דמי, דעשה שכנגדה דחי לה, לא נשאר אלא עשה כנגד עשה. ועל זה הוקשה להם, דהרי משמע דדווקא כשעבר ושקלה ליכא לאו, אבל מעיקרא כשניטלה שלא על מנת לשלחה אלא לעשות המצוה איכא לאו ועשה, ומשום הכי לא דחי, וכן אמ' הגמרא עשה ולא תעשה הוא, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ומשמע דאיכא ל"ת ועשה שהל"ת עדיין קיים, וכן לא הוה צריכה הגמרא לומר בעבר ושקלה, דאפילו בלא עבר ושקלה הא ליכא לאו אלא עשה כנגד עשה, והשתא הוה דבר דדחי, אלא וודאי דכל היכא דאיכא לאו ועשה גם הלאו לא נדחה. ועל זה תירצו, דריב"א נמי מודה דהלאו לא נדחה עד שבשביל זה נתיר לגמרי, אלא דווקא לענין מלקות הוא נדחה דלא לקי עליה, אבל לענין איסורא קיים, ולהכי צריך הגמרא לאוקמיה בדליכא לאו. אלא דלפי זה יש לתרץ להריב"א, דלעולם דחי הלאו לגמרי וכמאן דליתא דמיא, ואפי' הכי הוצרך הגמרא לומר דעבר ושקלה, דאילו בלאו

טעמא דכתב רחמנא תשלח כו'. רוח אלי' בלשונות לד ע"ג [הל' שחיטה פי"ג ה"ב], מקום שמואל בשו"ת פב ע"ד [שאלה ע"ה], לימודי ה' לימוד מ"ט, ב"מ ל [ע"א תוס'] ד"ה הא אין.

לא צריכא דעבר ושקלה. עיין במהרי"ט בחידושי סוף פרק קמא דקידושין, דכתב דבלאו הניתק לעשה, אפילו עבר על הלאו על מנת שלא לקיימו, אפי' הכי למאן דאמר ביטלו ולא ביטלו, לאו הניתק לעשה הוא. ובוודאי דכן מוכח, דהא הגמרא מתרץ כגון שנטלה על מנת לשלחה, משמע דעד הנה היה סבר דנטלה על מנת שלא לשלחה, ואפי' הכי קמקשה למאן דאמר ביטלו ולא ביטלו דעדיין יכול לתקן הלאו. ומיהו אין זו מוכרח, די"ל דמיירי שלקחה סתם, אבל כשנטלה על מנת שלא לשלח אין לו תיקון. והא דלא מוקי הגמרא כשנטלה על מנת שלא לשלחה, זה אינו הכרח, כיון דעכ"פ הגמרא צריך לאוקמיה באופן זה דלאו בסתמא מיירי, ניחא ליה לאוקמיה באופן דלא עשה איסורא, ולא לאוקמיה דאי עבר ועבר, אע"ג דאי לאיסורא כתב קרא, מ"מ מסתבר יותר אם נוכל לאוקמיה קרא בהיתר. ועיין בלימודי ה' לימוד מ"ט, ועיין ברמב"ם [הל' שחיטה פי"ג ה"א]. ומ"ש הכסף משנה שדבריו תמוהים, וכבר עמדו עליהם האחרונים, עיין בספריהם. ועיין במקום שמואל שם, וברוח אלי' בלשונות הרמב"ם [שם], וביבין שמועה כלל רפ"א, ובמשנה למלך פסולי המוקדשין [פי"ח ה"ט].

וראיתי במגילת ספר לאוין [ק"נ] דף עז שהקשה, דהא רבא הוא מאריה דהאי שמעתתא דאמר תשלח אפילו לדבר מצוה, וא"כ איך מתרץ הדר ושקלה, והא רבא ס"ל [תמורה ה, ב] כל מידי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, וא"כ הוה כאילו לא נטלה וחייב המצוה לעולם עליו הוא, ע"ש. ולענ"ד אף דלא מהני, מ"מ עיקר העבירה כבר נעשית בשעה שנטלה, ואחר זה בכל שעה הוא עובר בלאו, אי אמרינן ביטלו ולא ביטלו, אבל מכח זה דלא מהני, לא אמרינן כאילו לא נעשה העבירה, דהא עכ"פ העבירה נעשית ולקי כיון שעבר אמימרא דרחמנא, דאי לאו הכי, וכי רבא חולק על מאן דאמר קיימו ולא קיימו. וע"ש במגילת ספר.
רש"י ד"ה קיימו ולא קיימו. עיין מכות טו [ע"א תוס'] ד"ה הניחא.
לא צריכא כגון שנטלה על מנת לשלח. פירוש,

32. ראה בנודע ביהודה תניינא או"ח סי' קל"ה.

30. וכ"כ גם המנחת חינוך מצוה תקמ"ה אות ט.
31. וע"ש בשאגת אריה סי' ל"ג ובקונטרס אחרון שם.

דלא נדחה לגמרי מכח העשה שיש עמו. ועיין במהרי"ק שורש קל"ט.

ודע דלפי המסקנא דאמרינן דהוה אמינא דמפני השלום דחי עשה דמצורע, דעת התוספות ביבמות ה [ע"א ד"ה ואכתיו] ובבבא מציעא ל [ע"א ד"ה הא אין עשה] דהדר ביה ממה דמוקי ליה בנטלה על מנת לשלחה, אלא אף בנטלה על מנת שלא לשלחה הוה אמינא דדחי, כיון דעשה דמצורע אלים דחי ל"ת ועשה, וכמו שהאריך בזה בשער המלך שם, ודלא כמהרש"א בב"מ [ל, ב בתוד"ה הא אין עשה]. ולפ"ז [מנין] לפי האמת בנטלה ע"מ לשלחה דלא דחי, דילמא תשלח לא נאמר אלא היכא דנטלה על מנת שלא לשלחה, דאיכא לאו ועשה, אבל היכא דנטלה על מנת לשלחה דליכא אלא לאו דחי³⁴. וצ"ל כיון דסברא הוא דאלימ, וראוי לדחות עשה ול"ת, ואפי' הכי לא דחי, אלמא דלא מהני לדחות עשה ול"ת, הוא הדין דלא מהני לדחות [עשה] גרידא, דהא בעלמא עשה לא דחי עשה. אמנם התוספות בזבחים דף לג [ע"ב ד"ה לענין מלקות] לא ס"ל כמ"ש התוספות ביבמות ובב"מ, אלא דאף לפי המסקנא הוה אמינא דעשה [נדחה], אבל לא תעשה ועשה לא צריכין לימוד³⁵.

ועיין שער המלך ח"ג ה, וי"ו [שם], מגילת ספר לאוין [ק"ג] דף עז, דברי אמת בקונטרסים נח ע"ג [קונ' ששי ד"ה ולא ידעתי], משנה למלך פ"א דהלכות שופר ה"ד, יבין שמועה דף פב ע"ב, ודף פג [כלל ר"י, ר"א], רוח אלי' בשיטתו לקידושין ט ע"ג וע"ד, מרכבת המשנה ח"ג פ"ג דמלוה ה"ד, יצחק ירנן פז ע"א [הל' שחיטה פ"ג הי"ט], לימודי ה' לימוד א'. על הסוגיא שם: אגורה באהלך [אורח חיים] דף ט, שאגת אריה דף לה [דיני ציצית סי' ל"ג באמצע]. ומה שדקדק על הרמב"ם דכתב דאינו דוחה לאו ועשה, האמת נקט, והוא הדין דעשה אינו דוחה. ומה שפסק הרמב"ם בהלכות יבום [פ"ו הי"י] דאם בעלו קנו בחייבי עשה³⁶, כבר כתבתי ביבמות [כ

הכי כיון שעשה דמצורע צריכה לדחות הלאו, לא היה בכחה לדחות העשה דשילוח, דעדיין היא אלים ולא היה דבר כנגדה, משא"כ עשה דמצורע, דאע"ג דהיא עדיפא מל"ת, עכ"פ כבר נתמעטה ע"י הלאו שנדחה מפניה, ולכן הוצרכה הגמרא לומר בגוונא דליכא לאו, וא"כ איכא עשה כנגד עשה³³.

ועל דברי ריב"א אפילו כפי מה שפירשו התוספות קשה, דמאי מקשה דלמה לי תשלח, הא אין עשה דוחה ל"ת ועשה, דאין הכי נמי דלא דחי, מ"מ מילקי נמי לא הוי לקי, דעשה דמצורע דחי הלאו, וא"כ לא נשאר אלא עשה ולא לקי, כתב רחמנא תשלח דליכא מצוה כלל, וא"כ מילקי נמי לקי. וצ"ל דס"ל להריב"א דאפילו השתא דמרבין ליה מתשלח, אפי' הכי לא לקי, כיון דמרבין ליה מתשלח שהוא העשה, ולא הוה הריבוי בלאו דלא תקח, ולהכי מילקי לא לקי מכח הריבוי.

וראיתי להרב שער המלך [ח"ג] בדף ו ע"ד [הל' נדרים פ"ג ה"ו], שכתב דהרמב"ם דכתב דהנוטל אם על הבנים לטהר המצורע לוקה, אינו חולק על הריב"א, דהכא שאני מדכתוב תשלח, ובפירוש ריב"א תורה למלקות, ע"ש. וכפי מה שכתבתי אי אפשר לומר כן, דבעל כרחך לשיטת ריב"א צריכין לומר דאף מריבוי דתשלח אינו לוקה, דאם לא כן מעיקרא לא הוה מקשה הגמרא מידי, דהא איצטרין תשלח למלקות וכמ"ש.

וראיתי להרב שער המלך שם בדף ה ע"ב, וכן כתב הרב דברי אמת בקונטרסים דף נח ע"ג [קונ' ששי ד"ה ולא ידעתי], דריב"א חולק על מ"ש התוספות בקידושין דף לד [ע"א ד"ה מעקה] דלאו שיש עמו עשה אף הלאו אלים ולא נדחה, והוכיחו כן דאם לא נאמר הכי, א"כ נשים לישתרי בשמן שריפה ביו"ט, דהוה עשה ול"ת, והעשה הוה מצות עשה שהזמן גרמא ואין נשים חייבות, וליכא אלא לאו, ע"ש. ולענ"ד לפי מה שפירשו התוספות דברי ריב"א דדווקא ללקות לא לקי, אבל לא נדחה לגמרי, אין ראייה דריב"א חולק, דאפשר דאף ריב"א מודה בזה

שהס"ד היה שעשה דמצורע דאלימ ידחה אפילו לאו ועשה יחד, א"כ הריבוי "תשלח" מלמד רק שאין בכחו לדחות את שניהם, מ"מ עשה גרידא בנטלה ע"מ לשלוח עדיין ניתן לומר שידחה, ובכך איך ידעין שהעשה דמצורע אפילו עשה גרידא אינו דוחה, ע"ז מתרץ רבינו וצ"ל וכו'.

35. ומדברי התוס' אלו משמע כמהרש"א בב"מ, ועי' מש"כ רבינו שם בב"מ.

36. דעל זה מפלפל השאגת אריה בסי' ל"ג.

33. באותה הסברא שחידש רבינו תירץ התפארת יעקב את קושית השאגת אריה סי' ל"ג שלשיטת הריב"א דהלאו נדחה יקשה מדוע אין העשה של מצורע שיש בו ענין גדול השלום אינו דוחה את העשה של שילוח הקן, והוא מפני שהעשה של מצורע כבר הורע כמו ע"י שדחה את הלאו של שילוח הקן, ולכן אין בכחו כדי לדחות גם את העשה אע"ג שיש לו העדיפות של גדול השלום.

34. שורה זו היא האחרונה בדף וקצת מטושטשת ולכן הלשון מגומגם. ונראה שהכוונה, דלכאורה אם נאמר

רש"י דמאי אולמא דלאו הניתק לעשה משאר לאווי, דהרי בכל הלאוויין כן הוא. ולענ"ד אין מוכרח דבכל הלאוויין כן הוא דבתוך כדי דיבור הוה חזרה³⁸, דהרי עכ"פ עבר העבירה וחייב עליה, ובפרט מה שכתב לענין שבועה, דמה מהני אם נשבע לשקר ואח"כ אמר האמת. ואין כאן מקום להאריך בזה.

לאו הניתק לעשה. עיין זבחים קיד [ע"ב תוס'] ד"ה אלמה, ב"מ קטו [ע"א תוס'] ד"ה וחייב. טעמא דרבי יהודה משום דסבר לאו הניתק לעשה לוקין. כללי שמואל שבתמים דעים ו ע"ב, ע"ג.

והא הכא דלאו שניתק לעשה הוא, דרחמנא אמר והשיב את הגזילה. עיין לעיל דף פא [ע"א תוס'] ד"ה הנח למחוסר זמן, וכן בזבחים קיד [ע"ב תוס'] ד"ה אלמא, דהביאו ראייה ממכות דגול הוי לאו הניתק לעשה. וצ"ע למה לא הביאו מכאן, ובפרט לעיל בתוספות קשה, [למה] הוצרכו להביא ממסכתא אחרת. ויש להקשות, דמאי קשיא ליה להגמרא דהוה לאו הניתק לעשה, וכן מה שמשבש הברייתא, נימא דמיירי באין הגזילה קיימת, ורחמנא אמר והשיב את הגזילה דווקא בעיניה. ונראה דלא קשה, דהרי דרשו אם כעין שגזל יחזיר, ומוכח דלפעמים דמים הוא חייב, אם כן גם הדמים אם מחזיר הוה ניתק לעשה, כי והשיב את הגזילה לאו דווקא הוא הגזילה ממש, ואדרבה לפעמים צריך להחזיר הדמים³⁹. ושוב ראיתי במגילת ספר האריך בזה, עיין שם בלאוין [ק"ע] בדף [פד ע"ד].

דף קמא. ב. ת"ש לא תשוב ושב כו' תעזוב מעיקרא משמע. עיין ביומא דף לו [ע"ב] דלכאורה נראה דפלוגתא דרבי יוסי הגלילי ור"ע היא, ועיין מה שכתבתי שם [ד"ה ר"ע] ובר"ה ד [ע"ב ד"ה לקט], ועיין מגילת ספר לאוין [רפ"ה] קנה ע"ג.

עד כמה משלחה. וכתב רש"י אם נטלה⁴⁰. וכתב בדינא דחיי ח"ב דף פד [עשין ס"ה] דרש"י רצה ליישב בין לרבי יהודה בין לרבנן, דבשלמא לרבי יהודה דאמר שלח מעיקרא משמע, א"כ אתי שפיר דלעולם הוא חייב בשילוח, אבל לרבנן לא חייב בשילוח כלל אלא בלא תקח, רק כשנטלה חייב

ע"ב על תוס' ד"ה מסתברא] ליישב, דהתם לא הוה עשה גמור, רק לאו הבא מכלל עשה, שדינם לענין דחיה כלאוויין ונדחו מפני עשה, וע"ש בארוכה. ושוב ראיתי בדינא דחיי ח"א דף קעא [לאוין ק"נ הל' שילוח הקן] דהביא נוסחא אחרת בדברי הרמב"ם, ואין עשה דוחה עשה, וכן היתה גירסת הרב לחם משנה ובעל מגדל עוז. וע"ש שהאריך בסוגיא זו ברית יעקב יד ע"א [דרוש ה' ד"ה וראיתי להרב].

רבי יהודה אומר לוקה ואינן משלח. מגילת ספר לאוין [ק"ג] עח ע"א.

זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין לוקין עליה. וכתב רש"י אלא אם כן לא קיימו בתוך כדי דיבור. ומשמע מדברי רש"י, דדווקא אם קיים תוך כדי דיבור, הוא דפטור בלאו הניתק לעשה, הא אם לא קיים תוך כדי דיבור חייב, ולא מהני הניתוק לעשה. והוא תמוה, דלכאורה משמע דבלאו הניתק לעשה לא בעי תוך כדי דיבור, והרי המותר בפסח הוה ניתק לעשה, ואי אפשר לשרפו בלילה רק ביום. ואפשר דרש"י הוכרח לזה, דאם לא כן מה גבול יש לו לקיים העשה, ואם נאמר דלעולם יש לו גבול, א"כ מה חילוק יש בין מאן דאמר קיימו ולא קיימו למאן דאמר ביטלו ולא ביטלו. ועיין במכות דף טו [ע"א ד"ה הניחא] דגם התוספות קשה להם בדברי רש"י דלא מסתברא כן, והתם פריש רש"י דצריך לקיים אחר התראת בית דין. ועוד קשה, באונס שגירש איך אפשר לקיים העשה בתוך כדי דיבור, הא עד שיתן לה הגט ויחזור ויקדשנה³⁷ הוה יותר, וגם בכל הלאוין הניתק לעשה קשה למצוא לעבור אחר ההתראה, ולקיים אח"כ הכל בתוך כדי דיבור. ולכן היה נראה, דמ"ש רש"י בתוך כדי דיבור של ההתראה, לאו על ההתראה ראשונה קאמר, דזה אי אפשר, אלא התראה אחרת שעושין לו אחר שעבר.

ושוב ראיתי בקהלת יעקב אלגאזי דף קיז ע"ב [תוספת דרבנן אות ת' ס"ס שי"ד ד"ה איברא], דמסתבר בכל הלאוין אע"ג דאין ניתק לעשה, אם חזר בתוך כדי דיבור, כגון שקנה חמץ בחוץ ובתוך כדי דיבור ביטל הקנין, לא לקי, ומכח זה תמה על

בלתי אפשר.

39. זו מחלוקת גדולה בראשונים ובפוסקים, אם ע"י תשלומין כשהגזילה אינה בעין מקיים את המצוה דוהשיב את הגזילה, ר' מנ"ח מצוה ק"ל ובשולי המנחה שם.

40. ראה רש"ש.

37. כן דעת ההפלאה בכתובות מ, וכן כתב בנו המחנה לוי, ודע שהמנחת חינוך מצוה תקנ"ז כתב שהמצוה שישאנה שבודאי לא ניתן להעשות תוך כדי דיבור.

38. אפילו אם קנה חמץ יתכן שיוכל תוכ"ד לחזור בו מהקנין, ר' קצות החושן סי' רנ"ה, מ"מ בשאר עבירות זה

ביום של שלמה [סי' ז'], ובדינא דחיי ח"ב דף פד [עשין ס"ה].

נגדיה רב יהודה. עיין משנה למלך פ"ג דעבדים [הי"ד], ומ"ש בב"ב דף ח [ע"ב ד"ה אכפיה] ובספרים שציינתי שם.

טרופ אקן דליתגבהו וקנינהו. עיין קידושין כו [ע"א תוספות] ד"ה אי נמי, בבא קמא צח [ע"א תוס'] ד"ה וה"מ, ב"מ ט [ע"א תוס'] ד"ה הואיל.

דף קמב, א. לא יטול אדם אם על הבנים אפילו לטהר את המצורע. הרמ"ז כתב דמיירי אפילו למשולחת לא יקח אותה. וכתב בשושנים לדוד, דגמרא ערוכה היא לעיל כגון שנטלה על מנת לשלחה. ואחר המחילה אין מכאן ראייה, דהכי פירושא, דמעיקרא נטלה על מנת לשלחה שלא לטהרת מצורע, ואח"כ נמלך לשוחטה לטהרת מצורע. ואדרבה לכאורה נראה מסוגיא דלעיל דדוקא לשחטה לא יקח, אבל למשולחת מותר, דכיון דנטלה על מנת לשלחה, מאי איסורא איכא בזה, ואפילו שלא לטהרת מצורע שרי⁴³, מ"מ למאן דאמר קיימו ולא קיימו, אפשר דצריך לשלחה בתוך כדי דיבור לפי מה שכתב רש"י לעיל. ועיין מה שכתב בשאגת אריה דף לה ע"א [דיני ציצית סי' ל"ג], ודבריו מגומגמים. ועיין בפסחים נט [ע"א] דכתבו התוספות [ד"ה אתי עשה], דאי לאו תשלח, אע"ג דלא הוה בעידנא הוה דחי משום דאליס. ועיין לעיל ברש"י ד"ה הא לאו הכי, שכתב ואין עשה של ולקח למטהר, ומשמע מדבריו דולקח הוה עשה ושפיר הוה בעידנא. ועיין מה שכתבתי בב"מ [ל, א ד"ה ולא אתי עשה] גבי אבידה בבית הקברות, דאם נאמר דהליכה לצורך מצוה הוה בעידנא, הכי נמי מיקרי בעידנא. ועיין בבית ישחק דף יד [ע"ב הל' חו"מ פ"ג ה"ח] מה שהקשה על התוספות בפסחים מה שהביא בשם אור יקרות אשר איננו תחת ידי.

אפילו לטהר את המצורע. ומיירי שאין מוצא צפורים אחרים, אלא באם על הבנים, והבנים אינם ראויים, או שמצאה על הביצים. ואם נאמר דמשולחת מותר, צ"ל דמיירי דשניהם הם אם על הבנים. אמנם אם נאמר כהרמ"ז דמשולחת ג"כ אסורה, א"כ י"ל דיש לו אחת המותרת, ואחת שהיא אם על הבנים, ואינה ראויה לא למשולחת ולא לשחטה. ועיין יקרא

בשילוח, וא"כ מאי בעי לרבנן עד כמה משלחה, ולהכי כתב רש"י לרבנן אם נטלה, ע"ש⁴¹. ולפי זה יש מחלוקת בין רבי יהודה לרבנן, דלרבי יהודה צריך שילוח ממש, ולרבנן אין צריך שילוח אלא עזובה לנפשה. ולענ"ד דוודאי שילוח לא מיקרי שישלחה בידים, והרי כתיב ושלחתה לנפשה [דברים כא, יד], והתם וודאי הפירוש שאינו מחזיק בה ועזובה לעצמה, והכי נמי פירושא דשילוח הוא, שלא יחזיק בה, אלא עזובה לנפשה לפרוח במקום שתרצה, והרי המצוה הזאת נקראת שילוח הקן, וא"כ לרבנן לא יצדק זה, שהרי אין כאן שילוח אם לא נטלה. אלא וודאי זה מה שאמרה תורה לא תקח היינו השילוח, ואע"ג דכתבתי לעיל דמצותו בכך ליטול ולשלחה, מדברי רש"י דכאן לא משמע כן, אלא המצוה הוא שלא יקחנה כלל אלא עזובה לנפשה, ובוזה לא יחלוקו ר"י ורבנן, וא"כ הא דקאמר הגמרא עד כמה משלחה, פירושו, עד כמה צריך להניחה לפרוח. ואפשר דרש"י קמ"ל, דאפילו אם נטלה ועבר על הלאו, אפי' הכי כשאח"כ שלחה, מותר להחזיק בה אם פרחו כשיעור. או כוונת רש"י על מה דקאמר בסמוך כמה משלחה, דמיירי כשנטלה דווקא, דאם לא נטלה, לא שייך להקשות כמה משלחה, הרי אינו נוגע בה כלל אלא עזובה לנפשה. ועיין בהחינוך ב"פ כי תצא ל"ת ז' [סי' תקמ"ד] דמשמע מדבריו דמותר ליטלה כדי לשלחה, אלא שאין ראוי לעשות כן, שמא תמות וא"כ עבר על הלאו, אלא שנראה מדבריו דמיירי בלוקחה להחזיק בידו זמן מה. ועיין במכות יו [ע"א], דשם כתבתי [ד"ה ותרווייהו] בכל לאו הניתק לעשה אם עבר עבירה, אע"פ שקיים המצוה [אי עביד איסורא] או לא. ועיין בשו"ת הרשב"א [ח"א] סימן י"ח שכתב שאין מברכין על מצוה זו, שהרי אין המצוה ליקח ולשלחה אלא בלא תקח, והרי כאן עבירה. ומה"ר אבודרהם [תפילות של חול ש"ג] כתב דהראב"ד השיג על זה, דאין כאן עבירה כשנוטל על מנת לשלח, ומשמע לדעת הראב"ד דמטעם זה היה יכול לברך. וגם מדברי הרמב"ם [שם ה"ה] דכתב סתמא כמה משלחה, משמע דעל תחילת השילוח קאי, דהרי לא כתב אם נטלה כיצד משלח⁴².

כמה משלחה כו', רב יהודה אומר באגפיה דרגל כנפיה ניהו. כן גריס מהרש"א ע"פ הילקוט, וכן גירסת מהר"א שטיין בביאורו לסמ"ג, ועיין בארוכה

41. וכ"כ מהר"ם שיק.

42. כן דדק גם החת"ס [בחי' ובאו"ח סי' ק'] שהיא דעת הרמב"ם.

43. ראה ביש"ש שכתב שאסור לקחת האם לצורך המשולחת,

דמשהה אותה עד אחר שחיטה וטבילה, ועי' בחי' כתב סופר שכתב דבגמ' לעיל לא ס"ל כן, דהא שקיל וטרי אין משכחת שלא יהיה אלא עשה, וליש"ש צריך שפיר קרא, דאפילו לשלחה אח"כ לא יטול שאסור להשהות.

דשכבי קכב [דרוש נ"ח], מגילת ספר לאוין [קס] ע
ע"א, תבואות שור קז [בכור שור], בית הלוי בהקדמה,
זכרון יוסף קיט ע"ד [חידושים ודרשות בסוף הספר],
שאגת אריה לה [שם], ומה שכתבתי לעיל בזה.
ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסור. לפי פשוטו
י"ל, כי רצה לסיים בדבר טוב ולא במצורע. ועוד
אפשר לומר כי באמת טעמא בעי, אם אין לו צפרים
אחרים, למה אסרה תורה, והרי גדול השלום, וגבי
סוטה אפילו שמו הגדול שנכתב בקדושה ימחה על
המים, ואע"ג דהתם הוא לעולם, והכא רק לזמן קצר,
והרי יהושע נענש על שביטל לילה אחת מפריה ורביה

[מגילה ג, ב], ועיין יקרא דשכבי שם. אמנם כיון
דשכרה מרובה וזכיית המתים תלויה [קידושין לט, ב],
לכן רצה הקב"ה שלא יבטל מצוה זו ויזכה בשכרה,
להכי קאמר אל תתמה על זה, שהרי אם מצוה קלה
שאינ בה חסרון כיס ולא טירחא, אמרה תורה למען
ייטב לך, ק"ו על מצות חמורות, וא"כ יקבל שכרו
כפול ומכופל, אם בשביל מצות שילוח הקן, אם
בשביל ביטול פריה ורביה, שנמנע לקיים מצות
הקב"ה, על שניהם יקבל שכר טוב ולא יקופח שכרו.
הקב"ה יתן חלקינו עם העוסקים בתורה ובמצוות
לשמה, אכ"ר.

מפתח הספרים

מפתח ספרים ומחברים הנזכרים בחלק זה של ה"יד דוד", מקום ושנת הדפסתם

אורה מישור (נזיר)	אבודרהם (תפילה)
ר' יוחנן קרמניצר, ברלין תפ"ג	ר' דוד אבודרהם, אמשטרדם תפ"ו
אורים גדולים (שו"ת)	אברבנאל (תורה)
ר' אברהם ישראל זאבי, איזמיר תקכ"ו	ר' דון יצחק אברבנאל, אמשטרדם תקכ"ח
אורים ותומים (שו"ע)	אבן עזרא (תורה)
ר' יהונתן אייבשיץ, קארלסרוה תקל"ה	ר' אברהם אבן עזרא
אזני יהושע (דרושים)	אגודה (מסכתות)
ר' ישראל בנבנשתי, קושטא תל"ז	ר' אלכסנדר זוסלין הכהן, קראקא של"א-של"ב
אליה רבה (מסכתות)	אגודת אזוב (גדולת מרדכי)
ר' אליהו שפירא, פיורדא תקכ"ח	ר' ברוך ב"ר דוד גנעזען
אליה רבה (שו"ע)	אגור (פסקים)
ר' אליהו שפירא, זולצבך תקי"ז	רבינו יעקב ברוך ב"ר יהודה, אופיבאך תע"ח
אליהו רבה	אגורה באהליך
ע"ע סדר אליהו רבה זוטא	ר' אליקים גאטיניי, שאלוניקי תקמ"א
סדר אליהו רבה זוטא (עגונות)	אגרת התשובה (מוסר)
ר' אליהו אלפאנדרי, קושטא תע"ט	ר' יונה מגירונדי, פראג שפ"ג
אמונת חכמים	אדמת קודש (שו"ת)
ר' אביעד שר שלום באזילה, מנטובה ת"צ	ר' משה מזרחי, קונשטנטינא תק"ב
אמונת שמואל (שו"ת)	אדרת אליהו
ר' אהרן שמואל קידינובר, פפד"מ תמ"ג	ר' אליהו קובו, קונשטנטינא תצ"ט
אמרות טהורות (טור וב"י)	אהבת עולם
ר' חיים אברהם ישראל, ליורנו תקמ"ו	ר' שלמה אלגאזי, דירנפורט תנ"ג
אמרי בינה (מסכתות)	אהלי תם
ר' שמואל גרמיזאן	ר' תם בן יחיאל, ונציה ש"פ [נקרא גם תומת ישרים]
אמרי שפר (דרושים)	אור זרוע
ר' נפתלי אשכנזי	ר' יצחק מוינה, זיטומיר תרכ"ב - ירושלים תרמ"ז
אמרי שפר (דרושים)	אור יקרות (ש"ס ורמב"ם)
ר' אליהו בן חיים, ונציה ש"צ [נקרא גם דרשות הראנ"ח, הנותן אמרי שפר]	ר' מאיר חיים יצחקי, קונשטנטינא תקי"ד
ארחות חיים (הלכה)	אור תורה (תורה)
ר' אליהו מלוניל, פירנצה תק"י- תקי"א	ר' מנחם די לונזאנו, אמשטרדם תי"ט
	אורח לצדיק
	ר' אברהם חיים רודרוגיו, ליורנו תק"מ

בית ועד להכמים	ארעא דרבנן (כללים)
ראה בתי כהונה	ר' יעקב ישראל אלגאזי, קונשטנטינא תק"ה
בית חדש (טורים)	אש דת (דרושים)
ר' יואל סירקיש	ר' חיים אלפנדארי, קושטא תע"ח
בית חדש (שו"ת)	אשד הנחלים (דרושים)
ר' יואל סירקיש, פרנקפורט תנ"ז	ר' יוסף נחמולי
בית יהודה (מסכתות)	אשדות הפסגה (שו"ת)
ר' יהודה מקאליש, זולצבאך תמ"ז	ר' יוסף נחמולי, שאלוניקי תק"ג
בית יוסף (טורים)	באר יעקב (או"ח)
ר' יוסף קארו, ונציה ש"י	ר' יעקב ברלין, פיורדא תקכ"ז
בית שלמה (שו"ת)	באר יעקב (שו"ת)
ר' שלמה בן חסון, שלוניקי ת"פ	ר' יעקב ברלין, פיורדא תקכ"ז
בית יעקב (שו"ת)	באר שבע (מסכתות)
ר' יעקב ב"ר שמואל, דיהרנפורט תנ"ז	ר' יששכר בער איילנבורג, פפד"מ תס"ט
בית ישחק (רמב"ם)	בארות המים (רמב"ם)
ר' יצחק גאטיניו, שאלוניקי תקנ"ב	ר' יצחק אבן שאנג"י, שאלוניקי תקכ"ה
בית מושב (טור)	בארות המים (שו"ת)
ר' אפרים נבון, קושטא תקי"א (בתוך קרית מלך רב)	ר' יצחק אבן שאנג"י, שאלוניקי תקס"ו
בית שמואל (אבהע"ז)	בדק הבית
ר' שמואל ב"ר א"ש אב"ד פיורדא	רבינו אהרן הלוי-הרא"ה
בני אהרן	בדק הבית (ארבעה טורים)
ר' אהרן לפפא	ר' יוסף קארו, ונציה שס"ו
בני דוד	בירך יצחק (דרוש)
ר' דוד פאלקין	ר' יצחק ברכה, ונציה תקכ"ג
בני חיי	בית אברהם
ר' חיים אלגאזי, קושטא תע"ב	ר' אברהם הכהן, ברלין תקי"ג
בני חיי (טורים)	בית דוד (או"ח ויו"ד)
ר' חיים אלגאזי, אורטוקויאי סמוך לקושטנטינא תע"ב	ר' יוסף דוד, שאלוניקי תק"י
בני יהודה	בית דוד (משניות)
ר' יהודה עייאש	ר' דוד חיים קורנאלדי, אמשטרדם תצ"ח
בני יעקב (שו"ת ר"מ וטור)	בית דינו של שלמה (שו"ת)
ר' יעקב ששון, קונשטנטינא תע"ד	ר' רפאל שלמה לאניידו, קונשטנטינא תקל"ז
בני יצחק	בית הלוי
ר' יצחק חנין	ר' ישעיה הורביץ, וניציאה תכ"ו
בני משה (שו"ת)	בית הלל (שו"ע)
ר' משה שלטון, קושטא תע"ג	ר' הלל ב"ר נפתלי הירץ, דיהרנפורט תנ"א
בני משה-חדש (שו"ת)	בית הלל (תורה)
ר' משה מאגאר, ליורנו תקס"ד	ר' הלל מטיסמניץ, פפד"א תק"ד

דבר משה (שו"ת)	בני שמואל (שו"ע ושו"ת)
ר' משה אמארייליו, שאלוניקי תק"ב	ר' שמואל חיון, שאלוניקי שע"ג
דבר שמואל (שו"ת)	בנין אריאל (מסכתות)
ר' שמואל אבוהב, ונציה תס"ב	ר' שאול לוונשטאם
דברי אמת (שו"ת וענינים)	בעי חיי
ר' יצחק ב"ר דוד בכר, קונשטנטינא תק"כ	ר' חיים בנבנשתי, שאלוניקי תקמ"ח-תקנ"א
דברי דוד	ברכות מים (שו"ע)
ר' דוד ב"ר שמואל הלוי (ט"ז)	ר' משה מרדכי מיוחס, שאלוניקי תקמ"ט
דברי יוסף (שו"ת)	ברית יעקב (דרושים)
ר' יוסף אירגאס, ליורנו תק"ב	ר' יעקב פייתוסי, ליורנו תק"ס
דברי ריבות (שו"ת)	ברית יעקב (מסכתות)
ר' יצחק אדרבי, ונציה שמ"ז	ר' יעקב פייתוסי, ליורנו תק"ס
דברי שלמה (תורה)	ברכי יוסף (שו"ע)
ר' שלמה שלם	ר' חיים יוסף דוד אזולאי [חיד"א], ליורנו תקל"ד-תקל"ו
דברים אחדים (דרושים)	ברכת הזבח (מסכתות)
ר' חיים יוסף דוד אזולאי [חיד"א], ליורנו תקמ"ח	ר' אהרן שמואל קידינובר, ברלין תצ"ב
דובב שפתי ישנים	בשמים ראש (שו"ת)
ראה שפתי ישנים	מיוחס להרא"ש [ויש הרבה עוררין], ברלין תקנ"ג
דגול מרבבה (הגהות שו"ע)	בתי כהונה (שו"ת)
ר' יחזקאל לנדא	ר' יצחק הכהן ראפפורט, איזמיר תצ"ו
דינא דחיי (סמ"ג)	גאוני בתראי (שו"ת)
ר' חיים בנבנשתי, אזמיר תק"ז	ר' אריה לייב אב"ד קראקא
דמשק אליעזר (חולין)	גבעות עולם
ר' אליעזר מאפטה, לובלין ת"ו	ר' יוסף קובו
דרישה (טורים וב"י)	גופי הלכות (כללים)
ר' יהושע הכהן פאלק, לובלין שצ"ה	ר' שלמה אלגאזי, איזמיר תל"ה
דרך המלך (רמב"ם)	גט מקושר (שו"ע)
ר' רפאל יוסף אבן רבי, ליורנו, תקמ"ו	ר' יונה נבון, ליורנו תקמ"ה
דרך הקודש	גט פשוט (שו"ע)
ר' חיים אלפאנדארי, קושטא ת"ע	ר' משה בן חביב, אורטוקויאי תע"ד
דרך הקודש (א"י)	גידולי תרומה (התרומות)
ר' חיים אלפנדארי, קונשטנטינא ת"ע [נדפס בספר מגיד מראשית]	ר' עזריה פיג'ו, ונציה ת"ג
דרכי משה (טור)	גנת ורדים (כללים)
ר' משה איסרליש, פיורדא תק"כ	ר' יוסף תאומים, זאלקווא תקט"ז
דרכי נעם	גנת ורדים (שו"ת)
ר' מרדכי הלוי, ויניציאה תנ"ז	ר' אברהם הלוי, קונשטנטינא תרע"ז

זכרון דברים	דת ודין (דרוש)
ר' אהרן הכהן פרחיא, שאלוניקי תקי"ג	ר' אליעזר אבן שאנגי, קושטא תפ"ו
זכרון יוסף (שו"ת)	הגהות מיימוניות (רמב"ם)
ר' יוסף שטיינהארט, פיורדא תקל"ג	ר' מאיר הכהן
זקן אהרן (שו"ת)	הגהות מרדכי
ר' אליהו הלוי, קושטא תצ"ד	ר' מרדכי ב"ר הלל
זקן שמואל	הון עשיר (משניות)
ר' שמואל דניאל	ר' רפאל עמנואל חי ריקי, אמשטרדאם תצ"א
זרע אברהם (שו"ת)	החינוך (מצוות)
ר' אברהם יצחקי, קונשטנטינא תצ"ב	ר' אהרן הלוי
זרע אמת (שו"ת)	הליכות אלי' (כללים)
ר' ישמעאל הכהן, ליורנו תקמ"ו	ר' שלמה אלגאזי, איזמיר תכ"ג
זרע ברוך (תורה)	הליכות עולם (כללים)
ר' ברכיה ברוך ב"ר יצחק אייזיק	ר' ישועה הלוי, ונציה שצ"ט
זרע יעקב (שו"ת)	הלכה למשה
ר' יעקב אבן נייאם, ליורנו תקמ"ד	ר' משה אמארייליו, שאלוניקי תקי"ב-תקט"ז
זרע יצחק	הלכות גדולות
ר' יצחק עטיה, ליורנו תקנ"ג-תקנ"ד	מיוחס לר' יהודאי גאון, ונציה ש"ח
זרע יצחק (מסכתות)	הלכות יום טוב [רי"ט אלגאזי] (בכורות)
ר' יצחק לומברוזו, תוניס תקכ"ח	ר' יום טוב אלגאזי, ליורנו תקמ"ד
זרע יצחק (משניות)	הלכות קטנות (שו"ת)
ר"י ב"ר יעקב חיות, פפד"א תצ"ב	ר' יעקב חאגיז, ונציה תס"ד
חדושי הר"ב אנגיל (מסכתות)	המאור
ר' ברוך אנגיל	ר' זרחיה הלוי
חובות הלככות	המעריך (לי' הקודש)
רבינו בחיי אבן פקודה, ונציה ש"ח	ר' מנחם די לונזאנו, ונציה שע"ח (בתוך ס' שתי ידות)
חוות יאיר (שו"ת)	וזאת ליהודה
ר' יאיר חיים בכרך, פפד"מ תנ"ט	ר' יהודה ליב ליפשיץ, פיורדא תנ"ט
חוט המשולש	זבח השלמים (תורה)
ר' יהודה דיוואן, קונשטנטינא תצ"ט	ר' משה גלאנטי, אמשטרדאם תס"ח
חוט השני (שו"ת)	זה ינחמנו (מכילתא)
ר' משה שמשון בכרך, פפד"מ תל"ט	ר' משה ב"ר שמעון מפרנקפורט, ונציה ש"ה-ש"ו
חזון נחום (משניות)	זהב שיבה
ר' אליעזר נחום, קושטא תק"ג-תק"ה	ר' שלמה אלגאזי, קונשטנטינא תמ"ג
חזון עובדיה (דרושים)	זהר הרקיע
ר' עובדיה הלוי, ליורנו תקמ"ז	הרשב"ץ, קונשטנטינא רע"ב
חידושי הלכות מהר"ם שיף (מסכתות)	זית רענן (ילקוט שמעוני)
ר' מאיר שיף, המבורג תצ"ז-תק"א	ר' אברהם גומבינר, ונציה תק"ג

יד רמה (מסכתות)	חיים שאל (שו"ת)
ר' מאיר הלוי	ר' חיים יוסף דוד אזולאי [חיד"א], ליוורנו תקנ"ב
ידי אליהו (רמב"ם)	חכם צבי (שו"ת)
ר' אליהו גליפאפה, קונשטנטינא תפ"ח	ר' צבי אשכנזי, אמשטרדם
ידי משה (מגילות)	חלקת מחוקק (שו"ע)
ר' משה אלמושינו, ונציה שנ"ז	ר' משה מוילנא
יוסף אומץ	חנוכת הבית (צורת הבית)
ר' חיים יוסף דוד אזולאי, ליוורנו תקנ"ח	ר' משה חפץ, ונציה תנ"ו
ים של שלמה (מסכתות)	חסדי דוד (תוספתא)
ר' שלמה לוריא	ר' דוד פארדו, ליוורנו תקל"ו-תק"ן
יעיר און (כללים)	חק נתן (מסכתות)
ר' חיים יוסף דוד אזולאי, ליוורנו תקנ"ג	ר' נתן בורגיל, ליוורנו תקל"ו
יפה מראה	חקרי לב (שו"ת)
ר' שמואל יפה אשכנזי, אמשטרדם תפ"ז	ר' יוסף חזן, שאלוניקי תקמז - ליוורנו תקנ"ד
יפה תואר	טוב עין
ר' שמואל יפה אשכנזי	ר' חיים יוסף דוד אזולאי
יצחק ירנן (רמב"ם)	טור
ר' יצחק גאטיניו, שאלוניקי תקמ"ו	ר' יעקב בן הרא"ש, ונציה ש"י-ש"א
יקר תפארת, רדב"ז	טורי אבן (מסכתות)
ר' דוד בן זמרה, אזמיר תקי"ז	ר' אריה ליב ב"ר אשר, מיץ תקמ"א
יקרא דשכבי	טורי זהב (שו"ע)
ר' יוסף דוד, שאלוניקי תקל"ד	ר' דוד ב"ר שמואל סג"ל, דיהרנפורט תנ"ג
יראים	טירת כסף (תורה)
רבינו אליעזר ממיץ, ונציה שכ"ו	ר' חיים אברהם גאטיניו
ישרש יעקב (אגדות)	יבין שמועה (כללים)
ר' חיים אבולעפייא, איזמיר תפ"ט	ר' שלמה אלגאזי, ונציה שצ"ט
יתר הבז (מסכתות)	יבין שמועה (ענינים)
ר' נהוראי גרמון, ליוורנו תקמ"ז	ר' שמעון צמח דוראן, ליוורנו תק"ד
כהונת עולם	יגל יעקב (מסכתות)
ר' משה הכהן	ר' יעקב פיתוסי, ליוורנו תק"ס (בתוך ס' ברית יעקב)
כלי יקר (נ"ך)	יד אהרן (שו"ע)
ר' שמואל לאניידו, ונציה שס"ג	ר' אהרן אלפנדארי, איזמיר תצ"ה
כללי שמואל	יד אליהו (שו"ת)
ע"ע תומת ישרים (מוטאל)	ר' אליהו ב"ר שמואל, אמשטרדם תע"ב
כנסת הגדולה (טור וב"י)	יד מלאכי (כללים)
ר' חיים בנבנשתי, ליוורנו תי"ח, קונשטנטינא תע"ו	ר' מלאכי הכהן, ליוורנו תקכ"ז
כנסת יחזקאל (שו"ת)	יד משה (דרושים)
ר' יחזקאל קאצינעלבוויגן, אלטונא תצ"ב	ר' משה אמארייליו, שאלוניקי תקי"א

לחם שלמה	כסא דוד (דרוש)
ר' רפאל שלמה לאניידו, קונשטנטינא תקל"ז	ר' חיים יוסף דוד אזולאי, ליורנו תקנ"ד
לחם שלמה	כסף מזוקק (דרושים)
ר' שלמה בולה, שאלוניקי תקנ"ה	ר' יאשיהו פינטו, ונציה שפ"ח
לחמי תודה (שו"ת)	כסף משנה (רמב"ם)
ר' ישעיה באסאן, ונציה תק"א	ר' יוסף קארו, ונציה של"ד-של"ו
לימודי ה' (ענינים)	כפות תמרים (סוכה)
ר' יהודה נגאר, ליורנו תקמ"ז	ר' משה בן חביב, קונשטנטינא תפ"ז
ליקוטי מהר"א מוסא (מסכתות)	כפתור ופרח (תרומות ומעשרות)
ר' אברהם אבן מוסא, ליורנו תק"ס (בתוך ס' ברית יעקב)	ר' יצחק אישתורי הפרחי, ונציה ש"ט
למנצח לדוד	כריתות (כללים)
ר' דוד פארדו, שאלוניקי תקכ"ה	ר' שמשון ב"ר יצחק מקינון, קונשטנטינא רע"ו
לקט הקמח	כרם שלמה (שו"ע)
ר' משה חאגיו, אמשטרדם תנ"ז	ר' שלמה אמארייליו, שלוניקי תע"ט
לשון למודים (טורים)	כרתי ופלתי (שו"ע)
ר' ברזילאי יעב"ץ, איזמיר תקט"ו	ר' יהונתן אייבשיץ, אלטונא תקכ"ג
לשון ערומים (דרושים ורמב"ם)	כתובה (כתובות)
ר' ברזילאי יעב"ץ, איזמיר תק"ט	ר' פנחס הלוי הורוביץ, אופיבאך תקמ"ז
מאור עינים (עין יעקב)	כתנות אור
ר' יאשיהו פינטו	ר' אלעזר קאליר, פיורדא תקכ"ו
מאיירי (מסכתות)	כתר תורה
ר' מנחם ב"ר שלמה לבית מאיר	ר' שמואל די אבילה, אמשטרדאם תפ"ה
מבי"ט (שו"ת)	לב שמח (ספר המצוות)
ר' משה ב"ר יוסף מטראני, ונציה שפ"ט-ש"צ	ר' אברהם אליגרי, דיהרנפורט תנ"א
מגדל עז	לבוש (שו"ע)
רבינו שם טוב ב"ר אברהם	ר' מרדכי יפה, ונציה ש"פ-שפ"א
מגדנות נתן (מסכתות)	לחם חמודות
ר' אליהו חי בורגיל, ליורנו תקמ"ה	ר' יום טוב ליפמאן העליר, פראג שפ"ח
מגיד משנה (רמב"ם)	לחם יהודה (רמב"ם)
ר' דון וידאל די טוליא	ר' יהודה עייאש, ליורנו תק"ה
מגילת אסתר (ספר המצוות)	לחם משנה (משניות)
ר' יצחק ליאון אבן צור, ונציה שנ"ב	ר' אורי פייביש ב"ר יוזביל המילבורג, אמשטרדם תפ"ו
מגילת ספר (סמ"ג ורמב"ם)	לחם משנה (רמב"ם)
ר' בנימין קאזיס, קונשטנטינא תק"י	ר' אברהם די בוטון, ונציה שס"ט
מגן אבות (אבות)	לחם סתרים (ע"ז)
ר' שמעון בן צמח דוראן, ליורנו תקמ"ה	ר' ניסים לשמה אלגאזי
	לחם רב
	ר' אברהם די בוטון

מהראנ"ח (שו"ת)	מגן אברהם (שו"ע)
ר' אליהו בן חיים, קונשטנטינא	ר' אברהם אבלי גומבינר, דיהרנפורט תנ"ב
מהר"ש הלוי (שו"ת)	מגן גבורים (שו"ת)
ר' שלמה הלוי, שאלוניקי תי"ב	ר' דניאל אישטרושה
מהרש"ש (שו"ת)	מגן שאול (שו"ת, רמב"ם)
ר' חיים שבת, שאלוניקי תי"א	ר' חנניה שאול ובנו, שאלוניקי תק"ד
מהרי"ו (שו"ת)	מדות אהרן
ר' יעקב ווייל, ונציה רפ"ג	עיינ קרבן אהרן
מהרי"ט (קידושין)	מהר"א ששון
ר' יוסף מטראני	ר' אהרן ששון
מהרי"ט צהלון (שו"ת)	מהר"י באסאן (שו"ת)
ר' יום טוב צהלון, ונציה תנ"ד	ר' רבנו יחיאל באסאן
מהרי"ק (שו"ת)	מהר"י בירב (שו"ת)
ר' יוסף קולון, ונציה רע"ט	ר' יעקב בירב, ונציה תכ"ג
מהר"י בן לב (שו"ת)	מהר"י הלוי (שו"ת)
ר' יוסף בן לב, אמשטרדאם תפ"ו	ר' יצחק הלוי
מהרש"א (מסכתות)	מהר"י טראני (שו"ת)
ר' שמואל אידלש, פפד"מ תע"א-תפ"ג	ר' יוסף טראני, קונשטנטינא ת"א
מהרש"ך (שו"ת)	מהר"י קורקוס (רמב"ם)
ר' שלמה ב"ר אברהם הכהן שאלוניקי ש"מ	ר' יוסף קורקוס
מהרש"ל (שו"ת, מסכתות)	מהר"י שונצין (שו"ת)
ר' שלמה לוריא, לובלין של"ה	ר' יהושע שונצין, קונשטנטינא תצ"א
מהרשד"ם (שו"ת)	מהר"ם אלשיך (שה"ש)
ר' שמואל די מודינא, שאלוניקי שנ"ח	ר' משה אלשיך, ונציה שס"א
מוצל מאש (שו"ת)	מהר"ם אלשיך (שו"ת)
ר' יעקב אלפנדרי, קונשטנטינא תצ"ו	ר' משה אלשיך, ברלין תקמ"א
מזבח הזהב	מהר"ם גאלאנטי (שו"ת)
ר' שלמה ממעזריטש, בזיליאה שס"ב	ר' משה גאלאנטי, ונציה שס"ח
מחזיק ברכה (שו"ע)	מהר"ם די בוטון
ר' חיים דוד אזולאי [חיד"א], ליורנו תקמ"ה	ר' משה די בוטון
מחנה אפרים (רמב"ם)	מהר"ם טראני (שו"ת)
ר' אפרים נבון, קונשטנטינא תצ"ח	ר' משה טראני, ונציה שפ"ט-ש"צ
מחנה יהודה (טור וב"י)	מהר"ם לובלין
ר' יהודה אשכנזי, שאלוניקי תקנ"ג	ר' מאיר מלובלין
מטה אפרים (רמב"ם)	מהר"ם מינץ (שו"ת)
ר' אפרים ארדוט, שאלוניקי תקנ"ו	ר' משה מינץ, קראקא שע"ז
מטה אשר (רמב"ם)	מהר"ם רוטנבורג (שו"ת)
ר' אשר שלם, שאלוניקי תק"ח	ר' מאיר רוטנבורג, קרימונה שי"ז

מעייין גנים	מטה יוסף (שו"ת)
ר' ראובן ב"ר חנניה מזרחי	ר' יוסף הלוי נזיר, קונשטנטינא תע"ז
מעיל שמואל	מים חיים (מסכתות ורמב"ם)
ר' שמואל פלורינטין	ר' חזקיה די סילוה, אמשטרדם ת"צ
מעה חייא	מים עמוקים
ר' חייא הרופא	ר' אליהו בן חיים, ברלין תקל"ח
מעיל צדקה (שו"ת)	מים רבים
ר' יונה לאנדסופר	ר' רפאל מילדולה
מעשה רוקח (משניות)	מים שאל (שו"ת)
ר' אלעזר רוקח, אמשטרדם ת"ק	ר' משה מרדכי מיוחס, שאלוניקי תקנ"ט
מקום שמואל (שו"ת)	מכריע (פסקים, מסכתות)
ר' שמואל ב"ר אלקנה מאלטונא, אלטונא תצ"ח	רבינו ישעיה מטראני
מקדש מלך	מכתב מאלהו
ר' שלום בוזאגלו	ר' אליהו אלפאנדארי
מקור ברוך (שו"ת)	מכתם לדוד (שו"ת)
ר' ברוך קלעי	ר' דוד פראדו, שאלוניקי תקל"ב
מקרא סופרים (עטור)	מלחמת ה' (רי"ף)
ר' רפאל יעקב אברהם גירון, קונשטנטינא תס"ו	רבינו משה בן נחמן (רמב"ן)
מקראי קדש	מלחמת מצוה (מילה)
ר' חיים אבואלעפיא, איזמיר תפ"ט	ר' אברהם הלוי, ונציה
מרדכי (מסכתות)	מלך שלם (טורים)
רבינו מרדכי ב"ר הלל	ר' שמואל שלם, שאלוניקי תקכ"ט
מרכבת המשנה (רמב"ם)	מלך שלם (מסכתות)
ר' אהרן אלפאנדארי, איזמיר, תק"כ	ר' שמואל שלם, שאלוניקי תקכ"ט
מרכבת המשנה (רמב"ם)	מלכי בקדש (שו"ע)
ר' שלמה חעלמא, פפד"א תקי"א, שאלוניקי תקמ"ב	ר' עזרא מלכי, שאלוניקי תק"מ
משא מלך	מנחת בכורים (מסכתות)
ר' יוסף ב"ר יצחק, שאלוניקי שס"א	ר' מיוחס ב"ר שמואל, שאלוניקי תקי"ב
משאת בנימין	מנחת יהודה (תורה)
ר' בנימין אהרן סלניק	ר' יהודה ליב איילינבורג, לובלין שס"ט
משאת משה (שו"ת)	מנחת כהן (ענינים)
ר' משה ישראל, קונשטנטינא תצ"ד-ה	ר' אברהם פימינטיל, אמשטרדם תכ"ח
משבית מלחמות	מנחת עני (ענינים)
ר' יצחק גרשון, ונציה שס"ו	ר' יוסף דוד זינצהיים
משכנות יעקב (דרושים)	מנחת שי (דקדוק)
ר' יעקב אבן נעים, שאלוניקי תפ"א	ר' ידידיה שלמה רפאל מנורצי, מנטובה תק"ב
משמרת הבית	מעדני מלך (רא"ש)
ר' שלמה בן אדרת	ר' יום טוב ליפמאן העליר, פראג שפ"ח

סדר הדורות	משנה למלך (רמב"ם)
ר' יחיאל הלפרין	ר' יהודה רוזאניס, קונשטנטינא תצ"א
סדר יעב"ץ	משפט צדק (שו"ת)
ר' יעקב עמדין	ר' מאיר ב"ר שם טוב מלמד, שאלוניקי שע"ה
סם חיי (שו"ת)	משפט שלום (שו"ת)
ר' חיים עשהאל, שאלוניקי תק"ו	ר' אברהם כהן, ברלין תקי"ג
סמ"ג (מצוות)	משפטי שמואל (שו"ת)
השר ר' משה מקוצי, ונציה רפ"ב	ר' שמואל קלעי, ונציה שנ"ט-ש"ס
סמ"ע (שו"ע)	משפטים ישרים (שו"ת)
ר' יהושע וולק כץ	ר' שלמה חסון, שאלוניקי תצ"ג
ספר הישר	נאות יעקב (שו"ת ודרושים)
רבינו תם, וינה תקע"א	ר' ישראל יעקב אלגאזי, קונשטנטינא תקי"א
ספר הכריתות (כללים)	נודע ביהודה (שו"ת)
רבינו שמשון מקינון	ר' יחזקאל סגל לנדא, פראג תקל"ו
ספר העיטור (הלכה)	נחל קדומים (תורה)
רבינו יצחק בן אבא מארי	ר' חיים יוסף דוד אזולאי - החיד"א
ספר הפרדס (פסקים)	נחלה ליהושע (שו"ת)
רבינו שלמה יצחקי, קושטא תקס"ב	ר' יהושע שונצין, קונשטנטינא תצ"א
ספר הקנה (בראשית)	נחלת בנימין (מצוות)
ר' אלקנה ב"ר ירוחם, קארעץ תקמ"ד	ר' יצחק בנימין וולף, אמשטרדאם תמ"ב
ספר יוחסין	נחלת יעקב (שו"ת)
ר' אברהם זכות, קראקא ש"מ	ר' יהושע היילפרין, פדובה שפ"ג
ספר התרומה	נחלת יעקב (תורה)
רבנו ברוך מגרמיזא	ר' יעקב סאלנעק, קראקא ת"ב
ספר יוחסין	נחלת שבעה
ר' אברהם זכות	ר' שמואל הלוי סג"ל, פיורדא תנ"ב
עבודת הגרשוני (שו"ת)	נחפה בכסף (שו"ת)
ר' גרשון אשכנזי, פפד"מ תנ"ט	ר' יונה נבון, קונשטנטינא תק"ח
עבודת ישראל (עבודת יוה"כ)	נימוקי יוסף (מסכתות)
ר' ישראל קמחי, איזמיר תצ"ז	רבינו יוסף ב"ר חביבא
עדות ביהוסף	נימוקי שמואל (תורה ומסכתות)
ר' יוסף אלמושנינו, קונשטנטינא תע"א	ר' שמואל הצרפתי, אמשטרדאם תע"ח
עדות ביעקב	נקודות הכסף (ט"ז)
ר' יעקב די בוטין, שאלוניקי, ת"פ	ר' שבתאי הכהן (ש"ך), פפד"א תל"ז
עזרת נשים (אהע"ז)	נתיבות המשפט (רבינו ירוחם)
ר' משה בן חביב	ר' חיים אלגאזי, קונשטנטינא תכ"ט
עטרת זקנים (שו"ע)	נתיבות משפט (רבנו ירוחם)
ר' מנחם מגדל אוירבך, אמשטרדם ת"פ	ר' חיים אלגאזי

פלפולא חריפתא	עין זוכר
ר' יום טוב ליפמן הלר	עיינ יעיר אזן
פני אריה (מסכתות)	עין יוסף (דרוש)
ר' אריה ליב כץ, נאוידוואהר, תקמ"ז	ר' יוסף חזן, איזמיר ת"מ
פני יהושע (מסכתות)	עין יוסף (דרושים)
ר' יעקב יהושע פאלק, פפר"מ תקי"ב	ר' יוסף חזן, איזמיר ת"מ
פני יהושע (שו"ת)	עין יעקב (אגדות)
ר' יהושע חנדאלי, קונשטנטינא תצ"ט	ר' יעקב חביב, שאלוניקי רע"ה-רפ"ב
פני משה (ירושלמי)	עין משפט (שו"ת)
ר' משה מרגליות, אמשטרדם תקט"ו	ר' עזרא מלכי, קונשטנטינא תק"ל
פני משה (שו"ת)	עלויות דרבנו יונה (ב"ב)
ר' משה בנכנשתי, קונשטנטינא תכ"ט	רבנו יונה מגירונדי
פני שלמה (דרושים)	עמודי שלמה (סמ"ג)
ר' שלמה אמארייליו, שאלוניקי תע"ז	ר' שלמה לוריא, באסיליה ש"ס
פנים מאירות (זבחים)	עפרא דארעא (כללים)
ר' מאיר אייזנשטאט, אמשטרדם תע"ה	ר' יהודה עייאש, ליוורנו תקמ"ג
פנים מאירות (שו"ת)	עצי ארזים (שו"ע)
ר' מאיר אייזנשטאט, אמשטרדם תע"ה	ר' נח צבי ברלין
פענח רזא (תורה)	עץ חיים (שו"ת)
ר' יצחק ב"ר יהודה הלוי, אמשטרדם תנ"ה	ר' יהודה בן חנין, ליוורנו תקמ"ג
פרח מטה אהרן (שו"ת)	עץ חיים (תורה)
ר' אהרן ב"ר ח"א פרחיה הכהן, אמשטרדם תר"ג	ר' חיים אבואלעפיא, איזמיר תפ"ט
פרח שושן (שו"ת)	עצי אלמוגים (שו"ע)
ר' ישועה זיין	ר' נח חיים צבי ברלין, זולצבאך תקל"ט
פרי האדמה (שו"ת)	עצמות יוסף (קידושין)
ר' מיוחס ב"ר שמואל, שאלוניקי תקי"ב	ר' יוסף אבן עזרא, פיורדא תקכ"ז
פרי הארץ (שו"ת)	ערוך
ר' ישראל מאיר מזרחי, קונשטנטינא תפ"ז	ר' נתן ב"ר יחיאל מרומא, פיזרו, רע"ז
פרי חדש (שו"ע)	פאר הדור (שו"ת)
ר' חזקיה די סילוא, אמשטרדם תנ"ב	רבינו משה בן מיימון, אמשטרדאם תקכ"ה
פרי עין חיים (רמב"ם)	פאת נגב
ר' חיים אביגדור, אמשטרדם תק"ב	ר' נסים גבאי
פרי צדיק	פאת ראש (בסוף שם הגדולים)
ר' רפאל ידידיה שלמה צרור	ר' חיים יוסף דוד אזולאי [חיד"א], ליוורנו, תקמ"ו
פרי תואר (יו"ד)	פורת יוסף (מסכתות)
ר' חיים בן עטר	ר' יוסף סאמיגה, וינציה ש"נ
פרישה (טור וב"י)	פליטת בית יהודה (שו"ת)
ר' יושע ולק כ"ץ, ברלין תקכ"ז	ר' יהודה לירמא, ונציה ת"ז

קול יהודה (דרוש)	פרשת דרכים (דרושים)
ר' יהודה עייאש, ליורנו תקנ"ג	ר' יהודה רוזאניס, ונציה תק"ג
קול שחל	פרשת הכסף (רמב"ם)
ר' אברהם נתן נטע מייזליש	ר' שמואל סורנאגה, שאלוניקי תקי"ח
קונטרס הספיקות	פתח עינים (עין יעקב)
ר' יהודה כהנא, תקמ"ח	ר' חיים יוסף דוד אזולאי [חיד"א], ליורנו תק"נ
קנאת סופרים (ספר המצוות)	צאן קדשים (מסכתות)
ר' חנניה קאזיס, ליורנו ת"ק	ר' אברהם חיים שור, וואנזבעק תפ"ט
קרבן אהרן (תורת כהנים)	צור תעודה (רמב"ם)
ר' אהרן אבן חיים, ונציה שס"ט	ר' מנצור מרוזק, שאלוניקי תקמ"ג
קרבן אליצור (ענינים)	צידה לדרך
ר' מנצור מרוזק, שאלוניקי תקל"ד	ר' יששכר בער איילנבורג, פראג שפ"ג-שפ"ד
קרבן העדה (ירושלמי)	ציוני (תורה)
ר' דוד פרנקל, דסויא תק"ג	רבינו מנחם ציוני, קרימונה שי"ט
קרבן חגיגה (חגיגה וענינים)	צמח דוד (קורות עם ישראל)
ר' משה גלאנטי, ונציה תס"ט	ר' דוד גאנו, פראג שנ"ב
קרבן נתנאל (רא"ש)	צמח צדק (שו"ת)
ר' נתנאל ווייל	ר' מנחם מנדל קרוכמל, פיורדא תקכ"ו
קרית חנה (שו"ת)	צפנת פענח (תורה)
ר' גרשון קובלענץ, מיץ תקמ"ה	ר' יוסף מטרנאני (מהרי"ט), ונציה תי"ג
קרית מלך רב (רמב"ם)	צרור החיים (רמב"ם)
ר' יהודה נבון, קונשטנטינא תקי"א	ר' חיים יעקב שד"ר מצפת, אמשטרדם תצ"ח
ר"י מיגאש (שבועות)	צרור הכסף (שו"ת)
ר' יוסף הלוי אבן מיגאש, שאלוניקי תקי"ט [נדפס באוריין תליתא]	ר' אברהם גאטיניו, שאלוניקי תקט"ז
ר"ן (חידושים)	קדשי דוד
ר' נסים בן ר' ראובן, זולצבאך תקכ"ב	ר' דוד חיים שמואל חסאן, ליורנו תקנ"ב
ר"ן (מסכתות)	קהלת יעקב (כללים)
ר' נסים בן ר' ראובן, ריווא די טרינטו שי"ט	ר' ישראל יעקב אלגאזי, שאלוניקי תקנ"ב
ר"ן (שו"ת)	קהלת יעקב (רמב"ם)
ר' ניסים בן ר' ראובן	ר' יעקב אלבעלי, שאלוניקי תקכ"ט
ר"ש (משניות)	קול אליהו (שו"ת)
ר' שמשון משאנץ, ונציה ר"פ-רפ"ג	ר' אליהו ב"ר משה ישראל, ליורנו תקנ"ב
ר' בצלאל אשכנזי (שו"ת)	קול בן לוי (שו"ת וחי')
ר' בצלאל אשכנזי	ר' רפאל ב"ר אליהו הלוי, קונשטנטינא תפ"ז
רא"ה (תורת הבית)	קול הרמ"ז (משניות)
ר' אהרן הלוי, ונציה שס"ח	ר' משה זכות, אמשטרדם תע"ד

רי"ף (עין יעקב)	רא"ם (סמ"ג)
ר' יאשיהו פינטו	ר' אליהו מזרחי, קונשטנטינא רפ"ו
ריב"ש (שו"ת)	רא"ם (תורה)
ר' יצחק ב"ר ששת, קושטא ש"ו-ש"ז	ר' אליהו מזרחי, ונציה רפ"ז
רמ"ז (שו"ת)	ראש יוסף
ר' משה זכות, ונציה תקכ"א	ר' יוסף איסקאפה
ריטב"א (מסכתות)	רא"ש (מסכתות)
ר' יום טוב ב"ר אלאשבילי	ר' אשר ב"ר יחיאל, ונציה רפ"ב
רלב"ג (תורה)	רא"ש (שו"ת)
ר' לוי בן גרשום, ונציה ש"ז	ר' אשר ב"ר יחיאל, קונשטנטינא רפ"ב
רלב"ח (שו"ת)	ראב"ד (רמב"ם)
ר' לוי בן חביב, ונציה שכ"ה	ר' אברהם בן דוד, קונשטנטינא רס"ט
רמ"א (שו"ת)	ראב"ד (תורת כהנים)
ר' משה איסרליש, אמשטרדאם תע"א	ר' אברהם בן דוד, קונשטנטינא
ריה שדה	ראב"ן
ר' שמעון דוויך, קושטא תצ"ח	ר' אליעזר ב"ר נתן, פראג ש"ע [נקרא גם אבן העזר]
רמ"ע מפאנו (שו"ת)	ראבי"ה
ר' מנחם עזריה מפאנו, דיהרנפורט תקמ"ה	רבינו אליעזר ב"ר יואל הלוי
רמב"ם (יד החזקה)	ראש דוד (תורה)
ר' משה בן מימון, ונציה ש"י	ר' חיים יוסף דוד אזולאי [חיד"א], מנטובה תקל"ו
רמב"ם (פירוש המשניות)	ראשון לציון
ר' משה בן מימון, נאפולי רנ"ב	ר' חיים בן עטר
רמב"ן (מסכתות)	רב יוסף (שו"ת ודרוש)
ר' משה בן נחמן, נדפס בזמנים שונים	ר' יוסף קצבי, קושטא תצ"ו
רמב"ן (ספר המצוות)	רד"ך (שו"ת)
ר' משה בן נחמן, קונשטנטינא ע"ר	ר' דוד הכהן מקורפו, אוסטראה תקצ"ד
רמב"ן (תורה)	רד"ק (נ"ך)
ר' משה בן נחמן, קונשטנטינא רפ"ב	ר' דוד קמחי, ונציה רע"ה
רע"ב (משניות)	רדב"ז (שו"ת)
ר' עובדיה ברטנורה, קראקא ש"ב	ר' דוד בן זמרא, ליוורנו תי"ב-תק"ט
רצוף אהבה (דרושים)	רוח אליהו (רמב"ם ומסכתות)
ר' שלמה אלגאזי, ווירונה ת"ט	ר' אליהו חאקו, שאלוניקי תקל"ב
רשב"א (מסכתות)	ריב"ש (שו"ת)
ר' שלמה בן אדרת, פראג תצ"ד	רבינו יצחק בן ששת
רשב"א (שו"ת)	רי"ט אלגאזי
ר' שלמה בן אדרת	עיי"ן לעיל הלכות יום טוב
רשב"ם (מסכתות)	רי"ף (מסכתות)
ר' שמואל ב"ר מאיר	רבינו יצחק אלפסי

שו"ת מהר"ץ	רשב"ם (תורה)
ר' צבי הירש חיות	ר' שמואל ב"ר מאיר
שו"ת ר"י קצבי	רשב"ש (שו"ת)
ר' יוסף קצבי	ר' שלמה בן רשב"ץ דוראן, ליוורנו תק"ב
שי למורא (שו"ת)	ש"ך - שפתי כהן (שו"ע)
ר' שבתאי יונה, שאלוניקי תי"ג	ר' שבתאי הכהן, קרקא ת"ו
שיח יצחק (יומא)	שאגת אריה (שו"ת)
ר' יצחק נוניס, ליוורנו תקכ"ו	ר' אריה ליב ב"ר אשר, פפד"א תקט"ז
שיטה מקובצת (מסכתות)	שאגת אריה וקול שחל (שו"ת)
ר' בצלאל אשכנזי, נדפס בזמנים שונים	ר' אריה יהודה לייב, שאלוניקי תק"ו
שיירי כנסת הגדולה (טור)	שאלת יעב"ץ (שו"ת)
ר' חיים בנבנישתי, שאלוניקי תקי"ז	ר' יעקב עמדין, יעב"ץ, אלטונא תצ"ט
שלטי הגבורים (עניני המקדש)	שאלת שלום
ר' אברהם משער אריה הרופא, מנטובה שע"ב	ר' ישעיה ברלין
שלטי הגבורים (רי"ף)	שארית יהודה
ר' יהושע בועז	ר' יהודה טאיטצאק, שאלוניקי ש"ס
שלל דוד (תורה)	שארית יעקב
ר' דוד זינצהיים, מכון ירושלים תשס"ד	ר' ישראל יעקב אלגאזי
שם הגדולים	שב יעקב (שו"ת)
ר' חיים יוסף דוד אזולאי, ליוורנו תקל"ד	ר' יעקב הכהן, פפד"מ תק"ב
שמחת יום טוב (שו"ת)	שבות יעקב (עין יעקב)
ר' יום טוב אלגאזי, שאלוניקי תקנ"ד	ר' חיים אבולעפייא, איזמיר תצ"ד
שמלה חדשה	שבות יעקב (שו"ת)
ר' אלכסנדר סנדר שור	ר' יעקב רישר, אופיבאך תע"ט
שמן המור (שו"ת)	שביתת יום טוב (שו"ת ורמב"ם)
ר' מרדכי רובייו, ליוורנו תקנ"ג	ר' יום טוב אלנקוה, שאלוניקי תקמ"ח
שמן למאור (חידושים)	שדה הארץ (שו"ת)
ר' עזרא מלכי, קונשטנטינא תק"כ	ר' אברהם מיוחס, שאלוניקי תקמ"ד-תקמ"ח
שמע יעקב	שדה יהושע (ירושלמי)
ר' ישראל יעקב אלגאזי	ר' יהושע בנבנשתי, קושטא תכ"ב
שמע שלמה (דרוש)	שונה הלכות (פי' על בה"ג)
ר' שלמה אלגאזי, אמשטרדם ת"ע	ר' שלמה שלם, אמשטרדם תקכ"ב
שמש צדקה (שו"ת)	שופריה דיעקב (מסכתות)
ר' שמשון מורפורגו, ונציה תק"ג	ר' יעקב מעארך, ליוורנו תקמ"ז
שנות חיים (דרושים)	שושנים לדוד (משניות)
ר' חיים חזן, ונציה תנ"ג	ר' דוד פארדו, ונציה תקי"ב
שער אפרים (שו"ת)	שו"ת הרא"ם
ר' אפרים הכהן, זולצבאך תמ"ח	ר' אליהו מזרחי

שער המים
ר' מרדכי יוסף מיוחס
שער המלך (רמב"ם)
ר' יצחק נוניס-בילמונטי, שאלוניקי תקל"א
שער השמים
ר' גרשון ב"ר שלמה, ונציה ש"ז
שער יוסף (הוריות)
ר' חיים יוסף דוד אזולאי, ליוורנו תקי"ז
שפתי ישנים (דרושים)
ר' יוסף בנבנשתי, איזמיר תמ"א [נדפס בספר דוכב שפתי ישנים]
שתי ידות
ר' מנחם די לונזאנו, ונציה שצ"ח
תאווה לעינים
ר' שלמה אלגאזי
תבואות שור (יו"ד)
ר' אלכסנדר סנדר שור, זולקוא תצ"ג
תולדות אדם
רבינו שלמה בן אדרת
תולדות אדם וחיה
רבינו ירוחם, קושטא רע"ו
תולדות יצחק (מסכתות)
ר' יצחק חדאד, ליוורנו תקכ"ב
תולדות יצחק (תורה)
ר' יצחק קארו, קונשטנטינא רע"ח
תומת ישרים
ר' תם בן יחיא
תומת ישרים
ר' בנימין מוטאל, ונציה שפ"ב
תוספות חדשים (משניות)
ר' שמעון חסיד, אמשטרדם תקל"ה
תוספות יום טוב (משניות)
ר' יום טוב ליפמאן העליר, פראג שע"ה
תוספות רא"ש (מסכתות)
ר' אשר ב"ר יחיאל

תוספות רי"ד (מסכתות)
ר' ישעיה די טראני
תוספת יום הכיפורים
ר' משה אבן חביב, קרלסווה תקכ"ו
תועפות ראם (תורה)
ר' מרדכי ברוך קאראבליי, ליוורנו תקכ"א
תורת אמת
ר' אהרן ששון
תורת האדם (הל' שמחות)
ר' משה ב"ר נחמן, קונשטנטינא רע"ט
תורת הבית
רבינו שלמה בן אדרת - הרשב"א
תורת חיים
ר' אברהם חיים שור
תורת חכם (דרושים)
ר' חיים הכהן, ונציה תי"ד
תורת חסד
ר' חסדאי הכהן פרחיא, שאלוניקי תפ"ג
תורת כהנים - ספרא
חיברו רב, ונציה ש"ה
תורת משה (שו"ת)
ר' משה שבת, שלוניקי תקנ"ז
תמים דעים
רבינו אברהם ב"ר דוד - הראב"ד
תפארת למשה (הלכה ושו"ת)
ר' משה בן אברהם מגזע צבי, ברלין תקל"ו
תפארת שמואל (מסכתות)
ר' אהרן שמואל קיידינובר, פפד"מ תנ"ו
תקן סופרים (עטור)
ר' רפאל יעקב אברהם גירון, קונשטנטינא תס"ו
תרומת
רבינו שמואל הסרדי
תרומת הדשן (שו"ת ופסקים)
ר' ישראל איסרלין, פיורדא תקל"ח
תשב"ץ (שו"ת)
ר' שמעון בן צמח, אמשטרדם תצ"ח